

105 849
GÖRÖG ÉS LATÍN REMEKÍRÓK.

KIADJA A M. TUD. AKADÉMIAÉNAK CLASSICA-PHILOLOGIAI BIZOTTSÁGA.

PLATON ÁLLAMA.

(GÖRÖGÜL ÉS MAGYARUL.)

FORDITÓTTA, BEVEZETÉSSSEL ÉS JEGYZETEKKEK ELLÁTTA

SIMON JÓZSEF SÁNDOR.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1904.

Ára 10 K.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapestben megjelent:

Glossarium mediæ et infini latinitatis
regni Hungariæ.

A MAGYARORSZÁGI LATINSÁG SZÓTÁRA.

A M. Tud. Akadémia megbízásából és költségén

szerkesztette

BARTAL ANTAL.

Ára füzve 50 K, félbőrkötésben 60 K.

A LATIN NYELV SZÓTÁRA.

A kútfőkből

a legjobb és legújabb szótárirodalomra támaszkodva

összeállította

Dr. FINÁLY HENRIK.

Ára füzve 20 K, félbőrkötésben 22 K.

GÖRÖG ÉS HATÁR

REMEK I R O K

GYÖRGI KÖNYV

1875

A M. TUD. AKADÉMIA

ELNÖKE DR. KÖNYV

ELNÖKE DR. KÖNYV

ELNÖKE DR. KÖNYV

ELNÖKE DR. KÖNYV

ELNÖKE DR. KÖNYV

ELNÖKE DR. KÖNYV

1875

GÖRÖG ÉS LATIN REMEKÍRÓK.

KIADJA

A M. TUD. AKADÉMIÁNAK
CLASSICA-PHILOLOGIAI BIZOTTSÁGA.

PLATON ÁLLAMA.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1904.

PLATON ÁLLAMA.

(GÖRÖGÜL ÉS MAGYARUL.)

FORDITOTTA, BEVEZETÉSSSEL ÉS JEGYZETEKKEK ELLÁTTA

SIMON JÓZSEF SÁNDOR.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1904.

MAGY. AKADEMLA
KÖNYVTÁRA

ELŐSZÓ.

Platon *Államának* ez tudtommal a legelső magyar fordítása. S igazán különös jelenségnek tűnik fel előttem, hogy Platonnak épp ezt az *igazságosság* meghatározására írt beszélgetését hagyta mindeddig lefordíthatlanul a hazai ókori filológia.

Pedig e nagy gondolkodó hatalmas szellemének mily mély-sége s filozófiai gondolatainak mily gazdagsága tárul elénk e minden idők és korok felett álló gyönyörű fejtegetésében! Az államalakulásnak legelemibb tényétől a már teljesen kialakult államnak igazságos munkafelosztásáig mennyi mindenféle kérdés találja meg e beszélgetésben a maga megfelelő megvilágítását!

A beszélgetés sarkkérdésének megoldását Thrasymachos kísérli meg először. Azt mondja, hogy az igazságosság nem más, mint az erősebbnek, az uralkodónak, az érdeke, az engedelmes alattvalónak pedig a kára. Mert az igazságos az igazságtalannal szemben mindenütt a rövidebbet húzza. A legigazságtalanabb, a zsarnok, pedig épp a legboldogabb. Az ügyesen elkövetett jogtalanság tehát szabad emberhez és uralkodóhoz illőbb cselekedet az igazságosságnál.

Csak hogy Platon az igazi fogalmát keresi a dolognak. Az ő Sokratese tehát nem elégszik meg az efféle, itt-ott talán egyoldalúan találó meghatározással. Boncolgatni kezdi hát a Thrasymachos ezen igazságosságát s kimutatja, hogy épp ellenkezőleg, az igazságos emberek élnek jobban és boldogabban s nem az igazságtalanok. Az igazságtalanság ugyanis képtelenné teszi az embert a józan gondolkodásra és helyes cselekvésre s fel-lázítja és ellenségévé teszi önmagának is, meg másoknak is. Kimondja, hogy az államnak, ha ugyan helyesen alapították, bölcsnek, bátornak, mértékletesnek és igazságosnak kell lennie. Bölcs pedig akkor, ha jótanácsú, vagyis ha tudja, hogy milyen úton-módon viselkedjen a legjobban úgy önmagával, mint a többi államokkal szemben. S ilyenné az államot az ő legkisebb csoportja és osztálya, tehát az ő vezetőinek és uralkodóinak az osztálya teszi. A bátorság a jognak és a törvényeknek elisme-

rése és védelme. Bátorrá az államot a hadakozó része alakítja. A mértékletesség az összhangzatnak és a harmóniának a ténye. Ehhez pedig a jobbik félnek az uralma szükséges a hitványabb felett. A mértékletesség ugyanis csak vélemény-egyenlőség, a derekabbnak és hitványabbnak az összhangja.

S vajjon mi most már az államnak a legfontosabb erénye, az igazságosság?

Az, hogy kiki csakis a saját maga dolgát végezze. Mind a megfontoló, mind a vágyakozó s mind a bátorsággal érvényesülő természetfajnak csakis a maga feladatát kell teljesítenie, mert csak ekkor nem lesz zűrzavar és egyenetlenkedés az államban. Erre pedig minden egyes fajt nevelnie kell az államnak. S így azután legelső sorban a gyermekek nevelésére szolgáló ismereteket és utakat-módokat törekszik megállapítani. Különösen hangsúlyozza a bölcseségkedvelő természet felkutatásának és kiművelésének szükségességét. Mert az eddigi államok bajait legfőképpen abból magyarázza, hogy uralkodóik nem bölcseségkedvelők. Más szavakkal nem az igazságot vágnak mindenütt látni. A dolgoknak nem az igazi mivoltját magát akarják szemlélteni. Gondolkodásuk nem ismeretekből áll tehát, hanem csakis véleményekből. Pedig csakis az ismeret vonatkozik valami valósággal létező dologra, a vélemény azonban csak olyas valamire, a mi a nemlétező és a valósággal létező között van.

S erre aztán az ilyen ismeretkedvelő uralkodónak a természetét világítja meg. Hangsúlyozza, hogy csakis az ilyen embert kell a legörömestebb az államnak örvévé tenni, mert ez megismert minden létezőt s így azután ismeri a szépnek, jónak és igaznak a törvényszerűségét is. Az ily uralkodó mindent egyforma szeretettel fog most már felkarolni, mert mindenütt csak az igazságot keresi. Ellensége lesz minden hazugságnak és csalásnak. Nem a földre és érzékire, hanem az örökkévalóra irányítja majd a tekintetét. Nem lehet ugyanis se gyáva, se aljas lelkű az igazi bölcseségkedvelő. Sőt ellenkezőleg, bátor és erkölcsös; nem ismer se kapzsiságot, se alacsonyságot. Már természettől könnyű felfogású. Hiszen ha nehéz volna reá nézve az igazságnak kutatása és felismerése, akkor se örömet, se kedvét nem találná benne. Szóval jóemlékezetűnek, tanulakonyának, nemeslelkűnek, kedvesnek, vitéznek, igazságosnak, jogosnak és önmegtartóztatónak kell az igazi bölcseségkedvelőnek lennie. És csakis ilyenekre bízhatja nyugodt lélekkel az ember az államnak vezetését. Ilyenekké pedig az úgynevezett dialektika teszi az embereket. Az a tudományos vizsgálódásmód, a melylyel a dolgok mivoltjához juthat el a lélek. Mert hogy minden egyes dolog micsoda a maga valóságában, azt

egyetlenegy más tudományos vizsgálat se tűzi ki célul, csakis a dialektika.

S ezután az aristokratikus, timokratikus, oligarchikus, demokratikus és tyrannikus jellemet és államformát festi le találó vonásokkal. Behatóan megvilágítja az egyes államformáknak egymásba való átmenetét s egymásból való kialakulását. S e fejtegetései közben se feledti el kiemelni, hogy az emberi vágyak és gyönyörölvezetek megítélésében épp a bölcsességkedvelő embernek van meg a legtökéletesebb ítélő eszköze. Mert valamennyiök között ő az egyedüli, a ki tapasztalással, belátással és okoskodással ítél. Éppen ezért, a mit ő, mint bölcsesség- és okoskodás-kedvelő dicsér, annak kell az igaznak lennie.

S ha felvetnők most már azt a nagy kérdést, hogy mi is hát a Platon *Államának* ezen egész fejtegetésen keresztül húzódó vezérgondolata, röviden körülbelül ezt felelhetnők: az, hogy a boldog élet elnyerésére mindenkinek bölcseségre és igazságosságra kell törekednie. Mert a mi jó és igaz, az megmenti és boldogítja az embert, a rossz és nem igaz ellenben árt neki és elpusztítja.

Milyen igazán boldog egy állam is lesz az egyszer, ha csakugyan megvalósul, a melyben minden téren ez a nagy gondolat jut őt megillető érvényesülésre!

Ennyit röviden az *Állam* tárgyáról és céljáról.

A mi külső szerkezetét illeti, ez a tíz könyvre való jelenlegi beosztása semmiesetre sem a Platon munkája. Hogy azonban milyen volt e könyveknek az eredeti felosztása, azt egyszerűen csak gyanítanunk lehet. Hiszen még abban is erősen megoszlik a tudósok véleménye, hogy e könyvek tartalmát az államnak a körvonalozása vagy az igazságosság eszméjének kifejlődése szerint kell-e nézni és megállapítani. Krohn azt tartja (*Die Platonische Frage. Sendschreiben an Herrn Prof. Dr. E. Zeller. Halle, 1878*), hogy a könyveknek ez a valószínű sorrendjük: I—IV, VIII—X, V—VII. Mi részünkről e kérdésnek, mint különben is meddő filológiai problémának, a bővebb fejtegetésébe e helyen nem bocsájtkozhatunk.

Sokkal érdekesebb kérdés ennél az *Állam* szerkesztésének az időpontja. A tudósok e beszélgetést általában az érettebb kor munkájának tartják s a Platon filozófiai fejlődésének harmadik időszakába teszik. Krohn azonban Platon gondolatfejlődésének első időszakába helyezi s korábban szerkesztettnek tartja a többi fontosabb beszélgetéseknél. A valószínűség mindenestre az előbbieket nézete mellett szól. A beszélgetésnek magának a szigorúbb rendszeressége, a lélek halhatatlanságának sajátyszerű okadatolása s a Platon filozófiai fejlődésének az

Allamban megnyilatkozó ereje és határozottsága kétségtelenül az érettebb kort sejtetik velünk. És ha Schleiermacher Platon beszélgetéseit három csoportba osztja és azt hiszi, hogy az *első* csoportba oly beszélgetések tartoznak, «a melyekben, tekintettel az előadás theomatikus (! talán theorematikus?!) modorára, az ifjui lelkesedés fogalmi tudás és általános fogalmak tudása iránt nyilvánul», a *másodikba* oly beszélgetések, «melyekben szemben a határozatlan képzzettel és bizonytalan véleménynyel, a tudás feltétlensége emelkedik érvényre; szóval a tudományos foglalkozás ellentétbe van állítva a tudományok iránti pusztá lelkesedéssel és törekvéssel» s végül a *harmadik* «oly párbeszédek foglal magában, melyekben systematikus modorban egyes filozófiai problémák vannak tudományosan megfejtve» (Platon Bölcséletének Problematikus Pontjai. Engelmann Gusztáv. Besztercebánya, 1877. 7—8. l.; v. ö. Schleiermacher B. 1. 1. 35. l.) s ily alapon az *Allamot*, mint a melyben a beszélgetésforma teljesen háttérbe szorúl, e harmadik csoportba sorozza: akkor e felfogásában csakugyan minékünk is igazat kell neki adnunk s e beszélgetést vele együtt Platonnak érettebb filozófiai korszakából valónak kell kijelentenünk. S ezzel azután igazat adtunk a K. Fr. Hermann felfogásának is (Geschichte und System der Platonischen Philosophie. I. Th. Heidelberg, 1839), a ki más alapon ugyan, mint Schleiermacher, de szintén «három időszakot különböztet meg a Platon irodalmi tevékenységében s *elsőnek* a Sokrates haláláig, *másodiknak* a Platon utazásainak berekesztéséig terjedő időt s *harmadiknak* azon időt tartja, a melyet az akadémián oktatással töltött» s e harmadik időszakába sorozza az *Allam* keletkezését. Mert a tudományok kétféle módszerének, mikor t. i. feltevésekkel kezdi s nem az alapelem felé halad, azaz nem az alapfogalmat magyarázza meg (ἐξ ὑποθέσεων οὐκ ἐπ' ἀρχήν) és viszont mikor kiindulva a feltevésből a nem feltevésen nyugvó alapelem (alapgondolat) felé (ἐξ ὑποθέσεως ἐπ' ἀρχήν) halad vizsgálódásában a lélek — ismétlem: e kétféle módszernek ily éles és határozott megkülönböztetése az *Allamban* már a leghatározottabban igazolja Platonnak kifejlődött filozófiai gondolkodását.

Sőt, ha a lélek halhatatlanságának a bizonyítását tekintjük, az *Allam* szerkesztésének időpontját még közelebről is meghatározhatjuk. Kitűnik ugyanis, hogy szükségképen későbbi keletű Phaidonnál. Mert, a mikor Platon az *Allam* X 611 B részében a léleknek halhatatlanságát bebizonyította, így folytatja: «Hogy tehát halhatatlan a lélek, arról az iménti okoskodásunk is, meg a *többiek* is meggyőzhettek». Már pedig ez a «*többiek*» megjegyzés csakis a Phaidonban olvasható okos-

ködésre vonatkozhatik. A léleknek valódi természetéről, mint egyszerű s feloszolhatatlan lényről használt kifejezések ugyanis csakis a Phaidon 80 B ezen szavaiban találhatók meg: «S nem következik-e a most mondottakból, hogy a lélek az istenihez, halhatatlanhoz, észbelihez, egyszerűhöz, feloszolhatatlanhoz és magához az örökké-ugyanolyanhoz hasonlít a legtökéletesebben?»

A mi magát az *Allam* szerkesztésének az évét illeti, erre is csak gyanítgatásokkal adhatunk feleletet. Hermann szerint valószínűleg az Ol. 87, 4, vagyis a Kr. e. 429. esztendő. Már Böckh szerint az Ol. 92, 2, vagyis a Kr. e. 411., Zeller nézete szerint pedig (Über die Anachronismen in den Platonischen Gesprächen — Abhandlungen der königl. Akademie der Wissenschaften zu Berlin, 1873. 86. stb. l.) már az Ol. 92, 4, vagyis 409., vagy a következő esztendő.

Magára a fordításomra térve át, el nem mulaszthatom, hogy különösen két pontjára föl ne hívjam szíves olvasóm figyelmét.

Az első az *Allam* VIII. 546. C helyének mindeddig megmagyarázhatatlannak és lefordíthatatlannak tartott rejtvénye. Valóban csudálni való dolog, hogy, a mikor e problémát maga Platon ἀριθμὸς γεωμετρικὸςnak — geometriai számításnak — mondja, azok az eddigi «különböző tudósok», a kik «különböző korokban több vagy kevesebb sikerrel próbálták meg rajta erejüket», mégis valamennyien számtani alapon iparkodtak e rejtvényt megmagyarázni. Mi, a mint olvasható, a geometriai középarányosnak egyszerű tételét találtuk meg benne. S ha fordításunk helyes — a mit persze az elfogulatlan gondolkodásnak megítélésére kell biznunk — akkor a rejtvény sarkpontjának, az ἐπιτροχὸςnak, eddigi szótári jelentésén egy kicsikét okvetetlenül igazítanunk kell.

A második a tudományos kutatás kettős módszerének fejtegetése az *Allam* VI. 510—511. pontjain. E helynek teljes megértése viszont az ἀρχήnak, mint a fejtegetés kritikus alapszavának, értelmezésétől függ. Már Aristoteles is hivatkozik e fejtegetésre Nikomachoszhoz írt etikája 1. 2. részében, ahol ezt mondja: «Platon azért igen helyesen cselekedett, midőn felvetette ezt a kérdést és fejtegette, vajjon tudományos pályán elvekből (ἀπὸ τῶν ἀρχῶν) induljunk-e ki vagy elvek felé (ἐπὶ τὰς ἀρχάς) haladjunk». Haberern, Aristoteles Ethikájának fordítója, tehát itt az ἀρχαί szót elveknek fordítja. Amde csakugyan elvekről van-e hát itt Platonnál is szó s így elveknek kellett-e ezt itt magának Aristotelesnek is gondolnia vagy pedig ez csakis Haberernnek s valamelyik német magyarázó elődjének látszatra igen tetszetős értelmezése?!

Lássuk csak, mit is mond ezen a helyen maga Platon.

Mikor elmondja (Z 508, 509), hogy a megismert dolgoknak két fajuk van: a látható és a gondolható, ekkor újra a gondolható fajt kezdi kutatni s két fajra osztván fel ezt is, az *egyikről* azt jegyzi meg (Z 510 B), hogy «feltevésekből (ἐξ ὑποθέσεων) kiindulva kénytelen keresni a lélek, a mikor persze nem ἐπ' ἀρχήν, hanem ἐπὶ τελευτῇ (a végeredmény felé) halad»; a *másikról* pedig azt, hogy «kiindulva a feltevésből (ἐξ ὑποθέσεως) a nem feltevésen nyugvó ἐπ' ἀρχήν felé halad s az amannál használt képek nélkül maguknak a fogalmaknak a segítségével ejti meg velök a vizsgálódást». Erre aztán ezt jegyzi meg Glaukon: «Ezeket, a miket most mondasz, nem értettem meg eléggé».

Gondoljuk hát most, hogy az ἀρχή annyit jelent itt, mint *elv* s így azután a gondolható dolgok megismerésének *egyik* módjánál Platon szerint feltevésekből kiindulva nem *elv* felé, hanem a végeredmény felé, a *másiknál* pedig kiindulva a feltevésből, a nem feltevésen nyugvó *elv* felé halad a lélek s az amannál használt képek nélkül maguknak a fogalmaknak a segítségével ejti meg velök a vizsgálódást: vajjon mit felelnénk e meghatározásra ezzel a magyarázattal Glaukon helyett most mi? Nem körülbelül azt-e, hogy mi sem értettük meg eléggé? Eppen ezért figyelemmel is kell hát meghallgatnunk, a mit erre Glaukonnak további magyarázatul maga Platon elmond.

«Akkor hát még egyszer»; — feleli rá Glaukonnak Platon — «mert könnyebben megérted majd, ha előre bocsájtjuk a következőket. Mert azt már tudod, úgy gondolom, hogy mindazok, a kik méréstannal, számtannal és más effélékkel foglalkoznak, a páratlan és páros számot, az ábrákat, a szögeknek három fajtát s más egyéb ezekkel rokon dolgokat minden egyes vizsgálódásnál feltételezik s mintha már tudnák, feltevésekként állítják oda őket és azután sem önmaguknak, sem másoknak valamiféle magyarázatot adni róluk, mint minden emberfia előtt világos dolgokról, már nem is tartják érdemesnek, hanem ő belőlük indulva ki magyarázzák meg a többi dolgokat s végkövetkeztetésképpen ugyanoda jutnak, a honnan a vizsgálódást megkezdették.» S «ehhez látható alakokat használnak s rajtok végzik fejtegetéseiket, mikor pedig nem is róluk gondolkodnak, hanem azokról, a miknek ők a hasonmásaik, pl. mikor maga miatt a négyszög miatt végzik vizsgálódásaikat és maga az átmérő miatt, nem pedig annak a kedvéért, a mit rajzolnak».

«Ezt a fajtát neveztem én hát most már gondolhatónak, a lélekről pedig azt mondtam, hogy az ő vizsgálata közben feltevésekkel kénytelen élni és nem *elv* felé (ἐπ' ἀρχήν) halad, mivel a feltevésekből ki- és feljebb lépni nem képes, azokat a

dolgokat pedig, a melyek az alsóbbakról vannak másolva és azokat, a melyek ő velők szemben kézzelfoghatóan világosaknak látszanak s nagy becsben állanak, mint alakokat használja.» «A gondolható másik osztályának pedig azt nevezem, amit az ész a dialektikának a segítségével fog fel, a mennyiben a feltevéseket nem *elvekké* (*ἀρχάς*) teszi, hanem valósággal csak feltevésekké, úgymint megindulásokká és megkezdésekké, hogy a feltevés nélküli dologig, a mindenségnek *elvéig* (*ἐπὶ τὴν τοῦ παντός ἀρχήν*) eljutván, őt megragadja s viszont a belőle eredő dolgokat követve, így azután újra a végeredményhez szálljon alá anélkül, hogy valamilyen érzéki dolgot egyáltalán használna, hanem csakis a fogalmakat magukat ő általuk és hozzájuk és végzi a fogalmaknál».

Ezt mondja magyarázatul Glaukonnak Sokrates ajkaival Platon. S vajjon megértettük-e fejtegetéseit e magyarázat után most már? Értjük-e valóban, hogy mi szerepe van e fejtegetésben az *elv* és *elvek* kifejezésnek? Vajjon a filozófiának vagy, a mint itt Platon nevezi, a dialektikának csakugyan *elvre*, a mindenség *elvére* van-e igazán szüksége, hogy igazi megoldást adhasson s a mindenség titkait megmagyarázhassa, vagy inkább oly *alapelemre*, azaz alapgondolatra és alapfogalomra, a mely nem feltevés többé s a melyből kiindulva s a melyhez újra visszatérve, világíthatja meg a gondolható dolgoknak igazi mibenlétét?

Valóban, ha az *ἀρχή* és *ἀρχαί* jelentése annyi itt, mint *alapelem* és *alapelemek*, azaz alapgondolatok és alapfogalmak, akkor egyszerre világossá lesz előttünk, hogy a tudományos vizsgálódásnak melyik útját-módját akarta Platon e helyen közelebből megvilágítani. Egyszerűen csak a filozófiai, azaz ő szerinte a dialektikai kutatásnak a módszerét óhajtotta a többi tudományok módszerével szembeállítani. Azt próbálta meghatározni, hogy a mindenségnek végleges magyarázatát csakis a dialektikai vizsgálódás adhatja meg, mert ez a feltevéseket, a melyekből kiindul és a melyekkel kezd, nem teszi alapelemekké, alapgondolatokká és alapfogalmakká, hanem valósággal csakis feltevésekké, hogy azután belőlök a feltevés nélküli dologig, a mindenségnek gondolati alapeleméig eljuthasson s őt megragadva s a belőle eredő dolgokat követve, újra a végeredményhez szálljon alá anélkül, hogy valamilyen érzéki dolgot egyáltalán használna. Csakis a fogalmakat magukat használja ő általuk és hozzájuk és végzi a fogalmaknál. Egyszerűen csak azt akarta megvilágítani, hogy csakis maguknak a tudományos kutatás és gondolkodás fogalmainak és szemléleteinek a vizsgálata és kritikája adhatja meg a mi egész ismeretvilágunknak

végleges megmagyarázását. Évszázadokkal előbbi hirdetője volt a mai ismeretelméleti kutatásnak s bárha nemtudatosan is, mégis erős hangsúlyozója a kriticizmusnak!

Találón mondotta tehát e magyarázataira azután Glaukon: «meg akarod határozni, hogy a mit a dialektika tudományával a létezőből és gondolhatóból szemlélhetünk, az világosabb dolog, mint a mit az úgynevezett mesterségek által, a melyeknél a feltevések az alapelemek (*ἀρχαί*) s a kik szemlélik őket, azok az értelemnek, nem pedig az érzékeknek segítségével kénytelenek szemlélni».

Nem erkölcsi vagy más egyéb *elvekről* van tehát itt Platonnál szó, hanem a gondolkodásnak alapelemeiről, a melyekhez a feltevések fogalmaknak vizsgálata útján eljutni s a melyekből a gondolkodás világának minden dolgát megmagyarázni minden más egyéb tudománytól eltérően a dialektikai, azaz filozófiai tudománynak egyedüli feladata.

A mi az *Állam* fordításában követett eljárásomat és forrásaimat illeti, ezekről már tájékoztatják az olvasót előbbi Platonfordításaimnak, a Theaitetosnak s az Euthyphronnak, Sokrates Védőbeszédének, Kritonnak és Phaidonnak az Előszavai. Ott kifejtettem elveimen még eddig nem volt okom valamit megváltoztatni.

S most, amikor a M. T. Akadémiának köszönetet mondok fordításomnak szíves kiadásáért, munkámat íme olvasóimnak elnéző jóindulatába ajánlom.

Losoncon, 1904 febr. 17, hamvazó szerdán.

Dr. Simon József Sándor.

BEVEZETÉS.

AZ ÁLLAM TARTALMA.

ELSŐ KÖNYV.

Sokrates lemegy Glaukonnal, a Platon fitestvérével, imádkozni, meg az ünnepséget megnézni a Kikötővárosba. S mikor aztán hazafelé indulnak, észreveszi őket Polemarchos s rábeszéli, hogy mivel úgylis lovas fáklyaverseny lesz, meg éjjeli istentisztelet, maradjanak ott s térjenek be ő hozzá. Ők erre csakugyan be is térnek Polemarchosékhöz s több ismerősük közt ott találják az öreg Kephalost is, a Polemarchos atyját. Közte és Sokrates között aztán beszélgetés támad az öregségről. Sokrates ugyanis azt kérdezi tőle, hogy vajjon ügyes-bajos dolognak nézi-e az öregséget. S mikor ő azt feleli erre, hogy sokan siránkoznak ugyan miatta s egyre azt hajtják, hogy nagy nyomorúság rájuk nézve az öregség, ő azonban azt hiszi, hogy bajaiknak az oka nem az öregségben rejlik, hanem az ő jellemökben. Sokrates azt mondja erre, hogy Kephalos csakis azért beszél így, mert gazdag ember. A gazdagok pedig könnyebben tűrik az öregséget. S mindjárt meg is kérdi tőle, hogy mi az a legnagyobb jó, a mit öregségében a vagyonának köszönhet. Kephalosnak az a felelete erre, hogy se istennek, se embernek nem marad adósa az ember. Mert a kinek esze van, az okosan élhet a vagyonával. S ekkor aztán az igazságosságról kezdi őt kérdezni Sokrates. Vajjon nem annyi-e, mint csakis az igazat mondani és megadni kinek-kinek, a mivel tartozik az ember? Ekkor Polemarchos veszi át a szót s helyesli Simonidesnek egyik nyilatkozatát az

igazságosságról. Megadni ugyanis kinek-kinek, a mivel tartozik az ember, ez az igazságos. De vajjon igazságos-e megadni pl. az örültnek, ha visszaköveteli a fegyvert? Ezért talán úgy értendő ez az állítás, hogy megadni barátainknak a jót és hasznót, ellenségeinknek pedig a rosszat és kárt, ez az igazságos. (Erre pedig épp a háborúban és az ellenségeskedéseknél van alkalom. Míg a békében csakis akkor vehetjük hasznát, ha pénzt kell eltenni és megőrizni. Megőrizni azonban csakis az tud igazán, a ki ellopni és elcsenni is jól tud. S így azután a jó barátaink hasznára és ellenségeink kárára elcsenő mesterségféle most már az igazságosság.) Csakhogy kik a mi jó barátaink és ellenségeink? Nem tévedünk-e gyakran az ő megítélésükben? Talán ezt kellene tehát mondanunk: igazságos jót tenni barátainkkal, mert derék emberek s rosszat tenni ellenségeinkkel, mivel gonoszak? De tehet-e rosszat és árthat-e valakinek az igazságos? Hiszen rosszat tenni és ártani valakinek annyi, mint megrontani őt emberi jelességében, pl. épp az igazságosságban. Annyi, mint őt igazságtalanná tenni. S így az igazságosság annyi volna, mint az igazságtalanná tevésnek a mestersége?! Thrasymachos erre neki támad Sokratesnek, hogy ne csak kérdezzessen és cáfolgasson, hanem feleljen már ő maga is és mondja meg, hogy mit tart ő igazságosnak. Csakhogy azt ne mondja véletlenül, hogy annyi, mint a kötelességbeli, a hasznos, a célszerű, a nyereséggel járó, vagy a mi érdek. Különböznél ha nem haragszik, hát majd megfelel ő maga Sokratesnek: az igazságosság az erősebbnek az érdeke. Mert az összes államok is a saját érdekeik szerint alkotják meg törvényeiket. S így az ő érdekük az igazságos. Az uralkodóknak engedelmeskedni, ebben áll az igazságosság. De vajjon nem tévedhetnek-e az uralkodók néha a saját érdekeiknek megállapításában? S így azután, ha megtévednek, az ő rájuk káros törvényeknek engedelmeskedni épp igazságtalan dolog? Thrasymachos tiltakozik ez ellen. Ő szerint egyetlenegy mester sem tévedhet a maga mesterségében. Az uralkodó pedig a törvényhozásnak a mestere. Ő se tévedhet tehát a saját érdeke megállapításában. Különböznél is ő az uralkodást és az erősebbnek az érdekét a szó igazi jelentésében

veszi. Sokrates kimutatja erre, hogy, mint az orvos a betegeknek, a lovász lovainak, így keresi minden mesterség is nem az erősebbnek, hanem épp a gyöngébbnek az érdekét. S így az uralkodónak is nem a saját maga, hanem épp ellenkezőleg az alattvalói érdekét kell keresnie és elrendelnie. Csakhogy erre azzal áll Thrasymachos elő, hogy a marha- és juhásztorok igenis nem az ő marháik és juhaik érdekét nézik, hanem a gazdáikét, meg a magukét. Ezért hizlalják jószágaikat. S így az uralkodók is csak a saját hasznukon törik a fejöket. Az igazságos tehát csakugyan az erősebbnek, az uralkodónak az érdeke, az engedelmes alattvalónak pedig a kára. Mert az igazságos az igazságtalannal szemben mindenütt a rövidebbet húzza. A legigazságtalanabb, a zsarnok, pedig épp a legboldogabb. Az ügyesen elkövetett jogtalanság tehát szabad emberhez és uralkodóhoz illőbb cselekedet az igazságosságnál. Sokrates azonban nem hiszi ezt el olyan könnyen. Azt állítja, hogy igenis az igazi pásztor bizony csakis a jószágai javát nézi. Hiszen ő se nem falánk, se nem kupec, a ki csak jól eladni akarná őket. Ő csak juhász s mint jó pásztor csakis a juhait hasznát nézi. Épp így minden uralkodás, a mennyiben uralkodás, csakis annak a hasznát nézi, a min uralkodik. Ezért is uralkodnak ők mindnyájan bérért: pénzért, hírnévért, sőt pénzbüntetésből. Senkifia sem akar ugyanis önszántából uralkodni s a mások bajainak eligazításával bajlódni. A pénzbüntetés épp a legjobbakknak és legrátermettebbeknek a bére; azoké, a kik a pénzt is, meg a hírnevet is szégyenletes dolognak tartják. Nem igaz tehát, hogy az igazságosság az erősebbnek az érdeke, vagy hogy az igazságtalan élete jobb volna az igazságosnak az életénél. Sőt kérdés, hogy a tökéletes igazságtalanság is nagyobb haszonnal jár-e a tökéletes igazságosságnál. Mert tegyük fel, hogy az igazságtalanság, a mint Thrasymachos mondja, jóeszűség, s azok, a kik tökéletesen tudnak igazságtalankodni, jók, az igazságosak pedig gonoszok és esztelenek s így az igazságtalanság erény és bölcsesség: mégis akár egy állam, akár egy hadsereg, vagy rabló és tolvaj népség csakis az igazságosságnak legalább a látszatával tud elérni valamit. Hiszen ha igazságtalanságot követne el a másika ellen,

rögtön lázadást, gyűlölséget, háborúskodást teremtene, míg az igazságossággal egyetértést és barátságot ér el. Az igazságtalanság ugyanis, mert mindennél több akar lenni a világon, képtelenné teszi az embert a józan gondolkodásra és helyes cselekvésre. Fellázítja s ellenségévé teszi önmagának is, meg másoknak is. Az igazságos emberek tehát jobban élnek, mint az igazságtalanok. Azután meg minden dolognak megvan a maga feladata, a mit ő teljesít a legjobban. S ez az ő erénye. A léleknek is megvan ez a feladata és erénye: uralkodni valamin és elhatározni valamit. Ámde a rossz lélek rosszul uralkodik, a jó pedig jól. S az igazságtalan így rosszul éli le életét, az igazságos pedig jól. Ez tehát szerencsés, amaz pedig szerencsétlen. Szerencsétlennek lenni azonban nem hasznos dolog, míg szerencsésnek lenni hasznos. Sohasem hasznosabb dolog tehát az igazságtalanság az igazságosságnál. De azért az igazságosnak még mindig ismeretlen a fogalma. Eddig csakis azt kutattuk, gonoszság és tudatlanság-e, vagy bölcsesség és erény-e, továbbá hogy hasznosabb-e az igazságtalanság ő nála. Pedig ha nem tudjuk, hogy mi az igazságos, akkor nehezen is dönthetjük el, hogy erény-e, vagy sem, és hogy a kiben megvan, az szerencsés-e vagy szerencsétlen.

MÁSODIK KÖNYV.

Glaukon tovább-nyomozásra sarkallja Sokratest s felszólítja, hogy határozza meg, minő jók közé tartozik az igazságosság. Sokrates azt feleli erre, hogy a harmadik fajtájú jók közé, vagyis a melyeket önmagukért és következményeikért is szeretnie kell az embernek. Mert a sokaság a fáradtságos fajtához tartozónak hiszi, a mely után csak a jutalom, a jó hírnév és a világ elismerése miatt kell törekedni. Glaukon erre átveszi a szót, hogy elmondja a) hogy milyennek mondják az igazságosságot és honnan származott; b) hogy a kik törekszenek utána, mind akaratuk ellenére s mintegy kényszerből, de nem mintha jó volna, törekszenek s c) hogy ezt helyesen is teszik, mert sokkal jobb az igazságos életénél az igazságtalannak az élete,

már a hogy állítják. Mert azt mondják, hogy igazságtalankodni jó dolog, de igazságtalanságot szenvedni rossz. Ezért is egyeztek meg abban, hogy egymással se nem igazságtalankodnak, se igaztalanságot nem szenvednek. Így alkottak törvényeket és egyezségeket. S így eredt az igazságosság is. Mert ha valamilyen Gygegyűrűvel láthatatlanná tehetné magát az ember, akkor aligha maradna meg az igazságosság mellett s aligha tartózkodna a mások vagyonától. Hiszen senki sem a maga jószántából, hanem csakis kényszerűségből igazságos. S ha ez a kényszer megszűnne, akkor a legszánandóbb és legostobább ember volna az, a kinek kedve nem jönne a mások vagyonához. Hogy melyiknek az élete boldogabb most már, arra nézve a legtökéletesebb igazságosságot a legtökéletesebb igazságtalansággal kell összehasonlítani. (A legtökéletesebb igazságtalanság pedig az igazságosságnak a hírével és látszatával bir, mikor igazságtalankodik.) A gonosz-ságnak sem a híretől, sem a következményeitől nem kell tartania. Míg az igazságosság a legtökéletesebb fokán a legnagyobb igazságtalanságnak a hírében is áll, a nélkül, hogy egy mákszemnyit is igazságtalankodna. Melyiknek boldogabb hát az élete most már? Ezt könnyen megítélheti akárki. Mert a lehető legigazságosabb embert is, ha nem bír az igazságosságnak a látszatával, megostorozzák, kínpadra húzzák, megkötözik. Mert nem lenni, hanem csak látszani kell ám igazságosnak. Erre Adeimantos az igazságosság dicséretéről kezd beszélni. Az apák rendesen az igazságosságot magasztalgtatják a fiaiknak. (De nem ezt magát, hanem csak a vele járó hírt és nevet dicsőítgetik. Dicsőség és hatalom jár az igazságosság nyomán. Az igazságot az istenek is ellátják javakkal, még az alvilágban is örökös öröm a részök. Boldogak még a dédunokáik is. Míg az igazságtalanokat az alvilágban mocsarakba ássák. Sokan ismét magasztalják ugyan az igazságosságot, de nehéz dolognak is állítják, az igazságtalanságot pedig nagyon könnyűnek. Sőt nem egyszer még hasznosabbnak is mondják az igazságosságnál, mert hiszen az igazságot igen gyakran még maguk az istenek is mindenféle bajokkal sujtják, az igazságtalanok pedig imákkal és áldozatokkal újra visszanyerhetik az istenek kegyét. Általában csakis

a következményeiért magasztalják az igazságosságot, az igazságtalanságot pedig gyaláztatják. Csakhogy azt kellene megmutatni, hogy mennyire jó az igazságosság, önönmagában tekintve, s épp így, hogy mennyire rossz az igazságtalanság. Akkor kell tehát dicsérni az igazságosságot, mikor igazságtalanságnak látszik, az igazságtalanságot pedig, mikor igazságosnak tetszik, tehát az ő tiszta s a látszattal ellenkező mibenlétökben. Ekkor aztán Sokrates kezdi el fejtegetni az igazságosságot s nagyban, a hol sokkal világosabban tűnik fel, az államban veszi vizsgálata alá. Megmutatja, hogy miként áll elő az állam s vele együtt az igazságosság. Az embereknek az a nagyobb közössége és egyesülése, a melynek állam a neve, létét az emberek szükségleteinek köszöni. Mert hiszen egyetlenegy emberfia sem elegendő önönmagának. Mindenki a másikára szorul, ha élni akar. A másikatól kapja, a mit maga nem tud megszerezni vagy elkészíteni magának. Mindenkinek a legelső szükséglete az élelmiszer; a második a lakás; a harmadik a ruházat. Egy ember nem készíthet el magamagának mindent. Ideje sincs elég hozzá. Ha építeni akarna, elhanyagolná élelmét és ruházatát. Meg azután nem is egyformán ügyes minden dologban az ember. S hozzá minden csak akkor sikerül a legjobban, ha csakis ezzel foglalkozik az illető munkás. Ez az alapja a munkafelosztásnak. Sőt még maga az állam se teremthet meg magamagának mindent. Emberekre van szüksége, a kik idegen helyekről hozzanak be neki valamit. Kereskedőket kell tehát alkalmaznia. Ekkor pedig már pénzre is szüksége lesz, mint csere-eszközre. S ha népesebb és nagyobb lesz maga az állam s így szükségletei is megsaporodnak, a maga területét is meg kell nagyobbítania s határait kiterjesztie. Ezért aztán nem egyszer civódásba, sőt háborúba is keveredik a szomszéd más népekkel. A háború viselése ismét külön néposztályt tesz szükségessé, a mely az államnak a védelmét, őrizetét vállalja magára. Így alakult meg a harcosok rendje. A harcosnak éles eszűnek, bátornak és vitéznek kell az ellenséggel szemben lennie, barátaival szemben pedig gyöngédnek és szelédnek. Ehhez pedig filozofusnak és bölcseségkedvelőnek kell lennie. De miképpen kell őket most már felnevelnünk?

A nevelésnek a testre és lélekre kell vonatkoznia. A testi nevelés a tornázó, a lelki pedig a zenei nevelés. A zenéhez számítandó a beszéd is. Ennek pedig két faja van: az egyik igaz, a másik nem igaz. Kezdeni a zenei nevelésen kell. A gyermekeknek legelőször is meséket kell mondanunk. De nem olyanokat, a melyek ellenkeznek az ő későbbi, férfikorbeli nézeteikkel. A mese-költőket tehát vizsgálat alá kell vennünk. A hazug meséket el-dobjuk. (Hogy az istenek istenekkel háborúskodnak, gonosz ter-vet eszelnek ki s harcolnak egymás ellen, ilyeneket nem tanítunk a gyermekeinknek. Sőt más egyéb gonoszságokat se. Mert a gyermek nem tudja még megítélni a képes és valódi értelmet s a mit egyszer képzei közé felvett, az rendesen kitörülhetet-len onnan.) De hát minő mesékre tanítanók akkor őket? Az isteneket mindenestre ábrázolnók előttük. De csakis mint jó és tökéletes lényeket mutatnók be nekik, mert ők igazán jók és tökéletesek. A jó dolgoknak ők az okai; a rossz dolgoknak azonban mások. Csakis a büntetésből és javító szándékból kül-dött rosszakat kellene az istenektől származtatnunk. (Azt, hogy az istenek csalnak, szemfényvesztők, alakjukat így meg amúgy változtatgatják, senkifia ne merje róluk állítani és hiesztelni.) Mert csalás, hazugság, ámtítás nem lakozhatik az istenekben.

HARMADIK KÖNYV.

Azután meg az alvilági dolgokat sem szabad a gyermekek előtt szidnunk, sőt inkább dicsérgetnünk, hogy mentől bátrab-ban szembe nézzenek majd a csatában a halállal. (Az ijesztő és rettenetes elnevezéseket mind el kell tehát az alvilágból dob-nunk. El a híres embereknek ottan siránczó panaszait is. Sőt még féktelenül kacagva sem szabad a híres embereket ábrá-zolnunk.) Az igazságszeretet legyen az első dolgunk. Csalni csakis a város uralkodóinak legyen szabad, de csakis az ellenség és a polgáraik miatt, vagy az állam haszna szempontjából. Az ifjúságnak csak az önmérsékletre alkalmas dolgokat szabad hal-lania. Az istenokről és hősökről ne hazudozzunk össze-vissza előttük. Semmi olyast, a mi nevetséges és meggyalázó, róluk

el ne beszéljünk. Mert akkor az ifjak is könnyen követnek el gonosztságot abban a szent hitben, hogy tettek ilyeneket még maguk az istenek és vérrokonaik is. (Azt se szabad állítanunk, hogy sokan vannak igazságtalanok és mégis boldogok s viszont igazságosak, a kik szerencsétlenek. Sőt még az előadásunk módjára is súlyt kell helyeznünk.) Nemcsak, hogy mit, hanem hogyan mondjuk, még ezt is meg kell vizsgálnunk. Vajjon egyszerű elbeszéléssel, vagy utánnázással történő előadással, vagy mind a kettővel egyszerre adjuk-e elő a dolgot? Vajjon ügyes utánnázóknak kell-e őrünknek lenniök, vagy nem? Hiszen az ember képtelen sokféle dolgot tisztességesen utánozni, csakis azt az egyet bírja tenni, a minek az utánnázata már az eredetinek szakasztott mása. őrünknek tehát se más valami egyebet tenniök, se utánozniök nem szabad. Csakis a vitéz, az önmegtartóztató, istenies és szabad embereket és dolgokat szabad és kell mindjárt gyermekkoruktól fogva utánozniök; de szolgai dolgokat se megtenniök, se utánozniök nem szabad. (Költőinknek tehát olyan előadást kell használniök, a melynek kifejezőesemódjában az utánnázásból is, meg a másik előadásból is lesz valami.) S ha az előadásba még megfelelő harmoniát és rhythmust is tud önteni az ember, akkor csaknem ugyanazzal az egy zengéssel s annak a bizonyosnak majdnem teljesen megfelelő rhythmussal sikerül a dolgot előadnia. (Az összes harmoniákra és rhythmusokra lesz tehát az államunkban szükségünk. Sőt még az énekeknek és daloknak a formáját is meg kell vizsgálnunk. A dal szövegből, összhangzatból és rhythmusból áll. E két utóbbinak teljesen meg kell egyeznie a szöveggel. Gyászénekekre és siralmas dalokra, már t. i. szöveg dolgában, nincs szükségünk. Kihagyjuk tehát a gyászénekű összhangzatokat, a kevert és lassított lydiai s más efféle hangzatokat. Sőt ki még az elpuhult és lágy összhangzatokat is: az ion és lydiai hangzatokat.) Sokhúrozatú s mindenféle hangzatú hangszerre se lesz az énekek és dalok alkalmával szükségünk. (Hárfa- és lydiai lant-készítőket nem tartunk hát az államunkban. De) a lant és a citera megmarad benne. (S vajjon melyek a tiszteletreméltó és derék férfiúnak a rhythmusai? A daktylusos, iambusos és trochæusos rhythmus.

Damon tudná csak őket pontosan meghatározni.) A külső csín és rhythmusosság nemcsak a költészetnek, hanem a festészetnek s más efféle mesterségnek is: a szövésnek, himzésnek, építésnek s mindenféle eszközök készítésének alapkellékét teszi. Sőt nemcsak a költőknél, hanem más egyéb művésznépségnél is szigorúan kell ezekre ügyelnünk.) Mindenütt olyan mestermunkásokat kell keresnünk, a kik már természettől ki tudják fürkészni a szépnek és illemesnek természetét. Mert épp ez, a rhythmus és az összhangzat hatol be leginkább a lélek belsejébe. Ezért is rejlik igazán a zenében a nevelés. A zene után a testgyakorlással kell ifjúságunkat nevelnünk, még pedig gyermekkorától kezdve s a legnagyobb gonddal. Mert a mely test jó, az a maga jóságával jóvá teszi a lelket is. A részegeskedéstől s a siciliai étel-bőségtől tartózkodniok kell az öröknek.) Csakis így szül a zenei egyszerűség a lélekben önmegtartóztatást, a testgyakorlás pedig egészséget a testben. A rossz és csunya nevelésnek legerősebb bizonyítéka az államban, hogy orvosokra és bírákra szorúlnak. Mert csunya nevelésre mutat, hogy minden emberfia a másikára szorúl igazság dolgában s hogy életének javarészét mint vádlott, vagy mint vádló a bírósági épületekben tölti el. Különben jó orvossá csakis a sok betegeskedésen átesett ember lehet. De már a bírónak nem szabad gonoszságban és gonosz lelkekkel nevelkednie. S a jó bírónak nem fiatal, hanem öreg embernek kell lennie, a ki későn ismerte meg, hogy mi az igazságtalanság. S ez böles emberből válik, nem pedig gonoszból. A mi magát a testgyakorlást illeti, a zenével együtt lehet csak jó nevelő eszköz. Önmagában kelleténél jobban eldurvítja és bárdolatlaná teszi az embert. A zene adja meg, ha mértékkel alkalmazzuk, a szelídséget és finomságot. Ezek volnának az oktatásnak és nevelésnek alapvonalai. S mi volna még ezután meghatározandó? Természetesen csak az, hogy kik és kik felett uralkodjanak. Mindenesetre az öregebbeknek kell és pedig a fiatalabbak felett uralkodniok. S az öregebbek közül is a legderekabbaknak, a kik kellő belátással és képességgel bírnak s ezenkívül törődnek is az állammal. Az örök közül kell őket kikeresnünk. Mindjárt gyermekkoruktól kell őket megvizs-

gálnunk, próbát tennünk velök s a ki megállja, azt kiválasztanunk. Az öröket magukat pedig a leghelyesebb nevelésben kell részesítenünk. Semmiféle vagyont nem szabad szereznök, kivéven a legszükségesebbet. Se lakást, se éléskamrát nem szabad olyat tartaniok, a melybe ki-ki tetszése szerint be ne léphetne. Élelmiszert is csak mértékletesen szabad tartaniok. Aranyat és ezüstöt csakis ő nekik nem szabad magukon hordaniok. Ezt kell rájuk nézve törvényesen elrendelnünk.

NEGYEDIK KÖNYV.

De vajjon boldogok lesznek-e így az örök, a kik jóformán semmi olyast se tehetnek és szerezhetnek maguknak, a mit a többi polgárok? Lehetséges, hogy nagyon boldogok. De nem azt kell szemünk előtt tartanunk, hogy egy bizonyos osztály boldog-e, vagy nem, hanem hogy az egész állam. Mert csak a boldog államban található meg az igazságosság. Már pedig, ha pl. a fazekast lustábbá és gondatlanabbá tenné az, ha meggazdagodna, nem tenné-e ilyenné magát az őrt is a gazdagság? Sőt magát az államot is veszélyeztetheti, ha nagyon megnőtt és meggazdagodott. Éppen ezért a legszebb zsinórmértéke uralkodóinknak, hogy mily nagyra szabják az államot s mekkora területet mérnek ki számára. A míg növekedése alatt egyetlenegy akar maradni az állam, addig csak hadd növekedjen, de azon túl már ne. Azon legyenek hát az örök, hogy államunk se kicsiny, se nagy ne legyen, hanem éppen megfelelő és egységes. A polgárokat arra a foglalkozásra kell utasítani, a melyre ki-ki született. Az asszonyszerzésnek, a házasságnak és a gyermeknemzésnek a «közös vagyon, a mi a jó barátunké» mondás szerint kell alakulnia. (A régi zenefajt nem szabad megváltoztatni, mert ez a törvények megváltoztatását is magával hozná.) Szükséges dolog a fiatalabbaknak köteles hallgatása az öregek jelenlétében, a rang szerinti ülés, a felállás, a szülők iránti tisztelet, a hajnyíratás az öltözködés, a lábbeli hordás s a testnek egész külső magatartása. S ha most még a templomok építését, az áldozatokat, az isteneknek, égi szellemeknek és hősöknek a

tiszteletét, meg a holtak sírjainak a kegyeletét is elrendeljük, akkor már készen van az állam. S vajjon hol van benne az igazságosság és a jogtalanság? Először is a többi erényeket kell megvizsgálnunk. Államunk, ha helyesen alapítottuk, bölcs, bátor, mértékletes és igazságos. Bölcs pedig azért, mert jótanácsú. Tudja, hogy milyen úton-módon viselkedjék a legjobban úgy önmagával, mint a többi államokkal szemben. Bölcsesé lesz pedig az ő legkisebb csoportjának és osztályának, vezetőinek és uralkodóinak következtében. A bátorság a jognak és a törvényeknek elismerése és védelme. Bátorra államunkat az ő hadakozó része teszi. A mértékletesség az összhangzatnak és harmóniának hasonmása. Uralkodás bizonyos élvezetek és vágyak felett. A mértékletes «úr saját maga felett». Mintha csak egy jobb és egy rosszabb fél lakozna a lelkében és a jobb uralkodna a rosszabbon. A mértékletesség is meg van államunkban, mert a jobbik fél uralkodik benne a hitványabb felett. S így a mértékletesség vélemény-egyenlőség, összhangja a hitványabbnak és a derekabbnak. Az erénynek hátralevő faja most már az igazságosság. Hogy ki-ki csakis a saját maga dolgát végzi, ha ez egy bizonyos módon történik, ez az igazságosság. Ez ad erőt a többi erényeknek is. Csakis ő mellette jöhetnek ők létre, ő védi meg valamennyiöket. Ha pedig ide-oda kapkod az államnak három különböző osztálya a munkában s kölcsönös cseréjével kárára van az államnak, valódi gonosztettet követ el: igazságtalanságot. Valóban csakis akkor igazságos tehát az állam, ha benne mind a három természetfaj csak a maga feladatát teljesíti. Az államban pedig épp ugyanazon fajok vannak, mint minden egyesnek a lelkében és a számuk is egyenlő. Ezek pedig: a megfontoló (λογιστικόν), a vágyakozó (ἐπιθυμητικόν) és végre a bátorsággal érvényesülő (θυμοειδές). Arra kell most már ügyelnünk, hogy a megfontoló uralkodjon, mivel bölcs és övé a lélekről való gondoskodás, a bátor pedig hajoljon meg előtte a vágyakozóval együtt. Csakis ekkor nem lesz zűrzavar és egyenetlenkedés az államban. Mert az igazságosság szépsége, ereje és jólléte a léleknek, az igazságtalanság pedig a betegsége, rútsága és gyöngesége. S míg az erénynek csak egy faja van,

addig végtelen sok fajtájú a gonoszság. S a hány faja és módzata van a léleknek, ugyanannyi az alkotmánynak is. Ennek pedig öt faja van. Az első a királyság, vagy ha egy uralkodó helyett több van benne, az arisztokracia.

ÖTÖDIK KÖNYV.

És ez az állam és alkotmány jó és helyes és ez a polgár, — a többi pedig rossz és elhibázott. Erre aztán ismét az asszonyok és gyermekek vizsgálatára térnek vissza. Mivel az asszonyok is, a gyermekek is közös vagyont alkotnak, vajjon hogyan kell hát felnevelni őket? Világos, hogy az asszonyokat is a zenével és a testgyakorlással fogjuk nevelni, mert hiszen az ő természetük is olyan, mint a férfiaké, csak hogy ők gyöngébbek. Ugyanazon munkákat és foglalkozásokat fogjuk tehát ő rájuk is szabni. A kikre azonban az államnak a védelmét és őrizetét bízuk közölők, azokat jól ki kell a többiek közül választanunk. Ezek aztán együtt kötelesek lakni a férfi védőkkel s velük közösen tartoznak gondoskodni az állam őrizetéről és védelméről. S ők, épp úgy, mint a gyermekek is, közösek az államban, a harcosoknak közös tulajdonát teszik. Házasságok azonban még így is lesznek, de csakis a nemzésnek a céljából. A született magzatokat aztán az erre a célra kirendelt tisztviselők veszik gondozásuk alá, akár férfiak, akár nők, vagy vegyesen együtt. A hitványabb szülötteket elrejtik. Ez a közösség a legbensőbb testvériességet hozza most már az emberek közt létre. Mert senki se tudja és tudhatja, hogy vajjon nem apja, testvére vagy fia, avagy anyja és leánya-e a másikanak. Vérbeli rokonának fogja egymást gondolni így az egész állam. A megfelelő teljes erejű kor a nőnél a húsz, a férfunál pedig a harminc esztendő. A nő a huszadik évétől a negyvenedikig szüljön az államnak. A férfi pedig élete legkritikusabb pontjától (25—30. év) az ötvenötödikig nemzzen. Az öröket és államvédőket persze erre a célra a legszigorúbban kell nevelni. A legnagyobb jutalmakban és megtiszteltetésekben kell őket részesíteni. S vajjon lehetséges-e ennek a közösségnek a keletkezése és mi módon lehetséges?

Erre a kérdésre könnyen megfelelehetünk, csak meg tudjuk határozni, hogy miben térnek el a mai államok a mi gondolati államunktól. A legfőbb különbség abban van közöttük, hogy uralkodóik nem bölcseségkedvelők s az úgynevezett királyok és dynasták nem igazán s megfelelően bölcselkednek s így az államhatalom és a bölcseségkedvelés nem forr össze egy és ugyanazon dologgá. Ámde kiket mondunk mi bölcseségkedvelőknek? Mi az a bölcseségszeretet? A ki szívesen kóstol bele minden tanulni való dologba, jó kedvvel fog a tanulásba és nehezen lakik jól vele, mert abban leli az örömét, hogy mindent megismerjen. Más szóval, a ki az igazságot vágyik mindenütt látni — ez a bölcseségkedvelő. Az ilyen mindennek az igazi mivoltját akarja szemlélni. S ezért aztán az ő gondolkodása ismeret, míg a többieké csak vélemény. A bölcseségkedvelő ismeretkedvelő tehát, míg a többiek csakis véleménykedvelők. Már pedig csakis az ismeret vonatkozik valami valósággal létező dologra, a vélemény azonban egyszerűen csak olyasvalamire, a mi a nem-létező és a valósággal létező között van.)

HATODIK KÖNYV.

Mivel tehát az a bölcseségkedvelő, a ki az önmagával mindig egyenlőt s ugyanazon módon viselkedőt fel bírja fogni, az pedig, a ki ezt nem tudja, hanem a mindenféleképpen viselkedő sok dolog közt ide-oda bukdácsol, nem bölcseségkedvelő, vajjon melyikőjüknek kell most már az államot vezetnie? Világos, hogy azt tesszük meg legörömeztobb az állam örének, a ki minden létezőt megismert s így aztán ismeri a szépnek, jónak és igaznak a törvényszerűségeit is. Az ilyen uralkodó mindent egyforma szeretettel fog most már felkarolni, mert mindenütt csak az igazságot keresi. (Ellensége lesz minden hazugságnak és csalásnak.) Nem a földire és érzékiesre, hanem az örökkévalóra irányítja majd a tekintetét. Az ideig-óráig tartó földi életet nem valami nagyra becsüli és így nem igen ijed meg a haláltól. Ezért tehát se gyáva, se aljas lelkű nem lehet az igazi bölcseségkedvelő. Ellenkezőleg, bátor és erkölcsös, nem ismer se kap-

zsiságot, se alacsonyságot. Már természettől könnyű felfogású. Mert ha nehéz volna reá nézve az igazságnak kutatása és felismerése, akkor se örömét, se kedvét nem találhatná benne. Szóval, jó emlékezőtehetségűnek, tanulékonynak, nemeslelkűnek, kedvesnek, vitéznek, igazságosnak, jogosnak és önmegtartóztatónak kell az igazi bölcsességkedvelőnek lennie. Csakis ilyenekre bízhatjuk nyugodt lélekkel az államnak vezetését. (Ámde ha a bölcsességkedvelőknek azt vetik manap a szemökre, hogy semmit sem használnak az államnak, akkor ennek a polgárok romlottságában keresendő az alapja. Azt hiszik ugyanis, hogy uralkodni nem mesterség; tanultságra és tudományra nem nagyon van reá nézve szükség. Csakis azt kívánják tehát meg az uralkodóiktól, hogy az ő hajlamaiknak és vágyaiknak hódoljanak, s mindazokat — s ezek épp az igazi bölcsességkedvelők — a kik ezt nem cselekszik, uralkodásra alkalmatlanoknak tartják. Nem csoda tehát, ha a bölcsességkedvelőket oly kevésbé tisztelik ma az államban. Nem tudják hasznukat venni, tehát nem is keresik. Pedig valamint nem a kormányos kéri a hajósokat, hogy uralkodjék fölöttük, vagy nem az orvos keresi fel a betegeket, hogy gyógyítsa őket, éppen így nem a bölcseknek kell a gazdagok és tudatlanok ajtaján kopogtatniok, hogy vezessék őket. Meg azután sokan csak külsőségből adják bölcsességkedvelésre a fejüket s ellentétben az igazi bölcsességkedvelőkkel, hengegökké és gonosz lelkűekké fajzanak el. Hiszen a legjobb tehetségekkel megáldott embert is elrontja sokszor a környezete és a társasága. S ilyenkor aztán mentől jobb volt a tehetsége, annál mélyebbre sülyed az illető a gonoszságban. Nemcsak a szépség, gazdagság, hatalmas rokonság stb., hanem a bölcsességkedvelő léleknek a tulajdonságai maguk is: a bátorság, tanulékonyság, kedvesség, vitézség stb. lehetnek okai az elromlásnak és elkorcsosodásnak. A hiúság gyakorta megejtí őket és teljesen átalakulnak. Nem a szofisták rontják tehát a fiatalságot, hanem maga a nagy tömeg, mikor a népgyűléseken, törvényszéki épületekben, színházakban, táborokban s más egyéb közös összejövetelek alkalmával nagy lármával ócsárolják ezt és dicsőítgetik amazt s így azután elég anyagot adnak a fiatalságnak a gondolkodásra

s önmaga irányítására. A tömeg kezében van a legnagyobb hatalom, (az úgynevezett diomedesi kényszerűség. A ki nem hajt az ő szavára, azt pénzbüntetéssel, becstelenséggel, hivatalvesztéssel s más egyébekkel sujtja. Csoda-e hát, ha valaki nyakra-főre csak az ő kegyét keresi és hajhászsa? S a nagy tömeg maga nem lehet bölcseségkedvelő. Ócsárolni fogja tehát már természetből a bölcseségkedvelőket. De ócsárolni fogják még azok is, a kik a tömeg kegyét és tetszését keresik. De a legnagyobb ócsárlást vonják magukra és teremtik azok, a kik méltatlanul visszaélnek a bölcseségkedveléssel. Mert alacsony lelket hoznak a bölcseségszeretettel járó magasztos dolgokhoz s így csakis aljas, gonosz és tisztességtelen eredményt mutatnak, a melylyel aláássák aztán a bölcseségszeretetnek igazi méltóságát. Hiszen az igazi bölcseségkedvelő nem keveri magát apró-cseprő társadalmi foglalkozásokba, a melyekkel csak hiúságát dédelgethetné. Nem törődik az emberek ügyeivel és dolgaival s nem telik el velök való küzdelmében irigységgel és ellenséges indulattal. Az istenivel és jól rendezettel lévén egy társaságban, ő maga is istenivé és jól rendezetté válik. Rágalmazni persze őt is meg lehet. S a tömeg, ha észreveszi, hogy a bölcselkedők szemébe mondják neki az igazságot, csakugyan meg is haragszik rájuk és úton-útfélen megrágalmazza. Pedig mindaddig, míg a bölcseségkedvelő faj nem lesz urává az államnak, sem az államra, sem a polgárookra nézve nem lesz a bajoknak szünetök s az igazi államalkotmány tényleg soha meg nem lesz valósítható. S vajjon minő módon és minő tanulmányok és foglalkozások alapján lesznek meg az alkotmány védői az államban s mily korban kell ezeket megkezdeni? A legfőbb ismeret a jónak az ismerete. A jó által lesz az igazságos és minden más egyéb is hasznossá és üdvössé. A jó ismerete visz el az igazságosnak és a szépnek ismeretéhez; mert hiszen ezeket is csak akkor értjük meg, ha mint jót fogjuk fel. A mi a jó a magasabb világban a szellemre és a szellemiekre, az eszmékre nézve, ugyanaz a jónak a sarjadéka a látható világban a látásra és a látott dolgokra nézve, azaz napfény, a mely a látást és a dolgoknak láthatóságát hozza létre. Es valamint semmit se látunk, hanem

vakoskodunk, ha az éjtszaka sötétségébe tekintünk, épp így nem ismer meg a szellemünk se semmit, ha a valóban létezőnek ismerete nélkül tekint a keletkező és elenyésző dolgokra. (A mi lelkünknek az ismeret és igazság tisztaságát adja, az a jónak az eszméje. Ez minden igazságnak és ismeretnek a forrása.) Azután meg a napfény a láthatóságon kívül még keletkezést, növekedést és táplálékot is nyújt a láthatónak, a nélkül, hogy ő maga keletkező volna: épp így kölcsönöz a jó is nemcsak megismerhetőséget, hanem létet, mibenlétet, bárha ő maga nem is mibenlét, hanem valami magasabb. (S a láthatónak és a nemláthatónak, azaz gondolhatónak a faja szintén két-két fajra osztható: az egyik a képeké, árnyékoké, visszatükröződéseké, a másik pedig ennek a szakasztott mása, t. i. a körülöttünk levő élő lényeké, a növényvilágé és a készített dolgoké. Valamint a gondolt dolog a tudás tényével szemben, így oszlik fel most már az igazság, meg a nemigazság dolgában a másolat is azzal szemben, a minék a másolata. S viszont a nem látható, hanem csak gondolható is így oszlik fel két fajra: az egyik, mint a képek faja, a mely feltevésekből indul ki s nem az alapelem, hanem a végeredmény felé halad, a másik pedig az alapelem felé haladva, a fogalmak segítségével ejti meg a vizsgálódást. Itt a dialektika segítségével dolgozik a lélek. Legmagasabb fokon áll az ész, a másodikon az értelem, a harmadikon a hit s az utolsó fokon a sejtés.)

HETEDIK KÖNYV.

(A megismerhető birodalmában legvégül a jó eszméje van, csak hogy nehezen pillantható meg. De ha már egyszer tárgyává lett a szemléletnek, akkor ki lehet olvasni belőle, hogy minden jogosnak és szépnek ő az oka, mivel valamint a látható birodalmában a fényt és az ő urát szülte, úgy a gondolhatóóban, mint az ő ura, az igazságot és belátást hozza létre. Őt kell szemmel tartania annak, a ki észszel akar cselekedni. Ő tőle azután az eszméknek napmagasságából a valóságnak sötét birodalmába kell visszafordulnia, hogy polgártársait is részesévé tegye ennek az ismeretnek s kieszközölje, hogy a jónak, a jogos-

nak és az igazságnak az ismerete uralkodjon az államban. De miként ébreszthetjük fel az igazságszeretetet s ama magasabb valaminek az ismerete utáni törekvést? Az érzékitől az érzék-fölöttihez vivő tudományt hasznosnak mondjuk a harcosokra nézve. Ez a tudomány pedig a számolásnak és mérésnek a mestersége. Minden művészetnek és mesterségnek k' kell belőle vennie a maga részét. Ki még a hadügynek is. A harcosnak épp a rendek miatt kell ezt megtanulnia, a bölcseségkedvelőnek pedig azért, mert felmerülván a létesülésből a létet kell megragadnia, vagy különben soha se lesz belőle számolni tudó ember. Már pedig a természettől ügyes számolók úgyszólván minden tudományra éles eszűek. Utána a földmérés említendő. Nagyon szükséges tudomány ez a táborok ütésére, biztos helyek elfoglalására, a hadseregek összevonására és kiterjesztésére s a seregeknek mind a csatákban, mind a meneteléseknél így vagy úgy való alakítására. A harmadik a csillagászat. Mert az időt, a hónapokat, éveket megismerni nemcsak a hajókázásra, hanem a halászatra is üdvös dolog. Csakhogy a csillagászat előtt még volna valami: a testek kiterjedésének a tudománya. Úgy hogy a csillagászat tulajdonképp a negyedik megtanulni való volna. Ezekén kívül még a mozgásokban rejlő gyorsaságot és lassúságot a valóságos számviszony szerint is meg kell ismernünk (Az összhangzatokban rejlő számviszonyokat is keresnünk kell.) Ezek azonban mind csak előjátékai a legszebb dallamnak: a dialektikának. Mikor az ember a dialektikára adja fejét, akkor minden érzékelés nélkül csakis annak a fogalmával kezdi, a mi a dolog a maga valóságában s ha mindaddig tovább halad, a míg a jót a maga eszével fel nem fogta, akkor eljut magához a gondolhatónak a végcéljához. Ez az út a dialektika. S melyek a dialektikai tehetség útai és fajai? Mert hogy minden egyes dolog micsoda a maga valóságában, azt egyetlenegy más tudományos vizsgálat se tűzi ki célul, csakis a dialektika. Azok a többiek, ú. m. a földmérés és a társai ugyanis a létből fognak fel valamit. Csak a dialektikai módszer jut el a feltevéseknek megsemmisítésével magához a kezdethez, hogy ezt alapúl állítván, a művészetek segítségével és vezetése mellett a lélek szemét

felfelé irányítsa.) Minden megtanulni való fölött mint csúcspont áll a dialektika s vele véget is ér a megtanulnivalók birodalma. Így tehát csakis a nemes, erős, tiszteletgerjesztő, éles elméjű és erős emlékezetű embereket kell az ő megtanulására kényszeríteni. Az előkészítő tudományokban való jártasságot a huszadik életévben kell az illetőknél megvizsgálnunk; s különösen, hogy felismerik-e a tudományoknak egymás közötti összefüggését és kölcsönös viszonyát. Mert a kik felismerik, azoknak már dialektikai a szellemök. Életöknek harmincadik esztendejében már dialektikailag kell őket megvizsgálnunk, hogy vajjon képesek-e minden érzéki szemléleten felül emelkedve magának a valóban létezőnek felismerésére. S ha ezután elméjüket a dialektikában még öt évig képezték és gyakorolták, akkor még tizenöt évig az állami és hadi foglalkozásokra kell őket kényszeríteni, hogy a való életben tapasztalatokat gyűjtve, alapelveiket megerősíthessék. Végre aztán az ötvenedik esztendejökben rávezethetők a jónak igazi mibenlétében való ismeretére, hogy magukat is, meg az államot és polgártársaikat is neki megfelelően alakíthassák s a bölcseségszeretetnek áldozva magukat, mikor a sor rájuk kerül, idejöknek legnagyobb részét az államügyekkel való foglalkozásnak szentelhessék. S szakasztott így képezzük ki a nők közül is azokat, a kiknek rátermett a természetök az efféle dolgokra,

NYOLCADIK KÖNYV.

Az aristokratikus, vagy királyi államforma után most már a krétai és lakoniai, vagyis a timokracia, vagy timarchia említendő. Utánuk következnek az oligarchia, demokracia és a tyrannis. S tökéletesen ugyanennyi fajtájuk van az emberi jellemeknek is. Az aristokraciának és a királyságnak megfelelő jellemet joggal jónak is, meg igazságosnak is nevezhetjük. A lakoniai és krétai timokraciának a becsület- és dicsőségvágyó jellem a hasonmása. Az oligarchikus jellemnek a vagyon, a demokratikusnak a szabadság, a tyrannikusnak pedig az önkény és igazságtalanság az alapvonása. Mihelyt e különböző jellemek összekeverednek egymással, azonnal megváltozik maga az alkot-

mány is. Hiszen a nemesebb fajt megrontja a nemtelenebb. Így az arisztokracia timokraciába megy át, mihelyt az államnak a védelmezői vagyont szereznek maguknak, a többieket hatalmuk alá hajtják s ki-ki versenyre kél a másikával tisztelet- és dicsőség-hajhászás dolgában. A timokracia viszont csakhamar oligarchiává alakul. Ebben aztán két teljesen ellentétes állam fejlődik ki: a gazdagoknak és a szegényeknek az állama. A szegények állama, vagyis maga a nép végre is fellázad azután az ő gyáva és elpuhult védői ellen s vagy száműzi, vagy megöli őket s az oligarchiát ekképpen demokraciává változtatja. A demokraciában már most ki-ki önmagára van hagyatva. Így azután a korlát nélküli szabadság csakhamar féktelenségekbe csap át s ha akad közöttük olyan valaki, a ki a nép kegyét s jóindulatát nem egyszer hízlegésekkel is megnyerheti magának, ez azután az alatt az ürügy alatt, hogy életét veszedelem fenyegeti, testőresapatot alakít, magát fegyveresekkel veszi körül s a demokraciát így lassan-lassan tyrannissá, zsarnok-uralommá alakítja. Folytonos hadjáratokkal s más egyéb erőszakos úton és módokon végre teljesen leigazza a zsarnok a maga népét s az ellene ellenséges érzelmekkel viselkedőket útjából eltávolítván, a lehető legerősebben megszilárdítja hatalmát.

KILENCEDIK KÖNYV.

S éppen így lesz a demokrata jellemű emberből is tyrannus. S vajjon nyomorúságos-e mint ilyen, avagy boldog? Erre nézve az emberi vágyak természetét kell legelső sorban ismernünk. Vannak tilalmas vágyaink is. Mindenki velesztületnek, de majd a törvények, majd a jobb vágyak, vagy az ész által leigázva, el-eltűnedeznek. Szóval minden emberben félelmetes, vad s törvényt nem ismerő vágyak lakoznak. S e vágyaknak lassú felszabadulása és uralomra jutása alakítja át a demokratikus jellemet lassan-lassan tyrannikussá. Mert tyrannussá pontról-pontra csakis akkor lesz az ember, ha akár természeténél, akár foglalkozásánál, vagy mind a kettőnél fogva iszákossá, kéjelgővé és bükörságossá válik. Vajjon boldogan él-e most

már az ilyen? Legkevésebbé sem. Az undok vágyak és szenvedélyek lejtőjén napról-napra mélyebbre esve, a lehető leggonoszabb s így legnyomorúságosabb helyzetbe keveredik; erőszak, tolvajlás, rablás az élete célja, mert máskülönben aljas élvezeteiben elpocsékolta vagyonát nem igen tudná mivel kárpótolni. S ilyen életet él a tyrannis is, azaz a zsarnok állam. (A királyi férfiú és királyi állam valamennyiök között a legjobb, a tyrannikus a legrosszabb. Különben) a vágyak számra nézve háromfélék s ennyi most már a gyönyörévezetek száma is; sőt ennyi magának az uralkodásnak a módja is. Az egyik vágy-faj, a melylyel tanul az ember, a másik, a melylyel haragszik s a harmadik, igazi nevén alig megnevezhető, a vágyó, még pedig a kincs- és nyereségvágyó. Sőt el lehet még győzelem- és becsvágyónak is neveznünk. S ugyanennyiféle most már a gyönyörévezetek száma is. Minden egyes ember a maga vágyát és gyönyörévezetét tartja most már a legjobbnak s a többiekét lenézi. Valamennyiök közül azonban a bölcseségedvelő és az igazság megismerésére törekvő bir a legtekélyesebb ítélő eszközzel az élvezetekre vonatkozó tapasztalatok dolgában. S mivel ő az egyedüli, a ki tapasztalattal, belátással és okoskodással ítél, azért is, a mit ő, mint bölcsesség- és okoskodás-kezdvelő dicsér, annak kell az igaznak lennie. A lélek azon részének gyönyörévezete tehát a legnagyobb, a melylyel tanulunk. Ennek az élete a legkellemesebb. A második hely a harcias és becsvágyó léleké. S legutolsó a nyereségvágyóé. (Mert a ki belátásban is, erényben is tapasztalatlan, az egyre csak lakomákon s más efféléken töri a fejét s a valósággal tiszta gyönyörévezetet soha meg se pillantja. Az erkölcsös és okos uralkodó, a király élvezi tehát a legnagyobb és a legtisztább életet és a legrosszabbul él a tyrannus, mint valamennyiök között a leggonoszabb és legkicsapongóbb életű.) Élvezet és boldogság dolgában tehát a király vagy az aristokrata után, a timokrata s utána az oligarcha következik. Az oligarchát a demokrata követi a sor legvégén álló tyrannussal. Ez tehát a háromszorosnak háromszorosa távol-ságában áll az igazi gyönyörévezettől s így a hatványozás és háromszoros szorzás után már eléggé világos, hogy mekkora a

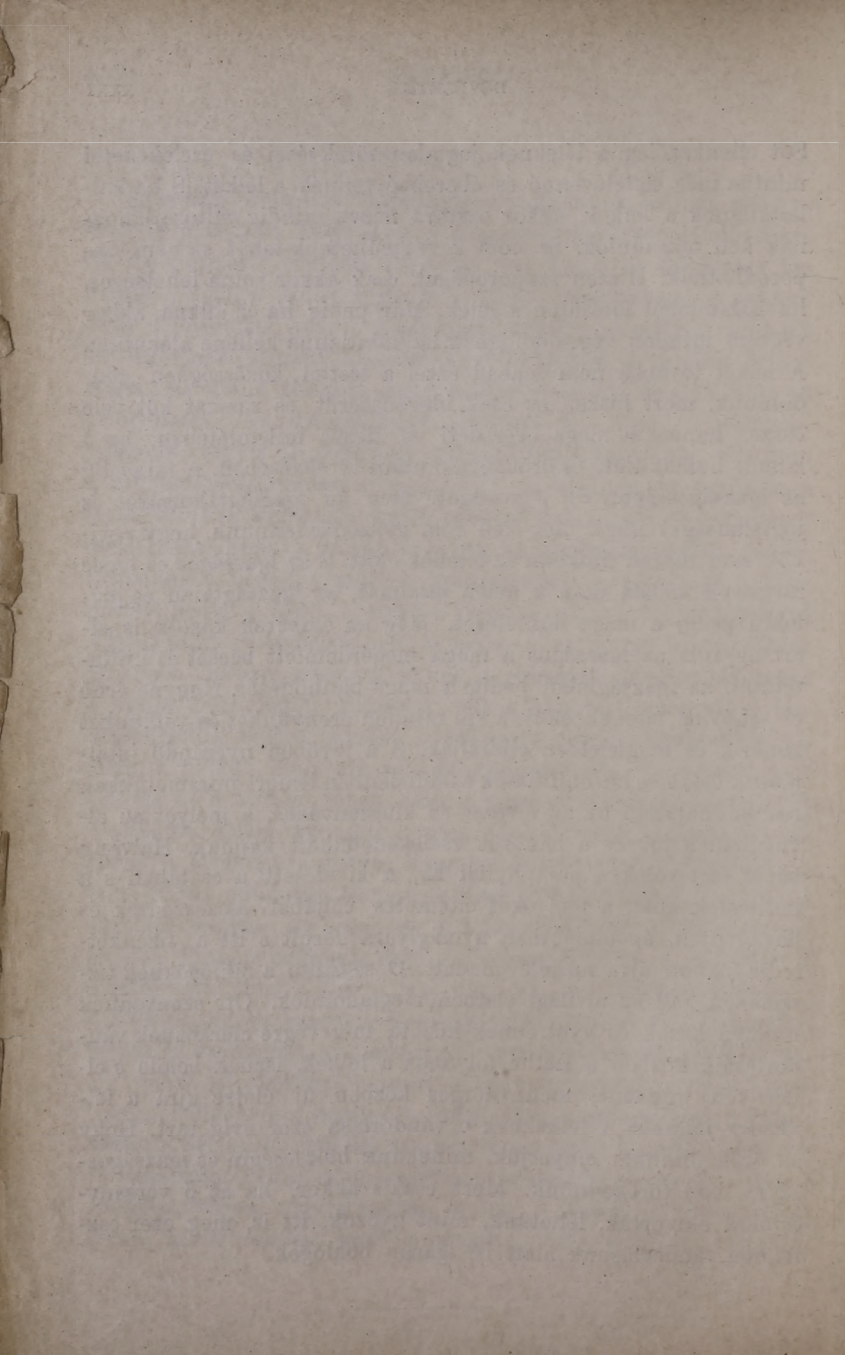
távolság közötté és a király közt. Hétszázhuszonkilencszeresen mulja tehát felül a jó és igazságos a rosszat és igazságtalant gyönyörévezetben, boldogságban, szépségben és erényben. Vajjon lehet-e hát még hasznára az igazságtalanság a tetőtől talpig igazságtalan embernek? A feleletet hasonlattal világíthatjuk meg. Képzeljünk egy tarka-barka és sokfejű állatot köröskörül szelid, meg vad állatfejekkel, a melyeket el is hányhat és meg is növeszthet. Gondoljunk most még egy más oroszlán- és emberalakot is rajta, úgy hogy ezek is, az előbbiek is mind egygyé nőttek és forrtak össze egymással, az emberalak pedig köröskörül van növe rajtok, úgy hogy annak, a ki nem láthat a belsejébe, kívülről csak egyetlenegy lénynek, embernek látszik. S most mondjuk meg, vajjon hasznára volna-e ennek az ember-alaknak, ha ezt a sokféle állatot mind jól tartaná s erőre segítené, önmagát, az embert pedig agyonéheztetné s erőtlenné tenné, úgy hogy azok őt is, meg marakodás közben egymást is legyőznék és felfaldosnák. Mert így tesz a gyönyörhajhászó és igazságtalan ember. Erőre segíti és jól laktatja állati szenvedélyeit, a míg ezek őt is és egymást is marakodva megemészti és felfaldossák. Míg a jó ember úgy gondoskodik erről a sokfejű állatról, hogy a szelidet közülök ápolgatja és tenyésztgeti, a vadat pedig meggátolja fejlődésében. Mert csak a szelid, nemes, szép és tökéletes érdemli meg az uralkodást az egyes emberben éppen úgy, mint magában az államban. S az uralkodás nemcsak az uralkodónak az érdeke, a mint ezt Thrasymachos állítja, hanem különösen az alattvalóké maguké, mivel jó és igazságos uralkodó alatt ők maguk is jobbakká és igazságosabbakká lesznek. Sőt tökéletesebbekké válnak belátásban és bölcsességben is, mert testöknek állapotát és táplálékát nem áldozzák fel állatias és esztelen gyönyörévezeteknek. Bölcsesség és igazságszeretet teremt tehát összhangot az embernek lelkében. S a kinek ily összhangban van a lelke, az részesült csak igazán zenei nevelésben.

TIZEDIK KÖNYV.

Az utánzó költészet megrontója a szellemnek, ha nem ismerte meg az igazságot. Ezért tehát államunkból kiküszöbölendő. Mert mi az utánzat? Minden dolognak van bizonyos ősfarmája (az eszme): a mi a dolog maga az ő igazi valóságában; s vannak ezen ősfarmának képei: a művészek munkái, a melyek mindent az ősfarmák szerint alakítanak. Az ősfarma a valóban létező maga; az utána alkotott dolog csakis jelensége és előállítás a ősfarmának. Az ősfarmáknak alakítója az isten. A jelenségvilágnak, vagyis az ősfarmák után alkotott dolgoknak alakítója a művész mesterember (δημιουργός). S ezeknek az utánzója a festő. Minden dolognak csakis egy ősfarmája van. A képeknek és képmásaiknak a száma azonban megszámlálhatatlan. Az ősfarmának a képeit a művész mesterember, a képeknek a képmásait pedig a festő, a költő s minden utánzó művész készíti. Éppen azért e képmások nem a valódi létet magát utánozzák és alakítják, hanem csakis a létnek a látszatát. Megcsalják tehát a hozzá nem értőt. Elhitetik vele a képmást, azaz azt a látszatot keltik benne, mintha a valóságos dolgot magát állítanák eléje, a nélkül, hogy ezt vele megismertetnék. Az utánzó művészek és a költők tehát csak a harmadik fokon állanak az igazságtól. Bárha nincsen is meg bennök a kellő belátás és magának a tárgynak a helyes képzete, ők ezt mégis előállítják s ezzel persze a tudatlan tömegnek tetszeni törekszenek. Az életnek egyedüli feladata az erény és a bölcsesség és az, a mi nemcsak a jelen életben boldogít, hanem boldogságunkat a jövőben is megteremti. Mert csakis a test mulandó és elenyésző bennünk, a lélek maga halhatatlan és elenyészhetetlen. A mi jó, az megmenti és boldogítja az embert, a rossz ellenben árt és elpusztít. Ha tehát elpusztítható volna a lelkünk, akkor a bűnnek épp úgy el kellene őt pusztítania, mint akár a betegségnek a testet. Ámde a léleknek nem árt semmit sem a testben lakozó betegség és pusztulás. Pedig az igazságtalanságnak, mivel benne lakik a lélekben, végleg tönkre kellene tennie a lelket. Holott ez csak másra nézve romlást hozó, önmagára nézve azonban már nem.

Sőt ellenkezőleg a léleknek jogtalan törekvései és cselekedetei mintha még életelevenné és éberebbé tennék a lelket. (S ha halhatatlanok a lelkek, akkor számra nézve mindig változatlanoknak kell maradniok. Se nem kevesbedhetnek tehát, se nem szaporodhatnak. Hiszen szaporodásuk csak akkor volna lehetséges, ha halandóból létesülne a lélek. Már pedig ha ez állana, akkor végtére minden véges dolognak halhatatlanná kellene alakulnia.) A lelket továbbá nem szabad ezzel a testtel közösségben gondolnunk, mert hiszen ez csak idegenszerűt és rosszat köt vele össze, hanem a maga őseredeti és tiszta mibenlétében, az ő isteni, halhatatlan és örökkévaló utáni törekvésében. A mi pedig az igazságosságot és jogosságot, meg az igazságtalanságot és jogtalanságot illeti, meg kell róla győződve lennünk, hogy egyikök sem marad titokban az istenek előtt. S az igazságos és jogos megkapja halála után a maga jutalmát, az igazságtalan és jogtalan pedig a maga büntetését. Még az emberek között is eléri ugyanis az igazságos a maga megérdemlett becsét és kitüntetését, az igazságtalan pedig a maga bűnhődését. Hogyne érné el tehát az istenek előtt, a kik minden erényünket és vétkünket ismerik és megfelelően elbírálják. S a jövőben nyerendő jutalmaink össze se hasonlíthatók e földi életben ismert jutalmainkkal. Kimondhatatlan az az élvezet és kinszenvedés, a melyet az alvilágban a jók és a bűnösök cselekedeteikért kapnak. Halvány képet fest róluk a pamphyliai Er, a ki elesett a csatában s a holttestek közt, a melyeket eltemetés céljából összeszedtek és haza vittek, ép állapotban a máglyára került s itt a tizenkettedik napon újra megelevenedett. Ő szerinte a bűnösöknek tízszeresen kell az alvilági életben meglakolniok. Ott szenvednek iszonyú kínok és gyötrelmek között, míg végre elérkeznek vándorlásaik közben a Lethe folyóhoz a lelkek, isznak belőle s elfeledvén mindent, mennydörgés közben új életre újra a felvilágra jönnek. A lelkeknek e vándorlása ezer évig tart. Hogy az örök jutalmat elnyerjük, minekünk bölcseségre és igazságosságra kell törekednünk. Mert csakis akkor, ha az ő versenydíjukat elnyertük, lehetünk, mint győzők, itt is, meg ezer esztendő s vándorlásunk alatt is, igazán boldogok.

PLATON ÁLLAMA.

ΠΟΛΙΤΕΙΑ

(ἢ περὶ δικαίου).

ΤΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣΩΠΑ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ΓΛΑΥΚΩΝ, ΠΟΛΕΜΑΡΧΟΣ,
ΘΡΑΣΥΜΑΧΟΣ, ΑΔΕΙΜΑΝΤΟΣ, ΚΕΦΑΛΟΣ.

Α.

Ι. Κατέβην χθές εἰς Πειραιᾶ μετὰ Γλαύκωνος τοῦ Ἀρίστωνος, προσευξόμενός τε τῇ θεῷ καὶ ἅμα τὴν ἐορτὴν βουλόμενος θεάσασθαι τίνα τρόπον ποιήσουσιν, ἅτε νῦν πρῶτον ἄγοντες. καλὴ μὲν οὖν μοι καὶ ἡ τῶν ἐπιχωρίων πομπὴ ἔδοξεν εἶναι, οὐ μέντοι ἦττον ἐφαίνεται πρέπειν ἢν οἱ Θράκες ἔπεμπον. προσε-
Β ῥάμενοι δὲ καὶ θεωρήσαντες ἀπῆμεν πρὸς τὸ ἄστυ. κατιδὼν οὖν πόρρωθεν ἡμᾶς οἴκαδε ὠρμημένους Πολέμαρχος ὁ Κεφάλου ἐκέλευτε θραμόντα τὸν παῖδα περιμεῖναι ἢ κελεῦσαι. καὶ μοι ὀπίσθεν ὁ παῖς λαβόμενος τοῦ ἱματίου, Κελεύει ὑμᾶς, ἔφη, Πολέμαρχος περιμεῖναι. καὶ ἐγὼ μετεστράφην τε καὶ ἡρόμην ὅπου αὐτὸς εἴη. Οὗτος, ἔφη, ὀπίσθεν προσέρχεται· ἀλλὰ περιμένετε.
C Ἀλλὰ περιμενοῦμεν, ἢ δ' ὅς ὁ Γλαύκων. καὶ ὀλίγω ὕστερον ὅτε Πολέμαρχος ἦκε καὶ Αδείμαντος ὁ τοῦ Γλαύκωνος ἀδελφός καὶ Νικήρατος ὁ Νικίου καὶ ἄλλοι τινές, ὡς ἀπὸ τῆς πομπῆς. ὁ οὖν Πολέμαρχος ἔφη ὦ Σώκρατες, δοκεῖτέ μοι πρὸς ἄστυ φρμῆσθαι ὡς ἀπόντες. Οὐ γάρ κακῶς δοξάζεις, ἢν δ' ἐγώ.

AZ ÁLLAM

(VAGYIS AZ IGAZSÁGOSSÁGRÓL).

A beszélgetés személyei: *Sokrates, Glaukon, Polemarchos, Thrasy-machos, Adeimantos, Kephalos.*

ELSŐ KÖNYV.

Steph. k. I. Lementem tegnap Glaukonnal, az Ariston fiá-
II. 327. val, a Kikötővárosba,¹ egyrészt, hogy imádkozzam az istenasszonyhoz, másrészt meg hogy megnézzem az ünnepséget,² hogy miképp rendezik, mivel épp most rendezték először. S az igazat megvallva szépnek tetszett ugyan énnekem honfitársaim ünnepi menete is, de bizony egy mákszemnyivel sem festett kevésbbé az sem, a melyet a thrákok tartottak. S mikor aztán kiimádkoztuk és kinézegettük magunkat, visszaindultunk a városnak. Egyszerre B csak, a hogy bennünket Polemarchos, a Kephalos fia, jó messziről hazafelé kerekedni látott, utánunk szalasztotta az inasát, hogy mondja meg nekünk, hogy várjuk meg. S a fiú meg is fogta hátulról a köpenyemet s így szólt: Azt üzeni Polemarchos, várjátok meg. Erre én megfordultam s C azt kérdeztem tőle, hogy merre van hát. Amott jön a háttam mögött, mondá, csak várjátok meg. Várjuk meg hát, mondja rá Glaukon. S erre csakhamar megérkezett Polemarchos s vele Adeimantos, a Nikias fia s még mások is többen, a kik épp az ünnepi menetről jöttek; Polemarchos ekkor így szólt: Mintha bizony felkerekedtetek volna, édes Sokrates, s a városba akarnátok visszatérni. Jól gyanítod, felelém rá. Látsz-e minket, mondja ő, hogy mennyien vagyunk?

Ὅρας οὖν ἡμᾶς, ἔφη, ὅσοι ἐσμέν; Πῶς γὰρ οὔ; Ἡ τοίνυν τούτων, ἔφη, κρείττους γένεσθε ἢ μένετε αὐτοῦ. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἔτι ἐλλείπεται τὸ ἦν πείρωμεν ὑμᾶς, ὥς χρὴ ἡμᾶς ἀφείναι; Ἡ καὶ δύναισθ' ἄν, ἦ δ' ὅς, πείσαι μὴ ἀκούοντας; Οὐδαμῶς, ἔφη ὁ Γλαύκων. Ὡς τοίνυν μὴ ἀκουσμένων, σὺ τῷ διανοεῖσθε.
 328 καὶ ὁ Ἀδείμαντος, Ἀρά γε, ἦ δ' ὅς, οὐδ' ἴστε ὅτι λαμπὰς ἔσται πρὸς ἐσπέραν ἀφ' ἵππων τῇ θεῷ; Ἀφ' ἵππων; ἦν δ' ἐγώ· καὶ νόν γε τοῦτο. λαμπάδια ἔχοντες διαδώσουσιν ἀλλήλοις ἀμιλλώμενοι τοῖς ἵπποις; ἦ πῶς λέγεις; Οὕτως, ἔφη ὁ Πολέμαρχος. καὶ πρὸς γε παννυχίδα ποιήσουσιν, ἦν ἄξιον θεάσασθαι. ἐξανασηρόμεθα γὰρ μετὰ τὸ δεῖπνον καὶ τὴν παννυχίδα θεασόμεθα καὶ ξυνεσόμεθά τε πολλοῖς τῶν νέων αὐτόθι καὶ διαλεξόμεθα. ἀλλὰ μένετε καὶ μὴ ἄλλως ποιεῖτε. καὶ ὁ Γλαύκων, Ἔοικεν, ἔφη, μενετέον εἶναι. Ἀλλ' εἰ δοκεῖ, ἦν δ' ἐγώ, οὕτω χρὴ ποιεῖν.

II. Ἦμεν οὖν οἵκαδε εἰς τοῦ Πολεμάρχου, καὶ Λυσίαν τε αὐτόθι κατελάβομεν καὶ Εὐθύδημον, τοὺς τοῦ Πολεμάρχου ἀδελφούς, καὶ δὴ καὶ Θρασύμαχον τὸν Χαλκηδόνιον καὶ Χαρμαντίδην τὸν Παιανιέα καὶ Κλειτοφῶντα τὸν Ἀριστωνόμου· ἦν δ' ἔνδον καὶ ὁ πατήρ ὁ τοῦ Πολεμάρχου Κέφαλος. καὶ μάλα πρεσβύτης μοι ἔδοξεν εἶναι· διὰ χρόνου γὰρ καὶ ἑωράκη αὐτόν. καθῆστο δὲ ἐρτεφανώμενος ἐπὶ τινος προσκεφαλαίου τε καὶ διφφρου· τεθυκῶς γὰρ ἐτύγχανεν ἐν τῇ αὐλῇ. ἐκαθεζόμεθα οὖν παρ' αὐτόν· ἔκειντο γὰρ δίφροι τινὲς αὐτόθι κύκλῳ. εὐθύς οὖν με ἰδὼν ὁ Κέφαλος ἠσπάζετό τε καὶ εἶπεν ὦ Σώκρατες, οὐδὲ θαμίζεις ἡμῖν καταβαίνων εἰς τὸν Πειραιᾶ· χρῆν μέντοι. εἰ μὲν γὰρ ἐγώ ἔτι ἐν δυνάμει ἦν τοῦ ῥαδίως πορεύεσθαι πρὸς τὸ ἄγρυ, οὐδὲν ἄν σε ἔδει δεῦρο ἰέναι, ἀλλ' ἡμεῖς ἂν παρὰ σέ

Már hogyne látnálak. Vagy leveritek hát ezeket itt, mondja, vagy itt maradtok. Akkor hát már csak egy marad hátra, felelem neki, hogy leverjünk benneteket nyelvvel, hogy elereszszetek. És le tudtok-e verni nyelvvel, kérdi erre, ha nem hallgatunk oda? Már akkor nem, feleli rá Glaukon. Akkor hát csak vegyétek úgy, hogy nem hallgatunk oda. Talán bizony nem is tudjátok, mondja erre Adeimantos, hogy lovas fáklya-verseny³ lesz estve az isten-³²⁸ asszony tiszteletére? Lovas fáklya-verseny? kérdém tőle. Hisz ez ujság! Fáklya lesz náluk, a mint lovon versenyt futnak s egy a másnak adogatják? Vagy hogy gondolod? Így gondolom, feleli rá Polemarchos. Aztán meg éjjeli istentiszteletet⁴ is tartanak s ezt érdemes lesz ám megnézni. Felkerekedünk hát evés után s megnézzük az istentiszteletet. Sok fiatal emberrel jövünk majd ott össze s kitársalogjuk magunkat. Maradjatok hát itt s ne tegyetek másvalamiképpen. Már B úgy látszik, hogy itt kell maradnunk mondja erre Glaukon. Ha úgy tetszik, mondom én rá, hát tegyük meg!

II. Betértünk tehát Polemarchosékhoz s ott találtuk Lysias is, meg Euthydemost is, a Polemarchos testvéreit, azután pedig a kalchedoni Thrasymachost, a paioniai Charmantidest és Kleitophont, Aristonymos fiát. Otthon volt a Polemarchos atya is, Kephalos. Ő bizony, a hogy észrevettem, nagyon megöregedett; mert hát már jó ideje mult, hogy nem láttam. Ott ült megkoszorúzott fejjel valami vánkosan C egy széken, mert épp akkor fejezte be az áldozást az udvaron.⁵ Leültünk hát ő melléje, mert állt ott körben néhány üres szék. S a hogy engem Kephalos megpillantott, rögtön köszönt nekem s így szólt: Nagyon ritkán látogatsz el ide a Kikötővárosba hozzánk, édes Sokrates; bizony többször megtehetnéd. Hiszen ha még volna reá erőm oly könnyűséggel tenni meg az utat a városba, akkor nem kellene ide jönnöd; mi mennénk el oda hozzád. De hát így most neked

D ἤμεν· νῦν δέ σε χρή πυκνότερον δεῦρο ἰέναι· ὥς εὖ ἴσθι ὅτι
 ἔμοιγε, ὅσον αἱ κατὰ τὸ σῶμα ἡδοναὶ ἀπομαραίνονται, τοσοῦτον
 αὔξονται αἱ περὶ τοὺς λόγους ἐπιθυμίαι τε καὶ ἡδοναί. μὴ οὖν
 ἄλλως ποίει, ἀλλὰ τοῖσδέ τε τοῖς νεανίαις ξύνισθι καὶ δεῦρο
 παρ' ἡμᾶς φοῖτα ὥς παρὰ φίλους τε καὶ πάνυ οἰκείους. Καὶ
 μὴν, ἣν δ' ἐγώ, ὦ Κέφαλε, χαίρω γε διαλεγόμενος τοῖς σφόδρα
 E πρεσβύταις. δοκεῖ γάρ μοι χρῆναι παρ' αὐτῶν πυνθάνεσθαι,
 ὥσπερ τινὰ ὁδὸν προεληλυθότων, ἣν καὶ ἡμᾶς ἴσως δεήσει πο-
 ρεύεσθαι, ποία τίς ἐστι, τραχεῖα καὶ χαλεπή, ἢ ῥαδία καὶ εὐ-
 πορος· καὶ δὴ καὶ σοῦ ἡδέως ἂν πυνθοίμην, ὅ τι σοι φαίνεται
 τοῦτο, ἐπειδὴ, ἐνταῦθα ἤδη εἰ τῆς ἡλικίας, ὃ δὴ ἐπὶ γήραος
 οὐδὲφ φασὶν εἶναι οἱ ποιηταί, πότερον χαλεπὸν τοῦ βίου ἢ πῶς
 σὺ αὐτὸ ἐξαγγέλλεις. /

III. Ἐγώ σοι, ἔφη. νῆ τὸν Δία ἐρῶ, ὦ Σώκρατες, οἷόν γε
 329 μοι φαίνεται. πολλάκις γὰρ συνερχόμεθά τινες εἰς ταῦτο πα-
 ραπλησίαν ἡλικίαν ἔχοντες, διασώζοντες τὴν παλαιὰν παροιμίαν,
 οἱ οὖν πλείστοι ἡμῶν ὀλοφύρονται ξυνιόντες, τὰς ἐν τῇ νεότητι
 ἡδονὰς ποθοῦντες καὶ ἀναμνησκόμενοι περὶ τε τὰ φροδίσια καὶ
 περὶ πότους καὶ εὐωχίας καὶ ἄλλ' ἅττα ἃ τῶν τοιούτων ἔχεται, καὶ
 ἀγανακτοῦσιν ὥς μεγάλων τινῶν ἀπεστερημένοι καὶ τότε μὲν εὖ
 B ζῶντες, νῦν δὲ οὐδὲ ζῶντες· ἔνιοι δὲ καὶ τὰς τῶν οἰκείων προ-
 πηλακίσσεις τοῦ γήρωος ὀδύρονται, καὶ ἐπὶ τούτῳ δὴ τὸ γῆρας
 ὁμνοῦσιν ὅσων κακῶν σφίσιν αἴτιον. ἐμοὶ δὲ δοκοῦσιν ὦ Σώ-
 κρατες, οὗτοι οὐ τὸ αἴτιον αἰτιάσθαι. εἰ γὰρ ἦν τοῦτ' αἴτιον,
 καὶ ἐγώ τὰ αὐτὰ ταῦτα ἐπεπόνθη ἕνεκά γε γήρωος καὶ οἱ ἄλλοι

kellene gyakrabban ide jönnöd. Mert jól tudd meg, hogy a D mennyire fogyóban vannak testi gyönyörélvezeteim, épp annyira szaporodik a komoly fejtegetések utáni vágyam s benők talált gyönyörűségem. Tedd hát csak azt, társalogj itt ezekkel a fiatal emberekkel, meg azután látogass el gyakrabban ide hozzánk, barátaidhoz és jó ismerőseidhez. S a mi engem illet, édes Kephalos, feleltem neki, én magam is gyönyörűségemet lelem az előhaladottabb korú öreg emberekkel való társalkodásban. Mert úgy tetszik nekem, mintha tudakolgatnom kellene tőlük, mint olyanoktól, a kik már E megjárták azt a bizonyos utat, a melyet nekünk is meg kell tennünk, hogy ugyan milyen is hát, rögs és nehéz-e, vagy kényelmes és könnyen járható. Így hát már csak tetőled is szíves-örömet megkérdezném, hogy minőnek látszik neked; hiszen te ott vagy már az életkornak azon a pontján, a melyet a költők az öregség küszöbének mondanak, vajjon ügyesbajos része-e hát az életnek, vagy hogy nyilatkozol felőle?

III. Zeus uccse elmondom neked, édes Sokrates, hogy 329 nekem milyennek tetszik. Mert hébe-hóba összejövünk néhányan ilyen magamfajta öreg emberek egymással, megtartjuk a régi közmondást.⁶ A mikor hát így együtt vagyunk, sirdognak bizony többen közöttünk, visszasírják az ifjukornak gyönyörélvezeteit, felujtják emlékezetökben a szerelmeskedésnek, az evésnek és ivásnak gyönyöreit s több más ilyenféle dolgot s haragjukban ki-kitörnek, mintha bizony nagy dolgokat veszítettek volna, mert hát akkor pompásan éltek, most meg éppenséggel nem élnek. Sőt némelyikök még azt is fel-B panaszolja, hogy mily galádul bánnak már az öreg emberrel a családjabeliei s fujja hozzá azt a siralmas nótát, hogy mennyi sok nyomorúságnak kútforrása neki az a vénség. Nekem azonban úgy tetszik, édes Sokrates, hogy a mi a dolog okát illeti, nem találják fején a szeget. Mert hiszen ha ez volna a dolog oka, akkor bizony énnekem is végig kellene

πάντες ὅσοι ἐνταῦθα ἦλθον ἡλικίας. νῦν δ' ἔγωγε ἤδη ἐντετύ-
 χηκα οὐχ οὕτως ἔχουσι καὶ ἄλλοις καὶ δὴ καὶ Σοφοκλεῖ ποτὲ
 τῷ ποιητῇ παρεγενόμην ἐρωτωμένῳ ὑπὸ τινος Πῶς, ἔφη, ὦ Σο-
 C φόκλεις, ἔχεις πρὸς τάφροδίσια; ἔτι οἷός τε εἶ γυναικί συγγί-
 γνεσθαι; καὶ ὅς, Εὐφήμει, ἔφη. ὦ ἄνθρωπε· ἀσμεναίτατα μέν-
 τοι αὐτὸ ἀπέφυγον, ὥσπερ λυττῶντά τινα καὶ ἄγριον δεσπότην
 ἀποφυγών. εὖ οὖν μοι καὶ τότε ἔδοξεν ἐκεῖνος εἰπεῖν καὶ νῦν
 οὐχ ἥττον. παντάπασι γὰρ τῶν γε τοιούτων ἐν τῷ γῆρα πολλή
 εἰρήνη γίνεται καὶ ἐλευθερία, ἐπειδὴ αἱ ἐπιθυμίαι παύσονται
 κατατείνουσαι καὶ χαλάσωσι, παντάπασι τὸ τοῦ Σοφοκλέους γί-
 D νεται· δεσποτῶν πάνυ πολλῶν ἔστι καὶ μαινομένων ἀπηλλάχ-
 θαι. ἀλλὰ καὶ τούτων πέρι καὶ τῶν γε πρὸς τοὺς οἰκείους μία
 τις αἰτία ἐστίν, οὐ τὸ γῆρας, ὦ Σώκρατες, ἀλλ' ὁ τρόπος τῶν
 ἀνθρώπων. ἂν μὲν γὰρ κόσμιοι καὶ εὐκόλοι ᾧσι, καὶ τὸ γῆ-
 ρας μετρίως ἐστὶν ἐπίπονον· εἰ δὲ μὴ, καὶ γῆρας, ὦ Σώκρατες
 καὶ νεότης χαλεπὴ τῷ τοιούτῳ ἐυμβαίνει/

IV. Καὶ ἐγὼ ἀγασθεὶς αὐτοῦ εἰπόντος ταῦτα, βουλόμενος ἔτι
 λέγειν αὐτὸν ἐκίνουν καὶ εἶπον ὦ Κέφαλε, οἶμαί σου τοὺς πολ-
 E λούς, ὅταν ταῦτα λέγῃς, οὐκ ἀποδέχεσθαι, ἀλλ' ἡγεῖσθαι σε
 ῥαδίως τὸ γῆρας φέρειν οὐ διὰ τὸν τρόπον, ἀλλὰ διὰ τὸ πολ-
 λὴν οὐσίαν κεκτῆσθαι· τοῖς γὰρ πλουσίοις πολλὰ παραμύθια
 φασιν εἶναι. Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις· οὐ γὰρ ἀποδέχονται. καὶ
 λέγουσι μὲν τί, οὐ μέντοι γε ὅσον οἶονται, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεμι-
 πτοκλέους εὖ ἔχει, ὅς τῷ Σερίφῳ λοιδορουμένῳ καὶ λέγοντι, ὅτι
 330 οὐ δι' αὐτὸν ἀλλὰ διὰ τὴν πόλιν εὐδοκίμοι, ἀπεκρίνατο, ὅτι οὐτ'
 ἂν αὐτὸς Σερίφιος ὦν ὀνομαστὸς ἐγένετο οὐτ' ἐκεῖνος Ἀθηναῖος.

mindezeket öregségem miatt szenvednem; sőt azoknak valamennyiöknek is, a kik csak ily öregségre jutottak. Csakhogy akadtam bizony én olyan más emberekre is, a kik nem így gondolkodtak. S épp tanuja voltam egyszer, a mikor azt kérdezte egyvalaki Sophoklestől, a költőtől: «Hogy állasz a C szerelmeskedéssel, édes Sophokles? El tudnál-e még hálni egy asszonyszemélylyel?» Ki ne mondd ezt a szót, ember! felelte neki, «Úgy örülök, hogy megszabadultam tőle; akár csak egy vadul őrzöngő gazdámától sikerült volna megmenekülnöm!» S okosan beszél ez az ember, gondoltam akkor magamban s még most is így gondolkodom. Mert legalább az öreg korban egyáltalán teljes békében és szabadságban van az efféléktől az ember. A mikor ugyanis már a vágyak megcsappanva szünetelnek és elernyednek, akkor tökéletesen D
 sen bebizonyodik Sophoklesnek az a mondása, hogy nagyon sok őrzöngő zsarnoktól szabadul meg az ember. A mi pedig akár az efféléket, akár a családbelieket illeti, ezeknek csak egy az okuk; nem az öregség, édes Sokrates, hanem az emberek jelleme. Mert ha ők mértékletesek és könnyen kielégíthetők, akkor a vénségek is türethetően ügyesbajos; de ha nem, akkor bizony, édes Sokrates, a vénsége is, a fiatalsága is nyomorúságos az ilyennek.

IV. S én örülve annak, hogy így beszél, de meg aztán mert szerettem volna, hogy tovább is beszéljen, sarkaltam őt, így szoltam hozzá: Én azt hiszem, édes Kephalos, hogy E
 kevesen hiszik el neked azt, a mit most mondasz, hanem azt gondolják, hogy könnyen tűröd, igenis, az öregségét, de nem a jellemednél fogva, hanem mert nagy vagyonnak vagy az ura; hiszen a gazdagnak sok az orvossága, tartja a közbeszéd. Igazad van, felelte rá; kevesen hiszik el nekem s mondanak is vele valamit, bárha nem is annyit, a mennyit ők gondolnak. Hanem hát erre is ráillik Themistoklesnek a mondása, 330
 a ki, mikor egy seriphosbeli 7 ember őt akképp becsmérelte,

καὶ τοῖς δὴ μὴ πλουσίοις, χαλυπῶς δὲ τὸ γῆρας φέρουσιν, εὖ ἔχει ὁ αὐτὸς λόγος, ὅτι οὐτ' ἂν ὁ ἐπεικῆς πάνν τι ῥαδίως γῆρας μετὰ πενίας ἐνέγκοι, οὐδ' ὁ μὴ ἐπεικῆς πλουτήσας εὐκόλως ποτ' ἂν ἑαυτῷ γένοιτο. Πότερον δέ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Κέφαλε, ὧν κέκτη-

B σαι τὰ πλέω παρέλαβες ἢ ἐπεκτήσω; Ποῖ' ἐπεκτησάμην, ἔφη, ὦ Σώκρατες; μέσος τις γέγονα χρηματιστῆς τοῦ τε πάππου καὶ τοῦ πατρός. ὁ μὲν γὰρ πάππος τε καὶ ὁμώνυμος ἐμοὶ σχεδὸν τι ὅσῃν ἐγὼ νῦν οὐσίαν κέκτημαι παραλαβὼν πολλάκις τοσαύτην ἐποίησε, Λύσανίας δὲ ὁ πατήρ ἔτι ἐλάττω αὐτὴν ἐποίησε τῆς νῦν οὐσῆς· ἐγὼ δὲ ἀγαπῶ, ἐὰν μὴ ἐλάττω παραλίπω τουτοισί, ἀλλὰ βραχεῖ γέ τιτι πλείω ἢ παρέλαβον. Οὐ τοι ἔνεκα ἡρόμην,

C ἦν δ' ἐγώ, ὅτι μοι ἔδοξας οὐ σφόδρα ἀγαπᾶν τὰ χρήματα. τοῦτο δὲ ποιοῦσιν ὥς τὸ πολὺ οἱ ἂν μὴ αὐτοὶ κτήσωνται· οἱ δὲ κτησάμενοι διπλῇ ἢ οἱ ἄλλοι ἀσπάζονται αὐτά. ὥσπερ γὰρ οἱ ποιηταὶ τὰ αὐτῶν ποιήματα καὶ οἱ πατέρες τοὺς παῖδας ἀγαπῶσι, ταύτῃ τε δὴ καὶ οἱ χρηματιστάμενοι περὶ τὰ χρήματα σπουδάζουσιν ὥς ἔργον ἑαυτῶν, καὶ κατὰ τὴν χρεῖαν, ἥπερ οἱ ἄλλοι. χαλεποὶ οὖν καὶ ξυγγενέσθαι εἰσὶν, οὐδὲν ἐθέλοντες ἐπαινεῖν ἀλλ' ἢ τὸν πλοῦτον. Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις.

D V. Πάνν μὲν οὖν, ἦν δ' ἐγώ. ἀλλὰ μοι ἔτι τοσόνδε· εἰπέ τί μέγιστον οἶει ἀγαθὸν ἀπολελυμέναι τοῦ πολλῇν οὐσίαν κεκτῆσθαι; Ὁ, ἦ δ' ὅς, ἴσως οὐκ ἂν πολλοὺς πείσαιμι λέγων. εὖ γὰρ ἴσθι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὅτι, ἐπειδάν τις ἐγγὺς ἢ τοῦ οἴεσθαι

hogy nem önmaga tette magát, hanem csakis a hazája tette
 őt híressé, úgy felelt meg neki, hogy meglehet, ő nem lett
 volna hírneves ember, mint seriphosbeli, de ő sem, ha athe- 100
 naei. Ez a mondás jól ráillik azokra a nem gazdagokra, a
 kik csak nagy ügygyel-bajjal viselik az öregséget, a mennyi-
 ben sem az, a kinek esze van, nem egykönnyen viselné
 el szegénységben az öregséget, sem az esztelen nem érné be
 a magáéval, ha vagyonhoz jutna. Ugyan édes Kephalos,
 mondtam neki, te örökölted a vagyonod javarészét, vagy
 magad szerezted? Hogy magam szereztem-e, édes Sokra- B
 tes? monda. Mint vagyonszerző én úgy a közepén, a nagy-
 apám és az apám között voltam. Mert a nagyapám, a kit épp
 úgy hívtak, mint engem, ide-oda csaknem annyi vagyont
 örökölvén, a mennyi most az enyém, azt jelentékenyen meg-
 szaporította. Ellenben az apám, Lysanias, még e mostaninál
 is jobban megapasztotta. A mi pedig engem illet, én boldog
 vagyok, hogy nem megkevesbítve hagyom itt ezeknek hátra,
 hanem valamicskével még megnagyobbítva, mint a hogy én
 örököltém. Ezt csak azért kérdeztem, feleltem erre, mert C
 azt vettem észre, hogy a vagyont nem valami nagyon isteni-
 ted. Pedig ezt legtöbbször csak azok teszik, a kik nem magok
 szerezték. Míg a kik úgy kuporgatták össze, azok kétszeresen
 úgy imádják, mint a többi emberek. A hogy becőzgetik
 ugyanis a költők költeményeiket vagy az apák gyermekeiket,
 úgy rajongnak a vagyonukért azok is, a kik maguk szerezték,
 éppen mert a szerzeményök és nem azért, mert a hasznát
 nézik, mint a többi emberek. Ezekkel aztán még társalogni
 is bajos dolog, mert nem szívesen dicsérgetnek mást, csakis
 a saját vagyonukat. Igazat mondasz, felelte reá.

V. Még pedig nagyon is, mondam neki. De csak annyit D
 mondj meg még nekem, mit tartasz annak a legnagyobb
 jónak, melyet a nagy vagyon élvezetének köszönhetsz.
 Olyasvalamit, felelé, a mit alig egy-két emberfia hisz el

τελευτήσῃν, εἰσέρχεται αὐτῷ δέος καὶ φροντὶς περὶ ὧν ἔμπροσθεν οὐκ εἰσήει. οἳ τε γὰρ λεγόμενοι μῦθοι περὶ τῶν ἐν Ἰδίου, ὡς τὸν ἐνθάδε ἀδικήσαντα δεῖ ἐκεῖ διδόναι δίκην, καταγελῶμενοι τέως, τότε δὴ στρέφουσιν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν μὴ ἀληθεῖς ὦσι· καὶ αὐτὸς ἦτοί ὑπὸ τῆς τοῦ γήρως ἀσθενείας ἢ καὶ ὥσπερ ἦθη ἐγγυτέρῳ ὧν τῶν ἐκεῖ μᾶλλον τι καθορᾷ αὐτά. ὑποφίας δ' οὖν καὶ δείματος μεστὸς γίγνεται καὶ ἀναλογίζεται ἤδη καὶ σκοπεῖ, εἴ τινά τι ἡδίκηκεν. ὁ μὲν οὖν εὐρίσκων ἑαυτοῦ ἐν τῷ βίῳ πολλὰ ἀδικήματα καὶ ἐκ τῶν ὕπνων, ὥσπερ οἱ παῖδες, θαμὰ ἐγειρόμενος 331 δειμαίνει καὶ ζῇ μετὰ κακῆς ἐλπίδος· τῷ δὲ μηδὲν ἑαυτῷ ἄδικον ξυνειδῶτι ἡδεῖα ἐλπίς ἀεὶ πάρεστι καὶ ἀγαθὴ γηροτρόφος, ὡς καὶ Πίνδαρος λέγει. χαριέντως γάρ ται, ὦ Σώκρατες, τοῦτ' ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι ὅς ἂν δικαίως καὶ ὁσίως τὸν βίον διαγάγῃ.

γλυκεῖά οἱ καρδίαν ἀτάλλοισα γηροτρόφος συναορεῖ

ἐλπίς, ἃ μάλιστα θνατῶν

πολύστροφον γνώμαν κυβερνᾷ.

εἰ οὖν λέγει θαυμαστῶς ὡς σφόδρα. πρὸς δὴ τοῦτ' ἔγωγε τίθημι τὴν τῶν χρημάτων κτήσιν πλείστου ἀξίαν εἶναι, οὗ τι B παντὶ ἀνδρὶ, ἀλλὰ τῷ ἐπιεικεῖ. τὸ γὰρ μηδὲ ἄκοντά τινα ἑξαπατῆσαι ἢ ψεύσασθαι, μηδ' αὖ ὀφείλοντα ἢ θεῶν θυσίας τινὰς ἢ ἀνθρώπων χρήματα ἔπειτα ἐκείσε ἀπιέναι δεδιότα, μέγα μέρος εἰς τοῦτο ἢ τῶν χρημάτων κτήσις συμβάλλεται. ἔχει δὲ καὶ

nekem, ha megmondóm. Mert jól tudd meg, édes Sokrates»,
mondotta, hogy a mikor már-már oda jutott valaki, hogy
azt hiszi, hogy meghal, egyszerre aggódó félelem szállja meg
oly dolgok miatt, a melyek azelőtt nem bántották. Mert azok
a közszájon forgó beszédek a hadesbeli dolgokról, t. i., hogy
a ki itt bünt követett el, annak ott meg kell érte bűnhődnie,
a melyekre eddig csak jót nevetett, nyugtalanítják ám akkor
a lelkét, hogy hátha mégis igaz belőlük valami. S már akár E
a vénséggel járó gyöngeségből, akár azért, mert már közelebb
van az ottaniakhoz, sokkal inkább szemügyre veszi mindezt
maga az ember. Eltelik hát bizalmatlankodó félelemmel,
fontoskodva vizsgálgatja, hogy nem vétett-e valamit valaki
ellen. A ki azután sok bünfoltot vesz az életén észre, az nem
egyszer fel-felriad, mint a gyermekek szoktak, álmaiból, ije-
dezik s balsejtelmek között él. De a ki nem talál magán bűn- 331
foltot, annak édes jó reménység áll szüntelen az oldala mel-
lett öreg kora gyámolítójául, a hogy Pindaros is mondja.^s
Mert oly gyönyörűen mondotta ő azt, édes Sokrates, hogy
annak, a ki igazságosan és isteniesen éli le az életét,

Szívét elandalító

Édes remény a társa aggkorában;

'Sz lelkünkbe töprengés ha száll,

Mentő sugárt mindenkor ő derít.

Hát bizony szépen mondja ő ezt, igazán csudaszépen.
Éppen ezért azt merem hát állítani, hogy igen-igen sokat ér
az, ha vagyonnal bir az ember, persze nem minden ember,
hanem csak a kinek esze van. Mert hogy akarata ellenére is B
rá ne szedjen és meg ne csaljon valakit az ember s viszont,
ha egy istennek áldozattal, vagy egy embernek pénzzel adósa,
félteben meg ne szökjön előle, ebben nagy segítségére van
valakinek, ha vagyonnal rendelkezik. Van azonban még sok
más egyéb haszna is. De egyiket a másikával összevetve én
a magam részéről nem a legkisebb haszonnak állítanám,

ἄλλας χρείας πολλὰς· ἀλλὰ γε ἐν ἀνθ' ἐνὸς οὐκ ἐλάχιστον
 ἔγωγε θεῖην ἂν εἰς τοῦτο ἀνδρὶ νοῦν ἔχοντι, ὦ Σώκρατες, πλοῦ-
 C τον χρησιμώτατον εἶναι. Παγκάλως, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις, ὦ Κέ-
 φαλε. τοῦτο δ' αὐτό, τὴν δικαιοσύνην, πόττερα τὴν ἀλήθειαν
 αὐτὸ φήσομεν εἶναι ἀπλῶς οὕτως καὶ τὸ ἀποδιδόναι, ἂν τις τι
 παρὰ τοῦ λάβῃ, ἥ καὶ αὐτὰ ταῦτα ἔστιν ἐνίστε μὲν δικαίως,
 ἐνίστε δὲ ἀδίκως ποιεῖν; οἷον τοιόνδε λέγω· πᾶς ἂν ποιεῖ,
 εἴ τις λάβοι παρὰ φίλου ἀνδρὸς τωφρονοῦντος ὄπλα, εἰ μανείς
 ἀπαιτοῖ, ὅτι οὔτε χρὴ τὰ τοιαῦτα ἀποδιδόναι, οὔτε δίκαιος ἂν
 εἴη ὁ ἀποδιδούς οὐδ' αὖ πρὸς τὸν οὕτως ἔχοντα πάντα ἐθέλων
 D τάληθ' ἡ λέγειν. Ὅρθως, ἔφη, λέγεις. Οὐκ ἄρα οὗτος ὅρος ἐστὶ
 δικαιοσύνης, ἀληθ' ἡ τε λέγειν καὶ ἂ ἂν λάβῃ τις ἀποδιδόναι,
 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὑπολαβὼν ὁ Πολέμαρχος, εἵ-
 περ γέ τι χρὴ Σιμωνίδῃ πείθεσθαι. Καὶ μέντοι, ἔφη ὁ Κέφα-
 λος, καὶ παραδίδωμι ὑμῖν τὸν λόγον· δεῖ γάρ με ἤδη τῶν ἱερῶν
 ἐπιμεληθῆναι. Οὐκοῦν, ἔφην ἐγώ, ὁ Πολέμαρχος τῶν γε σῶν
 κληρονόμος; Πάνυ γε, ἥ δ' ὅς γε γελάσας· καὶ ἅμα ἦει πρὸς τὰ
 ἱερά.

E VI. Λέγε δὴ, εἶπον ἐγώ, σὺ ὁ τοῦ λόγου κληρονόμος, τί
 φῆς τὸν Σιμωνίδην λέγοντα ὀρθῶς λέγειν περὶ δικαιοσύνης;
 Ὅτι, ἥ δ' ὅς, τὸ τὰ ὀφαιλόμενα ἐκάστῳ ἀποδιδόναι δίκαιόν ἐστι.
 τοῦτο λέγων δοκεῖ ἔμοιγε καλῶς λέγειν. Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ'
 ἐγώ, Σιμωνίδῃ γε οὐ ῥάδιον ἀπιστεῖν· σοφὸς γὰρ καὶ θεῖος
 ἀνὴρ· τοῦτο μέντοι ὃ τί ποτε λέγει, σὺ μὲν, ὦ Πολέμαρχε, ἴσως

édes Sokrates, hogy már ebben a dologban az olyannál, a kinek esze van, a legtöbbet lendít a vagyon. Nagyon szépen mondod, édes Kephalos, válaszoltam neki. De erről magáról, C t. i. az igazságosságról, mit mondunk majd? Vajjon csak úgy egyszerűen azt mondjuk-e róla, hogy ő az igazság, meg az, hogy visszaadja az ember, ha kap valakitől valamit? Vagy azt-e, hogy ezt tenni néha igazságos, néha meg igazságtalan? Ilyennek mondom pl. azt az esetet, hogy ha valakinek egy jó barátja józan észszel fegyvert adna s örült észszel vissza követelné, már ekkor csak minden emberfia azt mondaná, hogy először is azt nem szabad visszaadnia, másodszor, hogy a ki visszaadja, nem igazságos ember s viszont, hogy a ki ilyen állapotban van, annak bizony nem kell akarni minden igazat a szemébe megmondani. Helyesen mondod, felelé. Nem úgy hangzik tehát az igazságosság fogalma, hogy csak D az igazat kell az embernek megmondania, meg azután visszaadnia, ha kapott valamit. Nagyon igaz, édes Sokrates, vette fel a szót Polemarchos, ha ugyan hitelt ad az ember Simonidesnek.⁹ Helyes, mondá rá Kephalos, és én át is adom nektek a fejtegetést, mert már az áldozatról kell gondoskodnom. Így hát Polemarchos a dolgaid örököse? mondom neki. Bizony ő, mondotta rá elmosolyodva; s ezzel elment áldozni.

VI. Mondd meg hát most már te örököse a fejtegetésnek, E szólottam hozzá, hogy mi az, a mit Simonides, a mint említet, oly helyesen mond az igazságosságról. Hát az, felelte reá, hogy igazságos dolog megadni kinek-kinek azt, a mivel tartozik neki az ember. Úgy hiszem, hogy ez az a mondása, a mit olyan szépen mond. Már az igaz, mondtam neki, hogy bizony bajos dolog nem hinni Simonidesnek. Mert hát ő bölcs és istenies ember. S azt, a mit itt mond, te bizonyára érted is, édes Polemarchos, mert én legalább nem értem. Annyi mindenesetre világos, hogy nem azt mondja, a mit az imént mondtunk, hogy ha rábizott valaki a másikára

γινώσκεις, ἐγὼ δὲ ἄγνοω. δῆλον γάρ ὅτι οὐ τοῦτο λέγει, ὅπερ ἄρτι ἐλέγομεν, τό τινος παρακαταθεμένου τι ὀφιοῦν μὴ σωφρό-
 332 νως ἀπαιτοῦντι ἀποδιδόναι· καίτοι γε ὀφειλόμενόν πού ἐστι τοῦτο, ὃ παρακατέθετο· ἢ γάρ; Ναί. Ἀποδοτέον δέ γε οὐδ' ὅπως-
 τι οὖν τότε, ὅποτε τις μὴ σωφρόνως ἀπαιτοῖ; Ἀληθῆ, ἢ δ' ὅς.
 Ἄλλο δὴ τι ἢ τὸ τοιοῦτον, ὡς ἔοικε. λέγει Σιμωνίδης τὸ τὰ ὀφειλόμενα δίκαιον εἶναι ἀποδιδόναι. Ἄλλο μέντοι νῆ Δί', ἔφη· τοῖς γὰρ φίλοις οἶσται ὀφείλειν τοὺς φίλους ἀγαθὸν μὲν τι δοῖν, κακὸν δὲ μηδέν. Μανθάνω, ἦν δ' ἐγώ· ὅτι οὐ τὰ ὀφειλόμενα
 Β ἀποδίδωσιν, ὅς ἂν τῷ χρυσίον ἀποδῶ παρακαταθεμένῳ, ἐάνπερ ἢ ἀπόδοσις καὶ ἢ λῆψις βλαβερὰ γίγνηται, φίλοι δὲ ὥσιν ὃ τε ἀπολαμβάνων καὶ ὁ ἀποδιδούς· οὐχ οὕτω λέγειν φῆς τὸν Σιμωνίδην; Πάνυ μὲν τῶν. Τί δέ; τοῖς ἐχθροῖς ἀποδοτέον, ὃ τι ἂν τύχῃ ὀφειλόμενον; Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη, ὃ γε ὀφείλεται αὐτοῖς. ὀφείλεται δέ γε, οἶμαι, παρὰ γε τοῦ ἐχθροῦ τῷ ἐχθρῷ, ὅπερ καὶ προσήκει, κακὸν τι.

Γ VII. Ἠνίξατο ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὡς ἔοικεν, ὁ Σιμωνίδης ποιητικῶς τὸ δίκαιον ὃ εἶη. διενοεῖτο μὲν γάρ, ὡς φαίνεται, ὅτι τοῦτ' εἶη δίκαιον, τὸ προσῆκον ἐκάστῳ ἀποδιδόναι, τοῦτο δὲ ὠνόμασεν ὀφειλόμενον. Ἀλλὰ τί οἶσι; ἔφη. Ὡς πρὸς Διός, ἦν δ' ἐγώ, εἰ οὖν τις αὐτὸν ἤμετο· ὦ Σιμωνίδη, ἢ τίσιν οὖν τί ἀποδιδούσα ὀφειλόμενον καὶ προσῆκον τέχνη ἱατρικὴ καλεῖται; τί ἂν οἶσι ἡμῖν αὐτὸν ἀποκρίνασθαι; Δῆλον ὅτι, ἔφη, ἢ σώμασι φάρμακά τε καὶ σιτία καὶ ποτά. Ἡ δὲ τίσι τί ἀποδιδούσα ὀφειλόμενον καὶ προσῆκον τέχνη μαγειρικὴ καλεῖται; Ἡ τοῖς ὄφιοις
 Δ τὰ ἡδύσματα. Εἶεν· ἢ οὖν δὴ τίσι τί ἀποδιδούσα τέχνη δικαιο-

valamit s örült észszel visszaköveteli, ezt vissza kell adni ; pedig bizony csak valami tartozásféle az is, a mit rábíztak az emberre, úgy-e ? Persze, hogy az. Visszaadni pedig semmi szín alatt se szabad akkor, a mikor örült észszel követeli va- 332 laki vissza ? Igaz, válaszolta ő erre. Másvalamit mond tehát Simonides, mint ezt, énnekem legalább úgy rémlik, a mikor azt mondja, hogy igazságos dolog megadni, a mivel tartozik az ember. Bizony isten, másvalamit, felelé. Azt gondolja ugyanis, hogy a jó barátok valami jó tettel tartoznak jó barátainak s nem valami rosszal. Értem, válaszolám erre, azt hogy nem adja meg a tartozását, a ki olyasvalakinek adná meg, a ki aranyat bízott rá, ha a megadás és az elfogadás B káros, a ki pedig megadja és elfogadja, jó barátok. Nem így mondja-e ezt Simonides, mit gondolsz ? De bizony így. Hát vajjon az ellenségeinek meg kell-e adnia, a mivel véletlenül tartozik az ember ? Már azt mindenesetre meg, felelé, a mivel tartozik nekik az ember. Tartozik pedig, legalább a hogy én gondolom, az ellenség az ellenségének, mint a mi őt meg is illeti, valami rossz dologgal.

VII. Rejtvényberejtette hát, úgy látszik, — mondám tovább — C mint afféle költő, Simonides, hogy mi az igazságosság. Azt gondolta ugyanis, a mint hogy egészen világos dolog is, hogy az az igazságos dolog, megadni kinek-kinek, a mi megilleti, ezt pedig tartozásnak nevezte. És te mit gondolsz ? kérdezte. Zeus uccse, felelém neki, ha valaki megkérdezte volna tőle : ugyan édes Simonides, kinek és mit ad meg, mint őt megillető tartozását, pl. az úgynevezett orvoslás mestersége ? Mit gondolsz, mit felelt volna ő nekünk erre ? Bizonyosan azt, mondá, hogy a testnek és pedig orvosságot, ételt és italt. És vajjon kinek és mit ad meg, mint őt megillető tartozást, az úgynevezett szakács mesterség ? Az ételeknek az ízt. Helyes. D Kinek és mit ad meg most már az a mesterség, a melyet úgy hihathnánk, hogy igazságosság ? Ha a mi előbbi fejtegetésein-

οσύνη ἂν καλοῖτο; Εἰ μὲν τι, ἔφη, δεῖ ἀκολουθεῖν, ὦ Σώκρα-
 τες, τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις. ἢ τοῖς φίλοις τε καὶ ἐχθροῖς
 ὠφελείας τε καὶ βλάβας ἀποδιδούσα. Τὸ τοὺς φίλους ἄρα εὖ
 ποιεῖν καὶ τοὺς ἐχθροὺς κακῶς δικαιοσύνην λέγει; Δοκεῖ μοι.
 Τίς οὖν δυνατώτατος κάμνοντας φίλους εὖ ποιεῖν καὶ ἐχθροὺς
 Ε κακῶς πρὸς νόσον καὶ ὑγίειαν; Ἰατρός. Τίς δὲ πλείοντας πρὸς
 τὸν τῆς θαλάττης κίνδυνον; Κυβερνήτης. Τί δὲ ὁ δίκαιος; ἐν
 τίνι πράξει καὶ πρὸς τί ἔργον δυνατώτατος φίλους ὠφελεῖν καὶ
 ἐχθροὺς βλάπτειν; Ἐν τῷ προσπολεμεῖν καὶ ἐν τῷ ἐυμαχεῖν,
 ἔμοιγε δοκεῖ. Εἴεν· μὴ κάμνουσί γε μὴν, ὦ φίλε Πολέμαρχε,
 ἱατρὸς ἄχρηστος. Ἀληθῆ. Καὶ μὴ πλέουσι δὴ κυβερνήτης. Ναί.
 Ἄρα καὶ τοῖς μὴ πολεμοῦσιν ὁ δίκαιος ἄχρηστος; Οὐ πάνυ μοι
 δοκεῖ τοῦτο. Χρήσιμόν ἄρα καὶ ἐν εἰρήνῃ δικαιοσύνη; Χρήσι-
 333 μον. Καὶ γὰρ γεωργία· ἢ οὐ; Ναί. Πρὸς γε καρποῦ κτήσιν.
 Ναί. Καὶ μὴν καὶ σκυτοτομική; Ναί. Πρὸς γε ὑποδημάτων
 ἂν, οἶμαι, φαίης κτήσιν. Πάνυ γε. Τί δὲ δῆ; τὴν δικαιοσύ-
 νην πρὸς τίνος χρεῖαν ἢ κτήσιν ἐν εἰρήνῃ φαίης ἂν χρήσιμον
 εἶναι; Πρὸς τὰ ἐυμβόλαια, ὦ Σώκρατες. Εὐμβόλαια δὲ λέγεις
 Β κοινωνήματα, ἢ τι ἄλλο; Κοινωνήματα δῆτα. Ἄρ' οὖν ὁ δίκαιος
 ἀγαθὸς καὶ χρήσιμος κοινωνὸς εἰς πεττῶν θέσιν, ἢ ὁ πεττευτι-
 κός; Ὁ πεττευτικός. Ἄλλ' εἰς πλίνθων καὶ λίθων θέσιν ὁ δί-
 καιος χρησιμώτερός τε καὶ ἀμείνων κοινωνὸς τοῦ οἰκοδομικοῦ;
 Οὐδαμῶς. Ἄλλ' εἰς τίνα δὴ κοινωνίαν ὁ δίκαιος ἀμείνων κοι-
 νωνὸς τοῦ κιθαριστικοῦ, ὥσπερ ὁ κιθαριστικός τοῦ δικαίου εἰς

ket kell követnünk, édes Sokrates, hát jó barátainknak és ellenségeinknek hasznót és kárt ad meg. Tehát barátainkkal jót tenni és rosszat az ellenségeinkkel, ezt mondja igazságosságnak? Azt hiszem. Ki tehet most már leginkább jót gyöngélkedő barátainkkal és rosszat ellenségeinkkel, már t. i. ha a betegséget és az egészséget nézzük? Az orvos. És ki a hajósokkal, ha a tengeri veszedelmet tekintjük? A kormányos. Hát az igazságos ember? Milyen eljárás alkalmával és miféle dologban bír ő legjobban segíteni jó barátain és ártani ellenségeinek? Én azt hiszem, hogy az egymás elleni háborúban s a szemtől-szembe való küzdelemben. Helyes. De a kik nem gyöngélkednek, azoknak már csak nincs hasznukra az orvos, úgy-e kedves Polemarchos? Nincs. S a kik nem hajóznak, azoknak a kormányos? Persze. S vajjon a kik nincsenek egymással háborúban, azoknak sincs hasznukra az igazságos? Ezt már nem igen gondolnám. Hasznos³³³ tehát még a békében is az igazságosság? Hasznos. De az ám a földművelés is, vagy nem? Ez is. Még pedig a vetésnek a megszerzésére? Arra. S épp így a cipésmesterség is? Persze. Még pedig, mondhatnád, úgy gondolom, a lábbelik megszerzésére. Bizony igen. Nos és mit gondolsz, az igazságosságot minek a használatára és megszerzésére mondanád a békében hasznosnak? Az üzleti összeköttetésére, édes Sokrates. Üzleti összeköttetésnek pedig a társas érintkezést mondd, vagy nem? Persze, hogy a társas érintkezést. Vajjon^B tehát az igazságos ember-e a jó és hasznos társ a kövecsrakásra a táblán, vagy a kövecs-játékos? A kövecs-játékos. De a téglák és építőkövek felrakására az igazságos ember már csak hasznosabb és jobb társunk az építőmesternél? Semmiesetre sem. Hát miféle társas érintkezésre jobb társunk az igazságos ember a cithera-játékosnál, mint a hogy pl. a cithera-játékos jobb az igazságos embernél a cithera-pengetésben? A pénzbeli dolgokra, én legalább ezt gondo-

κρουμάτων; Εἰς ἀργυρίου, ἔμοιγε δοκεῖ. Πλήν γ' ἴσως, ὦ Πολέ-
μαρχε, πρὸς τὸ χρῆσθαι ἀργυρίῳ, ὅταν δέῃ ἀργυρίου κοινῇ
C πρίασθαι ἢ ἀποδόσθαι ἵππον· τότε δέ, ὡς ἐγὼ οἶμαι, ὁ ἵππικὸς
ἢ γάρ; Φαίνεται. Καὶ μὴν ὅταν γε πλοῖον ὁ ναυπηγὸς ἢ ὁ κυβερ-
νήτης. Ὑποκινεῖ. Ὅταν οὖν τί δέῃ ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ κοινῇ χρῆ-
σθαι, ὁ δίκαιος χρησιμώτερος τῶν ἄλλων; Ὅταν παρακαταθέσθαι
καὶ σῶν εἶναι, ὦ Σώκρατες. Οὐκοῦν λέγεις, ὅταν μὴδὲν δέῃ αὐ-
τῷ χρῆσθαι ἀλλὰ κεῖσθαι; Πάνυ γε. Ὅταν ἄρα ἄχρηστον ἢ
D ἀργύριον, τότε χρήσιμος ἐπ' αὐτῷ ἡ δικαιοσύνη; Κινδυνεύει.
Καὶ ὅταν δὴ δρέπανον δέῃ φυλάττειν, ἡ δικαιοσύνη χρήσιμος
καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ· ὅταν δὲ χρῆσθαι, ἡ ἀμπελουργικὴ; Φαίνε-
ται. Φήσεις δὲ καὶ ἀσπίδα καὶ λύραν ὅταν δέῃ φυλάττειν καὶ
μὴδὲν χρῆσθαι, χρήσιμον εἶναι τὴν δικαιοσύνην, ὅταν δὲ χρῆ-
σθαι, τὴν ὀπλιτικὴν καὶ τὴν μουσικὴν; Ἀνάγκη. Καὶ περὶ τὰλλα
δὴ πάντα ἡ δικαιοσύνη ἐκάστου ἐν μὲν χρήσει ἄχρηστος, ἐν δὲ
ἄχρηστίᾳ χρήσιμος; Κινδυνεύει.

E VIII. Οὐκ ἂν οὖν, ὦ φίλε, πάνυ γέ τι σπουδαῖον εἴη ἡ δι-
καισύνη, εἰ πρὸς τὰ ἄχρηστα χρήσιμον ὅν τυγχάνει. τότε δὲ
σκεψώμεθα. Ἄρ' οὐχ, ὁ πατάξαι δεινότατος ἐν μάχῃ εἴτε πυ-
κτικῇ εἴτε τινὶ καὶ ἄλλῃ, οὗτος καὶ φυλάξασθαι; Πάνυ γε. Ἄρ'
οὖν καὶ νότον ὅστις δεινὸς φυλάξασθαι, καὶ λαθεῖν οὗτος δεινό-
334 τος ἐμποιῆσαι; Ἐμοιγε δοκεῖ. Ἀλλὰ μὴν στρατοπέδου γε ὁ
αὐτὸς φύλαξ ἀγαθός, ὅσπερ καὶ τὰ τῶν πολεμίων κλέψαι καὶ
βουλευόμενα καὶ τὰς ἄλλας πράξεις. Πάνυ γε. Ὅτου τις ἄρα

lom. Kivéve persze a pénz felhasználásának talán azt az esetét, édes Polemarchos, a mikor a kincstárnak lovat kell venni, vagy eladni; mert ekkor már csak a ló-szakértő, azt C hiszem? Vagy nem? De úgy látszik. S ha hajót, akkor éppen így a hajóépítő, vagy a kormányos. Úgy tetszik, hogy az. Hát akkor mire kell a kincstárnak felhasználnia az ezüstöt és az aranyat, mikor az igazságos ember hasznosabb a többiekénél? A mikor elteszik és megőrzik, édes Sokrates. Más szóval azt mondod, hogy a mikor semmire el nem költik, hanem csak hevertetik? Bizony ezt. Mikor tehát haszn- D talanul áll az ezüst, akkor van rá nézve haszna az igazságosságnak? Úgy látszik. Hát a mikor egy nyeső-kést kell megőrizni, mind a kincstár, mind a magánember számára, akkor is az igazságosság a hasznos? Mikor pedig használni kell, akkor már a vincellérség? Körülbelül. S a mikor egy pajzsot, vagy egy lantot kell használatlanul félre tenni, akkor is az igazságosságot mondod hasznosnak, mikor pedig használni kell, akkor már a fegyverrel-bánás mesterségét, vagy a zeneművészetet? Okvetetlenül. S ezt mondod a többi összes dolgokról is, hogy a mikor használja őket az ember, akkor nincs az igazságosságnak rájuk nézve haszna, csakis mikor nem használják, akkor hasznos? Azt hiszem. E

VIII. No már akkor nem igen volna valami fáradságra érdemes dolog az igazságosság, kedves barátom, ha épp a haszontalan dolgokra volna hasznos. De csak ezt vizsgáljuk még meg. Vajjon a ki a harcban, akár ökölharcban akár más egyébben a legrettenetesebben tud támadni, nem az kerülendő-e a legrettenetesebben? Bizony, hogy az. S vajjon a ki rendkívül ügyes a betegség elől való védekezésben, nem az-e a legügyesebb az ő lopva-elterjesztésében is egyszersmind? Én legalább azt gondolom. Azután meg hát jó öre a hadseregnek az is, a ki el tudja csenni az ellenség terveit s 334 más egyéb intézkedéseit. Mindenesetre. A ki tehát ügyes öre

δεινὸς φύλαξ, τοῦτου καὶ φῶρ δεινός. Ἔοικεν. Εἰ ἄρα ὁ δίκαιος ἀργύριον δεινὸς φυλάττειν, καὶ κλέπτειν δεινός. Ὡς γοῦν ὁ λόγος, ἔφη, σημαίνει. Κλέπτης ἄρα τις ὁ δίκαιος, ὡς ἔοικεν, ἀναπέφονται· καὶ κινδυνεύεις παρ' Ὀμήρου μεμαθηκέναι αὐτό. καὶ γὰρ ἐκεῖνος τὸν τοῦ Ὀδυσσέως πρὸς μητρὸς πάππον

Β Αὐτόλυκον ἀγαπᾷ τε καὶ φησιν αὐτὸν πάντας ἀνθρώπους κεκασθαι κλεπτοσύνη θ' ὄρκῳ τε. ἔοικεν οὖν ἡ δικαιοσύνη καὶ κατὰ σέ καὶ καθ' Ὀμηρον καὶ κατὰ Σιμωνίδην κληπτική τις εἶναι, ἐπ' ὠφελείᾳ μέντοι τῶν φίλων καὶ ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἐχθρῶν. οὐχ οὕτως ἔλεγες; Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, ἀλλ' οὐκέτι οἶδα ἔγωγε ὅ τι ἔλεγον· τοῦτο μέντοι ἔμοιγε δοκεῖ ἔτι. ὠφελεῖν μὲν τοὺς φίλους ἢ δικαιοσύνη, βλάπτειν δὲ τοὺς ἐχθρούς. *Φίλους*

Γ δὲ λέγεις εἶναι πότερον τοὺς δοκοῦντας ἐκάστω χρηστοὺς εἶναι, ἢ τοὺς ὄντας, καὶ μὴ δοκῶσι, καὶ ἐχθροὺς ὡσαύτως; Εἰκὸς μὲν, ἔφη, οὕς ἂν τις ἡγήται χρηστοὺς, φιλεῖν, οὕς δ' ἂν πονηροὺς, μισεῖν. Ἄρ' οὖν οὐχ ἀμαρτάνουσιν οἱ ἄνθρωποι περὶ τοῦτο, ὥστε δοκεῖν αὐτοῖς πολλοὺς μὴν χρηστοὺς εἶναι μὴ ὄντας, πολλοὺς δὲ τοῦναντίον; Ἀμαρτάνουσιν. Τούτοις ἄρα οἱ μὲν ἀγαθοὶ ἐχθροί, οἱ δὲ κακοὶ φίλοι; Πάνυ γε. Ἀλλ' ὅμως δίκαιον τότε τούτοις, τοὺς μὲν πονηροὺς ὠφελεῖν, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς βλάπτειν. Φαίνεται. Ἀλλὰ μὴν οἷ γε ἀγαθοὶ δίκαιοί τε καὶ οἷοι μὴ ἀδικεῖν. Ἀληθῆ. Κατὰ δὲ τὸν σὸν λόγον τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας δίκαιον κακῶς ποιεῖν. Μηδαμῶς, ἔφη, ὦ Σώκρατες· πονηρὸς γὰρ ἔοικεν εἶναι ὁ λόγος. Τοὺς ἀδίκους ἄρα,

valaminek, az ügyes tolvaja is annak. Úgy látszik. Tehát ha az igazságos ember ügyes a kincset megőrizni, akkor ügyes ellopni is. Már legalább a hogy az okoskodásunk mutatja, felelé. Holmi tolvajnak sült hát ki, úgy látszik, az igazságos ember. S ezt, úgy tetszik, hogy Homerosztól tanultad. Mert hiszen nagyra becsüli ő is Odysseusnak anyai nagyatyját, Antolykost,¹⁰ s azt mondja róla, hogy lefőzött minden embert az elesésben és elesküldözésben. Úgy látszik hát, hogy B holmi tolvajmesterség szerinted is, meg Homeros és Simonides szerint is az igazságosság, persze barátainknak javára és kárára ellenségeinknek. Nem így mondtad? Zeus uccse, hogy nem, válaszolta reá; de bizony már magam sem tudom, hogy mit mondtam; azt az egyet ugyan még mindég hiszem, hogy használ az igazságosság barátainknak és árt az ellenségeinknek. Barátainknak pedig vajjon azokat nevezed-e, a kik csak látszanak hasznára lenni minden embernek, vagy a kik hasznára vannak, de látszani nem látszanak s szakasz- C tott így ellenségeinknek is? Az pedig természetes, hogy a kikről azt hiszi valaki, hogy hasznára vannak, azokat szereti, a kiket pedig ártalmasoknak gondol, azokat gyűlöli. De vajjon nem tévednek-e az emberek abban, hogy csak úgy látszik nekik, hogy sokan hasznukra vannak, de tényleg nincsenek s viszont sokan épp megfordítva? De bizony tévednek. Az ilyenek előtt most már a jó emberek ellenségnek, a gonoszak pedig jó barátoknak látszanak? Bizony annak. De így aztán azt nézik az ilyenek igazságosnak, hogy használjanak a gonoszoknak és ártsanak a jóknak? Úgy látszik. Ámde D a jó emberek igazságosak s nem tudnak ártani más emberfiának. Ez igaz. A te okoskodásod szerint most már, a kik velünk nem jögtalankodnak, azokkal tenni rosszat igazságos. Egy pillanatig se, édes Sokrates; hiszen ez gonosz egy okoskodásnak látszik. Tehát az igazságtalanoknak ártani s az igazságosoknak használni igazságos? Ez már szebbnek tet-

ἦν δ' ἐγώ, δίκαιον βλάπτειν, τοὺς δὲ δικαίους ὠφελεῖν. Οὗτος ἐκείνου καλλίων φαίνεται. Πολλοῖς ἄρα, ὦ Πολέμαρχε, ξυμβή-
Ε σεται, ὅσοι διημαρτήκασι τῶν ἀνθρώπων, δίκαιον εἶναι τοὺς μὲν φίλους βλάπτειν· πονηροὶ γὰρ αὐτοῖς εἰσὶ· τοὺς δ' ἐχθροὺς ὠφελεῖν· ἀγαθοὶ γάρ· καὶ οὕτως ἐροῦμεν αὐτὸ τοῦναντίον ἢ τὸν Σιμωνίδην ἔφαμεν λέγειν. Καὶ μάλα, ἔφη, οὕτω ξυμβαίνει. ἀλλὰ μεταθώμεθα· κινδυνεύομεν γὰρ οὐκ ὀρθῶς τὸν φίλον καὶ ἐχθρὸν θέσθαι. Πῶς θέμενοι, ὦ Πολέμαρχε; Τὸν δοκοῦντα χρηστὸν, τοῦτον φίλον εἶναι. Νῦν δὲ πῶς, ἦν δ' ἐγώ, μεταθώμεθα; Τὸν δοκοῦντά τε, ἢ δ' ὅς, καὶ τὸν ὄντα χρηστὸν φίλον·
335 τὸν δὲ δοκοῦντα μὲν, ὄντα δὲ μὴ, δοκεῖν ἀλλὰ μὴ εἶναι φίλον· καὶ περὶ τοῦ ἐχθροῦ δὲ ἡ αὐτὴ θέσις. Φίλος μὲν δὴ, ὡς ἔοικε, τούτῳ τῷ λόγῳ ὁ ἀγαθὸς ἔσται, ἐχθρὸς δὲ ὁ πονηρός. Ναί. Κελεύεις δὴ ἡμᾶς προσθεῖναι τῷ δικαίῳ ἢ ὡς τὸ πρῶτον ἐλέγομεν, λέγοντες δίκαιον εἶναι τὸν μὲν φίλον εὖ ποιεῖν, τὸν δὲ ἐχθρὸν κακῶς· νῦν πρὸς τούτῳ ὧδε λέγειν, ὅτι ἔστι δίκαιον τὸν μὲν φίλον ἀγαθὸν ὄντα εὖ ποιεῖν, τὸν δ' ἐχθρὸν κακὸν ὄντα
Β βλάπτειν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, οὕτως ἂν μοι δοκεῖ καλῶς λέγεσθαι.

ΙΧ. Ἔστιν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, δικαίου ἀνδρὸς βλάπτειν καὶ ὄντινον ἀνθρώπων; Καὶ πάνυ γε, ἔφη, τοὺς γε πονηροὺς τε καὶ ἐχθροὺς δεῖ βλάπτειν. Βλαπτόμενοι δ' ἵπποι βελτίους ἢ χεῖρους γίνονται; Χείρους. Ἄρα εἰς τὴν τῶν κυνῶν ἀρετὴν, ἢ εἰς τὴν τῶν ἵππων; Εἰς τὴν τῶν ἵππων. Ἄρ' οὖν καὶ κύνες βλαπτόμενοι χεῖρους γίνονται εἰς τὴν τῶν κυνῶν, ἀλλ' οὐκ εἰς τὴν τῶν
Ο ἵππων ἀρετὴν; Ἀνάγκη. Ἀνθρώπους δέ, ὦ ἑταῖρε, μὴ οὕτω φῶμεν, βλαπτομένους εἰς τὴν ἀνθρωπείαν ἀρετὴν χεῖρους γίνε-

szik amannál. Így hát sokakkal megesik, édes Polemarchos, már mint a kik tévedtek az emberekben, hogy azt tartják igazságosnak, hogy barátaiknak ártsanak, — mert hiszen E rosszak ők ő előttük — s ellenségeiknek használjanak, mert ők a jók ő nekik. És így épp az ellenkezőjét állítjuk annak, mint a mit, a hogy említettük, Simonides mondott. Biz' ez betűről-betűre így van, felelé. Változtassunk hát a tételünkön ; mert úgy látszik, hogy nem jól határoztuk meg a jó barátnak és ellenségnek fogalmát. Hogyan határozzuk meg hát, édes Polemarchos? Úgy, hogy a ki becsületesnek látszik, az jó barátunk. S hogyan változtassunk most a tételünkön, kérdém? Hogy a ki becsületesnek látszik s valóban az is, mon- dotta ő, az jó barátunk; de a ki csak látszik annak, tényleg ³³⁵ azonban nem az, ez csak látszik annak, de nem jó barátunk. S ugyanez a tétel áll az ellenségről is. E szerint az okoskodás szerint tehát, a mint látszik, a derék ember jó barátunk, a gonosz pedig ellenségünk. Az. Most hát azt akarod, hogy úgy határozzuk meg az igazságost, a mint először mondtuk, mikor is azt mondtuk, hogy igazságos jót tenni barátainkkal s ellenségeinkkel rosszat, — most pedig még mondjuk hozzá azt is, hogy igazságos jót tenni barátainkkal, mivel derék emberek, s rosszat tenni ellenségeinkkel, mivel gonoszak. Nagyon helyes, felelé rá; most már azt hiszem, hogy helyesen van meghatározva.

B

IX. Összefér-e hát egy igazságos ember jellemével, kérdeztem tőle, hogy bárkifjának is ártson? Sőt igenis ártania kell, felelte reá, a gonoszoknak, ellenségeinknek. Jobbakká tesszük-e a lovakat, ha ártottunk nekik, vagy rosszabbakká? Rosszabbakká. S a kutyák jelessége tekintetében, vagy a lovakéban? Persze, hogy a lovakéban. S vajjon a kutyák is C rosszabbakká lesznek-e hát, ha ártunk nekik, a kutyáknak, nem pedig a lovaknak jelessége tekintetében? Szükségképpen. S vajjon az emberekről is nem azt mondjuk-e most

σθαι; Πάνυ μὲν οὖν. Ἄλλ' ἡ δικαιοσύνη οὐκ ἀνθρωπεῖα ἀρετὴ;
 Καὶ τοῦτ' ἀνάγκη. Καὶ τοὺς βλαπτομένους ἄρα, ὦ φίλε, τῶν
 ἀνθρώπων ἀνάγκη ἀδίκωτέρους γίνεσθαι; Ἔοικεν. Ἀρ' οὖν τῇ
 μουσικῇ οἱ μουσικοὶ ἀμούσους δύνανται ποιεῖν; Ἀδύνατον. Ἀλλὰ τῇ
 ἵππικῇ οἱ ἵππικοὶ ἀφίππους; Οὐκ ἔστιν. Ἀλλὰ τῇ δικαιοσύνῃ
 δὴ οἱ δίκαιοι ἀδίκους; ἢ καὶ ἐυλλήβδην ἀρετῇ οἱ ἀγαθοὶ κα-
 D κούς; Ἀλλὰ ἀδύνατον. Οὐ γὰρ θερμότητος, οἶμαι, ἔργον φύχειν,
 ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου. Ναί. Οὐδὲ ξηρότητος ὑγραίνειν, ἀλλὰ τοῦ
 ἐναντίου. Πάνυ γε. Οὐδὲ δὴ τοῦ ἀγαθοῦ βλάπτειν, ἀλλὰ τοῦ ἐναν-
 τίου. Φαίνεται. Ὁ δέ γε δίκαιος ἀγαθός; Πάνυ γε. Οὐκ ἄρα
 τοῦ δικαίου βλάπτειν ἔργον, ὦ Πολέμαρχε, οὔτε φίλον οὔτ' ἄλ-
 λον οὐδένα, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου, τοῦ ἀδίκου. Παντάπασί μοι δο-
 E κεῖς ἀληθῆ λέγειν, ἔφη, ὦ Σώκρατες. Εἰ ἄρα τὰ ὀφειλόμενα
 ἐκάστῳ ἀποδιδόναι φησὶ τις δίκαιον εἶναι, τοῦτο δὲ δὴ νοεῖ
 αὐτῷ, τοῖς μὲν ἐχθροῖς βλάβην ὀφείλεσθαι παρὰ τοῦ δικαίου
 ἀνδρός, τοῖς δὲ φίλοις ὠφέλειαν, οὐκ ἦν σοφὸς ὁ ταῦτα εἰπών·
 οὐ γὰρ ἀληθῆ ἔλεγεν· οὐδαμῶς γὰρ δίκαιον οὐδένα ἡμῖν ἐφάνη
 ὃν βλάπτειν. Συγχωρῶ, ἢ δ' ὅς. Μαχούμεθα ἄρα, ἦν δ' ἐγώ,
 κοινῇ ἐγώ τε καὶ σύ, ἐάν τις αὐτὸ φῇ ἢ Σιμωνίδην ἢ Βίαντα
 ἢ Πιττακὸν εἰρηκέναι ἢ τιν' ἄλλον τῶν σοφῶν τε καὶ μακαρίων
 ἀνδρῶν. Ἐγώ γ' οὖν, ἔφη, ἕτοιμός εἰμι κοινωνεῖν τῆς μάχης.
 Ἄλλ' οἶσθα, ἦν δ' ἐγώ, οὐ μοι δοκεῖ εἶναι τὸ ῥῆμα τὸ φάναι
 δίκαιον εἶναι τοὺς μὲν φίλους ὠφελεῖν, τοὺς δ' ἐχθροὺς βλά-
 336 πτειν; Τίνος; ἔφη. Οἶμαι αὐτὸ Περιάνδρου εἶναι ἢ Περδίκκου

már, kedves barátom, hogy megromlanak, ha ártunk nekik, az ő emberi jelességök tekintetében? De bizony ezt. És az igazságosság nem emberi jelesség-e? Ez is bizony, hogy az. S így azután, kedves barátom, szükségképpen igazságtalanabbakká lesznek azok az emberek is, a kiknek ártottunk? Úgy látszik. S vajjon a zenével tehetnek-e a zenészek másokat nem zenészekké? Semmiesetre sem. S a lovászattal a lovászok nem lovászokká? Szintén nem. Hát az igazságossággal az igazságosak nem igazságosakká? Vagy egyszóval D bármiféle jelességgel a derék emberek rosszakká? Hiszen ez lehetetlenség. Mert hiszen nem a melegségnek sajátsága, hogy lehűtsön, azt gondolom, hanem az ő ellentétjének. Persze. Sem a szárazságnak, hogy nedvesítsen, hanem az ellenkezőjének. Bizony. Így hát a derék embernek sem, hogy ártson, hanem az ellentétjének. Úgy látszik. Az igazságos ember pedig csak derék ember? Bizony az. Nem sajátsága tehát az igazságos embernek, hogy ártson, édes Polemarchos, bár barátja is valaki, vagy akárkicsodája, ezt csakis az ő ellenkezője cselekszi, az igazságtalan ember. Szóról-szóra E igazat beszélsz, édes Sokrates, azt gondolom, mondá. Ha tehát azt állítja valaki, hogy igazságos dolog megadni kinek-kinek azt, a mivel tartozik neki az ember s ennek az az értelme van ő előtt, hogy ellenségeinek ártani tartozik az igazságos ember s használni a barátainak, akkor bizony nem volt okos ember, a ki ezt mondta; mert nem mondott igazat vele. Bebizonyodott ugyanis előttünk, hogy sohasem igazságos dolog ártani más emberfiáknak. Osztozom a nézetedben, mondá. Küzdeni fogunk hát együttesen ellene, mondám neki, már t. i. te is, meg én is, ha azzal állna elő valaki, hogy ezt Simonides, Bias, Pittakos,¹¹ vagy egy másik dicső és bölcs férfiú állította. Már én részemről, felelé, szíves-örömet vagyok társad a küzdelemben. De tudod-e, mondtam neki, ³³⁶ hogy kinek a mondása az én szerintem, hogy igazságos do-

ἢ Εἰρέου ἢ Ἰσμηνίου τοῦ Θηβαίου ἢ τινος ἄλλου μέγα οἰομένου δύνασθαι πλουσίῳ ἀνδρός. Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις. Εἶεν, ἦν δ' ἐγὼ· ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ τοῦτο ἐφάνη ἡ δικαιοσύνη ὃν οὐδὲ τὸ δίκαιον, τί ἂν ἄλλο τις αὐτὸ φαίη εἶναι;

Β **Χ.** Καὶ ὁ Θρασύμαχος πολλάκις μὲν καὶ διαλεγομένων ἡμῶν μεταξὺ ὥρμα ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ λόγου, ἔπειτα ὑπὸ τῶν παρακαθημένων διεκωλύετο βουλομένων διακοῦσαι τὸν λόγον· ὡς δὲ διεπαυσάμεθα καὶ ἐγὼ ταῦτ' εἶπον, οὐκέτι ἡσυχίαν ἤγεν, ἀλλὰ συστρέψας ἑαυτὸν ὥσπερ θηρίον ἤκεν ἐφ' ἡμᾶς ὡς διαρπασόμενος. καὶ ἐγὼ τε καὶ ὁ Πολέμαρχος δείσαντες διεπτοήθη-

Σ μεν· ὁ δ' εἰς τὸ μέσον φθεγξάμενος Τίς, ἔφη, ἡμᾶς πάλαϊ φυλαρία ἔχει, ὦ Σώκρατες; καὶ τί εὐηθίζεσθε πρὸς ἀλλήλους ὑποκατακλινόμενοι ὑμῖν αὐτοῖς; ἀλλ' εἴπερ ὡς ἀληθῶς βούλει εἰδέναι τὸ δίκαιον ὃ τι ἐστί, μὴ μόνον ἐρώτα μηδὲ φιλοτιμοῦ ἐλέγχων, ἐπειδὴν τίς τι ἀποκρίνηται, ἐγνωκῶς τοῦτο, ὅτι ῥᾶον

Δ ἐρωτᾶν ἢ ἀποκρίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπόκριναι καὶ εἰπέ, τί φῆς εἶναι τὸ δίκαιον· καὶ ὅπως μοι μὴ ἑρεῖς, ὅτι τὸ δέον ἐστὶ μηδ' ὅτι τὸ ὠφέλιμον μηδ' ὅτι τὸ λυσιτελοῦν μηδ' ὅτι τὸ κερδαλέον μηδ' ὅτι τὸ ξυμφέρον, ἀλλὰ σαφῶς μοι καὶ ἀκριβῶς λέγε ὃ τι ἂν λέγῃς· ὡς ἐγὼ οὐκ ἀποδέξομαι, ἂν ὕθλους τοιούτους λέγῃς. καὶ ἐγὼ ἀκούσας ἐξεπλάγην καὶ προσβλέπων αὐτὸν ἐφοβούμην, καὶ μοι δοκῶ, εἰ μὴ πρότερος ἐωράκη αὐτὸν ἢ ἐκεῖνος ἐμέ, ἄφω-
νος ἂν γενέσθαι. νῦν δὲ ἡνίκα ὑπὸ τοῦ λόγου ἤρχετο ἐξαγριαί-
Ε νεσθαι, προσέβλεψα αὐτὸν πρότερος, ὥστε αὐτῷ οἷός τ' ἐγενόμην

log, mondják, barátainknak használni és ártani ellenségeinknek? Kicsodáé? kérdezte. Én azt hiszem, hogy a Perian-drosé, vagy a Perdikkasé,¹² vagy pedig a Xerxesé, vagy a thebaili Ismeniasé,¹³ vagy egy más olyan gazdag emberé, a ki magát hatalmasnak gondolja. Arany igazságot mondasz, felelé. Helyes, mondtam neki; miután azonban nem ennek bizonyodott be az igazságosság és az igazságos, milyen más-
valaminek állíthatná valaki most már?

X. És mialatt mi még beszélgettünk, Thrasy-machos gyak- B
rabban neki készült, hogy megakasztja a vitatkozást; ámde a
mellette ülők, a kik a fejtegetést hallani akarták, őt ebben
mindannyiszor megakadályozták. De a mikor aztán most
egy kissé elhallgattunk s én ezt mondtam, ő már nem nyu-
godott többé, hanem jól neki cihelődve, akár csak egy vad-
állat jött nekünk, hogy széttépjen. Én is, meg Polemarchos
is teljesen megrökönyödtünk az ijedtségtől. De ő közibénk
kiáltott s így szólt: Mit locsogtok itt oly régóta, Sokrates, és C
mit együgyűsködtök itt egymással, hogy úgy kerülgetitek
kölcsonösen egymást. Hiszen ha te valósággal tudni akarod,
hogy mi az igazságosság, akkor ne csak kérdezzess és játszd
a nagyot, hogy megcáfolod, ha valaki felel rá valamit, mi-
kor te is tudod azt, hogy könnyebb ám kérdezzetni, mint
felelni: hanem felelj te magad is és mondd meg, hogy mi-
nek tartod hát az igazságosságot. És hogy úgy ne felelj vala- D
hogy aztán nekem, hogy annyi mint a kötelességbeli, vagy a
hasznos, vagy a célszerű, vagy a nyereséggel járó, vagy a mi
érdek; hanem mondd meg világosan és pontosan, a mit
éppen mondasz. Mert én bizony nem fogadom ám el, ha
efféle furcsaságokat beszélsz nekem össze. S én, a mikor ezt
meghallottam, zavarba jöttem s csak félve mertem rá tekin-
teni; s azt hiszem, hogy ha nem előbb néztem volna meg őt,
mint ő engem, még a hangomat is elvesztettem volna.¹⁴ Így
azonban előbb néztem reá, mint a hogy ő a fejtegetés miatt E

ἀποκρίνασθαι, καὶ εἶπον ὑποτρέμων Ὡ Θρασύμαχε, μὴ χαλεπὸς ἡμῖν ἴσθι· εἰ γὰρ ἐξαμαρτάνομεν ἐν τῇ τῶν λόγων σκέφει ἐγὼ τε καὶ ὅδε, εὖ ἴσθι ὅτι ἄκοντες ἀμαρτάνομεν. μὴ γὰρ δὴ οἶου, εἰ μὲν χρυσίον ἐζητοῦμεν, οὐκ ἂν ποτε ἡμᾶς ἐκόντας εἶναι ὑποκατακλίνεσθαι ἀλλήλοις ἐν τῇ ζητήσῃ καὶ διαφθείρειν τὴν εὐρεσιν αὐτοῦ, δικαιοσύνην δὲ ζητοῦντας, πρᾶγμα πολλῶν χρυσίων τιμιώτερον, ἔπειθ' οὕτως ἀνοήτως ὑπείκειν ἀλλήλοις καὶ οὐ σπουδάζειν ὅ τι μάλιστα φανῆναι αὐτό· οἶου γε σύ, ὦ φίλε· ἀλλ', οἶμαι, οὐ δυνάμεθα· ἐλεεῖσθαι οὖν ἡμᾶς πολὺ μᾶλλον εἰκόσ ἐστὶ που ὑπὸ ὁμῶν τῶν δεινῶν ἢ χαλεπαίνεσθαι. ✕

XI. Καὶ ὃς ἀκούσας ἀνεκάγχασέ τε μάλα σαρδάνιον καὶ εἶπεν Ὡ Ἡράκλεις, ἔφη, αὕτη 'κείνη ἢ εἰωθυῖα εἰρωνεία Σωκράτους, καὶ ταῦτ' ἐγὼ ἤδη τε καὶ τούτοις προῦλεγον, ὅτι σύ ἀποκρίνασθαι μὲν οὐκ ἐθελήσεις, εἰρωνεύσοιο δὲ καὶ πάντα μᾶλλον ποιήσεις ἢ ἀποκρινοῖο, εἴ τίς τί σε ἐρωτᾷ. Σοφὸς γὰρ εἶ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε· εὖ οὖν ἤδησθα ὅτι, εἴ τινα ἔροιο
Β ὅποσα ἐστὶ τὰ δώδεκα, καὶ ἐρόμενος προσέποις αὐτῷ ὅπως μοι, ὦ ἄνθρωπε, μὴ ἐρεῖς, ὅτι ἔστι τὰ δώδεκα δις ἐξ μὴδ' ὅτι τρεῖς τέτταρα μὴδ' ὅτι ἐξάκις δύο μὴδ' ὅτι τετράκις τρία· ὥς οὐκ ἀποδέξομαί σου, ἐὰν τοιαῦτα φλυαρῇς· δῆλον, οἶμαι, σοὶ ἦν ὅτι οὐδεὶς ἀποκρινοῖτο τῷ οὕτω πυνθανομένῳ. ἀλλ' εἴ σοι εἶπεν· ὦ Θρασύμαχε, πῶς λέγεις; μὴ ἀποκρίνωμαι ὧν προσέπες μὴδέν; πότερον, ὦ θαυμάσιε, μὴδ' εἰ τούτων τι τυγχάνει ὄν,

nekidühösödni kezdett, úgy, hogy aztán tudtam is felelni neki és remegve ezt mondtam: oh Thrasy-machos, ne haragudj annyira ránk; mert hiszen ha valamit hibázzunk a kérdés vizsgálatában, én is, meg ez is itt, jól tudd meg, hogy akaratumk ellenére hibázzuk. Meg aztán csak ne is gondold, hogy ha pl. aranyat keresnénk, nem kerülgetnők keresés közben készakarva egymást s nem hiúsítanók meg az ő megtalálását, ellenben mikor az igazságosságot, azt a sok arannyal drágább dolgot keressük, akkor oly ész nélkül téregetünk ki egymás elől s nem vagyunk rajta minden erőnk-ből, hogy kisüssük. Bizony hidd el ezt, kedves barátom. Hanem hát nem tudunk megbirkózni vele, azt hiszem. Sokkal inkább illik hát, hogy szánakozzatok rajtunk, ti, hatalmasok, mint ³³⁷ hogy haragudjatok ránk.

XI. A mikor ő ezt meghallotta, csupa gúnynyal felcagott és így szólt: Oh Herakles! Ime itt van most Sokratesnek az a megszoktuk gúnyolódása! Tudtam én azt s meg is mondtam előre ezeknek, hogy te nem igen fogsz akarni felelni, hanem csak gúnyolódol majd s inkább megteszel akármit, hogy sem feleletet adnál, ha kérdez tőled valaki valamit. Csak böcs ember vagy te, édes Thrasy-machos, mondtam neki; jól is tudta-d hát, hogy ha valakitől azt kérdeznéd, mennyi az, hogy tizenkettő s mikor ezt kérdezed tőle, előre mondanád neki: «Valahogy aztán úgy ne felelj B nekem, ember, hogy tizenkettő annyi mint kétszer hat, vagy háromszor négy, vagy hatszor kettő, vagy négyszer három; mert én bizony nem fogadom ám el, ha efféle furcsaságokat beszélsz nekem össze», akkor már csak világos volt előtted, gondolom, hogy erre a kérdésedre ugyan senkifia sem fog feleletet adni. De ha ő így szólna hozzád: «Hogy érted ezt, édes Thrasy-machos? Hogy mindabból, a mit az előbb elmondtál, válaszul egyet se mondjak? S még akkor se, drágalátos atyámfia, ha épp egyikök talál lenni, hanem más vala-

ἀλλ' ἕτερον εἶπω τι τοῦ ἀληθοῦς; ἢ πῶς λέγεις; τί ἂν αὐτῷ
 C εἶπες πρὸς ταῦτα; Εἶεν, ἔφη· ὥς δὴ ὅμοιον τοῦτο ἐκείνῳ; Οὐ-
 δέν γε κωλύει, ἦν δ' ἐγώ· εἰ δ' οὖν καὶ μὴ ἔστιν ὅμοιον, φαί-
 νεται δὲ τῷ ἐρωτηθέντι τοιοῦτόν, ἥττόν τι αὐτόν οἶσι ἀποκρι-
 νεῖσθαι τὸ φαινόμενον ἑαυτῷ, ἐάν τε ἡμεῖς ἀπαγορεύωμεν ἐάν
 τε μὴ; Ἄλλο τι οὖν, ἔφη, καὶ σὺ οὕτω ποιήσεις; ὣν ἐγὼ ἀπεῖ-
 πον, τούτων τι ἀποκρινεῖ; Οὐκ ἂν θαυμάσαιμι, ἦν δ' ἐγώ, εἴ
 D μοι σκεψαμένῳ οὕτω δόξειεν. Τί οὖν, ἔφη, ἂν ἐγὼ δεῖξω ἐτέραν
 ἀπόκρισιν παρὰ πάσας ταύτας περὶ δικαιοσύνης βελτίω τούτων;
 τί ἀξιοῖς παθεῖν; Τί ἄλλο, ἦν δ' ἐγώ, ἢ ὅπερ προσήκει πά-
 σχειν τῷ μὴ εἰδότε; προσήκει δέ που μαθεῖν παρὰ τοῦ εἰδότες·
 καὶ ἐγὼ οὖν τοῦτο ἀξιῶ παθεῖν. Ἡδὺς γὰρ εἶ, ἔφη· ἀλλὰ πρὸς
 τῷ μαθεῖν καὶ ἀπότισον ἀργύριον. Οὐκοῦν ἐπειδάν μοι γένη-
 ται, εἶπον. Ἄλλ' ἔστιν, ἔφη ὁ Γλαῦκων· ἀλλ' ἕνεκα ἀργυρίου,
 ὦ Θρασύμαχε, λέγε· πάντες γὰρ ἡμεῖς Σωκράτει εἰσοίσομεν.
 E Πάνυ γε, οἶμαι, ἢ δ' ὅς, ἵνα Σωκράτης τὸ εἰωθὸς διαπράξῃται,
 αὐτὸς μὲν μὴ ἀποκρίνηται, ἄλλου δ' ἀποκρινομένου λαμβάνη λό-
 γον καὶ ἐλέγχῃ. Πῶς γὰρ ἂν, ἔφην ἐγώ, ὦ βέλτιστε, τίς ἀπο-
 κρίναιτο πρῶτον μὲν μὴ εἰδὼς μηδὲ φάσκων εἰδέναι, ἔπειτα, εἴ
 τι καὶ οἶσται περὶ τούτων, ἀπειρημένον αὐτῷ εἶη, ὅπως μηδὲν
 ἐρεῖ ὣν ἡγεῖται, ὑπὲρ ἀνδρὸς οὐ φαύλου; ἀλλὰ σὲ δὴ μᾶλλον
 338 εἰκὸς λέγειν· σὺ γὰρ δὴ φῆς εἰδέναι καὶ ἔχειν εἰπεῖν. μὴ οὖν
 ἄλλως ποίει, ἀλλ' ἐμοί τε χαρίζου ἀποκρινόμενος καὶ μὴ φθο-
 νήσης καὶ Γλαῦκωνα τόνδε διδάξαι καὶ τοὺς ἄλλους.

mit mondjak, mint a mi igaz? Vagy hogy érted hát?» ugyan mit felelnél erre neki? Jól van, jól, mondotta ő erre; s meny- C nyiben hasonlít ez amahhoz? Nem változtat semmit a dolgon, válaszolám neki; még ha nem is hasonló hát hozzá, de annak, a ki kérdezte, ilyennek látszik, mit gondolsz, vajjon kevésbbé feleli-e ő azt, a mi neki igaznak látszik, akár meg- tiltjuk is ezt neki, akár nem? Talán bizony te is így cselekszel majd, mondá? S a mi ellen tiltakoztam, épp abból fogsz valamelyikkel felelni? Éppen nem csodálkoznám rajta, felelém, ha miután megvizsgáltam a dolgot, ezt találnám helyesnek. És ha én, mondá, az igazságosság kérdésében az összes D eddigiektől eltérő s mindezeknél jobb feleletet adok majd neked, micsoda büntetésre ítéled magadat akkor? Mire másra, feleltem neki, mint a mit egy tudatlannak illik elszenvednie. Illik pedig ő neki tanulnia attól, a ki tud valamit. Erre a büntetésre ítélem hát magamat. Mézes-mázos ember vagy, az igaz, mondá, de azért a tanuláson kívül még pénzfizetéssel is kell lakolnod. De csak akkor, ha lesz pénzem, válaszolám. De hiszen van, mondja rá Glaukon. A pénz miatt csak beszélj bátran, édes Trasymachos. Majd jótállunk itt mindnyáján Sokratesért. Én mindenesetre azt gondolom, mondá, E hogy Sokrates a maga szokott eljárását követi s nem ő maga felel, hanem megragadja annak a beszédjét, a ki felel és cáfolgatja. Ugyan hogy is felelhetne egy olyas valaki, drága barátom, mondám neki, a ki először is semmit se ért a dologhoz s nem is mondja magáról, hogy ért hozzá, azután meg ha értene is belőlök valamit, egy nem éppen jelentéktelen férfiú megtiltotta neki, hogy kimondja azt, a mit gondol? Sokkal természetesebb hát, hogy te beszélj. Mert te 338 legalább azt állítod, hogy értesz hozzá s tudsz mondani róla valamit. Hát csak tégy így, tedd meg nekem azt a szivességet, hogy felelsz, s ne irigyeld meg Glaukontól, meg a többiektől, hogy megtanítod rá őket.

XII. Εἰπόντος δέ μου ταῦτα ὃ τε Γλαύκων καὶ οἱ ἄλλοι ἐδέοντο αὐτοῦ μὴ ἄλλως ποιεῖν· καὶ ὁ Θρασύμαχος φανερός μὲν ἦν ἐπιθυμῶν εἰπεῖν, ἵν' εὐδοκιμήσειεν, ἡγούμενος ἔχειν ἀποκρισιν παγκάλην· προσεποιεῖτο δὲ φιλονεικεῖν πρὸς τὸ ἐμὲ εἶναι τὸν ἀποκρινόμενον. τελευτῶν δὲ ξυνεχώρησε, κάπειτα Αὔτη δὴ, **Β** ἔφη, ἡ Σωκράτους σοφία, αὐτὸν μὲν μὴ ἐθέλειν διδάσκειν, παρὰ δὲ τῶν ἄλλων περιιόντα μανθάνειν καὶ τούτων μηδὲ χάριν ἀποδιδόναι. Ὅτι μὲν. ἦν δ' ἐγώ, μανθάνω παρὰ τῶν ἄλλων, ἀληθῆ εἶπες, ὦ Θρασύμαχε· ὅτι δὲ οὐ με φῆς χάριν ἐκτίνειν, ψεύδει, ἐκτίνω γὰρ ὅσῃν δύναμαι· δύναμαι δὲ ἐπαινεῖν μόνον· χρήματα γὰρ οὐκ ἔχω· ὥς δὲ προθύμως τοῦτο δρῶ, ἐάν τις μοι δοκῇ εὖ λέγειν, εὖ εἴσει αὐτίκα δὴ μάλα, ἐπειδὴν ἀποκρίνη· οἶμαι γάρ σε εὖ **Κ** ἐρεῖν. Ἄκουε δὴ, ἡ δ' ὅς. φημί γὰρ ἐγὼ εἶναι τὸ δίκαιον οὐκ ἄλλο τι ἢ τὸ τῷ κρείττονος ξυμφέρον. ἀλλὰ τί οὐκ ἐπαινεῖς; ἀλλ' οὐκ ἐθέλῃσεις. Ἐάν μάθω γε πρῶτον, ἔφη, τί λέγεις· νῦν γὰρ οὐπω οἶδα. τὸ τοῦ κρείττονος φῆς ξυμφέρον δίκαιον εἶναι, καὶ τοῦτο, ὦ Θρασύμαχε, τί ποτε λέγεις; οὐ γάρ που τό γε τοιόνδε φῆς· εἰ Πουλυδάμας ἡμῶν κρείττων ὁ παγκρατιαστής καὶ αὐτῷ ξυμφέρει τὰ βόεια κρέα πρὸς τὸ σῶμα, τοῦτο τὸ σι- **Δ** τίον εἶναι καὶ ἡμῖν τοῖς ἡττοσιν ἐκείνου ξυμφέρον ἅμα καὶ δίκαιον. Βδελυρὸς γὰρ εἶ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ ταύτη ὑπολαμβάνεις, ἢ ἂν κακουργήσαις μάλιστα τὸν λόγον. Οὐδαμῶς, ὦ ἄριστε, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλὰ σαφέστερον εἰπέ, τί λέγεις. Εἰτ' οὐκ οἶσθ', ἔφη, ὅτι τῶν πόλεων αἱ μὲν τυραννοῦνται, αἱ δὲ

XII. A hogy én így szóltam hozzá, Glaukon is, meg a többiek is kérni kezdték őt, hogy csak tegye meg már. De Thrasymachos, bár világos volt, hogy szívesen beszélne, csak-hogy tetszést arasson, mert szentül hitte, hogy nagyon szép feleletet tud, úgy tetette magát, mintha csak azon volna, hogy én vigyem a feleletet. Végre mégis csak beleegyezett s azután így szólt: Éppen ez a Sokrates bölcsesége, hogy ő senkit se B akar tanítani, hanem elmenve ide is, oda is, tanulni akar másoktól, a nélkül persze, hogy köszönettel fizetne érte. Hogy én másoktól akarok tanulni, mondám erre, abban igazad van, édes Thrasymachos; de már abban nincs igazad, hogy nem fizetek köszönettel érte. Fizetek biz' én, már a mennyivel tudok. De hát én csak elismeréssel tudok; mert hiszen pénzem, az nincsen. Hogy pedig ezt mily nagy készséggel teszem, ha azt látom, hogy okosan beszél valaki, ezt magad is nyomban tapasztalni fogod, ha felelsz: mert azt hiszem, hogy okosan fogsz beszélni. Hát akkor halld, felelé rá, én azt mon- C dom, hogy az igazságosság nem más, mint az erősebbnek az érdeke. Nos, és hol az elismerés? Persze, mert nem akarsz fizetni. Először is majd ha megértem mit mondasz, feleltem neki, mert idáig még nem értem. Azt állítod, hogy az erősebbnek az érdeke az igazságosság. És mit akarsz ezzel mondani, édes Tharsymachos? Talán csak nem ilyesvalamit mondasz, hogy pl. ha Poulydamas, ¹⁵ az ökölvívó, erősebb nálunknál s ő neki a teste számára a marhahús az érdeke, akkor ez az étel érdekünk mi nekünk is, a kik gyöngébbek vagyunk D nálánál, s ugyanekkor ez igazságos dolog is egyszersmind. Már mégis csak utálatos egy ember vagy te, édes Sokrates, — mondá, hogy ott kötsz bele mindég az okoskodásba, a hol a legjobban kiforgathatod. Oh éppen nem, drága barátom, feleltem én neki; de mondd csak világosabban, hogy érted. Hát nem tudod, folytatta, hogy egyik állam zsarnok uralkodó alatt, a másik népuralom s a harmadik előkelők uralma alatt

δημοκρατοῦνται, αἱ δὲ ἀριστοκρατοῦνται; Πῶς γὰρ οὐ; Οὐκοῦν τοῦτο κρατεῖ ἐν ἐκάστη πόλει, τὸ ἄρχον; Πάνυ γε. Τί-
 Εθεται δέ γε τοὺς νόμους ἐκάστη ἡ ἀρχὴ πρὸς τὸ αὐτῇ ξυμ-
 φέρον, δημοκρατία μὲν δημοκρατικούς, τυραννὶς δὲ τυραννικούς,
 καὶ αἱ ἄλλαι οὕτω· θέμεναι δὲ ἀπέφηναν τοῦτο δίκαιον τοῖς
 ἀρχομένοις εἶναι, τὸ σφίσι ξυμφέρον, καὶ τὸν τούτου ἐκβαίνοντα
 κολάζουσιν ὡς παρανομοῦντά τε καὶ ἀδικοῦντα. τοῦτ' οὖν ἐστίν,
 339 ὦ βέλτιστε, ὃ λέγω ἐν ἀπάσαις ταῖς πόλεσι ταῦτόν εἶναι δί-
 καιον, τὸ τῆς καθεστηκυίας ἀρχῆς ξυμφέρον· αὕτη δὲ που κρα-
 τεῖ, ὥστε ξυμβαίνει τῷ ὀρθῶς λογιζομένῳ πανταχοῦ εἶναι τὸ αὐτὸ
 δίκαιον, τὸ τοῦ κρείττονος ξυμφέρον. Νῦν, ἣν δ' ἐγώ, ἔμαθον
 ὃ λέγεις· εἰ δὲ ἀληθὲς ἢ μὴ, πειράσομαι μαθεῖν. τὸ ξυμφέ-
 ρον μὲν οὖν, ὦ Θρασύμαχε, καὶ σὺ ἀπεκρίνω δίκαιον εἶναι· καί-
 τοι ἔμοιγε ἀπηγόρευες ὥπως μὴ τοῦτο ἀποκρινοίμην· πρόσσεστι
 Β δὲ δὴ αὐτόθι τὸ τοῦ κρείττονος. Σμικρὰ γε ἴσως, ἔφη, προσ-
 θήκη. Οὕπω δὴλον οὐδ' εἰ μεγάλη· ἀλλ' ὅτι μὲν τοῦτο σκε-
 πτέον εἰ ἀληθὴ λέγεις, δὴλον. ἐπειδὴ γὰρ ξυμφέρον γέ τι εἶναι
 καὶ ἐγὼ ὁμολογῶ τὸ δίκαιον, σὺ δὲ προστίθης καὶ αὐτὸ φῆς
 εἶναι τὸ τοῦ κρείττονος, ἐγὼ δὲ ἀγνοῶ, σκεπτέον δὴ, Σκόπει,
 ἔφη.

XIII. Ταῦτ' ἔσται, ἣν δ' ἐγώ. καὶ μοι εἰπέ· οὐ καὶ πείθε-
 C σθαι μέντοι τοῖς ἄρχουσι δίκαιον φῆς εἶναι; Ἐγωγε. Πότερον
 δὲ ἀναμάρτητοί εἰσιν οἱ ἄρχοντες ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκάσταις ἢ
 οἰοί τι καὶ ἁμαρτεῖν; Πάντως που, ἔφη, οἰοί τι καὶ ἁμαρτεῖν.
 Οὐκοῦν ἐπιχειροῦντες νόμους τιθέναι τοὺς μὲν ὀρθῶς τιθέασι,

áll? Már hogyan tudnám? Tehát minden államban ez uralkodik, t. i. a hatalom? Persze, hogy ez. Minden uralom pedig **E** a maga érdeke szerint alkotja meg törvényeit, így a népuralomnak népszerű, a zsarnoknak zsarnokias törvényei vannak és így tovább a többieknek is. S a mint őket megalkották, kijelentik, hogy ez az igazságos az alattvalókra, ez az ő érdekük s a ki megszegi, azt mint törvénszegő és jogtalan embert megbüntetik. Ez az tehát, édes szentem, a miről azt állítom, hogy minden államban ugyanaz az egy dolog az igazságos, a fennálló uralomnak az érdeke. Ez az uralom pedig ³³⁹ csakis úgy érvényesül, hogy ha jól megfontolja az ember, hát kislát, hogy mindenütt egy és ugyanaz a dolog az igazságos, t. i. az erősebbnek az érdeke. Most már megértettem, hogy hogy gondolod, mondtam neki. Hogy azonban igaz-e, vagy nem, majd megpróbálom, megvizsgálom. Mert a mi érdeke valakinek, te is azt mondtad most feleletedben igazságosnak édes Thrasymachos; énnekem pedig mégis megtiltottad, hogy ezt adjam feleletül. Itt ugyan, az igaz, hogy mellette áll **B** még «az erősebbnek». Talán bizony kicsiny egy toldalék? kérdé. Még nem világos; lehet, hogy nagy. De hogy meg kell vizsgálnom, igazat mondasz-e ebben, vagy nem, ez világos. Miután ugyanis egyetértek veled én is abban, hogy a mi valakinek az érdeke, az az igazságos, de te még hozzá teszed és azt mondod, hogy «az erősebbnek», én pedig még nem vagyok vele tisztában, tehát meg kell vizsgálnom. Hát csak vizsgálj, felelte reá.

XIII. Meglesz, mondtam erre neki. S mondd csak, nem állítod-e azt, hogy az uralkodóknak engedelmeskedni természetesen igazságos? Bizony, hogy állítom. S vajjon csálhatatlanok-e **C** az összes államokban az uralkodók, vagy bizony tévednek is itt-ott? Mindenesetre tévednek is egyben-másban, felelé. És így aztán a mikor törvényt alkotnak, az egyiket helyesen alkotják, a másikat meg helytelenül? Én legalább ezt gon-

τοὺς δὲ τινὰς οὐκ ὀρθῶς; Οἶμαι ἔγωγε. Τὸ δὲ ὀρθῶς ἄρα τὸ
 τὰ ξυμφέροντά ἐστὶ τίθεσθαι ἑαυτοῖς, τὸ δὲ μὴ ὀρθῶς ἀξόμ-
 φόρα; ἢ πῶς λέγεις; Οὕτως. Ἄ δ' ἂν θῶνται, ποιητέον τοῖς
 ἀρχομένοις, καὶ τοῦτό ἐστὶ τὸ δίκαιον; Πῶς γάρ οὔ; Οὐ μόνον
 ἄρα δίκαιόν ἐστι κατὰ τὸν σὸν λόγον τὸ τοῦ κρείττονος ξυμ-
φέρον ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον τὸ μὴ ξυμφέρον. Τί λέγεις
 σύ; ἔφη. Ἄ σὺ λέγεις, ἔμοιγε δοκῶ σκοπῶμεν δὲ βέλτιον. οὐχ
 ὁμολόγηται τοὺς ἄρχοντας τοῖς ἀρχομένοις προστάττοντας ποιεῖν
 ἅττα ἐνίοτε διαμαρτάνειν τοῦ ἑαυτοῖς βελτίστου, ἃ δ' ἂν προσ-
 τάττωσιν οἱ ἄρχοντες, δίκαιον εἶναι τοῖς ἀρχομένοις ποιεῖν;
 Εταῦτ' οὐχ ὁμολόγηται; Οἶμαι ἔγωγε, ἔφη. Οἷου τοίνυν, ἣν δ'
 ἐγώ, καὶ τὸ ἀξόμοφορα ποιεῖν τοῖς ἄρχουσὶ τε καὶ κρείττοσι δί-
 καιον εἶναι ὁμολογήσθαι σοι, ὅταν οἱ μὲν ἄρχοντες ἄκοντες
 πακὰ αὐτοῖς προστάττωσι, τοῖς δὲ δίκαιον εἶναι φῆς ταῦτα
 ποιεῖν ἃ ἐκείνοι προσέταξαν· ἄρα τότε, ὦ σοφώτατε Θρασύμαχε,
 οὐκ ἀναγκαῖον συμβαίνειν αὐτὸ οὕτως δίκαιον εἶναι ποιεῖν, τοῦ-
 ναντίον ἢ ὃ σὺ λέγεις; τὸ γὰρ τοῦ κρείττονος ἀξόμοφορον δήπου
 προστάττεται τοῖς ἥττοσι ποιεῖν. Ναὶ μὰ Δί' ἔφη, ὦ Σώκρατες,
 340 ὁ Πολέμαρχος, σαφέστατά γε. Ἐὰν σύ γ', ἔφη, αὐτῷ μαρτυ-
 ρήσης, ὁ Κλειτοφῶν ὑπολαβών. Καὶ τί, ἔφη, δεῖται μάρτυρος;
 αὐτὸς γὰρ Θρασύμαχος ὁμολογεῖ τοὺς μὲν ἄρχοντας ἐνίοτε
 ἑαυτοῖς κακὰ προστάττειν, τοῖς δὲ ἀρχομένοις δίκαιον εἶναι
 ταῦτα ποιεῖν. Τὸ γὰρ τὰ κελευόμενα ποιεῖν, ὦ Πολέμαρχε ὑπὸ
 τῶν ἀρχόντων δίκαιον εἶναι ἔθετο Θρασύμαχος. Καὶ γὰρ τὸ τοῦ

dolom. Ez pedig, hogy «helyesen» vajjon nem annyi-e, mint az ő érdeküknek megfelelőt alkotni, a «helytelenül» pedig az ő érdekükkel ellenkezőt? Vagy hogy gondolod? Így. S a mit aztán megalkotnak, az alattvalóknak a szerint kell cselekedniök és ez az igazságos dolog? Már hogylene? Akkor hát a te D szavad szerint nem csak az erősebbnek érdeke szerint cselekedni igazságos dolog, hanem az ő ellenkezője szerint is, t. i. az ő érdeke ellenére. Mit mondasz? kérdé. Csak a mit te, azt hiszem legalább. De vizsgáljuk meg közelebbről. Nem állapodtunk-e már meg abban, hogy az uralkodók, a mikor kötelességeket szabnak alattvalóiknak, hébe-hóba meg-megtévednek abban, a mi legjobb rájuk nézve, s hogy, a mit az uralkodók megszabnak, azt az alattvalóknak igazságos dolog megtenniök. Nem állapodtunk-e már meg ebben? Én azt hiszem, hogy meg, felelé. Már akkor csak hidd el nekem, mon-E dom neki, hogy így megállapodtál abban is, hogy az uralkodóknak és az erősebbnek érdeke ellenére cselekedni is igazságos dolog, ha már az uralkodók akaratuk ellenére önmagukra nézve káros dolgokat szabnak meg, ő nekik pedig, azt állítod, igazságos dolog megtenniök, a mit ők megszabtak. S ekkor aztán, te talpig bölcs Thrasymachos, vajjon nem sül-e ki szükségképpen, hogy épp az ellenkezőjét tenni meg annak, a mit te állítasz, igazságos dolog? Mert hiszen épp az erősebbnek érdeke ellenére cselekedni parancsolták meg most már a gyöngébbeknek. Zeus ucscse, ez már szent igaz, édes Sokra-340 tes, mondotta rá Polemarchos. No persze, ha még te is bizonyítod neki, kapta fel a szót Kleitophon. Mit szorúl ő bizonyítóra, feleli rá Polemarchos. Hiszen maga Thrasymachos is egyetért vele abban, hogy az uralkodók néha önmagukra nézve káros dolgokat szabnak meg, az alattvalóknak pedig igazságos dolog ezt megtenniök. Mert a mit az uralkodók megszabnak, édes Polemarchos, azt megtenni igazságosnak állította Thrasymachos. Sőt igazságosnak állította ő az

κρείττονος, ὃ Κλειτοφῶν, ξυμφέρον δίκαιον εἶναι ἔθετο. ταῦτα
Β δὲ ἀμφοτέρωθεν θέμενος ὡμολόγησεν αὐτῷ ἐνίοτε τοὺς κρείττους τὰ
αὐτοῖς ἀξίωμα κελύειν τοὺς ἥττους τε καὶ ἀρχομένους ποιεῖν.
ἐκ δὲ τούτων τῶν ὁμολογιῶν οὐδὲν μᾶλλον τὸ τοῦ κρείττονος
ξυμφέρον δίκαιον ἂν εἴη ἢ τὸ μὴ ξυμφέρον. Ἄλλ', ἔφη ὁ Κλει-
τοφῶν, τὸ τοῦ κρείττονος ξυμφέρον ἔλεγεν ὃ ἡγοῖτο ὁ κρείττων
αὐτῷ ξυμφέρειν· τοῦτο ποιητέον εἶναι τῷ ἥττονι, καὶ τὸ δίκαιον
τοῦτο ἐτίθετο. Ἄλλ' οὐχ οὕτως, ἢ δ' ὅς ὁ Πολέμαρχος, ἐλέ-
Γ γητο. Οὐδὲν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Πολέμαρχε, διαφέρει, ἀλλ' εἰ νῦν
οὕτω λέγει Θρασύμαχος, οὕτως αὐτοῦ ἀποδεχώμεθα.

XIV. Καί μοι εἰπέ, ὦ Θρασύμαχε· τοῦτο ἦν δ' ἐβού-
λου λέγειν τὸ δίκαιον, τὸ τοῦ κρείττονος ξυμφέρον δοκοῦν εἶναι
τῷ κρείττονι, ἐάν τε ξυμφέρῃ ἐάν τε μὴ; οὕτω σε φῶμεν
λέγειν; Ἦκιστα γ', ἔφη· ἀλλὰ κρείττω με οἶε καλεῖν τὸν
ἐξαμαρτάνοντα, ὅταν ἐξαμαρτάνῃ; Ἐγωγε, εἶπον, ὥμην σε
τοῦτο λέγειν, ὅτε τοὺς ἄρχοντας ὡμολόγεις οὐκ ἀναμαρτή-
Δ τούς εἶναι, ἀλλὰ τι καὶ ἐξαμαρτάνειν. Συκοφάντης γάρ εἰ, ἔφη,
ὦ Σώκρατες, ἐν τοῖς λόγοις· ἐπεὶ αὐτίκα ἱατρὸν καλεῖς σὺ τὸν
ἐξαμαρτάνοντα περὶ τοὺς κάμνοντας κατ' αὐτὸ τοῦτο ὃ ἐξαμαρ-
τάνει; ἢ λογιστικόν, ὅς ἂν ἐν λογισμῷ ἀμαρτάνῃ, τότε ὅταν
ἀμαρτάνῃ, κατὰ ταύτην τὴν ἀμαρτίαν; ἀλλ' οἶμαι, λέγομεν τῷ
ῥήματι οὕτως, ὅτι ὁ ἱατρὸς ἐξήμαρτε καὶ ὁ λογιστὴς ἐξήμαρτε
καὶ ὁ γραμματιστής· τὸ δ', οἶμαι, ἕκαστος τούτων, καθ' ὅσον
Ε τοῦτ' ἔστιν ὃ προσαγορεύομεν αὐτόν, οὐδέποτε ἀμαρτάνει· ὥστε
κατὰ τὸν ἀκριβῆ λόγον, ἐπειδὴ καὶ σὺ ἀκριβολογεῖ, οὐδεὶς τῶν

erősebbnek érdekét is, édes Kleitophon. És mivel ezt mind a B kettőt állította, ezzel aztán bevallotta azt is, hogy az erősebbek hébe-hóba a saját érdekükkel ellenkező teendőket is megmészabnak a gyöngébbeknek és a kiken uralkodnak. És ezen bevallásainál fogva most már az erősebbnek érdeke egy mákszemnyivel sem lehet jobban igazságos, mint az ő érdeke ellen való. Ámde az erősebbnek érdekén ő azt értette, viszonzá Kleitophon, a miről az erősebb gondolja, hogy a saját érdeke. Ezt kell a gyöngébbnek megtennie; s ezt állította ő igazságos dolognak. Csakhogy nem így hangzott az állítás, mondotta rá, már t. i. Polemarchos. Nincs különbség köztük, édes C Polemarchos, mondom én erre; de ha Thrasymachos most így gondolja, akkor hát csak így fogadjuk el tőle.

XIV. Mondd meg hát nekem, édes Thrasymachos, ez az, a minek az igazságost mondani akartad, t. i. a mi az erősebb érdekének látszik az erősebbnek, legyen bár az érdeke neki, vagy nem? Mondjuk-e hát, hogy így érted? Éppenséggel nem, felelé. Hát azt hiszed, hogy én tévedés emberének hívom az erősebbet, ha meg téved? Én biz azt hittem, válasszolám neki, hogy ezt mondottad, a mikor egyetértettél velem abban, hogy az uralkodók nem csalhatatlanok, hanem D itt-ott meg is tévednek. Hiszen te szócsavaró vagy, édes Sokrates, az okoskodásaidban, viszonzá. Mert hát például a tévedés emberének hívod-e az orvost a betegeket tekintve épp a miatt a dolog miatt, a miben megtéved? Vagy a számolás mesterét, ha meg talál tévedni a számolásban, akkor, a mikor megtéved és a miatt a tévedése miatt? Lásd, én azt hiszem, hogy mi ezt csak így, ezzel a szóval mondjuk: az orvos megtévedt, a számolás mestere megtévedt s meg a nyelvmester is. Ellenben azt tartom, hogy tulajdonképp, a mennyiben mind-egyikök épp az, a minek mi őt mondjuk, soha egyikök sem E téved meg; úgy, hogy a szó igazi értelmében, mert te is igazi jelentésében veszed, egyetlen egy mester sem téved meg. De

δημιουργῶν ἀμαρτάνει. ἐπιλιπούσης γὰρ ἐπιστήμης ὁ ἀμαρτάνων
 ἀμαρτάνει, ἐν ᾧ οὐκ ἔστι δημιουργός· ὥστε δημιουργὸς ἢ σο-
 φός ἢ ἄρχων οὐδεὶς ἀμαρτάνει τότε ὅταν ἄρχων ἦ, ἀλλὰ πᾶς
 γ' ἂν εἴποι, ὅτι ὁ ἱατρὸς ἡμαρτε καὶ ὁ ἄρχων ἡμαρτε. τοιοῦ-
 τον οὖν δὴ σοι καὶ ἐμὲ ὑπόλαβε νῦν δὴ ἀποκρίνεσθαι· τὸ δὲ
 341 ἀκριβέστατον ἐκεῖνο τυγχάνει ὅν, τὸν ἄρχοντα, καθ' ὅσον ἄρ-
 χων ἐστί, μὴ ἀμαρτάνειν, μὴ ἀμαρτάνοντα δὲ τὸ αὐτῷ βέλτι-
 στον τίθεσθαι, τοῦτο δὲ τῷ ἀρχομένῳ ποιητέον· ὥστε, ὅπερ ἐξ
 ἀρχῆς ἔλεγον, δίκαιον λέγω τὸ τοῦ κρείττονος ποιεῖν συμφέρον.

1.ο XV. Εἶεν, ἣν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε· δοκῶ σοι συκοφαντεῖν;
 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οἷε γάρ με ἐξ ἐπιβουλῆς ἐν τοῖς λόγοις
κακουργοῦντά σε ἐρέσθαι ὡς ἡρόμην; Εὐ μὲν οὖν οἶδα, ἔφη·
 καὶ οὐδέν γέ σοι πλεόν ἔσται· οὔτε γὰρ ἂν με λάθοις κακουργ-
 B γῶν, οὔτε μὴ λαθὼν βιάσασθαι τῷ λόγῳ δύναιο. Οὐδέ γ' ἂν
 ἐπιχειρήσαιμι, ἣν δ' ἐγώ, ὦ μακάριε. ἀλλ' ἵνα μὴ αὐθις ἡμῖν
 τοιοῦτον ἐγγένηται, διόρισαι, ποτέρως λέγεις τὸν ἄρχοντά τε καὶ
 τὸν κρείττονα, τὸν ὡς ἔπος εἰπεῖν ἢ τὸν ἀκριβεῖ λόγῳ, ὃν νῦν
 δὴ ἔλεγες, οὗ τὸ ξυμφέρον κρείττονος ὄντος δίκαιον ἔσται τῷ
 ἥττονι ποιεῖν. Τὸν τῷ ἀκριβεστάτῳ, ἔφη, λόγῳ ἄρχοντα ὄντα.
 πρὸς ταῦτα κακούργει καὶ συκοφάντει, εἴ τι δύνασαι· οὐδέν σου
 C παρίεμαι· ἀλλ' οὐ μὴ οἶός τ' ἦς. Οἷε γὰρ ἂν με, εἶπον, οὕτω
 μανῆναι, ὥστε ξυρεῖν ἐπιχειρεῖν λέοντα καὶ συκοφαντεῖν Θρα-
 σύμαχον; Νῦν γοῦν, ἔφη, ἐπεχείρησας, οὐδέν ὦν καὶ ταῦτα.
 Ἄδην, ἣν δ' ἐγώ, τῶν τοιούτων. ἀλλ' εἰπέ μοι· ὁ τῷ ἀκριβεῖ

igenis megtéved a tévedés embere, mert nincs meg a kellő tudása, a mennyiben ő nem mester. Így hát mester, böles, vagy uralkodó egy se téved meg akkor, a mikor uralkodó; de már beszélni mindenki úgy beszél; hogy az orvos megtévedt, az uralkodó megtévedt. Úgy vedd hát most, hogy én is ezt válaszolom íme neked. De a szó legigazibb értelmében úgy áll a dolog, hogy az uralkodó, a mennyiben uralkodó, nem téved s mint nem a tévedés embere a legjobbat szabja meg önmagára nézve s hogy ezt kell az alattvalóknak tenniök. Ezért mondom tehát, mint a hogy először is említettem, hogy az erősebbnek érdeke szerint cselekedni igazságos dolog.

XV. Helyes, édes Thrasymachos, mondám erre neki. Tehát szócsavarónak tartasz engem? Még pedig nagyon is, felelé. Azt hiszed persze, hogy ravaszságból azért kérdeztelek úgy, a hogy kérdeztelek, hogy befonjalak okoskodásunk közben? Jól tudom én ezt már, mondotta, de bizony ez nem sokat segít már rajtad. Mert sem, ha be akarnál fonni, ki nem kerülne a figyelmemet, sem nyiltan le nem gyűrhetnél már okoskodásoddal. Ezt meg se próbálnám, drága barátom, mondám neki. De hogy újra közbe ne jöhessen ilyesvalami, határozd meg hát, hogy hogy érted az uralkodót és az erősebbet, úgy, a szó közönséges értelmében-e, vagy igazi jelentése szerint, melyet épp most említettél, hogy t. i. az erősebbnek érdeke szerint cselekedni igazságos dolog a gyöngébbnek. A szó legigazibb jelentése szerint veszem az uralkodót, mondá. Ő vele szemben fonj be hát és csavard el a szót, ha bírod. Kiméletet nem kérek tőled. De persze ezt nem bírod meg- C tenni. Hát azt hiszed, mondom erre neki, hogy oly bolond vagyok, hogy meg akarok nyírni egy oroszánt s megejteni szócsavarással egy Thrasymachost? Most legalább megpróbáltad, felelé, de dülőre persze nem jutottál vele. Elég már az effélékből, mondtam ekkor neki. De mondd csak, vajjon az orvos a szó igazi értelmében, már a hogy épp az imént mon-

λόγῳ ἱατροῦ, ὃν ἄρτι ἔλεγες, πότερον χρηματιστής ἐστὶν ἢ τῶν καμνόντων θεραπευτής; καὶ λέγε τὸν τῷ ὄντι ἱατρὸν ὄντα. Τῶν καμνόντων, ἔφη, θεραπευτής. Τί δὲ κυβερνήτης; ὁ ὀρθῶς κυβερνήτης ναυτῶν ἄρχων ἐστὶν ἢ ναύτης; Ναυτῶν ἄρχων.

Δ Οὐδέν, οἶμαι, τοῦτο ὑπολογιστέον, ὅτι πλεῖ ἐν τῇ νηϊ, οὐδ' ἐστὶ κλητέος ναύτης· οὐ γὰρ κατὰ τὸ πλεῖν κυβερνήτης καλεῖται, ἀλλὰ κατὰ τὴν τέχνην καὶ τὴν τῶν ναυτῶν ἀρχήν. Ἀληθῆ, ἔφη. Οὐκοῦν ἐκάστῳ τούτων ἔστι τι ξυμφέρον; Πάνυ γε. Οὐ καὶ ἡ τέχνη. ἦν δ' ἐγώ, ἐπὶ τούτῳ πέφυκεν, ἐπὶ τῷ τὸ ξυμφέρον ἐκάστῳ ζητεῖν τε καὶ ἐκπορίζειν; Ἐπὶ τούτῳ, ἔφη. Ἀρ' οὖν καὶ ἐκάστῃ τῶν τεχνῶν ἔστι τι ξυμφέρον ἄλλο ἢ ὃ τι μάλιστα

Ε τελέαν εἶναι; Πῶς τοῦτο ἐρωτᾷς; Ὡσπερ, ἔφην ἐγώ, εἴ με ἔροιο, εἰ ἐξαρκεῖ σώματι εἶναι σώματι ἢ προσδεῖται τινος, εἴποιμ' ἂν ὅτι παντάπασι μὲν οὖν προσδεῖται. διὰ ταῦτα καὶ ἡ τέχνη ἐστὶν ἡ ἱατρικὴ νῦν εὐρημένη, ὅτι σῶμά ἐστι πονηρὸν καὶ οὐκ ἐξαρκεῖ αὐτῷ τοιοῦτῳ εἶναι. τούτῳ οὖν ὅπως ἐκπορίζῃ τὰ ξυμφέροντα, ἐπὶ τούτῳ παρεσκευάσθη ἡ τέχνη. ἡ ὀρθῶς σοι δοκῶ, ἔφην, 342 ἂν εἰπεῖν οὕτω λέγων, ἢ οὐ; Ὅρθῶς, ἔφη. Τί δέ δῃ; αὐτὴ ἡ ἱατρικὴ ἐστὶ πονηρά, ἢ ἄλλη τις τέχνη ἔσθ' ὃ τι προσδεῖται τινος ἀρετῆς, ὥσπερ ὀφθαλμοὶ ὄψεως καὶ ὠτα ἀκοῆς καὶ διὰ ταῦτα ἐπ' αὐτοῖς δεῖ τινὸς τέχνης τῆς τὸ ξυμφέρον εἰς ταῦτα σκεφομένης τε καὶ ἐκποριζούσης; Ἄρα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τέχνῃ ἔνι τις πονηρία, καὶ δεῖ ἐκάστη τέχνῃ ἄλλης τέχνης, ἣτις αὐτῇ τὸ ξυμφέρον σκέψεται, καὶ τῇ σκοπούμενῃ ἐτέρας αὐ τοιαύτης, καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἀπέραντον; ἢ αὐτὴ αὐτῇ τὸ ξυμφέρον σκέψεται;

Β ἢ οὔτε αὐτῆς οὔτε ἄλλης προσδεῖται ἐπὶ τὴν αὐτῆς πονηρίαν τὸ ξυμφέρον σκοπεῖν· οὔτε γὰρ πονηρία οὔτε ἀμαρτία οὐδεμία οὐ-

dottad, pénzkereső-e, vagy a betegek istápolója? Mondd hát, mi az orvos a maga valóságában? A betegek istápolója, felelte. Hát a kormányos? Vajjon az igazi kormányos ura-e a hajósoknak, vagy csak hajós? Ura a hajósoknak. Azt, hogy hajón jár, semmiképp se kell nézni s nem is kell őt hajósnak híni; D mert hiszen nem a hajón-járás miatt nevezik őt kormányosnak, hanem a mestersége miatt s mert ura a hajósoknak. Igaz, válaszolá. Így hát mindegyikőjüknek megvan az ő érdekük? Bizony meg. S vajjon a mesterségek is nem épp arra termett-e, kérdeztem tőle, hogy az ő külön-külön érdeküket kutassa és megvalósítsa? Épp arra, mondotta ő. S vajjon minden egyes mesterségnek van-e még más valami érdeke is, minthogy a lehető legtökéletesebbé legyen? Hogy érted ezt E a kérdést? Úgy, feleltem én neki, mintha azt kérdenéd tőlem, elég-e az a testnek, hogy test, vagy szüksége van még más egyébre is, és én azt válaszolnám, hogy mindenestre szüksége van más egyébre is. Épp ezért találták most ki az orvoslás mesterségét is, mert a test tökéletlen és hogy csupán csak test, ez nem elegendő neki. Hogy tehát az ő érdekét megvalósítsák, ezért aztán megteremtették a mesterséget. Mit gondolsz, kérdém erre tőle, helyesen beszélek-e, mikor így beszélek, vagy nem? Helyesen, felelé ő rá. Hát aztán, az ³⁴² orvoslás maga tökéletlen-e, vagy van-e más egyéb oly mesterség, a mely más jelességre szorúl, mint pl. a szem a látásra, a fül a hallásra s éppen ezért egy bizonyos mesterségre van nekik szükségük, a mely az ő megfelelő érdeküket kutassa és megvalósítsa? Egy szóval van-e magában a mesterségben valami tökéletlenség és rászorúl-e minden egyes mesterség egy más mesterségre, a mely az ő érdekét kutatja neki s az, a melyik kutatja, ismét egy másik ilyenre s így tovább a végtelenig? Vagy ő maga kutatja a saját érdekét? Vagy sem ön-B magára, sem egy másra nincs szüksége, hogy a maga tökéletlenségével szemben a saját érdekét kutassa? Mert sem

δεμιά τέχνη πάρεστιν, οὐδὲ προσήκει τέχνη ἄλλῃ τὸ συμφέρον
 ζητεῖν ἢ ἐκείνῳ οὗ τέχνη ἐστίν, αὐτὴ δὲ ἀβλαβὴς καὶ ἀκέραιός
 ἐστὶν ὀρθὴ οὕσα. ἔωσπερ ἂν ἡ ἐκάστη ἀκριβὴς ὅλη ἤπερ ἐστί;
 καὶ σκόπει ἐκείνῳ τῷ ἀκριβεῖ λόγῳ· οὕτως ἢ ἄλλως ἔχει; Οὕ-
 τως, ἔφη, φαίνεται. Οὐκ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἱατρικὴ ἱατρικὴ τὸ
 C **ξ**υμφέρον σκοπεῖ ἀλλὰ σώματι. Ναί, ἔφη. Οὐδὲ ἵππικὴ ἵππικὴ
 ἀλλ' ἵπποις· οὐδὲ ἄλλη τέχνη οὐδεμία ἑαυτῇ, οὐδὲ γὰρ προσ-
 δεῖται, ἀλλ' ἐκείνῳ οὗ τέχνη ἐστίν· Φαίνεται, ἔφη, οὕτως.
 Ἀλλὰ μὴν, ὦ Θρασύμαχε, ἄρχουσί γε αἱ τέχναι καὶ κρατοῦσιν
 ἐκείνον, οὐπὲρ εἰσι τέχνηαι. Συνεχώρησεν ἐνταῦθα καὶ μάλα
 μόγις. Οὐκ ἄρα ἐπιστήμη γε οὐδεμία τὸ τοῦ κρείττονος συμφέ-
 ρον σκοπεῖ οὐδ' ἐπιτάττει, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἥττονός τε καὶ ἀρχο-
 D **μ**ένου ὑπὸ ἑαυτῆς. Εὐνωμολόγησε μὲν καὶ ταῦτα τελευτῶν,
 ἐπεχείρει δὲ περὶ αὐτὰ μάχεσθαι· ἐπειδὴ δὲ ὠμολόγησεν, Ἄλλο
 τι οὖν, ἦν δ' ἐγώ, οὐδὲ ἱατρός οὐδεὶς, καθ' ὅσον ἱατρός, τὸ τῷ
 ἱατρῷ συμφέρον σκοπεῖ οὐδ' ἐπιτάττει, ἀλλὰ τὸ τῷ κάμνοντι;
 ὠμολόγηται· γὰρ ὁ ἀκριβὴς ἱατρός σωμάτων εἶναι ἄρχων ἀλλ'
 οὐ χρηματιστής. ἢ οὐχ ὠμολόγηται; Εὐνέφη. Οὐκοῦν καὶ ὁ
 κυβερνήτης ὁ ἀκριβὴς ναυτῶν εἶναι ἄρχων ἀλλ' οὐ ναύτης;
 E **ὠ**μολόγηται. Οὐκ ἄρα ὁ γε τοιοῦτος κυβερνήτης τε καὶ ἄρ-
 χων τὸ τῷ κυβερνήτῃ συμφέρον σκέψεται τε καὶ προστάξει, ἀλλὰ
 τὸ τῷ ναίτῃ τε καὶ ἀρχομένῳ. Εὐνέφησε μόγις. Οὐκοῦν, ἦν
 δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε, οὐδ' ἄλλος οὐδεὶς ἐν οὐδεμιᾷ ἀρχῇ,
 καθ' ὅσον ἄρχων ἐστί, τὸ αὐτῷ συμφέρον σκοπεῖ οὐδ' ἐπιτάττει,
 ἀλλὰ τὸ τῷ ἀρχομένῳ καὶ ὃ ἂν αὐτὸς δημιουργῇ, καὶ πρὸς

tökéletlenség, sem tévedés nincs semmi semmiféle mesterségben s nem feladata a mesterségnek, hogy egy más valaminek kutassa az érdekét, mint csakis annak, a minek mestersége, hanem ellenkezőleg ő maga sértetlen és ép egész, mivel éppen tökéletes, már a meddig csak mindegyikőjük a maga zavartalan egészében az, a mi? S a szónak abban az igazi értelmében vizsgálód csak meg, hogy így áll-e a dolog, vagy másképp? Hihetőleg így áll, válaszolá. Az orvoslás tehát nem az orvoslásnak, hanem a testnek kutatja az érdekét? Ennek, C mondá. A lovászat sem a lovászatnak, hanem a lovaknak? S egyetlenegy más mesterség sem önmagának, mert erre nincs szüksége, hanem csakis annak, a minek mestersége. Úgy látszik, mondja ő rá. És most, édes Thrasymachos, nemde urai és megfélemezői a mesterségek annak, a minek mesterségei? Kénytelen-kelletlen ugyan, de itt is igent mondott. Így hát semmiféle tudomány sem kutatja és rendeli el az erősebbnek az érdekét, hanem igenis a gyöngébbét és az ő alattvalóiaét. Végtére aztán ebbe is beleegyezett; megpróbálta D ugyan és küzdött mellette. Mikor aztán belenyugodott, így szóltam hozzá: nemde nincs olyan orvos, már a mennyiben orvos, a ki az orvos érdekét kutatná és rendelni el, hanem csakis a betegét? Mert hiszen már megállapodtunk benne, hogy az igazi orvos a testnek istápolója és nem pénzkereső. Vagy nem állapodtunk meg benne? Helybenhagyta. S hogy a kormányos is igazán véve ura a hajósoknak, nem pedig hajós? Ebben is meg. Az ilyen kormányos és úr pedig E bizony nem a kormányos érdekét fogja hát kutatni és elrendelni, hanem a hajósáét és alattvalóiaét. Nagynehezen igenelte. Így hát, édes Thrasymachos, mondtam aztán neki, más emberfia se kutatja és rendeli el soha semmiféle uralkodásában, már t. i. a mennyire uralkodik, a saját maga érdekét, hanem az alattvalóiaét és a minek ő az ura és mestere és csakis ezt s a mi az ő teljesen megfelelő érdeke, azt

ἐκεῖνο βλέπων καὶ τὸ ἐκείνῳ ἑυμέρον καὶ πρέπον καὶ λέγει ἅ λέγει καὶ ποιεῖ ἅ ποιεῖ ἅπαντα.

- 343 XVI. Ἐπειδὴ οὖν ἐνταῦθα ἤμεν τοῦ λόγου καὶ πᾶσι καταφανὲς ἦν, ὅτι ὁ τοῦ δικαίου λόγος εἰς τοῦναντίον περιεστῆκε, ὁ Θρασύμαχος ἀντὶ τοῦ ἀποκρίνεσθαι, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τίτθῃ σοι ἔστιν; Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· οὐκ ἀποκρίνεσθαι χρῆν μᾶλλον ἢ τοιαῦτα ἐρωτᾶν; Ὅτι τοί σε, ἔφη, κορυζῶντα περιορᾷ καὶ οὐκ ἀπομύττει δεόμενον, ὅς γε αὐτῇ οὐδὲ πρόβατα οὐδὲ ποιμένα γινώσκεις. Ὅτι δὴ τί μάλιστα; ἦν δ' ἐγώ. Ὅτι Β οἶε τοὺς ποιμένας ἢ τοὺς βουκόλους τὸ τῶν προβάτων ἢ τὸ τῶν βοῶν ἀγαθὸν σκοπεῖν καὶ παχύνειν αὐτοὺς καὶ θεραπεύειν πρὸς ἄλλο τι βλέποντας ἢ τὸ τῶν δεσποτῶν ἀγαθὸν καὶ τὸ αὐτῶν καὶ δὴ καὶ τοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν ἄρχοντας, οἳ ὡς ἀληθῶς ἄρχουσιν, ἄλλως πως ἡγεῖ διανοεῖσθαι πρὸς τοὺς ἀρχομένους ἢ ὥσπερ ἂν τις πρὸς πρόβατα διατεθείη, καὶ ἄλλο τι σκοπεῖν
- Γ αὐτοὺς διὰ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἢ τοῦτο ὅθεν αὐτοῖς ὠφελήσονται. καὶ οὕτω πόρρω εἰ περὶ τε τοῦ δικαίου καὶ δικαιοσύνης καὶ ἀδίκου τε καὶ ἀδικίας, ὥστε ἀγνοεῖς, ὅτι ἡ μὲν δικαιοσύνη καὶ τὸ δίκαιον ἀλλότριον ἀγαθὸν τῷ ὄντι, τοῦ κρεῖττονός τε καὶ ἄρχοντος ἑυμέρον, οἰκεία δὲ τοῦ πειθόμενου τε καὶ ὑπηρετοῦντος βλάβη, ἡ δὲ ἀδικία τοῦναντίον, καὶ ἄρχει τῶν ὡς ἀληθῶς εὐηθικῶν τε καὶ δικαίων, οἳ δ' ἀρχόμενοι ποιῶσι τὸ ἐκείνου ἑυμέρον κρεῖττονος ὄντος, καὶ εὐδαίμονα ἐκείνον ποιῶσιν
- Δ ὑπηρετοῦντες αὐτῷ, ἑαυτοὺς δὲ οὐδ' ἑπωστιοῦν. σκοπεῖσθαι δὲ, ὦ εὐηθέστατε Σώκρατες, οὕτωςι χρή, ὅτι δίκαιος ἀνὴρ ἀδίκου πανταχοῦ ἑλαττον ἔχει. πρῶτον μὲν ἐν τοῖς πρὸς ἀλλήλους ἑμβολαίοις, ὅπου ἂν ὁ τοιοῦτος τῷ τοιούτῳ κοινωνήσῃ, οὐδα-

tartva szeme előtt mond majd mindent, a mit mond és cselekszik, a mit cselekszik.

XVI. Mikor aztán már idáig jutottunk a fejtegetésünkben 343 és mindnyájunk előtt világossá lett, hogy az igazságosság fogalma épp az ellenkezőjébe fordult vissza, ekkor Thrasy-machos a felelgetés helyett ezt kérdezte tőlem: Mondd csak, édes Sokrates, van-e neked dajkád? Micsoda? kérdém erre tőle; nem felelned kellene-e inkább, mint ilyeneket kérdezni? Mert hogy nem veszi észre, folytatta, hogy csepeg az orrod és nem fújja ki neked, mikor kellene, te ember, a ki neki soha még juhokat és pásztort se láttál! Hát ugyan még micsoda? mondom neki. Hogy azt hiszed, hogy a juh- és marhapásztorok talán a juhoknak és a marháknak a javát B keresik s más egyebet tartanak a szemük előtt, hogy hizlalják és ápolják őket, mint épp a gazdáiknak és saját maguknak a javát; meg aztán az uralkodók is az államokban, már a kik igazán uralkodnak, valami más érzéssel vannak alattvalóik iránt, azt hiszed, mint akár csak a juhok iránt érez valaki, s hogy éjjel-nappal más egyeben törik a fejüket, mint csak azon, a minek ők látják hasznát. S ennyire vagy C az igazságossal és az igazságossággal, meg az igazságtalannal és az igazságtalansággal is, hogy nem tudod, hogy az igazságosság s vele az igazságos is valósággal csak más idegennek a haszna, t. i. az erősebbnek és az uralkodónak az érdeke, míg az engedelmes alattvalónak tulajdon kára, az igazságtalanság pedig az ellenkező s csak az igazán együgyű és igazságos embereken uralkodik, az alattvalók pedig csak ő neki, az uralkodónak szolgálják az érdekét, csak őt teszik boldoggá, mert neki szolgálnak, önmagukat azonban a leg-D távolabbról sem. Úgy kell hát a dolgot nézned, te páratlanul együgyű Sokrates, te, hogy az igazságos ember az igazságtalannal szemben mindenütt a rövidebbet huzza. Először is az egymással való kölcsönös érintkezésnél, a mikor az

μου ἂν εὖροις ἐν τῇ διαλύσει τῆς κοινωνίας πλεόν ἔχοντα τὸν
 δίκαιον τοῦ ἀδίκου ἀλλ' ἔλαττον· ἔπειτα ἐν τοῖς πρὸς τὴν πόλιν,
 ὅταν τέ τινες εἰσφοραὶ ᾧσιν, ὁ μὲν δίκαιος ἀπὸ τῶν ἴσων πλεόν
 Εἰσφέρει, ὁ δ' ἔλαττον, ὅταν τε λήψεις, ὁ μὲν οὐδέν, ὁ δὲ πολλὰ
 κερδαίνει. καὶ γὰρ ὅταν ἀρχὴν τινα ἄρχῃ ἑκάτερος, τῷ μὲν
 δικαίῳ ὑπάρχει, καὶ εἰ υἡδεμία ἄλλη ζημία, τά γε οἰκεῖα δι'
 ἀμέλειαν μοχθηροτέρως ἔχειν, ἐκ δὲ τοῦ δημοσίου μηδὲν ὠφε-
 λεῖσθαι διὰ τὸ δίκαιον εἶναι, πρὸς δὲ τούτοις ἀπέχθασθαι τοῖς
 τε οἰκεῖοις καὶ τοῖς γνωρίμοις, ὅταν μηδὲν ἐθέλῃ αὐτοῖς ὑπη-
 ρετῆν παρὰ τὸ δίκαιον· τῷ δὲ ἀδίκῳ πάντα τούτων τάναντία
 ὑπάρχει. λέγω γὰρ ὅνπερ νῦν δὴ ἔλεγον, τὸν μεγάλα δυνάμε-
 344 νον πλεονεκτεῖν. τοῦτον οὖν σκόπει, εἴπερ βούλει κρίνειν, ὅσῳ
 μᾶλλον ὑμφέρει ἰδίᾳ αὐτῷ ἄδικον εἶναι ἢ τὸ δίκαιον. πάντων
 δὲ ῥᾶστα μαθήσει, ἐὰν ἐπὶ τὴν τελεωτάτην ἀδικίαν ἔλθῃς, ἢ
 τὸν μὲν ἀδικήσαντα εὐδαιμονέστατον ποιεῖ, τοὺς δὲ ἀδικηθέντας
 καὶ ἀδικῆσαι οὐκ ἂν ἐθέλοντας ἀθλιωτάτους. ἔστι δὲ τοῦτο
 τυράννις, ἢ οὐ κατὰ σμικρὸν τἀλλότρια καὶ λάθρα καὶ βία
 Β ἀφαιρεῖται, καὶ ἱερὰ καὶ ὅσια καὶ ἴδια καὶ δημόσια, ἀλλὰ
 ἐκλήβδην· ὧν ἐφ' ἑκάστῳ μέρει ὅταν τις ἀδικήσας μὴ λάθῃ,
 ζημιουῖται τε καὶ ὀνείδῃ ἔχει τὰ μέγιστα· καὶ γὰρ ἱερόσυλοι καὶ
 ἀνδραποδισταὶ καὶ τοιχωρύχοι καὶ ἀποστερηταὶ καὶ κλέπται οἱ

ilyen az olyannal összeköttetésbe lép, sehol se találod azt, hogy az összeköttetésnek felbomlásakor több jutna az igazságosnak, mint az igazságtalannak, hanem kevesebb. Meg azután az állammal való viszonyukban is, a mikor bizonyos jövedelmi adókat¹⁶ kell fizetni, az igazságos ugyanannyitól több adót fizet, ő meg kevesebbet, mikor pedig kap az ember valamit, akkor ez semmit se kap, amaz meg sokat. Szakasz- E tott így áll a dolog, a mikor mindakettejük valami hivatalt visel; ha az igazságosnak más egyéb kára nem is, de az mindenesetre megesik vele akkor, hogy házi ügyei, mert elhanyagolja, rosszabb állapotba jutnak s hogy az államtól, éppen mert igazságos, egy fillérnyi hasznót sem húz, mindezen kívül pedig hogy meghasonlik hozzátartozóival és ismerőseivel, mivel nem akarja az ő érdeküket az igazság ellenére szolgálni. Az igazságtalan emberrel pedig ennek épp mind az ellenkezője történik. Értem pedig itt azt az embert, a kiről épp most beszéltem, azt, a ki nagyon is élelmes a maga kapzsiságának kielégítésében. Ezt vizsgáld meg hát, ha 344 meg akarod itélni, hogy mennyivel több haszna van valakinek maga-magára nézve abból, hogy igazságtalan, mint ha igazságos. A legislegkönnyebben megérted azonban a dolgot, ha mindjárt a legtisztább igazságtalanságon kezded, azon, a mely a legboldogabbá teszi azt, a ki elköveti a jogtalanságot, azokat pedig, a kik eltűrik és nem akarnak jogtalankodni, a legszerencsétlenebbekké. Ez pedig épp a zsarnokság, a mely alattomosan is, meg nyílt erőszakkal is nem apránként rabolja el a mások vagyonát, legyen ez szent, avagy nem szent, magánemberé vagy az államé magáé, hanem egyszerűen valamennyit. De kövessen csak el egyetlenegyét más B emberfia e jogtalanságok közül, ha rajtaveszt, megbüntetik s a legnagyobb gyalázat éri. Mert templomrablóknak, lélekufároknak, betörőknek, rablóknak és tolvajoknak épp azokat hívják, a kik egyenkint követik el a gonosz tetteket. Míg ha

κατὰ μέρη ἀδικοῦντες τῶν τοιούτων κακουργημάτων καλοῦνται· ἐπειδὴν δέ τις πρὸς τοῖς τῶν πολιτῶν χρήμασι καὶ αὐτοὺς ἀνδραποδισάμενος δουλώσεται, ἀντὶ τούτων τῶν αἰσχυρῶν ὀνομάτων εὐδαίμονες καὶ μακάριοι κέκληνται, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων, ὅσοι ἂν πύθωνται αὐτὸν τὴν ὅλην ἀδικίαν ἡδικοκτότα· οὐ γὰρ τὸ ποιεῖν τὰ ἄδικα ἀλλὰ τὸ πάσχειν φοβούμενοι ὀνειδίζουσιν οἱ ὀνειδίζοντες τὴν ἀδικίαν. οὕτως, ὦ Σώκρατες, καὶ ἰσχυρότερον καὶ ἐλευθεριώτερον καὶ δεσποτικώτερον ἀδικία δικαιοσύνης ἐστὶν ἱκανῶς γιγνομένη, καὶ ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, τὸ μὲν τοῦ κρείττονος συμφέρον τὸ δίκαιον τυγχάνει ὄν, τὸ δ' ἄδικον ἑαυτῷ λυσιτελοῦν τε καὶ συμφέρον.

- D XVII. Ταῦτα εἰπὼν ὁ Θρασύμαχος ἐν νῷ εἶχεν ἀπιέναι, ὥσπερ βαλανεὺς ἡμῶν καταντλήσας κατὰ τῶν ὥτων ἀθρόον καὶ πολὺν τὸν λόγον. οὐ μὴν εἵασάν γε αὐτὸν οἱ παρόντες, ἀλλ' ἠνάγκασαν ὑπομεῖναι τε καὶ παρασχεῖν τῶν εἰρημένων λόγον· καὶ δὴ ἔγωγε καὶ αὐτὸς πάνυ ἐδεόμην τε καὶ εἶπον ὦ δαιμόνιε Θρασύμαχε, οἷον ἐμβالὼν λόγον ἐν νῷ ἔχεις ἀπιέναι, πρὶν διδάξαι ἱκανῶς ἢ μαθεῖν εἴτε οὕτως εἴτε ἄλλως ἔχει; ἢ σμικρὸν οἶμαι ἐπιχειρεῖν πρᾶγμα διορίζεσθαι, ἀλλ' οὐ βίου διαγωγὴν, ἣ ἂν διαγόμενος ἕκαστος ἡμῶν λυσιτελεσάτην ζωὴν ζῷη; Ἐγὼ γὰρ οἶμαι ἔφη ὁ Θρασύμαχος, τουτὶ ἄλλως ἔχειν; Ἐοικας, ἦν δ' ἐγώ, ἥτοι ἡμῶν γε οὐδὲν κήδεσθαι, οὐδέ τι φροντίζειν εἴτε χεῖρον εἴτε βέλτιον βιωσόμεθα ἀγνοοῦντες ὃ σὺ φῆς εἰδέναι. ἀλλ, ὦ ἄγαθέ, προθυμοῦ καὶ ἡμῖν ἐνδείξασθαι· οὗτοι κακῶς σοὶ κείσεται, ὃ τι ἂν ἡμᾶς τοσοῦσδε ὄντας εὐεργετήσης. ἐγὼ γὰρ δὴ σοὶ λέγω· τό γ' ἐμόν, ὅτι οὐ πείθομαι οὐδ' οἶμαι

valaki a polgárok vagyonán kívül még őket magukat is hatalmába keríti s rabszolgaivá teszi, akkor ezek helyett a meggyalázó elnevezések helyett szerencsés és boldog embereknek hívják őket, nemcsak a polgártársai, hanem más emberek is, C a kik csak megtudják, hogy ők ezt az egész jogtalan-ságot elkövették. Mert a jogtalan-ságnak nem az elkövetésétől, hanem az elszenvedésétől való féltőkben gyalázzák a jogtalan-ságot azok, a kik gyalázzák. Így lesz aztán a jogtalan-ság, ha elég ügyesen történik, erősebbé, szabad emberhez és uralkodóhoz illőbbé az igazságosságnál, édes Sokrates, és a mit már elejétől fogva mondtam, az erősebbnek érdeke maga az igazságosság, a jogtalan-ság pedig csak az önmaga haszna és érdeke.

XVII. Mikor aztán Thrasy-machos ezt elmondotta, neki D készült, hogy elmegy, mert mint valami fürdős ember, jól végig zúditotta már a fülünket sűrű szóáradatával. De bizony a jelenlevők nem engedték, hanem kényszerítették, hogy ott maradjon s álljon szót a mondottakért. Sőt még én magam is nagyon kértem őt: Csudálatos egy Thrasy-machos, mondtam neki, micsoda beszédet vágtál közénk s most neki készülsz, hogy elmegy, még mielőtt eléggé kimutattad, vagy megtanultad volna, hogy így áll-e a dolog vagy másképpen? Vagy azt hiszed, hogy csekélység az, a minek meghatározásába fogtál, és nem az életnek az a módja, a mely szerint élve mind-egyikünk a leghasznosabb életet élheti? Hát én talán azt E gondolom, mondja erre Thrasy-machos, hogy másképp áll ez a dolog? Úgy látszik, felelem én neki, vagy legalább hogy édes-keveset törődöl velünk s kutyába se veszed, hogy hitványabb, vagy jobb életet élünk-e, ha nem vagyunk tisztában azzal, a mit mondasz. De add rá már a fejedet, jó ember és mutasd meg mi nekünk is. Neked se lesz az károdra, ha 345 mivelünk, annyiunkkal, jót cselekszel. Mert én már megmondom neked a magamét, hogy nem győződtem meg róla

ἀδικίαν δικαιοσύνης κερδαλεώτερον εἶναι, οὐδ' ἐὰν ἐὰ τις αὐτὴν
 καὶ μὴ διακωλύῃ πράττειν ἃ βούλεται· ἀλλ', ὦ 'γαθὲ, ἔστω
 μὲν ἄδικος, δυνάσθω δὲ ἀδικεῖν ἢ τῷ λανθάνειν ἢ τῷ διαμά-
 χεσθαι, ὅμως ἐμὲ γε οὐ πείθει ὡς ἔστι τῆς δικαιοσύνης κερ-
 δαλεώτερον. ταῦτ' οὖν καὶ ἕτερος ἴσως τις ἡμῶν πέπονθεν,
 Β οὐ μόνος ἐγώ. πείσον οὖν, ὦ μακάριε, ἱκανῶς ἡμᾶς, ὅτι οὐκ
 ὀρθῶς βουλευόμεθα δικαιοσύνην ἀδικίας περὶ πλείονος ποιού-
 μενοι. Καὶ πῶς, ἔφη, σὲ πείσω; εἰ γὰρ οἷς νῦν δὴ ἔλεγον
 μὴ πέπεισαι, τί σοι ἔτι ποιήσω; ἢ εἰς τὴν ψυχὴν φέρων ἐνθῶ
 τὸν λόγον; Μὰ Δί', ἦν δ' ἐγώ, μὴ σύ γε· ἀλλὰ πρῶτον μὲν,
 ἃ ἂν εἴπῃς, ἔμμενε τούτοις, ἢ ἐὰν μετατιθῇ, φανερώς μετατί-
 C θεσο καὶ ἡμᾶς μὴ ἐξαπάτα. νῦν δὲ ὁρᾷς, ὦ Θρασύμαχε, ἔτι
 γὰρ τὰ ἔμπροσθεν ἐπισκεψόμεθα, ὅτι τὸν ὡς ἀληθῶς ἱατρὸν
 τὸ πρῶτον ὀριζόμενος τὸν ὡς ἀληθῶς ποιμένα οὐκέτι ᾧου δεῖν
 ὕστερον ἀκριβῶς φυλάξαι, ἀλλὰ πιαίνειν οἷε αὐτὸν τὰ πρόβατα,
 καθ' ὅσον ποιμὴν ἐστίν, οὐ πρὸς τὸ τῶν προβάτων βέλτιστον
 βλέποντα, ἀλλ' ὥσπερ δαιτυμόνα τινὰ καὶ μέλλοντα ἐστιάσσεσθαι
 πρὸς τὴν εὐωχίαν, ἢ αὖ πρὸς τὸ ἀποδόσθαι, ὥσπερ χρηματι-
 D στήν ἄλλ' οὐ ποιμένα. τῇ δὲ ποιμενικῇ οὐ δῆπου ἄλλου του
 μέλει ἢ, ἐφ' ᾧ τέτακται, ὅπως τούτῳ τὸ βέλτιστον ἐκποριεῖ·
 ἐπεὶ τὰ γε αὐτῆς, ὥστ' εἶναι βελτίστη, ἱκανῶς δῆπου ἐκπεπό-
 ρισται, ἕως γ' ἂν μηδὲν ἐνδέη τοῦ ποιμενικῇ εἶναι· οὕτω δὲ

s nem is hiszem, hogy az igazságtalanság nagyobb haszonnal járna az igazságosságnál, még ha engedné is valaki s nem gátolná, hogy azt tegye az ember, a mit akar. Ellenkezőleg, te jó ember, legyen bár valaki igazságtalan, tudjon bár jogtalanokdni, akár azért mert lopva teszi, akár mert erőszakkal hajtja végre, már engem legalább mégse győzhet meg róla, hogy az hasznosabb az igazságosságnál. S így van vele talán más is most már közöttünk, nem csak én magam. Ezért is B hát csak győzz meg eléggé bennünket róla, drágám, hogy helytelenül elmélkedünk, ha az igazságosságot többre becsüljük az igazságtalanságnál. És hogyan győzzelek hát meg róla? kérdé. Hiszen ha arra, a mit épp most mondtam, meg nem győződted, mit tegyek akkor még veled? Vagy tán a lelkedbe bujjak s úgy vigyem be a bizonyítékot? Zeus uccse, ezt már ne tedd, felelém erre neki, hanem mindenekelőtt maradj meg a mellett, a mit mondasz, vagy ha megváltoztatod, hát nyiltan tedd és ne szedj rá bennünket. Most pedig látod, C édes Thrasymachos — mert hadd vizsgáljuk meg még az előbbieket, — a mikor legelőször is az igazi orvos fogalmát meghatározta, már nem gondolta, hogy ezt később a valódi pásztornál is pontosan meg kell tartanod, hanem azt hitte, hogy ő bizony, már a mennyiben pásztor, mikor juhokat hizlal, nem a juhoknak igazi hasznát nézi, hanem mint valami nyalánk-falánk és a kinek már az evésen az esze, csakis a lakmározást, vagy pedig azt, hogy jól elad hassa, D mint valami kupecz, de nem mint egy pásztor. Pedig bizony a pásztorság nem törődik semmi mással, csakis azzal, hogy annak, a mire rendelve van, az igazi hasznát megvalósítsa. Mivel a saját feladatát, hogy t. i. a legjobb legyen, addig mindenesetre eléggé megvalósította, a míg semmi híja sincs abban, hogy pásztorság. Én részemről azt hittem hát, hogy így kell most majd abban is megállapodnunk, hogy minden uralkodás, a mennyiben uralkodás, csakis annak az egynek

ῥῆμην ἔγωγε νῦν δὴ ἀναγκαῖον εἶναι ἡμῖν ὁμολογεῖν, πᾶσαν ἀρχήν, καθ' ὅσον ἀρχή, μηδενὶ ἄλλῃ τὸ βέλτιστον σκοπεῖσθαι ἢ ἐκείνῳ τῷ ἀρχομένῳ τε καὶ θεραπευομένῳ, ἔν τε πολιτικῇ E καὶ ἰδιωτικῇ ἀρχῇ. σὺ δὲ τοὺς ἄρχοντας ἐν ταῖς πόλεσι, τοὺς ἀληθῶς ἄρχοντας, ἐκόντας οἶεαι ἄρχειν; Μὰ Δί' οὐκ, ἔφη, ἀλλ' εὖ οἶδα.

180 XVIII. Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε, τὰς ἄλλας ἀρχὰς οὐκ ἐννοεῖς ὅτι οὐδεὶς ἐθέλει ἄρχειν ἐκὼν, ἀλλὰ μισθὸν αἰτοῦ-
 346 σιν, ὥς οὐχὶ αὐτοῖσιν ὠφέλειαν ἐσπομένην ἐκ τοῦ ἄρχειν ἀλλὰ τοῖς ἀρχομένοις; ἐπεὶ τοσόνδε εἰπέ· οὐχὶ ἐκάστην μέντοι φαμέν
 ἐκάστοτε τῶν τεχνῶν τούτῳ ἐτέραν εἶναι, τῷ ἐτέραν τὴν δύνα-
 μιν ἔχειν; καὶ, ὦ μακάριε, μὴ παρὰ δόξαν ἀποκρίνου, ἵνα τι καὶ περαίνωμεν. Ἀλλὰ τούτῳ, ἔφη, ἐτέρα. Οὐκοῦν καὶ ὠφέ-
 λειαν ἐκάστη ἰδίαν τινὰ ἡμῖν παρέχεται, ἀλλ' οὐ κοινήν, οἷον ἰατρικὴ μὲν ὑγίειαν, κυβερνητικὴ δὲ σωτηρίαν ἐν τῷ πλεῖν, καὶ αἱ ἄλλαι οὕτως; Πάνυ γε. Οὐκοῦν καὶ μισθωτικὴ μισθόν;
 B αὕτη γὰρ αὐτῆς ἡ δύναμις· ἢ τὴν ἰατρικὴν σὺ καὶ τὴν κυβερ-
 νητικὴν τὴν αὐτὴν καλεῖς; ἢ ἐάνπερ βούλῃ ἀκριβῶς διορίσεις, ὥσπερ ὑπέθου, οὐδέν τι μᾶλλον, ἐάν τις κυβερνῶν ὑγιῆς γίγνη-
 ται διὰ τὸ ἐυμφέρειν αὐτῷ πλεῖν ἐν τῇ θαλάττῃ, ἔνεκα τούτου καλεῖς μᾶλλον αὐτὴν ἰατρικὴν; Οὐ δῆτα, ἔφη. Οὐδέ γ', οἶμαι, τὴν μισθωτικὴν, ἐάν ὑγιαίνῃ τις μισθαρνῶν. Οὐ δῆτα. Τί δέ;
 C τὴν ἰατρικὴν μισθαρνητικὴν, ἐάν ἰώμενός τις μισθαρνῇ; Οὐκ, ἔφη. Οὐκοῦν τὴν γε ὠφέλειαν ἐκάστης τῆς τέχνης ἰδίαν ὁμο-
 λογήσαμεν εἶναι; Ἔστω, ἔφη. Ἦντινα ἄρα ὠφέλειαν κοινῇ

igazi hasznát nézi, a min éppen uralkodik, vagy a minek gondját viseli, az állami uralkodásban éppen úgy, mint a magánember uralmában. Te pedig azt hiszed, hogy az ural- **E** kodók az államokban, már a kik valóban uralkodnak, önszántukból uralkodnak? Zeus uccse, nemcsak hiszem, mondá, hanem bizonyosan tudom is.

XVIII. Hát aztán arra nem gondolsz, édes Thrasymachos, hogy a többi uralkodásokat senki sem akarja önszántából gyakorolni, hanem még bért is követelnek érte, mivel nem nekik van hasznuk az uralkodásból, hanem a kiken uralkodnak? Mert felelj csak erre: nem azt mondjuk-e mindég, hogy ³⁴⁶ minden egyes művészet csak annyiban különbözik a másiktól, a mennyiben más és más képességet rejt magában? És ne a meggyőződésed ellenére felelj, drágám, hogy dülőre juthassunk már valamiben. Persze, hogy csak ebben különbözik. Így hát hasznót is mást és mást, nem pedig valami közöset hoz mindegyikök számunkra, így pl. az orvoslás egészséget, a kormányosság a hajózásnál biztonságot s így a többi is valamennyi? Természetesen. Így hát a bérszerző mesterség is bért? Mert hiszen ez az ő képessége. Vagy talán **B** egynek mondd az orvoslást és a kormányosságot? Vagy ha éppen pontosan akarod meghatározni, mint a hogy ezt már alaptételeddé is tetted, csak nem fogod (a kormányosságot) azért, hogy valamelyik kormányos egészségessé lesz, mert hasznára van neki a tengeren való hajózás, inkább orvoslás mesterségének nevezni? Már bizony nem, mondá. Sem a bérszerző mesterséget nem, azt hiszem, azért, mert valamelyik bérszerző egészségessé lesz? Nem bizony. Hát az orvoslást bérszerzőnek, ha valaki, mint orvosló, bért szerez magának? Nem, felelé. Így hát megegyeztünk abban, hogy **C** minden egyes mesterségnek megvan a maga saját külön haszna? Meg, mondotta reá. Azt a hasznót tehát, a melyet pl. az összes kézművesek közösen élveznek, világos dolog,

ὠφελοῦνται πάντες οἱ δημιουργοί, δῆλον ὅτι κοινῇ τινὶ τῷ αὐτῷ προσχρώμενοι ἀπ' ἐκείνου ὠφελοῦνται. Ἔοικεν, ἔφη. Φαμέν δέ γε τὸ μισθὸν ἀρνυμένους ὠφελεῖσθαι τοὺς δημιουργοὺς ἀπὸ τοῦ προσχρῆσθαι τῇ μισθωτικῇ τέχνῃ γίνεσθαι αὐτοῖς. Εὐνέφη μόγεις. Οὐκ ἄρα ἀπὸ τῆς αὐτοῦ τέχνης ἐκάστῳ αὕτη ἡ

D ὠφέλειά ἐστιν, ἡ τοῦ μισθοῦ λήψις, ἀλλ', εἰ δεῖ ἀκριβῶς σκοπεῖσθαι, ἡ μὲν ἱατρικὴ ὑγίειαν ποιεῖ, ἡ δὲ μισθαρνητικὴ μισθόν, καὶ ἡ μὲν οἰκοδομικὴ οἰκίαν, ἡ δὲ μισθαρνητικὴ αὐτῇ ἐπομένῃ μισθόν, καὶ αἱ ἄλλαι πᾶσαι οὕτω· τὸ αὐτῆς ἐκάστη ἔργον ἐργάζεται καὶ ὠφελεῖ ἐκεῖνο, ἐφ' ᾧ τέτακται. ἐὰν δὲ μὴ μισθὸς αὐτῇ προσγίγηται, ἔσθ' ὅ τι ὠφελεῖται ὁ δημιουργὸς ἀπὸ τῆς τέχνης; Οὐ φαίνεται, ἔφη. Ἄρ' οὖν οὐδ' ὠφελεῖ τότε, ὅταν

E προῖκα ἐργάζεται; Οἶμαι ἔγωγε. Οὐκοῦν, ὦ Θρασύμαχε, τοῦτο ἤδη δῆλον, ὅτι οὐδεμία τέχνη οὐδὲ ἀρχὴ τὸ αὐτῇ ὠφέλιμον παρασκευάζει, ἀλλ', ὅπερ πάλαι ἐλέγομεν, τὸ τῷ ἀρχομένῳ καὶ παρασκευάζει καὶ ἐπιτάττει, τὸ ἐκείνου ξυμφέρον ἥττονος ὄντος σκοποῦσα, ἀλλ' οὐ τὸ τοῦ κρείττονος. διὰ δὴ ταῦτα ἔγωγε, ὦ φίλε Θρασύμαχε, καὶ ἄρτι ἔλεγον μηδένα ἐθέλειν ἐκόντα ἄρχειν καὶ τὰ ἀλλότρια κακὰ μεταχειρίζεσθαι ἀνορθοῦντα, ἀλλὰ μισθὸν

347 αἰτεῖν, ὅτι ὁ μέλλων καλῶς τῇ τέχνῃ πράξειν οὐδέποτε αὐτῷ τὸ βέλτιστον πράττει· οὐδ' ἐπιτάττει κατὰ τὴν τέχνην ἐπιτάττων, ἀλλὰ τῷ ἀρχομένῳ ὧν δὴ ἔνεκα, ὡς ἔοικε, μισθὸν δεῖν ὑπάρχειν τοῖς μέλλουσιν ἐθελήσειν ἄρχειν, ἢ ἀργύριον ἢ τιμὴν, ἢ ζημίαν, ἐὰν μὴ ἄρχῃ.

XIX. Πῶς τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες; ἔφη ὁ Γλαῦκων.

hogy, mert egy és ugyanazon bizonyos dolgot közösen alkalmaznak, ezért huzzák ebből a dologból. Úgy látszik, felelte ő erre. Hogy pedig a kézművesek hasznot látnak a bérszerzésből, erre meg hát csak azt mondjuk, hogy ez bizony, mert azonfelül még a bérszerző mesterséget is alkalmaznak, úgy jut nekik osztályrészül. Nagy nehezen igazat adott. Nem a D saját maga mesterségéből huzza tehát kiki ezt a hasznot, t. i. hogy bért szerez, hanem, ha már pontosan kell vizsgáldnunk, hát az orvoslás egészséget ad, a bérszerző mesterség bért, az építészet házakat, a vele járó bérszerzés pedig bért és így a többi is valamennyi; mindegyikőjük a saját maga munkáját végzi s annak a hasznát szolgálja, a mire rendelve van. Ha pedig bér nem jár vele, van-e akkor a kézművesnek haszna a mesterségéből? Úgy látszik, hogy nincs, mondotta ő. S vajjon akkor se hoz hát semmi hasznot, ha csak úgy szép szóért dolgozik az ember? Én legalább azt E gondolom. Így tehát már világos dolog, édes Thrasymachos, hogy semmiféle mesterség és uralkodás nem a saját maga érdekén dolgozik, hanem, a mit már rég említettünk, az alattvalóét mozdítja elő és rendeli el, mert hiszen épp az ő hasznát, a gyöngébbét, kutatja, nem pedig az erősebbét. Ezért is mondtam hát épp az imént, kedves Thrasymachos barátom, hogy önszántából senki sem akar uralkodni s a mások ügyeinek-bajainak eligazítására vállalkozni, hanem bért köve- 347 tel, mert a ki csak tisztán a maga mestersége szerint akarna eljárni, az sohasem a saját maga igazi hasznára tesz és rendelkezik, a mennyiben a mestersége szerint rendelkezik, hanem az alattvaló hasznára. Ezért kell most már, úgy látszik, megszabott bérnek lennie mindazok számára, a kik uralkodni akarnak, már akár pénznek, akár tiszteletnek vagy pénzbüntetésnek akkor, ha nem uralkodik.

XIX. Hogy érted ezt, édes Sokrates? kérdezte ekkor Glaukon. Mert azt a két bért ismerem; de a mit arról a pénz-

τοὺς μὲν γὰρ δύο μισθοὺς γινώσκω· τὴν δὲ ζημίαν ἦντινα
 λέγεις καὶ ὥς ἐν μισθοῦ μέρει εἴρηκας, οὐ ξυνῆκα. Τὸν τῶν
 Β βελτίστων ἄρα μισθόν, ἔφην, οὐ ξυνεῖς, δι' ὃν ἄρχουσιν οἱ
 ἐπεικίστατοι, ὅταν ἐθέλωσιν ἄρχειν. ἢ οὐκ οἶσθα, ὅτι τὸ φιλό-
 τιμόν τε καὶ φιλόαργυρον εἶναι ὄνειδος λέγεται τε καὶ ἔστιν;
 Ἔγωγε, ἔφη. Διὰ ταῦτα τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, οὔτε χρημάτων
 ἕνεκα ἐθέλουσιν ἄρχειν οἱ ἀγαθοὶ οὔτε τιμῆς· οὔτε γὰρ φανε-
 ρῶς πραττόμενοι τῆς ἀρχῆς ἕνεκα μισθόν μισθωτοὶ βούλονται
 κεκληθῆναι, οὔτε λάθρα αὐτοὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς λαμβάνοντες κλέ-
 C πται· οὐδ' αὖ τιμῆς ἕνεκα· οὐ γὰρ εἰσι φιλότιμοι. δεῖ δὴ αὐ-
 τοῖς ἀνάγκην προσεῖναι καὶ ζημίαν, εἰ μέλλουσιν ἐθέλειν ἄρχειν
 ὅθεν κινδυνεύει τὸ ἐκόντα ἐπὶ τὸ ἄρχειν ἵεναι ἀλλὰ μὴ ἀνάγκην
 περιμένειν αἰσχρὸν νενομίσθαι. τῆς δὲ ζημίας μεγίστη τὸ ὑπὸ
 πονηροτέρου ἄρχεσθαι, ἐὰν μὴ αὐτὸς ἐθέλῃ ἄρχειν· ἦν δεῖσαν-
 τές μοι φαίνονται ἄρχειν, ὅταν ἄρχωσιν, οἱ ἐπεικεῖς, καὶ τότε
 ἔρχονται ἐπὶ τὸ ἄρχειν, οὐχ ὥς ἐπ' ἀγαθόν τι ἰόντες οὐδ' ὥς
 εὐπαθήσοντες ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ὥς ἐπ' ἀναγκαῖον καὶ οὐκ ἔχοντες
 D ἐαυτῶν βελτίοσιν ἐπιτρέψαι οὐδὲ ὁμοίοις. ἐπεὶ κινδυνεύει, πόλις
 ἀνδρῶν ἀγαθῶν εἰ γένοιτο, περιμάχητον ἂν εἶναι τὸ μὴ ἄρχειν,
 ὥσπερ νυνὶ τὸ ἄρχειν, καὶ ἐνταῦθ' ἂν καταφανὲς γενέσθαι, ὅτι
 τῷ ὄντι ἀληθινὸς ἄρχων οὐ πέφυκε τὸ αὐτῷ συμφέρον σκοπεῖ-
 σθαι, ἀλλὰ τὸ τῷ ἀρχομένῳ ὥστε πᾶς ἂν ὁ γινώσκων τὸ
 ὠφελεῖσθαι μᾶλλον ἔλοιτο ὑπ' ἄλλου ἢ ἄλλον ὠφελῶν πράγματα
 E ἔχειν. τοῦτο μὲν οὖν ἔγωγε οὐδαμῇ συγχωρῶ Θρασυμάχῳ, ὥς

büntetésről mondasz, meg hogy a bérrel egy kalap alá fogtad, ezt már nem értem. Így hát te nem érted a legjobbknak a B bérét, mondtam neki, azt, a melyért a legrátermettebbek uralkodnak, a mikor uralkodni akarnak. Vagy nem tudod, hogy a hírnév és pénz utáni vágyat szégyennek tartják és csakugyan az is? Ezt már tudom, monda. Ezért is tehát, folytattam, sem pénzért nem akarnak uralkodni a derék emberek, sem hírnévért; mert sem nyilvánosan nem akarnak uralkodásuk fizetéseképpen bért elfogadni, hogy azután megfizetett embereknek híjják őket, sem titokban nem vesznek el uralkodásukért semmit, hogy tolvajoknak ne mondják; de meg aztán hírnévért sem uralkodnak, mert hát ők nem hírnévhajhászok. Kényszert és pénzbüntetést kell eszerint velök C szemben alkalmazni, hogy kedvök jőjjön uralkodni akarni. Ezért szokták csúf dolognak nevezni, úgy látszik, ha valaki önszántából vállalkozik az uralkodásra és nem várja meg, hogy rákényszerítsék. A legnagyobb büntetés természetesen az, ha egy rosszabb valaki uralkodik az ember felett, mikor ő maga nem akar uralkodni. S én azt hiszem, hogy ettől való féltőkben uralkodnak a rátermettek, már a mikor uralkodnak, és akkor nem azért mennek oda uralkodni, mintha valami jó dologra mennének, vagy mintha ott jól éreznék magukat, hanem mivel elkerülhetetlen és sem önmaguknál jobbakat, sem magukhoz hasonlókat nem találnak, a kikre D rá bízhatnák. Mert nekem úgy rémlik, hogy, ha lehetne csupa jó férfiakból állam, akkor épp úgy küzdenének azért, hogy ne uralkodjanak, mint most azért, hogy uralkodjanak s ekkor nyilvánvalóvá is lenne, hogy egy valósággal igazi uralkodó már természeténél fogva nem a saját maga érdekét nézi, hanem az alattvalójáét; úgy, hogy minden ember, a kinek csak van belátása, többre becsülné azt, hogy mástól lásson hasznót, mint hogy a más haszna keresésének fáradságát vegye a nyakába. Én tehát már sohasem adok igazat E

τὸ δίκαιόν ἐστι τὸ τοῦ κρείττονος ξυμφέρον. ἀλλὰ τοῦτο μὲν
 δὴ καὶ εἰσαυθις σκεφόμεθα· πολὺ δέ μοι δοκεῖ μείζον εἶναι,
 348 ὅ νῦν λέγει Θρασύμαχος, τὸν τοῦ ἀδίκου βίον φάσκων εἶναι
 κρείττω ἢ τὸν τοῦ δικαίου. σὺ οὖν πότερον, ἦν δ' ἐγώ, ὦ
 Γλαύκων, αἶρεῖ καὶ ποτέρως ἀληθεστέρως δοκεῖ σοι λέγεσθαι;
 Τὸν τοῦ δικαίου ἔγωγε, ἔφη, λυσιτελέστερον βίον εἶναι. Ἦκου-
 σας, ἦν δ' ἐγώ, ὅσα ἄρτι Θρασύμαχος ἀγαθὰ διηλθε τῷ τοῦ
 ἀδίκου; Ἦκουσα, ἔφη, ἀλλ' οὐ πείθομαι. Βούλει οὖν αὐτὸν
 πείθωμεν, ἂν δυνώμεθά πη ἐξευρεῖν, ὥς οὐκ ἀληθῆ λέγει;
 Πῶς γὰρ οὐ βούλομαι; ἦ δ' ὅς. Ἄν μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ,
 ἀντικατατείναντες λέγωμεν αὐτῷ λόγον παρὰ λόγον, ὅσα αὖ
 ἀγαθὰ ἔχει τὸ δίκαιον εἶναι, καὶ αὐθις οὗτος, καὶ ἄλλον ἡμεῖς,
 ἀριθμεῖν δεήσει τάγαθὰ καὶ μετρεῖν, ὅσα ἐκάτεροι ἐν ἐκατέρῳ
 B λέγομεν, καὶ ἤδη δικαστῶν τινῶν τῶν διακρινούντων δεησόμεθα·
 ἂν δὲ ὥσπερ ἄρτι ἀνομολογούμενοι πρὸς ἀλλήλους σκοπῶμεν,
 ἅμα αὐτοὶ τε δικασταὶ καὶ ῥήτορες ἐσόμεθα. Πάνυ μὲν οὖν,
 ἔφη. Ποτέρως οὖν σοι, ἦν δ' ἐγώ, ἀρέσκει; Οὕτως, ἔφη.

XX. Ἴδι δὴ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε, ἀπόκριναι ἡμῖν ἐξ
 ἀρχῆς· τὴν τελέαν ἀδικίαν τελέας οὔσης δικαιοσύνης λυσιτελε-
 στέραν φῆς εἶναι; Πάνυ μὲν οὖν καὶ φημί, ἔφη, καὶ δι' αἷ,
 C εἴρηκα. Φέρε δὴ τὸ τοιόνδε περὶ αὐτῶν πῶς λέγεις; τὸ μὲν
 που ἀρετὴν αὐτοῖν καλεῖς, τὸ δὲ κακίαν; Πῶς γὰρ οὔ; Οὐκοῦν
 τὴν μὲν δικαιοσύνην ἀρετὴν, τὴν δὲ ἀδικίαν κακίαν; Εἰκός γ',

abban Thrasymachosnak, hogy az igazságos dolog az erősebbnek érdeke. De ezt később újra megvizsgáljuk majd. Sokkal fontosabbnak látszik nekem, a mit most mond Thrasymachos; azt mondja, hogy jobb az igazságtalan ember élete, mint az igazságosé. Hát te, édes Glaukon, melyiket becsülöd többre, mondám, s melyiket tartod igazabb állításnak a kettő közül? Már én részemről azt, felelte ő erre, hogy az igazságosé hasznosabb élet. Hallottad, kérdeztem ekkor tőle, hogy mennyi mindenféle hasznot elsorolt Thrasymachos az igazságtalan emberére? Hallottam, de nem hiszem, mondotta ő. Akarod-e hát, hogy, már a mennyiben valahogy kieszelhetjük, meggyőzzük őt róla, hogy nem mond igazat? Már hogyan akar-nám? válaszolta reá. S ha most már, folytattam, bizonyítékot bizonyíték ellen állítva fejtjük ki előtte, hogy viszont mennyi haszna van annak, ha az ember igazságos, s erre aztán újra ő, azután meg mi hozunk fel egy más bizonyítékot, akkor csak meg kell a hasznokat számlálni és mérni, már hogy mennyit hoz fel mindegyikünk a maga külön bizonyítékában s ekkor aztán már bírákra is szükségünk lesz, a B kik ítéljenek. De ha mint eddig is, egymással kölcsönösen megállapodva vizsgálódunk, akkor mi magunk leszünk a bírák is, meg a szóvivők is. Mindenesetre, mondotta ő erre. Hogy akarod hát a kettő közül? kértem én tőle. Így, felelte ő rá.

XX. Rajta hát, édes Thrasymachos, szóltam ekkor hozzá, felelj nekünk újra. Azt állítod, úgy-e, hogy a tökéletes igazságtalanság nagyobb haszonnal jár a tökéletes igazságosságnál? Persze, hogy ezt állítom, mondotta, s meg is mondtam, C hogy miért. S mondd csak, hogy érted a következőt most már tekintettel ezekre. Egyet erénynek hívsz közülük, egy másat meg bűnnek, úgy-e? Már hogyan? Tehát az igazságosságot erénynek, az igazságtalanságot meg bűnnek? Persze, hogy persze, te gyönyörűségem, te, hiszen azt állítom, hogy

ἔφη, ὦ ἡδίστε, ἐπειδὴ καὶ λέγω ἀδικίαν μὲν λυσιτελεῖν, δικαιοσύνην δ' οὐ. Ἀλλὰ τί μὴν; Τοῦναντίον, ἢ δ' ὅς. Ἡ τὴν δικαιοσύνην πακίαν; Οὐκ, ἀλλὰ πάνυ γενναίαν εὐήθειαν. Τὴν ἀδικίαν ἄρα κακοήθειαν καλεῖς; Οὐκ, ἀλλ' εὐβουλίαν, ἔφη. Ἡ καὶ φρόνιμοί σοι, ὦ Θρασύμαχε, δοκοῦσιν εἶναι καὶ ἀγαθοὶ οἱ ἄδικοι; Οἷ γε τελέως, ἔφη, οἷοί τε ἀδικεῖν, πόλεις τε καὶ ἔθνη δυνάμενοι ἀνθρώπων ὑφ' ἑαυτοὺς ποιεῖσθαι· σὺ δὲ οἷε με ἴσως τοὺς τὰ βαλάντια ἀποτέμνοντας λέγειν, λυσιτελεῖ μὲν οὖν, ἢ δ' ὅς, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐάνπερ λανθάνῃ· ἔστι δὲ οὐκ ἄξια λόγου, ἀλλ' ἃ νῦν δὴ ἔλεγον. Τοῦτο μέντοι, ἔφην, οὐκ ἄγνοῶ ὅ τι βούλει λέγειν· ἀλλὰ τόδε ἐθαύμασα, εἰ ἐν ἀρετῆς καὶ σοφίας τίθης μέρει τὴν ἀδικίαν, τὴν δὲ δικαιοσύνην ἐν τοῖς ἐναντίοις. Ἀλλὰ πάνυ οὕτω τίθημι. Τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, ἤδη στερεώτερον, ὦ ἐταῖρε, καὶ οὐκέτι ῥάδιον ἔχειν ὅ τί τις εἴπῃ. εἰ γὰρ λυσιτελεῖν μὲν τὴν ἀδικίαν ἐτίθεσο, κακίαν μέντοι ἢ αἰσχρὸν αὐτὸ ὁμολογεῖς εἶναι, ὥσπερ ἄλλοι τινές, εἵχομεν ἄν τι λέγειν κατὰ τὰ νομιζόμενα λέγοντες· νῦν δὲ δηλὸς εἰ ὅτι φήσεις αὐτὸ καὶ καλὸν καὶ ἰσχυρὸν εἶναι καὶ τᾶλλα αὐτῷ πάντα
349 προσθήσεις, ἃ ἡμεῖς τῷ δικαίῳ προσετίθεμεν, ἐπειδὴ γε καὶ ἐν ἀρετῇ αὐτὸ καὶ σοφίᾳ ἐτόλμησας θεῖναι. Ἀληθέστατα, ἔφη, μαντεύει. Ἀλλ' οὐ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, ἀποκνητέον γε τῷ λόγῳ ἐπεξελθεῖν σκοπούμενον, ἕως ἄν σε ὑπολαμβάνω λέγειν ἄπερ διανοεῖ. ἐμοὶ γὰρ δοκεῖς σὺ, ὦ Θρασύμαχε, ἀτεχνῶς νῦν οὐ σκώπτειν, ἀλλὰ τὰ δοκοῦντα περὶ τῆς ἀληθείας λέγειν. Τί δέ

az igazságtalanság haszonnal jár, az igazságosság pedig nem. Micsodának hát akkor? Az ellenkezőnek, felelte ő rá. Az igazságosságot talán bűnnek? Nem, hanem nagyon is nemes lelkű D együgyűségnek. És így az igazságtalanságot rosszlelkűségnek nevezed hát? Nem, hanem jóeszűségnek, felelé. Tehát eszeseknek is, meg jóknak is látszanak neked, úgy-e, édes Thrasymachos, az igazságtalanok? Már legalább azok, mondá, a kik tökéletesen tudnak igazságtalankodni, városokat és néptörzseket bírnak a hatalmuk alá hajtani. Te persze azt hiszed, hogy én talán a zsebmetszőket mondom. Hát bizony haszonnal járnak, igaz, az effélék is, mondotta, ha nem kapják rajta az embert. De szóra sem érdemesek; csakis azok, a miket most említettem. Érteni értem biz' én, hogy mit akarsz mondani, válaszoltam én erre, de csudálkozom rajta, hogy E az erényhez és bölcseséghez számítod az igazságtalanságot, az igazságosságot pedig az ellenkezőkhöz. Pedig mindenesetre oda számítom. No már ez mindenesetre kemény egy dió édes komám, s nem egyhamar találja meg az ember, hogy mit feleljen rá. Mert ha ugyanakkor, a mikor felállítottad azt a tételet, hogy az igazságtalanság haszonnal jár ugyan, azt, hogy mégis bűn és rút dolog, mint mások is, bevallottad volna, akkor még csak tudnánk a már eddig említettük dolgok alapján felelni rá valamit. De így most már világos, hogy azt fogod mondani, hogy szép is, meg erős is, sőt felruházod őt mindazon összes tulajdonságokkal, a melyeket mi az igaz- 349 ságosságra ruháztunk, mert hiszen még az erényhez és bölcseséghez is hozzá merted számítani. Szent igaz, a mit jószolsz, válaszolta ő erre. De már ezért csak még sem kell tán visszariadnom attól, mondom én neki, hogy tovább folytassam az okoskodást és vizsgálódást, legalább a míg felteszem, hogy azt mondod, a mit gondolsz. Mert úgy látszik, édes Thrasymachos, hogy te most éppenséggel nem tréfálsz, hanem azt mondod, a mit gondolsz az igazságosságról. Ugyan

σοι, ἔφη, τοῦτο διαφέρει, εἴτε μοι δοκεῖ εἴτε μή, ἀλλ' οὐ τὸν
 Β λόγον ἐλέγχεις; Οὐδέν, ἦν δ' ἐγώ. ἀλλὰ τόδε μοι πειρῶ ἔτι
 πρὸς τούτοις ἀποκρίνασθαι· ὁ δίκαιος τοῦ δικαίου δοκεῖ τί σοι
 ἂν ἐθέλῃ πλεόν ἔχειν; Οὐδαμῶς, ἔφη· οὐ γὰρ ἂν ἦν ἄσπετος,
 ὥσπερ νῦν, καὶ εὐήθης. Τί δέ; τῆς δικαίας πράξεως; Οὐδὲ
 τῆς δικαίας, ἔφη. Τοῦ δὲ ἀδίκου πότερον ἀξιοῖ ἂν πλεονεκτεῖν
 καὶ ἡγοῖτο δίκαιον εἶναι, ἢ οὐκ ἂν ἡγοῖτο δίκαιον; 'Ηγοῖτ' ἂν,
 ἦ δ' ὅς, καὶ ἀξιοῖ, ἀλλ' οὐκ ἂν δύναιτο. Ἄλλ' οὐ τοῦτο, ἦν
 C δ' ἐγώ, ἐρωτῶ, ἀλλ' εἰ τοῦ μὲν δικαίου μὴ ἀξιοῖ πλεόν ἔχειν
 μηδὲ βούλεται ὁ δίκαιος, τοῦ δὲ ἀδίκου; Ἄλλ' οὕτως, ἔφη, ἔχει.
 Τί δὲ δὴ ὁ ἄδικος; Ἄρα ἀξιοῖ τοῦ δικαίου πλεονεκτεῖν καὶ τῆς
 δικαίας πράξεως; Πῶς γὰρ οὐκ; ἔφη, ὅς γε πάντων πλεόν ἔχειν
 ἀξιοῖ. Οὐκοῦν καὶ ἀδίκου ἀνθρώπου τε καὶ πράξεως ὁ ἄδικος
 πλεονεκτῆσει καὶ ἀμιλλήσεται ὥς, ἀπάντων πλεῖστον αὐτὸς λάβη;
 Ἔστι ταῦτα.

XXI. Ὡς δὲ δὴ λέγωμεν, ἔφην· ὁ δίκαιος τοῦ μὲν ὁμοίου οὐ
 D πλεονεκτεῖ, τοῦ δὲ ἀνομοίου, ὁ δὲ ἄδικος τοῦ τε ὁμοίου καὶ τοῦ
 ἀνομοίου. Ἄριστα, ἔφη, εἴρηκας. Ἔστι δέ γε, ἔφην, φρόνιμός
 τε καὶ ἀγαθὸς ὁ ἄδικος, ὁ δὲ δίκαιος οὐδέτερος. Καὶ τοῦτ',
 ἔφη, εὖ. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἔοικε τῷ φρονίμῳ καὶ τῷ
 ἀγαθῷ ὁ ἄδικος, ὁ δὲ δίκαιος οὐκ ἔοικεν; Πῶς γὰρ οὐ μέλλει,
 ἔφη, ὁ τοιοῦτος ὢν καὶ εἰκέναι τοῖς τοιούτοις, ὁ δὲ μὴ εἰκέ-
 ναι; Καλῶς. τοιοῦτος ἄρα ἐστὶν ἐκάτερος αὐτῶν οἷσπερ ἔοικεν.
 E Ἀλλὰ τί μέλλει; ἔφη. Εἶεν, ὦ Θρασύμαχε· μουσικὸν δέ τινα

mit érdekel az téged, mondja ő erre, hogy azt gondolom-e róla, vagy nem, megcáfolni pedig nem cáfolod meg a beszédemet? Semmit, feleltém én neki. De próbáld meg s felelj nekem B ezeken kívül még a következőkre is: Mit gondolsz, akar-e az igazságos ember több lenni az igazságosnál? Semmiesetre sem, hiszen akkor nem volna sem illedelmes, sem együgyű, a mi máskülönben. Hát az igazságos cselekedetnél (akar-e többet)? Az igazságosnál sem, felelte ő rá. S vajjon az igazságtalan embernél megkívánhatja-e hogy több legyen s hiheti-e ezt igazságosnak, vagy nem hiheti, hogy igazságos. Hiheti bizony és meg is kívánhatja, de megtenni meg nem teheti. Nem ezt kértem, mondom én ekkor, hanem hogy, ha C az igazságosnál meg nem kívánhatja, hogy több legyen és nem is akar lenni az igazságos, teheti-e az igazságtalannál? Ezt, mondja ő erre, már igenis megteheti. Hát az igazságtalan ember? Vajjon megkívánhatja-e ő, hogy több legyen az igazságosnál s többet érjen el az igazságos cselekedetnél? Már hogyne, feleli ő, a ki különben is mindennél több szeretne lenni. Így hát még az igazságtalan embernél és cselekedetnél is többet akar majd az igazságtalan s kiküzdi az ökleivel is, hogy mindenből a legtöbbet kapja? Úgy van.

XXI. Mondjuk hát így, feleltém én rá: az igazságos ember nem akar több lenni a hasonmásánál, hanem csak a D nem-hasonmásánál; ellenben az igazságtalan a hasonmásánál is, meg a nem-hasonmásánál is. Szent igazat mondtál, válaszolta ő erre. Az igazságtalan ember pedig úgy-e eszes is, meg jó is egyszersmind, kértem tőle, az igazságos pedig egyik sem? Ezt is jól mondod, felelte rá. Így hát, mondom aztán, hasonlít is az igazságtalan az eszeshez és jóhoz, az igazságos pedig nem hasonlít? Már hát hogyne hasonlítana a hasonmás a hasonmásaihoz s hogy hasonlítana, a mi nem az?! Nagyon szép. Hasonmása tehát mindegyikőjük azoknak, a mikhez hasonlít? Mi lehetne más? mondja ő. Helyes, E

λέγεις, ἕτερον δὲ ἄμουσον· Ἐγωγε. Πότερον φρόνιμον καὶ πότερον ἄφρονα; Τὸν μὲν μουσικὸν δῆπου φρόνιμον, τὸν δὲ ἄμουσον ἄφρονα. Οὐκοῦν καὶ ἄπερ φρόνιμον, ἀγαθόν, ἃ δὲ ἄφρονα, κακόν; Ναί. Τί δὲ ἰατρικόν; οὐχ οὕτως; Οὕτως. Δοκεῖ ἂν οὖν τίς σοι, ὦ ἄριστε, μουσικὸς ἀνὴρ ἀρμοττόμενος λύραν ἐθέλειν μουσικοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ ἐπιτάσει καὶ ἀνέσει τῶν χορδῶν πλεονεκτεῖν ἢ ἀξιοῦν πλεόν ἔχειν; Οὐκ ἔμοιγε. Τί δέ; ἀμούσου;

350 Ἀνάγκη, ἔφη. Τί δὲ ἰατρικός; ἐν τῇ ἐδωδῇ ἢ πόσει ἐθέλειν ἂν τι ἰατρικοῦ πλεονεκτεῖν ἢ ἀνδρὸς ἢ πράγματος; Οὐδ' ὅτι. Μὴ ἰατρικοῦ δέ; Ναί. Περὶ πάσης δὲ ὄρα ἐπιστήμης τε καὶ ἀνεπιστημοσύνης, εἴ τίς σοι δοκεῖ ἐπιστήμων ὅστις οὖν πλείω ἂν ἐθέλειν αἰρεῖσθαι ἢ ὅσα ἄλλος ἐπιστήμων ἢ πράττειν ἢ λέγειν, καὶ οὐ ταῦτα τῷ ὁμοίῳ ἑαυτῷ εἰς τὴν αὐτὴν πράξιν. Ἄλλ' ἴσως, ἔφη, ἀνάγκη τοῦτό γε οὕτως ἔχειν. Τί δὲ ὁ ἀνεπιστή-

B μων; οὐχὶ ὁμοίως μὲν ἐπιστήμονος πλεονεκτήσειεν ἂν, ὁμοίως δὲ ἀνεπιστήμονος; Ἰσως. Ὁ δὲ ἐπιστήμων σοφός; Φημί. Ὁ δὲ σοφὸς ἀγαθός; Φημί. Ὁ ἄρα ἄγαθός τε καὶ σοφὸς τοῦ μὲν ὁμοίου οὐκ ἐθέλησει πλεονεκτεῖν, τοῦ δὲ ἀνομοίου τε καὶ ἐναντίου. Ἔοικεν, ἔφη. Ὁ δὲ κακός τε καὶ ἀμαθής τοῦ τε ὁμοίου καὶ τοῦ ἐναντίου. Φαίνεται. Οὐκοῦν, ὦ Θρασύμαχε, ἦν δ' ἐγώ, ὁ ἄδικος ἡμῖν τοῦ ἀνομοίου τε καὶ ὁμοίου πλεονεκτεῖ;

C κατεῖ; ἢ οὐχ οὕτως ἔλεγες; Ἐγωγε, ἔφη. Ὁ δέ γε δίκαιος τοῦ μὲν ὁμοίου οὐ πλεονεκτήσει, τοῦ δὲ ἀνομοίου; Ναί. Ἔοικεν.

édes Thrasymachos. S mondd csak, hívsz-e valakit zenésznek, egy másikat meg nem-zenésznek? Bizony hívok. S melyikőjüket eszesnek és melyiket nem-eszesnek? Már csak hát a zenészt eszesnek s a nem-zenészt nem-eszesnek. S így azután jónak is persze abban, a miben eszes, a miben pedig nem-eszes, abban rossznak? Annak. Hát az orvossal nem így áll-e a dolog? De így. Mit gondolsz most már, drága barátom, egy zenész ember, mikor felhangolja a lantot a húroknak feszítése és eresztése közben akar-e több lenni és megkívánhatja-e, hogy több legyen egy másik zenésznél? Már bizony ezt nem gondolnám. Hát a nem-zenésznél? Szükségképpen, mondotta ő. Hát az orvos, akarhat-e ő az eledelek és italok dolgában többet egy másik orvosnál, vagy ³⁵⁰ orvosi dolognál? Bizonyára nem. Hát egy nem-orvosnál? Ennél igen. S nézd meg így most minden tudásnak és nem-tudásnak a dolgát, ha azt hiszed-e, hogy bármelyik szakértő többet akar, mint a másik szakértő, akár tenni, akár mondani s nem egyet és ugyanazt ugyanabban a dologban az ő hasonmásával? Már bizony ez okvetetlenül így van, válaszolta reá. Hát a nem-szakértő? Nem fog-e ez a szakértőnél éppen úgy, mint a nem-szakértőnél többet akarni? Meglehet. A szakértő pedig csak bölcs, úgy-e? Azt gondolom. A bölcs B pedig jó? Úgy hiszem. Így hát a jó és bölcs nem fog akarni többet a hasonmásánál, csakis a nem-hasonmásánál és ellentétjénél. Természetesen, felelte reá. A gonosz és tudatlan pedig a hasonmásánál is, meg az ellentétjénél is? Úgy látszik. Ámde most már, mondtam erre neki, nem akar-e többet az igazságtalan, édes Thrasymachos, a nem hasonmásánál is, meg a hasonmásánál is? Vagy nem így mondtad? Én bizony így, felelte ő. Az igazságos pedig nem akar többet a hasonmásánál, csakis a nem-hasonmásánál? Igaz. E szerint C tehát, mondom én, az igazságos ember hasonlít a bölcshöz és jóhoz, az igazságtalan pedig a gonoszhoz és tudatlanhoz.

κεν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὁ μὲν δίκαιος τῷ σοφῷ καὶ ἀγαθῷ, ὁ δὲ ἄδικος τῷ κακῷ καὶ ἀμαθεῖ. Κινδυνεύει. Ἀλλὰ μὴν ὡμολογοῦμεν, ὃ γε ὁμοιος ἐκάτερος εἶη, τοιοῦτον καὶ ἐκάτερον εἶναι. Ὁμολογοῦμεν γάρ. Ὁ μὲν ἄρα δίκαιος ἡμῖν ἀναπέφανται ὦν ἀγαθός τε καὶ σοφός, ὁ δὲ ἄδικος ἀμαθής τε καὶ κακός.

XXII. Ὁ δὲ Θρασύμαχος ὡμολόγησε μὲν πάντα ταῦτα, οὐχ
 D ὥς ἐγὼ νῦν ῥαδίως λέγω, ἀλλ' ἐλκόμενος καὶ μόγισ, μετὰ ἰδρω-
 τος θαυμαστοῦ ὅσου, ἅτε καὶ θέρους ὄντος· τότε καὶ εἶδον ἐγώ,
 πρότερον δὲ οὐπ' Θρασύμαχον ἐρυθριῶντα. ἐπειδὴ δὲ οὖν
 διωμολογησάμεθα τὴν δικαιοσύνην ἀρετὴν εἶναι καὶ σοφίαν,
 τὴν δὲ ἀδικίαν κακίαν τε καὶ ἀμαθίαν. Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ, τοῦτο
 μὲν ἡμῖν οὕτω κείσθω, ἔφαμεν δὲ δὴ καὶ ἰσχυρόν εἶναι τὴν
 ἀδικίαν· ἢ οὐ μέμνησαι, ὦ Θρασύμαχε; Μέμνημαι, ἔφη· ἀλλ'
 ἔμοιγε οὐδὲ ἄ νῦν λέγεις ἀρέσκει, καὶ ἔχω περὶ αὐτῶν λέγειν.
 E εἰ οὖν λέγοιμι, εὖ οἶδ' ὅτι δημηγορεῖν ἂν με φαίης· ἢ οὖν ἔα
 με εἰπεῖν ὅσα βούλομαι, ἢ, εἰ βούλει ἐρωτᾶν, ἐρώτα· ἐγὼ δὲ
 σοι, ὥσπερ ταῖς γραυσὶ ταῖς τοὺς μύθους λεγούσαις, εἶεν ἐρῶ
 καὶ κατανεύσομαι καὶ ἀνανεύσομαι. Μηδαμῶς, ἦν δ' ἐγώ, παρά
 γε τὴν σαυτοῦ δόξαν. Ὡστε σοι, ἔφη, ἀρέσκειν, ἐπειδὴ περ οὐκ
 ἔἴς λέγειν. καίτοι τί ἄλλο βούλει; Οὐδὲν μὰ Δία, ἦν δ' ἐγώ,
 ἀλλ' εἴπερ τοῦτο ποιήσεις, ποίει· ἐγὼ δὲ ἐρωτήσω. Ἐρώτα δὴ.
 351 Τοῦτο τοίνυν ἐρωτῶ, ὅπερ ἄρτι, ἵνα παὶ ἐξῆς διασκεφώμεθα
 τὸν λόγον, ὁποῖόν τι τυγχάνει ὃν δικαιοσύνη πρὸς ἀδικίαν.
 ἐλέχθη γάρ που, ὅτι καὶ δυνατώτερον καὶ ἰσχυρότερον εἶη ἀδικία

Úgy látszik. Csakhogy mi megállapodtunk ám benne, hogy a mihez mindegyikőjük hasonló, szakasztott ugyanaz is egy-szersmind. Persze, hogy megállapodtunk. Az igazságos jónak és bölcsnek bizonyult tehát íme előttünk, az igazságtalan pedig gonosznak.

XXII. Csakhogy Thrasymachos nem oly könnyen egyezett ám mindebbe bele, mint a hogy én ezt most elmondom, D hanem húzódozva és nagyon ímmel-ámmal; bele is izzadt csuda módra, mert hát éppen nyár is volt. Ekkor láttam el-pirúlni is Thrasymachost, ezelőtt még sohasem. Tehát a mi-kor már tökéletesen megegyeztünk abban, hogy az igazsá-gosság erény és bölcseség, de gonoszság és tudatlanság az igazságtalanság, ekkor aztán én így szóltam: Helyes, csak aztán ez így maradjon meg előttünk! De hát mi még azt is mondtuk, hogy erős az igazságtalanság. Vagy nem emlék-szel rá, édes Thrasymachos? Emlékszem, mondja, de bizony nekem az se tetszik, a mit most mondasz, s volna is rá egy kis megjegyzésem. Csakhogy ha beszélek, jól tudom, hogy E azt mondod rólam, hogy szájaskodom, mint egy népszónok. Vagy engedd hát, hogy beszéljek, vagy ha kérdezni akarsz, hát kérdezz. Én pedig majd, mint a hogy a mesemondó vén-asszonyoknak szokták, mondogatom, hogy «jaj be szép» és bólintgatok vagy fejet rázogatok rá neked. De sohase a meg-győződésed ellenére, mondtam én neki. Hogy neked legyen örömed benne, monda ő rá, mert nem engedsz szóhoz jutni. De hát ugyan mit is akarsz még? Zeus uccse, semmit, felel-tem én, de ha úgy akarsz tenni, hát tégy úgy. Én már csak kérdezni foglak. Kérdezz hát már. Azt kérdem hát, a mit épp az imént, hogy annak rendje és módja szerint is megvizsgál-juk a kérdést, hogy ugyan micsoda természetű az igazságos- 351 ság szemben az igazságtalansággal. Mert hát szó volt róla, hogy hatalmasabb is, meg erősebb is az igazságtalanság az igazságosságnál. Most pedig, mondtam azután, ha csak-

δικαιοσύνης· νῦν δέ γ', ἔφην, εἴπερ σοφία τε καὶ ἀρετὴ ἐστὶ δικαιοσύνη, βραδίως, οἶμαι, φανήσεται καὶ ἰσχυρότερον ἀδικίας, ἐπειδὴ περ ἐστὶν ἀμαθία ἢ ἀδικία. οὐδεὶς ἂν ἔτι τοῦτο ἀγνοήσκειν ἀλλ' οὔτι οὕτως ἀπλῶς, ὦ Θρασύμαχε, ἔγωγε ἐπιθυμῶ, ἀλλὰ τῇδε πῃ σκέψασθαι· πόλιν φαίης ἂν ἄδικον εἶναι καὶ
Β ἄλλας πόλεις ἐπιχειρεῖν δουλοῦσθαι ἀδίκως καὶ καταδεδουλωσθαι, πολλὰς δὲ καὶ ὑφ' ἑαυτῇ ἔχειν δουλωσαμένην; Πῶς γάρ οὐκ; ἔφη· καὶ τοῦτό γε ἡ ἀρίστη μάλιστα ποιήσει καὶ τελεώτατα οὕσα ἄδικος. Μανθάνω, ἔφην, ὅτι σὸς οὗτος ἦν ὁ λόγος· ἀλλὰ τόδε περὶ αὐτοῦ σκοπῶ· πότερον ἢ κρείττων γιγνομένη πόλις πόλεως ἄνευ δικαιοσύνης τὴν δύναμιν ταύτην ἔξει, ἢ ἀνάγκη
Γ αὐτῇ μετὰ δικαιοσύνης; Εἰ μὲν, ἔφη, ὥς σὺ ἄρτι ἔλεγες ἔχει, ἢ δικαιοσύνη σοφία, μετὰ δικαιοσύνης· εἰ δ' ὥς ἐγὼ ἔλεγον, μετὰ ἀδικίας· Πάνυ ἄγαμαι, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε, ὅτι οὐκ ἐπινεύεις μόνον καὶ ἀνανεύεις, ἀλλὰ καὶ ἀποκρίνεις πάνυ καλῶς. Σοὶ γάρ, ἔφη, χαρίζομαι.

XXIII. Εὖ γε σὺ ποιῶν· ἀλλὰ δὴ καὶ τόδε μοι χάρισαι καὶ λέγε· δοκεῖς ἂν ἢ πόλιν ἢ στρατόπεδον ἢ ληστὰς ἢ κλέπτας ἢ ἄλλο τι ἔθνος, ὅσα κοινῇ ἐπὶ τι ἔρχεται ἀδίκως, πράξειαι
Δ ἂν τι δύνασθαι, εἰ ἀδικοῖεν ἀλλήλους; Οὐ δῆτα, ἦ δ' ὅς. Τί δ' εἰ μὴ ἀδικοῖεν; οὐ μᾶλλον; Πάνυ γε. Στάσεις γάρ που, ὦ Θρασύμαχε, ἢ γε ἀδικία καὶ μίσση καὶ μάχας ἐν ἀλλήλοις παρέχει, ἢ δὲ δικαιοσύνη ὁμόνοιαν καὶ φιλίαν· ἢ γάρ; Ἔστω, ἦ δ' ὅς, ἵνα σοὶ μὴ διαφέρωμαι. Ἄλλ' εὖ γε σὺ ποιῶν, ὦ ἄριστε.

ugyan bölcsesség és erény az igazságosság, azt hiszem, hogy könnyen erősebbnek is bizonyul majd az igazságtalanságnál, mert hiszen hát az igazságtalanság tudatlanság. Nincsen olyan emberfia, a ki ezt már be ne látná. De nem ilyen szörmentén akarok ám én elbánni, édes Thrasymachos, a vizsgálódással, hanem valahogy így: mondod-e azt, hogy egy állam B igazságtalan s arra törekszik, hogy más államokat leigázzon s le is igázott és többeket, miután leigázta őket, uralma alatt is tart? Már miért ne? felelte ő rá. És ezt persze a legderekabb teszi meg leginkább, meg a melyik a legtökéletesebb az igazságtalanságban. Tudom, hogy ez volt az állításod, mondá ő erre. De most így okoskodom róla: Vajjon az az állam, a mely egy más államnak lesz urává, igazságosság nélkül jut-e ehhez a hatalomhoz, vagy szükségképpen csak az igazságosság révén? Ha úgy áll a dolog, mondja ő rá, a C hogy az imént mondtad, t. i. ha bölcsesség az igazságosság, akkor az igazságosság révén; de ha úgy, a hogy én mondtam, akkor az igazságtalanság útján. Nagyon örülök neki, édes Thrasymachos, hogy nem csak bölingtatsz és fejet rázogatsz rá, hanem nagyon szépen felelgetsz is. Neked kedveskedem vele, felelte ő rá.

XXIII. S bizony okosan is teszed; de csak kedveskedjél hát még ezzel is és mondd, hiszed-e, hogy egy állam, vagy hadsereg, vagy rabló, vagy tolvaj, vagy más valami népség, mely együttesen jogtalanul tör valami ellen, el tudna érni valamit, ha igazságtalanságot követne el egymás ellen? Per D sze, hogy nem, mondja ő erre. És ha nem követne el igazságtalanságot, vajjon akkor nem hamarabb-e? De nagyon is. Mert hát lázadást, gyűlölséget és háboruszkodást szül egymás között, édes Thrasymachos, az igazságtalanság, ellenben az igazságosság egyetértést és barátságot. Vagy nem? Legyen, mondja ő rá, hogy szét ne különbözzem valahogy veled. Így már okosan cselekszel, drága barátom. S most meg erre fe-

τότε δέ μοι λέγε· ἄρα εἰ τοῦτο ἔργον ἀδικίας, μίσος ἐμποιεῖν
 ὅπου ἂν ἐνῇ, οὐ καὶ ἐν ἐλευθέροις τε καὶ δούλοις ἐγγιγνομένη
 Εἰ μισεῖν ποιήσῃ ἀλλήλους καὶ στασιάζειν καὶ ἀδυνάτους εἶναι
 κοινῇ μετ' ἀλλήλων πράττειν; Πάνυ γε. Τί δέ; ἂν ἐν δυοῖν
 ἐγγένηται, οὐ διοίσονται καὶ μισήσουσι καὶ ἐχθροὶ ἔσονται ἀλλή-
 λους τε καὶ τοῖς δικαίοις; Ἔσονται, ἔφη. Ἐὰν δὲ δῆ, ὧ
 θαυμάσιε, ἐν ἐνὶ ἐγγένηται ἀδικία, μὴν μὴ ἀπολεῖ τὴν αὐτῆς
 δύναμιν, ἢ οὐδὲν ἦττον ἔξει; Μηδὲν ἦττον ἐχέτω, ἔφη. Οὐκοῦν
 τοιάνδε τινὰ φαίνεται ἔχουσα τὴν δύναμιν, οἷαν, ὅτ' ἐν ἐγγένηται,
 εἴτε πόλει τινὶ εἴτε γένει εἴτε στρατοπέδῳ εἴτε ἄλλῳ ὅτῳ οὖν,
 352 πρῶτον μὲν ἀδύνατον αὐτὸ ποιεῖν πράττειν μεθ' αὐτοῦ διὰ τὸ
 στρασιάζειν καὶ διαφέρεσθαι, ἔτι δ' ἐχθρὸν εἶναι ἑαυτῷ τε καὶ
 τῷ ἐναντίῳ παντὶ καὶ τῷ δικαίῳ; οὐχ οὕτως; Πάνυ γε. Καὶ
 ἐν ἐνὶ δῆ, οἶμαι, ἐνοῦσα ταῦτα πάντα ποιήσῃ, ἅπερ πέφυκεν
 ἐργάζεσθαι· πρῶτον μὲν ἀδύνατον αὐτὸν πράττειν ποιήσῃ στα-
 σιάζοντα καὶ οὐχ ὁμονοοῦντα αὐτὸν ἑαυτῷ, ἔπειτα ἐχθρὸν καὶ
 ἑαυτῷ καὶ τοῖς δικαίοις· ἢ γάρ; Ναί. Δίκαιοι δέ γ' εἰσὶν, ὧ
 Β φίλε, καὶ οἱ θεοί; Ἔστωσαν, ἔφη. Καὶ θεοῖς ἄρα ἐχθρὸς
 ἔσται ὁ ἄδικος, ὧ Θρασύμαχε, ὁ δὲ δίκαιος φίλος. Εὖωχοῦ
 τοῦ λόγου, ἔφη, θαρρῶν. οὐ γὰρ ἔγωγέ σοι ἐναντιώσομαι, ἵνα
 μὴ τοῖσδε ἀπέχθωμαι. Ἴθι δῆ, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τὰ λοιπὰ μοι
 τῆς ἐστιάσεως ἀποπλήρωσον ἀποκρινόμενος ὥσπερ καὶ νῦν. ὅτι
 μὲν γὰρ καὶ σοφώτεροι καὶ ἀμείνους καὶ δυνατώτεροι πράττειν

lelj nekem : Vajjon, ha már egyszer vele jár az az igazságtalansággal, hogy a hol csak van, gyűlöletet ébreszsen, nem gyűlölteti-e meg a szabad embereket is, meg a rabszolgákat is, ha gyökeret ver bennök, egymással, nem lázítja-e fel őket E s teszi lehetetlenné, hogy egymással közösen cselekedjenek ? De nagyon is. Hát ha két emberben ver gyökeret, nem különböznek-e ők szét, gyűlölik meg egymást s lesznek egymásnak is, meg az igazságos embereknek is ellenségeivé ? Bizony lesznek, felelé. Hát akkor, drágalátos barátom, ha csak egy emberben ver gyökeret az igazságtalanság, talán bizony már elveszti a befolyását, vagy éppenséggel úgy megtartja ? Megtarthatja éppen úgy, mondotta ő rá. Nemde olyannak látszik tehát az ő befolyása, hogy a kiben egyszer gyökeret ver, akár állam, akár nemzetség, akár hadsereg, vagy más efféle, azt ³⁵² legelőször is képtelenné teszi arra, hogy a maga józan esze szerint cselekedjen, éppen mivel felláztatja és szétkülömbözteti, azután pedig ellenségévé teszi önnönmagának is, meg minden ellenfelének, s így az igazságos embernek is egyzersmind. Vagy nem így van ? Nagyon is így. S ha csak egy emberben fészkel benne, azt gondolom, akkor is megteszi mindazt, a mit természete hogy megtegyen. Először is képtelenné teszi őt a cselekvésre, mert felláztatja s meghasonlítja önnönmagával, azután pedig önnönmagának is, meg az igazságosoknak is ellenségévé teszi. Vagy nem igaz ? Igaz. Pedig B bizony igazságosak az istenek is, úgy-e, drága barátom ? Azoknak kell lenniök, mondotta ő. Így hát az isteneknek is ellenségévé lesz az igazságtalan, édes Thrasymachos, az igazságos pedig barátjává. Hát csak légy bátran torkig a beszéddel, mondja ő erre, már én bizony nem szállok veled szembe, hogy ezek itt meg ne haragudjanak rám. Rajta hát akkor, mondom én neki, csak tálald fel még a többi fogást is és felelgess úgy, a hogy eddig. Mert hát az igazságos emberek bölcsőbbeknek, jobbaknak és rátermettebbeknek is lát-

οἱ δίκαιοι φαίνονται, οἱ δὲ ἄδικοι οὐδὲν πράττειν μετ' ἀλλή-
 C λων οἰοί τε, ἀλλὰ δὴ καὶ οὕς φαμεν ἐρρωμένως πώποτε τι μετ'
 ἀλλήλων κοινῇ πράξαι ἀδίκους ὄντας, τοῦτο οὐ παντάπασιν ἀλη-
 θές λέγομεν· οὐ γὰρ ἂν ἀπείχοντο ἀλλήλων κομιδῇ ὄντες ἄδικοι,
 ἀλλὰ δῆλον ὅτι ἐνῆν τις αὐτοῖς δικαιοσύνη, ἣ αὐτοὺς ἐποίει
 μήτοι καὶ ἀλλήλους γε καὶ ἐφ' οὓς ἤεσαν ἅμα ἀδικεῖν, δι' ἣν
 ἐπραξαν ἃ ἐπραξαν, ὥρμησαν δὲ ἐπὶ τὰ ἄδικα ἀδικία ἡμιμό-
 D χθηροι ὄντες, ἐπεὶ οἱ γε παμπόνηροι καὶ τελέως ἄδικοι τελέως
 εἰσὶ καὶ πράττειν ἀδύνατοι· ταῦτα μὲν οὖν ὅτι οὕτως ἔχει, μαν-
 θάνω, ἀλλ' οὐχ ὥς οὐ τὸ πρῶτον ἐτίθεσο. εἰ δὲ καὶ ἄμεινον
 ζῶσιν οἱ δίκαιοι τῶν ἀδίκων καὶ εὐδαιμονέστεροί εἰσιν, ὅπερ τὸ
 ὕστερον προϋθέμεθα σκέψασθαι, σκεπτέον. φαίνονται μὲν οὖν
 καὶ νῦν, ὥς γέ μοι δοκεῖ, ἐξ ὧν εἰρήκαμεν· ὅμως δ' ἔτι βέλτιον
 σκεπτέον. οὐ γὰρ περὶ τοῦ ἐπιτυχόντος ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ
 τοῦ ὄντινα τρόπον χρὴ ζῆν· Σκόπει δὴ, ἔφη. Σκοπῶ, ἦν δ'
 ἐγώ· καὶ μοι λέγε· δοκεῖ τί σοι εἶναι ἵππου ἔργον; Ἐμοιγε.
 E Ἄρ' οὖν τοῦτο ἂν θείης καὶ ἵππου καὶ ἄλλου ὅτουοῦν ἔργον, ὃ
 ἂν ἢ μόνῃ ἐκείνῃ ποιῇ τις ἢ ἄριστα; Οὐ μανθάνω, ἔφη. Ἄλλ'
 ὧδε· ἔσθ' ὅτῃ ἂν ἄλλῃ ἴδοις ἢ ὀφθαλμοῖς; Οὐ δῆτα. Τί δέ;
 ἀκούσαις ἄλλῃ ἢ ὠσίν; Οὐδαμῶς. Οὐκοῦν δικαίως ἂν ταῦτα
 353 τούτων φαμὲν ἔργα εἶναι; Πάνυ γε. Τί δέ; μαχαίρα ἂν ἀμπέ-
 λου κλημα ἀποτέμοις καὶ σμίλη καὶ ἄλλοις πολλοῖς; Πῶς γὰρ
 οὐ; Ἄλλ' οὐδενί γ' ἂν, οἶμαι, οὕτω καλῶς. ὥς δρεπάνῃ τῇ

szanak a cselekvésre, az igazságtalanok pedig semmire se tudnak menni egymással. De már ha azt állítjuk, hogy az C igazságtalanok valaha valami állandó dolgot alkottak egysülve egymással, ebben egyáltalán nem beszélünk igazat. Mert hiszen nem kimélnék ám ők kölcsönösen egymást, ha teljesen igazságtalanok volnának. Hanem hát világos, hogy volt valami kis igazságosság bennök. Ez tette őket olyanokká, hogy egymással és azokkal, a kik ellen törtek, egyszerre éppenséggel nem igazságtalankodtak. Ezért tették azt, a mit tettek, t. i. igazságtalan dolgokba kaptak, mert az igazságtalanság félig gonoszakká tette őket, mivel az egészen gonoszak és teljesen igazságtalanok bizony a cselekvésre is képtelenek. Hogy tehát mindez így van és nem úgy, a hogy te azt először feltételezted, ezt már értem. De hogy az igazságos emberek jobban is élnek és boldogabbak, mint az igazságtalanok, a mit később tettünk vizsgálódásunk tárgyává, ezt kell most megvizsgálnunk. Látszani ugyan az említettük dolgoknál fogva, már legalább nekem úgy tetszik, most is csak azoknak látszanak; de hát mégis jobban meg kell vizsgálnunk, mert nem a pusztá véletlenről van szó, hanem arról, hogy minő módon kell élnünk. Hát csak vizsgálj meg, mondja. Megvizsgálom, felelém én. S mondd csak, gondold-e, hogy van a lónak valami feladata? Persze, hogy E gondolom. S vajjon azt tennéd-e most már a lónak is, meg másnak is efféle feladatává, a mit vagy csakis ő vele, vagy legjobban ő vele végezhet el az ember? Nem értem, felelte ő rá. Akkor hát így: tudnál-e más valamivel látni, mint a szemekkel? Már bizony nem. És más valamivel hallani, mint a füleiddel? Soba. Így hát joggal mondhatjuk, hogy ez az ő 353 feladatuk? Nagyon is joggal. S vajjon megnyesheted-e a szőlővesszőt görbe karddal, bőrnyeső késsel és sok más egyébbel is? Mért ne nyeshetném? De, azt hiszem, semmivel se oly szépen, mint az éppen erre a célra készített nyesőkéssel?

ἐπὶ τοῦτο ἐργασθέντι. Ἀληθῆ. Ἀρ' οὖν οὐ τοῦτο τούτου ἔργον
θήσομεν; Θήσομεν μὲν οὖν.

XXIV. Νῦν δὴ, οἶμαι, ἄμεινον ἂν μάθοις ὃ ἄρτι ἡρώτων
πυνθανόμενος, εἰ οὐ τοῦτο ἐκάστου εἴη ἔργον, ὃ ἂν ἢ μόνον τι
ἢ κάλλιστα τῶν ἄλλων ἀπεργάζεται. Ἀλλ', ἔφη, μανθάνω τε
B καὶ μοι δοκεῖ τοῦτο ἐκάστου πράγματος ἔργον εἶναι. Εἶεν, ἦν
δ' ἐγώ· οὐκοῦν καὶ ἀρετὴ δοκεῖ σοι εἶναι ἐκάστῳ, ὥπερ καὶ
ἔργον τι προστέτακται; Ἰωμεν δὲ ἐπὶ τὰ αὐτὰ πάλιν. ὀφθαλμῶν,
φαμέν, ἔστιν ἔργον; Ἔστιν. Ἀρ' οὖν καὶ ἀρετὴ ὀφθαλμῶν ἔστιν,
Καὶ ἀρετή. Τί δέ; ὥτων ἦν τι ἔργον; Ναί. Οὐκοῦν καὶ ἀρετή;
Καὶ ἀρετή. Τί δὲ πάντων περὶ τῶν ἄλλων; οὐχ οὕτω; Οὕτω.
C Ἐχε δὴ· ἄρ' ἂν ποτε ὄμματα τὸ αὐτῶν ἔργον καλῶς ἀπεργά-
σαιντο μὴ ἔχοντα τὴν αὐτῶν οἰκείαν ἀρετὴν, ἀλλ' ἀντὶ τῆς ἀρετῆς
κακίαν; Καὶ πῶς ἂν; ἔφη· τυφλότητα γὰρ ἴσως λέγεις ἀντὶ τῆς
ὀψεως. Ἦτις, ἦν δ' ἐγώ, αὐτῶν ἢ ἀρετῇ· οὐ γάρ πω τοῦτο
ἔρωτῶ, ἀλλ' εἰ τῇ οἰκείᾳ μὲν ἀρετῇ τὸ αὐτῶν ἔργον εὖ ἐργάζεται
τὰ ἐργαζόμενα, κακία δὲ κακῶς. Ἀληθές, ἔφη, τοῦτό γε λέγεις.
D Ὀκοῦν καὶ ὧτα στερόμενα τῆς αὐτῶν ἀρετῆς κακῶς τὸ αὐτῶν
ἔργον ἀπεργάζεται; Πάνυ γε. Τίθεμεν οὖν καὶ τάλλα πάντα
εἰς τὸν αὐτὸν λόγον; Ἐμοιγε δοκεῖ. Ἴδι δὴ, μετὰ ταῦτα τόδε
σκέψαι· ψυχῆς ἔστι τι ἔργον, ὃ ἄλλῳ τῶν ὄντων οὐδ' ἂν ἐνὶ
πράξεσι, οἷον τὸ τοιόνδε· τὸ ἐπιμελεῖσθαι καὶ ἄρχειν καὶ βου-
λεύεσθαι καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, ἔσθ' ὅτῳ ἄλλῳ ἢ ψυχῇ δικαίως
ἂν αὐτὰ ἀποδοῖμεν καὶ φαῖμεν ἴδια ἐκείνης εἶναι; Οὐδενὶ ἄλλῳ.

Igaz. Vajjon nem ezt fogjuk-e hát az ő feladatának tételezni? De bizony hogy ezt.

XXIV. Most már azt hiszem, jobban megértheted, hogy mit akartam tudni, a mikor azt kérdeztem, ha vajjon nem az-e minden egyes dolognak a feladata, a mit valamennyi más között csak ő, vagy legszebben ő teljesít. Persze, hogy értem, mondja ő rá, s ezt látom minden egyes dolog feladatának. Helyes, mondom én neki, s így tehát azt is látod, **B** hogy minden egyes dolognak, a minek bizonyos feladatot tulajdonítunk, megvan a maga erénye. De térjünk csak újra ugyanarra a dologra vissza: a szemünknek, azt állítjuk, megvan a feladata? Meg. Vajjon tehát van-e a szemünknek erénye is most már? Erénye is van. Hát a fülünknek volt-e feladata? Volt. Tehát erénye is? Erénye is. Hát a többi összes dolgokkal hogy állunk? Nem így? Így. S vigyázz csak most! Vajjon szépen elvégezhetné valaha a szemünk feladatát, ha **C** nem volna meg a maga saját erénye, hanem erény helyett gonoszság volna benne? Ugyan már hogy tehetné? mondotta ő rá, mert a látás helyett talán vakságot értesz, úgy-e? Már a mi az ő erénye, feleltem én rá, mert még nem ez után kérdezősködöm, hanem az után, hogy vajjon a maga saját erényénél fogva teljesíti-e jól feladatát a teljesítő és a maga gonoszságánál fogva-e rosszul? Igaz, felelte ő, csakugyan erről beszélsz. Hát aztán a fülünk, ha megfosztanók a maga erényétől, rosszul teljesítené-e a maga feladatát? De nagyon is. S ha most már ezt a beszédet a többi összes dolgokra alkal- **D** mazzuk? Azt hiszem, hogy bizony ők is. S most rajta, ezután meg ezt vizsgálj meg: van-e a léleknek valami feladata, a mit semmi mással el nem végezhetnél ezen a világon, teszem azt, valamiről gondoskodni, valamin uralkodni, valamit elhatározni s minden más efféle? S vajjon tulajdoníthatnók-e más egyéb valaminek jogosan mindezt, mint a léleknek s mondhatnók-e az ő kizárólagos sajátjának? Semmi másnak

Τί δ' αὖ τὸ ζῆν; ψυχῆς φήσομεν ἔργον εἶναι; Μάλιστα γ', ἔφη.
Ε Οὐκοῦν καὶ ἀρετὴν φαμέν τινα ψυχῆς εἶναι; Φαμέν. Ἄρ' οὖν
 ποτέ, ὦ Θρασύμαχε, ψυχὴ τὰ αὐτῆς ἔργα εὖ ἀπεργάζεται στε-
 ρομένη τῆς οἰκείας ἀρετῆς, ἢ ἀδύνατον; Ἀδύνατον. Ἀνάγκη
 ἄρα κακῇ ψυχῇ κακῶς ἄρχειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι, τῇ δὲ ἀγαθῇ
 πάντα ταῦτα εὖ πράττειν. Ἀνάγκη. Οὐκοῦν ἀρετὴν γε ξυνεχω-
 ρήσαμεν ψυχῆς εἶναι δικαιοσύνην, κακίαν δὲ ἀδικίαν; Συνεχω-
 ρήσαμεν γάρ. Ἡ μὲν ἄρα δικαία ψυχὴ καὶ ὁ δίκαιος ἀνὴρ εὖ
 354 βιώσεται, κακῶς δὲ ὁ ἄδικος. Φαίνεται, ἔφη, κατὰ τὸν σὸν
 λόγον. Ἀλλὰ μὴν ὅ γε εὖ ζῶν μακάριός τε καὶ εὐδαίμων, ὁ
 δὲ μὴ τάναντία. Πῶς γὰρ οὐ; Ὁ μὲν δίκαιος ἄρα εὐδαίμων,
 ὁ δ' ἄδικος ἄθλιος. Ἔτιωσαν, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν ἄθλιόν γε
 εἶναι οὐ λυσιτελεῖ, εὐδαίμονα δέ. Πῶς γὰρ οὐ; Οὐδέποτε ἄρα,
 ὦ μακάριε Θρασύμαχε, λυσιτελέστερον ἀδικία δικαιοσύνης. Ταῦτα
 δὴ σοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, εἰστιάσθω ἐν τοῖς Βενδιδείοις. Ὑπὸ
 σοῦ γε, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε, ἐπειδὴ μοι πρᾶος ἐγένου καὶ
 χαλεπαίνων ἐπαύσω. οὐ μέντοι καλῶς γε εἰστίαμαι, δι' ἑμαυτόν,
Β ἀλλ' οὐ διὰ σέ· ἀλλ' ὥςπερ οἱ λίχνοι τοῦ αἰεὶ παραφερομένου
 ἀπογεύονται ἀρπάζοντες, πρὶν τοῦ προτέρου μετρίως ἀπολαῦσαι,
 καὶ ἐγώ μοι δοκῶ οὕτω, πρὶν ὃ τὸ πρῶτον ἐσκοποῦμεν εὑρεῖν,
 τὸ δίκαιον ὅ τί ποτ' ἐστίν, ἀφόμενος ἐκείνου ὁρμῆσαι ἐπὶ τὸ
 σκέψασθαι περὶ αὐτοῦ, εἴτε κακία ἐστὶ καὶ ἀμαθία εἴτε σοφία
 καὶ ἀρετή, καὶ ἐμπεσόντος αὖ ὕστερον λόγου, ὅτι λυσιτελέστερον
 ἢ ἀδικία τῆς δικαιοσύνης, οὐκ ἀπεσχόμεν τὸ μὴ οὐκ ἐπὶ τοῦτο

nem tulajdoníthatnók. S viszont az életet, ezt is a lélek feladatának fogjuk mondani? Kétségtelenül, felelte ő erre. S így azt mondjuk, hogy valami erénye is van tehát a léleknek? Azt. S vajjon, édes Thrasymachos, jól végrehajtja-e most már a lélek a maga feladatát, ha megfosztjuk a saját erényétől, vagy bizony ez lehetetlenség? Lehetetlenség. A rossz léleknek tehát szükségképpen rosszul is kell valamin uralkodnia s valamiről gondoskodnia, míg viszont a jónak jól kell mindezt végeznie. Szükségképpen. S nemde megállapodtunk abban, hogy az igazságosság erénye a léleknek, az igazságtalanság pedig gonoszsága? Persze, hogy megállapodtunk. Így tehát az igazságos lélek és az igazságos ember jól éli az életét, az igazságtalan pedig rosszul. Úgy látszik a ³⁵⁴ beszéded után, mondotta ő erre. Ámde a ki jól éli életét, az boldog és szerencsés, s a ki nem jól, az az ellenkezője. Már hogyne? Az igazságos tehát szerencsés, az igazságtalan pedig szerencsétlen? Meglehet, mondotta ő. Szerencsétlennek lenni pedig nem valami hasznos dolog, de már szerencsésnek lenni az. Persze, hogy az. Sohasem hasznosabb dolog tehát, te boldog Thrasymachos, az igazságtalanság az igazságosságnál. Ezt aztán csak edd meg most már, édes Sokrates, a Bendis-ünnepségre lakomául. Meg bizony a te szívességedből, édes Thrasymachos, mondom én neki, mert hát beadtad a derekadat és nem fickándozol többé. De azért én még nem laktam ám jól, persze az én hibámból és nem a tiedből. Mert B mint a nyalánk inyeskedők mindig csak a feltálat dologból szedegetnek és kóstolgatnak, mielőtt a megelőzőt igazán élvezték volna: szakasztott így én is, — azt hiszem, — még mielőtt megtaláltam volna, a mit először kerestem, t. i. hogy mi hát az igazságos dolog, ezt mindig elszalasztottam s neki vágtam és csak azt kerestem benne, hogy vajjon gonoszság és tudatlanság-e, avagy épp bölcsesség és erény s a mikor ismét szó merült fel később róla, hogy hasznosabb az igaz-

C ἐλθεῖν ἀπ' ἐκείνου, ὥστε μοι νυνὶ γέγονεν ἐκ τοῦ διαλόγου μη-
δὲν εἰδέναι· ὅποτε γὰρ τὸ δίκαιον μὴ οἶδα ὅ ἐστι, σχολῇ εἴσο-
μαι εἴτε ἀρετὴ τις οὕσα τυγχάνει εἴτε καὶ οὐ, καὶ πότερον ὁ
ἔχων αὐτὸ οὐκ εὐδαίμων ἐστὶν ἢ εὐδαίμων.

B.

357 I. Ἐγὼ μὲν οὖν ταῦτα εἰπὼν ῥῆμην λόγου ἀπηλλάχθαι· τὸ
δ' ἦν ἄρα, ὥς ἔοικε, προοίμιον. ὁ γὰρ Γλαῦκων αἰεὶ τε ἀνδρειό-
τατος ὢν τυγχάνει πρὸς ἅπαντα, καὶ δὴ καὶ τότε τοῦ Θρασυ-
μάχου τὴν ἀπόρρησιν οὐκ ἀπεδέξατο, ἀλλ' ἔφη ὦ Σώκρατες,
B πότερον ἡμᾶς βούλει δοκεῖν πεπεικέναι ἢ ὥς ἀληθῶς πείσαι,
ὅτι παντὶ τρόπῳ ἄμεινόν ἐστι δίκαιον εἶναι ἢ ἄδικον; Ὡς ἀλη-
θῶς, εἶπον, ἔγωγ' ἂν ἐλοίμην, εἰ ἐπ' ἐμοὶ εἴη. Οὐ τοίνυν, ἔφη,
ποιεῖς ὃ βούλει. λέγε γάρ μοι· ἄρά σοι δοκεῖ τοιόνδε τι εἶναι
ἀγαθόν, ὃ δεξαίμεθ' ἂν ἔχειν οὐ τῶν ἀποβαινόντων ἐφιέμενοι,
ἀλλ' αὐτὸ αὐτοῦ ἕνεκα ἀσπαζόμενοι; οἷον τὸ χαίρειν καὶ αἰ
ἡδοναὶ ὅσαι ἀβλαβεῖς καὶ μηδὲν εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον διὰ ταύ-
τας γίγνεται ἄλλο ἢ χαίρειν ἔχοντα. Ἔμοιγε, ἦν δ' ἐγώ, δοκεῖ
C τι εἶναι τοιοῦτον. Τί δέ; ὃ αὐτὸ τε αὐτοῦ χάριν ἀγαπῶμεν καὶ
τῶν ἀπ' αὐτοῦ γιγνομένων; οἷον αὖ τὸ φρονεῖν καὶ τὸ ὁρᾶν καὶ
τὸ ὑγιαίνειν· τὰ γὰρ τοιαῦτά που δι' ἀμφοτέρα ἀσπαζόμεθα.

ságtalanság az igazságosságnál, akkor ettől tartózkodás nél- C
kül annak a kérdésnek estem, úgy hogy most már ott vagyok,
hogy semmit se tudok a beszélgetésből. Mert ha nem tudom
azt, hogy mi az igazságos, akkor bizony bajosan fogom tudni,
hogy véletlenül erény-e, vagy nem és hogy vajjon az, a kiben
megvan, szerencsétlen-e, vagy épp szerencsés.

MÁSODIK KÖNYV.

I. A mikor pedig ezt mondtam, már azt hittem, hogy 357
ezzel a beszélgetést be is fejeztük. Csakhogy, a mint látszik,
ez még csakis a bevezetés volt. Mert hát Glaukon, a ki min-
denben és mindég oly igazán talpraesetten viselte magát,
ekkor sem nézte bizony jó szemmel a Thrasymachos vissza-
húzóását, hanem így szólt: Ugyan édes Sokrates, hát azt
akarod, hogy csak úgy lássék, hogy meggyőztél bennünket,
vagy igazán meg is akarsz győzni róla, hogy mindenképpen B
jobb igazságosnak lenni, mint igazságtalannak? Már bizony
én igazán ezt választanám, ha rajtam állana, feleltem én
erre neki. Akkor hát nem is cselekszed azt, a mit akarsz,
mondja ő rá. Mert mondd csak, hiszed-e azt, hogy létezik
olyasvalami jó, a mit szíves-örömetst elfogadnánk, nem azért,
mert a következményei után törekszünk, hanem mert őt ön-
magáért szeretjük? Ilyen pl. az öröm, vagy az ártatlan élvez-
etek, a melyeknek nincs más hatásuk a későbbi időre, mint-
hogy örül nekik, ha megvannak, az ember. Én azt hiszem,
hogy létezik ilyes valami jó, felelém neki. Hát olyan, melyet C
úgy önmagáért, mint a következményeiért is szeretünk, a
milyen pl. viszont az okosság, a látás, az egészség; hiszen
az efféléket ezért is, meg azért is egyformán szeretjük? Olyan
is, mondom én. S látsz-e valamilyen harmadik fajtát is a jó-
nak, kérdé ő, a melyhez pl. a tornázás, az ápolásban való

Ναί, εἶπον. Τρίτον δὲ ὁρᾷς τι, ἔφη, εἶδος ἀγαθοῦ, ἐν ᾧ τὸ
 γυμνάζεσθαι καὶ τὸ κάμνοντα ἰατρεύεσθαι καὶ ἰατρευσίς τε καὶ
 ὁ ἄλλος χρηματισμός; ταῦτα γὰρ ἐπίποννα φαῖμεν ἄν, ὠφελεῖν
 D δὲ ἡμᾶς, καὶ αὐτὰ μὲν ἑαυτῶν ἕνεκα οὐκ ἂν δεξαίμεθα ἔχειν,
 τῶν δὲ μισθῶν τε χάριν καὶ τῶν ἄλλων ὅσα γίνεται ἀπ' αὐτῶν.
 Ἔστι γὰρ οὖν, ἔφην, καὶ τοῦτο τρίτον. ἀλλὰ τί δὴ; Ἐν ποίῳ,
 ἔφη, τούτων τὴν δικαιοσύνην τίθης; Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἣν δ' ἐγώ,
 358 ἐν τῷ καλλίστῳ, ὃ καὶ δι' αὐτὸ καὶ διὰ τὰ γινόμενα ἀπ' αὐτοῦ
 ἀγαπητέον τῷ μέλλοντι μακαρίῳ ἔσεσθαι. Οὐ τοίνυν δοκεῖ,
 ἔφη, τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ τοῦ ἐπιπόνου εἶδους, ὃ μισθῶν θ' ἕνεκα
 καὶ εὐδοκιμήσεων διὰ δόξαν ἐπιτηδευτέον, αὐτὸ δὲ δι' αὐτὸ φευ-
 κτέον ὡς ὃν χαλεπόν.

II. Οἶδα, ἣν δ' ἐγώ, ὅτι δοκεῖ οὕτω, καὶ πάλαι ὑπὸ Θρασυ-
 μάχου ὡς τοιοῦτον ὃν ψέγεται· ἀλλ' ἐγώ τις, ὡς ἔοικε, δυσμα-
 B θής. Ἴδι δὴ, ἔφη, ἄκουσον καὶ ἐμοῦ, ἐάν σοι ταῦτά δοκῇ.
 Θρασύμαχος γὰρ μοι φαίνεται πρωϊαίτερον τοῦ δέοντος ὑπὸ σοῦ
 ὥσπερ ὄφεις κηληθῆναι, ἐμοὶ δὲ οὐπω κατὰ νοῦν ἢ ἀπόδειξις
 γέγονε περὶ ἐκατέρου. ἐπιθυμῶ γὰρ ἀκοῦσαι, τί τ' ἔστιν ἐκάτε-
 ρον καὶ τίνα ἔχει δύναμιν αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἐνὸν ἐν τῇ ψυχῇ,
 τοὺς δὲ μισθοὺς καὶ τὰ γινόμενα ἀπ' αὐτῶν ἔᾶσαι χαίρειν.
 οὕτως οὖν ποιήσω, ἐάν καὶ σοὶ δοκῇ· ἐπανανεώσομαι τὸν Θρα-
 C συμάχου λόγον, καὶ πρῶτον μὲν ἐρῶ δικαιοσύνην οἷον εἶναι φασι
 καὶ ὅθεν γεγονέναι· δεύτερον δὲ ὅτι πάντες αὐτὸ οἱ ἐπιτηδεύοντες

részesülés, ha beteg az ember, az orvosi kezelés, vagy más pénzszerzés tartozik? Mert ezekről elmondhatjuk, hogy fáradságos dolgok ugyan, de azért hasznunkra vannak s így nem önmagunk miatt fogadnók el szíves-örömet őket, hanem D a jutalom és más egyéb velök járó dolgok miatt. Persze, hogy van, válaszoltam én rá, s ez az a harmadik. És most melyikbe helyezed közülük az igazságosságot? kérdezte. Azt hiszem, hogy a legszebbikbe, feleltem én rá, a melyet annak, ³⁵⁸ a ki boldog akar lenni, önmagáért is, meg a következményeiért is szeretnie kell. Bezzeg nem ezt tartja ám róla a sokaság, mondja ő erre, hanem hogy a fáradságos fajtához tartozik, a mely után csak a jutalom, a jó hírnév és a világ elismerése miatt kell törekedni, de a mi őt magát illeti, futni kell tőle, mint afféle tehertől.

II. Tudom, hogy ezt tarjta róla, mondom én erre, és Thrasymachos is régóta ócsárolja mint ilyent; de hát én már B nehéz fejű ember vagyok, úgy látszik. Akkor csak rajta, mondá, hallgass meg engem is, ha ugyanazt gondolod-e te is róla. Mert úgy látom, hogy Thrasymachost, mint akár a kigyót,¹ kelleténél hamarabb megbűvölted; de már nekem nem szívem szerint ütött ám ki a bizonyítás sem az egyik, sem a másik dologban. Már én bizony csak szeretném hal-
lani, hogy micsoda hát egyik is, másik is, és mennyi ereje van annak önnönmagában, ha megvan a lélekben; de a jutalmakat és a velök járó dolgokat már ki szeretném hagyni a játékból. Így járok hát majd el, ha neked így tetszik. Felve-
szem újra a Thrasymachos beszéde fonalát s először azt mondom el, hogy milyennek mondják az igazságosságot és hogy honnan származott; másodszor, hogy mindazok, a kik C csak törekszenek utána, valamennyien akaratauk ellenére s mintegy kényszerből törekszenek, és nem mintha jó volna; harmadszor, hogy ezt helyesen is cselekszik, mert hát sokkal jobb az igazságtalan ember élete, mint az igazságosé, már t. i.

ἄκοντες ἐπιτηδεύουσιν ὡς ἀναγκαῖον ἀλλ' οὐχ ὡς ἀγαθόν· τρίτον δὲ ὅτι εἰκότως αὐτὸ ὀρώσι· πολὺ γὰρ ἁμείνων ἄρα ὁ τοῦ ἀδίκου ἢ ὁ τοῦ δικαίου βίος, ὡς λέγουσιν. ἐπεὶ ἔμοιγε, ὦ Σώκρατες, οὗτι δοκεῖ οὕτως· ἀπορῶ μέντοι διατεθρυλημένος τὰ ὦτα, ἀκούων Θρασυμάχου καὶ μυρίων ἄλλων, τὸν δὲ ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης

D λόγον, ὡς ἁμείνων ἀδικίας, οὐδενός πω ἀκήκοα ὡς βούλομαι· βούλομαι δὲ αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἐγκωμιαζόμενον ἀκοῦσαι. μάλιστα δ' οἶμαι ἂν σοῦ πυθέσθαι· διὸ κατατείνας ἔρῳ τὸν ἄδικον βίον ἐπαινῶν, εἰπὼν δὲ ἐνδείξομαι σοι, ὅν τρόπον αὖ βούλομαι καὶ σοῦ ἀκοῦειν ἀδικίαν μὲν ψέγοντος, δικαιοσύνην δὲ ἐπαινοῦντος. ἀλλ' ὄρα, εἰ σοι βουλομένῳ ἃ λέγω· Πάντων μάλιστα, ἣν δ'

E ἐγώ· περὶ γὰρ τίνος ἂν μᾶλλον πολλάκις τις νοῦν ἔχων χαίροι λέγων καὶ ἀκούων; Κάλ्लιστα, ἔφη, λέγεις· καὶ ὁ πρῶτον ἔφην ἔρεῖν, περὶ τούτου ἄκουε, τί οἶόν τε καὶ ὅθεν γέγονε δικαιοσύνη. πεφυκέναι γὰρ δὴ φασὶ τὸ μὲν ἀδικεῖν ἀγαθόν, τὸ δὲ ἀδικεῖσθαι κακόν, πλέονι δὲ κακῷ ὑπερβάλλειν τὸ ἀδικεῖσθαι ἢ ἀγαθῷ τὸ ἀδικεῖν, ὥστ' ἐπειδὴν ἀλλήλους ἀδικῶσί τε καὶ ἀδικῶνται καὶ
 359 ἀμφοτέρων γεύονται, τοῖς μὴ δυναμένοις τὸ μὲν ἐκφεύγειν τὸ δὲ αἰρεῖν δοκεῖ λυσιτελεῖν ξυνθέσθαι ἀλλήλοις μήτ' ἀδικεῖν μήτ' ἀδικεῖσθαι· καὶ ἐντεῦθεν δὴ ἄρξασθαι νόμους τίθεσθαι καὶ ξυνθήκας αὐτῶν, καὶ ὀνομάσαι τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπίταγμα νόμιμόν τε καὶ δίκαιον, καὶ εἶναι δὴ ταύτην γένεσίν τε καὶ οὐσίαν δικαιοσύνης, μεταξύ οὖσαν τοῦ μὲν ἀρίστου ὄντος, ἐὰν ἀδικῶν

a hogy állítják. Mert én legalább, édes Sokrates, éppenséggel nem így gondolom a dolgot. De persze zavarban vagyok, mert egyre csak az zúg a fülemben, ezt hallom Thrasymachos-tól is, meg százezer más embertől. De a mi a bebizonyítását illeti az igazságosságnak, t. i. hogy jobb mint az igazságtalanság, ezt bizony már senkitől sem hallom úgy, a hogy szeret- D
ném. Szeretném pedig őt úgy magamagáért dicsőítve hallani. És ezt, úgy hiszem, leginkább csak tetőled hallhatom. Ezért erőlködöm úgy és beszélek dicsérettel az igazságtalanságról s ha beszéltem, majd megmutatom neked, hogy viszont mi- képpen szeretném hallani tőled, hogy az igazságtalanságot gyalázod és dicséred az igazságosságot. De nézd csak, hogy inyedre van-e, a mit mondok. Jobban, mint akármicsoda, E
feleltem én neki, mert ugyan miről is beszélhetne és hallhatna gyakrabban egy okos ember oly szíves-örömet? Gyönyörűen beszélsz, mondotta ő erre; és a miről mondtam, hogy először beszélek, hallgasd meg csak róla, hogy micsoda, milyen és honnan ered, már t. i. az igazságosság. Úgy mondják ugyanis, hogy igazságtalankodni természeténél fogva jó dolog, igazságtalanságot szenvedni pedig rossz. Ámde az igazságtalanság elszenvedése több rosszat foglal magában, mint jót az igazságtalankodás. Így történik azután, hogy, ha egymással igazságtalankodnak s egymástól igazságtalanságot szenvednek s így mindakettőt megpróbálják az emberek, akkor azoknak, a kik az egyiket elkerülni, a másikat pedig elkövetni 359 nem bírják, hasznosabb dolognak látszik abban egyezni meg egymással, hogy se nem igazságtalankodnak, se igazságtalanságot nem szenvednek. Ezért is kezdtek el törvényeket alkotni és egyezségeket kötni egymással s nevezték el a törvény megszabta dolgot törvényesnek és igazságosnak. S ez az eredete és ez a mibenléte az igazságosságnak, hogy középen van a legnagyobb jó között, mikor t. i. bűnhődés nélkül jogtalan- kodhatik az ember, és a legnagyobb rossz között, mikor tehe-

μη διδῶ δίκην, τοῦ δὲ κακίστου, ἐὰν ἀδικούμενος τιμωρεῖσθαι ἀδύνατος ἦ. τὸ δὲ δίκαιον ἐν μέσῳ ὃν τούτων ἀμφοτέρων ἀγα-
 B πᾶσθαι οὐχ ὡς ἀγαθόν, ἀλλ' ὡς ἀρρωστία τοῦ ἀδικεῖν τιμώ-
 μενον· ἐπεὶ τὸν δυνάμενον αὐτὸ ποιεῖν καὶ ὡς ἀληθῶς ἄνδρα οὐδ' ἂν ἐνί ποτε ξυνθῆσθαι τὸ μήτε ἀδικεῖν μήτε ἀδικεῖσθαι·
 μαίνεσθαι γὰρ ἔν. ἡ μὲν οὖν δὴ φύσις δικαιοσύνης, ὧς Σώκρα-
 τες, αὕτη τε καὶ τοιαύτη, καὶ ἐξ ὧν πέφυκε τοιαῦτα, ὡς ὁ
 λόγος.

III. Ὡς δὲ καὶ οἱ ἐπιτηδεύοντες ἀδυναμία τοῦ ἀδικεῖν ἄκον-
 τες αὐτὸ ἐπιτηδεύουσι, μάλιστα' ἂν αἰσθοίμεθα, εἰ τοιόνδε ποιή-
 C σαιμεν τῇ διανοίᾳ· δόντες ἐξουσίαν ἑκατέρῳ ποιεῖν ὅ τι ἂν
 βούληται, τῷ τε δικαίῳ καὶ τῷ ἀδίκῳ, εἴτ' ἐπακολουθήσαιμεν
 θεώμενοι, ποῖ ἢ ἐπιθυμία ἑκάτερον ἄξει. ἐπ' αὐτοφώρῳ οὖν
 λάβοιμεν ἂν τὸν δίκαιον τῷ ἀδίκῳ εἰς ταῦτόν ἰόντα διὰ τὴν
 πλεονεξίαν, ὃ πᾶσα φύσις διώκειν πέφυκεν ὡς ἀγαθόν, νόμφ
 δὲ βία παράγεται ἐπὶ τὴν τοῦ ἴσου τιμὴν. εἴη δ' ἂν ἡ ἐξουσία
 ἦν λέγω τοιάδε μάλιστα, εἰ αὐτοῖς γένοιτο οἷαν ποτέ φασι δύ-
 D ναμιν τῷ [Γύγου] τοῦ Λυδοῦ προγόνῳ γενέσθαι. εἶναι μὲν γὰρ
 αὐτὸν ποιμένα ^{αὐτοβία} θητεύοντα παρὰ τῷ τότε Λυδίας ἄρχοντι, ὄμβρου
 δὲ πολλοῦ γενομένου καὶ σεισμοῦ ^{ἐκείνου} ῥαγῆναί τι τῆς γῆς καὶ γε-
 νέσθαι χάσμα κατὰ τὸν τόπον ἧ ἔνεμεν· ἰδόντα δὲ καὶ θαυμά-
 σαντα καταβῆναι, καὶ ἰδεῖν ἄλλα τε δὴ μυθολογοῦσι θαυμαστά
 καὶ ἵππον χαλκοῦν κοῖλον, θυρίδας ἔχοντα, καθ' ἃς ἐγκύψαντα
 ἰδεῖν ἐνόντα νεκρόν, ὡς φαίνεσθαι, μείζω ἢ κατ' ἄνθρωπον,

tetlen, hogy boszút álljon, ha vele igazságtalankodnak. Mert hát az igazságost, a mely ott van a középen kettejük között. B nem mint valami jó dolgot szeretik, hanem mint az igazságtalankodástól való idegenkedést becsülik. Mert a ki tud ő szerinte cselekedni s a szó szoros értelmében ember, az ugyan nem egy emberrel köt olyan egyezséget, hogy se nem igazságtalankodik, se igazságtalanságot el nem tűr; mert különben örült is volna. Ime tehát ez most már és ilyenféle az igazságosság természete, édes Sokrates, s a honnan eredt, az is olyan, a milyennek mondom.

III. De hogy még azok is, a kik minden törekvésöket ő rá fordítják, ezt akaratok ellenére és csak azért teszik, mert nem bírnak igazságtalankodni, a legjobban észrevehetnők abból, ha ilyesvalamit tennénk gondolatban, t. i. miután mind a C kettejüknek, az igazságosnak éppen úgy, mint az igazságtalannak, szabadságot adtunk arra, hogy tegyen, a mit akar, követnők és megnéznők őket, hogy ugyan hova viszi hát egyiket is, másikat is a szíve vágya. Ekkor aztán rajta kaphatnók az igazságost, hogy pusztá nyereségből — mert, mintha csak jó dolog volna, ennek a hajhászására van mindegyikünknek a természete teremtvé, de a törvény ereje az egyenlőségnek tiszteletére kényszeríti — ugyanazonegy célra törekszik az igazságtalannal. Ez a szóban forgó szabadság pedig, ha csakugyan kijutna nekik, körülbelül olyan volna, mint a milyen varázserőhöz jutott egyszer, a mint mondják, [Gyges], a Lydiainak az őse.² Ő ugyanis mint pásztor szolgált Lydiának D akkori uralkodójánál. Egy nagy záporosó és földrengés következtében azonban megrepedt a föld és hasadék támadt azon a helyen, a hol ő legeltetett. A hogy ő ezt csudálkozva nézte, leszállt s mint a monda beszéli, a többi csudadolgok közt egy üreges érelovat is látott; egy kis ablak volt rajta s mikor ezen benézett, odabenn, a hogy látszott, egy emberfeletti nagyságú holttestet vett észre; ezen nem volt egyéb semmi,

Ε τοῦτον δὲ ἄλλο μὲν οὐδέν, περὶ δὲ τῇ χειρὶ χρυσοῦν δακτύλιον,
 ὃν περιελόμενον ἐκβῆναι. συλλόγου δὲ γενομένου τοῖς ποιμέσιν
 εἰωθότος, ἵν' ἐξαγγέλλοιεν κατὰ μῆνα τῷ βασιλεῖ τὰ περὶ τὰ
 ποίμνια, ἀφικέσθαι καὶ ἐκείνον ἔχοντα τὸν δακτύλιον. καθή-
 360 μενον οὖν μετὰ τῶν ἄλλων τυχεῖν τὴν σφενδόνην τοῦ δακτυλίου
 περιαγαγόντα πρὸς ἑαυτὸν εἰς τὸ εἶσω τῆς χειρός· τούτου δὲ γε-
 νομένου ἀφανῆ αὐτὸν γενέσθαι τοῖς παρακαθημένοις, καὶ δια-
 λέγεσθαι ὡς περὶ οἰχομένου. καὶ τὸν θαυμάζειν τε καὶ πάλιν
 ἐπιψηλαφῶντα τὸν δακτύλιον στρέφαι ἔξω τὴν σφενδόνην, καὶ
 στρέψαντα φανερὸν γενέσθαι. καὶ τοῦτο ἐννοήσαντα ἀποπειρά-
 σθαι τοῦ δακτυλίου, εἰ ταύτην ἔχοι τὴν δύναμιν, καὶ αὐτῷ οὕτω
 ξυμβαίνειν, στρέφοντι μὲν εἶσω τὴν σφενδόνην ἀδήλῳ γίνεσθαι,
 ἔξω δὲ δῆλῳ. αἰσθόμενον δὲ εὐθύς διαπράξασθαι τῶν ἀγγέλων
 γενέσθαι τῶν παρὰ τὸν βασιλέα· ἐλθόντα δὲ καὶ τὴν γυναῖκα
 Β αὐτοῦ μοιχεύσαντα, μετ' ἐκείνης ἐπιθέμενον τῷ βασιλεῖ ἀποκτεῖ-
 ναι καὶ τὴν ἀρχὴν κατασχεῖν. εἰ οὖν δύο τοιούτω δακτυλίῳ γε-
 νοίσθην, καὶ τὸν μὲν ὁ δίκαιος περιθεῖτο, τὸν δὲ ὁ ἄδικος,
 οὐδεὶς ἂν γένοιτο, ὡς δόξειεν, οὕτως ἀδαμάντινος, ὃς ἂν μεί-
 νειεν ἐν τῇ δικαιοσύνῃ καὶ τολμήσειεν ἀπέχεσθαι τῶν ἀλλοτρίων
 καὶ μὴ ἄπτεσθαι, ἔξδὸν αὐτῷ καὶ ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀδεῶς ὅ τι
 C βούλοιο λαμβάνειν, καὶ εἰσιόντι εἰς τὰς οἰκίας συγγίγνεσθαι
 ὅτῳ βούλοιο, καὶ ἀποκτινύναι καὶ ἐκ δεσμῶν λύειν οὐστινας
 βούλοιο, καὶ τὰλλα πράττειν ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἰσόθεον ὄντα.
 οὕτω δὲ δρῶν οὐδὲν ἂν διάφορον τοῦ ἐτέρου ποιοῖ, ἀλλ' ἐπὶ
 ταῦτόν ἴοιεν ἀμφοτέρω. καίτοι μέγα τοῦτο τεκμήριον ἂν φαίη-
 τις, ὅτι οὐδεὶς ἐκὼν δίκαιος ἀλλ' ἀναγκαζόμενος, ὡς οὐκ ἀγα-
 θοῦ ἰδίᾳ ὄντος, ἐπεὶ ὅπου γ' ἂν οἴηται ἕκαστος οἶός τε ἔσεσθαι.

csak is egy arany gyűrű az ujján. Ezt aztán ő lehuzta és ki-
 mászott. Mikor pedig a pásztorok az ő szokott összejöve-
 lőket tartották, hogy a királynak a nyájáról arra a hónapra
 beszámoljanak, eljött ő is a gyűrűvel az ujján. S a hogy ott
 ült a többiek között, egyszer csak be találta maga felé fordí-
 tani a gyűrű fejét az ujján. Erre aztán láthatatlanná lett a
 mellette ülőknek s ők úgy beszéltek róla, mintha csak távol 360
 lett volna. Ő persze csudálkozott ezen s újra oda nyulván a
 gyűrűhöz kifelé fordította a fejét; s a hogy kifordította,
 megint láthatóvá lett. S a mikor ezt észrevette, kipróbálta a
 gyűrűt, hogy van-e hát ilyen varázsereje s ekkor az történt
 vele, hogy, mikor befelé fordította a gyűrű fejét, láthatatlanná
 lett, és a mikor kifelé, láthatóvá. A hogy ezt látta, nyomban
 kieszközölte, hogy megtették egyik hirtvivőnek a királyhoz.
 A mint megérkezett s a király feleségét elcsábította, az ő
 segítségével csakkamar megölte a királyt és uralmát elfog- B
 lalta. Ha most már két ilyen gyűrűnk lehetne s az egyiket az
 igazságos huzhatná fel, a másikat pedig az igazságtalan, ak-
 kor aztán meglátszana, hogy nem akad olyan vaserejű ember,
 a ki kitartana az igazságosság mellett és a kinek volna elég
 lelke tartózkodni a mások vagyonától s nem nyulni semmihez,
 holott szabadságában áll még a piacról is félelem nélkül
 vinni el, a mit tetszik, bemenni a házakba s vele élni azzal, a C
 kivel akar, megölni, vagy bilincseiből kiszabadítani, a kit
 csak akar, vagy más efféléket tenni, akár csak egy úristennek
 ott az emberek között. És a mikor ezt cselekedné, egy mor-
 zsányival se tenne mást, mint más emberfia; mind a ketten
 ugyanazonegy célra törekednének. És ezt mégis csak nagy
 bizonyítékul hozhatná fel valaki arra, hogy senki sem a maga
 jószántából, hanem csakis kényszerűségből igazságos, mivel
 nem jó dolog ez az egyes emberre nézve; hiszen ott, a hol
 mindenki úgy okoskodik, hogy szabadságában áll igazságtal-
 lankodni, igazságtalankodik is. Abban a hitben él ugyanis

D ἀδικεῖν, ἀδικεῖν. λυσιτελεῖν γὰρ δὴ οἴεται πᾶς ἀνὴρ πολὺ μᾶλλον ἰδίᾳ τὴν ἀδικίαν τῆς δικαιοσύνης, ἀληθῆ οἰόμενος, ὡς φήσῃ ὁ περὶ τοῦ τοιοῦτου λόγου λέγων· ἐπεὶ εἴ τις τοιαύτης ἐξουσίας ἐπιλαβόμενος μηδὲν ποτὲ ἐθέλοι ἀδικῆσαι μηδὲ ἄψαιτο τῶν ἀλλοτρίων, ἀθλιώτατος μὲν ἂν δόξειεν εἶναι τοῖς αἰσθανομένοις καὶ ἀνοητότατος, ἐπαινοῖεν δ' ἂν αὐτὸν ἀλλήλων ἐναντίον ἐξαπατῶντες ἀλλήλους διὰ τὸν τοῦ ἀδικεῖσθαι φόβον. ταῦτα μὲν οὖν δὴ οὕτως.

E IV. Τὴν δὲ κρίσιν αὐτὴν τοῦ βίου περὶ ὧν λέγομεν, ἐὰν διαστησώμεθα τὸν τε δικαιοτάτον καὶ τὸν ἀδικιώτατον, οἷοί τ' ἐσώμεθα κρίναι ὀρθῶς· εἰ δὲ μή, οὐ. τίς οὖν δὴ ἡ διάστασις; ἦδε· μηδὲν ἀφαιρῶμεν μήτε τοῦ ἀδίκου ἀπὸ τῆς ἀδικίας, μήτε τοῦ δικαίου ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ τέλεον ἑκάτερον εἰς τὸ ἑαυτοῦ ἐπιτήδευμα τιθῶμεν. πρῶτον μὲν οὖν ὁ ἄδικος ὥσπερ οἱ δεινοὶ δημιουργοὶ ποιεῖτω· οἷον κυβερνήτης ἄκρος ἢ ἱατρὸς
 361 τὰ τε ἀδύνατα ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τὰ δυνατὰ διαισθάνεται, καὶ τοῖς μὲν ἐπιχειρεῖ, τὰ δὲ ἐᾷ, ἔτι δὲ ἐὰν ἄρα πῃ σφαλῇ, ἱκανὸς ἐπανορθοῦσθαι· οὕτω καὶ ὁ ἄδικος ἐπιχειρῶν ὀρθῶς τοῖς ἀδικήμασι λανθανέτω, εἰ μέλλει σφόδρα ἄδικος εἶναι· τὸν ἀλίσκωμενον δὲ φαῖλον ἡγήτεον· ἐσχάτη γὰρ ἀδικία δοκεῖν δίκαιον εἶναι μὴ ὄντα. ὁπότεον οὖν τῷ τελέως ἀδίκῳ τὴν τελευτάτην ἀδικίαν, καὶ οὐκ ἀφαιρετέον, ἀλλ' ἐατέον τὰ μέγιστα ἀδικοῦντα τὴν μεγίστην δόξαν αὐτῷ παρεσκευασμέναι εἰς δικαιοσύνην, καὶ

minden ember, hogy sokkal többet használ az egyes ember- D
nek az igazságtalanság az igazságosságnál, s hiszi szentül,
hogy igaza van, s fog is bizonykodni mellette, ha szól vala-
mit erről a dologról. Mert ha volna olyan emberfia, a kinek,
ha ilyen szabadságot kapna, soha se jönne kedve igazságtal-
lankodni, vagy a más vagyonához nyulni, akkor ezt a legszá-
nandóbb s legostobább embernek tartanák, a kik csak látnák:
dicsérni persze dicsérnék őt egymás jelenlétében s csalnák
egymást attól féltökben, hogy igazságtalanságot találnak szen-
vedni. Ez a dolog bizony hát csak így áll.

IV. A mi pedig az épp szóban forgó emberek életének E
megítélését illeti, ezt csakis akkor tudjuk majd igazán meg-
állapítani, ha szembe állítjuk a legigazságosabbat a legigaz-
ságtalannal; máskülönben nem. Vajjon milyen hát ez a
szembeállítás most már? Ilyen: nem veszünk el egy mák-
szemnyit sem se az igazságtalannak igazságtalanságából, se
az igazságosnak igazságosságából, hanem mind a kettejüket
tökéletesnek tesszük fel a maga saját működése körében.
Először is hadd tegyen hát úgy az igazságtalan, mint a hogy
az ügyes kézművesek szoktak, pl., a hogy egy főkormányos,
vagy egy orvos jól megtudja ítélni a lehetetlent is és a lehet-
ségest is a maga mesterségében s ezt azután megpróbálja, 361
amazt pedig otthagyja, ha pedig valahol valamit elhibázott,
ezt is ki tudja javítani; szakasztott így az igazságtalan is, ha
belefog a csakugyan igazságtalan dolgokba, maradjon is
titokban, legyen testestől-lelkestől igazságtalan ember. A kit
pedig rajtacsipnek, azt már csak afféle kontárnak kell tar-
tani. Mert a legtökéletesebb igazságtalanság igazságosnak
látszani, holott igazságtalan az ember. A tökéletesen igazság-
talan emberre tehát a legtökéletesebb igazságtalanságot kell
ruháznunk s ebből semmit se szabad elvennünk, hanem meg
kell neki engednünk, hogy mialatt a legnagyobb igazságtalan-
ságot cselekszi, azalatt a legnagyobb igazságosság hírét is

Β εὖν ἄρα σφάλληται τι, ἐπανορθοῦσθαι δυνατῷ εἶναι, λέγειν τε
 ἱκανῷ ὄντι πρὸς τὸ πείθειν, εὖν τι μηνύηται τῶν ἀδικημάτων,
 καὶ βιάσασθαι ὅσα ἂν βίας δέηται, διὰ τε ἀνδρείαν καὶ ῥώμην
 καὶ διὰ παρασκευὴν φίλων καὶ οὐσίας. τοῦτον δὲ τοιοῦτον
 θέντες τὸν δίκαιον παρ' αὐτὸν ἰστώμεν τῷ λόγῳ, ἄνδρα ἀπλοῦν
 καὶ γενναῖον, κατ' Αἰσχύλον οὐ δοκεῖν ἀλλ' εἶναι ἀγαθὸν ἐθέ-
 λοντα. ἀφαιρετέον δὴ τὸ δοκεῖν. εἰ γὰρ δόξει δίκαιος εἶναι,
 C ἔσονται αὐτῷ τιμαὶ καὶ δωρεαὶ δοκοῦντι τοιοῦτῳ εἶναι· ἄδηλον
 οὖν, εἴτε τοῦ δικαίου εἴτε τῶν δωρεῶν τε καὶ τιμῶν ἕνεκα τοιοῦ-
 τος εἶη. γυμνωτέος δὴ πάντων πλὴν δικαιοσύνης, καὶ ποιητέος
 ἐναντίως διακείμενος τῷ προτέρῳ· μηδὲν γὰρ ἀδικῶν δόξαν
 ἐχέτω τὴν μεγίστην ἀδικίας, ἵνα ἢ ^{negrobal} βεβασανισμένος εἰς δικαιο-
 σύνην τῷ μὴ τέγγεσθαι ὑπὸ κακοδοξίας καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς γι-
 D γνομένων· ἀλλ' ἔτω ἀμετάστατος μέχρι θανάτου, δοκῶν μὲν
 εἶναι ἄδικος διὰ βίου, ὣν δὲ δίκαιος, ἵν' ἀμφότεροι εἰς τὸ ἔσχα-
 τον ἐληλυθότες, ὁ μὲν δικαιοσύνης, ὁ δὲ ἀδικίας, κρίνωνται
 ὁπότερος αὐτοῖν εὐδαιμονέστερος.

V. Βαβαί, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε Γλαύκων, ὥς ἐρρωμένως ἐκά-
 τερον ὥσπερ ἀνδριάντα εἰς τὴν κρίσιν ἐκκαθαίρεις τοῖν ἀνδροῖν.
 Ὡς μάλιστα, ἔφη, δύναμαι. ὄντιν δὲ τοιοῦτοιν, οὐδὲν ἔτι, ὥς
 E ἐγὼμαι, χαλεπὸν ἐπεξελθεῖν τῷ λόγῳ, οἷος ἐκάτερον βίος ἐπι-
 μένει. λεκτέον οὖν· καὶ δὴ καὶ ἀγροικότερως λέγεται, μὴ ἐμέ

élvezze s ha valami bakot talál löni valahol, tudja is azt **B** helyreütni, mert tud meggyőzően beszélni s ha napvilágra jut valami gonoszsága, tud erőszakoskodni, a hol erőszakoskodásra van szükség, már akár a maga ügyességével és erejével, akár a jó barátainak és a vagyonának készenlétével. S a mikor őt most ilyennek tételeztük, állítsuk melléje az igazságost fejtegetésünkben, mint egyszerű, derék embert, a ki, mint Aischylos mondja,³ nem látszani akar derék embernek, hanem lenni valósággal. A látszatot el kell tehát tőle vennünk. Mert ha ő látszik majd igazságosnak, akkor, mivel ennek látják, tisztelettel és ajándékokkal adóznak neki. S ekkor aztán kétséges dolog, hogy vajjon az igazságosnak, **C** vagy épp az ajándékoknak és a tiszteletnek a kedvéért ilyen-e ő most már. Mindentől meg kell tehát őt fosztanunk, az egy igazságosságot kivéve, s az előbbivel épp ellenkező állapotban tételeznünk. E szerint egy mákszemnyi igazságtalankodás nélkül a legnagyobb igazságtalanság hírében kell állania, hogy így épp azzal adja meg igazságosságának legnagyobb próbáját, hogy a gonoszság híre s a vele járó következmények őt éppenséggel nem érintik, hanem halad mind halálíg **D** rendületlenül a maga útján, persze mint egész életén át látszólag igazságtalan, de valósággal mint igazságos, úgy, hogy ha aztán mind a ketten elérték a legmagasb fokot, ez az igazságosságban, amaz pedig az igazságtalanságban, könnyen megítélhető, hogy melyikőjük hát a boldogabb ember.

V. Ejha, kedves Glaukonom, mondom én ekkor neki, ugyancsak hatalmasan megmosod,⁴ ám, akárcsak valami szobrot, ezt a két embert a megítélésed számára! Meg, a hogy csak tőlem telik, feleli ő rá. S mert ilyenek, ezért aztán, úgy gondolom, nem is valami nehéz dolog megrajzolni szóval, hogy milyen élet vár egyikre is, másikra is. Ezt kell hát **E** most elmondanunk. S ha netalán durvábban beszélnék vala-

οἷον λέγειν, ὦ Σώκρατες, ἀλλὰ τοὺς ἐπαινούντας πρὸ δικαιοσύνης ἀδικίαν. ἐροῦσι δὲ τάδε, ὅτι οὕτω διακείμενος ὁ δίκαιος μαστιγώσεται, στρεβλώσεται, δεδήσεται, ἐκκαυθήσεται τῷ φθαλ-
 362 μῶ. τελευτῶν πάντα κακὰ παθὼν ἀνασχινδυνευθήσεται, καὶ γνώ-
 σεται, ὅτι οὐκ εἶναι δίκαιον ἀλλὰ δοκεῖν δεῖ ἐθέλειν. τὸ δὲ τοῦ
 Αἰσχύλου πολὺ ἦν ἄρα ὀρθότερον λέγειν κατὰ τοῦ ἀδίκου. τῷ
 ὄντι γὰρ φήσουσι τὸν ἄδικον, ἅτε ἐπιτηδεύοντα πρᾶγμα ἀληθείας
 ἐχόμενον καὶ οὐ πρὸς δόξαν ζῶντα, οὐ δοκεῖν ἄδικον ἀλλ' εἶναι
 ἐθέλειν,

B βαθεῖαν ἄλογα διὰ φρενὸς καρπούμενον,
 ἐξ ἧς τὰ κερδὰ βλαστάνει βουλεύματα.

πρῶτον μὲν ἄρχειν ἐν τῇ πόλει δοκοῦντι δικαίῳ εἶναι, ἔπειτα
 γαμεῖν ὁπόθεν ἂν βούληται, ἐκδιδόναι εἰς οὓς ἂν βούληται, ξυμ-
 βάλλειν, κοινωνεῖν οἷς ἂν ἐθέλῃ, καὶ παρὰ ταῦτα πάντα ὡφε-
 λεῖσθαι κερδαίνοντα τῷ μὴ δυσχεραίνειν τὸ ἀδικεῖν· εἰς ἀγῶνας
 τοῖνον ἰόντα καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ περιγίγνεσθαι καὶ πλεονεκτεῖν
 τῶν ἐχθρῶν, πλεονεκτοῦντα δὲ πλουτεῖν καὶ τοὺς τε φίλους εὖ
C ποιεῖν καὶ τοὺς ἐχθροὺς βλάπτειν, καὶ θεοῖς θυσίας καὶ ἀναθή-
 ματα ἱκανῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς θύειν τε καὶ ἀνατιθέναι, καὶ
 θεραπεύειν τοῦ δικαίου πολὺ ἄμεινον τοὺς θεοὺς καὶ τῶν ἀν-
 θρώπων οὓς ἂν βούληται, ὥστε καὶ θεοφιλέστερον αὐτὸν εἶναι
 μᾶλλον προσήκειν ἐκ τῶν εἰκότων ἢ τὸν δίκαιον. οὕτω φασίν,
 ὦ Σώκρατες, παρὰ θεῶν καὶ παρ' ἀνθρώπων τῷ ἀδίκῳ παρε-
 σκευάσθαι τὸν βίον ἄμεινον ἢ τῷ δικαίῳ.

D VI. Ταῦτ' εἰπόντος τοῦ Γλαῦκωνος, ἐγὼ μὲν ἐν νῷ εἶχόν τι

hol, ne gondold, édes Sokrates, hogy én beszélek így, hanem azok, a kik az igazságtalanságot az igazság rovására magasztalják. Ők ugyanis azt mondják majd, hogy az igazságos embert, ha így viseli magát, megostorozzák,⁵ kinpadra huzzák,³⁶² megkötozik, szemevilágától megfosztják s mindezen szenvedések után végtére még karóba is húzzák; be kell tehát látnia neki, hogy nem lennie kell igazságosnak, hanem látszani kell akarnia. Aischylosnak a mondását tehát sokkal helyesebben lehetne az igazságtalan emberre alkalmazni. Azt mondják ugyanis ők, hogy az igazságtalan ember, a mennyiben igazságosságon alapuló dologra törekszik és nem a látszatnak él, valósággal nem igazságtalannak akar látszani, hanem olyan lenni,

Termést ki gyűjt lelkének mélyre szántott földjein,

Hol épp nemesb törekvések csirája kél,

B

pl. először is, hogy uralkodik az államban, mint olyan, a ki igazságosnak látszik; azután, hogy azt veszi nőül, a kit akar s ahhoz megy férjhez, a kihez akar, szerződésre, vagy társaságba lép azzal, a kivel neki tetszik s mindebből hasznót húz, mivel megvan az a nyeresége, hogy nem igen aggasztja, hogy igazságtalan. Ha pedig akár a saját maga, akár a közügy érdekében küzdelembe bocsájtkozik, akkor övé a diadal és a haszon ellenfeleivel szemben s mivel élvezi a hasznót, gazdagabb is és jót tesz barátaival, ellenségeinek pedig kárt okoz, az isteneknek áldoz és szent ajándékokat nyújt ele- C gendő számmal és ünnepies fénynyel s jobban megtiszteli így az isteneket, mint az igazságos, s meg azokat az embereket is, a kiket csak akar, úgy hogy aztán természetesen sokkal kedvesebb is az istenek előtt, mint az igazságos. Így mondják ők azt, édes Sokrates, hogy az igazságtalan embernek kitünőbbé van téve az élete mind az istenek, mind az emberek előtt, mint az igazságosnak.

VI. A mikor ezt Glaukon elmondta, épp az eszemben D

λέγειν πρὸς ταῦτα, ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀδεΐμαντος, Οὐ τί που οἶει, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἱκανῶς εἰρητῆθαι περὶ τοῦ λόγου; Ἀλλὰ τί μήν; εἶπον. Αὐτό, ἧ δ' ὅς, οὐκ εἴρηται ὃ μάλιστα ἔδει ῥηθῆναι. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ λεγόμενον, ἀδελφὸς ἀνδρὶ παρείη· ὥστε καὶ σύ, εἴ τι ὅδε ἐλλείπει, ἐπάμυνε. καίτοι ἐμέ γε ἱκανὰ καὶ τὰ ὑπὸ τούτου ῥηθέντα καταπαλαῖσαι καὶ ἀδύνα-
Eτον ποιῆσαι βοηθεῖν δικαιοσύνη. καὶ ὅς, Οὐδέν, ἔφη, λέγεις, ἀλλ' ἔτι καὶ τάδε ἄκουε· δεῖ γὰρ διελθεῖν ἡμᾶς καὶ τοὺς ἐναντίους λόγους ὧν ὅδε εἶπεν, οἱ δικαιοσύνην μὲν ἐπαινοῦσιν, ἀδικίαν δὲ ψέγουσιν, ἦν' ἧ σαφέστερον ὃ μοι δοκεῖ βούλεσθαι Γλαύκων. λέγουσι δὲ που καὶ παρακелеύονται πατέρες τε υἱεῖσι καὶ
363 πάντες οἱ τινῶν κηδόμενοι, ὡς χρή δίκαιον εἶναι, οὐκ αὐτὸ δικαιοσύνην ἐπαινοῦντες, ἀλλὰ τὰς ἀπ' αὐτῆς εὐδοκιμήσεις, ἵνα δοκοῦντι δικαίῳ εἶναι γίγνηται ἀπὸ τῆς δόξης ἀρχαί τε καὶ γάμοι καὶ ὅσαπερ Γλαύκων διηλθεν ἄρτι ἀπὸ τοῦ εὐδοκιμεῖν ὄντα τῷ ἀδίκῳ. ἐπὶ πλεον δὲ οὗτοι τὰ τῶν δοξῶν λέγουσι· τὰς γὰρ παρὰ θεῶν εὐδοκιμήσεις ἐμβάλλοντες ἄφθονα ἔχουσι λέγειν ἀγαθὰ, τοῖς ὁσίοις ἅ φασι θεοὺς διδόναι, ὥσπερ ὁ γενναῖος
B Ἡσίοδός τε καὶ Ὅμηρός φασιν, ὁ μὲν τὰς δρῦς τοῖς δικαίοις τοὺς θεοὺς ποιεῖν

ἄκρας μὲν τε φέρειν βαλάνους, μέσσας δὲ μελίσας

εἰσοπόκοι δ' ὅιες φησὶν, μαλλοῖς καταβεβροῖσας,

volt, hogy felelek rá valamit, de fítestvére, Adeimantos, egyszerűen csak így szólt: Csak nem hiszed talán, édes Sokrates, hogy kimerítően meghánytuk-vetettük a kérdést? Már miért ne? mondtam én rá. Hiszen épp azt nem mondtuk, felelte ő, a mit mondanunk legelső sorban kellett volna. Akkor hát csak ide testvér a testvéred mellé,⁶ a hogy mondani szokták, s aztán segíts te is neki, ha ott reked valahol. De bizony már énnekem elegendő az is, a mit ő mondott, hogy leverjen a lábamról s lehetetlenné tegye, hogy segítségére siessek az igazságosságnak. Ő meg erre így szólt: Lárifári, a mit mondasz. Ezt hallgasd meg, a mit én mondok. Mert hiszen még az ő említette beszédekkel ellenkező beszédeken is végig kell mennünk, azokon, a melyek magasztalják az igazságosságot s az igazságtalanságot ócsárolják, hogy így még világosabbá legyen az, a mit Glaukon akar, a hogy én látom. S körülbelül épp az apák, meg mindazok, a kik hordanak még valami szent dolgot a szívökön, mondogatják és tanácsolgatják a 363 fiaiknak, hogy mennyire igazságosnak kell az embernek lennie; dicsérni pedig nem magát az igazságosságot, hanem csak a vele járó jóhírnevet dicsérgetik, hogy annak, a ki igazságosnak látszik, része legyen hírénél fogva a főbb hivatalokban, a beházasodásban s mindabban, a mit Glaukon, mint a jó hírnévből eredő dolgot, épp az imént sorolt fel az igazságtalan emberre. De még kimerítőbben beszélnek ezek a hírnévvel járó dolgokról. Mert belevonva az istenek előtti jó hírnevet is, rakás számra sorolják fel azt a sok jót, melyekben, a hogy ők mondják, az istenek az istenfélő embereket részesítik. Így beszél pl. a derék Hesiodos⁷ is, meg Homeros⁸ is. Amaz ugyanis azt mondja, hogy az istenek az igaz- B
ságos emberek számára olyanokká teszik a tölgyfákat, hogy

Lombjaikon nő dúsan a makk s benn hemzseg a méhraj,

Míg gyapjas juhaik görnyednek a gyapju sulyától,

s mondanak még sok más egyéb jó dolgot is, a melyek ezek-

καὶ ἄλλα δὴ πολλὰ ἀγαθὰ τούτων ἐχόμενα· παραπλήσια δὲ καὶ ὁ ἕτερος· ὥστε τευ γάρ φησιν

ἢ βασιλῆος ἀμύμονος, ὅστε θεοῦδης
 εὐδικίας ἀνέχῃσι, φέρῃσι δὲ γαῖα μέλαινα
 πυρούς καὶ κριθάς, βρίθῃσι δὲ δένδρεα καρπῷ,
 τίκῃ δ' ἔμπεδα μῆλα, θάλασσα δὲ παρέχῃ ἰχθῦς.

Μουσαῖος δὲ τούτων νεανικώτερα τὰγαθὰ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ παρὰ
 θεῶν διδῶσσι τοῖς δικαίοις· εἰς Αἰδοῦ γὰρ ἀγαγόντες τῇ λόγῳ
 καὶ κατακλίναντες καὶ συμπόσιον τῶν ὁσίων κατασκευάσαντες
 D ἐστεφανωμένους ποιοῦσι τὸν ἅπαντα χρόνον ἤδη διάγειν μεθύον-
 τας, ἡγήσάμενοι κάλλιστον ἀρετῆς μισθὸν μέθην αἰώνιον· οἱ δ'
 ἔτι τούτων μακροτέρους ἀποτείνουσι μισθοὺς παρὰ θεῶν· παῖδας
 γὰρ παίδων φασὶ καὶ γένος κατόπισθεν λείπεσθαι τοῦ ὁσίου καὶ
 εὐόρκου. ταῦτα δὴ καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐγκωμιάζουσι δικαιοσύνην.
 τοὺς δὲ ἀνοσίους αὐ καὶ ἀδίκους εἰς πηλὸν τινα κατορύττουσιν
 E ἐν Αἰδοῦ καὶ κοσκίνῳ ὕδωρ ἀναγκάζουσι φέρειν, ἔτι τε ζῶντας
 εἰς κακὰς δόξας ἄγοντες, ἅπερ Ἰλαύκων περὶ τῶν δικαίων δο-
 ξαζομένων δὲ ἀδίκων διηλθε τιμωρήματα, ταῦτα περὶ τῶν ἀδί-
 κων λέγουσιν, ἄλλα δὲ οὐκ ἔχουσιν. ὁ μὲν οὖν ἔπαινος καὶ ὁ
 φόγος οὗτος ἐκατέρων.

VII. Πρὸς δὲ τούτοις σκέψαι, ὦ Σώκρατες, ἄλλο αὖ εἶδος
 λόγων περὶ δικαιοσύνης τε καὶ ἀδικίας ἰδίᾳ τε λεγόμενον καὶ
 364 ὑπὸ ποιητῶν. πάντες γὰρ ἐξ ἑνὸς στόματος ὁμνοῦσιν, ὡς καλὸν
 μὲν ἢ σωφροσύνη τε καὶ δικαιοσύνη, χαλεπὸν μέντοι καὶ ἐπί-
 πονον· ἀκολασία δὲ καὶ ἀδικία ἡδὺ μὲν καὶ εὐπετέες κτήσασθαι,

ből erednek. S majdnem ugyanezt mondja a másik is, a mikor így szól:

Mint egy hősi királyt, a ki félve az istent
Tiszteli törvényét, úgy látja el őt a kövér föld
Búza- meg árpa-neművel; a fát húzza gyümölcsük:
Pontosan ellik a juh neki és tele hallal a tenger.

C

Sőt még nagyszerűbbek azok a jó dolgok, a melyeket Musaios, meg a fia⁹ juttatnak az istenek révén az igazságosoknak. Ők ugyanis a Hadesbe viszik le elbeszélésükben őket, asztalhoz ültetik s lakomát csapnak az istenfélő emberek számára s úgy csinálják, hogy ezek aztán az egész időt megkoszoruzva idogálásban töltsék el most már, a mennyiben az erénynek legszebb jutalmát épp az örökké tartó ivásban gondolják. S mások még ő náluknál is jobban megnagyítják az istenektől származó jutalmakat. Azt állítják ugyanis, hogy a gyermekeknek is gyermekeik és messze utódaik maradnak hátra¹⁰ az istenfélő és eskütartó ember után. S így és más egyéb módon dicsőítik az igazságosságot. Ellenben az istentelen és igazságtalan embereket valamiféle mocsárba ássák be ott a Hadesben¹¹ és szitában vizet hordatnak velők. S ezenkívül még éltükben rossz hiröket költik s a miket Glaukon az igazságtalanoknak látszó igazságos emberekre csak elésorolt, ezeket a büntetéseket olvassák rá az igazságtalanokra. Más egyebet nem tudnak. Ime tehát ez az ő mindkettejük dicsérete és gyalázata.

VII. S ezenkívül vizsgálj meg még egy más fajtát is az igazságosságról és jogosságról szóló beszédeknek; magánemberek is, meg költők is egyformán mondogatják. Valamennyien egy szájjal csak azt fújják ugyanis, hogy szép dolog ugyan az igazságosság, meg a jogosság, de bizony nehéz és fáradságos is egyszersmind; a féltelenség és igazságtalanság pedig édes és könnyen megszerezhető s csakis a közvélemény és a törvény előtt kárhozatos. Azután meg, a

364

δόξῃ δὲ μόνον καὶ νόμῳ αἰσχρόν. λυσιτελέστερα δὲ τῶν δικαίων τὰ ἄδिका ὥς ἐπὶ τὸ πλῆθος λέγουσι, καὶ πονηροὺς πλουσίους καὶ ἄλλας δυνάμεις ἔχοντας εὐδαιμονίζειν καὶ τιμῇν εὐχερῶς ἐθέλουσι δημοσίᾳ τε καὶ ἰδίᾳ, τοὺς δὲ ἀτιμάζειν καὶ ὑπερ-
 Βορᾶν, οἳ ἂν πῃ ἀσθενεῖς τε καὶ πένητες ᾧσιν, ὁμολογοῦντες αὐτοὺς ἀμείνους εἶναι τῶν ἐτέρων. τούτων δὲ πάντων οἳ περὶ θεῶν τε λόγοι καὶ ἀρετῆς θαυμασιώτατοι λέγονται, ὥς ἄρα καὶ θεοὶ πολλοῖς μὲν ἀγαθοῖς δυστυχίας τε καὶ βίον κακὸν ἔνειμαν, τοῖς δ' ἐναντίοις ἐναντίαν μοῖραν. ἀγύρται δὲ καὶ μάντις ἐπὶ πλουσίων θύρας ἰόντες πείθουσιν ὥς ἔστι παρὰ σφίσι δύναμις
 C ἐκ θεῶν ποριζομένη θυσίαις τε καὶ ἐπωδαῖς, εἴτε τι ἀδίκημά του γέγονεν αὐτοῦ ἢ γρογόνων, ἀκείτθαι μεθ' ἡδονῶν τε καὶ ἑορτῶν, ἐάν τέ τινα ἐχθρὸν πημῆναι ἐθέλῃ, μετὰ σμικρῶν δαπανῶν ὁμοίως δίκαιον ἀδίκῃ βλάβειν, ἐπαγωγαῖς τισὶ καὶ καταδέσμοις τοὺς θεοὺς, ὧς φασί, πείθοντές σφισιν ὑπηρετεῖν. τούτοις δὲ πᾶσι τοῖς λόγοις μάρτυρας ποιητὰς ἵστανται, οἳ μὲν κακίας πέρι εὐπετείας διδόντες,

D ὥς τὴν μὲν κακότητα καὶ ἱλαδὸν ἔστιν ἐλέσθαι
 ῥηϊδίως· λείη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει·
 τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρωτὰ θεοὶ προπάρουθεν ἐσθλὴν

καὶ τινα ὁδὸν μακράν τε καὶ ἀνάντη. οἳ δὲ τῆς τῶν θεῶν ὑπ' ἀνθρώπων παραγωγῆς τὸν Ὅμηρον μαρτύρονται, ὅτι καὶ ἐκεῖνος εἶπε

E λίστοί δέ [στρεπτοί] τε καὶ θεοὶ αὐτοί,
 καὶ τοὺς μὲν θυσίαισι καὶ εὐχολαῖς ἀγαναῖσιν
 λαιβῇ τε κνίσῃ τε παρατρωπῶσ' ἀνθρωποὶ
 λισσόμενοι, ὅτε κέν τις ὑπερβῇ καὶ ἀμάρτη

hogy a nép szája mondja, több haszonnal is jár az igazságtalanság az igazságosságnál s az ember, akár az állami, akár a magán életben, szívesebben mondja boldognak és tiszteli azt a gonosz embert, a ki gazdag, vagy másügybként hatalmas, azt pedig, a ki tehetetlen és szegény, ócsárolja és lenézi, B még ha igazat ad is abban, hogy jobb a többieknel. Mindezek között pedig a legcsudálatosabb beszédekett épp az istenekről és az erényről terjesztgetik, hogy hát bizony az istenek is sok derék emberre mérték szerencsétlenséget és nyomorúságos életet, az ellenkezőkre pedig ellenkező sorsot. S a gazdagoknál kéregetők, meg jövőmondók adják egymásnak a kilincset s addig beszélnek, míg elhíttetik velők, hogy benők az istenektől áldozatokkal és varázsmondatokkal kicsalt erő lakozik, úgy, hogy ha akár ők maguk, akár elődeik valami C gonoszságot követtek el, ők ezt holmi élvezetekkel és ünnepekkel jóvá tehetik s viszont, ha valamelyikőjük tönkre akarja tenni az ellenségét s kis költséggel, mint akárcsak az igazságtalannak, ártani akar az igazságosnak, akkor ők holmi szellemidézésekkel, meg varázs-csomókötésekkel rá tudják venni az isteneket, hogy szolgálatukra legyenek. S mindezekre a beszédekre költöket idéznek ¹² tanubizonyságul, a kik a gonoszságnak könnyű voltáról ezt tanítják:

Könnyű gyerekjáték a gonoszság s gombanövésű;
Útja simára kijárt és itt vezet éppen előttünk;
Míg az erényre előbb izzadságot szab az isten,

D

és hosszú és meredek útát. Mások pedig Homerost hozzák fel tanubizonyságul arra, hogy az isteneket az emberek meg-lágyíthajták; mert hát ő meg ezt mondta: ¹³

Megpuhulók [s hajlékonyak] ők a nagy istenek is mind;
Még lehet áldozatok s szívből fakadó ima útján
És italöntéssel, meg a kellemes illatu füsttel
Őket kérlelnünk, ha hibáztunk s félre ha léptünk.

E

βίβλων δὲ ὄμαδον παρέχονται Μουσαίου καὶ Ὀρφέως, Σελήνης τε καὶ Μουσῶν ἐγγόνων, ὥς φασι, καθ' ἃς θυηπολοῦσι. πείθοντες οὐ μόνον ἰδιώτας ἀλλὰ καὶ πόλεις, ὥς ἄρα λύσεις τε καὶ καθαρμοὶ ἀδικημάτων διὰ θυσιῶν καὶ παιδείας ἡδονῶν εἰσὶ μὲν
 365 ἔτι ζῶσιν, εἰσὶ δὲ καὶ τελευτήσασιν, ἃς δὴ τελετὰς καλοῦσιν, αἱ τῶν ἐκεῖ κακῶν ἀπολύουσιν ἡμᾶς, μὴ θύσαντας δὲ δεινὰ περιμένει.

VIII. Ταῦτα πάντα, ἔφη, ὦ φίλε Σώκρατες, τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα λεγόμενα ἀρετῆς πέρι καὶ κακίας, ὥς ἄνθρωποι καὶ θεοὶ περὶ αὐτὰ ἔχουσι τιμῆς, τί οἴομεθα ἀκουούσας νέων ψυχὰς ποιεῖν, ὅσοι εὐφυεῖς καὶ ἱκανοὶ ἐπὶ πάντα τὰ λεγόμενα ὥσπερ
 B ἐπιπτόμενοι συλλογίσασθαι ἐξ αὐτῶν, ποῖός τις ἂν ᾖ καὶ πῇ πορευθεὶς τὸν βίον ὥς ἄριστα διέλθοι; λέγοι γὰρ ἂν ἐκ τῶν εἰκότων πρὸς αὐτὸν κατὰ Πίνδαρον ἐκεῖνο τὸ

πότερον δίκῃ τεῖχος ὕψιον

ἢ σκολιᾷς ἀπάταις

ἀναβάς καὶ ἑμαυτὸν οὕτω περιφράξας διαβιώ; τὰ μὲν γὰρ λεγόμενα δικαίῳ μὲν ὄντι μοι, ἐὰν μὴ καὶ δοκῶ, ὄφελος οὐδὲν φασιν εἶναι, πόνους δὲ καὶ ζημίας φανεράς· ἀδίκῳ δὲ δόξαν δικαιοσύνης παρασκευασαμένῳ θεσπέσιος βίος λέγεται. οὐκοῦν,
 C ἐπειδὴ τὸ δοκεῖν, ὥς δηλοῦσί μοι οἱ σοφοί, καὶ τὰν ἀλάθειαν βιάται καὶ κύριον εὐδαιμονίας, ἐπὶ τοῦτο δὴ τρεπτέον ὄλως· πρόθυρα μὲν καὶ σχῆμα κύκλῳ περὶ ἑμαυτὸν σκιαγραφίαν ἀρετῆς περιγραπτέον, τὴν δὲ τοῦ σοφωτάτου Ἀρχιλόχου ἀλώπεκα

Száztán Musaiostól, meg Orpheustól, a hogy mondják, Selenének és a muzsáknak a sarjadékaitól idéznek egy csomó könyvet, a melyek szerint áldozatukat bemutatják, elhítván nemcsak a magán emberekkel, hanem még az államokkal is, hogy igenis vannak mind az élők, mind a megholtak számára bizonyos áldozatok és játékelvezetek árán a gonosz cselekedetek alól való megszabadulások és megtisztulások.³⁶⁵ S ezeket fogadalmi áldozatoknak hívják. Ezek oldanak fel bennünket az ottani szenvedések alól; míg a kik nem áldoznak, azokra rettenetes dolog vár.

VIII. S mindez, kedves Sokrates, folytatá ő tovább, a mit ily formában és ily terjedelemben az erényről és a gonosz-ságról mondogatnak, t. i., hogy mennyire becsülik az istenek és emberek őket, mit gondolsz, milyen hatást gyakorol, ha hallják, azoknak a fiatal embereknek a lelkére, a kik tehetségesek s ügyesek, hogy mintegy neki esve annak, a mit hallanak, belőle következtetést vonjanak, hogy milyen legyen B hát az ember s merre menjen, hogy a legjobban haladjon az életben keresztül? Hiszen valószínűleg Pindarosnak¹⁴ ezt a kérdését teszi majd fel valamelyik önmagának,

Magasba vajjon a jog útain

Vagy fondor cselszövéssel

emelkedjem-e s enmagamat így körülsáncolva éljem-e le az életemet? Mert hiszen a most mondottak szerint egy mákszemnyi hasznom sincs nekem abból, hogy igazságos vagyok, ha egyuttal nem látszom annak, csakis szenvedéseim és világos károm. Míg ha igazságtalankodom, de megszereztem a látszatát az igazságosságnak, isteni életet tulajdonít nekem a világ. Mivel tehát, a hogy nekem ezt már a bölcsék mondják, legyüri a látszat még az igazságot is és ura a boldogságnak, ezért is teljesen erre kell adnom a fejemet. Védőkapuként s külszinből az erénynek árnyképevel kell magamat körülbástyáznom s a bölcs Archilochosnak¹⁵ ravasz és két-

ἐλκτέον ἐξόπισθεν κερδαλέαν καὶ ποικίλην. ἀλλὰ γάρ, φησί τις, οὐ ῥάδιον αἰεὶ λανθάνειν κακὸν ὄντα. οὐδὲ γὰρ ἄλλο οὐδὲν

D εὐπετέες, φήσομεν, τῶν μεγάλων· ἀλλ' ὅμως, εἰ μέλλομεν εὐδαιμονήσῃν, ταύτη ἰτέον, ὥς τὰ ἔχνη τῶν λόγων φέρει. ἐπὶ γὰρ τὸ λανθάνειν ξυνωμοσίας τε καὶ ἐταιρείας συνάξομεν, εἰσὶ τε πειθοῦς διδάσκαλοι σοφίαν δημηγορικὴν τε καὶ δικανικὴν διδόντες, ἐξ ὧν τὰ μὲν πείσομεν, τὰ δὲ βιασόμεθα, ὥς πλεονεκτοῦντες δίκην μὴ διδόναι. ἀλλὰ δὴ θεοὺς οὔτε λανθάνειν οὔτε βιάσασθαι δυνατόν. οὐκ οὖν, εἰ μὲν μὴ εἰσὶν ἢ μηδὲν αὐτοῖς τῶν

E ἀνθρωπίνων μέλει, καὶ ἡμῖν μελητέον τοῦ λανθάνειν· εἰ δὲ εἰσὶ τε καὶ ἐπιμελοῦνται, οὐκ ἄλλοθὲν τοι αὐτοὺς ἴσμεν ἢ ἀκηκόαμεν ἢ ἔκ τε τῶν λόγων καὶ τῶν γενεαλογησάντων ποιητῶν· οἱ δὲ αὐτοὶ οὗτο λέγουσιν, ὥς εἰσὶν οἷοι θυσίαις τε καὶ εὐχωλαῖς ἀγανῇσι καὶ ἀναθήμασι παράγεσθαι ἀναπειθόμενοι· οἷς ἢ ἀμφοτέρω ἢ οὐδέτερω πειστέον· εἰ δ' οὖν πειστέον, ἀδικητέον καὶ θυτέον

366 ἀπὸ τῶν ἀδικημάτων. δίκαιοι μὲν γὰρ ὄντες ἀζήμιοι ὑπὸ θεῶν ἐσόμεθα, τὰ δ' ἐξ ἀδικίας κέρδη ἀπωσόμεθα· ἄδικοι δὲ κερδανοῦμέν τε καὶ λισσόμενοι ὑπερβαίνοντες καὶ ἁμαρτάνοντες πείθοντες αὐτοὺς ἀζήμιοι ἀπαλλάξομεν. ἀλλὰ γὰρ ἐν Αἴδου δίκην δώσομέν ὧν ἂν ἐνθάδε ἀδικήσωμεν, ἢ αὐτοὶ ἢ παῖδες παίδων. ἀλλ' ὥφελήσουσιν ἀγνιζόμενους αἰ τελεταὶ καὶ οἱ λύσιοι θεαί,

B ὥς αἰ μέγιστα πόλεις λέγουσι καὶ οἱ θεῶν παῖδες, ποιηταὶ

szinü rókáját kell a hátam mögé húznom. Persze, mondhatja valaki, nem oly könnyű dolog a gonosznak mindég titokban maradnia. De hiszen más nagy dolgot sem könnyű ám elérni, feleljük mi erre; ezért is hát, ha boldogak akarunk lenni, D csak tovább kell azon az úton haladnunk, a merre okoskodásunk nyomai vezetnek. Mert hogy titokban maradjunk, csak összeszűrjük majd a levelet és cimboráskodunk másokkal. S aztán van a rábeszélésnek mestere elég, majd adnak ők egy kis társalgási, meg egy kis ügyvédi bölcseséget s így az ő révükön itt majd rábeszélünk, ott meg erőszakoskodunk, úgy, hogy felülkerekedve majd csak kibúvunk a büntetés alól. Az igaz, hogy az isteneket sem kijátszani, sem erőszakkal legyőzni nem lehet. Ámde, ha nincsenek, vagy nem törődnek az emberek sorsával, akkor már csak minékünk E sem kell a titokban maradással törödnünk. Ha pedig vannak és törődnek velünk, akkor nem máshonnan tudunk és halottunk róluk, mint csakis a hitregékből s az ő származásukat leíró költőkből. Ők pedig maguk azt mondják, hogy «ál- 366 dozatok s szívből fakadó ima útján» s szent fogadalmakkal meg lehet őket fordítanunk és magunknak nyernünk. Vagy mind a kettőt, vagy egyiket sem kell tehát nekik elhinnünk. Ha most már hisz nekik az ember, akkor csak tegyen is rosszat s aztán áldozzon az igazságtalan nyereségekből. Mert ha igazságos az ember, büntetést nem kap ugyan az istenektől, de eldobja az igazságtalansággal járó nyereséget is magától. De ha igazságtalan, akkor övé a nyereség is, meg azután, hogy félrelépett és vétkezett, könyörgéseivel megnyervén magának őket, büntetetlenül is távozik egyszersmind. Az alvilágban persze megszenvedünk majd azokért, a miket itt igazságtalankodtunk, akár magunk, akár a gyermekeink gyermekei. De hát a tisztulásunk közben is segítenek ám rajtunk a szent fogadalmak és a megszabadító istenek, a hogy ezt a leghatalmasabb államok ¹⁶ mondják, meg hogy B

καὶ προφῆται τῶν θεῶν γενόμενοι, οἱ ταῦτα οὕτως ἔχειν μὴ-
νόουσιν.

IX. Κατὰ τίνα οὖν ἔτι λόγον δικαιοσύνην ἂν πρὸ μεγίστης
ἀδικίας αἰροίμεθ' ἄν; ἦν ἐὰν μετ' εὐσχημοσύνης κιβδήλου κτη-
σώμεθα, καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις πράξομεν κατὰ
νοῦν ζῶντές τε καὶ τελευτήσαντες, ὥς ὁ τῶν πολλῶν τε καὶ
ἄκρων λεγόμενος λόγος. ἐκ δὴ πάντων τῶν εἰρημένων τίς μὴ-
C χανή, ὦ Σώκρατες, δικαιοσύνην τιρᾶν ἐθέλεις, ᾧ τις δύναμις
υἰάρχει ψυχῆς ἢ χρημάτων ἢ σώματος ἢ γένους, ἀλλὰ μὴ γε-
λᾶν ἐπαινουμένης ἀκούοντα; ὥς δὴ τοι εἴ τις ἔχει ψευδῇ μὲν
ἀποφῆναι ἃ εἰρήκαμεν, ἱκανῶς δὲ ἔγνωκεν ὅτι ἄριστον δικαιο-
σύνη, πολλήν που συγγνώμην ἔχει καὶ οὐκ ὀργίζεται τοῖς ἀδίκους,
ἀλλ' οἶδεν, ὅτι πλὴν εἴ τις θείᾳ φύσει δυσχεραίνων τὸ ἀδικεῖν
D ἢ ἐπιστήμην λαβὼν ἀπέχειαι αὐτοῦ, τῶν γε ἄλλων οὐδεὶς ἐκὼν
δίκαιος, ἀλλ' ὑπὸ ἀνανδρίας ἢ γήρως ἢ τινος ἄλλης ἀσθενείας
φέγει τὸ ἀδικεῖν, ἀδυνατῶν αὐτὸ δρᾶν. ὥς δέ, θῆλον· ὁ γὰρ
πρῶτος τῶν τοιούτων εἰς δύναμιν ἐλθὼν πρῶτος ἀδικεῖ, καθ'
ὅσον ἂν οἷός τ' ἦ. καὶ τούτων ἀπάντων οὐδὲν ἄλλο αἴτιον ἢ
ἐκεῖνο, ὅθεν περ ἅπας ὁ λόγος οὗτος ὥρμησε καὶ τῷδε καὶ ἐμοὶ
πρὸς σέ, ὦ Σώκρατες, εἰπεῖν, ὅτι ὦ θαυμάσιε πάντων ὁμῶν, ὅσοι
E ἐπαινέται φατὲ δικαιοσύνης εἶναι, ἀπὸ τῶν ἐξ ἀρχῆς ἡρώων
ἀρξάμενοι, ὅσων λόγοι λελειμμένοι, μέχρι τῶν νῦν ἀνθρώπων
οὐδεὶς πώποτε ἔφεξεν ἀδικίαν οὐδ' ἐπήνεσε δικαιοσύνην ἄλλως

csakugyan így van, az istenek gyermekei is, t. i., a kik költőknek s az istenek prófétáinak születtek, bizonyítják.

IX. Ugyan minő okból tennők hát még az igazságosságot a legnagyobb igazságtalanság elé? Hiszen ha mi ezt tettetett fejfenhordozással jól elsajátítottuk, akkor ugyan az istenek és emberek előtt életünkben és halálunk után minden az akaratunk szerint történik, a hogy ezt sok előkelő ember mondása megerősíti. Mindezen most elmondottam dolgok után van-e hát még lehetőség arra, édes Sokrates, hogy az, a kinek megvan az elegendő, már akár szellemi, akár vagyoni, akár testi, C akár származásbeli befolyása, becsülje az igazságosságot s ne inkább nevéssen azon, ha hallja, hogy dicsérik? Mert hiszen még akkor is, ha hazugságnak tudja valaki bizonyítani, a mit most mondtunk, s ha be is látta eléggé, hogy legjobb dolog az igazságosság, bizony nagy elnézéssel és nem haraggal fogadja az igazságtalan embereket, hiszen jól tudja, hogy azt az egyet kivéve, mikor valaki isteni természeténél fogva veti meg az igazságtalanságot, vagy igazi belátásra jutva tartózkodik tőle, nincs több olyan emberfia, a ki önszántából lenne D igazságos, hanem csakis férfiatlanságból, vagy öregkoránál fogva, vagy más egyéb fogyatkozása miatt szidja a jogtalanságot, mert nem tudja gyakorolni. Hogy így van, ez világos. Hisz a legelső, a ki csak hozzá juthat közölük, a legelső is abban, hogy a mennyire csak teheti, mindjárt jogtalankodik. S ennek mindnek csakis az az egy az oka, édes Sokrates, a miből ennek is itt, meg énnekem is ez az egész hozzád intézett fejtegetésem kiindult, t. i. az az állítás, hogy közöletek, dicső barátom, a mennyien csak az igazságosság magasztalóinak valljátok magatokat, a legrégebb kor hőseitől elkezdve, E már a kiknek maradtak ránk beszédei, egészen a mai kor embereiig soha még senki se szidta az igazságtalanságot és magasztalta az igazságosságot másért, mint csakis a hírnévnek, a tiszteletnek s a velők járó ajándékoknak a kedvéért.

ἢ δόξας τε καὶ τιμὰς καὶ δώρεας τὰς ἀπ' αὐτῶν γιγνομένας. αὐτὸ δ' ἐκάτερον τῇ αὐτοῦ δυνάμει ἐν τῇ τοῦ ἔχοντος ψυχῇ ἐνὸν καὶ λανθάνον θεοὺς τε καὶ ἀνθρώπους οὐδεὶς πώποτε οὔτ' ἐν ποιήσει οὔτ' ἐν ἰδίοις λόγοις ἐπεξήλθεν ἱκανῶς τῷ λόγῳ, ὥς τὸ μὲν μέγιστον κακῶν ὅσα ἴσχει ψυχὴ ἐν αὐτῇ, δικαιοσύνη δὲ 367 μέγιστον ἀγαθόν. εἰ γὰρ οὕτως ἐλέγετο ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ πάντων ὁμῶν καὶ ἐκ νέων ἡμᾶς ἐπείθετε, οὐκ ἂν ἀλλήλους ἐφυλάττομεν μὴ ἀδικεῖν, ἀλλ' αὐτοὺς αὐτοῦ ἦν ἕκαστος φύλαξ, δεδιὼς μὴ ἀδικῶν τῷ μεγίστῳ κακῷ ξύνοικος ἦ. ταῦτα, ὦ Σώκρατες, ἴσως δὲ καὶ ἔτι τούτων πλείω Θρασυμάχος τε καὶ ἄλλος πού τις ὑπὲρ δικαιοσύνης τε καὶ ἀδικίας λέγοιεν ἂν μεταστρέφοντες αὐτοῖν Β τὴν δύναμιν, φορτικῶς, ὥς γέ μοι δοκεῖ· ἀλλ' ἐγώ, οὐδὲν γάρ σε δέομαι ἀποκρύπτεσθαι, τοῦ ἐπιθυμῶν ἀκοῦσαι τάναντία, ὥς δύναιμι μάλιστα κατατείνας λέγω. μὴ οὖν ἡμῖν μόνον ἐνδείξῃ τῷ λόγῳ, ὅτι δικαιοσύνη ἀδικίας κρείττον, ἀλλὰ τί ποιούσα ἑκάτερα τὸν ἔχοντα αὐτὴ δι' αὐτὴν ἢ μὲν κακόν, ἢ δὲ ἀγαθόν ἐστὶ· τὰς δὲ δόξας ἀφαίρει, ὥσπερ Γλαῦκων διεκελεύσατο. εἰ γὰρ μὴ ἀφαιρήσεις ἑκατέρωθεν τὰς ἀληθεῖς, τὰς δὲ ψευδεῖς προσθήσεις, οὐ τὸ δίκαιον φήσομεν ἐπαινεῖν σε, ἀλλὰ τὸ δοκεῖν, C οὐδὲ τὸ ἄδικον εἶναι φέγειν, ἀλλὰ τὸ δοκεῖν, καὶ παρακελεύεσθαι ἄδικον ὄντα λανθάνειν, καὶ ὁμολογεῖν Θρασυμάχῳ, ὅτι τὸ μὲν δίκαιον ἀλλότριον ἀγαθόν, ξυμφέρον τοῦ κρείττονος, τὸ δὲ ἄδικον αὐτῷ μὲν ξυμφέρον καὶ λυσιτελοῦν, τῷ δὲ ἥττονι ἀξυμφορον.

De a kettejök mibenlétét, mely a maga erejével van benne a lelkében annak, a kiben megvan, s el van az istenek és az emberek elől rejtve, még soha senki se költeményben, se prózában ki nem fejtette okoskodásában, azt, hogy az egyik a legnagyobb rossz, a mit csak a lélek magában hordhat, az igazságosság pedig a legnagyobb jó. Mert ha már kezdettől fogva valamennyien így beszéltetek volna s bennünket már ³⁶⁷ ifjúságunktól meggyőztetek volna róla, akkor bizony nem igen őriznők egymást, hogy valamelyikünk igazságtalankodni ne találjon, hanem kiki csakis önmagának volna az őre attól való féltében, hogy igazságtalankodásával a legnagyobb gonoszságnak lesz az elkövetőjévé. Ezt s ennél talán még többet is mondhat neked Thrasymachos, édes Sokrates, vagy más emberfia is az igazságosságról és igazságtalanságról, persze erőszakosan elcsavarva, a hogy legalább én hiszem, mind a kettejök lényegét. De már én, a mennyire csak tehe- **B** tem, a legkimerítőbben beszélek, mert hiszen semmit sem kell eltitkolnom előtted, meg aztán szeretném is az ellenkezőt hallani tőled. Ne csak azt az egyet fejtsd hát ki most előtünk az okoskodásodban, hogy jobb az igazságosság az igazságtalanságnál, hanem hogy milyen rossz hatást gyakorol mindkettejök önnönmagában arra, a kiben megvan, s így az egyik rossz, a másik meg jó; a látszatot pedig, a hogy Glaukon is óhajtotta, tüntesd el róluk. Mert ha az igazat mindkét részről el nem tünteted, de a gonoszat hozzá teszed, akkor azt mondhatjuk, hogy nem az igazságot dicséred, hanem csak a látszatot, és nem az igazságtalanságot szírod, hanem csakis **C** a látszatát s azt kívánod, hogy csak titokban maradjon az ember, ha igazságtalan, s egyetértesz Thrasymachossal abban, hogy az igazságos csak az idegennek a java, t. i. az erősebbnek érdeke, az igazságtalan pedig ő neki magának érdeke és haszna ugyan, de a gyöngébbnek kára. Miután pedig beleegyeztél most már abba, hogy az igazságosság azon leg-

ἐπειδὴ οὖν ὠμολόγησας τῶν μεγίστων ἀγαθῶν εἶναι δικαιοσύνην, ἃ τῶν τε ἀποβαινόντων ἀπ' αὐτῶν ἕνεκα ἄξια κεκτῆσθαι, πολὺ δὲ μᾶλλον αὐτὰ αὐτῶν, οἷον ὄραν, ἀκούειν, φρονεῖν, καὶ ὑγιαίνειν δὴ, καὶ ὅς' ἄλλα ἀγαθὰ γόνιμα τῇ αὐτῶν φύσει ἄλλ' οὐ δόξῃ ἐστί, τοῦτ' οὖν αὐτὸ ἐπαινέσον δικαιοσύνης, ὃ αὐτὴ δι' αὐτὴν τὸν ἔχοντα ὀνίνησι καὶ ἀδικία βλάπτει· μισθοὺς δὲ καὶ δόξας πάρες ἄλλοις ἐπαινεῖν. ὥς ἐγὼ τῶν μὲν ἄλλων ἀνασχοίμην ἂν οὕτως ἐπαινούντων δικαιοσύνην καὶ φερόντων ἀδικίαν, δόξας τε περὶ αὐτῶν καὶ μισθοὺς ἐγκωμιαζόντων καὶ λοιδορούντων, σοῦ δὲ οὐκ ἂν, εἰ μὴ σὺ κελεύεις, διότι πάντα τὸν βίον οὐδὲν ἄλλο σκοπῶν διελήλυθας ἢ τοῦτο. μὴ οὖν ἡμῖν ἐνδείξῃ μόνον τῷ λόγῳ, ὅτι δικαιοσύνη ἀδικίας κρείττον, ἀλλὰ τί ποιῶσα ἑκατέρω τὸν ἔχοντα αὐτὴ δι' αὐτὴν, ἐάν τε λανθάνῃ ἐάν τε μὴ θεοὺς τε καὶ ἀνθρώπους, ἢ μὲν ἀγαθόν, ἢ δὲ κακόν ἐστιν.

X. Καὶ ἐγὼ ἀκούσας αἰεὶ μὲν δὴ τὴν φύσιν τοῦ τε Γλαύκωνος καὶ τοῦ Ἀδειμάντου ἡγάμην, ἀτὰρ οὖν καὶ τότε πάνυ γε 368 ἥσθη καὶ εἶπον· Οὐ κακῶς εἰς ὑμᾶς, ὦ παῖδες ἐκείνου τοῦ ἀνδρός, τὴν ἀρχὴν τῶν ἐλεγείων ἐποίησεν ὁ Γλαύκωνος ἐραστής, εὐδοκίμησαντας περὶ τὴν Μεγαροῖ μάχην, εἰπών·

παῖδες Ἀρίστωνος, κλεινοῦ θεῖον γένος ἀνδρός.

τοῦτό μοι, ὦ φίλοι, εὖ δοκεῖ ἔχειν· πάνυ γὰρ θεῖον πεπόνθατε, εἰ μὴ πέπεισθε ἀδικίαν δικαιοσύνης ἄμεινον εἶναι, οὕτω δυνάμενοι Βεῖπειν ὑπὲρ οὗτοῦ. δοκεῖτε δὴ μοι ὥς ἀληθῶς οὐ πεπεῖσθαι. τεκμαίρομαι δὲ ἐκ τοῦ ἄλλου τοῦ ὑμετέρου τρόπου, ἐπεὶ κατὰ γε

nagyobb jók közé tartozik, a melyeket következményeikért, de még inkább önmagukért tartunk érdemeseknek a megszerzésre, a milyen pl. a látás, a hallás, a gondolkodás, az egészségbenlét s a hány más egyéb ilyen természeténél és nem a látszatnál fogva sikeres jó csak van; ezért hát csak **D** épp azt dicsérd most az igazságosságban, a mi önmagában és önmagáért használ annak, a kiben megvan, míg az igazságtalanság árt; a jutalomnak és a látszatnak dicséretét pedig engedd át másnak. Mert más emberfiánál még csak eltűrném, hogy ilyenformán magasztalja az igazságosságot és szidja az igazságtalanságot, hogy a rájuk vonatkozó látszatot és jutalmakat magasztalja, vagy szidja, de tenálad már bizony nem, ha csak te nem akarod, mert hiszen te az egész életedet csakis ennek az egynek vizsgálgatásában töltötted. Ne csak azt az egyet fejtsd hát ki most előttünk az okoskodá- **E** sodban, hogy az igazságosság jobb az igazságtalanságnál, hanem hogy minő hatást gyakorol mindkettejük önmagában arra, a kiben megvan, s akár titokban marad az istenek és emberek előtt, akár nem, az egyik jó, a másik meg rossz.

X. Én ugyan mindig csodáltam a természetes eszét Glaukonnak is, meg Adeimantosnak is, hanem, a mikor ezt hallottam, ekkor meg már különösen is örültem s így szólottam: No már nem hiába irta rátok, ti fiai annak a férfiúnak, elé- 368 giája kezdő sorát Glaukonnak a nagy tisztelője,¹⁷ mikor híresekké tettétek magatokat ott a Megara melletti csatában, e szavakat:

Árison fiai! E híres bölcs isteni sarja!

Ez egészen találónak látszik nekem, kedves barátaim; mert valóban isteni egy hangulatban voltatok, mikor el nem hittétek, hogy az igazságtalanság jobb az igazságosságnál, pedig oly jól tudtok mellette beszélni. Mert úgy látom, hogy ezt csakugyan nem is hiszitek. Következtetem pedig ezt a ti más- **B** kori gondolkodásotok módjából, mert a mi magát a beszéde-

αὐτοὺς τοὺς λόγους ἠπίσταντο ἂν ὑμῖν· ὅσῳ δὲ μᾶλλον πιστεύω, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἀπορῶ ὅ τι χρήσωμαι· οὔτε γὰρ ὅπως βοηθῶ ἔχω· δοκῶ γάρ μοι ἀδύνατος εἶναι· σημεῖον δέ μοι, ὅτι ἂ πρὸς Θρασύμαχον λέγων ᾤμην ἀποφαίνειν, ὡς ἄμεινον δικαιοσύνη ἀδικίας, οὐκ ἀπεδέξασθέ μου· οὔτ' αὖ ὅπως μὴ βοηθήσω ἔχω· δέδοικα γάρ, μὴ οὐδ' ὅσιον ἢ παραγενόμενον δικαιοσύνη κακῆ-
C γορουμένη ἀπαγορεύειν καὶ μὴ βοηθεῖν ἔτι ἐμπνέοντα καὶ δυνάμενον φθέγγεσθαι. κράτιστον οὖν οὕτως ὅπως δύναμαι ἐπικουρεῖν αὐτῇ. ὅ τε οὖν Γλαύκων καὶ οἱ ἄλλοι ἐδέοντο παντὶ τρόπῳ βοηθήσαι καὶ μὴ ἀνείναι τὸν λόγον, ἀλλὰ διερευνήσασθαι τί τέ ἐστιν ἐκάτερον καὶ περὶ τῆς ὠφελείας αὐτοῖν τάλιθές ποτέρως ἔχει. εἶπον οὖν ὅπερ ἐμοὶ ἔδοξεν, ὅτι Τὸ ζήτημα ᾧ ἐπιχειροῦμεν οὐ φαῦλον ἀλλ' ὀξύ βλέποντος, ὡς ἐμοὶ φαίνεται.
D Ἐπειδὴ οὖν ἡμεῖς οὐ δεινοί, δοκεῖ μοι, ἦν δ' ἐγώ, τοιαύτην ποιήσασθαι ζήτησιν αὐτοῦ, οἷανπερ ἂν εἰ προσέταξέ τις γράμματα σμικρὰ πόρρωθεν ἀναγνῶναι μὴ πάνυ ὀξύ βλέπουσιν, ἔπειτά τις ἐνενόησεν, ὅτι τὰ αὐτὰ γράμματα ἔστι που καὶ ἄλλοθι μείζων τε καὶ ἐν μείζονι, ἔρμαιον ἂν ἐφάνη, οἶμαι, ἐκεῖνα πρῶτον ἀναγνόντας οὕτως ἐπισκοπεῖν τὰ ἐλάττω, εἰ τὰ αὐτὰ ὄντα τυγ-
E χάνει. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος· ἀλλὰ τί τοιοῦτον, ὦ Σώκρατες, ἐν τῇ περὶ τὸ δίκαιον ζητήσῃ καθορᾷ; Ἐγώ σοι,

teket illeti, nem igen tenném tűzbe a kezemet értetek. De mentől jobban bizom bennetek, annál nagyobb zavarban vagyok, hogy mit cselekedjem. Mert sem azt nem tudom, hogy hogyan segítek; úgy látom ugyanis, hogy képtelen vagyok rá; erre pedig az a bizonyítékom, hogy azt, a mivel én bebizonyíthatónak gondoltam, mikor Thrasymachossal beszélgettem, hogy jobb az igazságosság az igazságtalanságnál, nem hittétek el nekem. De meg viszont azt sem tudom, hogy hogyan ne segítek, mert attól tartok, hogy az meg már éppen C bűn, hogy a mikor az embernek füle hallatára szidják az igazságosságot, csak áll bambán és nem siet a segítségére, ha még tud lélekzeni és egy kukkot szólni. Legjobb lesz hát, úgy a hogy tudok segítségére jönni. Hiszen Glaukon is, meg a többiek is kértek rá, hogy csak legyen mindenképen segítségére s ne hagyjam abba a fejtegetést, hanem vizsgáljam meg már véges-végig, hogy micsoda hát mindkettejük és hogyan is áll a hasznukkal valósággal a dolog. Én hát megmondtam a magam nézetét, hogy a vizsgálódás, a melybe fogtunk, nem csekélység, hanem éles szem kell hozzá, a hogy én látom. Mivel pedig mi nem vagyunk elég gyakorlottak benne, mondtam ekkor, ezért is azt hiszem, hogy valahogy D úgy kell megejtenünk a megvizsgálását, mint a mikor valaki nem igen éles látású embereknek apró írást adott fel messziről elolvasni s ekkor az egyik azt jegyezte meg, hogy hiszen ugyanezek a betűk megvannak valahol másutt is nagyobb alakban és nagyobb valamin: s most aztán, gondolom, az a pompás ötletük támadt, hogy hát előbb ezeket kell elolvasni s csak azután nézni meg az apróbbakat, hogy ugyan olyanok-e hát véletlenül. Mindenesetre, mondotta rá Adeimantos. De miféle hasonló dolgot látsz te, édes Sokrates, az igazságos dolog vizsgálásában? Mindjárt megmondom, feleltem én rá. Az igazságosság, ezt állítjuk úgy-e, egyetlenegy embernek a dolga, de dolga egy egész államnak is egyszers-

ἔφην, ἐρῶ. δικαιοσύνη, φαμέν, ἔστι μὲν ἀνδρὸς ἐνός, ἔστι δὲ
 που καὶ ὅλης πόλεως; Πάνυ γε, ἦ δ' ὅς. Οὐκοῦν μείζον πόλις
 ἐνός ἀνδρός; Μείζον, ἔφη. Ἵσως τοίνυν πλείων ἂν δικαιοσύνη
 ἐν τῷ μείζονι ἐνείη καὶ ῥάων καταμαθεῖν. εἰ οὖν βούλεσθε,
 369 πρῶτον ἐν ταῖς πόλεσι ζητήσωμεν ποῖόν τί ἐστίν· ἔπειτα οὕτως
 ἐπισκεψώμεθα καὶ ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ, τὴν τοῦ μείζονος ὁμοιότητα
 ἐν τῇ τοῦ ἐλάττονος ἰδέα ἐπισκοποῦντες. Ἀλλά μοι δοκεῖς,
 ἔφη, καλῶς λέγειν. Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, εἰ γιγνομένην πόλιν
 θεασάμεθα λόγῳ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτῆς ἴδοιμεν ἂν γιγνο-
 B μένην καὶ τὴν ἀδικίαν; Τάχ' ἂν, ἦ δ' ὅς. Οὐκοῦν γενομένου
 αὐτοῦ ἐλπίς εὐπετέστερον ἰδεῖν ὁ ζητοῦμεν; Πολύ γε. Δοκεῖ
 οὖν χρῆναι ἐπιχειρῆσαι περαίνειν; οἶμαι μὲν γὰρ οὐκ ὀλίγου
 ἔργον αὐτὸ εἶναι. σκοπεῖτε οὖν. Ἔσκεπται, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος·
 ἀλλὰ μὴ ἄλλως ποίει.

XI. Γίγνεται τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, πόλις, ὥς ἐγῶμαι, ἐπειδὴ
 τυγχάνει ἡμῶν ἕκαστος οὐκ αὐτάρκης, ἀλλὰ πολλῶν ἐνδεής· ἢ
 τίν' οἶσι ἀρχὴν ἄλλην πόλιν οἰκίζουσιν; Οὐδεμίαν, ἦ δ' ὅς. Οὕτω
 C δὴ ἄρα παραλαμβάνων ἄλλος ἄλλον ἐπ' ἄλλου, τὸν δ' ἐπ' ἄλλου
 χρεῖα, πολλῶν δεόμενοι, πολλοὺς εἰς μίαν οἴκησιν ἀγείραντες
 κοινωνοὺς τε καὶ βοηθοὺς, ταύτῃ τῇ ξυνοικίᾳ ἐθέμεθα πόλιν
 ὄνομα. ἦ γάρ; Πάνυ μὲν οὖν. Μεταδίδωσι δὴ ἄλλος ἄλλῳ,
 εἴ τι μεταδίδωσιν, ἢ μεταλαμβάνει οἰόμενος αὐτῷ ἄμεινον εἶναι.
 Πάνυ γε. Ἴθι δὴ, ἦν δ' ἐγώ, τῷ λόγῳ ἐξ ἀρχῆς ποιῶμεν πόλιν.
 ποιήσει δὲ αὐτήν, ὥς ἔοικεν, ἡ ἡμετέρα χρεῖα. Πῶς δ' οὐ;
 D Ἀλλὰ μὴν πρώτη γε καὶ μέγιστη τῶν χρεῶν ἡ τῆς τροφῆς

mind? Bizony igen, mondja ő erre. S nem nagyobb-e egy állam, mint egy egyetlen ember? Persze, hogy nagyobb, felelé. Körülbelül több igazságosság is van tehát a nagyobb dologban s könnyebben is megismerhető. Ha tehát akarjátok, először is az államokban vizsgáljuk meg, hogy milyen valami. Azután pedig vizsgáljuk meg így valamennyi egyes-³⁶⁹ben keresve persze a nagyobbnak hasonlóságát a kisebbnek az alakjában. Már az igaz, hogy jól beszélsz, úgy látom, mondá. Vajjon tehát, folytattam én tovább, ha az államot alakulása közben vizsgálónk meg fejtegetésünkben, az igazságát és igazságtalanságát is keletkezésökben látnók most már? Meglehet, felelt ő rá. S ha ez megtörtént, úgy-e lehet reményünk rá, hogy könnyebben észreveszszük, a mit keresünk? Bizony sokkal könnyebben. Gondolod-e hát, hogy B próbáljuk meg és hajtsuk végre; mert azt hiszem, hogy ez nem csekély feladat? Fontoljátok meg hát. Már megfontoltuk, feleli rá Adeimantos; csak tedd meg hát.

XI. Alakul pedig, folytattam én tovább, egy állam, a hogy gondolom, rendesen azért, mert véletlenül egyikünk sem elegendő önmagának, hanem sokakra rászorúl. Vagy gondolod, hogy még más egyéb okból is alapítanak államot? Semmi más egyébből, feleli ő rá. Így tehát, mikor az egyik C ember a másikat társul magához veszi, mert erre ebben, a másakra meg abban a dologban szorúl rá, s mivel sokakra szorúlunk, hát sokakat is gyűjtünk segítő társakul azon az egy telepen össze, ennek a társas együttélésnek adunk most már *állam* nevet, vagy nem? De bizony ennek. Abban a hitben adja tehát az egyik a másikának, ha ad neki, vagy kap tőle valamit, hogy ez ő rá magára nézve is jobb? Természetes. Rajta tehát, mondám én ekkor, alapítsunk most itt szóval egy államot azon legelejéről. Megalapítják pedig ezt majd, úgy látszik, a szükségleteink. Persze, hogy azok. Ámde a legelső és D legfőbb szükségletünk a létnek és az életnek kedvéért is a

παρασκευῇ τοῦ εἶναί τε καὶ ζῆν ἕνεκα. Παντάπασι γε. Δευτέρα δὲ οἰκήσεως, τρίτη δὲ ἐσθλήτος καὶ τῶν τοιούτων. Ἔστι ταῦτα. Φέρε δὴ, ἦν δ' ἐγώ, πῶς ἡ πόλις ἀρκέσει ἐπὶ τοσαύτην παρασκευήν; ἄλλο τι γεωγρὸς μὲν εἷς, ὁ δὲ οἰκοδόμος, ἄλλος δὲ τις ὑφάντης; ἢ καὶ σκυτοτόμον αὐτόσε προσθήσομεν ἢ τιν' ἄλλον τῶν περὶ τὸ σῶμα θεραπευτήν; Πάνυ γε. Εἴη δ' ἂν ἥ γε ἀναγκαιοτάτη πόλις ἐκ τεττάρων ἢ πέντε ἀνδρῶν.

ΕΦαίνεται. Τί δὴ οὖν; ἓνα ἕκαστον τούτων δεῖ τὸ αὐτοῦ ἔργον ἅπασι κοινὸν κατατιθέναι, οἷον τὸν γεωγρὸν ἓνα ὄντα παρασκευάζειν σιτία τέτταρσι καὶ τετραπλάσιον χρόνον τε καὶ πόνον ἀναλίσκειν ἐπὶ σίτου παρασκευῇ, καὶ ἄλλοις κοινωνεῖν; ἢ ἀμελήσαντα ἑαυτῷ μόνον τέταρτον μέρος ποιεῖν τούτου τοῦ σίτου ἐν
 370 τετάρτῳ μέρει τοῦ χρόνου, τὰ δὲ τρία, τὸ μὲν ἐπὶ τῇ τῆς οἰκίας παρασκευῇ διατρίβειν, τὸ δὲ ἱματίου, τὸ δὲ ὑποδημάτων, καὶ μὴ ἄλλοις κοινωνοῦντα πράγματα ἔχειν, ἀλλ' αὐτὸν δι' αὐτὸν τὰ αὐτοῦ πράττειν; καὶ ὁ Ἀδείμαντος ἔφη Ἄλλ' ἴσως, ὦ Σώκρατες, οὕτῳ ῥᾶον ἢ ἁκείνως. Οὐδέν, ἦν δ' ἐγώ, μὰ Δί' ἄτοπον. ἐννοῶ γὰρ καὶ αὐτὸς εἰπόντος σοῦ, ὅτι πρῶτον μὲν φύεται ἕκα-
 Βστος οὐ πάνυ ὅμοιος ἑκάστῳ, ἀλλὰ διαφέρων τὴν φύσιν, ἄλλος ἐπ' ἄλλου ἔργου πράξειν. ἢ οὐ δοκεῖ σοι; Ἐμοιγε. Τί δέ; πότερον κάλλιον πράττει ἂν τις εἷς ὢν πολλὰς τέχνας ἐργαζόμενος, ἢ ὅταν μίαν εἷς; Ὅταν, ἢ δ' ὅς, εἷς μίαν. Ἀλλὰ μήν, οἶμαι, καὶ τότε δῆλον, ὥς, ἐάν τις τινος παρῇ ἔργου καιρὸν, διόλλυται. Δῆλον γάρ. Οὐ γάρ, οἶμαι, ἐθέλει τὸ πραττόμενον

táplálék megszerzése. Mindenesetre. A második a lakásé, a harmadik a ruházaté s más efféléké. Úgy van. És most aztán, folytattam tovább, hogyan tesz majd államunk eleget ennyi megszerzésnek? Vajjon nem földmíves lesz-e benne az egyik, a másik pallér, egy harmadik meg takács? S talán csak tesszünk még oda vargát is, meg más olyan valakit, a ki tesszünk szükségleteiről gondoskodik? Persze, hogy tesszünk. Állna tehát ilyképp még a legnyomorúságosabb állam is legalább négy, vagy öt emberből. Úgy látszik. Hát aztán közös E tulajdonul állítsa-e mindnyájoknak oda minden egyes ember ő közölük a maga munkáját, pl. a földmíves mind a négyöknek egymaga gondoskodjék élelemről és négyszer annyi időt is, meg fáradságot is fordítson a gabona megszerzésére s másokkal való megosztására? Vagy pedig senkivel sem tördve csakis önmagának s a negyedrészt szerezze meg ennek a gabonának, még pedig egy negyedrészt annyi idő alatt, a többi három negyedrészből pedig az egyiket házának, 370 a másikat a ruházatának s a harmadikat a lábbelijének megszerzésében töltsse el s ne gyötörje magát a másokkal való osztozkodással, hanem csakis maga a saját erejéből lássa el a maga szükségleteit? S Adeimantos erre így szólt: De talán úgy még is csak könnyebb, édes Sokrates, mint emígy. Zeus uccse, nem képtelenség, mondtam én erre. Mert most, hogy mondod, jut nekem is az eszembe, hogy először is nem igen hasonlónak születik minden ember a másikához, sőt igenis B különbözők természetükre: az egyik erre, a másik meg arra a dologra termett. Vagy azt hiszed, hogy nem? Már én csak azt, hogy igen. Hát aztán vajjon akkor dolgozna-e szebben valaki, ha egymaga sokféle mesterséget űzne, vagy mikor egymaga csak egyet? A mikor csak egymaga egyet, monddta ő rá. De meg azt hiszem, hogy csak ez is világos, hogy ha elszalasztja valaki valamely munkára a kellő alkalmat, abból bizony semmi se lesz. Persze, hogy világos. A munka

τὴν τοῦ πράττοντος σχολὴν περιμένειν, ἀλλ' ἀνάγκη τὸν πρᾶτ-
 C τοντα τῷ πραττομένῳ ἐπακολουθεῖν μὴ ἐν παρέργου μέρει.
 Ἀνάγκη. Ἐκ δὴ τούτων πλείω τε ἕκαστα γίγνεται καὶ κάλλιον
 καὶ ῥᾶον, ὅταν εἷς ἐν κατὰ φύσιν καὶ ἐν καιρῷ, σχολὴν τῶν
 ἄλλων ἄγων, πράττῃ. Παντάπασι μὲν οὖν. Πλειόνων δὴ, ὦ
 Ἀδείμαντε, δεῖ πολιτῶν ἢ τεττάρων ἐπὶ τὰς παρασκευὰς ὧν
 ἐλέγομεν· ὁ γὰρ γεωργός, ὡς ἔοικεν, οὐκ αὐτὸς ποιήσεται
 ἑαυτῷ τὸ ἄροτρον, εἰ μέλλει καλὸν εἶναι, οὐδὲ σμινύην οὐδὲ
 D τᾶλλα ὄργανα ὅσα περὶ γεωργίαν· οὐδ' αὖ ὁ οἰκοδόμος· πολλῶν
 δὲ καὶ τούτῳ δεῖ ὡσαύτως δ' ὁ ὑφάντης τε καὶ ὁ σκυτοτόμος.
 Ἀληθῆ. Τέκτονες δὴ καὶ χαλκῆς καὶ τοιοῦτοί τινες πολλοὶ
 δημιουργοί, κοινωνοὶ ἡμῖν τοῦ πολιχνίου γιγνόμενοι, συχνὸν αὐτὸ
 ποιῶσιν. Πάνυ μὲν οὖν. Ἀλλ' οὐκ ἂν πω πάνυ γε μέγα τι εἴη,
 * οὐδ' * εἰ αὐτοῖς βουκόλους τε καὶ ποιμένας τοὺς τε ἄλλους
 E νομέας προσθεῖμεν, ἵνα οἷ τε γεωργοὶ ἐπὶ τὸ ἄρουρ ἔχοιεν βοῦς,
 οἷ τε οἰκοδόμοι πρὸς τὰς ἀγωγὰς μετὰ τῶν γεωργῶν χρῆσθαι
 ὑποζυγίοις, ὑφάνται δὲ καὶ σκυτοτόμοι δέρμασί τε καὶ ἐρίοις.
 Οὐδὲ γε, ἦ δ' ὅς, σμικρὰ πόλις ἂν εἴη ἔχουσα πάντα ταῦτα.
 Ἀλλὰ μήν, ἦν δ' ἐγώ, κατοικίσαι γε αὐτὴν τὴν πόλιν εἰς τοιοῦ-
 τον τόπον, οὗ ἐπεισαγωγίμων μὴ δεήσεται, σχεδόν τι ἀδύνατον.
 Ἀδύνατον γάρ. Προσδεήσει ἄρα ἔτι καὶ ἄλλων, οἱ ἐξ ἄλλης
 πόλεως αὐτῇ κομίσουσιν ὧν δεῖται. Δεήσει. Καὶ μήν κενὸς
 ἂν ἦ ὁ διάκονος, μηδὲν ἄγων ὧν ἐκείνοι θέονται, παρ' ὧν ἂν
 371 κομίζωνται ὧν ἂν αὐτοῖς χρεῖα, κενὸς ἅπειςιν. ἦ γάρ; Δοκεῖ
 μοι. Δεῖ δὴ τὰ οἴκοι μὴ μόνον ἑαυτοῖς ποιεῖν ἱκανά, ἀλλὰ καὶ

ugyanis nem szokta meglesni a munkásnak szabad idejét, hanem bizony a munkásnak kell munkája után látni s nem C csak olyan «mi közöm hozzá» számba venni. Szükségképpen. E szerint hát több is lesz minden, meg szebb is és könnyebb is, ha egy ember csak egy dolgot végez hivatása szerint s a kellő időben, szabadon a többi dolgoktól. Mindenesetre. S ekkor aztán több polgárra is lesz szükség négynél, édes Adeimantos, az említettük dolgok megszerzésére. Mert pl. a földműves, úgy látszik, nem maga fogja magának az ekét elkészíteni, ha a szépet jobban szereti, sem a kapát, sem a földművelésre szükséges valamennyi szerszámát; de meg D a pallér se, pedig neki is sok kell s szakasztott így a takács se, meg a varga se, Igaz. S így aztán már ácsok, kovácsok és sokan másféle mesteremberek, a mennyiben velünk együtt közös társtagjaivá lettek kicsike államunknak, fogják őt benépesíteni. Mindenesetre. De azért még úgy sem lenne ám valami nagy * nem * ha még gulyásokat, juhászokat s más egyéb pásztornépséget is tennénk hozzájuk, hogy hadd le- E gyen a földműveseknek a szántáshoz ökrük s a palléroknak is lehessen a teherhordáshoz a földművesekkel együtt barmokat használniok, a takácsoknak és a vargáknak pedig hadd legyen bőruk és gyapjújok. S nem is volna már olyan kicsike az állam, mondja ő, ha ennyi mindene volna. Csakhogy most már, folytattam tovább, magát az államot oly helyre alapítani, a hol behozatali cikkekre ne szorulna, csaknem lehetetlenség. Persze, hogy lehetetlenség. Szüksége lesz tehát még más olyanokra is, a kik egy más államból szállítják majd oda neki, a mire csak szüksége van. Bizony, hogy szükség lesz. S ha most üres kézzel megy oda a szállító és semmi olyat nem visz magával, a mire azoknak van szükségök, a kiktől azt hozzák el, a mire ők maguk szorulnak, akkor üres kézzel is fog ám visszajönni, úgy-e? Én azt hi- 371 szem. Így tehát honi cikkeiket nem csak a saját szükség-

οἷα καὶ ὅσα ἐκείνοις ὦν ἂν δέωνται. Δεῖ γάρ. Πλειόνων δὴ γεωργῶν τε καὶ τῶν ἄλλων δημιουργῶν δεῖ ἡμῖν τῇ πόλει. Πλειόνων γάρ. Καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων διακόνων που τῶν τε εἰσαξόντων καὶ ἐξαξόντων ἕκαστα· οὗτοι δέ εἰσιν ἔμποροι· ἡ γάρ; Ναί. Καὶ ἐμπόρων δὴ δεησόμεθα. Πάνυ γε. Καὶ ἐὰν μὲν B γε κατὰ θάλατταν ἡ ἐμπορία γίγνηται, συχνῶν καὶ ἄλλων προσδεήσεται τῶν ἐπιστημόνων τῆς περὶ τὴν θάλατταν ἐργασίας. Συχνῶν μέντοι.

XII. Τί δὲ δὴ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει; πῶς ἀλλήλοις μεταδώσουσιν ὦν ἂν ἕκαστοι ἐργάζωνται; ὦν δὴ ἔνεκα καὶ κοινωνίαν ποιησάμενοι πόλιν ᾠκίσαμεν. Δῆλον δὴ, ἡ δ' ὅς, ὅτι πωλοῦντες καὶ ὠνούμενοι. Ἀγορὰ δὴ ἡμῖν καὶ νόμισμα ξύμβολον τῆς ἀλ- C λαγῆς ἔνεκα γενήσεται ἐκ τούτου. Πάνυ μὲν οὖν. Ἄν οὖν κομίσας ὁ γεωργὸς εἰς τὴν ἀγορὰν τι ὦν ποιεῖ ἢ τις ἄλλος τῶν δημιουργῶν μὴ εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον ἤκη τοῖς δεομένοις τὰ παρ' αὐτοῦ ἀλλάξασθαι, ἀργήσει τῆς αὐτοῦ δημιουργίας καθήμενος ἐν ἀγορᾷ; Οὐδαμῶς, ἡ δ' ὅς, ἀλλ' εἰσὶν οἱ τοῦτο ὀρών- τες ἑαυτοὺς ἐπὶ τὴν διακονίαν τάττουσι ταύτην, ἐν μὲν ταῖς ὀρθῶς οἰκουμέναις πόλεσι σχεδόν τι οἱ ἀσθενέστατοι τὰ σώ- ματα καὶ ἀχρεῖοί τι ἄλλο ἔργον πράττειν. αὐτοῦ γὰρ δεῖ μέ- D νοντας αὐτοὺς περὶ τὴν ἀγορὰν τὰ μὲν ἀντ' ἀργυρίου ἀλλάξα- σθαι τοῖς τι δεομένοις ἀποδόσθαι, τοῖς δὲ ἀντὶ αὐτῷ ἀργυρίου διαλλάττειν, ὅσοι τι δέονται πρίασθαι. Αὕτη ἄρα, ἡν δ' ἐγώ, ἡ χρεία καπήλων ἡμῖν γένεσιν ἐμποιεῖ τῇ πόλει. ἡ οὐ καπή- λους καλοῦμεν τοὺς πρὸς ὠνήν τε καὶ πρᾶσιν διακονοῦντας

leteikhez mértén kell készíteniök, hanem olyan minőségben és mennyiségben is, a milyenre azoknak van szükségök. Persze, hogy ilyenben is. Több földműves és több más mesteremberre van tehát most már államunknak szüksége. Bizony többre. És bizonyára valamilyen más szállítókra is, a kik mindenfélét szállítsanak ki meg be. Ezek pedig kereskedők, úgy-e? Azok. Szükségünk lesz tehát kereskedőkre is. Mindenesetre. És ha a kereskedés tengeren történik, akkor még rá-B szorúlunk sok más olyan emberre is, a kik értenek a tengerészeti dolgokhoz. Bizony sokra.

XII. Hát aztán magában az államban hogy részesíti az ember a másikat abban, a mit kiki készít, már a minek a kedvéért társas közösséget alkottunk s államot alapítottunk? Világos dolog, felelte ő erre, hogy eladás és vásárlás útján. S ez teremti meg most már a piacot és a pénzt a cserének értékjegyéül. Mindenesetre. Ha most már a föld-C műves, a ki piacra hoz a terményéből valamit, vagy más valamelyik iparos nem ugyanazonegy időben talál jönni azokkal, a kik rászorúlnak az ő terményeinek kicserélésére, vajjon félben hagyja-e akkor a maga mesterségét s ott üldögél a piacon? A világért sem, felelte ő rá; hanem vannak olyanok, a kik ezt látván, erre a szolgálatra adják a fejöket. S jól rendezett államokban ezek körülbelül a legvékonyabb dongájú s más munkára használhatatlan emberek. Mert nekik D csak ott kell üldögélniök a piacon s részint pénzen vásárolgatniok azoktól, a kik kénytelenek eladni valamit, részint újra pénzért adogatniok el cserébe azoknak, a kik vásárlásra szorúlnak. Ez a szükséglet teremti meg már most, mondom én erre, az államban számunkra a szatócsok divatját. Avagy nem szatócsoknak híjjuk-e azokat, a kik, hogy eladjanak és vásároljanak, szolgálatra készen üldögélnek ott a piacon, a kik pedig államról-államra utazgatnak, azokat nem szállítókereskedőknek-e? Bizony, hogy ezeknek. S rajtok kívül van-

ἰδρυμένους ἐν ἀγορᾷ, τοὺς δὲ πλανήτας ἐπὶ τὰς πόλεις ἐμπό-
 ρους; Πάνυ μὲν οὖν. Ἔτι δὴ τινες, ὡς ἐγῴμαι, εἰσὶ καὶ ἄλλοι
 Εὐδιάκονοι, οἳ ἂν τὰ μὲν τῆς διανοίας μὴ πάνυ ἀξιοκοινώνητοι
 ᾧσι, τὴν δὲ τοῦ σώματος ἰσχὺν ἱκανὴν ἐπὶ τοὺς πόνοὺς ἔχωσιν·
 οἳ δὴ πωλοῦντες τὴν τῆς ἰσχύος χρεῖαν, τὴν τιμὴν ταύτην μι-
 σθὸν καλοῦντες, κέκληνται, ὡς ἐγῴμαι, μισθωτοί· ἢ γάρ; Πάνυ
 μὲν οὖν. Πλήρωμα δὴ πόλεως εἰσιν, ὡς ἔοικε, καὶ μισθωτοί.
 Δοκεῖ μοι. Ἄρ' οὖν, ὦ Ἀδείμαντε, ἤδη ἡμῖν ἠῤῥηται ἡ πόλις,
 ὥστ' εἶναι τελέα; Ἴσως. Ποῦ οὖν ἂν ποτε ἐν αὐτῇ εἴη ἢ τε
 δικαιοσύνη καὶ ἢ ἀδικία; καὶ τίνι ἅμα ἐγγενομένη ὧν ἐσκέμ-
 372 μεθα; Ἐγὼ μὲν, ἔφη, οὐκ ἐννοῶ, ὦ Σώκρατες, εἰ μὴ που ἐν
 αὐτῶν τούτων χρεῖα τινὲς τῇ πρὸς ἀλλήλους. Ἄλλ' ἴσως, ἦν δ'
 ἐγὼ, καλῶς λέγεις· καὶ σκεπτέον γε καὶ οὐκ ἀποκνητέον. πρῶ-
 τον οὖν σκεψώμεθα, τίνα τρόπον διαιτῆσονται οἱ οὕτω παρε-
 σκευασμένοι. ἄλλο τι ἢ σίτον τε ποιοῦντες καὶ οἶνον καὶ ἱμάτια
 καὶ ὑποδήματα, καὶ οἰκοδομησάμενοι οἰκίας, θέρουσιν μὲν τὰ
 πολλὰ γυμνοὶ τε καὶ ἀνυπόδητοι ἐργάζονται, τοῦ δὲ χειμῶνος
 Β ἡμφισμένοι τε καὶ ὑποδεδεμένοι ἱκανῶς; θρέφονται δὲ ἐκ μὲν
 τῶν κριθῶν ἄλφιτα σκευαζόμενοι, ἐκ δὲ τῶν πυρῶν ἄλευρα, τὰ
 μὲν πέφαντες, τὰ δὲ μάξαντες, μάζας γενναίας καὶ ἄρτους ἐπὶ
 κάλαμόν τινα παραβαλλόμενοι ἢ φύλλα καθαρὰ, κατακλινέντες
 ἐπὶ στιβάδων ἐστρωμένων μίλακί τε καὶ μυρρίναις, εὐωχῆσονται
 αὐτοὶ τε καὶ τὰ παιδία, ἐπιπίνοντες τοῦ οἴνου, ἐστεφανωμένοι
 καὶ ὕμνοῦντες τοὺς θεοὺς, ἡδέως ξυνόντες ἀλλήλοις, οὐχ ὑπὲρ
 C τὴν οὐσίαν ποιοῦμενοι τοὺς παῖδας, εὐλαβούμενοι πενίαν ἢ πό-
 λεμον.

XIII. Καὶ ὁ Γλαύκων ὑπολαβὼν, Ἄνευ ὀφου, ἔφη, ὡς ἔοικας,

nak még, azt hiszem, másféle szolgálatot tevő emberek is, a kik legalább ész dolgában nem igen méltók ugyan a társas közösségre, de testi erejük van a nehéz munkára elég. Ezek **E** tehát az erejük használatát adogatják el, s mivel ennek az árát napszámnak hívják, azt hiszem, ezért is nevezték el őket úgy, hogy napszámosok; vagy nem? Természetesen. Töltelékét teszik tehát az államnak, úgy látszik, a napszámosok is. Azt hiszem. Vajjon tehát megnőtt-e már az államunk olyanira, édes Adeimantos, hogy teljes egész? Lehet, hogy meg. S ugyan hol van hát benne az igazságosság, meg az igazságtalanság? És melyikkel jutott bele a most megvizsgáltuk dolgok közül? Én bizony nem tudom, édes Sokrates, ³⁷² felelte ő rá, ha ugyan nem épp maguknak ezeknek egymással való valamilyen üzleti összeköttetésével. Lehet, hogy eltaláltad, mondom erre neki; vizsgáljuk meg hát és ne riadjunk tőle vissza. S először is azt kutassuk most már, hogy hogyan élnek az ilyképpen megtelepítettek. Nemde természetnek gabonát is, meg bort is; készítenek ruhát és lábbelit s miután házat is építettek maguknak, nyáron jobbra úgy pórén és mezítláb, télen pedig jól felöltözködve s lábbelivel kellően ellátva dolgoznak? Táplálkoznak pedig akképp, hogy árpából daralisztet és búzából finom lisztet örölnek s **B** mikor az egyiket meggyúrták s a másikat megdagasztották és hatalmas lepényeket és kenyereket találtak fel valamiféle nádfonadékon vagy tiszta levelen, akkor aztán földre szórt taxus- vagy myrtus-almon letelepedve hozzá fognak a vendégeskedéshez, ők maguk is, meg a gyermekeik is, iszogatnak a borukból s megkoszorúzottan dicsőítik az isteneket, szóval vigan élnek egymással, gyermekeket persze vagyonukon felül nem nemzenek, mert óvatosan kerülük a szegénységet és a háborút.

XIII. Erre Glaukon vette fel a szót és így szólt: Úgy látszik, hogy kenyérhez szánt harapnivaló nélkül hagyod

ποιεῖς τοὺς ἄνδρας ἐστιωμένους. Ἀληθῆ, ἣν δ' ἐγώ, λέγεις.
 ἐπελαθόμην ὅτι καὶ ὄφον ἔξουσιν· ἄλας τε δῆλον ὅτι καὶ ἐλάας
 καὶ τυρόν, καὶ βολβοὺς καὶ λάχανα, οἷα δὴ ἐν ἀγροῖς ^{μαζήματα} ἐψήματα,
 ἐψήσονται· καὶ τραγήματά που παραθήσομεν αὐτοῖς τῶν τε σύκων
 D καὶ ἐρεβίνθων καὶ κυάμων, καὶ μύρτα καὶ φηγοὺς σποδιοῦσι
 πρὸς τὸ πῦρ, μετρίως ὑποπίνοντες· καὶ οὕτω διάγοντες τὸν βίον
 ἐν εἰρήνῃ μετὰ ὑγιείας, ὥς εἰκός, γηραιοὶ τελευτῶντες ἄλλον
 τοιοῦτον βίον τοῖς ἐκγόνοις παραδώσουσιν. καὶ ὅς, Εἰ δὲ ὑὼν
 πόλιν, ὦ Σώκρατες, ἔφη, κατεσκεύαζες, τί ἂν αὐτὰς ἄλλο ἢ
 ταῦτα ἐχόρταζες; Ἀλλὰ πῶς χρή, ἣν δ' ἐγώ, ὦ Γλαῦκων;
 Ἄπερ νομίζεται, ἔφη· ἐπὶ τε κλινῶν κατακείσθαι, οἶμαι, τοὺς
 E μέλλοντας μὴ τалаιπωρεῖσθαι, καὶ ἀπὸ τραπεζῶν δειπνεῖν καὶ
 ὄφα ἅπερ καὶ οἱ νῦν ἔχουσι καὶ τραγήματα. Εἶεν, ἣν δ' ἐγώ,
 μανθάνω· οὐ πόλιν, ὥς ἔοικε, σκοποῦμεν μόνον ὅπως γίγνεται,
 ἀλλὰ καὶ τρυφῶσαν πόλιν. ἴσως οὖν οὐδὲ κακῶς ἔχει· σκο-
 ποῦντες γὰρ καὶ τοιαύτην τάχ' ἂν κατίδοιμεν τήν τε δικαιοσύ-
 νην καὶ ἀδικίαν ὅπῃ ποτὲ ταῖς πόλεσιν ἐμφύονται. ἡ μὲν οὖν
 ἀληθινὴ πόλις δοκεῖ μοι εἶναι ἣν διεληλύθαμεν, ὥσπερ ὑγίης
 τις· εἰ δ' αὖ βούλεσθε καὶ φλεγμαίνουσαν πόλιν θεωρήσωμεν,
 οὐδὲν ἀποκωλύει. ταῦτα γὰρ δὴ τισιν, ὥς δοκεῖ, οὐκ ἐξαρκέσει,
 373 οὐδ' αὕτη ἡ δίαίτα, ἀλλὰ κλῖναί τε προσέσονται καὶ τράπεζαι
 καὶ τᾶλλα σκεύη, καὶ ὄφα δὴ καὶ μύρα καὶ θυμιάματα καὶ
 ἐταῖραι καὶ πέμματα, ἕκαστα τούτων παντοδαπά· καὶ δὴ καὶ αὖ
 τὸ πρῶτον ἐλέγομεν οὐκέτι τὰ ἀναγκαῖα θετέον, οἰκίας τε καὶ
 ἱμάτια καὶ ὑποδήματα, ἀλλὰ τήν τε ζωγραφίαν κινητέον καὶ

vendégeskedni embereidet. Igazad van, feleltem én rá, megfelelkeztem róla, hogy lesz még más harapnivalójuk is, így pl. sójuk, meg bizonyosan olajbogyójuk is, sajtjuk is; főznek majd répát is s a mi főzelék csak földjükön terem, más egyéb zöltséget is. Sőt holmi nyalánkságokat is rakhatunk eléjük: fügét, cukorborsót és babot; még myrtus-bogyót és makkot is piríthatnak majd parazson közben-közben módjával iszogatva. S így élván le természetesen békében és egészségben életüket, mikor késő vénségükben meghalnak, szakasztott ilyen életet hagynak hátra utódaikra. Ő pedig így szólt: Ejha, hiszen ha disznóknak alapítanál államot, édes Sokrates, más egyébbel tartanád-e őket, mint épp ezzel? Hát hogy tartsam, édes Glaukon? kérdeztem tőle. A hogy szokták, mondotta ő: hadd feküdjenek vánkosokon, én azt gondolom, ha nem akarnak nyomorogni, egyenek asztalok mellett, a minő csak E manap divatos, olyan harapnivalót és nyalánkságot. Helyes, már értem, mondtam neki. Ne csak azt kutassuk hát, úgy látszik, hogy hogyan keletkezik az állam, hanem hogyan az elpuhult állam? S meglehet, hogy így is jól van a dolog. Mert a mikor ezt vizsgáljuk, akkor is könnyen észrevehetjük az igazságosságot és igazságtalanságot, hogy hogy támad az államokban. Igazinak s hogy úgy mondjam, egészséges állapotban levőnek tehát ez a most fejtegettük állam látszik nekem. De ha tí egy gyuladástól megdagadt államot akartok megnézni, ebben nincs akadály semmi. Amaz ugyanis, úgy látszik, nem igen fog némelyeket kielégíteni és nem az az életmód sem; vánkosok kellene még hozzá, meg asztalok és más egyéb bútorok, izletes harapnivalók, kenőcsök, füstölő illatszerek, szeretők és édességek s minden ilyen dús választékban. És már az imént felsoroltakat, ú. m. a házat, a ruhát és a lábbelit, sem lehet többé egyedül nélkülözhetetleneknek állítanunk, hanem életre kell ébreszteniünk festést, hímzést, s beszereznünk aranyat, elefántesontot s mindenféle ilyes

- Β** χρυσὸν καὶ ἐλέφαντα καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα κτητέον. ἦ γάρ;
 Naί, ἔφη. Οὐκοῦν μείζονά τε αὖ τὴν πόλιν δεῖ ποιεῖν; ἐκείνη
 γάρ ἡ ὑγιεινὴ οὐκέτι ἱκανή, ἀλλ' ἤδη ὄγκου ἐμπληστέρα καὶ
 πλήθους, ἃ οὐκέτι τοῦ ἀναγκαίου ἕνεκά ἐστιν ἐν ταῖς πόλεσιν,
 οἷον οἳ τε θηρεῦται πάντες, οἳ τε μιμηταί, πολλοὶ μὲν οἱ περὶ
 τὰ σχήματά τε καὶ χρώματα, πολλοὶ δὲ οἱ περὶ μουσικὴν, ποιη-
 ταί τε καὶ τούτων ὑπηρέται, ῥαψωδοί, ὑποκριταί, χορευταί, ἐργο-
Γ λάβοι, κλεῦων τε παντοδαπῶν δημιουργοί, τῶν τε ἄλλων καὶ
 τῶν περὶ τὸν γυναικεῖον κόσμον. καὶ δὴ καὶ διακόνων πλειόνων
 δεησόμεθα. ἦ οὐ δοκεῖ δεήσειν παιδαγωγῶν, τιθῶν, τροφῶν,
 κομμωτριῶν, κουρέων, καὶ αὖ ὀφιοποιῶν τε παῖ μαγείρων; ἔτι
 δὲ καὶ συβωτῶν προσδεησόμεθα· τοῦτο γάρ ἡμῖν ἐν τῇ προτέρᾳ
 πόλει οὐκ ἐνῆν· ἔδει γὰρ οὐδέν· ἐν δὲ ταύτῃ καὶ τούτου προσ-
 δεήσει, δεήσει δὲ καὶ τῶν ἄλλων βοσκημάτων παμπόλλων, εἴ
 τις αὐτὰ ἔδεται. ἦ γάρ; Πῶς γὰρ οὔ; Οὐκοῦν καὶ ἰατρῶν ἐν
Δ χρείαις ἐσόμεθα πολὺ μᾶλλον οὕτω διατρώμενοι ἢ ὥς τὸ πρό-
 τερον; Πολύ γε.

XIV. Καὶ ἡ χώρα που ἡ τότε ἱκανὴ τρέφειν τοὺς τότε
 σμικρὰ δὴ ἐξ ἱκανῆς ἔσται. ἦ πῶς λέγομεν; Οὕτως, ἔφη. Οὐ-
 κοῦν τῆς τῶν πλησίον χώρας ἡμῖν ἀποτμητέον, εἰ μέλλομεν
 ἱκανὴν ἔξειν νέμειν τε καὶ ἀροῦν, καὶ ἐκείνοις αὖ τῆς ἡμετέρας,
 εἴαν καὶ ἐκεῖνοι ἀφῶσιν αὐτοὺς ἐπὶ χρημάτων κτήσιν ἄπειρον,
 ὑπερβάντες τὸν τῶν ἀναγκαίων ὅρον; Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη, ὦ
Ε Σώκρατες. Πολεμήσομεν τὸ μετὰ τοῦτο, ὦ Γλαῦκων; ἦ πῶς
 ἔσται; Οὕτως, ἔφη. Καὶ μηδέν γέ πω λέγωμεν, ἦν δ' ἐγώ,
 μήτ' εἴ τι κακὸν μήτ' εἰ ἀγαθὸν ὁ πόλεμος ἐργάζεται, ἀλλὰ

dolgot; vagy nem? Bizony be, felelé. S nem kell-e így álla- **B**
 munkat újra megnagyobbítanunk? Mert az az egészséges
 már többé nem elegendő. Hiszen egy oly teherrel és nép-
 tömeggel kellett íme megtöltenünk, a mely nem a nélkülöz-
 hetetlen szükség kedvéért van az államokban, a milyen pl. a
 vadásznépség valamennyi, az utánzó művészek, nagyon so-
 kan, a kik formákkal és a kik színekkel dolgoznak és sokan,
 a kik zenével; azután a költők és az ősegédek, a rhapsodosok,
 színészek, táncosok, vállalkozók s mindenféle munkáknak,
 ú. m. a női piperecikkeknek és más egyebeknek a mesterei. **C**
 S aztán szolgálattelvő népségre is többre lesz most már szük-
 ségünk. Vagy azt hiszed, hogy nem lesz szükség nevelőkre,
 dajkákra, ápolónőkre, komornákra, borbélyokra, vagy cuk-
 rászokra és szakácsokra? Sőt még disznópásztorokra is lesz
 ám szükségünk. Mert hiszen ez nem volt meg nekünk az
 előbbi államunkban; nem szorúltunk ugyanis rá. De már
 ebben persze erre is lesz szükségünk, sőt szükségünk lesz
 még igen sok más legelőjőszágra is, hátha valakinek étvágya
 talál jönni rájuk. Nemde? Már hogyan lenne szükségünk?
 Hát vajjon az orvosokat is nem sokkal inkább igénybe vesz- **D**
 szük-e ilyen életmód mellett, mint előbb? Még nagyon is.

XIV. De meg a föld is, a mely akkor elegendő volt az
 akkori lakosok táplálására, az elegendőből most egyszerre
 kicsike lesz. Vagy hogy is mondjuk? Így, felelte ő rá. Így
 tehát a szomszédaink földjéből kell magunknak kihasítanunk,
 ha azt akarjuk, hogy legyen elég legelőnk is, meg szántó-
 földünk is, ő nekik pedig viszont a miénkből, ha túlterjesz-
 kedve a szükségesség határán ők is a mérték nélküli vagyons-
 szerzésre adják magukat. Ez kétségtelenül szükséges, édes
 Sokrates, mondotta ő. Erre aztán már háborúskodunk, édes **E**
 Glaukon? Vagy hogy is lesz hát a dolog? Így válaszolá. S ne
 is beszéljünk most más egyébről, mondom én ekkor, se hogy
 rossz, se hogy jó dolog, a mivel a háború jár, csakis arról

τοσοῦτον μόνον, ὅτι πολέμου αὐτὸ γένεσιν εὐρήκαμεν, ἐξ ὧν μά-
 λιστα ταῖς πόλεσι καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ κακὰ γίγνεται, ὅταν
 γίγνηται. Πάνυ μὲν οὖν. Ἔτι δὴ, ὦ φίλε, μείζονος τῆς πόλεως
 374 δεῖ οὗτι σμικρῷ, ἀλλ' ὅλῳ στρατοπέδῳ, ὃ ἐξελθὼν ὑπὲρ τῆς
 οὐσίας ἀπάσης καὶ ὑπὲρ ὧν νῦν δὴ ἐλέγομεν διαμαχεῖται τοῖς
 ἐπιούσιν. Τί δέ; ἡ δ' ὅς· αὐτοὶ οὐχ ἱκανοί; Οὐκ, εἰ σύ γε,
 ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἡμεῖς ἅπαντες ὡμολογήσαμεν καλῶς, ἥνίκα
 ἐπλάττομεν τὴν πόλιν· ὡμολογοῦμεν δέ που, εἰ μέμνησαι,
 ἀδύνατον ἓνα πολλὰς καλῶς ἐργάζεσθαι τέχνας. Ἀληθῆ λέ-
 B γεις, ἔφη. Τί οὖν; ἦν δ' ἐγώ· ἡ περὶ τὸν πόλεμον ἀγωνία
 οὐ τεχνικὴ δοκεῖ εἶναι; Καὶ μάλα, ἔφη. Ἡ οὖν τι σκυτικῆς
 δεῖ μᾶλλον κήδεσθαι ἢ πολεμικῆς; Οὐδαμῶς. Ἀλλ' ἄρα τὸν
 μὲν σκυτοτόμον διεκωλύομεν μήτε γεωργὸν ἐπιχειρεῖν εἶναι ἅμα
 μήτε ὑφάντην μήτε οἰκοδόμον, ἵνα δὴ ἡμῖν τὸ τῆς σκυτικῆς
 ἔργον καλῶς γίγνοιτο, καὶ τῶν ἄλλων ἐνὶ ἐκάστῳ ὡσαύτως ἐν
 ἀπεδίδομεν, πρὸς ὃ πεφύκει ἕκαστος καὶ ἐφ' ᾧ ἔμελλε τῶν
 C ἄλλων σχολὴν ἄγων διὰ βίου αὐτὸ ἐργαζόμενος οὐ παριεῖς τοὺς
 καιροὺς καλῶς ἀπεργάζεσθαι· τὰ δὲ δὴ περὶ τὸν πόλεμον πό-
 τερον οὐ περὶ πλείστου ἐστὶν εὖ ἀπεργασθέντα; ἢ οὕτω ῥᾷδιον,
 ὥστε καὶ γεωργῶν τις ἅμα πολεμικὸς ἔσται καὶ σκυτοτομῶν καὶ
 ἄλλην τέχνην ἡγτινοῦν ἐργαζόμενος, πεττευτικὸς δὲ ἢ κυβευτικὸς
 ἱκανῶς οὐδ' ἂν εἰς γένοιτο μὴ αὐτὸ τοῦτο ἐκ παιδὸς ἐπιτη-
 δεύων, ἀλλὰ παρέργῳ χρώμενος; καὶ ἀσπίδα μὲν λαβὼν ἢ τι
 D ἄλλο τῶν πολεμικῶν ὅπλων τε καὶ ὀργάνων αὐθημερόν ὀπλιτι-
 κῆς ἢ τινος ἄλλης μάχης τῶν κατὰ πόλεμον ἱκανὸς ἔσται ἀγω-

az egyről, hogy újra meglettük a háború kútforrását. Ebből fakad a legtöbb baj, a mikor fakad, az államra s az egyesre, meg a közre is egyaránt. Nagyon igaz. S így ezentúl még nagyobb államra van szükségünk, kedves barátom, és pedig 374 nem is egy kicsivel, hanem egy egész hadsereggel nagyobbra, a mely aztán kivonúl s összes vagyonunkért s mindazokért, a kiket az imént említettünk, harcba áll majd a támadókkal. Hogy-hogy? kérde ő; hát ők maguk nem elegendők? Nem bizony, mondom én erre, ha ugyan te is, meg mi is mindnyájan igazán megegyeztünk, a mikor az államot alapítottuk. Hiszen épp abban egyeztünk meg, ha emlékszel még rá, hogy egy ember képtelen sokféle mesterséget gyakorolni. Igazat mondasz, felelte ő rá. Nos, mondom én aztán, hát a háború-B-ban a harcolást nem tartod mesterségnek? Sőt nagyon is, válaszolta reá. S vajjon tehát a vargasággal jobban kell-e törödnünk, mint a hadviseléssel? Szó sincs róla. Ámde a vargának nem engedjük ám meg, hogy akár földművelő próbáljon ugyanakkor lenni, akár takács, akár pallér, még pedig azért, hogy csak mentől szebben sikerüljön nekünk az ő vargamunkája. S így szabtuk a többiek közül is mindegyikre egyet-egyet, már t. i. a mire mindegyikőjük született és a miben, a többi mástól szabadon egész életén át csak ezt gyakorolva s a kedvező alkalmat rá el nem szalasztva, remeket alkosson. Hát azt nem kell-e vajjon igen nagyra becsülnünk, ha a háború dolgaiban remekeltek? Vagy ez már oly könnyű dolog, hogy egy földműves már jó harcos is, vagy egy varga, vagy egy más efféle mesterember, míg viszont jó ostábla- vagy kocka-játékossá már egy se lehetne, ha ezt gyermekkorától fogva nem gyakorolta, hanem csakis úgy melleleg üzőgette? S a ki pajzsot, vagy bármilyen más harci fegyvert, avagy műszert fog a kezébe, még ugyanaz nap derék harcossá is válik mint nehézfegyverzetű gyalog, vagy a há-D-borúban szokásos másféle küzdelemben, holott a többi mű-

νιστής, τῶν δὲ ἄλλων ὀργάνων οὐδὲν οὐδένα δημιουργὸν οὐδὲ ἀθλητὴν ληφθὲν ποιήσῃ, οὐδ' ἔσται χρήσιμον τῷ μήτε τὴν ἐπιστήμην ἐκάστου λαβόντι μήτε τὴν μελέτην ἱκανὴν παρασχομένῳ; Πολλοῦ γὰρ ἂν, ἢ δ' ὅς, τὰ ὄργανα ἦν ἄξια.

XV. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὅσῳ μέγιστον τὸ τῶν φυλάκων ἔργον, Ε τοσοῦτ' σχολῆς τε τῶν ἄλλων πλείστης ἂν εἴη καὶ αὐτῆς τέχνης τε καὶ ἐπιμελείας μεγίστης δεόμενον. Οἶμαι ἔγωγε, ἢ δ' ὅς. Ἀρ' οὖν οὐ καὶ φύσεως ἐπιτηδεύσας εἰς αὐτὸ τὸ ἐπιτήδευμα; Πῶς δ' οὐ; Ἡμέτερον δὴ ἔργον ἂν εἴη, ὡς ἔοικεν, εἴπερ οἰοί τ' ἐσμέν, ἐκλέξασθαι, τίνες τε καὶ ποῖαι φύσεις ἐπιτηδεύσαι εἰς πόλεως φυλακὴν. Ἡμέτερον μέντοι. Μὰ Δία, ἦν δ' ἐγώ, οὐκ ἄρα φαῦλον πρᾶγμα ἡράμεθα· ὅμως δὲ οὐκ ἀποδειχιατέον, ὅσον 375 γ' ἂν δύναμις παρείκη. Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη. Οἶσι οὖν τι, ἦν δ' ἐγώ, διαφέρειν φύσιν γενναίου σκύλακος εἰς φυλακὴν νεανίσκου εὐγενοῦς; Τὸ ποῖον λέγεις; Οἶον ὀξύν τέ που δεῖ αὐτοῖν ἑκάτερον εἶναι πρὸς αἰσθησὶν καὶ ἐλαφρὸν πρὸς τὸ αἰσθανόμενον διωκᾶσθαι, καὶ ἰσχυρὸν αὐτῷ, ἐὰν δέῃ ἐλόντα διαμάχεσθαι. Δεῖ γὰρ οὖν, ἔφη, πάντων τούτων. Καὶ μὴν ἀνδρεῖόν γε, εἴπερ εὖ μαχεῖται. Πῶς δ' οὐ; Ἀνδρεῖος δὲ εἶναι ἄρα ἐθελήσῃ ὁ μὴ θυμοειδὴς εἴτε ἵππος εἴτε κύων ἢ ἄλλο ὅτιοῦν ζῶον; ἢ οὐκ Β ἐννενόηκας, ὡς ἁμαχόν τε καὶ ἀνίκητον θυμός, οὗ παρόντος ψυχὴ πᾶσα πρὸς πάντα ἀφοβός τέ ἐστι καὶ ἀήττητος; Ἐννενόηκα. Τὰ μὲν τοίνυν τοῦ σώματος οἶον δεῖ τὸν φύλακα εἶναι, δῆλα. Ναί. Καὶ μὴν καὶ τὰ τῆς ψυχῆς, ὅτι γε θυμοειδῆ. Καὶ τοῦτο. Πῶς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, οὐκ ἄγριοι ἀλλήλοις

szerek közül, ha kezébe veszi őket valaki, egy se teszi őt mesteremberré, vagy atlétává, sőt még hasznukat se veheti az olyan, a ki nem ismeri valamennyiöknek a csínyját-bínyját és nem szerzett elég gyakorlatot bennök? No hiszen volna is nagy áruk a műszereknek akkor, volt rá az ő felelete.

XV. Így tehát, folytattam tovább, minél fontosabb az örök feladata, annál több szabadságra van a többi foglalkozó- **E** soktól szükségök s viszont annál több gyakorlatra és éberségre is egyszersmind. Ezt magam is gondolom, felelte ő. Hát magára a foglalkozásra veleszületett rátermettségre vajjon nincs-e? Már hogylene volna? A mi feladatunk, úgy látszik, az volna tehát, hogy, ha bírjuk, válaszszuk ki, melyik és minő természet alkalmas az állam őrizetére. Bizony, hogy ez volna. Zeus uccse, nem kis dolog, a mire vállalkoztunk, mondtam én rá. De azért csak még se hagyjunk gyáván fel vele, a meddig az erőnk bírja. Persze hogy ne, válaszolta ő. ³⁷⁵ Gondolod-e hát, kértem ekkor tőle, hogy egy nemesfajta kölyök-kutyának a természete különbözik valamit egy nemes ifjúnak a természetétől az örökös szempontjából? Hogy mondd? Pl. hogy mind a kettőjüknek éles szimatúnak kell lennie az észrevevésben s ha észrevette, gyorsnak az üldözésben s viszont erősnek is egyszersmind, ha birkóznia kell az elfogottal. Minden esetre szüksége van mindezekre, mondtotta ő rá. Sőt bizony még bátornak is kell lennie, ha vitézül meg akarja állani a harcot. Már hogylene kellene? De vajjon lesz-e az valaha bátor, a mi nem tüzes és heves, már akár ló, akár kutya, vagy akármi más élő lény? Vagy nem vetted-e **B** még észre, hogy mily leverhetetlen és felülmúlhatatlan a tűz és hév s a melyben meg van, mily rettenthetetlen és legyőzhetetlen minden olyan lélek? Már észrevettem. Hogy testi tulajdonságait tekintve minőnek kell tehát az örnek lennie, ez most már világos. Az. Sőt még ha a lelki sajátságait nézzük is, t. i. hogy tüzesnek és hevesnek. Ez is. De vajjon nem

ἔσονται καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις, ὄντες τοιοῦτοι τὰς φύσεις;
 Μὰ Δία, ἣ δ' ὅς, οὐ ῥαδίως. Ἀλλὰ μέντοι δεῖ γε πρὸς μὲν
 C τοὺς οἰκείους πράους αὐτοὺς εἶναι, πρὸς δὲ τοὺς πολεμίους
 χαλεπούς· εἰ δὲ μὴ, οὐ περιμενουσιν ἄλλους σφᾶς διολέσαι,
 ἀλλ' αὐτοὶ φθῆσονται αὐτὸ δράσαντες. Ἀληθῆ, ἔφη. Τί οὖν,
 ἣν δ' ἐγώ, ποιήσομεν; πόθεν ἅμα πρᾶον καὶ μεγαλόθυμον ἦθος
 εὐρήσομεν; ἐναντία γάρ, που θυμοειδεῖ πραεῖα φύσις. Φαίνεται.
 Ἀλλὰ μέντοι τούτων ὁποτέρου ἂν στέρηται, φύλαξ ἀγαθὸς οὐ
 μὴ γένηται· ταῦτα δὲ ἀδύνατοις ἔοικε, καὶ οὕτω δὴ ξυμβαίνει
 D ἀγαθὸν φύλακα ἀδύνατον γενέσθαι. Κινδυνεύει, ἔφη. καὶ ἐγώ
 ἀπορήσας τε καὶ ἐπισκεψάμενος τὸ ἔμπροσθεν, Δικαίως γε, ἣν
 δ' ἐγώ, ὦ φίλε, ἀποροῦμεν· ἥς γὰρ προυθέμεθα εἰκόνοσ ἀπελεί-
 φθημεν. Πῶς λέγεις; Οὐκ ἐνοήσαμεν, ὅτι εἰσὶν ἅρα φύσεις,
 οἷας ἡμεῖς οὐκ ᾤθημεν, ἔχονται τάναντία ταῦτα. Ποῦ δὴ;
 Ἴδοι μὲν ἂν τις καὶ ἐν ἄλλοις ζώοις, οὐ μέντ' ἂν ἦκιστα ἐν
 E ᾧ ἡμεῖς παρεβάλλομεν τῷ φύλακι. οἶσθα γάρ, που τῶν γενναίων
 κυνῶν, ὅτι τοῦτο φύσει αὐτῶν τὸ ἦθος, πρὸς μὲν τοὺς συνή-
 θεις τε καὶ γνωρίμους ὡς οἶόν τε πραοτάτους εἶναι, πρὸς δὲ
 τοὺς ἀγνώτας τὸνναντίον. Οἶδα μέντοι. Τοῦτο μὲν ἅρα, ἣν δ'
 ἐγώ, δυνατόν, καὶ οὐ παρὰ φύσιν ζητοῦμεν τοιοῦτον εἶναι τὸν
 φύλακα. Οὐκ ἔοικεν.

XVI. Ἄρ' οὖν σοι δοκεῖ ἔτι τοῦδε προσδεῖσθαι ὁ φυλακι-
 κὸς ἐσόμενος, πρὸς τῷ θυμοειδεῖ ἔτι προσγενέσθαι φιλόσοφος
 376 τὴν φύσιν; Πῶς δὴ; ἔφη. οὐ γὰρ ἐννοῶ. Καὶ τοῦτο, ἣν δ'
 ἐγώ, ἐν τοῖς κυσὶ κατόφει, ὃ καὶ ἄξιον θαυμάσαι τοῦ θηρίου.

lesznek-e erőszakosak, édes Glaukon, kérdeztem ekkor tőle, egymással és többi polgártársaikkal szemben, ha ilyen természetűek? Zeus uccse, fele se tréfa, mondotta ő rá. Pedig bizony barátaik iránt szelideknek, ellenségeikkel pedig kegyetleneknek kell lenniök. Mert ha nem azok, akkor ugyan nem kell másokra várniok, hogy tönkre tegyék őket; megteszik ezt ök maguk: önmaguk teszik magukat tönkre. Igazad van, mondja ő. Mit tegyünk hát? kérdém tőle. Hol találunk szelid, meg tüzes-heves jellemet is egyszerre? Mert hiszen a tüzes-heves jellemnek a szelid csak ellentéte? Úgy látszik. Pedig bizony akármelyikőjüktől fosztunk meg valakit, ebből ugyan nem lesz jó ör. Együtt pedig lehetetlen dolognak látszanak. Ebből tehát az következik, hogy jó örnek lenni lehetetlenség. Bizony úgy tetszik, mondotta. Én pedig, miután e zavaromban a mondottakat újra átgondoltam, így folytattam: Nem csuda, hogy zavarban vagyunk, édes barátom, hiszen messze eltértünk a felvettük hasonlattól. Hogy mondd? Nem gondoltunk rá, hogy van bizony olyan természet, a minőt mi lehetetlennek tartottunk, már a mely egyesíti magában ezen ellentéteket. Ugyan hol? Láthatja valaki a többi állatoknál is, de legjobban mégis annál, a melyet az örhöz hasonlítottunk. Hiszen csak tudod a jó fajta kutyákról, E hogy már természetöknél fogva olyan a jellemök, hogy csupa szelidség az ő megszokott ismerőseik iránt, de az ismeretlennel szemben épp az ellenkező. Persze, hogy tudom. Ez hát íme lehetséges, mondom én, s így nem természetellenes azt kívánnunk, hogy az ör is ilyen legyen. Úgy látszik.

XVI. S vajjon nem gondolod-e most már, hogy annak, a ki örnek készül, azonkívül, hogy tüzes-heves, természettől még filozofusnak is kell lennie? Hogy-hogy? kérdé ő, mert ezt nem értem. Ezt is a kutyáknál fogod észrevenni, mondom 376 én erre neki. S ez valóban csudálatra méltó vonás egy állatnál. Ugyan micsoda? Az, hogy ha idegent lát, a nélkül, hogy

Τὸ ποῖον; Ὅν μὲν ἂν ἴδῃ ἀγνώτα, χαλεπαίνει, οὐδὲν δὲ κακὸν προπεπονθώς· ὃν δ' ἂν γινώριμον, ἀσπάζεται, καὶ μὴδὲν πώποτε ὑπ' αὐτοῦ ἀγαθὸν πεπόνθη. ἢ οὕτω τοῦτο ἐθαύμασας; Οὐ πάνυ, ἔφη, μέχρι τούτου προσέσχον τὸν νοῦν· ὅτι δέ που ὁρᾷ ταῦτα, δῆλον. Ἀλλὰ μὴν κομψόν γε φαίνεται τὸ πάθος αὐτοῦ τῆς

B φύσεως καὶ ὡς ἀληθῶς φιλόσοφον. Πῇ δὴ; Ἦι, ἣν δ' ἐγώ, ὅψιν οὐδενὶ ἄλλῳ φίλην καὶ ἐχθρὰν διακρίνει, ἢ τῷ τὴν μὲν καταμαθεῖν, τὴν δὲ ἀγνοῆσαι· καίτοι πῶς οὐκ ἂν φιλομαθὲς εἴη, συνέσει τε καὶ ἀγνοίᾳ ὀριζόμενον τό τε οἰκτεῖον καὶ τὸ ἀλλότριον; Οὐδαμῶς, ἢ δ' ὅς, ὅπως οὔ. Ἀλλὰ μέντοι, εἶπον ἐγώ, τό γε φιλομαθὲς καὶ φιλόσοφον ταῦτόν; Ταῦτόν γάρ, ἔφη. Οὐκοῦν θαρροῦντες τιθώμεν καὶ ἐν ἀνθρώπῳ, εἰ μέλλει πρὸς

C τοὺς οἰκτεῖους καὶ γινώριμους πρᾶός τις ἔσσεσθαι, φύσει φιλόσοφον καὶ φιλομαθῇ αὐτὸν δεῖν εἶναι; Τιθώμεν, ἔφη. Φιλόσοφος δὴ καὶ θυμοειδὴς καὶ ταχὺς καὶ ἰσχυρὸς ἡμῖν τὴν φύσιν ἔσται ὁ μέλλων καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἔσσεσθαι φύλαξ πόλεως; Παντάσῃ μὲν οὖν, ἔφη. Οὗτος μὲν δὴ ἂν οὕτως ὑπάρχοι· θρέφονται δὲ δὴ ἡμῖν οὗτοι καὶ παιδευθήσονται τίνα τρόπον; καὶ ἄρα τι

D προὔργου ἡμῖν ἐστὶν αὐτὸ σκοποῦσι πρὸς τὸ κατιδεῖν, οὐπερ ἕνεκα πάντα σκοποῦμεν, δικαιοσύνην τε καὶ ἀδικίαν τίνα τρόπον ἐν πόλει γίγνεται; ἵνα μὴ ἔω μὲν ἱκανὸν λόγον ἢ συχνὸν διεξιῶμεν. καὶ ὁ τοῦ Γλαύκωνος ἀδελφὸς Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ἔγωγε προσδοκῶ προὔργου εἶναι εἰς τοῦτο ταύτην τὴν σκέψιν. Μὰ Δία, ἣν δ' ἐγώ, ὦ φίλε Ἀδεΐμαντε, οὐκ ἄρα ἀφετέον, οὐδ' εἰ μακροτέρα τυγχάνει οὔσα. Οὐ γὰρ οὖν. Ἴθι οὖν, ὥσπερ ἐν

ez bántotta volna, megugatja, ha pedig ismerőst, farkesóválva közeledik hozzá, még ha soha semmi jót se kapott tőle. Vagy ezen még soha sem csudálkoztál? Én bizony nem igen törődtem vele eddig, válaszolta ő rá; de hogy csakugyan így tesz, az bizonyos. És ez bizony valóban udvarias egy vonásnak látszik az ő természetében és igazán filozofusnak is. Már *gyeng* hogyan? Úgy feleltem én rá, hogy barátságos és ellenséges *B* magaviseletét csak ahhoz szabja, hogy az egyiket ismeri, a másikat meg nem ismeri. Már hogyné volna hát bölcseségekdedelő, ha bölcs megismerés és meg nem ismerés útján határoz meg hozzátartozót is, meg idegent is egyaránt. Nem is lehet soha másképp, mondja ő rá. Már pedig a bölcseségekdedelő és a filozofus, kérdeztem akkor, csak egyet jelent, úgy-e? Persze, hogy egyet, mondja ő. Így hát bátran felállíthatjuk az emberre is azt a tételt, hogy ha valaki hozzátartozói és ismerősei iránt szelid akar lenni, akkor neki már természettől filozofusnak és bölcseségekdedelőnek kell lennie. Állit- *C* suk fel, felelte ő. E szerint hát filozofusnak, tüzes-hevesnek, gyorsnak és erősnek kell már természettől lennie annak, a ki tetőtől-talpig derék őre akar lenni az államnak? Már mindenesetre, válaszolta ő rá, Ez hát már csak meg volna így valahogy. De miképpen neveljük és képezzük ki az ilyeneket most már? S vajjon segít-e ez rajtunk csak egy mákszemnyit is, ha meggondoljuk, annak a megismerésében, a *D* miért most mindezt vizsgálgatjuk, t. i. hogy miképpen jó hát létre az igazságosság és az igazságtalanság? Hogy valahogy valami célravezető vizsgálódást el ne hagyjunk s valami terjedelmesbe bele ne kapjunk. S ekkor aztán a Glaukon testvére szólt bele: Már én mindenesetre csak amondó vagyok, hogy erre a célra bizony haszonnal jár ez a vizsgálódás. Zeus uccse, nem is hagyjuk hát abba, kedves Adeimantos, mondom én ekkor neki, még akkor sem, ha kelleténél hosszabbra találna is valahogy nyúlni. Persze, hogy nem. Rajta

Εμύθῳ μυθολογοῦντές τε καὶ σχολὴν ἄγοντες λόγῳ παιδεύωμεν τοὺς ἄνδρας. Ἀλλὰ χρή.

XVII. Τίς οὖν ἡ παιδεία; ἢ χαλεπὸν εὐρεῖν βελτίῳ τῆς ὑπὸ τοῦ πολλοῦ χρόνου εὐρημένης; ἔστι δέ που ἡ μὲν ἐπὶ σώμασι γυμναστική, ἡ δ' ἐπὶ ψυχῇ μουσική. Ἔστι γάρ. Ἄρ' οὖν οὐ μουσικῇ πρότερον ἀρξόμεθα παιδεύοντες ἢ γυμναστικῇ; Πῶς δ' οὐ; Μουσικῆς δ' εἰπὼν τίθης λόγους, ἢ οὐ; Ἐγωγε. Λόγων δέ διττὸν εἶδος, τὸ μὲν ἀληθές, ψεῦδος δ' ἕτερον; Ναί. 377 Παιδευτέον δ' ἐν ἀμφοτέροις, πρότερον δ' ἐν τοῖς ψευδέσιν; Οὐ μανθάνω, ἔφη, πῶς λέγεις. Οὐ μανθάνεις, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι πρῶτον τοῖς παιδίῳις μύθους λέγομεν; τοῦτο δέ που ὡς τὸ ὅλον εἰπεῖν ψεῦδος, ἐνὶ δὲ καὶ ἀληθῇ. πρότερον δὲ μύθοις πρὸς τὰ παιδία ἢ γυμνασίῳις χρώμεθα. Ἔστι ταῦτα. Τοῦτο δὴ ἔλεγον, ὅτι μουσικῆς πρότερον ἀπτέον ἢ γυμναστικῆς. Ὁρθῶς, ἔφη. Οὐκοῦν οἶσθ' ὅτι ἀρχὴ παντὸς ἔργου μέγιστον, ἄλλως τε καὶ Β νέῳ καὶ ἀπαλῷ ὄψοῦν; μάλιστα γάρ δὴ τότε πλάττεται καὶ ἐνδύεται τύπος, ὃν ἂν τις βούληται ἐνσημῆνασθαι ἐκάστῳ Κομιδῇ μὲν οὖν. Ἄρ' οὖν ῥαδίως οὕτω παρήσομεν τοὺς ἐπίτυχόντας ὑπὸ τῶν ἐπιτυχόντων μύθους πλασθέντας ἀκούειν τοὺς παῖδας καὶ λαμβάνειν ἐν ταῖς ψυχαῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐναντίας δόξας ἐκείναις, ἅς, ἐπειδὴν τελεωθῶσιν, ἔχειν οἰησόμεθα δεῖν αὐτούς; Οὐδ' ὅπωςτιοῦν παρήσομεν. Πρῶτον δὴ ἡμῖν, ὡς ἔοικεν, ἐπι- στατητέον τοῖς μυθοποιοῖς, καὶ ὃν μὲν ἂν καλὸν ποιήσωσιν. C ἐγκριτέον, ὃν δ' ἂν μὴ, ἀποκριτέον· τοὺς δ' ἐγκριθέντας πείσο- μεν τὰς τροφούς τε καὶ μητέρας λέγειν τοῖς παισὶ καὶ πλάττειν

tehát, mintha csak úgy mesemondással csevegnők el a szabad időt, neveljük fel most szóval itt ezeket az embereket. Jó, E legyen hát.

XVII. És mi a nevelés már most? Vagy tán nehéz dolog is egy jobbat találni, mint a melyet már oly régi idő óta találtak? És ez nem más, mint a testre nézve a tornázó, a lélekre nézve pedig a zenei. Persze, hogy az. S vajjon a nevelést nem a zenével¹⁸ kezdjük-e előbb, mint a tornázással? Már hogynem? S mikor a zenét emlited, oda számítod-e a beszédet is, vagy nem? Már én oda. A beszédnek pedig két faja van: az egyik igaz, a másik meg nem igaz. Persze,³⁷⁷ Nevelni pedig mind a kettőben lehet; előbb persze a nem igazban szoktak. Nem értem, hogy hogy mondod, felelte ő rá. Nem tudod azt, kérdém ekkor tőle, hogy a gyermekeknek először is meséket mondunk? Ezek pedig egészben véve nem igaz dolgok, mondom neki, bárha akad olykor igaz is közöttük. Előbb fogjuk tehát mesére a gyermekeket, mint tornázásra. Úgy van, előbb. Ezt mondtam tehát azzal, hogy előbb kell a zenéhez nyulnunk, mint a tornázáshoz. Helyes, mondotta ő erre. Azt meg már csak tudod, hogy minden dologban a kezdet a legfőbb,¹⁹ különösen akármilyen fiatalnál és gyöngénél. B Mert legkivált éppen akkor alakul meg és vésődik be az a jelleg, a melyet kire-kire rányomni szeretne az ember. Természetesen. Vajjon megengedjük-e hát egykönnyen, hogy a gyermekek csak úgy történetesen holmi történetesen költött meséket halljanak és véssenek be a lelkökbe, olyanokat, a melyek épp ellenkezőnek azokkal a nézetekkel, a melyekkel, a mikor már megemberedtek, kell majd a mi meggyőződésünk szerint birniok. Semmi szín alatt sem engedünk meg ilyest. Legelőször is a meseköltőket kell tehát, úgy látszik, vizsgálat alá vennünk s a mit helyesen költöttek, elfogadnunk C és a mit nem, azt eldobnunk. S az elfogadottakat elmondattuk aztán a nevelőkkel és anyákkal a gyermekeknek s így

τὰς ψυχὰς αὐτῶν τοῖς μύθοις πολὺ μᾶλλον ἢ τὰ σώματα ταις
 χερσίν, ὧν δὲ νῦν λέγουσι τοὺς πολλοὺς ἐκβλητέον. Ποίους δὴ;
 ἔφη. Ἐν τοῖς μείζουσιν, ἣν δ' ἐγώ, μύθοις ὀφόμεθα καὶ τοὺς
 ἐλάττους. δεῖ γὰρ δὴ τὸν αὐτὸν τύπον εἶναι καὶ ταῦτ' οὐ δύνα-
 D σθαι τοὺς τε μείζους καὶ τοὺς ἐλάττους. ἢ οὐκ οἶει; Ἐγωγ',
 ἔφη· ἀλλ' οὐκ ἐννοῶ οὐδὲ τοὺς μείζους τίνας λέγεις. Οὐδ' Ἡσίο-
 δός τε, εἶπον, καὶ Ὅμηρος ἡμῖν ἐλεγέτην καὶ οἱ ἄλλοι ποιηταί.
 οὗτοι γὰρ ποὺ μύθους τοῖς ἀνθρώποις ψευδεῖς συντιθέντες ἔλε-
 γόν τε καὶ λέγουσιν. Ποίους δὴ, ἢ δ' ὅς, καὶ τί αὐτῶν μεμφό-
 μενος λέγεις; Ὅπερ, ἣν δ' ἐγώ, χρὴ καὶ πρῶτον καὶ μάλιστα
 μέμφεσθαι, ἄλλως τε καὶ ἐάν τις μὴ καλῶς ψεύθῃται. Τί
 E τοῦτο; Ὅταν ^{αὐτῶν} εἰκάζῃ τις κακῶς τῷ λόγῳ περὶ θεῶν τε καὶ
 ἡρώων οἰοί εἶσιν, ὥσπερ γραφεὺς μηδὲν ἑοικότα γράφων οἷς
 ἂν ὅμοια βουληθῇ γράψαι. Καὶ γάρ, ἔφη, ὀρθῶς ἔχει τὰ γε
 τοιαῦτα μέμφεσθαι. ἀλλὰ πῶς δὴ λέγομεν καὶ ποῖα; Πρῶτον
 μὲν, ἣν δ' ἐγώ, τὸ μέγιστον καὶ περὶ τῶν μεγίστων ψεῦδος ὁ
 εἰπὼν οὐ καλῶς ἐψεύσατο, ὡς Οὐρανός τε εἰργάσατο ἅ φησι
 378 δρᾶσαι αὐτὸν Ἡσίοδος, ὃ τε αὖ Κρόνος ὡς ἐτιμωρήσατο αὐτόν·
 τὰ δὲ δὴ τοῦ Κρόνου ἔργα καὶ πάθη ὑπὸ τοῦ υἱέος, οὐδ' ἂν
 εἰ ἦν ἀληθῆ, ὥμην δεῖν ῥαδίως οὕτω λέγεσθαι πρὸς ἄφρονάς
 τε καὶ νέους, ἀλλὰ μάλιστα μὲν σιγᾶσθαι, εἰ δὲ ἀνάγκη τις
 ἦν λέγειν, δι' ἀπορρήτων ἀκούειν ὡς ὀλιγίστους, θυσαμένους
 οὐ χοῖρον, ἀλλὰ τι μέγα καὶ ἄπορον θῦμα, ὅπως ὃ τι ἐλαχί-

sokkal jobban alakítjuk majd a lelköket a mesékkel, mint testöket a kezünkkel. De azok közül, a miket most mesélgetnek nekik, a legtöbbet el kell dobnunk. S ugyan melyeket? kérdé. Majd a nagyobbakban látni fogjuk a kisebbeket is, felelém neki; mert hiszen mind a nagyobbaknak, mind a kisebbeknek szakasztott ugyanazon jelleggel és azon egy jelentőséggel kell birniok. Vagy nem gondolod? Gondolom D biz' én, mondotta; de azt sem értem még, hogy melyeket mondasz nagyobbaknak. A melyeket Hesiodos meg Homeros mondott el nekünk, meg a többi költők, feleltem erre neki. Mert hát bizony ők költöttek hazug meséket az embereknek s elmondották és mondják még manap is. S ugyan milyeneket, kérdé ő, vagy mit ócsárolsz most náluk, hogy így beszélsz? Azt, feleltem rá, a mit legelőször és legjobban kell ócsárolni náluk, kiváltképpen ha valaki még ügyetlenül is hazudik. S mi az? Ha valaki az isteneknek és hősöknek E lerajzolásában, hogy milyenek, rosszul utánoz, akárcsak az a festő, a kinek a képei nem hasonlítanak azokhoz, a kiknek hasonmását akarta ábrázolni. Ezt aztán már rendjén levő dolog ócsárolni, mondotta ő rá. De hogy gondolod és mit is gondolsz tulajdonképpen? Hát először is, mondom én ekkor, a ki a legnagyobb és legnagyobb dolgokról szóló hazugságot mondotta, az ügyetlenül hazudta azt, hogy Uranus olyat tett volna, a mit Hesiodos fog rá,²⁰ hogy megtette, s aztán hogy 378 Kronos ezért bosszút állott volna rajta. Aztán meg a miket Kronos tett²¹ és szenvedett a fiától, még ha igaz dolog volna, sem kellene, azt hiszem, ilyen könnyelműen előadni éretlen és gyermek-embereknek, hanem legjobb volna agyonhallgatni; ha pedig kénytelenségből mégis el kellene valakinek mondania, akkor csak titokban és mentől kevesebb embernek volna szabad hallania s ő nekik is nem egy disznót,²² hanem valami nagy és csak nagynehezen megszerezhető áldozatot kellene előbb bemutatniok, hogy csak a lehető legkevesebb

στοις συνέβη ἀκοῦσαι. Καὶ γάρ, ἡ δ' ὅς, οὗτοί γε οἱ λόγοι
 B χαλεποί. Καὶ οὐ λεκτέοι γ', ἔφην, ὦ Ἀδείμαντε, ἐν τῇ ἡμε-
 τέρᾳ πόλει, οὐδὲ λεκτέον νέφ' ἀκούοντι, ὥς ἀδικῶν τὰ ἔσχατα
 οὐδὲν ἂν θαυμαστὸν ποιοῖ, οὐδ' αὖ ἀδικοῦντα πατέρα κολάζων
 παντὶ τρόπῳ, ἀλλὰ δρῶν ἂν ὅπερ θεῶν οἱ πρῶτοί τε καὶ μέγι-
 στοι. Οὐ μὰ τὸν Δία, ἡ δ' ὅς, οὐδὲ αὐτῷ μοι δοκεῖ ἐπιτήδεια
 εἶναι λέγειν. Οὐδέ γε, ἦν δ' ἐγώ, τὸ παράπαν, ὥς θεαὶ θεοὶς
 πολεμοῦσί τε καὶ ἐπιβουλεύουσι καὶ μάχονται· οὐδὲ γὰρ ἀληθῆ·
 C εἴ γε δεῖ ἡμῖν τοὺς μέλλοντας τὴν πόλιν φυλάξειν αἰσχιστον
 νομίζειν τὸ ῥαδίως ἀλλήλοισ ἀπεχθάνεσθαι· πολλοῦ δεῖ γιγαντο-
 μαχίας τε μυθολογητέον αὐτοῖς καὶ ποικιλτέον, καὶ ἄλλας
 ἔχθρας πολλὰς καὶ παντοδαπὰς θεῶν τε καὶ ἡρώων πρὸς συγ-
 γενεῖς τε καὶ οἰκείους αὐτῶν· ἀλλ' εἴ πως μέλλομεν πείσειν,
 ὥς οὐδεὶς πώποτε πολίτης ἕτερος ἐτέρῳ ἀπήχθετο οὐδ' ἔστι
 D τοῦτο ὅσιον, τοιαῦτα μᾶλλον πρὸς τὰ παιδία εὐθὺς καὶ γέρουσι
 καὶ γραιυσὶ καὶ πρεσβυτέροις γιγνομένοις, καὶ τοὺς ποιητὰς ἐγγὺς
 τούτων ἀναγκαστέον λογοποιεῖν. Ἦρας δὲ δεσμοὺς ὑπὸ νιέος
 καὶ Ἥφαιστου ῥίψεις ὑπὸ πατρός, μέλλοντος τῇ μητρὶ τυπτο-
 μένῃ ἀμύνειν, καὶ θεομαχίας ὅσας Ὅμηρος πεποίηκεν οὐ πα-
 ραδεπτέον εἰς τὴν πόλιν, οὔτ' ἐν ὑπονοίαις πεποιημένας οὔτε
 E ἄνευ ὑπονοιῶν. ὁ γὰρ νέος οὐκ οἶός τε κρίνειν ὃ τί τε ὑπόνοια
 καὶ ὃ μῆ, ἀλλ' ἃ ἂν τηλικούτος ὢν λάβῃ ἐν ταῖς δόξαις, δυσ-

embernek sikerüljön meghallani őket. Már az igaz, mondja ő erre, hogy bizony visszatetszők ezek az elbeszélések. És a mi B államunkban, folytattam én tovább, nem is volna ám szabad, édes Adeimantos, elmondani őket. Sőt még ha elmondanák, se volna szabad egy gyereknek hallania, hogy a ki a legiszonyatosabb igazságtalanságot követi el, nem cselekszik semmi feltűnő dolgot, valamint hogy az sem, a ki igazságtalankodó atyját minden módon megfélemezteti, hanem csakis úgy cselekszik, a hogy a legelső és leghatalmasabb istenek. Nem bizony, Zeusra mondom, válaszolta ő erre, ilyeneket elbeszélni nekem magamnak sem látszik valami szükséges dolognak. S különösen nem bizony az olyat, tettem én hozzá, hogy C az istenek istenekkel háboruskodnak, gonosz tervet eszelnek ki és harcolnak egymás ellen, — hiszen mindez nem is igaz, — ha ugyan azt akarjuk, hogy a kik az államot őrizni készülnek, a leggaládabb dolognak tartsák az egymással való gyakori ellenségeskedést. Szó sincs róla, hogy gigász-harcokat mesélgessenek és színezzgessenek ki nekik s az isteneknek és hősöknek sok más egyéb mindenféle küzdelmeit rokonaikkal és hozzátartozóikkal. De ha éppen hatni akarunk rájuk, hát akkor, hogy soha még semmiféle polgár nem ellenségeskedett a másikával, hisz' az istentelenség is, ilyeneket mesél- D jenek mindjárt a gyermekeknek öreg emberek is, vén anyókák is, szóval a kik korban már előrehaladottabbak; a költőket meg rá kell szorítani, hogy költeményeket csakis ide-oda effélékről irogassanak. De hogy Herát megkötözte a fia,²³ Hephaistost meg lehajította az apja,²⁴ mivel segítségére sietett az anyjának, mikor ütötték s mindazokat az isten-harcokat, a melyeket Homeros költött, nem szabad ám az államunkba befogadnunk, már akár képes értelemben költötte is őket, akár képes értelem nélkül. Mert a gyermek nem tudja még megítélni, mi a képes értelem és mi nem, hanem E a mit abban a korban képzei közé fogad, az rendesen

historisch *valutisch*
 ἐκνιπτά τε καὶ ἀμετάστατα φιλεῖ γίγνεσθαι. ὦν δὴ ἴσως ἕνεκα
 7 περὶ παντὸς ποιητέον, ἃ πρῶτα ἀκούουσιν, ὅ τι κάλλιστα μεμυ-
 θολογημένα πρὸς ἀρετὴν ἀκούειν.

XVIII. Ἐχει γάρ, ἔφη, λόγον. ἀλλ' εἴ τις αὖ καὶ ταῦτα
 ἐρωτῇ ἡμᾶς, ταῦτα ἅττα ἐστὶ καὶ τίνες οἱ μῦθοι, τίνας ἂν
 φαῖμεν; καὶ ἐγὼ εἶπον Ὡ Ἀδείμαντε, οὐκ ἐσμὲν ποιηταὶ ἐγώ
 379 τε καὶ σὺ ἐν τῷ παρόντι, ἀλλ' οἰκιστὰὶ πόλεως. οἰκισταῖς δὲ
 τοὺς μὲν τύπους προσήκει εἰδέναι, ἐν οἷς δεῖ μυθολογεῖν τοὺς
 ποιητάς, παρ' οὓς ἐὰν ποιῶσιν οὐκ ἐπιτρεπτέον, οὐ μὲν αὐτοῖς
 γε ποιητέον μύθους. Ὅρθῳς, ἔφη· ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο, οἱ τύποι
 περὶ θεολογίας τίνες ἂν εἶεν; Τοιοῖδε ποῦ τινες, ἣν δ' ἐγώ·
 οἷος τυγχάνει ὁ θεὸς ὢν, ἀεὶ θήπου ἀποδοτέον, ἐάν τις
 αὐτὸν ἐν ἔπеси ποιῇ ἐάν τε ἐν τραγῳδίᾳ. Δεῖ γάρ. Οὐκοῦν ἀγα-
 B θὸς ὅ γε θεὸς τῷ ὄντι τε καὶ λεκτέον οὕτως; Τί μὲν; Ἀλλὰ
 μὲν οὐδὲν γε τῶν ἀγαθῶν βλαβερόν. ἦ γάρ; Οὐ μοι δοκεῖ.
 Ἄρ' οὖν, ὃ μὴ βλαβερόν, βλάπτει; Οὐδαμῶς. Ὁ δὲ μὴ βλάπτει,
 κακόν τι ποιεῖ; Οὐδὲ τοῦτο. Ὁ δὲ γε μὴδὲν κακὸν ποιεῖ, οὐδ'
 ἂν τινος εἴη κακοῦ αἷτιον; Πῶς γάρ; Τί δέ; ὠφέλιμον τὸ
 ἀγαθόν; Ναί. Αἷτιον ἄρα εὐπραγίας; Ναί. Οὐκ ἄρα πάντων
 γε αἷτιον τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ τῶν μὲν εὖ ἐχόντων αἷτιον, τῶν δὲ
 C κακῶν ἀναίτιον. Παντελῶς γ', ἔφη. Οὐδ' ἄρα, ἣν δ' ἐγώ, ὁ
 θεός, ἐπειδὴ ἀγαθός, πάντων ἂν εἴη αἷτιος, ὥς οἱ πολλοὶ λέ-
 γουσιν, ἀλλ' ὀλίγων μὲν τοῖς ἀνθρώποις αἷτιος, πολλῶν δὲ

kitörölhetetlen és megváltozhatatlan szokott lenni. Éppen ezért a legnagyobb gondot kell rá fordítanunk, hogy abban, a mit először hallanak, az erény szempontjából a legislegszebben kigondolt dolgokat hallják.

XVIII. Már ennek aztán, mondotta, megvan a józan értelme. De ha viszont azt is kérdezné most tőlünk valaki, hogy hát mik ezek és milyenek azok a mesék, minőket mondanánk neki? S erre én ezt válaszoltam: Nem költők vagyunk mi most, édes Adeimantos, se én, se te, hanem államalapítók. 379 Államalapítónak pedig csakis a körvonalakat kell ismernie, a melyek szerint a költőknek kell azután költeményeket írniok. Velök ellenkező módon nem szabad megengedni, hogy költeményt írjanak, sem a maguk feje szerint nem szabad meséket kigondolniok. Helyes, mondotta ő rá. De a mi épp ezt a dolgot, t. i. ezeket a körvonalakat illeti, milyenek legyenek ezek pl. az isten-tanban? Körülbelül ilyenek, feleltem neki, pl. azt, hogy milyen éppen az isten, talán mindig le kellene írni, már akár eposban ábrázolja őt valaki, akár tragédiában. Persze, hogy le kellene. Továbbá az Isten a B valóságban bizonyára csak jó, tehát így is kell őt nemde bemutatni? Már hogy is különben? De a mi jó, az bizony már csak nem ártalmas, vagy igen? Én nem hiszem. S az, a mi nem ártalmas, okoz-e vajjon kárt valamiben? Sohasem. A mi pedig kárt nem okoz, tesz-e az valami rosszat? Ezt sem. A mi pedig rosszat nem tesz, az bizony csak nem is oka semmi rossznak? Már hogy volna? Hát aztán hasznos-e a jó? Persze, hogy az. Tehát a jóllétnek az oka? Az. Nem mindennek oka tehát a jó, hanem csakis a mi jó sorsban van, annak az oka, a bajokban pedig már ártatlan. Betűröl-betűre így van, válaszolta reá. Az istenség tehát, folytattam C tovább, mivel jó, nem is mindennek az oka, a hogy a sokaság állítja, hanem csakis kevés dolognak az oka az emberiségre nézve, sokban pedig ártatlan; mert hát sokkal kevesebb

ἀναίτιος· πολὺ γὰρ ἐλάττω τὰγαθὰ τῶν κακῶν ἡμῖν· καὶ τῶν
 μὲν ἀγαθῶν οὐδένα ἄλλον αἰτιατέον, τῶν δὲ κακῶν ἄλλ' ἅττα
 δεῖ ζητεῖν τὰ αἷτια, ἀλλ' οὐ τὸν θεόν. Ἀληθέστατα, ἔφη, δοκεῖς
 μοι λέγειν. Οὐκ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἀποδεκτέον οὔτε Ὀμήρου οὔτ'
 D ἄλλου ποιητοῦ ταύτην τὴν ἀμαρτίαν περὶ τοὺς θεοὺς ἀνοήτως
 ἀμαρτάνοντος καὶ λέγοντος, ὥς δοιοὶ πίθοι.

κατακείαται ἐν Διὶ οὐδεὶ
 κηρῶν ἔμπλεισι, ὁ μὲν ἐσθλῶν, αὐτὰρ ὃ δειλῶν·

καὶ ᾧ μὲν ἂν μίξας ὁ Ζεὺς δῶ ἀμφοτέρων,
 ἄλλοτε μὲν τε κακῷ ὅ γε κύρεται, ἄλλοτε δ' ἐσθλῷ,
 ᾧ δ' ἂν μὴ, ἀλλ' ἄκρατα τὰ ἕτερα,
 τὸν δὲ κακῇ βούβρωστις ἐπὶ χθόνα διὰν ἐλαύνει·

E οὐδ' ὥς ταμίας ἡμῖν Ζεὺς ἀγαθῶν τε κακῶν τε τέτυκται.

XIX. Τὴν δὲ τῶν ὄρκων καὶ σπονδῶν σύγχρυσιν, ἣν ὁ Πάν-
 δαρος συνέχευεν, ἐάν τις φῇ δι' Ἀθηνᾶς τε καὶ Διὸς γεγονέναι,
 οὐκ ἐπαινέσόμεθα· οὐδὲ θεῶν ἔριν τε καὶ κρίσιν διὰ Θέμιτος
 380 τε καὶ Διὸς· οὐδ' αὖ, ὥς Αἰσχύλος λέγει, ἐατέον ἀκούειν τοὺς
 νέους, ὅτι

θεὸς μὲν αἰτίαν φύει βροτοῖς,
 ὅταν κακῶσαι δῶμα παμπήδην δέλη.

ἀλλ' ἐάν τις ποιῇ, ἐν οἷς ταῦτα τὰ ἱαμβεῖα ἔνεστι, τὰ τῆς
 Νιόβης πάθη ἢ τὰ Πελοπιδῶν ἢ τὰ Τρωϊκὰ ἢ τι ἄλλο τῶν
 τοιούτων, ἢ οὐ θεοῦ ἔργα ἐατέον αὐτὰ λέγειν, ἢ εἰ θεοῦ, ἐξευ-
 B ρετέον αὐτοῖς σχεδὸν ὅν νῦν ἡμεῖς λόγον ζητοῦμεν, καὶ λεκτέον,

a jó dolog számunkra, mint a rossz. A jó dolgoknak tehát senkit mást nem szabad okául adnunk, a rosszaknak pedig más valamiben kell az okát keresnünk, de nem az istenben. Tiszta igaz, a mit mondasz, azt veszem észre, felelé. Nem szabad tehát megengednünk, mondottam én tovább, hogy Homeros, vagy más valamelyik költő az istenek dolgában D hebehurgyán abba a hibába essék, hogy azt mondja,²⁵ hogy két hordó

Áll ott készen a Zeus küszöbénél;

Bennök a végzet: egyikben a jó, másikban a rossz sors;

és a kinek aztán Zeus mind a kettőből vegyesen ad,

Ezt majd hordja a sors tenyerén, majd földre tiporja;

de a kinek nem, hanem csakis a másiktól ad vegyítetlenül, ezt azután

Állati bösz éhség üzi-hajtja az isteni földön;

s azt se (engedhetjük meg), hogy Zeus a szétosztója közöttünk E a jóknak is és a rosszaknak is.

XIX. Ha pedig azt mondaná valaki, hogy az esküvel megerősített szerződés megszegése, a melyet pl. Pandaros követett el,²⁶ tulajdonképpen Athene és Zeus miatt történt, ezt nem igen dicsérnők; s nem az istenek civakodását és a Themis és Zeus hozta ítéletet sem.²⁷ Sőt még azt sem enged- 380 nők meghallgatni a fiatalságnak, a mit Aischylos mond,²⁸ t. i. hogy

Okot talál az isten emberén,

Ha szerte-szét akarja dúlni lakhelyét.

Hanem ha valaki költeményének, a melyben épp e iambus-versek vannak, Niobe sorsát teszi a tárgyává, vagy a pelopidákét s a trójaiakét, vagy más valakiknek ilyesféle dolgát, akkor vagy nem szabad megengednünk, hogy ezt az istenség művének állítsa, vagy ha már az istenének mondja, akkor valami olyas magyarázatot kell kieszelnie, a melyet mi épp most keresünk, s azt mondaná, hogy igenis az istenség igaz- B

ὥς ὁ μὲν θεὸς δίκαιά τε καὶ ἀγαθὰ εἰργάζεται, οἱ δὲ ὠνίναντο
κολαζόμενοι. ὥς δὲ ἄθλιοι μὲν οἱ δίκην διδόντες, ἦν δὲ δὴ ὁ
δρῶν ταῦτα θεός, οὐκ ἑατέον λέγειν τὸν ποιητὴν· ἀλλ' εἰ μὲν
ὅτι ἐδεήθησαν κολάσεως λέγοιεν, ὥς ἄθλιοι οἱ κακοί, διδόντες
δὲ δίκην ὠφελοῦντο ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἑατέον· κακῶν δὲ αἴτιον
φάναι θεὸν τι γίνεσθαι ἀγαθὸν ὄντα, διαμαχετέον παντὶ
τρόπῳ μήτε τινὰ λέγειν ταῦτα ἐν τῇ αὐτοῦ πόλει, εἰ μέλλει
C εὐνομήσεσθαι, μήτε τινὰ ἀκούειν, μήτε νεώτερον μήτε πρεσβύ-
τερον, μήτ' ἐν μέτρῳ μήτε ἄνευ μέτρου μυθολογοῦντα, ὥς οὔτε
ὅσια ἂν λεγόμενα, εἰ λέγοιτο, οὔτε ξύμφορα ἡμῖν οὔτε σύμφωνα
αὐτὰ αὐτοῖς. Σύμψηφός σοί εἰμι, ἔφη, τούτου τοῦ νόμου, καὶ
μοι ἀρέσκει. Οὗτος μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, εἰς ἂν εἴη τῶν περὶ
θεοῦ νόμων τε καὶ τύπων, ἐν ᾧ δεήσει τοὺς λέγοντας λέγειν
D καὶ τοὺς ποιοῦντας ποιεῖν, μὴ πάντων αἴτιον τὸν θεὸν ἀλλὰ τῶν
ἀγαθῶν. Καὶ μάλ' ἔφη, ἀπόχρη. Τί δὲ δὴ ὁ δεύτερος ὅδε; ἄρα
γόητα τὸν θεὸν οἶει εἶναι καὶ οἶον ἐξ ἐπιβουλῆς φαντάζεσθαι
ἄλλοτε ἐν ἄλλαις ἰδέαις, τοτὲ μὲν αὐτὸν γιγνόμενον καὶ ἀλλάτ-
τοντα τὸ αὐτοῦ εἶδος εἰς πολλὰς μορφάς, τοτὲ δὲ ἡμᾶς ἀπα-
τῶντα καὶ ποιοῦντα περὶ αὐτοῦ τοιαῦτα δοκεῖν, ἢ ἀπλοῦν τε
εἶναι καὶ πάντων ἥκιστα τῆς ἑαυτοῦ ἰδέας ἐκβαίνειν; Οὐκ ἔχω,
ἔφη, νῦν γε οὕτως εἰπεῖν. Τί δὲ τόδε; οὐκ ἀνάγκη, εἴπερ τι
ἐξίσταται τῆς αὐτοῦ ἰδέας, ἢ αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ μεθίστασθαι ἢ
Ε ὑφ' ἄλλου; Ἀνάγκη. Οὐκοῦν ὑπὸ μὲν ἄλλου τὰ ἄριστα ἔχοντα

ságosan és helyesen cselekedett, ő nekik pedig javukra volt, hogy megbünhődtek. De azt mondani, hogy nyomorultakká lettek, a kik meglakoltak, s hogy ezt éppen az istenség okozta, nem szabad a költőnek megengednünk. Míg ha azt mondanák, hogy ők igenis megérdemelték a büntetéseket s mint gonoszak nyomorultak is, azzal pedig, hogy megbüntette, csak javukat akarta az isten, akkor meg kellene engednünk. De hogy ezt hirdesse valaki, hogy az isten csupa jó létére valami bajnak volt az oka valakire nézve, kézzel-lábbal meg kell akadályoznunk, se hogy ezt valamelyik emberfia a maga államában, ha ugyan ez jól rendezett akar lenni, mondhassa, se hogy valamelyik, akár fiatalabbja, akár C öregebbje meghallgassa, már akár versben, akár prózában mesélgetne is ilyet valaki, mert hiszen ez, ha mondaná, sem istenies nem volna, sem ránk nézve hasznos, vagy megfelelő önönmagának. Egy véleményen vagyok veled, mondá, ennek a törvénynek a dolgában és nekem tetszik. Ez volna tehát, folytattam tovább, az istenekről szóló egyik törvényünknek körvonalozása, a mely szerint annak, a ki róluk beszél, beszélnie, s a ki költeményeket ír, költenie kellene, t. i. hogy az istenség nem mindennek, hanem csakis a jónak az oka. S ez nagyon is megfelelő volna, mondotta ő rá. Hát ez a következő második most már? Vajjon mit gondolsz, D szemfényvesztő-e az is s csupa alattomoskodásból majd ilyen, majd olyan alakban tud-e néha megjelenni, egyszer úgy hogy újjá lesz és százféleképpen is megváltoztatja az alakját, egyszer meg úgy, hogy megcsal bennünket s tettet, hogy olyannak látszik, vagy pedig, hogy egyszerű lény s valamennyi más lény között épp ő hagyja el legkevesbbé a maga alakját? Mindjárt csak így nem igen tudok ám rá felelni, mondotta ő erre. Hát ahhoz mit szólnsz, ha pl. valaki megváltoztatja a maga alakját, nem szükségképpen magamagától, vagy más valamilyen dologtól változik-e meg? Szükség-E

ἥκιστα ἀλλοιοῦταί τε καὶ κινεῖται; οἷον σῶμα ὑπὸ σιτίων τε καὶ ποτῶν καὶ πόνων, καὶ πᾶν φυτὸν ὑπὸ εἰλήσεών τε καὶ ἀνέ-
 381 μων καὶ τῶν τοιούτων παθημάτων, οὐ τὸ ὑγιέστατον καὶ ἰσχυ-
 ρότατον ἥκιστα ἀλλοιοῦται; Πῶς δ' οὐ; Ψυχὴν δὲ οὐ τὴν ἀν-
 δρειοτάτην καὶ φρονιμωτάτην ἥκιστ' ἂν τι ἔξωθεν πάθος ταρά-
 ξειέ τε καὶ ἀλλοιώσειεν; Ναί. Καὶ μὴν που καὶ τὰ γε ξύνθετα
 πάντα σκεύη τε καὶ οἰκοδομήματα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τὰ
 εὖ εἰργασμένα καὶ εὖ ἔχοντα ὑπὸ χρόνου τε καὶ τῶν ἄλλων
 παθημάτων ἥκιστα ἀλλοιοῦται. Ἔστι δὴ ταῦτα. Πᾶν δὴ τὸ
 B καλῶς ἔχον ἢ φύσει ἢ τέχνῃ ἢ ἀμφοτέροις ἐλαχίστην μεταβο-
 λὴν ὑπ' ἄλλου ἐνδέχεται. Ἔοικεν. Ἀλλὰ μὴν ὁ θεός γε καὶ
 τὰ τοῦ θεοῦ πάντα ἄριστα ἔχει. Πῶς δ' οὐ; Ταύτῃ μὲν δὴ
 ἥκιστα ἂν πολλὰς μορφὰς ἴσχοι ὁ θεός. Ἦκιστα δὴτα.

XX. Ἄλλ' ἄρα αὐτὸς αὐτὸν μεταβάλλοι ἂν καὶ ἀλλοιοῖ;
 Δῆλον, ἔφη, ὅτι, εἴπερ ἀλλοιοῦται. Πότερον οὖν ἐπὶ τὸ βέλτιόν
 τε καὶ κάλλιον μεταβάλλει ἑαυτὸν ἢ ἐπὶ τὸ χεῖρον καὶ τὸ αἰσχίον
 ἑαυτοῦ; Ἀνάγκη, ἔφη, ἐπὶ τὸ χεῖρον, εἴπερ ἀλλοιοῦται· οὐ γάρ
 C που ἐνδεᾶ γε φήσομεν τὸν θεὸν κάλλους ἢ ἀρετῆς εἶναι. Ὅρ-
 θότατα, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις· καὶ οὕτως ἔχοντος δοκεῖ ἂν τίς σοι,
 ὦ Ἀδείμαντε, ἐκὼν αὐτὸν χεῖρῳ ποιεῖν ὀπῆοῦν ἢ θεῶν ἢ ἀν-
 θρώπων; Ἀδύνατον, ἔφη. Ἀδύνατον ἄρα, ἔφην, καὶ θεῶ ἐθέλειν

képpen. S a mi a legjobb karban van, vajjon nem a legkevéssbé fog-e az egy más dologtól megváltozni, vagy mozgásba jönni? S mint a hogy a testnél az étel, ital és fáradtság következtében és az egész növényvilágnál a napfény, a szelek és másefféle befolyások miatt, úgy itt is a legegészségesebb és legerősebb nem a legkevéssbé változik-e majd ³⁸¹ meg? Már hogyné? Hát a lelket, mentől bátrabb és értelmesebb, nem annál kevéssbé zavarhatja és módosíthatja-e valamilyen külső behatás? Persze. És így bizonyára az összes készítmények is, pl. a bútorok, az épületek, ha jól vannak megcsinálva és jó karban állanak, ugyanezen okoskodás szerint a legkevéssbé fognak az idők folyása és más egyéb behatások alatt megváltozni. Úgy van. Így tehát minden dolog, a mi akár természettől akár mesterség után, vagy mind a kettejöknel fogva a legjobb karban van, más dolog-**B** ből a legkevesebb változáson megy keresztül. Úgy látszik. Az isten pedig, meg az isteni dolgok bizonyára mindenképpen csak a legjobb állapotban vannak. Már hogyné volnának. Ennélfogva tehát épp az istennek lehetne legkevéssbé százféle alakja. Világos dolog, hogy épp neki legkevéssbé.

XX. De talán csak önmaga átalakíthatja és megváltoztathatja magát? Világos, hogy meg, felelé ő rá, ha már egyszer megváltozik. S vajjon jobba és szebbé változtatja-e hát önmagát, vagy rosszabbá és csunyábbá, mint a milyen? Szükségképpen rosszabbá, mondotta ő, ha már egyszer megváltozik. Mert azt már csak nem fogjuk mondani, hogy az istennél van még valami híjja a szépségnek és kitünőség-**C** nek. Találóan beszélsz, feleltem én neki. És ha már így áll a dolog, hiszed-e, édes Adeimantos, hogy akár isten, akár ember szántszándékkal rosszabbá tenné magát valamiképpen? Ez lehetetlenség, válaszolta reá. Lehetetlenség tehát az is, mondom erre neki, hogy az istennek kedve volna magát átváltoztatni, hanem, a mint látszik, egyszerűen megmarad

αὐτὸν ἀλλοιοῦν, ἀλλ' ὥς ἔοικε, κάλλιστος καὶ ἄριστος ὢν εἰς
τὸ δυνατόν ἕκαστος αὐτῶν μένει ἀεὶ ἀπλῶς ἐν τῇ αὐτοῦ μορφῇ.
D Ἀπασα, ἔφη, ἀνάγκη ἔμοιγε δοκεῖ. Μηδεὶς ἄρα, ἦν δ' ἐγώ,
ὦ ἄριστε, λεγέτω ἡμῖν τῶν ποιητῶν, ὥς

θεοὶ ξεινοῖσιν ἑοικότες ἀλλοδαποῖσι
παντοῖοι τελέθοντες ἐπιστροφῶσι πόληας

μηδὲ Πρωτέως καὶ Θέτιδος καταψευδέσθω μηδεὶς, μηδ' ἐν
τραγωδίαις μηδ' ἐν τοῖς ἄλλοις ποιήμασιν εἰσαγέτω Ἥραν ἡλ-
λοιωμένην ὥς ἰέρειαν ἀγείρουσαν

Ἰνάχου Ἀργείου ποταμοῦ παισὶν βιοδώροις.

Ε καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλὰ μὴ ἡμῖν ψευδέσθωσαν· μηδ' αὖ ὑπὸ
τούτων ἀναπειθόμεναι αἱ μητέρες τὰ παιδία ἐκδειματούντων,
λέγουσαι τοὺς μύθους κακῶς, ὥς ἄρα θεοὶ τινες περιέρχονται
νύκτωρ πολλοῖς ξένοις καὶ παντοδαποῖς ἰνδαλλόμενοι, ἵνα μὴ
ἅμα μὲν εἰς θεοὺς βλασφημῶσιν, ἅμα δὲ τοὺς παῖδας ἀπεργά-
ζωνται δειλοτέρους. Μὴ γάρ, ἔφη. Ἀλλ' ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, αὐτοὶ
μὲν οἱ θεοὶ εἰσὶν οἷοι μὴ μεταβάλλειν, ἡμῖν δὲ ποιοῦσι δοκεῖν
σφᾶς παντοδαποὺς φαίνεσθαι, ἐξαπατώντες καὶ γοητεύοντες;
382 Ἰσως, ἔφη. Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· ψεύδεσθαι θεὸς ἐθέλοι ἂν ἢ
λόγῳ ἢ ἔργῳ φάντασμα προτείνων; Οὐκ οἶδα, ἦ δ' ὅς. Οὐπ
οἶσθα, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι τό γε ὥς ἀληθῶς ψεῦδος, εἰ οἷόν τε
τοῦτο εἰπεῖν, πάντες θεοὶ τε καὶ ἄνθρωποι μισοῦσιν; Πῶς, ἔφη,
λέγεις; Οὕτως, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι τῷ κυριωτάτῳ πού ἑαυτῶν ψεύ-
δεσθαι καὶ περὶ τὰ κυριώτατα οὐδεὶς ἐκὼν ἐθέλει, ἀλλὰ πάντων
B μάλιστα φοβεῖται ἐκεῖ αὐτὸ κεκτῆσθαι. Οὐδὲ νῦν πω, ἦ δ' ὅς,
μανθάνω. Οἷε γάρ τί με, ἔφην, σεμνὸν λέγειν· ἐγὼ δὲ λέγω,

valamennyiök mindvégig a maga alakjában, mivel a lehető legislegszebb és legislegkitünőbb. Ez multhatatlan szükségesség, a hogy legalább én hiszem, válaszolta ő erre. Egy költő se merje²⁹ tehát azt állítani nekünk, drága barátom, mondom én tovább, hogy

Mint idegen vendég-népség százféle alakban
Jár-kei az istenség itt köztünk városainkban;

se Proteusról és Thetisről ne hazudozzon senkifia,³⁰ se Herát ne állítsa úgy elénk akár tragédiában, akár más egyéb költeményben, hogy papnővé változva át koldulgat és pedig

A hellén Inachos folyam áldott lányai végett;³¹

és sok más efféle dolgot ne hazudozzanak össze-vissza nekünk E s viszont az anyák se adjanak nekik hitelt s ne ijesztgessék meggondolatlanul mondogatott mesékkal gyermekeiket, mert hát ezzel az isteneket csak rágalmazták, gyermekeiket meggyávábakká teszik. Persze, hogy ne, felelte ő rá. De hátha, mondtam én tovább, maguk az istenek olyanok ugyan, hogy meg nem változnak, de holmi csábos ígéretekkal azt a látszatot keltik bennünk, hogy hol ilyen, hol meg olyan alakban jelennek meg előttünk? Lehetséges, felelte ő rá. Micsoda, kérdém én erre tőle, hát volna kedve egy istennek³⁸² akár szóval, akár tettel csalóka látszatot keltve csalni meg az embert? Nem tudom, feleli ő erre. Hát nem tudod, folytatam, hogy azt az igazi csalást, ha szabad ezt mondani, az összes istenek és emberek gyűlölik? Hogy érted ezt, kérdi ő. Úgy, válaszoltam neki, hogy már legalább az életben legfontosabb szerepet játszó dologgal és dologban senkifia sem akar szántszándékkal csalni, sőt inkább mindennél jobban attól fél, hogy nem tarthatja ezt ott távol magától. Én bizony még most sem értem, felelte ő erre. Persze, mert azt hiszed, hogy valami szent titokról beszélek; pedig csakis azt mondom, hogy lelkében, már a mi a valóság dolgát illeti, akár

ὅτι τῇ ψυχῇ περὶ τὰ ὄντα ψεύδεσθαι τε καὶ ἐψεῦσθαι καὶ ἀμαθῆ
εἶναι καὶ ἐνταῦθα ἔχειν τε καὶ κεκτῆσθαι τὸ ψεῦδος πάντες
ἤκιστα ἂν δέξαιντο καὶ μισοῦσι μάλιστα αὐτὸ ἐν τῷ τοιούτῳ.
Πολύ γε, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν ὀρθότατά γ' ἂν ὁ νῦν δὴ ἔλεγον,
τοῦτο ὡς ἀληθῶς ψεῦδος καλοῖτο, ἢ ἐν τῇ ψυχῇ ἄγνοια ἢ τοῦ
ἐψευσμένου· ἐπεὶ τό γε ἐν τοῖς λόγοις μίμημά τι τοῦ ἐν τῇ
C ψυχῇ ἐστὶ παθήματος καὶ ὕστερον γεγονὸς εἰδωλον, οὐ πάνυ
ἄκρατον ψεῦδος. ἢ οὐχ οὕτως; Πάνυ μὲν οὖν.

XXI. Τὸ μὲν δὴ τῷ ὄντι ψεῦδος οὐ μόνον ὑπὸ θεῶν ἀλλὰ
καὶ ὑπ' ἀνθρώπων μισεῖται. Δοκεῖ μοι. Τί δὲ δὴ; τὸ ἐν τοῖς
λόγοις ψεῦδος πότε καὶ τῷ χρήσιμον, ὥστε μὴ ἄξιον εἶναι μί-
σους; Ἄρ' οὐ πρὸς τε τοὺς πολεμίους, καὶ τῶν καλουμένων
φίλων οἱ ἂν διὰ μανίαν ἢ τινα ἄνοιαν κακὸν τι ἐπιχειρῶσι
D πράττειν, τότε ἀποτροπῆς ἕνεκα ὡς φάρμακον χρήσιμον γίγνεται;
καὶ ἐν αἷς νῦν δὴ ἐλέγομεν ταῖς μυθολογίαις διὰ τὸ μὴ εἰδέναι,
ὅπῃ τάληθές ἔχει περὶ τῶν παλαιῶν, ἀφομοιοῦντες τῷ ἀληθεῖ
τὸ ψεῦδος ὃ τι μάλιστα οὕτω χρήσιμον ποιοῦμεν; Καὶ μάλα,
ἢ δ' ὅς, οὕτως ἔχει. Κατὰ τί δὴ οὖν τούτων τῷ θεῷ τὸ ψεῦ-
δος χρήσιμον; πότερον διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τὰ παλαιὰ ἀφομοιωῶν
ἂν ψεύδοιτο; Γελοῖον μέντ' ἂν εἴη, ἔφη. Ποιητῆς μὲν ἄρα
ψεудῆς ἐν θεῷ οὐκ ἔστι. Οὐ μοι δοκεῖ. Ἀλλὰ δεδιώς τοὺς
E ἐχθρούς ψεύδοιτο; Πολλοῦ γε δεῖ. Ἀλλὰ δι' οἰκείων ἄνοιαν
ἢ μανίαν; Ἀλλ' οὐδεὶς, ἔφη, τῶν ἀνοήτων καὶ μαινομένων
θεοφιλῆς. Οὐκ ἄρα ἔστιν οὗ ἕνεκα ἂν θεὸς ψεύδοιτο. Οὐκ
ἔστιν. Πάντῃ ἄρα ἀψεудές τὸ δαιμόνιον τε καὶ τὸ θεῖον.

most, akár a multban csalódni és tájékozatlannak lenni s a csalást épp itt tudni és tartani meg mindenki legkevésbbé szeretné s épp az ilyen dologban gyűlöli is azt leginkább. Még pedig nagyon is, volt az ő válasza. Már pedig bizony a lehető legnagyobb joggal, a mit épp most említettem, ezt lehetne igazán csalásnak mondani, t. i. a csalódott embernek a lelkében rejlő tájékozatlanságát. Mert hiszen az a beszédben előforduló csakis a lélek benső állapotának bizonyos utánzata, egy később alakult képmás s nem az eredetileg tiszta C csalás. Vagy nem így van? De nagyon is így.

XXI. Már pedig a csalást a maga valóságában nem csak az istenek, hanem még az emberek is gyűlölik. Azt hiszem. S hát aztán a beszéddel való csalás vajjon mikor és kinek hasznos, úgy, hogy aztán még gyűlöletre se legyen méltó. Vajjon nem ellenségeinkkel, vagy azon úgynevezett barátainkkal szemben, a kik örütségből vagy valamilyen esztelenségből valami rosszat készülnék tenni s ekkor jó útra terelés czeljából mint orvosság válik-e hasznossá? És az épp most D említettük rege-mese-költészetben, mivel nem tudják, hogy hogyan állunk az igazsággal a régiek dolgában, nem az igazság mintájára szabjuk-e, a mennyire csak lehet, a csalást és így teszszük hasznossá? Tökéletesen így van a dolog, felelte ő rá. S ezek közül ugyan melyik szempontból hasznos már most az istennek a csalás? Talán bizony, mert nincs tisztában a régiekkel, az ő mintájokra szabva csalna? Ez igazán nevetséges volna, mondotta ő rá. Csaló alkotó³² nem rejtőzködik hát az istenben? Azt hiszem, hogy nem. Akkor tehát az ellenségtől való félelmében hazudna talán? Szó sincs róla. Hanem a rokonainak esztelensége és örült- E sége miatt? De hiszen egyetlenegy esztelen és örült sem kedves az istenek előtt, volt az ő felelete. Nincs tehát semmi sem, a minek a kedvéért csalna az isten? Nincsen. Minden tekintetben ment tehát a csalástól a jó szellem is, meg az

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη. Κομιδῇ ἄρα ὁ θεὸς ἀπλοῦν καὶ ἀλη-
 θές ἐν τε ἔργῳ καὶ ἐν λόγῳ, καὶ οὔτε αὐτὸς μεθίσταται οὔτε
 ἄλλους ἐξαπατᾷ, οὔτε κατὰ λόγους οὔτε κατὰ σημείων πομπάς,
 383 οὔθ' ὕπαρ οὔτ' ὄναρ. Οὕτως, ἔφη, ἔμοιγε καὶ αὐτῷ φαίνεται
 σοῦ λέγοντος. Συγχωρεῖς ἄρα, ἔφη, τοῦτον δεῦτερον τύπον εἶναι,
 ἐν ᾧ δεῖ περὶ θεῶν καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν, ὥς μήτε αὐτοὺς
 γόητας ὄντας τῷ μεταβάλλειν ἑαυτοὺς μήτε ἡμᾶς ψεύδεσι παρά-
 γειν ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ; Συγχωρῶ. Πολλὰ ἄρα Ὅμηρου ἐπαι-
 νοῦντες ἄλλα τοῦτο οὐκ ἐπαινεσόμεθα, τὴν τοῦ ἐνυπνίου πομπήν
 B ὑπὸ Διὸς τῷ Ἀγαμέμνονι· οὐδὲ Αἰσχύλου, ὅταν φῇ ἡ Θέτις
 τὸν Ἀπόλλω ἐν τοῖς αὐτῆς γάμοις ἄδοντα

ἐνδοατεῖσθαι τὰς ἑὰς εὐκαιρίας,
 νόσων τ' ἀπείρους καὶ μακραιῶνας βίους.
 ξύμπαντά τ' εἰπὼν θεοφιλεῖς ἑμᾶς τύχας
 παιῶν' ἐπευφήμησεν, εὐθυμῶν ἑμέ.
 καὶ γὰρ τὸ Φοῖβου θεῖον ἀψευδὲς στόμα
 ἤλπιζον εἶναι, μαντικῇ βρύον τέχνη.
 ὁ δ', αὐτὸς ὕμνων, αὐτὸς ἐν θοίνῃ παρών.
 αὐτὸς τὰδ' εἰπὼν, αὐτός ἐστιν ὁ κτανὼν
 τὸν παῖδα τὸν ἐμόν

C ὅταν τις τοιαῦτα λέγῃ περὶ θεῶν, χαλεπανοῦμέν τε καὶ χορὸν οὐ
 δώσομεν οὐδὲ τοὺς διδασκάλους ἐάσομεν ἐπὶ παιδείᾳ χρῆσθαι
 τῶν νέων, εἰ μέλλουσιν ἡμῖν οἱ φύλακες θεοσεβεῖς τε καὶ θεῖοι
 γίγνεσθαι, καθ' ὅσον ἀνθρώπῳ ἐπὶ πλείστον οἶόν τε. Παντά-
 πασιν, ἔφη, ἔγωγε τοὺς τύπους τούτους συγχωρῶ καὶ ὡς νόμοις
 ἂν χρήμην.

istenség is? Persze hogy minden tekintetben, mondotta ő, Így tehát teljességgel egyszerű és igaz az istenség tettben úgy, mint szóban és sem maga meg nem változik, sem másokat meg nem csal se beszédekkel, s jelek küldésével, se ébren, se álomban. Bizony, hogy te mondd, én magam is ³³ így gondolom most már, felelte reá. Egyetértesz tehát velem abban úgy-e, kértem tőle, hogy ez a második körvonal, a mely szerint kell az istenekről mind beszélni, mind költeményt írni, ez, hogy se ők magok szemfényvesztők ne legyenek, a mennyiben átváltoztatgatják magukat, se bennünket akár szóban, akár tettben rejlő csalásokkal félre ne vezessenek? Egyetérték. Még ha sok más egyéb dolgot dicsérünk is tehát Homerosnál, azt az egyet, hogy álombeli jelenést adott Zeus Agamemnonnak, ³³ már nem fogjuk dicsérgetni; de még Aischylosnál sem ³⁴ azt, a mikor B Thetis elmondja, hogy Apollon az ő lakodalmán azt énekelte, hogy

El-szerteszórja sarjadékait

Megóva szenvedéstől hosszú éltöket.

S mindenre lelve dalszót boldog sorsomat

Dicsőíté dalában szívem-éltetőn.

S, én még hívé, hogy Phoibos isten-ajka nem

Hazug s le róla égi jóslat áradoz:

És íme épp magasztalóm, ki nászamon

Vigadva nékem így dalolt, im' éppen ő

Ölé meg gyermekem'!

Ha valaki ilyeneket mond az istenekről, akkor bizony meg- C haragszunk reá és karéneket nem engedünk írni neki, se azt meg nem engedjük, hogy a tanítók a fiatalok nevelésére felhasználják, ha őrünk istenfélők és jámborak akarnak lenni, már persze csak a mennyire egyáltalán az embernek lehetséges. Már ezekkel a körvonalakkal tökéletesen egyetérték, mondotta ő rá és szívesen használok fel törvényekül.

Γ.

- 386 I. Τὰ μὲν δὴ περὶ θεούς, ἦν δ' ἐγώ, τοιαῦτ' ἅπτα, ὡς ἔοικεν, ἀκουστέον τε καὶ οὐκ ἀκουστέον εὐθὺς ἐκ παίδων τοῖς θεοῦς τε τιμήσουσι καὶ γονέας τὴν τε ἀλλήλων φιλίαν μὴ περὶ σμικροῦ ποιησομένοις. Καὶ οἶμαι γ', ἔφη, ὀρθῶς ἡμῖν φαίνεσθαι. Τί δὲ δὴ; εἰ μέλλουσιν εἶναι ἀνδρεῖοι, ἄρ' οὐ ταῦτά τε λεκτέον καὶ οἷα αὐτοὺς ποιῆσαι ἥκιστα τὸν θάνατον δεδιέναι;
- B ἢ ἡγεῖ τινά ποτ' ἂν γενέσθαι ἀνδρεῖον, ἔχοντα ἐν αὐτῷ τοῦτο τὸ δεῖμα; Μὰ Δία, ἢ δ' ὅς, οὐκ ἔγωγε. Τί δέ; τὰν Ἄιδου ἡγούμενον εἶναι τε καὶ δεῖνὰ εἶναι οἷε τινὰ θανάτου ἀδεῇ ἔσεσθαι καὶ ἐν ταῖς μάχαις αἰρήσεσθαι πρὸ ἥττης τε καὶ δουλείας θάνατον; Οὐδαμῶς. Δεῖ δὴ, ὡς ἔοικεν, ἡμᾶς ἐπιστατεῖν καὶ περὶ τούτων τῶν μύθων τοῖς ἐπιχειροῦσι λέγειν, καὶ δεῖσθαι μὴ λοιδορεῖν ἀπλῶς οὕτως τὰ ἐν Ἄιδου, ἀλλὰ μάλλον ἐπαινεῖν,
- C ὥς οὔτ' ἀληθῆ λέγοντας οὔτ' ὠφέλιμα τοῖς μέλλουσι μαχίμοις ἔσεσθαι. Δεῖ μέντοι, ἔφη. Ἐξαλείφομεν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἀπὸ τοῦδε τοῦ ἔπους ἀρξάμενοι πάντα τα τοιαῦτα,

βουλοίμην κ' ἐπαρῶρος ἔων σῆτευμέν ἄλλω

ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρῳ — —

ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν ·

καὶ τὸ

D

οἰκία δὲ σῆντοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη

σμερδαλέ' εὐρώεντα, τὰ τε στυγέουσι θεοί περ ·

καὶ

HARMADIK KÖNYV.

I. A mi tehát az isteneket illeti, mondom én, úgy látszik, 386
 hogy körülbelül efféléket kell hallaniok és nem hallaniok
 mindjárt gyermekkoruktól fogva azoknak, a kik tisztelik az
 isteneket és szüleiket s nem akarják kevésbe venni az egy-
 más iránti barátságot. S én azt hiszem, felelte ő rá, hogy
 helyesen is látszik. Hát akkor, ha vitézek akarunk lenni,
 vajjon nem ezeket és olyasfélét kell-e nekik mondogatni,
 a mik úgy megedzik őket, hogy egy mákszemnyit sem félnek B
 a haláltól? Vagy azt hiszed, hogy lehet valaha valakiből
 bátor ember, ha megvan ez a félsz benne? Zeus uccse, nem
 hiszem biz' én, volt rá az ő felelete. És mit gondolsz, hogy a
 ki hisz az alvilági dolgokban és retteneseknek tartja őket,
 bátran szembe néz majd a halállal s a leveretésnél és szol-
 gaságnál többre fogja a halált becsülni a csatában? Soha.
 Így tehát úgy látszik, hogy azokat is szemmel kell tartanunk,
 a kik az ilyen mesék elbeszélésébe fognak s meg kell őket
 kérnünk, hogy ne csak úgy egyszerűen szidják az alvilági
 dolgokat, hanem hogy inkább dicsérjék, mert hiszen sem C
 igazat nem mondanak, sem hasznosat mindazokra, a kik
 harciasak szeretnének lenni. Bizony meg kell, mondotta
 reá. Ki fogunk tehát törülni, folytattam, ezen a versen
 elkezdve minden ilyenfelét:

Mint nyomorult koldus napszámosa dolgozom inkább
 Napszámért a mezőn — —
 Mintsem uralkodnám a kimultak lelkein ott lenn.¹

úgy szintén ki ezt is:

Lakhelye úgy látszott ember sőt isten előtt is,
 Hogy dohos, irtózat, mint borzad tőle az isten;²

de meg ezt is, hogy

ὦ πόποι, ἣ ῥά τις ἔστι καὶ εἰν Ἀΐδαο δόμοισι
 ψυχὴ καὶ εἰδωλόν, ἀτὰρ φρένες οὐκ ἐνὶ πάμπαν·

καὶ τὸ

οἷω πεπνυσθαι, ταὶ δὲ σικαὶ αἰσσοῦσι·

καὶ

ψυχὴ δ' ἐκ ρεθίων παυμένη Ἀΐδόσδε βεβήκει,
 ὃν πτόμον γούσσα, λιποῦσ' ἀνδροτῆτα καὶ ἥβην·

387 καὶ τὸ

ψυχὴ δὲ πατὰ χθονός, ἥυτε καπνός,
 ὄχκετο τετριγυῖα·

καὶ

ὥς δ' ὅτε νυκτερίδες μυχῶ ἄντρου θεσπεσίοιο
 τρίζουσαι ποτέονται, ἐπεὶ κέ τις ἀποπέσῃν
 ὁρμησοῦ ἐκ πέτρης, ἀνά τ' ἀλλήλησιν ἔχονται,
 ὥς αἱ τετριγυῖαι ἄμ' ἤσαν·

Β ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα παραιτησόμεθα Ὅμηρόν τε καὶ τοὺς ἄλλους ποιητὰς μὴ χαλεπαίνειν ἂν διαγράψωμεν, οὐχ ὥς οὐ ποιητικὰ καὶ ἡδέα τοῖς πολλοῖς ἀκούειν, ἀλλ' ὅσφ ποιητικώτερα, τοσούτῳ ἦττον ἀκουστέον παισὶ καὶ ἀνδράσιν, οὓς δεῖ ἐλευθέρους εἶναι, δουλείαν θανάτου μᾶλλον πεφοβημένους. Παντάπασι μὲν οὖν.

Π. Οὐκοῦν ἔτι καὶ τὰ περὶ ταῦτα ὀνόματα πάντα τὰ δεινὰ
 C τε καὶ φοβερὰ ἀποβλητέα, κωκυτούς τε καὶ στύγας καὶ ἐνέρους καὶ ἀλίβαντας, καὶ ἄλλα ὅσα τούτου τοῦ τύπου ὀνομαζόμενά φρίττειν δὴ ποιεῖ ὅσα ἔτη πάντας τοὺς ἀκούοντας. καὶ ἴσως εὖ ἔχει πρὸς ἄλλο τι· ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ τῶν φυλάκων φοβούμεθα, μὴ ἐκ τῆς τοιαύτης φρίκης θερμότεροι καὶ μαλακώτεροι τοῦ δέοντος γένωνται ἡμῖν. Καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη, φοβούμεθα. Ἀφαιρετέα ἄρα; Naί. Τὸν δὲ ἐναντίον τύπον τούτοις λεκτέον τε καὶ ποιητέον; Δῆλα δῆ. Καὶ τοὺς ὀδυρμούς ἄρα ἐξαιρήσομεν καὶ τοὺς
 D οἴκτους τοὺς τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν; Ἀνάγκη. ἔφη, εἴπερ καὶ

Rettenetes, van hát csakugyan lélek s hazug árnykép
Még Hades mezején is; azonban egészen üres mind;³

vagy ezt:

Eszméletje csakis neki van s mint árny fut a többi.⁴

meg ezt is, hogy

Lelke meg elröppent testéből Hades ölébe,
Gyász sorsán keseregve szakadt el a férfi erőtől.⁵

ügyszintén ezt:

Füstként szálla le föld mélyébe a lélek
S kelt suhogás a nyomán —⁵

és ezt, hogy

Mint a szárnyasegér-had a nagy barlang zugolyában
Széthessenve repül, ha lepottyant egy a sorukban
Onnan a szikláról s mind egybe csipeszkesedik aztán:
Igy hessentek odább azok is mind.⁵

Hogy tehát ezeket, meg az efféléket mind kihuzogathassuk, B megkérjük Homerost és a többi költőket, hogy ne haragudjanak érette, nem mintha mindezt meghallgatni nem volna költői és kellemes a tömegnek, hanem, mert mentől költőisebbek, annál kevésbbé szabad őket a gyerekeknek is, meg azoknak a felnőtteknek is hallaniok, a kiknek szabadoknak kell lenniök s jobban félniök a szolgaságtól, mint a haláltól. Mindenesetre.

II. Igy hát el kell dobnunk minden efféle rettenetes és ijesztő elnevezést, pl. Kokytos, Styx,⁸ alvilági, életnedv nélküli lények, meg a hány ilyen fajta elnevezés csak annyi év óta borzongatja mindazokat, a kik hallják. Hiszen jök lehetnek ők más egyéb valamire; de már mi csak féltjük bizony az őseinket, hogy az efféle borzongás miatt valahogy kellenél olvadekonyabbakká és lágyabbakká találnak lenni. És jogosan is féltjük őket, mondotta ő rá. El kell tehát ezeket dobnunk? El bizony. És velök ellenkező fajtáju dolgokat kell beszélnünk is, meg költenünk is? Világos. S elmellőz- D

τὰ πρότερα. Σκόπει δὴ, ἦν δ' ἐγώ, εἰ ὀρθῶς ἐξαιρήσομεν ἢ οὐ. φαμὲν δὲ δὴ, ὅτι ὁ ἐπεικῆς ἀνὴρ τῷ ἐπεικεῖ, οὐπερ καὶ ἐταῖρός ἐστι, τὸ τεθνάναι οὐ δεινὸν ἡγήσεται. Φαμὲν γάρ. Οὐκ ἄρα ὑπὲρ γ' ἐκείνου ὥς δεινόν τι πεπονθότος ὁδύροιτ' ἄν. Οὐ δῆτα. Ἀλλὰ μὴν καὶ τόδε λέγομεν, ὥς ὁ τοιοῦτος μάλιστα

Εαυτὸς αὐτῷ αὐτάρκης πρὸς τὸ εὖ ζῆν, καὶ διαφερόντως τῶν ἄλλων ἥκιστα ἐτέρου προσδεῖται. Ἀληθῆ, ἔφη. Ἦκιστ' ἄρ' αὐτῷ δεινὸν στερηθῆναι υἱέος ἢ ἀδελφοῦ ἢ χρημάτων ἢ ἄλλου τοῦ τῶν τοιούτων. Ἦκιστα μέντοι. Ἦκιστ' ἄρα καὶ ὁδύρεσθαι, φέρειν δὲ ὥς πραότατα, ὅταν τις αὐτὸν τοιαύτη ἐνυφορὰ καταλάβῃ. Πολύ γε. Ὅρθῶς ἄρ' ἂν ἐξαίροῖμεν τοὺς θρήνους

388 τῶν ὀνομαστῶν ἀνδρῶν, γυναιξὶ δὲ ἀποδιδόμεν, καὶ οὐδὲ ταύταις σπουδαίαις, καὶ ὅσοι κακοὶ τῶν ἀνδρῶν, ἵνα ἡμῖν δυσχεραίνωσιν ὅμοια τούτοις ποιεῖν οὐς δὴ φαμεν ἐπὶ φυλακῇ τῆς χώρας τρέφειν, Ὅρθῶς, ἔφη. Πάλιν δὴ Ὀμήρου τε δεησόμεθα καὶ τῶν ἄλλων ποιητῶν μὴ ποιεῖν Ἀχιλλέα θεᾶς παῖδα

ἄλλοτ' ἐπὶ πλευρᾷς κατακείμενον, ἄλλοτε δ' αὖτε

ὑπτιον, ἄλλοτε δὲ πρηνῇ,

τοτὲ δ' ὀρθὸν ἀναστάντα

πλωῖζοντ' ἄλυσοντ' ἐπὶ σῖν' ἄλῃς ἀτρυγέτοιο,

Β μηδὲ ἀμφοτέρησι χερσὶν ἐλόντα κόνιν αἰθαλόεσσαν χευάμενον
κακ κεφαλῆς, μηδὲ ἄλλα κλαίοντά τε καὶ ὀδυρόμενον, ὅσα καὶ

zük persze azoknak a híres embereknek siránkozó panaszait is? Szükségképpen, felelte reá, ha ugyan el már azokat az előbbieket is. S vizsgálód meg csak, mondom ekkor neki, vajjon joggal mellőzzük-e el ezeket, vagy nem? Hiszen azt állítjuk, hogy a derék ember a derék emberre nézve, a kinek persze jó barátja, nem fogja a halált valami rettenetes dolognak tartani. Persze, hogy ezt állítjuk. Így hát nem igen siránkozna ám miatta, mint hogy ha valami rettenetes dolgon ment volna keresztül. Bizony, hogy nem. Ámde még azt is mondjuk, hogy az ilyen a leginkább elegendő önmagának a jó életre és különösen ő szorul rá a másokra mindenkinél E legkevesbbé. Igaz, mondotta ő erre. Ő rá nézve rettenes tehát a legkevesbbé, ha fiát, testvérét, vagyonát, vagy más ilyesvalamijét elveszíti. Természetes, hogy épp ő rá legkevesbbé. Ő neki kell tehát a legkevesbbé siránkoznia miatta, hanem túrnie a legnagyobb béketűréssel, ha ilyesvalami szerencsétlenség találta sújtani. Még nagyon is neki. Joggal mellőzzük hát el a híres emberek siralmas énekeit s az aszszonynépnek engedjük át, még pedig nem is a színének- 388 javának, és a hány pipogya férfit csak van, hogy azok, a kiket, a mint mondjuk, az ország őrizetére nevelünk, ránk megboszankodva hozzájok hasonlóan ne cselekedjenek. Joggal, felelé ő rá. Így azután Homerost is, meg a többi költőket is arra kérjük majd, hogy Achilleust, egy istenasszonynak a fiát, ne ábrázolják úgy, hogy

Majd oldalt fetreng így-amúgy, majd újra hanyatt dől,
Majd ismét arcára borúl — 9

azután meg hogy egyszerre csak felugrik

S örülten jár-kél a sivár tengernek a partján,¹⁰

se úgy, hogy mind a két kezével belemarkol a fekete porba B és fejére szórja,¹¹ vagy hogy másegyébképpen siránkozik és jajdogál, már t. i. a hogy ő őt ábrázolni szokta; se Priamost,

οἷα ἐκεῖνος ἐποίησε· μηδὲ Πρίαμον ἐγγὺς θεῶν γεγονότα λιτα-
νεύοντά τε καὶ κυλινδούμενον κατὰ κόπρον,

ἔξονομακλήδην ὀνομάζοντ' ἄνδρα ἕκαστον.

πολὺ δ' ἔτι τούτων μᾶλλον δεησόμεθα μήτοι θεοὺς γε ποιεῖν
ὀδυρομένους καὶ λέγοντας

C ὦμοι ἐγὼ δειλή, ὦμοι δυσχερστοτόκεια·

εἰ δ' οὖν θεοὺς, μήτοι τόν γε μέγιστον τῶν θεῶν τολμῆσαι οὕ-
τως ἀνομοίως μιμήσασθαι, ὥστε· ὦ πόποι, φάναι,

ἣ φίλον ἄνδρα διωκόμενον περὶ ἄστρ

ὀφθαλμοῖσιν ὀρώμα', ἐμὸν δ' ὀλοφύρεται ἥτορ.

καὶ

αἶ αἶ ἐγών, ὅτε μοι Σαρπηδόνα φίλτατον ἀνδρῶν

D μοῖρ' ὑπὸ Πατρόκλοιο Μεινοτιάδῳ δαμῆναι.

ΙΙΙ. Εἰ γάρ, ὦ φίλε Ἀδείμαντε, τὰ τοιαῦτα ἡμῖν οἱ νέοι
σπουδῇ ἀκούοιεν καὶ μὴ καταγελῶεν ὡς ἀναξίως λεγομένων,
σχολῇ ἂν ἑαυτὸν γέ τις ἄνθρωπον ὄντα ἀνάξιον ἡγήσαιτο τού-
των καὶ ἐπιπλήξειεν, εἰ καὶ ἐπὶ αὐτῷ τοιοῦτον ἢ λέγειν ἢ ποι-
εῖν ἀλλ' οὐδὲν αἰσχυρόμενος οὐδὲ καρτερῶν πολλοὺς ἐπὶ σμι-
Εκροῖσι παθήμασι θρήνους ἂν ἄδοι καὶ ὀδυρομένους. Ἀληθέστατα,
ἔφη, λέγεις. Δεῖ δέ γε οὐχ, ὡς ἄρτι ἡμῖν ὁ λόγος ἐσήμαινεν·
ὅφ' πειστέον, ἕως ἂν τις ἡμᾶς ἄλλῃ καλλίονι πείσῃ. Οὐ γάρ
οὖν δεῖ. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ φιλογέλωτάς γε δεῖ εἶναι. σχεδὸν γάρ
ὅταν τις ἐφῇ ἰσχυρῷ γέλωτι, ἰσχυρὰν καὶ μεταβολὴν ζητεῖ τὸ
τοιοῦτον. Δοκεῖ μοι, ἔφη. Οὔτε ἄρα ἀνθρώπους ἀξίους λόγου
389 κρατουμένους ὑπὸ γέλωτος ἂν τις ποιῇ ἀποδεκτέον, πολὺ δὲ ἥτ-

a ki olyan közel rokon az istenekkel, ne úgy, hogy ott rimánkodik és hentereg a porban

S szólítgatja nevén híván valamennyi vitézét.¹²

Sőt inkább épp arra fogjuk kérni őket, hogy ne tegyék bizony az isteneket olyan siránkozókká, hogy így beszéljenek,

Jaj nekem, ah, nyomorult, boldogtalan istenanyának; ¹³ C

vagy ha már az isteneket igen, akkor legalább a leghatalmasabb istent ne merészkedjenek olyan hozzá nem méltó módon ábrázolni, hogy azt mondja, oh jaj!

Ott üzik, úgy látom, csakugyan hát drága vitézem'

A város körül; úgy kesereg-zokog érte szívem most; ¹⁴

és

Végem van, leveré Sarpédont, üdvöm' a balsors;

Meghalt Patroklos, Menoitios ifja, kezétől. ¹⁵ D

III. Mert ha a fiatal emberek ilyeneket hallgatnak meg nagykomolyan minekünk, édes Adeimantos, s nem nevetnek rajtok, mint illetlen beszédeken, akkor ugyan nem egykönnyen tartja majd valaki, mert hiszen ő is csak ember, magához nem illőnek az efféle dolgot és ha arra kerül a dolog, hogy maga is ilyesvalamit mondjon vagy tegyen, nem igen tiltakozik majd ellene, hanem minden szégyenérzet és vonakodás nélkül még apró-cseprő bajokban is se vége se hossza gyászénekeket és siralmas nótákat fog zengedezni. Betúról- E betüre igazat mondasz, felelte reá. Pedig bizony ennek nem szabad lennie. Épp az imént igazolta okoskodásunk. Ez előtt pedig mindaddig meg kell ám hajolnunk, a míg csak egy más jobbról meg nem győz bennünket valaki. Persze, hogy nem szabad lennie. De másrésről a nevetésen sem kell ám valami nagyon kapva-kapni. Mert ha nagy nevetésnek adja magát valaki, ennek rendesen nagy sírás szokott a vége lenni. Én is azt hiszem, mondotta ő. Nem helyeselhetjük tehát, ha valaki híres embereket féktelenül kacagva ábrázol, de még 389 sokkal kevésbbé, ha isteneket. Bizony sokkal kevésbbé, felelte

τον, ἐὰν θεοὺς. Πολὺ μέντοι, ἥ δ' ὅς. Οὕκουν Ὅμηρον οὐδὲ
τὰ τοιαῦτα [ἀποδεξόμεθα περὶ θεῶν],

ἄσβεστος δ' ἄρ' ἐνῶρτο γέλως μακάρεσσι θεοῖσιν,

ὥς ἶδον Ἡψαιστον διὰ δώματα ποιπνύοντα,

οὐκ ἀποδεκτέον κατὰ τὸν σὸν λόγον. Εἰ σύ, ἔφη, βούλει ἐμὸν
B τιθέναι· οὐ γὰρ οὖν δὴ ἀποδεκτέον. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἀλήθειάν
γε περὶ πολλοῦ ποιητέον. εἰ γὰρ ὀρθῶς ἐλέγομεν ἄρτι καὶ τῷ
ὄντι θεοῖσι μὲν ἄχρηστον ψεύδους, ἀνθρώποις δὲ χρήσιμον ὥς
ἐν φαρμάκου εἶδει, δῆλον, ὅτι τό γε τοιοῦτον ἱατροῖς δοτέον,
ιδιώταις δὲ οὐχ ἀπτέον. Δῆλον, ἔφη. Τοῖς ἄρχουσι δὴ τῆς
πόλεως εἵπερ τισὶν ἄλλοις προσήκει ψεύδεσθαι ἢ πολεμίων ἢ πο-
λιτῶν ἕνεκα ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πόλεως· τοῖς δὲ ἄλλοις πᾶσιν οὐχ
ἀπτέον τοῦ τοιούτου, ἀλλὰ πρὸς γε δὴ τοὺς τοιούτους ἄρχοντας
ιδιωτῇ ψεύσασθαι ταῦτόν καὶ μείζον ἀμάρτημα φήσομεν ἢ κάμ-
νοντι πρὸς ἱατρὸν ἢ ἀσκοῦντι πρὸς παιδοτρίβην περὶ τῶν τοῦ
αὐτοῦ σώματος παθημάτων μὴ τάληθ' ἡ λέγειν, ἢ πρὸς κυβερ-
νήτην περὶ τῆς νεῶς τε καὶ τῶν ναυτῶν μὴ τὰ ὄντα λέγοντι,
ὅπως ἢ αὐτὸς ἢ τις τῶν ξυνναυτῶν πράξεως ἔχει. Ἀληθέστατα,
D ἔφη. Ἄν ἄρ, ἄλλον τινὰ λαμβάνῃ ψευδόμενον ἐν τῇ πόλει τῶν
οἷ δημιουργοὶ ἔασι,

μάντιν ἢ ἱητῆρα κακῶν ἢ τέκτονα δοῦρων,

κολάσει ὡς ἐπιτήδευμα εἰσάγοντα πόλεως ὥσπερ νεῶς ἀνατρε-
πτικόν τε καὶ ὀλέθριον. Ἐάν γε, ἥ δ' ὅς, ἐπὶ γε λόγῳ ἔργα
τελῆται. Τί δέ; σωφροσύνης ἄρα οὐ δεήσει ἡμῖν τοῖς νεανίαις;
Πῶς δ' οὐ; Σωφροσύνης δὲ ὡς πλήθει οὐ τὰ τοιάδε μέγιστα,

ő rá. Nem [helyeseljük] tehát Homerosnak efféle mondásait sem [az istenekről]:

S lett szörnyű kacagás a szerencsés istenek ajkán,
Héphaistos mikor úgy végig szuszogott a teremben;¹⁶

állításod szerint ezt nem szabad helyeselnünk. Ha oly szíves vagy, hogy az enyémnek mondod, felelé; persze, hogy nem B szabad helyeselnünk. De meg az igazságszeretetet is sokra kell ám becsülnünk. Mert ha joggal mondtuk az imént,¹⁷ hogy igazán haszontalan dolog a csalás az isteneknek, míg az embereknek mintegy orvossággéppen hasznos, akkor világos, hogy az effélét csakis az orvosoknak kell megengednünk, de a laikus népségnek nem szabad használnia. Világos dolog, mondotta ő. Ha tehát egyáltalán valakinek, akkor a város uralkodóinak mindenestre lehet csalniok akár az ellenség akár a polgárok miatt s az állam haszna szempontjából. De más emberfiának senkinek se szabad ezt tennie. Ha pedig C egy magán ember az ilyen uralkodókkal szemben hazudozik, azt bizony nagyobb bűnnek fogjuk ám tartani, mintha a beteg orvosával, vagy a tornázó tornamesterével szemben hallgatja el az igazat teste állapotáról, vagy ha a kormányos előtt nem a valót mondja valaki a hajóról és hajósokról, hogy t. i. mint áll a dolga neki magának is, meg ennek vagy annak a hajóstársának is egyszersmind. Szent igaz, mondotta ő rá. Ha tehát hazugságon találna (az uralkodó) az állam dolgában valakit kapni azok közül, a kik közhasznú foglal-D kozást űznek, pl.

Egy jóst, egy orvost a betegnél, vagy pedig ácsot,¹⁸ ezt ugyancsak megleckéztetné, mint olyan embert, a ki az államra nézve, mint akárcsak a hajóra, romboló és vészthozó szokást akar meghonosítani. Már t. i. ha a szót nyomon követi a tett, volt rá az ő felelete. Hát azután önmérsékletre nincs-e vajjon a mi fiatalságunknak szüksége? Már hogylene? Az önmérsékletnek pedig általában nem ilyesvalami-e

ἀρχόντων μὲν ὑπηκόους εἶναι, αὐτοὺς δὲ ἄρχοντας τῶν περὶ πό-
 Ετους καὶ ἀφροδίσια καὶ περὶ ἐδωδὰς ἡδονῶν; Ἔμοιγε δοκεῖ.
 Τὰ δὲ τοιάδε φήσομεν, οἶμαι, καλῶς λέγεσθαι, οἶα καὶ Ὀμήρῳ
 Διομήδης λέγει,

τέττα, σιωπῇ ἦσο, ἐμῷ δ' ἐπιτείθεο μῦθῳ,

καὶ τὰ τούτων ἐχόμενα, τὰ [ἴσαν μένεα πνείνοντες Ἀχαιοί]

σιγῇ δειδιώτες σημάντορας,

390 καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. Καλῶς. Τί δέ; τὰ τοιάδε

οἰνοβαρές, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο

καὶ τὰ τούτων ἐξῆς ἄρα καλῶς, καὶ ὅσα ἄλλα τις ἐν λόγῳ ἦ
 ἐν ποιήσει εἴρηκε νεανιεύματα ἰδιωτῶν εἰς ἄρχοντας; Οὐ καλῶς.
 Οὐ γάρ, οἶμαι, εἷς γε σωφροσύνην νέοις ἐπιτήδεια ἀκούειν· εἰ
 δέ τινα ἄλλην ἡδονὴν παρέχεται, θαυμαστὸν οὐδέν· ἦ πῶς σοι
 φαίνεται; Οὕτως, ἔφη.

IV. Τί δέ; ποιεῖν ἄνδρα τὸν σοφώτατον λέγοντα, ὥς δοκεῖ
 αὐτῷ κάλλιστον εἶναι πάντων, ὅταν παραπλεῖαι ᾧσι τράπεζαι.

B

σίτου καὶ κρειῶν, μέθυ δ' ἐκ κοιτητῆρος ἀφύσσω·
 οἰνοχόος φορέῃσι καὶ ἐγχείῃ δεπᾶσσι,

δοκεῖ σοι ἐπιτήδειον εἶναι πρὸς ἐγκράτειαν ἑαυτοῦ ἀκούειν νέφ;
 ἦ τὸ

λιμῷ δ' οἰκτιστὸν θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν;

ἦ Δία, καθευδόντων τῶν ἄλλων θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων καὶ
 C μόνος ἐγρηγορῶς ἃ ἐβουλεύσατο, τούτων πάντων ῥαδίως ἐπιλαν-
 θανόμενον διὰ τὴν τῶν ἀφροδισίων ἐπιθυμίαν, καὶ οὕτως ἐκ-

a legfőbb kelléke, u. m. engedelmesség az uralkodókkal szemben, viszont önmaga feletti uralom az ivásban, a szerelmeskedésben és az evésben? Én azt hiszem, hogy ilyesféle. Az olyanféle beszédet tehát, a minőt ugyancsak Homerosznál Diomedes mond, azt hiszem, már szépnek fogjuk mondani:

Csendesen ülj, öregem, s hallgass csak az én szavaimra,¹⁹

meg azután a mi utána következik, továbbá hogy [ment, ment haragot lehelőn az achiv had]

Csendben, félve követve vezérit.²⁰

s mind, a mi csak ilyesféle. Bizony szépnek. Hát az ilye-³⁹⁰ neket:

Hej boriszák, te sunyín néző kutya, nyulszívű népség,²¹

és így tovább az efféléket vajjon szépeknek-e, meg a mennyi más meggondolatlanságot egy magán ember akár prózában, akár versben uralkodóira csak elmondott? Nem szépeknek. Mert, azt hiszem, az önmérsékletre nem alkalmas ám az ifjuságnak ilyeneket hallania. Persze ha máskülönben nyújt valami élvezetet, ezen nincs mit csudálkozni. Vagy hogy gondolod? Így, felelte ő rá.

IV. Hát hogy a legbölcsebb embernek azt a mondást adják a szájába, hogy ő neki az látszik mindennél a legszebbnek, mikor csak úgy görnyednek az asztalok

A süteményektől, pecsenyéktől s bort a kupából

Mer bőven s ki-kihord a pohárfiú s önt a pohárba,²²

B

vajjon alkalmasnak látszik-e neked, hogy ilyesfélet halljon az ifjuság a saját önmegtartóztatására? Vagy pedig, hogy

Ehen veszni galád megdöglés, undorító sors?!²³

Vagy, hogy Zeus mindarról, a mit csak, míg a többi istenek és emberek alusznak s csakis ő egymaga van ébren, el-elha-^C tároz, a szerelmeskedés utáni sóvárgásában csakhamar meg-

πλαγέντα ἰδόντα τὴν Ἥραν, ὥστε μὴδ' εἰς τὸ δωμάτιον ἐθέλειν, ἐλθεῖν, ἀλλ' αὐτοῦ βουλόμενον χαμαὶ ξυγγίγνεσθαι, καὶ λέγοντα ὡς οὕτως ὑπὸ ἐπιθυμίας ἔχεται, ὡς οὐδ' ὅτε τὸ πρῶτον ἐφοίτων πρὸς ἀλλήλους

φίλους λήθοντε τοκῆας;

οὐδὲ Ἄρεώς τε καὶ Ἀφροδίτης ὑπὸ Ἑφαίστου δεσμὸν δι' ἕτερα Δτοιαῦτα. Οὐ μὰ τὸν Δία, ἧ δ' ὅς, οὗ μοι φαίνεται ἐπιτήδειον. Ἄλλ' εἴ ποὺ τινες, ἦν δ' ἐγώ, καρτερίαι πρὸς ἅπαντα καὶ λέγονται καὶ πράττονται ὑπὸ ἐλλογίμων ἀνδρῶν, θεατέον τε καὶ ἀκουστέον, οἷον καὶ τὸ

στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ·

τέτλαθι δῆ, κραδίη· καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἐτίλγῃ.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη. Οὐ μὲν δὴ δωροδόκους γε ἑατέον εἶναι τοὺς ἄνδρας οὐδὲ φιλοχρημάτους. Οὐδαμῶς. Οὐδ' ἄστέον αὐτοῖς ὅτι

δῶρα θεοὺς πείθει, δῶρ' αἰδοίους βασιλῆας·

οὐδὲ τὸν τοῦ Ἀχιλλέως παιδαγωγὸν Φοῖνικα ἐπαινετέον ὡς μετρίως ἔλεγε συμβουλεύων αὐτῷ δῶρα μὲν λαβόντι ἐπαμύνειν τοῖς Ἀχαιοῖς, ἄνευ δὲ δῶρων μὴ ἀπαλλάττεσθαι τῆς μήνιος. οὐδ' αὐτὸν τὸν Ἀχιλλέα ἀξιόσωμεν οὐδ' ὁμολογήσωμεν οὕτω φιλοχρήματον εἶναι, ὥστε παρὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος δῶρα λαβεῖν, καὶ τι-
391 μὴν αὖ λαβόντα νεκροῦ ἀπολύειν, ἄλλως δὲ μὴ θέλειν. Οὐκ οὖν δίκαιόν γε, ἔφη, ἐπαινεῖν τὰ τοιαῦτα. Ὅκνῳ δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, δι' Ὅμηρον λέγειν, ὅτι οὐδ' ὅσιον ταῦτά γε κατὰ Ἀχιλλέως φάναι καὶ ἄλλων λεγόντων πείθεσθαι, καὶ αὖ ὡς πρὸς τὸν Ἀπόλλω εἶπεν

feledkezik s a mikor Herát megpillantja, olyannyira magán kívül lesz, hogy még csak a hálószobába se akar menni, hanem mindjárt ott a földön óhajt vele mulatozni s azt beszéli, hogy jobban erőt vett most rajta a vágy, mint mikor először voltak együtt egymással

Elbujván édes szüleiktől? ²⁴

De meg Aresnek és Aphroditének Hephaistostól való megkötöttese ²⁵ s más effélék sem? Zeus uccse nem, mondotta D ő erre, nekem bizony nem látszik alkalmasnak. De már ha híres embereknek minden dologban tanúsított ilyen vagy olyan állhatatos türelmét mutatják be szóban vagy tettben előttünk, mondom én neki, ezt már aztán meglehet néznünk és hallgatnunk, a milyen pl.

S keblire ütve reá szólott ekképp a szívére:

Türed csak el, énszívem, türtél te kinosbat is ennél. ²⁶

Ezt már mindenesetre meg, felelé ő. Aztán meg ajándékle-sőknek és pénzsomjasaknak lenni sem szabad a férfiakat E engednünk. Semmi szín alatt. Sem azt nem szabad előttük énekelgetnünk, hogy

Meghódít adomány istent is, szende királyt is; ²⁷

S Achilleus nevelőjét, Phoinixet, se szabad dicsérgetnünk, ²⁸ hogy mily jogosan adta neki azt a tanácsot, hogy csakis ha ajándékokat kapott, segítsen az achivoknak, de ajándékok nélkül fel ne hagyjon a haragjával. Meg azután Achilleust se tiszteljük meg úgy, hogy megengedjük neki azt a kapzsiságot, hogy Agamemnontól ajándékokat kapjon ²⁹ s csak ezt az ellenértéket kapva adja ki a holttestet, ³⁰ máskülönben semmi szín alatt sem. Bizony, hogy nem méltányos az efféléket di- ³⁹¹ csérgetni, mondotta ő rá. S restellem Homeros miatt kimondani, folytattam tovább, de istentől elrugaszkodottság Achilleusról olyanokat állítani, s ha mások mondják, szentül hinni, hogy pl. Apollonnak is ilyesfélét mondott:

ἔβλαψάς μ' ἐκάεργε, θεῶν δλοώτατε πάντων·

ἦ σ' ἂν τισαίμην, εἴ μοι δύναμίς γε παρείη·

Β καὶ ὡς πρὸς τὸν ποταμόν, θεὸν ὄντα, ἀπειθῶς εἶχε καὶ μάχε-
σθαι ἔτοιμος ἦν· καὶ αὐτὰς τοῦ ἐτέρου ποτάμου Σπερχεῖοῦ
ιερὰς τρίχας

Πατρόκλῳ ἤρωϊ, ἔφη, κόμην ὑπάσσειμι φέρεσθαι,

νεκρῷ ὄντι, καὶ ὡς ἔδρασε τοῦτο, οὐ πειστέον. τὰς τε αὖ Ἐκ-
τορος ἔλξεις περὶ τὸ σῆμα τὸ Πατρόκλου καὶ τὰς τῶν ζωγρη-
θέντων σφαγὰς εἰς τὴν πυρὰν ξύμπαντα ταῦτα οὐ φήσομεν ἀληθῆ
εἰρησθαι, οὐδ' ἐάσομεν πείθεσθαι τοὺς ἡμετέρους ὡς Ἀχιλλεύς,

С θεᾶς ὦν παῖς καὶ Πηλέως, σωφρονεστάτου τε καὶ τρίτου ἀπὸ
Διὸς, καὶ ὑπὸ τῷ σοφωτάτῳ Χείρωνι τεθραμμένος, τοσαύτης ἦν
ταραχῆς πλέως, ὥστ' ἔχειν ἐν αὐτῷ νοσήματα δύο ἐναντίῳ ἀλ-
λήλλοιν, ἀνελευθερίαν μετὰ φιλοχρηματίας καὶ αὐτὴν ὑπερηφανίαν
θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων. Ὁρθῶς, ἔφη, λέγεις.

V. Μὴ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, μηδὲ τάδε πειθώμεθα μηδ' ἐῷμεν
λέγειν, ὡς Θησεὺς Ποσειδῶνος υἱὸς Πειρίθου τε Διὸς ὄρμη-

D σεν οὕτως ἐπὶ δεινὰς ἀρπαγὰς, μηδὲ τιν' ἄλλον θεοῦ παῖδά τε
καὶ ἥρωα τολμῆσαι ἂν δεινὰ καὶ ἀσεβῆ ἐργάσασθαι, οἷα νῦν
καταφεύδονται αὐτῶν· ἀλλὰ προσαναγκάζωμεν τοὺς ποιητὰς ἢ
μὴ τούτων αὐτὰ ἔργα φάναι ἢ τούτους μὴ εἶναι θεῶν παῖδας,
ἀμφοτέρω δὲ μὴ λέγειν, μηδὲ ἡμῖν ἐπιχειρεῖν πείθειν τοὺς νέους,
E ὡς οἱ θεοὶ κακὰ γεννώσι καὶ ἥρωες ἀνθρώπων οὐδὲν βελτίους.
ὅπερ γὰρ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέγομεν, οὐδ' ὅσια ταῦτα οὐτ' ἀληθῆ·
ἐπεδείξαμεν γάρ που, ὅτι ἐκ θεῶν κακὰ γίνεσθαι ἀδύνατον.

Csaltál, messzelövő, rászedtél, isteni szörny, te!

Bosszumat állnám én rajtad, csak lenne erőm rá;³¹

s hogy a folyónak, pedig ez is isten volt, megtagadta az engedelmességet³² s kész volt harcba szállani vele; azután pedig a másik folyónak, a Spercheiosnak, szentelt hajról azt mondotta,

Hadd küldjem hajadat Patroklos hősi fejére,³³

a ki pedig már halott volt s hogy aztán ezt meg is tette, ezt nem szabad elhinnünk. S viszont Hektornak meghurcolását³⁴ a Patroklos sírja körül s a foglyoknak lemészárlását a máglyán,³⁵ ezt mind együttvéve hazug mesének fogjuk mondani s nem engedjük, hogy a mieink elhigyék, hogy Achilles, egy istenasszonynak és Peleusnak, a Zeus unokájának, annak a szüztiszta férfiúnak a fia³⁶ s a tetőtől-talpig bölcs Cheironnak a növendéke,³⁷ annyira tele volt volna tökéletlenséggel, hogy két ellenkező betegség dult benne, t. i. kapzsisággal párosult szolgálai meghunyászkodás, meg azután isteneket és embereket lenéző dölyf. Helyesen beszélsz, felelte reá.

V. Így azután, folytattam tovább, azt se fogjuk sem elhinni, sem beszélni engedni most már, hogy Theseus, Poseidonnak és Peirithoos, Zeusnak a fia,³⁸ oly rettenetes rablókalandokra vállalkozott,³⁹ sem hogy másvalamelyik istenmagzat és hős oly borzasztó istentelenségeket merészelt volna elkövetni, a minőket most összehazudoznak róluk. Hanem majd arra kényszerítjük a költőket, hogy vagy ne az ő tetteiknek hirdessék ezeket, vagy mondják, hogy ők nem istenmagzatok, de mindakettőt együtt ne emlegessék s meg ne próbálják minekünk elhíttetni a fiatalsággal, hogy az istenek gonoszságokat főznek ki s hogy a hősök egy mákszemnyivel sem jobbak az embereknél. Mert, a hogy az előbb is mondtuk, ez sem nem istenies, sem nem igaz. Hiszen bebizonyítottuk, hogy az istenektől gonoszságnak lehetetlen

Πῶς γὰρ οὐ; Καὶ μὴν τοῖς γε ἀκούουσι βλαβερά· πᾶς γὰρ ἑαυτῷ ξυγγνώμην ἔξει κακῷ ὄντι, πεισθεὶς ὡς ἄρα τοιαῦτα πράττουσί τε καὶ ἔπραττον καὶ οἱ θεῶν ἀγχισποροὶ, Ζηνὸς ἐγ-
γὺς,

ὦν κατ' Ἰδαῖον πάγον

Δίος πατρὸς βωμὸς ἐστ' ἐν αἰθέρι,

καὶ οὐ πῶ σφιν ἐξίτηλον αἶμα δαιμόνων.

ὦν ἕνεκα παυστέον τοὺς τοιοῦτους μῆθους, μὴ ἡμῖν πολλὴν εὐ-
392 χέρειαν ἐντίκτωσι τοῖς νέοις πονηρίας. Κομιδῇ μὲν οὖν ἔφη. Τί
οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἔτι λοιπὸν εἶδος λόγων περὶ ὀριζομένοις οἷους
τε λεκτέον καὶ μὴ; περὶ γὰρ θεῶν ὡς δεῖ λέγεσθαι εἴρηται,
καὶ περὶ δαιμόνων τε καὶ ἡρώων καὶ τῶν ἐν Ἄιδου. Πάνυ
μὲν οὖν. Οὐκοῦν καὶ περὶ ἀνθρώπων τὸ λοιπὸν εἴη ἄν; Δῆλα
δῆ. Ἀδύνατον δῆ, ὦ φίλε, ἡμῖν τοῦτό γε ἐν τῷ παρόντι τάξαι.
Πῶς; Ὅτι οἶμαι ἡμᾶς ἐρεῖν, ὡς ἄρα καὶ ποιηταὶ καὶ λογο-
B ποιοὶ κακῶς λέγουσι περὶ ἀνθρώπων τὰ μέγιστα, ὅτι εἰσὶν ἄδι-
κοι μὲν, εὐδαίμονες δὲ πολλοί, δίκαιοι δὲ ἄθλιοι καὶ ὡς λυσι-
τελεῖ τὸ ἀδικεῖν, ἐὰν λανθάνῃ, ἢ δὲ δικαιοσύνη ἀλλότριον μὲν
ἀγαθόν, οἰκεία δὲ ζημίᾱ· καὶ τὰ μὲν τοιαῦτα ἀπερεῖν λέγειν,
τὰ δ' ἐναντία τούτων προστάξιν ἄδειν τε καὶ μυθολογεῖν· ἢ
οὐκ οἶει; Εὖ μὲν οὖν, ἔφη, οἶδα. Οὐκοῦν ἐὰν ὁμολογῇς ὀρθῶς
με λέγειν, φήσω σε ὁμολογηκέναι ἂ πάλαι ζητοῦμεν; Ὅρθως,
C ἔφη, ὑπέλαβες. Οὐκοῦν περὶ ἀνθρώπων ὅτι τοιοῦτους δεῖ λό-
γους λέγεσθαι, τότε διομολογησόμεθα, ὅταν εὐρωμεν, οἷόν ἐστι

származnia. Már hogyné? De meg aztán ez a hallgatókra nézve is káros. Mert mindegyikőjük elnéző lesz önmaga iránt, mikor gonosztságot követ el, abban a szent hitben, hogy hát ilyeneket tesznek, meg tettek még az isteneknek vérrokonai, Zeusnak a közeli atyafiai is,⁴⁰

A kiknek az Ida hegyén

Az ég-magasban ős Zeus oltára áll,

S erőiben istenvérők égi tisztán csergedez.

Ezek miatt kell útját vágnunk az efféle beszédeknek, hogy nagy hajlandóságot ne ébresztszenek a fiatalságban a gonosz- 392
ság iránt. Tökéletesen igaz, mondotta. Tehát, folytattam, mi-
féle fajtájú beszéd van még hátra, mert hiszen mégis csak
meg akarjuk határozni, hogy milyeneket mondogassunk és
milyeneket ne. Azt ugyanis, hogy miképp kell az istenekről
beszélnünk, már említettük; úgyszintén az isteni lényekről,
a hősökről és a hadesbeli dolgokról is. Mindenesetre. Így
tehát még csak az volna hátra, hogy miképpen az emberek-
ről? Természetesen. Csakhogy ezt a jelen esetben lehetetlen-
ség ám, barátom, megállapítanunk. Miért? Mert úgy hiszem,
hogy azt mondjuk, hogy mind a költők, mind az elbeszélők
épp a legfontosabb dolgokban helytelenül állítják az embe- **B**
rekről, hogy sokan vannak igazságtalanok és mégis boldogok
s viszont igazságosak, a kik mégis szerencsétlenek; meg
aztán, hogy az igazságtalanság hasznos dolog, ha titokban
maradhat, az igazságosság pedig csak más emberfiára nézve
hasznos, de magára az illetőre káros; s mi az ilyeneket meg
is fogjuk tiltani, hogy beszéljék, az ellenkezőjét pedig meg-
hagyjuk, hogy csak énekelgessék és mesélgessék. Vagy nem
gondolod? Sőt nagyon jól tudom, felelé. Ha azon a nézeten
vagy tehát, hogy igazam van, akkor kimondhatom, úgy-e,
hogy helyben hagytad, a mit oly régóta keresünk? Helyesen **C**
okoskodol, mondotta ő rá. Hogy tehát az emberekről ilyen be-
szédeket kell mondogatni, abban csak akkor egyezünk majd

δικαιοσύνη, καὶ ὥς φύσει λυσιτελοῦν τῷ ἔχοντι, ἐάν τε δοκῇ ἐάν τε μὴ τοιοῦτος εἶναι ; Ἀληθέστατα, ἔφη.

VI. Τὰ μὲν δὴ λόγων πέρι ἔχέτω τέλος, τὸ δὲ λέξεως, ὥς ἐγῴμαι, μετὰ τοῦτο σκεπτέον, καὶ ἡμῖν ἅ τε λεκτέον καὶ ὥς λεκτέον παντελῶς ἐσκέφεται. καὶ ὁ Ἀδεΐμαντος. Τοῦτο ἦ δ' ὅς, οὐ μανθάνω ὅ τι λέγεις. Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, δεῖ γε. **Δ** ἴσως οὖν τῇδε μᾶλλον εἴσει. ἄρ' οὐ πάντα, ὅσα ὑπὸ μυθολόγων ἢ ποιητῶν λέγεται, διήγησις οὔσα τυγχάνει ἢ γεγονότων ἢ ὄντων ἢ μελλόντων ; Τί γὰρ ἔφη, ἄλλο ; Ἄρ' οὖν οὐχὶ ἤτοι ἀπλῆ διηγήσει ἢ διὰ μιμήσεως γιγνομένη ἢ δι' ἀμφοτέρων περαίνουσιν ; Καὶ τοῦτο, ἦ δ' ὅς, ἔτι δέομαι σαφέστερον μαθεῖν. Γελοῖος, ἦν δ' ἐγώ, ἔοικα διδάσκαλος εἶναι καὶ ἀσαφής. ὥσπερ **Ε** οὖν οἱ ἀδύνατοι λέγειν, οὐ κατὰ ὅλον ἄλλ' ἀπολαβὼν μέρος τι πειράσομαί σοι ἐν τούτῳ δηλῶσαι ὃ βούλομαι. καὶ μοι εἰπέ. ἐπίστασαι τῆς Ἰλιάδος τὰ πρῶτα, ἐν οἷς ὁ ποιητής φησι τὸν μὲν Χρῦσῃν δεῖσθαι τοῦ Ἀγαμέμνονος ἀπολῦσαι τὴν θυγατέρα, **393** τὸν δὲ, χαλεπαίνειν, τὸν δὲ ἐπειδὴ οὐκ ἐτύγχανε, κατεύχεσθαι τῶν Ἀχαιῶν πρὸς τὸν θεόν ; Ἐγώ γε. Οἶσθ' οὖν ὅτι μέχρι μὲν τούτων τῷ ἐπῶν

καὶ ἐλίσσετο πάντα Ἀχαιοῖς,

Ἀτρεΐδᾳ δὲ μάλιστα δύνω, κοσμήτορε λαῶν

λέγει τε αὐτὸς ὁ ποιητής καὶ οὐδ' ἐπιχειρεῖ ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἄλλοσε τρέπειν, ὥς ἄλλος τις ὁ λέγων ἢ αὐτός. τὰ δὲ μετὰ **Β** ταῦτα ὥσπερ αὐτὸς ὢν ὁ Χρῦσῃς λέγει καὶ πειράται ἡμᾶς ὅ τι

meg, mikor megtaláltuk, hogy milyen az igazságosság s természeténél fogva minő haszonnal jár arra, a kiből megvan, már akár látszik olyannak, akár nem? Szent igaz, felelte ő erre.

VI. S a beszédek vizsgálgatásának legyen is vége most már; ezután, azt hiszem, az előadás módját kell megvizsgálnunk s ezzel aztán, azt is, hogy mit, meg azt is, hogy hogyan kell mondanunk, töviről-hegyire meg is vizsgáltuk. S ekkor így szólt Adeimantos: Nem értem, a mit mondasz. Pedig bizony meg kell ám értened, mondom én neki. De talán így könnyebben megérted majd. Vajjon a mit az elbeszélők és a költők elmondanak, mindaz nem épp megtörtént, most folyó, vagy jövőbeli dolgoknak az előadása-e? Mi volna más egyéb, felelte ő. S vajjon most már nem egyszerű elbeszéléssel, vagy utánnázással történő előadással, vagy mind a kettővel egyszerre adják-e elő a dolgot? Ezt is világosabban kell még megértenem, felelte ő erre. Na ugyan nevetséges és érthetetlen egy tanító vagyok, úgy látszik, mondom én ekkor neki. Nos tehát, mint a kik még nem tudnak a szóval megbirkózni, én is nem úgy az egészet egyszerre, hanem csakis E szótagonként fogva hozzá próbálom és mutatom meg neked benne, hogy mit akarok. Tehát mondd csak, ismered az Iliasnak a legelejét, a hol a költő elmondja, hogy Chryses kéri Agamemnont, bocsássa szabadon a leányát. Ez meg-393 bosszankodik, ő pedig bosszúért könyörög az istenhez az achivok ellen? Persze, hogy ismerem. Akkor hát tudod, hogy egészen ezekig a versekig:

Kérte az összes achájai népet

S legfőképpen a két Atreust, a hadak vezetőit,⁴¹

csakis maga a költő beszél s eszében sincs, hogy figyelmünket másfelé irányítsa, hogy t. i. más valaki beszélne és nem ő. De a mi ez után következik, azt már úgy mondja el, mintha csak Chryses volna s megpróbálja elhíttetni velünk, hogy B

μάλιστα ποιῆσαι μὴ Ὅμηρον δοκεῖν εἶναι τὸν λέγοντα, ἀλλὰ
 τὸν ἱερέα, πρεσβύτην ὄντα· καὶ τὴν ἄλλην δὴ πᾶσαν σχεδόν τι
 οὔτω πεποιῆται διήγησιν περὶ τε τῶν ἐν Ἰλίῳ καὶ περὶ τῶν ἐν
 Ἰθάκῃ καὶ ὅλῃ Ὀδυσσεΐᾳ παθημάτων. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐ-
 κοῦν διήγησις μὲν ἐστὶ καὶ ὅταν τὰς ῥήσεις ἐκάστοτε λέγῃ καὶ
 ὅταν τὰ μεταξὺ τῶν ῥήσεων; Πῶς γὰρ οὐ; Ἄλλ' ὅταν γέ τινα
 C λέγῃ ῥῆσιν ὥς τις ἄλλος ὢν, ἅρ' οὐ τότε ὁμοιοῦν αὐτὸν φήσομεν
 ὅ τι μάλιστα τὴν αὐτοῦ λέξιν ἐκάστῳ, ὃν ἂν προείπῃ ὡς ἐροῦντα;
 Φήσομεν· τί γάρ; Οὐκοῦν τό γε ὁμοιοῦν ἑαυτὸν ἄλλῳ ἢ κατὰ
 φωνὴν ἢ κατὰ σχῆμα μιμῆσθαι ἐστὶν ἐκείνον ᾧ ἂν τις ὁμοιοῖ;
 Τί μὴν; Ἐν δὴ τῷ τοιούτῳ, ὡς ἔοικεν, οὗτός τε καὶ οἱ ἄλλοι
 ποιηταὶ διὰ μιμήσεως τὴν διήγησιν ποιοῦνται. Πάνυ μὲν οὖν.
 Εἰ δέ γε μηδαμοῦ ἑαυτὸν ἀποκρύπτοιο ὁ ποιητής, πᾶσα ἂν
 αὐτῷ ἄνευ μιμήσεως ἢ ποιήσεις τε καὶ διήγησις γεγονοῖα εἴη.
 D Ἴνα δὲ μὴ εἴπῃς, ὅτι οὐκ αὖ μανθάνεις, ὅπως ἂν τοῦτο γένοιτο,
 ἐγὼ φράσω. εἰ γὰρ Ὅμηρος εἰπὼν, ὅτι ἦλθεν ὁ Χρῦσης τῆς
 τε θυγατρὸς λύτρα φέρων καὶ ἱκέτης τῶν Ἀχαιῶν, μάλιστα δὲ
 τῶν βασιλέων, μετὰ τοῦτο μὴ ὡς Χρῦσης γενόμενος ἔλεγεν,
 ἀλλ' ἔτι ὡς Ὅμηρος, οἶσθ' ὅτι οὐκ ἂν μίμησις ἦν ἀλλ' ἀπλῇ
 διήγησις. εἶχε δ' ἂν ὧδέ πως· φράσω δὲ ἄνευ μέτρου· οὐ γάρ
 E εἰμι ποιητικός· ἐλθὼν ὁ ἱερεὺς εὗχετο ἐκείνοις μὲν τοὺς θεοὺς
 δοῦναι ἐλόντας τὴν Τροίαν αὐτοὺς σωθῆναι, τὴν δὲ θυγατέρα
 οἱ λῦσαι δεξαμένους ἅποινα καὶ τὸν θεὸν αἰδεσθέντας. ταῦτα
 δὲ εἰπόντος αὐτοῦ οἱ μὲν ἄλλοι ἐσέβοντο καὶ συνήνουν, ὁ δὲ
 Ἀγαμέμνων ἡγρίαιεν ἐντελλόμενος νῦν τε ἀπιέναι καὶ αὐθις
 μὴ ἐλθεῖν, μὴ αὐτῷ τότε σκῆπτρον καὶ τὰ τοῦ θεοῦ στέμματα
 οὐκ ἐπαρκέσοι· πρὶν δὲ λυθῆναι αὐτοῦ τὴν θυγατέρα, ἐν Ἀργεῖ
 394 ἔφη γηράσειν μετὰ οὗ ἀπιέναι δ' ἐκέλευε καὶ μὴ ἐρεθίζειν, ἵνα

nem Homeros az, a ki beszél, hanem a pap, az az aggastyán. S körülbelül így dolgozta ki az Ilium alatt, Ithakában s az egész Odysseiában történt többi eseményeknek egész elbeszélését is. Persze, hogy így, mondotta ő rá. Így tehát elbeszélés az is, mikor mindég a beszédeket mondja el és mikor viszont a beszédek közötti részt? Már hogyan volna az? De a mikor úgy ad elő valamiféle beszédet, mintha csak az a más valaki volna, vajjon nem azt mondjuk-e akkor róla, hogy kifejezésemódját lehetőleg szakasztott ahhoz az illető-
C
höz alakítja, a kiről, hogy beszélni fog, már előre jelezte. Persze, hogy ezt; mit is mondanánk mást? Önmagát akár hangban, akár alakban ahhoz a máshoz alakítani pedig nem annyi-e, mint utánozni azt a mást, a kihez az ember magát alakítja? Mi volna más? Ebben az esetben most már, úgy látszik, hogy ez is, meg a többi költők is utánzással alkotják meg elbeszélésöket. Természetesen. Ha pedig sehol se rejténél el magát a költő, akkor az ő egész költészete és elbeszélése utánzás nélküli volna. De hogy azt ne mondd újra, hogy D
nem érted, hát elmondom, hogy ez hogyan történhetne, meg: úgy, hogy mikor azt mondotta Homeros, hogy eljött pedig Chryses, a lánynak az apja, elhozta a váltságdíjat s könyörgött az achajaiak, de különösen a királyok előtt, s aztán nem mint Chryses beszélne tovább, hanem még mindég mint Homeros: akkor tudod, hogy ez nem utánzás volna, hanem csak egyszerű elbeszélés. Hangzana pedig ez körülbelül ekképp: — csak prózában mondom el, hiszen én nem vagyok költő, — eljövén könyörgött tehát a pap, hogy adják meg E
nekik az istenek, hogy Tróját elfoglalhassák s ők maguk megmenekülhessenek. A lányát pedig bocsássák szabadon neki, fogadják el a váltságdíjat, tartsák tiszteletben az istent. S a mikor ezt elmondotta, a többiek tisztelettel voltak iránta, igazat adtak neki, de Agamemnon haragra gyuladt s ráparan- 394
csolt, hogy nyomban eltakarodjon s vissza ne jöjjön többé,

σῶς οἴκαδε ἔλθοι. ὁ δὲ πρεσβύτερος ἀκούσας ἔδεισέ τε καὶ ἀπήγει
 τειγῇ, ἀποχωρήσας δὲ ἐκ τοῦ στρατοπέδου πολλὰ τῷ Ἀπόλλωνι
 εὐχετο, τὰς τε ἐπωνυμίας τοῦ θεοῦ ἀνακαλῶν καὶ ὑπομιμνή-
 σκων καὶ ἀπαιτῶν, εἴ τι πώποτε ἢ ἐν ναῶν οἰκοδομήσεσιν ἢ
 ἐν ἱερῶν θυσίαις κεχαρισμένον δωρήσαιοτο· ὧν δὴ χάριν κατεύ-
 B χετο τίσαι τοὺς Ἀχαιοὺς τὰ δ' δάκρυα τοῖς ἐκείνου βέλεσιν, οὕ-
 τως, ἣν δ' ἐγώ, ὦ ἐταῖρε, ἄνευ μιμνήσεως ἀπλῇ διήγησις γίγνε-
 ται. Μανθάνω, ἔφη.

VII. Μάνθανε τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, ὅτι ταύτης αὖ ἐναντία γί-
 γνεται, ὅταν τις τὰ τοῦ ποιητοῦ τὰ μεταξὺ τῶν ῥήσεων ἐξαιρῶν
 τὰ ἀμοιβαῖα καταλείπη. Καὶ τοῦτο, ἔφη, μανθάνω, ὅτι ἔστι τὸ
 περὶ τὰς τραγῳδίας τοιοῦτον. Ὅρθότατα, ἔφην, ὑπέλαβες, καὶ
 οἶμαί σοι ἤδη δηλοῦν ὃ ἔμπροσθεν οὐχ οἶός τ' ἦν, ὅτι τῆς ποι-
 C ῆσεώς τε καὶ μυθολογίας ἡ μὲν διὰ μιμνήσεως ὅλη ἐστίν, ὥσπερ
 συ λέγεις, τραγῳδία τε καὶ κωμῳδία, ἡ δὲ δι' ἀπαγγελίας αὐ-
 τοῦ τοῦ ποιητοῦ· εὖροις δ' ἂν αὐτὴν μάλιστα πού ἐν διθυράμ-
 βοις· ἡ δ' αὖ δι' ἀμφοτέρων ἓν τε τῇ τῶν ἐπῶν ποιήσει, πολ-
 λαχοῦ δὲ καὶ ἄλλοθι, εἴ μου μανθάνεις. Ἀλλὰ ξυνήμει, ἔφη, ὃ
 τότε ἐβούλου λέγειν. Καὶ τὸ πρὸ τούτου δὴ ἀναμνήσθητι, ὅτι
 ἔφαμεν, ἃ μὲν λεκτέον, ἤδη εἰρησθαι, ὡς δὲ λεκτέον, ἔτι σκε-
 D πτέον εἶναι. Ἀλλὰ μέμνημαι. Τοῦτο τοίνυν αὐτὸ ἦν ὃ ἔλεγον ὅτι
 κρίνει διομολογήσασθαι, πότερον ἐάσομεν τοὺς ποιητὰς μιμουμέ-
 νους ἢ μὴν τὰς διηγήσεις ποιεῖσθαι, ἢ τὰ μὲν μιμουμένους, τὰ

mert különben sem papi botja, sem isteni fejdísz nem segít rajta. A lánya azonban előbb megöregszik ő nála Argosban, még mielőbb megszabadulhatna. Elmenjen hát, hagyta meg neki, s ne ingerelje őt, hogy ép bőrrel juthasson el haza. Megrettent az öreg, a hogy ezt hallotta, csendben eltávozott s a hogy kiért a táborból, kérte könyörögve jó sokáig Apollont, szólítgatta melléknevein az istent, emlékeztette rá, kérte és sürgette, hogy ha csak valaha akár templomok emelésével, akár áldozatok bemutatásával valami kedves dolgot cselekedett neki, hát akkor, könyörgött, vegyék el viszonzásul büntetésöket az achajaiak is az ő nyilaitól a könnyeiért. Így B jön létre, édes barátom, mondtam neki, egy egyszerű utánzás nélküli elbeszélés. Értem, válaszolta ő erre.

VII. Akkor hát értsd meg azt is, folytattam, hogy ennek az ellenkezője meg viszont úgy jön létre, ha a költőnek az egyes beszédek közé eső szavait elhagyja s csak a kölcsönös beszédeket hagyja meg valaki. Ezt is értem, felelé; ilyen eset fordul elő pl. a tragédiákban. Helyesen fogtad fel a dolgot, mondtam neki, s most már hiszem, hogy megértetem veled, a mit az imént nem bírtam, hogy t. i. a költészetnek és mesemondásnak az egyik faja teljesen utánzásból áll, mint C pl. a hogy te mondod, a tragédia és a komédia, a másik pedig magának a költőnek az elbeszéléséből — s ezt különösen a dithyrambusokban találhatod, — s ismét egy másik mind a kettejőkből pl. az epikus költészetben, meg sok más egyebütt, ha ugyan értesz engem. Most aztán már megérttem, mondotta, a mit akkor akartál mondani. S most gondolj csak az ezt megelőző dologra is vissza, a mikor arról szóltunk, hogy *mit* kell elmondani, azt már megállapítottuk, s még csak azt kell megvizsgálnunk, hogy *miképpen* kell elmondani. Jól van, hát visszagondolok. Tehát éppen az volt most már, D a mit mondtam, hogy jól meg kell egyeznünk benne, vajjon megengedjük-e a költőknek, hogy utánzással alkossák

δὲ μή, καὶ ὅποια ἐκάτερα, ἢ οὐδὲ μιμεῖσθαι. Μαντεύομαι, ἔφη, σκοπεῖσθαί σε, εἴτε παραδεξόμεθα τραγωδίαν τε καὶ κωμωδίαν εἰς τὴν πόλιν, εἴτε καὶ οὐ. Ἴσως, ἦν δ' ἐγὼ· ἴσως δὲ καὶ πλείω ἔτι τούτων· οὐ γὰρ δὴ ἔγωγέ πω οἶδα, ἀλλ' ὅπη ἂν ὁ λόγος ὥσπερ πνεῦμα φέρη, ταύτη ἰτέον. Καὶ καλῶς γ', ἔφη Ἐλέγεις. Τόδε τοίνυν, ὦ Ἀδείμαντε, ἄθρει, πότερον μιμητικούς ἡμῖν δεῖ εἶναι τοὺς φύλακας ἢ οὐ; ἢ καὶ τοῦτο τοῖς ἔμπροσθεν ἔπεται, ὅτι εἰς ἕκαστος ἐν μὲν ἂν ἐπιτήδευμα καλῶς ἐπιτηδεύοι, πολλὰ δ' οὐ, ἀλλ' εἰ τοῦτο ἐπιχειροῖ, πολλῶν ἐφαπτόμενος πάντων ἀποτυγχάνοι ἂν, ὥστ' εἶναί που ἐλλόγιμος; Τί δ' οὐ μέλλει; Οὐκοῦν καὶ περὶ μιμήσεως ὁ αὐτὸς λόγος, ὅτι πολλὰ ὁ αὐτὸς μιμεῖσθαι εὖ ὥσπερ ἐν οὐ δυνατός; Οὐ γὰρ οὖν. Σχολῇ ἄρα ἐπι-
395 τηδεύσει γέ τι ἅμα τῶν ἀξίων λόγου ἐπιτηδευμάτων καὶ πολλὰ μιμήσεται καὶ ἔσται μιμητικός. ἐπεὶ που οὐδὲ τὰ δοκοῦντα ἐγ-
γὺς ἀλλήλων εἶναι δύο μιμήματα δύνανται οἱ αὐτοὶ ἅμα εὖ μι-
μεῖσθαι, οἷον κωμωδίαν καὶ τραγωδίαν ποιοῦντες. ἢ οὐ μι-
μήματε ἄρτι τούτῳ ἐκάλεις; Ἐγωγε· καὶ ἀληθῆ γε λέγεις, ὅτι οὐ δύνανται οἱ αὐτοί. Οὐδὲ μὴν ῥαψωδοί γε καὶ ὑποκριταὶ ἅμα.
B Ἀληθῆ. Ἀλλ' οὐδέ τοι ὑποκριταὶ κωμωδοῖς τε καὶ τραγωδοῖς οἱ αὐτοί· πάντα δὲ ταῦτα μιμήματα. ἢ οὐ; Μιμήματα. Καὶ ἔτι γε τούτων, ὦ Ἀδείμαντε, φαίνεται μοι εἰς σμικρότερα κατακε-
κερματίσθαι ἢ τοῦ ἀνθρώπου φύσις, ὥστ' ἀδύνατος εἶναι πολλὰ

meg nekünk elbeszéléseiket, vagy hogy némelyiket utánzással, némelyiket meg nem, és hogy milyen mind a kettő, vagy végre, hogy ne is utánozzanak semmit. Gyanítom már, mondotta ő ekkor, hogy azt akarod megállapítani, vajjon befogadjuk-e majd államunkba a tragédiát, meg a komédiát, vagy talán nem is. Meglehet, válaszoltam neki, de meglehet, hogy még többet is ennél; mert hiszen még nem vagyok vele tisztában; hanem a merre az okoskodás szél módjára ragad bennünket arra megyünk majd. Szépen beszélsz, mondotta ő rá. S most E ezt vizsgálj meg, édes Adeimantos, vajjon ügyes utánzóknak kell-e a mi öreinknek lenniök, vagy pedig nem? Avagy talán ez is követi előbbi okoskodásunkat, azt, hogy minden emberfia csakis egyetlenegy foglalkozást űzhet tisztességesen, de sokat nem; s ha aztán erre vállalkozik s mellette sokba belebelek, akkor valamennyi rosszul üt ki neki, úgy, hogy egyikben sem végez számbavehető munkát? Már hogyne követné? Áll tehát ez az okoskodás az utánzásra is, hogy egy és ugyanaz az ember sokfélét nem bír oly jól utánozni, mint egyfélét? Persze hogy nem bír. Bajosan fog tehát valaki valamilyen szóra érdemes foglalkozást űzhetni, úgy, ³⁹⁵ hogy mellette még sokfélét is utánozzon és ügyes utánzó is legyen, a mikor még két egymástól látszólag rokon utánzást sem tudnak ugyanazok a valakik megcsinálni, pl. a kik tragédiát, meg komédiát irnak. Vagy talán nem utánzásnak nevezed te ezt a kettőt? Már én annak; s igazad van, hogy nem tudják megcsinálni ugyanazok a valakik. Sem a rhapsodosok nem lehetnek ugyanakkor jó színészek? Persze hogy nem. Sőt még mint színészek a komédiában és tragédiában sem ugyanazok? Pedig ezek csak utánzások, vagy nem? B Utánzások. Sőt ezeknél még kisebb körökre látszik nekem felaprózottnak, édes Adeimantos, az emberi természet, úgyannyira, hogy képtelen sokféle dolgot tisztességesen utánozni s csakis azt az egyet bírja tenni, a minek az után-

καλῶς μιμεῖσθαι, ἢ αὐτὰ ἐκεῖνα πράττειν, ὧν δὴ καὶ τὰ μιμή-
ματὰ ἐστὶν ἀφομοιώματα. Ἀληθέστατα, ἢ δ' ὅς.

VIII. Εἰ ἄρα τὸν πρῶτον λόγον διατώσωμεν, τοὺς φύλακας
C ἡμῖν τῶν ἄλλων πασῶν δημιουργιῶν ἀφειμένους δεῖν εἶναι δη-
μιουργοὺς ἐλευθερίας τῆς πόλεως πάνυ ἀκριβεῖς καὶ μηδὲν ἄλλο
ἐπιτηδεύειν, ὅ τι μὴ εἰς τοῦτο φέρει, οὐδὲν δὴ θέοι ἂν αὐτοὺς
ἄλλο πράττειν οὐδὲ μιμεῖσθαι· ἐὰν δὲ μιμῶνται, μιμεῖσθαι τὰ
τούτοις προσήκοντα εὐθύς ἐκ παίδων, ἀνδρείους, σώφρονας, ὁσί-
ους, ἐλευθέρους, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, τὰ δὲ ἀνελεύθερα μῆτε
ποιεῖν μῆτε δεινούς εἶναι μιμήσασθαι, μηδὲ ἄλλο μηδὲν τῶν
αἰσχρῶν, ἵνα μὴ ἐκ τῆς μιμήσεως τοῦ εἶναι ἀπολαύσωσιν. ἢ οὐκ
D ἤρσθησαι, ὅτι αἱ μιμήσεις, ἐὰν ἐκ νέων πόρρῳ διατελέσωσιν, εἰς
ἔθῃ τε καὶ φύσιν καθίστανται καὶ κατὰ σῶμα καὶ φωνὰς καὶ κατὰ
τὴν διάνοιαν; Καὶ μάλα, ἢ δ' ὅς. Οὐ δὴ ἐπιτρέφομεν, ἦν δ'
ἐγώ, ὧν φαμέν κήδεσθαι καὶ δεῖν αὐτοὺς ἄνδρας ἀγαθοὺς γε-
νέσθαι, γυναῖκα μιμεῖσθαι ἄνδρας ὄντας ἢ νέαν ἢ πρεσβυτέραν,
ἢ ἀνδρὶ λοιδορουμένην ἢ πρὸς θεοὺς ἐρίζουσάν τε καὶ μεγα-
λαυχουμένην, οὐομένην εὐδαίμονα εἶναι, ἢ ἐν ξυμφοραῖς τε καὶ
πένθεσι καὶ θρήνοις ἐχομένην· κάμνουσαν δὲ ἢ ἐρῶσαν ἢ ὠ-
E δίνουσαν πολλοῦ καὶ δεήσομεν. Παντάπασι μὲν οὖν, ἢ δ' ὅς.
Οὐδέ γε δούλας τε καὶ δούλους πράττοντας ὅσα δούλων. Οὐδέ
τοῦτο. Οὐδέ γε ἄνδρας κακοὺς, ὥς ἔοικε, δειλοὺς τε καὶ τὰ
ἐναντία πράττοντας ὧν νῦν δὴ εἵπομεν, κακηγοροῦντάς τε καὶ
κωμφοδοῦντας ἀλλήλους καὶ αἰσχρολογοῦντας, μεθύοντας ἢ καὶ
396 νήφοντας, ἢ καὶ ἄλλα ὅσα οἱ τοιοῦτοι καὶ ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις

zata már az eredetinek szakasztott mása. Szent igaz, felelte ő reá.

VIII. Ha tehát fentartjuk azt az első tételünket, hogy öreinknek minden egyéb mesterségtől menten csakis az állam szabadsága mestereinek, még pedig nagyon is lelkiismeretes C mestereinek kell lenniök, míg más olyasmivel, a mi nem erre vonatkozik, nem szabad foglalkozniök, akkor aztán nekik sem szabad ám másvalamit se tenniök, se utánozniök. Ha pediglen utánoznak, akkor az őket megillető dolgokat, u. m. a vitéz, az önmegettartóztató, istenies és szabad embereket, s minden ilyesféle más dolgot, mindjárt gyermekkoruktól fogva kell utánozniök. Szolgai dolgokat azonban sem megtenni, sem utánozni nem szabad tudniök; s nem más egyéb hitványságot sem, hogy valahogy az utánzás révén a dolognak véletlenül a létében ne részesüljenek. Vagy nem vetted azt D észre, hogy a gyermekkortól kezdve ismétlődő utánzások a test dolgában éppen úgy, mint a beszéd és gondolkodásmód tekintetében szokássá és természetté válnak? Sőt nagyon is, mondotta ő erre. Így hát nem fogjuk megengedni, folytatam tovább, hogy azok, a kikről azt mondtuk, a szívünkön fekszik, hogy derék emberekké legyenek, férfi létökre asszonyokat utánozzanak, már akár fiatal, akár öreget, akár olyat, a ki férjét szidja, vagy döllyfös versenyre kél az istenekkel abban a szent hitben, hogy boldogabb ő náluk, vagy olyat, a ki szerencsétlenségben, gyászban és szomorúságban él; még sokkal kevésbbé kérünk pedig majd egy olyat, a ki beteg, vagy szerelmes, vagy épp vajudásban fekszik. Nagyon E természetesen, felelte ő erre. De rabszolganőket és rabszolgákat sem, a kik csak rabszolga-munkát teljesítenek. Őket sem. Még gonosz embereket sem, úgy látszik, gyávákat s a kik épp az ellenkezőjét teszik annak, a miről most beszéltünk, rágalmaznak és gúnyolják egymást, s részegen is, józanon is 396 csak ocsmányságokat beszélnek, vagy olyas dolgokat, a mi-

ἁμαρτάνου σιν εἰς αὐτοὺς τε καὶ εἰς ἄλλους· οἶμαι δὲ οὐδὲ μαινο-
 μένοις ἐθιστέον ἀφομοιοῦν αὐτοὺς ἐν λόγοις οὐδ' ἐν ἔργοις. γνω-
 στέον μὲν γὰρ καὶ μαινομένους καὶ πονηροὺς ἄνδρας τε καὶ γυναῖ-
 κας, ποιητέον δὲ οὐδὲν τούτων οὐδὲ μιμητέον. Ἀληθέστατα, ἔφη.
 Τί δ' ; ἦν δ' ἐγώ· χαλκεύοντας ἢ τι ἄλλο δημιουργοῦντας, ἢ ἐλαύ-
 νοντας τριήρεις ἢ κελεύοντας τούτοις, ἢ τι ἄλλο τῶν περὶ ταῦτα
 μιμητέον ; Καὶ πῶς, ἔφη, οἷς γε σὺδὲ προσέχειν τὸν νοῦν τού-
 των οὐδενὶ ἐξέσται ; Τί δέ ; ἵππους χρεμετίζοντας καὶ ταύρους
 μυκωμένους καὶ ποταμοὺς φοφοῦντας καὶ θάλατταν κτυποῦσαν
 καὶ βροντὰς καὶ πάντα αὐτὰ τοιαῦτα ἢ μιμήσονται ; Ἄλλ' ἀπεί-
 ρηται αὐτοῖς, ἔφη, μήτε μαίνεσθαι μήτε μαινομένοις ἀφομοιοῦ-
 σθαι. Εἰ ἄρ', ἦν δ' ἐγώ, μανθάνω ἃ σὺ λέγεις, ἔστι τι εἶδος
 λέξεώς τε καὶ διηγήσεως, ἐν ᾧ ἂν διηγοῖτο ὁ τῷ ὄντι καλὸς
 Κἀγαθός, ὅποτε τι θεοὶ αὐτὸν λέγουν· καὶ ἕτερον αὐτὸ ἀνόμοιον
 τούτῳ εἶδος, οὗ ἂν ἔχοιτο αἰεὶ καὶ ἐν ᾧ διηγοῖτο ὁ ἐναντίως
 ἐκείνῳ φύς τε καὶ τραφεῖς. Ποῖα δὴ, ἔφη, ταῦτα ; Ὁ μὲν μοι
 δοκεῖ, ἦν δ' ἐγώ, μέτριος ἀνὴρ, ἐπειδὰν ἀφίκηται ἐν τῇ διηγῆ-
 σει ἐπὶ λέξιν τινα ἢ πράξιν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, ἐθελήσῃν ὥς αὐ-
 τὸς ὢν ἐκεῖνος ἀπαγγέλλειν καὶ οὐκ αἰσχυνεῖσθαι ἐπὶ τῇ τοι-
 αύτῃ μιμήσει, μάλιστα μὲν μιμούμενος τὸν ἀγαθὸν ἀσφαλῶς τε
 Δ καὶ ἐμφρόνως πράττοντα, ἐλάττω δὲ καὶ ἥττον ἢ ὑπὸ νόσων ἢ
 ὑπὸ ἐρώτων ἐσφαλμένον ἢ καὶ ὑπὸ μέθης ἢ τινος ἄλλης ξυμ-
 φορᾶς· ὅταν δὲ γίγνηται κατὰ τινα ἑαυτοῦ ἀνάξιον, οὐκ ἐθελή-
 σῃν σπουδῇ ἀπεικάζειν ἑαυτὸν τῷ χεῖρονι, εἰ μὴ ἄρα κατὰ

ket az ilyenek mind szóban, mind tetteben önmaguk ellen is, egymás ellen is el-elkövetnek. Sőt azt hiszem, hogy még az örültek szavait és tetteit se szabad utánozni megszokniok. Mert ismernie kell ugyan az embernek az örülteket is, meg a gonosz férfiakat és asszonyokat is, de a mit ők tesznek, abból se megtenni, se utánozni semmit sem szabad. Betűről-betűre igaz, felelte reá. Hát aztán, folytattam tovább, a kovácsokat, vagy más mesterembereket, vagy a kik a hadihajókat hajtják, vagy nekik a vezényszót adják s mindenféle más B egyéb ehhez tartozó dolgot utánozniok kell-e? Már hogy kellene, felelte ő, mikor az effélékre még hederíteniök sem szabad? S vajjon a lovak nyerítését, a bikák bögését, a folyók zúgását, a tengernek morajlását, a menydörgést s más effélet utánozzák-e majd? De hiszen meg van ám tiltva nekik, felelte ő, hogy örültek legyenek, vagy örülteket utánozzanak. Ha tehát jól értem, a mit mondasz, mondtam én tovább neki, van a kifejezésnek és elbeszélésnek egy bizonyos faja, a mely szerint az igazán tetőtől-talpig derék ember adná elő C a dolgot, ha el kellene valamit mondania; s viszont egy ettől különböző másik faja, a melyet meg az ő vele ellenkező természetű és nevelésű ember választana és követne előadásában. S melyek ezek a fajok most már, kérdezte ő. Nekem úgy tetszik, feleltem én neki, hogy az önmegtartóztató férfiú, ha egy derék embernek valamilyen beszédéhez, vagy tettehez ér előadásában, akkor ezt úgy fogja majd előadni akarni, mintha maga az az illető volna s az efféle utánzás miatt nem igen fog szégyenkezni, különösen ha a derék embert határozott és megfontolt tetteben utánozza; persze kevésbé D és nem annyira, ha valamilyen, akár betegeskedése, vagy szerelmeskedései miatt, vagy akár ittasságból, vagy más egyéb kellemetlenségénél fogva ingadozót utánoz. Ha azonban egy hozzá nem méltó személyhez jut, akkor már nem fogja magát komolyan ehhez a rosszabbhoz hasonlítani

βραχύ, ὅταν τι χρηστὸν ποιῇ, ἀλλ' αἰσχυνεῖσθαι, ἅμα μὲν ἀγύμναστος ὢν τοῦ μιμεῖσθαι τοὺς τοιοῦτους, ἅμα δὲ καὶ δυσχεραίνων αὐτὸν ἐκμάττειν τε καὶ ἐνιστάναι εἰς τοὺς τῶν κακιόνων τύπους, ἀτιμάζων τῇ διανοίᾳ, ὅ τι μὴ παιδιᾶς χάριν. Εἰκὸς, ἔφη.

ΙΧ. Οὐκοῦν διηγήσει χρήσεται οἷα ἡμεῖς ὀλίγον πρότερον διήλθομεν περὶ τὰ τοῦ Ὀμήρου ἔπη, καὶ ἔσται αὐτοῦ ἡ λέξις μετέχουσα μὲν ἀμφοτέρων, μιμήσεώς τε καὶ τῆς ἄλλης διηγήσεως, σμικρὸν δὲ τι μέρος ἐν πολλῷ λόγῳ τῆς μιμήσεως· ἢ 397 οὐδὲν λέγω; Καὶ μᾶλα, ἔφη, οἷόν γε ἀνάγκη τὸν τύπον εἶναι τοῦ τοιοῦτου ῥήτορος. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὁ μὴ τοιοῦτος αὖ, ὅσῳ ἂν φαυλοτέρως ᾖ, πάντα τε μᾶλλον μιμήσεται καὶ οὐδὲν ἑαυτοῦ ἀνάξιον οἰήσεται εἶναι, ὥστε πάντα ἐπιχειρήσει μιμεῖσθαι σπουδῇ τε καὶ ἐναντίον πολλῶν, καὶ ἃ νῦν δὴ ἐλέγομεν, βροντάς τε καὶ φύφους ἀνέμων τε καὶ χαλαζῶν καὶ ἀξόνων καὶ τροχιλίων καὶ σαλπίγγων καὶ αὐλῶν καὶ συρίγγων καὶ πάντων ὀργάνων φωνᾶς, καὶ ἔτι κυνῶν καὶ προβάτων καὶ ὀρνέων φθόγ- Β γους· καὶ ἔσται δὴ ἡ τούτου λέξις ἅπασα διὰ μιμήσεως φωναῖς τε καὶ σχήμασιν, ἢ σμικρὸν τι διηγήσεως ἔχουσα; Ἀνάγκη, ἔφη, καὶ τοῦτο. Ταῦτα τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ἔλεγον τὰ δύο εἶδη τῆς λέξεως. Καὶ γὰρ ἔστιν, ἔφη. Οὐκοῦν αὐτοῖν τὸ μὲν σμικρὰς τὰς μεταβολὰς ἔχει, καὶ ἐὰν τις ἀποδιδῷ πρέπουσαν ἁρμονίαν καὶ ῥυθμὸν τῇ λέξει, ὀλίγου πρὸς τὴν αὐτὴν γίνεται λέγειν τῷ ὀρθῶς λέγοντι καὶ ἐν μιᾷ ἁρμονίᾳ — σμικραὶ γὰρ αἱ μεταβο- C λαι — καὶ δὴ ἐν ῥυθμῷ ὡσαύτως παραπλησίῳ τινί; Κομιδῇ μὲν

akarni, legfeljebb csakis arra a pár percre, a mikor valami jót cselekszik, hanem szégyelleni fogja, részint mert járatlan az ilyen emberek utánzásában, részint mert idegenkedik attól, hogy magát átalakítsa s a rosszabbak alakjába bujjon, hiszen, ha csak a puszta tréfa kedvéért nem, megveti ezt egész lelkéből. Természetesen, felelte ő rá.

IX. Így tehát olyan előadást fog használni, a minőt kévéssel előbb a Homeros költeményeiben ismertettünk, s lesz benne a kifejezése módjában mind a kettőből valami, az utánzásból is, meg a másik előadásból is, de mégis csak kicsike része lesz egy hosszú beszédben az utánzásnak. Vagy nem mondok tán ezzel semmit? Sőt igenis, felelte ő rá, már a milyennek az illető beszélő jellemének szükségképpen lennie kell. Így tehát, mondom én tovább, a ki viszont nem 397 olyan, az mentől ügyetlenebb, annál inkább utánoz majd mindent és semmit se fog önmagához nem méltónak tartani, úgy, hogy mindent, még a mikről épp most szoltunk, pl. a menydörgést, a szelek zaját, a jégesőét, a tengelyekét és kerekét, a trombitáknak, fuvoláknak, sipoknak és mindenféle hangszereknek a hangját, sőt még a kutyák ugatását, a juhok bégetését s a madarak csicsergését is komolyan sokak jelenlétében próbálja meg utánozni, és így előadásamódja csakis B hanggal és taglejtéssel való utánzás lesz, vagy lesz benne egy kicsike elbeszélés is? Szükségképpen lesz ez is, felelte ő rá. Ime tehát, mondtam ekkor neki, ez az előadasmódnak az az említettem két fajtája. Persze, hogy ez, felelte reá. Így tehát az egyikőjüknek csak kicsinyek az eltérései s ha az ember az előadasmódba még megfelelő harmoniát és rhythmust is tud önteni, akkor a helyes előadónak csaknem ugyanazon a hangon, ugyanazzal az egy zengéssel — mert hiszen az eltérések csak csekélyek — sőt még annak a bizonyosnak majdnem teljesen megfelelő rhythmussal sikerül a dolgot előadnia. Tökéletesen így van, mondotta ő rá. Hát a másik C

οὖν, ἔφη, οὕτως ἔχει. Τί δὲ τὸ τοῦ ἐτέρου εἶδος; οὐ τῶν ἐναντίων δεῖται, πᾶσων μὲν ἁρμονιῶν, πάντων δὲ ῥυθμῶν, εἰ μέλλει αὐτοὶ οἰκείως λέγεσθαι, διὰ τὸ παντοδαπὰς μορφὰς τῶν μεταβολῶν ἔχειν; Καὶ σφόδρα γε οὕτως ἔχει. Ἄρ' οὖν πάντες οἱ ποιηταὶ καὶ οἳ τι λέγοντες ἢ τῷ ἐτέρῳ τούτων ἐπιτυγχάνουσι τόπῳ τῆς λέξεως ἢ τῷ ἐτέρῳ ἢ ἐξ ἀμφοτέρων τινὶ συγκεραννύντες; Ἀνάγκη, D ἔφη. Τί οὖν ποιήσομεν; ἦν δ' ἐγώ· πότερον εἰς τὴν πόλιν πάντας τούτους παραδεξόμεθα ἢ τῶν ἀκράτων τὸν ἕτερον ἢ τὸν κεκραμένον; Ἐὰν ἡ ἐμή, ἔφη, νικᾷ, τὸν τοῦ ἐπεικούς μιμητὴν ἀκρατον. Ἀλλὰ μὲν, ὦ Ἀδείμαντε, ἡδύς γε καὶ ὁ κεκραμένος, πολὺ δὲ ἡδιστος παισὶ τε καὶ παιδαγωγοῖς ὁ ἐναντίος οὐ σὺ αἶρεῖ καὶ τῷ πλείστῳ ὄχλῳ. Ἡδιστος γάρ. Ἀλλ' ἴσως, ἦν δ' ἐγώ, οὐκ ἂν αὐτὸν ἀρμόττειν φαίης τῇ ἡμετέρᾳ, πολιτείᾳ, ὅτι E οὐκ ἔστι διπλοῦς ἀνὴρ παρ' ἡμῖν οὐδὲ πολλαπλοῦς, ἐπειδὴ ἕκαστος ἐν πράττει. Οὐ γὰρ οὖν ἀρμόττει. Οὐκοῦν διὰ ταῦτα ἐν μόνῃ τῇ τοιαύτῃ πόλει τὸν τε σκυτοτόμον σκυτοτόμον εὐρήσομεν καὶ οὐ κυβερνήτην πρὸς τῇ σκυτοτομίᾳ, καὶ τὸν γεωργὸν γεωργὸν καὶ οὐ δικαστὴν πρὸς τῇ γεωργίᾳ, καὶ τὸν πολεμικὸν πολεμικὸν καὶ οὐ χρηματιστὴν πρὸς τῇ πολεμικῇ, καὶ πάντας οὕτω; Ἀληθῆ, ἔφη. Ἄνδρα δὴ, ὡς ἔοικε, δυνάμενον ὑπὸ σοφίας παν- 398 τοδαπὸν γίνεσθαι καὶ μιμεῖσθαι πάντα χρήματα, εἰ ἡμῖν ἀφίκοιτο εἰς τὴν πόλιν αὐτός τε καὶ τὰ ποιήματα βουλόμενος ἐπιδείξασθαι, προσκυνοῖμεν ἂν αὐτὸν ὡς ἱερὸν καὶ θαυμαστὸν καὶ ἡδύν, εἴποιμεν δ' ἂν ὅτι οὐκ ἔστι τοιοῦτος ἀνὴρ ἐν τῇ πόλει παρ' ἡμῖν οὐδὲ θέμις ἐγγενέσθαι, ἀποπέμπειν τε εἰς ἄλλην

faja? Vajjon ennek, mivel az eltéréseknek mindenféle formái megvannak benne, ha szintén megfelelő módon akar előadni, nem épp az ellenkezőkre, u. m. az összes harmoniákra és összes rhythmusokra, lesz-e szüksége? Bizony nagyon is így vagyunk vele. Vajjon tehát nem találkoznak-e a költők, meg a kik csak elmondanak valamit, valamennyien ez előadásformáknak majd az egyik, majd a másik fájával, sőt még azzal a harmadikkal is, a melyet mindkettejükből kevernek össze? Szükségképpen, felelte ő. Mit tegyünk hát? kérdez-**D**tem tőle. Vajjon mind befogadjuk-e ezeket az államunkba, vagy csak az egyiket a keveretlenek közül, meg vele a kevertet is egyszersmind? Ha az én nézetem győzne, felelte ő, akkor csak azt, a melyik a derék embernek az utánzója, a keveretlent. Csakhogy, édes Adeimantos, kedves ám a kevert is; de a gyermekeknek, a nevelőknek, meg aztán a nagy tömegnek, a mit te választasz, annak épp az ellenkezője legkedvesebb. Persze hogy a legkedvesebb. De azt találod most **E**mondani, folytattam, hogy ez nem illik az alkotmányunkba, mivelhogy minálunk nincs kettős foglalkozású, sem sokoldalú férfiú, mert mindegyik csakis egy foglalkozást üz. Hát bizony hogy nem is illik. Ezért is csak az ilyen államban fogjuk most már úgy-e a vargát vargának találni s nem kormányosnak is még a vargasága mellett, s a földmívest földmívesnek s nem bírónak is a földmívelés mellett, s a harcost harcosnak s nem még üzletembernek is és így a többit is valamennyit? Igaz, mondotta ő. Egy oly férfiút te-³⁹⁸ hát, a kiből ügyességénél fogva mindenféle lehetne s a ki minden dolgot utánozni is tudna, ha személyesen eljönne államunkba hozzánk, hogy nekünk a költeményeit bemutassa, hódolattal fogadnánk ugyan, mint valami szent, és csudálatra méltó, kedves embert, de kereken kijelentenők neki, hogy ilyen ember nincs minálunk az államban s nem is szabad ilyennek lennie; s elküldenők őt egy más államba,

πόλιν μύρον κατὰ τῆς κεφαλῆς καταχέαντες καὶ ἐρίῳ στέφαν-
τες, αὐτοὶ δ' ἂν τῷ αὐστηροτέρῳ καὶ ἀηδεστέρῳ ποιητῇ χρώ-
B μεθα καὶ μυθολόγῳ ὠφελείας ἔνεκα, ὃς ἡμῖν τὴν τοῦ ἐπικεικούς
λέξιν μιμοῖτο καὶ τὰ λεγόμενα λέγοι ἐν ἐκείνοις τοῖς τύποις,
οἷς κατ' ἀρχὰς ἐνομοθετησάμεθα, ὅτε τοὺς στρατιώτας ἐπεχει-
ροῦμεν παιδεύειν. Καὶ μάλ', ἔφη, οὕτως ἂν ποιοῖμεν, εἰ ἐφ'
ἡμῖν εἴη. Νῦν δὲ, εἶπον ἐγὼ, ὦ φίλε, κινδυνεύει ἡμῖν τῆς μου-
σικῆς τὸ περὶ λόγους τε καὶ μύθους παντελῶς διαπεπεράνθαι· ἃ
τε γὰρ λεκτέον καὶ ὡς λεκτέον, εἴρηται. Καὶ αὐτῷ μοι δοκεῖ,
ἔφη.

C X. Οὐκοῦν μετὰ τοῦτο, ἦν δ' ἐγὼ, τὸ περὶ ᾧδῆς τρόπου καὶ
μελῶν λοιπόν; Δῆλα δὲ. Ἄρ' οὖν οὐ πᾶς ἤδη ἂν εὖροι, ἃ ἡμῖν
χεκτέον περὶ αὐτῶν, οἷα δεῖ εἶναι, εἴπερ μέλλομεν τοῖς προ-
ειρημένοις συμφωνήσιν; καὶ ὁ Γλαῦκων ἐπιγελάσας, Ἐγὼ τοί-
νυν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, κινδυνεύω ἐκτὸς τῶν πάντων εἶναι· οὐ-
κουν ἱκανῶς γε ἔχω ἐν τῷ παρόντι ξυμβαλέσθαι, ποί' ἅττα δεῖ
ἡμᾶς λέγειν, ὑποπτεύω μέντοι. Πάντως δήπου, ἦν δ' ἐγὼ, πρῶ-
D τον μὲν τόδε ἱκανῶς ἔχεις λέγειν, ὅτι τὸ μέλος ἐκ τριῶν ἐστὶ
συγκείμενον, λόγου τε καὶ ἀρμονίας καὶ ῥυθμοῦ. Ναί, ἔφη,
τοῦτό γε. Οὐκοῦν ὅσον γε αὐτοῦ λόγος ἐστίν, οὐδὲν δήπου δια-
φέρει τοῦ μὴ ἄδομένου λόγου πρὸς τὸ ἐν τοῖς αὐτοῖς δεῖν τύ-
ποις λέγεσθαι οἷς ἄρτι προσείπομεν καὶ ὡσαύτως; Ἀληθῆ, ἔφη.
Καὶ μὴν τὴν γε ἀρμονίαν καὶ ῥυθμὸν ἀκολουθεῖν δεῖ τῷ λόγῳ.
Πῶς δ' οὐ; Ἀλλὰ μέντοι θρήνων τε καὶ ὕδρυμῶν ἔφαμεν ἐν
λόγοις οὐδὲν προσδεῖσθαι. Οὐ γὰρ οὖν. Τίνες οὖν θρηγνώδεις

miután persze leöntöttük a fejét illatos olajjal és gyapjúval megkoszorúztuk; ⁴² magunk pedig haszonból is egy mogor-B
vább és kellemetlenebb költőhöz és mesemondóhoz fordul-
nánk, a ki aztán a derék embernek a kifejezésemódját utá-
nozná nekünk s azt a jelleget adná a szavainak, a melyet
mi már kezdetben, ⁴³ mikor a harczosokat próbáltuk nevelni,
törvénynyel szentesítettünk. Mindenesetre hogy így csele-
kednénk, ha hatalmunkban állana, felelte ő erre. S ezzel
aztán már, mondom én ekkor neki, úgy látszik nekem, édes
barátom, hogy a zenének azt a részét, a mely a beszédekre
és a mesékre vonatkozik, teljességgel kifejtettük. Mert hogy
mit kell mondani és hogyan kell elmondani, már megmon-
dottuk. Énnekem is úgy tetszik, volt rá az ő felelete.

X. S nemde ezután most már, folytattam én tovább, csakis C
az éneknek és a daloknak a faja van még hátra? Világos,
hogy ez. S vajjon nem találhat-e már rá minden emberfia
arra, a mit mondanunk kell róluk, t. i. hogy minőknek is
kell hát lenniök, ha ugyan összhangban akarunk maradni az
eddigiekkel? Erre Glaukon elnevette magát és így szólt: No
már én, úgy látszik, nem tartozom ehhez a «minden ember-
fia»-hoz. Én legalább nem tudom most kieszelni, hogy ugyan
milyeneknek is kell hát őket mondanunk; csakis sejtem.
Pedig mindenesetre épp te tudod elsősorban eléggé meg-
mondani, feleltem én ekkor neki, hogy a dal háromféleből D
van összetéve: u. m. szövegből, összhangzatból és rhyth-
musból. Hát igen, ezt legalább már meg, mondotta reá.
S nemde, bármennyi szöveg is van benne, ez egy cseppet
sem különbözik a nem-énekelt szövegtől, már mint abban a
tekintetben, hogy azzal az épp most jeleztük ugyanazon jel-
leggel s ugyanúgy adjuk elő? Igaz, felelte ő rá. S az össz-
hangzatnak és a rhythmusnak mindenesetre meg kell egyez-
nie a szöveggel. Már hogyne? Ámde gyászénekekre és siral-
mas dalokra, még pedig szöveg dolgában, mondtuk, ⁴⁴ hogy

Ε ἁρμονίαι; λέγε μοι· σὺ γὰρ μουσικός. Μιξολυδιστί, ἔφη, καὶ
 συντονολυδιστί καὶ τοιαῦταί τινες. Οὐκοῦν αὗται, ἣν δ' ἐγώ,
 ἀφαιρετέαι· ἄχρηστοι γὰρ καὶ γυναιξίν ὥς δεῖ ἐπισεικεῖς εἶναι,
 μὴ ὅτι ἀνδράσιν. Πάνυ γε. Ἀλλὰ μὴν μέθη γε φύλαξιν ἀπρε-
 πέστατον καὶ μαλακία καὶ ἀργία. Πῶς γὰρ οὐ; Τίνες οὖν μα-
 λακαί τε καὶ συμποτικάι τῶν ἁρμονιῶν; Ἰαστί, ἣ δ' ὅς, καὶ
 399 λυδιστί, αἵτινες χαλαραὶ καλοῦνται. Ταύταις οὖν, ὦ φίλε, ἐπὶ
 πολεμικῶν ἀνδρῶν ἔσθ' ὅ τι χρήσει; Οὐδαμῶς, ἔφη· ἀλλὰ κινδυ-
 νεύει σοι δωριστί λείπεσθαι καὶ φρυγιστί. Οὐκ οἶδα, ἔφην ἐγώ,
 τὰς ἁρμονίας, ἀλλὰ πατάλειπε ἐκείνην τὴν ἁρμονίαν, ἣ ἔν τε
 πολεμικῇ πράξει ὄντος ἀνδρείου καὶ ἐν πάσῃ βιαίῳ, ἐργασίᾳ
 πρεπόντως ἂν μιμήσαιτο φθόγγους τε καὶ προσφθίας, καὶ ἀπο-
 Β τυχόντος, ἣ εἰς τραύματα ἢ εἰς θανάτους ἰόντος ἢ εἰς τινα
 ἄλλην ξυμφορὰν πεσόντος, ἐν πᾶσι τούτοις παρατεταγμένως καὶ
 καρτερούντως ἀμυνομένου τὴν τύχην· καὶ ἄλλην αὖ ἐν εἰρη-
 νικῇ τε καὶ μὴ βιαίῳ ἀλλ' ἐν ἐκουσίῳ πράξει ὄντος, ἣ τινά τι
 πείθοντός τε καὶ δεομένου, ἣ εὐχῇ θεὸν ἢ διδάχῃ καὶ νοουθε-
 τήσῃ ἀνθρώπον, ἢ τοῦναντίον ἄλλῃ δεομένῃ ἢ διδάσκοντι ἢ
 μεταπειθόντι ἑαυτὸν ἐπέχοντα, καὶ ἐκ τούτων πράξαντά κατὰ
 νοῦν, καὶ μὴ ὑπερηφάνως ἔχοντα, ἀλλὰ σωφρόνως τε καὶ με-
 C τρώως ἐν πᾶσι τούτοις πράττοντά τε καὶ τὰ ἀποβαίνοντα ἀγα-
 πῶντα. ταύτας δύο ἁρμονίας, βίαιον, ἐκούσιον, δυστυχούντων,
 εὐτυχούντων, σωφρόνων, ἀνδρείων [ἁρμονίας] αἵτινες φθόγγους

nincs semmi szükségünk. Persze, hogy nincsen. S melyek most már a gyászénekű összhangzatok? Felelj a kérdésemre, E hiszen te zenész vagy. A kevert lydiai és a lassított lydiai s máseffélék, mondotta ő. Így tehát, folytattam tovább, ezeket is el kell hagynunk; mert hiszen még az asszonyok számára is használhatatlanok, már a kiknek derék asszonyoknak kell lenniök; a férfiakról persze nem is szólunk. Minden-
 esetre. De meg aztán bizony nagyon illetlen a részegség is az örökhöz, meg az elpuhultság és lomhaság is. Már hogyne volna? S milyen összhangzatok elpuhult lágyak és illők most már az iváshoz? Az ion és lydiai hangzatok, felelte ő, mint a melyeket lágyaknak hínak. Ugyan fogod-e hát, barátom, harcfiaknál használni őket? Sohasem, felelé; hanem hát, a mint tudod, még hátra van a dóriai és a phrygiai. Én nem ismerem a hangzatokat, mondtam neki, hanem te csak hadd meg azt a hangzatot, a mely találó módon utánozza mind a szavát, mind a hanghordozását a hadi vállalatban s minden rá erőszakolt cselekedet alkalmával is derék férfiúnak, a ki ha rosszul üt ki a vállalata, vagy ha a megsebesü-
 B
 lés elé vagy a halálba megy, avagy más egyéb szerencsétlenségbe esik, minden ily esetben harcra készen és állhatatosan küzd a sorsa ellen; s viszont azt a másikat is annak a számára, a ki békés és nem ráerőszakolt, hanem önkényt vállalt cselekedettel van elfoglalva, már akár rábeszél, akár kér valamire valakit, pl. könyörgéssel egy istent, vagy tanítással és intéssel egy embert, vagy megfordítva egy más embertársra kérésére, tanítására vagy rábeszélésére figyel s ezért aztán az ő akarata szerint is cselekszik s e mellett nem nagyravágyó, hanem önmegtartóztatással és mérsékelten jár C
 el minden ilyes dologban s megnyugszik az eredményben. Ezt a két hangzatot, a ráerőszakoltat és az önkényt, mint a melyek a szerencsétlennek és a szerencsésnek, az önmegtartóztatónak és vitéznek [hangzatait] a szavát a legszebben

μιμήσονται κάλλιστα, ταύτας λείπε. Ἄλλ' ἦ δ' ὅς, οὐκ ἄλλας αἰτεῖς λείπειν, ἢ ἅς νῦν δὴ ἐγὼ ἔλεγον. Οὐκ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, πολυχорδίας γε οὐδὲ παναρμονίου ἡμῖν δεήσει ἐν ταῖς ᾠδαῖς τε καὶ μέλεσιν. Οὐ μοι, ἔφη, φαίνεται. Τριγώνων ἄρα καὶ πη-
D κτίδων καὶ πάντων ὀργάνων, ὅσα πολύχορδα καὶ πολυαρμόνια, δημιουργοὺς οὐ θρέφομεν. Οὐ φαινόμεθα. Τί δέ; ἀυλοποιούς ἢ ἀυλητάς παραδέξει εἰς τὴν πόλιν; ἢ οὐ τοῦτο πολυχорδοτάτον καὶ αὐτὰ τὰ παναρμόνια αὐλοῦ τυγχάνει ὄντα μίμημα; Δῆλα δὴ, ἦ δ' ὅς. Λύρα δὴ σοι, ἦν δ' ἐγώ, καὶ κιθάρα λείπεται καὶ κατὰ πόλιν χρήσιμα· καὶ αὐ κατ' ἀγροὺς τοῖς νομεῦσι σύριγξ
E ἂν τις εἴη. Ὡς γοῦν, ἔφη, ὁ λόγος ἡμῖν σημαίνει. Οὐδέν γε, ἦν δ' ἐγώ, καινὸν ποιούμεν, ὦ φίλε, κρίνοντας τὸν Ἀπόλλω καὶ τὰ τοῦ Ἀπόλλωνος ὄργανα πρὸ Μαρσίου τε καὶ τῶν ἐκείνου ὀργάνων. Μὰ Δί', ἦ δ' ὅς, οὐ μοι φαινόμεθα. Καὶ νῆ τὸν κύνα, εἶπον, λεληθάμεν γε διακαθαίροντες πάλιν ἦν ἄρτι τρυφᾶν ἔφα-
μεν πόλιν. Σωφρονοῦντές γε ἡμεῖς, ἦ δ' ὅς.

XI. Ἴθι δὴ, ἔφη, καὶ τὰ λοιπὰ καθαίρωμεν. ἐπόμενον γὰρ δὴ ταῖς ἀρμονίαις ἂν ἡμῖν εἴη τὸ περὶ ῥυθμούς, μὴ ποικίλους αὐτοὺς διώκειν μηδὲ παντοδαπὰς βάσεις, ἀλλὰ βίου ῥυθμούς
400 ἰδεῖν κοσμίῳ τε καὶ ἀνδρείῳ τίνες εἰσὶν· οὐς ἰδόντα τὸν πόδα τῷ τοιούτῳ λόγῳ ἀναγκάζειν ἔπεσθαι καὶ τὸ μέλος, ἀλλὰ μὴ λόγον ποδὶ τε καὶ μέλει. οἵτινες δ' ἂν εἰεν οὗτοι οἱ ῥυθμοί, σὸν ἔργον, ὥσπερ τὰς ἀρμονίας, φράσαι. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη,

utánozzák, ezeket csak hagyd meg. Hiszen akkor, mondotta ő rá, csakis azokat akarod, hogy meghagyjam, a melyeket épp most említettem. Meg azután, mondtam tovább, sokhúrozatú s mindenféle hangzatú hangszerre se lesz az énekek és dalok alkalmával szükségünk. Azt hiszem, hogy nem, felelte reá. Hárfa- és lydiai lant-készítőket, meg a kik mindenféle **D** ilyen sokhúrozatú és sokhangzatú hangszereket gyártanak, se fogunk tehát táplálni. Úgy látszik, hogy nem. Hát fuvola-készítőket, vagy fuvolásokat befogadsz-e az államba? Vagy nem ez-e a leggazdagabb hangsorozatú s azok a többi sokhangzatúak nem épp a fuvola utánzatai-e? Világos, hogy azok, felelte ő. A lant és a citera tehát megmarad a számodra, mondom neki és hasznos is az államban; míg viszont a pásztorok számára a mezőn valamilyen nádsíp volna. Már legalább a hogy az okoskodásunk mutatja, válaszolta ő erre. **E** S bizony semmi új dolgot sem cselekszünk, édes barátom, folytattam én tovább, ha Apollont, meg Apollonnak a hangszereit Marsyasnál,⁴⁵ meg az ő hangszereinél többre becsüljük. Zeus uccse, hogy nem, azt gondolom, mondotta ő rá. S a kutyára,⁴⁶ felelem én neki, íme észrevétlenül újra teljesen megtisztítottuk az államot, a melyet az imént elpuhultnak mondtunk.⁴⁷ S ezt bizony jól meggondolva tettük, válaszolta ő erre.

XI. Rajta tehát, mondom én, tisztítsuk meg még a többit is. Mert hiszen a hangzatok után most már a rhythmusok fejtegetésére térhetnénk át, hogy ne keresgessük már az ő tarkabarka különféleségeit s mindenféle alapmeneteit, hanem lássuk, hogy ugyan melyek hát egy tiszteletreméltó és derék 400 férfiúnak a rhythmusai; s ha aztán már láttuk őket, akkor kényszerítjük majd a lábat is, meg a dallamot is, hogy a [beszéd-]szövegét kövesse ennek a férfiúnak, nem pedig hogy a szöveg kövesse a lábat is, meg a dallamot is. Hogy azonban melyek tulajdonképpen e rhythmusok, azt, mint a hangzatok-

οὐκ ἔχω λέγειν. ὅτι μὲν γὰρ τρί' ἄττα ἐστὶν εἶδη, ἐξ ὧν αἱ βά-
σεις πλέκονται, ὥσπερ ἐν τοῖς φθόγγοις τέτταρα, ὅθεν αἱ πᾶσαι
ἁρμονίαι, τεθεαμένος ἂν εἴποιμι· ποῖα δὲ ποίου βίου μιμήματα,
Β λέγειν οὐκ ἔχω. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἣν δ' ἐγώ, καὶ μετὰ Δάμω-
νος βουλευσόμεθα, τίνες τε ἀνελευθερίας καὶ ὕβρεως ἢ μανίας
καὶ ἄλλης κακίας πρέπουσαι βάσεις, καὶ τινὰς τοῖς ἐναντίοις
λειπτέον ῥυθμούς. οἶμαι δὲ με ἀκηκοέναι οὐ σαφῶς ἐνόπλιόν
τέ τινα ὀνομάζοντος αὐτοῦ ξύνθετον καὶ δάκτυλον καὶ ἡρῶν
γε, οὐκ οἶδα ὅπως διακοσμοῦντος καὶ ἴσον ἄνω καὶ κάτω τι-
θέντος, εἰς βραχὺ τε καὶ μακρὸν γιγνόμενον, καί, ὥς ἐγῶμαι,
ἵαμβον καὶ τιν' ἄλλον τροχαῖον ὠνόμαζε, μήκη δὲ καὶ βραχύ-
Γ τητας προσῆπτε· καὶ τούτων τισὶν οἶμαι τὰς ἀγωγὰς τοῦ ποδὸς
αὐτὸν οὐχ ἥττον φέγειν τε καὶ ἐπαινεῖν ἢ τοὺς ῥυθμούς αὐτούς,
ἥτοι ξυναμφοτέρων τι· οὐ γὰρ ἔχω λέγειν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν,
ὥσπερ εἶπον, εἰς Δάμωνα ἀναβεβλήσθω· διελέσθαι γὰρ οὐ σμι-
κροῦ λόγου· ἢ σὺ οἶει; Μὰ Δί', οὐκ ἔγωγε. Ἀλλὰ τόδε γε,
ὅτι τὸ τῆς εὐσχημοσύνης τε καὶ ἀσχημοσύνης τῷ εὐρύθμῳ τε
καὶ ἄρρῳθμῳ ἀκολουθεῖ, δύνασαι διελέσθαι; Πῶς δ' οὐ; Ἀλλὰ
Δ μὴν τὸ εὐρυθμόν γε καὶ τὸ ἄρρυθμον τὸ μὲν τῇ καλῇ λέξει
ἔπεται ὁμοιούμενον, τὸ δὲ τῇ ἐναντίᾳ, καὶ τὸ εὐἁρμοστον καὶ
ἀνἁρμοστον ὡσαύτως, εἴπερ· ῥυθμός γε καὶ ἁρμονία λόγῳ,
ὥσπερ ἄρτι ἐλέγετο, ἀλλὰ μὴ λόγος τούτοις. Ἀλλὰ μὴν, ἣ δ'
ὅς, ταῦτά γε λόγῳ ἀκολουθητέον. Τί δ' ὁ τρόπος τῆς λέξεως,

nál is, a te feladatod megmondani. Csakhogy én, Zeus uccse, nem tudom ám megmondani. Mert, hogy háromféle fajuk van,⁴⁸ a melyekből az alapmenetek fonódnak, mint a hangoknál négy,⁴⁹ a melyekből viszont az összes hangzatok, ezt a saját megfigyelésemből megemlíthetem ; de hogy milyenek s milyen életnek az utánzatai, erre már nem tudok felelni. Akkor hát, mondom én neki, még Damonnal is⁵⁰ meg kell B majd beszélnünk, hogy ugyan melyek a szolgálai léleknek, a szemtelenségnek, az örvöngésnek s más egyéb gonoszságnak megfelelő alapmenetek s milyen rhythmusokat kell az ellenkező férfiaknak meghagynunk. Pedig azt hiszem, hogy halottam már tőle, nem egészen világosan ugyan, hogy egy összetett faját⁵¹ fegyvertánc-üteműnek, daktylusnak, hősi-nek nevezett, de nem tudom, hogy hogyan rendezte el, fent is meg lent is egyenlővé tette, röviden is, meg hosszan is végezte, s a hogy gondolom, iambusnak, egy másikat meg tróchæusnak hittá és rövidséget, meg hosszúságot illesztett C hozzá. S némelyikőjüknel gyalázta is, meg dicsérte is a lának időmértékét éppen úgy, mint magát a rhythmust, vagy valamit, a mi ő belőlük volt összetéve ; mert bizony én már nem tudom megmondani. Hanem hát, a mint mondtam, ezt a dolgot majd Damonnak kell meghagynunk. Mert bizony ezt megmagyarázni nem futja ki egy pár szóból. Vagy azt hiszed, hogy ki? Zeus uccse, én bizony nem. De azt mégis csak megtudod talán magyarázni, hogy a külső csin és csin-nélküliség a rhythmusosságtól és rhythmusnélküliségtől függ-e? Már hogyne? A mi pedig a rhythmusosságot és D rhythmusnélküliséget illeti, az egyik a szép előadás-móddal jár, a melyet utánoz, a másik pedig az ellenkezővel és szakasztott így a hangzatos és a nem-hangzatos is, ha ugyan a rhythmus is, meg a hangzat is, a mint már említettük, a szövegtől, s nem a szöveg függ ezektől. Persze, hogy azoknak kell függniök a szövegtől, felelte ő erre. Hát az előadás

- ἦν δ' ἐγώ, καὶ ὁ λόγος; οὐ τῷ τῆς φυγῆς ἦθει ἔπεται; Πῶς γὰρ οὐ; Τῇ δὲ λέξει τᾶλλα; Ναί. Εὐλογία ἄρα καὶ εὐαρμοστία
Ε καὶ εὐσχημοσύνη καὶ εὐρυθμία εὐηθεία ἀκολουθεῖ, οὐχ ἦν ἄνοιαν οὔσαν ὑποκοριζόμενοι καλοῦμεν ὡς εὐήθειαν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἀληθῶς εὖ τε καὶ καλῶς τὸ ἦθος κατεσκευασμένην διάνοιαν. Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη. Ἄρ' οὖν οὐ πανταχοῦ ταῦτα διωκτέα τοῖς νέοις, εἰ μέλλουσι τὸ αὐτῶν πράττειν; Διωκτέα μὲν οὖν.
401 Ἔστι δὲ γέ που πλήρης μὲν γραφικὴ αὐτῶν καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη δημιουργία, πλήρης δὲ ὑφαντικὴ καὶ ποικιλία καὶ οἰκοδομία καὶ πᾶσα αὖ ἡ τῶν ἄλλων σκευῶν ἐργασία, ἔτι δὲ ἡ τῶν σωμάτων φύσις καὶ ἡ τῶν ἄλλων φυτῶν· ἐν πᾶσι γὰρ τούτοις ἔνεστιν εὐσχημοσύνη ἢ ἀσχημοσύνη. καὶ ἡ μὲν ἀσχημοσύνη καὶ ἀρρυθμία καὶ ἀναρμοστία κακολογίας καὶ κακοηθείας ἀδελφά, τὰ δ' ἐναντία τοῦ ἐναντίου, σώφρονός τε καὶ ἀγαθοῦ ἦθους, ἀδελφά τε καὶ μιμήματα. Παντελῶς μὲν οὖν, ἔφη.
Β XII. Ἄρ' οὖν τοῖς ποιηταῖς ἡμῖν μόνον ἐπιστατήτεον καὶ προσαναγκαστέον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ εἰκόνα ἦθους ἐμποιεῖν τοῖς ποιήμασιν ἢ μὴ παρ' ἡμῖν ποιεῖν, ἢ καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς ἐπιστατήτεον καὶ διακωλυτέον τὸ κακῶθες τοῦτο καὶ ἀκόλαστον καὶ ἀνελεύθερον καὶ ἀσχημον μῆτε ἐν εἰκόσι ζώων μῆτε ἐν οἰκοδομήμασι μῆτε ἐν ἄλλῳ μηδενὶ δημιουργουμένῳ ἐμποιεῖν, ἢ ὁ μὴ οἶός τε ὢν οὐκ ἐατέος παρ' ἡμῖν δημιουργεῖν, ἵνα μὴ ἐν κακίας εἰκόσι τρεφόμενοι ἡμῖν οἱ φύλακες ὥσπερ ἐν κακῇ
Γ βοτάνῃ, πολλὰ ἐκάστης ἡμέρας κατὰ σμικρὸν ἀπὸ πολλῶν δρεπόμενοί τε καὶ νεμόμενοι, ἔν τι ξυνιστάντες λανθάνωσι κακὸν

módja, meg a szöveg, kérdeztem tőle, vajjon nem a léleknek a természetétől függenek-e? Már hogyné? Az előadásmódtól pedig a többi dolgok? Persze. Tehát a szépszerűség és a hangzatosság, a külső csín és a rhythmusosság az együgyűségtől **E** függ, persze nem a butaságot értem, a melyet szépítgetve a dolgot együgyűségnek nevezünk, hanem a jellemet tekintve azt az igazán jól és szépen alakult gondolkodásmódot. Mindenesetre ezt, mondotta ő rá. Vajjon tehát nem mindenütt ezek után kell-e ifjainknak törekedniök, ha meg akarnak felelni kötelességöknek? Persze, hogy ezek után kell törekedniök. Tele van pedig ezekkel a festészet is, meg minden **401** efféle mesterség is; tele a szövés, himzés és építés és minden egyéb eszközöknek a készítése; s e mellett még az embereknek s a többi teremtményeknek természete is egyszersmind. Ebben mindenben található külső csín és csín nélküli-ség. Még pedig a csín nélküli-ség és rhythmustalanság s a nem-hangzatosság a rágalomnak és a rosszlelkűségnek a testvérei, az ellenkezők pedig az ellenkezőnek, az önmegtartóztató és jó jellemnek testvérei és utánpotjai. Teljességgel azok, felelte ő erre.

XII. Vajjon tehát csakis a költőket kell e szemmel **B** tartanunk és rá kényszerítenünk, hogy költeményeikbe derék jellemű alakokat tegyenek, vagy pedig ne írjanak költeményeket nálunk, avagy szemmel kell a többi művésznépet is tartanunk s meggátolnunk abban, hogy efféle rossz jellemű, fékevesztett, szolgálalkú és illetlen dolgot akár élő tárgyaik alakjaiba, akár épületeikbe, vagy bármiféle műalkotásukba beletegyenek, vagy pedig annak, a ki ezt nem tudja megtenni, nem kell a munkálkodást megengedni minálunk, hogy őrünk gonosz alakok közt növekedve fel, mint a hogy a rossz legelőn sokan napról-napra apránként sok dolgot le-letépnek **C** és legelnek, észrevétlenül nagy bajja ne gyűjtsék össze a lelkekben: hanem inkább azokat a mestermunkásokat kell fel-

μέγα ἐν τῇ αὐτῶν ψυχῇ· ἀλλ' ἐκείνους ζητητέον τοὺς δημιουργοὺς τοὺς εὐφυῶς δυναμένους ἱχνεύειν τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ εὐσχήμονος φύσιν, ἵν' ὥσπερ ἐν ὕγεινῳ τόπῳ οἰκοῦντες οἱ νέοι ἀπὸ παντὸς ὠφελῶνται, ὁπόθεν ἂν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν καλῶν ἔργων

D ἢ πρὸς ὄψιν ἢ πρὸς ἀκοήν τι προσβάλλῃ, ὥσπερ αὔρα φέρουσα ἀπὸ χρηστῶν τόπων ὕγειαν, καὶ εὐθὺς ἐκ παιδῶν λανθάνῃ εἰς ὁμοιότητά τε καὶ φιλίαν καὶ ξυμφωνίαν τῷ καλῷ λόγῳ ἄγουσα; Πολὺ γὰρ ἂν, ἔφη, κάλλιστα οὕτω τραφεῖεν. Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, τούτων ἕνεκα κυριωτάτῃ ἐν μουσικῇ τροφῇ, ὅτι μάλιστα καταδύεται εἰς τὸ ἐντὸς τῆς ψυχῆς ὃ τε ῥυθμὸς καὶ ἁρμονία, καὶ ἐρρωμενέστατα ἄπτεται αὐτῆς, φέροντα τὴν

E εὐσχημοσύνην, καὶ ποιεῖ εὐσχήμονα, ἐάν τις ὀρθῶς τραφῇ, εἰ δὲ μή, τοῦναντίον; καὶ ὅτι αὖ τῶν παραλειπομένων καὶ μὴ καλῶς δημιουργηθέντων ἢ μὴ καλῶς φύντων δέξεται ἂν αἰσθάνοιτο ὁ ἐκεῖ τραφεὶς ὡς ἔδει, καὶ ὀρθῶς δὴ δυσχεραίνων τὰ μὲν καλὰ ἐπαινοῖ καὶ χαίρων [καὶ] καταδεχόμενος εἰς τὴν

402 ψυχὴν τρέφοιτ' ἂν ἀπ' αὐτῶν καὶ γίγνοιτο καλὸς τε κάγαθος, τὰ δ' αἰσχροὰ φέγοι τ' ἂν ὀρθῶς καὶ μισοῖ ἔτι νέος ὢν, πρὶν λόγον δυνατὸς εἶναι λαβεῖν, ἐλθόντος δὲ τοῦ λόγου ἀσπάξοιτ' ἂν αὐτὸν γνωρίζων δι' οἰκειότητα μάλιστα ὁ οὕτω τραφεὶς; Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, ἔφη, τῶν τοιούτων ἕνεκα ἐν μουσικῇ εἶναι ἡ τροφή. Ὡσπερ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, γραμμάτων περὶ τότε ἱκανῶς εἶχομεν, ὅτε τὰ στοιχεῖα μὴ λανθάνοι ἡμᾶς ὀλίγα ὄντα ἐν

B ἅπασιν οἷς ἔστι περιφερόμενα, καὶ οὗτ' ἐν σμικρῷ οὗτ' ἐν μεγάλῳ ἡτιμάζομεν αὐτά, ὡς οὐ δέοι αἰσθάνεσθαι, ἀλλὰ πανταχοῦ προδθυρούμεθα διαγιγνώσκειν, ὡς οὐ πρότερον ἐσόμενοι

keresnünk, a kik már természettől ki tudják fürkészní a szépnek és illemesnek természetét, hogy mint az egészséges vidéken lakók, ifjaink is hasznót húz hassanak mindenből, a honnan csak a szép művekből akár szemökbe, akár fülökbe jut valami, mint a hogy az egészséges vidékekről egészséget hoz a levegő-áramlat s mindjárt gyermekkoruktól fogva **D** hasonlóságra, szeretetre és összetartásra vezeti észrevétlenül a szép beszéddel őket? Persze, hogy így nevedeknének fel a legislegszebben, felelte ő rá. Vajjon tehát, folytattam én, éppen ezért nem a zenében rejlik-e a leghatásosabb nevelés, mivel a rhythmus és az összhangzat hatol be leginkább a lélek bensejébe s a leghevesebben megragadja s külső csínt kölcsönözve neki, illedelmessé teszi, már ha helyesen nevededett fel az ember, ha pedig nem, akkor az ellenkezővé? S aztán viszont mivel a hiányos és nem szépen dolgozott **E** vagy a természettől nem szép dolgokat épp az venné a leg-hamarabb észre, a ki abban a kellő módon nevededett és irányukban joggal ellenszenvet érezve, a szépet dicsérné s kész örömmel fogadva be lelkébe belőle táplálkozna s derék és 402 becsületes emberré lenne, a rútát pedig még fiatal korában, mielőtt tiszta tudatára ébredne, joggal ócsárolná és gyűlölné, mikor pedig tudata felébredt, őt örömmel üdvözlőné, mert rá ismerne különösen a (vele való) hasonlóságból az ilyképpen nevelt ember? Nekem legalább úgy látszik, mondotta ő erre, hogy épp ezért a zenében rejlik a nevelés. Valamint tehát minekünk, folytattam én tovább, csakis akkor van elég jártasságunk az írásban, mikor az az úgy is csak egynéhány betű semmiféle körülmények között, a melyekben csak előfordul, cserben nem hagy bennünket, s mi se a kicsinyekben, se a nagyokban nem vettük semmibe őket, mintha rá-**B** jok se kellene hederitenünk, hanem rajta voltunk, hogy mindenütt megkülönböztessük őket, a mennyiben csakis akkor lehetünk írástudó emberekké, ha már ekképp meg-

γραμματικοὶ πρὶν οὕτως ἔχοιμεν. Ἀληθῆ. Οὐκοῦν καὶ εἰκόνας γραμμάτων, εἴ που ἢ ἐν ὕδασι ἢ ἐν κατόπτροις ἐμφαίνοντο, οὐ πρότερον γνωτόμεθα, πρὶν ἂν αὐτὰ γνῶμεν, ἀλλ' ἔστι τῆς αὐτῆς τέχνης τε καὶ μελέτης; Παντάπασι μὲν οὖν. Ἄρ' οὖν, ὅ C λέγω, πρὸς θεῶν, οὕτως οὐδὲ μουσικοὶ πρότερον ἐσόμεθα, οὔτε αὐτοὶ οὔτε οὓς φαμεν ἡμῖν παιδευτέον εἶναι τοὺς φύλακας, πρὶν ἂν τὰ τῆς σωφροσύνης εἴδη καὶ ἀνδρείας καὶ ἐλευθεριότητος καὶ μεγαλοπρεπείας καὶ ὅσα τούτων ἀδελφὰ καὶ τὰ τούτων αὐ ἐναντία πανταχοῦ περιφερόμενα γνωρίζωμεν καὶ ἐνόντα ἐν οἷς ἔνεστιν αἰσθανώμεθα καὶ αὐτὰ καὶ εἰκόνας αὐτῶν, καὶ μήτε ἐν σμικροῖς μήτε ἐν μεγάλοις ἀτιμάζομεν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς οἰώμεθα τέχνης εἶναι καὶ μελέτης; Πολλή ἀνάγκη, ἔφη. Οὐ- D κοῦν, ἣν δ' ἐγώ, ὅτου ἂν ξυμπίπτῃ ἐν τε τῇ ψυχῇ παλὰ ἦδη ἐνόντα καὶ ἐν τῇ εἶδει ὁμολογοῦντα ἐκείνοις καὶ ξυμφωνοῦντα, τοῦ αὐτοῦ μετέχοντα τύπου, τοῦτ' ἂν εἴῃ κάλλιστον θέαμα τῷ δυναμένῳ θεᾶσθαι; Πολύ γε. Καὶ μὴν τό γε κάλλιστον ἐρα- σμιώτατον. Πῶς δ' οὔ; Τῶν δὴ ὅ τι μάλιστα τοιούτων ἀνθρώ- πων ὅ γε μουσικὸς ἐρόῃ ἂν· εἰ δὲ ἀξύμφωνος εἴῃ, οὐκ ἂν ἐρόῃ. Οὐκ ἂν, εἴ γέ τι, ἔφη, κατὰ τὴν ψυχὴν ἐλλείποι· εἰ μέν- τοι τι κατὰ τὸ σῶμα, ὑπομείνειεν ἂν ὥστ' ἐθέλειν ἀσπάζεσθαι.

E Μανθάνω, ἣν δ' ἐγώ, ὅτι ἔστι σοι ἢ γέγονε παιδικὰ τοιαῦτα, καὶ συγχωρῶ· ἀλλὰ τὸδε μοι εἰπέ· σωφροσύνη καὶ ἡδονὴ ὑπερ- βαλλούσῃ ἔστι τις κοινωνία; Καὶ πῶς, ἔφη, ἥ γε ἔκφρονα 403 ποιεῖ οὐχ ἥττον ἢ λύπη; Ἀλλὰ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ; Οὐδαμῶς. Τί

tanultuk őket. Igaz. Így tehát a betűk alakját sem fogjuk úgy-e, akár vízben, akár tükörben tűnnének is fel, előbb felismerni, mielőtt meg nem tanultuk őket, hanem hát ez ugyanannak a mesterségnek és gyakorlatnak az eredménye? Mindenesetre. Vajjon tehát, a jó istenre kérlek, a mit éppen fejtegetek, ilyképp zenészekké sem leszünk addig, sem mi C magunk, sem a kiket állításunk szerint nevelnünk kell, öreink, a míg csak az önmeztartóztatásnak, vitézségnek, nemesszívűségnek és nagylelkűségnek a képmását, s mindazt, a mi az ő édes testvérök és viszont ellentétök mindenütt, a hol csak előfordulnak, meg nem ismerjük s mint bennök rejlő dolgokat, a mikben csak benne rejlenek, észre nem vesszük, őket is, meg képmásaikat is és se a kicsinyekben, se a nagyokban nem vesszük semmibe őket, hanem azt gondoljuk, hogy ez is ugyanannak a mesterségnek és gyakorlatnak az eredménye? Szükségképpen, felelte ő rá. Így D tehát, mondom én ekkor, a kinek lelkében benne rejlő nemes jellem és a képmásban ő neki megfelelő s vele egybehangzó s ugyanazon jelleggel bíró találkozik össze, ezt a legszebb látvány volna szemlélnie annak, a ki ért hozzá? Persze, hogy a legszebb. A legszebb pedig bizonyára a legszeretetreméltóbb? Már hogyné? Legfőképpen az ilyesvalamiféle embert szeretné most már a zenész s ha nem volna összhangzatos, akkor nem szeretné? Nem bizony, felelte ő rá, már ha valami hiány volna a lelkében; de persze, ha a testében volna, akkor már csak megmaradna mellette, hogy E szeretné. Értem, feleltem én rá, t. i. bizonyosan ilyen szeretőd van, vagy volt; belenyugszom hát. De erre felelj csak most: az önmeztartóztatásnak és a mértéktelen élvezetnek van-e valami közös érintkező-pontjuk? Már hogy volna, felelte ő, mikor ez épp úgy elveszi az ember eszét, akárcsak a bubánat. Hát a többi erénynek? Semmi szín alatt. Hát a 403 dolyfősségnek és féktelenségnek? A lehető legnagyobb mér-

δέ; ὕβρει τε καὶ ἀκολασίᾳ; Πάντων μάλιστα. Μείζω δέ τινα καὶ ὀξυτέραν ἔχεις εἰπεῖν ἡδονὴν τῆς περὶ τὰ ἀφροδίσια; Οὐκ ἔχω, ἢ δ' ὅς. οὐδέ γε μανικωτέραν. Ὁ δὲ ὀρθὸς ἔρωσ πέφυκε κοσμίῳ τε καὶ καλοῦ σωφρόνως τε καὶ μουσικῶς ἐρᾶν; Καὶ μάλα, ἢ δ' ὅς. Οὐδέν ἄρα προσοιστέον μανικὸν οὐδέ ξυγγενὲς ἀκολασίας τῷ ὀρθῷ ἔρωτι; Οὐ προσοιστέον. Οὐ προσοιστέον Β ἄρα αὕτη ἢ ἡδονή, οὐδὲ κοινωνητέον αὐτῆς ἐραστῇ τε καὶ παιδικοῖς ὀρθῶς ἐρῶσί τε καὶ ἐρωμένοις; Οὐ μέντοι, μὰ Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, προσοιστέον. Οὕτω δῆ, ὡς ἔοικε, νομοθετήσεις ἐν τῇ οἰκισομένῃ πόλει φιλεῖν μὲν καὶ ξυνεῖναι καὶ ἅπτεσθαι ὥσπερ υἱὸς παιδικῶν ἐραστὴν, τῶν καλῶν χάριν, ἐὰν πείθῃ· τὰ δ' ἄλλα οὕτως ὁμιλεῖν πρὸς ὃν τις σπουδάζει, ὅπως C μὴδέποτε δόξει μακρότερα τούτων ξυγγίγνεσθαι· εἰ δὲ μὴ, φόγον ἀμουσίας καὶ ἀπειροκαλίας ὑφέξοντα. Οὕτως, ἔφη. Ἀρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ σοὶ φαίνεται τέλος ἡμῖν ἔχειν ὁ περὶ μουσικῆς D λόγος; οἱ γοῦν δεῖ τελευτᾶν, τετελεύτηκε· δεῖ δὲ πού τελευτᾶν τὰ μουσικά εἰς τὰ τοῦ καλοῦ ἐρωτικά. Εὐρύφημι, ἢ δ' ὅς.

XIII. Μετὰ δὲ μουσικὴν γυμναστικὴν θρεπτέοι οἱ νεανίαί. Τί μὴν; Δεῖ μὲν δὲ καὶ ταύτη ἀκριβῶς τρέφεσθαι ἐκ παίδων διὰ βίου, ἔχει δὲ πως, ὡς ἐγῶμαι, ὥδε· σκόπει δὲ καὶ σύ· ἐμοὶ μὲν γάρ οὐ φαίνεται, ὃ ἂν χρηστὸν ἦ τὸ σῶμα, τοῦτο τῇ αὐτοῦ ἀρετῇ φυγὴν ἀγαθὴν ποιεῖν, ἀλλὰ τοῦναντίον φυγὴν ἀγαθῇ

tékben. Tudsz-e azonban valami nagyobb és hevesebb élvezetet említeni a szerelmeskedésnél? Nem tudok, mondotta ő rá, s még örültebbet sem ám. Az igazi szeretet azonban az erkölcsöst és szépet már természetből mértékletesen és zeneileg szereti? Mindenesetre, válaszolta ő rá. Tehát semmi örült és a féktelenséggel rokon dolgot nem szabad az igazi szeretethez hozzá kevernünk? Bizony nem szabad. Nem ke- **B** verhető tehát hozzá még maga az élvezet sem s vele sem a szeretőnek, sem a szeretet tárgyának nem szabad közösnek lennie, már t. i. ha igazi a szerető és a szeretett személy? Persze, hogy nem, mondotta ő, Zeus uccse, hogy nem szabad hozzá kevernünk. Így fogod tehát, úgy látszik, törvényesen elrendelni alapítás alatt levő államodban, hogy a szerető kedvesével, ha meg akarja őt nyerni, mintha csak a saját gyermeke volna, csakis a szépnek kedvéért szeretkezessen, társaloghasson és érintkezessen. Különben pedig úgy kell társalognia azzal, a ki után törekszik, hogy soha se lássék, mintha vele való érintkezése túllépne a határon, mert ha **C** nem, akkor annak a gyalázatnak teszi ki magát, hogy nincs zenei műveltsége és illetlen magaviseletű. Persze, hogy úgy, mondotta ő rá. Vajjon te is azt hiszed-e most már, kérdeztem én akkor tőle, hogy a zenére vonatkozó fejtegetésünket befejeztük? Odáig legalább, a hol végződnie kell, már befejeztük. Csakhogy a zenének a szép iránti szeretetben kell **D** végződnie. Ebben egy nézetem vagyok veled, volt rá az ő felelete.

XIII. A zene után most már testgyakorlással kell az ifjúságot nevelnünk. Persze, hogy ezzel. Még pedig gyermekkorától kezdve egész életén keresztül gondosan kell őt benne nevelnünk; csakhogy, a mint én gondolom, valahogy így vagyunk vele — de vizsgálj meg csak te is, mert én nem vagyok azon a véleményen, hogy a mely test jó, az a maga jóságával jóvá teszi a lelket is, hanem épp az ellenkezője,

τῇ αὐτῆς ἀρετῇ σῶμα παρέχειν ὥς οἷόν τε βέλτιστον· σοὶ δὲ πῶς φαίνεται; Καὶ ἐμοί, ἔφη, οὕτως. Οὐκοῦν εἰ τὴν διάνοιαν ἱκανῶς θεραπεύσαντες παραδοῖμεν αὐτῇ τὰ περὶ τὸ σῶμα ἀκρι-
Εβολογεῖσθαι, ἡμεῖς δὲ ὅσον τοὺς τύπους ὑφηγησάμεθα, ἵνα μὴ μακρολογῶμεν, ὀρθῶς ἂν ποιοῖμεν; Πάνυ μὲν οὖν. Μέθης μὲν δὴ εἶπαμεν ὅτι ἀφεκτέον αὐτοῖς· παντὶ γάρ που μᾶλλον ἐγχωρεῖ ἢ φύλακι μεθυσθέντι μὴ εἰδέναι, ὅπου γῆς ἐστίν. Γελοῖον γάρ, ἢ δ' ὅς, τόν γε φύλακα φύλακος δεῖσθαι. Τί δὲ δὴ σίτων πέρι; ἀθληταὶ μὲν γάρ οἱ ἄνδρες τοῦ μεγίστου ἀγῶ-
404 νος· ἢ οὐχί; Ναί. Ἄρ' οὖν ἡ τῶνδε τῶν ἀσκητῶν ἕξις προσή-
κουσ' ἂν εἴη τούτοις; Ἴσως. Ἄλλ' ἦν δ' ἐγώ, ὑπνώδης αὕτη γέ τις καὶ σφαλερὰ πρὸς ὑγίειαν· ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι καθεύδουσί τε τὸν βίον, καὶ ἐὰν σμικρὰ ἐκβῶσι τῆς τεταγμένης διαίτης, μεγάλα καὶ σφόδρα νοσοῦσιν οὗτοι οἱ ἀσκηταί; Ὅρῳ. Κομφ-
τέρας δὴ τινος, ἦν δ' ἐγώ, ἀσκήσεως δεῖ τοῖς πολεμικοῖς ἀθλη-
ταῖς, οὓς γε ὥσπερ κύνας ἀγρύπνους τε ἀνάγκη εἶναι καὶ ὃ τι μάλιστα δεῖ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν καὶ πολλὰς μεταβολὰς ἐν ταῖς
Βστρατείαις μεταβάλλοντας ὑδάτων τε καὶ τῶν ἄλλων σίτων καὶ εἰλήσεων καὶ χειμώνων μὴ ἀκροσφαλεῖς εἶναι πρὸς ὑγίειαν. Φαίνεται μοι. Ἄρ' οὖν ἡ βελτίστη γυμναστικὴ ἀδελφὴ τις ἂν εἴη τῆς μουσικῆς, ἣν ὀλίγον πρότερον διημυν; Πῶς λέγεις; Ἀπλῇ ποῦ καὶ ἐπισικῆς γυμναστικῇ, καὶ μάλιστα ἡ τῶν περὶ τὸν πόλεμον. Πῇ δὴ; Καὶ παρ' Ὀμήρου, ἦν δ' ἐγώ, τὰ γε τοιαῦτα μάθοι ἂν τις. οἶσθα γὰρ ὅτι ἐπὶ στρατείας ἐν ταῖς
Γτῶν ἡρώων ἐστιάσεσιν οὕτε ἰχθύσιν αὐτοὺς ἐστιᾶ, καὶ ταῦτα ἐπὶ θαλάττῃ ἐν Ἑλλησπόντῃ ὄντας, οὕτε ἐφθοῖς κρέασιν ἀλλὰ

a jó lélek teheti a lehető legjobbá a testet a maga jóságával. Hát teneked mi a véleményed? Nekem is ez, felelte reá. Ha tehát elménket eléggé kiművelve megadnók neki még azt is, hogy a test ügyeit pontosan elláthassa, mi pedig csakis az E alapvonásokat rajzolnók meg, hogy túl ne lépjünk a határon, helyesen cselekednénk-e? Mindenesetre. A részegeskedéstől, már mondtuk,⁵² hogy tartózkodniok kell. Mert minden emberfiának hamarabb lehet részegnek lennie, mint az őrnök; hátha még azzal se talál tisztában lenni, hogy melyik országban van. Már az bizony nevetséges volna, felelte ő erre, ha még az ő is őrré szorulna. Hát az ételekkel hogy áll a dolog? Mert hiszen csak bajvívók, még pedig a legfontosabb küzdelemben ezek a férfiak is, vagy nem? Bizony azok. Vajjon tehát ezeknek a mostani hivatásos bajvívóknak⁵³ testi 404 állapota megfelelő volna-e nekik most már? Talán. Csakhogy ez aluszékony ám, mondom én neki, s változékony egészségű. Vagy nem látod, hogy átalusszák az életüket s ha csak egy mákszemnyit is túllépnek a megszabott életrenden, azonnal súlyos-erősen megbetegszenek ezek a mi bajvívóink? Látom bizony. Valami keresettebb testedzésre van tehát szükségök a harcias bajvívóknak, folytattam én; ő nekik, mint a kutyáknak, ébereknek kell lenniök s a lehető legélesebben látniök és hallaniök s az italoknak s más egyéb eledeleknek s a hőségnek és a hidegnek sokféle változásait tapasztalva a hábo- B rukban nem szabad változékony egészségűeknek lenniök. Azt hiszem. Vajjon tehát a legjobb testgyakorlat valamiképp rokona-e a zenének, a melyet kevéssel előbb fejtegettünk? Hogy érted ezt? Valami egyszerű és megfelelő a testgyakorlat, legfőképpen az, a mely a háború dolgaira vonatkozik. Hogy-hogy? Már Homerostól is megtanulhatja ezt az ember, mondom én neki. Hiszen tudod, hogy hadjáratok alkalmával a hősök lakomáinál sem hallal nem táplálja őket, pedig ott C vannak a tenger mellett, a Hellespontusban, sem főtt hússal,

μόνον ὁπτοῖς, ἃ δὴ μάλιστ' ἂν εἴη στρατιώταις εὖπορα· πανταχοῦ γάρ, ὥς ἔπος εἰπεῖν, αὐτῷ τῷ πυρὶ χρῆσθαι εὖπορώτερον ἢ ἀγγεῖα ξυμπεριφέρειν. Καὶ μάλα. Οὐδὲ μὴν ἡδυσμάτων, ὥς ἐγῶμαι, Ὅμηρος πώποτε ἐμνήσθη· ἢ τοῦτο μὲν καὶ οἱ ἄλλοι ἀσκηταὶ ἴσασιν, ὅτι τῷ μέλλοντι σώματι εὖ ἔξειν ἀφεκτέον τῶν **Δ** τοιούτων ἀπάντων; Καὶ ὀρθῶς γε, ἔφη, ἴσασί τε καὶ ἀπέχονται. Συρακοσίαν δέ, ὧ φίλε, τράπεζαν καὶ Σικελικὴν ποικιλίαν ὄφου, ὥς ἔοικας, οὐκ αἰνεῖς, εἶπερ σοι ταῦτα δοκεῖ ὀρθῶς ἔχειν. Οὐ μοι δοκῶ. Ψέγεις ἄρα καὶ Κορινθίαν κόρην φίλην εἶναι ἀνδράσι μέλλουσιν εὖ σώματος ἔξειν. Παντάπασι μὲν οὖν. Οὐκοῦν καὶ Ἀττικῶν περμμάτων τὰς δοκούσας εἶναι εὐπαθείας; Ἀνάγκη. Ὅλην γάρ, οἶμαι, τὴν τοιαύτην αἵτησιν καὶ δίαιταν **Ε** τῇ μελοποιίᾳ τε καὶ ᾠδῇ τῇ ἐν τῷ παναρμονίῳ καὶ ἐν πᾶσι ῥυθμοῖς πεποιημένη ἀπεικάζοντες ὀρθῶς ἂν ἀπεικάζοιμεν. Πῶς γάρ οὐ; Οὐκοῦν ἐκεῖ μὲν ἀκολασίαν ἢ ποικιλίαν ἐνέτικτεν, ἐνταῦθα δὲ νόσον, ἢ δὲ ἀπλότης κατὰ μὲν μουσικὴν ἐν ψυχαῖς σωφροσύνην, κατὰ δὲ γυμναστικὴν ἐν σώμασιν ὕγίειαν; Ἀλη-
 405 θέστατα, ἔφη. Ἀκολασίας δὲ καὶ νόσων πληθυνουσῶν ἐν πόλει ἄρ' οὐ δικαστήριά τε καὶ ἰατρεία πολλὰ ἀνοίγεται, καὶ δικανικὴ τε καὶ ἰατρικὴ σεμνύνονται, ὅταν δὴ καὶ ἐλεύθεροι πολλοὶ καὶ σφόδρα περὶ αὐτὰ σπουδάζωσιν; Τί γάρ οὐ μέλλει.

XIV. Τῆς δὲ κακῆς τε καὶ αἰσχροῦ παιδείας ἐν πόλει ἄρα μή τι μείζον ἔξεις λαβεῖν τεκμήριον, ἢ τό δεῖσθαι ἰατρῶν καὶ δικαστῶν ἄκρων, μὴ μόνον τοὺς φαύλους τε καὶ χειροτέχνας, **Β** ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἐλευθέρῳ σχήματι προσποιουμένους τεθράφθαι; ἢ οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ καὶ ἀπαιδευσίας μέγα τεκμήριον τὸ ἐπακτῷ

hanem csakis sülttel, a melyhez a legkönnyebben juthatnak a harcosok; mert hiszen, az igazat megvallva, mindenütt könnyebb magára a tűzre tenni szert, mint edényeket ide-oda cipelgetni. Nagyon is sokkal. Meg azután úgy tudom, hogy fűszerekről sehol sem tesz említést Homeros; vagy tudják ezt a többi harcosok is, hogy annak a testnek, a mely jó állapotban akar maradni, kerülnie kell minden effélét? Nagyon is jól tudják bizony, felelte ő rá, és kerülik is. Így pl. a D syrakusai asztalt, édes barátom, meg a siciliai étel-bőséget,⁵⁴ úgy látszik, hogy nem nagyon dicséred, ha ugyan helyesled ezeket a dolgokat. Azt hiszem, hogy nem. Szíodod tehát, ha korinthusi leány kedvesök van azoknak a férfiaknak, a kik jó testi erőben szeretnének lenni? Mindenesetre. S így persze az attikai csemegéknek látszólagos élvezeteit is úgy-e? E Szükségképpen. Mert ha ezt az egész élelmet és életmódot azzal a dalköltéssel s mindenféle hangzatban és minden rhythmusban készült énekkel⁵⁵ hasonlítjuk össze, azt hiszem hogy helyes a hasonlatunk, úgy-e? Már hogyan volna? Nemde itt féktelenséget szül a tarka-barkaság, ott pedig betegséget: a zenei egyszerűség a lélekben önmegtartóztatást, a testgyakorlás pedig egészséget a testben? Nagyon igaz, 405 mondotta ő rá. Már pedig ha féktelenség és betegség dúl az államban, vajjon nem nyílnak-e meg rakásra a bírósági és orvosi épületek⁵⁶ és nem pöffeszkedik-e az ügyvédség és orvosi kar, mikor ugyanis még laikusok is sokan és derűreborúra törik magukat ebben a dologban? Már hogyan nyílnának meg?

XIV. A rossz és csúnya nevelésre tehát nem találhatsz erősebb bizonyítékot az államban, mint hogy orvosokra és előkelő bírákra szorulnak, még pedig nem csak alsóbb rendű és kézműves emberek, hanem olyanok is, a kik szabad ember módjára nevedetteknek adják ki magukat. Vagy azt hiszed, hogy nem csúnya dolog s nagy bizonyítéka a nevelés

παρ' ἄλλων, ὥς δεσποτῶν τε καὶ κριτῶν, τῷ δικαίῳ ἀναγκά-
 ζεσθαι χρῆσθαι, καὶ ἀπορία οἰκείων; Πάντων μὲν οὖν, ἔφη,
 αἴσχιστον. Ἡ δοκεῖ σοι, ἦν δ' ἐγώ, τούτου αἴσχιον εἶναι τοῦτο,
 ὅταν τις μὴ μόνον τὸ πολὺ τοῦ βίου ἐν δικαστηρίοις φεύγων
 τε καὶ διώκων κατατρίβηται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀπειροκαλίας ἐπ'
 C αὐτῷ δὴ τούτῳ πεισθῇ καλλωπίζεσθαι, ὥς δεινὸς ὢν περὶ τὸ
 ἀδικεῖν καὶ ἱκανὸς πάσας μὲν στροφὰς στρέφεσθαι, πάσας δὲ
 διεξόδους διεξελθὼν ἀποστραφῆναι λυγιζόμενος, ὥστε μὴ παρα-
 σχεῖν δίκην, καὶ ταῦτα σμικρῶν τε καὶ οὐδενὸς ἀξίων ἔνεκα,
 ἀγνοῶν, ὅσῳ κάλλιον καὶ ἄμεινον τὸ παρασκευάζειν τὸν βίον
 αὐτῷ μηδὲν δεῖσθαι νυστάζοντος δικαστοῦ; Οὐκ, ἀλλὰ τοῦτ',
 ἔφη, ἐκείνου ἔτι αἴσχιον. Τὸ δὲ ἱατρικῆς, ἦν δ' ἐγώ, δεῖσθαι,
 ὅ τι μὴ τραυμάτων ἔνεκα ἢ τινων ἐπετερίων νοσημάτων ἐπιπε-
 D σόντων, ἀλλὰ δι' ἀργίαν τε καὶ δίαιταν οἷαν διήλθομεν ῥευμά-
 των τε καὶ πνευμάτων ὥσπερ λίμνας ἐμπιπλαμένους φύσας τε
 καὶ κατάρβρους νοσήμασιν ὀνόματα τίθεσθαι ἀναγκάζειν τοὺς
 κομποὺς Ἀσκληπιάδας, οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ; Καὶ μάλ', ἔφη, ὥς
 ἀληθῶς καινὰ ταῦτα καὶ ἄτοπα νοσημάτων ὀνόματα. Οἶα, ἦν
 δ' ἐγώ, ὥς οἶμαι, οὐκ ἦν ἐπ' Ἀσκληπιοῦ τεκμαίρομαι δέ, ὅτι
 E αὐτοῦ οἱ υἱεῖς ἐν Τροίᾳ Εὐρυπύλῳ τετρωμένῳ ἐπ' οἶνον Πρά-
 406 μνειον ἄλφιστα πολλὰ ἐπιπασθέντα καὶ τυρὸν ἐπιξυσθέντα, ἃ δὴ
 δοκεῖ φλεγματώδη εἶναι, οὐκ ἐμέμφαντο τῇ δούσῃ πιεῖν, οὐδὲ
 Πατρόκλῳ τῷ ἰωμένῳ ἐπετίμησαν. Καὶ μὲν δὴ, ἔφη, ἄτοπὸν

hiányának, hogy kénytelen minden emberfia a többiekre, mint uraira és bírásra szorúlni, az igazság dolgában, még pedig a magáénak hiányánál fogva? Persze hogy a legisleg-csúnyább dolog, mondotta ő reá. Hát ez a következő, kérdeztem tőle, nem látszik-e neked ennél még csúnyábbnak, mikor valaki nem csak hogy életének javarészét mint vádlott, vagy vádló a bírósági épületekben tölti el, hanem bárdolatlanságból még meg is van győződve róla, hogy kérked-**C** hetik vele, milyen mester a jogtalankodásban és mily ügyes a mindenféle dolgoknak ide-oda való elcsavarásában és ferdítésében s hogy tud mindenféle egérutakon keresztül bújni ide-oda kanyarogva s újra visszafordulva, csak hogy kikerülje büntetését s mindezt persze csekély és szóra se érdemes dolgok miatt, mert nem tudja, hogy mennyivel szebb és jobb dolog úgy rendezni be életét, hogy egy cseppet se szorúljon afféle bóbiskoló bíróra?⁵⁷ Nem, felelte ő rá, hanem még csúnyábbnak amannál. De az orvostudományra szorúlni, kérdeztem én tovább, még pedig nem is a sebeink miatt, vagy más egyéb évenkénti betegségeinkben, hanem lustaságból **D** és oly életmód miatt, a minőt fejtegettünk, t. i. mikor megtelve, akárcsak a mocsarak, vízzel és levegővel kényszerítjük az elmés Asklepiadeseket,⁵⁸ hogy betegségeinknek holmi széldugulás és elnyálkásodás neveket adjanak, vajjon ez nem látszik-e neked csúnya dolognak? Sőt nagyon is, felelte ő erre, ezek már igazán új és furcsa betegség-nevek. Ilyenek, folytattam én, azt hiszem, nem voltak az Asklepiades idejében. Következtettem pedig ezt abból, hogy az ő fiai⁵⁹ azt, a ki Trója alatt a megsebesült Eurypylosnak csipős borba **E** hintett sok árpadarát s belereszelt sajtot, a mik nekem kü-
 406
 lönben puffasztóknak látszanak, adott inni, nem szidalmazták, sem Patroklosnak, a gyógyítójának, miatta szemrehányást nem tettek. Hát bizony ez, mondottá ő, fura egy ital ám egy ilyen állapotban levő embernek. Nem az, folytattam

- γε τὸ πῶμα οὕτως ἔχοντι. Οὐκ, εἰ γ' ἐννοεῖς, εἶπον, ὅτι τῇ παιδαγωγικῇ τῶν νοσημάτων ταύτῃ τῇ νῦν ἱατρικῇ πρὸ τοῦ Ἀσκληπιάδαι οὐκ ἐχρῶντο, ὥς φασι, πρὶν Ἡρόδικον γενέσθαι. Ἡρόδικος δὲ παιδοτρίβης ὢν καὶ νοσώδης γενόμενος, μίξας
- B** γυμναστικὴν ἱατρικῇ, ἀπέκναισε πρῶτον μὲν καὶ μάλιστα ἑαυτόν, ἔπειτ' ἄλλους ὕστερον πολλούς. Πῇ δὴ; ἔφη. Μακρόν, ἦν δ' ἐγώ, τὸν θάνατον αὐτῷ ποιήσας. παρακολουθῶν γὰρ τῷ νοσήματι θανασίμῳ ὄντι οὕτε ἰάσασθαι, οἶμαι, οἶός τ' ἦν ἑαυτόν, ἐν ἀσχολίᾳ τε πάντων ἱατρευόμενος διὰ βίου ἔζη ἀποκναιόμενος, εἴ τι τῆς εἰωθυίας διαίτης ἐκβαίῃ, δυσθανατῶν δὲ ὑπὸ σοφίας εἰς γῆρας ἀφίκετο. Καλὸν ἄρα τὸ γέρας, ἔφη, τῆς
- C** τέχνης ἡνέγκατο. Οἷον εἰκός, ἦκ δ' ἐγώ, τὸν μὴ εἰδότα, ὅτι Ἀσκληπιδὲς οὐκ ἀγνοία οὐδὲ ἀπειρία τούτου τοῦ εἶδους τῆς ἱατρικῆς τοῖς ἐκγόνοις οὐ κατέδειξεν αὐτό, ἀλλ' εἰδὼς ὅτι πᾶσι τοῖς εὐνομουμένοις ἔργον τι ἐκάστω ἐν τῇ πόλει προστέτακται, ὃ ἀναγκαῖον ἐργάζεσθαι, καὶ οὐδενὶ σχολή διὰ βίου κάμνειν ἱατρευομένῳ· ὃ ἡμεῖς γελοίως ἐπὶ μὲν τῶν δημιουργῶν αἰσθανόμεθα, ἐπὶ δὲ τῶν πλουσίων τε καὶ εὐδαιμόνων δοκούντων εἶναι οὐκ αἰσθανόμεθα. Πῶς; ἔφη.
- D** **XV.** Τέκτων μὲν, ἦν δ' ἐγώ, κάμνων ἀξιοὶ παρὰ τοῦ ἱατροῦ φάρμακον πιὼν ἐξεμέσαι τὸ νόσημα ἢ κάτω καθαρθεῖς ἢ καύσαι ἢ τομῇ χρησάμενος ἀπηλλάχθαι· ἐὰν δέ τις αὐτῷ μακρὰν διαίτην προστάτῃ, πιλιδία τε περὶ τὴν κεφαλὴν περιτιθεῖς καὶ τὰ τοῦτοις ἐπόμενα, ταχὺ εἶπεν ὅτι οὐ σχολή κάμνειν οὐδὲ λυσι-

én, ha meggondolod, hogy a betegségeknek e mostani orvosi kezelésmódjával nem éltek Asklepios előtt, a mint mondják, egészen Herodikosnak a fellépéseig. De Herodikos, a ki tornamester volt, mikor egyszer megbetegedett, a testgyakorlást B egyesítette az orvoslással s legelőször és különösen önmagát kinozta jól meg, azután pedig sok másokat. Hogy-hogy? kérdezte ő. Úgy, feleltem én neki, hogy meghosszabbította magának a halált. A míg ugyanis betegséget, a mely különben halálos volt, lefolyásában követte s kigyógyítani, a hogy gondolom, nem birta, önmagát minden más dologtól menten agyba-főbe gyógyítgatva, egész életén keresztül csak kínozgatta, ha megszokott életmódjától csak egy mákszemnyit is eltért, és így bölcseségénél fogva lassan haldokolva magas kort ért el. Szép jutalmát vette tehát, mondotta ő rá, a maga művészetének. Már a milyen megillet egy olyan embert, feleltem én neki, a ki nem tudta azt, hogy Asklepios koránt-C sem tudatlanságból, vagy az orvoslás ezen módjának nem ismerése miatt nem közölte ezt utódaival, hanem azért, mert tisztában volt azzal, hogy mindazoknál, a kiknek jó törvényeik vannak, minden egyes embernek megvan az államban a maga kiszabott munkája, a melyet végeznie kell, s hogy így egyiknek sincs ideje életében betegeskedni s magát gyógyítgatni, a mit a kézműveseknél elég nevetséges módon észreveszünk, de a gazdagoknál és azoknál, a kik boldog embereknek látszanak, nem látunk meg. Hogy-hogy? kérdezte ő ekkor.

XV. Egy ács, folytattam én, ha megbetegszik, orvosságot D kér az orvostól, hogy ha megitta, kihányja a betegséget, vagy alul tisztuljon meg tőle, vagy égetéssel, vagy vágással élvezabaduljon meg a bajától. De ha hosszú életrendet szabna valaki eléje, gypaju sipkát rakatna a fejére és más egyéb ezzel járó dolgot, akkor nyomban azt felelné, hogy neki nincs ideje betegeskedni, de meg haszna sincs az olyan élet-

τελεῖ οὕτω ζῆν, νοσήματι τὸν νοῦν προσέχοντα, τῆς δὲ προκει-
 μένης ἐργασίας ἀμελοῦντα· καὶ μετὰ ταῦτα χαίρειν εἰπὼν τῷ
 Ε τοιούτῳ ἱατρῷ, εἰς τὴν εἰωθυῖαν δίαιταν ἐμβάς, ὀγιῆς γενόμε-
 νος ζῇ τὰ ἑαυτοῦ πράττων· ἐὰν δὲ μὴ ἱκανὸν ᾖ τὸ σῶμα ὑπ-
 ενεγκεῖν, τελευτήσας πραγμάτων ἀπηλλάγη. Καὶ τῷ τοιούτῳ μὲν
 γ', ἔφη, δοκεῖ πρέπειν οὕτως ἱατρικῇ χρῆσθαι. Ἄρ', ἦν δ' ἐγώ,
 407 ὅτι ἦν τι αὐτῷ ἔργον, ὃ εἰ μὴ πράττοι, οὐκ ἐλυσιτέλει ζῆν ;
 Δῆλον, ἔφη. Ὁ δὲ δὴ πλούσιος, ὥς φαμεν, οὐδὲν ἔχει τοιοῦτον
 ἔργον προκείμενον, οὗ ἀναγκαζομένῳ ἀπέγεσθαι ἀβίωτον. Οὐκ-
 ουν δὴ λέγεται γε. Φωκυλίδου γάρ, ἦν δ' ἐγώ, οὐκ ἀκούεις,
 πῶς φησὶ δεῖν, ὅταν τῷ ἤδη βίος ᾖ, ἀρετὴν ἀσκεῖν. Οἶμαι δέ
 γε, ἔφη, καὶ πρότερον. Μηδέν, εἶπον, περὶ τούτου αὐτῷ μαχώ-
 μεθα, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς διδάξωμεν, πότερον μελετητέον τοῦτο
 Β τῷ πλούσιῳ καὶ ἀβίωτον τῷ μὴ μελετῶντι, ἢ νοσοτροφία τεκτο-
 νικῇ μὲν καὶ ταῖς ἄλλαις τέχναις ἐμπόδιον τῇ προσέξει τοῦ
 νοῦ, τὸ δὲ Φωκυλίδου παρακείμενον οὐδὲν ἐμποδίζει. Ναὶ μὰ
 τὸν Δία, ἦ δ' ὅς, σχεδὸν γέ τι πάντων μάλιστα ἢ γε περαιτέρῳ
 γυμναστικῆς ἢ περιττῇ αὕτῃ ἐπιμέλεια τοῦ σώματος· καὶ γάρ
 πρὸς οἰκονομίας καὶ πρὸς στρατείας καὶ πρὸς ἐδραίους ἐν πόλει
 ἀρχὰς δύσκολος. Τὸ δὲ δὴ μέγιστον, ὅτι καὶ πρὸς μαθήσεις
 C ἀστίνασοῦν καὶ ἐννοήσεις τε καὶ μελέτας πρὸς ἑαυτὸν χαλεπῇ,
 κεφαλῆς τινὰς αἰεὶ διατάσεις καὶ ἱλίγγους ὑποπτεύουσα καὶ
 αἰτιωμένη ἐκ φιλοσοφίας ἐγγίγνεσθαι, ὥστε, ὅπη, ταύτῃ ἀρετῇ

ből, ha az eszét csak a betegségén kell jártatnia, az eléje szabott munkát pedig elhanyagolnia; s ezzel aztán búcsút is mondana az ilyen orvosnak, visszatérne megszokott élet- E módjához s ha egészségesse lett, újra hivatásának élne, de ha teste nem volna elég erős, hogy ezt kibírja, akkor csak a halála árán szabadulna meg feladatától. Az ilyennek persze, mondogta ő rá, illő dolognak látszik így használni az orvoslást. S nemde azért, kérdeztem tőle, mert ő neki megvan a maga foglalkozása, a melyet ha nem gyakorol, nincs haszna 407 az életből? Világos, felelte ő rá. Azonban a gazdagnak, a mint említettük, nincs semmi ilyen kiszabott foglalkozása, a melytől ha elállni volna kénytelen, haszontalan volna rá nézve az élet. Nincs bizony, már legalább úgy mondják. Mert nem hallod Phokylidestől, ⁶⁰ kérdém tőle, hogy mennyire kell, mondja, az erényt gyakorolni, hogy igazán élet legyen az emberre nézve az élet. Sőt azt hiszem, felelte reá, hogy hallottam már előbb is. Ne vitatkozzunk hát erről vele, mondom én neki, hanem világítsuk meg közelebbről magunknak, vajjon a gazdagnak is gyakorolnia kell-e ezt, s ha nem gyakorolja, ő reá nézve is elviselhetetlen-e az élet, vagy B hogy a betegség gyógyítása az ácsmesterségnél és a többi mesterségeknél akadály a ugyan a figyelem összpontosításának, de már a Phokylides rendelménye éppenséggel nem akadály. Zeus uccse, felelte ő erre, csaknem mindennél inkább ez a testnek az a tornázásnál is túlságosabb és felesleges gondozása; mert hiszen ez a háztartásnál is, a hadviselésnél is s az ülő állami hivataloskodásnál is bajos dolog. A legnagyobb baj pedig épp abban van, hogy bármiféle tanulásnál, gondolkodásnál és szellemi munkánál csak terhére van az embernek, a mennyiben egyre csak holmi fej- C nyomástól és szédüléstől tart az ember, okozni pedig csakis a tudományszeretetet okozza miatta, úgyanynira, hogy a hol ilyképp gyakorolják és vizsgálják az erényt, ott mindenütt

ἀσκεῖται καὶ δοκιμάζεται, πάντα ἐμπόδιος· κάμνειν γὰρ οἶεσθαι
 ποιεῖ ἀεὶ καὶ ὠδίνοντα μήποτε λήγειν περὶ τοῦ σώματος. Εἰκός
 γ', ἔφη. Οὐκοῦν ταῦτα γινώσκοντα φῶμεν καὶ Ἀσκληπιὸν τοὺς
 D μὲν φύσει τε καὶ διαίτῃ ὑγιεινῶς ἔχοντας τὰ σώματα, νόσημα
 δέ τι ἀποκεκριμένον ἴσχοντας ἐν αὐτοῖς, τούτοις μὲν καὶ ταύτῃ
 τῇ ἔξει καταδειξάιαι ἰατρικὴν, φαρμάκοις τε καὶ τομαῖς τὰ νοσή-
 ματα ἐκβάλλοντα αὐτῶν τὴν εἰωθυῖαν προστάττειν διαίταν, ἵνα
 μὴ τὰ πολιτικὰ βλάπτοι, τὰ δ' εἴσω διὰ παντὸς νενοσηκότα
 σώματα οὐκ ἐπιχειρεῖν διαίταις κατὰ σμικρὸν ἀπαντλοῦντα καὶ
 ἐπιχέοντα μακρὸν καὶ κακὸν βίον ἀνθρώπῳ ποιεῖν, καὶ ἔκγονα
 αὐτῶν, ὡς τὸ εἰκός, ἕτερα τοιαῦτα φυτεύειν, ἀλλὰ τὸν μὴ δυνά-
 E μενον ἐν τῇ καθεστηκυῖᾳ περιόδῳ ζῆν μὴ οἶεσθαι δεῖν θερα-
 पेύειν, ὡς οὔτε αὐτῷ οὔτε πόλει λυσιτελεῖ; Πολιτικόν, ἔφη,
 λέγεις Ἀσκληπιόν. Δῆλον, ἦν δ' ἐγὼ καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ,
 ὅτι τοιοῦτος ἦν, οὐχ ὅρῳς ὡς καὶ ἐν Τροίᾳ ἀγαθοὶ πρὸς τὸν
 408 πόλεμον ἐφάνησαν; καὶ τῇ ἰατρικῇ, ὡς ἐγὼ λέγω, ἐχρῶντο;
 ἢ οὐ μέμνησαι, ὅτι καὶ τῷ Μενέλεω ἐκ τοῦ τραύματος οὐ ὁ
 Πάνδαρος ἔβαλεν

αἶμα' ἐκμυζήσαντ' ἐπὶ τ' ἥπια φάρμακ' ἔπασσον,

ὅ τι δ' ἐχρῆν μετὰ τοῦτο ἢ πιεῖν ἢ φαγεῖν οὐδὲν μᾶλλον ἢ
 τῷ Εὐρυπύλῳ προσέταττον, ὡς ἱκανῶν ὄντων τῶν φαρμάκων
 B ἰάσασθαι ἄνδρας πρὸ τῶν τραυμάτων ὑγιεινοὺς τε καὶ κοσμίους
 ἐν διαίτῃ, καὶ εἰ τύχοιεν ἐν τῷ παραχρῆμα κυκῶνα πιόντες,

akadályul szolgál, mert mindég az az eredménye, hogy az ember csak a betegségre gondol és aggódni soha sem szűnik meg a teste miatt. Természetesen, mondotta ő rá. Nem azt állítjuk-e tehát most már, hogy Asklepiades is mindezt tudva, csakis azoknak, a kik természetöknél és életmódjuknál fogva **D** egészséges testűek ugyan, de mégis egy meghatározott, külön-külön betegséget hordanak magukban, mondom, csakis az ilyeneknek és az ilyen testi állapotnak teremtetten meg az orvostudományt s részint orvosságokkal, részint műtétekkel irtotta ki belőlük a betegséget s megszabta szokott életmódjukat, hogy polgári foglalkozásaikban ne gátolja őket, míg ellenben a mi a bensőleg tökéletesen elbetegesedett testet illeti, meg se próbálta életrendi intézkedésekkel, apránkénti műtétek és fecskendezések által hosszú és fájdalmas életet teremteni az embernek s ezzel persze éppen ilyen utódokat hozatni velök világra, hanem igenis azt hitte, hogy azt, a ki nem bír a természet megszabta életviszonyok közt megélni, ⁶¹**E** nem is kell ápolnia, mivel sem ő neki magának, sem az államnak nincs belőle semmi haszna. Az állam ügyeiben jártasnak mondom ezt az Asklepiost, jegyezte ő meg rá. Világos, mondom én neki; hiszen a fiai is ilyenek voltak. Vagy nem látod, hogy Trója alatt is derekasan kitűntek a harcz- ⁴⁰⁸ban s az orvostudományt is úgy használták, a hogy mondom. Nem emlékszel rá, hogy Menelaosnak Pandaros ütötte sebéből is

A gennyet kisziván beköték orvos-füveikkel;

de hogy aztán mit kellene innia, vagy ennie, azt épp oly kevéssé szabták meg neki, mint Eurypylosnak, a mennyiben maguk az orvosságok is elegendők voltak a megsebesülésök előtt egészséges és mértékletes életmódú férfiak gyógyítására, **B** még ha mindjárt árpaliszt-keveréket ittak volna is utána. De hogy egy olyan ember, a ki természettől beteges és mértékletlen, tovább éljen, azt ők sem maguknak, sem mások-

νοσώδῃ δὲ φύσει τε καὶ ἀκόλαστον οὔτε αὐτοῖς οὔτε ταῖς ἄλλοις
 ᾤοντο λυσιτελεῖν ζῆν, οὐδ' ἐπὶ τούτοις τὴν τέχνην δεῖν εἶναι,
 οὐδὲ θεραπευτέον αὐτούς, οὐδ' εἰ Μίδου πλουσιώτεροι εἶεν.
 Πάνυ κομφούς, ἔφη, λέγεις Ἀσκληπιοῦ παιδας.

XVI. Πρέπει, ἦν δ' ἐγώ. καίτοι ἀπειθοῦντές γε ἡμῖν οἱ
 C τραγωδιοποιοί τε καὶ Πίνδαρος Ἀπόλλωνος μὲν φασιν Ἀσκλη-
 πιὸν εἶναι, ὑπὸ δὲ χρυσοῦ πεισθῆναι πλούσιον ἄνδρα θανάσιμον
 ἤδη ὄντα ἰάσασθαι, ὅθεν δὴ καὶ κεραυνωθῆναι αὐτόν. ἡμεῖς
 δὲ κατὰ τὰ προειρημένα οὐ πειθόμεθα αὐτοῖς ἀμφοτέρω, ἀλλ'
 εἰ μὲν θεοῦ ἦν, οὐκ ἦν, φήσομεν, αἰσχροκερδῆς, εἰ δ' αἰσχρο-
 κερδῆς, οὐκ ἦν θεοῦ. Ὅρθότατα, ἦ δ' ὅς, ταῦτά γε. ἀλλὰ περὶ
 τοῦδε τί λέγεις, ὦ Σώκρατες; ἄρ' οὐκ ἀγαθοὺς δεῖ ἐν τῇ πόλει
 κεκτῆσθαι ἰατρούς; εἶεν δ' ἂν που μάλιστα τοιοῦτοι, ὅσοι πλεί-
 D στους μὲν ὕγιεινούς, πλείστους δὲ νοσώδεις μετεχειρίσαντο, καὶ
 δικασταὶ αὐτῷ ὡσαύτως οἱ παντοδαπαῖς φύσεσιν ὠμιληκότες. Καί
 μάλα, εἶπον, ἀγαθοὺς λέγω· ἀλλ' οἶσθα οὓς ἡγοῦμαι τοιούτους;
 Ἄν εἴπῃς, ἔφη. Ἀλλὰ πειράσομαι, ἦν δ' ἐγώ· σὺ μέντοι οὐχ
 ὅμοιον πρᾶγμα τῷ αὐτῷ λόγῳ ἔρου. Πῶς; ἔφη. Ἰατροὶ μὲν,
 εἶπον, δεινότατοι ἂν γένοιντο, εἰ ἐκ παίδων ἀρξάμενοι πρὸς τῷ
 E μανθάνειν τὴν τέχνην ὥς πλείστοις τε καὶ πονηροτάτοις σώμα-
 σιν ὀμιλήσειαν καὶ αὐτοὶ πάσας νόσους κάμοιεν καὶ εἶεν μὴ
 πάνυ ὕγιενοὶ φύσει. οὐ γάρ, οἶμαι, σῶματι σῶμα θεραπεύουσιν·
 οὐ γάρ ἂν αὐτὰ ἐνεχώρει κακὰ εἶναι ποτε καὶ γενέσθαι· ἀλλὰ
 ψυχῇ σῶμα, ἣ οὐκ ἐγχωρεῖ κακὴν γενομένην τε καὶ οὔσαν εὖ
 409 τι θεραπεύειν. Ὅρθῶς, ἔφη. Δικαστὴς δὲ γε, ὦ φίλε, ψυχῇ

nak nem tartották hasznosnak s az ilyenekre nem is nézték szükségesnek tudományukat alkalmazni, sem őket ápolás alá venni, még akkor sem, ha gazdagabbak lettek volna Midasnál. Nagyon okos embereknek mondd Asklepios fiait, volt rá az ő felelete.

XVI. Illik is, mondtam én rá. És mégis a tragédia-költők is, meg Pindaros⁶² is velünk ellentétben azt állítják, C hogy Asklepios Apollon fia volt ugyan, de pénzzel megvesztegettetvén, egy már haldokló, gazdag embert gyógyított s ezért aztán agyonütötte a villám. Mi azonban ezt mindakettőt a fentebb mondottaknál fogva nem hiszszük el nekik, hanem azt fogjuk róla mondani, hogy ha istennek volt a fia, akkor nem volt kapzsi, ha pedig kapzsi volt, nem istennek volt a fia. Nagyon helyes, mondotta ő rá. Hát ehhez mit mondasz, édes Sokrates? Vajjon nem jó orvosokat kell-e alkalmazni az államban? Volnának pedig ezek legfőképpen olyanok, a kik legtöbb egészséges és legtöbb beteg embert D kezeltek s viszont bírák, a kik éppen így mindenféle természetekkel érintkeztek. Még pedig nagyon is jókat mondok, feleltem én neki. De tudod-e, hogy kiket tartok ilyeneknek? Mondd meg, kérlek, szólott ő erre. Jó, megpróbálom, feleltem reá; csak hogy te ugyanabban a mondatodban össze nem férő dolgokat kérdeztél. Hogy-hogy, kérdezte ő. Az orvosok akkor lesznek a legügyesebbekké, feleltem én erre, hogy ha megtanulják mesterségöket, gyermekkoruktól kezdve a lehető legtöbb és legrosszabb testtel érintkeztek, sőt maguk E is mindenféle betegségen átestek és természetüknél fogva nem igen egészségesek; mert, azt hiszem, nem testtel gyógyítják ők a testet — hiszen akkor nem volna lehetséges, hogy ez rossz legyen vagy rosszra fajuljon, — hanem lelkökkel gyógyítják a testet, a melynek aztán, ha rosszra fajul, vagy rossz, lehetetlenség valamit jól orvosolnia. Helyes, jegyezte ő meg rá. A bíró azonban, édes barátom, lelkével lel- 409

ψυχῆς ἄρχει, ἥ οὐκ ἐγχωρεῖ ἐκ νέας ἐν πονηραῖς ψυχαῖς τε-
θράφθαι τε καὶ ὠμοληκέναι καὶ πάντα ἀδικήματα αὐτὴν ἡδι-
κηκυῖαν διεξεληλυθέναι, ὥστε ὀξέως ἀφ' αὐτῆς τεκμαίρεσθαι
τὰ τῶν ἄλλων ἀδικήματα, οἷον κατὰ σῶμα νότους· ἀλλ' ἄπει-
ρον αὐτὴν καὶ ἀκέραιον δεῖ κακῶν ἡθῶν νέαν οὔσαν γεγονέναι,
εἰ μέλλει καλὴ καγαθὴ οὔσα κρίνειν ὑγιῶς τὰ δίκαια. διὸ δὴ
καὶ εὐθήθεις νέοι ὄντες οἱ ἐπιεικεῖς φαίνονται καὶ εὐεξαπάτητοι

Β ὑπὸ τῶν ἀδίκων, ἅτε οὐκ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς παραδείγματα
ὁμοιοπαθῆ τοῖς πονηροῖς. Καὶ μὲν δὴ, ἔφη, σφόδρα γε αὐτὸ
πάσχουσιν. Τοιγάρτοι, ἦν δ' ἐγώ, οὐ νέον ἀλλὰ γέροντα δεῖ
τὸν ἀγαθὸν δικαστὴν εἶναι, ὁψιμαθῆ γεγονότα τῆς ἀδικίας οἷόν
ἐστιν. οὐκ οἰκείαν ἐν τῇ αὐτοῦ ψυχῇ ἐνοῦσαν ἡσθημένον, ἀλλ'
ἄλλοτρίαν ἐν ἄλλοτρίαις μεμελετηκότα ἐν πολλῷ χρόνῳ δια-
σθάνεσθαι, οἷον πέφυκε κακόν, ἐπιστήμη, οὐκ ἐμπειρίᾳ οἰκείᾳ

Γ κεχρημένον. Γενναϊότατος γοῦν, ἔφη, ἔοικεν εἶναι ὁ τοιοῦτος
δικαστής. Καὶ ἀγαθός γε, ἦν δ' ἐγώ, ὃ σὺ ἡρώτας· ὁ γὰρ
ἔχων ψυχὴν ἀγαθὴν ἀγαθός. ὁ δὲ δεινὸς ἐκεῖνος καὶ καχύπ-
οπτος, ὁ πολλὰ αὐτὸς ἡδίκηκῶς καὶ πανοῦργός τε καὶ σοφὸς
οἰόμενος εἶναι, ὅταν μὲν ὁμοίοις ὁμιλῇ, δεινὸς φαίνεται ἐξευλα-
βούμενος, πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ παραδείγματα ἀποσκοπῶν· ὅταν δὲ
ἀγαθοῖς καὶ πρεσβυτέροις ἤδη πλησιάσῃ, ἀβέλτερος αὖ φαίνεται,

Δ ἀπιστῶν παρὰ καιρὸν καὶ ἀγνοῶν ὑγιὲς ἡθος, ἅτε οὐκ ἔχων
παράδειγμα τοῦ τοιούτου· πλεονάκις δὲ πονηροῖς ἢ χρηστοῖς
ἐντυγχάνων σοφώτερός ἢ ἀμαθέστερος δοκεῖ εἶναι αὐτῷ τε καὶ
ἄλλοις. Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη, ἀληθῆ.

ket igazgat, ennek pedig már nem szabad ifjuságától kezdve gonosz lelkekkel nevelkednie és társalkodnia s mindenféle gonoszságot elkövetnie és átélnie, hogy, mint testen a betegségeket, önmagától élesen megismerje mások jogtalanságait, hanem még ifjú korában tapasztalatlannak s a gonosz erkölcsöktől érintetlennek kell neki maradnia, ha ugyan mint derék és becsületes egészségesen akar itélni az igazságosság dolgában. Ezért is látszanak hát a becsületesek ifjuságukban **B** egyszerűeknek, a gonosz emberektől könnyen rászedhetőeknek, mivel gonosz embereknek megfelelő mintákat nem hordoznak magukban. Mindenesetre, hogy így áll velök a dolog, felelte ő erre. Ezért is, folytattam én tovább, a jó bírónak nem fiatal, hanem öreg embernek kell lennie, a ki későn ismerte meg, hogy micsoda az igazságtalanság, még pedig úgy, hogy nem mint a saját lelkében meglevőt vette észre, hanem mint idegenekben levő idegent hosszú időn át tartó gyakorlat útján ismerte meg, hogy minő rossz, s ekközben persze csakis tudására s nem a saját tapasztalatára támaszkodott. Így hát, mondja ő rá, igen nemeslelkű embernek látszik az ilyen bíró. S bizony még jó embernek is, a mit éppen kérdeztél, jegyeztem én meg erre; mert a kinek nemes a lelke, az jó ember. De az az ügyes és gyanakvó, a ki maga is sok gonoszságot követett el s magát ravasznak és bölcsnek hiszi, mikor hasonszórúekkel érintkezik, ügyesnek látszik ugyan, mert összeszedi magát, a mennyiben mintáit tartja szeme előtt: mikor azonban derék és már öregebb emberekkel társalog, akkor viszont együgyűnek látszik, mivel a kellő **D** pillanatban kétség szállja meg őt és nem ismeri meg a derék jellemet, mert az ilyennek nincs meg a mintája ő benne, Mivel azonban gyakrabban találkozik gonosz emberekkel, mint becsületesekkel, bölcsőbbnek látszik inkább, mint tudatlanabbnak önmaga előtt is, meg mások előtt is. Betűről-betűre igaz, válaszolta ő rá.

XVII. Οὐ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τοιοῦτον χρὴ τὸν δικαστὴν
ζητεῖν τὸν ἀγαθὸν τε καὶ σοφόν, ἀλλὰ τὸν πρότερον. πονηρία
μὲν γὰρ ἀρετὴν τε καὶ αὐτὴν οὐποτ' ἂν γνῶιη, ἀρετὴ δὲ φύ-
σεως παιδευομένης χρόνῳ ἅμα αὐτῆς τε καὶ πονηρίας ἐπιστή-
Εμην λήψεται. σοφὸς οὖν οὗτος, ὥς μοι δοκεῖ ἀλλ' οὐχ ὁ κακὸς
γίγνεται. Καὶ ἐμοί, ἔφη, ξυδοκεῖ. Οὐκοῦν καὶ ἱατρικὴν, οἷαν
εἴπομεν, μετὰ τῆς τοιαύτης δικαστικῆς κατὰ πόλιν νομοθετή-
410 σεις, αἱ τῶν πολιτῶν σοι τοὺς μὲν εὐφρεῖς τὰ σώματα καὶ τὰς
ψυχὰς θεραπεύσουσι, τοὺς δὲ μή, ὅσοι μὲν κατὰ σῶμα τοιοῦτοι,
ἀποθνήσκειν ἐάσουσι, τοὺς δὲ κατὰ τὴν ψυχὴν κηκοφρεῖς καὶ
ἀνιάτους αὐτοὶ ἀποκτενοῦσιν; Τὸ γοῦν ἄριστον, ἔφη, αὐτοῖς τε
τοῖς πάσχουσι καὶ τῇ πόλει οὕτω πέφανται. Οἱ δὲ δὴ νέοι, ἦν
δ' ἐγώ, δῆλον ὅτι εὐλαβήσονται σοι δικαστικῆς εἰς χρεῖαν ἵεναι,
τῇ ἀπλῇ ἐκείνῃ μουσικῇ χρώμενοι, ἦν δὲ ἔφαμεν σωφροσύνην
Β ἐντίκτειν. Τί μήν; ἔφη. Ἀρ' οὖν οὐ κατὰ ταῦτά ἔχνη ταῦτα ὁ
μουσικὸς γυμναστικὴν διώκων, ἐὰν ἐθέλῃ, αἰρήσῃ, ὥστε μηδὲν
ἱατρικῆς δεῖσθαι ὅ τι μὴ ἀνάγκη; Ἔμοιγε δοκεῖ. Αὐτὰ μὲν
τὰ γυμνάσια καὶ τοὺς πόνους πρὸς τὸ θυμοειδὲς τῆς φύσεως
βλέπων κάκεῖνο ἐγείρων πανήσῃ μᾶλλον ἢ πρὸς ἰσχύν, οὐχ
ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἀθληταὶ ῥώμης ἕνεκα σιτία καὶ πόνους μετα-
χειρίζονται. Ὅρθότατα, ἦ δ' ὅς. Ἀρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύ-
C κων, καὶ οἱ καθιστάντες μουσικῇ καὶ γυμναστικῇ παιδεύειν οὐχ
οὐ ἕνεκά τινες αἰσονται καθιστᾶσιν, ἵνα τῇ μὲν τὸ σῶμα θερα-
πεύοιντο, τῇ δὲ τὴν ψυχὴν; Ἀλλὰ τί μήν; ἔφη. Κινδυνεύουσιν,

XVII. Így tehát, folytattam tovább, nem az ilyen emberben kell a jó és böles bírót keresni, hanem az előbbiben. Mert a gonoszság sem az erényt, sem önnönmagát ugyan soha meg nem ismerheti, de az erény nevelésből származott természeténél fogva idővel mind önmagának, mind a gonoszságnak ismeretét is megszerzi. Böles emberből válik tehát ez, **E** a hogy én gondolom, és nem gonosz emberből. Ennekem is úgy látszik, felelte ő erre. Így tehát orvostudományt is, a minőnek megbeszéltük, olyat fogsz ilyen bírósággal együtt törvényesen elrendelni az államban. Ezek aztán a testileg is, ⁴¹⁰ lelkileg is szépen fejlett polgárokat ápolni fogják, a kik pedig nem ilyenek, ezek közül azokat, a kik testileg ilyenek, halni hagyják, a kik pedig lelkileg fejlődtek rosszul és gyógyíthatatlanok, ezeket önmaguk fogják megölni. Ez látszik legalább legjobbnak, felelte ő rá, ő rájuk magukra, meg a kiken megesik, sőt az államra nézve is egyszersmind. A fiatalság azonban, folytattam én, világos, hogy összeszedi magát most már, hogy dolga ne legyen a bírósággal, élni fog azzal az egyszerű zenével, a melyet, a mint mondtunk. ⁶⁴ az önmegtartóztatás hoz létre. Miért is ne? mondotta ő rá. Vajjon az **B** a zenész, a ki a testgyakorlást is ezen a nyomon üzi, nem fogja-e, ha akarja, elérni azt most már, hogy csakis akkor szorul rá, ha szükséges, az orvoslás mesterségére? Én legalább azt hiszem, hogy el. Magát a testgyakorlást és az erőgyakorlatokat pedig természetének bátorságát tekintve, hogy t. i. ezt felébreszsze, fogja inkább gyakorolni, mint testi erejének szempontjából s nem, mint a többi bajvívók, testi ereje céljából fog táplálkozni s erőgyakorlatokat végezni. Nagyon igaz, mondotta ő. Vajjon tehát, édes Glaukon, kérdeztem én tőle, azok, a kik a zene és testgyakorlás útján való nevelést **C** elrendelték, nem épp a végett rendelték-e el, a hogy némelek hiszik, hogy az egyikkel a testet, a másikkal a lelket neveljék? Hogyne? mondotta ő. Úgy látszik, folytattam én,

ἦν δ' ἐγώ, ἀμφοτέρα τῆς ψυχῆς ἕνεκα τὸ μέγιστον καθιστάναι.
 Πῶς δὴ; Οὐκ ἐννοεῖς, εἶπον, ὥς διατίθενται αὐτὴν τὴν διάνοιαν, οἳ ἂν γυμναστικῇ μὲν διὰ βίου ὁμιλήσωσι, μουσικῆς δὲ
D μὴ ἄψονται; ἢ ὅσοι ἂν τοῦναντίον διατεθῶσιν; Τίνος δέ, ἦ δ' ὅς, πέρι λέγεις; Ἀγριότητός τε καὶ σκληρότητος, καὶ αὐτομαλακίας τε καὶ ἡμερότητος, ἦν δ' ἐγώ. Ἐγώ γε, ἔφη, ὅτι οἱ μὲν γυμναστικῇ ἀκράτῳ χρησάμενοι ἀγριώτεροι τοῦ δέοντος ἀποβαίνουσιν, οἱ δὲ μουσικῇ μαλακώτεροι αὐτοὶ γίνονται ἢ ὥς κάλλιον αὐτοῖς. Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, τό γε ἄγριον τὸ θυμοειδὲς ἂν τῆς φύσεως παρέχοιτο, καὶ ὀρθῶς μὲν τραφὲν ἀνδρεῖον ἂν εἴη, μᾶλλον δ' ἐπιταθὲν τοῦ δέοντος σκληρόν τε καὶ χαλεπὸν γίνοιτο.
E ἂν, ὥς τὸ εἶκός. Δοκεῖ μοι, ἔφη. Τί δέ; τὸ ἥμερον οὐχ ἡ φιλόσοφος ἂν ἔχοι φύσει; καὶ μᾶλλον μὲν ἀνεθέντος αὐτοῦ μαλακώτερον εἴη τοῦ δέοντος, καλῶς δὲ τραφέντος ἡμερόν τε καὶ κόσμιον; Ἔστι ταῦτα. Δεῖν δὲ γέ φαμεν τοὺς φύλακας ἀμφοτέρω ἔχειν τούτῳ τῷ φύσει. Δεῖ γάρ. Οὐκοῦν ἡρμόσθαι
 411 δεῖ αὐτάς πρὸς ἀλλήλας; Πῶς δ' οὐ; Καὶ τοῦ μὲν ἡρμωσμένου σώφρωνος τε καὶ ἀνδρείου ἡ ψυχὴ; Πάνυ γε. Τοῦ δὲ ἀναρμόστου δειλὴ καὶ ἄργαιος; Καὶ μάλα.

XVIII. Οὐκοῦν ὅταν μὲν τις μουσικῇ παρέχῃ καταυλεῖν καὶ καταχεῖν τῆς ψυχῆς διὰ τῶν ὠτῶν ὥσπερ διὰ χώνης ἀσυνῶν δὴ ἡμεῖς ἐλέγομεν τὰς γλυκείας τε καὶ μαλακάς καὶ θρηνηνῶδεις ἀρμονίας, καὶ μινυρίζων τε καὶ γεγανωμένος ὑπὸ τῆς
B ᾠδῆς διατελῇ τὸν βίον ὅλον, οὗτος τὸ μὲν πρῶτον, εἴ τι θυμοειδὲς εἶχεν, ὥσπερ σιδήρον ἐμάλαξε καὶ χρήσιμον ἐξ ἀχρήστου καὶ σκληροῦ ἐποίησεν· ὅταν δ' ἐπέχων μὴ ἀνιῇ ἀλλὰ κηλῇ, τὸ

hogy mind a kettőt legfőképpen a lélek miatt rendelték el. Hogy-hogy? Hát nem tudod, kérdeztem ekkor tőle, hogy épp értelmi tehetségek szempontjából hogyan alakulnak azok, a kik egész életükön keresztül buzgón üzik a testgyakorlást, de zenével nem foglalkoznak? Vagy azok, a kik épp az ellen-
kezőjét teszik? Milyen tekintetben gondolod ezt? kérdezte ő erre. A durvaságnak és a bárdolatlanságnak s viszont a finomságnak és a szelidségnek a tekintetében, feleltem én rá. Már az igaz, mondotta ő, hogy a kik tisztán csak a testgyakorlást üzik, azok kelleténél jobban eldurvulnak, a kik pedig csak a zenét, azok meg elpuhultabbakká lesznek, mint a hogy ille-
nék hozzájuk. És mégis, feleltem én neki, a durvaság aligha nem a természetnek bátorságából ered, s helyesen nevelve, vitézség lesz belőle, kelleténél jobban megfeszítve pedig eldurvul és kellemetlenné válik, a mi természetes is. Azt hi-
szem, jegyezte meg ő rá. Hát aztán a szelidség nem a bölcseségkedvelő természetben rejlik-e? És ha jobban a szabad-
jára hagyják, kelleténél elpuhultabbá lesz, helyesen nevelve pedig szelid és tiszteletreméltó? Úgy van. Az öröknek pedig, a hogy mondtuk,⁶⁵ ezzel mind a két természettel bírniok kell. 411
Persze, hogy kell. Ezeknek pedig nemde hogy egybehangzás-
ban kell lenniök egymással? Már hogyne? És az ilyképpen hangoltnak önmegtartóztató és vitéz-e a lelke? Bizony, hogy az. A nem így hangoltnak pedig gyáva és durva? Az bizony.

XVIII. Ha tehát engedi valaki, hogy a zene őt elbűvölje és fülein, mint valami töleséren, keresztül ömöljenek lelkébe ezek az épp most említettük édes, lágy és panaszos hangzatok s egész életét csak turbékolva s az énektől elbájolva tölti el, akkor az ilyen legelőször is, ha volt valami bátorság benne, B
ezt, mint a vasat szokták, megpuhítja s használhatót csinál a használhatatlanból és keményből; de ha nem hagy fel vele és figyelmét csak reá irányítja s magát vele el-elbájol-
gatja, akkor aztán már megolvassztja és folyékonyná teszi,

μετὰ τοῦτο ἤδη τήκει καὶ λείβει, ἕως ἂν ἐκτίξῃ τὸν θυμὸν καὶ ἐκτέμῃ ὥσπερ νεῦρα ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ ποιήσῃ μαλθακὸν αἰχμητήν. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Καὶ ἐὰν μὲν γε, ἦν δ' ἐγώ, ἐξ ἀρχῆς φύσει ἄθυμον λάβῃ, ταχὺ τοῦτο διεπράξατο· ἐὰν δὲ θυμοειδῇ, ἀσθενῇ ποιήσας τὸν θυμὸν δέυρροπον ἀπειργάσατο, C ἀπὸ σμικρῶν ταχὺ ἐρεθιζόμενόν τε καὶ κατασβευνόμενον. ἀκρόχοιοι οὖν καὶ ὀργίλοι ἀντὶ θυμοειδοῦς γεγέννηται, δυσκολίας ἔμπλεοι. Κομιδῇ μὲν οὖν. Τί δέ; ἂν αὖ γυμναστικῇ πολλὰ πονῇ καὶ εὐωχῇται εὖ μάλα, μουσικῆς δὲ καὶ φιλοσοφίας μὴ ἄπτηται, οὐ πρῶτον μὲν εὖ ἴσχων τὸ σῶμα φρονήματός τε καὶ θυμοῦ ἐμπίπλεται καὶ ἀνδρείότερος γίνεται αὐτὸς αὐτοῦ; Καὶ μάλα γε. Τί δαί; ἐπειδὴν ἄλλο μηδὲν πράττει μηδὲ κοινωνῇ Μούσης D μηδαμῇ, οὐκ εἴ τι καὶ ἐνῆν αὐτοῦ φιλομαθὲς ἐν τῇ ψυχῇ, ἅτε οὔτε μαθήματος γευόμενον οὐδενὸς οὔτε ζητήματος, οὔτε λόγου μετίσχον οὔτε τῆς ἄλλης μουσικῆς, ἀσθενὲς τε καὶ κωφὸν καὶ τυφλὸν γίνεται, ἅτε οὐκ ἐγειρόμενον οὐδὲ τρεφόμενον οὐδὲ διακαθαιρομένων τῶν αἰσθήσεων αὐτοῦ; Οὕτως, ἔφη. Μισολόγος δὴ, οἶμαι, ὁ τοιοῦτος γίνεται καὶ ἄμουσος, καὶ πειθοὶ μὲν E διὰ λόγων οὐδὲν ἔτι χρῆται, βία δὲ καὶ ἀγριότητι ὥσπερ θηρίον πρὸς πάντα [διαπράττεται], καὶ ἐν ἀμαθίᾳ καὶ σκαιότητι μετὰ ἀρρυθμίας τε καὶ ἀχαριστίας ζῇ. Παντάπασιν, ἦ δ' ὅς, οὕτως ἔχει. Ἐπὶ δὴ δὴ ὄντε τούτω, ὡς ἔοικε, δύο τέχνα θεὸν ἔγωγ' ἂν τινα φαίην δεδωκέναι τοῖς ἀνθρώποις, μουσικὴν τε καὶ γυμναστικὴν ἐπὶ τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ φιλόσοφον, οὐκ ἐπὶ ψυχὴν 412 καὶ σῶμα, εἰ μὴ εἰ πάρεργον, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνω, ὅπως ἂν ἀλλήλοισιν ξυναρμωσθήτον ἐπιτεινομένω καὶ ἀνιεμένω μέχρι τοῦ προσ-

a míg egyszer csak kiolvastja a bátorságot és kiírtja mintegy az idegeket is lelkéből s anyámasszony katonáját csínál magából. Mindenesetre, mondotta ő rá. És ha már kezdetben természetből bátortalan lelket kapott, folytattam én tovább, ennek csakhamar a nyakára hág; ámde ha bátrát, akkor bátorságát elpuhulttá téve alakítja gyorsan ingadozóvá, csekélységekre is hamar lobbanékonyná s újra C elalvóvá. Lobbanékony és haragos emberek lettek tehát a bátor emberekből, a kik tele vannak zsémbeskedéssel. Természetesen. Hát akkor, ha viszont a testgyakorlásnak fekszik neki s nagyon is jól eszik-iszik, de a zenével és tudományszeretettel nem törődik, nem jut-e először jó testi állapotba s nem telik-e el önbizalommal és bátorsággal s mulja felül még önmagát is vitézségben? De még nagyon is ám. S ha azután nem tesz más egyebet, se a műzsával nem társalog, vajjon akkor, még ha volt is a lelkében valami tudományszeretet, mivel sem valami tudományt, sem valami vizsgálódást meg nem ízlel, se beszédben, se más egyéb zenében része nincsen, nem lesz-e gyöngévé, süketté és vakká, a mennyiben nem élesztgetik, nem táplálják, sem érzéki tapasztalatait egészen nem tisztázzák? Úgy van, felelte ő erre. Beszédgyülölővé lesz tehát az ilyen, azt hiszem, és zenéhez nem értő emberré s a beszéd útján való rábeszéléssel soha E se fog élni, hanem igenis, akárcsak az állat, erőszakkal és durvasággal (jár el) minden dologban és tudatlanságban és ügyefogyottságban él összhang és kellem nélkül. Mindenesetre így van a dolog, mondotta ő erre. Erre a két dologra tehát, a mint látszik, két mesterséget adott, azt mondhatnám, az embereknek valamelyik isten, u. m. a zenét és a testgyakorlást a bátorságra és tudományszeretetre, nem a lélekre és a testre, ha csak úgy mellékesen nem, hanem mind a ket- 412 tőjükre, hogy a megfelelő fokra kifeszítve, meg leeresztve egymással összehangozzanak. Persze, hogy úgy látszik, mon-

ήκοντος. Καὶ γὰρ ἔοικεν, ἔφη. Τὸν κάλλιστ' ἄρα μουσικῇ
 γυμναστικὴν κεραννύντα καὶ μετριώτατα τῇ ψυχῇ προσφέροντα,
 τοῦτον ὀρθότατ' ἂν φαῖμεν εἶναι τελέως μουσικώτατον καὶ
 εὐαρμοστότατον, πολὺ μᾶλλον ἢ τὸν τὰς χορδὰς ἀλλήλαις ξυ-
 στάντα. Εἰκότως γ', ἔφη, ὦ Σώκρατες. Οὐκοῦν καὶ ἐν τῇ πόλει
 Β ἡμῖν, ὦ Γλαῦκων, δεήσει τοῦ τοιούτου τινὸς ἀεὶ ἐπιστάτου, εἰ
 μέλλει ἡ πολιτεία σώζεσθαι; Δεήσει μέντοι ὡς οἶόν τέ γε
 μάλιστα. 10

XIX. Οἱ μὲν δὴ τύποι τῆς παιδείας τε καὶ τροφῆς οὗτοι
 ἂν εἶεν. χορείας γὰρ τί ἂν τις διεξίτοι τῶν τοιούτων καὶ θήρας
 τε καὶ κυνηγέσια καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνας καὶ ἵππικούς; σχεδὸν
 γάρ τι δῆλα δὴ ὅτι τοῦτοις ἐπόμενα δεῖ αὐτὰ εἶναι, καὶ οὐκέτι
 χαλεπὰ εὔρεῖν. Ἴσως, ἦ δ' ὅς, οὐ χαλεπὰ. Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ·
 τὸ δὴ μετὰ τοῦτο τί ἂν ἡμῖν διαιρετέον εἴη; ἄρ' οὐκ αὐτῶν
 C τούτων οἵτινες ἄρξουσὶ τε καὶ ἄρξονται; Τί μὴν; Ὅτι μὲν πρε-
 σβυτέρους τοὺς ἄρχοντας δεῖ εἶναι, νεωτέρους δὲ τοὺς ἀρχομέ-
 νους, δῆλον; Δῆλον. Καὶ ὅτι γε τοὺς ἀρίστους αὐτῶν; Κοὶ
 τοῦτο. Οἱ δὲ γεωργῶν ἄριστοι ἄρ' οὐ γεωργικώτατοι γίνονται;
 Ναί. Νῦν δ', ἐπειδὴ φυλάκων αὐτοὺς ἀρίστους δεῖ εἶναι, ἄρ'
 οὐ φυλακικωτάτους πόλεως; Ναί. Οὐκοῦν φρονίμους τε εἰς
 τοῦτο δεῖ ὑπάρχειν καὶ δυνατοὺς καὶ ἔτι κηδεμόνας τῆς πόλεως;
 D Ἔστι ταῦτα. Κήδοιτο δὲ γ' ἂν τις μάλιστα τούτου ὁ τυγχάνοι
 φιλῶν. Ἀνάγκη. Καὶ μὴν τοῦτό γ' ἂν μάλιστα φιλοῖ, ὃ ξυμ-
 φέρειν ἡγοίτο τὰ αὐτὰ καὶ ἑαυτῷ καὶ [ὅταν μάλιστα] ἐκείνου

dotta ő. A ki tehát a legszebben egyesíti a zenével a testgyakorlást s a leghelyesebb arányban viszi be a lelkébe, ezt a leghelyesebben mondhatjuk tökéletesen zeneinek és jólhangoltnak, sokkal inkább, mint azt, a ki a húrokat hangolja egymáshoz. Természetesen, édes Sokrates, felelte reá. Így tehát, édes Glaukon, minekünk is mindég ilyes valamiféle előljárásságra lesz az államban szükségünk, ha fenn akar alkotmányunk maradni? Persze, hogy, a mennyire csak lehetséges, ilyenre lesz szükségünk.

XIX. Ime ezek volnának az oktatásnak és nevelésnek alapvonalai. Miért adná ugyanis még az ember elő az ilyeneknek a körtáncait és kutyával, vagy a nélkül való vadászatait, tornaversenyeit és lóversenyeit? Hiszen körülbelül világos most már, hogy ezeknek is megfelelőeknek kell lenniök s már nem is nehéz dolog többé meghatároznunk őket. Talán nem nehéz, felelte ő rá. Helyes, mondtam én ekkor; és vajjon mi volna ezután még meghatározandó? Nemde az, C hogy kik uralkodjanak hát közölük és kik felett uralkodjanak? Mi más különben? Hogy uralkodóknak az öregebbeknek kell lenniök, a fiatalabbaknak pedig, a kik felett uralkodnak, ez csak világos? Világos. És hogy közölök is a legderekabbaknak? Ez is. A földmívesek közül a legderekabbak pedig vajjon nem a legügyesebb földmívesek-e? Bizony azok. S így most már, miután a legderekabb öröknek kell nekik lenniök, vajjon nem a legügyesebbek-e ők az állam őrizetében? Persze, hogy azok. És úgy-e, hogy erre nekik kellő belátással és képességgel kell birniök s ezenkívül még törődniök is kell az állammal? Úgy van. Törődni pedig, a mit épen szeret, azzal törődik valaki leginkább. Szükségképen. Szeretni pedig azt szereti legjobban, a miről azt hiszi, hogy ugyanaz használ neki, a mi sajátmagának s ha az (leginkább) jó állapotban van, akkor azt gondolja, hogy ő maga is szükségképpen jó állapotban van, ha pedig nincs, akkor az ellenkezője. Így van, fe-

μὲν εὖ πράττοντος οὔοιτο ξυμβαίνειν καὶ ἑαυτῷ εὖ πράττειν, μὴ δέ, τοῦναντίον. Οὕτως, ἔφη. Ἐκλεκτέον ἄρ' ἐκ τῶν ἄλλων φυλάκων τοιούτους ἄνδρας, οἳ ἂν σκοποῦσιν ἡμῖν μάλιστα φαίνονται παρὰ πάντα τὸν βίον, ὃ μὲν ἂν τῇ πόλει ἡγήσωνται ξυμφέ-
Ερειν, πάσῃ προθυμίᾳ ποιεῖν, ὃ δ' ἂν μὴ, μηδενὶ τρόπῳ πράξαι ἂν ἐθέλειν. Ἐπιτήδαιοι γάρ, ἔφη. Δοκεῖ δὴ μοι τηρητέον αὐτοὺς εἶναι ἐν ἀπάσαις ταῖς ἡλικίαις, εἰ φυλακικοὶ εἴσι τούτου τοῦ δόγματος καὶ μῆτε γοητευόμενοι μῆτε βιαζόμενοι ἐκβάλλουσιν ἐπιλανθανόμενοι δόξαν τὴν τοῦ ποιεῖν δεῖν, ἃ τῇ πόλει βέλτιστα. Τίνα, ἔφη, λέγεις τὴν ἐκβολήν; Ἐγὼ σοι, ἔφην, ἐρῶ. φαίνεται μοι δόξα ἐξιέναι ἐκ διανοίας ἢ ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως,
413 ἐκουσίως μὲν ἢ ψευδῆς τοῦ μεταμανθάνοντος, ἀκουσίως δὲ πᾶσα ἢ ἀληθῆς. Τὸ μὲν τῆς ἐκουσίου, ἔφη, μανθάνω, τὸ δὲ τῆς ἀκουσίου δέομαι μαθεῖν. Τί δαί; οὐ καὶ σὺ ἡγρεῖ, ἔφην ἐγώ, τῶν μὲν ἀγαθῶν ἀκουσίως στέρεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, τῶν δὲ κακῶν ἐκουσίως; ἢ οὐ τὸ μὲν ἐψεῦσθαι τῆς ἀληθείας κακόν, τὸ δὲ ἀληθεύειν ἀγαθόν; ἢ οὐ τὸ τὰ ὄντα δοξάζειν ἀληθεύειν δοκεῖ σοι εἶναι; Ἀλλ', ἢ δ' ὅς, ὀρθῶς λέγεις, καὶ μαι δοκοῦσιν ἄκοντες ἀληθοῦς δόξης στερίσκεσθαι. Οὐκοῦν κλαπέντες ἢ γοητευθέντες ἢ βιασθέντες τοῦτο πάσχουσιν; Οὐδὲ νῦν, ἔφη,
Βμανθάνω. Τραγικῶς, ἦν δ' ἐγώ, κινδυνεύω λέγειν. κλαπέντας μὲν γὰρ τοὺς μεταπεισθέντας λέγω καὶ τοὺς ἐπιλανθανομένους, ὅτι τῶν μὲν χρόνος, τῶν δὲ λόγος ἐξαιρούμενος λανθάνει. νῦν

lelte ő erre. A többi örök közül tehát oly férfiakat kell kiválasztanunk, a kik, ha megvizsgáljuk őket, leginkább látszanak olyanoknak, hogy egész életükön keresztül teljes buzgósággal csak azt cselekszik, a mit az államra nézve hasznosnak gondolnak, a mit pedig nem, azt semmi áron sem hajlandók megcselekedni. Persze, hogy ők megfelelőek, mondotta ő rá. Azt hiszem tehát, hogy minden életkorban meg kell őket vizsgálnunk. hogy vajjon alkalmasak-e ennek az alapelvnek szilárd megtartására és sem elbűvölés, sem erőszak nem feledtetni és vetteti el velök azt a gondolatot, hogy csakis azt kell cselekedniök, a mi legjobb az államra. Micsoda elvetésről beszélsz? kérdé. Mindjárt megmondom neked, válaszoltam én neki. Nekem úgy tetszik, hogy egy gondolat vagy szándékosan, vagy szándékunk ellenére tűnik el a tudatunkból; még pedig szándékosan a hibás gondolat azéből, a ki véle- 413 ményt változtat, szándékunk ellenére pedig minden igaz. A mi a szándékost illeti, ezt értem, mondotta ő akkor, de a szándékunk ellenit még meg kell értenem. Micsoda, hát nem vagy te is azon a nézetten, kérdeztem tőle, hogy javaiktól akaratauk ellenére fosztják meg az embereket, bajaiktól pedig szándékukkal? Vagy nem baj az, ha megcsalják igazság dolgában az embert és nem jó-e birtokában lenni az igazságnak? Vagy azt hiszed, hogy a létezőnek gondolatával birni nem annyi-e, mint birtokában lenni az igazságnak? Ezt már helyesen mondd, felelte ő rá, s nekem is úgy tetszik, hogy szándéka ellenére fosztják meg az embert igaz gondolatától. S nemde, ha meglopják, elbűvölik, vagy erőszakkal kényszerítik, akkor esik meg ez az emberrel? Most se B értlek, válaszolta ő rá. A tragédia nyelvén beszélek, úgy látszik, feleltem én erre. Meglopottaknak ugyanis azokat mondom. a kiket más meggyőződésre bírnak, vagy a kikkel elfeledtetnek valamit, mert ezeket az időtől, azokat pedig a véleményöktől fosztják meg észrevétlenül. Most már csak

γάρ που μανθάνεις; Ναί. Τοὺς τοίνυν βιασθέντας λέγω οὕς
 ἂν ὀδύνη τις ἢ ἀλγηδὼν μεταδοξάσαι ποιήσῃ. Καὶ τοῦτ', ἔφη,
 ὦμαθον, καὶ ὀρθῶς λέγεις. Τοὺς μὴν γοητευθέντας, ὥς ἐγώ-
 μαι, καὶ σὺ φαίης εἶναι οἳ ἂν μεταδοξάσωσιν ἢ ὕφ' ἡδονῆς
 κηληθέντες ἢ ὑπὸ φόβου τι δέισαντες. Ὑποκρινόμενος γάρ, ἢ δ' ὅς,
 γοητεύειν πάντα ὅσα ἀπατᾷ.

XX. Ὁ τοίνυν ἄρτι ἔλεγον, ζητητέον, τίνες ἄριστοι φύλακες
 τοῦ παρ' αὐτοῖς δόγματος, τοῦτο ὥς ποιητέον, ὃ ἂν τῇ πόλει
 ἀεὶ δοκῶσι βέλτιστον εἶναι αὐτοὺς ποιεῖν. τηρητέον δὲ εὐθύς
 ἐκ παίδων, προθεμένοις ἔργα, ἐν οἷς ἂν τις τὸ τοιοῦτον μάλιστα
 ἐπιλανθάνοιτο καὶ ἐξαπατῶτο, καὶ τὸν μὲν μνήμονα καὶ δυσσεξα-
 πάτητον ἐγκριτέον, τὸν δὲ μὴ ἀποκριτέον. ἢ γάρ; Ναί. Καὶ
 πόνους γε αὐτὸν καὶ ἀλγηδόνας καὶ ἀγῶνας αὐτοῖς θετέον, ἐν οἷς
 ταῦτά ταῦτα τηρητέον. Ὅρθως, ἔφη. Οὐκοῦν, ἣν δ' ἐγώ, καὶ
 τρίτου εἵδους τούτοις γοητείας ἁμιλλαν ποιητέον, καὶ θεατέον,
 ὥσπερ τοὺς πῶλους ἐπὶ τοὺς φύφους τε καὶ θορύβους ἄγοντες
 σκοποῦσιν εἰ φοβεροί, οὕτω νέους ὄντας εἰς δείματ' ἅττα κομι-
 στέον καὶ εἰς ἡδονὰς αὐτὸν μεταβλητέον, βασανίζοντας πολὺ μάλ-
 λον ἢ χρυσὸν ἐν πυρί, εἰ δυσγογήτευτος καὶ εὐσχήμων ἐν πᾶσι
 φαίνεται, φύλαξ αὐτοῦ ὢν ἀγαθὸς καὶ μουσικῆς ἥς ἐμάνθανεν,
 εὐρυθμὸν τε καὶ εὐάρμοστον ἑαυτὸν ἐν πᾶσι τούτοις παρέχων,
 οἷος δὲ ἂν ὢν καὶ ἑαυτῷ καὶ πόλει χρησιμώτατος εἴη. καὶ
 τὸν ἀεὶ ἐν τε παισὶ καὶ νεανίσκοις καὶ ἐν ἀνδράσι βασανιζόμε-

érted, úgy-e? Értem. Erőszakkal kényszerítettéknek pedig azokat mondom, a kiket valami szomorúság vagy fájdalom visz rá a véleményváltoztatásra. Ezt is megértettem, monddta ő rá, s helyesen monddod. Elbűvölteknek pedig, a hogy C gondolom, te is csak azokat mondanád, a kik, akár mert a gyönyörélvezet megejti, akár mert a félelem elijeszti őket, ezért változtatják meg véleményüket? Bizony úgy látszik, jegyezte meg ő erre, hogy minden, a mi megcsalja, el is bűvöli az embert.

XX. A mit tehát épp az imént mondtam, keresnünk kell, hogy kicsodák hát a legderékabb örök a szerint a náluk uralkodó alapelv szerint, hogy csakis azt kell cselekedniök, a mit az államra nézve megtenni mindég a legjobbnak látnak. Megvizsgálunk pedig mindjárt gyermekkoruktól kell őket s oly dolgokat szabnunk eléjük, melyek közül egyet vagy mást igen könnyen elfeledhet, vagy elhibázhat az ember, s D ekkor aztán azt, a ki jól rá gondol s csak nehezen hibázza el, ki kell választanunk, a ki meg nem, azt el kell vetnünk: nemde? Persze. Azután meg fáradalmakat és fájdalommal járó küzdelmeket kell eléjük szabnunk s bennök épp ugyanazt vizsgálunk. Helyes, felelte ő rá. S így azután, folytattam én, a harmadik fajtából, u. m. az elbűvölésből is versenyt kell eléjük tűznünk s vizsgálgatnunk, mint a hogy a csikókat zajos lármába vezetik s megvizsgálják, hogy ijedősek-e, éppen így a fiatalságot is holmi ijedelmeknek kell kitennünk s aztán újra élvezetek közé dobunk, sokkal jobban próbálgatva E őket, mint az aranyat a tűzben, hogy ha nehezen elbűvölhető-e s vajjon tisztességesnek látszik-e minden dologban, derék öre-e önnönmagának s a megtanulta zenének, jó rythmusú-e s jól hangoltnak mutatkozik-e mindezekben a dolgokban, hogy mint ilyen aztán önmagának is, meg az államnak is a legnagyobb hasznára lehessen. S a ki csak a gyermekek, ifjak és férfiak között a próbát mindég kiállja s mocsok-

414 νον καὶ ἀκήρατον ἐκβαίνοντα καταστατέον ἄρχοντα τῆς πόλεως καὶ φύλακα, καὶ τιμὰς δοτέον καὶ ζῶντι καὶ τελευτήσαντι, τάφων τε καὶ τῶν ἄλλων μνημείων μέγιστα γέρα λαγχάνοντα· τὸν δὲ μὴ τοιοῦτον ἀποκριτέον. τοιαύτη τις, ἣν δ' ἐγώ, δοκεῖ μοι, ὦ Γλαύκων, ἡ ἐκλογὴ εἶναι καὶ κατάστασις τῶν ἀρχόντων τε καὶ φυλάκων, ὥς ἐν τύπῳ, μὴ δι' ἀκριβείας, εἰρήσθαι. Καὶ Βέμοί, ἣ δ' ὅς, οὕτω πη φαίνεται. Ἄρ' οὖν ὥς ἀληθῶς ὁρῶ-
 ται καλεῖν τούτους μὲν φύλακας παντελεῖς τῶν τε ἔξωθεν πο-
 λεμίων τῶν τε ἐντὸς φιλίων, ὅπως οἱ μὲν μὴ βουλήσονται, οἱ δὲ μὴ δυνήσονται κακουργεῖν, τοὺς δὲ νέους, οὓς νῦν δὴ φύλα-
 κας ἐκαλοῦμεν, ἐπικούρους τε καὶ βοηθοὺς τοῖς τῶν ἀρχόντων δόγμασιν; ὦ Εἰμοίγε δοκεῖ, ἔφη.

XXI. Τίς ἂν οὖν ἡμῖν, ἣν δ' ἐγώ, μηχανὴ γένοιτο τῶν ψευ-
 δῶν τῶν ἐν δέοντι γιγνομένων, ὧν δὴ νῦν ἐλέγομεν, γενναῖόν τι
 C ἐν ψευδομένους πείσαι μάλιστα μὲν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας,
 εἰ δὲ μή, τὴν ἄλλην πόλιν; Ποῖόν τι; ἔφη. Μηδὲν κακινόν, ἣν
 δ' ἐγώ, ἀλλὰ Φοινικικόν τι, πρότερον μὲν ἤδη πολλαχοῦ γεγο-
 νός, ὥς φασιν οἱ ποιηταὶ καὶ πεπείκασιν, ἐφ' ἡμῶν δὲ οὐ γε-
 γανός οὐδ' οἶδα εἰ γενόμενον ἂν, πείσαι δὲ συχνῆς πειθοῦς.
 Ὡς ἔοικας, ἔφη. ^{νοῦν ἀνδρῶν} ἁγνοῦντι λέγειν. Δόξω δέ σοι, ἣν δ' ἐγώ, καὶ
 μάλ' εἰκότως ὀκνεῖν, ἐπειδὰν εἴπω. Λέγ', ἔφη, καὶ μὴ φοβοῦ.
 D Λέγω δὴ· καίτοι οὐκ οἶδα ὁποῖα τόλμη ἢ ποίοις λόγοις χρώμε-
 νος ἔρῳ· καὶ ἐπιχειρήσω πρῶτον μὲν αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας πεί-

talánul kerül ki belőle, azt azután az állam kormányzójává⁴¹⁴ és örvéé kell oda állítanunk, s mind életében, mind halála után kitüntetésekkel megajándékoznunk, sírköveknek s más egyéb emlékoszlopoknak gyönyörű tiszteletadományaiban részesítenünk. A ki pedig nem ilyen, azt el kell vetnünk. Ilyesvalamifélének látszik tehát énnekem, édes Glaukon, folytattam, az uralkodóknak is, meg az öröknek is az elvétele és kiválasztása, persze, hogy csak körvonalaiban és ne részleteiben határozzuk meg. S énnekem is ilyesfélének látszik, válaszolta ő rá. Vajjon tehát nem igazán a leghelyesebb B dolog-e ezeket tökéletes öröknek nevezni úgy külső ellenségeinkkel, mint belső barátainkkal szemben, úgy hogy azok ne merjenek, ezek pedig ne birjanak ártani, azokat az ifjakat pedig, a kiket épp most öröknek neveztünk, védő és segítő társaknak (híni) az uralkodók rendeletei számára? Én legalább azt hiszem, volt rá az ő felelete.

XXI. Miképpen volna most már lehetséges nekünk, kérdém tovább, a szükségből használt hazugságok közül, a melyekről épp most szoltunk,⁶⁶ egy fejedelmi hazugsággal⁵⁷ győznünk meg a tévedésben levőket, legfőképpen pedig magukat az uralkodókat s ha őket nem, akkor a többi államot? Ugyan mifélével? kérdé ő. Nem új dolog, válaszoltam én rá, hanem phoinikiai eredetű és a hogy a költők mondják, ezelőtt már gyakrabban megtörtént s hitelre is talált, de napjainkban már nem történik meg s nem tudom, hogy meg is történhetne-e, elhitetni azonban nagy rábeszélésre szorulna. Ugyancsak huzódozol tőle, hogy megmondd, jegyezte meg ő erre. Majd meglátod, ha megmondom, válaszoltam én neki, hogy nagyon is volt okom huzódozni. Csak mondd minden tartózkodás nélkül, mondotta. Jó, hát megmondom; és még sem tudom, hogy honnan vegyem a bátorságot, vagy milyen szókkal is mondjam. Először is megpróbálom majd magukat D az uralkodókat és a harcosokat győzni meg róla s azután

θειν καὶ τοὺς στρατιώτας, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ἄλλην πόλιν, ὡς ἄρ' ἂ ἡμεῖς αὐτοὺς ἐτρέφομέν τε καὶ ἐπαιδεύομεν, ὥσπερ ὄνειρατα ἐδόκουν ταῦτα πάντα πάσχειν τε καὶ γίνεσθαι περὶ αὐτούς, ἦσαν δὲ τότε τῇ ἀληθείᾳ ὑπὸ γῆς ἐντὸς πλαττόμενοι καὶ τρε-
Ε φόμενοι καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ ὄπλα αὐτῶν καὶ ἡ ἄλλη σκευὴ δημιουργουμένη, ἐπειδὴ δὲ παντελῶς ἐξειργασμένοι ἦσαν, ὡς ἡ γῆ αὐτοὺς μῆτηρ οὔσα ἀνῆκε, καὶ νῦν δεῖ ὡς περὶ μητρὸς καὶ τροφοῦ τῆς χώρας ἐν ἣ εἰσι βουλευέσθαι τε καὶ ἀμύνειν αὐτούς, ἐάν τις ἐπ' αὐτὴν ἔη, καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων πολιτῶν ὡς ἀδελφῶν ὄντων καὶ γηγενῶν διανοεῖσθαι. Οὐκ ἐτός, ἔφη, πάλαι ἡσχύνου
415 τὸ ψεῦδος λέγειν. Πάνυ, ἦν δ' ἐγώ, εἰκότως· ἀλλ' ὅμως ἄκουε καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ μύθου. ἔστε μὲν γὰρ δὴ πάντες οἱ ἐν τῇ πόλει ἀδελφοί, ὡς φήσομεν πρὸς αὐτοὺς μυθολογοῦντες, ἀλλ' ὁ θεὸς πλάττων, ὅσοι μὲν ὑμῶν ἱκανοὶ ἄρχειν, χρυσοῦν ἐν τῇ γενέσει ξυνέμιξεν αὐτοῖς, διὸ τιμιώτατοί εἰσιν· ὅσοι δ' ἐπίκουροι, ἄργυρον· σιδήρον δὲ καὶ χαλκὸν τοῖς τε γεωργοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς, ἅτε οὖν ξυγγενεῖς ὄντες πάντες τὸ μὲν πολὺ
Β ὁμοίους ἂν ὑμῖν αὐτοῖς γεννῶτε, ἔστι δ' ὅτε ἐκ χρυσοῦ γεννηθεῖη ἂν ἀργυροῦν καὶ ἐξ ἀργυροῦ χρυσοῦν ἔκγονον καὶ τᾶλλα πάντα οὕτως ἐξ ἀλλήλων. τοῖς οὖν ἄρχουσι καὶ πρῶτον καὶ μάλιστα παραγγέλλει ὁ θεός, ὅπως μηδεὶς οὕτω φύλακες ἀγαθοὶ ἔσονται μηδ' οὕτω σφόδρα φυλάξουσιν μηδὲν ὡς τοὺς ἐκγόνους, ὃ τι αὐτοῖς τούτων ἐν ταῖς ψυχαῖς παραμέμικται, καὶ ἐάν τε σφέτερος ἔκγονος ὑπόχαλκος ἢ ὑποσίδηρος γένηται, μηδενὶ
Γ τρόπῳ κατελεήσουσιν, ἀλλὰ τὴν τῇ φύσει προσήκουσαν τιμὴν ἀποδόντες ὥσουσιν εἰς δημιουργοὺς ἢ εἰς γεωργοὺς, καὶ ἂν αὖ ἐκ τούτων τις ὑπόχρυσος ἢ ὑπάργυρος φυῇ, τιμήσαντες ἀνάξουσιν

az állam többi részét is, hogy mindaz, a mit nevelésökre és tanításukra tettünk, mintha csak álmukban történt volna velök és esett volna meg rajtuk, úgy látszott nekik, a valóságban azonban ők akkor ott benn, a föld alatt, alakultak és nevelkedtek, maguk is, meg a fegyvereik és más egyéb esz- **E** közeik is ott készültek, mikor aztán tetőtől-talpig készen voltak, édes anyjuk, a föld ide felküldötte őket és így most mint édes anyjukat és táplálójukat, védeniök kell ezt az országot, a melyben vannak, hogy valaki meg ne támadja, és a többi polgároknak testvéreiket és földieiket kell gondolniok. No nem ok nélkül huzódóztál oly sokáig ennek a hazugság- **415** nak az elmondásától, felelte ő erre. Nagyon természetes, mondom én rá; de hallgasd meg még a mese folytatását is. Ti ugyanis mindnyájan testvérek vagytok ugyan itt az államban, mondjuk majd nekik a mesét folytatva, de mikor az isten benneteket alakított, akkor mindazokba, a kik uralkodásra alkalmasok közöttetek, létesülésükkor aranyat kevert; ezért is ők a legbecsesebbek; azokba pedig, a kik az ő védőik, ezüstöt, míg a földművelőkbe és más egyéb munkásokba, vasat és ércet. A mennyiben most már mindannyian rokonok vagytok, annyiban legnagyobb részt hasonlókat is hoztok a világra. De mégis megesik néha, mikor ezüst sarjadék **B** származik az aranyból s viszont arany az ezüsből s így a többiek is mind egymásból. Az uralkodóknak már most legelső sorban és legfőképpen azt hagyja meg az isten, hogy különösen utódaiknak legyenek jó őrei és legkivált ő rájuk vigyázzanak, hogy mi van meg bennök a lelkekbe keverve ezekből a dolgokból, s ha utódjuk érc-, vagy vastartalmú talál lenni, akkor semmi áron meg ne könyörüljenek rajta, hanem megadva neki a természettől megillető rangot, a munkások, vagy a földművelők közé taszítsák le őt; míg viszont, ha valamelyikőjük arany- vagy ezüsttartalmúnak született, tiszteljék meg őt s emeljék fel, az egyiket az

τοὺς μὲν εἰς φυλακὴν, τοὺς δὲ εἰς ἐπικουρίαν, ὥς χρησιμοῦ ὄντος τότε τὴν πόλιν διαφθαρῆναι, ὅταν αὐτὴν ὁ σίδηρος ἢ ὁ χαλκὸς φυλάξῃ. τοῦτον οὖν τὸν μῦθον ὅπως ἂν πεισθεῖεν, ἔχεις τινα **Δ**μηχανήν; Οὐδαμῶς, ἔφη, ὅπως γ' ἂν αὐτοὶ οὗτοι· ὅπως μὲν' ἂν οἱ τούτων υἱεῖς καὶ οἱ ἔπειτα οἱ τ' ἄλλοι ἄνθρωποι οἱ ὕστερον. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, εὖ ἂν ἔχοι πρὸς τὸ μᾶλλον αὐτοὺς τῆς πόλεως τε καὶ ἀλλήλων κήδεσθαι· σχεδὸν γάρ τι μανθάνω ὃ λέγεις.

XXII. Καὶ τοῦτο μὲν δὴ ἔξει ὅπη ἂν αὐτοὶ ἡ φήμη ἀγάγῃ· ἡμεῖς δὲ τούτους τοὺς γηγενεῖς ὀπλίσαντες προάγωμεν ἡγουμένων τῶν ἀρχόντων. ἐλθόντες δὲ θεασάσθων τῆς πόλεως ὅπου **Ε**κάλλιστον στρατοπεδεύσασθαι, ὅθεν τοὺς τε ἔνδον μάλιστ' ἂν κατέχοιεν, εἴ τις μὴ ἐθέλοι τοῖς νόμοις πεῖθεσθαι, τοὺς τε ἐξωθεν ἀπαμύνοιεν, εἰ πολέμιος ὥσπερ λύκος ἐπὶ ποίμνην τις ῥοι, στρατοπεδευσάμενοι δέ, θύσαντες οἷς χρή, εὐνάς ποιησάσθων ἢ πῶς; Οὕτως, ἔφη. Οὐκοῦν τοιαύτας, οἷας χειμῶνός τε στέγειν καὶ θέρους ἱκανὰς εἶναι; Πῶς γὰρ οὐχί; οἰκήσεις γάρ, ἔφη, δοκεῖς μοι λέγειν. Ναί, ἦν δ' ἐγώ, στρατιωτικὰς γε, ἀλλ' οὐ 416 χρηματιστικὰς. Πῶς, ἔφη, αὐ τοῦτο λέγεις διαφέρειν ἐκείνου; Ἐγώ σοι, ἦν δ' ἐγώ, πειράσομαι εἰπεῖν. δεινότατον γάρ που πάντων καὶ αἴσχιτον ποιμέσι τοιούτους γε καὶ οὕτω τρέφειν κύνας ἐπικούρους ποιμνίων, ὥστε ὑπὸ ἀκολασίας ἢ λιμοῦ ἢ τινος ἄλλου κακοῦ ἔθους αὐτοὺς τοὺς κύνas ἐπιχειρῆσαι τοῖς προβάτοις κακουργεῖν καὶ ἀντὶ κυνῶν λύκοις ὁμοιωθῆναι. Δει- **Β**νόν, ἦ δ' ὅς· πῶς δ' οὐ; Οὐκοῦν φυλακτέον παντὶ τρόπῳ, μὴ

őrségbe, a másikat a védők közé, mert van egy jóslat, a mely szerint akkor pusztul el az állam, mikor a vas és az érc fog örködni felette. Tudsz-e hát valami utat és módot, hogy elhitessük velők ezt a mesét most már? Éppenséggel semmit, már hogy övelük magukkal, mondotta ő rá; de igenis, a D fiaikkal és az utódaikkal, meg a többi későbbi emberekkel. Akkor hát ez is elég jó lesz, feleltem én rá, arra a célra, hogy inkább csak az államról és egymásról gondoskodjanak; mert körülbelül így értem, a mit mondasz.

XXII. S ez a dolog már csak majd kilyukad valahova, a hova a mese vezeti; mi azonban csak fegyverezzük fel ezeket a földszülötteket s vezessük ide elé az uralkodók vezetése mellett. Mikor pedig megérkeztek, vizsgáljuk meg, hogy ugyan hol üthetnének legalkalmasabb helyen tábornok az államban, a honnan a benn levőket is a legjobban féken tarthatnák, ha nem akarna valamelyikőjük a törvénynek engedelmeskedni, E meg a künn levőket is eltávolíthatnák, ha, miként a farkas a nyájra, ellenséggéppen törne valamelyik reájuk, s ha táborukat már felütötték, áldozatot mutatva be azoknak, a kiknek illik, fekvőhelyet csináljanak maguknak; vagy hogyan? Így-így, felelte ő rá. S nemde olyanokat, a melyek télen át is védik őket és nyáron is használhatók? Már hogyne? Azt hiszem ugyanis, hogy a lakóhelyeikről beszélsz, mondotta ő. Azokról, feleltem én neki, de a harcosoknak és nem a kereskedőknek lakóhelyeiről. Hát hogy gondold, 416 kérdezte ő rá, miben különböznek ezek azoktól? Megpróbálom és elmondom neked, feleltem én neki. Mert hiszen a legrettenetesebb és legesúfabb dolog volna a pásztoroktól a föld hátán, hogy oly kutyákat és úgy tartanának segédeikül a nyájaknál, hogy féktelenségből vagy éhségből, vagy más egyéb rossz szokásból maguk a kutyák próbálnák meg pusztítani a juhokat s kutyák helyett inkább farkasokhoz hasonlítani. Bizony, ez rettenetes volna, jegyezte meg ő erre; B

τοιοῦτον ἡμῖν οἱ ἐπικούροι ποιήσωσι πρὸς τοὺς πολίτας, ἐπειδὴ
 αὐτῶν κρείττους εἰσὶν, ἀντὶ ξυμμάχων εὐμενῶν δεσπόταις ἀγρί-
 οῖς ἀφορμωθῶσιν; Φυλακτέον, ἔφη. Οὐκοῦν τὴν μεγίστην τῆς
 εὐλαβείας παρσκευασμένοι ἂν εἶεν, εἰ τῷ ὄντι καλῶς πεπαιδευ-
 μένοι εἰσὶν; Ἀλλὰ μὴν εἰσὶ γ', ἔφη. καὶ ἔγωγ' εἶπον, Τοῦτο
 μὲν οὐκ ἄξιον διυσχυρίζεσθαι, ὧ φίλε Γλαύκων· ὁ μέντοι ἄρτι
 C ἐλέγομεν, ἄξιον, ὅτι δεῖ αὐτοὺς τῆς ὀρθῆς τυχεῖν παιδείας, ἥτις
 ποτέ ἐστίν, εἰ μέλλουσι τὸ μέγιστον ἔχειν πρὸς τὸ ἥμεροι εἶναι
 αὐτοῖς τε καὶ τοῖς φυλαττομένοις ὑπ' αὐτῶν. Καὶ ὀρθῶς γε,
 ἡ δ' ὅς. Πρὸς τοίνυν τῇ παιδεῖα ταύτῃ φαίη ἂν τις νοῦν ἔχων
 δεῖν καὶ τὰς οἰκήσεις καὶ τὴν ἄλλην οὐσίαν τοιαύτην αὐτοῖς
 παρασκευάσασθαι, ἥτις μήτε τοὺς φύλακας ὥς ἀρίστους εἶναι
 παύσοι αὐτούς, κακουργεῖν τε μὴ ἐπαροῖ περὶ τοὺς ἄλλους πο-
 D λίτας. Καὶ ἀληθῶς γε φήσει. Ὅρα δὴ, εἶπον ἐγώ, εἰ τοιόνδε
 τινὰ τρόπον δεῖ αὐτοὺς ζῆν τε καὶ οἰκεῖν, εἰ μέλλουσι τοιοῦτοι
 ἔσεσθαι· πρῶτον μὲν οὐσίαν κεκτημένον μηδεμίαν μηδένα ἰδίαν,
 ἂν μὴ πᾶσα ἀνάγκη· ἔπειτα οἰκήσιν καὶ ταμειῶν μηδενὶ εἶναι
 μηδὲν τοιοῦτον, εἰς ὃ οὐ πᾶς ὁ βουλόμενος εἴσεισι· τὰ δ' ἐπι-
 τήδεια, ὅσων δέονται ἄνδρες ἀθληταὶ πολέμου σώφρονές τε καὶ
 E ἀνδρεῖοι, ταξαμένους παρὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν δέχεσθαι μισθὸν
 τῆς φυλακῆς τοσοῦτον, ὅσον μήτε περιεῖναι αὐτοῖς εἰς τὸν ἐνιαυ-
 τὸν μήτε ἐνδεῖν· φοιτῶντας δὲ εἰς ξυσσίτια ὥσπερ ἐστρατοπεδευ-
 μένους κοινῇ ζῆν· χρυσίον δὲ καὶ ἀργύριον εἰπεῖν αὐτοῖς ὅτι
 θεῖον παρὰ θεῶν ἀεὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἔχουσι καὶ οὐδὲν προσδέονται

már hogy is ne? Nem kell-e hát minden áron örködnünk fölötte, hogy ilyesvalamit ne tegyenek a védők minálunk a polgárokkal, mert erősebbek önáluk, t. i. jóakarátú szövetséges társak helyett vad lelkű zsarnokokhoz ne hasonlítsanak. Örködnünk kell bizony, mondotta ő rá. S vajjon nem a legnagyobb óvatosságra volnának-e ők előkészítve, ha valóban helyesen volnának nevelve? De hiszen így is vannak, tette ő hozzá. S erre én így folytattam: ezt nem igen való ám erősen állitgatni, édes Glaukon barátom; hanem igenis való azt, a mit az imént állítottunk, hogy már a mennyire lehetséges, részesülniök kell a helyes nevelésben, ha ugyan birtokába akarnak jutni a legfontosabb dolognak, hogy egymással szemben is, meg azokkal is, a kik felett örködnek, szelidek lehessenek. Tökéletesen igaz, mondotta ő erre. Sezen a nevelésen kívül most már, mondhatná valaki, a kinek esze van, lakóhelyeiknek s más egyéb vagyonuknak olyképpen kell elrendezve lenniök, hogy se ne akadályozzák az öröket abban, hogy a lehető legderekabbakká legyenek, se arra ne bírják, hogy polgártársaikat megkárosítsák. S bizony joggal D is mondaná. Nézd meg hát, folytattam én, hogy hátha ilyesvalamiféle módon kell nekik élniök és lakniok, ha ilyenek akarnak lenni, u. m. először is semmiféle vagyont nem szabad saját maguknak szerezniök, kivéven a legszükségesebbet; másodszor se lakást, se éléskamrát senkinek sem szabad olyat tartania, a melybe kiki tetszése szerint be ne léphetne; azután pedig élelmiszert, már a mennyire mértékletes és vitézlő harcfiaknak csak szükségök van, többi polgártársaiktól örködésök jutalmául megállapodás szerint csakis any-E nyit szabad elfogadniok, hogy se fölöslegök esztendőre ne maradjon, se szükségét ne szenvedjenek. Közös étkezésre járjanak s mint táborozáskor szokás, együtt éljenek. A mi pedig az aranyat és ezüstöt illeti, azt kell nekik mondani, hogy valami isteni dolog van mindég az istenektől az ő lel-

τοῦ ἀνθρωπείου, οὐδὲ ὅσια τὴν ἐκείνου κτήσιν τῇ τοῦ θνητοῦ
 417 χρυσοῦ κτήσῃ ξυμμιγνύοντας μίαινειν, διότι πολλὰ καὶ ἀνόσια
 περὶ τὸ τῶν πολλῶν νόμισμα γέγονε, τὸ παρ' ἐκείνοις δὲ ἀκή-
 ρατον· ἀλλὰ μόνοις αὐτοῖς τῶν ἐν τῇ πόλει μεταχειρίζεσθαι καὶ
 ἄπτεσθαι χρυσοῦ καὶ ἀργύρου οὐ θέμις, οὐδ' ὑπὸ τὸν αὐτὸν
 ὄροφον ἵεναι οὐδὲ περιάφασθαι οὐδὲ πίνειν ἐξ ἀργύρου ἢ χρυ-
 σοῦ. καὶ οὕτω μὲν σώζονται τ' ἂν καὶ σώζοιεν τὴν πόλιν· ὅποτε
 δ' αὐτοὶ γῆν τε ἰδίαν καὶ οἰκίας καὶ νομίσματα κτήσονται, οἰκο-
 Β νόμοι μὲν καὶ γεωργοὶ ἀντὶ φυλάκων ἔσονται, δεσπότης δ' ἐχθροὶ
 ἀντὶ ξυμμάχων τῶν ἄλλων πολιτῶν γενήσονται, μισοῦντες δὲ δὴ
 καὶ μισούμενοι καὶ ἐπιβουλεύοντες καὶ ἐπιβουλεύόμενοι διάξουσι
 πάντα τὸν βίον, πολὺ πλείω καὶ μάλλον δεδιότες τοὺς ἔνδον ἢ
 τοὺς ἔξωθεν πολεμίους, θέοντες ἤδη τότε ἐγγύτατα ὀλέθρου
 αὐτοὶ τε καὶ ἡ ἄλλη πόλις. τούτων οὖν πάντων ἕνεκα, ἣν δ'
 ἐγώ, φῶμεν οὕτω δεῖν κατεσκευάσθαι τοὺς φύλακας οἰκῆσώς τε
 πέρι καὶ τῶν ἄλλων, καὶ ταῦτα νομοθετήσωμεν, ἢ μή; Πάνυ
 γε, ἢ δ' ὅς ὁ Γλαύκων.

Δ.

Ι. Καὶ ὁ Ἀδείμαντος ὑπολαβὼν Τί οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες,
 ἀπολογήσῃ, ἐάν τις σε φῇ μὴ πάνυ τι εὐδαίμονας ποιεῖν τού-
 τους τοὺς ἄνδρας, καὶ ταῦτα δι' ἑαυτούς, ὧν ἔστι μὲν ἡ πόλις
 τῇ ἀληθείᾳ, οἱ δὲ μηδὲν ἀπολαύουσιν ἀγαθὸν τῆς πόλεως, οἷον
 ἄλλοι ἀγροῦς τε κεκτημένοι καὶ οἰκίας οἰκοδομούμενοι καλὰς

kükben, s hogy ők semmi emberire rá nem szorúlnak, de meg nem is istenies dolog annak a bírását a mulandó aranyé- 417
val összekeverni és bemocskolni, mivel sok istentelen dolog történt már a sokaság aranyával, de az mocsoktalan önáluk. Csakis önekik nem szabad hát az államban arannyal és ezüsttel foglalkozniok és érintkezniök, sem velök egy fedél alá nem szabad menniök, sem magukon nem lehet hordaniok, vagy ezüsből és aranyból inniök. És így aztán már meg-örizhetik magukat is és meg az államot is. De ha ők maguk sajátmaguknak vagyont, házakat és kincseket szereznek, akkor gazdálkodók és földművesek lesznek, a helyett, hogy örök B
volnának és szövetséges társai helyett ellenséges zsarnokaivá lesznek polgártársaiknak s gyűlölve és gyűlöltetve, másokat gonoszul üldözve s maguk is üldöztetve élnek majd le egész életöket, sokkal többet és jobban félve a belső, mint a külső ellenségtől, mint olyan emberek, a kik már ekkor a pusztulás szélén vannak, maguk is, meg az állam is. Mindezeknél fogva tehát, folytattam tovább, azt mondjuk-e, hogy így kell az öröknek mind lakóhelyök, mind más egyébök dolgában berendezve lenniök és hogy ezt kell törvényesen is elrendelniök, vagy nem? Még pedig nagyon is ezt, felelte rá Glaukon.

NEGYEDIK KÖNYV.

I. S ekkor aztán Adeimantos vette fel a szót és így szólt: De mit hozol fel majd a védelmedre, édes Sokrates, ha valaki azt találja állítani, hogy nem valami nagyon teszed ám boldogokká ezeket az embereket, még pedig a saját hibájuknál fogva, a mennyiben ugyanis a valóságban övék ugyan az állam, de ők még sem élveznek bizony semmi jót sem az államtól, mint pl. más emberek, a kik mezőségekkel bírnak, szép és nagy házakat építenek maguknak s megfelelő beren-

καὶ μεγάλας καὶ ταύταις πρέπουσαν κατασκευὴν κτώμενοι καὶ
 θυσίας θεοῖς ἰδίας θύοντες καὶ ξενοδοκοῦντες, καὶ δὴ καὶ ἄ
 νων δὴ σὺ ἔλεγες, χρυσὸν τε καὶ ἄργυρον κεκτημένοι καὶ πάντα
 ὅσα νομίζεται τοῖς μέλλουσι μακαρίοις εἶναι: ἀλλ' ἀτεχνῶς,
 420 φαίη ἄν, ὥσπερ ἐπικούροι μισθωτοὶ ἐν τῇ πόλει φαίνονται κα-
 θήσθαι οὐδὲν ἄλλο ἢ φρουροῦντες. Ναί, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ταῦτά γε
 ἐπισίτιοι καὶ οὐδὲ μισθὸν πρὸς τοῖς σιτίοις λαμβάνοντες ὥσπερ οἱ
 ἄλλοι, ὥστε οὐδ' ἄν ἀποδημῆσαι βούλωνται ἰδίᾳ, ἐξέσται αὐτοῖς,
 οὐδ' ἐταίραις διδόναι οὐδ' ἀναλίσκειν ἄν ποι βούλωνται ἄλλοσε,
 οἷα δὴ οἱ εὐδαίμονες δοκοῦντες εἶναι ἀναλίσκουσι. ταῦτα καὶ ἄλλα
 τοιαῦτα συγχὰ τῆς κατηγορίας ἀπολείπεις. Ἄλλ', ἦ δ' ὅς, ἔστω
B καὶ ταῦτα κατηγορημένα. Τί οὖν δὴ ἀπολογησόμεθα, φῆς;
 Ναί. Τὸν αὐτὸν οἶμον, ἦν δ' ἐγώ, πορευόμενοι εὐρήσομεν, ὥς
 ἐγῶμαι, ἃ λεκτέα. ἐροῦμεν γάρ, ὅτι θαυμαστὸν μὲν ἄν οὐδὲν
 εἶη, εἰ καὶ οὗτοι οὕτως εὐδαιμονέστατοί εἰσιν, οὐ μὴν πρὸς
 τοῦτο βλέποντες τὴν πόλιν οἰκίζομεν, ὅπως ἔν τι ἡμῖν ἔθνος
 ἔσται διαφερόντως εὐδαιμον, ἀλλ' ὅπως ὅ τι μάλιστα ὅλη ἡ
 πόλις. φήθημεν γάρ ἐν τῇ τοιαύτῃ μάλιστα ἄν εὑρεῖν δικαιο-
C σύνην καὶ αὖ ἐν τῇ κάκιστα οἰκουμένη ἀδικίαν, κατιδόντες δὲ
 κρίναι ἄν, ὃ πάλαι ζητοῦμεν. νῦν μὲν οὖν, ὥς οἴομεθα, τὴν
 εὐδαίμονα πλάττομεν οὐκ ἀπολαβόντες, ὀλίγους ἐν αὐτῇ τοιού-
 τους τινὰς τιθέντες, ἀλλ' ὅλην αὐτίκα δὲ τὴν ἐναντίαν σκεφό-
 μεθα. ὥσπερ οὖν ἄν, εἰ ἡμᾶς ἀνδριάντας γράφοντας προσελθῶν
 τις ἔψεγε λέγων, ὅτι οὐ τοῖς καλλίστοις τοῦ ζώου τὰ κάλλιστα

dezésekkel látják el őket, az isteneknek magán áldozatokat mutatnak be, vendégeket fogadnak, sőt, a mit épp az imént említettél, aranyat és ezüstöt gyűjtenek s mindenféle olyas dolgot, a mit csak, a ki boldognak készül, szokott használni; hanem egyáltalában, mondhatná az az illető, mint felbérelt 420 védő sereg úgy látszanak ott ülni az államban, s nem tesznek mást, mint csakis örködnék? Igaz, mondtam én rá, és csakis a táplálékért s még bért se huzva, mint mások, a táplálék mellett, úgyannyira, hogy, ha pl. utazást akarnának saját költségükön tenni, még azt se lehet nekik, se szeretőiket meg nem ajándékozhatják, se másfelé, ha kedvök kerekedne, nem költekezhetnek, mint költekeznek az olyanok, a kik boldogoknak látszanak. Ezeket sok más egyéb dologgal egyetemben nem is említetted a vádamban. Legyen tehát ez is mind benne a vádamban, felelte ő erre. Mit hozunk fel B tehát a védelmünkre most már, azt kérdezed? Igen, azt. Ha ugyanazon az úton haladunk tovább, mondom erre neki, azt hiszem, hogy megtaláljuk, mit kell mondanunk. Kijelentjük ugyanis, hogy az ugyan nem volna csudadolog, ha még ők is a legboldogabbak volnának ezen a módon, de hát mi mégsem azt tartjuk szemünk előtt az állam alapításánál, hogy különösen csak *egy* bizonyos osztály legyen boldog, hanem lehetőleg az egész állam. Mert úgy gondolkodtunk,¹ hogy kiváltképpen az ilyen államban találhatjuk meg az igazságot, míg viszont a legrosszabbul berendezettben csak az igazságtalan- C ságot s ha ezt beláttuk, akkor már megítélhetjük, a mit oly régóta keresünk. Most pedig hát, a mint hiszszük, a boldogat alapítjuk, nem részleteiben, t. i. hogy egynéhány ilyen valakit teszünk beléje, hanem egészében. S nyomban az ellenkezőjét vizsgáljuk meg majd. Éppen úgy, mintha valaki, mikor férfialakokat festünk, oda lépne hozzánk s a szemünkre hányná, hogy a festmény legszebb részeinek nem a legszebb színeket adjuk — mert pl. a szemet, a mi pedig a legszebb,

φάρμακα προστίθεμεν· οί γάρ ὀφθαλμοὶ κάλλιστον ὃν οὐκ ὁστρεῖψ
Δὲναληγλιμμένοι εἶεν ἄλλα μέλανι· μετρίως ἂν ἐδοκοῦμεν πρὸς
 αὐτὸν ἀπολογεῖσθαι λέγοντες· ὦ θαυμάσιε, μὴ οἶου δεῖν ἡμᾶς
 οὕτω καλοὺς ὀφθαλμοὺς γράφειν, ὥστε μηδὲ ὀφθαλμοὺς φαί-
 νεσθαι, μηδ' αὖ τᾶλλα μέρη, ἀλλ' ἄθρει εἰ τὰ προσήκοντα
 ἐκάστοις ἀποδιδόντες τὸ ὅλον καλὸν ποιοῦμεν· καὶ δὴ καὶ νῦν
 μὴ ἀνάγκαζε ἡμᾶς τοιαύτην εὐδαιμονίαν τοῖς φύλαξι προσάπτειν,
 ἢ ἐκείνους πᾶν μᾶλλον ἀπεργάσεται ἢ φύλακας. ἐπιστάμεθα
Εγὰρ καὶ τοὺς γεωργοὺς ξυστίδας ἀμφιέσαντες καὶ χρυσὸν περι-
 θέντες πρὸς ἡδονὴν ἐργάζεσθαι κελεύει τὴν γῆν, καὶ τοὺς κε-
 ραμέας κατακλίναντες ἐπιδέξια πρὸς τὸ πῦρ διαπίνοντάς τε καὶ
 εὖωχουμένους, τὸν τροχὸν παραθεμένους, ὅσον ἂν ἐπιθυμῶσι
 κεραμεύειν, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας τοιοῦτῃ τρόπῃ μακαρίους
 ποιεῖν, ἵνα δὲ ὅλη ἡ πόλις εὐδαιμονῇ· ἀλλ' ἡμᾶς μὴ οὕτω νο-
 421 θέτε· ὥς, ἂν σοι πειθώμεθα, οὔτε ὁ γεωργὸς γεωργὸς ἔσται οὔτε
 ὁ κεραμεὺς κεραμεὺς οὔτε ἄλλος οὐδεὶς οὐδὲν ἔχων σχῆμα, ἐξ
 ὧν πόλις γίγνεται. ἀλλὰ τῶν μὲν ἄλλων ἐλάττων λόγος· νεο-
 ροβράφοι γὰρ φαῦλοι γενόμενοι καὶ διαφθαρέντες καὶ προσποιη-
 σάμενοι εἶναι μὴ ὄντες πόλει οὐδὲν δεινόν· φύλακες δὲ νόμον τε
 καὶ πόλεως μὴ ὄντες ἀλλὰ δοκοῦντες ὁρᾷς δὴ ὅτι πᾶσαν ἄρδην
 πόλιν ἀπολλύασι, καὶ αὖ τοῦ εὖ οἰκεῖν καὶ εὐδαιμονεῖν μόνοι
 τὸν καιρὸν ἔχουσιν. εἰ μὲν οὖν ἡμεῖς μὲν φύλακας ὡς ἀληθῶς
Βποιοῦμεν, ἥκιστα κακούργους τῆς πόλεως, ὁ δ' ἐκεῖνο λέγων
 γεωργοὺς τινας καὶ ὥσπερ ἐν πανηγύρει ἀλλ' οὐκ ἐν πόλει ἐστιά-
 τορας εὐδαίμονας, ἄλλο ἂν τι ἢ πόλιν λέγοι, σκεπτέον οὖν, πό-

nem bíborszínre festettük, hanem feketére — mi ekkor, úgy látszik, talpraesetten ezt felelhetnők védelmül neki, hogy ne **D** hidd azt, te drágalátos férfiú, hogy oly szépeknek kell nekünk a szemeket festenünk, hogy még szemeknek se lássanak s ilyeneknek viszont a többi részeket is, hanem csakis arra vigyázz, hogy megadva minden egyes résznek az őt megillető sajátságot az egészet széppé tesszük-e. Így most se kényszeríts bennünket arra, hogy ily boldogságban részesítsük az öröket s mindenné tegyük őket, csak örökké nem. **E** Mert hiszen tudnók ám mi a földmíveseket is uszályos ruhába öltöztetni, arannyal teleaggatni s velök a földet kényők-kedvők szerint műveltetni; de meg a fazekasokat is kényelmesen a tűz mellé ültethetnők, hogy iddógálva és vendégeskedve s a korongot maguk mellé állítva csak annyi edényt csináljanak, a mennyi nekik tetszik s a többieket is, mindnyájukat, szakasztott így boldogíthatnók, csak hogy az egész állam boldog legyen. De erre ne ints ám bennünket. Mert ha tereád hallgatunk, akkor ugyan sem a földmíves ⁴²¹ nem lesz földmíves, sem a fazekas fazekas, sem a többi emberfiának, a kikből csak az állam alakul, nem marad meg a maga igazi mivoltja. No de a többiek kevésbé jönnek számításba. Mert pl. ha a foldozó vargák eltunyúlnak és tönkremennek s velök mindazok, a kik kiadják magukat valaminek, pedig nem azok: ez nem szerencsétlenség az államra. De az államnak és törvényeinek az őrei, ha nem ezek, csakis látszanak ezeknek, tökéletesen tönkreteszik, látod, az államot; míg másrésről az ő jó berendezésének és boldogságának szerencséje is tisztán az ő kezökben van. Ha tehát mi az öröket valósággal olyanokká tesszük, hogy legkevésbé se **B** legyenek ártalmára az államnak, az a valaki pedig, a ki úgy beszél, valamilyen földművelőkké és mint valami népünnepen, de nem az államban, szereplő boldog vendéglátó gazdává teszi őket, akkor ugyan beszélhet ő akármiről, de állam-

τερον πρὸς τοῦτο βλέποντες τοὺς φύλακας καθιστῶμεν, ὅπως ὅ
 τι πλείστη αὐτοῖς εὐδαιμονία ἐγγενήσεται, ἢ τοῦτο μὲν εἰς τὴν
 πόλιν ὅλην βλέποντας θεατέον εἰ ἐκείνη ἐγγίγνεται, τοὺς δ' ἐπι-
 C κούρους τούτους καὶ τοὺς φύλακας ἐκεῖνο ἀναγκαστέον ποιεῖν
 καὶ πειστέον, ὅπως ὅ τι ἄριστοι δημιουργοὶ τοῦ ἑαυτῶν ἔργου
 ἔσονται, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὡσαύτως, καὶ οὕτω ξυμπάσης
 τῆς πόλεως ἀξανανομένης καὶ καλῶς οἰκίζομένης ἐατέον ὅπως
 ἑκάστοις τοῖς ἔθνεσιν ἢ φύσις ἀποδίδωσι τοῦ μεταλαμβάνειν
 εὐδαιμονίας.

II. Ἄλλ', ἢ δ' ὅς, καλῶς μοι δοκεῖς λέγειν. Ἄρ' οὖν, ἦν δ'
 ἐγώ, καὶ τὸ τούτου ἀδελφὸν δόξω σοι μετρίως λέγειν; Τί μα-
 D λιστα; Τοὺς ἄλλους αὐ δημιουργοὺς σκόπει εἰ τάδε διαφθείρει,
 ὥστε καὶ κακοὺς γίνεσθαι. Τὰ ποῖα δὴ ταῦτα; Πλοῦτος, ἦν
 δ' ἐγώ, καὶ πενία. Πῶς δὴ; Ὡδε· πλουτήσας ^{ταχέως} χυτρεὺς δοκεῖ
 σοι ἔτι θελήσειν ἐπιμελεῖσθαι τῆς τέχνης; Οὐδαμῶς, ἔφη. Ἀρ-
 γὸς δὲ καὶ ἀμελὴς γενήσεται μᾶλλον αὐτὸς αὐτοῦ; Πολύ γε.
 Οὐκοῦν κακίων χυτρεὺς γίγνεται; Καὶ τοῦτο, ἔφη, πολὺ. Καὶ
 μὴν καὶ ὄργανά γε μὴ ἔχων παρέχεσθαι ὑπὸ πενίας ἢ τι ἄλλο
 E τῶν εἰς τὴν τέχνην, τὰ τε ἔργα πονηρότερα ἐργάσεται καὶ τοὺς
 υἱεῖς ἢ ἄλλους οὐς ἂν διδάσκη χεῖρους δημιουργοὺς διδάξεται.
 Πῶς δ' οὐ; Ἰπ' ἀμφοτέρων δὴ, πενίας τε καὶ πλούτου, χεῖρω
 μὲν τὰ τῶν τεχνῶν ἔργα, χεῖρους δὲ αὐτοί. Φαίνεται. Ἔτερα
 δὴ, ὥς ἔοικε, τοῖς φύλαξιν εὐρήκαμεν, ἃ παντὶ τρόπῳ φυλακτέον
 ὅπως μήποτε αὐτοὺς λήσει εἰς τὴν πόλιν παραδύνα. Ποῖα

ról ne beszéljen. Éppen ezért meg kell tehát vizsgálnunk, hogy vajjon, mikor az öröket kirendeljük, azt tartjuk-e szemünk előtt, hogy a lehető legnagyobb boldogságban részesüljenek, vagy pedig az egész államot tekintve csakis azt nézzük, hogy ő neki legyen része benne, ezeket a védőket és C öröket pedig kényszerítjük és ráveszszük, hogy a saját mestersegőkben a legderekabb munkásokká legyenek s így teszünk a többiekkel, mindnyájukkal is, és a míg így az egész állam bőségben és jólétben virágzik, lehetővé teszszük, hogy minden egyes osztálynak, már a mennyit a természete megenged, annyi boldogságban legyen része.

II. Hát bizony szép dolog, úgy látom, a mit mondasz, jegyezte meg ő rá. De vajjon ilyen szépnek látod-e majd azt is, kérdeztem tőle, a mit a vele rokon dologban mondok? S ugyan mi ez? Vizsgáld meg csak, hogy megrontja-e ez viszont a többi kézműveseket is, úgy hogy ők is károsodnak. Már micsoda? A gazdagság, feleltem én erre, és a szegénység. S ugyan hogy-hogy? Hát így: a fazekasnak, ha meggazdagszik, mit gondolsz, lesz-e még kedve törődni a mestersegével? Soha többé, volt az ő felelete. Hanem lustábbá és gondatlanabbá lesz, mint azelőtt volt? Még pedig sokkal, felelte ő rá. Így hát silányabb fazekassá is lesz, úgy-e? Ezzé bizony, mondotta ő rá, még pedig sokkal. És viszont mikor se szerszámokat, se a mestersegéhez szükséges más egyéb dolgot nem tud a szegénysége miatt szerezni, akkor még E silányabb munkát is csinál s a fiait is, meg a többieket is, a kiket csak tanít, silányabb mesteremberekké képezi ki. Már hogyne? Tehát ennél a két dolognál, u. m. a szegénységnél és a gazdagságnál fogva lesznek silányabbakká a mesterségek munkái is és hitványabbakká ők maguk is. Úgy látszik. Eszerint tehát még más egyebet is találtunk, úgy látszik, az örök számára, a mire minden áron ügyelniök kell, hogy valahogy be ne csúszszon a hátuk megett az államba. Ugyan mi-

422 ταῦτα; Πλούτος τε, ἦν δ' ἐγώ, καὶ πενία, ὥς τοῦ μὲν τροφήν
καὶ ἀργίαν καὶ νεωτερισμὸν ποιοῦντος, τοῦ δὲ ἀνελευθερίαν καὶ
κακοεργίαν πρὸς τῷ νεωτερισμῷ. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. τόδε
μέντοι, ὦ Σώκρατες, σκόπει, πῶς ἡμῖν ἡ πόλις οἷα τ' ἔσται
πολεμεῖν, ἐπειδὴν χρήματα μὴ κεκτημένη ἦ, ἄλλως τε καὶ πρὸς
μεγάλην τε καὶ πλουσίαν ἀναγκασθῇ πολεμεῖν. Δῆλον, ἦν δ'
ἐγώ, ὅτι πρὸς μὲν μίαν χαλεπώτερον, πρὸς δὲ δύο τοιαύτας
B ῥᾶον. Πῶς εἶπες; ἡ δ' ὅς. Πρῶτον μὲν που, εἶπον, ἐὰν δέη
μάχεσθαι, ἄρα οὐ πλουσίοις ἀνδράσι μαχοῦνται αὐτοὶ ὄντες πο-
λέμου ἀθληταί; Ναὶ τοῦτό γε, ἔφη. Τί οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ
Ἀδείμαντε; εἰς πύκτης ὥς οἶόν τε κάλλιστα ἐπὶ τοῦτο παρε-
σκευασμένος δυοῖν μὴ πύκταιν, πλουσίῳ δὲ καὶ πτόνοιν, οὐκ ἂν
δοκεῖ σοι ῥαδίως μάχεσθαι; Οὐκ ἂν ἴσως, ἔφη, ἅμα γε. Οὐδ'
εἰ ἐξεῖη, ἦν δ' ἐγώ, ὑποφεύγοντι τὸν πρότερον ἀεὶ προσφερόμε-
C νον ἀναστρέφοντα κρούειν, καὶ τοῦτο ποιοῖ πολλάκις ἐν ἡλίῳ
τε καὶ πνίγει; Ἄρά γε οὐ καὶ πλέους χειρώσασιν' ἂν τοιούτους
ὁ τοιοῦτος; Ἀμέλει, ἔφη, οὐδὲν ἂν γένοιτο θαυμαστόν. Ἄλλ'
οὐκ οἶει πυκτικῆς πλέον μετέχειν τοὺς πλουσίους ἐπιστήμη τε
καὶ ἐμπειρία ἢ πολεμικῆς; Ἐγώ, ἔφη. Ῥαδίως ἄρα ἡμῖν οἱ
ἀθληταὶ ἐκ τῶν εἰκότων διπλασίοις τε καὶ τριπλασίοις αὐτῶν
μαχοῦνται. Συγχωρήσομαί σοι, ἔφη· δοκεῖς γάρ μοι ὀρθῶς
D λέγειν. Τί δ', ἂν πρεσβείαν πέμψαντες εἰς τὴν ἐτέραν πόλιν
τάληθ' εἴπωσιν, ὅτι ἡμεῖς μὲν οὐδὲν χρυσίῳ οὐδ' ἀργυρίῳ χρώ-
μεθα, οὐδ' ἡμῖν θέμις, ὑμῖν δὲ· ξυμπολεμήσαντες οὖν μεθ'

csodát? Hát a gazdagságot, feleltem én rá, és a szegénységet, 422 a mennyiben az egyik elpuhultságot, lomhaságot és újítási viszketeget szül, a másik pedig szolgálalkúséget és hitvány munkát az újítási viszketség mellett. Mindenesetre, mon-
dotta ő rá. De mégis vizsgálj meg csak ezt, édes Sokrates, hogyan lesz majd képes nekünk háborúskodni akkor az állam, ha nincs elég pénze s különösen ha egy nagy és gazdag állam-
mal kénytelen háborúskodni. Világos, feleltem én erre neki, hogy egygyel bajosabban, de kettővel ilyenel már könnyeb-
ben. Hogy mondd? kérdezte ő. Először is hát, folytattam én, B ha harcolniok kell, vajjon nem úgy harcolnak gazdag embe-
rekkel, hogy ők maguk gyakorlott harcosok? Persze hogy így, mondotta ő rá. Hát azután, édes Adeimantos, kérdém tovább, egy ökölvívó, a ki teljesen érti a maga mesterségét, két gazdag és elhízott nem-ökölvívóval, nem gondolod-e, hogy könnyen elbánik? Egyszerre bizony talán nem, felelte ő rá. S még akkor sem, kérdeztem tovább, ha szabadságában állana meg-megszaladni s az elsőt, a ki mindég ellene tör, ellene fordulva meg-megütni s ezt újra meg újra verőfényes C napon és tikkasztó melegben tehetné? Vajjon nem verne-e le az ilyen még akár több ilyen embert is? Valóban, mon-
dotta ő, ez nem lenne csuda dolog. De csak nem hiszed, hogy ismeretöknél és tapasztalatuknál fogva jobban a kis ujjukban van a gazdagoknak az ökölvívás, mint egy harcos-
nak? Meghiszem azt, felelte ő erre. Nagy valószínűséggel könnyen megküzdénének tehát a mi bajvívóink ő náluknál még kétszerte, háromszorta több emberrel is. Én is ezt gondolom, mondotta ő rá; azt hiszem ugyanis, hogy igazat mondasz. Hát akkor, ha más államba követséget küldenek s D megüzentetik az igazat, t. i. hogy nekünk sem aranyra, sem ezüstre nincs szükségünk, ez nem szabad minálunk, csakis nálatok, mikor tehát velünk harcoltok, akkor ezt csak másoktól vegyétek el: azt gondolod, hogy mikor ezt hallja

ἡμῶν ἔχετε τὰ τῶν ἐτέρων· οἷε τινὰς ἀκούσαντας ταῦτα αἰρή-
 σεσθαι κυσὶ πολεμεῖν στερεοῖς τε καὶ ἰσχυροῖς μᾶλλον ἢ μετὰ
 κυνῶν προβάτοις πίσσι τε καὶ ἀπαλοῖς; Οὐ μοι δοκεῖ. ἀλλ' ἐὰν
 Εἰς μίαν, ἔφη, πόλιν ξυναθροισθῇ τὰ τῶν ἄλλων χρήματα, ὅρα
 μὴ κίνδυνον φέρῃ τῇ μὴ πλουτούσῃ. Εὐδαίμων εἶ, ἦν δ' ἐγώ,
 ὅτι οἷε ἄξιον εἶναι ἄλλην τινὰ προσεῖπεῖν πόλιν ἢ τὴν τοιαύτην
 οἷαν ἡμεῖς κατεσκευάζομεν. Ἀλλὰ τί μὴν; ἔφη. Μειζόνως,
 ἦν δ' ἐγώ, χρὴ προσαγορεύειν τὰς ἄλλας· ἐκάστη γὰρ αὐτῶν
 πόλεις εἰσὶ πάμπολλαι, ἀλλ' οὐ πόλεις, τὸ τῶν παιζόντων. δύο
 μὲν, καὶ ὅτι οὖν ἦ, πολεμία ἀλλήλαις, ἡ μὲν πενήτων, ἡ δὲ
 423 πλουσίων· τούτων δ' ἐν ἐκτέρῳ πάνυ πολλαί, αἷς ἐὰν μὲν ὡς
 μιᾷ προσφέρῃ, παντὸς ἂν ἀμάρτοις, ἐὰν δὲ ὡς πολλαῖς, διδοὺς
 τὰ τῶν ἐτέρων τοῖς ἐτέροις χρήματά τε καὶ δυνάμεις ἢ καὶ
 αὐτούς, ξυμμάχοις μὲν ἀεὶ πολλοῖς χρήσει, πολεμίοις δ' ὀλίγοις.
 καὶ ἕως ἂν ἡ πόλις σοι οἰκῇ σωφρόνως ὡς ἄρτι ἐτάχθη, με-
 γίστη ἔσται, οὐ τῷ εὐδοκιμεῖν λέγω, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς μεγίστη,
 καὶ ἐὰν μόνον ἦ χιλίων τῶν προπολεμούντων· οὕτω γὰρ μεγάλην
 Β πόλιν μίαν οὐ ῥαδίως οὔτε ἐν Ἑλλησιν οὔτε ἐν βαρβάροις εὐρή-
 σεις, δοκούσας δὲ πολλὰς καὶ πολλαπλασίας τῆς τηλικαύτης.
 ἢ ἄλλως οἷε; Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη.

ΙΙΙ. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, οὗτος ἂν εἴη καὶ κάλλιστος ὅρος
 τοῖς ἡμετέροις ἄρχουσιν, ὅσῃν δεῖ τὸ μέγεθος τὴν πόλιν ποιεί-
 σθαι καὶ ἡλίκη οὔσῃ ὅσῃν χώραν ἀφορισταμένους τὴν ἄλλην
 χαίρειν ἐᾶν. Τίς, ἔφη, ὅρος; Οἶμαι μὲν, ἦν δ' ἐγώ, τόνδε·

valaki, inkább akar majd szívós és sovány kutyákkal harcolni, mint velök közösen kövér és gyöngé juhok ellen? Ezt nem hiszem. De ha egy államba halmozták össze másoknak a kincseit, folytatta ő tovább, nézd meg csak, hogy vajjon nem jár-e ez veszélylyel a gazdagra nézve. Boldog ember E vagy, mondtam én erre neki, hogy azt hiszed, hogy még egy másik is megérdemli az állam nevet, azon az egyen kívül, a melyet mi alapítottunk. Hát már miért ne? mondotta ő rá. Nagyobb névvel kell a többiek felruházni, mondom én neki; mert hiszen valamennyiök sok államból áll és nem egy állam, a hogy ezt játékból² mondják. S kettő, akármilyen is különben, ellenséges viszonyban áll egymással, u. m. a szegényeké és a gazdagoké; s mind a kettejükben még nagyon sok. Ha hozzájok, mint egyetlenegyhez alkalmazko-⁴²³ dol, teljesen elhibázod a dolgot; de ha úgy, mint sok államhoz, a mikor aztán az egyiknek kincseit, hatalmát, sőt még őket magukat is, a másiknak adod, akkor szövetséges társad mindég sok lesz, ellenséged pedig kevés. S a míg az állam oly okosan viseli magát neked, a hogy az imént berendeztük, mindaddig a leghatalmasabb marad s ezt nem csak úgy látszatra mondom, hanem valósággal a leghatalmasabb, még ha csak ezer ember védője volna is. Mert ilyen hatalmas államot, egyetlenegy, nem egykönnyen fogsz találni sem a B helléneknél, sem az idegen népeknél; látszatra ilyet azonban sokat s még hatalmasabbakat is ennél. Vagy más véleményben vagy? Nem én, Zeus uccse, hogy nem, volt rá az ő felelete.

III. Így tehát, folytattam én tovább, ez a legszebb zsinórmértékül is szolgálhatna uralkodóinknak, hogy mily nagyra szabják az államot s e nagyságukhoz képest mekkora területet mérjenek ki számára, a többit pedig úgy hagyják. Melyik az a zsinórmérték, kérdezte ő. Azt hiszem, feleltem én rá, hogy ez: mindaddig, a míg növekedése alatt egyetlenegy

Σμέχρι οὐ ἂν ἐθέλῃ αὐξομένη εἶναι μία, μέχρι τούτου αὔξειν, πέρα δὲ μή. Καὶ καλῶς γ', ἔφη. Οὐκοῦν καὶ τοῦτο αὐτὸ ἄλλο πρόσταγμα τοῖς φύλαξι προστάξομεν, φυλάττειν παντὶ τρόπῳ, ὅπως μήτε σμικρὰ ἢ πόλις ἔσται μήτε μεγάλη δοκοῦσα, ἀλλὰ τις ἱκανὴ καὶ μία. Καὶ φαῦλόν γ', ἔφη, ἴσως αὐτοῖς προστάξομεν. Καὶ τούτου γε, ἣν δ' ἐγώ, ἔτι φαυλότερον τόδε, οὐ καὶ ἐν τῷ πρόσθεν ἐπεμνήσθημεν λέγοντες, ὡς δέοι, ἐάν τε τῶν φυλάκων τις φαῦλος ἔκγονος γένηται, εἰς τοὺς ἄλλους αὐτὸν

Δ ἀποπέμπεσθαι, ἐάν τ' ἐκ τῶν ἄλλων σπουδαῖος, εἰς τοὺς φύλακας. τοῦτο δ' ἐβούλετο δηλοῦν, ὅτι καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας, πρὸς ὃ τις πέφυκε, πρὸς τοῦτο ἓνα πρὸς ἓν ἕκαστον ἔργον δεῖ κομίζειν, ὅπως ἂν ἐν τῷ αὐτοῦ ἐπιτηδεύων ἕκαστος μὴ πολλοί, ἀλλὰ εἰς γίγνηται, καὶ οὕτω δὴ ξύμπασα ἡ πόλις μία φύηται, ἀλλὰ μὴ πολλαί. Ἔστι γάρ, ἔφη, τοῦτο ἐκείνου σμικρότερον. Οὗτοι, ἣν δ' ἐγώ, ὦ ἑταῖροι Ἀδεΐμαντε, ὡς δόξειεν ἂν τις, ταῦτα

Ε πολλὰ καὶ μεγάλα αὐτοῖς προστάττομεν, ἀλλὰ πάντα φαῦλα, ἐὰν τὸ λεγόμενον ἐν μέγα φυλάττωσι, μᾶλλον δ' ἀντὶ μεγάλου ἱκανόν. Τί τοῦτο; ἔφη. Τὴν παιδείαν, ἣν δ' ἐγώ, καὶ τροφήν. ἐὰν γὰρ εὖ παιδευόμενοι μέτριοι ἄνδρες γίγνωνται, πάντα ταῦτα ῥαδίως διόφονται καὶ ἄλλα γε, ὅσα νῦν ἡμεῖς παραλείπομεν, 424 τὴν τε τῶν γυναικῶν κτῆσιν καὶ γάμων καὶ παιδοποιίας, ὅτι δεῖ ταῦτα κατὰ τὴν παροιμίαν πάντα ὃ τι μάλιστα κοινὰ τὰ φίλων ποιεῖσθαι. Ὅρθότατα γάρ, ἔφη, γίγνοιτ' ἂν. Καὶ μὴν, εἶπον, πολιτεία, ἐάνπερ ἅπαξ ὁρμήσῃ εὖ, ἔρχεται ὥσπερ κύκλος αὐξα-

akar maradni, csak hadd növeszszék, de azon túl már ne. C
 Nagyon szép, jegyezte meg ő rá. S most aztán újra azt a
 további utasítást adjuk öreinknek, hogy minden áron azon
 legyenek, hogy az állam se kicsinek, se nagynak ne lássék,
 hanem éppen megfelelő és egységes legyen. S talán jelen-
 téktelen dolgot is adunk fel ezzel nekik, jegyezte meg ő rá.
 Pedig bizony, mondom én erre, ennél még jelentéktelenebb
 az, a melyről épp az imént³ emlékeztünk meg, mikor azt
 mondtuk, hogy, ha hitvány utódjuk lesz az öröknek, a töb-
 biekhöz kell őt utasítanunk, ha pedig ügyes a többieknek,
 ezt az örökhöz. Ez pedig csak azt akarta jelenteni, hogy a D
 többi polgárokat is, kiki a mire született, külön-külön csakis
 arra az egy foglalkozásra kell utasítanunk, hogy így kiki az
 épp hozzá illő foglalkozásnak élve ne forgácsolja szét magát,
 hanem csakis egy maradjon és így az egész állam is ne sok-
 felé oszolva, hanem csakis egységesen növekedjen. Persze,
 hogy ez még jelentéktelenebb amannál, mondotta ő. Úgy
 bizony, drága Adeimantos barátom, mondom erre neki, nem
 valami sok és jelentékeny feladatot tűzünk mi ezzel eléjük, E
 a hogy valaki gondolná, hanem csupa jelentéktelenekeket. Csak
 ha legalább ezt az egy úgynevezett nagyot, vagyis inkább
 nagy helyett megfelelőt őriznék meg most már. Ugyan me-
 lyiket? kérdezte ő. A tanítást, feleltem én neki, és a nevelést.
 Mert ha a jó tanítás következtében mértékletes férfiakká
 lesznek, akkor mindezt könnyen belátják s még más egyebet
 is, a mit mi most mellőzünk, mint az asszony-szerzést, a
 házasságot és a gyermek-nemzést, hogy pl. mindezeknek 424
 lehetőleg e szerint a «közös vagyon, a mi a jó barátunké»
 mondás szerint kell alakulniok. Persze, hogy ez a leghelye-
 sebb volna, mondotta ő rá. Meg azután, folytattam, az állam
 is, ha már egyszer jól neki indult, úgy növekszik, mint a hó-
 golyó a tovagurulásában. Mert az állandó jó nevelés és taní-
 tás jó természetet teremt, a jó természet viszont állandóan

νομένη. τροφή γάρ καὶ παίδευσις χρηστὴ σωζομένη φύσεις ἀγαθὰς ἐμποιεῖ, καὶ αὐτὴ φύσεις χρησταὶ τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβάνομεναι ἔτι βελτίους τῶν προτέρων φύονται εἰς τε τᾶλλα καὶ Βεῖς τὸ γεννᾶν, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις. Εἰκὸς γ', ἔφη. Ὡς τοίνυν διὰ βραχέων εἰπεῖν, τούτου ἀνθεκτέον τοῖς ἐπιμεληταῖς τῆς πόλεως, ὥπως ἂν αὐτοὺς μὴ λάθῃ διαφθαρέν, ἀλλὰ παρὰ πάντα αὐτὸ φυλάττωσι, τὸ μὴ νεωτερίζειν περὶ γυμναστικήν τε καὶ μουσικὴν παρὰ τὴν τάξιν, ἀλλ' ὥς οἶόν τε μάλιστα φυλάττειν φοβουμένους, ὅταν τις λέγῃ, ὡς τὴν ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπιφρονέουσιν ἄνθρωποι,

ἥτις αἰδούντεσι νεωτάτῃ ἀμυπέληται,

μὴ πολλάκις τὸν ποιητὴν τις οἴηται λέγειν οὐκ ἄσματα νέα, C ἀλλὰ τρόπον ᾧδῆς νέον, καὶ τοῦτο ἐπαινῇ. δεῖ δ' οὐτ' ἐπαινεῖν τὸ τοιοῦτον οὔτε ὑπολαμβάνειν. εἶδος γὰρ καινὸν μουσικῆς μεταβάλλειν εὐλαβητέον ὡς ἐν ὄλῳ κινδυνεύοντα· οὐδαμοῦ γὰρ κινεῖνται μουσικῆς τρόποι ἄνευ πολιτικῶν νόμων τῶν μεγίστων, ὥς φησί τε Δάμων καὶ ἐγὼ πείθομαι. Καὶ ἐμὲ τοίνυν, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος, θές τῶν πεπεισμένων.

D IV. Τὸ δὲ φυλακτήριον, ἣν δ' ἐγὼ, ὡς ἔοικεν, ἐνταῦθά που οἰκοδομητέον τοῖς φύλαξιν, ἐν μουσικῇ. Ἡ γοῦν παρανομία, ἔφη, ῥαδίως αὕτη λανθάνει παραδυομένη. Ναί, ἔφην, ὡς ἐν παιδείᾳ γε μέρει καὶ ὡς κακὸν οὐδὲν ἐργαζομένη. Οὐδὲ γὰρ ἐργάζεται, ἔφη, ἄλλο γε ἢ κατὰ σμικρὸν εἰσοικισαμένη ἡρέμα ὑπορρεῖ πρὸς τὰ ἥθη τε καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα· ἐκ δὲ τούτων εἰς τὰ πρὸς ἀλλήλους ξυμβόλαια μείζων ἐκβαίνει, ἐκ δὲ δὴ τῶν ξυμβολαίων ἔρχεται ἐπὶ τοὺς νόμους καὶ πολιτείας σὺν πολλῇ, ὧς Σώκρατες, ἀσελγεία, ἕως ἂν τελευτῶσα πάντα ἰδία

ilyen nevelésben részesülve még jobba lesz, mint előbb volt a többi dolgokra is és a nemzésre is, a mint ez a többi élőlényeknél is megvan. Természetesen, felelte ő erre. Hogy B tehát rövidre fogjam a mondandómat, annál állhatatosan meg kell az állam gondozóinak maradniok, hogy valahogy a hátuk megett tönkre ne találjon menni, hanem kiváltképpen örködjének e fölött, hogy se a testgyakorlásban, se a zenében a megállapított rend ellenére ne ujtgassanak, hanem a mennyire csak lehet különösen örködjének fölöttük attól félve, hogy, ha valaki azt mondja, jobban figyelnek az emberek arra az énekre,⁴

Mely mint ujdonatuj hangzik fel az énekes ajkán, akkor sokszor azt gondolja, hogy ezt nem új énekekről, hanem új dalformákról mondja a költő, és ő ezt dicséri. De az C ilyet se dicsérni nem kell, se elfogadni. Mert óvakodni kell attól, hogy a régi zenefajt megváltoztassuk, mivel ez az egész veszélyezteteti; sehol se változhatnak meg ugyanis a zenének a formái az állam legfontosabb törvényeinek megváltozása nélkül, a hogy ezt Damon⁵ állítja s én el is hiszem neki. Hát csak számíts engem is a hívők közé most már, volt az Adeimantos felelete.

IV. Ör helyöket tehát, folytattam tovább, úgy látszik, hogy D valahol itt kell felállítaniok, t. i. a zenében. A törvényellenesség legalább, jegyezte meg ő rá, hamarosan becsúszik itt a hátuk megett. Mindenesetre, mondom én erre, még pedig valami játéknak az alakjában s mintha semmiféle rosszat se követne el. S nem is követ el más egyebet, mondotta ő ekkor, mint hogy lassan-lassan befészkelődve egész csöndben az erkölcsökbe és foglalkozásokba megy át; belőlük pedig már megnagyobbodva a közös érintkezésbe lép ki, a közös érintkezésből viszont jókora arcátlansággal a törvényekbe s az E államalkotmányba, édes Sokrates, míg végtére minden magán és állami ügyet felforgat. Helyes, feleltem én rá; s ez így

καὶ δημοσίᾳ ἀνατρέφῃ. Εἶεν, ἣν δ' ἐγὼ οὕτω τοῦτ' ἔχει;
 Δοκεῖ μοι, ἔφη. Οὐκοῦν ὁ ἐξ ἀρχῆς ἐλέγομεν, τοῖς ἡμετέροις
 παισὶν ἐννομωτέρου εὐθὺς παιδῶς μεθεκτέον, ὥς παρανόμου
 γιγνομένης αὐτῆς καὶ παίδων τοιούτων ἐννόμους τε καὶ σπου-
 425 δαίους ἐξ αὐτῶν ἄνδρας ἀξέανεσθαι ἀδύνατον ὄν; Πῶς δ' οὐχί;
 ἔφη. Ὅταν δὴ ἄρα καλῶς ἀρξάμενοι παῖδες παίζειν εὐνομίαν
 διὰ τῆς μουσικῆς εἰσδέξωνται, πάλιν τοῦναντίον ἢ 'κείνοις εἰς
 πάντα ξυνέπεται τε καὶ αὔξει, ἐπανορθοῦσα εἴ τι καὶ πρότερον
 τῆς πόλεως ἔκειτο. Ἀληθῆ μέντοι, ἔφη. Καὶ τὰ σμικρὰ ἄρα,
 εἶπον, δοκοῦντα εἶναι νόμιμα ἐξευρίσκουσιν οὗτοι, ἃ οἱ πρότε-
 ρον ἀπώλλυσαν πάντα. Ποῖα; Τὰ τοιαῦτα· σιγᾶς τε τῶν νεωτέ-
 B ρων παρὰ πρεσβυτέροις, ἃς πρέπει, καὶ κατακλίσεις καὶ ὑπα-
 ναστάσεις καὶ γονέων θεραπειάς, καὶ κυράς γε καὶ ἀμπεχόνας
 καὶ ὑποδέσεις καὶ ὅλον τὸν τοῦ σώματος σχηματισμὸν καὶ τᾶλλα
 ὅσα τοιαῦτα. ἢ οὐκ οἶσι; Ἐγώ γε. Ἐνομοθετεῖν δ' αὐτὰ οἶμαι
 εὐηθες· οὔτε γάρ που γίνεται οὗτ' ἂν μείνειεν, λόγῳ τε καὶ
 γράμμασι νομοθετηθέντα. Πῶς γάρ; Κινδυνεύει γοῦν, ἣν δ'
 C ἐγὼ, ὦ Ἀδείμαντε, ἐκ τῆς παιδείας, ὅποι ἂν τις ὀρμήσῃ, τοιαῦτα
 καὶ τὰ ἐπόμενα εἶναι. ἢ οὐκ ἀεὶ τὸ ὅμοιον ὃν ὅμοιον παρα-
 426 καλεῖ; Τί μῆν; Καὶ τελευτῶν δὴ, οἶμαι, φαίμεν ἂν εἰς ἓν τι
 τέλεον καὶ νεανικὸν ἀποβαίνειν αὐτὸ ἢ ἀγαθὸν ἢ καὶ τοῦναντίον.
 Τί γάρ οὐκ; ἢ δ' ὅς. Ἐγὼ μὲν τοίνυν, εἶπον, διὰ ταῦτα οὐκ
 ἂν ἔτι τὰ τοιαῦτα ἐπιχειρήσαιμι νομοθετεῖν. Εἰκότως γ', ἔφη.
 D Τί δέ, ὦ πρὸς θεῶν, ἔφην, τὰ ἀγοραῖα ξυμβολαίων τε πέρι κατ'

volna? En azt hiszem, válaszolta ő rá. Akkor hát, a mit kez-
 detben is hangoztattunk, a mi fiatalságunknak mindjárt
 valami törvényesebb játékban kell résztvenniök, mert ha ez
 törvényellenessé vált s ilyenné ifjúságunk is, akkor lehetet-
 len, hogy belőlük törvényes és jóra való férfiak fejlődjenek.
 Hogyne, jegyezte meg ő erre. Ha tehát helyesen kezdett ját- 425
 szani ifjúságunk s a zene útján törvényességet szívott ma-
 gába, akkor ez ismét az előbbiekkal ellenkezően mindenben
 kíséri és neveli őket, a mennyiben újra talpra állítja, ha
 valami már előbb is földön feküdt az államban. Valóban igaz,
 felelte ő rá. Így találják tehát ezek meg újra, mondom én
 tovább, még a látszólag csekély törvényszerűségeket is, me-
 lyeket az előbbiek mind megsemmisítettek. S melyek azok?
 A következők: a fiatalabbaknak köteles hallgatása az öre-
 gebbek jelenlétében, a rang szerinti ülés, a felállás, a szülők B
 iránti tisztelet, a hajnyíratás, az öltözködés és lábbelihordás
 s a testnek egész külső magatartása s több más efféle; vagy
 nem gondolod? De gondolom bizony. Persze törvénynyel
 rendelni el ezeket együgyűségnek tartom; mert sem így sehol
 nem történik, sem érvényben nem maradna, még ha szóval
 vagy írásban rendelnők is el. Már hogy is? Úgy látszik leg-
 alább, édes Adeimantos, folytattam tovább, hogy a mely C
 nyomon indult meg neveltetésénél fogva valaki, ugyanazon
 fog később is haladni. Vagy nem mindég hasonlót szül a
 hasonló? Már hogyne? S végtére, azt gondolom, még azt is
 mondhatnók, hogy az eredménye csak *egy* tökéletes és erő-
 teljes valami, már akár jó, akár az ellenkezője. Már miért
 ne? mondotta ő. Én tehát, mondom neki, épp e miatt még
 meg se próbálnám többé az ilyeneket elrendelni. Természe-
 tesen, felelte ő rá. Hát azt, a jó istenre kérék, kérdem
 tovább tőle, a mi a piaci kereskedést illeti, a melyet min-
 den egyes ember folytat a másikával a piacon, vagy, ha D
 úgy akarod, hát akár a kézműveseknek üzleti érintkezéseit

ἀγορὰν ἕκαστοι ἂ πρὸς ἀλλήλους ἐμβάλλουσιν, εἰ δὲ βούλει, καὶ χειροτεχνικῶν περὶ ἐμβολαίων καὶ λοιδοριῶν καὶ αἰκίας καὶ δικῶν λήξεις καὶ δικαστῶν καταστάσεις, καὶ εἴ που τελῶν τινὲς ἢ πράξεις ἢ θέσεις ἀναγκαῖοί εἰσιν ἢ κατ' ἀγορὰς ἢ λιμένας, ἢ καὶ τὸ παράπαν ἀγορανομικὰ ἅττα ἢ ἀστυνομικὰ ἢ ἐλλειμενικὰ ἢ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα, τούτων τολμήσομέν τι νομοθετεῖν; Ἄλλ' οὐκ ἄξιον, ἔφη, ἀνδράσι καλοῖς κἀγαθοῖς ἐπιτάττειν.

Ετὰ πολλὰ γὰρ αὐτῶν, ὅσα δεῖ νομοθετήσασθαι, ῥαδίως που εὐρήσουσιν. Ναί, ὦ φίλε, εἶπον, ἐάν γε θεὸς αὐτοῖς διδῷ σωτηρίαν τῶν νόμων ὧν ἔμπροσθεν διήλθομεν. Εἰ δὲ μὴ γε, ἡ δ' ὅς, πολλὰ τοιαῦτα τιθέμενοι ἀεὶ καὶ ἐπανορθούμενοι τὸν βίον διατελέσουσιν, οἴόμενοι ἐπιλήψεσθαι τοῦ βελτίστου. Λέγεις, ἔφην ἐγὼ, βιώσεσθαι τοὺς τοιοῦτους ὥσπερ τοὺς κάμνοντάς τε καὶ οὐκ ἐθέλοντας ὑπὸ ἀκολασίας ἐκβῆναι πονηρὰς διαίτης.

⁴²⁶ **Π**άνυ μὲν οὖν. Καὶ μὴν οὗτοί γε χαριέντως διατελοῦσιν. ἰατρευόμενοι γὰρ οὐδὲν περαίνουσι, πλὴν γε ποικιλώτερα καὶ μείζω ποιοῦσι τὰ νοσήματα, καὶ ἀεὶ ἐλπίζοντες, ἐάν τις φάρμακον ἐμβουλεύσῃ, ὑπὸ τούτου ἔσσεσθαι ὑγιεῖς. Πάνυ γάρ, ἔφη, τῶν οὕτω καμνόντων τὰ τοιαῦτα πάθη. Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· τόδε αὐτῶν οὐ χαρίεν, τὸ πάντων ἔχθιστον ἡγεῖσθαι τὸν τάληθῃ λέγοντα, ὅτι πρὶν ἂν μεθύων καὶ ἐμπιπλάμενος καὶ ἀφροδισιάζων καὶ ἀργῶν παύσῃται, οὔτε φάρμακα οὔτε καύσεις οὔτε τομαὶ οὐδ' αὖ ἐπφθαῖ αὐτὸν οὐδὲ περίαπτα οὐδὲ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν ὀνήσει; Οὐ πάνυ χαρίεν, ἔφη· τὸ γὰρ τῷ εὖ

és összekapásait, a kölcsönös bántalmazásokat, törvényszék
 előtti pörösködéseket, a bírák megvesztegetését s ha valami-
 féle vámügyi dolgok, pl. vámok beszedése, vagy megszüntetése,
 válnak szükségessé már akár a piacon, akár a kikötőben,
 vagy egyáltalában a mi csak a piaci, utcai és kikötői rend-
 őrség dolgaira, vagy más egyéb effélére vonatkozik, lesz-e
 ezekre bátorságunk valamit törvénnyel elrendelni? De
 hiszen, jegyezte meg ő erre, becsületes és derék emberek
 számára nem illik rendeleteket alkotni. Hiszen sok olyan
 dologra, a miket törvénnyel kell megszüntetnünk, maguktól is **E**
 könnyen rájönnek. Rá bizony, kedves barátom, mondom én
 neki, ha megadja nekik az isten azoknak az előbb fejte-
 gettük törvényeknek a védelmét. De ha nem adja meg, mon-
 dotta ő rá, akkor ugyan sok ilyesféle rendeletnek és javítga-
 tásnak folytonos munkájával töltik el az életüket, abban a
 szent hitben, hogy megtalálták a legjobbat. Ezzel azt mon-
 dod, válaszoltam én neki, hogy majd úgy élnek az ilyenek,
 mint a betegek, a kik mértékletlenségéből nem akarnak szaki-
 tani rossz életmódjukkal. Mindenesetre. És valóban kelleme- 426
 sen is élnek ezek: önmagukat ugyanis örökösen orvosolgat-
 ják és mégis csak annál cifrábbakká és erősebbekké teszik
 a nyavalyáikat s egyre abban a reményben élnek, hogy ha
 valaki egy orvosságot ajánl nekik, ettől bizonyosan meg-
 gyógyulnak. Már mindenesetre, felelte ő rá, hogy így élnek
 az ilyen betegek. Hát az nem kedves dolog tőlük, kérdém
 tovább, hogy a legislegnagyobb ellenségeknek hiszik azt, a ki
 megmondja nekik az igazat, hogy mindaddig, a míg csak
 a részegeskedéssel, torkig való lakmározással, a szerelmes- **B**
 kedéssel és lustálkodással fel nem hagynak, sem orvosság,
 sem égetés, sem vagdalás, sem varázsige, sem bűvös függő,
 vagy más efféle egy mákszemnyit se segít rajtuk? Biz' ez
 nem igen kedves dolog tőlük, mondotta ő erre; mert az
 olyanra, a ki igazat beszél, nem szép dolog ám meghara-

λέγοντι χαλεπαίνειν οὐκ ἔχει χάριν. Οὐκ ἐπαινέτης εἶ, ἔφη
ἐγώ, ὥς ἔοικας, τῶν τοιούτων ἀνδρῶν. Οὐ μέντοι μὰ Δία.

V. Οὐδ' ἂν ἡ πόλις ἄρα, ὅπερ ἄρτι ἐλέγομεν, ὅλη τοιοῦ-
τον ποιῇ, οὐκ ἐπαινέσει. ἢ οὐ φαίνονται σοι ταῦτόν ἐργάζεσθαι
C τοῦτοις τῶν πόλεων ὅσαι κακῶς πολιτευόμεναι προαγορεύουσι
τοῖς πολίταις τὴν μὲν κατάστασιν τῆς πόλεως ὅλην μὴ κινεῖν,
ὥς ἀποθανομένους, ὅς ἂν τοῦτο δρᾷ· ὃς δ' ἂν σφᾶς οὕτω πο-
λιτευομένους ἡδιστα θεραπεύῃ καὶ χαρίζεται ὑποτρέχων καὶ
προγιγνώσκων τὰς σφετέρας βουλήσεις καὶ ταύτας δεινὸς ἢ
ἀποπληροῦν, οὗτος ἄρα ἀγαθὸς τε ἔσται ἀνὴρ καὶ σοφὸς τὰ
μεγάλα καὶ τιμήσεται ὑπὸ σφῶν; Ταῦτόν μὲν οὖν, ἔφη, ἔμοιγε
D δοκοῦσι δρᾶν, καὶ οὐδ' ὁπωστιοῦν ἐπαινῶ. Τί δ' αὖ τοὺς θέ-
λοντας θεραπεύειν τὰς τοιαύτας πόλεις καὶ προθυμουμένους οὐκ
ἄγασαι τῆς ἀνδρείας τε καὶ εὐχερείας; Ἐγωγ', ἔφη, πλὴν γ'
ὅσοι ἐξηπάτηνται ὑπ' αὐτῶν καὶ οἴονται τῇ ἀληθείᾳ πολιτικοὶ
εἶναι, ὅτι ἐπαινοῦνται ὑπὸ τῶν πολλῶν. Πῶς λέγεις; οὐ συγγι-
γνώσκεις, ἦν δ' ἐγώ, τοῖς ἀνδράσιν; ἢ οἶει οἶόν τ' εἶναι ἀνδρὶ
μὴ ἐπισταμένῳ μετρεῖν, ἐτέρων τοιούτων πολλῶν λεγόντων ὅτι
E τετράπηχός ἐστιν, αὐτόν ταῦτα μὴ ἡγεῖσθαι περὶ αὐτοῦ; Οὐκ
αὖ, ἔφη, τοῦτό γε. Μὴ τοίνυν χαλέπαινε· καὶ γάρ πού εἰσι
πάντων χαριέστατοι οἱ τοιοῦτοι, νομοθετοῦντές τε οἷα ἄρτι διηλ-
θομεν καὶ ἐπανορθοῦντες ἀεὶ οἴομενοί τι πέρας εὐρήσειν περὶ
τὰ ἐν τοῖς ξυμβολαίοις κακουργήματα καὶ περὶ ἃ νῦν δὴ ἐγὼ
ἔλεγον, ἀγνοοῦντες ὅτι τῷ ὄντι ὥσπερ ὕδραν τέμνουσιν. Καὶ
427 μὴν, ἔφη, οὐκ ἄλλο τί γε ποιοῦσιν. Ἐγὼ μὲν τοίνυν, ἦν δ'

gudni. Nem vagy magasztalójuk, úgy látszik, mondom én rá neki, az efféle embereknek. Zeus uccse, hogy nem.

V. S még ha az egész állam tenné is ezt a most említett dolgot, így hát akkor se dicsérnéd? Vagy azt hiszed, hogy nem szakasztott így cselekszenek mindazok az államok is, a melyek rossz alkotmányuk mellett megtiltják polgáraiknak, hogy az állam berendezését egészében megingassák s halálbüntetéssel sujtják azt, a ki ezt tenni merészli? De a ki ilyen alkotmány mellett⁶ szívéből-lelkéből dédelgeti s kedveskedéssel halmozza el őket, hízéleg nekik és kitalálja akarataikat s elég ügyes is, hogy teljesítse, az ilyen aztán már derék egy férfiú, a nagy dolgokban böles és tiszteletben is áll előttünk. Persze, hogy szakasztott ezt teszik ők, úgy **D** veszem észre, mondotta ő ekkor, s én egy cseppet se dicsérem őket érte. Hát azokat, a kiknek van kedvök és hajlandóságuk az ilyen államokat dédelgetni, nem csudálod-e férfiaságuk és ügyességök miatt? Csudálom biz' én, mondotta ő rá, kivéven persze azokat, a kiket annyira csalódásba ejtenek, hogy valósággal államférfiaknak hiszik magukat, mivel a sokaság dicsérgeti őket. Hogy érted ezt? Nem kegyelmeznél meg ezeknek a férfiaknak, kérdém tőle; vagy azt hiszed, hogy az olyan ember, a ki nem tud mérni, ha sok más ilyen azt mondogatja neki, hogy ő négy rőf magas, meg bírja azt tenni, hogy ezt el ne higye magáról? No már ezt bizony **E** nem, felelte ő nekem. Akkor hát ne haragudjál rájuk; mert hiszen csupa kedves emberek az ilyenek, törvényeket alkotgatnak, a minőket épp az imént fejtegettünk, derűre-borúra javítgatnak abban a szent hitben, hogy elvégre is végét vetik a gonoszságoknak a kereskedelembe s mindabban, a miről imént szoltam, és nem veszik észre, hogy valósággal csakis a hydra fejét⁷ vagdossák. S valóban, tette ő hozzá, csak ilyesvalamit tesznek. Én tehát, folytattam tovább, azt gon- 427
dolnám, hogy az igazi törvényhozónak ilyenfajta törvények-

- ἐγώ, τὸ τοιοῦτον εἶδος νόμων πέρι καὶ πολιτείας οὔτ' ἐν κακῶς οὔτ' ἐν εὖ πολιτευομένῃ πόλει ᾗμην ἂν δεῖν τὸν ἀληθινὸν νομοθέτην πραγματεύεσθαι, ἐν τῇ μὲν ὅτι ἀνωφελῇ καὶ πλέον οὐδέν, ἐν δὲ τῇ, ὅτι τὰ μὲν αὐτῶν καὶν ὅστισοῦν εἴροι, τὰ δὲ ὅτι αὐτό-
- Β** ματα ἔπεισιν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν ἐπιτηδευμάτων. Τί οὖν, ἔφη, ἔτι ἂν ἡμῖν λοιπὸν τῆς νομοθεσίας εἴη; καὶ ἐγὼ εἶπον ὅτι Ἡμῖν μὲν οὐδέν, τῷ μέντοι Ἀπόλλωνι τῷ ἐν Δελφοῖς τά τε μέγιστα καὶ κάλλιστα καὶ πρῶτα τῶν νομοθετημάτων. Τὰ ποῖα; ἡ δ' ὅς. Ἱερῶν τε ἰδρύσεις καὶ θυσίαι καὶ ἄλλαι θεῶν τε καὶ δαιμόνων καὶ ἡρώων θεραπείαι, τελευτησάντων* τε* αὖ θῆκαι καὶ ὅσα τοῖς ἐκεῖ δεῖ ^{καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλο} ὑπηρετοῦντας ἱερώς αὐτοὺς ἔχειν. τὰ
- Γ** γὰρ δὴ τοιαῦτα οὔτ' ἐπιστάμεθα ἡμεῖς οἰκίζοντές τε πόλιν οὐδενὶ ἄλλῳ πεισόμεθα, ἐὰν νοῦν ἔχωμεν, οὐδὲ χρησόμεθα ἐξηγητῇ ἀλλ' ἢ τῷ πατρίῳ· οὗτος γὰρ δῆπου ὁ θεὸς περὶ τὰ τοιαῦτα πᾶσιν ἀνθρώποις πάτριος ἐξηγητῆς ἐν μέσῳ τῆς γῆς ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ καθήμενος ἐξηγεῖται. Καὶ καλῶς γ', ἔφη, λέγεις· καὶ ποιητέον οὕτω.
- Δ** VI. Ὀικισμένη μὲν τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, ἤδη ἂν σοι εἴη, ὦ παῖ Ἀρίστωνος, ἡ πόλις· τὸ δὲ δὴ μετὰ τοῦτο σκόπει ἐν αὐτῇ φῶς ποθὲν πορισάμενος ἱκανὸν αὐτός τε καὶ τὸν ἐδελφὸν παρακάλει καὶ Πολέμαρχον καὶ τοὺς ἄλλους, ἐὰν πως ἴδωμεν, ποῦ ποτ' ἂν εἴη ἡ δικαιοσύνη καὶ ποῦ ἡ ἀδικία, καὶ τί ἀλλήλοιν διαφέρετον, καὶ πότερον δεῖ κεκτῆσθαι τὸν μέλλοντα εὐδαίμονα εἶναι, ἐὰν τε λανθάνῃ ἐὰν τε μὴ πάντας θεοὺς τε καὶ ἀνθρώ-
- Ε** πους. Οὐδὲν λέγεις, ἔφη ὁ Γλαύκων· σὺ γὰρ ὑπέσχου ζητήσιν, ὥς οὐχ ὅσιόν σοι ὄν μὴ οὐ βοηθεῖν δικαιοσύνη εἰς δύναμιν παντὶ τρόπῳ. Ἀληθῆ, ἔφην ἐγώ, ὑπομιμνήσκεις, καὶ ποιητέον

kel és alkotmányossal sem a rosszul, sem a jól szervezett államban nem kellene foglalkoznia; abban azért, mert haszontalan és céltalan, ebben pedig, mivel egy részöket akárkifia is megtalálhatja, más részök pedig az előbbi szokásokból önként következnek. Mi volna hát még számunkra hátra, B kérdezte ő, a törvényalkotás dolgában? És én erre azt válaszoltam, hogy a mi számunkra már semmi, de igenis a delphoibeli Apollon⁸ számára, még pedig a legfontosabb, legszebb és legfőbb törvények. Melyek azok? kérdezte ő. Templomok építése, áldozatok s az isteneknek, égi szellemeknek és hősöknek más egyéb tisztelete, viszont a megholtaknak * is * a sírjai, meg azután a mikkel az ottaniaknak kell kedveskednünk, hogy kiengeszteljük őket. Mert az effélékhez mi már nem értünk s ha államot alapítunk, nem hiszünk ám más emberfiának, ha van eszünk, se más vezetőre, mint csakis a hazaira nem szorúlunk. Bizonyára ez az isten⁹ ugyanis az, a ki az efféle dolgokban ott a föld közepén, a köldökén, ülve minden ember számára hazai vezetőként intézkedik. S bizony szépen beszélsz, mondotta ő rá; így is kell hát cselekednünk.

VI. Ime, folytattam én tovább, most tehát már meg volna D számunkra alapítva az állam, Ariston fia! Nézz csak most hát körül benne, keríts valahonnan egy világos fáklyát, hozd magaddal ide testvéredet Polemarchost, meg a többieket is, hátha észrevehetjük valahol, hol is van hát az igazságosság s hol a jogtalanság s miben különböznek egymástól s melyiköjüket kell annak választania, a ki boldog akar lenni, már akár rejtve marad, akár nem az összes istenek és emberek előtt. Nem sokra méggy vele, mondotta rá Glaukon; megígérted¹⁰ ugyanis, hogy te keresed meg, mert nem tartanád E magadra nézve istenies dolognak, hogy teljes erődből minden áron segítségére ne siess az igazságosságnak. Igazad van, hogy emlékeztetsz, mondtam én erre neki, csakugyan

μέν γε οὕτω, χρή δὲ καὶ ὑμᾶς ξυλλαμβάνειν. Ἄλλ', ἔφη, ποιή-
 σομεν οὕτω. Ἐλπίζω τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, εὐρήσειν αὐτὸ ὧδε.
 οἶμαι ἡμῖν τὴν πόλιν, εἴπερ ὀρθῶς γε ᾤκισται, τελέως ἀγαθὴν
 εἶναι. Ἀνάγκη, ἔφη. Δῆλον δὲ ὅτι σοφὴ τ' ἐστὶ καὶ ἀνδρεία
 καὶ σώφρων καὶ δικαία. Δῆλον. Οὐκοῦν ὃ τι ἂν αὐτῶν εὖρω-
 428 μεν ἐν αὐτῇ, τὸ ὑπόλοιπον ἔσται τὸ οὐχ εὐρημένον; Τί μήν;
 Ὡς περ τοίνυν ἄλλων τινῶν τεττάρων, εἰ ἔν τι ἐζητοῦμεν αὐτῶν
 ἐν ὁποῦν, ὁπότε πρῶτον ἐκεῖνο ἔγνωμεν, ἱκανῶς ἂν εἶχεν ἡμῖν,
 εἰ δὲ τὰ τρία πρότερον ἔγνωρίσαμεν, αὐτῷ ἂν τοῦτ' ἐγνώριστο
 τὸ ζητούμενον· δῆλον γάρ ὅτι οὐκ ἄλλο ἔτι ἦν ἢ τὸ ὑπολειφθέν.
 Ὅρθως, ἔφη, λέγεις. Οὐκοῦν καὶ περὶ τούτων, ἐπειδὴ τέτταρα
 ὄντα τυγχάνει, ὡσαύτως ζητητέον; Δῆλα δὴ. Καὶ μὲν δὴ πρῶ-
 τόν γέ μοι δοκεῖ ἐν αὐτῷ κατάδηλον εἶναι ἡ σοφία· καὶ τι
 B ἄτοπον περὶ αὐτὴν φαίνεται. Τί; ἢ δ' ὅς. Σοφὴ μὲν τῷ ὄντι
 δοκεῖ μοι ἡ πόλις εἶναι ἣν διήλθομεν· εὐβουλος γάρ. οὐχί;
 Ναί. Καὶ μὴν τοῦτό γε αὐτό, ἡ εὐβουλία, δῆλον ὅτι ἐπιστήμη
 τίς ἐστίν· οὐ γάρ που ἀμαθία γε ἄλλ' ἐπιστήμη εὐβουλεύονται.
 Δῆλον. Πολλὰ δέ γε καὶ παντοδαπαὶ ἐπιστήμαι ἐν τῇ πόλει
 εἰσίν. Πῶς γὰρ οὐ; Ἀρ' οὖν διὰ τὴν τῶν τεκτόνων ἐπιστήμην
 C σοφὴ καὶ εὐβουλος ἡ πόλις ^{καὶ ἐπιστήμη} προσρητέα; Οὐδαμῶς, ἔφη, διὰ γε
 ταύτην, ἀλλὰ τεκτονική. Οὐκ ἄρα διὰ τὴν ὑπὲρ τῶν ξυλίνων
 σκευῶν ἐπιστήμην βουλευομένη, ὥς ἂν ἔχοι βέλτιστα, σοφὴ
 κλητέα πόλις. Οὐ μέντοι. Τί δέ; τὴν ὑπὲρ τῶν ἐκ τοῦ χαλ-
 κοῦ ἢ τινα ἄλλην τῶν τοιούτων; Οὐδ' ἡγνινοῦν, ἔφη. Οὐδὲ
 τὴν ὑπὲρ τοῦ καρποῦ τῆς γενέσεως ἐκ τῆς γῆς, ἀλλὰ γεωργική.

így is kell tennem, de tinektek is segítnetek kell ám. Ezt már megteszszük, mondotta ő rá. Reméllem hát, mondtam neki, hogy így csak majd megtalálom most már. Azt hiszem, hogy államunk, ha ugyan helyesen alapítottuk meg, tökéletesen jó. Okvetetlenül, felelte ő rá. Így aztán világos, hogy böles, bátor, mértékletes és igazságos egysszermind. Világos dolog. S nemde ha valamelyikőjüket megtaláljuk benne, akkor az marad hátra, a melyet meg nem találtunk? Már hogyne? Mint ⁴²⁸ pl. ha négy más dolog közül akármelyikőjüket keressük s előszörre is éppen ő rá ismerünk, akkor ez már elég volna minekünk; de ha a három előbbi ismernők meg, a kerestük dolgot már épp ezzel is megismernők; világos ugyanis, hogy ez nem volna más, mint a mi hátra maradt. Helyesen beszélsz, mondotta rá ő. Szakasztott így kell tehát nyomoznunk ezeket is, úgy-e, mivel itt is épp négyről van szó? Világos. És ime legelőször is a bölcsesség tűnik közöttük fel most már; sőt valami különös dolog is mutatkozik rajta. Ugyan micsoda? B kérdezte ő. Valósággal bölcsnek tartom ezt a most fejtegettük államot, mert jó tanácsú; nemde? Valóban az. Ez maga pedig bizony, t. i. a jó tanács, világos dolog, hogy valamiféle tudás, mert már csak nem tudatlanságból, hanem tudásból juthatunk helyes tanácshoz. Világos dolog. Lenni pedig sok és sokféle tudás van az államban. Már hogyne volna? Vajjon tehát az ácsoknak a tudásáért kell az államot bölcsnek és jó C tanácsúnak mondanunk? Ezért bizony soha, felelte ő erre, csakis ácsmesterséghez értőnek. Így tehát nem a fából készült eszközök ismerete miatt, hogy tanácsot tud adni abban, miként lehetnek a legjobbak, kell az államot bölcsnek neveznünk. Bizony hogy nem. Hát talán az ércből valóknak, vagy ilyesfélének egyéb ismerete miatt? Semmiféle ilyesmi miatt, válaszolta ő rá. Sem a gabneműek mezőn termelésében való jártassága miatt nem, hanem ezért csakis földművelőnek. Azt hiszem. Hát azután, kérdeztem tovább, van-e ezen épp most ⁴¹

Δοκεῖ μοι. Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· ἔστι τις ἐπιστήμη ἐν τῇ ἄρτι
 Β ὕφ' ἡμῶν οἰκισθεῖση παρά τισι τῶν πολιτῶν, ἥ οὐχ ὑπὲρ τῶν
 ἐν τῇ πόλει τινὸς βουλευέται, ἀλλ' ὑπὲρ ἑαυτῆς ὅλης, ὄντινα
 τρόπον αὐτὴ τε πρὸς αὐτὴν καὶ πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις ἄριστα
 ὁμιλοῖ; Ἔστι μέντοι. Τίς, ἔφην ἐγώ, καὶ ἐν τίσιν; Αὕτη, ἥ
 δ' ὅς, ἡ φυλακικὴ καὶ ἐν τούτοις τοῖς ἄρχουσιν, οὓς νῦν δὲ
 τελέους φύλακας ὠνομάζομεν. Διὰ ταύτην οὖν τὴν ἐπιστήμην
 τί τὴν πόλιν προσαγορεύεις; Εὐβουλον, ἔφη, καὶ τῷ ὄντι σοφὴν.
 Ε Πότερον οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἐν τῇ πόλει οἷε ἡμῖν χαλκέας πλείους
 ἐνέσεσθαι ἢ τοὺς ἀληθινοὺς φύλακας τούτους; Πολύ, ἔφη, χαλ-
 κέας. Οὐκοῦν, ἔφην, καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι ἐπιστήμας ἔχοντες
 ὠνομάζονται τινες εἶναι, πάντων τούτων οὗτοι ἂν εἶεν ὀλίγιστοι;
 Πολύ γε. Τῷ σμικροτάτῳ ἄρα ἔθνει καὶ μέρει ἑαυτῆς καὶ τῇ
 γν τούτῳ ἐπιστήμῃ, τῷ προεστῶτι καὶ ἄρχοντι, ὅλη σοφὴ ἂν
 429 εἴη κατὰ φύσιν οἰκισθεῖσα πόλις· καὶ τοῦτο, ὥς ἔοικε, φύσει
 ὀλίγιστον γίγνεται γένος, ᾧ προσήκει ταύτης τῆς ἐπιστήμης με-
 ταλαγχάνειν. ἦν μόνην δεῖ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν σοφίαν κα-
 λεῖσθαι. Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις. Τοῦτο μὲν δὲ ἐν τῶν τετ-
 τάρων οὐκ οἶδα ὄντινα τρόπον εὐρήκαμεν αὐτό τε καὶ ὅπου τῆς
 πόλεως ἵδρυται. Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, ἔφη, ἀποχρώντως εὐρησθαι.

VII. Ἀλλὰ μὲν ἀνδρεία γε αὐτὴ τε καὶ ἐν ᾧ κεῖται τῆς
 πόλεως, δι' ὃ τοιαύτη κλητέα ἡ πόλις, οὐ πάνυ χαλεπὸν ἰδεῖν.

Β Πῶς δὲ; Τίς ἂν, ἦν δ' ἐγώ, εἰς ἄλλο τι ἀποβλέψας ἢ δειλὴν
 ἢ ἀνδρείαν πόλιν εἴποι, ἀλλ' ἢ εἰς τοῦτο τὸ μέρος, ὃ προπολε-
 μεῖ τε καὶ στρατεύεται ὑπὲρ αὐτῆς; Οὐδ' ἂν εἰς, ἔφη, εἰς ἄλλο

alapítottuk államban egynémely polgárnak olyasvalami ismerete, a melylyel az állami ügyek közül nem egy bizonyosra **D** ad tanácsot, hanem magára az egész államra, hogy pl. milyen úton-módon viselkedhetik a legjobban úgy önmagával, mint a többi államokkal szemben? Bizony van. S melyik az, kérdeztem, és kikben van meg? Épp maga az örök ismerete, felelte ő rá, és azokban az uralkodókban, a kiket most tökéletes öröknek mondtunk. Ennél a tudásnál fogva tehát minek mondanád most már az államot? Jó tanácsúnak, felelé, és valóban bölcsnek. Vajjon tehát, kérdém tovább, azt hiszed, hogy több kovács lesz az államban, mint ilyen igazi **E** ör? Kovács sokkal, volt rá az ő felelete. Így tehát a többiek között, a kiket csak meglevő ismereteik miatt valamiknek nevezünk, mindnyájok között is ezek volnának a legkevesebben? Még pedig sokkal. Tehát a maga legkisebb csoportjának és osztályának következtében s a benne meglevő vezető és uralkodó tudásnál fogva lesz az egész, természet szerint alapított állam bölcs; s ez az, úgy látszik, már természettől legkisebb ⁴²⁹ testület lesz az, a melyet megillet, hogy részesüljön ebben a tudásban, a melynek egyesegyedül kell a többi tudás között bölcsesség nevet adnunk. Betűről-betűre igazat mondasz, válaszolta ő erre. Ezt az egyet hát már a négy közül, nem tudom ugyan, hogy miként, íme megtaláltuk, meg pedig mind őt magát is, mind hogy hol is fészkel az államban. Én legalább azt gondolom, felelte ő, hogy eléggé megtaláltuk.

VII. De már a bátorságot, még pedig úgy őt magát, mint hogy melyik részében rejlik az államnak, a mely miatt ilyenek mondjuk az államot, nem valami nagyon nehéz észrevennünk. Hogy-hogy? Ugyan kicsoda mondaná az államot, **B** kérdém tőle, akár gyávának, akár bátorinak, más egyébre való tekintetből, mint épp arra a részére, a mely hadakozik és sikra is száll miatta? Senkifia, mondotta ő, más egyéb tekintetből. Mert nem hiszem, folytattam tovább, hogy a többiek

τι. Οὐ γὰρ οἶμαι, εἶπον, οἳ γε ἄλλοι ἐν αὐτῇ ἢ δειλοὶ ἢ ἀνδρεῖοι ὄντες κύριοι ἂν εἶεν ἢ τοίαν αὐτὴν εἶναι ἢ τοίαν. Οὐ γάρ. Καὶ ἀνδρεία ἄρα πόλις μέρει τινὲ ἑαυτῆς ἐστί, διὰ τὸ ἐν

C ἐκείνῳ ἔχειν δύναμιν τοιαύτην, ἣ διὰ παντὸς σώσει τὴν περὶ τῶν δεινῶν δόξαν, ταῦτά τε αὐτὰ εἶναι καὶ τοιαῦτα, ἃ τε καὶ οἶα ὁ νομοθέτης παρήγγειλεν ἐν τῇ παιδείᾳ. ἢ οὐ τοῦτο ἀνδρείαν καλεῖς; Οὐ πάνυ, ἔφη, ἔμαθον ὁ εἶπες, ἀλλ' αὐθις εἰπέ. Σωτηρίαν ἔγωγ', εἶπον, λέγω τινὰ εἶναι τὴν ἀνδρείαν. Ποίαν δὲ σωτηρίαν; Τὴν τῆς δόξης τῆς ὑπὸ νόμου διὰ τῆς παιδείας γεγονυίας περὶ τῶν δεινῶν, ἃ τέ ἐστι καὶ οἶα. διὰ παντὸς δὲ ἔλεγον [αὐτὴν σωτηρίαν] τὸ ἐν τε λύπαις ὄντα διασώζεσθαι αὐτὴν

D καὶ ἐν ἡδοναῖς καὶ ἐν ἐπιθυμίαις καὶ ἐν φόβοις καὶ μὴ ἐκβάλλειν. ᾧ δὲ μοι δοκεῖ ὅμοιον εἶναι, ἐθέλω ἀπεικάζειν, εἰ βούλει. Ἀλλὰ βούλομαι. Οὐκοῦν οἶσθα, ἣν δ' ἐγώ, ὅτι οἱ βαφρεῖς, ἐπειδὴν βουληθῶσι βάψαι ἕρια ὥστε εἶναι ἀλουργά, πρῶτον μὲν ἐκλέγονται ἐκ τοσούτων χρωμάτων μίαν φύσιν τὴν τῶν λευκῶν, ἔπειτα προπαρασκευάζουσιν οὐκ ὀλίγην παρασκευὴν θεραπεύσαντες, ὅπως δέξεται ὃ τι μάλιστα τὸ ἄνθος, καὶ οὕτω δὴ βάπτουσι·

E καὶ ὁ μὲν ἂν τούτῳ τῷ τρόπῳ βαφῇ, θευσοποιὸν γίγνεται τὸ βαφέν, καὶ ἡ πλῆσις οὗτ' ἄνευ ῥυμμάτων οὔτε μετὰ ῥυμμάτων δύναται αὐτῶν τὸ ἄνθος ἀφαιρεῖσθαι· ἃ δ' ἂν μὴ, οἶσθα οἶα δὴ γίγνεται, ἐάν τις ἄλλα χρώματα βάπτῃ ἐάν τε καὶ ταῦτα μὴ προθεραπεύσας. Οἶδα, ἔφη, ὅτι ἐκπλυτὰ καὶ γελοῖα. Τοιοῦτον τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, ὑπόλαβε κατὰ δύναμιν ἐργάζεσθαι καὶ ἡμᾶς,

430 ὅτε ἐξελεγόμεθα τοὺς στρατιώτας καὶ ἐπαιδεύομεν μουσικῇ καὶ γυμναστικῇ· μηδὲν οὔου ἄλλο μηχανᾶσθαι, ἢ ὅπως ἡμῖν ὃ τι κάλλιστα τοὺς νόμους πεισθέντες δέξοιντο ὥσπερ βαφὴν, ἵνα

már akár gyávák, akár bátrak benne, döntő hatást gyakorol-
 nának arra, hogy ilyen legyen-e vagy olyan. Persze hogy
 nem. Így tehát vitéznek is a maga bizonyos része miatt vitéz
 az állam, mivel olyan ereje van neki ebben, a mely mindég
 megvédi a félelmetesről való azt a nézetet, hogy a dolog C
 ugyanaz és olyan, a minek és a milyennek a törvényhozó a
 nevelés alkalmával kijelentette. Vagy nem ezt mondd bá-
 torságnak? Nem nagyon értem, a mit mondasz, jegyezte meg
 ő erre; mondd el hát még egyszer. A mi engem illet, folytat-
 tam, valamiféle védelemnek mondom a bátorságot. Miféle
 védelemnek? A félelmetesről, hogy t. i. mi ez és milyen, a
 törvény útján a nevelés által alakult nézet védelmének. Azt
 mondtam pedig, hogy [maga a védelem] mind a gondok
 között, mind az élvezetekben, a vágyak közt és félelem alkal- D
 mával mindég megvédi azt és soha el nem veszíti. S a mihez
 hasonlónak látom, ha akarod, hát szívesen összemérem vele.
 Persze, hogy akarom. Tehát tudod azt, folytattam tovább,
 hogy, mikor bíbor színűre akarják festeni a gypjut a festők,
 a sokféle szinből legelőször is kiszemelnek egy fajtát, a
 fehérét, ezt azután előkészítik s nagy gondosan kidolgozzák,
 hogy mentől elevenebben vegye fel a színt magába s csak
 így festik meg. S a mit aztán így festettek meg, az megtartja E
 színét a festés után és a mosás, legyen ez lúg nélkül, vagy
 lúggal, nem bírja elvenni a ragyogó fényét; de a mit nem
 így, arról tudod, hogy milyen lesz, már akár más színűre
 festi is valaki, akár ilyenre, hogy ha jól elő nem készítette.
 Tudom bizony, válaszolta ő rá, hogy nevetségesen elmosó-
 dott. Képzeld el most, folytattam tovább, hogy erőnkhez ké-
 pest szakasztott ezt tettük mi is, mikor a harcosokat kisse-
 meltük s zene és testgyakorlás segítségével kiképeztük. Gon- 430
 dold el, hogy csakis arra törekedtünk, hogy a törvényeket,
 mint valami színt, meggyőződésből a lehető legszebben ve-
 gyék fel magukba, hogy csak megtartsa színét a meggyőző-

δευσοποιὸς αὐτῶν ἢ δόξα γίγνοιτο καὶ περὶ δεινῶν καὶ περὶ τῶν ἄλλων, διὰ τὸ τὴν τε φύσιν καὶ τὴν τροφὴν ἐπιτηδεῖαν ἐσχεκῆ-
ναι, καὶ μὴ αὐτῶν ἐκπλύναι τὴν βαφὴν τὰ ῥύμματα ταῦτα, δεινὰ

B ὄντα ἐκκλύζειν, ἥ τε ἡδονή, παντὸς χαλεστραίου δεινότερα οὖσα τοῦτο ὄραν καὶ κονίας, λύπη τε καὶ φόβος καὶ ἐπιθυμία, παν-
τὸς ἄλλου ῥύμματος. τὴν δὲ τοιαύτην δύναμιν καὶ σωτηρίαν διὰ παντὸς δόξης ὀρθῆς τε καὶ νομίμου δεινῶν πέρι καὶ μὴ ἀν-
δρείαν ἔγωγε καλῶ καὶ τίθεμαι, εἰ μὴ τι σὺ ἄλλο λέγεις. Ἄλλ' οὐδέν, ἦ δ' ὅς, λέγω. δοκεῖς γάρ μοι τὴν ὀρθὴν δόξαν περὶ τῶν αὐτῶν τούτων ἄνευ παιδείας γεγонуῖαν, τὴν τε θηριώδη καὶ ἀν-
θραποδώδη, οὔτε πάνυ νόμιμον ἡγεῖσθαι, ἄλλο τέ τι ἢ ἀνδρείαν
C καλεῖν. Ἀληθέστατα, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις. Ἀποδέχομαι τοίνυν τοῦτο ἀνδρείαν εἶναι. Καὶ γὰρ ἀποδέχου, ἦν δ' ἐγώ, πολιτικὴν γε, καὶ ὀρθῶς ἀποδέξει· αὐθις δὲ περὶ αὐτοῦ, ἐὰν βούλῃ, ἔτι κάλλιον δίίμεν. νῦν γὰρ οὐ τοῦτο ἐζητοῦμεν, ἀλλὰ δικαιοσύνην· πρὸς οὖν τὴν ἐκείνου ζήτησιν, ὡς ἐγῶμαι, ἱκανῶς ἔχει. Ἀλλὰ καλῶς ἔφη, λέγεις.

D VIII. Δύο μὲν, ἦν δ' ἐγώ, ἔτι λοιπά, ἃ δεῖ κατιδεῖν ἐν τῇ πόλει, ἥ τε σωφροσύνη καὶ οὗ δὴ ἕνεκα πάντα ζητοῦμεν δικαιο-
σύνη. Πάνυ μὲν οὖν. Πῶς οὖν ἂν τὴν δικαιοσύνην εὑροίμεν, ἵνα μηκέτιπραγματευώμεθα περὶ σωφροσύνης; Ἐγὼ μὲν τοίνυν ἔφη, οὔτε οἶδα οὔτ' ἂν βουλοίμην αὐτὸ πρότερον φανῆναι, εἴ-
περ μηκέτι ἐπισκεψόμεθα σωφροσύνην· ἀλλ' εἰ ἔμοιγε βούλει χαρίζεσθαι, σκόπει πρότερον τοῦτο ἐκείνου. Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ'
E ἐγώ, βούλομαι γε, εἰ μὴ ἀδικῶ. Σκόπει δὴ, ἔφη. Σκεπτέον, εἶπον· καὶ ὥς γε ἐντεῦθεν ἰδεῖν, ξυμφωνίᾳ τινὶ καὶ ἁρμονίᾳ

désük mind a félelmetesről, mind a többi dolgokról, mivel már megkapták megfelelő természetöket és nevelésöket és színök fényét nem mossák ki ezek a lügfélék, pedig a kimosásra alkalmasak, sem a gyönyör, a mely sokkal hatékonyabb minden hamúzsirnál és mésznél, sem a fájdalom, félelem és B vágy, a mely erősebb minden más lügnál. Tehát az efféle erő s a félelmetesről és nem-félelmesről való helyes és törvényes meggyöződésnek minden körülmények közötti védelmét nevezem és teszem én fel most már bátorságnak, ha ugyan nincs ellene semmi ellenvetésed. Persze hogy nincs, válaszolta ő rá; mert úgy veszem észre, hogy azt az épp ugyanezen dolgokról való helyes meggyöződést, a mely nem nevelés útján alakult, u. m. a vadállatét és a rabszolgaét, nem igen tartod törvény szerintinek s másvalaminek is hívod, C mint bátorságnak. Szent igaz, a mit mondasz, volt az ő felelete. Elfogadom hát, hogy ez a bátorság. Csak fogadd el, fogadd, mondtam én neki, legalább hogy az állami, és helyesen cselekszel vele. De ha akarod, egy más alkalommal még alaposabban átmegyünk rajta. Most azonban nem ezt keressük, hanem az igazságosságot; annak a keresésével tehát, azt hiszem, már végeztünk. Igazán jól beszélsz, felelte ő erre.

VIII. Még csak két dolog volna e szerint hátra, folytattam D én tovább, a mit meg kell az államban vizsgálnunk: a mértékletesség és a minek a kedvéért valamennyiöket kerestjük, az igazságosság. Mindenesetre. Hogyan találhatnók meg az igazságosságot most már, úgy, hogy a mértékletességgel éppen ne törödjünk? Már én bizony, feleli ő rá, se nem tudom, se nem szeretném, hogy ezt pillantanók meg először, ha már a mértékletességet többé meg nem vizsgáljuk; hanem, ha szívességet akarsz nekem tenni, hát ezt vizsgáld meg előbb s ne amaszt. Jól van, szíves-örömmel, mon-E dottam én neki, ha nem cselekszem helytelenül. Hát csak

προσέεικε μᾶλλον ἢ τὰ πρότερον. Πῶς; Κόσμος πού τις, ἦν
 δ' ἐγώ, ἡ σωφροσύνη ἐστὶ καὶ ἡδονῶν τινῶν καὶ ἐπιθυμιῶν ἐγ-
 κράτεια, ὥς φασι, κρείττω δὴ αὐτοῦ λέγοντες οὐκ οἶδ' ὄντινα
 τρόπον, καὶ ἄλλα ἅττα τοιαῦτα ὥσπερ ἔχνη αὐτῆς φαίνεται· ἡ
 γάρ; Πάντων μάλιστα, ἔφη. Οὐκοῦν τὸ μὲν κρείττω αὐτοῦ γε-
 431 λοῖον; ὁ γὰρ ἑαυτοῦ κρείττων καὶ ἤττων δήπου ἂν αὐτοῦ εἴη
 καὶ ὁ ἤττων κρείττων· ὁ αὐτὸς γὰρ ἐν ἅπασι τούτοις προσαγο-
 ρεύεται. Τί δ' οὐ; Ἄλλ', ἦν δ' ἐγώ, φαίνεται μοι βούλεσθαι
 λέγειν οὗτος ὁ λόγος, ὥς τι ἐν αὐτῷ τῷ ἀνθρώπῳ περὶ τὴν ψυ-
 χὴν τὸ μὲν βέλτιον ἔνι, τὸ δὲ χεῖρον, καὶ ὅταν μὲν τὸ βέλτιον
 φύσει τοῦ χείρονος ἐγκρατὲς ᾖ, τοῦτο λέγειν τὸ κρείττω αὐτοῦ·
 ἐπαινεῖ γοῦν· ὅταν δὲ ὑπὸ τροφῆς κακῆς ἢ τινος ὁμιλίας κρα-
 Βτηθῇ ὑπὸ πλήθους τοῦ χείρονος σμικρότερον τὸ βέλτιον ὄν,
 τοῦτο δὲ ὥς ἐν ὀνείδει ψέγειν τε καὶ καλεῖν ἤττω ἑαυτοῦ καὶ
 ἀκόλαστον τὸν οὕτω διακείμενον. Καὶ γὰρ ἔοικεν, ἔφη. Ἀπό-
 βλεπε τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς τὴν νέαν ἡμῖν πόλιν, καὶ εὐρή-
 σεις ἐν αὐτῇ τὸ ἕτερον τούτων ἐνόν· κρείττω γὰρ αὐτὴν δικαίως
 φήσεις προσαγορεύεσθαι, εἴπερ, οὐ τὸ ἄμεινον τοῦ χείρονος ἄρ-
 χει, σῶφρον κλητέον καὶ κρείττον αὐτοῦ. Ἄλλ' ἀποβλέπω, ἔφη,
 καὶ ἀληθῆ λέγεις. Καὶ μὴν καὶ τὰς γε πολλὰς καὶ παντοδαπὰς
 C ἐπιθυμίας καὶ ἡδονὰς τε καὶ λύπας ἐν παισὶ μάλιστα ἂν τις
 εὖροι καὶ γυναιξὶ καὶ οἰκέταις καὶ τῶν ἐλευθέρων λεγομένων ἐν

kezd el, mondotta. Így hát meg kell már vizsgálnom, szó-
 lottam; tehát erről az álláspontról nézve a dolgot az előbbi-
 nél jobban hasonlít valami összhangzathoz és harmoniához.
 Hogy-hogy? Mert valószínűen valami rend a mértékletesség,
 folytattam tovább, s a mint mondják, uralkodás bizonyos
 élvezetek és vágyak felett s ezért mondogatják, én nem tu-
 dom, hogy miképpen, róla, hogy úr saját maga felett s még
 más egyéb nyomai is mutatkoznak neki. Vagy nem? Egy
 betűnyi szó se fér hozzá, felelte ő erre. De ez az «úr saját
 maga felett» kifejezés nem nevetséges dolog-e? Mert hiszen
 a «maga felett úr» természetesen «önmagának a szolgája» is
 volna most már s a szolga viszont úr is egyszersmind; ezek-
 kel az összes kifejezésekkel ugyanis ugyanazt az egy embert ⁴³¹
 nevezik. Már hogyné? Ámde, tettem én hozzá, nekem úgy
 tetszik, hogy ez a kifejezés csakis azt akarja mondani, hogy
 az emberben magában, már a mi lelkét illeti, egy jobb és egy
 rosszabb fél lakozik, s mikor ez a természettől jobbik fél az
 úr a rosszabbon, akkor mondják ezt róla, hogy «úr saját
 maga felett» — ez legalább dicsérő kifejezés — mikor pedig
 a rossz nevelés és bizonyos társaság következtében a hitvá-
 nyabbnak a tömege legyőzi a különben is kisebb jót, akkor
 ezt mintegy gyalázó kifejezéssel szidja az ember s az ily álla-
 potban levőt a maga szolgájának és mértékletlennek hívja.
 S ez egészen természetes is, jegyezte meg ő erre. S most vesd
 tekintetedet, folytattam én, a mi új államunkra s majd meg-
 látod, hogy az egyikőjük megvan benne. Méltán mondod
 ugyanis róla, hogy úr önmaga felett, feltéve, hogy azt, a mi-
 nek jobbik fele a hitványabbon uralkodik, mértékletesnek s
 önmagánál erősebbnek kell mondanunk. Rá vetem már,
 mondotta ő, és igazat mondasz. Azután meg a sok és min-
 denféle vágyat, gyönyörélményt és fájdalmat is megellelheti
 benne az ember, legfőképpen a gyermekeknél, asszonyoknál, C
 rabszolgáknál s az úgynevezett szabad emberek közt a tö-

τοῖς πολλοῖς τε καὶ φαύλοις. Πάνυ μὲν οὖν. Τὰς δέ γε ἀπλᾶς τε καὶ μετρίας, αἱ δὴ μετὰ νοῦ τε καὶ δόξης ὀρθῆς λογισμῶ ἄγονται, ἐν ὀλίγοις τε ἐπιτεύξει καὶ τοῖς βέλτιστα μὲν φύσι, βέλτιστα δὲ παιδευθεῖσιν. Ἀληθῆ, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ταῦτα ὁρᾷς ἐνόντα σοι ἐν τῇ πόλει, καὶ κρατουμένας αὐτόθι τὰς ἐπιθυμίας

Δ τὰς ἐν τοῖς πολλοῖς τε καὶ φαύλοις ὑπὸ τε τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς φρονήσεως τῆς ἐν τοῖς ἐλάττωσί τε καὶ ἐπιεικιστέροις ;

Ἐγὼ γ', ἔφη.

ΙΧ. Εἰ ἄρα δεῖ τινὰ πόλιν προσαγορεύειν κρείττω ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ αὐτὴν αὐτῆς, καὶ ταύτην προσρητέον. Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη. Ἄρ' οὖν οὐ καὶ σώφρονα κατὰ πάντα ταῦτα ; Καὶ μάλα, ἔφη. Καὶ μὴν εἴπερ αὖ ἐν ἄλλῃ πόλει ἡ αὐτὴ δόξα ἔνεστι τοῖς τε ἄρχουσι καὶ ἀρχομένοις περὶ τοῦ οὕτως

Ε τινὰς δεῖ ἄρχειν, καὶ ἐν ταύτῃ ἂν εἴῃ τοῦτο ἐνόν · ἢ οὐ δοκεῖ ; Καὶ μάλα, ἔφη, σφόδρα. Ἐν ποτέροις οὖν φήσεις τῶν πολιτῶν τὸ σωφρονεῖν ἐνεῖναι, ὅταν οὕτως ἔχωσιν, ἐν τοῖς ἄρχουσιν ἢ ἐν τοῖς ἀρχομένοις ; Ἐν ἀμφοτέροις που, ἔφη. Ὅρᾳς οὖν, ἦν δ' ἐγὼ, ὅτι ἐπιεικῶς ἐμαντευόμεθα ἄρτι, ὡς ἀρμονία τινὶ ἡ σωφροσύνη ὁμοίωται ; Τί δὴ ; Ὅτι οὐχ ὥσπερ ἡ ἀνδρεία καὶ

432 ἡ σοφία ἐν μέρει τινὶ ἐκατέρᾳ ἐνοῦσα ἡ μὲν σοφὴν, ἡ δὲ ἀνδρείαν τὴν πόλιν παρείχετο, οὐχ οὕτω ποιεῖ αὕτη, ἀλλὰ δι' ὅλης ἀτεχνῶς τέταται, διὰ πασῶν παρεχομένη ξυνάδοντας τοὺς τε ἀσθενεστάτους ταυτὸν καὶ τοὺς ἰσχυροτάτους καὶ τοὺς μέσους εἰ μὲν βούλει, φρονήσει, εἰ δὲ βούλει, ἰσχύι, εἰ δέ, καὶ πλήθει ἢ χρήμασιν ἢ ἄλλῳ ὁτιούτων · ὥστε ὀρθότατ' ἂν

megnél és a salaknépségben. Mindenesetre. Míg az egyszerű és mértékletes vágyakat, a melyeket az ész és a helyes meggyőződésnek megfontolása vezet, csak keveseknél találod meg, azoknál, a kik természetüknél fogva legtehetségesebbek s nevelésöknél fogva a legjobbak. Igaz, válaszolta ő rá. Azt veszed hát észre úgy-e, hogy ez is megvan az államban és D hogy a tömegnek és salaknépségnek vágyain uralkodik itt a kevesebbnek és derekabbnak vágya és belátása? Azt bizony én, válaszolta ő rá.

IX. Ha tehát valamely államról, akkor erről bátran el lehet mondani, hogy uralkodik gyönyörélvezetein és vágyain és úr saját maga felett. Teljességgel el, mondotta ő rá. Hát azt vajjon nem-e, hogy mindezeknél fogva mértékletes is egyszersmind? Még pedig nagyon is, felelte reá. S épp így viszont, ha egy más államban uralkodók is, alattvalók is ugyanazon egy véleményen vannak arról, hogy kiknek kell E uralkodniok, akkor már csak ebben is megvan ez az eset; vagy nem gondolod? Kétségtelen, hogy meg, mondotta ő. S melyik osztályáról mondod a polgároknak most már, ha így egy nézeten vannak, hogy megvan bennök a mértékletesség, az uralkodókról-e, vagy pedig az alattvalókról? Mind a kettejőkről, volt az ő válasza. Látod-e hát, kérdém tőle, hogy mily helyesen gyanítottuk az imént, hogy valami összhanghoz hasonlít a mértékletesség? S miért? Mert nem mint a bátorság és a bölcsesség, mindakettő csak egy bizonyos részé- 432 ben van meg s ez bölcsesé, amaz pedig bátorra teszi az államot, a mértékletesség nem így működik, hanem teljességgel kiterjed az egész államra és tökéletesen egybehangzóvá tesz minden embert, a leggyöngébbet éppen úgy, mint a legerősebbet és a közepeset, ha úgy tetszik, belátásban, ha úgy tetszik, erőben, vagy akár számban, gazdagságban, vagy más egyéb efféleben, úgyannyira, hogy a legnagyobb joggal nevezhetjük ezt a vélemény-egyenlőséget mértékletességnek,

φαίμεν ταύτην τὴν ὁμόνοιαν σωφροσύνην εἶναι, χείρονός τε καὶ ἀμείνωνος κατὰ φύσιν συμφωνίαν, ὁπότερον δεῖ ἄρχειν καὶ ἐν πόλει καὶ ἐν ἐνὶ ἐκάστω. Πάνυ μοι, ἔφη, ξυνδοκεῖ. Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ· τὰ μὲν τρία ἡμῖν ἐν τῇ πόλει κατωπται, ὥς γε οὕτωςι δόξει· τὸ δὲ δὴ λοιπὸν εἶδος, δι' ὃ ἂν ἔτι ἀρετῆς μετέχοι πόλις, τί ποτ' ἂν εἴη; δῆλον γάρ; ὅτι τοῦτό ἐστιν ἡ δικαιοσύνη. Δῆλον. Οὐκοῦν, ὦ Γλαύκων, νῦν δὴ ἡμᾶς δεῖ ὥσπερ κωνηγέτας τινὰς θάμνον κύκλῳ περιίστασθαι προσέχοντας τὸν νοῦν, μὴ πῃ διαφύγῃ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἀφανισθεῖσα ἄδηλος γένηται· φανερόν γάρ δὴ ὅτι ταύτῃ πῃ ἔστιν· ὅρα οὖν καὶ προθυμοῦ κατιδεῖν, ἐάν πως πρότερος ἐμοῦ ἴδῃς καὶ ἐμοὶ φράσῃς. Εἰ γὰρ ὄφελον, ἔφη· ἀλλὰ μᾶλλον, ἐάν μοι ἐπομένῳ χρῇ καὶ τὰ δεικνύμενα δυναμένῳ καθορᾶν, πάνυ μοι μετρίως χρήσει. Ἔπου, ἦν δ' ἐγώ, εὐξάμενος μετ' ἐμοῦ. Ποιήσω ταῦτα, ἀλλὰ μόνον, ἦ δ' ὅς, ἡγοῦ. Καὶ μὴν, εἶπον ἐγώ, δύσβατός γέ τις ὁ τόπος φαίνεται καὶ ἐπίσκοις· ἔστι γοῦν σκοτεινὸς καὶ δυσδιερευνήτος· ἀλλὰ γὰρ ὅμως ἱτέον. Ἰτέον γάρ, ἔφη. καὶ ἐγὼ κατιδὼν Ἰοῦ ἰοῦ, εἶπον, ὦ Γλαύκων· κινδυνεύομέν τι ἔχειν ἵχνος, καὶ μοι δοκεῖ οὐ πάνυ τι ἐκφευξείσθαι ἡμᾶς. Εὖ ἀγγέλλεις, ἦ δ' ὅς. Ἡ μὴν, ἦν δ' ἐγώ, βλακικόν γε ἡμῶν τὸ πάθος. Τὸ ποῖον; Πάλαί, ὦ μακάριε, φαίνεται πρὸ ποδῶν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς κυλινδεῖσθαι, καὶ οὐχ ἑωρῶμεν ἄρ' αὐτό, ἀλλ' ἡμεν καταγελαστότατοι· ὥσπερ οἱ ἐν ταῖς χερσὶν ἔχοντες ζητοῦσιν ἐνίοτε ὃ ἔχουσι, καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτὸ μὲν οὐκ ἀπεβλέπομεν, πόρρω δέ ποι ἀπεσκοποῦμεν, ἥ δὴ καὶ ἐλάνθανεν ἴσως ἡμᾶς. Πῶς, ἔφη, λέγεις;

azaz a természettől hitványabb és derekabb egybehangzásának abban, hogy ugyan melyik uralkodjon a másikon az államban is, meg külön-külön is minden egyes embernél. Tökéle- **B** tesen osztozom a nézetedben, volt rá az ő felelete. Helyes, mondtam én neki; azt a hármat megleltük hát az államban, a mint már ezekből látszik; a még hátralevő faj azonban, a mely részt juttat még az államnak az erényből, ugyan mi lehetne most már? Csak világos, hogy ez az igazságosság? Persze hogy világos. Most hát csak, édes Glaukon, álljuk körül, mint a vadászok a bokrot, s tartsuk szemmel, hogy el ne surranjon előlünk az igazságosság s eltűnve a szemünk elől, **C** láthatatlanná ne legyen. Mert kétségtelen, hogy itt rejtőzik valahol. Légy hát résen és ügyelj, hogy észrevedd s mondd nekem, ha előbb látnád meg énnálam. Csak tehetném, mondtotta ő rá; hanem hát helyesen teszed, ha inkább csak kísérednek nézel engem, a kinek nagyon elég, ha észreveszi, a mit mutattak. Akkor hát csak utánam, mondom én neki, ha imádkoztál már velem együtt. Megyek, megyek, te csak vezess, mondtotta. De bizony járhatatlan ám ez a hely, szólottam én, és koromsötét; már legalább is oly homályos, hogy át-cserkészhetetlen. De hát azért vágjunk egyszerre neki! Vág- **D** junk neki, felelte ő. S én oda nézek és felkiáltok: Nini, édes Glaukon, mondom neki, úgy látom, hogy nyomon vagyunk, s azt hiszem, hogy nem egyhamar illan el előlünk. Jó hírt mondasz, jegyezte meg ő rá. Már az igaz, tettem én hozzá, hogy buta egy dolog ez a mi esetünk. Melyik? Már jó ideje úgy tetszik, drága barátom, hogy kezdettől fogva itt ténfereg a lábunk előtt s mégse láttuk, hanem csupa nevetség tárgyává tettük magunkat, mint a kik nem egyszer azt keresgél-
lik, a mit a kezökben tartanak. Szakasztott így mi is valahova **E** a messzeségbe bámultunk s erre nem hederítettünk s így persze hogy titokban maradt előttünk. Hogy érted ezt? kérdezte. Úgy, válaszoltam én erre, hogy, úgy látszik, már rég-

Οὕτως, εἶπον, ὡς δοκοῦμέν μοι καὶ λέγοντες αὐτὸ καὶ ἀκούον-
τες πάλαι οὐ μανθάνειν ἡμῶν αὐτῶν, ὅτι ἐλέγομεν τρόπον τινὰ
αὐτὸ. Μακρόν, ἔφη, τὸ προσίμιον τῷ ἐπιθυμοῦντι ἀκοῦσαι.

433 X. Ἄλλ', ἦν δ' ἐγώ, ἄκουε, εἴ τι ἄρα λέγω. ὁ γὰρ ἐξ ἀρ-
χῆς ἐθέμεθα δεῖν ποιεῖν διὰ παντός, ὅτε τὴν πόλιν κατφκίζο-
μεν, τοῦτό ἐστιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἥτοι τούτου τι εἶδος ἡ δικαιο-
σύνη. ἐθέμεθα δὲ δήπου καὶ πολλάκις ἐλέγομεν, εἰ μέμνησαι,
ὅτι ἓνα ἕκαστον ἐν δέοι ἐπιτηθεύειν τῶν περὶ τὴν πόλιν, εἰς ὃ
αὐτοῦ ἡ φύσις ἐπιτηδαιοτάτη πεφυκυῖα εἴη. Ἐλέγομεν γάρ. Καὶ
μὴν ὅτι γε τὸ τὰ αὐτοῦ πράττειν καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν δίκαιο-
B σύνη ἐστί, καὶ τοῦτο ἄλλων τε πολλῶν ἀκηκόαμεν καὶ αὐτοὶ
πολλάκις εἰρήκαμεν. Εἰρήκαμεν γάρ. Τοῦτο τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ,
ὦ φίλε, κινδυνεύει τρόπον τινὰ γιγνόμενον ἡ δικαιοσύνη εἶναι,
τὸ τὰ αὐτοῦ πράττειν. οἶσθα ὅθεν τεκμαίρομαι; Οὐκ, ἀλλὰ λέγ',
ἔφη. Δοκεῖ μοι, ἦν δ' ἐγώ, τὸ ὑπόλοιπον ἐν τῇ πόλει ὧν ἐσκέμ-
μεθα, σωφροσύνης καὶ ἀνδρείας καὶ φρονήσεως, τοῦτο εἶ-
ναι, ὃ πᾶσιν ἐκείνοις τὴν δύναμιν παρέσχεν, ὥστε ἐγγενέσθαι,
C καὶ ἐγγενομένοις γε σωτηρίαν παρέχειν, ἥωσπερ ἂν ἐνῇ. καίτοι
ἔφαμεν δικαιοσύνην ἔσσεσθαι τὸ ὑπολειφθὲν ἐκείνων, εἰ τὰ τρία
εἴρωμεν. Καὶ γὰρ ἀνάγκη, ἔφη. Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, εἰ
δέοι γε κρίναι, τί τὴν πόλιν ἡμῖν τούτων μάλιστα ἀγαθὴν ἀπερ-
γάζεται ἐγγερόμενον, δύσκριτον ἂν εἴη, πότερον ἡ ὁμοδοξία τῶν
ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, ἢ ἡ περὶ δεινῶν τε καὶ μῆ, ἅττα
ἐστί, δόξης ἐννόμου σωτηρία ἐν τοῖς στρατιώταις ἐγγενομένη, ἢ

óta beszélünk és hallunk róla, a nélkül, hogy észrevettük volna magunkról, hogy tulajdonképpen róla beszélünk. Hosszú bevezetés bizony ez az olyannak, mondja ő erre, a ki úgy szeretné már, hogy hallja.

X. Hallgasd meg hát, mondom én erre neki, hogy van-e 433 valami abban, a mit mondok. Mert a mit már kezdetben,¹² mikor az államot alapítottuk, mint egyáltalán követendő elvet tűztünk magunk elé, ez, az én nézetem szerint, vagy ennek valami faja az igazságosság. Kitűztük pedig természetesen olyképp és nem egyszer megmondottuk, ha ugyan emlékszel reá, hogy mindenkinek külön-külön csakis egy dologgal kell az államban foglalkoznia, már a mire természeténél fogva a legjobban rátermett. Persze, hogy megmondottuk. S így persze meg azt is, hogy bizony a saját maga dolgát végezni és sokfelé nem kapkodni, ez az igazságosság, ezt is sokaktól hallottuk és magunk is nem egyszer mondtuk. B Mondottuk bizony. Úgy látszik tehát most már, drága barátom, mondtam én, hogy a saját maga dolgát végezni, ha ez egy bizonyos módon történik, igazságosság. S tudod-e, hogy miből következtetem ezt? Nem, hát mondd meg, felelte ő rá. Azt gondolom, folytattam tovább, hogy a még hátramaradó rész az államban a megvizsgáltuk dolgok, a mértékletesség, bátorság és belátás után, épp az, a mi ezeknek valamennyiöknek megadja az erőt arra, hogy létrejöjjenek s ha létrejöttek, védelmet nyújt nekik, a míg csak meg- C van bennök; aztán meg mondtunk is, hogy, ha azt a hármát megtaláltuk, az utánok hátramaradó rész lesz az igazságosság. S ez szükségképp így is van, mondtatta ő rá. De persze ha azt kellene meghatároznunk, mondtam tovább, hogy melyikőjük teszi legelső sorban jóvá az ő jelenlétével az államot, ezt bajos volna eldönteni: vajjon a vélemény-egyenlőség-e az uralkodók és alattvalók között, vagy a félelmetes és nem-félelmetes mibenléte felől alkotott törvényes meg-

ἡ ἐν τοῖς ἄρχουσι φρόνησίς τε καὶ φυλακὴ ἐνοῦσα, ἣ τοῦτο
Δ μάλιστα ἀγαθὴν αὐτὴν ποιεῖ ἐνὸν καὶ ἐν παιδὶ καὶ ἐν γυναικὶ
καὶ δούλῳ καὶ ἐλευθέρῳ καὶ δημιουργῷ καὶ ἄρχοντι καὶ ἀρχο-
μένῳ, ὅτι τὸ αὐτοῦ ἕκαστος εἰς ὧν ἔπραττε καὶ οὐκ ἐπολυπραγ-
μόνει. Δύσκριτον, ἔφη· πῶς δ' οὐ; Ἐνάμιλλον ἄρα, ὥς ἔοικε,
πρὸς ἀρετὴν πόλεως τῇ τε σοφίᾳ αὐτῆς καὶ τῇ σωφροσύνῃ καὶ
τῇ ἀνδρείᾳ ἣ τοῦ ἕκαστον ἐν αὐτῇ τὰ αὐτοῦ πράττειν δύνاميς
Ε Καὶ μάλ', ἔφη. Οὐκοῦν δικαιοσύνην τό γε τούτοις ἐνάμιλλον ἂν
εἰς ἀρετὴν πόλεως θείης; Παντάπασι μὲν οὖν. Σκόπει κα.
τῇδε, εἰ οὕτω δοῖται. Ἄρα τοῖς ἄρχουσιν ἐν τῇ πόλει τὰς δίκας
προστάξεις δικάζειν; Τί μὴν; Ἡ ἄλλου οὐτινοσοῦν μᾶλλον ἐφι-
έμενοι δικάσουσιν ἢ τούτου, ὅπως ἂν ἕκαστοι μῆτ' ἔχωσι τὰ λ-
λότρια μῆτε τῶν αὐτῶν στέρωνται; Οὐκ, ἀλλὰ τούτου. Ὡς δι-
καίου ὄντος; Ναί, Καὶ ταύτῃ ἄρα πῃ ἡ τοῦ οἰκείου τε καὶ
ἑαυτοῦ ἕξις τε καὶ πράξις δικαιοσύνη ἂν ὁμολογοῖτο. Ἔστι
434 ταῦτα. Ἴδὲ δὴ, ἐὰν σοὶ ὅπερ ἐμοὶ ξυνδοκῇ. τέκτων σκυτοτόμου
ἐπιχειρῶν ἔργα ἐργάζεσθαι ἢ σκυτοτόμος τέκτονος, ἢ τὰ ὄργανα
μεταλαμβάνοντες τὰλλήλων ἢ τιμᾶς, ἢ καὶ ὁ αὐτὸς ἐπιχειρῶν
ἀμφοτέρω πράττειν, πάντα τὰλλα μεταλλαττόμενα ἄρά σοι ἂν τι
δοκεῖ μέγα βλάψαι πόλιν; Οὐ πάνυ, ἔφη. Ἄλλ' ὅταν γε, οἶμαι,
δημιουργὸς ὧν ἢ τις ἄλλος χρηματιστὴς φύσει ἔπειτα ἐπαιρό-
μενος ἢ πλούτῳ ἢ πλήθει ἢ ἰσχύϊ ἢ ἄλλῳ τῷ τοιούτῳ εἰς τὸ

győződésnek épségben tartása a harcosoknál, vagy az uralkodókban lakozó belátás és éberség, vagy az teszi-e legelső sorban jóvá, hogy a gyermekekben is, asszonyokban is, rab-szolgákban és szabad emberekben is, valamint a kézművesekben, uralkodókban és alattvalókban is megvan az a tulajdonság, hogy mindegyikőjük csakis a saját maga dolgát végzi s a más dolgába nem ártja magát. Biz ezt nehéz eldönteni, mondotta ő erre; hogy is ne volna? Vetélkedik tehát, úgy látszik, az állam erénye dolgában a bölcseségével is, meg a mértékletességével és bátorságával is az a tehetség, hogy minden emberfia csakis a maga dolgát végzi öbenne. Még pedig nagyon is, volt az ő felelete. Nemde tehát az igazságos-^E ságot velök vetélkedőnek állítod az állam erénye dolgában? Annak hát, mindenesetre. S most vizsgálj meg erről az oldaláról is, hogy így gondolkodol-e róla: vajjon az uralkodóknak feladatukká teszed-e, hogy a pörös ügyekben döntsenek az államban? Hogyne? S vajjon más egyéb valami lesz-e ítéletök alkalmával az ő főtörékvésők, mint az, hogy egy emberfia se bitorolja a másét, se el ne veszítse a magáét? Nem más, hanem ez. Mivel ez az igazság? Persze. Tehát ebből a szempontból is meg lehetne állapodni abban, hogy a sajátjával való rendelkezés és a maga feladatának végzése az igazságosság. Úgy van. Figyelj csak most, hogy egy nézetén⁴³⁴ vagy-e ebben velem; ha az ács a vargának a mesterségét próbálná meg folytatni, vagy a varga az ácsét, vagy kicserélnék egymásnak a műszereit, vagy a bérét, vagy ugyanaz az egy próbálná meg mind a kettejök munkáját végezni, szóval mindezt felcserélnék, mit gondolsz, vajjon nagy kárára volna-e az államnak? Nem igen, válaszolta ő rá. Hanem aztán, gondolom, mikor egy kézműves, vagy egy másik pénzkereső ember már természetből fenhordva később az orrát akár vagyonánál, akár kiséreténél, vagy erejénél, vagy más ilyesfélénél fogva a harcosok osztályába próbálkozik befura-

τοῦ πολεμικοῦ εἶδος ἐπιχειρῇ ἰέναι, ἢ τῶν πολεμικῶν τις εἰς τὸ τοῦ βουλευτικοῦ καὶ φύλακος ἀνάξιος ὢν, καὶ τὰ ἀλλήλων οὗτοι ὄργανα μεταλαμβάνωσι καὶ τὰς τιμὰς, ἢ ὅταν ὁ αὐτὸς πάντα ταῦτα ἅμα ἐπιχειρῇ πράττειν, τότε οἴμῃ καὶ σοὶ δοκεῖν ταύτην τὴν τούτων μεταβολὴν καὶ πολυπραγμοσύνην ὀλεθρον εἶναι τῇ πόλει. Παντάπασι μὲν οὖν. Ἡ τριῶν ἄρα ὄντων γενῶν πολυπραγμοσύνη καὶ μεταβολὴ εἰς ἄλληλα μεγίστη τε βλάβη τῇ πόλει καὶ ὀρθότατ' ἂν προσαγορεύοιτο μάλιστα κακουργία. Κομιδῇ μὲν οὖν. Κακουργίαν δὲ τὴν μεγίστην τῆς ἑαυτοῦ πόλεως οὐκ ἀδικίαν φήσεις εἶναι; Πῶς δ' οὐ; Τοῦτο μὲν ἄρα ἀδικία.

XI. Πάλιν δὲ ὥδε λέγωμεν· χρηματιστικοῦ, ἐπικουρικοῦ, φυλακικοῦ γένους οἰκαιοπραγία, ἐκάστου τούτων τὸ αὐτοῦ πράττωντος ἐν πόλει, τοῦναντίον ἐκείνου δικαιοσύνη τ' ἂν εἴη καὶ τὴν πόλιν δικαίαν παρέχοι. Οὐκ ἄλλη ἔμοιγε δοκεῖ, ἢ δ' ὅς, ἔχειν ἢ ταύτη. Μηδέν, ἣν δ' ἐγώ, πω πάνυ παγίως αὐτὸ λέγωμεν, ἀλλ' ἐὰν μὲν ἡμῖν καὶ εἰς ἓνα ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων ἰὸν τὸ εἶδος τοῦτο ὁμολογῇται καὶ ἐκεῖ δικαιοσύνη εἶναι, συγχωρησόμεθα ἤδη· τί γὰρ καὶ ἐροῦμεν; εἰ δὲ μή, τότε ἄλλο τι σκεφόμεθα· νῦν δ' ἐκτελέσωμεν τὴν σκέψιν, ἣν φήθημεν, εἰ ἐν μείζονί τινι τῶν ἐχόντων δικαιοσύνην πρότερον ἐκεῖνο ἐπιχειρήσαιμεν θεάσασθαι, ῥᾶον ἂν ἐν ἐνὶ ἀνθρώπῳ κατιδεῖν οἶόν ἐστι, καὶ ἔδοξε δὴ ἡμῖν τοῦτο εἶναι πόλις, καὶ οὕτως φκίζομεν ὡς ἐδυνάμεθα ἀρίστην, εὖ εἰδότες ὅτι ἓν γε τῇ ἀγαθῇ ἂν εἴη. ὁ οὖν ἡμῖν ἐκεῖ ἐφάνη, ἐπαναφέρωμεν εἰς τὸν ἓνα, καὶ μὲν ὁμολογῇται, καλῶς ἔξει· ἐὰν δὲ τι ἄλλο ἐν τῷ ἐνὶ ἐμφαίνεται, πάλιν ἐπανιόντες ἐπὶ τὴν πόλιν βασανιοῦμεν, καὶ τάχ' ἂν παρ'

kodni, vagy valamelyik harcos a törvényhozók és örök közé, mikor nem oda való, és kicserélik egy a másnak az eszközeit és a bérét, vagy a mikor ugyanaz az egy ember ezt mind meg akarja tenni egyszerre : akkor azt hiszem, te is úgy gondolkodol, hogy ez az ő cseréjük és ide-oda kapkodásuk csak romlására van az államnak. Mindenesetre. Így tehát e szám szerint három osztálynak ide-oda kapkodása a munkában és kölcsönös cseréje egymással a legnagyobb kárára van az C államnak s a szó legigazibb értelmében valódi gonosztettnek mondható. Tökéletesen ennek. A legnagyobb gonosztettet pedig a saját maga állama ellen nem igazságtalanságnak mondod-e ? Már hogyné ? Ime, ez tehát az igazságtalanság.

XI. Másrésztől viszont azt kell mondanunk : az iparosok, védők és örök osztályának saját érdekében való munkálkodása, a mennyiben mindegyikőjük csak a maga feladatát teljesíti az államban, ennek épp az ellenkezője s talán igazságosság és az államot igazságossá teszi. Nekem is úgy tet- D szik, válaszolta ő rá, hogy így van a dolog. De ne beszéljünk, folytattam, oly szent meggyőződéssel róla, hanem csakis, ha minden egyes emberre vonatkoztatva is ugyanennek határoztuk meg a fogalmat és ekkor is igazságosság, akkor állapodjunk meg közösen benne. Mert mit is mondhatnánk egyebet ? De ha nem az, akkor majd más egyebet vizsgálunk. Most pedig már csak fejezzük be a vizsgálódást, a melyről azt tartottuk, hogy ha előbb egy bizonyos, az igazságosságot magában foglaló fontosabb dologban próbáljuk megnézni, akkor könnyebben észrevehetjük az egyes emberben, hogy micsoda ; E s ime úgy látszott nekünk, hogy ez az állam, és így mi a lehető legjobbat alapítottuk, jól tudva azt, hogy a jóban már csak benne kell lennie. Így tehát azt, a mit ott vettünk észre, most egyetlenegyre vonatkoztassuk, és ha megegyezik vele, akkor jól áll a dolgunk ; de ha másvalamit veszünk az egyes emberben észre, akkor újra az államhoz térjünk vissza s itt 435

ἄλληλα σκοποῦντες καὶ τρίβοντες ὥσπερ ἐκ πυρείων ἐκλάμψαι ποι-
 ήσαιμεν τὴν δικαιοσύνην, καὶ φανεράν γενομένην βεβαιωσαίμεθ'
 ἂν αὐτὴν παρ' ἡμῖν αὐτοῖς. Ἄλλ', ἔφη, καθ' ὁδόν ^{moderaten} τε λέγεις καὶ
 ποιεῖν χρή οὕτως. Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὃ γε ταῦτόν ἂν τις προσ-
 εῖποι μείζον τε καὶ ἔλαττον, ἀνόμοιον τυγχάνει ὃν ταύτῃ, ἥ
 B ταῦτόν προσαγορεύεται, ἥ ὅμοιον; Ὅμοιον, ἔφη. Καὶ δίκαιος
 ἄρα ἀνὴρ δικαίας πόλεως κατ' αὐτὸ τὸ τῆς δικαιοσύνης ^{formale} εἶδος
 οὐδὲν διοίσει, ἀλλ' ὅμοιος ἔσται. Ὅμοιος, ἔφη. Ἀλλὰ μέντο
 πόλις γε ἔδοξεν εἶναι δικαία, ὅτε ἐν αὐτῇ τριττὰ γένη φύσεων
 ἐνόντα τὸ αὐτῶν ἕκαστον ἔπραττε· σώφρων δὲ αὖ καὶ ἀνδρεία
 καὶ σοφὴ διὰ τῶν αὐτῶν τούτων γενῶν ἄλλ' ἅττα πάθη τε καὶ
 ἕξεις. Ἀληθῆ, ἔφη. Καὶ τὸν ἕνα ἄρα, ὦ φίλε, οὕτως ἀξιόσο-
 C μεν, τὰ αὐτὰ ταῦτα εἶδῃ ἐν τῇ αὐτοῦ φυγῇ ἔχοντα, διὰ τὰ αὐτὰ
 πάθη ἐκείνοις τῶν αὐτῶν ὀνομάτων ὀρθῶς ἀξιούσθαι τῇ πόλει.
 Πᾶσα ἀνάγκη, ἔφη. Εἰς φαῦλόν γε αὖ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ θαυμάσιε,
 σκέμμα ἐμπεπτώκαμεν περὶ φυγῆς, εἴτε ἔχει τὰ τρία εἶδη ταῦτα
 ἐν αὐτῇ εἴτε μή. Οὐ πάνυ μοι δοκοῦμεν, ἔφη, εἰς φαῦλον. Ἰσως
 γάρ, ὦ Σώκρατες, τὸ λεγόμενον ἀληθές, ὅτι χαλεπὰ τὰ καλὰ.
 Φαίνεται, ἦν δ' ἐγώ· καὶ εὖ γ' ἴσθι, ὦ Γλαῦκων, ὥς ἡ ἐμὴ
 D δόξα, ἀκριβῶς μὲν τοῦτο ἐκ τοιοῦτων μεθόδων, οἷαις νῦν ἐν
 τοῖς λόγοις χρώμεθα, οὐ μὴ ποτε λάβωμεν· ἄλλη γὰρ μακρο-
 τέρα καὶ πλείων ὁδὸς ἢ ἐπὶ τοῦτο ἄγουσα· ἴσως μέντοι τῶν
 γε προειρημένων τε καὶ προσκεμμένων ἀξίως. Οὐκοῦν ἀγα-
 πητόν; ἔφη· ἐμοὶ μὲν γὰρ ἓν γε τῷ παρόντι ἱκανῶς ἂν ἔχοι.

vizsgáljuk s meglehet, hogy ha egymás mellett vizsgálgatjuk és egymáshoz dörzsölgetjük, mint valami tűzszerszámból, kicsiszolhatjuk az igazságot s ha kipattant belőle, keményen leköthetjük ott magunknál. Okosan beszélsz, mondotta ő rá, így is kell hát cselekednünk. Vajjon tehát, folytattam, a mit ugyanannak mondhat valaki, már akár nagyobb, akár kisebb, B nem hasonló-e az abból a szempontból, a melyből ugyanannak mondják, vagy hasonló? Hasonló, felelte ő rá. S így az igazságos ember is magának az igazságosságnak a fogalma szempontjából egy cseppet se fog különbözni az igazságos államtól, hanem hasonló lesz hozzá. Persze, hogy hasonló. Az állam pedig bizony akkor látszott igazságosnak, mikor a benne meglevő mind a három természetfaj csak a maga feladatát teljesítette; viszont mértékletesnek és bölcsnek ugyanezeknek a fajoknak más egyéb állapotainál és tulajdonságainál fogva. Igaz, volt az ő felelete rá. Így tehát, kedves barátom, az egyes embertől is azt fogjuk ilyképpen kívánni, hogy ugyanezek a fajok legyenek meg a lelkében s C ugyanezen állapotoknál fogva méltassák őket is jogosan ugyanazon elnevezésekre, mint az államot. Okvetetlenül, mondotta ő erre. Ime, drága barátom, folytattam tovább, újra valami gyerekjáték vizsgálódásba keveredtünk a lélekről, t. i. hogy megvan-e hát ez a három faj benne, vagy nincsen. No már én nem igen hinném gyerekjátéknak, válaszolta ő erre. Mert meglehet, édes Sokrates, hogy igaz az a mondás, fenedolog a szép dolog. Úgy látszik, mondom én rá, s tud meg jól, édes Glaukon, hogy az én véleményem szerint ezen D az úton-módon, a melyet most követünk vizsgálódásunkban, nem egykönnyen fogjuk ám ezt pontosan meghatározhatni, mert bizony hosszabb és nagyobb a hozzá vezető út;¹³ hanem talán mégis meg, ha eddigi szavainkhoz és vizsgálódásainkhoz méltóan haladunk. Hát ennyivel nem lehetne megelégednünk? kérdezte ő ekkor; mert énnekem legalább egyelőre

Ἀλλὰ μέντοι, εἶπον, ἔμοιγε καὶ πάνυ ἐξαρχέσει, Μὴ τοίνυν
 Εἰ ἀποκάμῃς, ἔφη, ἀλλὰ σκόπει. Ἄρ' οὖν ἡμῖν, ἣν δ' ἐγώ, πολλή
 ἀνάγκη ὁμολογεῖν, ὅτι γε τὰ αὐτὰ ἐν ἐκάστῳ ἔνεστιν ἡμῶν εἶδη
 τε καὶ ἦθῃ, ἅπερ ἐν τῇ πόλει; οὐ γάρ που ἄλλοθεν ἐκεῖσε
 ἀφίκται. γελοῖον γὰρ ἂν εἴη, εἴ τις οἴηθείη τὸ θυμοειδὲς μὴ
 ἐκ τῶν ἰδιωτῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐγγεγονέναι, οἳ δὴ καὶ ἔχουσι
 ταύτην τὴν αἰτίαν, οἷον, οἱ κατὰ τὴν Θράκην τε καὶ Σκυθικὴν
 436 καὶ σχεδόν τι κατὰ τὸν ἄνω τόπον, ἢ τὸ φιλομαθές, ὃ δὴ περὶ
 τὸν παρ' ἡμῖν μάλιστα ἂν τις αἰτιάσαιτο τόπον, ἢ τὸ φιλοχρή-
 ματον, ὃ περὶ τοὺς τε Φοίνικας εἶναι καὶ τοὺς κατὰ Αἴγυπτον
 φαίη τις ἂν οὐχ ἥκιστα. Καὶ μάλα, ἔφη. Τοῦτο μὲν δὴ οὕτως
 ἔχει, ἣ δ' ἐγώ, καὶ οὐδὲν χαλεπὸν γνῶναι. Οὐ δῆτα.

XII. Τόδε δὲ ἤδη χαλεπὸν, εἰ τῷ αὐτῷ τούτῳ ἕκαστα πράτ-
 τομεν ἢ τρισὶν οὖσιν ἄλλο ἄλλῳ· μανθάνομεν μὲν ἐτέρῳ, θυ-
 μούμεθα δὲ ἄλλῳ. τῶν ἐν ἡμῖν, ἐπιθυμοῦμεν δ' αὖ τρίτῳ τινὶ
 Β τῶν περὶ τὴν τροφήν τε καὶ γέννησιν ἡδονῶν καὶ ὅσα τούτων
 ἀδελφά, ἢ ὅλη τῇ ψυχῇ καθ' ἕκαστον αὐτῶν πράττομεν, ὅταν
 ὀρμήσωμεν· ταῦτ' ἔσται τὰ χαλεπὰ διορίσασθαι ἀξίως λόγου.
 Καὶ ἐμοὶ δοκεῖ, ἔφη. Ὡς τοίνυν ἐπιχειρῶμεν αὐτὰ ὀρίζεσθαι,
 εἴτε τὰ αὐτὰ ἀλλήλοις εἴτε ἑτερά ἐστιν. Πῶς; Δῆλον ὅτι ταῦ-
 τὸν τὰναντία ποιεῖν ἢ πᾶσχειν κατὰ ταῦτόν γε καὶ πρὸς ταῦτόν
 οὐκ ἐθελήσει ἅμα, ὥστε ἐάν που εὐρίσκωμεν ἐν αὐτοῖς ταῦτα
 C γιγνόμενα, εἰσόμεθα ὅτι οὐ ταῦτόν ἦν ἀλλὰ πλείω. Εἶεν. Σκό-

ez is elegendő volna. Nekem meg már, mondom én neki, éppenséggel úntig elegendő. Ne fáraszd hát tovább magadat, mondja ő, hanem vizsgáld. Vajjon nem kell-e hát, folytattam E tovább, szükségképpen egyetérténünk abban, hogy mindegyikünkben ugyanazon fajok és szokások vannak, a melyek az államban? Mert hiszen csak nem másvalahonnan jutottak oda? Nevetséges dolog volna ugyanis, ha azt hinné valaki, hogy a bátorság nem az egyesektől került az államba, már t. i. a kiknél csakugyan megvan ennek az alapja, mint pl. a thrákoknál és a skytháknál s körülbelül a fenti vidékeken¹⁴ lakóknál, vagy a tanulásvágy, a mit legfőképpen a mi vidékünkre foghatna rá valaki, vagy a nyereségvágy, a melyről⁴³⁶ meg azt mondhatnók, hogy a phoinikiaiaknál van meg különösen nagy mértékben. Persze, hogy persze, jegyezte meg ő rá. Ez a dolog tehát így áll, tettem én hozzá, s nem nagy mesterség belátni. Bizony hogy nem.

XII. De ez a következő már nehéz dolog, hogy vajjon ugyanazzal az egygyel intézzünk-e el mindent, vagy mivel három van, hát az egyiket az egyikkel, a másikat a másikkal, pl. az egyiktől tanulunk, a másiktól bensőnkben bátorságot nyerünk, a harmadiktól viszont vágyainkat kapjuk a táplálkozással és nemzéssel járó élvezetek után s a mi csak ezeknek édes testvére, vagy az után, hogy minden egyes dolgot B teljes lelkünkől cselekedjünk, ha már egyszer belefogtunk. Ezt bizony nehéz dolog a vizsgálódásunkhoz méltó módon meghatározni. Énnekem is úgy tetszik, mondotta ő rá. Próbáljuk meg hát és határozzuk meg ilyképpen: azonosak-e vajjon egymással, vagy különbözők? Hogy-hogy? Világos dolog, hogy az azonos az ellenkezőt se tenni, se elszenvedni nem szivesen fogja az azonosban és az azonos ellen egyszerre, úgy, hogy ha azt találjuk valahol, hogy ez történt vele, mindjárt tudhatjuk, hogy nem volt azonos dolog, hanem több másféle. Helyes. Vizsgáld meg csak, hogy mit mondok. C

πει δὴ ὁ λέγων. Λέγε, ἔφη, Ἑστάναι, εἶπον, καὶ κινεῖσθαι τὸ αὐτὸ ἅμα κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρα δυνατόν; Οὐδαμῶς. Ἐτι τοίνυν ἄκριβέστερον ὁμολογεσώμεθα, μὴ πη προΐοντες ἀμφισβητήσωμεν. εἰ γάρ τις λέγοι ἄνθρωπον ἑστηκότα, κινουῦντα δὲ τὰς χεῖρας τε καὶ τὴν κεφαλὴν, ὅτι ὁ αὐτὸς ἑστηκός τε καὶ κινεῖται ἅμα, οὐκ ἂν, οἶμαι, ἀξιοῖμεν οὕτω λέγειν δεῖν, ἀλλ' ὅτι τὸ μὲν τι αὐτοῦ ἑστηκε, τὸ δὲ κινεῖται. οὐχ οὕτως; Οὕτως. Οὐκοῦν καὶ εἰ ἔτι μᾶλλον χαριεντίζοιτο ὁ ταῦτα λέγων κομψεύμενος, ὥς οἵ γε στρόβιλοι ὅλοι ἐστᾶσί τε ἅμα καὶ κινουῦνται, ὅταν ἐν τῷ αὐτῷ πῆξαντες τὸ κέντρον περιφέρωνται, ἢ καὶ ἄλλο τι κύκλῳ περιὸν ἐν τῇ αὐτῇ ἔδρᾳ τοῦτο ὁρᾷ, οὐκ ἂν ἀποδεχοίμεθα, ὥς οὐ κατὰ ταῦτά ἑαυτῶν τὰ τοιαῦτα τότε μενόντων τε καὶ φερόμενων, ἀλλὰ φαῖμεν ἂν ἔχειν αὐτὰ εὐθύ τε καὶ περιφερὲς ἐν αὐτοῖς, καὶ κατὰ μὲν τὸ εὐθὺ ἑστάναι, οὐδαμῇ γὰρ ἀποκλίνειν, κατὰ δὲ τὸ περιφερὲς κύκλῳ κινεῖσθαι· ὅταν δὲ τὴν εὐθυωρίαν ἢ εἰς δεξιάν ἢ εἰς ἀριστεράν ἢ εἰς τὸ πρόσθεν ἢ εἰς τὸ ὀπίσθεν ἐγκλίνῃ ἅμα περιφερόμενον, τότε οὐδαμῇ ἔστιν ἑστάναι. Καὶ ὁρθῶς γε, ἔφη. Οὐδὲν ἄρα ἡμᾶς τῶν τοιούτων λεγόμενον ἐκπληξεί, οὐδὲ μᾶλλον τι πείσει, ὥς ποτέ τι ἂν τὸ αὐτὸ ὂν ἅμα κατὰ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ αὐτὸ τάναντία πάθοι ἢ καὶ ποιήσειεν.

437 Οὐκοῦν ἐμέ γε, ἔφη. Ἄλλ' ὅμως, ἦν δ' ἐγώ, ἵνα μὴ ἀναγκάζωμεθα πάσας τὰς τοιαύτας ἀμφισβητήσεις ἐπεξιόντες καὶ βεβαιούμενοι ὥς οὐκ ἀληθεῖς οὕσας μηκύνειν, ὑποθέμενοι ὥς τούτου οὕτως ἔχοντος εἰς τὸ πρόσθεν προϊῶμεν, ὁμολογήσαντες, ἐάν

Mondd hát, szólt ő erre. Nyugton maradni, folytatam én tovább, és mozogni tud-e ugyanaz a dolog egyszerre ugyanabban a dologban? Sohasem. Még pontosabban meg kell most már egyeznünk, hogy valahogy a későbbiekben ne kétkedjünk. Mert ha valaki azt mondaná egy nyugton álló emberről, a ki csakis a karjait, meg a fejét mozgatja, hogy az illető nyugton is áll, meg mozog is egyszerre, nem fogjuk, azt hiszem, megengedni, hogy így beszéljen, hanem úgy, **D** hogy egyik része nyugton áll, a másik pedig mozog; nemde? Persze, hogy így. Ha pedig az az illető még jobban belemelegedne a tréfába s úgy viccelne, hogy de bizony a pörgettyű egészen nyugton áll és mozog is egyszerre, mikor egy és ugyanazon a helyen állva a hegyén forog, vagy hogy ezt teszi más egyéb ugyanazon az egy helyen körben forgó valami is: akkor mi ezt nem fogadnók ám el, mivel az ilyen dolgok nem ugyanazon részökben maradnak akkor nyugton és mo- **E** zognak is egyszerre, hanem azt mondanók róluk, hogy egyenesen álló és vízszintes körben fekvő részek is vannak bennök és hogy az egyenesen álló részeket tekintve nyugton állanak, mert hiszen egyik oldalra se hajlanak el, a vízszintes körbeliek tekintetében pedig mozognak; mikor pedig az ő egyenes tartásuk hol jobbra, hol balra, hol előre, hol meg hátra hajlik el forgás közben egyszerre, akkor nyugodt állás sohasem lehetséges. S bizony igaz, jegyezte meg ő rá. Tehát semmiféle ilyen állítás nem hoz zavarba bennünket s még kevésbbé győz meg arról, hogy az azonos dolog az azonosban és azonos ellen az ellenkezőt szenvedheti és cselekedheti is ⁴³⁷ egyszerre. Már engem bizony nem, tette ő hozzá. De hogy mégis, folytattam én tovább, minden ilyesféle kételkedésünket ide is, oda is ki-kitörve és bizonyítgatva, hogy helytelenek, kelletténél tovább ne legyünk kénytelenek nyujtani, tehát fel kell tennünk, hogy így áll a dolog a későbbiekre nézve s aztán tovább kell haladnunk, megegyezve abban,

ποτε ἄλλη φανῇ ταῦτα ἢ ταύτῃ, πάντα ἡμῖν τὰ ἀπὸ τούτου
 ὑμβαίνοντα λελυμένα ἔσεσθαι. Ἀλλὰ χρή, ἔφη, ταῦτα ποιεῖν.

B XIII. Ἄρ οὖν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ ἐπινεύειν τῷ ἀνανεύειν καὶ τὸ
 ἐφίεσθαι τινος λαβεῖν τῷ ἀπαρνεῖσθαι καὶ τὸ προσάγεσθαι τῷ
 ἀπωθεῖσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα τῶν ἐναντίων ἀλλήλοις θείης
 εἴτε ποιημάτων εἴτε παθημάτων; οὐδὲν γὰρ ταύτῃ διοίσει. Ἀλλ',
 ἦ δ' ὅς, τῶν ἐναντίων. Τί οὖν; ἦν δ' ἐγώ· διψῆν καὶ πεινῆν
 καὶ ὅλως τὰς ἐπιθυμίας, καὶ αὖ τὸ ἐθέλειν καὶ τὸ βούλεσθαι,

C οὐ πάντα ταῦτα εἰς ἐκείνὰ ποι ἂν θείης τὰ εἶδη τὰ νῦν δὴ λεχ-
 θέντα; οἷον ἀεὶ τὴν τοῦ ἐπιθυμοῦντος ψυχὴν οὐχὶ ἤτοι ἐφίεσθαι
 φήσεις ἐκείνου οὐ ἂν ἐπιθυμῇ, ἢ προσάγεσθαι τοῦτο ὃ ἂν βού-
 ληται οἱ γενέσθαι, ἢ αὖ, καθ' ὅσον ἐθέλει τί οἱ πορισθῆναι,
 ἐπινεύειν τοῦτο πρὸς αὐτὴν ὥσπερ τινὸς ἐρώτωντος. ἐπορευομέ-
 νην αὐτοῦ τῆς γενέσεως; Ἐγωγε. Τί δαί; τὸ ἀβουλεῖν καὶ μὴ
 ἐθέλειν μὴδ' ἐπιθυμεῖν οὐκ εἰς τὸ ἀπωθεῖν καὶ ἀπελαύνειν ἀπ'

D αὐτῆς καὶ εἰς ἅπαντα τὰναντία ἐκείνοις θήσομεν; Πῶς γὰρ
 οὐ; Τούτων δὴ οὕτως ἐχόντων ἐπιθυμιῶν τι φήσομεν εἶναι εἰ-
 δος, καὶ ἐναργεστάτας αὐτῶν τούτων ἦν τε δίψαν καλοῦμεν
 καὶ ἦν πείναν; Φήσομεν, ἦ δ' ὅς. Οὐκοῦν τὴν μὲν ποτοῦ,
 τὴν δ' ἐδωδῆς; Ναί. Ἄρ' οὖν, καθ' ὅσον δίψα ἐστί, πλέονος
 ἂν τινος ἢ οὐ λέγομεν ἐπιθυμία ἐν τῇ ψυχῇ εἶη; οἷον δίψα
 ἐστί δίψα ἅρά γε θερμοῦ ποτοῦ ἢ ψυχροῦ, ἢ πολλοῦ ἢ ὀλίγου, ἢ
 καὶ ἐνὶ λόγῳ ποιοῦ τινὸς πώματος; ἢ ἐὰν μὲν τις θερμότης τῷ

E δίψει προσῇ, τὴν τοῦ θερμοῦ ἐπιθυμίαν προσπαρέχοιτ' ἂν, ἐὰν δὲ

hogy ha egyszer másnak bizonyodna be s nem ennek, akkor minden belőle vontuk hővetkeztetésünk érvénytelen. Persze, hogy így kell tennünk, volt rá az ő felelete.

XIII. Vajjon tehát, kérdeztem ekkor tőle, a beleegyezést **B** és elutasítást, a valaminek elérésére való törekvést s a tőle való huzódozást, a magához vonzást és a magától való eltasztást s minden máseffélét egymás ellentétének állítod-e, már akár cselekvés, akár szenvedés, mert ebben a tekintetben nincs különbség köztük? Persze, hogy egymás ellentétének, mondotta ő rá. Hát ezeket, folytattam a kérdést, a szomjúságot és éhséget s egyáltalán a vágyakat, továbbá a kívánságot és akaratot, ezeket mind nem számítod-e ezekhez az épp most említettem fajokhoz? Így pl. nem azt állítod-e **C** majd, hogy a vágyakozónak a lelke vagy törekszik az után, a mire vágyik, vagy magához vonzza azt, a mit övének szeretne, vagy viszont, a mennyiben magáévá tenni óhajt valamit, abba, mintha csak kérdezné valaki, önmagára nézve beleegyeznek, mert hiszen az ő létele után törekszik. De bizony azt állítom. Hát a nem-akarást, nem-kívánást és nem-óhajtást nem fogjuk-e az eltasztáshoz s a magától való elűzéshez s minden velök ellenkező dologhoz számítani? Már **D** hogyne? Ha tehát már így áll a dolog, azt fogjuk mondani, hogy van egy bizonyos fajta vágy, — és hogy épp a legszembeesőbb vágyak ezek — a melyet szomjúságnak hívunk s egy más, a melyet éhségnek. Persze, hogy ezt fogjuk, felelte ő erre. S nemde az egyiket ital után, a másikat meg étel után valónak? Persze. Vajjon tehát, a mennyiben szomjúság van, valami több után van-e vágyódás a lélekben, vagy csak az említettük dolog után? Pl. vajjon a szomjúság meleg, vagy hideg, sok vagy kevés ital utáni szomjúság-e, vagy egy szóval, csak akármilyen ital utáni? Vagy ha melegség volna a szomjúsággal összekötve, akkor ez a melegség utáni vágyat is hozzá csatolná-e, ha pedig hidegség, ez a hideg utánit? **E**

ψυχρότης, τὴν τοῦ ψυχροῦ; ἐὰν δὲ διὰ πλῆθους παρουσίαν πολλή ἢ δίψα ᾗ, τὴν τοῦ πολλοῦ παρέξεται, ἐὰν δὲ ὀλίγη, τὴν τοῦ ὀλίγου; αὐτὸ δὲ τὸ διψῆν οὐ μὴ ποτε ἄλλου γένηται ἐπιθυμία ἢ οὐπερ πέφυκεν, αὐτοῦ πώματος, καὶ αὐτὸ πεινῆν βρώματος; Οὕτως, ἔφη, αὐτὴ γε ἡ ἐπιθυμία ἐκάστη αὐτοῦ μόνον ἐκάστου οὐ πέφυκε, τοῦ δὲ τοίου ἢ τοίου τὰ προσγιγνόμενα.

Μήτοι τις, ἦν δ' ἐγώ, ἀσκέπτους ἡμᾶς ὄντας θορυβήσῃ, ὥς οὐδεὶς ποτοῦ ἐπιθυμεῖ ἀλλὰ χρηστοῦ ποτοῦ, καὶ οὐ σίτου ἀλλὰ χρηστοῦ σίτου. πάντες γὰρ ἄρα τῶν ἀγαθῶν ἐπιθυμοῦσιν· εἰ οὖν ἡ δίψα ἐπιθυμία ἐστί, χρηστοῦ ἂν εἴη εἴτε πώματος εἴτε ἄλλου ὅτου ἐστὶν ἐπιθυμία καὶ αἱ ἄλλαι οὕτω. Ἴσως γὰρ ἂν, ἔφη, δοκοῖ τί λέγειν ὁ ταῦτα λέγων. Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, ὅσα γ'

Β ἐστὶ τοιαῦτα οἷα εἶναι του, τὰ μὲν ποιά ἅττα ποιοῦ τινός ἐστιν, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, τὰ δ' αὐτὰ ἕκαστα αὐτοῦ ἐκάστου μόνον. Οὐκ ἔμαθον, ἔφη. Οὐκ ἔμαθες, ἔφην, ὅτι τὸ μείζον τοιοῦτόν ἐστιν οἷον τινός εἶναι μείζον; Πάνυ γε. Οὐκοῦν τοῦ ἐλάττονος; Ναί. Τὸ δὲ γε πολὺ μείζον πολὺ ἐλάττονος. ἢ γάρ; Ναί. Ἀρ' οὖν καὶ τὸ ποτὲ μείζον ποτὲ ἐλάττονος, καὶ τὸ ἐσόμενον μείζον ἐσο-

Γ μένου ἐλάττονος; Ἀλλὰ τί μήν; ἢ δ' ὅς. Καὶ τὰ πλείω δὴ πρὸς τὰ ἐλάττω καὶ τὰ διπλάσια πρὸς τὰ ἡμίσεα καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, καὶ αὐτὰ βαρύτερα πρὸς κουφότερα καὶ θάττω πρὸς τὰ βραδύτερα, καὶ ἔτι γε τὰ θερμὰ πρὸς τὰ ψυχρὰ καὶ πάντα τὰ τοῦτοις ὅμοια ἄρ' οὐχ οὕτως ἔχει; Πάνυ μὲν οὖν. Τί δὲ τὰ περὶ τὰς ἐπιστήμας; οὐχ ὁ αὐτὸς τρόπος; ἐπιστήμη μὲν αὐτὴ μαθήματος αὐτοῦ ἐπιστήμη ἐστὶν ἢ ὅτου δὴ δεῖ θεῖναι τὴν ἐπι-

Ha pedig a jelenlevő sokaság miatt sok a szomjúság, ez a sok utáni vágyat csatolja-e hozzá s ha kevés, ez a kevés utánit? A szomjúság pedig soha se lesz más egyéb valami utáni vágyódássá, mint a mire éppen természettől való, t. i. épp ital utánivá, míg viszont az éhség étel utánivá? Úgy van, felelte ő rá; minden egyes vágy bizony csakis az után a dolog után való vágy, a mire épp természettől való, míg az ilyen vagy ⁴³⁸ olyan dolog utáni az, a mi hozzájárul. Csak aztán, folytattam tovább, észrevétlenül zavarba ne hozzon most már valaki bennünket, hogy senkifia se vágyódik ital után, hanem jó ital után, és nem étel, hanem jó étel után. Mert hiszen minden emberfia csak jó dolgok után vágyódik. Ha tehát már a szomjúság vágyódás, akkor csak jó dolog utáni, már akár ital, akár más egyéb utáni vágy; és így vagyunk a többi vágyakkal is. S körülbelül mondana is valamit, úgy látszik, a ki ezt mondaná, tette ő hozzá. De mégis, folytattam én tovább, a mi olyan, hogy valamiféle, az, a milyen, valami olyanfélére **B** vonatkozik, a mint én hiszem, maguk a dolgok azonban csakis magukra a dolgokra. Ezt nem értem, mondotta ő erre. Nem érted, kértem tőle, hogy pl. a nagyobb olyanféle, hogy valaminél nagyobb? Mindenesetre. S nemde a kisebbnél? A sokkal nagyobb pedig a sokkal kisebbnél, vagy nem? De bizony. S így aztán az egykor nagyobb is az egykor kisebbnél és a jövőben nagyobb a jövőben kisebbnél? Már hogyan, **C** mondotta rá ő. És a több a kevesebb szemből s a kétszerannyi a félannyival s minden egyéb ilyesféle s viszont a súlyosabb szemből a könnyebbel, a gyorsabb a lassubbal, továbbá a meleg a hideggel s minden más, a mi csak hozzájuk hasonló, vajjon nem így van-e? Minden bizonynyal. Hát a tudás dolgában hogy állunk? Nem áll-e rá nézve is ez az eset? A tudás maga az ismeretnek magának a tudása, vagy olyasvalaminek, a minek tudását fel kell tételeznünk; egy bizonyos és valamilyenféle tudás pedig egy valamilyen és

στήμην, ἐπιστήμη δέ τις καὶ ποιὰ τις ποιοῦ τινός καὶ τινός.
Δ λέγω δὲ τὸ τοιόνδε· οὐκ, ἐπειδὴ οἰκίας ἐργασίας ἐπιστήμη ἐγένετο, διήνεγκε τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, ὥστε οἰκοδομικὴ κληθῆναι; Τί μήν; Ἄρ' οὐ τῷ ποιὰ τις εἶναι, οἷα ἑτέρα οὐδεμία τῶν ἄλλων; Ναί. Οὐκοῦν ἐπειδὴ ποιοῦ τινός, καὶ αὐτὴ ποιὰ τις ἐγένετο; καὶ αἱ ἄλλαι οὕτω τέχνηαι τε καὶ ἐπιστήμαι; Ἔστιν οὕτω.

XIV. Τοῦτο τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, φάθι με τότε βούλεσθαι λέγειν, εἰ ἄρα νῦν ἔμαθες, ὅτι ὅσα ἐστὶν οἷα εἶναί του, αὐτὰ μὲν μόνα αὐτῶν μόνων ἐστί, τῶν δὲ ποιῶν τινῶν ποιὰ ἅττα. καὶ οὐ
Ε τι λέγω, ὥς, οἷων ἂν ἦ, τοιαῦτα καὶ ἔστιν, ὥς ἄρα καὶ τῶν ὑγιεινῶν καὶ νοσῶδων ἡ ἐπιστήμη ὑγιεινὴ καὶ νοσώδης καὶ τῶν κακῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν κακὴ καὶ ἀγαθὴ· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ αὐτοῦ οὐπερ ἐπιστήμη ἐστὶν ἐγένετο ἐπιστήμη. ἀλλὰ ποιοῦ τινός, τοῦτο δ' ἦν ὑγιεινὸν καὶ νοσῶδες, ποιὰ δὴ τις ξυνέβη καὶ αὐτὴ γενέσθαι. καὶ τοῦτο αὐτὴν ἐποίησε μηκέτι ἐπιστήμην ἀπλῶς καλεῖσθαι, ἀλλὰ τοῦ ποιοῦ τινός προσγενομένου ἱατρικὴν. Ἐμαθον. ἔφη, καὶ μοι δοκεῖ οὕτως ἔχειν. Τὸ δὲ δὴ διψος, ἣν δ'
 439 ἐγώ, οὐ τούτων θήσεις τῶν τινός εἶναι τοῦτο ὅπερ ἐστίν; ἔστι δὲ δῆπου διψος; Ἐγωγε, ἡ δ' ὅς· πώματός γε. Οὐκοῦν ποιοῦ μὲν τινος πώματος ποιόν τι καὶ διψος διψος δ' οὖν αὐτὸ οὔτε πολλοῦ οὔτε ὀλίγου, οὔτε ἀγαθοῦ οὔτε κακοῦ, οὐδ' ἐνὶ λόγῳ ποιοῦ τινός, ἀλλ' αὐτοῦ πώματως μόνον αὐτὸ διψος πέφυκεν; Παντάπασι μὲν οὖν. Τοῦ διψῶντος ἄρα ἡ ψυχὴ, καθ' ὅσον

bizonyos dolognak a tudása. Értem pedig ekképpen a dolgot: **D** mikor meglett a házépítésnek a tudása, nem különbözött-e más egyéb tudástól, úgy hogy házépítésnek nevezték el? Már hogyné? S vajjon nem abban-e, hogy valamilyen, már t. i. a milyen egyik sem a többiek közül? Persze. Így tehát, mivel egy bizonyos valamifélének a tudása, egy bizonyos valamiféle lett ő maga is, úgy-e? És így a többi mesterségek és tudások is egyszersmind? Úgy van.

XIV. Vedd hát úgy most már, mondom én ekkor neki, hogy ezt akartam akkor mondani, — ha ugyan most már érted, — hogy minden olyas dolognál, a mi valamiféle, a dolgok maguk csakis a dolgokkal, a tulajdonságok pedig a tulajdonságokkal állanak vonatkozásban. S ezzel nem azt **E** mondom, hogy ugyanolyan minőségű, mint az, a mivel viszonyban áll, pl., hogy az egészséges és beteg dolgok tudása egészséges és beteg s a rosszaké és jóké pedig rossz és jó, hanem, mivel nem abból magából lett ő tudássá, a minek a tudása, hanem egy bizonyos minőségből, pl. az egészségesből és a betegből alakult egy bizonyos minőségűvé s lett azzá magává, ez okozta már most azt is, hogy őt nem egyszerűen csak tudásnak hívják, hanem egy bizonyos hozzájáruló dolog tudásának, pl. orvoslásnak. Értem, jegyezte ő meg erre, s azt hiszem, hogy így áll a dolog. S a szomjúságot, kértem ekkor tőle, nem számíto-d-e azon dolgok közé, a melyek bizonyos ⁴³⁹ dolgokkal való viszonyukban azok, a mik? Mert bizonyára csak ilyen szempontból szomjúság ő, úgy-e? Persze, hogy ilyenből, felelte ő rá, még pedig az ital szempontjából. S nemde egy bizonyos minőségű italra egy bizonyos minőségű szomjúság is vonatkozik, a szomjúság maga azonban sem sokra, sem kevésre, sem jóra, sem rosszra, szóval semilyen minőségű dologra nem vonatkozik, hanem — mondom — már természettől csakis magára az italra vonatkozik a szomjúság maga, úgy-e? Mindenesetre, hogy erre. A szom-

Β διψῇ, οὐκ ἄλλο τι βούλεται ἢ πιεῖν, καὶ τούτου ὀρέγεται καὶ ἐπὶ τοῦτο ὕμῃ. Δῆλον δὲ. Οὐκοῦν εἴ ποτέ τι αὐτὴν ἀνθέλκει διψῶσαν, ἕτερον ἂν τι ἐν αὐτῇ εἴη αὐτοῦ τοῦ διψῶντος καὶ ἄγοντος ὥσπερ θηρίον ἐπὶ τὸ πιεῖν; οὐ γὰρ δὴ, φαμέν, τό γε αὐτὸ τῷ αὐτῷ ἑαυτοῦ περὶ τὸ αὐτὸ ἅμα τὰναντία πράττοι. Οὐ γὰρ οὖν. Ὡσπερ γε, οἶμαι, τοῦ τοξότου οὐ καλῶς ἔχει λέγειν, ὅτι αὐτοῦ ἅμα αἱ χεῖρες τὸ τόξον ἀπωθοῦνται τε καὶ προσέλκονται. ἀλλ' ὅτι ἄλλη μὲν ἢ ἀπωθοῦσα χεῖρ, ἑτέρα δὲ ἢ προσ-

Γ αγομένη. Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη. Πότερον δὲ φῶμέν τινας ἔστιν ὅτε διψῶντας οὐκ ἐθέλειν πιεῖν; Καὶ μάλα γ', ἔφη, πολλοὺς καὶ πολλάκις. Τί οὖν, ἔφην ἐγώ, φαίη τις ἂν τούτων πέρι; οὐκ ἐνεῖναι μὲν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν τὸ κελεῦον, ἐνεῖναι δὲ τὸ κωλῶν πιεῖν, ἄλλο ὃν καὶ κρατοῦν τοῦ κελεύοντος; Ἐμοιγε, ἔφη, δοκεῖ. Ἄρ' οὖν οὐ τό μὲν κωλῶν τὰ τοιαῦτα ἐγγίγνεται,

Δ ὅταν ἐγγένηται, ἐκ λογισμοῦ, τὰ δὲ ἄγοντα καὶ ἔλκοντα διὰ παθημάτων τε καὶ νόσημάτων παραγίγνεται; Φαίνεται. Οὐ δὲ ἀλόγως, ἣν δ' ἐγώ, ἀξιόσομεν αὐτὰ διττά τε καὶ ἕτερα ἀλλήλων εἶναι, τὸ μὲν ᾧ λογίζεται λογιστικὸν προσαγορεύοντες τῆς ψυχῆς, τὸ δὲ ᾧ ἐρᾷ τε καὶ πεινῇ καὶ διψῇ καὶ περὶ τὰς ἄλλας ἐπιθυμίας ἐπτόχται ἀλόγιστόν τε καὶ ἐπιθυμητικόν,

Ε πληρώσεων τινων καὶ ἡδονῶν ἐταῖρον. Οὐκ, ἀλλ' εἰκότως, ἔφη, ἡγοίμεθ' ἂν οὕτως. Ταῦτα μὲν τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, δύο ἡμῖν ὠρίσθω εἶδη ἐν ψυχῇ ἐνόντα· τὸ δὲ δὴ τοῦ θυμοῦ καὶ ᾧ θυμούμεθα πότερον τρίτον ἢ τούτων ποτέρῳ ἂν εἴη ὁμοφυές;

jazónak a lelke tehát, már a mennyiben szomjazik, nem B akar semmi mást, mint csakis inni; csak ez után vágyódik, csakis erre törekszik. Világos dolog. S így, ha őt, mialatt szomjazik, valami ellenkező irányba húzná, érvényesülne-e másvalami benne, mint maga a szomjazó s a mely őt, mint akárcsak az állatot, az ivásra űzi? Mert hiszen azt állítjuk,¹⁵ hogy ugyanaz a dolog ugyanabban a dologban önmagával ellenkezőt nem tehet egyszerre. Természetes, hogy nem. Mint a hogy — gondolom — a nyilazóról sem mondhatja okosan az ember, hogy keze az ijjat ugyanakkor el is taszítja és oda is huzza, hanem hogy az egyik keze eltaszítja, a másik meg magához huzza. Mindenesetre, válaszolta ő rá. S vajjon azt C mondjuk-e hát, hogy egyik-másik szomjazó nem akar inni? Bizony, mondotta ő rá, még pedig nagyon is sokan és sokszor. És hogy magyarázhatja meg valaki, kérdem ekkor tőle, ezt a dolgot? Nincs-e meg az ő lelkekben az ivást parancsoló s az ivást tiltó dolog is egyszersmind s ez másvalami és erősebb is a parancsolónál? Nekem legalább úgy tetszik, hogy megvan, felelte ő erre. S vajjon az efféléket tiltó dolog nem megfontolás után lép-e közbe, már a mikor közbe lép, a rá D kényszerítő s oda húzó dolgok pedig nem szenvedő és beteges állapotok következtében jutnak hozzájuk? Úgy látszik. Nem ok nélkül teszszük tehát fel, mondom én tovább, hogy ez két egymástól különböző dolog s az egyiket, melylyel megfontol valamit a lélek, az 'ő megfontoló tehetségének nevezzük, a másikat pedig, a melylyel szeret, éhezik, szomjazik s más egyéb ilyes vágyakra törekszik, megfontolatlanak és vágyakozónak, bizonyos kielégítések és élvezetek pajtásának. Nem bizony, mondja ő erre, hanem jogosan gondolkodhatunk így. Vegyük tehát megállapított dolognak most már, folytattam E tovább, hogy ez a két faj megvan a lelkünkben. De hát a bátorság, meg a minél fogva bátrak vagyunk, vajjon harmadik-e, vagy valamelyikőjünkkel azonos természetű? Talán igen,

Ἴσως, ἔφη, τῷ ἐτέρῳ, τῷ ἐπιθυμητικῷ. Ἀλλ' ἦν δ' ἐγώ, ποτὲ ἀκούσας τι πιστεύω τούτῳ, ὥς ἄρα Λεόντιος ὁ Ἀγλαΐωνος ἀνιῶν ἐκ Πειραιέως ὑπὸ τὸ βόρειον τεῖχος ἐκτός, αἰσθόμενος νεκροὺς παρὰ τῷ δημίῳ κειμένους, ἅμα μὲν ἰδεῖν ἐπιθυμοῖ, ἅμα δ' αὖ δυσχεραῖνοι καὶ ἀποτρέποι ἑαυτὸν, καὶ τέως μάχοιτό τε καὶ πα-
 440 ρακαλύπτοιο, κρατούμενος δ' οὖν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, διελκύσας τοὺς ὀφθαλμούς, προσδραμὼν πρὸς τοὺς νεκρούς, ἰδοὺ ὑμῖν, ἔφη, ὦ κακοδαίμονες, ἐμπλήσθητε τοῦ καλοῦ θεάματος. Ἦκουσα, ἔφη, καὶ αὐτός. Οὗτος μέντοι, ἔφη, ὁ λόγος σημαίνει τὴν ὀργὴν πολεμεῖν ἐνίοτε ταῖς ἐπιθυμίαις ὥς ἄλλο ὃν ἄλλῳ. Σημαίνει γάρ, ἔφη.

XV. Οὐκοῦν καὶ ἄλλοθι, ἔφη, πολλαχρὸς αἰσθανόμεθα, ὅταν βιάζωνται τινα παρὰ τὸν λογισμὸν ἐπιθυμίαι, λοιδοροῦντά τε αὐ-
 B τὸν καὶ θυμούμενον τῷ βιαζομένῳ ἐν αὐτῷ, καὶ ὥσπερ δυοῖν στασιαζόντων ἐξυμμάχον τῷ λόγῳ γιγνόμενον τὸν θυμὸν τοῦ τοιούτου; ταῖς δ' ἐπιθυμίαις αὐτὸν κοινωνήσαντα, αἰρούντος λόγου μὴ δεῖν, ἀντιπράττειν, οἶμαι σε οὐκ ἂν φάναι γενομένου ποτὲ ἐν σαρτῷ τοῦ τοιούτου αἰσθῆσθαι, οἶμαι δ' οὐδ' ἐν ἄλλῳ. Οὐ
 C μὰ τὸν Δία, ἔφη, Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· ὅταν τις οἴηται ἀδικεῖν, οὐχ ὅσῳ ἂν γενναιότερος ᾗ, τοσούτῳ ἥττον δύναται ὀργίζεσθαι καὶ πεινῶν καὶ ῥιγῶν καὶ ἄλλο ὅτιοῦν τῶν τοιούτων πάσχων ὑπ' ἐκείνου, ὃν ἂν οἴηται δικαίως ταῦτα δρᾶν, καί, ὃ λέγω, οὐκ ἐθέλει πρὸς τοῦτον αὐτοῦ ἐγείρεσθαι ὁ θυμός; Ἀληθῆ, ἔφη. Τί δέ; ὅταν ἀδικεῖσθαι τις ἡγῆται, οὐκ ἐν τούτῳ ζεῖ τε καὶ χαλεπαίνει καὶ ἐξυμμάχει τῷ δοκοῦντι δικαίῳ καὶ διὰ τὸ πεινῆν

az egyikkel, a vágyakozóval, mondotta ő. Csakhogy, jegyeztem én meg rá, hallottam egyszer valamit és hiszek is benne, azt, hogy Leontios,¹⁶ az Aglaion fia, mikor a Kikötővárosból (Peiraius) az éjszaki fal tövében ott künn felfelé jött, holttesteket látott fekünni a hóhér háza körül s vágyat is érzett megnézni, de meg undorodott is és elfordult s jódarabig küzdött magában s eltakarta az arcát; de végre 440 mégis győzött benne a vágy, neki meresztette hát a szemét, oda futott a holttestekhez s így szólt: «Nosza rajta, ti boldogtalanok, most hát csak lakjatok jól a szép látvánnyal!» Ezt én magam is hallottam, jegyezte meg ő erre. Ez a történet is azt mutatja most már, mondom én neki, hogy nem egyszer küzd a heves szenvedély a vágyakkal, mint különböző a különbözővel. Mutatja bizony, volt rá az ő felelete.

XV. S nem vesszük-e máskülönben is gyakran észre, kérdém ekkor tőle, hogy mikor valakit a vágyai megfontolása ellenére kényszerítenek, az illető önnönmagát pirongatja, neki esik magában az erőszakoskodónak s mint a mikor **B** harcban áll két fél egymással, az ilyennek a szenvedélye is szövetségesévé lesz most már a megfontolásnak? De hogy az illető vágyainak fogta volna pártját s mialatt a megfontolás egyre csak azt hajtotta, hogy nem szabad, ő mégis ellene cselekedett volna, azt hiszem, nem állítod magadról, hogy ilyesvalamit tapasztaltál valaha magadnál, sőt azt hiszem, hogy még más emberfiánál se. Zeus uccse, hogy nem, válaszolta ő rá. Hát a mikor azt hiszi valaki, hogy jogtalanok- **C** dik, nem annál kevésbé tud-e, mentől nemesebb lelkű, bosszankodni azon, ha éhséget, hideget, vagy más effélet szenved attól az embertől, a kiről azt tartja, hogy joggal teszi vele ezt és, a miről éppen beszélek, nem akar ellene felázadni a szenvedélye. Igaz, mondotta ő. Hát aztán, mikor meg azt hiszi valaki, hogy jogtalanoknak vele, nem lángol-e fel, dühöng és küzd vélt igazsága mellett az illetőnek a lelke,

Δ καὶ διὰ τὸ ῥιγοῦν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα πάσχειν ὑπομένων καὶ
 νικῶ καὶ οὐ λήγει τῶν γυνναίων, πρὶν ἂν ἡ διαπράξῃται ἡ τελευ-
 τήσῃ ἢ ὥσπερ κύων ὑπὸ νομέως ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ παρ' αὐτῷ
 ἀνακληθεὶς πραῦνθῃ; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ἔοικε τούτῳ ᾧ λέγεις,
 καίτοι γ' ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει τοὺς ἐπικούρους ὥσπερ κύνας
 ἐθέμεθα ὑπηκόους τῶν ἀρχόντων ὥσπερ ποιμένων πόλεως. Καλῶς
 γάρ, ἢ δ' ἐγώ, νοεῖς ὃ βούλομαι λέγειν. ἀλλ' ἢ πρὸς τούτῳ καὶ
 τόδε ἐνθυμεῖ; Τὸ ποῖον; Ὅτι τοῦναντίον ἢ ἀρτίως ἡμῖν φαίνεται
Επερὶ τοῦ θυμοειδοῦς. τότε μὲν γὰρ ἐπιθυμητικόν τι αὐτὸ φόμεθα
 εἶναι, νῦν δὲ πολλοῦ δεῖν φαμέν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον αὐτὸ ἐν
 τῇ τῆς ψυχῆς στάσει τίθεσθαι τὰ ὄπλα πρὸς τοῦ λογιστικοῦ.
 Παντάπασιν. ἔφη. Ἄρ' οὖν ἕτερον ὃν καὶ τούτου, ἢ λογιστικοῦ
 441 τι εἶδος, ὥστε μὴ τρία ἀλλὰ δύο εἶδη εἶναι ἐν ψυχῇ, λογιστικὸν
 καὶ ἐπιθυμητικόν; ἢ καθάπερ ἐν τῇ πόλει ξυνεῖχεν αὐτὴν τρία
 ὄντα γένη, χρηματιστικόν, ἐπικουρητικόν, βουλευτικόν, οὕτω
 καὶ ἐν ψυχῇ τρίτον τοῦτό ἐστι τὸ θυμοειδές, ἐπίκουρον ὃν τῷ
 λογιστικῷ φύσει, ἐὰν μὴ ὑπὸ κακῆς τροφῆς διαφθαρῇ; Ανάγκη,
 ἔφη, τρίτον. Ναί, ἢν δ' ἐγώ, ἂν γε τοῦ λογιστικοῦ ἄλλο τι φανῇ,
 ὥσπερ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ ἐφάνη ἕτερον ὄν. Ἄλλ' οὐ χαλεπόν,
Βἔφη, φανῆναι. καὶ γὰρ ἐν τοῖς παιδίοις τοῦτό γ' ἂν τις ἴδοι,
 ὅτι θυμοῦ μὲν εὐθὺς γενόμενα μεστὰ ἐστι λογισμοῦ δ' ἔνιοι
 μὲν ἔμοιγε δοκοῦσιν οὐδέποτε μεταλαμβάνειν, οἱ δὲ πολλοὶ ὀφέ

s állhatatosan eltűr éhséget, hideget és minden efféle szenvedést és diadalt arat s nem hagy fel nemes szándékai-
val, a míg csak végre nem hajtja, vagy meg nem hal, vagy mint a kutya a pásztorának, úgy ő is a benne lakozó megfontolásnak visszahívó szavára le nem csendesül? Már mindenesetre, hogy hasonlít ez ahhoz, a mit mondasz, felelte ő rá; mert hiszen államunkban a védőket, akárcsak a kutyákat, mi is szolgálivá tettük az uralkodóknak, vagyis az állam pásztorainak. Jól érted, mondom én erre neki, hogy mit akarsz mondani. De vajjon megérted-e még ebben a dologban ezt is? Ugyan mit? Hogy bátorság tekintetében épp az **E** ellenkezőjét látjuk most az iménti dolognak. Akkor ugyanis ezt valami vágyakozónak tartottuk, most meg azt mondjuk, hogy messze jár tőle, hiszen a léleknek küzdelmeiben inkább ő teszi le a megfontolás előtt a fegyvert. Mindenesetre, felelte ő rá. Vajjon tehát valami ettől is különböző dolog-e most már, vagy a megfontolásnak valami faja, úgy hogy nem három, hanem csakis két faj van a lélekben, u. m. a megfontoló és a vágyakozó. Vagy miként az államban három rend tar-
441 totta az államot össze: az iparos, a védő és a tanácskozó, így a lélekben is a harmadik ez a bátorság, a mely védője már természetből a megfontolónak, ha t. i. még meg nem romlott a rossz neveléstől. Szükségképpen a harmadik, mondotta ő erre. No igen, mondom én, ha különbözőnek látszik a megfontolótól, mint a hogy a vágyakozótól különbözőnek mutatkozott. No, hát az nem nehéz dolog, hogy ilyennek lássék, felelte ő erre. Hiszen már a gyermekeknél láthatja az ember, hogy mindjárt születésöktől tele vannak bátorsággal, míg megfontolásra jó részök, azt hiszem legalább, **B** soha sem is tesz szert, a legnagyobb részök pedig csak nagy későn. Zeus uccse, ezt jól mondod, jegyeztem én meg rá. Még az állatoknál is láthatja az ember, hogy úgy van, a hogy te mondod.

ποτε. Ναὶ μὰ Δί' ἦν δ' ἐγώ, καλῶς γε εἶπες. ἔτι δὲ ἐν τοῖς
θηρίοις ἂν τις ἴδοι ὃ λέγεις, ὅτι οὕτως ἔχει. πρὸς δὲ τούτοις
καὶ ὁ ἄνω που ἐκεῖ εἴπομεν, τὸ τοῦ Ὀμήρου μαρτυρήσει, τὸ

στῆθος δὲ πλήξας καρδίην ἠνίκαπε μύθῳ·

Ἐνταῦθα γὰρ δὴ σαφῶς ὥς ἕτερον ἐτέρῳ ἐπιπλήττον πεποίηκεν
Ὅμηρος τὸ ἀναλογισάμενον περὶ τοῦ βελτιονός τε καὶ χειρόνος
τῷ ἀλογίστως θυμουμένῳ. Κομιδῇ, ἔφη, ὀρθῶς λέγεις.

XVI. Ταῦτα μὲν ἄρα ἦν δ' ἐγώ, μόγις διανενεύκαμεν, καὶ
ἡμῖν ἐπεικῶς ὁμολογεῖται, τὰ αὐτὰ μὲν ἐν πόλει, τὰ αὐτὰ δ' ἐν ἐνός
ἐκάστου τῇ ψυχῇ γένη ἐνεῖναι καὶ ἴσα τὸν ἀριθμόν. Ἔστι ταῦτα.
Οὐκ οὖν ἐκεῖνό γε ἤδη ἀναγκαῖον, ὥς πόλις ἦν σοφὴ καὶ ᾧ οὕτω καὶ
τὸν ἰδιώτην καὶ τούτῳ σοφὸν εἶναι; Τί μὴν; Καὶ ᾧ δὴ ἀνδρείος
D ἰδιώτης καὶ ὥς, τούτῳ καὶ πόλιν ἀνδρείαν καὶ οὕτως, καὶ τὰλλα
πάντα πρὸς ἀρετὴν ὡσαύτως ἀμφοτέρω ἔχειν. Ἀνάγκη. Καὶ
δίκαιον δὴ, ᾧ Γλαύκων, οἶμαι, φήσομεν ἄνδρα εἶναι τῷ αὐτῷ
τρόπῳ, ᾧ περ καὶ πόλις ἦν δικαία. Καὶ τοῦτο πᾶσα ἀνάγκη.
Ἄλλ' οὐ πῇ μὴν τοῦτο ἐπιλελήσμεθα, ὅτι ἐκείνη γε τῷ τὸ ἑαυτοῦ
ἕκαστον ἐν αὐτῇ πράττειν τριῶν ὄντων γενῶν δικαία ἦν. Οὐ
μοι δοκοῦμεν, ἔφη, ἐπιλελήσθαι. Μνημονευτέον ἄρα ἡμῖν, ὅτι
E καὶ ἡμῶν ἕκαστος, ὅτου ἂν τὰ αὐτοῦ ἕκαστον τῶν ἐν αὐτῷ
πράττει, οὗτος δίκαιός τε ἔσται καὶ τὰ αὐτοῦ πράττων. Καὶ
μᾶλα, ἣ δ' ὅς, μνημονευτέον. Οὐκοῦν τῷ μὲν λογιστικῷ ἄρχειν
προσῆκει, σοφῷ ὄντι καὶ ἔχοντι τὴν ὑπὲρ ἀπάσης τῆς ψυχῆς
προμήθειαν, τῷ δὲ θυμοειδεῖ ὑπηκόῳ εἶναι καὶ ἐυμμάχῳ τού-
του; Πάνυ γε. Ἄρ' οὖν οὐχ, ὥσπερ ἐλέγομεν, μουσικῆς καὶ
442 γυμναστικῆς κρᾶσις ξύμφωνά αὐτὰ ποιήσει, τὸ μὲν ἐπιτείνουσα

S ezenkívül még Homerosnak ez a valahol fentebb mon-
dottuk verse is megerősíti ezt, hogy

Keblire ütve reá szólott ekképp a szivére.

itt ugyanis, mint mikor az egyik a másikat korholja, úgy
állította elének Homeros a jobbat és rosszabbat fontolgatót a C
megfontolatlan elleni haragjában. Szóról-szóra igazat mon-
dász, volt rá az ő felelete.

XVI. Ezen hát már, folytattam tovább, nagy ügygyel-baj-
jal csak átvergődtünk s ide-oda meg is egyeztünk abban,
hogy ugyanazok a fajok vannak meg az államban, s ugyan-
azok minden egyesnek a lelkében és számuk is egyenlő. Úgy
van. Vajjon nem szükségképpen következik-e ebből most már,
hogy a mennyire és a miben az állam bölcs volt, épp annyira
és épp abban legyen bölcs az egyes polgár is? Már hogyné?
És a miben és a mennyire vitéz volt az egyes polgár, épp D
abban és annyira legyen vitéz az állam is és hogy valameny-
nyi többi dologban is egyformák legyenek erény tekinteté-
ben. Szükségképpen. Azután meg gondolom, édes Glaukon,
hogy igazságosnak is fogjuk ugyanazon az úton-módon mon-
dani az egyes embert, a melyen az állam volt igazságos. Ez
is okvetetlenül szükséges. De valahogyan csak azt sem feled-
tük talán még el, hogy ez épp azért volt igazságos, mert
külön-külön mind a három rend megtette benne a kötelessé-
gét. Nem hiszem, hogy elfeledtük volna, válaszolta ő rá.
Gondolnunk kell tehát arra is, hogy közölünk is mindegyik, E
a kinek persze minden benne levő dolga szintén megteszi a
magamagáét, ilyen igazságos legyen és teljesítse a maga kö-
telességét. Nagyon kell reá gondolnunk, felelte ő erre. S vaj-
jon nem illő dolog-e, hogy a megfontoló uralkodjon, mivel
bölcs és a lélekről való gondoskodás egészen az övé, a bátor
pedig hajoljon meg előtte s legyen szövetséges társa? De na-
gyon is. Vajjon tehát, a mint mondtuk,¹⁸ nem a zenének és
a testgyakorlásnak a vegyülete teszi-e őket egybehangzókká, 442

καὶ τρέφουσα λόγοις τε καλοῖς καὶ μαθήμασι, τὸ δὲ ἀνείισα παραμυθουμένη, ἡμεροῦσα ἀρμονίᾳ τε καὶ ῥυθμῷ; Κομιδῇ γε, ἢ δ' ὅς. Καὶ τούτω δὴ οὕτω τραφέντε καὶ ὡς ἀληθῶς τὰ αὐτῶν μαθόντε καὶ παιδευθέντε προστατήσετον τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, ὃ δὴ πλεῖστον τῆς ψυχῆς ἐν ἐκάστῳ ἐστὶ καὶ χρημάτων φύσει ἀπληστότατον· ὃ τηρήσετον, μὴ τῷ πῖμπλασθαι τῶν περὶ τὸ σῶμα καλουμένων ἡδονῶν πολὺ καὶ ἰσχυρὸν γενόμενον οὐκ αὖ

B τὰ αὐτοῦ πράττει, ἀλλὰ καταδουλώσασθαι καὶ ἄρχειν ἐπιχειρήσῃ ὧν οὐ προσήκον αὐτῷ γένει, καὶ ξύμπαντα τὸν βίον πάντων ἀνατρέψῃ. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Ἄρ' οὖν, ἢν δ' ἐγώ, καὶ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους τούτω ἂν κάλλιστα φυλαττοίτην ὑπὲρ ἀπάσης τῆς ψυχῆς τε καὶ τοῦ σώματος, τὸ μὲν βουλευόμενον, τὸ δὲ προπολεμοῦν, ἐπόμενον δὲ τῷ ἄρχοντι καὶ τῇ ἀνδρείᾳ ἐπιτελοῦν τὰ βουλευθέντα; Ἔστι ταῦτα. Καὶ ἀνδρεῖον δὴ, οἶμαι, τούτῳ

C τῷ μέρει καλοῦμεν ἓνα ἕκαστον, ὅταν αὐτοῦ τὸ θυμοειδὲς διασώξῃ διὰ τε λυπῶν καὶ ἡδονῶν τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου παραγγελθὲν δεινόν τε καὶ μῆ. Ὅρθῶς γ', ἔφη. Σοφὸν δέ γε ἐκείνῳ τῷ σμικρῷ μέρει, τῷ ὃ ἡρχέ τ' ἐν αὐτῷ καὶ ταῦτα παρήγγελλεν, ἔχον αὐτὸν καθεῖνο ἐπιστήμην ἐν αὐτῷ τὴν τοῦ ξυμφέροντος ἐκάστῳ τε καὶ ὅλῳ τῷ κοινῷ σφῶν αὐτῶν τριῶν ὄντων. Πάνυ μὲν οὖν.

D Τί δέ; σῶφρονα οὐ τῇ φιλίᾳ καὶ ξυμφωνίᾳ τῇ αὐτῶν τούτων, ὅταν τό τε ἄρχον καὶ τῷ ἀρχομένῳ τὸ λογιστικὸν ὁμοδοξῶσι δεῖν ἄρχειν καὶ μὴ στασιάζωσιν αὐτῷ; Σωφροσύνη γοῦν, ἢ δ' ὅς, οὐκ ἄλλο τί ἐστὶν ἢ τοῦτο, πόλεώς τε καὶ ἰδιώτου. Ἀλλὰ

a mennyiben az egyik felhangolja és szép, oktató szavakkal táplálja, a másik pedig rábeszéléseivel lehangolja s az összhanggal és rhythmussal megszeli? Tökéletesen úgy van, mondotta ő rá. Így nevelkedik tehát majd ez a kettő, valósággal kitanulja a maga kötelességét s kinevelődik a gyakorozónak igazgatásában, a mely úgyszólván a legnagyobb részét teszi mindegyikben a léleknek s már természettől csupa telhetetlen a kincsekben. Ő reá fognak hát ők felügyelni, hogy eltelve úgynevezett testi élvezetekkel nagygyá és erőssé ne legyen s abba ne hagyja a maga kötelességét s a helyett B

valahogy azokat a fajokat próbálja meg leigázni és kormányozni, a melyeket nem illik neki, s így mindnyájoknak az életét egészen tönkre tegye. Mindenesetre, felelte ő erre. Vajjon tehát, folytattam én tovább, a külső ellenséggel szemben is ez a kettő örködni a legszebben az egész lélek és test fölött, még pedig az egyik tanácsadásával, a másik meg éretők való harcával, követve persze az uralkodó fajt s végrehajtva vitézségével a tanácsolt dolgokat? Úgy van. Épp így vitéznek hivunk, azt hiszem, ennél a résznél fogva minden egyes embert, ha az ő bátorsága búbanatban is, örömben is C

egyaránt megtartja a megfontolás parancsolta dolgot, már akár rettenetes ez, akár nem. Bizony helyesen, mondotta ő rá. Bölcsnek pedig bizony annál a kis résznél fogva, a mely uralkodott s ezt parancsolta benne, viszont azt, a kiből ugyancsak megvan a tudás, még pedig úgy a minden egyes emberre, mint az ő mindhármuk egész közérdekére alkalmas dolognak a tudása. Mindenesetre. Hát mértékletesnek nem épp ezeknek maguknak a barátságánál és egybehangzásánál D

fogva-e, mikor pl. az uralkodó is, meg az alattvaló is egyet-értenek abban, hogy a megfontolásnak kell uralkodnia és nem lázadnak fel ellene? A mértékletesség legalább, jegyezte meg ő erre, nem más, mint csakis ez, államnál is, magán-embernél is. Igazságos azonban már annál a nem egyszer

μὲν δὴ δίκαιός γε, ᾧ πολλάκις λέγομεν, τούτῳ καὶ οὕτως ἔσται. Πολλὴ ἀνάγκη. Τί οὖν; εἶπον ἐγὼ· μὴ πη ἡμῖν ἀπαμβλύνεται ἄλλο τι δικαιοσύνη δοκεῖν εἶναι ἢ ὅπερ ἐν τῇ πόλει ἐφάνη; Εὐὸκ ἔμοιγε, ἔφη, δοκεῖ. Ὡδὲ γάρ, ἣν δ' ἐγὼ, παντάπασιν ἂν βεβαιωσαίμεθα, εἴ τι ἡμῶν ἔτι ἐν τῇ ψυχῇ ἀμφισβητεῖ, τὰ φορτικὰ αὐτῷ προσφέροντες. Ποῖα δὴ; Οἷον εἰ δέοι ἡμᾶς ἀνομολογεῖσθαι περὶ τε ἐκείνης τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἐκείνη ὁμοίως πεφυκότος τε καὶ τεθραμμένου ἀνδρός, εἰ δοκεῖ ἂν πα-
 443 ρακαταθήκην χρυσοῦ ἢ ἀργυρίου δεξάμενος ὁ τοιοῦτος ἀποστε-
 μῇ τιν' ἂν οἶε οἰηθῆναι τοῦτο αὐτὸν δρᾶσαι μᾶλλον ἢ ὅσοι μὴ τοιοῦτοι; Οὐδέν ἂν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ἱεροσυλιῶν καὶ κλο-
 πῶν καὶ προδοσιῶν, ἢ ἰδίᾳ ἐταίρων ἢ δημοσίᾳ πόλεων, ἐκτὸς ἂν οὗτος εἴη; Ἐκτός. Καὶ μὴν οὐδ' ὅπωςτιοδ' ἄπιστος ἢ κατὰ ὅρκους ἢ κατὰ τὰς ἄλλας ὁμολογίας. Πῶς γὰρ ἂν; Μοιχεῖται μὴν καὶ γονέων ἀμέλεια καὶ θεῶν ἀθεραπευσία παντὶ ἄλλῳ μᾶλλον ἢ τῷ τοιούτῳ προσήκουσιν. Παντὶ μέντοι, ἔφη. Οὐκ-
 Β οὖν τούτων πάντων αἴτιον, ὅτι αὐτοῦ τῶν ἐν αὐτῷ ἕκαστον τὰ αὐτοῦ πράττει ἀρχῆς τε πέρι καὶ τοῦ ἄρχεσθαι; Τοῦτο μὲν οὖν, καὶ οὐδέν ἄλλο. Ἐτι [τι] οὖν ἕτερον ζητεῖς δικαιοσύνην εἶναι ἢ ταύτην τὴν δύναμιν, ἢ τοὺς τοιοῦτους ἄνδρας τε παρέ-
 χεται καὶ πόλεις; Μὰ Δία, ἦ δ' ὅς, οὐκ ἔγωγε.

XVII. Τέλεον ἄρα ἡμῖν τὸ ἐνύπνιον ἀποτετέλεσται, ὃ ἔφα-
 μεν ὑποπεῦσαι, ὥς εὐθὺς ἀρχόμενοι τῆς πόλεως οἰκίξειν κατὰ
 C θεόν τινα εἰς ἀρχὴν τε καὶ τύπον τινὰ τῆς δικαιοσύνης κινδυ-
 νεύομεν ἐμβεβηκέναι. Παντάπασι μὲν οὖν. Τὸ δέ γε ἦν ἄρα,

említettük résznél fogva és azon a módon lesz. Okvetetlenül. De hát aztán, kérdém ekkor tőle, csak nem tompul el tán valahogy annyira az igazságosság, hogy másnak lássék, mint a minék az államban mutatkozott? Már én csak azt hiszem, hogy nem, volt az ő felelete. Mert hát a következőképpen **E** teljesen megbizonyosodhatunk ám felőle, folytattam én tovább, ha ugyan van még valami kétség a lelkünkben, t. i. felhozzuk rá ezt a köznapias dolgot. Melyiket? Hát pl. hogy ha meg kellene egyeznünk arra az államra és a hozzá hasonlóan alakult és nevelt polgárra nézve, vajjon az ilyen, ha aranyat és ezüstöt kapna zálogba, úgy látszik-e, hogy elszakasztaná? Mit gondolsz, akadna-e olyan ember, a ki azt tartaná róla, hogy ő hamarabb megteszi ezt, mint azok, a kik ⁴⁴³ nem ilyenek? Senki, mondotta ő rá. Így tehát a templomrablástól, a lopástól és az árulástól is, akár magánkörben barátai között, akár nyilvánosan az államban, távol tartja magát az ilyen? Persze, hogy távol. És hűtlen se lesz ám egyhamar se esküjéhez, se más egyezségéhez? Már hogy lenne? Sőt a házasságtörés, szülők iránti közöny és az istenek elhanyagolása is jobban illik bárkire másra, mint az ilyenre. Persze, hogy jobban, mondotta ő. S nemde, hogy en- **B** nek mindnek abban van az oka, hogy ő nála minden a maga feladatát teljesíti az uralkodásban éppen úgy, mint az alattvalói szolgálatban? Bizony ebben és nem másban. Keresed-e hát még, hogy más egyéb az igazságosság, mint épp az az erő, mely ilyen polgárokat és államokat teremt? Zeus uccse, nem keresem biz' én, volt az ő válasza erre.

XVII. Ime tehát élő valósággá testesült meg az álmunk, a melyről oly sejtelemszerűen beszéltünk. Úgy látszik, hogy már mindjárt államunk alapításának a kezdetén rá bukkan- **C** tunk valamelyik isten segítségével az igazságosságnak eredetére és bizonyos megtestesülésére. Mindenesetre, hogy rá. Az azonban hát, édes Glaukon, a miért persze hasznos is,

ὦ Γλαύκων, δι' ὃ καὶ ὠφελεῖ, εἰδωλόν τι τῆς δικαιοσύνης, τὸ τὸν μὲν σκυτοτομικὸν φύσει ὀρθῶς ἔχειν σκυτοτομεῖν καὶ ἄλλο μηδὲν πράττειν, τὸν δὲ τεκτονικὸν τεκταίνεσθαι, καὶ τὰλλα δὴ οὕτως. Φαίνεται. Τὸ δέ γε ἀληθὲς τοιοῦτο μὲν τι ἦν, ὡς

Δ ἔοικεν, ἡ δικαιοσύνη, ἀλλ' οὐ περὶ τὴν ἔξω πράξιν τῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ περὶ τὴν ἐντὸς ὡς ἀληθῶς περὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἑαυτοῦ, μὴ ἐάσαντα τὰλλότρια πράττειν ἕκαστον ἐν αὐτῷ μηδὲ πολυπραγμονεῖν πρὸς ἄλληλα τὰ ἐν τῇ ψυχῇ γένη, ἀλλὰ τῷ ὄντι τὰ οἰκεῖα εἰς θέμενον καὶ ἄρξαντα αὐτὸν αὐτοῦ καὶ κοσμήσαντα καὶ φίλον γενόμενον ἑαυτῷ καὶ ξυναρμόσαντα τρία ὄντα ὥσπερ ὄρους, τρεῖς ἀρμονίας ἀτεχνῶς νεάτης τε καὶ ὑπάτης καὶ μέ-

Ε σης, καὶ εἰ ἄλλα ἅττα μεταξὺ τυγχάνει ὄντα, πάντα ταῦτα ξυνδήσαντα καὶ παντάπασιν ἓνα γενόμενον ἐκ πολλῶν, σώφρονα καὶ ἡρμოსμένον, οὕτω δὴ πράττειν ἤδη, ἐάν τι πράττη ἢ περὶ χρημάτων κτήσιν ἢ περὶ σώματος θεραπείαν ἢ καὶ πολιτικόν τι ἢ περὶ τὰ ἴδια συμβόλαια, ἐν πᾶσι τούτοις ἡγούμενον καὶ ὀνομάζοντα δικαίαν μὲν καὶ καλὴν πράξιν, ἢ ἂν ταύτην τὴν ἔξιν σώζῃ τε καὶ ξυναπεργάζηται, σοφίαν δὲ τὴν ἐπιστατοῦσαν

444 ταύτῃ τῇ πράξει ἐπιστήμην, ἄδικον δὲ πράξιν, ἢ ἂν αἰεὶ ταύτην λύῃ, ἀμαθίαν δὲ τὴν ταύτῃ αὐτῇ ἐπιστατοῦσαν δόξαν. Παντάπασιν, ἢ δ' ὅς, ὦ Σώκρατες, ἀληθῇ λέγεις. Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ· τὸν μὲν δίκαιον καὶ ἄνδρα καὶ πόλιν καὶ δικαιοσύνην, ὃ τυγχάνει ἐν αὐτοῖς ὄν, εἰ φαῖμεν εὐρηκέναι, οὐκ ἂν πάνυ τι, οἶμαι, δόξαιμεν ψεύδεσθαι. Μὰ Δία οὐ μέντοι, ἔφη. Φῶμεν ἄρα; Φῶμεν.

csak valami árnyképe volt az igazságosságnak, már t. i. az, hogy helyes dolog, ha a természettől a vargasághoz értő vargaskodik s más egyébbel nem foglalkozik, s az ácsmesterséghez értő ácsoskodik s így a többiek is most már. Úgy látszik. Pedig hát bizony valósággal ilyesvalami volt, úgy látszik, az igazságosság, de nem alkotó részeinek külső tevékenységére **D** nézve, hanem a belsőre, mint valósággal önnönmagára és a saját dolgaira, a mennyiben nem engedi meg, hogy minden egyes rész azt tegye benne, a mi nem az ő dolga, sem hogy a lelkében levő fajok egymás között sokfélebe bele ártsák magukat, hanem miután a maga dolgát valósággal jól megállapította s önmagát sajátmagának urává tette és rendbe hozta s barátjává lett önnönmagának s azt a három dolgot, mint a harmoniának három viszonyát, a legalsót, a legfelsőt és a középsőt, összhangzatba hozta és ha véletlenül még más valami is van közöttük, mindezt összekapcsolta és **E** tökéletesen egygyé lett a sokból, mértékletessé és jól hangolttá, akkor aztán így cselekszik már, ha cselekszik, akár javainak megszerzése, akár testének ápolása, vagy valamely állami foglalkozás, vagy magánszemélynek ügye-dolga forogna is szóban, mert minden ilyes dologban azt a foglalkozást tartja és mondja igazságosnak és szépnek, a mely ezt az állapotot megőrzi és foglalkoztatja, bölcseségnek pedig az ezen foglalkozást vezető tudást, igazságtalannak pedig azt a ⁴⁴⁴ tevékenységet, a mely e foglalkozást mindig megsemmisíti, tudatlanságnak pedig viszont az ezt vezető gondolatot. Tökéletesen igazat mondasz, édes Sokrates, felelte ő erre. Helyes, mondtam én ekkor neki; ha azt mondanók most már, hogy az igazságosat, már mint az embert is, meg az államot is, nemkülönben, a mi bennök van, az igazságosságot is megtaláltuk, akkor, azt hiszem, nem igen látszanánk hazudni. Zeus uccse, hogy nem, mondotta ő rá. Mondjuk-e hát ezt, vagy nem? Persze, hogy mondjuk.

XVIII. Ἐστω δὴ, ἣν δ' ἐγώ· μετὰ γὰρ τοῦτο σκεπτέον, οἶμαι, ἀδικίαν. Δῆλον ὅτι. Οὐκοῦν στάσιν τινὰ αὖ τριῶν ὄντων τούτων δεῖ αὐτὴν εἶναι καὶ πολυπραγμοσύνην καὶ ἀλλοτριπραγμοσύνην καὶ ἐπανάστασιν μέρους τινὸς τῷ ὅλῳ τῆς ψυχῆς, ἔν' ἄρχῃ ἐν αὐτῇ οὐ προσήκον, ἀλλὰ τοιούτου ὄντος φύσει, οἷου πρέπει αὐτῷ δουλεύειν τῷ τοῦ ἀρχικοῦ γένους ὄντι; τοιαῦτ' ἄττα, οἶμαι, φήσομεν καὶ τὴν τούτων ταραχὴν καὶ πλάνην εἶναι τὴν τε ἀδικίαν καὶ ἀκολασίαν καὶ δειλίαν καὶ ἀμαθίαν καὶ

C ξυλλήβδην πᾶσαν κακίαν. Ταῦτά μὲν οὖν ταῦτα, ἔφη. Οὐκοῦν, ἣν δ' ἐγώ, καὶ τὸ ἄδικα πράττειν καὶ τὸ ἀδικεῖν καὶ αὖ τὸ δίκαια ποιεῖν, ταῦτα πάντα τυγχάνει ὄντα κατὰδῆλα ἤδη σαφῶς, εἴτερ καὶ ἡ ἀδικία τε καὶ δικαιοσύνη; Πῶς δὴ; Ὅτι, ἣν δ' ἐγώ, τυγχάνει οὐδὲν διαφέροντα τῶν ὑγίεινῶν τε καὶ νοσῶδων, ὥς ἐκεῖνα ἐν σώματι, ταῦτα ἐν ψυχῇ. Πῆ; ἔφη. Τὰ μὲν που ὑγίεινὰ ὑγίειαν ἐμποιοῖ, τὰ δὲ νοσώδη νόσον. Ναί. Οὐκοῦν καὶ τὸ μὲν δίκαια πράττειν δικαιοσύνην ἐμποιοῖ, τὸ δ' ἄδικα

D ἀδικίαν; Ἀνάγκη. Ἐστι δὲ τὸ μὲν ὑγίειαν ποιεῖν τὰ ἐν τῷ σώματι κατὰ φύσιν καθιστάναι κρατεῖν τε καὶ κρατεῖσθαι ὑπ' ἀλλήλων, τὸ δὲ νόσον παρὰ φύσιν ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι ἄλλο ὑπ' ἄλλου. Ἐστι γάρ. Οὐκοῦν αὖ, ἔφην, τὸ δικαιοσύνην ἐμποιεῖν τὰ ἐν τῇ ψυχῇ κατὰ φύσιν καθιστάναι κρατεῖν τε καὶ κρατεῖσθαι ὑπ' ἀλλήλων, τὸ δὲ ἀδικίαν παρὰ φύσιν ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι ἄλλο ὑπ' ἄλλου; Κομιδῇ, ἔφη. Ἀρετὴ μὲν ἄρα,

XVIII. Legyen tehát, mondom én neki, mert hiszen ezen az alapon kell, azt hiszem az igazságtalanságot vizsgálnunk. Világos dolog. S nemde, ennek viszont az ő hármuk bizonyos viszáljának és sokfelé való kapkodásának kell lennie s ide-**B** gen dolgokba való beavatkozásnak s egy bizonyos rész lázadásának a léleknek egésze ellen, hogy uralkodjon fölötte, a nélkül, hogy ez megilletné, mert úgy van a természettől megalkotva, hogy ő neki kötelessége ennek engedelmeskedni, mivel ez az uralkodó fajhoz tartozik. Ilyesvalamifélének fogjuk tehát mondani, azt hiszem, s ezen részek zűrzavarának és megtévedésének az igazságtalanságot, féktelenséget, gyávaságot, tudatlanságot, s általában minden gonosztságot. S mindez valóban nem is más, mondotta ő rá. Így tehát,**C** folytattam én, jogtalan dolgokat cselekedni és igazságtalankodni és viszont jogos dolgokat tenni, mindez szemmel láthatóan tiszta dolog most már, ha tiszta az igazságtalanság és igazságosság? Hogy-hogy? Mert hát semmiben sem különbözik ez az egészségestől és a betegtől, folytattam én, a hogy ez a testben, úgy van az a lélekben. Milyen tekintetben? kérdezte ő. Abban, hogy az egészséges dolgok egészséget, a betegek pedig betegséget szülnek. Persze. S éppen így az igazságos dolgok cselekedete igazságosságot hoz létre, az igazságtalanoké pedig igazságtalanságot? Szükségképpen. De **D** egészséget hozni létre annyi, mint a testben levő részeket abba a helyzetbe hozni, hogy a természetnek megfelelően legyenek urai is, meg szolgái is egy a másnak, betegséget pedig annyi, mint hogy a természet ellenére vezessék és nyomják el egymást. Ez már úgy van. Így tehát viszont igazságot teremteni annyi, mint a lélekben levőket hozni abba a helyzetbe, hogy a természetnek megfelelően legyenek urai is és szolgái is egymásnak, igazságtalanságot pedig, hogy a természet ellenére vezessék és nyomják el egymást. Tökéletesen igaz, mondotta ő rá. Az erény tehát, a mint látszik,

Εὖς ἔοικεν, ὕγεία τέ τις ἂν εἴη καὶ κάλλος καὶ εὐεξία ψυχῆς, κακία δὲ νόσος τε καὶ αἰσχος καὶ ἀσθενεία. Ἔστιν οὕτω. Ἄρ' οὖν οὐ καὶ τὰ μὲν καλὰ ἐπιτηδεύματα εἰς ἀρετῆς κτήσιν φέρει, τὰ δ' αἰσχροὶ εἰς κακίας; Ἀνάγκη.

XIX. Τὸ δὲ λοιπὸν ἤδη, ὥς ἔοικεν, ἡμῖν ἐστὶ σκέψασθαι, 445 πότερον αὖ λυσιτελεῖ δίκαιά τε πράττειν καὶ καλὰ ἐπιτηδεύειν καὶ εἶναι δίκαιον, ἐάν τε λανθάνῃ ἐάν τε μὴ τοιοῦτος ὢν, ἢ ἀδικεῖν τε καὶ ἄδικον εἶναι, ἐάνπερ μὴ διδῶ δίκην μηδὲ βελτίων γίγνηται κολαζόμενος. Ἄλλ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, γελοῖον ἔμοιγε φαίνεται τὸ σκέμμα γίνεσθαι ἤδη, εἰ τοῦ μὲν σώματος τῆς φύσεως διαφθειρομένης δοκεῖ οὐ βιωτὸν εἶναι οὐδὲ μετὰ πάντων αἰτίων τε καὶ ποτῶν καὶ παντὸς πλοῦτου καὶ πάσης Β ἀρχῆς, τῆς δὲ αὐτοῦ τούτου ᾧ ζῶμεν φύσεως ταραττομένης καὶ διαφθειρομένης βιωτὸν ἄρα ἔσται, ἐάνπερ τις ποιῇ ὃ ἂν βουληθῇ ἄλλο πλὴν τούτου, ὁπόθεν κακίας μὲν καὶ ἀδικίας ἀπαλλαγῇσεται, δικαιοσύνην δὲ καὶ ἀρετὴν κτήσεται, ἐπειδὴ περ ἐφάνη γε ὄντα ἐκάτερα οἷα ἡμεῖς διεληλύθαμεν. Γελοῖον γάρ, ἦν δ' ἐγώ· ἄλλ' ὅμως ἐπεὶ περ ἐνταῦθα ἐληλύθαμεν, ὅσον οἷόν τε σφύεσθαι κατιδεῖν ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, οὐ χρὴ ἀποκάνειν. C Ἦκιστα γὰρ τὸν Δία, ἔφη, πάντων ἀποκρητέον. Δεῦρο νῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἵνα καὶ ἴδῃς, ὅσα καὶ εἶδη ἔχει ἡ κακία, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, ἃ γε δὴ καὶ ἄξια θέας. Ἐπομαι, ἔφη· μόνον λέγε. Καὶ μὴν, ἦν δ' ἐγώ, ὥσπερ ἀπὸ σκοπιᾶς μοι φαίνεται, ἐπειδὴ ἐνταῦθα ἀναβεβήκαμεν τοῦ λόγου, ἐν μὲν εἶναι εἶδος τῆς ἀρετῆς, ἅπειρα δὲ τῆς κακίας, τέτταρα δ' ἐν αὐτοῖς ἅττα ὢν καὶ

valamiféle egészsége, szépsége és jóléte volna a léleknek, a gonoszság pedig a betegsége, rútsága és gyöngesége. Így van. Vajjon tehát a szép törekvések is nem az erény megszerzésére vezetnek-e, a rútak pedig a gonoszságéra? Okvetetlenül.

XIX. Most már, a mint látszik, a még hátralevő dolgot kell megvizsgálnunk, azt, hogy haszonnal járó dolog-e viszont igazságos dolgot cselekedni és a szépre törekedni s igazságosnak lenni, már akár rejtve marad az ember, ha ilyen, akár nem, vagy jogtalanzkodni és igazságtalannak lenni, ha se meg nem lakol valaki érlette, se meg nem javúl a megfékezéstől. Csakhogy én azt hiszem, édes Sokrates, mondotta ő erre, hogy nevetségessé válik a vizsgálódás most már, ha azt hiszi az ember, hogy mikor elromlott a testnek a természete, már tovább nem élhet, nem még az összes eledel- és italokkal, vagy egész vagyonával és minden uralmával sem, míg ellenben, ha épp annak zavarodott és romlott meg a természete, s minél fogva élünk, akkor még élélhet az ember, tegyen bár meg mindent, a mit szeme-szája megkíván, kivéven persze azt, a mi által épp a gonoszságtól és igazságtalanságtól szabadulhatna meg és igazságosságra és erényre tehetne szert, miután mind a kettő olyannak mutatkozott, a milyennek mi végig vizsgáltuk. Bizony nevetséges, mondtam én rá. De azért csak még sem szabad ám, ha már idáig jutottunk, belefáradnunk, hogy a lehető legtisztábban lássuk, hogy csakugyan így van-e ez a dolog. Zeus uccse, tette ő hozzá, épp ebbe szabad legkevésbé belefáradnunk. Ide hát most, C mondom én neki és lásd, hogy a hány faja van nézetem szerint a gonoszságnak, az mind érdemes is a megvizsgálásra. Jövök, mondja ő rá, csak beszélj. Valóban, folytattam tovább, mint valami örtoronyból, úgy tűnik fel nekem, miután már ide emelkedtünk vizsgálódásunkban, hogy csak egy faja van az erénynek, de végtelen sok a gonoszságnak s közöttük körülbelül négy, a melyekről érdemes megemlékezni. Hogy érted

ἄξιον ἐπιμνησθῆναι. Πῶς λέγεις; ἔφη. Ὅσοι, ἦν δ' ἐγώ, πολιτειῶν τρόποι εἰσὶν εἶδη ἔχοντες, τοσοῦτοι κινδυνεύουσι καὶ ψυχῆς τρόποι εἶναι. Πόσοι δὴ; Πέντε μὲν, ἦν δ' ἐγώ, πολιτειῶν, πέντε δὲ ψυχῆς. Λέγε, ἔφη, τίνες. Λέγω, εἶπον, ὅτι εἰς μὲν οὗτος ὃν ἡμεῖς διεληλύθαμεν πολιτείας εἷη ἂν τρόπος, ἐπονομασθεῖη δ' ἂν καὶ διχῇ· ἐγγενομένου μὲν γὰρ ἀνδρὸς ἑνὸς ἐν τοῖς ἄρχουσι διαφέροντος βασιλεία ἂν κληθεῖη, πλειόνων δὲ ἀριστοκρατία. Ἀληθῆ, ἔφη. Τοῦτο μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ἐν εἶδος λέγω· οὔτε γὰρ ἂν πλείους οὔτε εἰς ἐγγεγόμενος κινήσειεν ἂν τῶν ἀξίων λόγου νόμων τῆς πόλεως, τροφῇ τε καὶ παιδείᾳ χρησάμενος, ἢ διήλθομεν. Οὐ γὰρ εἰκός, ἔφη.

Ε.

449 Ι. Ἀγαθὴν μὲν τοίνυν τὴν τοιαύτην πόλιν τε καὶ πολιτείαν καὶ ὀρθὴν καλῶ, καὶ ἄνδρα τὸν τοιοῦτον· κακὰς δὲ τὰς ἄλλας καὶ ἡμαρτημένας, εἴπερ αὕτη ὀρθή, περὶ τε πόλεων διοικήσεις καὶ περὶ ἰδιωτῶν ψυχῆς τρόπον κατασκευήν, ἐν τέτταρσι πονηρίας εἶδεςιν οὔσας. Ποίας δὴ ταύτας; ἔφη. καὶ ἐγὼ μὲν ἤα Β τὰς ἐφεξῆς ἐρῶν, ὥς μοι ἐφαίνοντο ἕκασται ἐξ ἀλλήλων μεταβαίνειν· ὁ δὲ Πολέμαρχος — σμικρὸν γὰρ ἀπωτέρω τοῦ Ἀδεϊμάντου καθῆστο — ἐκτείνας τὴν χεῖρα καὶ λαβόμενος τοῦ ἱματίου ἄνωθεν αὐτοῦ παρὰ τὸν ὦμον ἐκείνόν τε προσηγάγετο καὶ προτείνας ἑαυτὸν ἔλεγεν ἅττα προσκεκυφώς, ὦν ἄλλο μὲν οὐδὲν κατηκούσαμεν, τόδε δέ· Ἀφήσομεν οὖν, ἔφη, ἢ τί δράσομεν; Ἦμιστά γε, ἔφη ὁ Ἀδεϊμάντος μέγα ἤδη λέγων. καὶ ἐγώ, Τί

ezt? kérdé ő. A hány módozata van az alkotmánynak, mondom én erre neki, a melyek külön fajt alkotnak, úgy látszik, hogy ugyanannyi módozata van a léleknek is. S ugyan meny- **D**nyi? Öt az alkotmánynak is, mondom én és öt a léleknek is. Mondd, hogy melyek, sürgetett ő. Azt mondom, folytattam én tovább, hogy az lehetne az alkotmánynak egyik módozata, a melyet már megvizsgáltunk, elnevezni pedig kétféleképpen is elnevezhetnők, ha akadna egy kiváló férfiú az uralkodók között, akkor királyságnak lehetne nevezni, de ha több, akkor aristokratiának. Ez igaz, jegyezte ő meg rá. Ezt hát én csak egy fajtának mondom most már, folytattam tovább, mert akár többen, akár csak egy akadjon is közöttük, **E**nem forgatja egyik se fel az államnak nevezetes törvényeit, ha volt része abban a már megvitattuk nevelésben és tanításban. Ez csakugyan nem valószínű, volt rá az ő felelete.

ÖTÖDIK KÖNYV.

I. Jónak tehát az ilyen államot és alkotmányt nevezem ⁴⁴⁹én, meg helyesnek, úgyszintén az ilyen polgárt, rosszaknak és elhibázottaknak pedig a többieket, ha ugyan ez mind az államkormányzásnak, mind az egyesek lelki sajátságai kifejlesztésének szempontjából a gonoszságnak négy fájában helyes. S melyek ezek? kérdé ő. És én éppen belefogtam, hogy elsorolom azon sorjában őket, a hogy nekem egyik a másiká- **B**ból átalakulni látszik, mikor Polemarchos — mert egy kissé távolabb ült Adeimantostól — kinyújtotta a kezét, megfogta őt a köpenyénél fogva fenn a vállán, magához húzta s kinyújtózkodott és súgott neki előre hajolva valamit, a miből mi csakis annyit hallottunk, hogy azt mondotta neki ekkor: «Elküldjük-e hát, vagy mit cselekedjünk?» «A világért sem», mondotta rá most fenhangon Adeimantos. Mit nem küldtök

μάλιστα, ἔφην, ὑμεῖς οὐκ ἀφίστε; Σέ, ἡ δ' ὅς. Ὅτι, ἐγὼ εἶπον, ^{eingesetzten Folien} Ὅτι μάλιστα; Ἀπορραθυμεῖν ἡμῖν δοκεῖς, ἔφη, καὶ εἶδος ὅλον οὐ ^{ten} τὸ ἐλάχιστον ἐκκλέπτειν τοῦ λόγου, ἵνα μὴ διέλθῃς, καὶ λήσῃς οἰηθῆναι· εἰπὼν αὐτὸ φαύλως, ὥς ἄρα περὶ γυναικῶν τε καὶ παίδων παντὶ δῆλον, ὅτι κοινὰ τὰ φίλων ἔσται. Οὐκοῦν ὀρθῶς, ἔφην, ὦ Ἀδεύμαντε; Ναί, ἡ δ' ὅς· ἀλλὰ τὸ ὀρθῶς τοῦτο, ὥσπερ τᾶλλα, λόγου δεῖται, τίς ὁ τρόπος τῆς κοινωνίας· πολλοὶ γάρ ἂν γένοιτο. μὴ οὖν παρῆς ὄντινα σὺ λέγεις. ὥς ἡμεῖς **Δ** πάλαι περιμένομεν οἰόμενοί σε που μνησθήσεσθαι παιδοποιίας τε πέρι, πῶς παιδοποιήσονται, καὶ γενομένους πῶς θρέψουσι, καὶ ὅλην ταύτην ἦν λέγεις κοινωνίαν γυναικῶν τε καὶ παίδων· μέγα γάρ τι οἰόμεθα φέρειν καὶ ὅλον εἰς πολιτείαν ὀρθῶς ἢ μὴ ὀρθῶς γιγνόμενον. νῦν οὖν ἐπειδὴ ἄλλης ἐπιλαμβάνει πολιτείας πρὶν ταῦτα ἱκανῶς διελέσθαι, δέδοκται ἡμῖν τοῦτο, ὃ σὺ
 450 ἤκουσας, τὸ σε μὴ μεθιέναι, πρὶν ἂν ταῦτα πάντα ὥσπερ τᾶλλα διέλθῃς. Καὶ ἐμὲ τοῖνον, ὁ Γλαῦκων ἔφη, κοινωνὸν τῆς ψήφου ταύτης τίθετε. ^{valaban} Ἀμέλει, ἔφη ὁ Θρασύμαχος, πᾶσι ταῦτα δεδογμένα ἡμῖν νόμιζε, ὦ Σώκρατες.

II. Οἶον, ἦν δ' ἐγώ, εἰργάσασθε ἐπιλαβόμενοί μου. ὅσον λόγον πάλιν ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς κινεῖτε περὶ τῆς πολιτείας. ἦν ὥς ἤδη διεληλυθὼς ἔγωγε ἔχαιρον ἀγαπῶν, ^{μενηνῆται} εἴ τις ἐάσοι ταῦτα ἀποδεξάμενος ὥς τότε ἐρρήθη. ἃ νῦν ὑμεῖς παρακαλοῦντες οὐκ **Β** ἴστε ὅσον ἐσμὸν λόγων ἐπεγείρετε. ὃν ὁρῶν ἐγὼ παρήκα τότε,

el a világért sem? kérdeztem én erre tőle. Téged, felelte ő rá. Hogy micsodáért tulajdonképpen? kérdeztem én újra. Ő meg erre így folytatta: Úgy látszik, hogy hamarosan végzel ve- C
lünk s egy egész fajt — s nem is a legkisebbet — elcsensz a vizsgálódásból, hogy csak ne kelljen tárgyalnod, s azt gondold, nem vesszük észre, hogy könnyelműen azt mondtad: a mi pedig az asszonyokat és gyermekeket illeti, mindenki előtt világos, hogy közös vagyon lesz, a mi a barátainké. Nos, és nem helyesen, édes Adeimantos? kérdeztem én tőle. Helyesen, felelte ő rá; de ez a *helyesen* is, mint a többiek, megköveteli a vizsgálatot, hogy miféle fajtájú hát ez a közösség; mert lehet ám ez sokféle. Ne surranj hát el föl-
lőtte, hogy melyiket gondolod; hiszen oly régóta várunk már D
rá abban a szent hitben, hogy majd csak megemlékezel valahol a gyermeknemzésről, hogy hogyan is kell hát világra hozni őket s a világra jötteket hogyan felnevelni, szóval az asszonyoknak és gyermekeknek erről az említett egész közösségéről. Azt hisszük ugyanis, hogy sok, sőt az egész attól függ az alkotmányban, hogy helyesen vagy nem helyesen történik-e. Most tehát, mivel egy más alkotmánynak fejtegetésébe fogtál, a nélkül, hogy ezt eléggé kifejtetted volna, azt határoztuk, a mit éppen hallottál, hogy mindaddig el nem 450
eresztünk, a míg mindezt, mint a többit is, meg nem magyarázod. És engem is vegyetek társatoknak ebben a szavazatban, tette hozzá Glaukon. Igen, igen, édes Sokrates, vedd csak úgy, hogy ez valamennyiünknek elhatározása, mondotta rá Thrasymachos.

II. Mit tettetek, mondom én erre nekik, hogy engem így megfogtatok! Mekkora vizsgálódást indított meg újra, mint kezdetben, az alkotmányról! Mennyire örültem neki, hogy már túl vagyok ezen a fejtegetésen, megnyugodva abban, hogy elfogadva, úgy hagyják meg, a hogy akkor előadtam. De hogy most ti újra felidézitek, nem tudjátok, mekkora szó- B

μὴ παράσχοι πολὺν ὄχλον. Τί δέ; ἡ δ' ὅς ὁ Θρασύμαχος·
 χρυσοχοήσοντας οἶσι τοῦσδε νῦν ἐνθάδε ἀφίχθαι, ἀλλ' οὐ λό-
 γων ἀκουσομένους; Ναί, εἶπον, μετρίων γε. Μέτρον δέ γ',
 ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὁ Γλαύκιον, τοιούτων λόγων ἀκοῦειν ὅλος ὁ
 βίος νοῦν ἔχουσιν. ἀλλὰ τὸ μὲν ἡμέτερον ἔα· σὺ δὲ περὶ ὧν
 C ἔρωτῶμεν μηδαμῶς ἀποκάμῃς ἢ σοι δοκεῖ διεξιῶν, τίς ἡ κοι-
 νωνία τοῖς φύλαξιν ἡμῖν παίδων τε πέρι καὶ γυναικῶν ἔσται
 καὶ τροφῆς νέων ἔτι ὄντων τῆς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ γιγνομέ-
 νης γενέσεώς τε καὶ παιδείας, ἡ δὴ ἐπιπονωτάτη δοκεῖ εἶναι.
 πειρῶ οὖν εἰπεῖν τίνα τρόπον δεῖ γίγνεσθαι αὐτήν. Οὐ ῥάδιον,
 ὦ εὐδαιμον, ἦν δ' ἐγώ, διελθεῖν· πολλὰς γὰρ ἀπιστίας ἔχει ἔτι
 μᾶλλον τῶν ἔμπροσθεν ὧν διήλθομεν. καὶ γὰρ ὥς δυνατὰ λέ-
 D γεται, ἀπιστοῖτ' ἄν, καὶ εἰ ὅ τι μάλιστα γένοιτο, ὥς ἄριστ' ἂν
 εἴη τὰῦτα, καὶ ταύτῃ ἀπιστήσεται. διὸ δὴ καὶ ὄκνος τις αὐτῶν
 ἅπτεσθαι, μὴ εὐχὴ δοκῇ εἶναι ὁ λόγος, ὃ φίλε ἑταῖρε. Μηδέν,
 ἡ δ' ὅς, ὄκνει· οὔτε γὰρ ἀγνώμονες οὔτε ἄπιστοι οὔτε δύσνοι
 οἱ ἀκουσόμενοι. καὶ ἐγὼ εἶπον ὦ ἄριστε, ἡ που βουλόμενός
 με παραθαρρύνειν λέγεις; Ἐγωγ', ἔφη. Πᾶν τοίνυν, ἦν δ'
 ἐγώ, τοῦναντίον ποιεῖς. πιστεύοντος μὲν γὰρ ἐμοῦ ἐμοὶ εἰδέναι
 E ἂν λέγω, καλῶς εἶχεν ἡ παραμυθία· ἐν γὰρ φρονίμοις τε καὶ
 φίλοις περὶ τῶν μεγίστων τε καὶ φίλων τάλιθ' εἰδότα λέγειν
 ἀσφαλὲς καὶ θαρραλέον· ἀπιστοῦντα δὲ καὶ ζητοῦντα ἅμα τοὺς

áradatot indítottok meg, a melyet én már akkor láttam, de ki-
kerültem, hogy valahogy nagy alkalmatlanságot ne okozzon.
Micsoda?! mondotta ő rá, már mint Trasymachos, hát azt
hiszed, hogy ezek most aranyat olvasztani² jöttek ide, s nem
beszélgetést meghallgatni. No igen, igen, feleltem én rá, de
mégis csak okkal-móddal. Az oka-módja pedig az efféle be-
szélgetések meghallgatásának, édes Sokrates, mondotta most
Glaukon, arra az emberre nézve, a kinek esze van, az egész
élet. Hagyd tehát a mi dolgunkat. Csak te ne fáradj bele soha
annak, a mit kérdünk tőled, hogy hogy gondolod, a fejtege- C
tésébe, hogy t. i. milyen is lesz hát ez a közösség öreinkre
nézve, mind a gyermekek és asszonyok dolgában, mind az
ő nevelésök tekintetében, a míg még kicsinyek, az alatt
az idő alatt, a mely születésök megtörténte és iskoláztatá-
suk között van, a mely aztán már a legnehezebbnek lát-
szik. Megpróbálom hát és elmondom a módját, hogy hogyan
kell történnie. De nem gyerek-játék ám, drága barátom, tet-
tem hozzá, ezt megmagyarázni. Sok kétség fér ugyanis hozzá,
még talán több, mint az előbb fejtegettük dolgokhoz. Mert
hiszen, hogy lehetségesnek tartjuk, már ez maga is kétséges,
s még ha oly jól ütne is ki a dolog, hogy ez csakugyan a leg- D
jobb-e, ebben is kételkedni fognak. Ezért is valami félénkség
fog el ebben a dologban, hogy hátha csak pusztá kívánság-
nak látszik a fejtegetésünk, drága barátom. Ne félj semmit,
mondotta ő rá; hiszen se nem értelmetlenek, se nem hitet-
lenek, se nem rosszakaratuak, a kik hallgatni fogják. S erre
én így válaszoltam: Édes szívem, talán bizony a bátorítá-
somra mondod mindezt? Persze, hogy arra, mondotta ő.
Akkor hát épp az ellenkezőjét éred el vele, feleltem neki
vissza. Mert ha elhinném azt, hogy tudom, a miről beszélek,
akkor helyén volna a bátorítás. Értelmes és kedves emberek
közt ugyanis mint az igazságot ismerő beszélni igen fontos
és kedves dolgokról biztos és bátorító vállalkozás; de kétel-

λόγους ποιῆσθαι, ὃ δὴ ἐγὼ ὄρω, φοβερόν τε καὶ σφαλερόν, οὗ
 451 τι γέλωτα ὀφλεῖν· παιδικὸν γὰρ τοῦτό γε· ἀλλὰ μὴ σφαλῆς τῆς
 ἀληθείας οὐ μόνον αὐτὸς ἀλλὰ καὶ τοὺς φίλους ἐνεπιπασσά-
 μενος κείσομαι περὶ ἃ ἥκιστα δεῖ σφάλλεσθαι. προσκυνῶ δὲ
 Ἀδράστειαν, ὦ Γλαύκων, χάριν οὗ μέλλω λέγειν· ἐλπίζω γὰρ
 οὖν ἔλαττον ἀμάρτημα ἀκουσίως τινὸς φονέα γενέσθαι ἢ ἀπα-
 τεῶνα καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν καὶ [νικαίων] νομίμων πέρι. τοῦτο
 οὖν τὸ κινδύνευμα κινδυνεύειν ἐν ἐχθροῖς κρεῖττον ἢ φίλοις,
 Β ὥστε οὐ με παραμυθεῖ. καὶ ὁ Γλαύκων γελάσας Ἀλλ', ὦ Σώ-
 κρατες, ἔφη, ἐάν τι πάθωμεν πλημμελὲς ὑπὸ τοῦ λόγου, ἀφίεμέν
 σε ὥσπερ φόνου καὶ καθαρὸν εἶναι καὶ μὴ ἀπατεῶνα ἡμῶν·
 ἀλλὰ θαρρήσας λέγε. Ἀλλὰ μέντοι, εἶπον, καθαρὸς γε καὶ
 ἐκεῖ ὁ ἀφειθείς, ὥς ὁ νόμος λέγει· εἰκὸς δέ γε, εἴπερ ἐκεῖ κἀν-
 θάδε. Λέγε τοίνυν, ἔφη, τούτου γ' ἕνεκα. Λέγειν δὴ, ἔφην
 ἐγώ, χρή ἀνάπαντι αὖ νῦν, ἃ τότε ἴσως ἔδει ἐφεξῆς λέγειν·
 C τάχα δὲ οὕτως ἂν ὀρθῶς ἔχοι, μετὰ ἀνδρεῖον δράμα παντελῶς
 διαπερανθὲν τὸ γυναικεῖον αὖ περαίνειν, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ
 σὺ οὕτω προκαλεῖ.

ΙΙΙ. Ἀνθρώποις γὰρ φύσι καὶ παιδευθεῖσιν ὥς ἡμεῖς διήλ-
 θομεν, κατ' ἐμὴν δόξαν οὐκ ἔστ' ἄλλη ὀρθὴ paίδων τε καὶ γυ-
 ναικῶν κτησίς τε καὶ χρεῖα ἢ κατ' ἐκείνην τὴν ὁρμὴν ἰοῦσιν,
 ἣν περ τὸ πρῶτον ὠρμήσαμεν· ἐπεχειρήσαμεν δὲ πού ὥς ἀγέλης
 D φύλακας τοὺς ἄνδρας καθιστάναι τῷ λόγῳ. Naί. Ἀκολουθῶ-

kedve s még csak keresgélve vinni a szót, a mit éppen én teszek most, lehangoló és bizonytalan, nem azért, hogy nevetség tárgyává lesz az ember — mert hiszen ez csak gye-⁴⁵¹ rekség — hanem mert ide-oda botorkálva az igazság dolgában nem csak hogy enmagam jutok hinárba, hanem magammal huzom még barátaimat is oly dolgokban, a melyekben a legkevésbbé sem szabad botorkálni. De majd könyörgök Adrasteiához³ azért, édes Glaukon, a mit mondani akarok. Mert hát azt hiszem, hogy kisebb vétek akarata ellenére gyilkosává lenni valakinek, mint megcsalni őt a szép, a jó s az (igazságos) jogos dolgokban. Ennek a veszedelemnek tehát jobb ellenségeinkkel szemben tenni ki magunkat, mint barátainkkal szemben. Így hát csak ne is bátoríts engem. S erre Glaukon elnevette magát és így szólt: De hiszen, B édes Sokrates, ha valami kárt szenvedünk a fejtegetések következtében, akkor felmentünk ám téged, úgy, hogy tisztán állasz mind a gyilkosságban, mind a csalásban. Hát csak beszélj bátran. Persze, hogy tisztán áll bizony ott is, mondom én erre neki, a kit felmentenek, a hogy a törvény mondja. Éppen ezért hát csak beszélj most már, felelte ő rá. Így hát újból olyas dolgokról kell beszélnem, folytattam én, a melyeket talán akkor kellett volna sorban elmondanom. C No de lehet, hogy így is helyes lesz a dolog; s ha már vége végig előadtuk a férfiak drámáját,⁴ hát adjuk elő viszont az asszonyokét is, különösen mivel te annyira ösztökéled az embert.

III. Tehát a már előadtuk módon született és felnevelt emberek nézetem szerint csakis úgy szerezhetik meg és használhatják az asszonyokat és gyermekeket, ha azt az utat követik, a melyre már eleve indítottuk őket. Megpróbáltuk pedig a férfiakat valamely nyájnak őreiként ábrázolni okoskodásunkban. Persze. Kövessük hát ezt az utat most már, meg- D adva nekik a hasonló születést is és nevelést is, és vizsgál-

μεν τοίνυν καὶ τὴν γένεσιν καὶ τροφήν παραπλησίαν ἀποδιδόν-
 τες, καὶ σκοπῶμεν, εἰ ἡμῖν πρέπει ἢ οὐ. Πῶς; ἔφη. Ὡδε.
 τὰς θηλείας τῶν φυλάκων κυνῶν πότερα ξυμφυλάττειν οἰόμεθα
 δεῖν, ἅπερ ἂν οἱ ἄρρενες φυλάττωσι, καὶ ξυνθηρεῦειν καὶ τάλλα
 κοινῇ πράττειν, ἢ τὰς μὲν οἰκουργεῖν ἔνδον ὡς ἀδυνάτους διὰ
 τὸν τῶν σκυλάκων τόκον τε καὶ τροφήν, τοὺς δὲ πονεῖν τε καὶ
 πᾶσαν ἐπιμέλειαν ἔχειν περὶ τὰ ποίμνια; Κοινῇ, ἔφη, πάντα.
 Ἐπλὴν ὡς ἀσθενεστέραις χρώμεθα, τοῖς δὲ ὡς ἰσχυροτέροις.
 Οἷόν τ' οὖν, ἔφην ἐγώ, ἐπὶ τὰ αὐτὰ χρησθαί τινι ζῳῳ. ἂν μὴ
 τὴν αὐτὴν τροφήν τε καὶ παιδείαν ἀποδιδῶς. Οὐχ οἷόν τε. Εἰ
 ἄρά ταῖς γυναῖξιν ἐπὶ ταῦτά χρηςόμεθα καὶ τοῖς ἀνδράσι, ταῦτά
 452 καὶ διδασκτέον αὐτάς. Ναί. Μουσικὴ μὲν ἐκείνοις τε καὶ γυ-
 μναστικὴ ἐδόθη. Ναί. Καὶ ταῖς γυναῖξιν ἄρα τούτῳ τῷ τέχνῳ
 καὶ τὰ περὶ τὸν πόλεμον ἀποδοτέον καὶ χρηστέον κατὰ ταῦτά.
 Εἰκόσ ἐξ ὧν λέγεις, ἔφη. Ἴσως δὲ, εἶπαν, παρὰ τὸ ἔθος γε-
 λοῖα ἂν φαίνοιτο πολλὰ περὶ τὰ νῦν λεγόμενα, εἰ πράξεται ἢ
 λέγεται. Καὶ μάλα, ἔφη. Τί, ἦν δ' ἐγώ, γελοιότατον αὐτῶν
 ὁρᾷς; ἢ δῆλα δὴ ὅτι γυμνάς τὰς γυναῖκας ἐν ταῖς παλαιστροῖς
 Β γυμναζομένας μετὰ τῶν ἀνδρῶν, οὐ μόνον τὰς νέας, ἀλλὰ καὶ
 ἡδὴ τὰς πρεσβυτέρας, ὥσπερ τοὺς γέροντας ἐν τοῖς γυμνασίοις,
 ὅταν ῥυσοὶ καὶ μὴ ἡδεῖς τὴν ὄφιν ὁμῶς φιλογυμναστῶσιν; Νῆ
 τὸν Δία, ἔφη· γελοῖον γὰρ ἂν, ὥς γε ἐν τῇ παρεστῶτι, φανείη.
 Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἐπεπερ ὠρμήσαμεν λέγειν, οὐ φοβητέον τὰ

juk meg, hogy illik-e ez ránk, vagy sem. S hogyan? kérdezte ő. Hát így. Vajjon azt gondoljuk-e, hogy a nyájőrző szukakutyáknak is közösen együtt kell azt őrizniök, a mit a kanok őriznek, s velök együtt vadászniök s a többi dolgokat is közösen végezniök, vagy hogy odabenn a házat kell őrizniök, mivel a kölykedzés és kölykeik táplálása miatt mindezekre nem használhatók, a kanok meg hadd vesződjenek a munkával s a nyáj körül az egész örködést végezzék? Közösen **E** bizony mindent, felelte ő rá; csakhogy persze mint gyöngébbekkel kell velök bánnunk, ezekkel pedig mint erősebbekkel. De vajjon lehetséges-e, kérdem ekkor tőle, ugyanarra a dologra használni fel egy oly teremtményt, a kit ugyanazon nevelésben és tanításban nem részesítettünk? Nem lehetséges. Ha tehát az asszonyokat is ugyanarra akarjuk felhasználni, a mire a férfiakat, akkor ugyanarra is kell őket tanítanunk. Természetesen. Őket pedig zenére és testgyakorlásra tanítottuk. Erre. Így tehát az asszonyokat is erre a két ⁴⁵² mesterségre s a hadviselés dolgaira kell oktatnunk s aztán ugyanarra a célra felhasználnunk. Természetes annál fogva, a mit mondasz, felelte ő rá. S ekkor aztán, folytattam én, e most említettük dolgokban hihetőleg sok nevetséges dolog jutna napvilágra, a mi a szokással ellenkezik, ha úgy való-sítjuk meg a dolgot, a hogy mondjuk. Bizony nagyon sok, válaszolta ő erre. S mit látsz köztük a legnevetségesebbnek? kérdém tőle. Már csak kétségtelenül azt, hogy a nők a testgyakorló téren a férfiakkal közösen meztelenül tornáztatnak, **B** még pedig nem csak a lányok, hanem még a vénasszonyok is, akárcsak az öreg emberek a gymnasiumokban, mikor már ráncos és csúnya képűek ugyan, de azért még élnek-halnak a testgyakorlásért? Zeus uccse, hogy ezt, mondotta ő rá, mert bizony ez, legalább a jelen viszonyok közt, valóban nevetséges volna. De ha már egyszer neki indultunk, hogy beszélünk róla, folytattam tovább, akkor ne féljünk a viccelge-

τῶν χαριέντων σκώμματα, ὅσα καὶ οἷα ἂν εἴποιεν εἰς τὴν τοιαύ-
Сτην μεταβολὴν γενομένην καὶ περὶ τὰ γυμνάσια καὶ περὶ μου-
 σικὴν καὶ οὐκ ἐλάχιστα περὶ τὴν τῶν ὅπλων σχέσιν καὶ ἵππων
 ὀχήσεις. Ὅρθως, ἔφη, λέγεις. Ἀλλ' ἐπεὶ περ λέγειν ἠρξάμεθα,
 πορευτέον πρὸς τὸ τραχὺ τοῦ νόμου, δεηθεῖσί τε τούτων μὴ τὰ
 αὐτῶν πράττειν ἀλλὰ σπουδάζειν, καὶ ὑπομνήσασιν, ὅτι οὐ πο-
 λὺς χρόνος ἐξ οὗ τοῖς Ἑλλησιν ἐδόκει αἰσχυρὰ εἶναι καὶ γε-
 λοῖα, ἅπερ νῦν τοῖς πολλοῖς τῶν βαρβάρων, γυμνοὺς ἄνδρας
Дόρᾶσθαι, καὶ ὅτε ἤρχοντο τῶν γυμνασίων πρῶτοι μὲν Κρήτες,
 ἔπειτα Λακεδαιμόνιοι, ἐξῆν τοῖς τότε ἀστείοις πάντα ταῦτα κω-
 μῶδειν. ἢ οὐκ οἶει; Ἐγωγε. Ἀλλ' ἐπειδὴ, οἶμαι, χρωμένοις
 ἄμεινον τὸ ἀποδύεσθαι τοῦ συγκαλύπτειν πάντα τὰ τοιαῦτα
 ἐφάνη, καὶ τὸ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς δὴ γελοῖον ἐξερρῶν ὑπὸ τοῦ
 ἐν τοῖς λόγοις μνησθέντος ἀρίστου, καὶ τοῦτο ἐνεδείξατο, ὅτι
 μάταιος ὅς γελοῖον ἄλλο τι ἡγεῖται ἢ τὸ κακόν, καὶ [ὁ γελω-
 τοποιεῖν ἐπιχειρῶν πρὸς ἄλλην τινὰ ὄψιν ἀποβλέπων ὡς γελοίου
Еἢ τὴν τοῦ ἄφρονός τε καὶ κακοῦ, καὶ] καλοῦ αὖ σπουδάζει
 πρὸς ἄλλον τινὰ σκοπὸν στησάμενος ἢ τὸν τοῦ ἀγαθοῦ. Παν-
 τάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

IV. Ἀρ' οὖν οὐ πρῶτον μὲν τοῦτο περὶ αὐτῶν ἀνομολογητέον,
 εἰ δυνατὰ ἢ οὔ, καὶ δοτέον ἀμφισβήτησιν, εἴτε τις φιλοπαίσιμον
 εἴτε σπουδαστικὸς ἐθέλει ἀμφισβήτησαι, πότερον δυνατὴ φύσις
 453 ἢ ἀνθρωπίνη ἢ θήλεια τῇ τοῦ ἄρρενος γένους κοινωνῆσαι εἰς
 ἅπαντα τὰ ἔργα, ἢ οὐδ' εἰς ἓν, ἢ εἰς τὰ μὲν οἷα τε, εἰς δὲ
 τὰ οὔ, καὶ τοῦτο δὴ τὸ περὶ τὸν πόλεμον ποτέρων ἐστίν; ἄρ'

tők gunyolódásaitól,⁵ akármennyit és akármit beszéljenek is a beállott ilyesféle változásról s a testgyakorlásról és zenéről és legkivált a fegyverek használatáról és a lovaglásról. He- C lyesen mondog, válaszolta ő erre. Sőt inkább, hogy ha már egyszer belefoglunk a megbeszélésébe, neki kell a törvény szigorának mennünk, őket pedig arra kérnünk, hogy ne csak a magukét hajtsák, hanem fordítsák már másfelé is a tekinteteket, s emlékeztetnünk kell arra, hogy még nem is rég ideje, mikor nevetségesen csúnyának tetszett a görögöknek, a mint hogy ennek látszik még most is a legtöbb idegen nép előtt,⁶ hogy meztelenen lássák férfaiukat s mikor a testgyakorlást először a krétaiak, azután pedig a lakedaimonok⁷ D divatba hozták, az akkori viccelgetők mindezt ugyancsak kigúnyolhatták. Vagy nem gondolod? De gondolom bizony. De mikor aztán, a hogy gondolom, a tapasztalat megmutatta, hogy jobb dolog levetközni, mint minden ilyesfélét egészen betakarni, a szemökben nevetséges is eltűnt azzal szemben, a mi vizsgálódásukban a legjobbnak bizonyult. S ez azután igazolta azt, hogy ostoba ember az, a ki más egyebet is nevetségesnek gondol, mint a rosszat és (a ki úgy próbál meg derűtséget ébreszteni, hogy tekintetét az esztelenen és E rosszon kívül más egyébre is fordítja, mint nevetségesre és) a ki a szépre törekszik ugyan, mégis más valami célt tűz maga elé, mint a jónak a célját. Ez tökéletesen igaz, volt az ő felelete.

IV. Vajjon tehát, a mi e dolgokat illeti, nem abban kell-e legelőször is megegyeznünk, hogy lehetséges-e ez, vagy sem, s vitát engednünk meg arra nézve, ha valamelyik tréfakedvelő vagy komoly ember éppen vitatkozni akarna felőle, hogy vajjon az emberi természet, t. i. a női, részt tudna-e kö- 453 zösen venni a férfi nemnek minden munkájában, vagy talán az egyikben sem, avagy az egyikben igen, a másikban meg nem és hogy ez a hadviselést illető dolog vajjon melyikhez

οὐχ οὕτως ἂν κάλλιστα τις ἀρχόμενος ὡς τὸ εἶκος καὶ κάλλιστα
 τελευτήσειεν; Πολύ γε, ἔφη. Βούλει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἡμεῖς
 πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀμφισβητήσωμεν, ἵνα μὴ
B ἔργημα τὰ τοῦ ἐτέρου λόγου πολιορκῆται; Οὐδέν, ἔφη, κωλύει.
 Λέγωμεν δὴ ὑπὲρ αὐτῶν ὅτι ὦ Σώκρατες τε καὶ Γλαῦκων, οὐ-
 δέν δεῖ ὑμῖν ἄλλους ἀμφισβητεῖν· αὐτοὶ γὰρ ἐν ἀρχῇ τῆς κα-
 τοικίσεως, ἣν ᾠκίζετε πόλιν, ὠμολογεῖτε δεῖν κατὰ φύσιν ἕκα-
 στον ἓνα ἐν τῷ αὐτοῦ πράττειν. Ὁμολογήσαμεν, οἶμαι· πῶς γὰρ
 οὐ; Ἔστιν οὖν ὅπως οὐ πάμπλου διαφέρει γυνὴ ἀνδρὸς τὴν
 φύσιν; Πῶς δ' οὐ διαφέρει; Οὐκοῦν ἄλλο καὶ ἔργον ἑκατέρῃ
C προσήκει προστάττειν τὸ κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν; Τί μήν; Πῶς
 οὖν οὐχ ἁμαρτάνετε νῦν καὶ τάναντία ὑμῖν αὐτοῖς λέγετε, φά-
 σκοντες αὐ τοὺς ἀνδρας καὶ τὰς γυναῖκας δεῖν τὰ αὐτὰ πράτ-
 τειν, πλεῖστον κεχωρισμένην φύσιν ἔχοντας; Ἔξεις τι, ὦ θαυμά-
 σις, πρὸς ταῦτ' ἀπολογεῖσθαι; Ὡς μὲν ἐξαίφνης, ἔφη, οὐ πάνυ
 ῥάδιον· ἀλλὰ σοῦ δεήσομαί τε καὶ δέομαι καὶ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν
 λόγον, ὅστις ποτ' ἐστίν, ἐρμηνεῦσαι. Ταῦτ' ἐστίν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ
D Γλαῦκων, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα, ἃ ἐγὼ πάλοι προορῶν ἐφο-
 βούμην τε καὶ ὤκνουν ἅπτεσθαι τοῦ νόμου τοῦ περὶ τὴν τῶν
 γυναικῶν καὶ παιδῶν κτῆσιν καὶ τροφῇ. Οὐ μὰ τὸν Δία, ἔφη,
 οὐ γὰρ εὐκόλῳ ἔοικεν. Οὐ ράρ, εἶπον· ἀλλὰ δὴ ὧδ' ἔχει· ἂν
 τέ τις εἰς κολυμβήθραν μικρὰν ἐμπέσῃ ἂν τε εἰς τὸ μέγιστον

tartozik a kettejük közül? Vajjon nem így kezdhethné-e el legjobban az ember, és a mi természetes, nem így fejezné-e is be a legjobban? De nagyon is így, mondotta ő rá. Akarod-e hát, kérdeztem tőle, hogy mi a többiek helyett minmagunkkal vitatkozzunk, hogy védetlenül ne vegyék be az ellenfél okoskodásának várát? Semmi sem állja az útját, jegyezte **B** meg ő erre. Mondjuk hát akkor helyettük, hogy nincs rá szükség, édes Sokrates és Glaukon, hogy mások vitatkozzanak veletek; hiszen államotoknak, a melyet alapítottatok, mindjárt a megalapítása kezdetén, ti magatok egyeztetek meg abban, hogy mindenkinek a maga természete szerint külön-külön csakis a maga dolgát kell végeznie. Megegyeztünk hát, azt hiszem; már hogyan egyeztünk volna? Nos és nem különbözik-e a nő a férfitől még pedig nagyon is természetére nézve? Már hogyan különbözne? És így nem más és más feladatot illik-e mindegyikőjüknek teljesíteniök, t. i. a saját **C** természetöknek megfelelőt? Hogyan? Nem tévedtek-e ti hát most és mondtok ellene tinmagatoknak, mikor azt állítjátok, hogy a férfiaknak is és a nőknek is ugyanazt kell cselekedniök, holott ég és föld választja el a természetöket egymástól? Tudsz-e majd, drágám, felhozni valamit ez ellen a védelmedre? Így hirtelenében, felelte ő rá, bizony nem egykönnyen; hanem majd megkérlek rá téged és íme kérlek is, hogy add elő már most, legyen akármicsoda, a mellettünk szóló okoskodást is. Éppen ez az, édes Glaukon, mondom én erre neki, meg sok más egyéb ilyesféle, a miket már rég **D** előreláttam és a miktől félve húzódoztam, hogy az asszonyok és gyermekek megszerzésére és nevelésére vonatkozó törvényt meg ne érintsem. Mert nem látszik, Zeus uccse, hogy nem látszik könnyű dolognak, jegyezte ő meg erre. De nem ám, mondtam én neki. Hanem hát így áll mégis a dolog: akár egy kis usztatóba talál esni valaki, akár a mélységes mély tenger közepébe, usznia bizony éppen úgy kell neki.

πέλαγος μέσον, ὅμως γε νεῖ οὐδέν ἤττον. Πάνυ μὲν οὖν. Οὐκοῦν καὶ ἡμῖν νευστέον καὶ πειρατέον σώζεσθαι ἐκ τοῦ λόγου, ἥτοι δελφινά τινα ἐλπίζοντας ἡμᾶς ὑπολαβεῖν ἂν ἢ τινα

Ε ἄλλην ἄπορον σωτηρίαν. Ἔειπεν, ἔφη, Φέρε δῆ, ἦν δ' ἐγώ, εἰάν πη εὐρωμεν τὴν ἐξοδον. ὁμολογοῦμεν γὰρ δὴ ἄλλην φύσιν ἄλλο δεῖν ἐπιτηδεύειν, γυναικὸς δὲ καὶ ἀνδρὸς ἄλλην εἶναι· τὰς δὲ ἄλλας φύσεις τὰ αὐτὰ φαρμεν νῦν δεῖν ἐπιτηδεῦσαι. ταῦτα ἡμῶν κατηγορεῖτε; Κομιδῇ γε. Ἡ γενναία, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαῦκων, ἡ δύναμις τῆς ἀντιλογικῆς τέχνης. Τί δῆ; Ὅτι, εἶπον,

454 δοκοῦσί μοι εἰς αὐτὴν καὶ ἄκοντες πολλοὶ ἐμπίπτειν καὶ οἶεσθαι οὐκ ἐρίξειν, ἀλλὰ διαλέγεσθαι, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι κατ' εἶδη διαιρούμενοι τὸ λεγόμενον ἐπισκοπεῖν, ἀλλὰ κατ' αὐτὸ τὸ ὄνομα διώκειν τοῦ λεχθέντος τὴν ἐναντίωσιν, ἔριδι, οὐ διαλέκτῳ πρὸς ἀλλήλους χρώμενοι. Ἔστι γὰρ δῆ, ἔφη, περὶ πολλοὺς τοῦτο τὸ πάθος· ἀλλὰ μὴν καὶ πρὸς ἡμᾶς τοῦτο τείνει ἐν τῇ παρόντι;

Β Παντάπασι μὲν οὖν, ἦν δ' ἐγώ· κινδυνεύομεν γοῦν ἄκοντες ἀντιλογίας ἄπτεσθαι. Πῶς; Τὸ τὴν ἄλλην φύσιν ὅτι οὐ τῶν αὐτῶν δεῖ ἐπιτηδευμάτων τυγχάνειν πάνυ ἀνδρείως τε καὶ ἐριστικῶς κατὰ τὸ ὄνομα διώκομεν, ἐπεσκεφάμεθα δὲ οὐδ', ὀπηρεῖν. τί εἶδος τὸ τῆς ἐτέρας τε καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ πρὸς τί τεῖνον ὠριζόμεθα τότε, ὅτε τὰ ἐπιτηδεύματα ἄλλη φύσει ἄλλα, τῇ δὲ αὐτῇ τὰ αὐτὰ ἀπεδίδομεν. Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη,

Γ ἐπεσκεφάμεθα. Τοιγάρτοι, εἶπον, ἔξεστιν ἡμῖν, ὥς ἔοικεν, ἀνερωτᾶν ἡμᾶς αὐτούς, εἰ ἡ αὐτὴ φύσις φαλακρῶν καὶ κομη-

Mindenesetre. Usznunk kell hát minekünk is és megpróbálnunk kimenekülni az okoskodás tengeréből, reménykedve, hogy hátha majd a hátára vesz valamilyen delfin,^s vagy valami más lehetetlen úton-módon szabadulunk. Úgy látszik, Emondotta ő rá. Rajta tehát, folytattam tovább, ha valahol egerútra találhatnánk. Hiszen abban már csak megegyeztünk, hogy más-más természetnek más és más a tennivalója; más tehát a nőé is és más a férfié is. Most pedig ime azt állítjuk, hogy az eltérő természeteknek ugyanazt kell végeznük! Ezt vágjátok most a szemünkbe? Természetes, hogy ezt. Mégis csak isteni egy erő, édes Glaukon, mondom ⁴⁵⁴ én erre neki, annak a szofistáskodásnak az ereje! Ugyan miért? Mert hát, mondom tovább neki, úgy látom, hogy sokan akaratok ellenére is bele esnek és azt hiszik, hogy nem civakodnak, hanem fejtegetve társalognak; mivel pedig nem tudják a mondott dolgot fajaira különítve vizsgálgatni, hanem a pusztá szó után indulva az állított dolognak az ellentétét hajszolgatják, ezért csak civakodással és nem beszélgetéssel élnek egymás irányában. Bizony, jegyezte meg ő erre, sokakra áll ez a tapasztalatod. De talán csak nem vonatkozik ez mi reánk is ebben a jelen esetben. Okvetetlenül. Bfeleltem én reá. Hogyan? Hogy t. i. más és más természetnek nem szabad ugyanazon foglalkozásokat kapnia, ezt a pusztá szó után indulva ugyancsak derekasán és civakodó kedvvel hajszolgatjuk, megvizsgálni pedig éppenséggel meg nem vizsgáltuk, hogy mi is hát a más és más, meg aztán az ugyanazon természetnek a fogalma és hogy mire vonatkozóknak határoztuk is meg akkor, mikor a különböző természetnek különböző, a megegyezőnek pedig megegyező foglalkozásokat adtunk. Persze, hogy ezt nem vizsgáltuk meg, monddta ő rá. Éppen ezért, folytattam tovább, csak meg szabad nekünk, úgy látszik, minmagunktól kérdeznünk, hogy ugyanaz-e a kopaszaknak és a dús hajzatúaknak a termé-

τῶν καὶ οὐχ ἢ ἐναντία, καὶ ἐπειδὴν ὁμολογῶμεν ἐναντίαν εἶναι, ἐὰν φαλακροὶ σκυτοτομῶσι, μὴ ἐὰν κομήτας, ἐὰν δ' αὖ κομηται, μὴ τοὺς ἐτέρους. Γελοῖον μέντ' ἂν εἴη, ἔφη. Ἄρα κατ' ἄλλο τι, εἶπον ἐγώ, γελοῖον, ἢ ὅτι τότε οὐ πάντως τὴν αὐτὴν καὶ τὴν ἐτέραν φύσιν ἐτιθέμεθα, ἀλλ' ἐκείνο τὸ εἶδος τῆς D ἁλλοιώσεώς τε καὶ ὁμοιώσεως μόνον ἐφυλάττομεν τὸ πρὸς αὐτὰ τεῖνον τὰ ἐπιτηδεύματα; οἷον ἱατρικὸν μὲν καὶ ἱατρικὴν τὴν ψυχὴν ὄντας τὴν αὐτὴν φύσιν ἔχειν ἐλέγομεν ἢ οὐκ οἶει; Ἔγωγε. Ἱατρικὸν δὲ καὶ τεκτονικὸν ἄλλην; Πάντως ποῦ.

V. Οὐκοῦν, ἣν δ' ἐγώ, καὶ τὸ τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸ τῶν γυναικῶν γένος, ἐὰν μὲν πρὸς τέχνην τινὰ ἢ ἄλλο ἐπιτήδευμα διαφέρον φαίνεται, τοῦτο δὴ φήσομεν ἑκατέρῳ δεῖν ἀποδιδόναι, ἐὰν δ' αὐτῷ τούτῳ φαίνεται διαφέρειν, τῷ τὸ μὲν θῆλυ τίκτειν, E τὸ δὲ ἄρρεν ὀχεύειν, οὐδέν τί πω φήσομεν μᾶλλον ἀποδεδείχθαι, ὥς πρὸς ὃ ἡμεῖς λέγομεν διαφέρει γυνὴ ἀνδρός, ἀλλ' ἔτι οἰησόμεθα δεῖν τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν τοὺς τε φύλακας ἡμῖν καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν. Καὶ ὀρθῶς, ἔφη. Οὐκοῦν μετὰ τοῦτο 455 κελεύομεν τὸν τὰ ἐναντία λέγοντα τοῦτο αὐτὸ διδάσκειν ἡμᾶς, πρὸς τίνα τέχνην ἢ τί ἐπιτήδευμα τῶν περὶ πόλεως κατασκευὴν οὐχ ἢ αὐτὴ ἀλλὰ ἐτέρα φύσις γυναικός τε καὶ ἀνδρός; Δίκαιον γοῦν. Τάχα τοίνυν ἂν, ὅπερ σὺ ὀλίγον πρότερον ἔλεγες, εἴποι

szete, vagy talán az ellenkező; s azután, ha megegyeztünk abban, hogy ellenkező, s a kopaszak vargáskodnak, ezt ne engedjük meg a dús hajzatuaknak, s viszont ha a dús hajzatuak teszik ezt, akkor ne a többieknek. No már ez bizony nevetséges dolog volna, jegyezte meg ő erre. Vajjon valami más szempontból nevetséges-e, kérdem ekkor tőle, mint hogy nem csak úgy általánosságban határoztuk meg akkor az azonos és különböző természetet, hanem csakis azt a fajtát **D** tartottuk a szemünk előtt a különbözőségnek és hasonlóságnak, a mely éppen csak magukra a foglalkozásokra vonatkozik? Így pl. az orvostól és a lelkőknél fogva orvoslásra alkalmas személyekről azt mondtuk, hogy ugyanazon egy a természetök; vagy nem gondolod? Gondolom biz' én. Az orvoslásra és az építésre alkalmasról pedig, hogy más? Tökéletesen.

V. Így tehát, folytattam én tovább, ha a férfi-nem is, meg a női is egy bizonyos mesterségnek, vagy egy más foglalkozásnak a szempontjából különbözőnek mutatkozik, akkor majd azt mondjuk, hogy ezt csak az egyiknek kell közölük adnunk, de ha csakis épp abban mutatkoznak eltérőknek, hogy pl. a női szül, a férfi pedig teherbe ejt, akkor bizony **E** egy mákszemnyivel sem állítjuk jobban bebizonyítottnak, hogy abban a tekintetben, a miről beszélünk, különböznék a nő a férfitől, hanem az lesz még mindig a meggyőződésünk, hogy mind öreinknek, mind az ő feleségeiknek ugyanazt a feladatot kell teljesíteniök. S ez helyes is, tette ő hozzá. Ennélfogva tehát felszólítjuk azt, a ki az ellenkezőt állítja, ⁴⁵⁵ hogy épp arról világítson fel bennünket, hogy az állam berendezésére vonatkozó miféle mesterségnek, vagy micsoda foglalatosságnak a szempontjából nem ugyanaz a nőnek és a férfinak a természete, hanem különböző. Ez legalább is méltányos. Könnyen meglehet most már, hogy a mit te kevéssel előbb mondtál, egy más ember is ugyanazt mondja

ἂν καὶ ἄλλος, ὅτι ἐν μὲν τῷ παραχρῆμα ἱκανῶς εἰπεῖν οὐ ῥά-
 διον, ἐπισκεψαμένῳ δὲ οὐδὲν χαλεπόν. Εἵποι γὰρ ἄν. Βούλει
Β οὖν δεώμεθα τοῦ τὰ τοιαῦτα ἀντιλέγοντος ἀκολουθῆσαι ἡμῖν,
 ἐάν πως ἡμεῖς ἐκείνῳ ἐνδειξώμεθα, ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ἐπιτήδευμα
 ἴδιον γυναικὶ πρὸς διοίκησιν πόλεως; Πάνυ γε. Ἴθι δὴ, φήσο-
 μεν πρὸς αὐτόν, ἀποκρίνου· ἄρα οὕτως ἔλεγες τὸν μὲν εὐφυῆ
 πρὸς τι εἶναι, τὸν δὲ ἀφυῆ, ἐν ᾧ ὁ μὲν ῥαδίως τι μαθήσεται,
 ὁ δὲ χαλεπῶς, καὶ ὁ μὲν ἀπὸ βραχείας μαθήσεως ἐπὶ πολὺ
 εὐρετικὸς εἴη οὗ ἔμαθεν, ὁ δὲ πολλῆς μαθήσεως τυχὼν καὶ
 μελέτης μὴδ' ἂ ἔμαθε σώζοιτο, καὶ τῷ μὲν τὰ τοῦ σώματος
Γ ἱκανῶς ὑπηρετοῖ τῇ διανοίᾳ, τῷ δὲ ἐναντιοῖτο; Ἄρ' ἄλλ' ἅττα
 ἐστὶν ἢ ταῦτα, οἷς τὸν εὐφυῆ πρὸς ἕκαστα καὶ τὸν μὴ ὠρίζου;
 Οὐδεὶς, ἢ δ' ὅς, ἄλλα φήσει. Οἶσθά τι οὖν ὑπὸ ἀνθρώπων
 μελετώμενον, ἐν ᾧ οὐ πάντα ταῦτα τὸ τῶν ἀνδρῶν γένος δια-
 φερόντως ἔχει ἢ τὸ τῶν γυναικῶν; ἢ μακρολογώμεν τήν τε
 ὑφαντικὴν λέγοντες καὶ τήν τῶν ποπάνων τε καὶ ἐφημάτων θε-
Δ ραπείαν, ἐν οἷς δὴ τι δοκεῖ τὸ γυναικεῖον γένος εἶναι, οὗ καὶ
 καταγελαστότατόν ἐστι πάντων ἡττώμενον; Ἀληθῆ, ἔφη λέγεις,
 ὅτι πολὺ κρατεῖται ἐν ἅπασιν ὡς ἔπος εἰπεῖν τὸ γένος τοῦ γέ-
 νους. γυναικες μὲν τοι πολλαὶ πολλῶν ἀνδρῶν βελτίους εἰς
 πολλά· τὸ δὲ ὅλον ἔχει ὡς σὺ λέγεις. Οὐδὲν ἄρα ἐστίν, ὦ
 φίλε, ἐπιτήδευμα τῶν πόλιν διοικούντων γυναικὸς διότι γυνή,
 οὐδ' ἀνδρὸς διότι ἀνὴρ, ἀλλ' ὁμοίως διεσπαρμέναι αἱ φύσεις
Ε ἐν ἀμφοῖν τοῖν ζώοις, καὶ πάντων μὲν μετέχει γυνή ἐπιτηδευ-

erre, hogy t. i. ebben a pillanatban nem könnyű dolog kielégítő feleletet adni reá, de nem nehéz, ha már megvizsgálta az ember. Persze, hogy ezt mondhatná. Akarod-e hát, hogy megkérjük az illetőt, a ki ilyesféle feleletet ad nekünk, kövessen csak bennünket, hátha bebizonyíthatjuk neki, hogy **B** az államigazgatás szempontjából csupán csak a nőt megillető foglalkozás nem létezik? De nagyon is. Rajta tehát, így szólunk majd hozzá, felelj nekünk, vajjon úgy értetted-e a dolgot, hogy az egyik valamire rátermett, a másik meg nem termett rá, már a mennyiben az könnyen megtanul valamit, ez pedig csak ügygyel-bajjal, és a mennyiben az rövid tanulás után is nagyon találékony abban, a mit tanult, a másik meg, bárha hosszú tanulásban és gyakorlatban volt is része, a mit tanult, azt se bírja megtartani, és hogy az egyiket testi szervezete is megfelelően segíti gondolkodásában, a másikat **C** pedig csak akadályozza? Vajjon más valami-e hát, mint ez, a minek alapján az egyiket mindenre rátermettnek, a másikat meg nem ilyennek határoztad meg? Senkifia se fog mást mondani, felelte ő rá. Tudsz-e tehát valamilyen emberi foglalkozást most már, a melyben ne a férfi-nem jeleskedne jobban a női nemnél? Vagy szaporítsuk-e még a szót s nevezzük meg a szövés mesterségét és a süteményeknek s főze- **D** ményeket készítését, már a mikben a női nem is látszik valaminek s a hol igazán nevetséges volna, ha valaki felülmulná? Igazat mondasz, felelte ő, hogy úgy szólván mindenben nagyon is alatta áll az egyik nem a másikának. Sok asszony sok dologban derekabb ugyan sok férfiúnál, de egészben véve mégis úgy áll a dolog, a hogy mondod. Az állam igazgatásához tartozó foglalkozások közül tehát egyetlenegy sem azért illeti meg a nőt, drága barátom, mert nő, sem a férfit azért, mert férfi, hanem egyformán oszlik meg a természet mind a két teremtmény között és minden foglalkozásban része van természete szerint a nőnek is s része **E**

μάτων κατὰ φύσιν, πάντων δὲ ἀνὴρ, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀσθενέστερον
 γυνή ἀνδρὸς. Πάνυ γε. Ἡ οὖν ἀνδράσι πάντα προστάξομεν,
 γυναικὶ δὲ οὐδέν; Καὶ πῶς; Ἄλλ' ἔστι γάρ, οἶμαι, ὥς φήσο-
 μεν, καὶ γυνή ἰατρική, ἢ δ' οὐ, καὶ μουσική, ἢ δ' ἄμουσος
 456 φύσει. Τί μήν; Γυμναστική δ' ἄρα οὐ, οὐδὲ πολεμική, ἢ δὲ
 ἀπόλεμος καὶ οὐ φιλογυμναστική; Οἶμαι ἔγωγε. Τί δέ; φιλό-
 σοφός τε καὶ μισόσοφος; καὶ θυμαιοδής, ἢ δ' ἄθυμος; Ἔστι
 καὶ ταῦτα. Ἔστιν ἄρα καὶ φυλακικὴ γυνή, ἢ δ' οὐ. ἢ οὐ
 τοιαύτην καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν φυλακικῶν φύσιν ἐξελεξάμεθα;
 Τοιαύτην μὲν οὖν. Καὶ γυναικὸς ἄρα καὶ ἀνδρὸς ἡ αὐτὴ φύ-
 σις εἰς φυλακὴν πώλεως, πλὴν ὅσα ἀσθενεστέρα ἢ ἰσχυροτέρα
 ἐστίν. Φαίνεται.

B VI. Καὶ γυναῖκες ἄρα αἱ τοιαῦται τοῖς τοιούτοις ἀνδράσιν
 ἐκλεκταὶ ξυνοικεῖν τε καὶ ξυμφυλάττειν, ἐπεὶ περ εἰσὶν ἱκαναὶ
 καὶ ξυγγενεῖς αὐτοῖς τὴν φύσιν. Πάνυ γε. Τὰ δ' ἐπιτηδεύματα
 οὐ τὰ αὐτὰ ἀποδοτέα ταῖς αὐταῖς φύσεσιν; Τὰ αὐτὰ. Ἦκο-
 μέν ἄρα εἰς τὰ πρότερα περιφερόμενοι, καὶ ὁμολογοῦμεν μὴ
 παρὰ φύσιν εἶναι ταῖς τῶν φυλάκων γυναιξὶ μουσικὴν τε καὶ
C γυμναστικὴν ἀποδιδόναι. Παντάπασι μὲν οὖν. Οὐκ ἄρα ἀδύνατά
 γε οὐδὲ εὐχαῖς ὅμοια ἐνομοθετοῦμεν, ἐπεὶ περ κατὰ φύσιν ἐτίθε-
 μεν τὸν νόμον· ἀλλὰ τὰ νῦν παρὰ ταῦτα γιγνόμενα παρὰ φύσιν
 μᾶλλον, ὥς ἔοικε, γίγνεται. Ἔοικεν. Οὐκοῦν ἢ ἐπίσκεψις ἡμῖν
 ἦν, εἰ δυνατόν τε καὶ βέλτιστα λέγοιμεν; Ἦν γάρ. Καὶ ὅτι
 μὲν δὴ δυνατόν, διωμολόγηται; Ναί. Ὅτι δὲ δὴ βέλτιστα, τὸ
 μετὰ τοῦτο δεῖ διωμολογηθῆναι; Δῆλον. Οὐκοῦν πρὸς γε τὸ

mindenben a férfiúnak is, csakhogy valamennyiben gyöngébb a nő a férfiúnál. Nagyon igaz. Vajjon a férfiúra bizunk-e hát most már mindent s a nőre semmit? Már hogy biznánk? Hanem lehet bizony, gondolom, ezt fogjuk mondani, némely nő is természettől ügyes orvos, némelyik nem, egynémelyik ügyes zenész, a másiknak meg nincs hallása. Már hogyan? ⁴⁵⁶ Hát ügyes tornázó nem, se harcos, míg a másik ügyetlen harcos is, meg tornázó is? Már én azt hiszem. És bölcseségedvelő, meg bölcseséggyűlölő, bátor lelkű s a másik gyáva? Ez is igaz. Örnek is ügyes tehát az egyik asszony, a másik meg nem. Vagy nem az efféle természetet választottuk ki az öröknek való férfiaknál is? Mindenesetre az ilyet. Mind a nőnek tehát és mind a férfiúnak egyformán alkalmas a természete az állam őrizetére, csakhogy persze az egyik gyöngébb, a másik meg erősebb. Úgy látszik.

VI. Így tehát az ilyen nőket is ki kell az ilyen férfiak szá- B mára választani, hadd lakjanak és örködjenek velök együtt, ha csakugyan alkalmasak rá s velök már természettől rokonok. Mindenesetre. Foglalkozást pedig nem ugyanazt kell-e adnunk az ugyanazon természetnek? Persze hogy ugyanazt. Ime tehát körben forogva ismét előbbi állításunkhoz tértünk vissza s egyetértünk abban, hogy nem természetellenes dolog az örök feleségét is részesíteni testgyakorlásban és zenében. Tökéletesen igaz. Nem lehetetlen és csak jámbor óhaj- C tásszerű törvényeket állapítottunk meg tehát, mikor a természetnek megfelelően alkottuk meg a törvényt; sőt inkább a mi most velök ellentétben történik, mindaz, a mint látszik, természetellenesen is történik. Úgy látszik. Nem az volt-e most már vizsgálódásunknak a tárgya, hogy mondhatnók-e lehetségesnek és legjobbnak? Persze hogy ez volt. És hogy lehetséges, nem vallottuk-e most be? Bizony, hogy be. Hogy pedig a legjobb, ez után már csak be kell vallanunk? Világos dolog. Így tehát, a mi azt illeti, hogy a nő is alkalmassá

φυλακικὴν γυναῖκα γενέσθαι οὐκ ἄλλη μὲν ἡμῖν ἄνδρας ποιήσει παιδεῖα, ἄλλη δὲ γυναῖκας, ἄλλως τε καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν πα-
Dραλαβοῦσα; Οὐκ ἄλλη. Πῶς οὖν ἔχεις δόξης τοῦ τοιοῦδε πέρι;
 Τίνος δὴ; Τοῦ ὑπολαμβάνειν παρὰ σεαυτῷ τὸν μὲν ἀμείνω ἄνδρα, τὸν δὲ χεῖρω· ἢ πάντας ὁμοίους ἡγεῖ; Οὐδαμῶς. Ἐν οὖν τῇ πόλει, ἣν φκίζομεν, πότερον οἶε ἡμῖν ἀμείνους ἄνδρας ἐξεργάσθαι τοὺς φύλακας τυχόντας ἢς διήλθομεν παιδεῖας, ἢ τοὺς σκυτοτόμους τῇ σκυτικῇ παιδευθέντας; Γελοῖον. ἔφη, ἐρωτᾷς.
E Μανθάνω, ἔφην· τί δέ; τῶν ἄλλων πολιτῶν οὐχ οὗτοι ἄριστοι; Πολύ γε. Τί δέ; αἱ γυναῖκες τῶν γυναικῶν οὐχ αὗται ἔσονται βέλτισται; Καὶ τοῦτο, ἔφη, πολύ. Ἔστι δέ τι πόλει ἀμεινον ἢ γυναικᾶς τε καὶ ἄνδρας ὡς ἀρίστους ἐγγίγνεσθαι; Οὐκ ἔστιν.
 457 Τοῦτο δὲ μουσικὴ τε καὶ γυμναστικὴ παραγιγνόμεναι, ὡς ἡμεῖς διήλθομεν, ἀπεργάσσονται; Πῶς δ' οὐ; Οὐ μόνον ἄρα δυνατόν ἀλλὰ καὶ ἄριστον πόλει νόμιμον ἐτίθεμεν. Οὕτως. Ἀποδυτέον δὴ ταῖς τῶν φυλάκων γυναιξίν, ἐπεὶπερ ἀρετὴν ἀντὶ ἱματίων ἀμφιέσσονται καὶ κοινωνητέον πολέμου τε καὶ τῆς ἄλλης φυλακῆς τῆς περὶ τὴν πόλιν, καὶ οὐκ ἄλλα πρακτέον· τούτων δ' αὐτῶν τὰ ἐλαφρότερα ταῖς γυναιξίν ἢ τοῖς ἀνδράσι δοτέον διὰ τὴν
B τοῦ γένους ἀσθενείαν· ὁ δὲ γελῶν ἀνὴρ ἐπὶ γυμναῖς γυναιξί, τοῦ βελτίστου ἕνεκα γυμναζομέναις, ἀτελῇ τοῦ γελοίου σοφίας δρέπων καρπὸν, οὐδὲν οἶδεν, ὡς ἔοικεν, ἐφ' ᾧ γελᾷ οὐδ' ὅ τι πράττει· κάλλιστα γὰρ δὴ τοῦτο καὶ λέγεται καὶ λελέξεται, ὅτι τὸ μὲν ὠφέλιμον καλόν, τὸ δὲ βλαβερόν αἰσχρόν. Παντάπασι μὲν οὖν.

VII. Τοῦτο μὲν τοίνυν ἐν ὥσπερ κῶμα φῶμεν διαφεύγειν,

legyen az őrizetre, nem más nevelés teszi ilyenekké férfiainkat és más az asszonyainkat, legkivált mikor ugyanaz a természet jut tulajdonául? Bizony nem más. Hát erről a következőről milyen a véleményed? Már miről? Arról, hogy elfogadod-e azt magadban, hogy az egyik férfiú jobb, a másik meg rosszabb. Vagy valamennyiöket egyformáknak gondold? Sohasem én. Hát mit gondolsz, vajjon államunkban, a melyet alapítottunk, derekabb férfiakká őreink alakultak-e annál az említettük nevelésnél fogva, vagy a vargák a vargaságban nevedek-e? Nevetséges, a mit kérdezel, felelte ő rá. Értelek, mondom én erre neki. Hát aztán nem ezek-e az összes polgárok közt a legderekabbak? De nagyon is. Hát az asszonyok közt nem ezek lesznek-e a legjobbak? Ez is kétségtelen, mondotta ő. Lehet-e pedig valami jobb az államra nézve, mint hogy férfiai és asszonyai is lehetőleg derekabbakká legyenek? Nem lehet. Ezt pedig a zene és a testgyakorlás, már ha az említettük módon jut osztályrészökhöz, eszközli, úgy-e? Már hogyné? Tehát nem csak a lehetőséget, hanem egyúttal a legjobbat is rendeltük el törvényesen az államra nézve. Úgy van. Le kell hát az örök feleségeinek vetközniök, mivel ruhájok helyett erénybe fognak öltözködni s részt kell közösen venniök a háborúban s az állam körüli más egyéb őrizetben és más egyebet nem szabad cselekedniök; csak hogy mindebből már nemöknek a gyöngeségénél fogva is, mégis könnyebb dolgokat kell a nőkre, mint a férfiakra megszabnunk. Az az ember pedig, a ki a legjobb célból tornázó meztelen nőknél nevet, «éretlenül tépve le nevetséges bölcsességének gyümölcsét»,⁹ úgy látszik, hogy se azt nem tudja, min nevet, se azt, hogy mit cselekszik. Mert hát egészen találóan mondják és szokták azt mondani, hogy a hasznos szép, a káros pedig rút. Mindenesetre.

VII. Mondjuk-e hát most már, hogy a nőkre vonatkozó törvény fejtegetésében ezen a ponton, mint egy hullámon,

τοῦ γυναικείου περὶ νόμου λέγοντες, ὥστε μὴ παντάπασι κατα-
 C κλυσθῆναι τιθέντας, ὡς δεῖ κοινῇ πάντα ἐπιτηδεύειν τοὺς τε
 φύλακας ἡμῖν καὶ τὰς φυλακίδας, ἀλλὰ πῃ τὸν λόγον αὐτὸν
 αὐτῷ ὁμολογεῖσθαι, ὡς δυνατά τε καὶ ὠφελίμα λέγει; Καὶ μάλα,
 ἔφη, οὐ σμικρὸν κῶμα διαφεύγεις. Φήσεις γε, ἦν δ' ἐγώ, οὐ
 μέγα αὐτὸ εἶναι, ὅταν τὸ μετὰ τοῦτο ἴδῃς. Λέγε δῆ. Ἴδω,
 ἔφη. Τούτῳ ἦν δ' ἐγώ, ἔπεται νόμος καὶ τοῖς ἔμπροσθεν τοῖς
 ἄλλοις, ὡς ἐγῶμαι, ὅδε. Τίς; Τὰς γυναῖκας ταύτας τῶν ἀν-
 D δρῶν τούτων πάντων πάσας εἶναι κοινάς, ἰδίᾳ δὲ μηδενὶ μηδε-
 μίαν συνοικεῖν· καὶ τοὺς παῖδας αὖ κοινούς, καὶ μήτε γονέα
 ἔκγονον εἰδέναι τὸν αὐτοῦ μήτε παῖδα γονέα. Πολύ, ἔφη, τοῦτο
 ἐκείνου μείζον πρὸς ἀπιστίαν καὶ τοῦ δυνατοῦ περὶ καὶ τοῦ
 ὠφελίμου. Οὐκ οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, περὶ γε τοῦ ὠφελίμου ἀμ-
 φισβητεῖσθαι ἄν, ὡς οὐ μέγιστον ἀγαθὸν κοινάς μὲν τὰς γυ-
 ναῖκας εἶναι, κοινούς δὲ τοὺς παῖδας, εἴπερ οἶόν τε· ἀλλ' οἶμαι
 περὶ τοῦ εἰ δυνατὸν ἢ μὴ πλείστην ἀμφισβήτησιν γενέσθαι.
 E Περὶ ἀμφοτέρων, ἦ δ' ὅς, εὖ μάλ' ἂν ἀμφισβητηθεῖ. Λέγεις,
 ἦν δ' ἐγώ, λόγων ξύστασιν· ἐγὼ δ' ὥμην ἔκ γε τοῦ ἐτέρου ἀπο-
 δράσεσθαι. εἴ σοι δόξειεν ὠφελίμον εἶναι, λοιπὸν δὲ δῆ μοι
 ἔσσεσθαι περὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ μή. Ἄλλ' οὐκ ἔλαθες, ἦ δ' ὅς,
 ἀποδιδράσκων, ἀλλ' ἀμφοτέρων περὶ διδου λόγον. Ὑφεκτέον,
 ἦν δ' ἐγώ, δίκην, τοσόνδε μέντοι χάρισαί μοι· ἔασόν με ἑορτά-
 458 σαι, ὥσπερ οἱ ἀργοὶ τὴν διάνοιαν εἰώθασιν ἑστιᾶσθαι ὑφ'
 ἑαυτῶν, ὅταν μόνοι πορεύωνται. καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοί που, πρὶν

úgy átsiklottunk, hogy nem csak hogy teljeséggel alá nem merültünk, mikor megállapítottuk, hogy őrünknek is, meg C
őrásszonyainknak is mindent közösen kell gyakorolniok, hanem hogy okoskodásunk maga mintegy következetes is önnön-magához annyiban, hogy lehetséges és hasznos dolgot állít. Bizony, mondotta ő, még pedig nem is kicsike hullámon siklottál át. No majd nem mondom ezt valami nagynak, jegyeztem én meg erre, ha meglátod még ezt az utána következő is. Mondd hát, hogy hadd lássam, felelte ő rá. Ehhez a törvényhez, mondom én ekkor, meg a többi előbbiekhöz hozzá tartozik még nézetem szerint ez is. Melyik? Hogy ezek az asszonyok ezekkel az összes férfakkal együtt valamennyien D
közösek, de magánemberrel egyetlen egygyel sem él egyikőjük sem, s közösek viszont a gyermekek is, de sem az apa nem ismeri a fiát, sem a fiú az apját. Biz' ez sokkal bajosabban hihető el amannál, mondotta ő rá, mind a lehetőségnek, mind a hasznosságnak szempontjából. Kötve hiszem, feleltem én erre, hogy legalább a hasznosság vita tárgya lehetne, mintha bizony nem a legfőbb jó volna, hogy az asszonyok is közösek, meg közösek a gyermekek is, már a mennyire csak lehetséges. De már arról, hogy lehetséges-e, vagy nem, azt hiszem, hogy nagy vita fog kerekedni. Nagyon is sok szó E
fér biz' ott mindakettejükhöz, felelte ő erre. Te persze valami egyesített fejtegetést gondolsz, mondom én neki, én meg bizony azt gondoltam, hogy az egyikőjüket majd eltüntetjük, ha neked is hasznosnak találna látszani, s azután már csak, hogy lehetséges-e vagy nem, az maradna számomra hátra. Csakhogy észrevettem ám, jegyezte ő meg erre, hogy el akarod tüntetni; hát csak adj számot most már mind a kettőjükről. Már csak el kell a büntetést szenvednünk, feleltem én erre; de annyit mégis csak tégy meg nekem: engedd, 458
hogy ünnepet üljek, mint a hogy a lusta gondolkodásuak vendégséget szoktak csapni maguknak, ha a maguk lábán

ἔξευρεῖν, τίνα τρόπον ἔσται τι ὧν ἐπιθυμοῦσι, τοῦτο παρέντες, ἵνα μὴ κάμνωσι βουλευόμενοι περὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ μή, θέντες ὡς ὑπάρχον εἶναι ὃ βούλονται, ἤδη τὰ λοιπὰ διατάττουσι καὶ χαίρουσι διεξιόντες οἷα δράσουσι γενομένου, ἄργον καὶ ἄλλως

Βφυχὴν ἔτι ἀργότεραν ποιοῦντες. ἤδη οὖν καὶ αὐτὸς μαλθακίζομαι, καὶ ἐκεῖνα μὲν ἐπιθυμῶ ἀναβαλέσθαι καὶ ὕστερον ἐπισκέψασθαι, ἣ δυνατά, νῦν δὲ ὡς δυνατῶν ὄντων θεῖς σκέφομαι, ἂν μοι παρίης, πῶς διατάξουσιν αὐτὰ οἱ ἄρχοντες γιγνόμενα, καὶ ὅτι πάντων ξυμφορώτατ' ἂν εἴη πραχθέντα τῇ πόλει καὶ τοῖς φύλαξι. ταῦτα πειράσομαι σοι πρότερα συνδιασκοπεῖσθαι, ὕστερα δ' ἐκεῖνα, εἴπερ παρίης. Ἀλλὰ παρίημι, ἔφη, καὶ σκό-

Γπει. Οἶμαι τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, εἴπερ ἔσονται οἱ ἄρχοντες ἄξιοι τούτου τοῦ ὀνόματος, οἳ τε τούτοις ἐπίκουροι κατὰ ταῦτά, τοὺς μὲν ἐθελήσειν ποιεῖν τὰ ἐπιταττόμενα, τοὺς δὲ ἐπιτάξειν, τὰ μὲν αὐτοὺς πειθομένους τοῖς νόμοις, τὰ δὲ καὶ μιμουμένους ὅσα ἂν ἐκείνοις ἐπιτρέψωμεν. Εἰκός, ἔφη. Σὺ μὲν τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, ὁ νομοθέτης αὐτοῖς, ὥσπερ τοὺς ἄνδρας ἐξέλεξας, οὕτω καὶ τὰς γυναῖκας ἐκλέξας παραδώσεις καθ' ὅσον οἶόν τε ὁμοφυεῖς· οἳ δὲ ἅτε οἰκίας τε καὶ ξυσσίτια κοινὰ ἔχοντες, ἰδίᾳ δὲ οὐδενὸς οὐδὲν τοιοῦτο κεκτημένου, ὁμοῦ δὴ ἔσονται, ὁμοῦ δὲ

Δἀναμεμιγμένων καὶ ἐν γυμνασίοις καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ τροφῇ ὑπ' ἀνάγκης, οἶμαι, τῆς ἐμφύτου ἄξονται πρὸς τὴν ἀλλήλων μίξιν. ἢ οὐκ ἀναγκαῖά σοι δοκῶ λέγειν; Οὐ γεωμετρικαῖς γε, ἢ δ'

sikerül járnio. Mert hát az ilyenek is, mielőtt kitalálnák, hogy mi módon teljesülhet valamelyik vágyuk, ezt figyelmen kívül hagyva, hogy ne fáradjanak a lehetségesnek és lehetetlennek vizsgálgatásával, egyelőre lehetségesnek teszik fel, a mit akarnak, s aztán már csak a továbbiakat állapítják meg s örülnek, hogy azt vizsgálgathatják, hogy mit fognak ők tenni, ha csakugyan teljese. s ezzel persze az ő külön- **B**ben is lusta lelköket még lustábbá teszik. Most hát enmagam is lustának érzem magamat s szeretném elmellőzni és csak később vizsgálgatni azt a dolgot, hogy mennyiben lehetséges s most lehetségesnek téve fel, azt akarom engedelmeddel megvizsgálni, hogyan fogják ezt, ha megtörténik, az uralkodók elrendelni és hogy az államra is és az örökre is a lehető leghasznosabban valósítható-e meg. Először is ezt próbálom hát veled együtt megvizsgálni, később meg majd amazt, persze csak ha megengeded. Persze, hogy megengedem, mondotta, csak vizsgálj hát. Azt hiszem tehát, kezdtem meg a fejtegetést, hogy ha már az uralkodók méltók lesznek erre **C**a névre, s éppen így az ő segédek is, akkor némelyek szíves-örömet teszik meg a parancsokat, mások meg örömet parancsolgatnak, a mennyiben egyrészt maguk engedelmeskednek a törvényeknek, másrészt meg utánoztatják, a miket mi hagyunk meg nekik. Természetesen, felelte ő rá. Így tehát te, folytattam tovább, mint törvényhozó, a hogy kiválogattad a férfiakat, éppen így az asszonyokat is kiválogatod nekik s a mennyire csak lehet, hasonló természetűeket adsz melléjük. Ők pedig, a mennyiben lakásuk is, étkezésük is közösen van velök, de magában külön-külön egyikőjük se tehet szert ilyesmire, együtt lesznek most már egymással s így együvé keveredvén mind a testgyakorlótereken, mind más **D**egyéb foglalkozásuk alkalmával már velök született kényszerűségből is, gondolom, az egymással való összevegyülésre nevelődnek. Vagy azt hiszed, hogy nem szükségképp bekövet-

ὅς, ἀλλ' ἐρωτικάις ἀνάγκαις, αἱ κινδυνεύουσιν ἐκείνων δριμύ-
τεραι εἶναι πρὸς τὸ πείθειν τε καὶ ἔλκειν τὸν πολὺν λεών.

VIII. Καὶ μάλα, εἶπον. ἀλλὰ μετὰ δὴ ταῦτα, ὦ Γλαύκων,
Εἰ ἀτάκτως μὲν μίγνυσθαι ἀλλήλοις ἢ ἄλλο ὁτιοῦν ποιεῖν οὔτε
ὅσιον ἐν εὐδαιμόνων πόλει οὔτ' ἐάσουσιν οἱ ἄρχοντες. Οὐ γὰρ
δίκαιον, ἔφη. Δῆλον δὴ ὅτι γάμους τὸ μετὰ τοῦτο ποιήσομεν
ἱεροὺς εἰς δύναμιν ὅ τι μάλιστα· εἰεν δ' ἂν ἱεροὶ οἱ ὠφελιμώ-
τατοι. Παντάπασι μὲν οὖν. Πῶς οὖν δὴ ὠφελιμώτατοι ἔσον-
459 ται; τόδε μοι λέγε, ὦ Γλαύκων· ὁρῶ γάρ σου ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ
κύνας θηρευτικούς καὶ τῶν γενναίων ὀρνίθων μάλα συχνούς.
ἄρ' οὖν, ὦ πρὸς Διός, προσέσχηκός τι τοῖς τούτων γάμοις τε
καὶ παιδοποιίαις; Τὸ ποῖον, ἔφη; Πρῶτον μὲν αὐτῶν τούτων,
καίπερ ὄντων γενναίων, ἄρ' οὐκ εἰσὶ τινες καὶ γίνονται ἄριστοι;
Εἰσίν. Πότερον οὖν ἐξ ἀπάντων ὁμοίως γεννᾶς, ἢ προθυμεῖ ὅ
B τι μάλιστα ἐκ τῶν ἀρίστων; Ἐκ τῶν ἀρίστων. Τί δ'; ἐκ τῶν
νεωτάτων ἢ ἐκ τῶν γεραιτάτων ἢ ἐξ ἀκμαζόντων ὅ τι μάλιστα;
Ἐξ ἀκμαζόντων. Καὶ ἐὰν μὴ οὕτω γεννᾶται, πολὺ σοι ἡγεῖ
χειρὸν ἔσεσθαι τό τε τῶν ὀρνίθων καὶ τὸ τῶν κυνῶν γένος;
Ἐγώ, ἔφη. Τί δὲ ἵππων οἶσι, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τῶν ἄλλων
ζώων; ἢ ἄλλη πη ἔχειν; Ἀτοπον μέντ' ἂν, ἢ δ' ὅς, εἶη. Βα-
βαί, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε ἑταῖρε, ὥς ἄρα σφόδρα ἡμῖν δεῖ ἄκρων
C εἶναι τῶν ἀρχόντων, εἴπερ καὶ περὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος
ὡσαύτως ἔχει. Ἀλλὰ μὲν δὴ ἔχει, ἔφη· ἀλλὰ τί δὴ; Ὅτι

kező dolog, a mit mondok? Már legalább nem a mathematikának, mondotta ő rá, hanem a szeretetnek törvényénél fogva, a mely pedig, úgy látszik, hevesebben tudja rávenni és magával ragadni a néptömeget amannál.

VIII. Még pedig sokkal, szóltam én erre. Hanem aztán rendetlenül hálogatni el egymással, édes Glaukon, vagy más E egyéb valamit tenni, boldog emberek államában se nem istenies, sem az uralkodók beleegyezésére nem számíthat. De még nem is igazságos, tette ő hozzá. Világos most már, hogy kötünk bizony mi ennekutána is házasságokat, még pedig a mennyire csak lehetséges, szent házasságokat; hiszen a szentek lehetnek a leghasznosabbak. Mindenesetre. S vajjon ho-⁴⁵⁹ gyan lesznek a leghasznosabbakká? Ezt mondd meg nekem, édes Glaukon; mert vadászkutyákat is, meg nemesített szárnyasokat is bőviben látok a házadnál. Vajjon, Zeusra kérlek, ügyeltél-e hát valamicskét a párzásukra, meg apraik felnevelésére? Mi tekintetben? kérdezte ő. Hát pl. először, hogy nincsenek-e ő közöttük is, bárha nemes fajúak, és nem jönnek-e világra olyanok, a melyek igen kiválóak? Bizony vannak. Vajjon tehát minden fajtából egyformán tenyésztess-e, vagy csak az a törekvésed, hogy különösen a legkiválóbbak- B ből? A legkiválóbbakból. Hát aztán a legfiatalabbakból-e, vagy a legvénebbekből, vagy legkivált a teljes erejökben levőkből? A teljes erejűekből. És ha nem így tenyésztik őket, hiszed-e, hogy mind a szárnyas-, mind a kutya-fajok sokkal hitványabbakká lesznek? Persze, hogy hiszem, mondotta ő rá. Hát a ló-fajokról, kérdeztem tovább, meg a többi állatfajokról mit gondolsz? Vajjon másvalahogy áll-e velök a dolog? Ez képtelenség volna, felelte ő rá. No lám-lám, drága barátom, folytattam tovább, mily égetően szükségünk van tehát a legkiválóbb uralkodókra, ha ugyan az ember-fajjal is így állunk. Hát persze, hogy így, mondotta ő erre; s ugyan C miért? Mert, feleltem én rá, szükségképpen sok orvosszert

ἀνάγκη αὐτοῖς, ἣν δ' ἐγώ, φαρμάκοις πολλοῖς χρῆσθαι. ἰατρὸν δέ που μὴ δεομένοισι μὲν σῶμασι φαρμάκων, ἀλλὰ διαίτη ἐθελόντων ὑπακούειν, καὶ φαυλότερον ἐξαρκεῖν ἡγούμεθα εἶναι· ὅταν δὲ δὴ καὶ φαρμακεύειν δέῃ, ἴσμεν ὅτι ἀνδρειοτέρου δεῖ τοῦ ἱατροῦ. Ἀληθῆ· ἀλλὰ πρὸς τί λέγεις; Πρὸς τόδε, ἣν δ' ἐγώ· συχνῶ τῷ ψεύδει καὶ τῇ ἀπάτῃ κινδυνεύει ἡμῖν δεήσειν
Δ χρῆσθαι τοὺς ἄρχοντας ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀρχομένων. ἔφαμεν δέ που ἐν φαρμάκῳ εἶδει πάντα τὰ τοιαῦτα χρήσιμα εἶναι. Καὶ ὀρθῶς γε, ἔφη. Ἐν τοῖς γάμοις τοίνυν καὶ παιδοποιίαις ἔοικε τὸ ὀρθὸν τοῦτο γίνεσθαι οὐκ ἐλάχιστον. Πῶς δῆ; Δεῖ μὲν, εἶπον, ἐκ τῶν ὁμολογημένων τοὺς ἀρίστους ταῖς ἀρίσταῖς συγγίγνεσθαι ὡς πλειστάκις, τοὺς δὲ φαυλοτάτους ταῖς φαυλοτάταις τούναντίον, καὶ τῶν μὲν τὰ ἔκγονα τρέφειν, τῶν δὲ μὴ,
Ε εἰ μέλλει τὸ ποίμνιον ὅ τι ἀκρότατον εἶναι· καὶ ταῦτα πάντα γιγνόμενα λανθάνειν πλὴν αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας, εἰ αὐτὴ ἡ ἀγέλη τῶν φυλάκων ὅ τι μάλιστα ἀστασίαστος ἔσται. Ὅρθότατα ἔφη. Οὐκοῦν δὴ ἑορταί τινες νομοθετηταί ἔσονται, ἐν αἷς ξυνάξομεν τὰς τε νυμφὰς καὶ τοὺς νυμφίους, καὶ θυσαίαι καὶ ὕμνοι ποιη-
460 τέοι τοῖς ἡμετέροις ποιηταῖς πρέποντες τοῖς γιγνομένοις γάμοις· τὸ δὲ πλῆθος τῶν γάμων ἐπὶ τοῖς ἄρχουσι ποιήσομεν, ἵν' ὡς μάλιστα διασώζωσι τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν, πρὸς πολέ-
μους τε καὶ νόσους καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἀποσκοποῦντες, καὶ μήτε μεγάλη ἡμῖν ἢ πόλις κατὰ τὸ δυνατόν μήτε σμικρὰ γίγνηται. Ὅρθως, ἔφη. Κληροὶ δὲ τινες, οἶμαι, ποιητέοι κορυφαί. ὥστε τὸν φαῦλον ἐκείνῳ ἀτιμᾶσθαι ἐφ' ἐκάστης συνέρξεως τύ-
χην, ἀλλὰ μὴ τοὺς ἄρχοντας. Καὶ μάλα, ἔφη.

kell ám nekik elhasználniok, A mi pedig az orvost illeti, azt hiszszük, hogy az olyan testszervezeteknek, a melyek nem szorúlnak orvosszerekre, hanem csakis az életrendet akarják követni, egy kevésbbé ügyes is megfelelő lesz; de a melyik már orvoslásra is szorúl, annak, tudjuk, hogy derekabb orvosra van szüksége. Igaz; de mire mondod ezt? Hát erre, feleltem én neki, hogy úgy tetszik nekünk, hogy gyakran lesznek ám kénytelenek uralkodóink hazugsággal és csalással D élni, még pedig az alattvalók érdekében. Már pedig mondtuk,¹⁰ hogy minden ilyesféle csakis orvosságképpen alkalmazható. S bizony helyesen, felelte ő rá. A házasságoknál és a gyermekek nevelésénél azonban, úgy látszik, hogy ez a «helyesen» nem a legkevesebbszer következik be. Hogy-hogy? Megegyezésünk értelmében, folytattam, a legderekabb férfiaknak mentől gyakrabban el kell a legderekabb nőkkel hálgniok, a leghitványabbaknak pedig épp ellenkezőleg a leghitványabbakkal, s amazoknak fel kell utódaikat nevelniök, amazoknak meg nem, ha t. i. a legtökéletesebb akar a nyáj lenni. S ennek az egész történetnek mindenki előtt titokban kell ma-E radnia, kivéven magukat az uralkodókat, ha viszont az örök nyája nem akar különösen fel-fellázadni. Szent igaz, jegyezte meg ő rá. Ezért aztán bizonyos ünnepeket kell törvényes úton megállapítanunk, a melyeken a menyasszonyokat és vőlegényeket összeadjuk egymással, azután meg áldozatokat, költőinknek pedig ünnepi dalokat kell készíteniök, megfelelőket a bekövetkezett házasságoknak. A házasságok számát azon- 460 ban az uralkodókra kell bízunk, hogy a háborúkra, betegségekre s minden effélékre való tekintettel lehetőleg fentartsák a férfiaknak ugyanazt a számát s a mennyire csak lehetséges, se nagy ne legyen az állam, se kicsiny. Helyes, mondotta ő. Holmi ravasz sorshúzásokat kell hát, azt hiszem, rendeznünk, hogy az a hitvány minden egyes összeházasításnál a sorsot okozza és ne az uralkodókat. Nagyon igaz, volt az ő válasza.

Β ΙΧ. Καὶ τοῖς ἀγαθοῖς γέ που τῶν νέων ἐν πολέμῳ ἢ ἄλλοθι που γέρα δοτέον καὶ ἄθλα ἄλλα τε καὶ ἀφθονεστέρα ἢ ἐξουσία τῆς τῶν γυναικῶν ἐνυγκοιμήσεως, ἵνα καὶ ἅμα μετὰ προφάσεως ὡς πλεῖστοι τῶν παίδων ἐκ τῶν τοιούτων σπεύρονται. Ὅρθως. Οὐκοῦν καὶ τὰ ἀεὶ γιγνόμενα ἔκγονα παραλαμβάνουσαι αἱ ἐπὶ τούτων ἐφεστηκυῖαι ἀρχαὶ εἴτε ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν εἴτε ἀμφοτέρων· κοιναὶ μὲν γάρ που καὶ ἀρχαὶ γυναιξὶ τε καὶ ἀνδράσιν. **Ναί.** Τὰ μὲν δὴ τῶν ἀγαθῶν, δοκῶ, λαβοῦσαι εἰς τὸν σηκὸν οἴσουσι παρά τινας τροφούς, χωρὶς οἰκούσας ἔν τινι μέρει τῆς πόλεως· τὰ δὲ τῶν χειρόνων, καὶ ἐὰν τι τῶν ἐτέρων ἀνάπηρον γίγνηται, ἐν ἀπορρήτῳ τε καὶ ἀδήλῳ κατακρύψουσιν ὡς πρέπει. Εἴπερ μέλλει, ἔφη, καθαρόν τὸ γένος τῶν φυλάκων ἔσσεσθαι. Οὐκοῦν καὶ τροφῆς οὗτοι ἐπιμελήσονται, τάς τε μη-
Δ τέρας ἐπὶ τὸν σηκὸν ἄγοντες, ὅταν σπαργῶσι, πᾶσαν μηχανὴν μηχανώμενοι, ὅπως μηδεμίαν τὴν αὐτῆς αἰσθήσεται, καὶ ἄλλας γάλα ἐχούσας ἐκπορίζοντες, ἐὰν μὴ αὐταὶ ἱκαναὶ ᾖσι, καὶ αὐτῶν τούτων ἐπιμελήσονται, ὅπως μέτριον χρόνον θηλάσονται, ἀγρυπνίας δὲ καὶ τὸν ἄλλον πόνον τίτθαις τε καὶ τροφοῖς παραδώσουσιν; Πολλὴν ῥαστώνην, ἔφη, λέγεις τῆς παιδοποιίας ταῖς τῶν φυλάκων γυναιξίν. Πρέπει γάρ, ἦν δ' ἐγώ. τὸ δ' ἐφεξῆς διέλθωμεν ὃ προθυμούμεθα. ἔφαμεν γάρ δὴ ἐξ ἀκμα-
Ε ζόντων δεῖν τὰ ἔκγονα γίνεσθαι. Ἀληθῆ. Ἀρ' οὖν σοι ξυνδοκεῖ μέτριος χρόνος ἀκμῆς τὰ εἴκοσι ἔτη γυναικί, ἀνδρὶ δὲ τὰ τριάκοντα; Τὰ ποῖα αὐτῶν; ἔφη. Γυναικὶ μὲν, ἦν δ' ἐγώ, ἀρξάμενη ἀπὸ εἰκοσιέτιδος μέχρι τετταρακονταέτιδος τίκτειν τῇ

IX. S aztán meg bizony a háborúban s más egyébütt is B derék fiatal embereknek tiszteletajándékokat s más egyéb jutalmakat kell adnunk s nagyobb szabadságot a nőkkel való elhálásban, hogy így aztán az ilyenek egyúttal bizonyos ürügy alatt mentől több gyereket nemzhessenek. Helyes. S a minden egyes alkalommal világra jött magzatokat az erre a célra kirendelt tisztviselők veszik most már gondozásuk alá, akár csak férfiak, akár csak nők, vagy akár mindakettő együtt; közösek ugyanis még a hivatalok is, mind a nőkre, mind a férfiakra nézve. Úgy van. A jókat tehát így átvévén, gondolom, a nevelőintézetbe viszik valamiféle ápolónőkhöz, a kik persze elkülönítve laknak egy bizonyos városrészben. Ellenben a hitványabbakat és ha a többiektől valamilyen idétlen születik, egy eldugott titkos helyre rejtik, már a hogy illik. Persze, ha már tiszta akar az örök faja maradni, jegyezte meg ő rá. S így azután a táplálékukról is ők fognak gondoskodni, a mennyiben ugyanis az anyákat is a nevelőintézetbe viszik, a mikor szoptatósak, de persze minden lehető D elkövetnek, hogy valahogy egyikőjük se ismerhesse meg a magáét; ha pedig ők nem volnának elég, akkor kerítenek még másokat is, a kiknek van tejök és ő róluk magukról is gondoskodnak majd, hogy megfelelő ideig szoptassanak, az álmatlankodást s más egyéb fáradságot pedig a dajkákra és ápolónőkre bizzák. Nagy megkönnyebbülést nyújtasz a szülésben, jegyezte meg ő erre, az örök feleségének. S ez illik is, feleltem én neki. De vegyük csak sorban tovább, a mit magunk elé tűztünk. Tehát azt már mondtuk, hogy E magzatoknak a teljes erejökben levőktől kell születniök. Igaz. Vajjon egyetértesz-e velem most már abban, hogy a megfelelő teljes erejü kor a nőnél husz, a férfiunál pedig harmincz esztendő? Még pedig ugyan melyik? A nőnél, mondom én tovább, hogy a huszadik esztendejétől a negyvenedikig szüljön az államnak, a férfiunál pedig, hogy, a mikor már

πόλει· ἀνδρὶ δέ, ἐπειδὴν τὴν ὀξυτάτην δρόμου ἀκμὴν παρῇ, τὸ
 ἀπὸ τούτου γεννᾶν τῇ πόλει μέχρι πεντεκαίπεντηχονταέτους. Ἀμ-
 461 φοτέρων γοῦν, ἔφη, αὕτη ἀκμὴ σώματός τε καὶ φρονήσεως.
 Οὐκοῦν ἐάν τε πρεσβύτερος τούτων ἐάν τε νεώτερος τῶν εἰς τὸ
 κοινὸν γεννήσεων ἄφηται, οὔτε ὅσιον οὔτε δίκαιον φήσομεν τὸ
 ἀμάρτημα, ὥς παῖδα φιλύοντος τῇ πόλει, ὅς, ἂν λάθῃ, γεννή-
 σεται οὐχ ὑπὸ θυσιῶν οὐδ' ὑπὸ εὐχῶν φύς, ἅς ἐφ' ἐκάστοις
 τοῖς γάμοις εὔξονται καὶ ἰέρεται καὶ ἱερεῖς καὶ ἑὺμπασσα ἡ πό-
 λις ἐξ ἀγαθῶν ἀμείνους καὶ ἐξ ὠφελίμων ὠφελιμωτέρους ἀεὶ
 Β τοὺς ἐκγόνους γίγνεσθαι, ἀλλ' ὑπὸ σκότου μετὰ δεινῆς ἀκρα-
 τείας γεγονώς. Ὅρθως, ἔφη. Ὁ αὐτὸς δέ γ', εἶπον, νόμος,
 ἐάν τις τῶν ἔτι γεννώντων μὴ ξυνέρξαντος ἄρχοντος ἅπτηται
 τῶν ἐν ἡλικίᾳ γυναικῶν· νόθον γὰρ καὶ ἀνέγγυον καὶ ἀνίσρον
 φήσομεν αὐτὸν παῖδα τῇ πόλει καθιστάναι. Ὅρθότατα, ἔφη.
 Ὅταν δὲ δῇ, οἶμαι, αἷ τε γυναῖκες καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ γεννᾶν
 ἐκβῶσι τὴν ἡλικίαν, ἀφήσομέν που ἐλευθέρους αὐτοὺς συγγίγνε-
 C σθαι ὧς ἂν ἐθέλωσι, πλὴν θυγατρὶ καὶ μητρὶ καὶ ταῖς τῶν θυ-
 γατέρων παισὶ καὶ ταῖς ἄνω μητρός, καὶ γυναῖκας αὐτὴν πλὴν υἱεῖ
 καὶ πατρὶ καὶ τοῖς τούτων εἰς τὸ κάτω καὶ ἐπὶ τὸ ἄνω, καὶ
 ταῦτά γ' ἤδη πάντα διακελευσάμενοι προθυμεῖσθαι, μάλιστα
 μὲν μηδ' εἰς φῶς ἐκφέρειν κύημα μηδὲ γ' ἓν, ἐὰν γένηται, ἐὰν
 δέ τι βιάσῃται, οὕτω τιθέναι, ὥς οὐκ οὔσης τροφῆς τῷ τοιούτῳ.
 D Καὶ ταῦτα μὲν γ', ἔφη, μετρίως λέγεται· πατέρας δὲ καὶ θυ-
 γατέρας καὶ ἃ νῦν δὴ ἔλεγες πῶς διαγνώσκονται ἀλλήλων; Οὐ-

tülesik életpályájának legkritikusabb fordulópontján,¹¹ ettől kezdve egészen ötvenötödik esztendejéig nemzzen az államnak. Már legalább, tette ő hozzá, ez mindakettőjökönél mind 461 a testnek, mind a szellemnek a virágzó kora. Ha tehát önáluk vagy öregebb, vagy fiatalabb gyakorolja a közjó érdekében a nemzést, akkor ezt a műveletét se isteniesnek, se igazságosnak nem fogjuk mondani, a mennyiben oly gyereket nemz az államnak, a ki, ha titokban marad, se áldozatok, se könyörgések közt nem jön a világra, a milyenekkel pl. minden egyes házasságnál papnők, papok, sőt az egész állam is, szoktak könyörögni, hogy csak a jóktól mindég még jobb, a hasznosaktól pedig még hasznosabb magzatok származzanak, **B** hanem lesz belőle az önuralomnak rettenetes hiánya miatt eldugva született fattyúgyerek. Igaz, mondotta ő erre. Maga a törvény pedig az, folytattam, hogy ha valamelyik azok közül, a kik már nemzhetnek, a nélkül, hogy az uralkodók összeadták volna őket, a megfelelő korú nőkkel érintkezik, akkor azt fogjuk mondani, hogy ő fattyú-, törvénytelen s áldozattal meg nem szentelt gyereket ad az államnak. Szent igaz, mondotta ő rá. Mikor pedig aztán a nők is, meg a férfiak is túlhaladtak a nemző korukon, akkor, gondolom, szabadon megengedjük ugyan a férfiaknak, a kívül csak tetszik, az elhálást, kivéven persze leányukkal, anyjukkal s **C** leányaik gyermekeivel, felfelé meg az anyjukéval — és épen így viszont a nőknek is, kivéven a fiokkal, atyjukkal s az ő gyermekeikkel lefelé is, meg felfelé is. De előbb persze figyelmeztetjük őket, hogy vigyázzanak, hogy egyáltalán ne hordják végig napvilágra jöttéig magzatukat, egyetlenegy se, ha megfogamzott, de ha valami mégis kényszeríti őket arra, hogy megszüljék, akkor tegyenek úgy, mintha nem volna számára táplálékuk. Bizony ezt is helyesen mondod, felelte **D** ő erre. De atyjukat, leányaikat és a miket épp most említettél, hogy ismerik meg majd egymás között? Sehogysem, feleltem

δαμῶς, ἣν δ' ἐγώ, ἀλλ' ἀφ' ἧς ἂν ἡμέρας τις αὐτῶν νυμφίος γένηται, μετ' ἐκείνην δεκάτῃ μηνὶ καὶ ἐβδόμῳ δὴ ἂν γένηται ἔκγονα, ταῦτα πάντα προσερεῖ τὰ μὲν ἄρρενα υἱεῖς, τὰ δὲ θή-
 λεα θυγατέρας, καὶ ἐκεῖνα ἐκείνον πατέρα, καὶ οὕτω δὴ τὰ
 τούτων ἔκγονα παίδων παιῖδας καὶ ἐκεῖνα αὖ ἐκείνους πάππους
 τε καὶ τηθάς, τὰ δ' ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ γεγονότα, ἐν ᾧ αἱ
 μητέρες καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν ἐγένον, ἀδελφάς τε καὶ ἀδελφούς·
Εἴωστε, ὃ νῦν δὴ ἐλέγομεν, ἀλλήλων μὴ ἄπτεσθαι· ἀδελφοὺς δὲ
 καὶ ἀδελφάς δώσει ὁ νόμος συνοικεῖν, ἐὰν ὁ κληρὸς ταύτῃ ξυμ-
 πίπτῃ καὶ ἡ Πυθία προσαναιρῇ. Ὅρθότατα, ἣ δ' ὅς.

Χ. Ἡ μὲν δὴ κοινωνία, ᾧ Γλαύκων, αὕτη τε καὶ τοιαύτη
 γυναικῶν τε καὶ παίδων τοῖς φυλαξί σοι τῆς πόλεως ὥς δὲ ἐπο-
 μένη τε τῇ ἄλλῃ πολιτείᾳ καὶ μακρῷ βελτίστη, δεῖ δὴ τὸ μετὰ
 τοῦτο βεβαιώσασθαι παρὰ τοῦ λόγου. ἢ πῶς ποιῶμεν; Οὕτω νῆ
 462 **Δία**, ἣ δ' ὅς. Ἄρ' οὖν οὐχ ἤδε ἀρχὴ τῆς ὁμολογίας, ἐρέσθαι
 ἡμᾶς αὐτούς, τί ποτε τὸ μέγιστον ἀγαθὸν ἔχομεν εἰπεῖν εἰς
 πόλεως κατασκευήν, οὗ δεῖ στοχαζόμενον τὸν νομοθέτην τιθέναι
 τοὺς νόμους, καὶ τί μέγιστον κακὸν, εἴτα ἐπισκέψασθαι, ἄρα ἂν
 νῦν δὴ διήλθομεν εἰς μὲν τὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἔχρος ἡμῖν ἀρμόττει,
 τῷ δὲ τοῦ κακοῦ ἀναρμωστεῖ; Πάντων μάλιστα, ἔφη. Ἐχομεν
 οὖν τι μείζον κακὸν πόλει ἢ ἐκεῖνο, ὃ ἂν αὐτὴν διασπᾷ καὶ
Βποιῇ πολλὰς ἀντὶ μιᾶς; ἢ μείζον ἀγαθὸν τοῦ ὃ ἂν ξυνδῇ τε
 καὶ ποιῇ μίαν; Οὐκ ἔχομεν. Οὐκοῦν ἢ μὲν ἡδονῆς τε καὶ λύ-
 πης κοινωνία ξυνδεῖ, ἔταν ὃ τι μάλιστα πάντες οἱ πολῖται τῶν
 αὐτῶν γιγνομένων τε καὶ ἀπολλομένων παραπλησίως χαίρωσι

én rá; hanem a mely naptól kezdve vőlegénynyé lesz valaki közülük, attól számítva a tizedik vagy hetedik hónapban született magzatokat mind fiainak fogja mondani, ha fiúk és lányainak, ha lányok, ezek pedig őt atyjuknak s aztán így az ő magzataikat unokáinak, ők pedig nagyatyjuknak és nagyanyjuknak őket, a melyek pedig abban az időben születtek, mikor anyjuk és atyjuk nemzettek, azokat leány- és fiútestvéreiknek, úgy hogy aztán, a mit épp most mondtam, egy a mással ne érintkezhessenek. A fiú- és lánytestvéreknek azonban megengedi a törvény a közösülést, már persze ha úgy esik ki a sors s ha e mellett még a Pythia is ilyen feleletet ad. Tökéletesen igaz, adta ő rá feleletül.

X. Ez és ilyen tehát az asszonyoknak és gyermekeknek a közössége, édes Glaukon, az állam őreinél. De hogy megfelel-e ez az államszervezet többi részének, és hogy a legislegjobb-e, ezt kell most már vizsgálódásunkkal megbizonyítanunk. Vagy mit tegyünk hát? Zeus uccse, csak ezt, volt az 462 ő felelete. Vajjon tehát nem az-e megállapodásunknak a kezdete, hogy megkérdezzük mimagunktól, ugyan mit mondhatunk legfőbb jónak az állam berendezésére nézve, a mire a törvényhozónak a törvények megállapításánál céloznia kell és mit legnagyobb rossznak, azután meg hogy megvizsgáljuk, vajjon az, a mit épp most fejtegettünk, rá vezet-e hát bennünket a jónak a nyomára, a rosszéra meg nem vezet rá? Mindenesetre ez, mondotta ő erre. Ismerünk-e hát nagyobb rosszat az államra nézve annál, a mi szétszaggatja s külön-külön részekre darabolja az egység helyett? Vagy nagyobb jót, mint az, a mi összeköti és egygyé forrasztja? Nem ismerünk. S vajjon az örömben és búbánatban való közösség, mikor csaknem minden polgár egy és ugyanazon dolognak a bekövetkezésén vagy megszűnésén egyformán örül és szomorkodik, nem összeköt-e? Mindenesetre, hogy össze, mondotta ő. Ellenben az effélékben való részekre oszlás, mi-

καὶ λυπῶνται; Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη. Ἡ δέ γε τῶν τοιούτων ἰδίωσις διαλύει, ὅταν οἱ μὲν περιαλγείς, οἱ δὲ περιχαρεῖς γίνωνται ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς παθήμασι τῆς πόλεως τε καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει; Τί δ' οὖ; Ἀρ' οὖν ἐκ τοῦδε τὸ τοιόνδε γίνεται, ὅταν μὴ ἅμα φθέγγωνται ἐν τῇ πόλει τὰ τοιάδε ῥήματα, τό τε ἐμὸν καὶ τὸ οὐκ ἐμὸν, καὶ περὶ τοῦ ἀλλοτρίου κατὰ ταῦτά; Κομιδῇ μὲν οὖν. Ἐν ἧτινι δὴ πόλει πλεῖστοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ ταῦτά τοῦτο λέγουσι τὸ ἐμὸν καὶ τὸ οὐκ ἐμὸν, αὕτη ἄριστα διοικεῖται; Πολύ γε. Καὶ ἥτις δὴ ἐγγύτατα ἐνὸς ἀνθρώπου ἔχει, οἷον ὅταν πού ἡμῶν δάκτυλός του πληγῇ, πᾶσα ἡ κοινωνία ἡ κατὰ τὸ σῶμα πρὸς τῇ ψυχῇ τεταμένη εἰς μίαν σύνταξιν τὴν τοῦ ἄρχοντος ἐν αὐτῇ ἡτθετό τε καὶ πᾶσα ἅμα ξυνήλγησε μέρους πονήσαντος ὅλη, καὶ οὕτω δὴ λέγομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος τὸν δάκτυλον ἀλγεῖ καὶ περὶ ἄλλου ὅπου οὖν τῶν τοῦ ἀνθρώπου ὁ αὐτὸς λόγος, περὶ τε λύπης πονοῦντος μέρους καὶ περὶ ἡδονῆς ῥαίζοντος. Ὁ αὐτὸς γάρ, ἔφη, καὶ τοῦτο ὃ ἐρωτᾷς, τοῦ τοιούτου ἐγγύτατα ἡ ἄριστα πολιτευομένη πόλις οἰκεῖ. Ἐνὸς δὴ, οἶμαι, πάσχοντος τῶν πολιτῶν ὅτι οὖν ἢ ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἢ τοιαύτη πόλις μάλιστα τε φήσκει ἑαυτῆς εἶναι τὸ πάσχον, καὶ ἢ ξυνησθήσεται ἅπαντα ἢ ξυλλυπήσεται. Ἀνάγκη, ἔφη, τὴν γε εὖνομον.

XI. Ὡρα ἂν εἴη, ἦν δ' ἐγώ, ἐπανιέναι ἡμῖν ἐπὶ τὴν ἡμετέραν πόλιν, καὶ τὰ τοῦ λόγου ὁμολογήματα σκοπεῖν ἐν αὐτῇ, εἰ αὐτὴ μάλιστ' ἔχει εἴτε καὶ ἄλλη τις μᾶλλον. Οὐκοῦν χρή, 163 ἔφη. Τί οὖν; ἔστι μὲν πού καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ἄρχον-

kor az államnak és az állambelieknek ugyanazonegy dolga miatt némelyek mély bánatot, mások viszont határtalan örömet kezdenek érezni, úgy-e hogy szétbont? Már hogyné C bontana? Vajjon tehát nem abból ered-e az ilyen állapot, hogy nem egy szívvel és lélekkel hangoztatják az államban az ily kifejezéseket: az enyém és nem az enyém, épp így ezt is, hogy a másé. Természetes, hogy ebből. Az az állam áll tehát a legjobb igazgatás alatt úgy-e, a melyben a legtöbben s egyetértve mondják ugyanarra az egy dologra, hogy az enyém és nem az enyém. Minden bizonynyal. És így tehát az, a mely a legközelebből érinti az egyes embert, mint a mikor pl. megsebesül valamelyikünknek az ujjá, megérzi ezt a benne uralkodónak a testen keresztül a lélekig D egy egységes rendbe összefutó egész közössége és a mikor csak egy rész szenved, mint egységes egész vele szokott szenvedni valamennyi s így mondjuk azután, hogy fáj az embernek az ujjá. S szakasztott ez a viszony van az embernek más egyéb részei között is, mind a fájdalomban, mikor valamelyik rész szenved, mind az örömben, mikor meggyógyul. Bizony, hogy ugyanaz, mondotta ő; s az, a mit kérdezel, t. i. a legjobban szervezett állam, az ilyenhez áll a legközelebb. Ha tehát az egyes polgárt éri valami, már akár jó, akár rossz, akkor, azt hiszem, épp az ilyen állam fogja ezt E az őt érő dolgot leginkább magáénak mondani és vagy vele örül majd az egész, vagy vele szomorkodik. Szükségképpen épp a jó törvényekkel bíró, mondotta ő erre.

XI. Ideje volna már most, folytattam én, a mi államunkhoz térnünk vissza s megvizsgálnunk benne, a mire nézve vizsgálódásunk folyamán megegyeztünk, hogy vajjon épp ő benne van-e ez meg legnagyobb mértékben, vagy inkább egy másikon. Legyen hát így, felelte ő rá. De hát hogyan? Hiszen vannak más államokban is uralkodók, meg nép, és 463 vannak ő benne is egyszersemind. Persze, hogy vannak. És

τές τε καὶ δῆμος, ἔστι δὲ καὶ ἐν αὐτῇ; Ἔστιν. Πολίτας μὲν δὴ πάντες οὗτοι ἀλλήλους προσερούσιν; Πῶς δ' οὐ; Ἀλλὰ πρὸς τῷ πολίτας τί ὁ ἐν ταῖς ἄλλαις δῆμος τοὺς ἄρχοντας προσγορεύει; Ἐν μὲν ταῖς πολλαῖς δεσπότας, ἐν δὲ ταῖς δημοκρατούμεναις αὐτὸ τοῦνομα τοῦτο, ἄρχοντας. Τί δ' ὁ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ δῆμος; πρὸς τῷ πολίτας τί τοὺς ἄρχοντάς φησιν εἶναι;

Β Σωτήρας τε καὶ ἐπικούρους, ἔφη. Τί δ' οὗτοι τὸν δῆμον; Μισθοδότας τε καὶ τροφέας. Οἱ δ' ἐν ταῖς ἄλλαις ἄρχοντες τοὺς δῆμους; Δούλους, ἔφη. Τί δ' οἱ ἄρχοντες ἀλλήλους; Ξυναρχοντας, ἔφη. Τί δ' οἱ ἡμέτεροι; Ξυμφύλακας. Ἐχεις οὖν εἰπεῖν τῶν ἀρχόντων τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν, εἴ τις τινα ἔχει προσεῖπεῖν τῶν ξυναρχόντων τὸν μὲν ὡς οἰκεῖον, τὸν δ'

Γ ὡς ἀλλότριον; Καὶ πολλοὺς γε. Οὐκοῦν τὸν μὲν οἰκεῖον ὡς ἑαυτοῦ νομίζει τε καὶ λέγει, τὸν δ' ἀλλοτριον ὡς οὐκ ἑαυτοῦ; Οὕτως. Τί δὲ οἱ παρὰ σοὶ φύλακες; ἔσθ' ὅστις αὐτῶν ἔχοι ἂν τῶν ξυμφυλάκων νομίσαι τινα ἢ προσεῖπεῖν ὡς ἀλλότριον; Οὐδαμῶς, ἔφη· παντὶ γάρ, ᾧ ἂν ἐντυγχάνῃ τις, ἢ ὡς ἀδελφῶ ἢ ὡς ἀδελφῇ ἢ ὡς πατρὶ ἢ ὡς μητρί ἢ υἱεὶ ἢ θυγατρὶ ἢ τούτων ἐκγόνοις ἢ προγόνοις νομιεῖ ἐντυγχάνειν. Κάλλιστα, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις· ἀλλ' ἔτι καὶ τόδε εἰπέ· πότερον αὐτοῖς τὰ ὀνόματα

Δ μόνον οἰκεῖα νομοθετήσεις, ἢ καὶ τὰς πράξεις πάσας κατὰ τὰ ὀνόματα πράττειν, περὶ τε τοὺς πατέρας, ὅσα νόμος περὶ πατέρας αἰδοῦς τε πέρι καὶ κηδεμονίας καὶ τοῦ ὑπήκοον δεῖν εἶναι τῶν γονέων, ἢ μήτε πρὸς θεῶν μήτε πρὸς ἀνθρώπων αὐτῶ ἄμεινον ἔσεσθαι, ὡς οὔτε ὅσια οὔτε δίκαια πράττοντος, ἂν, εἰ

ἄλλὰ πράττοι ἢ ταῦτα; αὐταὶ σοὶ ἢ ἄλλαι φῆμαι ἐξ ἀπάντων τῶν πολιτῶν ὑμνήσουσιν εὐθύς περὶ τὰ τῶν παίδων ὧτα καὶ

polgároknak nevezik ők most már valamennyien egymást? Már hogyste? De a polgárok mellett minek mondja a többiekben a nép az uralkodókat? A legtöbb államban korlátlan uraknak, a demokratikusban pedig épp ezen a néven, uralkodóknak. S hogy hívja a nép a mienkben? Minek mondja még a polgárok néven kívül az uralkodókat? Szabadítóknak **B** és segítőknek, felelte ő ekkor. S ők minek a népet? Bérfizetőknek és táplálóknak. S a többi állambeli uralkodók a népet? Rabszolgáknak, mondotta ő. S minek egymást az uralkodók? Uralkodótársaknak, szólt ő. S hogyan a mieink? Örtársaknak. Hát azt megtudod-e mondani, hogy a többi állambeli uralkodók közül valamelyik egyik uralkodótársát rokonának, a másikat meg idegennek hihatja-e? Még pedig bizony sokan. S a rokonát magához tartozónak hiszi és mondja-e **C** most már, az idegent pedig hozzá nem tartozónak? Annak. Hát a te őreiddel hogy állunk? Van-e rá eset, hogy valamelyikőjük egyik-másik örtársát idegennek gondolhatná. Soha, mondja ő rá. Mert hiszen mindegyikökben, a kivel csak összehatalálkozik valamelyikök, vagy bátyjára, vagy hugára, vagy atyjára, vagy anyjára, vagy fiára, vagy lányára, vagy az ő utódaikra és elődeikre hiszi, hogy talált bennök. Nagyszerűen beszélsz, jegyeztem én meg erre. De most aztán már felelj erre is: vajjon csakis ezt a «rokonok» nevet fogod-e **D** elrendelni rájuk, vagy még azt is, hogy minden cselekedetükben nevöknek megfelelően viselkedjenek, így pl. az atyákkal szemben, a mint a törvény értelmében az atyával szemben kell magát az embernek viselnie tekintettel a szülők iránti tiszteletre, köteles gondoskodásra és engedelmességre, vagy különben sem az istenek, sem az emberek részéről nem lesz jóban része, mint a ki sem isteniesen, sem igazságosan nem cselekszik, ha másképp cselekszik? Ezek a hangok hallatszanak-e hát, vagy mások minden polgárnak az ajkáról mindjárt a gyermekek fülében az atyáikról is, a kiket nekik

Ἐπερὶ πατέρων, οὓς ἂν αὐτοῖς τις ἀποφήγη, καὶ περὶ τῶν ἄλλων
 ξυγγενῶν; Αὐται, ἔφη· γελοῖον γὰρ ἂν εἴη, εἰ ἄνευ ἔργων οἰκεία
 ὀνόματα διὰ τῶν στομάτων μόνον φθέγγονται. Πασῶν ἄρα πό-
 λεων μάλιστα ἐν αὐτῇ συμφωνήσουσιν ἐνός τινος ἢ εὖ ἢ κακῶς
 πράττοντος, ὃ νῦν δὴ ἐλέγομεν τὸ ῥῆμα, τὸ ὅτι τὸ ἐμὸν εὖ
 πράττει ἢ ὅτι τὸ ἐμὸν κακῶς, Ἀληθέστατα, ἥ δ' ὅς. Οὐχοῦν
 464 μετὰ τούτου τοῦ δόγματός τε καὶ ῥήματος ἔφαμεν ξυνακολουθεῖν
 τὰς τε ἡδονὰς καὶ τὰς λύπας κοινῇ; Καὶ ὀρθῶς γε ἔφαμεν.
 Οὐχοῦν μάλιστα τοῦ αὐτοῦ κοινωνήσουσιν ἡμῖν οἱ πολῖται, ὃ
 δὴ ἐμὸν ὀνομάσουσι· τούτου δὲ κοινωνοῦντες οὕτω δὴ λύπης τε
 καὶ ἡδονῆς μάλιστα κοινωνίαν ἔξουσιν; Πολύ γε. Ἀρ' οὖν τού-
 των αἰτία πρὸς τῇ ἄλλῃ καταστάσει ἢ τῶν γυναικῶν τε καὶ
 Β παιδῶν κοινωνία τοῖς φύλαξι; Πολὺ μὲν οὖν μάλιστα, ἔφη.

XII. Ἀλλὰ μὴν μέγιστόν γε πόλει αὐτὸ ὡμολογήσαμεν ἀγα-
 θόν, ἀπεικάζοντες εὖ οἰκουμένην πόλιν σώματι πρὸς μέρος αὐ-
 τοῦ λύπης τε πέρι καὶ ἡδονῆς ὡς ἔχει. Καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη,
 ὡμολογήσαμεν. Τοῦ μεγίστου ἄρα ἀγαθοῦ τῇ πόλει αἰτία ἡμῖν
 πέφανται ἢ κοινωνία τοῖς ἐπικούροις τῶν τε παίδων καὶ τῶν
 γυναικῶν. Καὶ μάλ', ἔφη. Καὶ μὲν δὴ καὶ τοῖς πρόσθεν γε
 ὡμολογοῦμεν. ἔφαμεν γάρ που, οὔτε οἰκίας τούτοις ἰδίας δεῖν
 C εἶναι οὔτε γῆν οὔτε τι κτῆμα, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἄλλων τροφὴν
 λαμβάνοντας μισθὸν τῆς φυλακῆς κοινῇ πάντας ἀναλίσκειν, εἰ
 μέλλοιεν ὄντως φύλακες εἶναι. Ὅρθῶς, ἔφη. Ἀρ' οὖν οὐχ,

valaki kijelel és a többi rokonokról is? Bizony ezek, viszo- **E**
 nozta ő; mert már csak nevetséges volna, hogy valaki tettek
 nélkül azt a nevet, hogy rokonok, csak az ajkain hordozná.
 Valamennyi állam közöl tehát különösen ebben fogják, ha egy-
 egy valakinek akár jó, akár rossz dolga van, egy szívvel és
 lélekkel hangoztatni azt az épp most említettük mondást, hogy
 «az enyém»-nek jó dolga van, vagy hogy «az enyémnek rossz
 a dolga». Szent igaz, mondott ő rá. Nem mondottuk-e hát ki e **464**
 véleményünkkel és mondásunkkal most már, hogy mind az
 öröm, mind a fájdalom közösen egybe van kapcsolva? Ki bi-
 zony és pedig joggal. Így tehát legkivált azon fognak a mi pol-
 gáraink közösen osztozkodni, a mire azt mondják majd, hogy
 «az enyém», s ezen megosztotva a fájdalomban is és az öröm-
 ben is a legnagyobb lesz aztán a közösségök. Minden bizony-
 nyal. Vajjon tehát a más egyéb berendezésen kívül a nőknek és
 a gyermekeknek a közössége is oka-e ezeknek az öröknél? Biz' **B**
 igen, még pedig a legnagyobb mértékben, volt rá az ő felelete.

XII. Abban azonban, hogy ez a legfőbb jó az államra
 nézve, mégis csak megegyeztünk, mikor a jól berendezett
 államot a testhez hasonlítottuk, mint a hogy ez viszony-
 lik az ő valamelyik részéhez mind a fájdalom, mind az öröm
 tekintetében. S bizony helyesen is egyeztünk meg benne, fe-
 lelte ő erre. A legfőbb jó okául tehát az államra nézve a gyer-
 mekeknek és a nőknek a segédek számára való közössége
 tűnt fel előttünk? Nagyon is ez, mondotta ő rá. És így egyet-
 értünk az előbbieken is most már. Azt mondottuk ¹² ugyanis
 akkor, hogy ő nekik sem saját lakásuknak, sem földjüknek,
 sem más egyéb birtokuknak nem szabad lenniök, hanem, ha **C**
 valóban örök akarnak lenni, akkor táplálékukat örökösök
 béreül másoktól kell kapniok s mindnyájuknak közösen el-
 költeniök. Helyesen, jegyezte meg ő rá. Vajjon tehát, a mint
 mondom, a fentebb és az épp most mondottak nem teszik-e
 még inkább valódi örökké őket s okai annak, hogy nem szag-

ὅπερ λέγω, τὰ τε πρόσθεν εἰρημένα καὶ τὰ νῦν λεγόμενα ἔτι μᾶλλον ἀπεργάζεται αὐτοὺς ἀληθινοὺς φύλακας, καὶ ποιεῖ μὴ διασπᾶν τὴν πόλιν, τὸ ἐμὸν ὀνομάζοντας μὴ τὸ αὐτὸ ἀλλ' ἄλλον ἄλλο, τὸν μὲν εἰς τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν ἔλκοντα, ὃ τι ἂν δύνηται

Δ χωρὶς τῶν ἄλλων κτήσασθαι, τὸν δὲ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐτέραν οὔσαν; καὶ γυναῖκά τε καὶ παῖδας ἐτέρους, ἡδονάς τε καὶ ἀλγηδόνας ἐμποιοῦντας ἰδίῳν ὄντων ἰδίας, ἀλλ' ἐνὶ δόγματι τοῦ οἰκείου πέρι ἐπὶ τὸ αὐτὸ τείνοντας πάντας εἰς τὸ δυνατόν ὁμοπαθεῖς λύπης τε καὶ ἡδονῆς εἶναι; Κομιδῇ μὲν οὖν, ἔφη. Τί δέ, δίκαι τε καὶ ἐγκλήματα πρὸς ἀλλήλους οὐκ οἰχήσεται ἐξ αὐτῶν, ὥς ἔπος εἰπεῖν, διὰ τὸ μηδὲν ἴδιον ἐκτῆσθαι πλὴν τὸ σῶμα, τὰ δ' ἄλλα κοινά; ὅθεν δὴ ὑπάρχει τούτοις ἀστασιάστοις εἶναι,

Ε ὅσα γε διὰ χρημάτων ἢ παίδων καὶ ξυγγενῶν κτήσιν ἄνθρωποι στασιάζουσιν; Πολλή ἀνάγκη, ἔφη, ἀπηλλάχθαι. Καὶ μὴν οὐδὲ βιαίῳν γε οὐδ' αἰκίας δίκαι δικαίως ἂν εἶεν ἐν αὐτοῖς. ἥλιξί μὲν γὰρ ἥλικας ἀρύνεσθαι καλὸν καὶ δίκαιόν που φήσομεν, ἀνάγκην σωμάτων ἐπιμελεία τιθέντες. Ὅρθως, ἔφη. Καὶ
 465 γὰρ τόδε ὀρθὸν ἔχει, ἣν δ' ἐγώ, οὗτος ὁ νόμος· εἴ ποὺ τίς τῷ θυμοῖτο, ἐν τῷ τοιοῦτῳ πληρῶν τὸν θυμὸν ἦττον ἐπὶ μείζους ἂν ἦοι στάσεις. Πάνυ μὲν οὖν. Πρεσβυτέρῳ μὴν νεωτέρων πάντων ἄρχειν τε καὶ κολάζειν προστετάσσεται. Δῆλον. Καὶ μὴν ὅτι γε νεώτερος πρεσβύτερον, ἂν μὴ ἄρχοντες προστάττωσιν, οὔτε ἄλλο βιάζεσθαι ἐπιχειρήσει ποτὲ οὔτε τύπτειν, ὥς τὸ εἰκός· οἶμαι δ' οὐδὲ ἄλλως ἀτιμάσει· ἱκανῶ γὰρ τῷ φύλακε
Β κωλύοντε, δέος τε καὶ αἰδώς, αἰδῶς μὲν ὥς γονέων μὴ ἅπτε-

gatják darabokra az államot és nem mondják «enyém»-nek az egyik ezt, a másik meg amaszt, a mennyiben ez ide viszi haza a házába, a mit külön-külön a többiektől el tud harácsolni, az meg oda a magáéba, a mely egészen más, mint ez, és hogy feleségök és gyermekeik sem mások s külön-külön sajátjaik- **D**ként külön örömeiket és fájdalmakat nem okoznak nekik, hanem ugyanazonegy gondolattal a hozzájuk tartozók felől ugyanazonegy dologra törekszenek valamennyien s a meny-nyire csak lehetséges, egyformán éreznek bánatot is, meg örömet is. Természetesen, viszonzta ő erre. Hát aztán a pörösködések, meg az egymás elleni panaszok nem röppennek-e el, hogy így mondjuk, közölük, mivel nincs más egyebök, mint csakis a testök, a többi pedig mind közös tulajdon? Ebből következik, hogy civakodók sem lesznek ők most már, mint a hogy az emberek ma vagyonuknak, gyermekeik- **E**nek és rokonaiknak birásáért szoktak civakodni. Ettől kétségtelenül megszabadulnak, tette ő hozzá. Azután meg sem erőszak, sem tettelegesség miatti pörök jogosan nem fognak előfordulni közöttük. Mert a bajtársat bajtársa ellen védelmezni már csak szép és igazságos dolognak fogjuk mondani, ha szükségképpen csak a testökről való gondoskodást szabjuk eléjük. Igaz, mondotta ő rá. Azután meg, folytattam to- 465 vább, abban a tekintetben is helyes ez a törvény, hogy ha valaki haragra lobban a másika ellen s haragját ellene lecsillapítja, akkor kevésbbé tör ki nagyobb viszálykodásba. Mindenesetre. Az öregebbnek pedig az lesz a feladata most már, hogy vezesse és fékezze az összes fiatalabbakat. Természetesen. Azután meg, hogy a fiatalabb az öregebbet, még ha nem is parancsolná meg az uralkodók, se erőszakolni valamire, se megütni nem fogja megpróbálni, ez is csak természetes? Sőt azt hiszem, hogy másegyébként se fogja őt megsérteni. Eléggé meggátolja őt benne ez a két ór, u. m. a féle- **B**lem és szégyenérzet. A szégyenérzet, a mely útját vágja an-

σθαι εἴργουσα, θεός δὲ τὸ τῷ πάσχοντι τοὺς ἄλλους βοηθεῖν, τοὺς μὲν ὡς υἱεῖς, τοὺς δὲ ὡς ἀδελφούς, τοὺς δὲ ὡς πατέρας. Εὐμβαίνει γὰρ οὕτως, ἔφη. Πανταχῇ δὴ ἐκ τῶν νόμων εἰρήνην πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνδρες ἄξουσιν; Πολλήν γε. Τούτων μὴν ἐν ἑαυτοῖς μὴ στασιαζόντων οὐδὲν δεινὸν μὴ ποτε ἡ ἄλλη πόλις πρὸς τούτους ἢ πρὸς ἀλλήλους διχοστατήσῃ. Οὐ γὰρ οὖν. Τὰ γε μὴν σμικρότατα τῶν κακῶν δι' ἀπρέπειαν ὀκνῶ καὶ λέγειν, ὧν ἀπηλλαγμένοι ἂν εἶεν, κολακείας τε πλουσίων [πένητες] ἀπορίας τε καὶ ἀλγηδόνας, ὅσας ἐν παιδοτροφίᾳ καὶ χρηματισμοῖς διὰ τροφὴν οἰκετῶν ἀναγκαίαν ἴσχουσι, τὰ μὲν δανειζόμενοι, τὰ δὲ ἐξαρνούμενοι, τὰ δὲ πάντως πορισάμενοι θέμενοι παρὰ γυναῖκάς τε καὶ οἰκέτας, ταμιεύειν παραδόντες, ὅσα τε, ὦ φίλε, περὶ αὐτὰ καὶ οἷα πάσχουσι, δηλὰ τε δὴ καὶ ἀγεννῇ **Δ** καὶ οὐκ ἄξια λέγειν.

XIII. Δῆλα γάρ, ἔφη, καὶ τυφλῷ. Πάντων τε δὴ τούτων ἀπαλλάσσονται, ζήσουσί τε τοῦ μακαριστοῦ βίου, ὃν οἱ ὀλυμπιονῖκαι ζῶσι, μακαριώτερον. Πῇ; Διὰ σμικρὸν που μέρος εὐδαιμονίζονται ἐκεῖνοι ὧν τούτοις ὑπάρχει. ἢ τε γὰρ τῶνδε νίκη καλλίων, ἢ τ' ἐκ τοῦ δημοσίου τροφὴ τελεωτέρα. νίκην τε γὰρ νικῶσι ξυμπάσης τῆς πόλεως σωτήριαν, τροφῇ τε καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν, ὅσων βίος δεῖται, αὐτοὶ τε καὶ παῖδες ἀναδοῦνται, **Ε** καὶ γέρα δέχονται παρὰ τῆς αὐτῶν πόλεως ζῶντές τε καὶ τε-

nak, hogy, mint szüleikhez, hozzájuk nyuljon; és a félelem, hogy a megbántottnak majd a többiek sietnek segítségére, némelyek, mint fiai, mások mint testvérei s ismét mások mint atyái. Biz' ez betűről betűre úgy lesz, jegyezte ő meg erre. Minden tekintetben békésen fognak tehát az emberek megférni a törvény értelmében egymással. De nagyon is. Ha pedig már ők nem civakodnak egymással, akkor nem kell félni attól, hogy az állam többi része valaha akár velők, C akár egymással is meghasonlik. Bizony, hogy nem. Azokat a nagyon is apró-cseprő bajokat pedig, a melyektől úgyis mentek lesznek, illetlen voltuk miatt még csak említeni is restellem, pl. a gazdagokkal szemben való hizelkedéseket (a szegények részéről), a nélkülözéseket és szenvedéseket, melyek gyermekeik nevelésében s üzleti viszonyaikban szolgaszemélyzetőknek szükséges tartása miatt találhatók náluk, mikor egyrészt kölcsön kéregetnek, másrészt meg le-letagadják s minden áron csak nyereszkednek s elhelyezik az asszonyoknál és cselédségnél, átadják nekik a háztartás vezetésére, meg aztán a miket és a milyeneket ezek miatt szenvednek, édes barátom, azok mind szemmel látható, szolgai s emlí- D tésre nem is érdemes dolgok.

XIII. Bizony még a vaknak is szemet szűrnak, tette ő hozzá. Mindezekről tehát ők majd szabadok lesznek most már és boldogabb életet élnek, mint akár csak a legboldogabb életű olympiai győztesek. Hogy-hogy? Hát úgy, hogy ezeket mindannak csakis egy kis része miatt magasztalják boldogoknak, a mi ő nekik jut osztályrészül. Mert hiszen szebb ám az ő győzelmök s az állami vagyonból való eltartásuk tökéletesebb. Az egész államnak a védelme ugyanis az ő kivívott győzelmök s a mivel őket, meg gyermekeiket is megkoszorúzzák, az az ő eltartásuk s minden más egyéb, a mire csak az élet rászorúl, még tiszteletajándékokat is kapnak áll- E muktól, a míg élnek, ha pedig meghaltak, őket megillető

λευτήσαντες ταυτῆς ἀξίας μετέχουσιν. Καὶ μάλα, ἔφη, καλὰ.
 Μέννησαι οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἐν τοῖς πρόσθεν οὐκ οἶδα ὅτου
 λόγος ἡμῖν ἐπέπληξεν, ὅτι τοὺς φύλακας οὐκ εὐδαίμονας ποιού-
 466 μεν, οἷς ἐξὸν πάντα ἔχειν τὰ τῶν πολιτῶν οὐδὲν ἔχοιεν; ἡμεῖς
 δέ που εἴπομεν, ὅτι τοῦτο μὲν, εἴ που παραπίπτει, εἰσαυθις
 σκεφόμεθα, νῦν δὲ τοὺς μὲν φύλακας φύλακας ποιούμεν, τὴν
 δὲ πόλιν ὡς οἰοί τ' εἶμεν εὐδαιμονεστάτην, ἀλλ' οὐκ εἰς ἓν
 ἔθνος ἀποβλέποντες ἐν αὐτῇ τοῦτο [τὸ] εὐδαιμον πλάττοιμεν;
 Μέννημαι, ἔφη. Τί οὖν; νῦν ἡμῖν ὁ τῶν ἐπικούρων βίος, εἴπερ
 τοῦ γε τῶν ὀλυμπιονικῶν πολὺ τε καλλίων καὶ ἀμείνων φαίνε-
 Βται, μὴ πῃ κατὰ τὸν τῶν σκυτοτόμων φαίνεται βίον ἢ τινῶν
 ἄλλων δημιουργῶν ἢ τὸν τῶν γεωργῶν; Οὐ μοι δοκεῖ, ἔφη.
 Ἀλλὰ μέντοι, ὃ γε καὶ ἐκεῖ ἔλεγον, δίκαιον καὶ ἐνταῦθα εἰπεῖν,
 ὅτι, εἰ οὕτως ὁ φύλαξ ἐπιχειρήσει εὐδαίμων γίνεσθαι ὥστε
 μηδὲ φύλαξ εἶναι, μηδ' ἀρκέσει αὐτῷ βίος οὕτω μέτριος καὶ
 βέβαιος καὶ ὡς ἡμεῖς φαμέν ἄριστος, ἀλλ' ἀνόητός τε καὶ
 C μειρακιώδης δόξα ἐμπεσοῦσα εὐδαιμονίας πέρι ὁρμήσει αὐτὸν
 διὰ δύναμιν ἐπὶ τὸ ἅπαντα τὰ ἐν τῇ πόλει οἰκισθῆναι, γνώ-
 σεται τὸν Ἡσίοδον ὅτι τῷ ὄντι ἦν σοφὸς λέγων πλεον εἶναι
 πῶς ἡμῖς παντός. Ἐμοὶ μὲν, ἔφη, ξυμβούλῃ χρώμενος μενεῖ
 ἐπὶ τούτῳ τῷ βίῳ. Συγχωρεῖς ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, τὴν τῶν γυναι-
 κῶν κοινωνίαν τοῖς ἀνδράσιν, ἣν διεληλύθαμεν παιδείας τε πέρι
 καὶ παίδων καὶ φυλακῆς τῶν ἄλλων πολιτῶν, κατὰ τε πόλιν
 D μενούσας εἰς πόλεμόν τε ἰούσας καὶ ξυμφυλάττειν δεῖν καὶ ξυν-
 θηρεύειν ὥσπερ κύνas καὶ πάντα πάντῃ κατὰ τὸ δυνατόν κοινω-

temetésben részesülnek. Kapnak bizony, még pedig nagyon is szépeket, jegyezte meg ő erre. S emlékszel-e most már arra, kérdém ekkor tőle, hogy fentebb,¹³ már nem is tudom, kinek a megjegyzése azt vetette a szemünkre, hogy bizony nem boldogítjuk ám az öröket, a kiknek lehet ugyan mindenök, a mi a többi polgároknak van, és még sincs semmi- 466 jök. Mi meg erre körülbelül azt feleltük, hogy ezt a dolgot, ha majd sora kerül, újra megvizsgáljuk, most azonban az öröket örökké, az államot pedig, a mennyire csak tőlünk telik, a legislegboldogabbá tesszük, de eszünk ágában sincs csakis egy rendet tenni boldoggá benne? Emlékezem, felelte ő rá. Hát aztán a testőrségnek az élete, ha ugyan sokkal szebbnek és boldogabbnak látszik az olympiai győzőkénél, B összehasonlítható-e valamiképpen a vargákéval, vagy más egyéb mesteremberekével, vagy a földművesekével? Én azt hiszem, hogy nem, mondotta ő rá. Bizonyára igazságos dolog tehát azt mondanom most is, a mit akkor mondtam, hogy, ha úgy próbálja meg az ör a maga boldogságát, hogy nem is ör már többé, s ha nem elég neki ez az olyannyira igénytelen, ez a biztos és, a mint mondtuk, legderekabb életmód, hanem megszállja valami esztelen és gyerekes hóbort a boldogság tekintetében s arra üzi-hajtja, hogy teljes erejé- C ből lehetőleg mindent magáévá tegyen az államban, akkor be kell majd látnia, hogy csakugyan bölcs ember volt Hesiodos, mikor azt mondotta, hogy több a fél az egésznél.¹⁴ Ha az én tanácsomat követné, toldotta meg a szavaimat, már akkor csak ennél az életmódnál maradna. Így hát egyet- értesz úgy-e, folytattam én, a nőknek a férfiakkal való már tárgyaltuk közösségében mind a nevelésnek, mind a gyermekeknek és a többi polgárok őrzésének tekintetében, hogy t. i. akár az államban maradnak, akár háborúba mennek, mint a D kutya'knak, együtt kell örködniök és vadászniök s mindenben lehetőleg egyformán osztozkodniök s hogy ha ezt teszik,

νεῖν, καὶ ταῦτα πραττούσας τά τε βέλτιστα πράξειν καὶ οὐ παρὰ φύσιν τὴν τοῦ θήλεος πρὸς τὸ ἄρρεν, ἣ πεφύκατον πρὸς ἀλλήλω κοινωνεῖν; Συγχωρῶ, ἔφη.

XIV. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἐκεῖνο λοιπὸν διελέσθαι, εἰ ἄρα καὶ ἐν ἀνθρώποις δυνατὸν ὥσπερ ἐν ἄλλοις ζώοις ταύτην τὴν κοινωνίαν ἐγγενέσθαι, καὶ ὅπη δυνατὸν; Ὑεφθης, ἔφη, εἰπὼν ἡ Εἰμελλον ὑπολήψεσθαι. Περὶ μὲν γὰρ τῶν ἐν τῷ πολέμῳ οἶμαι, ἔφη, δῆλον ὅν τρόπον πολεμήσουσιν. Πῶς; ἡ δ' ὅς. Ὅτι κοινῇ στρατεύσονται, καὶ πρὸς γε ἄξουσιν τῶν παίδων εἰς τὸν πόλεμον ὅσοι ἄδρoί, ἔν' ὥσπερ οἱ τῶν ἄλλων δημιουργῶν θεῶνται ταῦτα, ἀ τελεωθέντας δεήσει δημιουργεῖν· πρὸς δὲ τῇ θεᾷ
 467 διακονεῖν καὶ ὑπηρετεῖν πάντα τὰ περὶ τὸν πόλεμον, καὶ θεραπεύειν πατέρας τε καὶ μητέρας. ἡ οὐκ ἤσθησαι τὰ περὶ τὰς τέχνας, οἷον τοὺς τῶν κεραμῶν παῖδας, ὡς πολὺν χρόνον διακονοῦντες θεωροῦσιν πρὶν ἅπτεσθαι τοῦ κεραμεύειν; Καὶ μάλα. Ἡ οὖν ἐκείνοις ἐπιμελέστερον παιδευτέον ἢ τοῖς φύλαξι τοὺς αὐτῶν ἐμπειρία τε καὶ θεᾷ τῶν προσηκόντων; Καταγέλαστον Βρμέντ' ἄν, ἔφη, εἶη. Ἀλλὰ μὴν καὶ μαχεῖται γε πᾶν ζῶον διαφερόντως παρόντων ὧν ἂν τέκη Ὑεστιν οὕτω· κίνδυνος δέ, ὧ Σώκρατες, οὐ σμικρὸς σφαλεῖσιν, οἷα δὴ ἐν πολέμῳ φιλεῖ, πρὸς ἑαυτοῖς παῖδας ἀπολέσαντας ποιῆσαι καὶ τὴν ἄλλην πόλιν ἀδύνατον ἀναλαβεῖν. Ἀληθῆ, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις· ἀλλὰ σὺ πρῶτον μὲν ἡγεῖ παρασκευαστέον τὸ μὴ ποτε κινδυνεῦσαι; Οὐδαμῶς.

a legjobbat cselekszik, s nem tesznek a női nemnek természete ellen szemben a férfiúéval, a mennyiben ők a természettől kölcsönösen közösségre vannak rendeltetve? Egyetértek, mondotta ő erre.

XIV. E szerint hát, folytattam én tovább, még csak annak a tárgyalása marad hátra, ha vajjon lehetséges-e, mint más teremtmények között, úgy az emberek között is ennek a közösségnek keletkezése, és mi módon lehetséges? Megelőztél, mondja ő erre, kimondottad, a mit éppen meg akartam jegyezni. Mert a mi a háború dolgát illeti, mondom én tovább, azt hiszem, hogy világos, miképpen fognak háborus-**E** kodni. Hogy-hogy? kérdi ő. Hát úgy, hogy majd közösen szállnak táborba s hozzá még, a hány erős gyermekek csak van, elviszik a háborúba, hogy, mint a többi kézművesek gyermekei, lássák ők is mindazt, a mit, ha felnőnek, végeznők kell és így látva szolgáljanak és segédkezzenek a háborúnak minden dolgaiban s szolgálják az apákat és az anyá-⁴⁶⁷kat. Vagy nem vetted-e észre, hogy pl. a mi a mesterségeket illeti, a fazekasok gyermekei, még mielőtt hozzá fognának a fazekak készítéséhez, jó sokáig csakis inaskodva nézik a dolgot? De nagyon is vettem. Vajjon tehát gondosabban kell-e ő nekik a gyermekeiket nevelniök, mint az öröknek az övéiket az őket megillető dolgok tapasztalatával és szemléletével? No ez ugyan nevetséges volna, felelte ő rá. De meg aztán bizonyára másként is küzd minden állat, ha jelen vannak méhének a szülöttjei is. Úgy van. De nem megvetendő ám az a **B** veszedelem rájok nézve, hogy, ha szerencsétlenül találhatnak járni, a mi pedig előszokott fordulni a háborúban, nem csak önmagukat, hanem még gyermekeiket is elveszítik s ezzel lehetetlenné teszik, hogy az állam többi része lábra álljon. Igazat mondasz, feleltem én neki. De hát te azt hiszed, hogy legelső sorban arra kell előkészülniök, hogy soha veszélybe ne jussanak? Éppenséggel nem. Hát ha veszedelmet kell

Τί δ' εἴ που κινδυνευτέον, οὐκ ἐν ᾧ βελτίους ἔσονται κατορ-
C θυόντες; Δῆλον δὴ. Ἀλλὰ σμικρὸν οἶει διαφέρειν καὶ οὐκ
ἄξιον κινδύνου, θεωρεῖν ἢ μὴ τὰ περὶ τὸν πόλεμον παῖδας τοὺς
ἄνδρας πολεμικοὺς ἐσομένους; Οὐκ, ἀλλὰ διαφέρει πρὸς ὃ λέ-
γεις. Τοῦτο μὲν ἄρα ὑπαρκτέον. θεωροὺς πολέμου τοὺς παῖδας
ποιεῖν, προσμηχανᾶσθαι δ' αὐτοῖς ἀσφάλειαν, καὶ καλῶς ἔξει·
ἢ γάρ; Ναί. Οὐκοῦν, ἣν δ' ἐγώ, πρῶτον μὲν αὐτῶν οἱ πατέ-
ρες ὅσα ἄνθρωποι οὐκ ἀμαθεῖς ἔσονται ἀλλὰ γνωμονικοὶ τῶν
D στρατειῶν, ὅσαι τε καὶ μὴ ἐπικίνδουνοι; Εἰκός, ἔφη. Εἰς μὲν
ἄρα τὰς ἄξουσιν, εἰς δὲ τὰς εὐλαβήσονται. Ὅρθως. Καὶ ἄρ-
χοντάς γέ που, ἣν δ' ἐγώ, οὐ τοὺς φαυλοτάτους αὐτοῖς ἐπιστή-
σουσιν, ἀλλὰ τοὺς ἐμπειρίᾳ τε καὶ ἡλικίᾳ ἱκανοὺς ἡγεμόνας τε
καὶ παιδαγωγοὺς εἶναι. Πρέπει γάρ. Ἀλλὰ γάρ, φήσομεν,
καὶ παρὰ δόξαν πολλὰ πολλοῖς δὴ ἐγένετο. Καὶ μάλα. Πρὸς
τοίνυν τὰ τοιαῦτα, ὦ φίλε, πτεροῦν χρή παιδία ὄντα εὐθύς, ἵν'
E ἂν τι δέῃ πετόμενοι ἀποφεύγωσιν. Πῶς λέγεις; ἔφη. Ἐπὶ
τοὺς ἵππους, ἣν δ' ἐγώ, ἀναβιβαστέον ὡς νεωτάτους, καὶ διδα-
ξαμένους ἱππεύειν ἐφ' ἵππων ἀκτέον ἐπὶ τὴν θέαν, μὴ θυμοει-
δῶν μηδὲ μαχητικῶν, ἀλλ' ὅ τι ποδωκεστᾶτων καὶ εὐηνιωτάτων.
οὕτω γὰρ κάλλιστα τε θεάσονται τὸ αὐτῶν ἔργον, καὶ ἀσφαλέ-
στατα, ἂν τι δέῃ, σωθῇσονται μετὰ πρεσβυτέρων ἡγεμόνων ἐπό-
468 μενοι. Ὅρθως, ἔφη, μοι δοκεῖς λέγειν. Τί δαί δὴ, εἶπον, τὰ
περὶ τὸν πόλεμον; πῶς ἐκτέον σοι τοὺς στρατιώτας πρὸς αὐτούς
τε καὶ τοὺς πολεμίους; Ἄρ' ὀρθῶς μοι καταφαίνεται ἢ οὐ;

valahol kiállaniok, vajjon nem olyat-e, a melyben, ha szerencsésen kiállották, megnemesbülnek? Már világos, hogy C
ilyet. De hát mit gondolsz, keveset nyom-e az a latban s nem
érdemes-e a veszedelemre, hogy olyan gyerekek nézik, vagy
nem nézik a háború dolgait, a kiből harczos férfiak lesznek.
Oh nem, nyom bizony ez, a mit mondasz, sokat a latban.
Először is azon kell hát kezdenünk, hogy a háború szemlé-
lőivé tegyük a gyermekeket; persze biztonlétet kell számukra
kigondolnunk, s akkor aztán rendben lesz a dolog. Nem
igaz? Persze. Így tehát, folytattam tovább, először is nem
járatlanok, hanem, már a mennyire emberektől telik, járta-
sak lesznek az ő atyáik a táborozásban, hogy pl. melyik jár D
veszedelemmel és melyik nem? Természetesen, felelte ő rá.
Ezekbe tehát elviszik őket, amazokba elvinni pedig óvakodni
fognak. Helyes. S vezetőikül is bizony, mondom én tovább,
nem a leghitványabbakat rendelik melléjük, hanem a gyer-
mek-vezetésre és nevelésre már tapasztalatuknál és koruknál
fogva alkalmasakat. Ez illik is. Csakhogy hát, fogjuk most
már mondani, várakozása ellenére is sok esett már meg nem
egy emberrel. Mindenesetre. Az ilyen eshetőségekre most
már, édes barátom, mindjárt gyermekségoctól szárnyakkal
kell ellátnunk őket, hogy szükség esetén repüléssel menekül-
jenek meg tőlük. Hogy érted ezt? kérde ő. Lóhátra kell, foly- E
tattam én, már csaknem szopós korukban ültetni őket s ha
megtanultak lovagolni, lóháton vinni el harczot nézni, persze
nem szilaj és harcias, hanem széllábú és szófogadó paripá-
kon. Mert így fogják ők a legjobban szemlélhetni jövőbeli
foglalkozásukat és így is szabadíthatják meg, ha a szükség
úgy hozza magával, magukat, a legbiztosabban, hogy t. i.
követik öregebb vezetőiket. Azt hiszem, hogy helyesen be-
szélsz, jegyezte meg ő rá. Hát a háború dolgával, folytattam 468
én, hogy leszünk most már? Hogyan kell a harcosoknak
egymással szemben is, meg az ellenséggel szemben is visel-

Λέγ', ἔφη, ποί' ἄν. Αὐτῶν μὲν, εἶπον, τὸν λιπόντα τάξιν ἢ
 ὅπλα ἀποβαλόντα ἢ τι τῶν τοιούτων ποιήσαντα διὰ κάκην ἄρα
 οὐ δημιουργόν τινα δεῖ καθιστάναι ἢ γεωργόν; Πάνυ μὲν οὖν.
 Τὸν δὲ ζῶντα εἰς τοὺς πολεμίους ἀλόντα ἄρ' οὐ δωρεὰν διδόναι
 τοῖς θέλουσι χρῆσθαι τῇ ἄγρᾳ ὃ τι ἂν βούλωνται; Κομιδῇ
 B γε. Τὸν δὲ ἀριστεύσαντά τε καὶ εὐδοκιμήσαντα οὐ πρῶτον μὲν
 ἐπὶ στρατείας ὑπὸ τῶν συστρατευομένων μειρακίων τε καὶ παίδων
 ἐν μέρει ὑπὸ ἐκάστου δοκεῖ σοι χρῆναι στεφανωθῆναι; ἢ οὐ;
 "Εμοιγε. Τί δαί; δεξιωθῆναι; Καὶ τοῦτο. Ἀλλὰ τόδ', οἶμαι,
 ἦν δ' ἐγώ, οὐκέτι σοι δοκεῖ. Τὸ ποῖον; Τὸ φιλησαί τε καὶ
 φιληθῆναι ὑπὸ ἐκάστου. Πάντων, ἔφη, μάλιστα καὶ προστίθμῃ
 γε τῷ νόμῳ, ἕως ἂν ἐπὶ ταύτης ὧσι τῆς στρατείας,
 C μηδενὶ ἐξεῖναι ἀπαρνηθῆναι, ὃν ἂν βούληται φιλεῖν, ἵνα καί,
 εἴαν τις τοῦ τύχῃ ἐρῶν ἢ ἄρρενος ἢ θηλείας, προθυμότερος ἢ
 πρὸς τὸ τᾶριστεῖα φέρειν. Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ. ὅτι μὲν γὰρ
 ἀγαθῷ ὄντι γάμοι τε ἔτοιμοι πλείους ἢ τοῖς ἄλλοις καὶ αἰρέσεις
 τῶν τοιούτων πολλάκις παρὰ τοὺς ἄλλους ἔσονται, ἵν' ὃ τι
 πλείστοι ἐκ τοῦ τοιούτου γίγνωνται, εἴρηται ἤδη. Εἵπομεν γάρ,
 ἔφη.

XV. Ἀλλὰ μὴν καὶ καθ' Ὅμηρον τοῖς τοιοῖσδε δίκαιον τι-
 D μᾶν τῶν νέων ὅσοι ἀγαθοί. καὶ γὰρ Ὅμηρος τὸν εὐδοκιμήσαντα
 ἐν τῷ πολέμῳ νώτοισιν Αἴαντα ἔφη διηνεκέεσσι γεραίρεσθαι,
 ὥς ταύτην οἰκείαν οὔσαν τιμὴν τῷ ἡβῶντί τε καὶ ἀνδρείῳ ἐξ

kedniök? Vajjon helyesen látom-e ezt a dolgot, vagy nem? Ugyan mondd már, hogy melyiket, sürgetett ő engem. A melyikőjük elhagyja csatarendjét, mondom én tovább, vagy eldobja fegyvereit, vagy máskéféle gyáva cselekedetet követ el, vajjon nem valamilyen kézművessé, vagy földművessé kell-e ezt tennünk? Minden bizonnyal. A melyik megélve lesz az ellenség foglyává, azt nem szabad ajándékoladnunk nekik, a kik szíves-örömet bánnak úgy el a zsákmánynyal, a hogy nekik tetszik. Semmiesetre sem. S a melyi B kök kitünteti magát s híressé teszi a nevét, nem gondolod, hogy az ilyet először is ott a csatatéren még pedig egymás után külön-külön meg kell az ő ifjú és gyermek bajtársainak koszoruzniok; vagy nem? Én azt hiszem, hogy meg. És azután kézzorítással kell üdvözölniök? Ezzel is. De ezt a következőt már, folytattam, úgy gondolom, hogy nem helyesled. Melyiket? Hogy ő valamennyiöket megcsókolja s ők is valamennyien. Ezt mindennél a legjobban, felelte ő rá, sőt bizony még azzal toldom meg a törvényt, hogy mindaddig, a míg ugyanaz a táborozás tart, senkifának se legyen szabad C őt, ha meg akarná csókolni, visszautasítania, hogy, még ha valamelyikőjük akár fiuba, akár lányba szerelmes találna is lenni, annál nagyobb sóvárgás szállja meg a vitézség díjának elnyerése után. Szép dolog, jegyeztem én meg erre. Mert hogy a vitéz számára több feleség van készletben, mint a többiek számára, és hogy gyakrabban esik rájuk a választás, mint másokra, hogy csak mentől több gyermeket nemzhessen az ilyen ember, ezt már említettük.¹⁵ Persze, hogy említettük, volt rá az ő felelete.

XV. Hát bizony Homeros szerint is igazságos dolog ilyesfélével tisztelni meg a kiválóbb fiatalokat. Mert hiszen már D Homeros is említette,¹⁶ hogy Aiaszt, a ki híressé tette magát a háborúban, «széles hátrészszel» tisztelték meg, mivelhogy ez megfelelő ajándék volt az ifjú erejétől duzzadó, vitéz fiatal-

ἥς ἅμα τῷ τιμᾶσθαι καὶ τὴν ἰσχὺν ἀνέξῃσι. Ὁρθότατα ἔφη. Πεισόμεθα ἄρα, ἣν δ' ἐγώ, ταῦτά γε Ὀμήρῳ. καὶ γὰρ ἡμεῖς ἐν τε θυσίαις καὶ τοῖς τοιούτοις πᾶσι τοὺς ἀγαθοὺς, καθ' ὅσον ἂν ἐγαθοὶ φαίνωνται, καὶ ὕμνοις καὶ οἷς νῦν δὴ ἐλέγομεν τιμᾶμεν, πρὸς δὲ τούτοις ἔδραις τε καὶ κρέασιν ἰδὲ πλείους δεπάσσειν, ἵνα ἅμα τῷ τιμᾶν ἀσκῶμεν τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας. Κάλλιστα, ἔφη, λέγεις. Εἶεν· τῶν δὲ δὴ ἀποθανόντων ἐπὶ στρατείας ὅς ἂν εὐδοκιμήσας τελευτήσῃ, ἅρ' οὐ πρῶτον μὲν φήσομεν τοῦ χρυσοῦ γένους εἶναι; Πάντων γε μάλιστα. Ἄλλ' οὐ πεισόμεθα Ἡσιόδῳ, ἐπειδὴν τινες τοῦ τοιούτου γένους τελευτήσωσιν, ὥς ἄρα

469

οἱ μὲν δαίμονες ἄγνοι ἐπιχθόνιοι τελέθουσιν,
ἑσθλοί, ἀλεξίκακοι, φύλακες μερόπων ἀνθρώπων;

Πεισόμεθα μὲν οὖν. Διαπυθόμενοι ἄρα τοῦ θεοῦ, πῶς χρὴ τοὺς δαιμονίους τε καὶ θείους τιθέναι καὶ τίνι διαφόρῳ, οὕτω καὶ ταύτῃ θήσομεν ἣ ἂν ἐξηγῇται; Τί δ' οὐ μέλλομεν; Καὶ **Β** τὸν λοιπὸν δὴ χρόνον ὥς δαιμόνων οὕτω θεραπεύσομεν τε καὶ προσκυνήσομεν αὐτῶν τὰς θήκας· ταῦτά δὲ ταῦτα νομιοῦμεν, ὅταν τις γῆρα ἢ τινι ἄλλῳ τρόπῳ τελευτήσῃ τῶν ὅσοι ἂν διαφερόντως ἐν τῷ βίῳ ἀγαθοὶ κριθῶσιν; Δίκαιον γοῦν, ἔφη. Τί δαί; πρὸς τοὺς πολεμίους πῶς ποιήσουσιν ἡμῖν οἱ στρατιῶται; Τὸ ποῖον δὴ; Πρῶτον μὲν ἀνδραποδισμοῦ πέρι δοκεῖ δίκαιον Ἑλλήνας Ἑλληνίδας πόλεις ἀνδραποδίζεσθαι, ἢ μὴδ' ἄλλη ἐπιτρέπειν κατὰ τὸ δυνατόν καὶ τοῦτο ἐθίζειν, τοῦ Ἑλληνικοῦ **Γ** γένους ψεῖδεσθαι, εὐλαβουμένους τὴν ὑπὸ τῶν βαρβάρων δου-

embernek. Ezzel a megtiszteltetés mellett még a saját erejét csak növelni fogja. Nagyon igaz, jegyezte ő meg erre. Ebben tehát Homerost fogjuk követni, mondom én tovább neki, mert hát az áldozatok s minden effélék alkalmával a derekabbakat, már a mily mértékben derekabbaknak látszanak, ünnepi énekekkel s ezekkel az épp most említettük dolgokkal tiszteljük meg, sőt ezeken kívül még ülőhelyekkel, E hússal és teltebb serlegekkel, hogy a megtiszteltetés mellett még erősítsük is a derék ifjakat és leányokat. Gyönyörűen beszélsz, mondotta ő erre. Helyes. S vajjon a csatamezőn elesettek közül nem fogjuk-e legelőször is az arany fajbeliekhez tartozónak ¹⁷ mondani azt, a ki vitéz halállal mult ki? Sőt igenis, ez lesz a legelső dolgunk. Persze nem adunk hitelt abban Hesiodosnak, ¹⁸ hogy, a mikor meghalnak egyesek az efféle fajbeliek közül, akkor aztán

Isteni lényekké alakulva maradnak a földön
Mint nemes és bajjűző védői az emberi fajnak.

469

De nem ám. S így azután az istentől ¹⁹ fogunk jó tanácsot kérni, hogy ugyan minő megtiszteltetésben kell a szellemeiket és isteni lényeket részesítenünk s aztán úgy és azzal tiszteljük meg őket, a melylyel ő parancsolja? Persze hogy így cselekszünk. Azontul pedig akárcsak az isteni lényeknek, épp úgy borúlunk le tisztelettel ő nekik is a sírjok előtt. És B szakasztott ezt a szokást követjük akkor is, ha azok közül, a kiket még életökben kiválóan derék embereknek ítélték, hal meg öregségében, vagy más egyébképpen valamelyikőjük. Ez legalább is jogos dolog, tette ő hozzá. És most hogy viselkednek majd az ellenséggel szemben katonáink? Már mi-féle tekintetben? Hát először is a leigázás tekintetében mit gondolsz, igazságos dolog-e, hogy a hellének hellén államokat leigázzanak, vagy hogy tőlük telhetőleg egyetlenegy más államnak se engedjék meg ezt és szokjanak rá arra, hogy a C hellén fajt megkiméeljék, jól vigyázva önmagukra, hogy az

λείαν; Ὀλφ καὶ παντί, ἔφη, διαφέρει τὸ φείδεσθαι. Μηδὲ Ἑλληνα ἄρα δοῦλον ἐκτῆσθαι μήτε αὐτοὺς τοῖς τε ἄλλοις Ἑλλησιν οὕτω ξυμβουλευεῖν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη· μᾶλλον γ' ἂν οὖν οὕτω πρὸς τοὺς βαρβάρους τρέποιντο, ἑαυτῶν δ' ἀπέχοντο. Τί δαί; σκυλεύειν, ἣν δ' ἐγώ, τοὺς τελευτήσαντας πλὴν ὄπλων, ἐπειδὴν νικήσωσιν, ἣ καλῶς ἔχει; ἢ οὐ πρόφασιν μὲν τοῖς δει-
Δλοῖς ἔχει μὴ πρὸς τὸν μαχόμενον ἰέναι, ὥς τι τῶν δεόντων δρῶντας, ὅταν περὶ τὸν τεθνεῶτα κυπτάζωσι, πολλὰ δὲ ἤδη στρατόπεδα διὰ τὴν τοιαύτην ἀρπαγὴν ἀπώλετο; Καὶ μάλα. Ἀνελεύθερον δὲ οὐ δοκεῖ καὶ φιλοχρήματον νεκρὸν συλᾶν, καὶ γυναικείας τε καὶ σμικρᾶς διανοίας τὸ πολέμιον νομίζειν τὸ σῶμα τοῦ τεθνεῶτος ἀποπταμένου τοῦ ἐχθροῦ, λελοιπότος δὲ ᾧ ἐπολέμει; ἢ οἷε τι διάφορον δρᾶν τοὺς τοῦτο ποιοῦντας τῶν
Εκυνῶν, αἱ τοῖς λίθοις οἷς ἂν βληθῶσι χαλεπαίνουσι, τοῦ βαλόν-
 τος οὐχ ἀπτόμεναι; Οὐδὲ σμικρόν, ἔφη. Ἐατέον ἄρα τὰς νε-
 κροσυλίας καὶ τὰς τῶν ἀναιρέσεων διακωλύσεις; Ἐατέον μέντοι,
 ἔφη, νῆ Δία.

XVI. Οὐδὲ μὴν που πρὸς τὰ ἱερὰ τὰ ὄπλα οἴσομεν ὡς ἀνα-
 θήσοντες, ἄλλως τε καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐὰν τι ἡμῖν μέλη
 470 τῆς πρὸς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας εὐνοίας· μᾶλλον δὲ καὶ φοβη-
 σόμεθα, μὴ τι μίασμα ἢ πρὸς ἱερὸν τὰ τοιαῦτα ἀπὸ τῶν οἰκείων
 φέρειν, ἐὰν μὴ τι δὴ ὁ θεὸς ἄλλο λέγῃ. Ὅρθότατα, ἔφη. Τί
 δαί; γῆς τε τμήσεως τῆς Ἑλληνικῆς καὶ οἰκιῶν ἐμπρήσεως
 ποῖόν τί σοι δράσουσιν οἱ στρατιῶται πρὸς τοὺς πολεμίους; Σοῦ,
 ἔφη, δόξαν ἀποφαινομένου ἡδέως ἂν ἀκούσαιμι. Ἐμοὶ μὲν

idegenek rabszolgasága alá ne jussanak? Egészben és minden tekintetben, hogy megkiméljék, felelte ő rá. Tehát hogy se ők maguk hellén rabszolgát ne tartsanak, se a többi görögöknek ilyesfélét ne tanácsoljanak? Mindenesetre, mondotta ő rá; így legalább annál erősebben fordulhatnak az idegenek ellen s egymást békében hagyhatják. Hát azután, folytattam én tovább, vajjon szép dolog-e, ha győz az ember, a halottakat fegyverökön kívül még más egyébektől is megfosztani? Vagy nincs a gyáváknak egyéb ürügyök, hogy a harcoló D ellenségtől huzódozzanak, — mintha bizony csak kötelességeket teljesítenék — mikor ott a halottak közt keresgélve bujkálgatnak, pedig sok hadsereg ment már tönkre az efféle rabolgatásért. De még nagyon is. Azután meg nem mutat-e kapzsi szolgálalelkűsége egy holttestet megrabolni és kicsinyes asszonyi gondolkodásra ellenségnek nézni egy megholtnak a testét, a mikor már tova tűnt az ellenség és ott hagyta, a mivel harcolt? Vagy azt hiszed, hogy nem szakasztott úgy tesznek, a kik így cselekszenek, mint a kutyák, a melyek E neki ugranak a rájuk dobott könek, de a ki dobta, azt nem bántják? Legkevesbbé sem, volt az ő felelete. Fel kell tehát a halottfosztogatással hagynunk s az ő eltakarításuk megakadályozásával? Bizonyára, hogy fel, toldotta meg a szavaimat ő, Zeus a tanum rá.

XVI. Meg aztán a fegyvereket se fogjuk bizony a templomokba vinni, hogy ott felakasztgassuk, legfőképpen pedig a görögökéit, ha ugyan adunk valamit a többi görögök iránti jó érzésre; sőt inkább félni fogunk tőle, hogy bizonyos meg- 470 fertőztetés ilyesfélét hozni rokonainktól a templomba, ha csak nem az isten rendelkezik másképp. Szent igaz, mondotta ő rá. Hát a mi a görög földnek elpusztítását és a házak felgyújtását illeti, ugyan mit fognak a harcosok tenni az ellenséggel szemben? Szíves-örömet hallgatom, mondja ő erre, ha elmondod a nézetedet róla. Már én csak azt hiszem,

Β τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, δοκεῖ τούτων μηδέτερα ποιεῖν, ἀλλὰ τὸν ἐπέ-
 τειον καρπὸν ἀφαιρεῖσθαι· καὶ ὧν ἕνεκα, βούλει σοι λέγω; Πάνυ
 γε. Φαίνεται μοι, ὥσπερ καὶ ὀνομάζεται δύο ταῦτα ὀνόματα,
 πόλεμός τε καὶ στάσις, οὕτω καὶ εἶναι δύο, ὄντα ἐπὶ δυοῖν τι-
 νοῖν διαφοραῖν. λέγω δὲ τὰ δύο τὸ μὲν οἰκεῖον καὶ συγγενές,
 τὸ δὲ ἀλλότριον καὶ ὀθνεῖον. ἐπὶ μὲν οὖν τῇ τοῦ οἰκείου ἔχθρᾳ
 στάσις κέκληται, ἐπὶ δὲ τῇ τοῦ ἀλλοτρίου πόλεμος. Καὶ οὐδέν

Γ γε, ἔφη, ἅπο τρόπου λέγεις Ὅρα δὴ καὶ εἰ τόδε πρὸς τρόπου
 λέγω. φημὶ γὰρ τὸ μὲν Ἑλληνικὸν γένος αὐτὸ αὐτῷ οἰκεῖον
 εἶναι καὶ συγγενές, τῷ δὲ βαρβαρικῷ ὀθνεῖόν τε καὶ ἀλλότριον.
 Καλῶς γε, ἔφη. Ἑλληνας μὲν ἄρα βαρβάρους καὶ βαρβάρους
 Ἑλλησι πολεμεῖν μαχομένους τε φήσομεν καὶ πολεμίους φύσει
 εἶναι, καὶ πόλεμον τὴν ἔχθραν ταύτην κλητέον· Ἑλληνας δὲ
 Ἑλλησιν, ὅταν τι τοιοῦτο δρῶσι, φύσει μὲν φίλους εἶναι, νοσεῖν

Δ δ' ἐν τῷ τοιούτῳ τὴν Ἑλλάδα καὶ στασιάζειν, καὶ στάσιν τὴν
 τοιαύτην ἔχθραν κλητέον. Ἐγὼ μὲν, ἔφη, συγχωρῶ οὕτω νο-
 μίζειν. Σκόπει δὴ, εἶπον, ὅτι ἐν τῇ νῦν ὁμολογουμένῃ στάσει,
 ὅπου ἂν τι τοιοῦτον γένηται καὶ διαστῇ πόλις, ἐὰν ἑκάτεροι
 ἑκατέρων τέμνωσιν ἀγροὺς καὶ οἰκίας ἐμπιπρῶσιν, ὡς ἀλιτηριώ-
 δης τε δοκεῖ ἢ στάσις εἶναι καὶ οὐδέτεροι αὐτῶν φιλοπόλιδες·
 οὐ γὰρ ἂν ποτε ἐτόλμων τὴν τροφὸν τε καὶ μητέρα κεῖρειν·

Ε ἀλλὰ μέτριον εἶναι τοὺς καρποὺς ἀφαιρεῖσθαι τοῖς κρατοῦσι τῶν
 κρατουμένων, καὶ διανοεῖσθαι ὡς διαλλαγησομένων καὶ οὐκ ἀεὶ

mondom én rá neki, hogy ezek közül egyiket se teszik, ha-**B**
nem csakis az évi termést veszik majd el. És hogy miért,
akarod-e, hogy megmondjam? Minden bizonnyal. Úgy tet-
szik nekem, hogy két bizonyos dolognak az összekülönbözé-
sénél kétféle dolog van, mint a hogy hini is két néven híjják,
u. m. háború és viszálykodás. Mondom pedig kettejük közül az
egyiket egymáshoz tartozók és rokonok közöttinek, a másit
kat meg idegenbelinek és külországinak. A rokonunkkal való
ellenségeskedésünk most már a viszálykodás nevet kapja,
az idegenekkel való pedig azt, hogy háború. S meg is felel
tökéletesen a dolognak, a mit mondasz, jegyezte meg ő a
szavaimra. S nézd csak, ha megfelel-e ez is, a mit most mon-**C**
dok. Azt állítom ugyanis, hogy a görög néptörzs önnönmagá-
hoz tartozó s önmagával rokon, a külföldiekkel szemben
pedig idegen és külországi. És helyesen, jegyezte meg ő rá.
A görögök tehát, fogjuk majd mondani, a külföldiekkel és a
külföldiek a görögökkel harcolva háboruszkodnak és termé-
szet szerint ellenségek s ezt az ellenségeskedést háborúnak
kell neveznünk; de a görögök a görögöknek mikor ilyes-
valamit tesznek, természet szerint jó barátai ugyan, ámde
ebben az esetben Görögország beteg és forrongásban van s **D**
ezt az ellenségeskedését viszálykodásnak kell hínunk. Én ré-
szemről, felelte ő rá, egyetérték abban, hogy így gondoljuk.
S vizsgálj meg már most, folytattam én tovább, hogy ebben
a mostani megállapodásunk szerinti viszálykodásban, bárhol
történjen is ilyesvalami és keveredjen viszályba az állam,
ha mind a két fél elpusztítja egymásnak a szántóföldeit s el-
hamvasztja a lakóhelyeit, mily gyászosnak látszik a viszály-
kodás s mennyire nem hazaszerető egyik sem a két fél közül.
Mert hiszen csak nem merésznék máskülönben elpusztítani
tápláló édesanyjukat, hanem megelégednének annyival is,
hogy a győztes elveszi a legyőzöttnek a termését s meggon-**E**
dolnák, hogy még ki is békülhetnek s nem fognak mindég

πολεμησόντων. Πολὺ γάρ, ἔφη, ἡμερωτέρων αὕτη ἢ διάνοια ἐκείνης. Τί δὲ δὴ; ἔφην· ἦν σὺ πόλιν οἰκίζεις, οὐχ Ἑλληνὶς ἔσται; Δεῖ γ' αὐτήν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ἀγαθοί τε καὶ ἡμεροὶ ἔσσονται; Σφόδρα γε. Ἄλλ' οὐ φιλέλληνες οὐδὲ οἰκείαν τὴν Ἑλλάδα ἡγήσονται, οὐδὲ κοινωνήσουσιν ὧν περ οἱ ἄλλοι ἱερῶν;

471 Καὶ σφόδρα γε. Οὐκοῦν τὴν πρὸς τοὺς Ἑλληνας διαφορὰν ὥς οἰκείους στάσιν ἡγήσονται καὶ οὐδὲ ὀνομάζουσι πόλεμον; Οὐ γάρ. Καὶ ὥς διαλλαγησόμενοι ἄρα διοίσονται; Πάνυ μὲν οὖν. Εὐμενῶς δὴ σωφροنيοῦσιν, οὐκ ἐπὶ δουλείᾳ κολάζοντες οὐδ' ἐπ' ὀλέθρῳ, σωφρονιστὰί ὄντες, οὐ πολέμιοι. Οὕτως, ἔφη. Οὐδ' ἄρα τὴν Ἑλλάδα Ἑλληνες ὄντες κεροῦσιν, οὐδὲ οἰκῆσεις ἐμπρήσουσιν, οὐδὲ ὁμολογήσουσιν ἐν ἐκάστη πόλει πάντας ἐχθροὺς αὐτοῖς εἶναι, καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, ἀλλ

Β ὀλίγους ἀεὶ ἐχθροὺς τοὺς αἰτίους τῆς διαφορᾶς· καὶ διὰ ταῦτα πάντα οὔτε τὴν γῆν ἐθελήσουσι κείρειν αὐτῶν, ὥς φίλων τῶν πολλῶν, οὔτε οἰκίας ἀνατρέπειν, ἀλλὰ μέχρι τούτου ποιήσονται τὴν διαφορὰν, μέχρι οὗ ἂν οἱ αἵτιοι ἀναγκασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀναιτίων ἀλγούντων δοῦναι δίκην. Ἐγὼ μὲν, ἔφη, ὁμολογῶ οὕτω δεῖν πρὸς τοὺς ἐναντίους τοὺς ἡμετέρους πολίτας προσφέρεσθαι· πρὸς δὲ τοὺς βαρβάρους ὥς νῦν οἱ Ἑλληνες πρὸς ἀλ-

Γ λήλους. Τιθῶμεν δὴ καὶ τοῦτον τὸν νόμον τοῖς φύλαξι, μήτε γῆν τέμνειν μήτε οἰκίας ἐμπιπράναι; Θῶμεν, ἔφη, καὶ ἔχειν γε καλῶς ταῦτά τε καὶ τὰ πρόσθεν.

XVII. Ἀλλὰ γάρ μοι δοκεῖς, ὦ Σώκρατες, ἐάν τις σοι τὰ

háborúskodni. Ez a gondolat persze hogy sokkal szelidebb volna amannál, jegyezte meg ő rá. Hát aztán, folytattam én, nem görög állam lesz-e az, a melyet te alapítasz? Bizony annak kell lennie, felelte ő rá. Így tehát jók is és szelidek is lesznek úgy-e? Nagyon is. Hát görögkedvelők nem-e és Görögországot nem fogják-e a magukénak tartani s nem vesznek-e közösen részt a többiek áldozataiban? De még nagyon is. Ennélfogva a görögökkel, mint hozzájuk tartozókkal való 471 ellenségeskedéseket is viszálykodásnak fogják tartani s nem nevezik háborúnak. De nem ám. S úgy fognak hát összekulönbözni egymással, mint a kik úgyis megbékélnek? Mindenesetre. Jóakarattal fognak most már javítani s nem mennek a rabszolgaságig és a megsemmisítésig büntetésökben, mert hiszen ők javítók és nem ellenségek. Úgy van, jegyezte ő meg rá. Így azután Görögországot sem fogják mint görögök elpusztítani, se a házakat el nem hamvasztják, se minden államban nem néznek közösen minden embert ellenségeknek, u. m. férfiakat is, nőket is, gyermekeket is, hanem mindég csakis egy pár embert, az ellenségeskedés okozóit. B S mindezen okokból se a földjüket nem lesz kedvök elpusztítani, se lakóhelyeiket feldulni, mivel a legtöbbjük egy a másnak jó barátja, hanem csakis addig mennek az ellenségeskedésben, a míg csak a bünösöket az ártatlanul szenvedők a büntetés elszenvedésére nem kényszerítették. Én részemről, felelte ő, egyetértek abban, hogy így kell polgárainknak ellenségeikkel elbánniok, de már a külföldiekkel úgy, a hogy a görögök most bánnak el egy a mással. Megalkotják hát törvényül most már ezt is az őrünk számára, hogy se a földet el ne pusztítsák, se a lakásokat fel ne égessék? Meg bizony, mondotta ő, s azt mondjuk majd, hogy ez is épp oly helyes, mint az előbbiek.

XVII. Csakhogy úgy tetszik ám nekem, édes Sokrates, hogy ha rád hagyja az ember, hogy beszélj az effélékről, akkor

τοιαῦτα ἐπιτρέπη λέγειν, οὐδέποτε μνησθῆσεσθαι δ' ἐν τῷ πρόσ-
 θεν παρωσάμενος πάντα ταῦτα εἴρηκας, τὸ ὡς δυνατὴ αὕτη ἡ
 πολιτεία γενέσθαι καὶ τίνα τρόπον ποτὲ δυνατὴ. ἐπεὶ ὅτι γε, εἰ
 γένοιτο, πάντ' ἂν εἴη ἀγαθὰ πόλει ἢ γένοιτο, καὶ ἃ σὺ παρα-
D λείπεις ἐγὼ λέγω, ὅτι καὶ τοῖς πολεμίοις ἄριστ' ἂν μάχοντο
 τῷ ἥκιστα ἀπολείπειν ἀλλήλους, γινώσκοντές τε καὶ ἀνακα-
 λοῦντες ταῦτα τὰ ὀνόματα ἑαυτοῦς, ἀδελφούς, πατέρας, υἱεῖς,
 εἰ δὲ καὶ τὸ θῆλυ συστρατεύοιτο, εἴτε καὶ ἐν τῇ αὐτῇ τάξει
 εἴτε καὶ ὀπίσθεν ἐπιτεταγμένον, φόβων τε ἕνεκα τοῖς ἐχθροῖς
 καὶ εἴ ποτε τις ἀνάγκη βοηθείας γένοιτο, οἷδ' ὅτι ταύτῃ πάντῃ
 ἄμαχοι ἂν εἴεν· καὶ οἴκοι γε ἃ παραλείπεται ἀγαθὰ, ὅσα ἂν
E εἴη αὐτοῖς, ὁρῶ· ἀλλ' ὡς ἐμοῦ ὁμολογοῦντος πάντα ταῦτα ὅτι
 εἴη ἂν καὶ ἄλλα γε μυρία, εἰ γένοιτο ἡ πολιτεία αὕτη, μηκέτι
 πλείω περὶ αὐτῆς λέγε, ἀλλὰ τοῦτο αὐτὸ ἤδη πειρώμεθα ἡμᾶς
 αὐτοὺς πείθειν, ὡς δυνατόν καὶ ἢ δυνατόν, τὰ δ' ἄλλα χαίρειν
 472 ἐῷμεν. Ἐξαίφνης γε σύ, ἦν δ' ἐγὼ, ὥσπερ καταδρομὴν ἐποιήσω
 ἐπὶ τὸν λόγον μου, καὶ οὐ συγγινώσκεις στραγγευσμένῳ. ἴσως
 γὰρ οὐκ οἶσθα, ὅτι μόγις μοι τὼ δῦο κύματε ἐκφυγόντι νῦν τὸ
 μέγιστον καὶ χαλεπώτατον τῆς τρικυμίας ἐπάγεις, ὃ ἐπειδὴν
 ἴδῃς τε καὶ ἀκούσῃς, πάνυ συγγνώμην ἔξεις, ὅτι εἰκότως ἄρα
 ὤκνουν τε καὶ ἐδεδοίκη οὕτω παράδοξον λέγειν λόγον τε καὶ
 ἐπιχειρεῖν διασκοπεῖν. Ὅσῳ ἂν, ἔφη, τοιαῦτα πλείω λέγῃς,
B ἤττον ἀφεθήσῃ ὑφ' ἡμῶν πρὸς τὸ μὴ εἰπεῖν, πῇ δυνατὴ γίγνε-
 σθαι αὕτη ἡ πολιτεία· ἀλλὰ λέγε καὶ μὴ διάτριβε. Οὐκοῦν,

ugyan soha se jut az eszedbe, a mit az előbb félre tettél s úgy beszéltél mindezekről a dolgokról, pl. hogy lehetséges-e hát ez az állam és mi módon lehetséges. Mert hiszen azt, hogy ha megvalósulna, mind hasznára is lenne annak az államnak, a melynek része volna bennök és — elmondom azt, a mit te elmellőztél — hogy ők az ellenséggel is a leg-D
hősiesebben harcolnának s éppenséggel nem hagynák cserben egymást, mint a kik ismerik is, meg ezeken a neveken is szólítgatják egymást, hogy testvéreink, apáink, gyermekeink, sőt még ha a női nem is táborba vonulna velök akár ugyanazon csatarendben, akár a hátuk mögött felállítva egyrészt ijesztésére az ellenségnek, másrészt pedig ha valami segítségre lenne szükség, tudom én jól, hogy ők így mindenképpen győzhetetlenek volnának; de meg aztán, hogy otthon E
is mennyi jóban volna részök, a miket elhallgattunk, ezt is látom. Mivel azonban úgyis egyetértetek abban, hogy mindez és száz meg száz más egyéb is csakugyan megvolna, ha ez az állam megvalósulna, hát ne is beszélj erről többet, hanem épp azt próbáljuk meg immár elhitetni minmagunkkal, hogy lehetséges és mi módon lehetséges, másegyébbel ne törődjünk. Ugyancsak hirtelen támadtad meg a fejtegetésemet, 472
mondom én erre neki és nem kegyelmezel nekem, hogy úgy késedelmezem. Talán bizony nem is tudod, hogy ellenem, a ki csak alig-alig hogy a két hullámot ²⁰ kikerültem, most épp a legnagyobb és legrettenetesebb hullám-tömeget hőmpölygeted. Pedig ha meglátod és meghallod, nagyon szívesen elnézed nekem, hogy jogosan vonakodtam és rettegtem ily szokatlan okoskodás előhozásától s megvizsgálásától. Mentől több effélet beszélsz, mondotta ő rá, annál kevésbbé engedjük el neked annak a fejtegetését, hogy mi módon B
valósítható hát meg ez az állam. Hát csak beszélj és ne teketóriázzál. Akkor hát, mondom én tovább, először is vissza kell arra emlékeznünk, hogy mikor azt kerestük, micsoda az

ἦν δ' ἐγώ, πρῶτον μὲν τόδε χρή ἀναμνησθῆναι, ὅτι ἡμεῖς ζη-
 τούντες δικαιοσύνην οἶόν ἐστι καὶ ἀδικίαν δεῦρο ἤκομεν. Χρή·
 ἀλλὰ τί τοῦτό γ'; ἔφη. Οὐδέν· ἀλλ' ἐὰν εὖρωμεν οἶόν ἐστι
 δικαιοσύνη, ἄρα καὶ ἄνδρα τὸν δίκαιον ἀξιώσομεν μηδὲν δεῖν
 C αὐτῆς ἐκείνης διαφέρειν, ἀλλὰ πανταχῇ τοιοῦτον εἶναι, οἶον
 δικαιοσύνη ἐστίν, ἣ ἀγαπήσομεν, ἐὰν ὅ τι ἐγγύτατα αὐτῆς ἦ
 καὶ πλεῖστα τῶν ἄλλων ἐκείνης μετέχη; Οὕτως, ἔφη· ἀγαπή-
 σομεν. Παραδείγματος ἄρα ἕνεκα, ἦν δ' ἐγώ, ἐζητοῦμεν αὐτό
 τε δικαιοσύνην οἶόν ἐστι, καὶ ἄνδρα τὸν τελέως δίκαιον εἰ γέ-
 νοιτο καὶ οἷος ἂν εἴη γενόμενος, καὶ ἀδικίαν αὖ καὶ τὸν ἀδι-
 κώτατον, ἵνα εἰς ἐκείνους ἀποβλέποντες, οἱοὶ ἂν ἡμῖν φαίνονται
 D εὐδαιμονίας τε πέρι καὶ τοῦ ἐναντίου, ἀναγκαζώμεθα καὶ περὶ
 ἡμῶν αὐτῶν ὁμολογεῖν, ὅς ἂν ἐκείνοις ὅ τι ὁμοιότατος ἦ, τὴν
 ἐκείνοις μοῖραν ὁμοιοτάτην ἔξω, ἀλλ' οὐ τοῦτου ἕνεκα, ἵν'
 ἀποδείξωμεν ὡς δυνατόν ταῦτα γίνεσθαι. Τοῦτο μὲν, ἔφη, ἀλη-
 θές λέγεις. Οἶει ἂν οὖν ἡττόν τι ἀγαθὸν ζωγράφον εἶναι, ὅς
 ἂν γράφας παράδειγμα, οἶον ἂν εἴη ὁ κάλλιστος ἄνθρωπος, καὶ
 πάντα εἰς τὸ γράμμα ἱκανῶς ἀποδοὺς μὴ ἔχῃ ἀποδείξαι, ὡς
 καὶ δυνατόν γενέσθαι τοιοῦτον ἄνδρα; Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη.
 E Τί οὖν; οὐ καὶ ἡμεῖς, φαμέν, παράδειγμα ἐποιούμεν λόγῳ ἀγα-
 θῆς πόλεως; Πάνυ γε. Ἡττόν τι οὖν οἶει ἡμᾶς εὖ λέγειν τοῦ-
 του ἕνεκα, ἐὰν μὴ ἔχωμεν ἀποδείξαι, ὡς δυνατόν οὕτω πόλιν
 οἰκῆσαι ὡς ἐλέγετο; Οὐ δῆτα, ἔφη. Τὸ μὲν τοίνυν ἀληθές,
 ἦν δ' ἐγώ, οὕτως· εἰ δὲ δῆ καὶ τοῦτο προθυμηθῆναι δεῖ σὴν
 χάριν, ἀποδείξαι, πῇ μάλιστα καὶ κατὰ τί δυνατότατ' ἂν εἴη,

igazságosság és igazságtalanság, akkor bukkantunk erre a pontra. Persze, hogy vissza. De mit tartozik ez a dologhoz? kérdezte ő. Semmit. Hanem ha megtaláltuk, hogy mi az igazságosság, vajjon azt fogjuk-e akkor hinni, hogy az igazságos embernek semmiben sem szabad tőle különböznie, hanem mindenképpen ugyanolyannak kell lennie, a milyen az igazságosság, vagy szívesen vesszük tán azt is, ha csak C megközelítőleg olyan s más egyebek között leginkább van része benne? Csak így, jegyezte meg ő rá; szívesen vesszük ezt is. Tehát, folytattam én, csakis a példa kedvéért kerestük azt, hogy micsoda az igazságosság és hogy a tökéletesen igazságos férfiú is milyen volna, ha volna, s viszont az igazságtalanságot, meg a legigazságtalanabb embert is, hogy éppen őket tartva szemünk előtt, hogy ugyan milyeneknek is látszanak hát előttünk a boldogságnak és az ellenkezőjének D a dolgában, minmagunkról is kénytelenek legyünk bevallani, hogy a ki csaknem olyan, mint ők, annak csaknem egyenlő is lesz velök a sorsa, nem pedig azért, hogy bebizonyítsuk, hogy ez meg is valósítható. Evvel igazat mondasz, jegyezte meg ő rá. Vagy azt hiszed tán, hogy nem éppen olyan jó festő az, a ki, mikor olyan mintaférfit festett, a milyen a szépség maga, s megalkotott benne mindent a legkisebb vonásig, már azt, hogy van-e hát a valóságban ilyen férfiú, nem tudja bebizonyítani? Zeus uccse, hogy nem hiszem, volt az ő felelete rá. S nem alkottunk-e most már mi is, a hogy mondtuk, E mintaaállamot a jó államra fejtegetésünkben? De bizony. S azt hiszed most már, hogy nem beszéltünk épp oly okosan csakis azért, mert nem bírjuk talán bebizonyítani, lehetséges-e úgy rendezni be az államot, a hogy mondtuk? Én ugyan nem, válaszolta ő erre. Így áll tehát az igazság, mondtam én tovább; de ha már abba is bele kell egyeznem a te kedvedért, hogy bebizonyítsam, hogy legfőképpen hogyan és mi tekintetben lehetséges ez a legkönnyebben, akkor már

πάλιν μοι πρὸς τὴν τοιαύτην ἀπόδειξιν τὰ αὐτὰ διομολόγησαι.
 473 Τὰ ποῖα; Ἄρ' οἷόν τέ τιπραχθῆναι ὡς λέγεται, ἢ φύσιν ἔχει
 πρᾶξιν λέξεως ἥττον ἀληθείας ἐφάπτεσθαι, καὶ εἰ μὴ τῷ δοκεῖ,
 ἀλλὰ σὺ πότερον ὁμολογεῖς οὕτως ἢ οὐ; Ὁμολογῶ, ἔφη. Τοῦτο
 μὲν δὴ μὴ ἀνάγκαζέ με, οἷα τῷ λόγῳ διήλθομεν, τοιαῦτα παν-
 τάπασι καὶ τῷ ἔργῳ δεῖν γιγνόμενα ἀποφαίνειν· ἀλλ', ἐὰν οἷοί
 τε γενώμεθα εὑρεῖν, ὡς ἂν ἐγγύτατα τῶν εἰρημένων πόλις οἰκί-
 σειν, φάναι ἡμᾶς ἐξευρηκέναι, ὡς δυνατὰ ταῦτα γίγνεσθαι, ἃ
 Β σὺ ἐπιτάττεις. ἢ οὐκ ἀγαπήσεις τούτων τυγχάνων; ἐγὼ μὲν γὰρ
 ἂν ἀγαπῶην. Καὶ γὰρ ἐγώ, ἔφη.

XVIII. Τὸ δὲ δὴ μετὰ τοῦτο, ὡς ἔοικε, πειρώμεθα ζητεῖν
 τε καὶ ἀποδεικνύειν, τί ποτε νῦν κακῶς ἐν ταῖς πόλεσι πράττεται,
 δι' ὃ οὐχ οὕτως οἰκοῦνται, καὶ τίνας ἂν σμικροτάτου μεταβα-
 λόντος ἔλθοι εἰς τοῦτον τὸν τρόπον τῆς πολιτείας πόλις, μάλιστα
 μὲν ἑνός, εἰ δὲ μὴ, δυοῖν, εἰ δὲ μὴ, ὅ τι ὀλιγίστων τὸν ἀριθμὸν
 C καὶ σμικροτάτων τὴν δύναμιν. Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη. Ἐνός
 μὲν τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, μεταβαλόντος δοκοῦμέν μοι ἔχειν δεῖξαι
 ὅτι μεταπέσοι ἂν, οὐ μὲν τοι σμικροῦ γε οὐδὲ ῥαδίου, δυνατοῦ
 δέ. Τίνας; ἔφη. Ἐπ' αὐτὸ δὴ, ἣν δ' ἐγώ, εἶμι, ὃ τῷ μεγίστῳ
 προεικάζομεν κύματι εἰρήσεται δ' οὖν, εἰ καὶ μέλλει γέλῳτί τε
 ἀτεχνῶς ὥσπερ κύμα ἐκγελῶν καὶ ἀδοξία κατακλύσειν. σκόπει
 D δὲ ὃ μέλλω λέγειν. Λέγε, ἔφη. Ἐὰν μὴ, ἣν δ' ἐγώ, ἢ οἱ

csak egyezzel bele te is nekem ennek az ilyképpen való bebizonyításába. S ugyan melyikbe? Vajjon lehetséges-e úgy 473 csinálni meg valamit, mint a hogy előadja az ember, vagy a dolog természetében rejlik, hogy a kivitel kevésbé éri el az igazságot, mint a beszéd, még ha nem is úgy gondolja valaki? Te tehát vajjon megengeded-e így vagy nem? Megengedem, felelte ő rá. Akkor hát csak ne kényszeríts rá engem, hogy bizonyítgassam, hogy a mint fejtegetésünkben előadtuk, szakasztott olyannak kell minden ízében lennie ennek a valóságban is; hanem, ha már meg birtuk találni, hogy hogyan kell az államot fejtegetésünkhöz lehetőleg híven berendezni, akkor csak hirdesd most már, hogy meglettük a lehetőségét annak, mint valósulhat meg mindaz, a mit te kívánsz. Vagy B nem veszed tán szívesen, ha ezt eléred? Már én bizony szívesen venném. De még én is, tette ő válaszul hozzá.

XVIII. Ezután most már, a mint illik, próbáljuk meg hát kikutatni és megmutatni, hogy ugyan melyik is mostanság az a helytelen eljárás az államokban, a mely miatt a berendezések sem ilyen és melyik az a legcsekélyebb módosítás, a mely mellett valamelyik állam az alkotmányának ehhez a fajtájához juthatna, legfőképpen persze melyik az az egy, de ha nem, hát kettő, és ha ez sem, hát melyik az a szám szerint mentől kevesebb és csekélyebb jelentőségű. Minden-
esetre, jegyezte meg ő rá. Hát egy módosítás mellett most C már, folytattam tovább, azt hiszem, megmutathatjuk, hogy fordulat állana be; persze nem kicsiny és könnyű a dolog, hanem hát lehetséges. S melyik az? kérdezte ő most. Nos hát épp a felé tartok most, mondom én neki, a mit a legnagyobb hullámmal hasonlítottunk össze. És hát ki is rukkolok ám vele, még ha tetőtől-talpig gúnykacajjal, akárcsak a zúgó hullám, és piszkolódással fog is elárasztani. Vizsgáld meg hát, a mit mondani fogok. Csak mondd, sürgette ő. Tehát, kezdtem én meg a fejtegetést, a míg vagy nem a ből-D

φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς καὶ τοῦτο εἰς ταῦτόν ξυμπέσῃ, δυνάμεις τε πολιτικῇ καὶ φιλοσοφίᾳ, τῶν δὲ νῦν πορευομένων χωρὶς ἐφ' ἑκάτερον αἱ πολλαὶ φύσεις ἐξ ἀνάγκης ἀποκλεισθῶσιν, οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα, ὧ φίλε Γλαύκων, ταῖς πόλεσι, δοκῶ δ' οὐδὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, **Ε** οὐδὲ αὕτη ἡ πολιτεία μὴ ποτε πρότερον φυῇ τε εἰς τὸ δυνατόν καὶ φῶς ἡλίου ἴδῃ, ἣν νῦν λόγῳ διεληλύθαμεν. ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν, ὃ ἐμοὶ πάλαι ὄκνον ἐντίθῃσι λέγειν, ὁρῶντι ὡς πολὺ παρὰ δόξαν ῥηθήσεται· χαλεπὸν γὰρ ἰδεῖν, ὅτι οὐκ ἂν ἄλλη τις εὐδαιμονήσειεν οὔτε ἰδίᾳ οὔτε δημοσίᾳ. καὶ ὅς, ³Ω Σώκρατες, ἔφη, τοιοῦτον ἐκβέβληκας ῥῆμά τε καὶ λόγον, ὃν εἰπὼν ἡγοῦ ἐπὶ σὲ **474** πάντῳ πολλοὺς τε καὶ οὐ φαύλους νῦν οὕτως οἷον ῥίψαντας τὰ ἱμάτια γυμνοὺς, λαβόντας ὃ τι ἑκάστῳ παρέτυχεν ὄπλον, θεῖν διατεταμένους ὡς θαυμάσια ἐργασομένους· οὐς εἰ μὴ ἀμυνεῖ τῷ λόγῳ καὶ ἐκφεύξει, τῷ ὄντι τωθαζόμενος δώσεις δίκην. Οὐκοῦν σύ μοι, ἣν δ' ἐγώ, τούτων αἴτιος; Καλῶς γ', ἔφη, ἐγὼ ποιῶν· ἀλλὰ τοί σε οὐ προδώσω, ἀλλ' ἀμυνῶ οἷς δύναιται· δύ- **Β** ναμαι δὲ εὐνοία τε καὶ τῷ παρακελεύεσθαι, καὶ ἴσως ἂν ἄλλου του ἐμμελέστερόν σοι ἀποκρινοίμην. ἀλλ' ὡς ἔχων τοιοῦτον βοηθὸν πειρῶ τοῖς ἀπιστοῦσιν ἐνδείξασθαι, ὅτι ἔχει ἢ σὺ λέγεις. Πειρατέον, ἣν δ' ἐγώ, ἐπειδὴ καὶ σὺ οὕτω μεγάλῃν ξυμμαχίαν

cseségkedvelők királykodnak az államokban, vagy a manapság úgynevezett királyok és dynasták nem igazán és megfelelően bölcselkednek és ez, vagyis az államhatalom és a bölcseségkedvelés, nem forr össze egy és ugyanazon dologgá, azok közül pedig, a kik most foglalkoznak külön-külön vagy az egyik, vagy a másik dologgal, azt a sokféle természetet ki nem zárják, mindaddig nem lesz vége a bajoknak az államokban, édes Glaukon, sőt azt hiszem az emberi nemből sem és ez a mostani okoskodásunkban kifejtettük alkotmány se fog előbb lehetővé válni és napvilágot látni. De hát ez az, E a mi már rég elvette a bátorságomat attól, hogy kimondjam, mert látom, hogy nagyon is ellene mond az uralkodó meggyőződésnek; mert hát nehéz azt belátni, hogy másképpen sehogys boldogulhasson valaki se a magán, se a nyilvános életben. Ő meg erre ezt mondotta: Olyan szót és nyilatkozatot löktél ki, édes Sokrates, hogy légy készen rá, ha kimondtad, hogy rengeteg sokan s nem afféle semmiemberek, most mindjárt minden teketória nélkül levetik a köpenyöket s neki⁴⁷⁴ vetkőzve s a mi kinek-kinek keze ügyébe akad, azt kapva fel fegyverképpen teljes erejükből rohannak neked, hogy csudamódon megleckéztessenek. S ha vissza nem tartod őket szóval s el nem futsz előlök, akkor ugyan igazán gúnyos kacaj lesz a büntetésed. Nos és nem te vagy ennek az oka? kérdezem én tőle. Hiszen én csak jóból tettem, viszonzta ő rá; de nem is hagylak ám cserben, hanem védlek, a mivel tudlak. Tudni pedig csakis jóakarató biztatással tudlak, aztán meg talán ügyesebben is felelgethetek neked más ember-Bfiánál. Hát csak próbáld meg, ha ilyen jó segítség van, s bizonyítsd be a hitetleneknek, hogy úgy áll a dolog, a hogy mondod. Már csak meg kell hát próbálnom, mondom én neki, ha már te is olyan hatalmas szövetségesem vagy. Szükségesnek tartom már most, hogy, ha ki akarjuk kerülni azokat, a kiket mondasz, pontosan meghatározzuk nekik,

παρέχει. ἀναγκαῖον οὖν μοι δοκεῖ, εἰ μέλλομέν πη ἐκφεύξεσθαι οὓς λέγεις, διορίσασθαι πρὸς αὐτούς, τοὺς φιλοσόφους τίνας λέγοντες τολμῶμεν φάναι δεῖν ἄρχειν, ἵνα διαδήλων γενομένων δύνηται τις ἀμύνεσθαι ἐνδεικνύμενος, ὅτι τοῖς μὲν προσήκει C φύσει ἄπτεσθαι τε φιλοσοφίας ἡγεμονεύειν τ' ἐν πόλει, τοῖς δ' ἄλλοις μῆτε ἄπτεσθαι ἀκολουθεῖν τε τῷ ἡγουμένῳ. Ὡρα ἂν εἴη, ἔφη, ὀρίζεσθαι. Ἴθι δὴ, ἀκολούθησόν μοι τῇδε, ἐὰν αὐτὸ ἀμῇ γέ πη ἱκανῶς ἐξηγησώμεθα. Ἄγε, ἔφη. Ἀναμιμνήσκειν οὖν σε, ἦν δ' ἐγώ, δεήσει, ἢ μέμνησαι ὅτι ὃν ἂν φῶμεν φιλεῖν τι, δεῖ φανῆναι αὐτόν, ἐὰν ὀρθῶς λέγῃται, οὐ τὸ μὲν φιλοῦντα ἐκείνου, τὸ δὲ μῆ, ἀλλὰ πᾶν στέργοντα;

XIX. Ἀναμιμνήσκειν, ἔφη, ὥς ἔοικε, δεῖ· οὐ γὰρ πάνυ γε D ἐννοῶ. Ἄλλω, εἶπον, ἔπρεπεν, ὦ Γλαύκων, λέγειν ἃ λέγεις· ἀνδρὶ δ' ἐρωτικῷ οὐ πρόπει ἀμνημονεῖν, ὅτι πάντες οἱ ἐν ὥρᾳ τὸν φιλόπαιδα καὶ ἐρωτικὸν ἀμῇ γέ πη δάκνουσί τε καὶ κινοῦσι, δοκοῦντες ἄξιοι εἶναι ἐπιμελείας τε καὶ τοῦ ἀσπάζεσθαι. ἢ οὐχ οὕτω ποιεῖτε πρὸς τοὺς καλοὺς; ὁ μὲν, ὅτι σιμός, ἐπίχαρις κλη- E εῖναι, τὸν δὲ δὴ διὰ μέσου τούτων ἐμμετρότατα ἔχειν, μέλανας δὲ ἀνδρικοὺς ἰδεῖν, λευκοὺς δὲ θεῶν παῖδας εἶναι· μελιχλῶρους δὲ καὶ τοῦνομα οἶει τινὸς ἄλλου ποίημα εἶναι ἢ ἐραστοῦ ὑπο- 475 ὥρᾳ ἤ; καὶ ἐνὶ λόγῳ πάσας προφάσεις προφασίζεσθαι τε καὶ πάσας φωνὰς ἀφίετε, ὥστε μηδὲνα ἀποβάλλειν τῶν ἀνθούτων

hogy kiket mondunk bölcseségkedvelőknek, mikor azt merjük állítani, hogy nekik kell uralkodniok. Célja pedig ennek az, hogy, ha már kivilágosodott a dolog, védekezhessen az ember, a mennyiben megmutatja, hogy némelyeknek már természet-től adva van az, hogy a bölcseségszeretetnek szenteljék ma- **C** gukat s vezetők legyenek az államban, másoknak meg, hogy ne foglalkozzanak vele s csak a vezetőt kövessék. Csakugyan ideje volna, tette ő hozzá, hogy meghatározzuk. Rajta tehát, kövess csak engem ezen az úton, hátha valahogyan mégis kielégítő magyarázatot találunk. Előre hát, sürgetett ő. Kell-e most már emlékeztetnünk téged arra, kérdém tőle, vagy úgy is emlékszel reá, hogy a kiről azt mondjuk, hogy szeret valamit, annak olyannak is kell látszania, ha ugyan jogos ez az állítás róla, s nem olyannak, hogy ezt pl. szereti belőle, azt meg már nem, hanem hogy kedveli teljes egészében?

XIX. Úgy látszik bizony, felelte ő, hogy emlékeztetni kell rá, mert nem igen van az eszemben. Egy másvalakinek, **D** jegyeztem én meg erre, még csak illenék azt mondani, édes Glaukon, a mit te mondasz, de egy olyan szeretős férfiúnak nem illik ám eszében nem tartania, hogy a kik virágzó korukban vannak, azok az ifjakat szerető szerelmest valami úton-ómdon valamennyien ingerlik és gerjedelembe tartják, mivel méltóknak látszanak érdeklődő gyöngédségére. Vagy nem így teszték-e a szépekkel? Az egyiket, mert piszeorrú, elnevezitek bájosnak s magasztaljátok, a másiknak meg a sasorrát fejedelmének hirdetitek, arról pedig, a ki ott van köztük a középben, azt mondjátok, hogy a legszebb a teste **E** arányossága; a barna, az férfiasan néz ki nektek, a szőke isteni egy fajzat; az aranysárgának a neve pedig, azt gondolod, más valakinek a találmánya, mint a szeretőjének, a ki becézgetve nevezte őt így el s könnyen elszívta a sápadtságát, csak ha virágzó fiatalság van vele összekötve? Száz **475** szónak is egy a vége: ti minden ürügyet felhasználtok, min-

ἐν ὥρᾳ. Εἰ βούλει, ἔφη, ἐπ' ἐμοῦ λέγειν περὶ τῶν ἐρωτικῶν ὅτι οὕτω ποιούσι, συγχωρῶ τοῦ λόγου χάριν. Τί δαί; ἦν δ' ἐγώ· τοὺς φιλοίνους οὐ τὰ αὐτὰ ταῦτα ποιῶντας ὁρᾷς, πάντα οἶνον ἐπὶ πάσης προφάσεως ἀσπαζομένους; Καὶ μάλα. Καὶ μὴν φιλοτίμους γε, ὥς ἐγῶμαι, καθορᾷς, ὅτι, ἂν μὴ στρατηγήσαι δύνωνται, τριττυαρχοῦσι, καὶ μὴ ὑπὸ μειζόνων καὶ σεμνο-
Βτέρων τιμᾶσθαι, ὑπὸ σμικροτέρων καὶ φαυλοτέρων τιμώμενοι ἀγαπῶσιν, ὥς ὅλως τιμῆς ἐπιθυμηταὶ ὄντες. Κομιδῇ μὲν οὖν. Τοῦτο δὴ φάθι ἢ μή· ἄρ' ὃν ἂν τινος ἐπιθυμητικὸν λέγωμεν, παντὸς τοῦ εἵδους τούτου φήσομεν ἐπιθυμεῖν, ἢ τοῦ μὲν, τοῦ δὲ οὐ; Παντός, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ τὸν φιλόσοφον σοφίας φήσομεν ἐπιθυμητὴν εἶναι, οὐ τῆς μὲν, τῆς δ' οὐ, ἀλλὰ πάσης;
Γ Ἀληθῆ. Τὸν ἄρα περὶ τὰ μαθήματα δυσχεραίνοντα, ἄλλως τε καὶ νέον ὄντα καὶ μήπω λόγον ἔχοντα τί τε χρηστὸν καὶ μή, οὐ φήσομεν φιλομαθῆ οὐδὲ φιλόσοφον εἶναι, ὥσπερ τὸν περὶ τὰ σιτία δυσχερῆ οὔτε πεινῆν φαμέν οὔτ' ἐπιθυμεῖν σιτίων, οὐδὲ φιλόσιτον ἀλλὰ κακόσιτον εἶναι. Καὶ ὁρθῶς γε φήσομεν. Τὸν δὲ δὴ εὐχερῶς ἐθέλοντα παντὸς μαθήματος γεύεσθαι καὶ ἀσμένως ἐπὶ τὸ μανθάνειν ἰόντα καὶ ἀπλήστως ἔχοντα, τοῦτον δ' ἐν δίκῃ φήσομεν φιλόσοφον· ἢ γάρ; καὶ ὁ Γλαύκων ἔφη, Πολ-
Δ λοὶ ἄρα καὶ ἄτοποι ἔσονται σοι τοιοῦτοι· οἳ τε γὰρ φιλοθεάμο-
 νες πάντες ἔμοιγε δοκοῦσι τῷ καταμανθάνειν χαίροντες τοιοῦτοι

den okot latba vettek, csak hogy egyetlenegy se ejtsetek el a virágzó fiatalságukban levők közül. Ha énrám vonatkoztatva mondod, felelte ő erre, hogy a szerelmes emberek így cselekszenek, akkor beleegyezem az okoskodásnak a kedvéért. És azután, folytattam én, nem veszed-e észre, hogy szakasztott így tesznek azok is, a kik a borocskát szeretik? Mindenféle ürügy alatt szeretik őket, akármilyen bor legyen is. Még pedig nagyon. De meg a dicsvágyó emberekről is látod, azt hiszem, hogy a mikor nem lehetnek az egész seregnek a vezérei, beérik a harmadrészének a vezérségével is s ha a magasabb rendű s tekintélyesebb férfiak előtt nem állanak tiszte- **B** letben, megelégszenek az alsóbb rendű s tekintély nélküli emberek becsülésével is, mert hát csak mindenáron tisztelet után sóvárognak. Természetesen. Erre felelj hát most, hogy igen-e, vagy nem: vajjon a kiről azt mondjuk, hogy vágyódik valami után, azt mondjuk-e róla ezzel, hogy ennek az egész fajja után vágyódik, vagy hogy csak az egyik része után, a másik után már nem? Hogy az egész után, mondotta ő. Így tehát a bölcseségkedvelőről is azt állítjuk, hogy vágyódik a bölcsesség után, még pedig nem csak hogy az egyik része után igen, a másik után meg nem, hanem igenis az egész **C** után? Igaz. Arról tehát, a ki idegenkedik a tanulmányoktól, különösen mikor még fiatal és nincs elég belátása hozzá, hogy mi hasznos és mi nem, már nem fogjuk állítani, hogy tudományszerető, se hogy bölcseségkedvelő, mint a hogy az ételektől húzódozóról sem mondjuk, hogy éhes, vagy étekre van vágya, vagy hogy él-hal az ételekért, hanem hogy rossz-étkü ember. És ezt jogosan is mondjuk róla. De már azután azt, a ki szives-örömetst kóstol bele minden tanulni való dologba, jó kedvvel fog a tanulásba s nehezen lakik jól vele, ezt már joggal mondjuk bölcseségkedvelőnek, nemde? S erre **D** így felelt Glaukon: Nos hát sok ilyen csudálatos embert fogsz te találni. Mert ilyeneknek látszanak nekem azok a mindent

εἶναι, οἳ τε φιλήκοοι ἀτοπώτατοί τινές εἰσιν ὥς γ' ἐν φιλοσόφοις τιθέναι, οἳ πρὸς μὲν λόγους καὶ τοιαύτην διατριβὴν ἐκόντες οὐκ ἂν ἐθέλοιεν ἐλθεῖν, ὥσπερ δὲ ἀπομεμισθωκότες τὰ ὦτα ἐπακοῦσαι πάντων χορῶν περιθέουσι τοῖς Διονυσίοις, οὔτε τῶν κατὰ πόλεις οὔτε τῶν κατὰ κώμας ἀπολειπόμενοι. τούτους οὖν **Ε**πάντας καὶ ἄλλους τοιούτων τινῶν μαθητικούς καὶ τοὺς τῶν τεχνυδρίων φιλοσόφους φήσομεν; Οὐδαμῶς, εἶπον, ἀλλ' ὁμοίους μὲν φιλοσόφοις.

XX. Τοὺς δὲ ἀληθινούς, ἔφη, τίνας λέγεις; Τοὺς τῆς ἀληθείας, ἣν δ' ἐγώ, φιλοθεάμονας. Καὶ τοῦτο μὲν γ', ἔφη, ὀρθῶς· ἀλλὰ πῶς αὐτὸ λέγεις; Οὐδαμῶς, ἣν δ' ἐγώ, ῥαδίως πρὸς γε ἄλλον· σὲ δὲ οἶμαι ὁμολογήσειν μοι τὸ τοιόνδε. Τὸ ποῖον; Ἐπειδὴ ἐστὶν ἐναντίον καλὸν αἰσχυρῷ, δύο αὐτῷ εἶναι. Πῶς δ' 476 οὗ; Οὐκοῦν ἐπειδὴ δύο, καὶ ἐν ἑκάτερον; Καὶ τοῦτο. Καὶ περὶ δικαίου καὶ ἀδίκου καὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ καὶ πάντων τῶν εἰδῶν πέρι ὁ αὐτὸς λόγος, αὐτὸ μὲν ἐν ἑκαστον εἶναι, τῇ δὲ τῶν πράξεων καὶ σωμάτων καὶ ἀλλήλων κοινωνίᾳ πανταχοῦ φανταζόμενα πολλὰ φαίνεσθαι ἑκαστον. Ὅρθῶς, ἔφη, λέγεις. Ταύτη τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, διαιρῶ, χωρὶς μὲν οὐδὲ νῦν δὴ ἔλεγες φιλοθεάμονάς τε καὶ φιλοτέχνους καὶ πρακτικούς, καὶ χωρὶς αὖ περὶ ὧν ὁ λόγος, οὐδὲ μόνους ἂν τις ὀρθῶς προσείποι φιλο- **Β**σόφους. Πῶς, ἔφη, λέγεις; Οἱ μὲν που, ἣν δ' ἐγώ, φιλήκοοι

látni vágyó emberek, mert abban lelik örömüket, hogy mindent megismerjenek; azok a mindent hallani vágyók meg éppenséggel túlságig is csudálatosak, hogy sem a bölcseségekdedvelők közé számíthatná őket az ember. A tudományos beszélgetésekre és ilyesféle szórakozásokra csak nagynehezen vállalkoznak ezek, de mintha csak bérbe adták volna a fülüket a mindenféle karénekek meghallgatására, a Dionysos ünnepein ²¹ ide-oda futkároznak s nem maradnak el se a városi, se a vidéki karénekekről. Mindezeket tehát és másokat, a kik ilyesféle dolgokat és mesterségeket vágnak megtanulni, bölcseségekdedvelőknek fogjuk mondani? Semmiesetre sem, feleltem én rá, hanem csakis amolyan félig-meddig bölcseségekdedvelőknek.

XX. Hát kiket nevezel akkor igaziaknak? kérdezte ő. Azokat, a kik az igazságot vágnak látni, feleltem én neki. S ezt is helyesen mondod, jegyezte meg ő rá; de hát mégis hogy érted a dolgot? Biz' ez semmiesetre se volna gyerekjáték, mondom én neki, egy más emberrel szemben; de már te, azt hiszem, igazat fogsz nekem adni ebben a dologban. Már melyikben? Abban, hogy mivel a szép ellentéte a rút-nak, ez tehát két dolog. Már hogyne volna? Mivel pedig két ⁴⁷⁶ dolog, ezért aztán mind a kettő külön-külön egy-egy? Persze hogy az. S épp így az igazságosról és nem igazságosról, a jóról és a rosszról s minden más fogalomról is áll ez az állítás, hogy önnönmagában véve mindegyikök külön-külön egy-egy, de mert a cselekvésekkel, a testekkel és egymással való egyesülésöknél fogva mindenütt jelentkeznek, ezért aztán valamennyiök soknak látszik. Helyesen mondod, viszonozta ő. Ennélfogva most már, folytattam tovább, elkülönítem egymástól azokat is, a kiket te épp most mindent látni vágyóknak, mesterségekdedvelőknek és munkaszeretőknek neveztél, meg viszont azokat is, a kikről épp szó van, mint a B kiket egyesegyedül mondhatna jogosan bölcseségekdedvelőknek

καὶ φιλοθεάμονες τὰς τε καλὰς φωνὰς ἀσπάζονται καὶ χροὰς
καὶ σχήματα καὶ πάντα τὰ ἐκ τῶν τοιούτων δημιουργούμενα,
αὐτοῦ δὲ τοῦ καλοῦ ἀδύνατος αὐτῶν ἢ διάνοια τὴν φύσιν ἰδεῖν
τε καὶ ἀσπάζασθαι. Ἐχει γὰρ οὖν δὴ, ἔφη, οὕτως. Οἱ δὲ
δὴ ἐπ' αὐτὸ τὸ καλὸν δυνατοὶ ἰέναι τε καὶ ὁρᾶν καθ' αὐτὸ
C ἄρα οὐ σπάνιοι ἂν εἶεν; Καὶ μάλα. Ὁ οὖν καλὰ μὲν πράγ-
ματα νομίζων, αὐτὸ δὲ κάλλος μήτε νομίζων μήτε, ἂν τις ἡγῇ-
ται ἐπὶ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ, δυνάμενος ἔπεσθαι, ὅναρ ἢ ὕπαρ
δοκεῖ σοι ζῆν; σκόπει δέ. τὸ ὀνειρώττειν ἄρα οὐ τότε ἐστίν,
ἐάν τε ἐν ὕπνῳ τις ἐάν τε ἐγρηγορῶς τὸ ὅμοιον τῷ μὴ ὅμοιον
ἀλλ' αὐτὸ ἡγῇται εἶναι ὃ ἔοικεν; Ἐγὼ γοῦν ἂν, ἡ δ' ὅς, φαίην
ὀνειρώττειν τὸν τοιοῦτον. Τί δέ; ὁ τάναντία τούτων ἡγούμενός
D τέ τι αὐτὸ καλὸν καὶ δυνάμενος καθορᾶν καὶ αὐτὸ καὶ τὰ
ἐκείνου μετέχοντα, καὶ οὔτε τὰ μετέχοντα αὐτὸ οὔτε αὐτὸ τὰ
μετέχοντα ἡγούμενος, ὕπαρ ἢ ὅναρ αὐ καὶ οὗτος δοκεῖ σοι ζῆν;
Καὶ μάλα, ἔφη, ὕπαρ. Οὐκοῦν τούτου μὲν τὴν διάνοιαν ὥς
γινώσκοντος γνῶμην ἂν ὀρθῶς φαῖμεν εἶναι, τοῦ δὲ δόξαν ὥς
δοξάζοντος; Πάνυ μὲν οὖν. Τί οὖν, ἐὰν ἡμῖν χαλεπαίνει οὗτος,
ὃν φαμεν δοξάζειν ἀλλ' οὐ γινώσκειν, καὶ ἀμφισβητῇ ὥς οὐκ
E ἀληθῆ λέγομεν, ἔξομέν τι παραμυθεῖσθαι αὐτὸν καὶ πείθειν
ἡρέμα ἐπικρυπτόμενοι, ὅτι οὐχ ὑγιαίνει; Δεῖ γέ τοι δὴ, ἔφη.
Ἴδι δὴ, σκόπει τί ἐροῦμεν πρὸς αὐτόν. ἢ βούλει ὥδε πυνθα-
νώμεθα παρ' αὐτοῦ, λέγοντες, ὥς εἴ τι οἶδεν οὐδεὶς αὐτῷ φθό-
νος, ἀλλ' ἄσμενοι ἂν ἴδοιμεν εἰδότα τι, ἀλλ' ἡμῖν εἰπέ τότε· ὁ

az ember. Hogy érted ezt, kérde ő. A mindent hallani és látni vágyók persze a szép hangokat, szép színeket és alakokat s mindazt, a mit belőlük alakítanak, szeretik, de már magát a szépnek igazi mivoltját szemlélni és szeretni nem bírja a szellemök. Persze hogy így áll a dolog, volt rá az ő felelete. Hogyne volna hát fehér holló az olyan ember, a ki fel tud magához a széphez emelkedni s őt a maga mivoltjában szem- C
lélni? Bizony. A ki tehát hisz ugyan szép dolgokban, de magában a szépben se nem hisz, se, ha valaki őt az ő megismerésére segíti, követni nem bírja, mit gondolsz, álomszerű vagy valóságos életet él-e az ilyen? Vizsgáld meg csak. Vajjon nem annyi-e az álom, mint hogy az ember alvás közben, vagy ébrenlétében is, valaminek a képmását nem képmásnak, hanem magának annak a tárgynak nézi, a minek képmása? Én legalább azt mondanám, volt az ő válasza, hogy az ilyen álmodik. Hát az, a ki ezzel épp ellenkezőleg valaminek magát a szépet tartja s úgy ezt magát, mint a minek része van benne, szemlélni bírja és sem azt, a minek D
része van benne, szépnek, sem a szépet annak, a minek része van benne, nem tartja, mit gondolsz, valóságos éber életet él-e az ilyen, vagy csak álomban van? Bizonyára éber életet, volt az ő felelete. Nem joggal mondhatjuk-e most már az ő gondolkodását, mint ismerőét, ismeretnek, a másikat pedig, mint csak vélekedőét, véleménynek? Mindenesetre. És ha az, a kinek feltevésünk szerint csak véleménye van, de ismerete nincs, megtalál rák haragudni s kétségbe vonja, hogy igazat mondunk-e, vajjon lesz-e mivel megnyugtathatunk és meggyőznünk őt, a nélkül, hogy észrevételnők vele, hogy nincs eszénél? Pedig bizony így kell lennie, mondotta rá ő. Rajta E
tehát, vizsgáld csak meg, hogy mit mondunk majd neki. Vagy azt akarod, hogy úgy kérdezzünk őt, hogy azt mondjuk neki, ha tud valamit, azt bizony egyikünk sem irigyli tőle; sőt igenis szíves örömmel látjuk, ha tud valamit. Hanem hát

γινώσκων γινώσκει τί ἢ σὺδέν; σὺ οὖν μοι ὑπὲρ ἐκείνου ἀπο-
 477 κρίνου. Ἀποκρινοῦμαι, ἔφη, ὅτι γινώσκει τί. Πότερον ὃν ἢ
 οὐκ ὄν; Ὅν· πῶς γὰρ ἂν μὴ ὄν γέ τι γνωσθεῖη; Ἰκανῶς οὖν
 τοῦτο ἔχομεν, καὶ εἰ πλεοναχῇ σκοποῖμεν, ὅτι τὸ μὲν παν-
 τελῶς ὃν παντελῶς γνωστόν, μὴ ὃν δὲ μηδαμῇ πάντῃ ἄγνω-
 στον; Ἰκανώτατα. Εἶεν· εἰ δὲ δὴ τι οὕτως ἔχει ὥς εἶναί τε καὶ
 μὴ εἶναι, οὐ μεταξὺ ἂν κέοιτο τοῦ εἰλικρινῶς ὄντος καὶ τοῦ αὐ-
 μηδαμῇ ὄντος; Μεταξύ. Οὐκοῦν* ἐπεὶ* ἐπὶ μὲν τῷ ὄντι γινώ-
 σις ἦν, ἀγνωσία δ' ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ μὴ ὄντι, ἐπὶ τῷ μεταξὺ
 Β τοῦτῳ μεταξύ τι καὶ ζητητέον ἀγνοίας τε καὶ ἐπιστήμης, εἴ τι
 τυγχάνει ὃν τοιοῦτον; Πάνυ μὲν οὖν. Ἄρ' οὖν λέγομέν τι δόξαν
 εἶναι; Πῶς γὰρ οὔ; Πότερον ἄλλην δύναμιν ἐπιστήμης ἢ τὴν
 αὐτὴν; Ἄλλην. Ἐπ' ἄλλῃ ἄρα τέτακται δόξα καὶ ἐπ' ἄλλῃ
 ἐπιστήμη, κατὰ τὴν ἄλλην δύναμιν ἑκατέρα τὴν αὐτῆς. Οὕτω.
 Οὐκοῦν ἐπιστήμη μὲν· ἐπὶ τῷ ὄντι πέφυκε γινῶναι ὥς ἔστι τὸ
 ὄν; μᾶλλον δὲ ὧδέ μοι δοκεῖ πρότερον ἀναγκαῖον εἶναι διελέ-
 σθαι. Πῶς;

C XXI. Φήσομεν δυνάμεις εἶναι γένος τι τῶν ὄντων, αἷς δὴ
 καὶ ἡμεῖς δυνάμεθα ἃ δυνάμεθα καὶ ἄλλο πᾶν ὃ τι περ ἂν
 δύνηται, οἷον λέγω ὄψιν καὶ ἀκοὴν τῶν δυνάμεων εἶναι, εἰ ἄρα
 μακθάνεις ὃ βούλομαι λέγειν τὸ εἶδος. Ἀλλὰ μακθάνω, ἔφη.
 Ἄκουσον δὴ, ὅ μοι φαίνεται περὶ αὐτῶν. δυνάμεως γὰρ ἐγώ
 οὔτε τινὰ χρόαν ὁρῶ οὔτε σχῆμα οὔτε τι τῶν τοιούτων, οἷον
 καὶ ἄλλων πολλῶν, πρὸς ἃ ἀποβλέπων ἕνια διορίζομαι παρ'

erre felelj most nekünk : a megismerő valamit ismer-e meg, vagy semmit? Te felelj nekem hát most már helyette. Jó, felelek, szólott ő, tehát valamit ismer meg. Vajjon lé-⁴⁷⁷tezőt-e, vagy nem-létezőt? Létezőt; már hogyan is ismerhetne meg valami nem-létezőt? Eléggé tudjuk-e tehát most már, még ha több oldalról vizsgálgatnók is, hogy a bizonyosan létező bizonyosan meg is ismerhető, a teljességgel nem-létező pedig egyáltalán megismerhetetlen. Tökéletesen eléggé. Helyes. De hátha úgy állna a dolog, hogy létezik is, meg nem is, vajjon nem a bizonyosan létező s viszont a semmiképpen sem létező között foglalna-e akkor helyet? De közöttük. Így tehát mivel a létezőnél ismeret volt, a nem-létezőnél pedig szükségképpen tudatlanság, ezért is ezen közöttük levőnél a tudatlanság és ismeret között levő valamit kell keresnünk, ha B ugyan esetleg van ilyesvalami? Minden bizonynyal. Vajjon most már a véleményt valaminek állítjuk-e? Már hogyné? S vajjon az ismerettől különböző tehetségnek-e, vagy ugyanannak? Különbözőnek. Az egyikre tehát vélemény van megszabva, a másakra meg ismeret, egyik is, másik is, az ő tehetségeknek megfelelően. Úgy van. Ismeret tehát természeténél fogva a létezőnél van, hogy megismerhető legyen, hogy ő a létező? De mégis azt hiszem, hogy inkább így kell előbb szükségképpen megvizsgálnunk. Hogyan?

XXI. Azt fogjuk-e állítani, hogy a tehetségek, a melyek- C nek segítségével tehetjük meg mi is, a mit csak teszünk, meg más egyéb is, a mi csak tud tenni valamit, bizonyos fajtájú létező valami? Ilyennek mondom én pl. a látást és a hallást a tehetségek közül, ha ugyan megérted, mit akarok mondani ezzel a fogalommal. Persze hogy megérttem, mondotta ő rá. Hát csak hallgasd meg most már, hogy mit gondolok felőlük. Tehetségnek ugyanis én se valamely szint nem nézek, se valamely alakot, se más egyéb ilyesfélét, a mit más egyéb dolgokon is, a melyeket szememmel látok, majd ennek, majd

Δὲμαυτῷ τὰ μὲν ἄλλα εἶναι, τὰ δὲ ἄλλα· δυνάμεως δ' εἰς ἐκείνο
μόνον βλέπω, ἐφ' ᾧ τε ἔστι καὶ ὁ ἀπεργάζεται, καὶ ταύτη ἐκά-
στην αὐτῶν δύνάμιν ἐκάλεσα, καὶ τὴν μὲν ἐπὶ τῷ αὐτῷ τεταγ-
μένην καὶ τὸ αὐτὸ ἀπεργαζομένην τὴν αὐτὴν καλῶ, τὴν δὲ
ἐπὶ ἐτέρῳ καὶ ἕτερον ἀπεργαζομένην ἄλλην. τί δὲ σύ; πῶς
ποιεῖς; Οὕτως, ἔφη. Δεῦρο δὴ πάλιν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ ἄριστε.
ἐπιστήμην πότερον δυνάμιν τινα φῆς εἶναι αὐτὴν ἢ εἰς τί γένος
Επίθης; Εἰς τοῦτο, ἔφη, πασῶν γε δυνάμεων ἐρρωμενεστάτην.
Τί δαί; δόξαν εἰς δύνάμιν ἢ εἰς ἄλλο εἶδος οἴσομεν; Οὐδαμῶς,
ἔφη· ᾧ γὰρ δοξάζειν δυνάμεθα, οὐκ ἄλλο τι ἢ δόξα ἐστίν.
Ἀλλὰ μὲν δὴ ὀλίγον γε πρότερον ὠμολόγεις μὴ τὸ αὐτὸ εἶναι
ἐπιστήμην τε καὶ δόξαν. Πῶς γὰρ ἂν, ἔφη, τό γε ἀναμάρτη-
τον τῷ μὴ ἀναμαρτήτῳ ταυτὸν ποτὲ τις νοῦν ἔχων τιθεῖ; Κα-
478 λῶς, ἦν δ' ἐγώ, καὶ δῆλον, ὅτι ἕτερον ἐπιστήμης δόξα ὁμολο-
γεῖται ἡμῖν. Ἔτερον. Ἐφ' ἐτέρῳ ἄρα ἕτερόν τι δυναμένη
ἐκατέρω αὐτῶν πέφυκεν. Ἀνάγκη. Ἐπιστήμη, μὲν γέ που ἐπὶ
τῷ ὄντι, τὸ ὄν γινῶναι ὡς ἔχει; Ναί. Δόξα δέ, φαμέν, δοξά-
ζειν; Ναί. Ἡ ταυτὸν ὅπερ ἐπιστήμη γινώσκει, καὶ ἔσται
γνωστὸν τε καὶ δοξαστὸν τὸ αὐτό; ἢ ἀδύνατον; Ἀδύνατον, ἔφη,
ἐκ τῶν ὠμολογημένων, εἴπερ ἐπ' ἄλλῃ ἄλλῃ δυνάμεις πέφυκε,
Β δυνάμεις δὲ ἀμφοτέραί ἐστον, δόξα τε καὶ ἐπιστήμη, ἄλλη δὲ
ἐκατέρω, ὡς φαμέν· ἐκ τούτων δὴ οὐκ ἐγχωρεῖ γνωστὸν καὶ

meg annak határozok meg enmagamban. A tehetségnél csakis D azt nézem, hogy mire van irányítva és milyen munkát végez s ebből a szempontból szoktam aztán tehetségnek elnevezni valamennyiöket és pedig, a melyik ugyanarra a dologra van rendelve s ugyanazt a munkát végzi, ugyanannak hívom s a melyik másra és más feladatot is teljesít, azt másnak. Hát te? Te hogy cselekszel? Én is így, volt az ő válasza. S most újra vissza a kérdésre, édes szívem, folytattam én tovább. Vajjon tehetségnek mondod-e már most az ismeretet, vagy miféle fajtához sorolod? Ehhez, mondotta ő rá, még pedig E mint valamennyi tehetség közül a leghatalmasabbat. És hát a véleményt is a tehetségek közé, vagy más egyéb fogalom alá sorolod? Éppenséggel nem, viszonzotta ő, mert hiszen a mivel mi vélekedni tudunk, az nem más, mint vélemény. Meg aztán te csak kevéssel előbb hagytad helyben, hogy az ismeret és a vélemény nem egy és ugyanaz. Hogyan is mondhatná valaki, a kinek csak esze van, tette hozzá, azt, a mi csálhatatlan, és azt, a mi nem csálhatatlan ugyanannak? Szép dolog, feleltem én erre, és világosan meg is egyeztünk benne, hogy az ismeret más, mint a vélemény. Persze hogy más. Így te- 478 hát, mint más feladatot teljesítő, másra is van már természetlől mindegyiköjük rendelve? Szükségképpen. És pedig az ismeret a létezőre, megismerésére a létezőnek, úgy a mint van? Persze. A vélemény pedig, azt mondjuk, úgy-e, a vélekedésre? Erre. Vagy talán ugyanaz, a mit az ismeret megismer? És a mit megismerünk, meg a miről vélekedünk, ugyanaz a dolog? Avagy ez lehetetlenség? Lehetetlenség, felelte ő ekkor, megegyezésünk értelmében, ha más dologra már természetlől más tehetség van teremtvé, tehetségnek pedig tehetség mind a kettő, a vélemény is, meg az B ismeret is s mindakettejük más és más, a mint mondtuk. Ennélfogva tehát nem lehetséges most már, hogy a mit megismerünk, meg a miről csak vélekedünk ugyanazonegy dolog

δοξαστὸν ταῦτόν εἶναι. Οὐκοῦν εἰ τὸ ὄν γνωστὸν, ἄλλο τι ἂν
δοξαστὸν ἢ τὸ ὄν εἴη; Ἄλλο. Ἀρ' οὖν τὸ μὴ ὄν δοξάζει; ἢ
ἀδύνατον καὶ δοξάσαι τὸ μὴ ὄν; ἐννόει δέ. οὐχ ὁ δοξάζων ἐπὶ
τὶ φέρει τὴν δόξαν; ἢ οἶόν τε αὐτὸ δοξάζειν μὲν, δοξάζειν δὲ
μηδέν; Ἀδύνατον. Ἄλλ' ἐν γέ τι δοξάζει ὁ δοξάζων; Ναί.
C Ἀλλὰ μὴν μὴ ὄν γε οὐχ ἓν τι, ἀλλὰ μηδέν ὀρθότατ' ἂν προ-
σαγορεύοιτο. Πάνυ γε. Μὴ ὄντι μὴν ἄγνοιαν ἐξ ἀνάγκης
ἀπέδομεν, ὄντι δὲ γινώσκιν. Ὅρθως, ἔφη. Οὐκ ἄρα ὄν οὐδὲ
μὴ ὄν δοξάζει. Οὐ γάρ. Οὔτε ἄρα ἄγνοια οὔτε γινώσις δόξα
ἂν εἴη. Οὐκ ἔοικεν. Ἀρ' οὖν ἐκτὸς τούτων ἐστὶν ὑπερβαίνουσα
ἢ γινώσκιν σαφηνεία ἢ ἄγνοιαν ἀσαφεία; Οὐδέτερα. Ἄλλ' ἄρα,
ἦν δ' ἐγώ, γνώσεως μὲν σοι φαίνεται δόξα σκοτωδέστερον, ἄγ-
νοίας δὲ φανότερον; Καὶ πολὺ γε, ἔφη. Ἐντὸς δ' ἀμφοῖν
D κεῖται; Ναί. Μεταξὺ ἄρα ἂν εἴη τούτοις δόξα. Κομιδῇ μὲν
οὖν. Οὐκοῦν ἔφαμεν ἐν τοῖς πρόσθεν, εἴ τι φανείη οἶον ἅμα
ὄν τε καὶ μὴ ὄν, τὸ τοιοῦτον μεταξὺ κεῖσθαι τοῦ εἰλικρινῶς
ὄντος τε καὶ τοῦ πάντως μὴ ὄντος, καὶ οὔτε ἐπιστήμην οὔτε
ἄγνοιαν ἐπ' αὐτῷ ἔσεσθαι, ἀλλὰ τὸ μεταξὺ αὐτῶν φανέν ἄγνοίας
καὶ ἐπιστήμης; Ὅρθως. Νῦν δέ γε πέφανται μεταξὺ τούτοις
δὲ δὴ καλοῦμεν δόξαν. Πέφανται.
E XXII. Ἐκεῖνο δὴ λείποισ' ἂν ἡμῖν εὔρεῖν, ὥς ἔοικε, τὸ
ἀμφοτέρων μετέχον, τοῦ εἶναί τε καὶ μὴ εἶναι, καὶ οὐδέτερον

legyen. Ha tehát a létező megismerhető, akkor az, a miről vélekedünk, másvalami-e, mint a létező? Persze, hogy más. Vajjon hát a nem-létezőre vonatkozik-e a vélekedés, vagy lehetetlenség még vélekedni is a nem-létezőről? Vizsgál meg csak. Nem valamire vonatkoztatja-e a vélekedő a véleményét? Vagy viszont lehetséges-e vélekedni és ugyanakkor semmiről se vélekedni? Ez lehetetlenség. Hanem hát legalább is egy bizonyos valamiről vélekedik úgy-e, a ki vélekedik? Persze. De a nem-létező csak nem nevezhető egy bizonyos valaminek, hanem a szó leghelyesebb értelmében csakis semminek. Mindenesetre. A nem-létezőnek pedig már szükségképpen nem-ismeretet tulajdonítunk s ismeretet a létezőnek? Helyes, viszonzta ő. Tehát se létezőre, se nem-létezőre nem vonatkozik a vélekedés. Persze hogy nem. És így nem-ismeret és ismeret se lehet a vélemény? Úgy látszik, nem. Vajjon rajtuk kívül van-e hát, mint olyan, a mely az ismeretet világosságban, a nem-ismeretet pedig homályosságban mulja felül? Egyik sem a kettő közül. De vajjon, folytattam tovább, nem látszik-e neked az ismeretnél homályosabb valaminek, a nem-ismeretnél pedig világosabbnak a vélekedés? Még pedig nagyon is, felelé ő rá. Ez pedig ott van kettejük között? Ott. Így tehát köztük van a vélekedés most már. D Természetesen. De nem mondtuk-e az előbbiekben, hogy ha valami egyszerre létezőnek, meg nem-létezőnek is találna látszani, akkor az ilyen ott volna a tiszta létező és az egyáltalán nem-létező között és nem járna vele se ismeret, se nem-ismeret, hanem csakis az, a mi viszont a nem-ismeret és az ismeret között volna látható? Helyes. És ime most éppen közöttük vettük azt észre, a mit véleménynek mondtunk. Persze hogy közöttük.

XXII. S így most már, a mint látszik, csakis annak a megtalálása maradna még számunkra hátra, a minek része van mind a kettejükben, u. m. a létben is, meg a nem-létben

εἰλικρινὲς ὀρθῶς ἂν προσαγορευόμενον, ἵνα ἐὰν φανῇ, δοξαστὸν αὐτὸ εἶναι ἐν δίκῃ προσαγορεύωμεν, τοῖς μὲν ἄκροις τὰ ἄκρα, τοῖς δὲ μεταξὺ τὰ μεταξὺ ἀποδιδόντες· ἢ οὐχ οὕτως; Οὕτως.

479 Τούτων δὴ ὑποκειμένων λεγέτω μοι, φήσω, καὶ ἀποκρινέσθω ὁ χρηστός, ὃς αὐτὸ μὲν καλὸν καὶ ἰδέαν τινὰ αὐτοῦ κάλλους μηδεμίαν ἡγεῖται ἀεὶ μὲν κατὰ ταῦτα ὡσαύτως ἔχουσιν, πολλὰ δὲ τὰ καλὰ νομίζει, ἐκείνος ὁ φιλοθεάμων καὶ οὐδαμῇ ἀνεχόμενος, ἂν τις ἐν τῷ καλὸν φῇ εἶναι καὶ δίκαιον, καὶ τᾶλλα οὕτω. τούτων γὰρ δὴ, ὦ ἄριστε, φήσομεν, τῶν πολλῶν καλῶν μὲν τι ἔστιν, ὃ οὐκ αἰσchrὸν φανήσεται; καὶ τῶν δικαίων, ὃ οὐκ ἄδικον; καὶ τῶν ὁσίων, ὃ οὐκ ἀνόσιον; Οὐκ, ἀλλ' ἀνάγκη,

B ἔφη, καὶ καλὰ πως αὐτὰ καὶ αἰσchrὰ φανῆναι, καὶ ὅσα ἄλλα ἐρωτᾷς. Τί δαί; τὰ πολλὰ διπλάσια ἤττον τι ἡμίσεα ἢ διπλάσια φαίνεται; Οὐδέν. Καὶ μεγάλα δὴ καὶ σμικρὰ καὶ κοῦφα καὶ βαρέα μὴ τι μᾶλλον, ἃ ἂν φήσωμεν, ταῦτα προσρηθῇσεται ἢ τάναντία; Οὐκ, ἀλλ' ἀεὶ, ἔφη, ἕκαστον ἀμφοτέρων ἔξεται.

Πότερον οὖν ἔστι μᾶλλον ἢ οὐκ ἔστιν ἕκαστον τῶν πολλῶν τοῦτο,

C ὃ ἂν τις φῇ αὐτὸ εἶναι; Τοῖς ἐν ταῖς ἐστιάσεσιν, ἔφη, ἐπαμφοτερίζουσιν ἔοικε, καὶ τῷ τῶν παίδων αἰνίγματι τῷ περὶ τοῦ εὐνούχου τῆς βολῆς πέρι τῆς νυκτερίδος, ᾧ καὶ ἐφ' οὗ αὐτὸν αὐτὴν αἰνίττονται βαλεῖν· καὶ γὰρ ταῦτα ἐπαμφοτερίζειν, καὶ οὐτ' εἶναι οὔτε μὴ εἶναι οὐδὲν αὐτῶν δυνατόν παγίως νοῆσαι,

is, s a mi éppen ezért jogosan tisztán egyikőjüknek se nevezhető; célunk pedig az volna, hogy, ha megelégnők, joggal nevezzük el olyannak, a miről vélekedhetünk s hogy a szélsőségeket a szélsőségekhez, a közöttük levőt pedig közibéjük soroljuk. Vagy nem így? De így. Ennek előre bocsájtása után álljon szót most már nekem, fogom mondani, és felel-
 479
 jen az a derék ember, a ki se a szépben magában, se magának a szépnek mindég ugyanúgy megmaradó eszméjében egyáltalán nem hiszen, de szép dolgot már sokat gondol, az a mindent látni szerető és a ki sohase nézi jó szemmel, ha valaki azt mondja, hogy csakis egy a szép és az igazságos és más egyéb ilyesféle. Mert hát van-e, édes szívem, kérdezzük majd tőle, e között a sok szép dolog között olyasvalami, a mi rútnak, az igazságosak közt, a mi igazságtalannak, s az isteniesek között, a mi nem-isteniesnek is ne látszana? Nincs, Bhanem hát szépnek is, meg rútnak is kell hébe-hóba neki látszania, mondotta ő, meg a többieknek is, a miket csak kérdezel. Hát az a sok kétszer-annyi dolog látszik-e valami felényivel kevesebbnek, mint a kétszer-annyi? Egy cseppel sem. Hát a nagy és kicsiny, a könnyű és nehéz dolgok vajjon annak nevezhetők-e inkább, a minek mondjuk is, vagy az ellenkezőjüknek? Korántsem, felelte ő rá, hanem mindegyikőjük mindég megmarad mind a két nevének. Vajjon tehát az-e inkább minden egyes dolog a sok közül, a minek csakugyan mondják is, vagy nem az? Ez a kérdés szakasztott olyan, mint azok a lakoma közben feladott kétértelmű rejtvények, felelte ő, meg a milyen a gyerekeknek az a találos meséje ²² a heréltnak a szárnyasegérre való kódobásáról, C a melyben rejtett kérdés, hogy mivel és hogy mire hajított. Mert hát bizony kétértelmű ám ez is s egyikőjükénél sem lehet se a létet, se a nem-létet, se mindakettőt együtt, se külön-külön az egyiket határozottan elgondolni. Hát tudod-e, kérdem én ekkor tőle, hogy mit csinálj velök, vagy hova

οὔτε ἀμφοτέρω οὔτε οὐδέτερον. Ἐχεις οὖν αὐτοῖς, ἦν δ' ἐγώ, ὅ τι χρήσει. ἢ ὅποι θήσεις καλλίω θέσιν τῆς μεταξὺ οὐσίας τε καὶ τοῦ μὴ εἶναι; οὔτε γάρ που σκληρώστερα μὴ ὄντος

Δ πρὸς τὸ μᾶλλον μὴ εἶναι φανήσεται, οὔτε φανότερα ὄντος πρὸς τὸ μᾶλλον εἶναι. Ἀληθέστατα, ἔφη. Εὐρήκαμεν ἄρα, ὥς ἔοικεν, ὅτι τὰ τῶν πολλῶν πολλὰ νόμιμα καλοῦ τε πέρι καὶ τῶν ἄλλων μεταξὺ που κυλινδεῖται τοῦ τε μὴ ὄντος καὶ τοῦ ὄντος εἰλικρινῶς. Εὐρήκαμεν. Προωμολογήσαμεν δέ γε, εἴ τι τοιοῦτον φανείη, δοξαστὸν αὐτὸ ἀλλ' οὐ γνωστὸν δεῖν λέγεσθαι, τῇ μεταξὺ δυνάμει τὸ μεταξὺ πλανητὸν ἀλισκόμενον. Ὁμολογήκα-

Ε μεν. Τοὺς ἄρα πολλὰ καλὰ θεωμένους, αὐτὸ δὲ τὸ καλὸν μὴ ὁρῶντας μὴδ' ἄλλω ἐπ' αὐτὸ ἄγοντι δυναμένους ἔπεσθαι, καὶ πολλὰ δίκαια, αὐτὸ δὲ τὸ δίκαιον μὴ, καὶ πάντα οὕτω, δοξάζειν φήσομεν ἅπαντα, γινώσκειν δὲ ὧν δοξάζουσιν οὐδέν. Ἀνάγκη, ἔφη. Τί δὲ αὖ τοὺς αὐτὰ ἕκαστα θεωμένους καὶ ἀεὶ κατὰ ταῦτα ὡσαύτως ὄντα; ἄρ' οὐ γινώσκειν ἀλλ' οὐ δοξάζειν; Ἀνάγκη καὶ ταῦτα. Οὐκοῦν καὶ ἀσπάζεσθαι τε καὶ φιλεῖν τού-

480 τοὺς μὲν ταῦτα φήσομεν, ἐφ' οἷς γνώσις ἐστίν, ἐκείνους δὲ ἐφ' οἷς δόξα; ἦν οὐ μνημονεύομεν, ὅτι φωνάς τε καὶ χρώας καλὰς καὶ τὰ τοιαῦτα ἔφαμεν τούτους φιλεῖν τε καὶ θεᾶσθαι, αὐτὸ δὲ τὸ καλὸν οὐδ' ἀνέχεσθαι ὥς τι ὄν; Μερνήμεθα. Μὴ οὖν τι πλημμελήσομεν φιλοδόξους καλοῦντες αὐτοὺς μᾶλλον ἢ φιλοσόφους, καὶ ἄρα ἡμῖν σφόδρα χαλεπανοῦσιν, ἂν οὕτω λέγωμεν;

illeszd be hát szebben őket, mint a lét és a nem-lét közötti dolgokat? Mert hát se homályosabbaknak nem fognak ők, mint a nem-lét, látszani, úgy, hogy inkább a nem-lét tünne fel rajtok, se világosabbaknak a létnél, úgy hogy ez volna **D** meg bennök inkább. Szent igaz, volt rá az ő válasza. Így hát, úgy látszik, már megtaláltuk, hogy a sokaságnak az a sokféle nézete a szépről, meg a többi egyebekről ott forog valahol a nem-létező és a valósággal létező között. Ezt már megtaláltuk. Már pedig eleve megegyeztünk abban, hogy, ha ilyesvalami tünne ki, akkor ezt csak vélhetőnek és nem megismerhetőnek kell állítani, a mennyiben a közöttük ide-oda bolygó dolgot a közöttük levő tehetséggel lehet felfogni. Persze hogy megegyeztünk. Azokról az emberekről tehát, a **E** kik sok szép dolgot szemlélnék ugyan, magát a szépet azonban nem látják, sem azt a másvalakit, a ki őket rá vezeti, követni nem bírják, s látnak viszont sok igazságos dolgot, de magát az igazságosságot nem, és így minden más egyebet is, azt fogjuk mondani, hogy vélekedni vélekednek ők mindenről, de ismerni bizony nem ismerik, a miről vélekednek. Szükségképpen, volt rá az ő felelete. És viszont mit azokról, a kik mindent önnönvalóságukban s az ő folyton-folyvást, ugyanazon létökben szemlélnék? Vajjon nem azt-e, hogy ismerik a dolgokat s nem csupán vélekednek róluk? Okvetetlenül ezt. S így azután azt is mondjuk majd úgy-e, hogy emezek abban lelik örömüket s azt szeretik, a miben ismeret van, amazok pedig, a miben vélemény? Vagy nem emlék-480 szünk már rá, hogy azt mondtuk,²³ hogy a szép hangokat, a szép színeket s az efféléket szeretik és szemlélgetik, de a szépet magát létezőnek meg se engedik? De emlékszünk. Csak talán nem követünk el hát hibát, hogy ha vélemény-ésismeret-kedvelőknek nevezzük el inkább őket? S vajjon fognak-e ők szörnyen haragudni reánk, ha ezt mondjuk róluk? Nem fognak, már hogyha rám hallgatnak; mert az igazra nem

Οὐκ, ἂν γ' ἐμοὶ πείθωνται, ἔφη· τῷ γὰρ ἀληθεῖ χαλεπαίνειν οὐ θέμις. Τοὺς αὐτὸ ἄρα ἕκαστον τί ὄν ἀσπαζομένους φιλοσόφους ἄλλ' οὐ φιλοδόξους κλητέον; Παντάπασι μὲν οὖν.

ς'.

- 484 I. Οἱ μὲν δὴ φιλόσοφοι, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, καὶ οἱ μὴ διὰ μακροῦ τινὸς διεξελθόντες λόγου μόγισ πῶς ἀνεφάνησαν οἷ εἰσιν ἑκάτεροι. Ἵσως γάρ, ἔφη, διὰ βραχέος οὐ ῥάδιον. Οὐ φαίνεται, εἶπον· ἐμοὶ γοῦν ἔτι δοκεῖ ἂν βελτιόνως φανῆναι, εἰ περὶ τούτου μόνου ἔδει ῥηθῆναι, καὶ μὴ πολλὰ τὰ λοιπὰ διελθεῖν μέλλοντι κατόψεσθαι, τί διαφέρει βίος δίκαιος ἀδίκου.
- B Τί οὖν, ἔφη, τὸ μετὰ τοῦτο ἡμῖν; Τί δ' ἄλλο, ἦν δ' ἐγώ, ἢ τὸ ἐξῆς; ἔπειδὴ φιλόσοφοι μὲν οἱ τοῦ ἀεὶ κατὰ ταῦτά ὡσαύτως ἔχοντος δυνάμενοι ἐφάπτεσθαι, οἱ δὲ μὴ ἄλλ' ἐν πολλοῖς καὶ πάντως ἴσχουσι πλανώμενοι οὐ φιλόσοφοι, ποτέρους δὴ δεῖ πόλεως ἡγεμόνας εἶναι; Πῶς οὖν λέγοντες ἂν αὐτό, ἔφη, μετρίως λέγοιμεν; Ὅποτεροι ἂν, ἦν δ' ἐγώ, δυνατοὶ φαίνωνται φυλάξαι νόμους τε καὶ ἐπιτηδεύματα πόλεων, τούτους καθιστάναι φύλακας.
- C Ὅρθῶς, ἔφη. Τόδε δέ, ἦν δ' ἐγώ, ἄρα δῆλον, εἴτε τυφλὸν εἴτε ὁξὺ ὁρῶντα χρὴ φύλακα τηρεῖν ὅτιοῦν; Καὶ πῶς, ἔφη, οὐ δῆλον; Ἡ οὖν δοκοῦσί τι τυφλῶν διαφέρειν οἱ τῷ ὄντι τοῦ ὄντος ἑκάστου ἐστερημένοι τῆς γνώσεως, καὶ μηδὲν ἐναργὲς ἐν

szabad ám haragudniok. Így tehát azokat, a kik minden létezőben örömrüket lelők, bölcsesség-kedvelőknek, de nem vélemény-kedvelőknek kell neveznünk? Mindenesetre.

HATODIK KÖNYV.

I. A mi tehát a bölcsességkedvelőket illeti, édes Glau-
 kon, meg a kik nem azok, folytattam én tovább, csakis
 most, hogy ezen a hosszú vizsgálódáson keresztülestek, sült
 ki nagynehezen, hogy kicsodák mindaketten. Mert talán rö-
 vid vizsgálódás alapján nem volt könnyű dolog, felelte ő
 erre. Nem hiszem, mondom én erre neki; már én legalább
 azt gondolom, hogy még jobban kitűnt volna, ha csakis
 erről kellett volna beszélnünk s nem még sok más egyebet
 is átvennünk, ha meg akartuk tudni, hogy miben különbö-
 zik hát az igazságos élet az igazságtalantól. És ez után az-
 tán, kérdezte ő, mit kell majd megvizsgálunk? Ugyan mit
 mást, viszonoztam én, mint a mi utána következik? Mivel
 bölcsességkedvelő az, a ki fel bírja az önmagával mindig
 egyenlőt s ugyanazon a módon viselkedőt fogni, az pedig, a
 ki ezt nem tudja, hanem a mindenféleképpen viselkedő sok
 dolog közt ide-oda bukdácsol, nem bölcsességkedvelő, vajjon
 melyikőjüknek kell most már az államot vezetnie? Hogy
 határozzuk meg ezt a dolgot most már, hogy teljesen nyélbe
 üssük? Úgy, feleltem én erre, hogy a melyikőjük képesnek
 látszik az állam törvényeinek és intézkedéseinek megőrzé-
 sére, azt állítsuk oda örnek. Helyes, jegyezte meg ő rá. Hát
 ez a következő világos dolog-e, kérdem én tovább, hogy
 vajjon a vaknak, vagy az éles szeműnek kell-e örként vala-
 mire vigyáznia? Már hogyne volna világos, mondotta ő rá.
 S vajjon azt hiszed most már, hogy különbözik csak vala-
 mit is a vak embertől, a ki a valóságban meg van fosztva

τῇ ψυχῇ ἔχοντες παράδειγμα, μηδὲ δυνάμενοι ὥσπερ γραφεῖς εἰς τὸ ἀληθέστατον ἀποβλέποντες κἀκεῖσε ἀεὶ ἀναφέροντες τε **Δ** καὶ θεώμενοι ὡς οἷόν τε ἀκριβέστατα, οὕτω δὴ καὶ τὰ ἐνθάδε νόμιμα καλῶν τε πέρι καὶ δικαίων καὶ ἀγαθῶν τίθεσθαι τε, ἐὰν δέῃ τίθεσθαι, καὶ τὰ κείμενα φυλάττοντες σώζειν; Οὐ μὰ τὸν Δία, ἣ δ' ὅς, οὐ πολὺ τι διαφέρει. Τούτους οὖν μᾶλλον φύλακας στησόμεθα, ἢ τοὺς ἐγνωκότες μὲν ἕκαστον τὸ ὄν, ἐμπερίᾳ δὲ μηδὲν ἐκείνων ἐλλείποντας μηδ' ἐν ἄλλῃ μηδενὶ μέρει ἀρετῆς ὑστεροῦντας; Ἄτοπον μὲντ' ἂν, ἔφη, εἴη ἄλλους αἰρεῖσθαι, εἴ γε τᾶλλα μὴ ἐλλείποιντο· τούτῳ γὰρ αὐτῷ σχεδὸν τι ⁴⁸⁵ τῷ μεγίστῳ ἂν προέχοιεν. Οὐκοῦν τοῦτο δὴ λέγωμεν, τίνα τρόπον οἷοί τ' ἔσονται οἱ αὐτοὶ κἀκεῖνα καὶ ταῦτα ἔχειν; Πάνυ μὲν οὖν. Ὁ τοίνυν ἀρχόμενοι τούτου τοῦ λόγου ἐλέγομεν, τὴν φύσιν αὐτῶν πρῶτον δεῖν καταμαθεῖν· καὶ οἶμαι, ἐὰν ἐκείνην ἱκανῶς ὁμολογήσωμεν, ὁμολογήσειν καὶ ὅτι οἷοί τε ταῦτα ἔχειν οἱ αὐτοί, ὅτι τε οὐκ ἄλλους πόλεων ἡγεμόνας δεῖ εἶναι ἢ τούτους. Πῶς;

Π. Τοῦτο μὲν δὴ τῶν φιλοσόφων φύσεων πέρι ὁμολογήσθω **Β** ἡμῖν, ὅτι μαθημάτων γε ἀεὶ ἐρῶσιν, ὃ ἂν αὐτοῖς δηλοῖ ἐκείνης τῆς οὐσίας τῆς ἀεὶ οὔσης καὶ μὴ πλανωμένης ὑπὸ γενέσεως καὶ φθορᾶς. Ὁμολογήσθω. Καὶ μὴν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ὅτι πάσης αὐτῆς, καὶ οὔτε σμικροῦ οὔτε μεζονος οὔτε τιμιωτέρου

minden létezőnek ismeretétől s a kinek nincs semmi felismerhető minta a lelkében s a ki nincs is olyan helyzetben, mint pl. a festők, a kik az igazi valóságra pillantgatnak s mindegyre csak reá hivatkoznak s a legpontosabban meg-D figyelik, hogy így aztán eltalálják a szépnek, igaznak és jónak itt uralkodó törvényszerűségeit, már t. i. a mikor el kell találniok, s ha eltalálták, megőrizték és megvédelmezzék. Zeus uccse, hogy nem, mondotta ő, bizony nem sokat különbözik tőle. Ezt teszszük-e hát meg örömeztőbb örnek, vagy azt, a ki minden létezőt megismert s tapasztalat dolgában nem messze marad ám el ő mögöttük, sem az erénynek más egyéb részében nem áll náluk hátrább? Már bizony csak örültség volna más emberfiát választani, adta ő feleletül, ha ugyan már a többiben sem marad hátra. Mert hiszen körülbelül éppen ez volna az a legnagyobb dolog, a mivel felülmulná őket. Most meg már arra feleljünk meg, 485 úgy-e, hogy miképpen lesz majd képes ez az ember arra is, meg erre is egyszersmind? Mindenesetre. A mint tehát ennek a fejtegetésünknek a bevezetésében ' mondottuk, legelőször is a természetökkel kell megismerkednünk. S mikor aztán eléggé dülőre jutottunk benne egymással, akkor azt hiszem, majd csak dülőre jutunk abban is, hogy szert tudnak bizony ők tenni ezekre a dolgokra, s hogy senkinek sem szabad másnak az állam örévé lennie, csakis nekik. Hogy-hogy?

II. Ez legyen hát a bölcseségkedvelők természetének dolgában a mi szent megállapodásunk, az, hogy szeretik B bizony ők mindig azt a tanulnivalót, a mely megmutat nekik valamit abból az örökké létező valóságból, mely nem tévelyeg keresztül-kasul a létesülésen és megsemmisülésen. Legyen hát ez a megállapodásunk. Aztán meg az, folytatam én, hogy ők ezt teljes egészében szeretik és sem egy kicsike, sem egy nagyobb, sem egy értékesebb, vagy értékteleőbb részt szántszándékkal el nem hanyagolnak belőle

οὔτε ἀτιμωτέρου μέρους ἐκόντες ἀφίενται, ὥσπερ ἐν τοῖς πρόσθεν περί τε τῶν φιλοτίμων καὶ ἐρωτικῶν διήλθομεν. Ὅρθως, ἔφη, λέγεις. Τόδε τοίνυν μετὰ τοῦτο σκόπει εἰ ἀνάγκη ἔχειν πρὸς τούτῳ ἐν τῇ φύσει, οἳ ἂν μέλλωσιν ἔσεσθαι οἷους ἐλέγομεν. Τὸ ποῖον; Τὴν ἀψεύδειαν καὶ τὸ ἐκόντας εἶναι μηδαμῇ προσδέχεσθαι τὸ ψεῦδος, ἀλλὰ μισεῖν, τὴν δ' ἀλήθειαν στέργειν. Εἰκός γ', ἔφη. Οὐ μόνον γε, ὦ φίλε, εἰκός, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἀνάγκη τὸν ἐρωτικῶς τοῦ φύσει ἔχοντα πᾶν τὸ ξυγγενές τε καὶ οἰκεῖον τῶν παιδικῶν ἀγαπᾶν. Ὅρθως, ἔφη. Ἡ οὖν οἰκειότερον σοφία τι ἀληθείας ἂν εὖροις. Καὶ πῶς; ἡ δ' ὅς. Ἡ οὖν δυνατὸν εἶναι τὴν αὐτὴν φύσιν φιλόσοφόν τε καὶ φιλοψευδῆ; Οὐδαμῶς γε. Τὸν ἄρα τῷ ὄντι φιλομαθῇ πάσης ἀληθείας δεῖ εὐθὺς ἐκ νέου ὅ τι μάλιστα ὀρέγεσθαι. Παντελῶς γε. Ἀλλὰ μὴν ὅτῳ γε εἰς ἓν τι αἰ ἐπιθυμία σφόδρα ῥέπουσιν, ἴσμεν πού ὅτι εἰς τᾶλλα τούτῳ ἀσθενέστεραι, ὥσπερ ῥεῦμα ἐκεῖσε ἀπωχετευμένον. Τί μὴν; Ὡς δὴ πρὸς τὰ μαθήματα καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον ἐρρυνήκασι, περὶ τὴν τῆς ψυχῆς. οἶμαι, ἡδονὴν αὐτῆς καθ' αὐτὴν εἶεν ἄν, τὰς δὲ διὰ τοῦ σώματος ἐκλείπειεν, εἰ μὴ πεπλασμένως ἀλλ' ἀληθῶς φιλόσοφός τις εἴη. Μεγάλῃ ἀνάγκῃ. Σώφρων μὴν ὅ γε τοιοῦτος καὶ οὐδαμῇ φιλοχρήματος· ὧν γὰρ ἕνεκα χρήματα μετὰ πολλῆς δαπάνης σπουδάζεται, ἄλλῳ 486 τινὶ μᾶλλον ἢ τούτῳ προσήκει σπουδάζειν. Οὕτως. Καὶ μὴν

a mint ezt a becsvágyó és szerelmes emberekről már előbb is előadtuk. Helyesen beszélsz, mondotta ő erre. Ez után meg azt vizsgálj meg most már, hogy vajjon azoknak a természetében, a kiknek olyanoknak kell lenniök, a melyeknek mondottuk, meg kell-e még e mellett lennie ennek C a dolognak is? Ugyan minek? Az igazságszeretetnek és hogy készakarva sehogy se engedjék meg maguknak a hazugságot, hanem gyűlöljék és csakis az igazságot szeressék. Körülbelül meg, mondotta ő. Bizony nem csak körülbelül, drága barátom, hanem egészen okvetetlenül kell szeretnie a szerelmes természetű embernek mindazt, a mi rokon a szerelme tárgyával és hozzája tartozik. Helyes, jegyezte meg ő rá. S vajjon találhatnál-e valamit, a mi jobban hozzá tartozik a bölcseséghez, mint az igazságosság? Már hogyan is? volt az ő felelete. Vajjon lehetséges dolog-e hát, hogy ugyanaz az egy természet a bölcsiséget is, meg a hazugságot is szeresse? Semmiesetre sem. A valósággal tanulnivaló embernek tehát már mindjárt ifjú korától kezdve a lehető legjobban kell minden igazság után törekednie. Kell bizony minden áron. Ámde a kinek a vágyai nagy erővel csakis egy bizonyos valamire irányulnak, erről már tudjuk, hogy a többi dolgokra csak annál gyöngébbek, mint valami folyó, a melyet oda vezettek le. Persze. A kinél most már a tanulnivalókra s minden ilyesfélékre irányultak, annál azt hiszem, hogy a maga valóságában magának a léleknek a gyönyöréltétele szolgálnak, a testieket pedig el-elhanyagolgatják, már t. i. ha valaki nem csak úgy látszathoz, E hanem valósággal bölcseségkedvelő. Okvetetlenül. S önmegtartóztató bizony aztán az ilyen ember s egyáltalában nem kincsrevágyó; mert hiszen, a minek a kedvéért olyan hübele-balázs töri magát valaki a kincsért, ez inkább egy másvalakihez, mint épp ő hozzá illő önmagatörés. Úgy van. S meg kell most már a következőt is vizsgálnunk, ha meg 486

που καὶ τότε δεῖ σκοπεῖν, ὅταν κρίνειν μέλλης φύσιν φιλόσο-
φόν τε καὶ μὴ. Τὸ ποῖον; Μὴ σε λάθῃ μετέχουσα ἀνελευθε-
ρίας· ἐναντιώτατον γάρ που σμικρολογία ψυχῇ μελλούσῃ τοῦ
ὅλου καὶ παντός ἀεὶ ἐπορεύεσθαι θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου.
Ἀληθέστατα, ἔφη. Ἦι οὖν ὑπάρχει διανοία μεγαλοπρέπεια καὶ
θεωρία παντός μὲν χρόνου, πάσης δὲ οὐσίας, οἷόν τε οἶε τούτω
B μέγα τι δοκεῖν εἶναι τὸν ἀνθρώπινον βίον; Ἀδύνατον, ἦ δ' ὅς.
Οὐκοῦν καὶ θάνατον οὐ δεινόν τι ἡγήσεται ὁ τοιοῦτος; Ἦκιστά
γε. Δειλῇ δὴ καὶ ἀνελευθέρῳ φύσει φιλοσοφίας ἀληθινῆς, ὥς
ἔοικεν, οὐκ ἂν μετείῃ. Οὐ μοι δοκεῖ. Τί οὖν; ὁ κόσμος καὶ
μὴ φιλοχρήματος μηδ' ἀνελεύθερος μηδ' ἀλαζών μηδὲ δειλὸς
ἔσθ' ὅπη ἂν δυσξέμβολος ἢ ἄδικος γένοιτο; Οὐκ ἔστιν. Καὶ
τοῦτο δὴ ψυχὴν σκοπῶν φιλόσοφον καὶ μὴ εὐθύς νέου ὄντος
ἐπισκέφει, εἰ ἄρα δικαία τε καὶ ἡμερος ἢ δυσκοινώνητος καὶ
ἀγρία. Πάνυ μὲν οὖν. Οὐ μὴν οὐδὲ τότε παραλείψεις, ὥς
C ἐγφῶμαι. Τὸ ποῖον; Εὐμαθὴς ἢ δυσμαθὴς· ἢ προσδοκᾷ ποτέ
τινὰ τι ἱκανῶς ἂν στέρεξαι, ὃ πράττων ἂν ἀλγῶν τε πράττοι καὶ
μόγις σμικρὸν ἀνύτων; Οὐκ ἂν γένοιτο. Τί δ'; εἰ μηδὲν ὧν
μάθοι σώζειν δύναιτο, λήθης ὧν πλέως, ἅρ' ἂν οἷός τ' εἴη
ἐπιστήμης μὴ κενὸς εἶναι; Καὶ πῶς; Ἀνόνητα δὴ πονῶν οὐκ,
οἶε, ἀναγκασθήσεται τελευτῶν αὐτόν τε μισεῖν καὶ τὴν τοιαύτην
D πράξιν; Πῶς δ' οὐ; Ἐπιλήσμονα ἄρα ψυχὴν ἐν ταῖς ἱκανῶς
φιλοσόφοις μὴ ποτε ἐγκρίνωμεν, ἀλλὰ μνημονικὴν αὐτὴν ζητῶ-

akarod itélni, hogy ugyan bölcseségkedvelő természet-e valamelyik, vagy sem. Ugyan mit? Hogy a nélkül, hogy észrevennéd, nincs-e szolgálalkúséggal párosulva. Mert hát a kicsinyeskedés a lehető legnagyobb ellentéte az olyan léleknek, a mely az isteniből is, emberiből is mindég csak a teljes egész után akar sóvárogni. Szent igaz, mondotta ő rá. Tehát lehetségesnek tartod-e, hogy az olyan lélek előtt, a melynek a nagyszerűség s minden időnek és minden létnek a szemlélete áll rendelkezésére, az ilyen előtt valami nagy **B** dolognak látszik az emberi élet? Ez lehetetlenség, felelte ő. Így tehát a halált se tartja az ilyen majd valami rettenetes dolognak? A legkevésbé sem. A gyáva és szolgálalkú természetnek tehát, úgy látszik, nem lehet része a valódi bölcseségszeretetben. Azt hiszem, hogy nem. Hát a tisztességes, nem kincsrevágyó, se nem szolgálalkú, hengegő vagy gyáva lehet-e valamiképpen megférhetetlen és igazságtalan? Nem lehet. Így hát a bölcseségkedvelő és nem kedvelő ember vizsgálása alkalmával mindjárt ifjúságától kezdve azt is meg fogod nézni, hogy vajjon igazságos és szelid lelkű-e, vagy megférhetetlenül durva? Mindenestre, hogy meg. De azt hiszem, hogy ezt a következőt se hagyod majd figyelmen kívül. Melyiket? Hogy van-e a ta- **C** nulásra esze, vagy nincs. Vagy azt hiszed, hogy eléggé fog valaki szeretni olyasvalamit, a mit fájdalommal tesz, ha teszi s a miben csak alig-alig ér el valami kis eredményt? Ez nem igen lehetséges. És ha abból, a mit megtanult, semmit se tudna megtartani, mert csupa feledékenység, vajjon nem volna-e akkor az ilyen megfosztva a tudástól? Már hogyne? És mit gondolsz, hogy hasztalanul fáradozván most már nem volna-e végtére is kénytelen meggyűlölni önmagát is, meg az ilyen foglalkozást is? Már hogyne **D** volna? A feledékeny lelket tehát bizony soha se soroljuk az elegendőképpen bölcseségkedvelők közé, hanem annak,

μεν δεῖν εἶναι. Παντάπασι μὲν οὖν. Ἄλλ' οὐ μὴν τό γε τῆς ἀμούσου τε καὶ ἀσχήμονος φύσεως ἄλλοσέ ποι ἂν φαῖμεν ἔλκειν ἢ εἰς ἀμετρίαν. Τί μὴν; Ἀλήθειαν δὲ ἀμετρία ἡγεῖ συγγενῇ εἶναι ἢ ἑμμετρία; Ἐμμετρία. Ἐμμετρον ἄρα καὶ εὐχαριν ζητῶμεν πρὸς τοῖς ἄλλοις διάνοιαν φύσει, ἣν ἐπὶ τὴν τοῦ ἔντος ἰδέαν ἐκάστου τὸ αὐτοφυὲς εὐάγωγον παρέξει. Πῶς δ' οὐ; Τί οὖν; μὴ πη δοκοῦμέν σοι οὐκ ἀναγκαῖα ἕκαστα διεληλυθέναι καὶ ἐπόμενα ἀλλήλοις τῇ μελλούσῃ τοῦ ἔντος ἱκανῶς τε καὶ τελέως ψυχῇ μεταλήψεσθαι; Ἀναγκαιότατα μὲν οὖν, 487 ἔφη. Ἔστιν οὖν ὅπῃ μέμψει τοιοῦτον ἐπιτηδεύμα, ὃ μὴ ποτ' ἂν τις οἷός τε γένοιτο ἱκανῶς ἐπιτηδεῦσαι, εἰ μὴ φύσει εἴη μνημόνων, εὐμαθῆς, μεγαλοπρεπῆς, εὐχαρις, φίλος τε καὶ συγγενῆς ἀληθείας, δικαιοσύνης, ἀνδρείας, σωφροσύνης; Οὐδ' ἂν ὁ Μῶμος, ἔφη, τό γε τοιοῦτον μέμφαιτο. Ἄλλ', ἣν δ' ἐγώ, τελειωθεῖσι τοῖς τοιούτοις παιδείᾳ τε καὶ ἡλικίᾳ ἄρα οὐ μόνους ἂν τὴν πόλιν ἐπιτρέποις;

III. Καὶ ὁ Ἀδεύμαντος, ὦ Σώκρατες, ἔφη, πρὸς μὲν ταῦτά B σοι οὐδεὶς ἂν οἷός τ' εἴη ἀντειπεῖν· ἀλλὰ γὰρ τοιόνδε τι πάσχουσιν οἱ ἀκούοντες ἐκάστοτε ἃ νῦν λέγεις· ἡγοῦνται δι' ἀπειρίαν τοῦ ἐρωτᾶν καὶ ἀποκρίνεσθαι ὑπὸ τοῦ λόγου παρ' ἕκαστον τὸ ἐρώτημα σμικρὸν παραγόμενοι, ἀθροισθέντων τῶν σμικρῶν ἐπὶ τελευτῆς τῶν λόγων μέγα τὸ σφάλμα καὶ ἐναντίον τοῖς πρώτοις ἀναφαίνεσθαι, καὶ ὥσπερ ὑπὸ τῶν πεττεύειν δεινῶν οἱ C μὴ τελευτῶντες ἀποκλείονται καὶ οὐκ ἔχουσιν ὅ τι φέρωσιν,

a melyet mi keresünk, jó emlékező tehetségűnek kell ám lennie. Mindenesetre. De azt még sem lehetne tán állítanunk, hogy a nem-zenei és illetlen természetnek másvalahova húz a mivoltja, mint a mértékletlenséghez? Már miért nem? Az igazságosságot a mértékletlenséggel tartod-e rokonnak, vagy a mértékességgel? A mértékességgel. Így tehát más egyebek mellett még természettől mértéktartó és kedves lelkületet keresünk, már mint a melyet természetes tanulékonyasága minden létezőnek a látványára alkalmassá tud tenni. Már hogyan? Hát aztán azt hiszed, hogy valahogyan nem csupa szükséges és egymáshoz tartozó dolgokat fejtegetünk annak a léleknek a számára, a mely a létezőt elegendőképpen és tökéletesen hatalmába akarja keríteni? Persze, hogy csupa szükségeseket, mondotta ő. Fogod-e hát valamiképp ócsárolni az afféle foglalkozást, a melyet soha semelyik emberfia se tudna kellőképp gyakorolni, ha nem volna már természettől jó emlékező tehetségű, tanulékony, nemes lelkű, kedves, az igazságnak, jogosságnak, vitézségnek, önmegtartóztatásnak jó barátja és rokona? De nem ám, még maga Momos² se ócsárolhatná bizony az ilyen dolgot, volt rá az ő felelete. Hanem folytattam én, a nevelésőknél és életkoruknál fogva megtökéletesedett ilyen emberekre talán nem csak az államot biznád?

III. Erre aztán így felelt Adeimantos: már édes Sokrates, ebben ugyan senkifia se tudna ellenmondani neked; hanem hát mégis, a kik e mostani szavaidat hallják, mindannyian ilyesvalamit éreznek, t. i. azt hiszik, hogy a fejtegetés folyamán a kérdezgetésben és felelgetésben való járatlanságuk miatt egy kicsikét minden egyes kérdésnél eltérnek a dologtól. Összegyűlvén pedig a sok kicsi, kisül a játék végén a nagy tévedés s az előbbieknél az ellenkezője s mint az ostáblajátékosok³ közt végtére is megfogják az ügyetleneket, úgy, hogy azt se tudják, hova húzzanak: szá- C

οὕτω καὶ σφεῖς τελευτώντες ἀποκλείεσθαι, καὶ οὐκ ἔχειν ὃ τι λέγωσιν ὑπὸ πεττείας αὐτῆς τινὸς ἐτέρας, οὐκ ἐν ψήφοις ἀλλ' ἐν λόγοις· ἐπεὶ τό γε ἀληθὲς οὐδέν τι μᾶλλον ταύτῃ ἔχειν. λέγω δ' εἰς τὸ παρὸν ἀποβλέψας. νῦν γὰρ φαίη ἂν τίς σοι λόγῳ μὲν οὐκ ἔχειν καθ' ἕκαστον τὸ ἐρωτώμενον ἐναντιοῦσθαι, D ἔργῳ δὲ ὁρᾶν, ὅσοι ἂν ἐπὶ φιλοσοφίαν ὁρμήσαντες μὴ τοῦ πε- παιδεῦσθαι ἕνεκα ἀφάμενοι νέοι ὄντες ἀπαλλάττωνται, ἀλλὰ μακρότερον ἐνδιατρίψωσι, τοὺς μὲν πλείστους καὶ πάνυ ἄλλοκό- τους γιγνομένους, ἵνα μὴ παμπονήρους εἴπωμεν, τοὺς δ' ἐπιει- κεστάτους δοκοῦντας ὅμως τοῦτό γε ὑπὸ τοῦ ἐπιτηδεύματος οὐ σὺ ἐπαινεῖς πάσχοντας, ἀχρήστους ταῖς πόλεσι γιγνομένους. καὶ ἐγὼ ἀκούσας, Οἷε οὖν, εἶπον, τοὺς ταῦτα λέγοντας ψεύδεσθαι; Οὐκ οἶδα, ἢ δ' ὅς, ἀλλὰ τὸ σοὶ δοκοῦν ἡδέως ἂν ἀκούοιμι. E Ἀκούεις ἂν, ὅτι ἔμοιγε φαίνονται τᾷληθῇ λέγειν. Πῶς οὖν, ἔφη, εὖ ἔχει λέγειν, ὅτι οὐ πρότερον κακῶν παύσονται αἱ πόλεις, πρὶν ἂν ἐν αὐταῖς οἱ φιλόσοφοι ἄρξωσιν, οὓς ἀχρήστους ὁμολο- γοῦμεν αὐταῖς εἶναι; Ἐρωτᾷς, ἦν δ' ἐγώ, ἐρώτημα δεόμενον ἀποκρίσεως δι' εἰκόνος λεγομένης. Σὺ δέ γε, ἔφη, οἶμαι, οὐκ εἴωθας δι' εἰκόνων λέγειν.

IV. Εἶεν, εἶπον· σκώπτεις ἐμβεβληκῶς με εἰς λόγον οὕτω 488 δυσαπόδεικτον; ἄκουε δ' οὖν τῆς εἰκόνος, ἵν' ἔτι μᾶλλον ἴδῃς, ὥς γλίσχρως εἰκάζω. οὕτω γὰρ χαλεπὸν πάθος τῶν ἐπιεικε- στάτων, ὃ πρὸς τὰς πόλεις πεπόνθασιν, ὥστε οὐδ' ἔστιν ἐν οὐδέν

kasztott így szorítják kelepcébe végre őket is, úgy, hogy nem tudják, mit is mondjanak, már mint e miatt a másik ostáblajáték miatt, persze nem kövekkel, hanem szavakkal; mert hát az igazsággal sem igen áll másképpen a dolog. Mondom pedig ezt a jelen esetnek szemügyre vételével. Mert íme most azt mondhatná neked valaki, hogy beszéd közben persze nem tud minden egyes kérdésedre szembe szállni veled, de a valóságban igenis látja, hogy a kik a bölcseségszeretetnek adták át magukat s neveltetésök kedvéért fiatal korukban adván rá a fejöket nem hagytak fel vele, hanem még továbbra is egyre gyakorolgatták, azok bizony a legtöbben nagyon is különös, hogy ne mondjam, testestől-lelkestől gonosz emberekké lesznek; azok pedig, a kik a legderekabbnak látszanak ugyan, de részt vesznek abban a te olyannyira magasztalगतod foglalkozásban, használhatatlanokká válnak az államra nézve. S ezt hallva én így szólottam: És azt hiszed, hogy hazudnak, a kik ezt mondják? Nem tudom, felelte ő rá; a te nézetedet szeretném hallani róla. Akkor meghallanád, hogy énnekem leg-alább igenis úgy tetszik, hogy igazat beszélnek. Hát hogy lehet akkor helyes, kérdi ő erre, az az állítás, hogy csakis akkor szabadulnak meg az államok bajaiktól, a mikor majd a bölcseségkedvelők uralkodnak bennök? Hiszen épp abban állapotunk meg róluk, hogy használhatatlanok rájuk nézve! Olyan kérdést feszegetsz, mondom én ekkor neki, a mely egy hasonlatban adott feleletre szorúl. Már pedig te, jegyzi meg ő erre, úgy gondolom, nem igen szoktál hasonlatokban beszélni.

IV. Jól van, mondom én most neki; még gúnyolódol, hogy ebbe a fogas kérdésbe bonyolítottál? Halld hát a hasonlatomat, hogy még jobban lásd, mily szűken terem nálam a hasonlat. Mert oly ügyes-bajos azoknak a legderekabbnak az állapota, a melyben az állammal szemben

ἄλλο τοιοῦτον πεπονθός, ἀλλὰ δεῖ ἐκ πολλῶν αὐτὸ ξυναγαγεῖν εἰκάζοντα καὶ ἀπολογούμενον ὑπὲρ αὐτῶν, οἷον οἱ γραφεῖς τραγελάφους καὶ τὰ τοιαῦτα μιγνύοντες γράφουσι. νόησον γὰρ τοιοῦτον γένόμενον εἴτε πολλῶν νεῶν περί εἴτε μιᾶς· ναύκληρον

Β μεγέθει μὲν καὶ ῥώμῃ ὑπὲρ τοὺς ἐν τῇ νηϊ πάντας, ὑπόκωφον δὲ καὶ ὀρῶντα ὡσαύτως βραχύ τι καὶ γινώσκοντα περὶ ναυτικῶν ἕτερα τοιαῦτα, τοὺς δὲ ναύτας στασιάζοντας πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς κυβερνήσεως, ἕκαστον οἰόμενον δεῖν κυβερνᾶν, μήτε μαθόντα πώποτε τὴν τέχνην μήτε ἔχοντα ἀποδείξει διδάσκαλον ἑαυτοῦ μηδὲ χρόνον ἐν ᾧ ἐμάνθανε, πρὸς δὲ τούτοις φάσκοντας μηδὲ διδακτὸν εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὸν λέγοντα ὡς διδακτὸν ἐτοί-

Γ μους κατατέμνειν, αὐτοὺς δὲ αὐτῷ ἀεὶ τῷ ναυκλήρῳ περιεχεῖσθαι δεομένους καὶ πάντα ποιοῦντας, ὅπως ἂν σφίσι τὸ πηδάλιον ἐπιτρέψῃ, ἐνίοτε δ' ἂν μὴ πείθωσιν ἀλλὰ ἄλλοι μᾶλλον, τοὺς μὲν ἄλλους ἢ ἀποκτινύνοντας ἢ ἐκβάλλοντας ἐκ τῆς νεῶς, τὸν δὲ γενναῖον ναύκληρον μανδραγόρα ἢ μέθη ἢ τινι ἄλλῳ ἐμποδίσαντας τῆς νεῶς ἄρχειν χρωμένους τοῖς ἐνοῦσι, καὶ πίνοντάς τε καὶ εὐωχομένους πλεῖν ὡς τὸ εἶκος τοὺς τοιούτους,

Δ πρὸς δὲ τούτοις ἐπαινοῦντας ναυτικὸν μὲν καλοῦντας καὶ κυβερνητικὸν καὶ ἐπιστάμενον τὰ κατὰ ναῦν, ὅς ἂν ξυλλαμβάνειν δεινός ἦ, ὅπως ἄρξουσιν ἢ πείθοντες ἢ βιαζόμενοι τὸν ναύκληρον, τὸν δὲ μὴ τοιοῦτον φέγοντας ὡς ἄχρηστον, τοῦ δὲ ἀληθινοῦ κυβερνήτου περί μηδ' ἐπαίοντες, ὅτι ἀνάγκη αὐτῷ τὴν ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι ἐνιαυτοῦ καὶ ὥρων καὶ οὐρανοῦ καὶ ἄστρον καὶ πνευ-

sínylődnék, hogy igazán nincsen párja az ő szenvedő állapotuknak. A ki tehát ezt összehasonlítja, őket pedig védelmezi, annak ugyan sok dolgot kell egybevetnie egymással, mint a hogy pl. a festők bakszarvasokat⁴ s más efféle keverékeket festenek. Gondold el ugyanis a következő esetet, már akár sok hajóról, akár egyről. Képzeld el egy hajóskapitányt, a ki termetre és erőre fölötte áll ugyan az egész hajósnépségnek⁵, de félig süket, épp így rövidlátó s más-**B** különben a hajóval való bánásmód dolgában is ily gyöngelábon áll a tudománya, a hajósnépség meg egyenetlenkedik egymással a kormányzás miatt, mindegyikőjük azt hiszi, hogy neki kell kormányoznia, pedig se nem tanulta soha ezt a mesterséget, se meg nem bírja mondani a tanítóját, vagy az idejét, a mikor tanulta s hozzá még hogy egyre csak azt mondogatja, hogy ez el se sajátítható, sőt a ki el-**C** sajátíthatónak mondja, azt kész akár szét is darabolni; azután meg [képzeld el], hogy egyre ott ül a legénység a kapitánya nyakán a könyörgéseivel és megmozgat eget-földet, hogy csak bizza rájuk a kormányrudat, néha pedig, mikor nem ők vehetik rá, hanem mások, ezeket a másokat vagy megölik, vagy kidobják a hajóból s a derék hajóskapitányt maszlagos itallal, vagy dőzsölés közben, vagy más egyéb úton-módon ártalmatlanná teszik s a hajót a benne ülők segítségével ők igazgatják, pityizálgatnak, vendégeskednek, szóval úgy hajóznak, a hogy az ilyen emberekhez illik; e mellett meg agyba-főbe dicsérgetik, tengerésznek, kormá-**D** nyosnak s a hajó dolgaihoz értő embernek mondogatják azt, a ki elég ügyes, hogy uralkodásra segíti őket, már akár rábeszéléssel, akár a kapitányuk elleni erőszakosságával, de a ki nem, azt azután mint használhatatlant gyalázzák, pedig az igazi kormányosról még annyit se sejtjenek, hogy kötelessége ám szemmel tartani az esztendőt, a napokat, az eget, a csillagokat, a szeleket, szóval mindent, a mi a

μάτων καὶ πάντων τῶν τῇ τέχνῃ προσηκόντων, εἰ μέλλει τῷ ὄντι νεὼς ἀρχικὸς ἔσεσθαι, ὅπως δὲ κυβερνήσει ἐάν τέ τινες Εβούλυνται ἐάν τε μή, μήτε τέχνην τούτου μήτε μελέτην οἰόμενοι δυνατόν εἶναι λαβεῖν ἅμα καὶ τὴν κυβερνητικὴν. τοιούτων δὴ περὶ τὰς ναῦς γιγνομένων τὸν ὡς ἀληθῶς κυβερνητικὸν οὐχ 489 ἤγεῖ ἂν τῷ ὄντι μετεωροσκόπον τε καὶ ἀδολέσχην καὶ ἄχρηστόν σφισι καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς οὕτω κατεσκευασμέναις ναυσὶ πλωτῆρων ; Καὶ μάλα, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος. Οὐ δὴ, ἦν δ' ἐγώ, οἶμαι δεῖσθαι σε ἐξεταζομένην τὴν εἰκόνα ἰδεῖν, ὅτι ταῖς πόλεσι πρὸς τοὺς ἀληθινοὺς φιλοσόφους τὴν διάθεσιν ἔοικεν, ἀλλὰ μανθάνειν ὃ λέγω. Καὶ μάλα, ἔφη. Πρῶτον μὲν τοίνυν ἐκείνους τὸν θαυμάζοντα, ὅτι οἱ φιλόσοφοι οὐ τιμῶνται ἐν ταῖς πόλεσι, διδασκέ τε τὴν εἰκόνα καὶ πειρῷ πείθειν, ὅτι πολὺ ἂν θαυμα- Β στώτερον ἦν, εἰ ἐτιμῶντο. Ἀλλὰ διδάξω, ἔφη. Καὶ ὅτι τοίνυν τάληθῃ λέγει, ὡς ἄχρηστοι τοῖς πολλοῖς οἱ ἐπιεικέστατοι τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ· τῆς μέντοι ἀχρηστίας τοὺς μὴ χρωμένους κέλευε αἰτιᾶσθαι, ἀλλὰ μὴ τοὺς ἐπιεικεῖς. οὐ γὰρ ἔχει φύσιν κυβερνήτην ναυτῶν δεῖσθαι ἄρχεσθαι ὑφ' αὐτοῦ, οὐδὲ τοὺς σοφοὺς ἐπὶ τὰς τῶν πλουσίων θύρας ἰέναι, ἀλλ' ὃ τοῦτο κομψευσάμενος ἐφεύσατο, τὸ δὲ ἀληθὲς πέφυκεν, ἐάν τε πλούσιος ἐάν τε C πένης κάμνη, ἀναγκαῖον εἶναι ἐπὶ ἱατρῶν θύρας ἰέναι καὶ πάντα τὸν ἄρχεσθαι δεόμενον ἐπὶ τὰς τοῦ ἄρχεῖν δυναμένου, οὐ τὸν

mesterségéhez tartozik, ha valósággal ügyesen akar ural-
kodni a hajóján, hanem azt gondolják, hogy annak, hogy
hogyan kormányozzon, már akár akarják némelyek, akár
nem, se a mesterségét, se a gyakorlatát s ezzel a kormány- **E**
zást nem lehet elsajátítani. Ha tehát már így folyik a hajó-
kon a dolog, mit gondolsz, nem valósággal afféle fecsegő 489
csillagvizsgálónak s rájuk nézve haszontalan embernek fog-
ják-e az igazi hajókormányost nevezni az ilyenképpen beren-
dezett hajókon hajózók? De nagyon is, mondotta rá Adei-
mantos. Nem hiszem hát, folytattam én, hogy vizsgálat alá
vetve kellene a hasonlatot látnod, vajjon illik-e az alkal-
mazása az államokra az igazi bölcseségekdedelők szem-
pontjából, hanem csak megértened, a mit mondok. Biz'
igen, felelte ő rá. Először is azzal értesd hát meg a hason-
latot most már, a ki csudálkozik azon, hogy a bölcsesség-
kedvelőket nem tisztelik az államokban, s próbáld meg őt **B**
meggyőzni róla, hogy sokkal csudálatosabb volna, ha tisztel-
nék őket. Hát meg is értetem, mondotta ő erre; sőt hogy
igaza is van most már abban, hogy a tömeg előtt a böl-
csesség dolgában épp a lederekabbak a leghasznavehetetle-
nebbek. Csakhogy a hasznavehetetlenség miatt azokat okold
ám, a kik nem veszik hasznukat, s ne a derék embereket.
Mert hiszen nem az a dolog rendje, hogy a kormányos
kérje arra a hajósokat, hogy uralkodjék fölöttük, vagy hogy
a bölcsök kopogtassanak be a gazdagok ajtain, hanem ha-
zudott bizony, a ki ezt oly furfangosan kieszelte, ⁶ mert az
a természetes igazság, hogy ha akár gazdagnak, akár sze-
génynek van valami baja, ő neki kell az orvosok házába **C**
mennie s mindenkinek, a ki vezetőre szorúl, magának a ve-
zetésre termett embernél bekopogtatnia s nem a vezetőnek
kell a vezetendőktől kérnie, hogy vezethesse őket, ha való-
sággal van az illetőnek valami értéke. De ha te ezeket a
mai állambeli uralkodókat ezekkel az épp most említettük

ἄρχοντα δεῖσθαι τῶν ἀρχομένων ἄρχεσθαι, οὐ ἂν τῇ ἀληθείᾳ
 τι ὄφελος ἦ. ἀλλὰ τοὺς νῦν πολιτικούς ἄρχοντας ἀπεικάζων
 οἷς ἄρτι ἐλέγομεν ναύταις οὐχ ἁμαρτήσῃ, καὶ τοὺς ὑπὸ τούτων
 ἀχρήστους λεγομένους καὶ μετεωρολέσχας τοῖς ὡς ἀληθῶς κυ-
 βερνήταις. Ὅρθότατα, ἔφη. Ἐκ τε τοίνυν τούτων καὶ ἐν τού-
 τοις οὐ ῥάδιον εὐδοκιμεῖν τὸ βέλτιστον ἐπιτηδεύμα ὑπὸ τῶν τὰ-
Δ ναντία ἐπιτηθευόντων, πολὺ δὲ μεγίστη καὶ ἰσχυροτάτη διαβολὴ
 γίγνεται φιλοσοφία διὰ τοὺς τὰ τοιαῦτα φάσκοντας ἐπιτηδεύειν,
 οὓς δὴ σὺ φῆς τὸν ἐγκαλοῦντα τῇ φιλοσοφίᾳ λέγειν ὡς παμ-
 πόνηροι οἱ πλεῖστοι τῶν ἰόντων ἐπ' αὐτήν, οἱ δὲ ἐπηρεάζονται
 ἄχρηστοι, καὶ ἐγὼ συνεχώρησα ἀληθῆ σε λέγειν. ἦ γάρ;
 Ναί.

V. Οὐκοῦν τῆς μὲν τῶν ἐπιεικῶν ἀχρηστίας τὴν αἰτίαν διε-
 ληλύθαμεν; Καὶ μάλα. Τῆς δὲ τῶν πολλῶν πονηρίας τὴν ἀνάγ-
Ε κην βούλει τὸ μετὰ τοῦτο διέλθωμεν, καὶ ὅτι οὐδὲ τούτου φι-
 λосоφία αἰτία, ἂν δυνώμεθα, πειραθῶμεν δεῖξαι; Πάνυ μὲν οὖν.
 Ἀκούωμεν δὴ καὶ λέγωμεν ἐκεῖθεν ἀναμνησθέντες, ὅθεν διῆμεν
 490 τὴν φύσιν, οἷον ἀνάγκη φῦναι τὸν καλὸν τε καὶ αἰσθητὸν ἐσόμενον.
 ἠγεῖτο δ' αὐτῷ, εἰ νῦν ἔχεις, πρῶτον μὲν ἀλήθεια, ἣν διώκειν
 αὐτὸν πάντως καὶ πάντῃ ἔδει ἢ ἀλαζόνι ὄντι μηδαμῇ μετεῖναι
 φιλοσοφίας ἀληθινῆς. Ἦν γὰρ οὕτω λεγόμενον. Οὐκοῦν ἐν
 μὲν τοῦτο σφόδρα οὕτω παρὰ δόξαν τοῖς νῦν δοκουμένοις περὶ
 αὐτοῦ; Καὶ μάλα, ἔφη. Ἄρ' οὖν δὴ οὐ μετρίως ἀπολογησό-

hajósokkal, vagy a kiket ők hasznavehetetleneknek s az égiekről fecsegőknek nevezgetnek az igazi kormányosokkal hasonlítod össze, bizony nem tévedsz. Betűről-betűre igaz, volt rá az ő felelete. Ennélfogva s ily viszonyok között nem könnyű dolog tehát, hogy tetszésben részesüljön a legjobb foglalkozás azok részéről, a kik épp az ellenkezőjét művelik, hanem igenis épp a legnagyobb mértékben és **D** a legkönnyebben jut a bölcseségkedvelésnek gyalázat osztályrészül mindazoktól, a kik csak mondogatják, hogy ilyenekkel foglalkoznak. Ezekről az emberekről állítja az, a ki a bölcseségkedvelést hányja a szemökre, a mint mondod, azt, hogy a legtöbbben azok közül, a kik erre adják a fejöket, testestől-lelekestől romlott emberek s a legderekabbjaik a leghasznavehetlenebbek, és én egyetértettem veled abban, hogy igazat mondanak, nemde? Persze.

V. Így tehát a rátermett emberek használhatatlanságának az okát már megvitattuk, úgy-e? Nagyon is meg. S akarod-e, hogy most meg a tömeg romlottságának a szükséges voltát fejtegetssük s megpróbáljuk kimutatni, ha ugyan bírjuk, hogy ennek sem a bölcseségkedvelés az oka? Persze, **E** hogy akarom. Akkor hát csak hallgassuk meg és mondjuk el visszaidézve emlékezetünkbe azt a helyet, a hol a természetet vizsgáltuk, hogy milyennek is kell már természettől lennie ⁴⁹⁰ a jövődöbeli tetőtől-talpig derék embernek. Vezetője volt, ha ugyan még emlékszel reá, először is az igazságosság. Ezt kellett neki minden úton-módon üzőgetnie, mert különben mint afféle csélcsap-embernek egy mákszemnyi része sem lehet az igazi bölcseségben. Bizony ez volt az akkori állításunk. Így hát különösen ez az egy pont áll ellenmondásban ezzel a mi róla alkottuk mostani véleményünkkel? Bizony hogy ez, jegyezte meg ő rá. Vajjon tehát nem hánytuk-vetettük-e már meg eléggé, hogy a létező utáni törekvésre termett ember a valóban tudománykedvelő s ő koránt-

Βμεθα, ὅτι πρὸς τὸ ὄν πεφυκὼς εἶη ἀμιλλᾶσθαι ὃ γε ὄντως φι-
 λομαθής, καὶ οὐκ ἐπιμένοι ἐπὶ τοῖς δοξαζομένοις εἶναι πολλοῖς
 ἐκάστοις, ἀλλ' ἴοι καὶ οὐκ ἀμβλύνοντο οὐδ' ἀπολήγοι τοῦ ἔρω-
 τος, πρὶν αὐτοῦ ὃ ἔστιν ἐκάστου τῆς φύσεως ἄφασθαι ᾧ προσ-
 ῆκει ψυχῆς ἐφάπτεσθαι τοῦ τοιούτου· προσήκει δὲ συγγενεῖ· ᾧ
 πλησιάσας καὶ μιγεῖς τῷ ὄντι ὄντως, γεννήσας νοῦν καὶ ἀλή-
 θειαν, γνοίη τε καὶ ἀληθῶς ζῶη καὶ τρέφοιτο καὶ οὕτω λήγοι
 ὠδίνος, πρὶν δ' οὔ. Ὡς οἶόν τ', ἔφη, μετριώτατα. Τί οὖν;
 τούτῳ τι μετέσται ψεῦδος ἀγαπᾶν ἢ πᾶν τοῦναντίον μισεῖν; **Μ**-
Ισεῖν, ἔφη. Ἐγούμενης δὴ ἀληθείας οὐκ ἂν ποτε, οἶμαι, φαῖ-
 μεν αὐτῇ χορὸν κακῶν ἀκολουθῆσαι. Πῶς γάρ; Ἄλλ' ὕγιές
 τε καὶ δίκαιον ἦθος, ᾧ καὶ σωφροσύνην ἔπεσθαι. Ὅρθως, ἔφη.
 Καὶ δὴ τὸν ἄλλον τῆς φιλοσόφου φύσεως χορὸν τί δεῖ πάλιν
 ἐξ ἀρχῆς ἀναγκάζοντα τάττειν; μέμνησαι γάρ που, ὅτι ξυνέβη
 προσῆκον ταύτοις ἀνδρεία, μεγαλοπρέπεια, εὐμάρθεια, μνήμη
 καὶ σοῦ ἐπιλαβομένου, ὅτι πᾶς μὲν ἀναγκασθήσεται ὁμολογεῖν
Δοῖς λέγομεν, ἑάσας δὲ τοὺς λόγους, εἰς αὐτοὺς ἀποβλέψας περὶ
 ὧν ὁ λόγος, φαίη ὁρᾶν αὐτῶν τοὺς μὲν ἀχρήστους, τοὺς δὲ
 πολλοὺς κακοὺς πᾶσαν κακίαν, τῆς διαβολῆς τὴν αἰτίαν ἐπι-
 σκοποῦντες ἐπὶ τούτῳ νῦν γεγόναμεν, τί ποθ' οἱ πολλοὶ κακοί,
 καὶ τούτου δὴ ἔνεκα πάλιν ἀνειλήφαμεν τὴν τῶν ἀληθῶς
 φιλοσόφων φύσιν καὶ ἐξ ἀνάγκης ὠρισάμεθα. Ἔστιν, ἔφη,
Εταῦτα.

sem állapotdik ám meg a csak látszólag létező sok mindenféle B egyes dolognál, hanem halad tovább lankadatlanul s nem csappan meg a szeretete, a míg csak fel nem fogta minden egyes dolognak magának a természetét, hogy micsoda, lelkének ama részével, a melylyel az ilyest felfognia illik. Illik pedig a rokon részszel. S mikor aztán ezzel a valóban létezőt megközelítette s vele összevegyült s így belátásra és igazságra jutott, akkor aztán ismeretre tesz szert, valósággal él és fejlődik s így megszabadul szülőfájdalmaitól, de előbb bizony nem. Már bizony, a mennyire csak lehet, nagyon is illik, mondotta ő rá. Hát azután illik-e ő hozzá, hogy a hazugságot szeresse, vagy talán épp ellenkezőleg, hogy gyűlölje? Hogy gyűlölje, felelte ő. S ha most már C vezetője az igazságosság, akkor ugyan sohase mondhatnók, azt hiszem, hogy rakásszámra jár a baj a nyomában. Már hogy is mondhatnók? Hanem igenis, hogy az egészséges és igazságos érzület, a melyet aztán nyomon követ az önmegtartóztatás is. Helyes, jegyezte meg ő erre. Azután meg a bölcseségkedvelő természetnek többi kíséző csapata; de mért kellene újra legelőlről kezdve elősorolgatnunk őket? Hiszen csak emlékszel rá, hogy a vitézség, nagylelkűség, tanulékonyság és jó emlékezőtehetség, mind őket megillető dolognak bizonyult. S a mikor te azt hoztad fel ez ellen, hogy szükségképpen minden emberfia igazat fog ugyan adni nekünk D abban, a mit mondunk, de mellőzván a beszédünket s tekintetét csakis azokra, a kikről a beszédünk szól, irányítván azt mondhatja, hogy egynémelyiköket használhatatlanoknak látja, a legtöbbjüket pedig csupa gonoszsággal gonoszaknak, akkor megrágalmazásuknak az okát vettük vizsgálat alá s így jutottunk el e mostani kérdésünkhöz, mért rossz hát a legtöbbjük s ezért aztán újra szóvá tettük a valóban bölcseségkedvelők természetét és szükségből meghatároztuk. Úgy van, válaszolta ő erre.

VI. Ταύτης δὴ, ἣν δ' ἐγώ, τῆς φύσεως δεῖ θεάσασθαι τὰς φθοράς, ὥς διόλλυται ἐν πολλοῖς, σμικρὸν δέ τι ἐκφεύγει, οὐδὲ δὴ καὶ οὐ πονηρούς, ἀχρήστους δὲ καλοῦσι· καὶ μετὰ τοῦτο αὖ
 491 τὰς μιμουμένας ταύτην καὶ εἰς τὸ ἐπιτήδευμα καθισταμένας αὐτῆς, οἶαι οὔσαι φύσεις ψυχῶν εἰς ἀνάξιον καὶ μείζον ἑαυτῶν ἀφικνούμεναι ἐπιτήδευμα, πολλαχῇ πλημμελοῦσαι, πανταχῇ καὶ ἐπὶ πάντας δόξαν οἷαν λέγεις φιλοσοφία προσήψαν. Τίνας δέ, ἔφη, τὰς διαφθοράς λέγεις; Ἐγώ σοι, εἶπον, ἂν οἷός τε γένωμαι, πειράσομαι διελθεῖν. τότε μὲν οὖν, οἶμαι, πᾶς ἡμῖν ὁμολογήσει, τοιαύτην φύσιν καὶ πάντα ἔχουσαν, ὅσα προσετάξαμεν
 B νῦν δὴ, εἰ τελέως μέλλοι φιλόσοφος γενέσθαι, ὀλιγάκις ἐν ἀνθρώποις φύεσθαι καὶ ὀλίγας· ἢ οὐκ οἶει; Σφόδρα γε. Τούτων δὴ τῶν ὀλίγων σκόπει ὥς πολλοὶ ὀλεθροὶ καὶ μεγάλοι. Τίνες δὴ; Ὁ μὲν πάντων θαυμαστότατον ἀκοῦσαι, ὅτι ἐν ἑκάστῳ ὧν ἐπηγνέσαμεν τῆς φύσεως ἀπόλλυσι τὴν ἔχουσαν ψυχὴν καὶ ἀποσπᾷ φιλοσοφίας· λέγω δὲ ἀνδρείαν. σωφροσύνην, καὶ πάντα ἃ διήλ-
 C θομεν. Ἄτοπον, ἔφη, ἀκοῦσαι. Ἐτι τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, πρὸς τούτοις τὰ λεγόμενα ἀγαθὰ πάντα φθείρει καὶ ἀποσπᾷ, κάλλος καὶ πλοῦτος καὶ ἰσχυρὸς σώματος καὶ ξυγγένεια ἐρρωμένη ἐν πόλει καὶ πάντα τὰ τούτων οἰκεῖα· ἔχεις γὰρ τὸν τύπον ὧν λέγω. Ἐχω, ἔφη· καὶ ἡδέως γ' ἂν ἀκριβέστερον ἃ λέγεις πυνθίσμην. Λαβοῦ τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, ὅλου αὐτοῦ ὀρθῶς, καὶ σοι εὐδηλόν

VI. Ennek a természetnek kell most már, folytattam én tovább, megvizsgálnunk a pusztulását, hogy miként is megy a legtöbbször tönkre s csakis egy kis részök menekül meg ettől s ezeket aztán nem gonoszaknak, hanem használhatatlanoknak mondják; azután meg viszont azokat (a természeteket), a melyek ezt utánozzák s magukat az ő szokásaihoz idomítják. Mert az ilyen lelki természetek, mivel éppen ilyenek, értékükön és erejükön felüli foglalkozáshoz jutván nem egy helyen bakot lőnek s így keverik mindenképpen és mindenki előtt abba a te említett hírbé a bölcseségkedvelést. Miféle pusztulásról beszélsz, kérdezte ő erre. Megpróbálom, mondom én erre neki, s ha ugyan bírom, kifejtem itt előtted. Abban az egyben legalább, azt hiszem, minden emberfia igazat fog adni nekünk, hogy olyan természet, a melyekben megvan minden, a mit épp most kívántunk meg tőle, hogy ha tökéletesen bölcseségkedvelő akar lenni, csak nagy ritkán terem az emberek között s igazán fehér holló. Vagy nem gondolod? De nagyon is. Ennek az egynéhánynak vizsgálj meg hát, hogy mily sok és nagy a pusztulása. S melyek azok? Hát pl. a mit hallani a lehető legcsudálatosabb, hogy t. i. mindaz, a mit ennél a természetnél dicsértünk, értem a vitézséget, önmegettartóztatást s mindazt, a mit felsoroltunk, tönkreteszi és elvonja a bölcseségkedveléstől birtokosát, a lelket. Biz' ezt csudálatos hallani, felelte ő erre. Azután meg, mondom én tovább, C tönkreteszik és elvonják még e mellett az úgynevezett szerencse javai is mind: a szépség, a vagyon, a testi erő, befolyásos rokonság az államban s minden egyéb velök rokon dolog; mert hiszen már megvan a körvonalad arról, a mit mondok. Megvan, felelte ő, de mégis szíves-örömet hallanám még pontosabban, a mit mondasz. Akkor hát csak, mondom én, helyesen értsd meg az egészet s majd tisztavilágosnak látnod akkor s nem nézed csudálatosnak, a mit

τε φανεῖται καὶ οὐκ ἄτοπα δόξει τὰ προειρημένα περὶ αὐτῶν.

Δ Πῶς οὖν, ἔφη, κελεύεις· Παντός, ἣν δ' ἐγώ, σπέρματος πέρι ἢ φυτοῦ, εἴτε ἐγγείων εἴτε τῶν ζώων, ἴσμεν, ὅτι τὸ μὴ τυχὸν τροφῆς ἢς προσήκει ἐκάστω μὴδ' ὥρας μὴδὲ τόπου, ὅσῳ ἂν ἐρρωμενέστερον ἢ, τοσοῦτῳ πλείονων ἐνδεῖ τῶν πρεπόντων· ἀγαθῷ γάρ που κακὸν ἐναντιώτερον ἢ τῷ μὴ ἀγαθῷ. Πῶς δ' οὔ;

Ἐχει δὴ, οἶμαι, λόγον, τὴν ἀρίστην φύσιν ἐν ἀλλοτριωτέρᾳ

Ε οὔσαν τροφῇ κάκιον ἀπαλλάττειν τῆς φαύλης. Ἐχει. Οὐκοῦν, ἣν δ' ἐγώ, ὦ Ἀδείμαντε, καὶ τὰς ψυχὰς οὕτω φῶμεν τὰς εὐφροσύνης κακῆς παιδαγωγίας τυχοῦσας διαφερόντως κακὰς γίνεσθαι; ἢ οἶει τὰ μεγάλα ἀδικήματα καὶ τὴν ἄκρατον πονηρίαν ἐκ φαύλης, ἀλλ' οὐκ ἐκ νεανικῆς φύσεως τροφῇ διολομένης γίνεσθαι, ἀσθενῇ δὲ φύσιν μεγάλων οὔτε ἀγαθῶν οὔτε κακῶν αἰτίαν ποτὲ ἔσσεσθαι; Οὐκ, ἀλλά, ἢ δ' ὅς, οὕτως. Ἦν τοίνυν

492 ἔθεμεν τοῦ φιλοσόφου φύσιν, ἂν μὲν, οἶμαι, μαθήσεως προσηκούσης τύχῃ, εἰς πᾶσαν ἀρετὴν ἀνάγκη αὐξανομένην ἀφικνεῖσθαι, ἐὰν δὲ μὴ ἐν προσηκούσῃ σπαρεῖσά τε καὶ φυτευθεῖσα τρέφηται, εἰς πάντα τάναντία αὐτῇ, ἐὰν μὴ τις αὐτῇ βοηθήσας θεῶν τύχῃ. ἢ καὶ σὺ ἡγεῖ, ὥσπερ οἱ πολλοί, διαφθειρομένους τινὰς εἶναι ὑπὸ σοφιστῶν νέους, διαφθείροντας δὲ τινὰς σοφιστὰς ἰδιωτικούς, ὃ τι καὶ ἄξιον λόγου, ἀλλ' οὐκ αὐτοὺς τοὺς ταῦτα λέγον-

Β τας μεγίστους μὲν εἶναι σοφιστὰς, παιδεύειν δὲ τελειώτατα καὶ ἀπεργάζεσθαι οἷους βούλονται εἶναι καὶ νέους καὶ πρεσβυτέρους καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας; Πότε δὴ; ἢ δ' ὅς. Ὅταν, εἶπον, ξυγκαθεζόμενοι ἄθροοι* οἱ* πολλοὶ εἰς ἐκκλησίας ἢ εἰς δικα-

róla előbb mondtam. Hát hogy akarod? kérdezte ő. Minden magról, vagy terményről, már akár növény, akár állat, D tudjuk, hogy ha nem jut ki neki a mindegyikőjüket megillető táplálék, időjárása, vagy helye, akkor mentől erősebb, annál több ilyen őt megillető dologra szorúl rá; mert a jónak nagyobb ellensége a rossz, mint a nem-jónak. Már hogyné? Így hát már csak, azt gondolom, megvan annak az értelme, hogy rosszabbul jár a legderekabb természet a neki meg nem felelő táplálék mellett, mint a silány. Meg bizony. Mondjuk-e hát ezt a lelkekről is, édes Adeimantos, kérdez- E tem én tovább, hogy épp a legszebb tehetségűek lesznek rossz táplálék mellett különösen rosszakká? Vagy úgy gondolod, hogy a nagy jogtalanságok a teljes gonoszsággal együtt a silány és nem az erőteljes, de táplálékától megromlott természetből erednek, a gyöngé természet pedig sem jót, sem rosszat, valami nagyot létre nem hozhat? Nem, hanem így, mondotta ő rá. Annak a természetnek tehát, a 492 melyet a bölcseségkedvelőnek tulajdonítottunk, ha megfelelő tanításban részesülhet, szükségképpen minden erényhez el kell tökéletesbülése alatt jutnia, de ha nem megfelelőben nevelik, mikor elültették és tenyésztették, akkor meg épp az összes ellenkezőkhöz, ha csak valamelyik isten nem jön véletlenül a segítségére. Vagy azt gondolod te is, a mit a tömeg, hogy vannak olyan fiatalemberek, a kiket elrontanak a szofisták s vannak olyan magán szofisták, a kik másokat rontanak el, a mi persze érdemes is a megemlítésre, és nem B inkább azt, hogy a kik ezt állítják, épp ők maguk a legnagyobb szofisták s fiatalját és öregjét, férfiát és asszonyát szakasztott azzá nevelik és alakítják, a mivé csak akarják? Már mikor? kérdezte ő. Hát a mikor népes tömegekben gyülekeznek össze, pl. mikor a népgyűléseken, törvényszéki épületekben, színházakban, táborokban, vagy a sokaságnak bármiféle más közös összejövetelekor nagy lármával ócsá-

στήρια ἢ θέατρα ἢ στρατόπεδα ἢ τινα ἄλλον κοινὸν πλήθους
 ἐύλογον ξὺν πολλῷ θορύβῳ τὰ μὲν φέγωσι τῶν λεγομένων ἢ
 πραττομένων, τὰ δὲ ἐπαινῶσιν, ὑπερβαλλόντως ἐκάτερα, καὶ ἐκ-
 βοῶντες καὶ κροτοῦντες, πρὸς δ' αὐτοῖς αἶ τε πέτραι καὶ ὁ τό-
 C πος ἐν ᾧ ἂν ὧσιν ἐπηχοῦντες διπλάσιον θόρυβον παρέχωσι τοῦ
 φόγου καὶ ἐπαινου· ἐν δὴ τῷ τοιούτῳ τὸν νέον, τὸ λεγόμενον,
 τίνα οἶε καρδίαν ἔσχειν; ἢ ποίαν ἂν αὐτῷ παιδείαν ἰδιωτικὴν
 ἀνθέξειν, ἣν οὐ κατακλυσθεῖσαν ὑπὸ τοῦ τοιούτου φόγου ἢ ἐπαί-
 νου οἰχέσσεσθαι φερομένην κατὰ ῥοὴν, ἢ ἂν οὗτος φέρῃ, καὶ
 D φήσιν τε τὰ αὐτὰ τούτοις καλὰ καὶ αἰσχυρά εἶναι, καὶ ἐπιτη-
 δεύσειν ἅπερ ἂν οὗτοι, καὶ ἔσσεσθαι τοιούτου; Πολλή, ἢ δ' ὅς,
 ὦ Σώκρατες, ἀνάγκη.

VII. Καὶ μὴν, ἦν δ' ἐγώ, οὐπω τὴν μεγίστην ἀνάγκην εἰρή-
 καμεν. Ποίαν; ἔφη. Ἦν ἔργῳ προστιθέαςι, λόγῳ μὴ πείθον-
 τες, οὗτοι οἱ παιδευταί τε καὶ σοφισταί. ἢ οὐκ οἶσθα, ὅτι τὸ
 μὴ πειθόμενον ἀτιμίαις τε καὶ χρήμασι καὶ θανάτοις κολάζου-
 σιν; Καὶ μάλα, ἔφη, σφόδρα. Τίνα οὖν ἄλλον σοφιστὴν οἶε
 E ἢ τοίους ἰδιωτικοὺς λόγους ἐναντία τούτοις τείνοντας κρατήσιν;
 Οἶμαι μὲν οὐδένα, ἢ δ' ὅς. Οὐ γάρ, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλὰ καὶ τὸ
 ἐπιχειρεῖν πολλὴ ἄνοια. οὔτε γὰρ γίγνεται οὔτε γέγονεν οὐδὲ
 οὖν μὴ γένηται * ἄλλο ἢ * ἄλλοιον ἦθος πρὸς ἀρετὴν παρὰ τὴν
 τούτων παιδείαν πεπαιδευμένον, ἀνθρώπειον, ὦ ἑταῖρε. θεῖον
 μέντοι κατὰ τὴν *ῥημονίαν* παροιμίαν ἐξαιρῶμεν λόγου. εἴ γὰρ χρή εἰδέ-
 493 ναι, ὅ τι περ ἂν σωθῇ τε καὶ γένηται οἷον δεῖ ἐν τοιαύτῃ κα-
 ταστάσει πολιτειῶν, θεοῦ μοῖραν αὐτὸ σῶσαι λέγων οὐ κακῶς

rolják ezt, vagy azt a dolgot, a mit ott mondanak, vagy cselekszenek, a másikat meg dicsőítik, persze tulságosan az egyiket is, másikat is, és csapnak iszonyatos lármát, tapsolgatnak s hozzá még a sziklák is, meg a hol vannak, az a C hely is ⁷⁾ visszazúgva megkétszerezik az ő lármás ócsárlásukat és dicséretöket. Mit gondolsz, hogy ilyen helyzetben mennyire veszi szívére a fiatalság, a mint mondani szokták, a dolgot? Vagy minő magán nevelést állít majd vele szembe, a mely elárasztva az ilyen ócsárlástól vagy dicsérettől ne haladna tovább az áradat sodrával, a merre csak őt ragadja D s ne mondaná ezt velök szépnek, vagy rútnak s ne tenné azt, a mit ők, és ne lenne szakasztott olyanná? Ez okvetetlenül szükséges dolog, édes Sokrates, volt az ő válasza erre.

VII. És mégis, folytattam én tovább, a legokvetetlenebbül szükségeset még nem említettük. Melyiket? kérdezte ő. Azt, a mit ezek a nevelők és szofisták a tettökkel toldanak hozzá, mikor szóval nem meggyőzők. Vagy nem tudod, hogy a ki nem engedelmeskedik nekik, azt polgári jogainak elvesztésével, pénzzel és halállal büntetik. Tudom bizony, még pedig nagyon is, felelte ő rá. És mit gondolsz, melyik más szofista, vagy magános embernek a szava bír most már majd velök, mikor ők ennek épp az ellenkezőjére töreksze-E nek? Én azt hiszem, hogy egyiké sem, válaszolta ő erre. Nem bizony, mondom én neki, hiszen már csak megpróbálni is merő képtelenség. Mert * másvalamivé, vagy * másfélévé bizony nem alakul, nem alakult és nem is fog már alakulni az ő nevelésök szerint nevelt jellem, még pedig az emberi, kedves barátom; mert az istenit bizonyára kirekesztjük a közmondás szerint a fejtegetésünkből. Jól tudd meg ugyanis, hogy, a mikor azt mondod, hogy az isteni végzet mentette meg, már t. i. a mi megmenekült és olyanná alakul, a milyennek lennie kell az államok illetén beren-493 dezése mellett, ezt nem mondod ám helytelenül. Nekem is

ἐρεῖς. Οὐδ' ἐμοὶ ἄλλως, ἔφη, δοκεῖ. Ἐτι τοίνυν σοι, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς τούτοις καὶ τόδε δοξάτω. Τὸ ποῖον; Ἐκαστος τῶν μισθαρνούντων ἰδιωτῶν, οὓς δὴ οὗτοι σοφιστὰς καλοῦσι καὶ ἀντιτέχνους ἡγοῦνται, μὴ ἄλλα παιδεύειν ἢ ταῦτα τὰ τῶν πολλῶν δόγματα, ἃ δοξάζουσιν ὅταν ἀθροισθῶσι, καὶ σοφίαν ταύτην καλεῖν, οἷόνπερ ἂν εἰ θρέμματος μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ τρε-
Bφομένου τὰς ὀργὰς τις καὶ ἐπιθυμίας κατεμάνθανεν, ὅπη τε προσελθεῖν χρή καὶ ὅπη ἄψασθαι αὐτοῦ, καὶ ὅποτε χαλεπώτατον ἢ πραότατον καὶ ἐκ τίνων γίγνεται, καὶ φωνὰς δὴ ἐφ' οἷς ἐκάστας εἴωθε φθέγγεσθαι, καὶ οἷας αὖ ἄλλου φθεγγομένου ἡμεροῦταί τε καὶ ἀγριαίνει, καταμαθὼν δὲ ταῦτα πάντα ξυνουσία τε καὶ χρόνου τριβῇ σοφίαν τε καλέσειεν καὶ ὥς τέχνην συστησάμενος ἐπὶ διδασκαλίαν τρέποιτο, μηδὲν εἰδὼς τῇ ἀληθείᾳ τούτων τῶν δογμάτων τε καὶ ἐπιθυμιῶν, ὅ τι καλὸν ἢ αἰσ-
Cχρὸν ἢ ἀγαθὸν ἢ κακὸν ἢ δίκαιον ἢ ἀδίκον, ὀνομάζοι δὲ πάντα ταῦτα ἐπὶ ταῖς τοῦ μεγάλου ζώου δόξαις, οἷς μὲν χαίροι ἐκείνο ἀγαθὰ καλῶν, οἷς δὲ ἄχθοιτο κακά, ἄλλον δὲ μηδένα ἔχει λόγον περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ τὰναγκαῖα δίκαια καλοῖ καὶ καλά, τὴν δὲ τοῦ ἀναγκαίου καὶ ἀγαθοῦ φύσιν, ὅσον διαφέρει τῷ ὄντι, μήτε ἑωρακῶς εἶη μήτε ἄλλῃ δυνατὸς δεῖξαι. τοιοῦτος δὴ ὢν πρὸς Διὸς οὐκ ἄτοπος ἂν σοι δοκεῖ εἶναι παιδευτής; Ἐμοιγ', ἔφη. Ἡ οὖν τι τούτου δοκεῖ διαφέρειν ὁ τὴν τῶν πολλῶν καὶ
Dπαντοδαπῶν ξυνιόντων ὀργὴν καὶ ἡδονὰς κατανενοηκέναι σοφίαν

úgy tetszik, volt az ő válasza erre. Akkor hát már csak hadd tessék úgy e mellett még ez a következő is, folytattam én tovább. Ugyan melyik? Az, hogy minden egyes olyan fizetésért dolgozó magánember, már a kiket ők szofistáknak hinak s a mesterségökben vetélytársaiknak tartanak, nem tanít más egyébre, mint csakis a tömegnek azon nézeteire, a melyeket ez, mikor össze-összegyülekezik, akkor hirdetget s ezt azután bölcseségnek hívja, éppen úgy, mint mikor valaki egy önmaga nevelte nagy és erős tenyész-állatnak megismeri a természetét és vágyait, hogy miképpen is közelítsen B és nyuljon hát hozzá s hogy, a mikor a legszilajabb és legsze-
 lidebb, ugyan mi okból lesz ilyen vagy olyan, sőt (megismeri) még a hangját is, a melyet minden alkalommal adni szokott és a melyre, ha más valaki adja, megszelídül, vagy megszilajodik, mondom, mikor mindezt a vele való együttlét vagy hosszú idejű gyakorlat útján megtanulta, bölcseségnek híná s mint valami tudományt, rendszerbe is összefoglalván tanítani kezdené, a nélkül hogy e nézetekből és vágyakból igazában csak valamit is tudna, pl. hogy hát melyikőjük szép vagy rút, jó vagy rossz, igazságos vagy igazságtalan, hanem C mindezeket a dolgokat annak a nagy állatnak a gondolatai szempontjából nevezné el, a mennyiben azt a minek ez örülne, jónak, a min pedig boszankodna, azt, rossznak híná, különben meg semmiféle más egyéb okát nem tudná a dolognak adni, hanem a szükségeset igazságosnak és szépnek mondaná, de a szükségesnek és jónak a természetét, hogy ugyan hát mennyire is különbözik a valóságban az egyik a másikától, se meg nem ismerné, se más emberfiának megmutatni nem tudná. Ugyan, az isten szerelmére, nem fura egy valaminek látszik neked az ilyen nevelő? Már énnekem bizony igen, adta ő rá feleletül. Vajjon tehát nem nézed-e ő tőle különbözőnek azt az embert, a ki bölcseségnek tartja, D hogy a tarka-barka nagy tömegnek, mikor úgy összegyüleke-

ἡγούμενος, εἴτ' ἐν γραφικῇ εἴτ' ἐν μουσικῇ εἴτε δὴ ἐν πολιτικῇ; ὅτι μὲν γάρ, ἐάν τις τούτοις ὁμιλῇ ἐπιδεικνύμενος ἢ ποιήσιν ἢ τινα ἄλλην δημιουργίαν ἢ πόλει διακονίαν, κυρίους αὐτοῦ ποιῶν τοὺς πολλοὺς πέρα τῶν ἀναγκαίων, ἢ Διομήδεια λεγομένη ἀνάγκη ποιεῖν αὐτῷ ταῦτα ἃ ἂν οὗτοι ἐπαινῶσιν. ὥς δὲ καὶ ἀγαθὰ καὶ καλὰ ταῦτα τῇ ἀληθείᾳ, ἥδη πώποτε τοῦ ἡκουσας αὐτῶν λόγον διδόντος οὐ καταγέλαστον; Οἶμαι δέ γε, ἢ δ' ὅς, οὐδ' ἀκού-
Ε σομαι.

VIII. Ταῦτα τοίνυν πάντα ἐννοήσας ἐκεῖνο ἀναμνήσθητι· αὐτὸ τὸ καλόν, ἀλλὰ μὴ τὰ πολλὰ καλὰ, ἢ αὐτό τι ἕκαστον καὶ
494 μὴ τὰ πολλὰ ἕκαστα, ἔσθ' ὅπως πλήθος ἀνέξεται ἢ ἡγήσεται εἶναι; Ἡκιστά γ', ἔφη. Φιλόσοφον μὲν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, πλή-
θος ἀδύνατον εἶναι. Ἀδύνατον. Καὶ τοὺς φιλοσοφοῦντας ἄρα ἀνάγκη φέγεσθαι ὑπ' αὐτῶν. Ἀνάγκη. Καὶ ὑπὸ τούτων δὴ τῶν ἰδιωτῶν, ὅσοι προσομιλοῦντες ὄχλῳ ἀρέσκειν αὐτῷ ἐπιθυμοῦσιν. Δῆλον. Ἐκ δὴ τούτων τίνα ὁρᾷς σωτηρίαν φιλοσόφῳ φύσει, ὥστ' ἐν τῷ ἐπιτηδεύματι μείναςαν πρὸς τέλος ἐλθεῖν; ἐννόει δ'
B ἔκ τῶν ἔμπροσθεν. ὠμολόγηται γάρ δὴ ἡμῖν εὐμάθεια καὶ μνήμη καὶ ἀνδρεία καὶ μεγαλοπρέπεια ταύτης εἶναι τῆς φύσεως. Ναί. Οὐκοῦν εὐθὺς ἐν παισὶν ὁ τοιοῦτος πρῶτος ἔσται ἐν ἅπα-
σιν, ἄλλως τε καὶ ἐὰν τὸ σῶμα φυῇ προσφερῆς τῇ ψυχῇ; Τί δ' οὐ μέλλει; ἔφη. Βουλήσονται δὴ, οἶμαι, αὐτῷ χρῆσθαι,

zik, a természetét és szenvedélyeit, már akár a képirásban, akár a zenében, akár az államügyekben, megismerte? Mert hogy, ha valaki érintkezik velök s előttök magát akár a költészetben, akár más egyéb mesterségben, vagy az államnak tett szolgálatban bemutatja és a tömeget a szükségesnél jobban urrá teszi önmaga felett, ő rá nézve is beáll az az úgynevezett diomedesi kényszerűség⁸⁾, azt már igen, de a ki ne nevetséges okát adta volna annak, hogy mindez valósággal is jó és szép, olyan valakiről legalább még soha sem hallottál? Sőt azt hiszem, mondotta ő ekkor, hogy nem is fogok ám hallani.

E

VIII. S most, hogy ezt mind megértetted, gondolj ismét arra az előbbire vissza: vajjon lehetséges-e, hogy a nagy tömeg a szépet a maga valóságában létezőnek fogadja és higye, de a sok szép dolgot már nem, vagy minden egyes⁴⁹⁴ más valamit a maga valóságában, de azt a sok más minden egyes dolgot már nem? A legkevésbé sem, mondotta ő rá. Az tehát lehetetlenség, folytattam én tovább, hogy a tömeg bölcseségkedvelő legyen? Lehetetlenség. Így tehát neki a bölcseségkedvelőket szükségképpen gyaláznia kell. Persze, hogy szükségképpen. Azután meg azoknak a magánembereknek is, a kik sülve-főve lévén a tömeggel kedvében is törekszenek járni neki? Világos dolog. Ennélfogva micsoda egerútát látsz most már a bölcseségkedvelő természet számára, hogy meg is maradjon a foglalkozása mellett, meg azután célt is érjen? Süsd ki most az előbbiekből. Mert hiszen már megegyeztünk abban, hogy tanulékony-Bság, jó emlékezőtehetség, vitézség és nemeslelkűség a tulajdonsága ennek a természetnek. Persze, hogy meg. Így tehát mindjárt eleve mindenben a legelső lesz az ilyen a gyermekek között, ha máskülönben még a külseje is már természetből megfelel a lelkének. Már miért ne lenne, jegyezte meg ő rá. Szíves-örömet veszik tehát majd, ha

ἐπειδὴν πρεσβύτερος γίγνηται, ἐπὶ τὰ αὐτῶν πράγματα οἷ τε
 C οἰκεῖοι καὶ οἱ πολῖται. Πῶς δ' οὐ; Ὑποκείσονται ἄρα δεόμενοι
 καὶ τιμῶντες, προκαταλαμβάνοντες καὶ προκολακεύοντες τὴν μέλ-
 λουσαν αὐτοῦ δύναμιν. Φιλεῖ γοῦν, ἔφη, οὕτω γίγνεσθαι. Τί
 οὖν οἶει, ἦν δ' ἐγώ, τὸν τοιοῦτον ἐν τοῖς τοιοῦτοις ποιήσειν,
 ἄλλως τε καὶ ἐὰν τύχῃ μεγάλης πόλεως ὦν καὶ ἐν ταύτῃ πλού-
 σιός τε καὶ γενναῖος, καὶ ἔτι εὐειδῆς καὶ μέγας; ἄρ' οὐ πλη-
 ρωθήσεσθαι ἀμηχάνου ἐλπίδος, ἡγούμενον καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων
 D καὶ τὰ τῶν βαρβάρων ἱκανὸν ἔσεσθαι πράττειν, καὶ ἐπὶ τούτοις
 ὑψηλὸν ἐξαρεῖν αὐτόν, σχηματισμοῦ καὶ φρονήματος κενοῦ ἄνευ
 νοῦ ἐμπιπλάμενον; Καὶ μάλ', ἔφη. Τῷ δὲ οὕτω διατιθεμένῳ
 ἐὰν τις ἡρέμα προσελθὼν τάληθ' ἡ λέγῃ, ὅτι νοῦς οὐκ ἔνεστιν
 αὐτῷ, δεῖται δέ, τὸ δ' αὖ οὐ κτητὸν μὴ δουλεύσαντι τῇ κτήσει
 αὐτοῦ, ἄρ' εὐπετέες οἶσι εἶναι εἰσακοῦσαι διὰ τοσούτων κακῶν;
 Πολλοῦ γε δεῖ, ἦ δ' ὅς. Ἐὰν δ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, διὰ τὸ εὖ
 E πεφυκέναι καὶ τὸ ξυγγενὲς τῶν λόγων εἰς αἰσθάνηταί τέ πη καὶ
 κάμπηται καὶ ἔλκηται πρὸς φιλοσοφίαν, τί οἴομεθα δράσειν
 ἐκείνους τοὺς ἡγουμένους ἀπολλύναι αὐτοῦ τὴν χρεῖαν τε καὶ
 ἑταιρείαν; οὐ πᾶν μὲν ἔργον, πᾶν δ' ἔπος λέγοντάς τε καὶ πράτ-
 τοντας καὶ περὶ αὐτόν, ὅπως ἂν μὴ πεισθῇ, καὶ περὶ τὸν πεί-
 495 θοντα, ὅπως ἂν μὴ οἷός τ' ἦ, καὶ ἰδίᾳ ἐπιβουλευόντας καὶ δη-

jobban megkorosodik, azt hiszem, a hasznát a saját maguk ügyében-bajában a rokonai is, meg a polgártársai is. Már hogyne? Tisztelettel és könyörögve fognak tehát hajlongani C ő előtte s már előre biztosítják és kihizelgik önmaguknak az ő jövőbeli befolyását. Már legalább, mondotta ő erre, így szokott biz' az történni. S mit gondolsz most már, folytattam én tovább, vajjon az ilyen az ilyen emberek közt⁹ így is cselekszik-e majd, ha máskülönben is épp egy nagy államnak a polgára s aztán meg gazdag is, meg előkelő is benne s hozzá még szép megjelenésű és nagy? Vajjon nem telik-e el szertelen reménynyel abban a szent meggyőződésében, hogy épp ő lesz majd az az ember, a ki mind a helléneknek, mind a barbároknak az ügyeit vezetni fogja s e mellett még fenn is hordja majd az orrát s csaknem kipukkan az ész nélküli D pózolásból és üres önhittségtől? De még nagyon is, volt rá az ő felelete. S ha most már valaki az ilyenhez, a ki úgy rátartja magát, szép-csendesen odalép s megmondja neki az igazat, hogy nincsen neki belátása, pedig szüksége volna rá, megszerezni pedig ezt nem lehet ám másképp, mint csakis ha teljesen az ő megszerzésének áldozza fel magát az ember: vajjon azt hiszed, hogy egyhamar hallgatni fog rá a mellett az annyi sok hibája mellett? Attól ugyan messze állunk, felelte ő rá. De ha aztán folytattam én, egy az ő jó természeténél és a beszédbeli fejtegetésekkel való E rokonságánál fogva valamiképp mégis megérti és megpuhul és húzni kezd a bölcseségkedveléshez, ugyan mit gondolunk, mit fognak tenni azok, a kik azt hiszik most már, hogy elvesztik az ő hasznát és barátságát? Vajjon nem mozgatnak-e meg minden követ, nem beszélnek-e össze tücsköt-bogarat, ő rá is, hogy csak tele ne beszéltesse a fejét, meg arra is, a ki tele beszéli, hogy semmire se bír jutni vele s aztán persze mind a magán életben cselt szőnek ellene, mind nyilvánosan perekbe bonyolítják. Mulhatatla- 495.

μοσία εἰς ἀγῶνας καθιστάντας; Πολλή, ἥ δ' ὅς, ἀνάγκη. Ἐστὶν οὖν ὅπως ὁ τοιοῦτος φιλοσοφήσει; Οὐ πάνυ.

ΙΧ. Ὅρᾳς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι οὐ κακῶς ἐλέγομεν, ὥς ἄρα καὶ αὐτὰ τὰ τῆς φιλοσόφου φύσεως μέρη, ὅταν ἐν κακῇ τροφῇ γένηται, αἷτια τρόπον τινὰ τοῦ ἐκπεσεῖν ἐκ τοῦ ἐπιτηδεύματος, καὶ τὰ λεγόμενα ἀγαθὰ, πλοῦτοί τε καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη παρασκευή; Οὐ γάρ, ἀλλ' ὀρθῶς, ἔφη, ἐλέχθη. Οὗτος δὴ, εἶπον, **Β** ὧ θαυμάσιε, ὀλεθρός τε καὶ διαφθορά τοσαύτη τε καὶ τοιαύτη τῆς βελτίστης φύσεως εἰς τὸ ἄριστον ἐπιτήδευμα, ὀλίγης καὶ ἄλλως γιγνομένης, ὥς ἡμεῖς φαμέν. καὶ ἐκ τούτων δὴ τῶν ἀνδρῶν καὶ οἱ τὰ μέγιστα κακὰ ἐργαζόμενοι τὰς πόλεις γίνονται καὶ τοὺς ἰδιώτας, καὶ οἱ τὰ γαθὰ, οἱ ἂν ταύτῃ τύχῃσι ῥυέντες· σμικρὰ δὲ φύσις οὐδὲν μέγα οὐδέποτε οὐδένα οὔτε ἰδιώτην οὔτε πόλιν ὀρᾷ. Ἀληθέστατα, ἥ δ' ὅς. Οὗτοι μὲν δὴ οὕτως **Γ** ἐκπίπτοντες, οἷς μάλιστα προσήκει, ἔρημον καὶ ἀτελὴ φιλοσοφίαν λείποντες αὐτοὶ τε βίον οὐ προσήκοντα οὐδ' ἀλεθρῇ ζῶσι, τὴν δὲ ὥσπερ ὀρφανὴν ξυγγενῶν ἄλλοι ἐπεισελθόντες ἀνάξιοι ἥσυχυάν τε καὶ ὀνειδῆ περιῆψαν, οἷα καὶ σὺ φῆς ὀνειδίζειν τοὺς ὀνειδίζοντας, ὥς οἱ ξυνόντες αὐτῇ οἱ μὲν οὐδενός, οἱ δὲ πολλοὶ πολλῶν κακῶν ἄξιοί εἰσιν. Καὶ γὰρ οὖν, ἔφη, τὰ γε λεγόμενα ταῦτα. Εἰκότως γε, ἦν δ' ἐγώ, λεγόμενα. καθορῶντες γὰρ ἄλλοι ἀνθρωπίσκοι κενὴν τὴν χώραν ταύτην γιγνομένην, καλῶν **Δ** δὲ ὀνομάτων καὶ προσχημάτων μεστήν, ὥσπερ οἱ ἐκ τῶν εἰργμῶν εἰς τὰ ἱερὰ ἐποδιδράσκοντες ἄσμενοι καὶ οὗτοι ἐκ τῶν τεχνῶν

nul és szükségképpen, mondotta ő erre. Lehetséges-e hát, hogy az ilyen kedvét lelje a bölcselkedésben? Bizony nem igen.

IX. Látod tehát, folytattam én tovább, hogy nem ok nélkül állítottuk,¹⁰ hogy részben épp úgy oka bizonyos tekintetben maga a bölcseségkedvelő természet is annak, már t. i. ha rossz nevelésben részesül, hogy elesik a foglalkozásától, mint okai az úgynevezett javak is, u. m. a gazdagság és minden egyéb ilyes készlet. Nem bizony, erősítette meg ő, hanem jogosan állítottuk. Ime tehát, mondom én tovább, ez a romlása, drágalátos barátom, s ilyen nagy B és ilyesféle a pusztulása annak a legjobb természetnek, a mely, a mint említettük, máskülönben is oly ritkán születik arra a legmagasztosabb foglalkozásra. S ezekből az emberekből lesznek most már azok is, a kik a legnagyobb ártalmára munkálkodnak az államnak és az egyeseknek, meg azok is, a kik a javára, ha épp ennek az iránynak tartanak. Míg a semmitmondó természet soha semmiféle nagyot nem tesz senkifiával, se egyes emberrel, se állammal. Szent igaz, jegyezte meg ő rá. Elesvén hát ők így attól, a C mi legjobban illik hozzájuk, s ott hagyván magában érintetlenül a bölcselkedést, önmaguk is hozzájuk nem illő és nem-igaz életet élnek; azt pedig, mint rokonaitól elhagyott árvát, a többiek meg-megtámadva méltatlanul gyalázzák és szidalmakkal illetik, már a milyenekkel, a mint te is monddod, a szidalmazók szoktak szidni, hogy p. o. a követőinek egy része teljességgel értéktelen, a legnagyobb részök pedig csupa veszedelem és kár. És bizony hát csakugyan ez az, viszonzá ő erre, a mit mondogatni szoktak. S egészen természetesen is mondják, feleltem én neki. Mert a mikor más, holmi törpe emberek észreveszik, hogy ez a hely itt megürült, de különben tele van szép nevekkal és ranggal-mód D dal, akkor aztán, mint a hogy a bilincseiből a templo-

ἐκπηδῶσιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, οἳ ἂν κορυφώτατοι ὄντες τυγχάνωσι περὶ τὸ αὐτῶν τεχνίον. ὅμως γὰρ δὴ πρὸς γε τὰς ἄλλας τέχνας καίπερ οὕτω πράττουσας φιλοσοφίας τὸ ἀξίωμα μεγαλοπρεπέστερον λείπεται· οὗ δὴ ἐφιέμενοι πολλοὶ ἀτελεῖς μὲν τὰς φύσεις, ὑπὸ δὲ τῶν τεχνῶν τε καὶ δημιουργιῶν, ὥσπερ τὰ σώματα λελώβηνται, οὕτω καὶ τὰς ψυχὰς ἐυκεκλασμένοι τε καὶ ἀποτεθρυμμένοι διὰ τὰς βαναυσίας τυγχάνουσιν. ἢ οὐκ ἀνάγκη; Καὶ μάλα, ἔφη. Δοκεῖς οὖν τι, ἣν δ' ἐγώ, διαφέρειν αὐτοὺς ἰδεῖν ἀργύριον κτήσαμένου χαλκέως φαλακροῦ καὶ σμικροῦ, νεωστὶ μὲν ἐκ δεσμῶν λελυμένου, ἐν βαλανεῖῳ δὲ λελουμένου, νεοιργὸν ἱμάτιον ἔχοντος, ὥς νομφίου παρεσκευασμένου, διὰ πενίαν καὶ ἐρημίαν τοῦ δεσπότης τὴν θυγατέρα μέλλοντος γαμῆν; Οὐ πάνυ, ἔφη, διαφέρει. Ποῖ' ἅττα οὖν εἰκὸς γεννᾶν τοὺς τοιούτους; οὐ νόθα καὶ φαῦλα; Πολλὴ ἀνάγκη. Τί δαί; τοὺς ἀναξίους παιδεύσεως, ὅταν αὐτῇ πλησιάζοντες ὁμιλῶσι μὴ κατ' ἀξίαν, ποῖ' ἅττα φῶμεν γεννᾶν θιανοήματα τε καὶ θόξας; ἄρ' οὐχ ὥς ἀληθῶς προσήκοντα ἀκοῦσαι σοφίσματα, καὶ οὐδὲν γνήσιον οὐδὲ φρονήσεως [ἄξιον] ἀληθινῆς ἐχόμενον; Παντελῶς μὲν οὖν ἔφη.

X. Πάνσμικρον δὴ τι, ἣν δ' ἐγώ, ὦ Ἀδείμαντε, λείπεται Β τῶν κατ' ἀξίαν ὁμιλούντων φιλοσοφία, ἥ που ὑπὸ φυγῆς καταληφθὲν γενναῖον καὶ εὖ τεθραμμένον ἦθος, ἀπορία τῶν διαφοθερούντων κατὰ φύσιν μείναν ἐπ' αὐτῇ, ἥ ἐν σμικρᾷ πόλει ὅταν μεγάλη ψυχὴ φυῇ καὶ ἀτιμάσασα τὰ τῆς πόλεως ὑπερίδῃ.

mokba menekülők, úgy rohannak át nagy örömmel a mesterségökből a bölcselkedéshez ők is, a kik épp a legügyesebbek a maguk apró mesterségében. Mert habár így áll is a bölcselkedéssel a dolog, mégis csak összehasonlítva a többi mesterségekkel kitünőbb tekintélye van a bölcselkedésnek. S ez után törekszenek oly sokan, a kiknek részint a természetök tökéletlen, részint meg, mint a hogy a testök meg-megrokkann a mesterségöktől és napi munkájoktól, a lelkek van véletlenül így összetörve és szétmállva az ő **E** gépies foglalkozásaiktól. Vagy nem így van szükségképpen? De nagyon is így, mondotta ő erre. Azt hiszed tehát, kérdeztem én tovább, hogy nem szakasztott úgy néznek ezek is ki, mint egy pénzhez jutott kopasz, kicsike kovács, a ki épp most szabadult meg a bilincseitől, megmosakodott a fürdőben, új ruhát öltött magára s mint kérő kicsipte magát, mert urának a szegénysége és elhagyatottsága miatt a leá-⁴⁹⁶ nyát akarja megkérni? Szakasztott így, felelte ő. Ugyan mit hoz az ilyen ember egészen természetesen létre most már? Vajjon nem kores és hitvány dolgot? Nagyon is szükségképpen. Hát azután, mikor a művelésre nem méltó emberek látnak hozzá és nem úgy, a hogy illik, foglalkoznak a dologgal, mit gondolunk, vajjon minő gondolatokat, és véleményeket hoznak ezek a világra? Nem olyanokat-e, a miket a valóságban álbölcsességnek illenék neveznünk s nem valódi vagy igazi belátáson alapuló bölcsességnek? Betűről-betűre igaz, volt rá az ő felelete.

X. Csakis egy kicsike részök marad hát még hátra, édes Adeimantos, folytattam én tovább, a mely méltó módon fog-**B** lalkozik a bölcseségkedveléssel, u. m. vagy a számüzetéstől fogva tartott nemes és jól nevelt jellem, a mely, mivel nincsenek megrontói, természetének megfelelően meg is marad mellette, vagy mikor egy kis államban valami nagy lélek születik s büszke göggel rá se hederít az állam ügyeire;

βραχὺ δέ πού τι καὶ ἀπ' ἄλλης τέχνης δικαίως ἀτιμάσαν εὐφρὲς
 ἐπ' αὐτὴν ἂν ἔλθοι. εἴη δ' ἂν καὶ ὁ τοῦ ἡμετέρου ἐταίρου
 Θεάγους χαλινὸς οἷος κατασχεῖν· καὶ γὰρ Θεάγει τὰ μὲν ἄλλα
C πάντα παρεσκευάσται πρὸς τὸ ἐκπεσεῖν φιλοσοφίας, ἡ δὲ τοῦ
 σώματος νοσοτροφία ἀπείργουσα αὐτὸν τῶν πολιτικῶν κατέχει.
 τὸ δ' ἡμέτερον οὐκ ἄξιον λέγειν, τὸ δαιμόνιον σημείον· ἡ γὰρ
 πού τινι ἄλλῳ ἢ οἴῳ τῶν ἔμπροσθεν γέγονε. καὶ τούτων δὴ
 τῶν ὀλίγων οἱ γενόμενοι καὶ γευσάμενοι ὥς ἡδὺ καὶ μακάριον
 τὸ κτῆμα, καὶ τῶν πολλῶν αὖ ἱκανῶς ἰδόντες τὴν μανίαν, καὶ
 ὅτι οὐδεὶς οὐδὲν ὑγιὲς ὥς ἔπος εἰπεῖν περὶ τὰ τῶν πόλεων πράττει,
D οὐδ' ἔστι ξύμμαχος, μεθ' ὅτου τις ἰὼν ἐπὶ τὴν τῶν δικαίων
 βοήθειαν σώζοιτ' ἂν, ἀλλ' ὥσπερ εἰς θηρία ἄνθρωπος ἐμπεσὼν,
 οὔτε ξυναδικεῖν ἐθέλων οὔτε ἱκανὸς ὢν εἰς πᾶσιν ἀγρίοις ἀντέ-
 χειν, πρὶν τι τὴν πόλιν ἢ φίλους ὀνῆσαι προαπολόμενος ἀνωφε-
 λγὲς αὐτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἂν γένοιτο, ταῦτα πάντα λογισμῷ
 λαβὼν ἡσυχίαν ἔχων καὶ τὰ αὐτοῦ πράττων, οἷον ἐν χειμῶνι
 κονιορτοῦ καὶ ζάλης ὑπὸ πνεύματος φερομένου ὑπὸ τειχίον ἀπο-
Eστάς, ὁρῶν τοὺς ἄλλους καταπιμπλαμένους ἀνομίας ἀγαπᾷ, εἴ
 πη αὐτὸς καθαρὸς ἀδικίας τε καὶ ἀνοσίων ἔργων τόν τε ἐνθάδε
 βίον βιώσεται καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ μετὰ καλῆς ἐλπίδος
 ἴλεώς τε καὶ εὐμενῆς ἀπαλλάσσεται. Ἀλλὰ τοι, ἡ δ' ὅς, οὐ τὰ
 497 ἐλάχιστα ἂν διαπραξάμενος ἀπαλλάττοιο. Οὐδέ γε, εἶπον, τὰ
 μέγιστα, μὴ τυχὼν πολιτείας προσηκούσης· ἐν γὰρ προσηκούσῃ

sőt egy más mesterségtől is, a mennyiben ezt jogosan kevésre becsüli, rá adhatja magát valami jelentéktelen szép tehetség. Sőt ennek a mi Theagesünknek ¹¹ a kötőfékje is oda tudná ám kötni. Mert hiszen Theagesnél is minden egyéb csak arra való, hogy eltántorítsa őt a böleselkedéstől, csupán csak beteg testének ápolgatása, a mely visszatartja C az állam ügyeitől, köti őt le hozzá. Persze a mi dolgunkról, arról az isteni jelről, ¹² nem is érdemes beszélnünk. Mert hiszen elődeink közül vagy édeskevésnek, vagy éppen senkinek sem jutott osztályrészül. De a kiknek aztán e kevesek közül osztályrészül jutott s megízlelték, hogy mily édes és boldogító egy birtok, másrésről meg a tömegnek örülségét is eléggé megismerték s hogy úgyszólván egyetlenegynek sincs valami egészséges cselekedete az állam ügyei dolgában, se szövetségese nincs, a kivel együtt az igazságosak segítségére vállalkozhatna s megmenthetné őket, ha D nem mint mikor vadállatok közé kerül az ember, mert sem igazságtalankodni velök együtt nem akar, se megbirkózni velök valamennyiökkel egyetlenegy ember létére nem bír, még mielőtt használhatna az államnak és barátainak, tönkremegy s mind önmagára, mind az államra nézve haszontalanná lesz, — tehát mondom, a ki mindezt megfontolja s csendesen meghuzza magát s csakis a maga dolgával törődik s mint zivatar alkalmával, mikor a szélvész viharos porfelleget hoz magával, félre áll egy fal alá s csak neveti, hogy a többiek nyakig úsznak a zürzavarban, ha ugyan ő maga valamiképpen E tisztá az igazságtalanságtól és a nem-istenies cselekedetektől s így éli majd ott le az életét s bucsút tőle jó reménységgel vidáman és jó hangulatban vesz. Valóban, felelte ő reá, nem a legkisebb dolgot cselekszi, a ki ekképp vesz 497 bucsút az élettől. De bizony még a legnagyobbat se, jegyeztem meg én rá, ha szert nem tehetett a megfelelő államra. Mert hiszen a megfelő államban ő maga is jobban gyara-

αὐτός τε μᾶλλον ἀβέησεται καὶ μετὰ τῶν ἰδίων τὰ κοινὰ σώσει.

XI. Τὸ μὲν οὖν τῆς φιλοσοφίας, ὧν ἕνεκα διαβολὴν εἴληφε καὶ ὅτι οὐδ' ἀδικαίως, ἐμοὶ μὲν δοκεῖ μετρίως εἰρησθαι, εἰ μὴ ἔτ' ἄλλο λέγεις τι σύ. Ἀλλ' οὐδέν, ἢ δ' ὅς, ἔτι λέγω περὶ τούτου· ἀλλὰ τὴν προσήκουσαν αὐτῇ τίνα τῶν νῦν λέγεις πολιτειῶν;

B Οὐδ' ἡντιναοῦν, εἶπον, ἀλλὰ τοῦτο καὶ ἐπαιτιῶμαι, μηδεμίαν ἀξίαν εἶναι τῶν νῦν κατὰστασιν πόλεως φιλοσόφου φύσεως· διὸ καὶ στρέφεσθαι τε καὶ ἀλλοιοῦσθαι αὐτήν, ὥσπερ ξενικὸν σπέρμα ἐν γῇ ἄλλῃ σπειρόμενον ἐξίτηλον εἰς τὸ ἐπιχώριον φιλεῖ κρατούμενον ἰέναι, οὕτω καὶ τοῦτο τὸ γένος νῦν μὲν οὐκ ἴσχειν τὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἀλλ' εἰς ἀλλότριον ἦθος ἐκπίπτειν. εἰ δὲ

C λήφεται τὴν ἀρίστην πολιτείαν, ὥσπερ καὶ αὐτὸ ἀριστόν ἐστι, τότε δηλώσει, ὅτι τοῦτο μὲν τῷ ὄντι θεῖον ἦν, τὰ δὲ ἄλλα ἀνθρώπινα, τὰ τε τῶν φύσεων καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων. δῆλος δ' ὁ οὖν εἶ ὅτι μετὰ τοῦτο ἐρήσει τίς αὕτη ἢ πολιτεία. Οὐκ ἔγνωσ, ἔφη· οὐ γὰρ τοῦτο ἔμελλον, ἀλλ' εἰ αὕτη, ἦν ἡμεῖς διεληλύθαμεν οἰκίζοντες τὴν πόλιν, ἢ ἄλλη. Τὰ μὲν ἄλλα, ἦν δ' ἐγώ, αὕτη· τοῦτο δὲ αὐτὸ ἐρρήθη μὲν καὶ τότε, ὅτι δεήσοι τι αἰεὶ

D ἐνεῖναι ἐν τῇ πόλει λόγον ἔχον τῆς πολιτείας τὸν αὐτόν, ὅνπερ καὶ σὺ ὁ νομοθέτης ἔχων τοὺς νόμους ἐτίθεις. Ἐρρήθη γάρ, ἔφη. Ἀλλ' οὐχ ἱκανῶς, εἶπον, ἐδηλώθη, φόβῳ ὧν ὅμως ἀντιλαμβανόμενοι δεδηλώκατε μακρὰν καὶ χαλεπὴν αὐτοῦ τὴν ἀποδειξίν· ἐπεὶ καὶ τὸ λοιπὸν οὐ πάντως ῥᾶστον διελθεῖν. Τὸ ποῖον;

podhatik, meg azután a saját magáéival együtt a közöset is megmentheti.

XI. Hogy mért keveredett hát a bölcseségkedvelés, még pedig minden igaz ok nélkül, oly rossz hírbe, azt úgy hiszem, már eléggé kifejtettük, ha ugyan nincs még másvalami egyéb mondanivalód. Már nincs több szavam róla, felelte ő erre. Hanem hát melyiket mondod e most említett államformák közül neki megfelelőnek? Hát bizony én egyiket sem, mon-B
dottam neki, hanem csakis azzal húzakodom elő, hogy a mostani alkotmányformák között egyetlenegy sem méltó a bölcselkedő természethez. Ezért is fordul és változik ez úgy meg, mint a hogy a külszági mag idegen földbe vetve elsatnyul s igen könnyen belföldi fajjá koresosodik el, ha erőltetik: így hát ez a faj se tartja meg a saját erejét, hanem más idegen fajtába csap át. De ha megkapja a legjobb alkotmányt, a mint hogy ő maga is a legjobb, akkor aztán meg-C
mutatja, hogy ez valósággal valami isteni dolog volt, a többi pedig csak emberi, már a természet is, meg a törekvés is mind. Az világos dolog most már, hogy te azt kérdezed ez után, melyik hát ez az alkotmány. Nem találtad el, jegyezte ő meg erre, mert nem ezt akartam kérdezni, hanem hogy az-e ez, a melyet, mikor az államot alapítottuk, fejtegettünk,¹³ vagy egy másik. Hát úgy máskülönben, folytattam tovább, csakugyan az. De hát már akkor is épp azt hangsúlyoztuk, hogy lennie kell majd olyasvalaminek az államban, a mi bír az alkotmánynak ugyanazzal a feltételével, a melylyel, mikor a törvényeket alkottad, te is birtál. Persze, hogy hang-D
súlyoztuk, mondotta ő. Csakhogy nem világítottuk ám meg eléggé, folytattam én tovább, féltünkben attól, a mit felhozzatok, mikor igazoltátok, hogy hosszadalmas és nehéz dolog a bizonyítása. Mert egyáltalán a többi dolgot megoldani¹⁴ se valami gyerekjáték. Már melyiket? Azt, hogy mi módon üzőgesse hát az állam a bölcselkedést, hogy tönkre ne men-

Τίνα τρόπον μεταχειριζομένη πόλις φιλοσοφίαν οὐ διολεῖται.
Ετὰ γὰρ δὴ μεγάλα πάντα ἐπισφαλῇ, καὶ τὸ λεγόμενον τὰ καλὰ
 τῷ ὄντι χαλεπά. Ἄλλ' ὅμως, ἔφη, λαβέτω τέλος ἡ ἀπόδειξις,
 τούτου φανεροῦ γενομένου. Οὐ τὸ μὴ βούλεσθαι, ἣν δ' ἐγώ,
 ἀλλ' εἴπερ, τὸ μὴ δύνασθαι διακωλύσει· παρὼν δὲ τὴν γ' ἐμὴν
 προθυμίαν εἴσει. σκόπει δὲ καὶ νῦν, ὥς προθύμως καὶ παρα-
 κινδονευτικῶς μέλλω λέγειν, ὅτι τοῦναντίον ἢ νῦν δεῖ τοῦ ἐπιτη-
 δεύματος τούτου πόλιν ἄπτεσθαι. Πῶς; Νῦν μὲν, ἣν δ' ἐγώ,
 498 οἱ καὶ ἀπτόμενοι μειράκια ὄντα ἄρτι ἐκ παίδων τὸ μεταξὺ οἰκο-
 νομίας καὶ χρηματισμοῦ πλησιάσαντες αὐτοῦ τῷ χαλεπωτάτῳ
 ἀπαλλάττονται, οἱ φιλοσοφώτατοι ποιοῦμενοι· λέγω δὲ χαλεπώ-
 τατον τὸ περὶ τοὺς λόγους· ἐν δὲ τῷ ἔπειτα, ἐὰν καὶ ἄλλων
 τοῦτο πραττόντων παρακαλούμενοι ἐθέλωσιν ἀκροαταὶ γίγνεσθαι,
 μεγάλα ἡγούνται πάρεργον οἰόμενοι αὐτὸ δεῖν πράττειν· πρὸς δὲ
 τὸ γῆρας ἐκτὸς δὴ τινων ὀλίγων ἀποσβέννυνται πολὺ μᾶλλον
Β τοῦ Ἡρακλειτείου ἡλίου, ὅσον αὖθις οὐκ ἐξάπτονται. Δεῖ δὲ
 πῶς; ἔφη. Πᾶν τοῦναντίον μειράκια μὲν ὄντα καὶ παῖδας μει-
 ρακιώδη παιδείαν καὶ φιλοσοφίαν μεταχειρίζεσθαι, τῶν τε σω-
 μάτων, ἐν ᾧ βλαστάνει τὸ καὶ ἀνδρουταί, εὖ μάλα ἐπιμελεῖσθαι,
 ὑπηρεσίαν φιλοσοφίᾳ κτωμένους· προϋούσης δὲ τῆς ἡλικίας, ἐν
 ἣ ἡ ψυχὴ τελειοῦσθαι ἄρχεται, ἐπιτείνειν τὰ ἐκείνης γυμνάσια.
Γ ὅταν δὲ λήγῃ μὲν ἡ ῥώμη, πολιτικῶν δὲ καὶ στρατειῶν ἐκτὸς
 γίγνηται, τότε ἤδη ἀφέτους νέμεσθαι καὶ μηδὲν ἄλλο πράττειν,
 ὅ τι μὴ πάρεργον, τοὺς μέλλοντας εὐδαιμόνως βιώσεσθαι καὶ

jen. Mert esékeny ám minden, a mi magasan áll és csak-ugyan fene dolog a szép dolog, a hogy mondani szokták. De hát már csak érjen véget mégis a bizonyítás, ha ez ki-**E** derült, jegyezte meg ő rá. No hiszen, felelem én erre, nem is az akaratunkon, hanem bizony csak a nemtudásunkon mulik ám a dolog. Hát csak légy is bizony tanúja az én jó szándékomnak. S vizsgáld meg most is, hogy mily elszánt vakmerőséggel készülök kimondani, hogy épp ellenkezőképpen, mint most, kell hozzá fognia az államnak ehhez a dologhoz. És hogyan? Most t. i. folytattam tovább, azok, a kik hozzá fognak, miután mint fiatalemberek mindjárt gyermekéveik 498 után háztartás és vagyonszerzés közben eljutottak az ő legnehezebb részéhez, — legnehezebbnek mondom pedig épp a hebizonyítások dolgát, — rendesen abbahagyogatják, még a legnagyobb bölcselkedők hírében állók is, később azonban, mikor már mások is foglalkoznak ezzel a dologgal s felszólítják őket, hogy hallgatóik legyenek, valami nagy dolognak gondolják s azt hiszik, hogy így aztán csak úgy mellékesen kell vele foglalkozniok. Öreg koruk felé pedig, kivéven egynéhányukat, még a Herakleitos¹⁵ napjánál is jobban **B** kialszanak, a mennyiben lánggra többé nem is gyuladnak. Hát hogy kell vele foglalkozniok? kérdezte ő. Épp ellenkezőleg: a míg ugyanis fiatalemberek, meg gyerekek, addig fiatalokhoz illő¹⁶ neveléssel és bölcselkedéssel kell foglalatostkodniok, testükről pedig, a míg csak fejlődőben és férfiasodóban van, nagyon is szívvel-lélekkel gondoskodniok szolgálatot téve vele a bölcselkedésnek. Ha meg már annyira előre haladt a koruk, hogy véget kezd érni a lelkők kifejlődése, akkor fokozniok kell az ő gyakorlatait s mikor pedig csappanóban van a testi erejük s kikerül az állami és a **C** hadi szolgálatok alól, akkor kell csak még így szabadon ennek élniök és semmi más egyebet, csakis mellékfoglalkozásképpen, nem cselekedniök, ha boldogan akarnak élni,

τελευτήσαντας τῷ βίῳ τῷ βεβιωμένῳ τὴν ἐκεῖ μοῖραν ἐπιστήσκειν πρέπουσαν.

XII. Ὡς ἀληθῶς μοι δοκεῖς, ἔφη, λέγειν γε προθύμως, ὦ Σώκρατες· οἶμαι μέντοι τοὺς πολλοὺς τῶν ἀκουόντων προθυμότερον ἔτι ἀντιτείνειν οὐδ' ὅπωςτιοῦν πεισομένους, ἀπὸ Θρασυμάχου ἀρξάμενους. Μὴ διάβαλλε, ἦν δ' ἐγώ, ἐμὲ καὶ Θρασύ-
Dμαχον ἄρτι φίλους γεγονότας, οὐδὲ πρὸ τοῦ ἐχθροὺς ὄντας. πείρας γὰρ οὐδὲν ἀνήσομεν, ἕως ἂν ἡ πείσωμεν καὶ τοῦτον καὶ τοὺς ἄλλους, ἢ προὔργου τι ποιήσωμεν εἰς ἐκείνον τὸν βίον, ὅταν αὐθις γενόμενοι τοῖς τοιοῦτοις ἐντύχωσι λόγοις. Εἰς σμικρόν γ', ἔφη, χρόνον εἴρηκας. Εἰς οὐδὲν μὲν οὖν, ἔφην, ὥς γε πρὸς τὸν ἅπαντα. τὸ μέντοι μὴ πείθεσθαι τοῖς λεγομένοις τοὺς πολλοὺς θαῦμα οὐδέν· οὐ γὰρ πώποτε εἶδον γενόμενον τὸ νῦν
Eλεγόμενον, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τοιαῦτ' ἅττα ῥήματα ἐξεπίτηδες ἀλλήλοις ὁμοιωμένα, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου ὥσπερ νῦν ξυμπεσόντα· ἄνδρα δὲ ἀρετῇ παρισωμένον καὶ ὁμοιωμένον μέχρι τοῦ δυνατοῦ τελέως ἔργῳ τε καὶ λόγῳ, δυναστεύοντα ἐν πόλει ἐτέρᾳ τοιαύτῃ, οὐ πώποτε ἐωράκασιν οὔτε ἓνα οὔτε πλείους· ἢ
499 οἶει; Οὐδαμῶς γε. Οὐδέ γε αὖ λόγων, ὦ μακάριε, καλῶν τε καὶ ἐλευθέρων ἱκανῶς ἐπήκοοι γεγονάσιν, οἷων ζητεῖν μὲν τὸ ἀληθὲς ξυντεταμένως ἐκ παντὸς τρόπου τοῦ γινῶναι χάριν, τὰ δὲ κομφά τε καὶ ἐριστικὰ καὶ μηδαμόσε ἄλλοσε τείνοντα ἢ πρὸς δόξαν καὶ ἔριν καὶ ἐν δίκαις καὶ ἐν ἰδίαις συνουσίαις
Bπόρρωθεν ἀσπαζομένων. Οὐδὲ τούτων, ἔφη. Τούτων τοι χάριν,

haláluk után pedig az így leélt életre ráadásul még az ötött megillető sorsot is el akarják nyerni.

XII. Már az igaz, hogy merészen beszélsz, úgy látom, édes Sokrates, mondotta ő erre, de azt hiszem, hogy még nagyobb merészséggel mondanak majd ellent többen azok közül, a kik hallják, és elkezdve Thrasymachostól egy mákszemnyit se hisznek el belőle. Ne veszi hátra össze, mondom, engem meg Thrasymachost, a kik épp az imént olyannyira összebarátkoztunk, de meg azelőtt se voltunk valamilye ellenségeskedésben. Mert mi ugyan semmit se hagyunk megpróbálatlanul, a míg csak erről is meg a többiekről is meg nem győződünk vagy valami hasznos dolgot nem cselekszünk arra az életre, a mikor ők újra születvén, ilyesféle okoskodásokra találnak bukkanni. Bizony rövid időre mondtad ezt, válaszolta ő rá. Sőt éppenséggel semmire, mondtam én erre, már legalább az egészszel szemben. Egyébiránt az nem csuda, ha a tömeg nem igen hisz a mondottakban, mert bizony még sohasem látta megtörténni, a miről most szó volt, hanem sokkal hamarabb látott holmi ilyesféle egymással erőnek erejével összehasonlított kifejezéseket s nem mint most, önmaguktól megegyezőket; de olyan férfút, a ki az erénynek, már a mennyire csak lehetséges, tettben is, meg szóban is a teljes megtestesülése, vagy hasonmása lenne s egy más ilyen államban uralkodna, sem egyet, sem többet, még sohasem látott. Vagy azt hiszed? 499 Éppenséggel nem. S viszont szép és szabad szellemű beszédek se hallhatott még elég számmal, drága barátom, olyanokat, a melyek, ha törik, ha szakad, teljes erejükből kutatják és meg akarják ismerni az igazságot, de a mesterkéltséget és veszekedést, meg az olyan dolgot, a mely akár a bíróság előtt, akár a magántársaságokban csakis a maga igazának kiveszekedésére vonatkozik, négy lépésre szeretik maguktól. Ilyeneket sem, mondotta ő. Ennek a kedvéért s mert ezt B

ἦν δ' ἐγώ, καὶ ταῦτα προορώμενοι ἡμεῖς τότε καὶ δεδιότες ὁμῶς
 ἐλέγομεν, ὑπὸ τάληθοῦς ἡναγκασμένοι, ὅτι οὔτε πόλις οὔτε πο-
 λιτεία οὐδέ γ' ἀνὴρ ὁμοίως μὴ ποτε γένηται τέλος. πρὶν ἂν
 τοῖς φιλοσόφοις ταῦτοις τοῖς ὀλίγοις καὶ οὐ πονηροῖς, ἀχρήστοις
 δὲ νῦν κεκλημένοις, ἀνάγκη τις ἐκ τύχης περιβάλλῃ, εἴτε βού-
 λονται εἴτε μὴ πόλεως ἐπιμεληθῆναι καὶ τῇ πόλει κατήκοοι
 γενέσθαι, ἢ τῶν νῦν ἐν δυναστείαις ἢ βασιλείαις ὄντων υἱέσιν
 ὧς αὐτοῖς ἐκ τινος θείας ἐπιπνοίας ἀληθινῆς φιλοσοφίας ἀληθι-
 νὸς ἔρως ἐμπέσῃ· τούτων δὲ πότερα γενέσθαι ἢ ἀμφοτέρα ὡς
 ἄρα ἐστὶν ἀδύνατον, ἐγὼ μὲν οὐδένα φημὶ ἔχειν λόγον. οὕτω
 γὰρ ἂν ἡμεῖς δικαίως καταγελφόμεθα, ὡς ἄλλως εὐχαῖς ὅμοια
 λέγοντες. ἢ οὐχ οὕτως; Οὕτως. Εἰ τοίνυν ἄκροις εἰς φιλοσο-
 φίαν πόλεως τις ἀνάγκη ἐπιμεληθῆναι ἢ γέγονεν ἐν τῷ ἀπείρῳ
 τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ ἢ καὶ νῦν ἔστιν ἐν τινι βαρβαρικῷ τόπῳ,
 πόρρῳ που ἐκτὸς ὄντι τῆς ἡμετέρας ἐπόψεως. ἢ καὶ ἔπειτα γε-
 νήσεται, περὶ τούτου ἕτοιμοι τῷ λόγῳ διαμάχεσθαι ὡς γέγονεν
 ἡ εἰρημένη πολιτεία καὶ ἔστι καὶ γενήσεται γε, ὅταν αὕτη ἡ
 μοῦσα πόλεως ἐγκρατὴς γένηται. οὐ γὰρ ἀδύνατος γενέσθαι
 οὐδ' ἡμεῖς ἀδύνατα λέγομεν. χαλεπὰ δὲ καὶ παρ' ἡμῶν ὁμολο-
 γεῖται. Καὶ ἐμοί, ἔφη, οὕτω δοκεῖ. Τοῖς δὲ πολλοῖς, ἦν δ'
 ἐγώ, ὅτι οὐκ αὖ δοκεῖ, ἑρεῖς; Ἵσως, ἔφη. Ὡ μακάριε, ἦν δ'
 ἐγώ, μὴ πάνυ οὕτω τῶν πολλῶν κατηγόρει, ἀλλ' οἷαν τοι δόξαν
 ἔξουσιν, ἐὰν αὐτοῖς μὴ φιλονεικῶν ἀλλὰ παραμυθούμενος καὶ
 ἀπολυόμενος τὴν τῆς φιλομαθίας διαβολὴν ἐνδεικνύῃ οὐς λέγεις

előre láttuk akkor és féltünk is tőle, válaszoltam én ekkor, az igazságtól kényszerítette állítottuk azt, hogy sem állam, sem alkotmány, sem férfiú tökéletessé mindaddig sohasem lehet, a míg e néhány bölcselkedőre, a kik nem is gonoszak, csak hasznavehetetlenek hírében állanak manapság, véletlenségből szükség nem kerül, hogy akár akarják, akár nem, gondjuk alá vegyék az államot és az állam engedelmeskedjék nekik, vagy pedig a míg a mostani kormányzók és királyok fiait, vagy őket magukat valamilyen isteni sugallatból a valódi bölcselkedésnek igazi szeretete meg nem szállja. C De hogy e kettő közül csak az egyik lehetetlen-e, vagy mindakettő, arra nézve, kereken kimondom, nincs semmi bizonyítékom. Mert így aztán joggal lennének nevetség tárgyává, hogy céltalanul jámbor kívánság számba menő dolgokat adunk elő. Vagy nem így van? De bizony így. Ha tehát a bölcselkedésben legderekabbakra nézve vagy beállott a mérhetetlen, elmúlt idők folyamán annak a kényszerűsége, hogy gondoskodjanak az államról, vagy még most is fennáll valamely idegen s a mi látóköriünkön messze túl D eső földön, vagy csak ezután fog beállani, ezért készek vagyunk okokkal megvitatni, hogy az említettük alkotmány csakis akkor állott, áll és fog is bizonyára fennállani, mikor ez a műzsa¹⁷ maga veszi az államot a hatalmába. Mert hiszen az nem lehetetlenség, hogy fennálljon, s mi nem is beszélünk lehetetlenségről. De hogy nehézséggel jár a dolog, ebben mi is egyetértünk. S ez nekem is úgy látszik, mondja ő erre. Ellenben, hogy a tömegnek már nem úgy látszik, ezt állítod, úgy-e? kérdeztem tőle. Meglehet, felelte ő rá. Oh, drágám, válaszoltam én, csak ne vádold a tömeget ilyen nagyon. Majd más lesz ám ő neki is a véleménye, ha E nem veszekedő kedvvel, hanem barátságosan rábeszélve s a tudásvágynak rossz hírétől megszabadulva mutatod meg neki, kiket hisz te bölcselkedőknek s megállapítod, éppen mint

500 τοὺς φιλοσόφους, καὶ διορίζῃ ὥσπερ ἄρτι τὴν τε φύσιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐπιτήδευσιν, ἵνα μὴ ἡγῶνται σε λέγειν οὕς αὐτοὶ οἶονται. ἢ καὶ ἐὰν οὕτω θεῶνται, ἀλλοίαν τε φήσεις αὐτοὺς δόξαν λήψεσθαι καὶ ἄλλα ἀποκρινεῖσθαι; ἢ οἶει τινὰ χαλεπαίνειν τῷ μὴ χαλεπῷ ἢ φθονεῖν τῷ μὴ φθονερῷ, ἄφθονόν τε καὶ πρᾶον ὄντα; ἐγὼ μὲν γὰρ σε προφθάσας λέγω, ὅτι ἐν ὀλίγοις τισὶν ἡγοῦμαι ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ πλήθει χαλεπὴν οὕτω φύσιν γίγνεσθαι.

B Καὶ ἐγὼ ἀμέλει, ἔφη, ξυνοίομαι. Οὐκοῦν καὶ αὐτὸ τοῦτο ξυνοίει, τοῦ χαλεπῶς πρὸς φιλοσοφίαν τοὺς πολλοὺς διακείσθαι ἐκείνους αἰτίους εἶναι τοὺς ἔξωθεν οὐ προσήκον ἐπεισκευμαχότας, λοιδορουμένους τε αὐτοῖς καὶ φιλαπεχθημόνως ἔχοντας καὶ ἀεὶ περὶ ἀνθρώπων τοὺς λόγους ποιουμένους, ἥκιστα φιλοσοφία πρέπον ποιῶντας; Πολύ γ', ἔφη.

XIII. Οὐδὲ γάρ που, ὦ Ἀδείμαντε, σχολὴ τῷ γε ὡς ἀλη-
C θῶς πρὸς τοῖς οὖσι τὴν διάνοιαν ἔχοντι κάτω βλέπειν εἰς ἀνθρώπων πραγματείας, καὶ μαχόμενον αὐτοῖς φθόνου τε καὶ δυσμενείας ἐμπίπλασθαι, ἀλλ' εἰς τεταγμένα ἅττα καὶ κατὰ ταῦτα ἀεὶ ἔχοντα ὁρῶντας καὶ θεωμένους οὐτ' ἀδικοῦντα οὐτ' ἀδικούμενα ὑπ' ἀλλήλων, κόσμῳ δὲ πάντα καὶ κατὰ λόγον ἔχοντα, ταῦτα μιμεῖσθαι τε καὶ ὅ τι μάλιστα ἀφομοιοῦσθαι. ἢ οἶει τινὰ μηχανὴν εἶναι, ὅτῃ τις ὁμιλεῖ ἀγάμενος, μὴ μιμεῖσθαι ἐκείνο;
D Ἀδύνατον, ἔφη. Θεῖφ δὴ καὶ κοσμίφ ὅ γε φιλόσοφος ὁμιλῶν κόσμιός τε καὶ θεῖος εἰς τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ γίγνεται· διαβολή

most, a természetöket is, meg az életmódjukat is, hogy azt 500 ne higgyék, hogy azokat gondolod te is, a kiket ők gondolnak. Vagy nem gondolod, hogy ha így vizsgálják a dolgot, akkor más véleményre jutnak s más feleletet is adnak? Avagy azt hiszed, hogy haragszik valaki arra, a ki reá nem haragszik, és irigykedik az olyanra, a ki nem irigye neki, mikor nincs benne irigység, hanem szelíd. Mert íme megelőzlek és kimondom, hogy én csakis egy-két emberfiában, de nem az egész tömegben hiszek ily gonosz természetet **B** létezőnek. S én is igazán osztozom a nézetedben, mondá. Akkor hát épp ebben is osztozol majd, hogy annak, hogy a tömeg oly ellenszenvvel viselkedik a bölcselkedés iránt, azok az emberek az okai, a kik jogtalanul tolakodván be kívülről ő közéjük, őket kisebbítgetik s más emberfiát bosszantó viseletet tanusítva, meg mindenuntalan csak az embereket szólva és szapulva éppen nem bölcselkedéshez illő dolgokat mívelnek. Bizony nagyon is nem, mondotta ő rá.

XIII. Mert bizony annak, édes Adeimantos, a ki lelkét a létvalóságra irányítja, nem igen van ideje lefelé az emberek ügyeire-dolgaira pillantgatni s eltelni velök való küzdelmében irigységgel és ellenséges érzülettel. Ő nekik más egyéb, valamilyen jól rendezett s önnönmagának mindig megfelelő dolgot kell látniok és szemlélniök, olyat, a mi se nem jogtalankodik, se jogtalanságot a másikatól nem szenved, hanem minden részében jól és észszerűen van elrendezve, és ezt kell utánozniok s a mennyire csak lehetséges, hozzá hasonlónak lenniök. Vagy azt hiszed, hogy lehetséges dolog, hogy valaki ne utánozza azt, a mivel együtt van és megcsudálja? Az lehetetlenség, mondotta ő. Az istenivel és a jól rendezettel lévén most már egy társaságban egy böl- **D** cselkedő, már a mennyire embernek lehetséges, ő maga is jól rendezetté és istenivé válik. Rágalom persze minden

δ' ἐν πᾶσι πολλή. Παντάπασι μὲν οὖν. Ἄν οὖν τις, εἶπον, αὐτῷ ἀνάγκη γένηται, ἃ ἐκεῖ ὁρᾷ, μελετῆσαι εἰς ἀνθρώπων ἥθη καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ τιθέναι, καὶ μὴ μόνον ἑαυτὸν πλάττειν, ἄρα κακὸν δημιουργὸν αὐτὸν οἶε γενήσεσθαι σωφροσύνης τε καὶ δικαιοσύνης καὶ ξυμπάσης τῆς δημοτικῆς ἀρετῆς; Ἡκιστα γε, ἦ δ' ὅς. Ἄλλ' ἐὰν δὴ αἰσθωνται οἱ πολλοί, ὅτι ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ λέγομεν, χαλεπανοῦσι δὴ τοῖς φιλοσόφοις καὶ ἀπιστήσουσιν ἡμῖν λέγουσιν, ὥς οὐκ ἂν ποτε ἄλλως εὐδαιμονήσεις πόλις, εἰ μὴ αὐτὴν διαγράψειαν οἱ τῷ θεῷ παραδείγματι χρώμενοι ζωγράφοι; Οὐ χαλεπανοῦσιν, ἦ δ' ὅς, ἐάνπερ αἰσθωνται.

501 ἀλλὰ δὴ τίνα λέγεις τρόπον τῆς διαγραφῆς; Λαβόντες, ἦν δ' ἐγώ, ὥσπερ πίνακα πόλιν τε καὶ ἥθη ἀνθρώπων, πρῶτον μὲν καθαρὰν ποιήσειαν ἅν' ὃ οὐ πάνυ ῥάδιον· ἄλλ' οὖν οἷσθ' ὅτι τούτῳ ἂν εὐδὺς τῶν ἄλλων διενέγκοιεν, τῷ μῆτε ἰδιώτου μῆτε πόλεως ἐθελῆσαι ἂν ἄφασθαι μηδὲ γράφειν νόμους, πρὶν ἢ παραλαβεῖν καθαρὰν ἢ αὐτοὶ ποιῆσαι. Καὶ ὁρθῶς γ', ἔφη. Οὐκ οὖν μετὰ ταῦτα οἶε ὑπογράψασθαι ἂν τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας;

B Τί μὴν; Ἐπειτα, οἶμαι, ἀπεργαζόμενοι πυκνὰ ἂν ἐκατέρωσ' ἀποβλέποιεν, πρὸς τε τὸ φύσει δίκαιον καὶ καλὸν καὶ σῶφρον καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα καὶ πρὸς ἐκεῖνο αὖ τὸ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἐμποιοῖεν ξυμμειγνόντες τε καὶ κεραννόντες ἐκ τῶν ἐπιτηδεύματων τὸ ἀνδρεῖκελον, ἀπ' ἐκείνου τεκμαιρόμενοι, ὃ δὴ καὶ Ὅμηρος ἐκάλεσεν ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἐγγιγνόμενον θεοσιδές τε καὶ

C θεοεῖκελον. Ὅρθῶς, ἔφη. Καὶ τὸ μὲν ἂν, οἶμαι, ἐξαλείφοιεν,

bokorban terem elég. Terem még nagyon is. Ha tehát, folytattam tovább, beáll majd rá, nézve valami kényszerűsége annak, hogy összeszedje magát, és a mit ott látott, azt mind a magán, mind a nyilvános életben, az emberek erkölcsébe is átültesse s ne egyedül csak önnönmagát képezze: vajjon mit gondolsz, rossz mestere lesz-e ő az önmérséketlenek, igazságosságnak és valamennyi állampolgári erénynek? Legkevésebbé sem, felelte ő rá. De ha észreveszi most már a tömeg, hogy igazságot beszélünk róla (a bölcselkedőről), megharagszik majd a bölcselkedőkre s nem hisz nekünk, ha azt mondjuk, hogy csakis akkor lehet boldog az állam, ha vázlatát isteni minta után dolgozó festők rajzolták meg? Már akkor csak nem haragszik, felelte ő, ha maga is észreveszi. De hát miféle fajtáját gondolod a vázlatnak? 501

Úgy veszik pl. az államot is, meg az emberek erkölcséit is, folytattam tovább, mint valami festményt s aztán először is tisztára lekaparják; ez persze nem tréfadolog, de hát tudod, hogy ők mindjárt épp abban ütnek el a többiektől, hogy sem magános emberhez, sem államhoz nyulni, se törvényeket alkotni nincs kedvök addig, a míg csak azt vagy tisztán nem kapják, vagy tisztára ők maguk nem kaparják. S ebben bizony igazuk is van, mondotta ő erre. És ezután már azt gondolod, hogy megrajzolják az állam körvonalait? Hát persze. Ezután aztán, én azt hiszem, belefogva a rajz munkájába nézegetnek majd jobbra is, meg balra is, a természeténél fogva igazságos, szép, önmegtartóztató és más ilyes dolog felé, meg viszont arra is, a mit az emberekbe önthetnének, s összekevergetve, meg összevegyítgetve a foglaltosságok közül az embernek megfelelőt abból alkotják meg ítéletöket, a mit már Homeros is isteninek, istenhez hasonlónak nevezett, ha megvolt az emberekben. Okosan mondod, jegyezte meg ő rá. És így aztán, azt gondolom, az egyiket majd letörlik, a másikat meg rá rajzolják, a míg C

τὸ δὲ πάλιν ἐγγράφοιεν, ἕως ὅ τι μάλιστα ἀνθρώπεια ἦθη εἰς ὅσον ἐνδέχεται θεοφιλῇ ποιήσειαν. Καλλίστη γοῦν ἄν, ἔφη, ἡ γραφὴ γένοιτο. Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, πείθομένῃ πῃ ἐκείνους, οὓς διατεταμένους ἐφ' ἡμᾶς ἔφησθα λέναι, ὥς τοιοῦτός ἐστι πολιτῶν ζωγράφος, ὃν τότε ἐπηνοῦμεν πρὸς αὐτούς, δι' ὃν ἐκείνοι ἐχαλέπαινον, ὅτι τὰς πόλεις αὐτῷ παρεδίδομεν, καί τι μᾶλλον αὐτὸ νῦν ἀκούοντες πραΰνονται; Καὶ πολὺ γε, ἦ δ' ὅς, εἰ σωφρονοῦσιν. Πῇ γὰρ δὴ ἔξουσιν ἀμφισβητῆσαι; πότερον μὴ τοῦ ὄντος τε καὶ ἀληθείας ἐραστὰς εἶναι τοὺς φιλοσόφους; Ἄτοπον μέντ' ἄν, ἔφη, εἶη. Ἀλλὰ μὴ τὴν φύσιν αὐτῶν οἰκείαν εἶναι τοῦ ἀρίστου, ἦν ἡμεῖς διήλθομεν; Οὐδὲ τοῦτο. Τί δέ; τὴν τοιαύτην τυχοῦσαν τῶν προσηκόντων ἐπιτηδευμάτων οὐκ ἀγαθὴν τελέως ἔσεσθαι καὶ φιλόσοφον εἶπερ τινὰ ἄλλην; ἢ ἐκείνους Εἰφήσειν μᾶλλον, οὓς ἡμεῖς ἀφωρίσαμεν; Οὐ δῆπου. Ἔτι οὖν ἀγριανοῦσι λεγόντων ἡμῶν, ὅτι, πρὶν ἂν πόλεως τὸ φιλόσοφον γένος ἐγκρατὲς γένηται, οὔτε πόλει οὔτε πολίταις κακῶν παῦλα ἔσται, οὐδὲ ἡ πολιτεία, ἦν μυθολογοῦμεν λόγῳ, ἔργῳ τέλος λήφεται; Ἰσως, ἔφη, ἦττον. Βούλει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, μὴ ἦττον φῶμεν αὐτοὺς ἀλλὰ παντάπασι πράους γεγονέναι καὶ πεπεισθαι, 502 ἵνα εἰ μὴ τι ἀλλὰ αἰσχυρθέντες ὁμολογήσωσιν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

XIV. Οὗτοι μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τοῦτο πεπεισμένοι ἔστων· τοῦδε δὲ πέρι τις ἀμφισβητήσει, ὥς οὐκ ἂν τύχοιεν γενόμενοι

csak az emberi erkölcsöket, már a mennyire csak lehetséges, isteniekké nem alakítják. Már annyi tény, mondja ő erre, hogy így a legszebbé lenne a festmény. Hát vajjon, mondom én tovább, azokat, a kikről azt állítottad,¹⁸ hogy teljes erejükből nekünk jönnek, meggyőzzük-e most már valamiképpen arról, hogy az ilyenfajta az alkotmányoknak az a festője, a kit akkor az ő rovásukra dicsértünk s a ki miatt ők meg is orroltak, hogy az államokat ő rá bíztuk, s vajjon inkább megszeliidülnek-e most, ha ezt hallják? Bizony hogy meg, felelte ő rá, még pedig sokkal, ha józan eszüknel vannak. Mert hiszen hogyan is tudnak majd vitatkozni D fölötte? Talán úgy, hogy a bölcseségkedvelők nem a létvalóságnak és az igazságnak a kedvelői? No ez ugyancsak értelmetlen dolog volna, felelte ő rá. Hát talán úgy, hogy az ő természetök, a melyet mi rajzoltunk meg, nem a legjobbal rokon? Még így sem. Nos, hát hogy az ilyen (természet), ha egyszer megkapta az őt megillető foglalkozásokat, nem lesz teljesen jó és bölcseségkedvelő, ha ugyan lesz valamelyik? Vagy hogy ez inkább azokról áll, a melyeket mi kirekesztettünk? Talán csak nem? Haragudni fognak-e hát még, ha azt mondjuk, hogy a míg csak a bölcseségkedvelő faj nem lesz urává az államnak, addig sem államra, sem a polgárookra nézve nem lesz a bajoknak szünetök, és az államalkotmány, a melyet szóval úgy kifundáltunk, tetteben soha meg nem valósul? Meglehet, hogy kevésbbé, adta ő erre feleletül. Azt akarod-e tehát, kérdém tovább, hogy azt mondjuk róluk, hogy nem kevésbbé, hanem tökéletesen megszeliidültek s megnyugsza- 502 nak a dologban, ha nem más egyéb okból, hát hogy szegényérzetből értsenek velünk egyet? Mindenesetre, hogy ezt, mondotta ő erre.

XIV. Ezek tehát csak hadd nyugodjanak meg ebben, mondom én tovább; de hátha abban kételkedik majd valaki, hogy nem találnak ám bölcseségkedvelő természetűeknek

βασιλέων ἔκγονοι ἢ δυναστῶν τὰς φύσεις φιλόσοφοι: Οὐδ' ἂν εἷς, ἔφη. Τοιούτους δὲ γενομένους ὡς πολλή ἀνάγκη διαφθαρῆναι, ἔχει τις λέγειν; ὡς μὲν γὰρ χαλεπὸν σωθῆναι, καὶ ἡμεῖς

Β ξυγχωροῦμεν· ὡς δὲ ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τῶν πάντων οὐδέποτε οὐδ' ἂν εἷς σωθεῖη, ἔσθ' ὅστις ἀμφισβητήσῃ; Καὶ πῶς; Ἀλλὰ μήν, ἣν δ' ἐγώ, εἷς ἱκανὸς γενόμενος, πόλιν ἔχων πειθομένην, πάντ' ἐπιτελέσαι τὰ νῦν ἀπιστούμενα. Ἰκανὸς γάρ, ἔφη. Ἀρχοντος γάρ που, ἣν δ' ἐγώ, τιθέντος τοὺς νόμους καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, ἃ διεληλύθαμεν, οὐ δῆπου ἀδύνατον ἐθέλειν ποιεῖν τοὺς πολίτας. Οὐδ' ὥπωστιον. Ἀλλὰ δῆ, ἅπερ ἡμῖν δοκεῖ, δόξαι καὶ ἄλλοις θαυμαστόν τι καὶ ἀδύνατον; Οὐκ οἶμαι ἔγωγε, **Γ** ἣ δ' ὅς. Καὶ μὴν ὅτι γε βέλτιστα, εἴπερ δυνατόν, ἱκανῶς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὡς ἐγῴμαι, διήλθομεν. Ἰκανῶς γάρ. Νῦν δῆ, ὡς ἔοικε, ξυμβαίνει ἡμῖν περὶ τῆς νομοθεσίας ἄριστα, μὲν εἶναι ἃ λέγομεν, εἰ γένοιτο, χαλεπὰ δὲ γενέσθαι, οὐ μέντοι ἀδύνατά γε. Ξυμβαίνει γάρ, ἔφη.

XV. Οὐκοῦν ἐπειδὴ τοῦτο μόγις τέλος ἔσχε, τὰ ἐπίλοιπα δῆ

Δ μετὰ τοῦτο λεκτέον, τίνα τρόπον ἡμῖν καὶ ἐκ τίνων μαθημάτων τε καὶ ἐπιτηδευμάτων οἱ σωτῆρες ἐνέσσονται τῆς πολιτείας, καὶ κατὰ ποίας ἡλικίας ἕκαστοι ἐκάστων ἀπτόμενοι; Λεκτέον μέντοι, ἔφη. Οὐδέν, ἣν δ' ἐγώ, τὸ σοφὸν μοι ἐγένετο τήν τε τῶν γυναικῶν τῆς κτήσεως δυσχέρειαν ἐν τῷ πρόσθεν παραλιπόντι καὶ παιδογονίαν καὶ τήν τῶν ἀρχόντων κατάστασιν, εἰδότε ὡς ἐπίφθονός τε καὶ χαλεπὴ γίγνεσθαι ἢ παντελῶς ἀληθής· νῦν γάρ

születni a királyoknak és uralkodóknak a sarjadékai? De nem ám, egy sem, szolt ő. Ha pedig ilyennek születnének, okvetetlenül tönkre is kellene menniök, mondhatná valaki? Mert hogy az ő életben tartásuk nehéz dolog, ebben mi is B egyetértünk; de hogy az egész idő alatt valamennyiök közül egyetlenegyét se lehessen életben tartani, már ebben kételkedhetik majd valaki. És hogyan? De meg aztán, folytattam, ha csak egy is születik, ez elegendő arra, hogy, ha engedelmes állama van, mindent megvalósítson, a mit most kétségbe vontunk. Persze, hogy elegendő, mondotta ő rá. Mert ha valamelyik uralkodó megszabja a törvényeket és a foglalatosságokat, mondom én tovább, már akkor csak nem lehetetlenség, hogy a polgárok követni is akarják. Éppenséggel nem. De már, hogy a mit mi látunk, azt mások is lássák, az valami csudálatos és lehetetlen dolog? Én részemről nem gondolnám felelte ő. Meg azután, hogy bizony ez a legjobb dolog, ha ugyan lehetséges, azt, a hogy én gon- C dolom, már fentebb eléggé kifejtettük. Persze, hogy eléggé. Most tehát már rendben vagyunk végre, úgy látszik, azzal, hogy a törvényalkotás dolgában legjobb ugyan az, már a mennyiben megvalósulhat, a melyről beszélünk, de megvalósulása nehéz dolog, bár nem lehetetlenség. Persze, hogy rendben, adta ő feleletül.

XV. Miután tehát már ez nagynehezen ugyan, de mégis véget ért egyszer, utána most még a hátralevő dolgot kell D megbeszelnünk, vagyis azt, hogy miféle módon és micsoda tanulmányok és foglalkozások alapján lesznek meg az alkotmánynak a védői benne és mily korban kell ennek ezt, annak meg azt megkezdenie. Bizony hogy meg kell beszél- nünk, mondja ő rá. Nem valami bölcс dolog volt tőlem, mondom én tovább, hogy az asszonyok megszerzésének nehézségét, a gyermeknemzést s az uralkodóknak előkészítését fentebb figyelembe nem vettem, mert tudtam, mennyire

Ε οὐδὲν ἤττον ἤλθε τὸ δεῖν αὐτὰ διελθεῖν. καὶ τὰ μὲν δὴ τῶν
 γυναικῶν τε καὶ παίδων πεπέρανται, τὸ δὲ τῶν ἀρχόντων ὥσπερ
 ἐξ ἀρχῆς μετελθεῖν δεῖ. ἐλέγομεν δ', εἰ μνημονεύεις, δεῖν αὐτοὺς
 503 φιλοπόλιδας τε φαίνεσθαι, βασανιζομένους ἐν ἡδοναῖς τε καὶ
 λύπαις, καὶ τὸ δόγμα τοῦτο μῆτ' ἐν πόνοις μῆτ' ἐν φόβοις μῆτ'
 ἐν ἄλλῃ μηδεμιᾷ μεταβολῇ φαίνεσθαι ἐκβάλλοντας, ἢ τὸν ἀδυ-
 νατοῦντα ἀποκριτέον, τὸν δὲ πανταχοῦ ἀκήρατον ἐκβαίνοντα,
 ὥσπερ χρυσὸν ἐν πυρὶ βασανιζόμενον, στατέον ἄρχοντα καὶ γέρα
 δοτέον καὶ ζῶντι καὶ τελευτήσαντι καὶ ἄθλα. τοιαῦτ' ἅττα ἦν
 τὰ λεγόμενα, παρεξίοντος καὶ παρακαλυπτομένου τοῦ λόγου, πε-
 B φροβημένου κινεῖν τὸ νῦν παρόν. Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις· μέ-
 μνημαι γάρ. Ὅκνος γάρ, ἔφην, ὦ φίλε, εἰπεῖν τὰ νῦν
 ἀποτετολμημένα· νῦν δὲ τοῦτο μὲν τετολμήσθω εἰπεῖν, ὅτι τοὺς
 ἀκριβεστάτους φύλακας φιλοσόφους δεῖ καθιστάναι. Εἰρήσθω
 γάρ, ἔφη. Νόησόν δὴ, ὥς εἰκότως ὀλίγοι ἔσονται σοι. ἦν γὰρ
 διήλθομεν φύσιν δεῖν ὑπάρχειν αὐτοῖς, εἰς ταῦτο ξυμφύεσθαι
 αὐτῆς τὰ μέρη ὀλιγάκις ἐθέλει, τὰ πολλὰ δὲ διεσπασμένα φύε-
 C ται. Πῶς, ἔφη, λέγεις; Εὐμαθεῖς καὶ μνήμονες καὶ ἀγχίνοι
 καὶ ὀξεῖς καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἔπεται οἶσθ' ὅτι οὐκ ἐθέλου-
 σιν ἅμα φύεσθαι καὶ νεανικοὶ τε καὶ μεγαλοπρεπεῖς τὰς δια-
 νοίας, οἷοι κοσμίως μετὰ ἡσυχίας καὶ βεβαιότητος ἐθέλουν ζῆν,
 ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι ὑπὸ ὀξύτητος φέρονται ὅπη ἂν τύχωσι καὶ τὸ
 βέβαιον ἅπαν αὐτῶν ἐξοίχεται. Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις. Οὐκοῦν

gyűlöletes és nehéz dolog a tökéletesen helyesnek megvalósítása. Mert íme most éppen úgy beállt a szükségessége annak, hogy ezen is keresztülmenjünk. S a mi az asszonyoknak meg a gyermekeknek a dolgát illeti, ezt már megbeszéltük, de az uralkodók kérdését csaknem a legelejétől kell elővennünk. Azt azonban már mondtuk, ha ugyan emlé- 503
kezel még rá, hogy az állam barátainak kell látszaniok, megállniok a tűzpróbát gyönyörben is, fájdalomban is és azt az alaptételt se szenvedésökben, se félelmökben, se más egyéb sorsváltozásuk közt nem szabad eldobniok, vagy azt, a ki ezt megtenni nem bírja, ki kell zárni, a ki pedig minden tekintetben sértetlenül kerül ki, mint az arany a tűzpróbából, azt uralkodónak kell odatenni s életében is, meghalála után is tiszteletajándékokkal és jutalmakkal megajándékozni. Ilyesvalamiféle volt, a mit mondtunk akkor, mikor félre tért és elburkolódott a fejtegetésünk, mert attól félt, hogy feltámasztja azt, a mi most már megvan. Betűről- **B**
betűre igazat mondasz, jegyezte meg ő erre; emlékszem rá. Ugyanis aggódtam, barátom, mondom én tovább, hogy kimondjam-e, a mire most oly nagy merészségünk támadt. Most hát már csak mondjuk is ki nagyszeresen ezt, hogy a legmegbízhatóbb örökül a bölcseségkedvelőket kell odaállítani. Hát mondjuk ki, jegyzi meg ő rá, Gondold meg már most, hogy egészen természetesen mily kevés embered lesz. Mert pl. a mi a természetet illeti, a melyről kifejtettük, hogy meg kell bennök lennie, csak ritkán szeretnek egybe összenőni a részei, hanem legtöbbször szétdarabolva tenyésznek. Hogy **C**
érted ezt, kérdi ő erre. A tanulóknak, jó emlékezetűek, éles elméjűek, okosak, hirtelen eszűek s a mi csak velök együtt jár, tudod, hogy nem igen teremnek meg együtt a bátrakkal és nagylelkűekkel, a kik elhatározásaikat ügyesen rendezvén be, csendben és szilárdsággal tudják leélni életüket, hanem az ilyeneket az ő hirtelenezségök vakon hol

τὰ βέβαια αὐτὰ ταῦτα ἦθ'η καὶ οὐκ εὐμετάβολα, οἷς ἂν τις μάλ-
 D λον ὡς πιστοῖς χρήσαιτο, καὶ ἐν τῷ πολέμῳ πρὸς τοὺς φόβους
 δυσκίνητα ὄντα, πρὸς τὰς μαθήσεις αὐτοὶ ποιεῖ ταῦτόν, δυσκίνη-
 τως ἔχει καὶ δυσμαθῶς ὥσπερ ἀπονεναρκωμένα, καὶ ὕπνου τε
 καὶ χάσματος ἐμπίπλονται, ὅταν τι δέῃ τοιοῦτον διαπονεῖν. Ἔστι
 ταῦτα, ἔφη. Ἡμεῖς δέ γ' ἔφαμεν ἀμφοτέρων δεῖν εὖ τε καὶ
 καλῶς μετέχειν, ἢ μήτε παιδείας τῆς ἀκριβεστάτης δεῖν αὐτῷ
 μεταδιδόναι μήτε τιμῆς μήτε ἀρχῆς. Ὅρθῶς, ἢ δ' ὅς. Οὐκοῦν
 E σπάνιον αὐτὸ οἶσι ἔσσεσθαι; Πῶς δ' οὔ; Βασανιστέον δὴ ἐν τε
 οἷς τότε ἐλέγομεν πόνοις τε καὶ φόβοις καὶ ἡδοναῖς, καὶ ἔτι δὴ
 ὁ τότε παρεῖμεν νῦν λέγομεν, ὅτι καὶ ἐν μαθήμασι πολλοῖς γυ-
 μνάσειν δεῖ σκοποῦντας, εἰ καὶ τὰ μέγιστα μαθήματα δυνατῇ
 504 ἔσται ἐνεργεῖν, εἴτε καὶ ἀποδειλιάσει, ὥσπερ οἱ ἐν τοῖς ἅθλοις
 ἀποδειλιῶντες. Πρέπει γέ τοι δὴ, ἔφη, οὕτω σκοπεῖν· ἀλλὰ
 ποῖα δὴ λέγεις μαθήματα μέγιστα;

XVI. Μνημονεύεις μὲν που, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι τριττὰ εἶδη
 ψυχῆς διαστησάμενοι ξυμβιβάζομεν δικαιοσύνης τε πέρι καὶ
 σωφροσύνης καὶ ἀνδρείας καὶ σοφίας ὁ ἕκαστον εἶη. Μὴ γάρ
 μνημονεύων, ἔφη, τὰ λοιπὰ ἂν εἶην δίκαιος μὴ ἀκούειν. Ἡ
 B καὶ τὸ προρρηθὲν αὐτῶν; Τὸ ποῖον δὴ; Ἐλέγομέν που, ὅτι,
 ὡς μὲν δυνατόν ἦν κάλλιστα αὐτὰ κατιδεῖν, ἄλλη μακροτέρα
 εἶη περίοδος, ἦν περιελθόντι καταφανῇ γίγνοιτο, τῶν μέντοι

erre, hol arra ragadja magával s eltűnik ám minden szilárd-ság belőlük. Igazat beszélsz, mondotta ő rá. Míg viszont D ezek a szilárd és nem egykönnyen változó jellemek, a melyeket jobban használhat az ember, mint a megbízhatókat s a melyek a háborúban a félelemmel szemben érzéketlenek, ezek viszont a tanulmányokkal szemben is ugyanezt teszik, érzéketlenek és fogékonyság nélküliek, mint a merevgörcsben levők, s nyomban az elalvás, meg az ásitás lepi meg őket, mihelyt ilyesféle munkát kell végezniök. Úgy van, jegyezte meg ő rá. Mi pedig bizony úgy mondtuk, hogy mind a két dologgal jól és szépen el kell látva lennie, vagy különben se a leggondosabb nevelésben, se a megtiszteltetésben, se az uralkodásban nem szabad neki részesülnie. Helyes, mondja ő erre. Mit gondolsz most már, ritka madár E lesz-e hát ez? Már hogyan? Vizsgálatnak kell tehát őt (a lelket) alávetnünk az akkor említettük fáradalmakban, a félelmekben és a gyönyörökben, azután meg, a mit akkor elmellőztünk, most kimondjuk, hogy sok tanulmányban is kell gyakorolnunk s megvizsgálnunk, ha vajjon meg fogja-e majd bírni a legfontosabb tanulmányokat, vagy elveszti a bátorságát, mint azok, a kik a versenyek alkalmával szok-504 ták elveszteni. Ezt bizony csakugyan illik, hogy megvizsgáljuk, felelte ő erre. De hát milyen tanulmányokat mondasz a legfontosabbaknak?

XVI. Talán emlékszel reá, folytattam, hogy háromféle fajtát különböztettünk meg a léleknek, mikor az igazságosság, önmérséklet, vitézség és bölcsesség tekintetében hasonlítottuk össze őket egymással, hogy micsoda is hát mindegyikök. Hiszen ha nem emlékezném, felelé, nem is volna rá jogom, hogy a többit meghallgassam. S arra is úgy-e, a B mit előttök mondtunk? Hát az micsoda? Körülbelül azt mondtuk, hogy arra, hogy a lehető legszebben láthassuk meg őket, egy más hosszabb kerülőútunk is volna s ha ezt

ἔμπροσθεν προειρημένων ἐπομένας ἀποδείξεις οἷόν τ' εἶη προσ-
 ἄψαι. καὶ ὑμεῖς ἐξαρκεῖν ἔφατε, καὶ οὕτω δὴ ἐρρήθη τὰ
 τότε τῆς μὲν ἀκριβείας, ὥς ἐμοὶ ἐφαίνετο, ἐλλιπῇ, εἰ δὲ ὑμῖν
 C ἀρεσκόντως, ὑμεῖς ἂν τοῦτο εἴποιτε. Ἄλλ' ἔμοιγε, ἔφη, μετρίως
 ἐφαίνετο μὴν καὶ τοῖς ἄλλοις. Ἄλλ', ὦ φίλε, ἦν δ' ἐγώ, μέ-
 τρον τῶν τοιούτων, ἀπολεῖπον καὶ ὁτιοῦν τοῦ ὄντος οὐ πάνυ με-
 τρίως γίγνεται· ἀτελὲς γὰρ οὐδὲν οὐδενὸς μέτρον· δοκεῖ δ' ἐνίοτέ
 τισιν ἱκανῶς ἤδη ἔχειν καὶ οὐδὲν δεῖν περαιτέρω ζητεῖν. Καὶ
 μάλ', ἔφη, συχνοὶ πάσχουσιν αὐτὸ διὰ ῥαθυμίαν. Τούτου δέ
 γε ἦν δ' ἐγώ, τοῦ παθήματος ἥμιστα προσδεῖ φύλακι πόλεώς
 D τε καὶ νόμων. Εἰκός, ἦ δ' ὅς. Τὴν μακροτέραν τοίνυν, ὦ
 ἑταῖρε, ἔφην, περιυτέον τῷ τοιούτῳ, καὶ οὐχ ἥττον μανθάνοντι
 πονητέον ἢ γυμναζομένῳ· ἢ, ὁ νῦν δὴ ἐλέγομεν, τοῦ μεγίστου
 τε καὶ μάλιστα προσήκοντος μαθήματος ἐπὶ τέλος οὐποτε ἤξει.
 Οὐ γὰρ ταῦτα, ἔφη, μέγιστα, ἀλλ' ἔτι τι μείζον δικαιοσύνης τε
 καὶ ὧν διήλθομεν; Καὶ μείζον, ἦν δ' ἐγώ· καὶ αὐτῶν τούτων
 οὐχ ὑπογραφὴν δεῖ ὥσπερ νῦν θεάσασθαι, ἀλλὰ τὴν τελεωτάτην
 E ἀπεργασίαν μὴ παριέναι· ἢ οὐ γελοῖον, ἐπὶ μὲν ἄλλοις σμικροῦ
 ἀξίοις πᾶν ποιεῖν συντεινομένους, ὅπως ὅ τι ἀκριβέστατα καὶ
 καθαρώτατα ἔξει, τῶν δὲ μεγίστων μὴ μεγίστας ἀξιοῦν εἶναι
 καὶ τὰς ἀκριβείας; Καὶ μάλα, ἔφη, ἄξιον τὸ διανόημα· ὁ μὲν-

már megjártuk, csakis akkor tűnnek fel igazi világosságban, de mégis lehetséges az előbb mondottakból folyó bizonyítékokat is csatolni még hozzájuk. S erre ti azt mondtátok, hogy ez is elegendő s így beszéltük meg akkor, a hogy nekem látszott, oly hiányos gondossággal ezt a dolgot; de hát inektek kielégítően, akkor hát csak mondjátok meg. Már énnekem legalább elegendőképpen, mondotta ő. S bizonyára így gondolták a többiek is. Ámde, édes barátom, folytattam, C az ilyes dolgokban az olyan mérték, a mely csak valamicskét is elmarad a valóságtól, nem nagyon lesz kielégítő. Mert csak a nem tökéletlen lehet valaminek a mértéke. Néhanéha azonban úgy tűnik fel az egyiknek, vagy másiknak, mintha már kielégítő volna s további kutatásra nem szorulna. Sőt nagyon is sokan szenvednek ebben csupa lustaságból, jegyezte meg ő erre. Pedig bizony, mondom én neki, erre a bajra épp a város és a törvények örének van legkevesébbé szüksége. Persze, feleli ő rá. Az ilyennek tehát, édes D barátom, folytattam tovább, a hosszabb útát kell megjárnia s a tanulást épp oly gondosan gyakorolnia, mint a testgyakorlást, vagy különben, a mint épp most említettük, sohasem jut el a célhoz a legfontosabb s őt leginkább megillető tudományban. És vajjon nem ezek a dolgok-e a legfontosabbak, kérdé, hanem talán van még valami fontosabb is, mint az igazságosság, meg a miket kifejtettünk? Van bizony fontosabb, mondom én neki és éppen ezeknek kell nemcsak a körrajzát, mint éppen most, megvizsgálunk, hanem a leg-tökéletesebb kidolgozását is szemügyre vennünk. Vagy nem nevetséges dolog-e az, hogy a többi csekély értékű dolgok-E ban teljes erőnkől megteszünk mindent, hogy csak a lehető legpontosabban és a legtisztábban álljanak előttünk, a legfontosabbakban pedig már nem tartjuk a legfontosabb dolognak a pontosságot? Sőt nagyon is, felelte ő, a vizsgálódás érdemes a fáradságra. Hogy azonban mit tartasz te legfon-

τοι μέγιστον μάθημα καὶ περὶ ὃ τι αὐτὸ λέγεις, οἶει τιν' ἄν
σε, ἔφη, ἀφεῖναι μὴ ἐρωτήσαντα τί ἐστίν; Οὐδ' πάνυ, ἦν δ' ἐγώ,
ἀλλὰ καὶ σὺ ἐρώτα. πάντως αὐτὸ οὐκ ὀλιγάκις ἀκήκοας· νῦν
505 δὲ ἢ οὐκ ἐννοεῖς ἢ αὖ διανοεῖ ἐμοὶ πράγματα παρέχειν ἀντι-
λαμβανόμενος. οἶμαι δὲ τοῦτο μᾶλλον· ἐπεὶ ὅτι γε ἡ τοῦ ἀγα-
θοῦ ἰδέα μέγιστον μάθημα, πολλάκις ἀκήκοας, ἢ δίκαια καὶ
τᾶλλα προσχρησάμενα χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα γίγνεται. καὶ νῦν
σχεδὸν οἶσθ' ὅτι μέλλω τοῦτο λέγειν, καὶ πρὸς τούτῳ ὅτι αὐτὴν
οὐχ ἱκανῶς ἴσμεν· εἰ δὲ μὴ ἴσμεν, ἄνευ δὲ ταύτης, εἰ ὃ τι μά-
B λιστα τᾶλλα ἐπισταίμεθα, οἶσθ' ὅτι οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος, ὥσπερ
οὐδ' εἰ κεκτήμεθα τι ἄνευ τοῦ ἀγαθοῦ. ἢ οἶει τι πλεον εἶναι
πᾶσαν κτήσιν ἐκτῆσθαι, μὴ μέντοι ἀγαθὴν; ἢ πάντα τᾶλλα
φρονεῖν [ἄνευ τοῦ ἀγαθοῦ], καλὸν δὲ καὶ ἀγαθὸν μηδὲν φρο-
νεῖν; **M**ὰ Δι' οὐκ ἐγωγ', ἔφη.

XVII. Ἀλλὰ μὴν καὶ τότε γε οἶσθα, ὅτι τοῖς μὲν πολλοῖς
ἡδονὴ δοκεῖ εἶναι τὸ ἀγαθόν, τοῖς δὲ κομποτέροις φρόνησις.
Πῶς δ' οὗ; Καὶ ὅτι γε, ὦ φίλε, οἱ τοῦτο ἡγούμενοι οὐκ ἔχουσι
δεῖξαι ἥτις φρόνησις, ἀλλ' ἀναγκάζονται τελευτώντες τὴν τοῦ
C ἀγαθοῦ φάναι. Καὶ μάλα, ἔφη, γελοίως. Πῶς γὰρ οὐχί, ἦν
δ' ἐγώ, εἰ ὀνειδίζοντές γε, ὅτι οὐκ ἴσμεν τὸ ἀγαθόν, λέγουσι
πάλιν ὡς εἰδόσι; φρόνησιν γὰρ αὐτὸ φασιν εἶναι ἀγαθοῦ, ὡς
αὖ ξυνιέντων ἡμῶν ὃ τι λέγουσιν, ἐπειδὴν τὸ τοῦ ἀγαθοῦ φθέγ-
ξονται ὄνομα. Ἀληθέστατα, ἔφη. Τί δαί; οἱ τὴν ἡδονὴν ἀγα-
θὸν ὀριζόμενοι μῶν μὴ τι ἐλάττονος πλάνης ἔμπλεσι τῶν ἐτέρων;
ἢ οὐ καὶ οὗτοι ἀναγκάζονται ὁμολογεῖν ἡδονὰς εἶναι κακὰς;

tosabb tudománynak és mire vonatkoztatod, azt hiszed, hogy valaki elereszt és meg nem kérdi tőled, hogy mi is hát? Éppenséggel nem, szóltam én, hát csak kérdezd te is. Mindenesetre nem egyszer hallottad, most azonban vagy nem gondolsz már rá, vagy csak az jár az eszedben, hogy közbe szólva meg-megakaszsz. Gondolom pedig épp ezt inkább. 505 Mert hogy a jónak az eszméje a legfontosabb tudomány, ezt már sokszor hallottad; ő általa lesz az igazságos, meg a többi vele együtt megkövetelt dolog is használhatóvá és hasznossá. S körülbelül tudod már most is, hogy ezt akarom megemlíteni, s mellette még azt, hogy nem eléggé vagyunk még vele tisztában. Ha pedig nem tudjuk, nélküle, még ha a legjobban tudnók is a többieket, tudod, hogy nem volna belőle hasznunk, mint a hogy akkor sem, ha valami-B nek a jó nélkül jutnánk a birtokába, Vagy azt hiszed, hogy érne valami sokat minden birtoknak a megszerzése, ha az csakugyan nem jó? Vagy minden más egyébnek a megismerése (a jó nélkül), ha a szépet és a jót meg nem ismerjük? Már én bizony Zeus uccse nem, felelte ő rá.

XVII. De meg aztán azt is tudod, hogy a tömeg előtt¹⁹ élvezetnek tűnik fel a jó, a finomabbak előtt pedig belátásnak. Már hogyné? Meg tán bizony azt is, édes barátom, hogy, a kik ennek gondolják, megmutatni már nem bírják, hogy miféle belátás, hanem végtére is azt kénytelenek mondani, hogy a jóé. Még pedig nagyon is nevetségesen, jegyzé C meg ő erre. Hát hogyné, mondom én rá, ha egyszer azt vetik a szemünkre, hogy nem ismerjük a jót, máskor meg újra úgy beszélnek, mintha ismernők. Mert épp azt mondják a jó belátásának, hogy viszont értjük-e mi, hogy mit mondanak, mikor a jónak a nevét kimondják. Betűről-betűre igaz, volt rá az ő megjegyzése. Hát azok, a kik az élvezetet háta- tározzák meg jónak, talán csekélyebb hibával vannak tele, mint a többiek? Vagy nem kénytelenek-e ők is bevallani,

Δ Σφόδρα γε. Συμβαίνει δὴ αὐτοῖς, οἶμαι, ὁμολογεῖν ἀγαθὰ εἶναι καὶ κακὰ ταῦτά. ἢ γάρ; Τί μὴν; Οὐκοῦν ὅτι μὲν μεγάλαι καὶ πολλαὶ ἀμφισβητήσεις περὶ αὐτοῦ, φανερόν; Πῶς γὰρ οὐ; Τί δέ; τόδε οὐ φανερόν, ὥς δίκαια μὲν καὶ καλὰ πολλοὶ ἂν ἔλαιντο τὰ δοκοῦντα, κἂν μὴ ἦ, ὅμως ταῦτα πράττειν καὶ κεκτῆσθαι καὶ δοκεῖν, ἀγαθὰ δὲ οὐδενὶ ἔτι ἀρκεῖ τὰ δοκοῦντα κτᾶσθαι, ἀλλὰ τὰ ὄντα ζητοῦσι, τὴν δὲ δόξαν ἐνταῦθα ἤδη πᾶς ἀτιμάζει;

Ε Καὶ μάλα, ἔφη. Ὁ δὲ διώκει μὲν ἅπασα φυγὴ καὶ τούτου ἕνεκα πάντα πράττει, ἀπομαντευομένη τι εἶναι, ἀποροῦσα δὲ καὶ οὐκ ἔχουσα λαβεῖν ἱκανῶς τί ποτ' ἐστὶν οὐδὲ πίστει χρῆσασθαι μονίμῳ, οἷα καὶ περὶ τᾶλλα, διὰ τοῦτο δὲ ἀποτυγχάνει καὶ τῶν ἄλλων εἴ τι ὄφελος ἦν, περὶ δὲ τὸ τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον οὕτω
 506 φῶμεν δεῖν ἐσκοτῶσθαι καὶ ἐκείνους τοὺς βελτίστους ἐν τῇ πόλει, οἷς πάντα ἐγχειριοῦμεν; Ἦμιστά γ' ἔφη. Οἶμαι γοῦν, εἶπον, δίκαιά τε καὶ καλὰ ἀγνοούμενα, ὅπῃ ποτὲ ἀγαθὰ ἐστίν, οὐ πολλοῦ τινὸς ἄξιον φύλακα κεκτῆσθαι ἂν ἑαυτῶν τὸν τοῦτο ἀγνοοῦντα, μαντεύομαι δὲ μηδένα αὐτὰ πρότερον γνῶσεσθαι ἱκανῶς. Καλῶς γάρ, ἔφη, μαντεύει. Οὐκοῦν ἡμῖν ἢ πολιτεία τε-
Β λέως κεκοσμήσεται, ἐὰν ὁ τοιοῦτος αὐτὴν ἐπισκοπῇ φύλαξ, ὁ τούτων ἐπιστήμων;

XVIII. Ἀνάγκη, ἔφη. ἀλλὰ σὺ δὴ, ὦ Σώκρατες, πρότερον ἐπιστήμην τὸ ἀγαθὸν φῆς εἶναι ἢ ἡδονήν; ἢ ἄλλο τι παρὰ ταῦτα; Οὗτος, ἦν δ' ἐγώ, ἀνὴρ, καλῶς ἦσθα καὶ πάσαι κατα-

hogy vannak rossz élvezetek is? Sőt nagyon is. Be kell te- **D**
hát következésképpen vallaniok, úgy gondolom, azt is, hogy
a jó meg a rossz azon egy dolog, nemde? Miért ne? Így
azután világos, nemde, hogy sok és nagy vita lehet e felett
a dolog felett? Már hogyan volna? Hát az nem világos do-
log-e, hogy az igazságos és szép dolgokban sokan választ-
hatják a látszatot s bárha nincsenek is meg e dolgok a valós-
ságban, mégis csak foglalkozhatnak velök, megszerezhetik
s a látszatot kereshetik, ámde a jónál senkinek sem elegendő
a látszatnak a megszerzése, itt az igazi valóságot keresik, a
látszatot pedig már minden emberfia megveti? De nagyon
is, felelte ő rá. A mit tehát minden lélek kutat s a mi miatt **E**
mindent megtesz, mert sejti, hogy micsoda, de mert mégis
tanácstalanul áll és nem bírja eléggé megérteni, hogy mi is
hát, se szilárd meggyőződésre nem juthat el benne, mint
más egyéb dolgokban s e miatt elveszti azután a többi dol-
got is, ha valami kis haszna lett volna bennök: hát erről
az oly szép és oly fontos dologról is úgy beszéljünk most
már, hogy még azok előtt a legjobbak előtt is, a kikre min- **506**
dent rá akarunk bízni az államban, még ő előttök is titok-
ban kell maradniok? Legkevésbé sem, mondotta ő rá. Én
legalább azt gondolom, beszéltem tovább, hogy ha se az
igazságos, se a szép dologról nem ismeretes, hogy ugyan
mennyiben is jók hát, akkor nem valami sokat érő őrt sze-
reztünk magunknak az olyan emberben, a ki ezt nem is-
meri. Pedig sejtem, hogy ezt előbb senki se ismeri meg
eléggé. És helyesen sejtéd, jegyzi meg ő erre. Így tehát csakis
akkor lesz alkotmányunk tökéletesen rendben, ha olyan ő **B**
örködik felette, a ki tisztában van ezekkel a dolgokkal.

XVIII. Szükségképpen, volt rá az ő megjegyzése. Hát te
most már, édes Sokrates, vajjon tudásnak mondod-e a jót, vagy
élvezetnek, avagy őket kivéve más valaminek? Oh te ember,
feleltem én neki, olyan szépen s már régóta olyan tisztán áll-

φανής ὅτι σοι οὐκ ἀποχρήσοι τὸ τοῖς ἄλλοις δοκοῦν περὶ αὐτῶν. Οὐδὲ γὰρ δίκαιόν μοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, φαίνεται τὰ τῶν ἄλλων μὲν ἔχειν εἰπεῖν δόγματα, τὸ δ' αὐτοῦ μή, τοσοῦτον χρόνον περὶ
Γ ταῦτα πραγματευόμενον. Τί δαί; ἦν δ' ἐγώ· δοκεῖ σοι δίκαιον εἶναι περὶ ὧν τις μὴ οἶδε λέγειν ὥς εἰδότα; Οὐδαμῶς γ', ἔφη, ὥς εἰδότα, ὥς μέντοι οἰόμενον ταῦθ' ἃ οἶεται ἐθέλειν λέγειν. Τί δέ; εἶπον· οὐκ ἤσθησαι τὰς ἄνευ ἐπιστήμης δόξας, ὥς πασαι αἰσχραί; ὧν αἱ βέλτισται τυφλαί. ἢ δοκοῦσί τί σοι τυφλῶν διαφέρειν ὁδὸν ὀρθῶς πορευομένων οἱ ἄνευ νοῦ ἀληθές τι δοξάζοντες; Οὐδέν, ἔφη. Βούλει οὖν αἰσχροῦ θεάσασθαι τυφλά
Δ τε καὶ σκότια, ἐξὸν παρ' ἄλλων ἀκούειν φανά τε καὶ καλά; Μὴ πρὸς Διός, ἦ δ' ὅς, ὦ Σώκρατες, ὁ Γλαῦκων, ὥσπερ ἐπὶ τέλει ὧν ἀποστῆς. ἀρκέσει γὰρ ἡμῖν, κἂν ὥσπερ δικαιοσύνης πέρι καὶ σωφροσύνης καὶ τῶν ἄλλων διηλθες, οὕτω καὶ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ διέλθης. Καὶ γὰρ ἐμοί, ἦν δ' ἐγώ, ὦ ἐταῖρε, καὶ μάλα ἀρκέσει· ἀλλ' ὅπως μὴ οὐχ οἶός τ' ἔσομαι, προθυμούμενος δὲ ἀσχημονῶν γέλωτα ὑφλήσω. ἀλλ', ὦ μακάριοι, αὐτὸ
Ε μὲν τί ποτ' ἐστὶ τὰγαθόν, ἐάσωμεν τὸ νῦν εἶναι· πλεον γάρ μοι φαίνεται ἢ κατὰ τὴν παροῦσαν ὁρμὴν ἐφικέσθαι τοῦ γε δοκοῦντος ἐμοί τὰ νῦν· ὅς δὲ ἔκγονός τε τοῦ ἀγαθοῦ φαίνεται καὶ ὁμοιότατος ἐκείνῳ, λέγειν ἐθέλω, εἰ καὶ ὑμῖν φίλον, εἰ δὲ μή, ἔσῃν. Ἀλλ', ἔφη, λέγε· εἰσαυθις γὰρ τοῦ πατρὸς ἀποτίσεις τὴν
 507 διήγησιν. Βουλοίμην ἄν, εἶπον, ἐμέ τε δύνασθαι αὐτὴν ἀπο-

tál előtttem, hogy téged ugyan ki nem elégíthet, a mit mások hisznek ezekről a dolgokról. Mert nem is látom helyes dolognak, édes Sokrates, mondotta ő rá, hogy csak a mások véleményével tudunk előhuzakodni, a magunkéval meg nem, mikor oly régóta bibelődünk már ezekkel a dolgokkal. Micsoda, szoltam én, hát helyesnek tartanád azt, ha arról, a mit nem tud, úgy beszélne valaki, mintha tudná? Azt bizony soha, ha úgy, C mintha tudná, felelte ő ekkor, de azt mégis, ha úgy, mint a ki sejti, a mit sejtelve szerint ki akar mondani. Hát azután, folytattam én, nem vetted-e még észre, hogy a sejtelmek tudás nélkül mind rútak? Közöttök még a legjobbak is vakok. Vagy azt hiszed, hogy különböznek az úton egyenesen járó vakoktól, a kik értelem nélkül sejtenek valami igazat? Éppen nem, mondotta ő. Rútak akarsz-e hát vizsgálgatni, meg vakot és homályban levőt, mikor világosat és szépet is lehet D hallanod másoktól? Zeusra mondom, édes Sokrates, szolt közbe ekkor Glaukon, csak abba ne hagyd, mintha már a végén volnál. Hiszen minekünk elég lesz, ha, miként az igazságosságon, önmegtartóztatáson, meg a többin átmentél, úgy még végig most a jón is. De még nekem is nagyon elég lesz ám, pajtás, feleltem én erre neki, de mikor sehogy se tudok majd megbirkózni vele s világ csúfja lesz belőlem, ha csütörtököt mond a jó szándékom. Így hát, E édeseim, hogy mi a jó a maga mibenlétében, azt mostanra csak hagyjuk békén. Mert sokkal fontosabbnak látom a dolgot, mintsem hogy e jelen nekirohanásommal megközelíthetném, a mit most gondolok róla; de azt, a mit a jó magzatának és szakasztott másának látok, szívesen megmondom, ha ugyan nektek is kedvetekre van a dolog, mert ha nincsen, akkor abba hagyom. Csak mondd hát, biztatott ő; hiszen majd letörleszted máskor az apjának az elmondását. Szeretném, mondom én rá, ha ő vele magával tudnék fizetni s ti felvennétek, nem pedig úgy, mint most, csakis a szü- 507

δοῦναι καὶ ὑμᾶς κομίσασθαι, ἀλλὰ μὴ ὥσπερ νῦν τοὺς τόκους μόνον. τοῦτον δὲ δὴ οὖν τὸν τόκον τε καὶ ἔκγονον αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ κομίσασθε. εὐλαβεῖσθε μέντοι, μὴ πη ἐξαπατήσω ὑμᾶς ἄκων, κίβδηλον ἀποδιδούς τὸν λόγον τοῦ τόκου. Εὐλαβησόμεθα, ἔφη, κατὰ δύναμιν· ἀλλὰ μόνον λέγε. Διομολογησάμενός γ', ἔφην ἐγώ, καὶ ἀναμνήσας ὑμᾶς τὰ τ' ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ρηθέντα **Β** καὶ ἄλλοτε ἤδη πολλάκις εἰρημένα. Τὰ ποῖα; ἡ δ' ὅς. Πολλὰ καλὰ, ἣν δ' ἐγώ, καὶ πολλὰ ἀγαθὰ καὶ ἕκαστα οὕτως εἶναι φαμέν τε καὶ διορίζομεν τῷ λόγῳ. Φαμέν γάρ. Καὶ αὐτὸ δὴ καλὸν καὶ αὐτὸ ἀγαθὸν καὶ οὕτω περὶ πάντων, ἃ τότε ὡς πολλὰ ἐτίθεμεν, πάλιν αὖ κατ' ἰδέαν μίαν ἐκάστου ὡς μιᾶς οὔσης τιθέντες ὃ ἔστιν ἕκαστον προσαγορεύομεν. Ἔστι ταῦτα. Καὶ **Γ** τὰ μὲν δὴ ὁράσθαι φαμεν, νοεῖσθαι δ' οὐ, τὰς δ' αὖ ιδέας νοεῖσθαι μὲν, ὁράσθαι δ' οὐ. Παντάπασιν μὲν οὖν. Τῷ οὖν ὁρώμεν ἡμῶν αὐτῶν τὰ ὁρώμενα; Τῇ ὄφει, ἔφη. Οὐκοῦν, ἣν δ' ἐγώ, καὶ ἀκοῇ τὰ ἀκουόμενα, καὶ ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσιν πάντα τὰ αἰσθητά; Τί μήν; Ἄρ' οὖν, ἣν δ' ἐγώ, ἐννενόηκας τὸν τῶν αἰσθήσεων δημιουργὸν ὅσῳ πολυτελεστάτην τὴν τοῦ ὁρᾶν τε καὶ ὁράσθαι δύναμιν ἐδημιούργησεν; Οὐ πάνυ, ἔφη. Ἄλλ' ὥδε σκόπει. ἔστιν ὃ τι προσδεῖ ἀκοῇ καὶ φωνῇ γένους ἄλλου **Δ** εἰς τὸ τὴν μὲν ἀκούειν, τὴν δὲ ἀκούεσθαι, ὃ ἐὰν μὴ παραγένηται τρίτον, ἢ μὲν οὐκ ἀκούσεται, ἢ δὲ οὐκ ἀκουσθήσεται; Οὐδενίς, ἔφη. Οἶμαι δέ γε, ἣν δ' ἐγώ, οὐδ' ἄλλαις πολλαῖς, ἵνα μὴ εἴπω ὅτι οὐδεμιᾷ, τοιούτου προσδεῖ οὐδενός. ἢ σύ τινα ἔχεις εἰπεῖν; Οὐκ ἔγωγε, ἡ δ' ὅς. Τὴν δὲ τῆς ὄψεως καὶ τοῦ

löttjével. De hát már csak ezt a szülöttjét és magzatát vegyétek fel magának a jónak fejében. Legyetek azonban részen, mert hátha akarva nem akarva is meg találalak csalni benneteket s a szülöttjének meghamisított magyarázatával fizetek. Majd részen leszünk, jegyzi meg ő, a hogy csak erőnk engedi. Majd csak akkor, szoltam én, ha tisztába jöttem veletek s emlékeztettelek benneteket a fentebb mondottakra, **B** a miket már másutt is többször megbeszéltünk. És mik azok, kérdezte ő. Hogy szép is, mondom én, meg jó is és így minden más egyéb is sok van, ezt állítjuk és fejtegetjük a beszédünkben. Persze hogy ezt állítjuk. Meg azután, hogy magát a szépet és magát a jót és éppen így mindent, a mit akkor soknak állapítottunk meg, másrésről viszont mindegyiköknek, mint egyetlenegy létvalóságnak egyetlenegy eszméje szerint határozzuk és nevezzük meg, hogy mindegyikök micsoda. Úgy van. Samazokról azt mondjuk, hogy látjuk, nem pedig elgondoljuk őket, míg viszont az eszméket csak elgondoljuk, de nem látjuk. Tökéletesen így van. De ugyan micsodánkkal látjuk most már, a mit látunk? A látásunkkal. És így, folytattam, a hallásunkkal, a miket hallunk és a többi érzékeinkkel, a mit csak érzékelünk? Már hogyne? És vajjon kérdeztem tovább, gondoltál-e már rá, hogy mily igen-igen pompásan alkotta meg érzékeinknek a mestere a látásnak és a láthatóságnak a tehetségét? Bizony nem igen, felelte ő. Hát akkor így vizsgálj meg: van-e a hallásnak és a hangnak arra a célra, hogy halljon **D** és hallható legyen, még egy más fajtára szüksége, úgy, hogy ha ez a harmadik nincs meg, akkor se nem hall, se nem hallható. Nincsen, volt az ő felelete. S én azt hiszem, hogy nem sok másnál van, sőt hogy ne mondjam, hát egyetlenegynél sincs ilyesvalami dologra szükség. Vagy te tudsz egy ilyet megnevezni? Már én részemről nem, felelte ő rá. Hát hogy a látásé, meg a láthatóé rászorul valamire, azt nem

όρατοῦ οὐκ ἐννοεῖς ὅτι προσδεῖται; Πῶς; Ἐνούσης που ἐν ὅμ-
μασιν ὅψεως καὶ ἐπιχειροῦντος τοῦ ἔχοντος χρῆσθαι αὐτῇ, παρ-
ούσης δὲ χρώας ἐν αὐτοῖς, ἐὰν μὴ παραγένηται γένος τρίτον
Εἰδία ἐπ' αὐτὸ τοῦτο πεφυκός, οἶσθα, ὅτι ἢ τε ὅψις οὐδὲν ὅψε-
ται τὰ τε χρώματα ἔσται ἀόρατα. Τίνος δὴ λέγεις, ἔφη, τού-
του; Ὁ δὴ σὺ καλεῖς, ἦν δ' ἐγώ, φῶς. Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις·
Οὐ σμικρὰ ἄρα ἰδέα ἡ τοῦ ὁρᾶν αἰσθησις καὶ ἡ τοῦ ὁρᾶσθαι
508 δύναμις τῶν ἄλλων ξυζεύξεων τιμιωτέρῳ ζυγῷ ἐζύγησαν, εἴπερ
μὴ ἄτιμον τὸ φῶς. Ἀλλὰ μήν, ἔφη, πολλοῦ γε δεῖ ἄτιμον
εἶναι.

XIX. Τίνα οὖν ἔχεις αἰτιάσασθαι τῶν ἐν οὐρανῷ θεῶν τού-
του κύριον, οὗ ἡμῖν τὸ φῶς ὅψιν τε ποιεῖ ὁρᾶν ὃ τι κάλλιστα
καὶ τὰ ὁρώμενα ὁρᾶσθαι; Ὅνπερ καὶ σύ, ἔφη, καὶ οἱ ἄλλοι·
τὸν ἥλιον γὰρ δῆλον ὅτι ἐρωτᾷς. Ἄρ' οὖν ὥδε πέφυκεν ὅψις
πρὸς τοῦτον τὸν θεόν; Πῶς; Οὐκ ἔστιν ἥλιος ἡ ὅψις οὔτε αὐτῇ
Β οὔτε ἐν ᾧ ἐγγίγνεται, ὃ δὴ καλοῦμεν ὄμμα. Οὐ γὰρ οὖν. Ἀλλ'
ἡλιοειδέστατόν γε οἶμαι τῶν περὶ τὰς αἰσθήσεις ὀργάνων. Πολύ
γε. Οὐκοῦν καὶ τὴν δύναμιν, ἣν ἔχει, ἐκ τούτου ταμειουμένην
ὥσπερ ἐπίρρυτον κέκνηται; Πάνυ μὲν οὖν. Ἄρ' οὖν οὐ καὶ ὁ
ἥλιος ὅψις μὲν οὐκ ἔστιν, αἴτιος δ' ὢν αὐτῆς ὁρᾶται ὑπ' αὐτῆς
ταύτης; Οὕτως, ἡ δ' ὅς. Τοῦτον τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, φάναι με
C λέγειν τὸν τοῦ ἀγαθοῦ ἔκγονον, ὃν τὰγαθὸν ἐγέννησεν ἀνάλογον
ἑαυτῷ, ὃ τι περ αὐτὸ ἐν τῷ νοητῷ τόπῳ πρὸς τε νοῦν καὶ τὰ
νοούμενα, τοῦτο τοῦτον ἐν τῷ ὁρατῷ πρὸς τε ὅψιν καὶ τὰ ὁρώ-
μενα. Πῶς; ἔφη· ἔτι δῖελθέ μοι. Ὁφθαλμοί, ἦν δ' ἐγώ, οἶσθ'

veszed észre? Hogy-hogy? Mikor ugyanis már megvan a szemben a látás s éppen használni akarja a birtokosa, meg azután megvan benne a szín is, akkor, tudod-e, hogy ha egy harmadik, külön épp erre a célra alkotott faj nem járul még hozzá, se a szem nem lát semmit, se a színek nem lesznek láthatók. S mi az, a miről ezt mondod, kérdezte ő. Az, a mit te fénynek mondasz, mondtam én neki. Igazad van, válaszolta ő rá. Így tehát nem valami jelentéktelen jelenség köti össze, mint a többi kötelékeknél becsesebb kö- 508 telék, a látásnak érzékét és a láthatóságnak a tehetségét; a fény tehát nem valami lenézett dolog. Persze hogy nem, szólt ő erre, ugyancsak távol áll attól, hogy lenézett legyen.

XIX. S az égben lakó istenek közül melyiket állítod ama jelenség urának, a melynek fénye hozza létre számunkra, hogy a látás látja, a mi oly igen-igen szép, meg hogy a látott dolog látható. Azt, felelte ő, a melyiket te is, meg a többiek is; mert az már csak világos, hogy a napot kérdezed. S úgy-e bizony hogy a látás ennek az istennek úgy megfelelően alakult? Hogyan? Nem nap a látás, úgy-e, sem ő maga, sem az, a miben keletkezik, a mit mi szemnek mondunk? Persze hogy nem. De persze a legnagyobb B mértékben napszerű, gondolom, összes érzékszerveink között. De még nagyon is. S így most már azt a tehetségét is, a melylyel bír, ajándékképpen mintegy ráadásul ő tőle kapta? Kétségtelenül. Vajjon tehát a napot, bárha nem a látás ugyan, nem nézheti-e ez maga is a maga okának? De nézheti, mondotta. Vedd hát úgy, mondom én ekkor, hogy ezt értettem, mikor a jónak szülöttjét mondtam, melyet a jó a saját maga hasonmásának teremtet, s a mi ő C maga a gondolhatónak a birodalmában a gondolatra és a gondolt dologra nézve, szakasztott ugyanaz ez a láthatónak a birodalmában a látásra és a látott dolgokra nézve. Hogyan? kérdezte ő erre; magyarázd csak még. Azt tudod,

ὅτι, ὅταν μηκέτι ἐπ' ἐκείνά τις αὐτοὺς τρέπη, ὧν ἂν τὰς χροὰς τὸ ἡμερινὸν φῶς ἐπέχῃ, ἀλλὰ ὧν νυκτερινὰ φέγγη, ἀμβλυώττουσί τε καὶ ἐγγὺς φαίνονται τυφλῶν, ὥσπερ οὐκ ἐνούσης καθαρᾶς ὀψεως; Καὶ μάλα, ἔφη. Ὅταν δέ γ', οἶμαι ὧν ὁ ἥλιος

Δ καταλάμπη, σαφῶς ὁρῶσι, καὶ τοῖς αὐτοῖς τούτοις ὁμμασιν ἐνούσα φαίνεται. Τί μὴν; Οὔτω τοίνυν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὥδε νόει· ὅταν μὲν, οὗ καταλάμπει ἀλήθειά τε καὶ τὸ ὄν, εἰς τοῦτο ἀπερείσῃται, ἐνόησέ τε καὶ ἔγνω αὐτὸ καὶ νοῦν ἔχειν φαίνεται· ὅταν δὲ εἰς τὸ τῷ σκότῳ κεκραμένον, τὸ γιγνόμενόν τε καὶ ἀπολλύμενον, δοξάζει τε καὶ ἀμβλυώττει ἄνω καὶ κάτω τὰς
Ε δόξας μεταβάλλον καὶ ἔοικεν αὐτὸ νοῦν οὐκ ἔχοντι. Ἐοικε γάρ.

Τοῦτο τοίνυν τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γινωσκομένοις καὶ τῷ γινώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδόν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν φάθι εἶναι, αἰτίαν δ' ἐπιστήμης οὔσαν καὶ ἀληθείας ὡς γινωσκομένης μὲν διανοοῦ, οὔτω δὲ καλῶν ἀμφοτέρων ὄντων, γνώσεώς τε καὶ ἀληθείας, ἄλλο καὶ κάλλιον ἔτι ταύτων ἡγούμενος
509 αὐτὸ ὀρθῶς ἡγήσει· ἐπιστήμην δὲ καὶ ἀλήθειαν, ὥσπερ ἐκεῖ φῶς τε καὶ ὄφιν ἡλιοειδῇ μὲν νομίζειν ὀρθόν, ἥλιον δὲ ἡγεῖσθαι οὐκ ὀρθῶς ἔχει, οὔτω καὶ ἐνταῦθα ἀγαθοειδῇ μὲν νομίζειν ταῦτ' ἀμφοτέρα ὀρθόν, ἀγαθὸν δὲ ἡγεῖσθαι ὁπότερον αὐτῶν οὐκ ὀρθόν, ἀλλ' ἔτι μειζόνως τιμητέον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἕξιν. Ἀμήχανον κάλλος, ἔφη, λέγεις, εἰ ἐπιστήμην μὲν καὶ ἀλήθειαν παρέχει, αὐτὸ δ' ὑπὲρ ταῦτα κάλλει ἐστίν· οὐ γὰρ δήπου σύ γε ἡδονὴν αὐτὸ λέγεις. Εὐφήμει, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλ' ὥδε μᾶλλον τὴν εἰκόνα
Β αὐτοῦ ἔτι ἐπισκόπει. Πῶς; Τὸν ἥλιον τοῖς ὁρωμένοις οὐ μόνον,

folytattam én, hogy szemeink, ha nem olyan tárgyakra irányozzuk őket, a melyeknek a szineire nappali fény árad, hanem olyanokra, a melyekéire éjtszakai világosság, akkor vakoskodnak s majdnem hogy teljesen vakoknak látszanak, mintha nem is volna tiszta látás bennök. Még pedig nagyon is, jegyezte meg ő rá. De bezzeg, ha olyasvalamire, a mit **D** a nap világít meg, akkor, gondolom, hogy tisztán látnak és úgy tetszik, hogy benne van biz' az (a látás) magukban a szemeinkben. Már hogyan? És így most már gondold a lélek dolgát is ekképpen: mikor olvasvalamire irányul, a mit az igazság vagy a létvalóság világít meg, akkor ezt észreveszi és megismeri s úgy tetszik, hogy van belátása, de ha sötétséggel vegyült dologra, pl. a mi keletkezőben vagy elmulóban van, akkor csak vélekedik s véleményeit hol ide, hol oda forgatva vakoskodik s úgy látszik, mintha már nem volna belátása. Bizony, hogy úgy. És így, a mi a megismerés tárgyainak az igazságot kölcsönzi, a megismerőnek pedig a tehetséget szolgáltatja, ezt vedd most már a jó eszméjének, a mennyiben belátás útján megismerhető és oka az ismeretnek és az igazságnak. S bárha mind a kettő, az ismeret meg az igazság, még oly szép is, mégis, ha azt másnak és ő náluk még szebbnek gondolod, helyesen gondolkodol; ámde az ismeretet és az igazságot, valamint ott a 509 fényt és a látást napfélének tartani helyes dolog, de napnak nézni már nincsen rendjén, éppen úgy itt mind a kettőt jófélének gondolni helyes, de bármelyikőjüket is a jóval azonosnak vélni nem helyes, hanem többre kell a jónak a birhatását becsülnünk ő náluk. Mérhetetlen szépségről beszélsz, felelte ő erre, ha ismeretet és igazságot tud nyújtani, önmaga pedig fölöttük áll szépség dolgában; mert már gyönyöréltvezetnek bizony csak még se mondod. Szót se erről, mondom én erre neki, hanem inkább így vizsgálj meg még az arca képét. **B** Hogyan? A napról, gondolom, be fogod azt vallani, hogy a

οἶμαι, τὴν τοῦ ὀραῖσθαι δύναμιν παρέχειν φήσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν γένεσιν καὶ αὖξιν καὶ τροφήν, οὐ γένεσιν αὐτὸν ὄντα. Πῶς γάρ; Καὶ τοῖς γιγνωσκομένοις τοίνυν μὴ μόνον τὸ γιγνώσκεισθαι φάναι ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ παρεῖναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι τε καὶ τὴν οὐσίαν ὑπ' ἐκείνου αὐτοῖς προσεῖναι, οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἔτι ἐπέχεινα τῆς οὐσίας πρεσβεία καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος.

C XX. Καὶ ὁ Γλαύκων μάλα γελοίως, Ἄπολλον, ἔφη, δαιμονίας ὑπερβολῆς! Σὺ γάρ, ἦν δ' ἐγώ, αἴτιος, ἀναγκάζων τὰ ἔμοι δοκοῦντα περὶ αὐτοῦ λέγειν. Καὶ μηδαμῶς γ', ἔφη, παύσῃ, εἰ μή τι ἀλλὰ τὴν περὶ τὸν ἥλιον ὁμοιότητα αὐ διεξιὼν, εἴ πη ἀπολείπεις. Ἀλλὰ μήν, εἶπον, συχνά γε ἀπολείπω. Μηδὲ σμικρὸν τοίνυν, ἔφη, παραλίπῃς. Οἶμαι μὲν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ πολὺ ὅμως δέ, ὅσα γ' ἐν τῷ παρόντι δυνατόν, ἐκὼν οὐκ ἀπολείψω.

D Μὴ γάρ, ἔφη. Νόησον τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὥσπερ λέγομεν, δύο αὐτῷ εἶναι, καὶ βασιλεύειν τὸ μὲν νοητοῦ γένους τε καὶ τόπου, τὸ δ' αὖ ὁρατοῦ, ἵνα μὴ οὐρανὸν εἰπὼν δόξω σοι σοφίζεσθαι περὶ τὸ ὄνομα· ἀλλ' οὖν ἔχεις ταῦτα διττὰ εἶδη, ὁρατόν, νοητόν; Ἐχω. Ὡσπερ τοίνυν γραμμὴν δίχα τετμημένην λαβὼν ἄνισα τμήματα, πάλιν τέμνε ἐκάτερον τμήμα ἀνὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τό τε τοῦ ὀρωμένου γένους καὶ τὸ τοῦ νοουμένου, καὶ σοι ἔσται

E σαφηνεία καὶ ἀσαφεία πρὸς ἄλληλα ἐν μὲν τῷ ὀρωμένῳ τὸ
510 μὲν ἕτερον τμήμα εἰκόνες. λέγω δὲ τὰς εἰκόνας πρῶτον μὲν τὰς σκιάς, ἔπειτα τὰ ἐν τοῖς ὕδασι φαντάσματα καὶ ἐν τοῖς ὅσα πυκνά τε καὶ λεῖα καὶ φανὰ ξυνέστηκε, καὶ πᾶν τὸ τοιοῦ-

látott dolgoknak nem csak a láthatóság tehetségét szolgáltatja, hanem a keletkezést, növekedést és táplálkozást is, a nélkül, hogy önmaga keletkezés volna. Már hogy is volna az? S valld be most már azt is, hogy a megismert dolgoknak nemcsak a megismerhetőséget kölcsönzi a jó, hanem még azt is, hogy e mellett még a létök is, meg a mibenlétök is megvan ő tőle, a nélkül, hogy a jó mibenlét volna, s ezen felül még a mibenlétet felül is múlja méltóság és erő dolgában.

XX. Ekkor aztán Glaukon szólt bele nagy tréfásan: Oh C Apollon, mily bámulatos egy nagyítás! Te vagy az oka, mondom én rá, mert arra kényszerítsz, hogy mondjam el róla neked a véleményemet. S ne is hagyj ám semmi áron se abba, felelte ő rá, s ha mást nem is, hát legalább a nappal való hasonlóságát fejtsd ki újra, ha ugyan maradt valami mondani valód még. Persze, hogy maradt, mondom én, még pedig nagyon sok. Ne hagyj hát el egy mákszemnyit se belőle, folytatta. Sőt azt hiszem, nagyon is sokat, jegyeztem meg én erre. Különben, már a mennyire ebben a pillanatban lehetséges, a magam jószántából nem igen maradok adósod. Csak ne is, tette ő hozzá. Gondold el hát most már, folytattam, hogy, a mint mondjuk, kettő van ilyen s az D egyik a gondolhatónak faja és birodalma felett uralkodik, a másik meg a láthatóé felett. De valahogy azt ne gondold rólam, hogy szójátékokat faragok és azt mondom: látható ég²⁰ felett. Ez a két fajod van tehát: a láthatóé és a gondolhatóé. Ez a kettő. S mint két, nem egyenlő részre metszett vonalat, úgy vedd most már őket s mind a két metszetet ugyanazon arány szerint mesd el újra, még pedig úgy a látható fajét, mint a gondolhatóét s akkor aztán az egymással szemben való világosság és homályosság tekintetében az egyik E faj mint képvilág áll előtted. Képeknek mondom, pedig⁵¹⁰ először az árnyékokat, azután pedig a visszatükröződések pl. a vízben és mindabban, a mi sűrű, síma és fényes test-

τρον, εἰ κατανοεῖς. Ἀλλὰ κατανοῶ. Τὸ τοίνυν ἕτερον τίθει, ὧ
 τοῦτο ἔοικε, τὰ τε περὶ ἡμᾶς ζῶα καὶ πᾶν τὸ φυτευτὸν καὶ τὸ
 σκευαστὸν ὅλον γένος. Τίθημι, ἔφη. Ἡ καὶ ἐθέλοις ἂν αὐτὸ
 φάναι, ἣν δ' ἐγώ, διηρησθαι ἀληθεία τε καὶ μή, ὥς τὸ δοξα-
 στὸν πρὸς τὸ γνωστὸν, οὕτω τὸ ὁμοιωθὲν πρὸς τὸ ὧ ὁμοιώθη;
B Ἐγωγ', ἔφη, καὶ μάλα. Σκόπει δὴ αὐ καὶ τὴν τοῦ νοητοῦ
 τομὴν ἢ τμητέον. Πῆ; Ἡ το μὲν αὐτοῦ τοῖς τότε τμηθεῖσιν
 ὥς εἰκόσι χρωμένη ψυχὴ ζητεῖν ἀναγκάζεται ἐξ ὑποθέσεων, οὐκ
 ἐπ' ἀρχὴν πορευομένη, ἀλλ' ἐπὶ τελευτῇ, τὸ δ' αὐ ἕτερον [τὸ]
 ἐπ' ἀρχὴν ἀνυπόθετον ἐξ ὑποθέσεως ἰοῦσα καὶ ἄνευ ὧν περ
 ἐκεῖνο εἰκόνων αὐτοῖς εἶδεσι δι' αὐτῶν τὴν μέθοδον ποιουμένη.
 Ταῦτ', ἔφη, ἃ λέγεις, οὐχ ἱκανῶς ἔμαθον. Ἀλλ' αὐθις, ἣν δ'
C ἐγώ· ῥᾶον γὰρ τούτων προειρημένων μαθήσει. οἶμαι γάρ σε
 εἰδέναι, ὅτι οἱ περὶ τὰς γεωμετρίας τε καὶ λογισμοῦς καὶ τὰ
 τοιαῦτα πραγματευόμενοι, ὑποθέμενοι τό τε περιττὸν καὶ τὸ ἄρ-
 τιον καὶ τὰ σχήματα καὶ γωνιῶν τριττὰ εἶδη καὶ ἄλλα τούτων
 ἀδελφὰ καθ' ἐκάστην μέθοδον, ταῦτα μὲν ὥς εἰδότες, ποιησά-
 μενοι ὑποθέσεις αὐτά, οὐδένα λόγον οὔτε αὐτοῖς οὔτε ἄλλοις
D ἔτι ἀξιούσι περὶ αὐτῶν διδόναι ὥς παντὶ φανερῶν, ἐκ τούτων δ'
 ἀρχόμενοι τὰ λοιπὰ ἤδη διεξιόντες τελευτῶσιν ὁμολογουμένως
 ἐπὶ τοῦτο, οὗ ἂν ἐπὶ σκέψιν ὁρμήσωσιν. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη,

felületű, s minden egyebet, a mi ilyesféle, ha ugyan érted. Persze, hogy értem. A másiknak meg azt vedd, a minek ez a szakasztott mása, t. i. a körülöttünk levő élő lényeket, a növényvilágnak s a készített dolgoknak egész faját. Ezt veszem, mondotta ő rá. Hát azt hajlandó volnál-e megengedni, mentem én tovább, hogy valamint a gondolt dolog a tudás tényével szemben, így oszlik fel az igazság, meg a nem-igazság dolgában a másolat is azzal szemben, a minek má- **B** solata. Persze, hogy hajlandó, felelte, még pedig nagyon is. S most viszont a gondolhatónak vizsgálj meg a metszetét, hogy miképpen kell elosztanunk. Hát miképpen? Úgy, hogy az egyiket, a mennyiben az akkor felosztottakat mint képeket használja, feltevésekből kiindulva kénytelen keresni a lélek, a mikor persze nem az alapelem, hanem a végeredmény felé halad, a másikat pedig úgy, hogy kiindulva a feltevésből a nem feltevésen nyugvó alapelem felé halad s az amannál használt képek nélkül maguknak a fogalmaknak a segítségével ejti meg velök a vizsgálódást. Ezeket, felelte ő rá, a miket most mondasz, nem értettem meg eléggé. Akkor hát még egyszer, szólottam én, mert könnyebben megérted majd, ha előre bocsátjuk a következőket. Mert **C** azt már tudod, úgy gondolom, hogy mindazok, a kik mérestannal, számtannal és más effélékkel foglalkoznak, a páratlan és páros számot, az ábrákat, a szögeknek három faját s más egyéb ezekkel rokon dolgokat minden egyes vizsgálódásnál feltételezik s mintha már tudnák, feltevésekként állítják oda őket és azután sem önmaguknak, sem másoknak valamiféle magyarázatot adni róluk, mint minden emberfia előtt világos dolgokról, már nem is tartják érdemesnek, hanem ő belőlük indulva ki, magyarázzák **D** meg a többi dolgokat s végkövetkeztetésekként ugyan oda jutnak, a honnan a vizsgálódást megkezdették. Még pedig nagyon is, felelte ő rá, ezt bizony már tudom. S így azután **C**

τοῦτό γε οἶδα. Οὐκοῦν καὶ ὅτι τοῖς ὀρωμένοις εἶδеси προσ-
 γρῶνται καὶ τοὺς λόγους περὶ αὐτῶν ποιοῦνται, οὐ περὶ τούτων
 διανοοῦμενοι, ἀλλ' ἐκείνων πέρι, οἷς ταῦτα ἔοικε, τοῦ τετραγώ-
 νου αὐτοῦ ἕνεκα τοὺς λόγους ποιοῦμενοι καὶ διαμέτρου αὐτῆς,
Ε ἀλλ' οὐ ταύτης ἦν γράφουσι, καὶ τᾶλλα οὕτως, αὐτὰ μὲν ταῦτα,
 ἃ πλάττουσί τε καὶ γράφουσιν, ὧν καὶ σκιαὶ καὶ ἐν ὕδασι
 511 εἰκόνες εἰσὶ, τούτοις μὲν ὡς εἰκόσιν αὐτῶν χρώμενοι, ζητοῦντές τε
 αὐτὰ ἐκεῖνα ἰδεῖν, ἃ οὐκ ἂν ἄλλως ἴδοι τις ἢ τῇ διανοίᾳ.
 Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις.

XXI. Τοῦτο τοίνυν νοητὸν μὲν τὸ εἶδος ἔλεγον, ὑποθέσει
 δ' ἀναγκαζομένην ψυχὴν χρῆσθαι περὶ τὴν ζήτησιν αὐτοῦ, οὐκ
 ἐπ' ἀρχὴν ἰοῦσαν, ὡς οὐ δυναμένην τῶν ὑποθέσεων ἀνωτέρω
 ἐκβαίνειν, εἰκόσι δὲ χρωμένην αὐτοῖς τοῖς ὑπὸ τῶν κάτω ἀπει-
 κασθεῖσι καὶ ἐκείνοις πρὸς ἐκεῖνα ὡς ἐναργέσι δεδοξασμένοις
Β τε καὶ τετιμημένοις. Μανθάνω, ἔφη, ὅτι τὸ ὑπὸ ταῖς γεωμε-
 τρίαις τε καὶ ταῖς ταύτης ἀδελφαῖς τέχναις λέγεις. Τὸ τοίνυν
 ἕτερον μάνθανε τμήμα τοῦ νοητοῦ λέγοντά με τοῦτο, οὐ αὐτὸς
 ὁ λόγος ἄπτεται τῇ τοῦ διαλέγεσθαι δυνάμει, τὰς ὑποθέσεις
 ποιοῦμενος οὐκ ἀρχάς, ἀλλὰ τῷ ὄντι ὑποθέσεις, οἷον ἐπιβάσεις
 τε καὶ ὁρμάς, ἵνα μέχρι τοῦ ἀνυποθέτου ἐπὶ τὴν τοῦ παντὸς
 ἀρχὴν ἰὼν, ἀφάμενος αὐτῆς, πάλιν αὐτὸς ἐχόμενος τῶν ἐκείνης
 ἐχομένων, οὕτως ἐπὶ τελευτὴν καταβαίνει, αἰσθητῶν παντάπασι
Γ οὐδενὶ προσχρώμενος, ἀλλ' εἶδесιν αὐτοῖς δι' αὐτῶν εἰς αὐτά,
 καὶ τελευτὰ εἰς εἶδη. Μανθάνω, ἔφη, ἱκανῶς μὲν οὐ — δοκεῖς

azt is, hogy ehhez látható alakokat használnak s rajtuk végzik fejtegetéseiket, mikor pedig nem is róluk gondolkodnak, hanem azokról, a miknek ők a hasonmásaik, pl. mikor maga miatt a négyszög miatt végzik vizsgálódásaikat és maga az átmérő miatt, nem pedig annak a kedvéért, a **E** mit rajzolnak s így a többi és épp ugyanazon dolgokban, a miket alakítanak és rajzolnak, a miknek árnyékaik is, meg vízbeli visszatükröződések is vannak, ezeket szintén csak mint alakokat használják, mikor épp azokat a dolgokat ipar- 511 kodnak szemlélni, a miket egyesegyedül csakis a gondolkodás segítségével láthat meg az ember. Igazat mondasz, jegyezte meg ő rá.

XXI. Ezt a fajtát neveztem én hát most már gondolhatónak, a lélekről pedig azt mondtam, hogy az ő vizsgálata közben feltevésekkel kénytelen élni s nem az alapelem felé halad, mivel a feltevésekből ki- és feljebb lépni nem képes, azokat a dolgokat pedig, a melyek az alsóbbakról vannak másolva és azokat, a melyek ő velők szemben kézzel foghatóan világosaknak látszanak, s nagy becsben állanak, mint alakokat használja. Értem, mondotta ő rá, hogy **B** ezt a mérés tanba, meg a vele rokon mesterségekhez tartozó fajtáról mondd. Akkor hát értsd meg azt is, hogy a gondolható másik osztályának azt nevezem, a mit az ész a dialektikának a segítségével fog fel, a mennyiben a feltevéseket nem alapelemekké teszi, hanem valósággal csak feltevésekké, úgymint megindulásokká és megkezdésekké, hogy a feltevés nélküli dologig, a mindenségnek alapeleméig eljutván, őt megragadja s viszont a belőle eredő dolgokat követve így azután újra a végeredményhez szálljon alá a nélkül, hogy valamilyen érzéki dolgot egyáltalán használna, hanem csakis a fogalmakat magukat ő általuk és **C** hozzájuk és végzi a fogalmaknál. Nem értem ugyan még eléggé, felelte ő erre, — mert úgy veszem észre, hogy valami

γάρ μοι συχνὸν ἔργον λέγειν — ὅτι μέντοι βούλει διορίζειν σαφέστερον εἶναι τὸ ὑπὸ τῆς τοῦ διαλέγεσθαι ἐπιστήμης τοῦ ὄντος τε καὶ νοητοῦ θεωρούμενον ἢ τὸ ὑπὸ τῶν τεχνῶν καλουμένων, αἷς αἱ ὑποθέσεις ἀρχαὶ καὶ διανοίᾳ μὲν ἀναγκάζονται ἀλλὰ

Δ μὴ αἰσθήσεσιν αὐτὰ θεᾶσθαι οἱ θεώμενοι, διὰ δὲ τὸ μὴ ἐπ' ἀρχὴν ἀνελθόντες σκοπεῖν, ἀλλ' ἐξ ὑποθέσεων, νοῦν οὐκ ἴσχειν περὶ αὐτὰ δοκοῦσί σοι, καίτοι νοητῶν ὄντων μετὰ ἀρχῆς. διάνοιαν δὲ καλεῖν μοι δοκεῖς τὴν τῶν γεωμετρικῶν τε καὶ τῶν τοιούτων ἕξιν ἀλλ' οὐ νοῦν, ὡς μεταξύ τι δόξης τε καὶ νοῦ τὴν διάνοιαν οὔσαν. Ἰκανώτατα, ἦν δ' ἐγώ, ἀπεδέξω. καὶ μοι ἐπὶ τοῖς τέτταρσι τμήμασι τέτταρα ταῦτα παθήματα ἐν τῇ ψυχῇ

Ε γιγνόμενα λαβέ, νόησιν μὲν ἐπὶ τῷ ἀνωτάτῳ, διάνοιαν δὲ ἐπὶ τῷ δευτέρῳ τῷ τρίτῳ δὲ πίστιν ἀπόδος καὶ τῷ τελευταίῳ εἰκασίαν, καὶ τάξον αὐτὰ ἀνὰ λόγον, ὥσπερ ἐφ' οἷς ἔστιν ἀληθείας μετέχειν, οὕτω ταῦτα σαφηνείας ἡγησάμενος μετέχειν. Μανθάνω, ἔφη, καὶ ξυγχωρῶ καὶ τάττω ὡς λέγεις.

Z.

514 **Ι.** Μετὰ ταῦτα δὴ, εἶπον, ἀπείκασον τοιοῦτῳ πάθει τὴν ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε πέρι καὶ ἀπαιδευσίας. ἰδὲ γὰρ ἀνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ οἰκῇσιν σπηλαιώδει, ἀναπεπταμένην πρὸς τὸ φῶς τὴν εἴσοδον ἐχούσῃ μακρὰν παρ' ἅπαν τὸ σπήλαιον, ἐν

Β ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ σκέλη καὶ τοὺς αὐ-

nagyon nagy dologról beszélsz — de azt igenis, hogy meg akarod határozni, hogy a mit a dialektika tudományával a létezőből és a gondolhatóból szemlélhetünk, az világosabb dolog, mint a mit az úgynevezett mesterségek által, a melyeknél a feltevések az alapelemek s a kik szemlélik őket, azok az értelemnek, nem pedig az érzékeknek segítségével kény-D telenek szemlélni, de mivel nem az alapelemhez tova hatolva vizsgálgatják, hanem csakis feltevésekből kiindulva, ezért úgy tetszik neked, mintha rájok nézve nem volna eszök, bárha gondolhatók is az alapelem segítségével. Értelemnek pedig, úgy látom, a földmérőknek s az efféle embereknek az ügyességét nevezed s nem az ész, mintha az értelem a vélemény és az ész között levő valami volna. Betűről betűre helyesen fogtad fel, mondtam én neki. És most a négy osztálynak megfelelően ezt a négy lehető saját-E ságot vedd fel a lélekben: az ész a legmagasabb fokon, az értelmet a másodikon, a harmadikra helyezd a hitet, az utolsóra pedig a sejtést s rendezd el őket a szerint, a mint annak, a mire vonatkoznak, része van az igazságban, azzal a gondolattal, hogy így van ő nekik is részök a világosságban. Értem, mondtotta ő, s oda helyezem és elrendezem őket, a hogy mondod.

HETEDIK KÖNYV.

I. S ezek után most már, mondtam tovább, hasonlítsd 514 össze műveltség és műveletlenség dolgában a mi természetünket a következő állapottal: képzelj embereket valami földalatti és barlangszerű lakásban, a melynek az egész barlang hosszában a világosság felé szabad a bejárása. Itt élnek hát ők gyermekségüktől fogva bilincsre vert lábakkal és nyakkal, úgy hogy csak épp ott kell maradniok s csak B

χένας, ὥστε μένειν τε αὐτοῦ εἷς τε τὸ πρόσθεν μόνον ὁρᾶν,
 κύκλῳ δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ ἀδυνάτους περιάγειν,
 φῶς δὲ αὐτοῖς πυρὸς ἄνωθεν καὶ πόρρωθεν καόμενον ὀπίσθεν
 αὐτῶν, μεταξὺ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν δεσμωτῶν ἐπάνω ὁδόν,
 παρ' ἣν ἰδὲ τειχίον παρῳκοδομημένον, ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς
 πρὸ τῶν ἀνθρώπων πρόκειται τὰ παραφράγματα, ὑπὲρ ὧν τὰ
 θαύματα δεικνύουσιν. Ὅρῳ, ἔφη. Ὅρα τοίνυν παρὰ τοῦτο τὸ
 515 τειχίον φέροντας ἀνθρώπους σκεύη τε παντοδαπὰ ὑπερέχοντα
 τοῦ τειχίου καὶ ἀνδριάντας καὶ ἄλλα ζῶα λίθινά τε καὶ ξύλινα
 καὶ παντοῖα εἰργασμένα, οἷον εἰκός, τοὺς μὲν φθειγγομένους,
 τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν παραφερόντων. Ἄτοπον, ἔφη, λέγεις εἰκόνα
 καὶ δεσμώτας ἀτόπους. Ὅμοιους ἡμῖν, ἣν δ' ἐγώ· τοὺς γὰρ
 τοιούτους πρῶτον μὲν ἑαυτῶν τε καὶ ἀλλήλων οἶε ἂν τι ἑωρα-
 κέναι ἄλλο πλὴν τὰς σκιάς τὰς ὑπὸ τοῦ πυρὸς εἰς τὸ καταντι-
 Β κρὺ αὐτῶν τοῦ σπηλαίου προσπιπτούσας; Πῶς γάρ, ἔφη, εἰ ἀκι-
 νήτους γε τὰς κεφαλὰς ἔχειν ἡναγκασμένοι εἶεν διὰ βίου; Τί
 δὲ τῶν παραφερομένων; οὐ ταῦτόν τοῦτο; Τί μήν; Εἰ οὖν δια-
 λέγεσθαι οἱοί τ' εἶεν πρὸς ἀλλήλους, οὐ ταῦτά ἡγεῖ ἂν τὰ πα-
 ριόντα αὐτοὺς νομίζειν ὀνομάζειν, ἅπερ ὁρῶμεν; Ἀνάγκη. Τί δ';
 εἰ καὶ ἡχῶ τὸ δεσμωτήριον ἐκ τοῦ καταντικρὺ ἔχοι, ὅποτε τις
 τῶν παριόντων φθέγγεαιτο, οἶε ἂν ἄλλο τι αὐτοὺς ἡγεῖσθαι τὸ
 φθειγρόμενον ἢ τὴν παριοῦσαν σκιάν; Μὰ Δι' οὐκ ἔγωγ', ἔφη.
 C Παντάπασι δὴ, ἣν δ' ἐγώ, οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἂν ἄλλο τι νομίζοιεν
 τὸ ἀληθὲς ἢ τὰς τῶν σκευαστῶν σκιάς. Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη.
 Σκόπει δὴ, ἣν δ' ἐγώ, αὐτῶν λύσιν τε καὶ ἴασιν τῶν δεσμῶν

előrefelé¹ láthatnak s a fejöket a bilincsek miatt nem forgathatják. Fény felülről és messziről mögöttük ég nekik valamiféle tűzben; a tűz és a lebilincseltek között pedig út vezet fent. Ennek a hosszában képzelj most egy ide épített falat, mint a hogy a bűvészeknek van a nézők elől védőfaluk, a melyek fölött szemfényvesztő ügyességeket mutatgatják. Képzelek, mondotta ő rá. S most gondolj embereket, **C** a kik a fal hosszában a falnál magasabban kiemelkedő mindenféle dolgokat, emberi szobrokat, kőből, fából s minden más efféléből kidolgozott állatokat hordoznak s a mint ter- 515 mészetes, némelyek beszélgetnek, mások pedig némán hallgatnak az itt hordozgatók közül. Milyen csudálatos egy kép, a melyről beszélsz, jegyzé meg ő erre, s milyen csodamódra lebilincselte népség! Szakasztott a hasonmásunk, mondtam én rá. Mert hiszed-e, hogy az ilyenek önmagukból is, meg egymásból is más egyebet látnak először, mint csakis a tűztől a barlangnak velök szemközt levő oldalára vetődött árnyékokat? Már hogy is látnának, felelé, ha egész életükön át **B** mozdulatlanul kell a fejöket tartaniok? Hát a mellettök elhaladókból? Nem szintén éppen annyit-e? Már hogyne? De ha társalogni tudnának egymással, nem gondolod-e, hogy azt hinnék, hogy épp az előttük elhaladó dolgokat magukat nevezik meg mindabban, a mit csak látnának? Szükségképpen. Hát ha börtönüknek visszhangja is volna a szemközt levő oldaltól, mit gondolsz, a mikor csak valamelyik előttük elhaladó beszélgetne, ök nem szentül azt hinnék-e, hogy a beszélő csakis az előttük elhaladó árnyék? Zeus ucsce, csakis ezt, felelte ő rá. Valóságnak tehát, foly- **C** tattam, mindenesetre éppen csakis ama dolgoknak az árnyékait gondolnák az ilyenek most már? Okvetetlenül, mondotta ő erre. S most vizsgálj meg, mondtam, az ő szabadulásukat és gyógyulásukat a bilincsektől és a tudatlanságtól, hogy ugyan milyen is volna, ha velök őket a ter-

καὶ τῆς ἀφροσύνης, οἷα τις ἂν εἴη, εἰ φύσει τοιάδε ξυμβαίνει
αὐτοῖς· ὅποτε τις λυθείη καὶ ἀναγκάζεται ἐξαίφνης ἀνίστασθαι
τε καὶ περιάγειν τὸν αὐχένα καὶ βαδίζειν καὶ πρὸς τὸ φῶς
ἀναβλέπειν, πάντα δὲ ταῦτα ποιῶν ἀλγοῖ τε καὶ διὰ τὰς μαρ-

Δ μαρυγὰς ἀδυνατοῖ καθορᾶν ἐκεῖνα, ὧν τότε τὰς σκιὰς ἑώρα, τί
ἂν οἶει αὐτὸν εἰπεῖν, εἴ τις αὐτῷ λέγοι, ὅτι τότε μὲν ἑώρα
φλυαρίας, νῦν δὲ μᾶλλον τι ἐγγυτέρω τοῦ ὄντος καὶ πρὸς μάλ-
λον ὄντα τετραμμένος ὀρθότερα βλέπει, καὶ δὴ καὶ ἕκαστον
τῶν παριόντων δεικνὺς αὐτῷ ἀναγκάζει ἐρωτῶν ἀποκρίνεσθαι ὅ
τι ἔστιν; οὐκ οἶει αὐτὸν ἀπορεῖν τε ἂν καὶ ἡγεῖσθαι τὰ τότε
ὁρώμενα ἀληθέστερα ἢ τὰ νῦν δεικνύμενα; Πολύ γ', ἔφη.

Ε **Π.** Οὐκοῦν κἂν εἰ πρὸς αὐτὸ τὸ φῶς ἀναγκάζοι αὐτὸν βλέ-
πειν, ἀλγεῖν τε ἂν τὰ ὄμματα καὶ φεύγειν ἀποστρεφόμενον πρὸς
ἐκεῖνα, ἃ δύνανται καθορᾶν, καὶ νομίζειν ταῦτα τῷ ὄντι σαφέ-
στερα τῶν δεικνυμένων; Οὕτως, ἔφη. Εἰ δέ, ἦν δ' ἐγώ, ἐν-
τεῦθεν ἔλκοι τις αὐτὸν βίᾳ διὰ τραχείας τῆς ἀναβάσεως καὶ
ἀνάντους καὶ μὴ ἀνείη πρὶν ἐξελεύσειεν εἰς τὸ τοῦ ἡλίου φῶς,
ἄρα οὐχὶ ὀδυνᾶσθαι τε ἂν καὶ ἀγανακτεῖν ἐλκόμενον, καὶ ἐπειδὴ
516 πρὸς τὸ φῶς ἔλθοι, ἀγῆς ἂν ἔχοντα τὰ ὄμματα μεστὰ ὀρᾶν
οὐδ' ἂν ἐν δύνασθαι τῶν νῦν λεγομένων ἀληθῶν; Οὐ γάρ ἂν,
ἔφη, ἐξαίφνης γε. Συνηθείας δὴ, οἶμαι, δέοιτ' ἂν, εἰ μέλλοι
τὰ ἄνω ὄψεσθαι· καὶ πρῶτον μὲν τὰς σκιὰς ἂν ῥᾶστα καθορᾶν,
καὶ μετὰ τοῦτο ἐν τοῖς ὕδασι τὰ τε τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ τῶν
ἄλλων εἶδωλα, ὕστερον δὲ αὐτά· ἐκ δὲ τούτων τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ
Β καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν νύκτωρ ἂν ῥᾶον θεάσαιτο, προσβλέπων

mészet valahogyan megajándékozná. Ha pl. feloldanák valamelyikőjüket a bilincseiből s nagy hirtelen felállani, nyakát ide-oda forgatni, jární s a fényesség felé nézni kényszerítenék, ő pedig fájdalmat érezne, mikor mindezt tenné, s a ragyogás miatt nem tudná felismerni azokat a dolgokat, a melyeknek előbb az árnyékait látta, mit gondolsz, mit D felelne reá, ha valaki azt mondaná neki, hogy akkor hiú semmiségeket látott, de most sokkal közelebb van a valósághoz s az igazi valóság felé fordult és így helyesebben is lát, sőt ha minden egyes elhaladót meg is mutatna neki s megkérdezvén, feleletre kényszerítené, hogy micsoda, mit gondolsz, nem jönne-e zavarba s nem az előbb látott dolgokat tartaná-e nagyobb valóságnak e most megmutatott dolgoknál? Sőt nagyon is, válaszolta ő rá.

E

II. Hát ha épp a fényességbe kényszerítené őt beletekin-
teni, nem érezne-e fájdalmat a szemében s nem menekülne és fordulna-e azok felé a dolgok felé, a melyeket meg tud nézni s nem tartaná-e valósággal világosabbaknak őket a megmutatott dolgoknál? De bizony, mondotta ő erre. De ha onnan, folytattam, a sziklás és meredek feljáraton át erőnek erejével elhúzná őt valaki, s a míg csak a nap fényére ki nem húzta, el nem engedné, vajjon nem érezne-e fájdalmat s nem bosszankodna-e azon, hogy húzzák s mikor aztán kijutott a napvilágra s megtelt a szeme fényességgel, 516 úgy-e bizony, hogy egyetlenegy se tudna látni azok közül az épp most mondtuk valóságos dolgok közül? De nem ám, mondotta ő, már legalább úgy hirtelenében. Meg kellene hát, gondolom, előbb szoknia, hogy ha a fent levő dolgokat akarná látni, s először az árnyékokat ismerné meg a legkönnyebben, azután pedig az embereknek s más egyéb dolgoknak a vízben mutatkozó képeit s csak legvégül magukat e dolgokat. Ennélfogva az égbolton levő dolgokat, meg magát az égboltot is éjjel szemlélhetné könnyebben, tekintetét B

τὸ τῶν ἄστρον τε καὶ σελήνης φῶς, ἢ μεθ' ἡμέραν τὸν ἥλιόν τε καὶ τὸ τοῦ ἡλίου. Πῶς δ' οὐ; Τελευταῖον δὴ, οἶμαι, τὸν ἥλιον, οὐκ ἐν ὕδασι οὐδ' ἐν ἀλλοτρίᾳ ἔδρᾳ φαντάσματα αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸν καθ' αὐτὸν ἐν τῇ αὐτοῦ χώρᾳ δύναιτ' ἂν κατιδεῖν καὶ θεάσασθαι οἷός ἐστιν. Ἀναγκαῖον, ἔφη. Καὶ μετὰ ταῦτ' ἂν ἤδη συλλογίζοιτο περὶ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸς ὁ τὰς τε ὥρας παρέχων καὶ ἐνιαυτοὺς καὶ πάντα ἐπιτροπεύων τὰ ἐν τῷ ὁρωμένῳ ^{κοσμίῳ} τόπῳ, καὶ ἐκείνων, ὧν σφεῖς ἐώρων, τρόπον τινὰ πάντων αἴτιος. Δῆλον, ἔφη, ὅτι ἐπὶ ταῦτα ἂν μετ' ἐκείνα ἔλθοι. Τί οὖν; ἀναμνησκόμενον αὐτὸν τῆς πρώτης οἰκήσεως καὶ τῆς ἐκεῖ σοφίας καὶ τῶν τότε ξυνδεδεσμενῶν οὐκ ἂν οἶε αὐτὸν μὲν εὐδαιμονίζειν τῆς μεταβολῆς, τοὺς δὲ ἐλεεῖν; Καὶ μάλα. Τιμαὶ δὲ καὶ ἔπαινοι εἴ τινες αὐτοῖς ἦσαν τότε παρ' ἀλλήλων καὶ γέρα τῷ δξύτατα καθορῶντι τὰ παριόντα καὶ μνημονεύοντι μάλιστα, **Δ** ὅσα τε πρότερα αὐτῶν καὶ ὕστερα εἰώθει καὶ ἅμα πορεύεσθαι, καὶ ἐκ τούτων δὴ δυνατώτατα ἀπομαντευομένῳ τὸ μέλλον ἥξειν, δοκεῖς ἂν αὐτὸν ἐπιθυμητικῶς αὐτῶν ἔχειν καὶ ζηλοῦν τοὺς παρ' ἐκείνοις τιμωμένους τε καὶ ἐνδυναστεύοντας, ἢ τὸ τοῦ Ὀμήρου ἂν πεπονθέναι καὶ σφόδρα βούλεσθαι ἐπάρουρον ἐόντα θητευέμεν ἄλλῳ ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρῳ καὶ ὁτιοῦν ἂν πεπονθέναι μᾶλλον ἢ **Ε** ἐκεῖνά τε δοξάζειν καὶ ἐκείνως ζῆν; Οὕτως, ἔφη, ἔγωγε οἶμαι, πᾶν μᾶλλον πεπονθέναι ἂν δέξασθαι ἢ ζῆν ἐκείνως. Καὶ τότε δὴ ἐννόησον, ἦν δ' ἐγώ. εἰ πάλιν ὁ τοιοῦτος καταβάς εἰς τὸν

a csillagoknak és a holdnak a fényére irányítva, mintsem nappal a napra és a nap világára. Már hogyan? Legvégül aztán, azt hiszem, a napot is, még pedig nem is az ő vízben, vagy más idegen helyen megjelenő képmását, hanem őt magát a maga mivoltjában s a maga helyén szintén megnézhetné és hogy milyen, megvizsgálhatná. Szükségképpen, válaszolta ő rá. S ezek után aztán már kiokoskodhatná róla, hogy ő hozza meg számunkra az évszakokat, meg az esztendőket s mindent ő kormányoz a látható térben s azoknak a dolgoknak, a melyeket láttak, bizonyos tekintetben valamennyiöknek ő a szülőoka. Világos, jegyezte meg ő rá, hogy rá jönné ezekre azok után. Hát aztán, ha eszébe jutna az első lakása, az ő ottani bölcsesége s az ő akkori fogolytársai, mit gondolsz, nem mondaná-e boldognak magamagát a változásért, őket pedig nem emlegetné-e sajnálkozással? De még nagyon is. A mi pedig a kölcsönös jutalmakat, meg dicséreteket illeti, ha ugyan voltak ott ilyenek akkor egy a más részéről, és a tisztelet-ajándékokat annak a számára, a ki a legélesebben veszi észre s a legjobban őrzi meg emlékezetében az előtte elvonuló dolgokat, hogy mennyi szokott belőlük először és azután és egyszerre elhaladni és a ki a legsikeresebben tud aztán belőlük jóskövetkeztetést vonni arra, hogy milyen jövő következik majd, gondold, hogy nagyon epekedik utánuk és irigylí azokat, a kik tiszteletben részesülnek és hatalommal bírnak náluk, vagy hogy Homerosnak a mondása² teljesedik be rajta és szívvel-lélekkel mint napszámos dolgozik inkább egy más emberfiánál, valami szegény ördögnél, a ki nem kapott gazdag örökséget, vagy más effélet szenved el inkább, mintsem hogy olyan képzetekre tegyen szert és oly módon éljen? Már én azt hiszem, mondotta ő, hogy szíves-örömeosebbsé tőr E el minden ilyesféle sorsot, csak hogy úgy ne éljen. S most fontold meg csak ezt is, folytattam: Ha az ilyen újra lemenne

αὐτὸν θάκον καθίζοιτο, ἄρ' οὐ σκότους ἂν πλέως σχοίη τοὺς ὀφθαλμούς, ἐξαίφνης ἤκων ἐκ τοῦ ἡλίου; Καὶ μάλα γ', ἔφη. Τὰς δὲ δὴ σκιάς ἐκείνας πάλιν εἰ δέοι αὐτὸν γνωματεύοντα
 517 διαμιλλᾶσθαι τοῖς αἰεὶ δεσμώταις ἐκείνοις, ἐν ᾧ ἀμβλυώττει, πρὶν καταστῆναι τὰ ὄμματα, οὗτος δ' ὁ χρόνος μὴ πάνυ ὀλίγος εἴη τῆς συνηθείας, ἄρ' οὐ γέλωτ' ἂν παράσχοι, καὶ λέγοιτο ἂν περὶ αὐτοῦ, ὡς ἀναβάς ἄνω διεφθαρμένος ἤκει τὰ ὄμματα, καὶ ὅτι οὐκ ἄξιον οὐδὲ πειρᾶσθαι ἄνω ἵεναι; καὶ τὸν ἐπιχειροῦντα λύειν τε καὶ ἀνάγειν, εἴ πως ἐν ταῖς χερσὶ δύναιτο λαβεῖν, καὶ ἀποκτείνειαν; Σφόδρα γ', ἔφη.

B III. Ταύτην τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, τὴν εἰκόνα, ὦ φίλε Γλαύκων, προσαιπτέον ἅπασαν τοῖς ἔμπροσθεν λεγομένοις, τὴν μὲν δι' ὄψεως φαινομένην ἔδραν τῇ τοῦ δεσμωτηρίου οἰκῇσει ἀφομοιοῦντα, τὸ δὲ τοῦ πυρὸς ἐν αὐτῇ φῶς τῇ τοῦ ἡλίου δυνάμει. τὴν δὲ ἄνω ἀνάβασιν καὶ θεᾶν τῶν ἄνω τὴν εἰς τὸν νοητὸν τόπον τῆς ψυχῆς ἄνοδον τιθεὶς οὐχ ἁμαρτήσῃ τῆς γ' ἐμῆς ἐλπίδος, ἐπειδὴ ταύτης ἐπιθυμεῖς ἀκούειν· θεὸς δὲ που οἶδεν, εἰ ἀληθὴς οὖσα τυγχάνει. τὰ δ' οὖν ἐμοὶ φαινόμενα οὕτω φαίνεται, ἐν τῷ γνωστῷ τελευταία ἢ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα καὶ μόγις
 C ὁρᾶσθαι, ὁφθεῖσα δὲ συλλογιστέα εἶναι ὡς ἄρα πᾶσι πάντων αὕτη ὁρθῶν τε καὶ καλῶν αἰτία, ἐν τε ὁρατῷ φῶς καὶ τὸν τοῦτου κύριον τεκοῦσα, ἐν τε νοητῷ αὕτη κυρία ἀλήθειαν καὶ νοῦν παρασχομένη, καὶ ὅτι δεῖ ταύτην ἰδεῖν τὸν μέλλοντα ἐμφρόνως πράξειν ἢ ἰδίᾳ ἢ δημοσίᾳ. Εὐνοίομαι, ἔφη, καὶ ἐγώ,

s ugyanarra az ülésre leülne, vajjon nem telne-e meg a szeme sötétséggel, hogy hirtelen idejött a napvilágról? De még nagyon is ám, mondotta ő rá. Ha most már amaz árnyékoknak újra való megítélésénél versenyre kellene kelnie azokkal a folytonosan lebilincseltekkel, a mialatt nem igen lát, míg csak le nem csillapodik a szeme — a megszokásnak ez az időtartama pedig nem igen lesz valami csekély — vajjon nem lenne-e nevetség tárgyává s nem mondogatnák-e róla, hogy felmenetele miatt ugyancsak romlott szemmel jött vissza és hogy nem fizeti ám ki magát, hogy megpróbálja az oda való felmenetelt az ember, sőt ha megkísérlené, hogy felold és felvezet valakit, nem ölnék-e meg, ha valahogy a karmaik közé kaparíthatnák? Kétségtelenül meg, adta ő rá feleletül.

III. Ezt a képet tehát, édes Glaukon barátom, folytattam, **B** minden tekintetben egy kalap alá kell az imént mondotakkal vennünk, a mennyiben a látásunk útján jelentkező helyet a fogságnak a lakhelyével, a tűznek a fényét pedig a napnak a fényerejével hasonlítjuk benne össze. Ha pedig az oda való felszállást és az ott fent levő dolgoknak a szemlélését úgy veszed, mint a léleknek a gondolható birodalmába való felemelkedését, akkor nem tévedsz a reményemben, miután épp ezt óhajtod hallani. Hogy véletlenül igaz-e, ezt persze csak egy isten tudhatja. De a mit most gondolok, azt így gondolom: a megismerhető birodalmában legvégül a jónak az eszméje és csakis alig-alig szemlélhető; de ha már a szemléletnek tárgyává lett, akkor ki lehet olvasni **C** belőle, hogy mindenkre nézve minden jogosnak és szépnek ő az oka, mivel valamint a látható birodalmában a fényt és az ő urát szülte, úgy a gondolhatóéban, mint az ő ura, igazságot és belátást teremtett és azt, hogy épp őt kell annak szemmel tartania, a ki észszel akar cselekedni mind a magán, mind a nyilvános életben. Osztozom a nézetedben

ὅν γε δὴ τρόπον δύναμαι. Ἴθι τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τόδε
 ξυνοιήθητι καὶ μὴ θαυμάσης, ὅτι οἱ ἐνταῦθα ἐλθόντες οὐκ
 D ἐθέλουσι τὰ τῶν ἀνθρώπων πράττειν, ἀλλ' ἄνω ἀεὶ ἐπείγονται
 αὐτῶν αἱ ψυχαὶ διατρίβειν· εἰκὸς γάρ που οὕτως, εἴπερ αὖ κατὰ
 τὴν προειρημένην εἰκόνα τοῦτ' ἔχει. Εἰκὸς μέντοι ἔφη. Τί δέ;
 τόδε οἷε τι θαυμαστόν, εἰ ἀπὸ θεῶν, ἦν δ' ἐγώ, θεωριῶν ἐπὶ
 τὰ ἀνθρώπειά τις ἐλθὼν κακὰ ἀσχημονεῖ τε καὶ φαίνεται σφό-
 δρα γελοῖος ἔτι ἀμβλυώττων καὶ πρὶν ἱκανῶς συνήθης γενέσθαι
 τῷ παρόντι σκότῳ ἀναγκαζόμενος ἐν δικαστηρίοις ἢ ἄλλοθί που
 ἀγωνίζεσθαι περὶ τῶν τοῦ δικαίου σκιῶν ἢ ἀγαλμάτων ὧν αἱ
 E σκιαί, καὶ διαμιλλᾶσθαι περὶ τούτου, ὅπη ποτὲ ὑπολαμβάνεται
 ταῦτα ὑπὸ τῶν αὐτὴν δικαιοσύνην μὴ πώποτε ἰδόντων; Οὐδ'
 518 ὅπωςτιοῦν θαυμαστόν, ἔφη. Ἄλλ' εἰ νοῦν γε ἔχοι τις, ἦν δ'
 ἐγώ, μεμνήτ' ἄν, ὅτι διτταὶ καὶ ἀπὸ διττῶν γίνονται ἐπιταρά-
 ξεις ὄμμασιν, ἓκ τε φωτὸς εἰς σκότος μεθισταμένων καὶ ἐκ
 σκότους εἰς φῶς· ταῦτά δὲ ταῦτα νομίσας γίνεσθαι καὶ περὶ
 ψυχῇ, ὁπότε ἴδοι θορυβουμένην τινὰ καὶ ἀδυνατεῦσάν τι κα-
 θορᾶν, οὐκ ἂν ἀλογίστως γελῶ, ἀλλ' ἐπισκοποῖ ἄν, πότερον ἐκ
 B φανότερου βίου ἤκουσα ὑπὸ ἀηθείας ἐσκότῳ ἢ ἐξ ἀμαθίας
 πλείονος εἰς φανότερον ἰοῦσα ὑπὸ λαμπροτέρου μαρμαρυγῆς ἐμ-
 πέπλησται, καὶ οὕτω δὴ τὴν μὲν εὐδαιμονίσειεν ἂν τοῦ πάθους
 τε καὶ βίου, τὴν δὲ ἐλεήσειεν, καὶ εἰ γελᾶν ἐπ' αὐτῇ βούλοιο,
 ἦττον ἂν καταγέλαστος ὁ γέλως αὐτῷ εἴη ἢ ὁ ἐπὶ τῇ ἄνωθεν
 ἐκ φωτὸς ἡκούση. Καὶ μάλα, ἔφη, μετρίως λέγεις.

én is, mondotta, már persze a mennyire osztozhatom. Rajta most már, mondom én erre neki, osztozzál akkor ebben is és ne csudáld, hogy azoknak, a kik idáig jutottak, nincs nagy kedvök az emberi dolgokkal foglalkozni, hanem **D** mindég csakis ott fent kénytelen időzni a lelkök; mert bizony ez már csak így természetes, ha ugyan épp az imént említettük kép szerint áll a dolog. Persze, hogy így természetes, felelte ő rá. Hát aztán, kérdem én tőle, valami csudálatosnak tartod-e azt, ha az isteni dolgok szemlélete után az emberi nyomorúságok közé jutva ügyetlenkedik valaki, sőt tetőtől-talpig nevetségesnek látszik, hogy még vakoskodik s mielőtt az itteni sötétséghez hozzá szokott volna, kénytelen a törvényszék színe előtt, vagy más egyebütt is az igazságosnak árnyékai felett, vagy a honnan az árnyékok vetődnek, azok felett a szoboralakok felett vitatkozni, vagy **E** a miatt vetekedni, hogy ugyan mint fogják is fel mindezt azok, a kik az igazságosságot soha se látták? Egy cseppet se csudálatos biz' ez, mondotta ő rá. De ha valakinek be- 518 látó esze volna, folytattam, meggondolná, hogy kétféle forrásból kétféle zavaró hatás éri a szemet, először, mikor a világosságból a sötétségbe jut, másodszor meg, mikor a sötétségből a világosságba. S ha azután azt gondolná, hogy szakasztott ez az eset áll a lélekre nézve is, akkor nem nevetne hebehurgyán, ha valamelyiket megzavarodottnak s valaminek a megszemlélésében tehetetlenkedőnek látná, hanem megvizsgálná, hogy vajjon világosabb életből jön-e **B** és szokatlanságból vakoskodik-e, vagy nagyobb tudatlanságból jöven fényesebb helyre, telt úgy el a ragyogóbb csillagással, s ekkor aztán amazt magasztalná állapota és élete miatt, ezt pedig csak sajnálkozva emlegetné s ha azután nevetni jönne rajta kedve, kevésbé lenne a nevetése nevetséges, mint a felett az ember felett, a ki felülről a világosságról jött le. Nagyon találóan beszélsz, adta ő rá feleletül.

IV. Δεῖ δὴ, εἶπον, ἡμᾶς τοιόνδε νομίσαι περὶ αὐτῶν, εἰ ταῦτ' ἀληθῆ, τὴν παιδείαν οὐχ οἷαν τινὲς ἐπαγγελλόμενοι φασιν **Γ** εἶναι τοιαύτην καὶ εἶναι. φασὶ δέ που οὐκ ἐνούσης ἐν τῇ ψυχῇ ἐπιστήμης σφεῖς ἐντιθέναι, οἷον τυφλοῖς ὀφθαλμοῖς ὄψιν ἐντιθέντες. Φασὶ γὰρ οὖν, ἔφη. Ὁ δέ γε νῦν λόγος, ἣν δ' ἐγώ, σημαίνει, ταύτην τὴν ἐνούσαν ἐκάστου δύναιμι ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τὸ ὄργανον, ᾧ καταμανθάνει ἕκαστος, οἷον εἰ ὄμμα μὴ δύνατο ἣν ἄλλως ἢ ξὺν ὄλῳ τῷ σώματι στρέφειν πρὸς τὸ φανὸν ἐκ τοῦ σκοτώδους, οὕτω ξὺν ὅλῃ τῇ ψυχῇ ἐκ τοῦ γιγνομένου περιакτέον εἶναι, ἕως ἂν εἰς τὸ ὄν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον δυνατὴ γένηται ἀνασχέσθαι θεωμένη· τοῦτο δ' εἶναί φαμεν τὰ- **Δ** γαθόν· ἦ γάρ; Ναί. Τούτου τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, αὐτοῦ τέχνη ἂν εἴη τῆς περιαγωγῆς, τίνα τρόπον ὡς ῥᾶστα τε καὶ ἀνυσιμώτατα μεταστραφῆσεται, οὐ τοῦ ἐμποιῆσαι αὐτῷ τὸ ὄραν, ἀλλ' ὡς ἔχοντι μὲν αὐτό, οὐκ ὀρθῶς δὲ τετραμμένῳ οὐδὲ βλέποντι οἷ ἔδει, τοῦτο διαμηχανήσασθαι. Ἔοικε γάρ, ἔφη. Αἱ μὲν τοίνυν ἄλλαι ἀρεταὶ καλούμεναι ψυχῆς κινδυνεύουσιν ἐγγὺς τι εἶναι τῶν τοῦ σώματος· τῷ ὄντι γὰρ οὐκ ἐνούσαι πρότερον ὕστε- **Ε** ρον ἐμποιεῖσθαι ἔθεσί τε καὶ ἀσκήσεσιν· ἦ δὲ τοῦ φρονῆσαι παντὸς μᾶλλον θειοτέρου τινὸς τυγχάνει, ὡς ἔοικεν, οὕσα, ὃ τὴν μὲν δύναιμι οὐδέποτε ἀπόλλυσιν, ὑπὸ δὲ τῆς περιαγωγῆς χρή-
 519 σιμον καὶ ὠφέλιμον καὶ ἄχρηστον αὐ καὶ βλαβερόν γίγνεται. ἦ οὐπω ἐννενόηκας, τῶν λεγομένων πονηρῶν μὲν, σοφῶν δέ, ὡς δριμύ μὲν βλέπει τὸ ψυχάριον καὶ ὀξέως διορᾷ ταῦτα ἐφ' ἃ τέτραπται, ὡς οὐ φαύλην ἔχον τὴν ὄψιν, κακίᾳ δ' ἠναγκασμέ-

IV. Úgy kell tehát, ha ez igaz, erről a dologról gondolkozunk, folytattam, hogy a nevelés korántsem olyan, a milyennek hirdetgetve egynémelyek mondogatják. Mondani pedig azt mondják róla, hogy ha nincs meg valamiféle ismeret a lélekben, ők bele oltják, akárcsak mint mikor a vakok szemébe oltanak be látóerőt. Persze, hogy ezt mondják róla, felelte ő rá. Ez a mi mostani beszédünk pedig azt mutatja, mondtam én tovább, hogy ennek a mindegyikünk lelkében meglevő tehetségnek és érzékszervnek, a melylyel mindannyian meg-megtanulunk valamit, éppen úgy, mint mikor a szemünk csakis az egész testünkkel együtt tudott a sötétségből a fény felé megfordulni, az egész lelkünkkel együtt kell a létesülőtől mindaddig körülfordulnia, a míg csak a létezőnek és a létező legfényesebb oldalának szemlélését elviselni képessé nem válik. Ezt pedig a jónak mondjuk, úgyebár? Persze. Ennek magának, már mint a körülfor-Dgátásnak, hogy miképpen is kell hát a legkönnyebben és a legsikeresebben megfordulnia, volna tehát, folytattam, ez a mestersége most már, nem pedig az, hogy látóerőt oltanak beléje, hanem hogy ez már megvan benne, de nem jó irányba fordult s nem oda néz, a hova kellene, ezt kell tehát kieszelnie. Mindenesetre hogy ezt, mondtotta ő rá. A léleknek többi úgynevezett erényei pedig úgy látszik, hogy közel állanak a testéihez, azaz valósággal nincsenek meg előbb, hanem csakis később szoktatás és gyakorlat útján oltatnak beléje. De a megismerése mindannyioknál inkább E bizonyos isteni dologhoz tartozik, úgy látszik, a mely soha el nem veszi tehetségét s a körülfor-519gató-519gató által használhatóvá és hasznossá s viszont használhatatlanná és káros-519sá válik. Vagy nem vetted-e észre azoknál, a kiktől azt mondják, hogy gonoszak, de eszesek, mily áthatóan néz a lelkek-519kéjük s mily élesen keresztül lát azon, a mire irányul, a mennyiben nem rossz a látóereje, hanem csakis a gonosz-

νον ὑπηρετεῖν, ὥστε ὅσῳ ἂν ὀξύτερον βλέπῃ, τοσοῦτον πλείω κακὰ ἐργαζόμενον; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Τοῦτο μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, τὸ τῆς τοιαύτης φύσεως εἰ ἐκ παιδὸς εὐθὺς κοπτόμενον

Β περιεκόπη τὰς τῆς γενέσεως ξυγγενεῖς ὥσπερ μολυβδίδας, αἱ δὴ ἐδωδαῖς τε καὶ τοιούτων ἡδοναῖς τε καὶ λιχνησίαις προσφυεῖς γιγνόμεναι [περὶ] κάτω στρέφουσι τὴν τῆς ψυχῆς ὅψιν· ὧν εἰ ἀπαλλαγὴν περιστρέφετο εἰς τάληθῃ, καὶ ἐκεῖνα ἂν τὸ αὐτὸ τοῦτο τῶν αὐτῶν ἀνθρώπων ὀξύτατα ἑώρα, ὥσπερ καὶ ἐφ' ἃ νῦν τέτραπται. Εἰκὸς γε ἔφη. Τί δαί; τόδε οὐκ εἰκός, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἀνάγκη ἐκ τῶν προειρημένων, μήτε τοὺς ἀπαιδεύ-

Γ τους καὶ ἀληθείας ἀπείρους ἱκανῶς ἂν ποτε πόλιν ἐπιτροπεῦσαι, μήτε τοὺς ἐν παιδείᾳ ἐωμένους διατρίβειν διὰ τέλους, τοὺς μὲν ὅτι σκοπὸν ἐν τῷ βίῳ οὐκ ἔχουσιν ἔνα, οὐ στοχαζομένους δεῖ ἅπαντα πράττειν, ἃ ἂν πράττωσιν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, τοὺς δὲ ὅτι ἐκόντες εἶναι οὐ πράξουσιν, ἡγούμενοι ἐν μακάρων νήσοις ζῶντες ἔτι ἀπφκίσθαι; Ἀληθῇ, ἔφη. Ἡμέτερον δὴ ἔργον, ἦν δ' ἐγώ, τῶν οἰκιστῶν τὰς τε βελτίστας φύσεις ἀναγκάσαι ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα, ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγι-

Δ στον, ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν, καὶ ἐπειδὴν ἀναβάντες ἱκανῶς ἴδωσι, μὴ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται. Τὸ ποῖον δὴ; Τὸ αὐτοῦ, ἦν δ' ἐγώ, καταμένειν καὶ μὴ ἐθέλειν πάλιν καταβαίνειν παρ' ἐκείνους τοὺς δεσμώτας μεδὲ μετέχειν τῶν παρ' ἐκείνοις πόνων τε καὶ τιμῶν, εἴτε φαυλότεραι εἴτε σπουδαιότεραι. Ἐπειτ', ἔφη, ἀδικίη-

ságnak a szolgálatában kénytelen állani, úgy hogy mentől élesebben néz, annál nagyobb gonosszágon töri a fejét? Mindenesetre, jegyezte meg ő rá. Ámde, folytattam, ha az ilyen természetnek ez a tulajdonsága mindjárt a gyermek-kortól nyesegettette, mint valami ólomgolyóktól, megtisztulna B a létesüléssel rokon részekről, a melyek az ételekkel s az ilyenfélék élvezeteivel s a nyalánkságokkal lévén összenőve a léleknek tekintetét a lent levő dolgokra irányítják, ha mindezekről megszabadulva az igazság felé fordulna, akkor bizony ő maga is épp ezt látná ugyanazokon az embereken a legélesebben, akárcsak mint azt, a mire most van irányítva. Biz' ez igaz, felelte ő erre. Hát az nem igaz-e, kérdeztem, s az épp most mondottaknál fogva nem szükséges-e, hogy sem a műveletlenek s az igazságban járatlanok államot C ugyan sohase fognak megfelelően igazgatni, sem azok nem, a kiket szakadatlanul nevelésben élni engedtek; még pedig amazok azért, mert életökben nincs semmi meghatározott célpontjuk, a melyet maguk elé tűzve volnának kénytelenek megcselekedni mindazt, a mit csak a magán és a nyilvános életben cselekszenek; emezek pedig azért, mert a maguk jószántából nem is cselekszenek, mivel azt hiszik, hogy már életökben eljutottak a boldogok szigetére? Való igaz, volt rá az ő felelete. A mi feladatunk tehát, mondom én tovább, mint alapítóké, hogy a legjobb természeteket annak a tudomány-nak elérésére kényszerítsük, a melyet az előbbieken a legfontosabbnak mondottunk, meg a jónak a belátására s hogy D megtegyék azt a felmenetelt, és a mikor már felmentek s elegendőképpen szemlélődtek, meg ne engedjük önekik, a mi most meg van engedve. Ugyan mit? Azt, mondom én, hogy ott maradjanak s ne jöjjenek le újra szíves-örömet azokhoz a lebilincseltekhez s ne vegyenek részt az önáluk található fáradsalmakban és megtiszteltetésekben, már akár csekélyebbek, akár jelentékenyebbek. Akkor hát jогtalan-

σομεν αὐτούς, καὶ ποιήσομεν χεῖρον ζῆν, δυνατόν αὐτοῖς ὄν ἄμεινον;

- Ε** V. Ἐπελάθου, ἦν δ' ἐγώ, πάλιν, ὦ φίλε, ὅτι νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει, ὅπως ἔν τι γένος ἐν πόλει διαφερόντως εὖ πράξει ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι, ξυναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ, ποιῶν μεταδιδόναι ἀλλήλοις τῆς 520 ὠφελείας, ἣν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατόι ὦσιν ὠφελεῖν, καὶ αὐτὸς ἐμποιῶν τοιούτους ἄνδρας ἐν τῇ πόλει, οὐχ ἵνα ἀφίῃ τρέπεσθαι ὅπῃ ἕκαστος βούλεται, ἀλλ' ἵνα καταχρήται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν ξύνδεσμον τῆς πόλεως. Ἀληθῆ, ἔφη ἑπελαθόμεν γάρ. Σκέψαι τοίνυν, εἶπον, ὦ Γλαύκων, ὅτι οὐδ' ἀδικήσομεν τοὺς παρ' ἡμῖν φιλοσόφους γιγνομένους, ἀλλὰ δίκαια πρὸς αὐτούς
- Β** ἐροῦμεν, προσαναγκάζοντες τῶν ἄλλων ἐπιμελῆσθαι τε καὶ φυλάττειν. ἐροῦμεν γάρ, ὅτι οἱ μὲν ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι τοιούτοι γιγνόμενοι εἰκότως οὐ μετέχουσι τῶν ἐν αὐταῖς πόνων· αὐτόματοι γὰρ ἐμφύονται ἀκούσης τῆς ἐν ἐκάστῃ πολιτείας, δίκην δ' ἔχει τό γε αὐτοφυές, μηδενὶ τροφήν ὀφείλον, μηδ' ἐκτίνειν τῇ προθυμεῖσθαι τὰ τροφεῖα· ὅμᾱς δ' ἡμεῖς ὅμῃν τε αὐτοῖς τῇ τε ἄλλῃ πόλει ὥσπερ ἐν σμήνεσιν ἡγεμόνας τε καὶ βασιλέας ἐγεννήσαμεν, ἄμεινόν τε καὶ τελεώτερον ἐκείνων πεπαιδευμένους
- Γ** καὶ μᾶλλον δυνατοὺς ἀμφοτέρων μετέχειν. καταβατέον οὖν ἐν μέρει ἐκάστῃ εἰς τὴν τῶν ἄλλων ξυνοίκησιν καὶ ξυνεθιστέον τὰ σκοτεινὰ θεάσασθαι· ξυνεθιζόμενοι γὰρ μῦρῳ βέλτιον ὄψεσθε

kodunk velök, mondja ő erre és hitványabb életre kárhoztatjuk őket, mikor pedig egy jobbik is lehetséges a számukra?

V. Ujra elfelejtetted, drága barátom, mondom én tovább, **E** hogy a törvénynek nem arra van ám a gondja, hogy csak egy foglalkozásnak menjen az államban különösen jól a dolga, hanem hogy így legyen ez az egész államban, azon fáradozik, a mennyiben a polgárokat hol rábeszéléssel, hol kényszerrel egyetértésre bírja s kieszközli, hogy a hasznót, melyet az egyesek a köznek teremteni tudnak, megosztásuk egymással, és a mennyiben ő maga is ilyen férfiakat nevel az államnak, nem azért, hogy megengedje nekik, hogy kiki arra menjen, a merre akar, hanem hogy ő maga lássa hasznukat az államnak megerősítésére. Igaz, felelte ő, ezt bizony elfelejtettem. Gondold meg hát most már, édes Glaukon, folytattam, hogy a nálunk fejlődő bölcselekedőkkel sem jogtalankodunk, hanem jogos dolgokat mondunk nekik, ha arra kényszerítjük őket, hogy másokat gondjukba és őrizetök alá **B** vegyenek; mert azt mondjuk majd, hogy a kik a többi államokban lesznek ilyenekké, azok természetesen nem vesznek részt a bennök levő fáradaalmakban; ők ugyanis önnönmaguktól, a minden egyes államban uralkodó alkotmány akarata ellenére lesznek ilyenekké. Már pedig az a jog természete, hogy az önmagától fejlődő, mivel senkinek sem adósa a táplálékért, nem szíves-örömetst fizeti meg a táplálás költségeit. Titeket azonban, mint a méhkasokban a vezérméheket meg a királynékat, tinmagatokért és az egész államért mi neveltünk fel, a mennyiben jobban is, tökéletesebben is kiképeztünk náluknál s ti jobban is részt tudtok venni mind a két dologban.³ Le kell tehát sorban **C** mindegyikötöknek szállnotok a többiek közös lakásába s velök együtt megszoknotok a sötétségnek szemléletét, mert ha megszoktátok, akkor ezerszer jobban fogtok látni az ottaniaknál s megismertek minden egyes árnyképet, hogy micsoda

τῶν ἐκεῖ, καὶ γνῶσεσθε ἕκαστα τὰ εἶδωλα ἅττα ἐστὶ καὶ ὦν, διὰ τὸ τἀληθὴ ἐωρακέναι καλῶν τε καὶ δικαίων καὶ ἀγαθῶν περὶ· καὶ οὕτω ὕπαρ ἡμῖν καὶ ὑμῖν ἢ πόλις οἰκῆσεται, ἀλλ' οὐκ ὄναρ, ὥς νῦν αἱ πολλαὶ ὑπὸ σκιαμαχούντων τε πρὸς ἀλλή-

Δλους καὶ στασιαζόντων περὶ τοῦ ἄρχειν οἰκοῦνται, ὥς μεγάλου τινὸς ἀγαθοῦ ὄντος, τὸ δὲ που ἀληθὲς ὧδ' ἔχει· ἐν πόλει ἥ ἥκιστα πρόθυμοι ἄρχειν οἱ μέλλοντες ἄρξειν, ταύτην ἄριστα καὶ ἀστασιαστότατα ἀνάγκη οἰκεῖσθαι, τὴν δ' ἐναντίους ἄρχοντας σχοῦσαν ἐναντίως. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Ἀπειθήσουσιν οὖν ἡμῖν, οἷε, οἱ τρόφιμοι ταῦτ' ἀκούοντες, καὶ οὐκ ἐθελήσουσι ξυμπνεῖν ἐν τῇ πόλει ἕκαστοι ἐν μέρει, τὸν δὲ πολὺν χρόνον

Εμετ' ἀλλήλων οἰκεῖν ἐν τῷ καθαρῷ; Ἀδύνατον, ἔφη· δίκαια γὰρ δὴ δικαίοις ἐπιτάξομεν. παντὸς μὲν μᾶλλον ὥς ἐπ' ἀναγκαιῶν αὐτῶν ἕκαστος εἴσι τοῦ ἄρχειν τοῦναντίον τῶν νῦν ἐν ἐκάστη πόλει ἀρχόντων. Οὕτω γὰρ ἔχει, ἣν δ' ἐγώ, ὦ ἐταῖρε· εἰ
 521 μὲν βίον ἐξευρήσεις ἀμείνω τοῦ ἄρχειν τοῖς μέλλουσιν ἄρξειν, ἔστι σοι δυνατὴ γενέσθαι πόλις εὖ οἰκουμένη· ἐν μόνῃ γὰρ αὐτῇ ἄρξουσιν οἱ τῷ ὄντι πλούσιοι, οὐ χρυσίου, ἀλλ' οὐ δεῖ τὸν εὐδαίμονα πλουτεῖν, ζωῆς ἀγαθῆς τε καὶ ἔμψρονος· εἰ δὲ πτωχοὶ καὶ πεινῶντες ἀγαθῶν ἰδίων ἐπὶ τὰ δημόσια ἴασιν, ἐντεῦθεν οἰόμενοι τάγαθον δεῖν ἀρπάζειν, οὐκ ἔστι περιμάχητον γὰρ τὸ ἄρχειν γιγνόμενον, οἰκείος ὦν καὶ ἔνδον ὁ τοιοῦτος πόλεμος

Β αὐτοῦς τε ἀπόλλυσι καὶ τὴν ἄλλην πόλιν. Ἀληθέστατα, ἔφη.

Ἐχεις οὖν, ἣν δ' ἐγώ, βίον ἄλλον τινὰ πολιτικῶν ἀρχῶν κατα-

és honnan van, mivel ti láttátok az igazat mind a szép, mind az igazságos, mind a jó dolgokban. S így azután minékünk is, meg magatoknak is éberen kormányozzátok majd az államot s nem álmosan, mint a hogy a legtöbb államot kormányozzák azok, a kik árnyakért harcolnak egymással és fel-fellázadnak az uralomért, mintha bizony ez **D** valami nagyon jó dolog volna. Így áll tehát az igazság: a mely államban az uralkodásra szánt férfiaknak a legkevesébbé van kedvök az uralkodásra, kétségtelenül ezt fogják a legjobban s a legkevesebb lázadással kormányozni, a melyiknek pedig ellenkező uralkodói vannak, azt ellenkezőleg. Mindenesetre, felelé ő rá. Hát vajjon engedetlenkednek-e, mit gondolsz, velünk szemben a növendékeink, ha ezt hallják s vonakodni fog-e mindegyikök a maga részéről velünk együtt fáradni az államban és a java időt egymással együtt lakni a tisztaságban? Ez lehetetlenség, válaszolta ő erre; **E** mert hiszen csak igazságos dolgot követelünk igazságosaktól. Legesleginkább pedig csak mint valami köteleességszerű dologhoz fog majd mindegyikök az uralkodáshoz, épp ellenkezően mint azok, a kik minden egyes államban most uralkodnak. Mert így áll a dolog, édes barátom, feleltem én neki: ha az uralkodásra szánt férfiak számára jobb életet **521** fogsz kitalálni az uralkodásnál, akkor lehetséges, hogy jól kormányzott államod alakul, mert egyedül csak ő benne fognak a valóban gazdagok uralkodni, persze nem aranyban gazdagok, hanem abban, a miben egy boldog embernek kell gazdagnak lennie: jó és okos életmódban; ha azonban koldusok és magánvagyonra éhezők adják magukat az állami szolgálatra, mert azt gondolják, hogy innen kell majd vagyont harácsolniok, akkor nem lehetséges; mert akkor olyas valamivé lesz az állam, a miért küzdeni kell s akkor aztán az ilyen házi és belső küzdelem tönkre teszi őket **B** magukat is, meg az egész államot is. Való igaz, mondotta

φρονοῦντα ἢ τὸν τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας; Οὐ μὰ τὸν Δία, ἢ δ' ὅς. Ἀλλὰ μέντοι δεῖ γε μὴ ἐραστάς τοῦ ἄρχειν ἵεναι ἐπ' αὐτό· εἰ δὲ μὴ, οἳ γε ἀντερασταὶ μαχοῦνται. Πῶς δ' οὐ; Τίνας οὖν ἄλλους ἀναγκάσεις ἵεναι ἐπὶ φυλακὴν τῆς πόλεως, ἢ οἱ περὶ τούτων τε φρονημώτατοι, δι' ὧν ἄριστα πόλις οἰκεῖται, ἔχουσί τε τιμὰς ἄλλας καὶ βίον ἀμείνω τοῦ πολιτικοῦ; Οὐδένας ἄλλους, ἔφη.

C VI. Βούλει οὖν τοῦτ' ἤδη σκοπῶμεν, τίνα τρόπον οἱ τοιοῦτοι ἐγγενήσονται καὶ πῶς τις ἀνάξει αὐτοὺς εἰς φῶς, ὥσπερ ἐξ Ἄιδου λέγονται δὴ τινες εἰς θεοὺς ἀνελθεῖν; Πῶς γὰρ οὐ βούλομαι; ἔφη. Τοῦτο δὴ, ὡς ἔοικεν, οὐκ ὁστράκου ἂν εἴη περιστροφή ἀλλὰ ψυχῆς περιαγωγή, ἐκ νυκτερινῆς τινὸς ἡμέρας εἰς ἀληθινὴν τοῦ ὄντος οὐσα ἐπάνοδος, ἣν δὴ φιλοσοφίαν ἀληθῆ φήσομεν εἶναι. Πάνυ μὲν οὖν. Οὐκοῦν δεῖ σκοπεῖσθαι, τί **D** τῶν μαθημάτων ἔχει τοιαύτην δύναμιν; Πῶς γὰρ οὐ; Τί ἂν οὖν εἴη, ὦ Γλαῦκων, μάθημα ψυχῆς ὁλοκὸν ἀπὸ τοῦ γιγνομένου ἐπὶ τὸ ὄν; τόδε δ' ἐννοῶ λέγων ἅμα· οὐκ ἀθλητάς μέντοι πολέμου ἔφαμεν τούτους ἀναγκαῖον εἶναι νέους ὄντας; Ἐφαμεν γάρ. Δεῖ ἄρα καὶ τοῦτο προσέχειν τὸ μάθημα, ὃ ζητοῦμεν πρὸς ἐκείνῳ. Τὸ ποῖον; Μὴ ἄχρηστον πολεμικοῖς ἀνδράσιν **E** εἶναι. Δεῖ μέντοι, ἔφη, εἴπερ οἶόν τε. Γυμναστικῇ μὴν καὶ μουσικῇ ἔν γε τῷ πρόσθεν ἐπαιδεύοντο ἡμῖν. Ἦν ταῦτα, ἔφη. Γυμναστικῇ μὲν πρὸς περὶ γιγνόμενον καὶ ἀπολλύμενον τετεύτακε·

ő rá. Tudsz-e hát egy más életet, kérdem tőle, a mely megvetné az államkormányzás polcait, mint az igazi bölcselkedését? Istenemre, hogy nem, felelte ő rá. Hát mégis csak az uralkodást nem kedvelőknek kell rá szánniok magukat, mert ha nem, hát a vágytársak küzdenek érte. Már hogyné? Minő más embereket kényszerítesz tehát majd arra, hogy az állam őrizetére vállalkozzanak, ha nem azokat, a kik a legbelátóbbak mindabban, a mivel legjobban igazgathatjuk az államot, meg a kiknek más egyéb tisztségek és jobb életök is van az államinál? Csakis őket, válaszolta ő erre.

VI. Akarod-e hát, hogy azt vizsgáljuk meg most már, C mi módon alakulnak az ilyenek az államban s hogyan hozza fel őket a világosságra valaki, mint a hogy némelekről mondják, hogy az alvilágból felszálltak az istenekhez. Már hogyné akarnám, szólt ő. Ez tehát már nem valami cserépnek a megfordítása volna,⁴ úgy látszik, hanem a léleknek körülfordulása, felszállás egy valami éjtszaka-szerű nappalból a létezőnek valódi létéhez. Ezt nevezzük már most igazi bölcseségekdelésnek. Mindenesetre. Így hát meg kell vizsgálnunk, hogy melyik megtanulni való D dolognak van ilyen ereje. Már hogyné kellene? Melyik volna tehát a léleknek az a megtanulni valója, édes Glaukon, a mely őt a létesülőtől a létezőhöz húzná? De íme, a hogy ezt mondom, jut a következő az eszembe: nem állítottuk-e már, hogy ifjúkorukban szükségképen bajvivóknak kell a háborúban lenniök? Persze hogy állítottuk. Annak a megtanulni valónak tehát, a melyet keresünk, azon kívül még ezzel is birnia kell. Mivel? Hogy használhatatlanok ne legyenek mint harcosok. Persze hogy kell, mondotta ő, ha ugyan lehetséges. Előbb azonban a test-E gyakorlásban és a zenében nevelték őket. Így nevelték, mondotta ő rá. Pedig a testgyakorlásnak csak a létesülővel és a megsemmisülővel van dolga, mert hiszen a testnek a

σώματος γὰρ αὔξης καὶ φθίσεως ἐπιστατεῖ. Φαίνεται. Τοῦτο
 522 μὲν δὴ οὐκ ἂν εἶη ὁ ζητούμεν μάθημα. Οὐ γάρ. Ἄλλ' ἄρα
 μουσική, ὅσην τὸ πρότερον διήλθομεν; Ἄλλ' ἦν ἐκείνη γ', ἔφη,
 ἀντίστροφος τῆς γυμναστικῆς, εἰ μέμνησαι, ἔθεσι παιδεύουσα
 τοὺς φύλακας, κατὰ τε ἁρμονίαν εὐαρμοστίαν τινά, οὐκ ἐπιστή-
 μην, παραδιδούσα, καὶ κατὰ ῥυθμὸν εὐρυθμίαν, ἔν τε τοῖς λό-
 γοις ἕτερα τούτων ἀδελφά, ἔφη, ἅττα ἔχουσα, καὶ ὅσοι μυθώ-
 δεις τῶν λόγων καὶ ὅσοι ἀληθινώτεροι ἦσαν· μάθημα δὲ πρὸς
 τοιοῦτόν τι ἀγαθόν, οἷον σὺ νῦν ζητεῖς, οὐδὲν ἦν ἐν αὐτῇ.

Β Ἀκριβέστατα, ἦν δ' ἐγώ, ἀναμιμνήσκεις με· τῷ γὰρ ὄντι τοιοῦτον
 οὐδὲν εἶχεν. ἄλλ', ὦ δαιμόνιε Γλαύκων, τί ἂν εἶη τοιοῦτον; αἴ
 τε γὰρ τέχναι βάνανσοί που ἅπασαι ἔδοξαν εἶναι. Πῶς δ' οὐ;
 καὶ μὴν τί ἔτ' ἄλλο λείπεται μάθημα, μουσικῆς καὶ γυμνα-
 στικῆς καὶ τῶν τεχνῶν κεχωρισμένον; Φέρε, ἦν δ' ἐγώ, εἰ μη-
 δὲν ἔτι ἐκτὸς τούτων ἔχομεν λαβεῖν, τῶν ἐπὶ πάντα τεινόντων

Γ τι λάβωμεν. Τὸ ποῖον; Οἷον τοῦτο τὸ κοινόν, ᾧ πάσαι προ-
 σχρῶνται τέχναι τε καὶ διάνοιαι καὶ ἐπιστήμαι, ὅ καὶ παντὶ ἐν
 πρώτοις ἀνάγκη μανθάνειν. Ποῖον; ἔφη. Τὸ φαῦλον τοῦτο,
 ἦν δ' ἐγώ, τὸ ἔν τε καὶ τὰ δύο καὶ τὰ τρία διαγιγνώσκειν·
 λέγω δὲ αὐτὸ ἐν κεφαλαίῳ ἀριθμὸν τε καὶ λογισμόν. ἢ οὐχ
 οὕτω περὶ τούτων ἔχει, ὥς πᾶσα τέχνη τε καὶ ἐπιστήμη ἀναγ-
 κάζεται αὐτῶν μέτοχος γίνεσθαι; Καὶ μάλα, ἔφη. Οὐκοῦν,
 ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἡ πολεμική; Πολλή, ἔφη, ἀνάγκη. Παγγέλοιον

gyarapodásáról és apadásáról gondoskodik. Úgy látszik. Ez tehát már nem lehet az a megtanulni való, a melyet kere- 522 sünk. Már bizony nem. Hanem talán a zene, úgy-e, már a mennyire az imént végig mentünk rajta? De hiszen, ha még emlékszel rá, ez csak kiegészítő másik oldala volt a testgyakorlásnak, felelte ő erre, szoktatgatással nevelte az öröket, a mennyiben az összhangzat útján összhangzatos állapotot, nem pedig tudást, az arányosság által pedig helyes arányban levő érzületet hozott létre, a beszédekben viszont más egyéb, mindezekkel édestestvér dolgokat, mondotta, voltak bár a beszédek mind meseszerűek, vagy az igazságnak jobban megfelelők; de egy arra a dologra hasznos megtanulni való, a melyet te most keresel, semmi sem volt benne. A legnagyobb pontossággal idézed fel em-B lékezetemben, mondottam én erre neki; mert ilyesvalami valósággal nem volt benne. Hanem mi volna hát ilyen, te bámulatos Glaukonom? Mert a művészetek valamennyien kézművességszerű dolognak látszottak. Már hogyan? S így miféle megtanulni való marad még igazán hátra, a mely külön áll a zenétől is, testgyakorlástól is, meg a művészetektől is? Rajta, folytattam, ha ezek közül már semmit se tudunk többé megragadni, hát ragadjunk meg egy olyasvalamit, a mi valamennyiökre kiterjed. Ugyan micsodát? C Azt a közös valamit, a mire az összes művészetek, szellemi munkák és ismeretek rászorulnak és a mit minden emberfiának legelőször kell megtanulnia. Ugyan már mit? kérdezte ő. Azt a potomságot, feleltem én, hogy az egyet, kettőt, meg a hármat pontosan megismerjük. Nevezem pedig ezt lényegében számlálásnak és számolásnak. Vagy nem úgy áll vele a dolog, hogy minden művészetnek és ismeretnek kénytelen-kelletlen ki kell vennie belőle a maga részét? De még nagyon is, felelte ő rá. Így tehát a hadügynek is? kérdem én. Nagyon is igen, feleli ő. Már legalább, folytattam, tetőtől-

Δ γοῦν, ἔφην, στρατηγὸν Ἀγαμέμνονα ἐν ταῖς τραγωδίαις Παλαμῆδης ἐπάστοτε ἀποφαίνει. ἢ οὐκ ἐννενόηκας, ὅτι φησὶν ἀριθμὸν εὐρὼν τάς τε τάξεις τῷ στρατοπέδῳ καταστήσαι ἐν Ἰλίῳ καὶ ἐξαριθμῆσαι ναῦς τε καὶ τάλλα πάντα, ὡς πρὸ τοῦ ἀναριθμητῶν ὄντων καὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὡς ἔοικεν, οὐδ' ὅσους πόδας εἶχεν εἰδότος, εἴπερ ἀριθμεῖν μὴ ἡπίστατο; καίτοι ποῖόν τιν' αὐτὸν οἶε στρατηγὸν εἶναι; Ἄτοπὸν τιν' ἔφη, ἔγωγε, εἰ ἦν τοῦτ' ἀληθές.

Ε VII. Ἄλλο τι οὖν, ἦν δ' ἐγώ, μάθημα ἀναγκαῖον πολεμικῷ ἀνδρὶ θήσομεν καὶ λογίζεσθαι τε καὶ ἀριθμεῖν δύνασθαι; Πάντων γ', ἔφη, μάλιστα, εἰ καὶ ὅτιοῦν μέλλει τάξεων ἐπαίειν, μᾶλλον δ' εἰ καὶ ἄνθρωπος ἔσσεσθαι. Ἐννοεῖς οὖν, εἶπον, περὶ 523 τοῦτο τὸ μάθημα ὅπερ ἐγώ; Τὸ ποῖον; Κινδυνεύει τῶν πρὸς τὴν νόησιν ἀγόντων φύσει εἶναι ὧν ζητοῦμεν, χρῆσθαι δ' οὐδεὶς αὐτῷ ὁρθῶς, ἐλκτικῷ ὄντι παντάπασι πρὸς οὐσίαν. Πῶς, ἔφη, λέγεις; Ἐγὼ πειράσομαι, ἦν δ' ἐγώ, τό γ' ἐμοὶ δοκοῦν δηλῶσαι. ὁ γὰρ διαιροῦμαι παρ' ἐμαυτῷ ἀγωγὰ τε εἶναι οἱ λέγομεν καὶ μή, ξυνθεατῆς γενόμενος ξύμφαθι ἢ ἄπειπε, ἵνα καὶ τοῦτο σαφέστερον ἴδωμεν εἰ ἔστιν οἷον μαντεύομαι. Δείκνυ, ἔφη. Δείκνυμι δὴ, εἶπον, εἰ καθορᾶς, τὰ μὲν ἐν ταῖς αἰσθήσεσιν οὐ **Β** παρακαλοῦντα τὴν νόησιν εἰς ἐπίσκεψιν, ὡς ἱκανῶς ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως κρινόμενα, τὰ δὲ παντάπασι διακλευόμενα ἐκείνην ἐπισκέψασθαι, ὡς τῆς αἰσθήσεως οὐδὲν ὕγιες ποιούσης. Τὰ πόρρωθεν, ἔφη, φαινόμενα δῆλον ὅτι λέγεις καὶ τὰ ἐσκιαγρα-

talpig nevetséges hadvezérnek mutatja be minden alkalommal a tragédiákban Palamedes⁵ Agamemnon. Vagy nem **D** vetted észre, hogy azt állítja, hogy a számoknak kieszelése után állapította meg hadserege számára a rendeket Ilionban, számlálta meg a hajókat és a többi összes dolgokat, mintha előbb nem is lehetett volna őket megszámlálni s Agamemnon, a mint látszik, még azt se tudta volna, hogy hány lába van, ha számlálni nem tudott volna? És mégis minő hadvezérnek gondolod őt? Már én bizony valami csudálatosnak, mondotta, ha ez igaz.

VII. Így tehát, mondom én tovább, nem valami szüksé- **E** ges megtanulni valónak állítjuk-e a hadügy embere számára, hogy számolni is, meg számlálni is tudjon? Bizony mindennél inkább, felelte ő rá, ha csak valamieskét is érteni akar a rendekből, de még inkább, ha ember akar lenni a talpán. Azt gondolod-e tehát erről a megtanulni valóról, a mit én? kérdeztem. Ugyan mit? Nekem úgy látszik, hogy természettől azokhoz a belátásra vezető dolgokhoz tartozik, ⁵²³ a melyeket keresünk, de használni senki se használja őt helyesen, bárha egyáltalán a léthez húz is. Hogy érted ezt, kérdezte ő. Megpróbálom, mondtam én, s kifejttem a véleményemet róla. A mit hát enmagamban célravezetőnek, meg nem célravezetőnek ítélgetek arra, a miről beszélünk, először is ezt vizsgálj meg velem s mondd, hogy igen-e, vagy nem-e, hadd lássuk világosabban ezt is, hogy úgy van-e, a hogy én mondom. Csak fejtsd ki hát, mondotta ő. Kifejttem már, mondom én, ha belátod, hogy egynémelyik dolog nem ébreszti vizsgálódásra az érzéki észrehevés alkal- **B** mával a gondolkodást, mintha már az érzéki észrehevés által is eléggé meg volna ítélve, míg egynémelyikök egyáltalán vizsgálódásra serkenti, a mennyiben az érzéki észre vétel semmi egészséges dolgot nem hoz létre. Világos, mondotta ő erre, hogy a messziről látszó és árnyékkal körvona-

φημένα. Οὐδὲ πάνυ, ἣν δ' ἐγώ, ἔτυχες οὐ λέγω. Ποῖα μὲν,
 ἔφη, λέγεις; Τὰ μὲν οὐ παρακαλοῦντα, ἣν δ' ἐγώ, ὅσα μὴ
 C ἐκβαίνει εἰς ἐναντίαν αἴσθησιν ἅμα· τὰ δ' ἐκβαίνοντα ὡς παρα-
 καλοῦντα τίθημι, ἐπειδὴν ἡ αἴσθησις μηδὲν μᾶλλον τοῦτο ἢ
 τὸ ἐναντίον δηλοῖ, εἴτ' ἐγγύθεν προσπίπτουσα εἴτε πόρρωθεν.
 ὧδε δὲ ἃ λέγω σαφέστερον εἴσει. οὗτοι, φαμέν, τρεῖς ἂν εἶεν
 δάκτυλοι, ὅ τε σμικρότατος καὶ ὁ δεύτερος καὶ ὁ μέσος. Πάνυ
 γ', ἔφη. Ὡς ἐγγύθεν τοίνυν ὀρωμένους λέγοντός μου διανοῶ.
 ἀλλὰ μοι περὶ αὐτῶν τόδε σκόπει. Τὸ ποῖον; Δάκτυλος μὲν
 D αὐτῶν φαίνεται ὁμοίως ἕκαστος, καὶ ταύτῃ γε οὐδὲν διαφέρει,
 ἐάν τε ἐν μέσῳ ὁράται ἐάν τ' ἐν ἐσχάτῳ, ἐάν τε λευκὸς ἐάν
 τε μέλας, ἐάν τε παχὺς ἐάν τε λεπτός, καὶ πᾶν ὃ τι τοιοῦτον.
 ἐν πᾶσι γὰρ τούτοις οὐκ ἀναγκάζεται τῶν πολλῶν ἡ ψυχὴ τὴν
 νόησιν ἐπερέσθαι τί ποτ' ἐστὶ δάκτυλος· οὐδαμοῦ γὰρ ἡ ὄψις
 αὐτῇ ἅμα ἐσήμηνε τὸν δάκτυλον τοῦναντίον ἢ δάκτυλον εἶναι.
 Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν, ἣν δ' ἐγώ, εἰκότως τό γε τοιοῦτον
 E νοήσεως οὐκ ἂν παρακλητικὸν οὐδ' ἐγερτικὸν εἴη. Εἰκότως.
 Τί δὰ δὴ; τὸ μέγεθος αὐτῶν καὶ τὴν σμικρότητα ἡ ὄψις ἄρα
 ἱκανῶς ὁρᾷ, καὶ οὐδὲν αὐτῇ διαφέρει ἐν μέσῳ τινὰ αὐτῶν
 κείσθαι ἢ ἐπ' ἐσχάτῳ; καὶ ὡσαύτως πάχος καὶ λεπτότητα ἢ
 μαλακότητα καὶ σκληρότητα ἢ ἀψή; καὶ αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις
 524 ἄρ' οὐκ ἐνδεῶς τὰ τοιαῦτα δηλοῦσιν; ἢ ὧδε ποιεῖ ἐκάστη αὐ-
 τῶν· πρῶτον μὲν ἢ ἐπὶ τῷ σκληρῷ τεταγμένη αἴσθησις ἡνάγ-
 κασται καὶ ἐπὶ τῷ μαλακῷ τετάχθαι, καὶ παραγγέλλει τῇ ψυχῇ

lozott dolgokat érted. Éppenséggel nem találtad el, szólottam, hogy miről beszélek. Hát miről is beszélsz akkor? kérdezte ő. Hogy (vizsgálódásra) nem ébresztők mindazok, feleltem, a melyek nem mennek át az ellenkező érzéki észrevételbe; de a melyek átmennek, azokat (vizsgálódásra) C ébresztőknek tételezem, mivel az érzéki észrevétel egy más-szemnyivel sem mutatja ezt jobban, mint az ellenkezőjét, essék bár akár a közelségből, akár a messzeségből reája. De így még világosabban megérted, hogy mit mondok. Ez itt, mondjuk, három ujj volna: a kisujj, a gyűrűs és a közép. Jól van, mondotta ő rá. Gondold most már, hogy mint a közelből látottakról beszélek róluk. S aztán hát vizsgálj meg róluk a következőt. Ugyan mit? Ujjnak egyazon módon látszik mindegyikőjük s ebben a tekintetben nincs különbség köztük, akár a közepén nézi az ember, akár a szélén, vagy akár fehér, akár fekete, akár vastag, D akár vékony, vagy minden ilyesféle. Mindezekben a dolgokban ugyanis nem kénytelen a sokaság lelke megkérdezni a gondolkodásától, hogy micsoda az ujj; mert a látás sehol sem mutatta egyúttal neki, hogy az ujj ellenkező és nem ujj. Persze hogy nem, felelte ő rá. Így tehát, folytatom, az ilyen természetesen se nem ébresztője, se nem serkentője E a gondolkodásnak. Természetesen. Hát azután, a nagyságukat és kicsinységöket vajjon eléggé látja-e a látás és semmiféle különbséget se tesz előtte, hogy valamelyikök a közepén van-e, vagy a legszélén? S éppen így a vastagságukat és a vékonyságukat, vagy a puhaságukat és a keménységöket a tapintás? És a többi érzéketek is vajjon nem hiányosan mutatják-e az ilyesfélét? Avagy így működik mindegyikőjük, hogy először is például a kemény- 524 ségre rendelt érzék szükségképpen a puhára is van rendelve s tudtára adja a léleknek, a mint egy és ugyanazt a dolgot hol keménynek, hol meg lágynak veszi észre? Így,

ὥς ταῦτόν σκληρόν τε καὶ μαλακὸν αἰσθανομένη; Οὕτως, ἔφη. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἀναγκαῖον ἐν τοῖς τοιούτοις αὖ τὴν ψυχὴν ἀπορεῖν, τί ποτε σημαίνει αὕτη ἢ αἰσθησις τὸ σκληρόν, εἴπερ τὸ αὐτὸ καὶ μαλακὸν λέγει, καὶ ἡ τοῦ κοῦφου καὶ ἡ τοῦ βαρέος, τί τὸ κοῦφον καὶ βαρὺ, εἰ τό τε βαρὺ κοῦφον καὶ τὸ κοῦφον **B** βαρὺ σημαίνει; Καὶ γάρ, ἔφη, αὐταὶ γε ἄτοποι τῇ ψυχῇ αἰ ἐρμηνεῖται καὶ ἐπισκέψεως δεόμεναι. Εἰκότως ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἐν τοῖς τοιούτοις πρῶτον μὲν πειράται λογισμὸν τε καὶ νόησιν ψυχὴ παρακαλοῦσα ἐπισκοπεῖν, εἴτε ἐν εἴτε δύο ἐστὶν ἕκαστα τῶν εἰσαγγελλομένων. Πῶς δ' οὐ; Οὐκοῦν ἐὰν δύο φαίνηται, ἕτερόν τε καὶ ἐν ἑκάτερον φαίνεται; Ναί. Εἰ ἄρα ἐν ἑκάτερον, ἀμφοτέρω δὲ δύο, τά γε δύο κεχωρισμένα νοήσει· οὐ γὰρ ἂν **C** ἀχώριστά γε δύο ἐνόει, ἀλλ' ἐν. Ὅρθως. Μέγα μὲν καὶ ὄψις καὶ σμικρὸν ἑώρα, φαμέν, ἀλλ' οὐ κεχωρισμένον ἀλλὰ συγκεχυμένον τι. ἦ γάρ; Ναί. Διὰ δὲ τὴν τούτου σαφήνειαν μέγα αὖ καὶ σμικρὸν ἢ νόησις ἠναγκάσθη ἰδεῖν, οὐ συγκεχυμένα ἀλλὰ διωρισμένα, τοῦναντίον ἢ ἑκείνη. Ἀληθῆ. Οὐκοῦν ἐντεῦθεν ποθεν πρῶτον ἐπέρχεται ἐρέσθαι ἡμῖν, τί οὖν ποτ' ἐστὶ τὸ μέγα αὖ καὶ τὸ σμικρὸν; Παντάπασι μὲν οὖν. Καὶ οὕτω δὴ **D** τὸ μὲν νοητόν, τὸ δ' ὁρατὸν ἐκαλέσαμεν. Ὅρθότατ', ἔφη.

VIII. Ταῦτα τοίνυν καὶ ἄρτι ἐπεχείρουν λέγειν, ὥς τὰ μὲν παρακλητικὰ τῆς διανοίας ἐστί, τὰ δ' οὐ, ἃ μὲν εἰς τὴν αἴσθησιν ἅμα τοῖς ἐναντίοις ἑαυτοῖς ἐμπίπτει, παρακλητικὰ ὀριζόμενος, ὅσα δὲ μὴ, οὐκ ἐγερτικὰ τῆς νοήσεως. Μανθάνω τοίνυν

válaszolta ő rá. Így tehát, mondom én tovább, az ilyes dolgokban ismét a léleknek szükségképpen zavarba kell jönnie, hogy ugyan mit mutat neki keménynek ez az érzék, ha ugyanazt még puhának is mondja; és mit azután könnyűnek és súlyosnak a könnyűé meg a súlyosé is, ha a súlyost könnyűnek is, a könnyűt pedig súlyosnak is mutatja? Hát bizony, mondja ő erre, különösek ám ezek a közlések a B lélekre nézve s rászorulnak a magyarázatra. Természetes tehát, folytattam, hogy az ilyen esetekben a megfontolást és a gondolkodást híván segítségül, a lélek legelőször is azt próbálja meghányi-vetni, hogy vajjon egy-e, vagy kettő-e minden egyes, tudomására hozott dolog. Már hogyan? És így aztán ha kettőnek mutatkozik, akkor másnak is, meg egynek is mutatkozik mind a kettő. Persze. Ha azonban mindegyikőjük külön-külön csak egy, mind a kettő C együtt pedig kettő, akkor bizony a kettőt külön-külön válva fogja gondolni; mert nem külön-külön csak nem gondolná kettőnek, hanem egynek. Helyes. De meg aztán egy nagyot és egy kicsit is látott a látás is, ezt állítjuk, de nem külön-külön válva, hanem valahogyan egybefolyva; nemde? Bizony. De hogy tisztába jöjjön vele, kénytelen volt a gondolkodás egy nagyot is, meg viszont egy kicsit is látni, még pedig nem egybefolyva, hanem szétválasztva, ellenkezőleg mint amaz. Igaz. Így tehát innen valahonnan ered legelőször, hogy megkérdezzük, ugyan micsoda tehát a nagy is, meg a kicsiny is? Mindenesetre. És így mondtuk most már az egyiket gondolhatónak, a másikat meg láthatónak. Való D igaz, felelte ő rá.

VIII. Ezt próbáltam tehát én az imént még kifejezni, hogy egynémelyik dolog gondolkodásra ébreszt, egynémelyik meg nem, a mennyiben megállapítottam, hogy a mi a saját ellentétével esik bele az érzéki észrevételbe, az ébresztője, a mi pedig nem, az nem serkentője a gondolkodásnak. Így

ἤδη, ἔφη, καὶ δοκεῖ μοι οὕτως. Τί οὖν; ἀριθμός τε καὶ τὸ ἐν πότερον δοκεῖ εἶναι; Οὐ ξυννοῶ, ἔφη. Ἄλλ' ἐκ τῶν προειρημένων, ἔφην, ἀναλογίζου. εἰ μὲν γὰρ ἱκανῶς αὐτὸ καθ' αὐτὸ **Ε** ὁράται ἢ ἄλλη τινὶ αἰσθῆσει λαμβάνεται τὸ ἐν, οὐκ ἂν ὁλκὸν εἶη ἐπὶ τὴν οὐσίαν, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ δακτύλου ἐλέγομεν· εἰ δ' αἰετι αὐτῷ ἅμα ὁράται ἐναντίωμα ὥστε μηδὲν μᾶλλον ἐν ἢ καὶ τοῦναντίον φαίνεσθαι, τοῦ ἐπικρινούντος δὴ δέοι ἂν ἤδη καὶ ἀναγκάζοιτ' ἂν ἐν αὐτῷ ψυχὴ ἀπορεῖν καὶ ζητεῖν, κινουσα ἐν ἑαυτῇ τὴν ἔννοιαν, καὶ ἀνερωτᾶν, τί ποτ' ἐστὶν αὐτὸ τὸ ἐν, καὶ
525 οὕτω τῶν ἀγωγῶν ἂν εἶη καὶ μεταστρεπτικῶν ἐπὶ τὴν τοῦ ὄντος θέαν ἢ περὶ τὸ ἐν μάθησις. Ἄλλὰ μέντοι, ἔφη, τοῦτό γ' ἔχει οὐχ ἥκιστα ἢ περὶ τὸ αὐτὸ ὄψις· ἅμα γὰρ ταῦτόν ὡς ἐν τε ὁρῶμεν καὶ ὡς ἄπειρα τὸ πλῆθος. Οὐκοῦν εἴπερ τὸ ἐν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ξύμπας ἀριθμὸς ταῦτόν πέπονθε τούτῳ; Πῶς δ' οὐ;
Ἄλλὰ μὴν λογιστικὴ τε καὶ ἀριθμητικὴ περὶ ἀριθμὸν πᾶσα.
Β Καὶ μάλα. Ταῦτα δέ γε φαίνεται ἀγωγὰ πρὸς ἀλήθειαν. Ὑπερφυῶς μὲν οὖν. Ὡν ζητοῦμεν ἄρα, ὡς ἔοικε, μαθημάτων ἂν εἶη· πολεμικῷ μὲν γὰρ διὰ τὰς τάξεις ἀναγκαῖον μαθεῖν ταῦτα, φιλοσόφῳ δὲ διὰ τὸ τῆς οὐσίας ἀπτεόν εἶναι γενέσεως ἐξαναδύντι, ἢ μηδέποτε λογιστικῷ γενέσθαι. Ἔστι ταῦτ', ἔφη. Ὁ δέ γε ἡμέτερος φύλαξ πολεμικός τε καὶ φιλόσοφος τυγχάνει ὢν. Τί μὴν; Προσῆκον δὴ τὸ μάθημα ἂν εἶη, ὦ Γλαύκων,
Γ νομοθετῆσαι καὶ πείθειν τοὺς μέλλοντας ἐν τῇ πόλει τῶν με-

most már értem, mondotta ő erre, és nekem is úgy tetszik. Hát aztán a szám, meg az egység, mit gondolsz, melyikhez tartozik a kettő közül? Nem tudom, felelte ő rá. Hát okoskodd ki az előbb mondottakból, szoltam én neki; mert ha eléggé megnézzük a maga igazi valóságában, vagy egy más valamelyik érzékkel fogjuk fel az egyest, akkor ez nem húz E ám a léthez oda, mint ezt az ujjról mondottuk. Ha azonban vele együtt mindég egy ellentétét is lát az ember, úgy, hogy ő egy mákszemnyivel sem látszik jobban egyesnek, mint az ő ellentétének, akkor aztán már rá szorul a döntő bizonyítékra s kénytelen lehet kételkedni benne a lélek s tevékenységre indítván önmagában a gondolkodást, kutat-hatja és kérdezhetheti, hogy ugyan micsoda is hát az egy-ség a maga valóságában, s ekkor az ő egységre vonatkozó tanulása már a létezőnek szemléletéhez vezető és fordító 525 dolog is volna. És bizonyára éppen ez van legisleginkább az ő reá vonatkozó látásban, mondja ő erre, mert egyszerre egynek is látjuk őt, meg mérhetetlen soknak. Így tehát, folytattam, ha már az egygyel is így vagyunk, akkor épp úgy áll ez az eset az összes számokra is, mint ő rá? Már hogyné? Ámde a számolásnak és számlálásnak tisztán csak a számokkal van dolga? Nagyon is. Mindez pedig, úgy lát-szik, az igazsághoz vezet. Csudálatosképpen. Így hát épp B azok közé a megtanulni valók közé tartozik, úgy látszik, a miket keresünk. Mert pl. a harcosnak a rendek miatt kell mindezt megtanulnia, a bölcsességkedvelőnek pedig azért, mert felmerülvén a létesülésből a létet kell megragadnia, vagy különben soha se lesz belőle számolni tudó ember. Úgy van, válaszolta ő rá. Ez a mi örünk pedig bizony épp harcos is, meg bölcsességkedvelő is egyúttal? Mi volna kü-lönben? Illő dolog volna tehát most már, édes Glaukon, ezt a megtanulni valót törvénnyel állapítani meg és a kik a legfontosabb dolgokban akarnak részt venni az államban, C

γίστων μεθέξειν, ἐπὶ λογιστικὴν ἵεναι καὶ ἀνθάπτεσθαι αὐτῆς μὴ ἰδιωτικῶς, ἀλλ' ἕως ἂν ἐπὶ θέαν τῆς τῶν ἀριθμῶν φύσεως ἀφίκωνται τῇ νοήσει αὐτῇ. οὐκ ὦντῃς οὐδὲ πράσεως χάριν ὡς ἐμπόρους ἢ καπήλους μελετῶντας, ἀλλ' ἕνεκα πολέμου τε καὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς ῥαστώνης τε μεταστροφῆς ἀπὸ γενέσεως ἐπ' ἀλήθειάν τε καὶ οὐσίαν. Κάλλιστ', ἔφη, λέγεις. Καὶ μὴν, ἦν

Δ δ' ἐγώ, νῦν καὶ ἐννοῶ ῥηθέντος τοῦ περὶ τοὺς λογισμοὺς μαθήματος, ὡς κομφόν ἐστι καὶ πολλαχῇ χρήσιμον ἡμῖν πρὸς ὃ βουλόμεθα, ἐὰν τοῦ γνωρίζειν ἕνεκά τις αὐτὸ ἐπιτηδεύῃ, ἀλλὰ μὴ τοῦ καπηλεύειν. Πῇ δὲ; ἔφη. Τοῦτό γε, ὃ νῦν δὴ ἐλέγομεν, ὡς σφόδρα ἄνω ποιᾷ τὴν ψυχὴν καὶ περὶ αὐτῶν τῶν ἀριθμῶν ἀναγκάζει διαλέγεσθαι, οὐδαμῇ ἀποδεχόμενον, ἐάν τις αὐτῇ ὁρατὰ ἢ ἀπτά σώματα ἔχοντας ἀριθμοὺς προτεινόμενος

Ε διαλέγεται. οἶσθα γάρ που τοὺς περὶ ταῦτα δεινοὺς [δύο] ὡς, ἐάν τις αὐτὸ τὸ ἐν ἐπιχειρῇ τῷ λόγῳ τέμνειν, καταγελῶσί τε καὶ οὐκ ἐποδέχονται, ἀλλ' ἐὰν σὺ κερματίζῃς αὐτό, ἐκείνοι πολλαπλασιοῦσιν, εὐλαβούμενοι μή ποτε φανῇ τὸ ἐν μὴ ἐν ἀλλὰ πολλὰ μόρια. Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις. Τί οὖν οἶει, ὦ Γλαύκων,

526 **κ**ων, εἴ τις ἔροιτο αὐτούς, ὦ θαυμάσιοι, περὶ ποίων ἀριθμῶν διαλέγεσθε, ἐν οἷς τὸ ἐν οἷον ὑμεῖς ἀξιοῦτέ ἐστιν, ἴσον τε ἕκαστον πᾶν παντὶ καὶ οὐδὲ σμικρὸν διαφέρον, μόριόν τε ἔχον ἐν ἑαυτῷ οὐδέν; τί ἂν οἶει αὐτοὺς ἀποκρίνασθαι; Τοῦτο ἔγωγε, ὅτι περὶ τούτων λέγουσιν, ὧν διανοηθῆναι μόνον ἐγχωρεῖ, ἄλλως δ' οὐδαμῶς μεταχειρίζεσθαι δυνατόν. Ὅρας οὖν, ἦν δ' ἐγώ,

Β ὦ φίλε, ὅτι τῷ ὄντι ἀναγκαῖον ἡμῖν κινδυνεύει εἶναι τὸ μάθημα,

azokat a számolás tudományára s a vele való foglalkozásra szorítani, még pedig nem csak úgy közönségesen, hanem a míg csak magával a gondolkodásukkal a számok természetének szemléletéhez nem jutottak, nem a vásárlásnak, sem az eladásnak a kedvéért gyakorolgatva, mint a kereskedők, vagy szatócsok, hanem a háborúért és magáért a lélekért, hogy őt a létesüléstől könnyen az igazsághoz és a léthez fordíthassa. Gyönyörűen beszélsz, mondotta ő erre. És valóban, beszéltem én tovább, csakis most a számolás tudományára vonatkozó tanulni valók megbeszélésénél értem meg azt is, hogy mily finom és sokféleképpen használható ez nekünk arra, a mit akarunk, ha csakis a tudás kedvéért s nem a szatócskodás céljából adja reá magát valaki. Hogy-hogy? kérdezte ő. Úgy, hogy a mint épp most említettük, a lelket nagyon is felfelé viszi s kényszeríti, hogy magukról a számokról társalogjon és soha sem engedi meg, hogy valaki olyan számokat tartson eléje, a melyek látható, vagy fogható testekkel birnak, s róluk beszélgessen. Mert hiszen csak tudod, hogy a kik mesterek benne, ha valaki magát az egységet kezdi boncolgatni a beszédében, kinevetik őt s nem engedik meg neki; hanem ha te pl. elosztod, ők újra megsokszorozzák, mert attól félnek, hogy valahogy nem egynek talál majd látszani, hanem sok résznek. Való igazat beszélsz, felelte ő rá. S mit gondolsz most már, édes Glaukon, ha valaki megkérdezné őket: «Ti csudálatos férfiak, miféle számokról beszélgettek, hogy olyan az egység bennök, a minőnek ti akarjátok, valamennyi szakasztott olyan, mint a másik, egy cseppet se különböznek s egy más-szemnyi rész sincsen bennök?» — mit gondolsz, mit válaszolnának? Én részemről azt, hogy azokról beszélnek, a miket csak elgondolni lehet, más egyébként pedig sehogy se férhetnek hozzájuk. Látod tehát, kedves barátom, mondom én, hogy valósággal szükségesnek látszik nekünk az a B

ἐπειδὴ φαίνεται γε προσαναγκάζον αὐτῇ τῇ νοήσει χρῆσθαι τὴν ψυχὴν ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν; Καὶ μὲν δὴ, ἔφη, σφόδρα γε ποιεῖ αὐτό. Τὶ δαί; τόγε ἤδη ἐπεσκέψω, ὥς οἱ τε φύσει λογιστικοὶ εἰς πάντα τὰ μαθήματα ὥς ἔπος εἰπεῖν ὀξεῖς φύονται, οἱ τε βραδεῖς, ἂν ἐν τούτῳ παιδευθῶσι καὶ γυμνάσωνται, καὶ μὴδὲν ἄλλο ὠφεληθῶσιν, ὅμως εἰς γε τὸ δεύτεροι αὐτοὶ αὐτῶν γίγνεσθαι πάντες ἐπιδιδόασιν; Ἔστιν, ἔφη, οὕτως. Καὶ μὴν, ὥς

Εγὼφμαι, ὅ γε μείζω πόνον παρέχει μανθάνοντι καὶ μελετῶντι, οὐκ ἂν ῥαδίως οὐδὲ πολλὰ ἂν εὔροις ὥς τοῦτο. Οὐ γὰρ οὖν. Πάντων δὴ ἕνεκα τούτων οὐκ ἀφετέον τὸ μάθημα, ἀλλ' οἱ ἄριστοι τὰς φύσεις παιδευτέοι ἐν αὐτῷ. Εὐμνημι, ἦ δ' ὅς.

IX. Τοῦτο μὲν τοίνυν, εἶπον, ἐν ἡμῖν κείσθω· δεύτερον δὲ τὸ ἐχόμενον τούτου σκεψώμεθα ἄρα τι προσήκει ἡμῖν. Τὸ ποῖον; ἢ γεωμετρίαν, ἔφη, λέγεις; Αὐτὸ τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ.

Δ Ὅσον μὲν, ἔφη, πρὸς τὰ πολεμικὰ αὐτοῦ τείνει, δῆλον ὅτι προσήκει· πρὸς γὰρ τὰς στρατοπεδεύσεις καὶ καταλήψεις χωρίων καὶ συναγωγὰς καὶ ἐκτάσεις στρατιᾶς, καὶ ὅσα δὴ ἄλλα σχηματίζουσι τὰ στρατόπεδα ἐν αὐταῖς τε ταῖς μάχαῖς καὶ πορείαις, διαφέροι ἂν αὐτὸς αὐτοῦ γεωμετρικὸς καὶ μὴ ὢν. Ἄλλ' οὖν δὴ, εἶπον, πρὸς μὲν τὰ τοιαῦτα βραχὺ τι ἂν ἐξαρκοῖ γεωμετρίας τε καὶ λογισμῶν μόνον· τὸ δὲ πολλὸν αὐτῆς καὶ πορρωτέρω

Ε προῖτον σκοπεῖσθαι δεῖ, εἴ τι πρὸς ἐκεῖνο τείνει, πρὸς τὸ ποιεῖν κατιδεῖν ῥᾶον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν. τείνει δέ, φαμέν, πάντα

tanulni való, mert úgy tetszik, hogy az igazságnak magának a felfogására magával a gondolkodással élni kényszeríti a lelket? És bizonyára nagy hévvel is teszi ezt, válaszolta ő rá. Micsoda? Hát azt megfontoltad-e már, hogy a természettől ügyes számolók úgy szólván minden tudományra mennyire éles eszüeknek születnek s hogy a nehezebb fejűek is, ha abban nevelték és gyakorolták őket, ha semmi más egyéb hasznuk nincsen is belőle, hát legalább annyit nyernek, hogy élesebb felfogásuakká lesznek erre, mint eredetileg voltak. Úgy van, jegyezte meg ő rá. Meg bizonyára, a hogy én gondolom, nem egykönnyen és sok C olyat tudnál találni, a mi nagyobb fáradságot okozna a tanulónak és a vele foglalkozónak, mint éppen ez. De nem ám. Mindezeknél fogva tehát ezt a megtanulni valót nem szabad eleresztenünk, hanem ő benne kell a természetükre nézve legkiválóbbakat nevelnünk. Egy nézetem vagyok veled, volt az ő válasza erre.

IX. E szerint hát, mondtam én, ez az egy szentül megálljon előttünk, másodiknak pedig ezt a vele összefüggő dolgot vizsgáljuk meg, hogy vajjon megillet-e bennünket. Már micsodát? Vagy tán a földmérést érted, kérdezte. Ezt, éppen ezt, feleltem én. Már a mennyi a hadügyet érinti D belőle, mondotta ő, annyi világos, hogy megillet bennünket; mert a táborok ütésére és a biztos helyek elfoglalására, a hadseregek összevonására és kiterjesztésére és a hány más egyéb formába csak alakítják a sereget magukban a csatákban és a menetelések alkalmával, már különbséget tehet magára az illetőre nézve, hogy földmérő-e, vagy sem. De az effélékre most már, folytattam, a földmérésnek és a számolásnak egy kicsike kis része is elegendő; megvizsgálunk pedig azt az ő nagyobb és tovább terjedő részét kell most, hogy vajjon arra irányul-e, hogy a jó eszméjé- E nek könnyebb megismerését eszközölje. Irányulni pedig,

αὐτόσε, ὅσα ἀναγκάζει ψυχὴν εἰς ἐκείνον τὸν τόπον μεταστρέφεται, ἐν ᾧ ἐστὶ τὸ εὐδαιμονέστατον τοῦ ὄντος, ὃ δεῖ αὐτὴν παντὶ τρόπῳ ἰδεῖν. Ὅρθως, ἔφη, λέγεις. Οὐκοῦν εἰ μὲν οὐσίαν ἀναγκάζει θεάσασθαι, προσήκει, εἰ δὲ γένεσιν, οὐ προσήκει.

527 Φαμέν γε δὴ. Οὐ τοίνυν τοῦτό γε, ἣν δ' ἐγώ, ἀμφισβητήσουσιν ἡμῖν, ὅσοι καὶ σμικρὰ γεωμετρίας ἔμπειροι, ὅτι αὕτη ἡ ἐπιστήμη πᾶν τοῦναντίον ἔχει τοῖς ἐν αὐτῇ λόγοις λεγομένοις ὑπὸ τῶν μεταχειριζομένων. Πῶς; ἔφη. Λέγουσι μὲν που μάλα λεγοίως τε καὶ ἀναγκαίως· ὥς γὰρ πράττοντές τε καὶ πράξεις ἕνεκα πάντας τοὺς λόγους ποιούμενοι λέγουσι τετραγωνίζειν τε καὶ παρατείνειν καὶ προστιθέναι καὶ πάντα οὕτω φθεγγόμενοι·

Β τὸ δ' ἐστὶ που πᾶν τὸ μάθημα γνώσεως ἕνεκα ἐπιτηδεύμενον.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν τοῦτο ἔτι διομολογητέον; Τὸ ποῖον; Ὡς τοῦ ἀεὶ ὄντος γνώσεως, ἀλλ' οὐ τοῦ ποτέ τι γιγνομένου καὶ ἀπολλυμένου. Εὐομολόγητον, ἔφη· τοῦ γὰρ ἀεὶ ὄντος ἡ γεωμετρικὴ γνώσις ἐστίν. Ὀλκὸν ἄρα, ὦ γενναῖε, ψυχῆς πρὸς ἀλήθειαν εἶη ἂν καὶ ἀπεργαστικὸν φιλοσόφου διανοίας πρὸς τὸ ἄνω σχεῖν ἢ νῦν κάτω οὐ δέον ἔχομεν. Ὡς οἶόν τε

Γ μάλιστα, ἔφη. Ὡς οἶόν τ' ἄρα, ἣν δ' ἐγώ, μάλιστα προστατέον, ὅπως οἱ ἐν τῇ καλλιπόλει σοὶ μηδενὶ τρόπῳ γεωμετρίας ἀφέξονται. καὶ γὰρ τὰ πάρεργα αὐτοῦ οὐ σμικρά. Ποῖα; ἣ δ' ὅς. Ἄ τε δὴ σὺ εἶπες, ἣν δ' ἐγώ, τὰ περὶ τὸν πόλεμον,

mondjuk, minden olyas irányul erre, a mi a lelket ama hely felé fordulni kényszeríti, a melyen a legboldogítóbb létező van, a melyet neki minden áron látnia kell. Helyesen mondd, jegyezte meg ő rá. Ha tehát a létet szemlélni kényszeríti, akkor megillet bennünket, de ha a létesülést, akkor nem illet meg. Hát mondjuk így. Azt már csak bizony, ⁵²⁷ mondom én tovább, nem fogják elvitatni tőlünk, a kik csak egy kicsikét is jártasak a földmérésben, hogy ez a tudomány a teljes ellenkezőjét foglalja magában ama beszédeknek, a melyeket a vele foglalkozók róla mondogatnak. Hogyan? kérdezte ő. Beszélnek igazán nevetséges módon és csupa szükségből. Mintha ugyanis valami foglalkozást üznének s a foglalkozásuk kedvéért mondogatnák az ő összes mondókáikat, beszélnek négyzetelésről, meghosszabbításról, hozzá toldásról s mindenféléről így ejtve szót egymás közt, holott pedig ezt az egész tudományt csakis az ismeretnek B a kedvéért gyakorolgtatják. Mindenesetre, mondta ő rá. Meg kell-e hát még egyeznünk ebben a dologban? Már miben? Hogy az örökké állandó létnek, nem pedig a valamikor valamivé levőnek és megsemmisülőnek a megismerése kedvéért? Megegyezhetünk, felelte ő rá; mert hiszen az örökké állandó létnek ismerése a földmérés. Így hát alkalmas a léleknek az igazsághoz való odahúzására, szépséges barátom, s rá tudja serkenteni a bölcseségkedvelő gondolkodást, hogy felfelé irányítsa azt, a mit mi most szükségtelenül lefelé tartunk. A lehető legnagyobb mértékben, jegyezte meg ő erre. A lehető legnagyobb mértékben kell tehát megparancsolnunk, mondom én tovább, hogy C abban a te mintaállamodban a földméréstől az emberek semmiképpen se húzódozzanak. Hiszen az ő járuléka sem csekélység. Melyik? kérdezte ő. A mit már te is mondottál, feleltem én neki, hogy t. i. a háború dolgaiban, meg az összes tanulnivalókban, hogy csak mentől jobban felfoghas-

καὶ δὴ καὶ πρὸς πάσας μαθήσεις, ὥστε κάλλιον ἀποδέχεσθαι, ἴσμεν πού τι τῷ ὄλῳ καὶ παρτί διοίσει ἡμμένος τε γεωμετρίας καὶ μῆ. Τῷ παντὶ μέντοι νῆ Δί', ἔφη. Δεύτερον δὴ τοῦτο τιθώμεν μάθημα τοῖς νέοις; Τιθώμεν, ἔφη.

Δ X. Τί δαί; τρίτον θώμεν ἀστρονομίαν; ἢ οὐ δοκεῖ; Ἔμοιγ' οὖν, ἔφη· τὸ γὰρ περὶ ὥρας εὐαίσθητοτέρως ἔχειν καὶ μηνῶν καὶ ἐνιαυτῶν οὐ μόνον γεωργίᾳ οὐδὲ ναυτιλίᾳ προσήκει, ἀλλὰ καὶ στρατηγίᾳ οὐχ ἥττον. Ἡδὺς εἶ, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἔοικας δεδιότι τοὺς πολλοὺς, μὴ δοκῆς ἄχρηστα μαθήματα προστάττειν. τὸ δ' ἔστιν οὐ πάνυ φαῦλον ἀλλὰ χαλεπὸν πιστεῦσαι, ὅτι ἐν τούτοις τοῖς μαθήμασιν ἐκάστου ὄργανόν τι ψυχῆς ἐκκαθαίρεται

Ε τε καὶ ἀναζωπυρεῖται ἀπολλύμενον καὶ τυφλούμενον ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων, κρεῖττον ὃν σωθῆναι μυρίων ὀμμάτων· μόνῳ γὰρ αὐτῷ ἀλήθεια ὁράται. οἷς μὲν οὖν ταῦτα ξυδοκεῖ, ἀμηνάως ὥς εὖ δόξεις λέγειν· ὅσοι δὲ τούτου μηδαμῇ ἥσθημένοι εἰσίν, εἰκότως ἡγήσονται σε λέγειν οὐδέν· ἄλλην γὰρ ἀπ' αὐτῶν οὐχ ὁρῶσιν ἀξίαν λόγου ὠφέλειαν. σκόπει οὖν αὐτόθεν, 528 πρὸς ποτέρους διαλέγει, ἢ οὐ πρὸς οὐδετέρους, ἀλλὰ σαυτοῦ ἕνεκα τὸ μέγιστον ποιεῖ τοὺς λόγους, φθονοῖς μὴν οὐδ' ἂν ἄλλῳ, εἴ τίς τι δύναιτο ἀπ' αὐτῶν ὄνασθαι. Οὕτως, ἔφη, αἰρούμαι, ἑμαυτοῦ ἕνεκα τὸ πλείστον λέγειν τε καὶ ἐρωτᾶν καὶ ἀποκρίνεσθαι. Ἄναγε τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, εἰς τοῦπίσω· νῦν δὴ γὰρ οὐκ ὀρθῶς τὸ ἐξῆς ἐλάβομεν τῇ γεωμετρίᾳ. Πῶς λαβόντες; ἔφη. Μετὰ ἐπίπεδον, ἦν δ' ἐγώ, ἐν περιφορᾷ ὃν ἤδη στερεὸν

suk, a mint tudjuk, teljességgel nagy különbséget tesz majd, hogy foglalkozott-e valaki a földméréssel, vagy sem. Zeus uccse, hogy nagy különbséget, mondotta ő rá. Másodiknak tehát ezt állapítsuk meg tanulnivalóul az ifjúság számára? Állapítsuk, adta ő válaszul.

X. Hát azután, harmadiknak tegyük a csillagászatot? D Vagy nem gondolod? De bizony gondolom, felelte ő rá; mert az időt még behatóbban ismerni, a hónapokét is, meg az éveket is, nem csak a földművelésre és a hajókázásra nézve üdvös, hanem a hadászatra se kevésbé. Megennivaló vagy, mondom én erre, hogy úgy látszik, félsz a tömegtől, hátha haszontalan tanulnivalókat találsz megparancsolni. Ez semmiesetre se csekélység, de bajos dolog elhinni, hogy ezekben a megtanulnivalókban kinél-kinél meg-megtisztul és tevékenységre buzdul a léleknek valamelyik szerve, a melyet elpusztítanak és megvakítanak a többi foglalkozások, E pedig többet ér az ő épségben maradása, mint ezer más szemé; mert egyesegyedül csakis ő vele lehet látni az igazságot. Azoknak tehát, a kik ezen a nézetten vannak, úgy látszik majd, hogy csudaszépen beszélsz; de a kiknek semmiféle sejtelmök sincs erről, azok természetesen úgy vélekednek majd, hogy semmit se mondasz. Valami más egyéb, szóra érdemes hasznót ugyanis nem látnak belőlük. Éppen ezért vizsgálj meg hát, hogy melyikőjükhöz beszélsz kette- 528 jük közül, vagy talán egyikőjükhöz sem, hanem legfőképpen csak saját magadért viszed a szót, a nélkül persze, hogy megirigyelnéd egy más emberfiától, ha valami hasznót találna húzni belőlük. Így hát azt választom, felelte ő rá, hogy legfőképpen enmagamért beszélek, meg kérdezetek és felelgetek. Akkor hát csak menj egy kicsikét visszafelé, mondom én neki; mert éppen most nem helyesen fogtuk fel a földmérésre következő dolgot. Mert hogy fogtuk fel? kérdezte ő. Úgy, feleltem én, hogy síkban fogtuk fel a már körforgás-

Β λαβόντες, πρὶν αὐτὸ καθ' αὐτὸ λαβεῖν· ὀρθῶς δὲ ἔχει ἐξῆς μετὰ δευτέραν αὐξήν τρίτην λαμβάνειν. ἔστι δὲ που τοῦτο περὶ τῶν κύβων αὐξήν καὶ τὸ βάθους μετέχον. Ἔστι γάρ, ἔφη· ἀλλὰ ταῦτά γε, ὦ Σώκρατες, δοκεῖ οὕτω εὐρῆσθαι. Διτὰ γάρ, ἦν δ' ἐγώ, τὰ αἷτια· ὅτι τε οὐδεμία πόλις ἐντίμως αὐτὰ ἔχει, ἀσθενῶς ζητεῖται· χαλεπὰ ὄντα, ἐπιστάτου τε δέονται οἱ ζητοῦντες, ἄνευ οὗ οὐκ ἂν εὗροιεν· ὃν πρῶτον μὲν γενέσθαι χαλεπόν, ἔπειτα καὶ γενομένου, ὥς νῦν ἔχει, οὐκ ἂν πείθοντο οἱ περὶ

Ο ταῦτα ζητήτικοι μεγαλοφρονούμενοι. εἰ δὲ πόλις ὅλη ξυνεπιστάτοῖ ἐντίμως ἄγουσα αὐτά, οὗτοί τε ἂν πείθοντο καὶ ξυνεχῶς τε ἂν καὶ ἐντόνως ζητούμενα ἐκφανῇ γένοιτο ὅπη ἔχει· ἐπεὶ καὶ νῦν ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀτιμαζόμενα καὶ κολουόμενα, ὑπὸ δὲ τῶν ζητούντων, λόγον οὐκ ἔχόντων καθ' ὃ τι χρήσιμα, ὁμῶς πρὸς ἅπαντα ταῦτα βία ὑπὸ χάριτος ἀξάνεται, καὶ οὐδὲν θαν-

Δ μαστὸν αὐτὰ φανῆναι. Καὶ μὲν δῆ, ἔφη, τό γε ἐπίχαρι καὶ διαφερόντως ἔχει. ἀλλὰ μοι σαφέστερον εἰπὲ ἃ νῦν δὴ ἔλεγες.

τὴν μὴν γάρ που τοῦ ἐπιπέδου πραγματείαν γεωμετρίαν ἐτίθης. Ναί, ἦν δ' ἐγώ. Εἰτά γ', ἔφη, τὸ μὲν πρῶτον ἀστρονομίαν μετὰ ταύτην, ὕστερον δ' ἀνεχώρησας. Σπεύδων γάρ, ἔφην, ταχὺ πάντα διεξελθεῖν μᾶλλον βραδύνω· ἐξῆς γάρ οὖσαν τὴν βάθους αὐξῆς μέθοδον, ὅτι τῇ ζητήσει γελοίως ἔχει, ὑπερβάς αὐτὴν

Ε μετὰ γεωμετρίαν ἀστρονομίαν ἔλεγον, φορὰν οὖσαν βάθους.

Ὄρθως, ἔφη, λέγεις. Τέταρτον τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τιθώμεν

ban levő testet, még mielőtt a maga valóságában fogtuk B volna fel őt. Rendszerint úgy áll pedig a dolog, hogy a második kiterjedés után nyomban a harmadikat kell felfognunk. Így van ez épp a kockának a kiterjedésével, meg a minek csak mélysége van. Persze, hogy így van, jegyezte meg ő rá. Csakhogy bizony ezt, édes Sokrates, úgy látszik, hogy még nem találtuk meg. Még pedig kettős okból, válaszolom én neki: először, mert egyetlenegy állam se tartja valami nagy tiszteletben, hát csak alig-alig keresik, mint különben is nehéz dolgot; de másodszor, a kik keresik, azok is vezetőre szorulnak; ő nélküle meg se találnák. Ilyen pedig először is nehezen akad, azután meg ha akadna is, mint a hogy épp most áll a dolog, nem igen követnék ám C őt az ezt keresők csupa felfuvalkodottságból. De ha az egész állam venné át a vezetést és tartaná a dolgot tiszteletben, akkor aztán követnék ezek is, meg a kitartó és megfeszített keresés mellett napvilágra jönne az is, hogyan áll hát a dolog tulajdonképpen, mikor már most, a tömegtől megvetve s a dolgot keresőktől, a kiknek fogalmunk sincs róla, hogy mennyiben hasznos, csak megakadályozva, mindezeknek dacára is gyönyörű voltánál fogva erőnek erejével gyarapodik s éppenséggel nem csudálatos, hogy ilyenek látszik. S az már igaz, szólt ő, hogy gyönyörűség különösen D is van benne. De csak fejtsd ki még világosabban, a mit épp most mondottál. Mert hiszen a síknak a tárgyalását állítottad földmérésnek. Persze, mondtam én rá. Azután meg, folytatta, először a csillagászatot ő utána s akkor aztán visszafordultál. Siettemben ugyanis, hogy csak gyorsan menjek mindenem keresztül, még lassabban haladok. Mert a legközelebb fekvő dolgot, a mélység kiterjedésének vizsgálatát, mivel a kutatásával nevetségesen állunk, átugrottam s a földmérés után a csillagászatot említettem, mely E a mélységnek tovamozgása. Helyesen mondd, jegyezte

μάθημα ἀστρονομίαν, ὡς ὑπαρχούσης τῆς νῦν παραλειπομένης, ἐὰν αὐτὴν πόλις μετή. Εἰκόσ, ἦ δ' ὅς· καὶ ὃ γε νῦν δὴ μοι, ὦ Σώκρατες, ἐπέπληξας περὶ ἀστρονομίας ὡς φορτικῶς ἐπαινοῦντι, νῦν ἦ σὺ μετέρχει ἐπαινῶ. παντὶ γάρ μοι δοκεῖ δῆλον, 529 ὅτι αὕτη γε ἀναγκάζει ψυχὴν εἰς τὸ ἄνω ὄραν καὶ ἀπὸ τῶν ἐνθὲνδε ἐκεῖσε ἄγει. Ἴσως, ἦν δ' ἐγώ, παντὶ δῆλον πλὴν ἐμοί· ἐμοὶ γὰρ οὐ δοκεῖ οὕτως. Ἀλλὰ πῶς; ἔφη. Ὡς μὲν νῦν αὐτὴν μεταχειρίζονται οἱ εἰς φιλοσοφίαν ἀνάγοντες, πᾶν ποιεῖν κάτω βλέπειν. Πῶς, ἔφη, λέγεις; Οὐκ ἄγεννῶς μοι δοκεῖς, ἦν δ' ἐγώ, τὴν περὶ τὰ ἄνω μάθησιν λαμβάνειν παρὰ σαυτῷ ἢ ἐστι· **Β** κινδυνεύεις πάρ, καὶ εἴ τις ἐν ὁροφῇ ποικίλματα θεώμενος ἀνακύπτων καταμανθάνοι τι, ἡγεῖσθαι ἂν αὐτὸν νοήσει ἀλλ' οὐχ ὄμμασι θεωρεῖν. Ἴσως οὖν καλῶς ἡγεῖ, ἐγώ δ' εὐηθικῶς. ἐγώ γάρ αὖ οὐ δύνamai ἄλλο τι νομίσαι ἄνω ποιοῦν ψυχὴν βλέπειν μάθημα ἢ ἐκεῖνο, ὃ ἂν περὶ τὸ ὄν τε ἦ καὶ τὸ ἀόρατον· ἐὰν δέ τις ἄνω κεχηνῶς ἢ κάτω συμμεμνῶς τῶν αἰσθητῶν ἐπιχειρῇ τι μανθάνειν, οὔτε μαθεῖν ἂν ποτέ φημι αὐτόν — **Γ** ἐπιστήμην γὰρ οὐδὲν ἔχειν τῶν τοιούτων — οὔτε ἄνω ἀλλὰ κάτω αὐτοῦ βλέπειν τὴν ψυχὴν, καὶ ἐξ ὑπτίας νέων ἐν γῇ ἢ ἐν θαλάττῃ μανθάνη.

XI. Δίκη, ἔφη, ἔχω· ὀρθῶς γάρ μοι ἐπέπληξας. ἀλλὰ πῶς δὴ ἔλεγες δεῖν ἀστρονομίαν μανθάνειν παρὰ ἃ νῦν μαν-

meg ő rá. Negyedik megtanulnivalónak tegyük tehát, folytatom, a csillagászatot most már, mintha csak megvolna az is, a melyet most máskorra hagyunk, ha persze gondjába veszi őt az állam. Természetes, válaszolta ő erre. A miért pedig csak épp az imént ócsárolgattál, édes Sokrates, hogy a csillagászatot milyen köznapiasan dicsérgetem, hát most, a hogy te foglalkozol vele, úgy dicsérem. Mert az csak mindenki előtt világos, azt hiszem, hogy a 529 lelket fölfelé tekinteni kényszeríti s az itteni dolgoktól odavezeti. Meglehet, mondom én, hogy mindenki előtt világos, kivéven engemet, mert énnekem nem úgy látszik. Hát hogy? kérdi ő. A hogy most azok foglalkoznak vele, a kik a bölcseségkedvelésig akarják fölemelni, nagyon is azt eredményezi, hogy lefelé tekintsünk. Hogy érted ezt? kérdezte ő. Úgy látszik, felelem én, hogy nem alacsony felfogással határozod meg magadban a fent levő dolgok tanulmányát, hogy micsoda. Mert úgy veszem észre, hogy ha valaki egyenesen tartott fejjel egy boltozaton festményeket szemlélne **B** és vizsgálgatna, te még akkor is azt hinnéd, hogy ő a gondolkodásával és nem a szemével nézegeti. Hát meglehet, hogy te gondolkodol felőle helyesen, én pedig együgyűen. Mert én viszont semmi másról se tudom azt elhinni, hogy mint tanulnivaló a lelket fölfelé pillantani kényszeríti, mint csakis arról, a mi a létezőre vonatkozik és láthatatlan. Ha pedig valaki szájtátva fölfelé, vagy csukott szájjal lefelé pillantgatva próbálgat valami érzékelhető dolgot megismerni, akkor azt állítom róla, hogy vagy soha se fog semmit megtanulni — mert a tudás semmi ilyesfélét nem tartalmaz — vagy hogy nem fölfelé tekint az ő lelke, hanem lefelé, még **C** ha hanyatt fekvő a száraz földön, vagy a tengerben tanulgat is.

XI. Megkaptam, mondá, a büntetésemet; mert jogosan hordtál le engem. De hogy értetted azt most már, hogy a

θάνουσιν, εἰ μέλλοιεν ὠφελίμως πρὸς ἃ λέγομεν μαθήσεσθαι;
 Ὡδε, ἦν δ' ἐγώ. ταῦτα μὲν τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ποικίλματα,
 ἐπεὶ περ ἐν ὁρατῷ πεποιίκεται, κάλλιστα μὲν ἡγεῖσθαι καὶ ἀκρι-

D βέστατα τῶν τοιούτων ἔχειν, τῶν δὲ ἀληθινῶν πολὺ ἐνδεῖν, ἅς
 τὸ ὄν τάχος καὶ ἡ οὐσα βραδυτῆς ἐν τῷ ἀληθινῷ ἀριθμῷ καὶ
 πᾶσι τοῖς ἐληθέσι σχήμασι φοράς τε πρὸς ἄλληλα φέρεται καὶ
 τὰ ἐνόντα φέρει· ἃ δὴ λόγῳ μὲν καὶ διανοίᾳ ληπτά, ὄψει δ'
 οὐ· ἡ σὺ οἶει; Οὐδαμῶς, ἔφη. Οὐκοῦν, εἶπον. τῇ περὶ τὸν
 οὐρανὸν ποικιλίᾳ παραδείγμασι χρηστέον τῆς πρὸς ἐκεῖνα μα-

E ἥ τινας ἄλλου δημιουργοῦ ἢ γραφέως διαφερόντως γεγραμμέ-
 νοις καὶ ἐκπεπονημένοις διαγράμμασιν. ἡγήσαιο γὰρ ἂν ποῦ
 τις ἔμπειρος γεωμετρίας, ἰδὼν τὰ τοιαῦτα, κάλλιστα μὲν ἔχειν
 ἀπεργασίᾳ, γελοῖον μὴν ἐπισκοπεῖν ταῦτα σπουδῇ, ὡς τὴν ἀλή-
 θειαν ἐν αὐτοῖς ληφόμενον ἴσων ἢ διπλασίων ἢ ἄλλης τινὸς

530 συμμετρίας. Τί δ' οὐ μέλλει γελοῖον εἶναι; ἔφη. Τῷ ὄντι δὴ
 ἀστρονομικόν, ἦν δ' ἐγώ, ὅντα οὐκ οἶει ταῦτόν πεῖσεσθαι εἰς
 τὰς τῶν ἄστρον φοράς ἀποβλέποντα; νομιεῖν μὲν, ὡς οἶόν τε
 κάλλιστα τὰ τοιαῦτα ἔργα συστήσασθαι, οὕτω ξυνεστάναι τῷ
 τοῦ οὐρανοῦ δημιουργῷ αὐτόν τε καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· τὴν δὲ νυ-
 κτὸς πρὸς ἡμέραν ξυμμετρίαν καὶ τούτων πρὸς μῆνα καὶ μηνὸς
 πρὸς ἐνιαυτὸν καὶ τῶν ἄλλων ἄστρον πρὸς τε ταῦτα καὶ πρὸς

B ἄλληλα, οὐκ ἄτοπον, οἶει, ἡγήσεται τὸν νομίζοντα γίγνεσθαι τε
 ταῦτα ἀεὶ ὡσαύτως καὶ οὐδαμῇ οὐδὲν παραλλάττειν, σῶμά τε

csillagászatot másképp kell tanulni, mint a hogy most tanulják, ha ugyan haszonnal akarják tanulni arra, a miről beszélünk. Így, adtam én rá válaszul: azokat az alakzatokat az égen, mivel látható dolgon vannak ábrázolva, a legszebbeknek kell gondolnunk s az effélék között a legtekintélyesebbeknek tartanunk, de a valóságosaktól még nagyon is messze járó dolgoknak azon mozgások tekintetében, a melyekben a létező gyorsaság és a létező lassúság a valóságos számviszony szerint minden valóságos alakzatban egymással szemben mozog és a rajta belül levő dolgokat mozgatja. Ezeket már csak észszel és gondolkodással lehet felfogni, de látással már nem. Vagy azt hiszed? Sohasem én, mondotta ő rá. Így tehát, folytattam, azt a tarka képet ott az égen csak például kell felhasználnunk amazoknak a megismerésére, éppen úgy, mintha valaki Daidalosnak, vagy E más valamelyik kézművesnek vagy festőnek kitűnően megrajzolt és kidolgozott rajzaira bukkanna. Mert gondolhatná ugyan egy a földmérésben jártas ember, ha az efféléket látná, hogy igazán gyönyörűek kidolgozás tekintetében, de az már igenis nevetséges volna, ha komolyan úgy szemlélgetné őket, mintha bennök az egyenlőségnek, a párhuzamosságnak, vagy más egyéb arányosságnak a valóságát foghatná föl az ember. Hát már hogyan volna ez bizony nevetséges? jegyezte meg ő erre. S a ki valósággal csillagász, mondom én tovább, mit gondolsz, nem érzi-e majd ő is ugyanezt, ha a csillagok járására tekint? Gondolni ugyanis azt fogja ő is, hogy a mily igen szépen csak összeállíthatók az efféle dolgok, úgy állította össze az égnek a mestere ezt magát is, meg a rajta levő dolgokat is; de a mi az éjtszákának a nappalhoz való arányosságát, ezeket meg viszont a hónaphoz, a hónapét az esztendőhöz s a többi csillagzatokét hozzájuk és egymáshoz illeti, azt gondold, hogy nem fogja képtelen embernek tartani, a ki azt hiszi, hogy

ἔχοντα καὶ ὀρώμενα, καὶ ζητεῖν παντὶ τρόπῳ τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν λαβεῖν; Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, ἔφη, σοῦ νῦν ἀκούοντι. Προβλήμασιν ἄρα, ἣν δ' ἐγώ, χρώμενοι ὥρπερ γεωμετρίαν οὕτω
 C καὶ ἀστρονομίαν μέτιμεν· τὰ δ' ἐν τῷ οὐρανῷ ἐάσομεν, εἰ μέλομεν ὄντως ἀστρονομίας μεταλαμβάνοντες χρήσιμον τὸ φύσει φρόνιμον ἐν τῇ ψυχῇ ἐξ ἀχρήστου ποιήσιν. Ἡ πολλαπλάσιον, ἔφη, τὸ ἔργον ἢ ὡς νῦν ἀστρονομεῖται προστάττεις. Οἶμαι δέ γε, εἶπον, καὶ τὰλλα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προστάξιν ἡμᾶς, ἐάν τι ἡμῶν ὡς νομοθετῶν ὄφελος ᾖ.

XII. Ἀλλὰ γάρ τι ἔχεις ὑπομνησαι τῶν προσηκόντων μαθημάτων; Οὐκ ἔχω, ἔφη, νῦν γ' οὕτωςί. Οὐ μὲν ἔν, ἀλλὰ πλείω, ἣν δ' ἐγώ, εἶδη παρέχεται ἡ φορά, ὡς ἐγὼμαι. τὰ μὲν οὖν
 D πάντα ἴσως ὅστις σοφὸς ἔξει εἰπεῖν· ἃ δὲ καὶ ἡμῖν προφανῇ, δύο. Ποῖα δὴ; Πρὸς τοῦτω, ἣν δ' ἐγώ, ἀντίστροφον αὐτοῦ. Τὸ ποῖον; Κινδυνεύει, ἔφην, ὡς πρὸς ἀστρονομίαν ὄμματα πέπηγεν, ὡς πρὸς ἐναρμόνιον φορὰν ὥτα παγῆναι, καὶ αὐταὶ ἀλλήλων ἀδελφαὶ τινες αἱ ἐπιστῆμαι εἶναι, ὡς οἳ τε Πυθαγόρειοί φασι καὶ ἡμεῖς, ὦ Γλαύκων, ξυγχωροῦμεν. ἢ πῶς ποιοῦμεν; Οὕτως, ἔφη. Οὐκοῦν, ἣν δ' ἐγώ, ἐπειδὴ πολὺ τὸ ἔργον, ἐκεῖνων πευσόμεθα, πῶς λέγουσι περὶ αὐτῶν καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς τούτοις· ἡμεῖς δὲ παρὰ πάντα ταῦτα φυλάξομεν τὸ ἡμέτερον. Ποῖον; Μή ποτ' αὐτῶν τι ἀτελὲς ἐπιχειρῶσιν ἡμῖν μαν-

mindez örökkön-örökké ugyanazon a módon történik és sehol semmiféle eltérés nem fordul elő, mivel azonban testök van és láthatók, tehát keresni is kell minden áron az ő igazságuknak megismerését? Ennekem legalább úgy látszik, felelte ő rá, a hogy most itt téged hallak. Magasabb feladatokkal foglalkozva tehát, folytattam, egyformán hozzálátunk a földméréshez is, meg a csillagászathoz is, az égen levő dolgoknak pedig hátat fordítunk, ha valósággal a csillagászatra vállalkozva, a természettől fogva belátót használhatóvá akarjuk tenni lelkünkben a használhatatlanból. Valóban, mondotta ő erre, te sokkal nehezebbnek szabad élnék a dolgot, mint a hogy most űzik a csillagászatot. Sőt még azt is hiszem, mondtam, hogy a többi dolgokban is ugyanezen a módon kell intézkednünk, ha mint törvényhozóknak valami hasznunkat akarják látni.

XII. De van-e még valami eszembe juttatni valód az ide tartozó megtanulnivalók közül? Nincs, felelte ő, legalább most így hamarjában. Pedig bizonyára nem csak egy, hanem több fajtát is feltüntet a mozgás, a hogy én gondolom, mondom én neki. Ezt most már mind felsorolni talán D felsorolja majd egy szakértő. Olyan azonban, a mely min nekünk is szembetűnő, van kettő. És melyek azok? Hát ez, felelem én, meg az ellenkezője. Már melyik? Úgy látszik, folytattam, hogy mint a csillagászat számára a szemünk van rendelve, így alakult az összhangzatos mozgás számára ⁶ a fülünk. S ezek az ismeretek egymással némiképp édes testvérek, a hogy ezt a Pythagoras követői is mondják; s ebben mi is egyetértünk, édes Glaukon; vagy hogy cselekszünk hát? Így, válaszolta ő erre. Így hát, mondtam én E rá, mivel hosszadalmas a dolog, majd ötőlük tudakoljuk meg, hogyan is beszélnek róluk s talán más egyebet is felhoznak ezeken kívül. Mi pedig mindezek mellett megőrizük majd az álláspontunkat. Melyiket? Hogy belőlük soha

θάνειν, οὐδ' θρέφομεν, καὶ οὐκ ἐξήκον ἐκείσε ἀεὶ, οἱ πάντα
 δεῖ ἀφήκειν, οἷον ἄρτι περὶ τῆς ἀστρονομίας ἐλέγομεν. ἢ οὐκ
 531 οἶσθ' ὅτι καὶ περὶ ἁρμονίας ἕτερον τοιοῦτον ποιοῦσι; τὰς γὰρ
 ἀκουόμενας αὐτῶν συμφωνίας καὶ φθόγγους ἀλλήλοις ἀναμετροῦν-
 τες ἀνήνυτα ὥσπερ οἱ ἀστρονόμοι πονοῦσιν. Νῆ τοὺς θεοὺς,
 ἔφη, καὶ γελοιῶς γε, πυκνώματ' ἅττα ὀνομάζοντες καὶ παρα-
 βάλλοντες τὰ ὦτα, οἷον ἐκ γειτόνων φωνῶν θηρευόμενοι, οἱ μὲν
 φασιν ἔτι κατακούειν ἐν μέσῳ τινὰ ἡχὴν καὶ σμικρότατον εἶναι
 τοῦτο διάστημα, ᾧ μετρητέον, οἱ δὲ ἀμφισβητοῦντες ὡς ὅμοιον
Β ἤδη φθεγγομένων, ἀμφοτέρω ὦτα τοῦ νοῦ προστησάμενοι. Σὺ
 μὲν, ἦν δ' ἐγώ, τοὺς χρηστοὺς λέγεις τοὺς ταῖς χορδαῖς πράγ-
 ματα παρέχοντας καὶ βασανίζοντας, ἐπὶ τῶν κολλόπων στρε-
 βλοῦντας. ἵνα δὲ μὴ μακροτέρα ἢ εἰκὼν γίγνηται, πλήκτρῳ τε
 πληγῶν γιγνομένων καὶ κατηγορίας πέρι καὶ ἐξαρνήσεως καὶ
 ἀλαζονείας χορδῶν, παύομαι τῆς εἰκόνος καὶ οὐ φημι τούτους
 λέγειν, ἀλλ' ἐκείνους οὐδ' ἔφαμεν νῦν δὴ περὶ ἁρμονίας ἐρήσε-
C σθαι. ταῦτόν γὰρ ποιοῦσι τοῖς ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ· τοὺς γὰρ ἐν
 ταύταις ταῖς συμφωνίαις ταῖς ἀκουόμεναῖς ἀριθμοὺς ζητοῦσιν,
 ἀλλ' οὐκ εἰς προβλήματα ἀνίσχιν ἐπισκοπεῖν, τίνες ξόρυφον
 ἀριθμοὶ καὶ τίνες οὐ, καὶ διὰ τί ἑκάτεροι. Δαιμόνιον γάρ,
 ἔφη, πᾶγμα λέγεις. Χρήσιμον μὲν οὖν, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς τὴν
 τοῦ καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ ζήτησιν, ἄλλως δὲ μεταδιωκόμενον
 ἄχρηστον. Εἰκός γ', ἔφη.

semmi tökéletlen dolognak a tanulásába ne fogjanak nekünk, a kiket majd nevelünk, se olyanba, a mi nem oda irányul, a hova minden dolognak el kell jutnia, a hogy ezt épp az imént a csillagászatról mondtuk. Vagy nem tudod, hogy 531 ők az összhangzattal is ugyanezt cselekszik? Mert a mikor viszont a hallott hangzatokat és hangokat méregetik egymással össze,⁷ épp úgy, mint a csillagászok, eredménytelenül fáradoznak. Isten látja, hogy igaz, felelte ő erre; sőt még nevetségesen is, mikor holmi hangsűrűsödésekről⁸ beszélnek s oda tartják a fülöket, mintha onnan a szomszédságból akarnának egy hangot ellesni s némelyek azt mondják, hogy ők még hallanak közben egy hangot, és ez a legkisebb hangköz, e szerint kell mérni, mások pedig kétségbe vonják ezt és azt állítják, hogy már egyformán hangzanak a hangok; s mind a két fél többre becsüli a B fülét az eszénél. Te azokról a tiszteletreméltó férfiakról beszélsz most, mondom én neki, a kik alkalmatlanságot okoznak a húroknak s kinoztatják, mikor a lantszegekre fel-felhúzogatják. De hogy kelleténél hosszabb ne legyen a hasonlat a húrverővel ejtett ütésekről, a húroknak hangzásáról, fojtott és éles hangúságáról, hát abbahagyom a hasonlatot s csak azt említem, hogy nem ezeket értem, hanem azokat, a kikről épp most mondtuk, hogy az összhangzat dolgában megkérdézzük. Mert ugyanazt teszik ők is, mint C azok a csillagászatban. Az ezekben a meghallgatott összhangzatokban rejlő számviszonyokat keresik ugyanis, de magasabb feladatokhoz nem emelkednek, hogy megvizsgálják, mely számviszonyok összhangzatosak és melyek nem, és miért ilyenek. Isteni dolog, a miről beszélsz, válaszolta ő erre. Következőleg hasznos is, mondom én rá, a szépnek és a jónak vizsgálatára, de ha másként nyomozgatná az ember, haszontalan. Hát biz' ez valószínű, volt rá az ő felelete.

XIII. Οἶμαι δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἡ τούτων πάντων ὧν

Δ διεληλύθαμεν μέθοδος ἐὰν μὲν ἐπὶ τὴν ἀλλήλων κοινωνίαν ἀφί-
κηται καὶ συγγένειαν, καὶ συλλογισθῇ ταῦτα ἢ ἔστιν ἀλλήλοις
οἰκεῖα, φέρειν τι αὐτῶν εἰς ἃ βουλόμεθα τὴν πραγματείαν καὶ
οὐκ ἀνόνητα πονεῖσθαι, εἰ δὲ μὴ, ἀνόνητα. Καὶ ἐγώ, ἔφη,
οὕτω μαντεύομαι. ἀλλὰ πάμπολλυ ἔργον λέγεις, ὦ Σώκρατες.
Τοῦ προοιμίου, ἦν δ' ἐγώ, ἢ τίνας λέγεις; ἢ οὐκ ἴσμεν, ὅτι
πάντα ταῦτα προοιμιά ἐστιν αὐτοῦ τοῦ νόμου, ὃν δεῖ μαθεῖν;

Ε οὐ γάρ που δοκοῦσί γε σοι οἱ ταῦτα δεινοὶ διαλεκτικοὶ εἶναι.
Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, εἰ μὴ μάλα γέ τινες ὀλίγοι ὧν ἐγὼ ἐντε-
τύχηκα. Ἄλλ' ἤδη, εἶπον, μὴ δυνατοὶ τινες ὄντες δοῦναί τε
καὶ ἀποδέξασθαι λόγον εἴσεσθαι ποτέ τι ὧν φαρμὲν δεῖν εἰδέναι;

532 **Οὐδ'** αὖ, ἔφη, τοῦτό γε. Οὐκοῦν, εἶπον, ὦ Γλαύκων, οὗτος ἤδη
αὐτός ἐστιν ὁ νόμος, ὃν τὸ διαλέγεσθαι περαίνει; ὃν καὶ ὄντα
νοητὸν μιμοῖτ' ἂν ἢ τῆς ὄψεως δυνάμεις, ἣν ἐλέγομεν πρὸς αὐτὰ
ἤδη τὰ ζῶα ἐπιχειρεῖν ἀποβλέπειν καὶ πρὸς αὐτὰ ἄστρα τε καὶ
τελευταῖον δὴ πρὸς αὐτὸν τὸν ἥλιον. οὕτω καὶ ὅταν τις τῷ
διαλέγεσθαι ἐπιχειρῇ, ἄνευ πασῶν τῶν αἰσθήσεων διὰ τοῦ λόγου
ἐπ' αὐτὸ ὃ ἔστιν ἕκαστον ὁρμᾷ, καὶ μὴ ἀποστῇ, πρὶν ἂν αὐτὸ

Β ὃ ἔστιν ἀγαθὸν αὐτῇ νοῆσει λάβῃ, ἐπ' αὐτῷ γίγνεται τῷ τοῦ
νοητοῦ τέλει, ὥσπερ ἐκεῖνος τότε ἐπὶ τῷ τοῦ ὁρατοῦ. Παντάπασι
μὲν οὖν, ἔφη. Τί οὖν; οὐ διαλεκτικὴν ταύτην τὴν πορείαν
καλεῖς; Τί μὴν; Ἡ δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, λύσις τε ἀπὸ τῶν δε-

XIII. Azt hiszem azonban, folytattam, hogy ha mind-ezeknek a dolgoknak, a melyeken végig mentünk, a vizsgálata eljutott az egyiknek a másikával való közösségéhez és rokonságához s ha kiokoskodtuk, hogy miképpen tartozik mindez egymáshoz, akkor már a velök való foglalkozás is lendíthet valamit azon, a mit akarunk, s fáradságunk nem hiábavaló, de ha ez nem áll, akkor hiábavaló. Így sejtem én is, adta ő rá feleletül; hanem hát rettentő nagy feladatról beszélsz, édes Sokrates. Az előjátékét, vagy micsodáét érted? kérdeztem én tőle. Vagy nem tudjuk, hogy mindez csak előjátéka magának annak a dallamnak, a melyet meg kell ismernünk? Mert csak nem gondolod, hogy, a kik jártasak ezekben a dolgokban, azok már dialektikusok is egy-**E**szersmind? Nem én, szólt ő, istenemre nem, ha csak az az édeskevés egypár ember nem, a kikkel már találkoztam. Hanem azt már úgy-e igen, hogy, a kik egynéhányan a fogalmat sem megadni, sem megérteni nem bírják, azok tudni fognak valaha valamit abból, a mit, a mint mondjuk, az embernek tudnia kell? De bizony ezt se, felelte ő erre. Ez tehát már, édes Glaukon, kérdem tőle, maga az a dal-**532** lam úgy-e, a melyet a dialektika ad elő? Az, a melyet mint csak gondolhatót utánoz a látó érzék, a melyről azt mondtunk, hogy már magukra az élőlényekre, magukra a csillagokra és legvégül magára a napra is megpróbál tekinteni? Épp így, mikor a dialektikára adja magát valaki, minden érzékelés nélkül csakis annak a fogalmával kezdi, a mi a dolog a maga valóságában, s ha nem hagyja abba addig, a míg csak fel nem fogta magát a jót a maga eszével, akkor **B** eljut magához a gondolhatónak a végcéljához, úgy mint az akkor a láthatóéhoz. Mindenesetre, mondotta ő erre. Hát aztán, nem dialektikának hivod-e magát ezt az útát? Ugyan mi más egyébnek? A bilincsekből való feloldásnak bizony, beszéltem én tovább, s az árnyékoktól az ő képeik és a

σμῶν καὶ μεταστροφὴ ἀπὸ τῶν σκιῶν ἐπὶ τὰ εἶδωλα καὶ τὸ φῶς
 καὶ ἐκ τοῦ καταγείου εἰς τὸν ἥλιον ἐπάνοδος, καὶ ἐκεῖ πρὸς
C μὲν τὰ ζῳά τε καὶ φυτὰ καὶ τὸ τοῦ ἡλίου φῶς ἔτ' ἀδυναμία
 βλέπειν, πρὸς δὲ τὰ ἐν ὕδασι φαντάσματα θεῖα καὶ σκιὰς τῶν
 ὄντων, ἀλλ' οὐκ εἰδῶλων σκιὰς δι' ἐτέρου τοιούτου φωτὸς ὡς
 πρὸς ἥλιον κρίνειν ἀποσκιαζομένας, πᾶσα αὕτη ἡ πραγματεία
 τῶν τεχνῶν, ἃς διήλθομεν, ταύτην ἔχει τὴν δύναμιν καὶ ἐπαν-
 αγωγὴν τοῦ βελτίστου ἐν ψυχῇ πρὸς τὴν τοῦ ἀρίστου ἐν τοῖς
 οὔσι θεάν, ὥσπερ τότε τοῦ σαφεστάτου ἐν σώματι πρὸς τὴν
D τοῦ φανοτάτου ἐν τῷ σωματοειδεῖ τε καὶ ὁρατῷ τόπῳ. Ἐγὼ
 μὲν, ἔφη, ἀποδέχομαι οὕτω. καὶ τοι παντάπασί γέ μοι δοκεῖ
 χαλεπὰ μὲν ἀποδέχεσθαι εἶναι, ἄλλον δ' αὖ τρόπον χαλεπὰ μὴ
 ἀποδέχεσθαι. ὅμως δέ — οὐ γὰρ ἐν τῷ νῦν παρόντι μόνον
 ἀκουστέα, ἀλλὰ καὶ αὐθις πολλάκις ἐπανιτέον — ταῦτα θέντες
 ἔχειν ὡς νῦν λέγεται, ἐπ' αὐτὸν δὴ τοῦ νόμον ἴωμεν, καὶ διέλ-
 θωμεν οὕτως, ὥσπερ τὸ προσίμιον διήλθομεν. λέγε οὖν, τίς ὁ
E τρόπος τῆς τοῦ διαλέγεσθαι δυνάμεως, καὶ κατὰ ποῖα δὴ εἶδη
 διέστηκε, καὶ τίνες αὖ ὁδοί. αὗται γὰρ ἂν ἤδη, ὡς ἔοικεν, αἱ
 πρὸς αὐτὸ ἄγουσαι εἶεν, οἳ ἀφικομένῳ ὥσπερ ὁδοῦ ἀνάπαντα
 ἂν εἴη καὶ τέλος τῆς πορείας. Οὐκέτ' ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε
 333 Γλαύκων, οἷός τ' ἔσει ἀκολουθεῖν· ἐπεὶ τό γ' ἐμὸν οὐδὲν ἂν
 προθυμίας ἀπολίποι· οὐδ' εἰκόνα ἂν ἔτι οὐ λέγομεν ἴδοις, ἀλλ'
 αὐτὸ τὸ ἀληθές, ὃ γε δὴ μοι φαίνεται. εἰ δ' ὄντως ἢ μή,
 οὐκέτ' ἄξιον τοῦτο διυσχυρίζεσθαι· ἀλλ' ὅτι μὲν δὴ τοιοῦτόν τι
 ἰδεῖν, ἰσχυριστέον. ἢ γάρ; Τί μήν; Οὐκοῦν καὶ ὅτι ἡ τοῦ

világosság felé való megfordulásnak s a földalattiságból a napvilágra való felmenetelnek, meg annak, hogy ott ugyan még az élőlényekre, a növényekre és a nap fényére tekinteni tehetetlen, de igenis a vízben való isteni visszatükröződésekre s a létezők árnyékaira, de nem a képek árnyékaira, a melyeket a nap fényével összehasonlítva egy más, épp ilyen fény vetett — mondom, a tárgyaltuk művészetekkel való ezen egész foglalkozásnak megvan az az ereje, hogy fel tudja emelni a lélekben a legnemesebbet a létezők közt a legjobbnak a szemléletéhez, mint előbb a legvilágosabbat a testben a legfényesebbnek szemléletéhez a testinek és a láthatónak birodalmában. Én, felelte ő erre, elfogadom így; D pedig bizony nehéz dolognak látszik ám nekem, hogy elfogadjam, míg más oldalról viszont nehéznek, hogy el ne fogadjam. De hát csak mégis — mert nem csak a jelen pillanatban kell meghallgatnunk, hanem újra és gyakrabban vissza kell rá térnünk, — tegyük fel, hogy úgy van, a hogy most mondjuk s térjünk át magára a dallamra s úgy menjünk végig rajta, a hogy az előjátékon végig mentünk. Mondd meg tehát, melyik az útja-módja a dialektikai tehet- E ségnek, miféle fajokra oszlik s melyek a hozzá vezető utak. Mert már csak, úgy látszik, azok volnának talán, a melyek oda vezetnek, a hova ha megérkezik valaki, szünete lehet az útjának és vége a vándorlásának. Már többé, Glaukon ⁵³³ barátom, feleltem én erre neki, aligha tudsz majd követni engem. Mert az én készségem ugyan semmi kívánnivalót se hagy hátra, azután meg nem is csak a képét láthatod többé annak, a miről beszélünk, hanem magát az igazságot, már legalább a hogy nekem látszik; de hogy valóban úgy van-e hát, vagy nem, azt még nem érdemes erősen állítgatni, hanem hogy valami ilyesfélének látható, ezt már állíthatjuk; nemde? Szükségképpen. Így tehát azt is, hogy egyedül csak a dialektika ereje mutathatná meg annak, a

διαλέγεσθαι δύναμις μόνη ἂν φήνειεν ἐμπείρῳ ὄντι ὦν νῦν δὴ διήλθομεν, ἄλλη δὲ οὐδαμῇ δυνατόν; Καὶ τοῦτ', ἔφη, ἄξιον **Β** διυχυρίζεσθαι. Τόδε γοῦν, ἣν δ' ἐγώ, οὐδείς ἡμῖν ἀμφισβητήσει λέγουσιν, ὡς αὐτοῦ γε ἐκάστου πέρι, ὃ ἔστιν ἕκαστον, ἄλλη τις ἐπιχειρεῖ μέθοδος ὁδῷ περὶ παντός λαμβάνειν, ἀλλ' αἱ μὲν ἄλλαι πᾶσαι τέχνη· ἢ πρὸς δόξας ἀνθρώπων καὶ ἐπιθυμίας εἰσὶν ἢ πρὸς γενέσεις τε καὶ συνθέσεις ἢ πρὸς θεραπείαν τῶν φουομένων τε καὶ συντιθεμένων ἅπασαι τετράφεται· αἱ δὲ λοιπαί, ἅς τοῦ ὄντος τι ἔφαμεν ἐπιλαμβάνεσθαι, γεωμε- **Γ** τρίας τε καὶ τὰς ταύτη ἐπομένας, ὁρῶμεν ὡς ὀνειρώττουσι μὲν περὶ τὸ ὄν, ὕπαρ δὲ ἀδύνατον αὐταῖς ἰδεῖν, ἕως ἂν ὑποθέσῃ χρώμεναι ταύτας ἀκινήτους ἕωσι, μὴ δυνάμεναι λόγον διδόναι αὐτῶν. ὧ γὰρ ἀρχὴ μὲν ὃ μὴ οἶδε, τελευτὴ δὲ καὶ τὰ μεταξὺ ἐξ αὐτοῦ μὴ οἶδε συμπέπλεκται, τίς μηχανὴ τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν ποτὲ ἐπιστήμην γενέσθαι; Οὐδεμία, ἣ δ' ὅς.

XIV. Οὐκοῦν, ἣν δ' ἐγώ, ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος μόνη ταύτη πορεύεται, τὰς ὑποθέσεις ἀναιροῦσα, ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀρχήν, ἵνα **Δ** βεβαιώσῃται, καὶ τῷ ὄντι ἐν βορβόρῳ βαρβαρικῷ τινὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα κατορωρυγμένον ἡρέμα ἔλκει καὶ ἀνάγει ἄνω, συνερίθοις καὶ συμπεριαγωγαῖς χρωμένη αἷς διήλθομεν τέχναις· ἅς ἐπιστήμας μὲν πολλάκις προσείπομεν διὰ τὸ ἔθος, δέονται δὲ ὀνόματος ἄλλου, ἐναργεστέρου μὲν ἢ δόξης, ἀμυδροτέρου δὲ ἢ ἐπιστήμης. διάνοιαν δὲ αὐτὴν ἐν γε τῷ πρόσθεν που ὠρίσασθαι· ἔστι δ', ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐ περὶ ὀνόματος ἀμφισβήτησις,

ki jártas benne, a min épp most végig mentünk; más egyébként egyáltalán megközelíthetetlen. Ezt is megállapíthatjuk, felelte ő rá. Azt legalább, folytattam, senki se fogja nekünk, B ha állítjuk, kétségbe vonni, hogy minden egyes dolog micsoda is hát a maga valóságában, ezt egyetlenegy más tudományos vizsgálat se iparkodik mindennél előbb a maga útján-módján felfogni, hanem hogy a többi összes művészetek vagy az emberek véleményeire és vágyaira vonatkoznak, vagy valamennyien a keletkezésekre és összerakódásokra, meg a keletkezett és összerakódott dolgok ápolására irányulnak. Azokról a többiekről pedig, a melyek, a mint mondtuk, a létből fognak fel valamit, pl. a földmérés és a vele összefüggő többiek, látjuk, hogy mennyire álmodoznak C ugyan a létről, ébren azonban lehetetlenség látniok, a míg csak feltevéseket használnak s ezeket mereven és változatlanul hagyják, mert az ő igazolásukat megadni nem bírják. A kinél ugyanis a kiindulás olyasvalami, a mit nem tud, a vég és a közép pedig abból fonódott egybe, a mit nem ért, miképpen lehetséges akkor ennél, hogy az ő ilyesféle vélemény-adása valaha tudománynya lehessen? Semmiképpen, volt az ő válasza erre.

XIV. Így tehát, folytattam, egyedül csak a dialektikai módszer jut el ezen az úton, miután a feltevéseket megsemmisíti, magához a kezdethez, hogy alapul állítsa magának, és a léleknek valósággal barbár iszapba beásott szemét lassan-lassan kihuzza és felfelé irányítja segítő és vezető társakul használva a fentebb ismertettük művészeteket, a melyeket megszokásból gyakran tudományoknak nevezünk ugyan el, de a melyek más elnevezésre szorulnak, világosabbra, mint a vélemény, de mégis homályosabbra a tudásnál. Értelemnek állapítottuk meg őt valahol⁹ ott előbb. A név pedig, a hogy én hiszem, csak nem vita tárgya az olyanok előtt, a kikre, mint mireánk is, oly fontos dolgok-

Εοῖς τοσούτων περί σκέψις ὧν ἡμῖν πρόκειται. Οὐ γὰρ οὖν,
 ἔφη. Ἀρέσκει γοῦν, ἣν δ' ἐγώ, ὥσπερ τὸ πρότερον, τὴν μὲν
 534 πρῶτην μοῖραν ἐπιστήμην καλεῖν, δευτέραν δὲ διάνοιαν, τρίτην
 δὲ πίστιν καὶ εἰκασίαν τετάρτην· καὶ ξυναμφοτέρα μὲν ταῦτα
 δόξαν, ξυναμφοτέρα δ' ἐκεῖνα νόησιν· καὶ δόξαν μὲν περὶ γένε-
 σιν, νόησιν δὲ περὶ οὐσίαν· καὶ ὃ τι οὐσία πρὸς γένεσιν, νόησιν
 πρὸς δόξαν, καὶ ὃ τιν νόησις πρὸς δόξαν, ἐπιστήμην πρὸς πίστιν
 καὶ διάνοιαν πρὸς εἰκασίαν· τὴν δ' ἐφ' οἷς ταῦτα ἀναλογίαν
 καὶ διαίρεσιν διχῇ ἑκατέρου, δοξαστοῦ τε καὶ νοητοῦ, ἐῷμεν,
 ὦ Γλαύκων, ἵνα μὴ ἡμᾶς πολλαπλασίων λόγων ἐμπλήσῃ ἢ
 Β ὧν οἱ παρεληλυθότες. Ἀλλὰ μὴν ἔμοιγ', ἔφη, τά γε ἄλλα,
 καθ' ὅσον δύναμαι ἔπεσθαι, ξυνδοκεῖ. Ἡ καὶ διαλεκτικὸν κα-
 λεῖς τὸν λόγον ἐκάστου λαμβάνοντα τῆς οὐσίας; καὶ τὸν μὴ
 ἔχοντα, καθ' ὅσον ἂν μὴ ἔχῃ λόγον αὐτῷ τε καὶ ἄλλῃ διδόναι,
 κατὰ τοσοῦτον νοῦν περὶ τούτου οὐ φήσεις ἔχειν; Πῶς γὰρ ἂν,
 ἢ δ' ὅς, φαίην; Οὐκοῦν καὶ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ὡσαύτως· ὅς ἂν
 μὴ ἔχῃ διορίσασθαι τῷ λόγῳ ἀπὸ τῶν ἄλλων πάντων ἀφελῶν
 C τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν, καὶ ὥσπερ ἐν μάχῃ διὰ πάντων ἐλέγ-
 χων διεξιὼν, μὴ κατὰ δόξαν ἀλλὰ κατ' οὐσίαν προθυμούμενος
 ἐλέγχειν, ἐν πᾶσι τούτοις ἀπτῶτι τῷ λόγῳ διαπορεύηται, οὔτε
 αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν φήσεις εἰδέναι τὸν οὕτως ἔχοντα οὔτε ἄλλο
 ἀγαθὸν οὐδέν, ἀλλ' εἴ τη εἰδῶλου τινὸς ἐφάπτεται, δόξῃ, οὐκ

nak a vizsgálata vár. Persze hogy nem, mondotta ő rá.¹⁰ E Abban legalább már megnyugszunk, mondtam én tovább, hogy mint előbb, az első részt tudásnak hijjuk, a másodikat 534 értelemnek, a harmadikat hitnek és gyanításnak a negyediket s e két utolsót együtt véleménynek, a két elsőt meg gondolkodó észrevevésnek (gondolkodás) s a vélemény a létesülésre, a gondolkodó észrevevés pedig a létre vonatkozik, s a hogy a lét a létesüléshez, úgy viszonylik a gondolkodó észrevevés a véleményhez, s a hogy a gondolkodó észrevevés a véleményhez, úgy a tudás a hithez és az értelem a gyanításhoz. A mire azonban vonatkoznak, annak a viszonyát, meg azután mind a kettőjüknek, a véltnek éppen úgy, mint a gondoltnak, a kettős felosztását hagyjuk el most, édes Glaukon, hogy még többszörösebb vizsgálódásokba ne bonyolítson bennünket, mint az előbbieket. De meg B aztán, szólt ő, a többi dolgokban, már a mennyire követni bírom, úgyis egyetértek. Vajjon dialektikusnak mondod-e tehát azt, a ki fel bírja fogni minden egyes dolog mibenlétének a fogalmát? Arról pedig, a ki fel nem bírja, nem azt állítod-e, hogy a mennyiben se magának, se más emberfiának nem tud számot adni róla, annyiban nincsen is neki belátása ebben a dologban? Már ugyan, felelte ő erre, mi más egyebet állíthatnék róla? És éppen így most már a jónak a dolgában is: a ki nem bírja a jónak az eszméjét minden más egyébtől elkülönítve fogalmilag megállapítani s keresztül vágva magát, mint a csatában szokták, minden C cáfolaton, nem pusztá vélemény útján, hanem a mibenlét segítségével törekedve visszacáfolni, mindezekben nem szilárdan álló fogalmi meghatározással halad végig a maga útján, arról azt fogod-e állítani, hogy se a jóval a maga valóságában, se más egyéb jóval nincs tisztában, hanem hogy, ha megragadhatja valamiképpen valamilyen árnyképét, akkor ezt véleménye, de nem tudása útján ragadja

ἐπιστήμῃ ἐφάπτεσθαι, καὶ τὸν νῦν βίον ὀνειροπολοῦντα καὶ
 D ὑπνώττοντα, πρὶν ἐνθάδ' ἐξεγρέσθαι, εἰς Ἄιδου πρότερον ἀφικόμενον
 τελέως ἐπικαταδαρθάνειν; Νῆ τὸν Δία, ἧ δ' ὅς, σφόδρα
 γε πάντα ταῦτα φήσω. Ἀλλὰ μὴν τοὺς γε σαυτοῦ παῖδας, οὐκ
 τῷ λόγῳ τρέφεις τε καὶ παιδεύεις, εἴ ποτε ἔργῳ τρέφοις, οὐκ
 ἂν ἐάσαις, ὥς ἐγῶμαι, ἀλόγους ὄντας ὥσπερ γραμμαῖς ἄρχον-
 τας ἐν τῇ πόλει κυρίους τῶν μεγίστων εἶναι. Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη.
 Νομοθετήσεις δὴ αὐτοῖς ταύτης μάλιστα τῆς παιδείας ἀντιλαμ-
 E βάνεσθαι, ἐξ ἧς ἐρωτᾶν τε καὶ ἀποκρίνεσθαι ἐπιστημονέστατα
 οἰοί τ' ἔσονται; Νομοθετήσω, ἔφη, μετὰ γε σοῦ. Ἄρ' οὖν
 δοκεῖ σοι, ἔφην ἐγώ, ὥσπερ θριγκὸς τοῖς μαθήμασιν ἡ διαλε-
 κτικὴ ἡμῖν ἐπάνω κεῖσθαι, καὶ οὐκέτ' ἄλλο τούτου μάθημα
 585 ἀνωτέρω ὀρθῶς ἂν ἐπιτίθεσθαι, ἀλλ' ἔχειν ἤδη τέλος τὰ τῶν
 μαθημάτων; Ἔμοιγ', ἔφη.

XV. Διανομὴ τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, τὸ λοιπὸν σοι, τίσι ταῦτα
 τὰ μαθήματα δώσομεν καὶ τίνα τρόπον. Δῆλον, ἔφη. Μέ-
 μνησαι οὖν τὴν προτέραν ἐκλογὴν τῶν ἀρχόντων, οἷους ἐξελέξα-
 μεν; Πῶς γάρ, ἧ δ' ὅς, οἷ; Τὰ μὲν ἄλλα τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ,
 ἐκείνας τὰς φύσεις οἷου δεῖν ἐκλεκτέας εἶναι· τοὺς τε γὰρ
 βεβαιωτάτους καὶ τοὺς ἀνδρειωτάτους προαιρετέον, καὶ κατὰ
 δύναμιν τοὺς εὐειδεστάτους· πρὸς δὲ τούτοις ζητητέον μὴ μόνον
 B γενναίους τε καὶ βλοσυροὺς τὰ ἥθη, ἀλλὰ καὶ ἃ τῇδε τῇ παιδείᾳ
 τῆς φύσεως πρόσφορα ἐκτέον αὐτοῖς. Ποῖα δὴ διαστέλλει;
 Δριμύτητα, ὦ μακάριε, ἔφην, δεῖ αὐτοῖς πρὸς τὰ μαθήματα

meg és hogy e mostani életét átálmodva és átaludva, még mielőtt felébredne, előbb jut el a Hades birodalmába s véget nem érő álomba sülyed? Biz' isten ezt, felelte ő rá, de **D** nagyon is ezt fogom róla állítani. De bizonyára a saját gyermekeidet, a kiket fejtegetésünk szerint nevelsz és oktatatsz, ha ugyan gyerekeket tényleg nevelnél, se hagynád, azt hiszem, hogy ily alapismeretek nélkül mint fatuskók uralkodjanak az államban és döntsenek a legfontosabb dolgokban? De nem ám, felelte ő rá. Törvényileg hagynád hát meg nekik, hogy legfőképpen erre az ismeretre iparkodjanak szert tenni, a melynek alapján a legnagyobb szakértelemmel tudnak aztán majd kérdezetni is, meg felelgetni is egyszersmind? Persze hogy törvényileg rendelném el a **E** te segítségeddel, válaszolta ő erre. Vajjon hiszed-e most már, kérdém tőle, hogy mint csúcspont áll ott fent nekünk a megtanulnivalók fölött a dialektika és hogy egyetlenegy más megtanulnivaló se helyezhető oly joggal oda föléjük, hanem hogy itt már véget ér a megtanulnivalóknak birodalma? Már én igen, volt az ő válasza erre.

XV. Most hát már csak az az elosztás marad számodra hátra, folytattam, hogy kiknek szabjuk ki ezeket a megtanulnivalókat és miféle módon. Világos, jegyezte meg ő rá. Hát emlékszel-e még az uralkodóknak előbbi kiválasztására,¹¹ hogy minőket szemeltünk ki? Már hogyné, felelte ő rá. Akkor vedd hát a többiben is úgy, mondtam én, hogy azokat a természeteket kell kiválasztanunk; mert bizony mind a legerősebbeket és a legvitézesebbeket, mint pedig lehetőség szerint a legszebb termetűeket kell kiválasztanunk. S ezenkívül nemcsak hogy a nemes és tiszteletgerjesztő jellemeket kell keresnünk, hanem mindannak, a mi természeténél fogva megfelel e nevelésnek, meg is kell lennie bennök. Mégis milyeneket rendelsz hát el? Éleselműségnek kell, édesem, a megtanulnivalókra lennie bennök, mondom

υπάρχειν, καὶ μὴ χαλεπῶς μανθάνειν· πολὺ γάρ τοι μᾶλλον ἀποδειλιῶσι ψυχαὶ ἐν ἰσχυροῖς μαθήμασιν ἢ ἐν γυμνασίοις· οἰκειότερος γὰρ αὐταῖς ὁ πόνος, ἴδιος ἄλλ' οὐ κοινὸς ὢν μετὰ τοῦ σώματος. Ἀληθῆ, ἔφη. Καὶ μνήμονα δὴ καὶ ἄρρατον καὶ πάντῃ φιλόπονον ζητητέον. ἢ τινι τρόπῳ οἶε τὰ τε τοῦ σώματος ἐθελήσειν τινὰ διαπονεῖν καὶ τοσαύτην μάθησίν τε καὶ μελέτην ἐπιτελεῖν; Οὐδένα, ἦ δ' ὅς, ἐὰν μὴ παντάπασί γ' ἦ εὐφυής. Τὸ γοῦν νῦν ἀμάρτημα, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἡ ἀτιμία φιλοσοφία διὰ ταῦτα προσπέπτωκεν, ὃ καὶ πρότερον εἶπον, ὅτι οὐ κατ' ἀξίαν αὐτῆς ἄπτονται· οὐ γὰρ νόθους ἔδει ἄπτεσθαι,

Δ ἀλλὰ γνησίους. Πῶς; ἔφη. Πρῶτον μὲν, εἶπον, φιλοπονία οὐ χωλὸν δεῖ εἶναι τὸν ἀφόμενον, τὰ μὲν ἡμίσεα φιλόπονον, τὰ δ' ἡμίσεα ἄπονον· ἔστι δὲ τοῦτο, ὅταν τις φιλογυμναστής μὲν καὶ φιλόδηρος ἦ καὶ πάντα τὰ διὰ τοῦ σώματος φιλοπονῇ, φιλομαθῆς δὲ μὴ, μηδὲ φιλήκοος μηδὲ ζητητικός, ἀλλ' ἐν πᾶσι τούτοις μισοπονῇ· χωλὸς δὲ καὶ ὁ τάναντία τούτου μεταβεβληκὼς τὴν φιλοπονίαν. Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις. Οὐκοῦν καὶ

Ε πρὸς ἀλήθειαν, ἦν δ' ἐγώ, ταῦτόν τοῦτο ἀνάπηρον φυγὴν θήσομεν, ἢ ἂν τὸ μὲν ἐκούσιον ψεῦδος μισῇ καὶ χαλεπῶς φέρῃ αὐτὴ τε καὶ ἐτέρων ψευδομένων ὑπεραγανακτῇ, τὸ δ' ἀκούσιον εὐκόλως προσδέχεται καὶ ἀμαθαίνουσά που ἀλίσκομένη μὴ ἀγανακτῇ, ἀλλ' εὐχερῶς ὥσπερ θηρίον ὕειον ἐν ἀμαθίᾳ μολύνηται; Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη. Καὶ πρὸς σωφροσύνην, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἀνδρείαν καὶ μεγαλοπρέπειαν καὶ πάντα τὰ τῆς

én erre, és nem szabad nehézkesen tanulniok, mert sokkal hamarabb elveszti ám az erőltető tanulnivalókban bátorságát a lélek, mint a testgyakorlatokban, közelebbről érinti őt ugyanis a fáradság, mint csakis az ő sajátja, de nem közös a testével. Ez igaz, mondotta ő erre. De meg aztán jó emlékezetűt, fáradhatatlant és minden tekintetben munkakedvelőt is kell keresünk. Vagy mit gondolsz, minő módon veti különben szívesen alá magát valaki a test fáradalmainak és végez annyi tanulást és szellemi gyakorlatot? Semmi módon, mondja ő rá, ha különben nem szép tehetségű. Az a mostani hiba legalább, szóltam én, és az a lenézés ezért érte a bölcseségkedvelést, mert, a mint már előbb is említettem,¹² nem az ő érdeme szerint foglalkoznak vele. Nem a hamis szülötteknek kellene ugyanis vele foglalkozniok, hanem a valódiaknak. Hogy-hogy? kérdezte. Először is, D felelém, munkakedv dolgában nem szabad ám annak, a ki vele készül foglalkozni, sántikálnia, úgy hogy félig munkakedvelő, félig meg munkátlan. Áll pedig ez akkor, mikor valaki testgyakorlat-kedvelő is, meg vadászat-szerető is és minden testi munkát egyaránt kedvel, de nem tudománybarát s nem szeret se hallani, se kutatni, hanem mindezekben a dolgokban gyűlöli a munkát. Való igaz, a mit mondasz, volt rá az ő felelete. Így tehát az igazság dolgában is, beszéltem én tovább, szakasztott így bénának állítjuk azt E a lelket, a mely gyűlöli ugyan a szántszándékos hazugságot s rossz néven veszi önmagától is, meg ha mások hazudnak is, rettenetesen haragszik, de a nem-szándékosat már jó indulattal fogadja s ha valahol rajta csípi valami tudatlanságon, nem bosszankodik, hanem mint valami disznójószág fetreng a tudatlanság pocsolyájában? Mindenesetre,⁵³⁶ jegyezte meg ő erre. És a józan mérsékletnek, folytattam, meg a vitézségnek, a nagylelkűségnek s az erény minden részének a dolgában is nem a legkevésbé kell bizony az

ἀρετῆς μέρη οὐχ ἥκιστα δεῖ φυλάττειν τὸν νόθον τε καὶ τὸν γνήσιον ὅταν γάρ τις μὴ ἐπίσθηται τὰ τοιαῦτα σκοπεῖν καὶ ἰδιώτης καὶ πόλις, λανθάνουσι χολοῖς τε καὶ νόθοις χρώμενοι, πρὸς ὃ τι ἂν τύχωσι τούτων, οἱ μὲν φίλοις, οἱ δὲ ἄρχουσι. Καὶ μάλα, ἔφη, οὕτως ἔχει. Ἡμῖν δὴ, ἦν δ' ἐγώ, πάντα τὰ Β τοιαῦτα διευλαβητέον, ὥς ἐὰν μὲν ἀρτιμελεῖς τε καὶ ἀρτίφρονας ἐπὶ τοσαύτην μάθησιν καὶ τοσαύτην ἄσκησιν κομίσαντες παιδεύωμεν, ἥ τε δίκη ἡμῖν οὐ μέμφεται αὐτή, τήν τε πόλιν καὶ πολιτείαν σώσομεν, ἄλλοίους δὲ ἄγοντες ἐπὶ ταῦτα τάναντία πάντα καὶ πράξομεν καὶ φιλοσοφίας ἔτι πλείω γέλωτα καταντλήσομεν. Αἰσχροὺς μὲντ' ἂν εἶη, ἦ δ' ὅς. Πάνοι μὲν οὖν, εἶπον· γελοῖον δ' ἔγωγε καὶ ἐν τῷ παρόντι ἔοικα παθεῖν. Τὸ C ποῖον; ἔφη. Ἐπελαθόμεν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἐπαίζομεν, καὶ μᾶλλον ἐντεινάμενος εἶπον. λέγων γὰρ ἅμα ἔβλεψα πρὸς φιλοσοφίαν, καὶ ἰδὼν προπετηλακισμένην ἀναξίως ἀγανακτήσας μοι δοκῶ καὶ ὥσπερ θυμωθεὶς τοῖς αἰτίοις σπουδαιότερον εἰπεῖν ἢ εἶπον. Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ οὖν ὥς γ' ἐμοὶ ἀκροατῇ. Ἄλλ' ὥς ἐμοί, ἦν δ' ἐγώ, ῥήτορι. τόδε δὲ μὴ ἐπιλανθανώμεθα, ὅτι ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ ἐκλογῇ πρεσβύτεας ἐξελέγομεν, ἐν δὲ ταύτῃ οὐκ D ἐγγωρήσει· Σόλωνι γὰρ οὐ πειστέον, ὥς γηράσκων τις πολλὰ δυνατός μανθάνειν, ἀλλ' ἦττον ἢ τρέχειν, νέων δὲ πάντες οἱ μεγάλοι καὶ οἱ πολλοὶ πόνοι. Ἀνάγκη, ἔφη.

XVI. Τὰ μὲν τοίνυν λογισμῶν τε καὶ γεωμετριῶν καὶ πάσης

embernek a hamis és a valódi szülöttre ügyelnie. Mert ha nem ért valaki az efféléknek megvizsgálásához, akár magánember, akár állam, akkor a nélkül hogy észrevenné, csak sántikálókát és hamis szülötteket használ arra, a mire éppen találkozik közlők, amazokat barátaiul, emezeket pedig uralkodóiul. Még pedig, mondotta ő rá, nagyon is így áll a dolog. Minekünk hát már, folytattam, minden effélétől nagyon kell óvakodnunk. Mert ha éptestüeket és épeszüe-**B**ket bocsájtunk ily fontos tanulmányhoz és ily fontos gyakorlatához, hogy kiképezzük bennök őket, akkor az igazság maga se talál bennünk gáncsot, meg azután megmentjük az államot is és az alkotmányt is; de ha másfélét viszünk hozzájuk, akkor épp az ellenkezőjét érjük el velök, a bölcseségkedvelést pedig még sokkal nevetségesebbé tesszük. Ez bizony már galád egy dolog volna, válaszolta ő rá. Mindenesetre, szóltam én. Csakhogy bizony, úgy látszik, hogy a jelen esetben is enmagamat tettem nevetségessé. Már mennyiben? kérdé ő. Megfeledeztem róla, mondtam én erre, hogy csak tréfáltunk és nagyon is beleme-**C**legedtem a beszédbe. Mert a hogy beszéltem, reá pillantottam a bölcseségszeretetre s látva, hogy méltatlanul a sárba taposták, úgy látszik, megboszankodtam s felmérgeződve azokra, a kik okai, kelleténél komolyabban mondtam, a mit mondtam. Zeus uccse, hogy nem, szólt ő erre, már legalább nekem, mint hallgatónak, nem. De igenis énnekem, mint beszélőnek, jegyeztem meg én rá. Azt azonban ne feledjük el most már, hogy az első választásunk alkalmával öregeket választottunk, ennél pedig már ez nem lesz lehetséges. Mert nem kell ám Solonnak hinnünk,¹³ hogy öregedő **D**korban is sokat tud még tanulni az ember, hanem hogy még kevesebbet, mint szaladni. Minden nagy és tömeges fáradság csak a fiataloké. Szükségképpen, válaszolta ő rá.

XVI. A számolásnak, a földmérésnek és annak az egész

τῆς προπαιδείας, ἣν τῆς διαλεκτικῆς δεῖ προπαιδευθῆναι, παισὶν οὖσι χρή προβάλλειν, οὐχ ὥς ἐπ' ἀνάγκης μαθεῖν τὸ σχῆμα τῆς διδαχῆς ποιουμένους. Τί δὴ; Ὅτι, ἣν δ' ἐγώ, οὐδὲν μάθημα. **Ε**μετὰ δουλείας τὸν ἐλεύθερον χρή μανθάνειν. οἱ μὲν γὰρ τοῦ σώματος πόνοι βία πονούμενοι χειρόν οὐδὲν τὸ σῶμα ἀπεργάζονται, ψυχῇ δὲ βίαιον οὐδὲν ἔμμονον μάθημα. Ἀληθῆ, ἔφη. Μὴ τοίνυν βία, εἶπον, ὦ ἄριστε, τοὺς παῖδας ἐν τοῖς μαθήμα-
537 σιν ἀλλὰ παίζοντας τρέφε, ἵνα καὶ μᾶλλον οἷός τ' ᾦς καθορᾶν ἐφ' ὃ ἕκαστος πέφυκεν. Ἐχει δ' λέγεις, ἔφη, λόγον. Οὐκοῦν μνημονεύεις, ἣν δ' ἐγώ, ὅτι καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἔφαμεν τοὺς παῖδας εἶναι ἀκτέον ἐπὶ τῶν ἵππων θεωρούς, καὶ ἐάν που ἀσφαλὲς ᾗ, προσακτέον ἐγγὺς καὶ γευστέον αἵματος, ὥσπερ τοὺς σκύλακας; Μέμνημαι, ἔφη. Ἐν πᾶσι δὴ τούτοις, ἣν δ' ἐγώ, τοῖς τε πόνοις καὶ μαθήμασι καὶ φόβοις, ὃς ἂν ἐντρεχέστατος ἀεὶ φαίνεται, εἰς ἀριθμὸν τινα ἐγκριτέον. Ἐν τίνι, ἔφη, ἡλικίᾳ;
Β Ἡνίκα, ἣν δ' ἐγώ, τῶν ἀναγκαίων γυμνασίων μεθιένται. οὗτος γὰρ ὁ χρόνος, ἐάν τε δύο ἐάν τε τρία ἔτη γίγνηται, ἀδύνατός τι ἄλλο πράξει. κόποι γὰρ καὶ ὕπνοι μαθήμασι πολέμιοι καὶ ἅμα μία καὶ αὕτη τῶν βασάνων οὐκ ἐλαχίστη, τίς ἕκαστος ἐν τοῖς γυμνασίοις φανείται. Πῶς γὰρ οὐκ; ἔφη. Μετὰ δὴ τούτου τὸν χρόνον, ἣν δ' ἐγώ, ἐκ τῶν εἰκοσιετῶν οἱ προκριθέντες **Σ**τιμὰς τε μείζους τῶν ἄλλων οἴσονται, τὰ τε χύδην μαθήματα παισὶν ἐν τῇ παιδείᾳ γενόμενα τούτοις συνακτέον εἰς σύνοψιν

előkészítő tanításnak, a melyet a dialektika előképzéseül kell adnunk, a dolgait kell tehát gyermekkorukban eléjük tennünk, a nélkül persze, hogy a tanításnak a formáját kényszerítő tanulássá tennők. S ugyan miért? Azért, mondom én neki, mert egy szabad embernek semmiféle tanulnivalót se szabad rabszolga módjára tanulnia. Mert a testnek a fáradozásai, még ha erőszakkal teszszük is meg, semmivel se teszük rosszabbá a testet, de a lélekben a beleerőszakolt ismeret nem maradandó. Igaz, helyeselte ő. Tehát ne erőszakkal neveld most már, drága barátom, mondtam, a gyermekeket az ismeretekben, hanem játszva,⁵³⁷ hogy annál könnyebben észrevehesd, mire termett mind-egyikőjük. Ennek már van alapja, felelte ő, a mit most mondasz. Hát arra emlékszel-e, kérdeztem, hogy még a háborúba is el kell vinnünk, azt mondtuk,¹⁴ és pedig hogy lóhátról szemléljék, és a hol biztos a helyök, oda közel állítanunk a gyermekeket, s vért izleltetnünk meg velök, mint a kölyök vadászkutyákkal? Emlékezem, felelte ő rá. És a ki, folytattam, ezekben az összes dolgokban, a fáradalmakban, a megtanulandókban és a veszedelmekben mindig a legislegügyesebbnek mutatkozik, azt egy bizonyos számcsoportba besoroznunk. Melyik életévében? kérdezte ő ekkor. Hát a B mikor az ő köteles testgyakorlatai alól felszabadul, feleltem én neki. Mert ez az az idő, már akár két, akár három évig tart is, a mikor más egyébbel lehetetlen foglalkoznia. A bágyadság és az álmoság ugyanis ellensége a tanulásnak; azután meg ez az egyik és nem a legkisebb próbája annak, hogy kiki milyennek mutatkozik a testgyakorlatokban. Már hogyne? szólt ő erre. Ez után az idő után aztán, mondtam én tovább, azok a húszévesekből kiválasztottak nagyobb tiszteletben fognak a többieknél részesülni s az ő számukra mindazokat a megtanulnivalókat, a melyek nekik C mint gyermekeknek neveltetésök alkalmával minden össze-

οἰκειότητος ἀλλήλων τῶν μαθημάτων καὶ τῆς τοῦ ὄντος φύσεως. Μόνη γοῦν, εἶπεν, ἡ τοιαύτη μάθησις βέβαιος ἐν οἷς ἂν ἐγγένηται. Καὶ μεγίστη γε, ἣν δ' ἐγώ, πείρα διαλεκτικῆς φύσεως καὶ μὴ ὁ μὲν γὰρ συνοπτικός διαλεκτικός, ὁ δὲ μὴ οὐ. **Ε**υνοίομαι, **D** ἡ δ' ὅς. Ταῦτα τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, δεήσει σε ἐπισκοποῦντα, οἳ ἂν μάλιστα τοιοῦτοι ἐν αὐτοῖς ᾧσι καὶ μόνιμοι μὲν ἐν μαθήμασι, μόνιμοι δ' ἐν πολέμῳ καὶ τοῖς ἄλλοις νομίμοις, τούτους αὖ, ἐπειδὴν τὰ τριάκοντα ἔτη ἐκβαίνωσιν, ἐκ τῶν προκρίτων προκρινάμενον εἰς μείζους τε τιμὰς καθιστάναι καὶ σκοπεῖν τῇ τοῦ διαλέγεσθαι δυνάμει βασανίζοντα, τίς ὁμμάτων καὶ τῆς ἄλλης αἰσθήσεως δυνατὸς μεθιέμενος ἐπ' αὐτὸ τὸ ὄν μετ' ἀληθείας ἵεναι. καὶ ἐνταῦθα δὴ πολλῆς φυλακῆς ἔργον, ᾧ **Ε**τάϊρε. Τί μάλιστα; ἡ δ' ὅς. Οὐκ ἐννοεῖς, ἣν δ' ἐγώ, τὸ νῦν περὶ τὸ διαλέγεσθαι κακὸν γιγνόμενον ὅσον γίγνεται; Τὸ ποῖον; ἔφη. Παρανομίας που, ἔφην ἐγώ, ἐμπίπλυνται. Καὶ μάλα, ἔφη. Θαυμαστὸν οὖν τι οἶσι, εἶπον, πάσχειν αὐτούς, καὶ οὐ ξυγγιγνώσκεις; **Π**ῃ μάλιστα; ἔφη. Οἶον, ἣν δ' ἐγώ, εἴ τις ὑποβολιμαῖος τραφεῖη ἐν πολλοῖς μὲν χρήμασι, πολλῷ δὲ καὶ **338** μεγάλῳ γένει καὶ κόλαξι πολλοῖς, ἀνὴρ δὲ γενόμενος αἰσθοίτο, ὅτι οὐ τούτων ἐστὶ τῶν φασκόντων γονέων, τοὺς δὲ τῷ ὄντι γεννήσαντας μὴ εὖροι, τοῦτον ἔχεις μαντεύσασθαι, πῶς ἂν διατεθεῖη πρὸς τε τοὺς κόλακας καὶ πρὸς τοὺς ὑποβαλομένους ἐν ἐκείνῳ τε τῷ χρόνῳ, ᾧ οὐκ ἤδει τὰ περὶ τῆς ὑποβολῆς,

függés nélkül jutottak, most az ismeretek egymás közötti rokonságának és a lét természetének áttekinthető rendszerévé kell alakítani. Már legalább, jegyezte meg ő erre, egyesegyedül csak az ilyen ismeret marad meg szilárdan, a kiben egyszer megalakult. Meg azután, mondom én, az ilyen a legnagyobb próbája a dialektikus és nem-dialektikus természetnek is; mert a rendszeresen áttekintő dialektikus, a rendszertelen pedig nem az. Osztozom a nézetedben, válaszolta ő rá. Erre kell tehát ügyelned most már, fejtettem tovább, és a kik leginkább ilyenek közöttük, kitar- **D** tóak a tanulásban s kitartóak a háborúban is, meg más egyéb, törvény megszabta dolgokban is, ezeket ismét, mikor tullépnek a harminc esztendőn, kiválasztod a kiválasztottak közül, a tiszteletnek még magasabb polcaira emeled s a dialektika erejével vizsgálgatva kifürkészed, melyikőjük képes a látása és a többi érzékszerve alól felszabadulva az igazságnak segítségével magához a valóságos léthez tova hatolni. S itt van most már nagy elővigyázatra szükség, barátom. S legfőképpen miért? kérdezte ő. Hát nem veszed **E** észre, mondtam én, hogy milyen nagy az a baj, a mely most a dialektikával jár? Már melyik? kérdé ő ekkor. Hogy törvényellenes érzéssel vannak tele, feleltem én rá. De nagyon is, jegyezte meg ő erre. Tehát valami csudálatos dolog éri őket, azt hiszed, kérdem tőle, és nem bocsájtod meg nekik? Sajátképpen milyen úton-módon? tudakolta ő erre. Hát például, válaszolom én, ha valaki mint fattyúgyerek nagy vagyonban, kiterjedt és előkelő nemzet-ségben, sok tányérnyaló közt nőne fel s csak a mikor fér- **538** fiuvá lett, venné észre, hogy nem azoknak a gyermeke, a kik magukat szüleinek mondják, az ő valóságos szüleit azonban nem találná, meg tudnád-e sejdíteni róla, hogy milyen érzülettel viseltetik ez majd a tányérnyalók és az ő alácsempészői irányában abban az időben is, a mikor az

καὶ ἐν ᾧ αὐτὸ ἤδῃ; ἢ βούλει ἐμοῦ μαντευομένου ἀκοῦσαι;
 Βούλομαι, ἔφη.

XVII. Μαντεύομαι τοίνυν, εἶπον, μᾶλλον αὐτὸν τιμᾶν ἂν
B τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἄλλους οἰκείους δοκοῦντας
 ἢ τοὺς κολακεύοντας, καὶ ἦττον μὲν ἂν περιδεῖν ἐνδεεῖς τινός,
 ἦττον δὲ παράνομόν τι δρᾶσαι ἢ εἰπεῖν εἰς αὐτούς, ἦττον δὲ
 ἀπειθεῖν τὰ μεγάλα ἐκείνοις ἢ τοῖς κόλαξιν, ἐν ᾧ χρόνῳ τὸ
 ἀληθὲς μὴ εἰδείη. Εἰκός, ἔφη. Αἰσθόμενον τοίνυν τὸ ὄν
 μαντεύομαι αὐτὸν κερὶ μὲν τούτους ἀνεῖναι ἂν τὸ τιμᾶν τε καὶ
 σπουδάζειν, περὶ δὲ τοὺς κόλακας ἐπιτεῖναι, καὶ πείθεσθαι τε
C αὐτοῖς διαφερόντως ἢ πρότερον καὶ ζῆν ἂν ἤδη κατ' ἐκείνους,
 ξυνόντα αὐτοῖς ἀπαρακαλύπτως, πατρὸς δὲ ἐκείνου καὶ τῶν
 ἄλλων ποιουμένων οἰκείων, εἰ μὴ πάνυ εἴη φύσει ἐπιεικής, μέλειν
 τὸ μηδέν. Πάντ', ἔφη, λέγεις οἶά περ ἂν γένοιτο. ἀλλὰ πῇ
 πρὸς τοὺς ἀπτομένους τῶν λόγων αὕτη φέρει ἢ εἰκὼν; Τῇδε.
 ἔστι που ἡμῖν δόγματα ἐκ παίδων περὶ δικαίων καὶ καλῶν, ἐν
 οἷς ἐκτεθράμμεθα ὥσπερ ὑπὸ γονεῦσι, πειθαρχοῦντές τε καὶ
D τιμῶντες αὐτά. Ἔστι γάρ. Οὐκοῦν καὶ ἄλλα ἐναντία τούτων
 ἐπιτηδεύματα ἡδονὰς ἔχοντα, ἃ κολακεύει μὲν ἡμῶν τὴν ψυχὴν
 καὶ ἔλκει ἐφ' αὐτά, πείθει δ' οὐ, τοὺς καὶ ὀπιοῦν μετρίους·
 ἀλλ' ἐκεῖνα τιμῶσι τὰ πάτρια καὶ ἐκείνοις πειθαρχοῦσιν. Ἔστι
 ταῦτα. Τί οὖν; ἦν δ' ἐγὼ ὅταν τὸν οὕτως ἔχοντα ἐλθὼν ἐρώ-
 τημα ἔρηται, τί ἐστι τὸ καλόν, καὶ ἀποκριναμένου, ὃ τοῦ νομο-

alácsempészség dolgait még nem tudja, és abban is, a mikor viszont tudja? Vagy meg akarod-e hallgatni az én sejtelseimet? Meg akarom, volt az ő válasza erre.

XVII. Én tehát azt sejttem most már, folytattam, hogy inkább tisztelné az atyját, anyját és az ő többi vélt rokonait, mint a tányérnyalókat, kevésbbé nézné nyugodtan, ha szükségök volna valamire, kevésbbé tenne vagy mondana valami törvényellenes dolgot ellenök s nagy dolgokban kevésbbé engedetlenkedne nekik, mint a tányérnyalóknak, már t. i. abban az időben, a mikor még nem sejtene az igazságot. Természetesen, mondotta ő rá. De ha már észrevette a valót, akkor viszont azt sejttem, hogy enged majd velök szemben a tiszteletből és buzgólkodásból, a tányérnyalókkal szemben pedig fokozza, máskülönbül engedelmeskedik nekik, mint azelőtt, sőt élni már ő szerintök él, ott van velök minden C titkolódzás nélkül, arra az apjára, meg az ő többi állítólagos rokonaira pedig, ha nem volna természettől oly kiméletes, éppenséggel rájok se hederítene. Épp úgy mondasz el mindent, felelte ő erre, mint a hogy megtörténne. De miféle vonatkozásban van ez a hasonlat azokkal, a kik a fogalmak vizsgálatával foglalkoznak? Ebben: már gyermekkorunktól fogva vannak véleményeink az igazságosról és a szépről, a melyekben, mint akár szüleink vezetése alatt, felnevekedtünk, engedelmeskedve nekik, meg tisztelve is őket. Persze, hogy vannak. S így azután vannak más övelök ellenkező D és gyönyörélvezetekkel járó szokásaink is, a melyek hízelegnek a lelkünknek és magukhoz csalogatják, de a kik csak valamicskét is mértékletesek, azokat nem tudják elcsábítani, ezek tiszteletben tartják amaz atyai nézeteket s engedelmeskednek nekik. Úgy van. És most, okoskodtam tovább, ha egy olyanhoz, a kivel így áll a dolog, jön egy kérdés s megkérdi tőle, hogy mi a szép, ő meg azt feleli rá, a mit a törvényhozótól hallott s erre megcáfolja őt a

θέτου ἤκουεν, ἐξελέγχῃ ὁ λόγος, καὶ πολλάκις καὶ πολλαχῇ
Ε ἐλέγχων εἰς δόξαν καταβάλλῃ, ὡς τοῦτο οὐδὲν μᾶλλον καλὸν ἢ
αἰσχρὸν, καὶ περὶ δικαίου ὡσαύτως καὶ ἀγαθοῦ καὶ ἂ μάλιστα
ἦγεν ἐν τιμῇ, μετὰ τοῦτο τί οἶει ποιήσῃ αὐτὸν πρὸς αὐτὰ
τιμῆς τε πέρι καὶ πειθαρχίας; Ἀνάγκη, ἔφη, μήτε τιμᾶν ἔτι
ὁμοίως μήτε πείθεσθαι. Ὅταν οὖν, ἦν δ' ἐγώ, μήτε ταῦτα
ἡγῆται τίμια καὶ οἰκεῖα, ὥσπερ πρὸ τοῦ, τά τε ἀληθῆ μὴ
539 εὐρίσκη, ἔστι πρὸς ὅποιον βίον ἄλλον ἢ τὸν κολακεύοντα εἰκό-
τως προσχωρήσεται; Οὐκ ἔστιν, ἔφη. Παράνομος δὴ, οἶμαι,
δόξει γεγονέναι ἐκ νομιμοῦ. Ἀνάγκη. Οὐκοῦν, ἔφην, εἰκὸς τὸ
πάθος τῶν οὕτω λόγων ἀπτομένων καί, ὃ ἄρτι ἔλεγον, πολλῆς
συγγνώμης ἄξιον; Καὶ ἐλέου γ', ἔφη. Οὐκοῦν ἵνα μὴ γίγνηται
ὁ ἔλεος οὗτος περὶ τοὺς τριακοντούτας σοι, εὐλαβουμένῳ παντὶ
τρόπῳ τῶν λόγων ἀπτέον; Καὶ μάλ', ἦ δ' ὅς. Ἄρ' οὖν οὐ μία
Β μὲν εὐλάβεια αὕτη συχνή, τὸ μὴ νέους ὄντας αὐτῶν γεύεσθαι;
οἶμαι γάρ σε οὐ λεληθέναι, ὅτι οἱ μεираκίσκοι, ὅταν τὸ πρῶ-
τον λόγων γεύωνται, ὡς παιδιᾷ αὐτοῖς καταχρῶνται, ἀεὶ εἰς
ἀντιλογίαν χρώμενοι, καὶ μιμούμενοι τοὺς ἐξελέγχοντας αὐτοὶ
ἄλλους ἐλέγχουσι, χαίροντες ὥσπερ σκυλάκια τῷ ἔλκειν τε καὶ
σπαράττειν τῷ λόγῳ τοὺς πλησίον ἀεὶ. Ὑπερφυῶς μὲν οὖν,
ἔφη. Οὐκοῦν ὅταν δὴ πολλοὺς μὲν αὐτοὶ ἐλέγξωσιν, ὑπὸ πολ-
Γ λῶν δὲ ἐλεγχθῶσι, σφόδρα καὶ ταχὺ ἐμπίπτουσιν εἰς τὸ μηδὲν
ἡγεῖσθαι ὥνπερ πρότερον· καὶ ἐκ τούτων δὴ αὐτοὶ τε καὶ τὸ

fogalmi vizsgálat és gyakrabban, meg sokféleképpen megcáfolva arra a nézetre bírja, hogy ez ugyan épp annyira E szép, mint rút, s ugyanígy van a dolog az igazságossal is, a jóval is és mindazzal, a mit csak tiszteletben tartott: akkor aztán, mit gondolsz, hogyan fogja velök szemben viselni magát a tiszteletnek és engedelmességnek a dolgában? Szükségképpen se tisztelni nem tiszteli őket úgy többé, felelte ő rá, se nem engedelmeskedik nekik. Ha tehát már, folytattam, se tiszteletre méltóknak, se rokonainak nem tartja őket, mint előbb tette, az igazat pedig meg nem találja, akkor adhatja-e más egyéb valamilyen életre magát, mint valószínűleg arra, a mely hizeleg neki? Nem adhatja, volt az ő felelete rá. Úgy látszik tehát majd, azt hiszem, hogy törvényellenessé lett a törvényesből. Szükségképpen. Így tehát, beszéltem tovább, természetes dolog a fogalmak vizsgálgatásával ilyképp foglalkozóknak az átváltozása és a mint az előbb mondtam, nagy elnézésre érdemes? Sőt bizony száanalomra is, tette ő hozzá. Hogy tehát ez a száanalom a te harmincesztendőseid mellett be ne következzen, mindenképpen nagy óvatossággal kell a fogalmak vizsgálatával foglalkozniok? Még pedig nagyon is, adta ő feleletül. S vajjon ez az egy maga is nem nagy óvatosság-e most már, hogy B ne mint gyerekekemberek kóستolgassanak bele? Mert azt hiszem, nem kerülte el a figyelmedet, hogy a gyerkőcnépség, mikor először kóستol bele a fogalmak vizsgálgatásába, úgy használja, mint játékszert, örökké csak ellenvetésre él vele s azt, a ki őt megcáfolja, utánozva maga másokat cáfolgat s mint a hogy a kölyök-kutyák, örömet találja abban, hogy a közelében levőket okoskodásával egyre huzogatja és ráncigálgatja. Mértéken felül is, jegyezte meg ő rá. Így azután, mikor már ők is sokakat megcáfoltak, meg őket is sokan megcáfolták, nagy hirtelen oda jutnak, hogy semmit C se hisznek abból, a mit előbb hittek s ezért állnak most

ὅλον φιλοσοφίας περί εἰς τοὺς ἄλλους διαβέβληνται. Ἀληθέστατα, ἔφη. Ὁ δὲ δὴ πρεσβύτερος, ἣν δ' ἐγώ, τῆς μὲν τοιαύτης μανίας οὐκ ἂν ἐθέλοι μετέχειν, τὸν δὲ διαλέγεσθαι ἐθέλοντα καὶ σκοπεῖν τάληθές μᾶλλον μιμήσεται ἢ τὸν παιδίας χάριν παίζοντα καὶ ἀντιλέγοντα, καὶ αὐτός τε μετριώτερος ἔσται.

Δ καὶ τὸ ἐπιτήδευμα τιμιώτερον ἀντὶ ἀτιμοτέρου ποιήσει. Ὅρθως, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ τὰ προειρημένα τούτου ἐπ' εὐλαβείᾳ πάντα προείρηται, τὸ τὰς φύσεις κοσμίους εἶναι καὶ στασίμους, οἷς τις μεταδώσει τῶν λόγων, καὶ μὴ ὥς νῦν ὁ τυχὼν καὶ οὐδὲν προσήκων ἔρχεται ἐν' αὐτό; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

ΧVIII. Ἀρκεῖ δὴ ἐπὶ λόγων μεταλήψει μεῖναι ἐνδελεχῶς καὶ ξυντόνως, μηδὲν ἄλλο πράττοντι, ἀλλ' ἀντιστρόφως γυμναζομένῳ τοῖς περὶ τὸ σῶμα γυμνασίοις, ἔτη διπλάσια ἢ τότε;

Ε Ἐξ, ἔφη, ἢ τέτταρα λέγεις; Ἀμέλει, εἶπον, πέντε θές. μετὰ γὰρ τοῦτο καταβιβαστέοι ἔσονται σοι εἰς τὸ σπήλαιον πάλιν ἐκεῖνο, καὶ ἀναγκαστέοι ἀρχειν τὰ τε περὶ τὸν πόλεμον καὶ ὅσαι νέων ἀρχαί, ἵνα μὴρ' ἐμπειρία ὑστερῶσι τῶν ἄλλων· καὶ

540 ἔτι καὶ ἐν τούτοις βασανιστέοι, εἰ ἐμμενοῦσιν ἐλκόμενοι πανταχόσε ἢ τι καὶ παρακινήσουσιν. Χρόνον δέ, ἢ δ' ὅς, πόσον τοῦτον τίθης; Πεντεκαίδεκα ἔτη, ἣν δ' ἐγώ. γενομένων δὲ πεντηκοντούτων τοὺς διασωθέντας καὶ ἀριστεύσαντας πάντα πάντῃ ἐν ἔργοις τε καὶ ἐπιστήμας πρὸς τέλος ἤδη ἀκτέον, καὶ ἀναγκαστέον ἀνακλίναντας τὴν τῆς ψυχῆς αὐγὴν εἰς αὐτὸ ἀπο-

már ők maguk is, meg a bölcseségszeretetnek egész ügye-
dolga is a többieknél oly rossz hírben. Való igaz, jegyezte
meg ő erre. De az öregebbje már, folytattam, nem szívesen
vesz részt az efféle esztelenkedésben; örömeőbb utánoz-
gatja azt, a kinek a fogalom nyomozásában és az igazság
vizsgálgatásában telik kedve, mint azt, a ki csak a tréfa
kedvéért tréfálgozik és tesz ellenvetéseket s így azután ő
maga is mérsékeltebbé lesz, meg a foglalkozásának is becsü- **D**
letet szerez a lenézés helyett. Helyesen mondod, szólt ő.
Így hát azt is, a mit ezelőtt mondtunk, mind csak elő-
vigyázatból mondtuk, hogy csak az illedelmes és állhatatos
természetűek legyenek azok, a kiket a fogalmak vizsgálatá-
ban részesít az ember és ne mint most csak úgy akárkifia
és a kinek semmi ügye-köze hozzá, próbálgassa. Minden-
esetre, volt az ő válasza erre.

XVIII. Elegendő-e most már a fogalmak fejtegetése
mellett szakadatlanul és megfeszített erővel kitartani, ha
semmi mást nem tesz az ember, mint hogy a testgyakor-
latoknak ellentétjeképpen kétszer annyi évig gyakorolja
magát, mint akkor. Hatot, vagy négyet mondasz, úgy-e? **E**
kérdé ő erre. Nem bánom, ha ötöt veszel is, feleltem én rá.
Mert ez után ismét abba a barlangba kell őket lehelyezned
s rá kényszerítened, hogy a hadügy terén, meg a hány
hivatal csak való az ifjaknak, tisztségeket vállaljanak, hogy
tapasztalat dolgában se álljanak hátrább a többieknél; sőt
még ezekben is próbára kell tenni őket, hogy még ha **540**
mindenfelé huzzák-vonják is, szilárdan kitartanak-e, vagy
helyökből, ha csak egy kicsikét is, de kimozdulnak. Ezt az
időt pedig, kérdezte ő ekkor, ugyan mennyire szabad?
Tizenöt esztendőre, válaszoltam én neki. Mikor pedig ötven-
esztendősek lettek, akkor azokat, a kik véges-végig jól tar-
tották magukat s mindenben és mindenütt, a foglalkozások-
ban is, a tudományokban is kitüntek, már a végcélig kell

βλέψαι τὸ πᾶσι φῶς παρέχον, καὶ ἰδόντας τὸ ἀγαθὸν αὐτό,
 παραδείγματι χρωμένους ἐκείνῳ, καὶ πόλιν καὶ ἰδιώτας καὶ
Β ἑαυτοὺς κοσμεῖν τὸν ἐπίλοιπον βίον ἐν μέρει ἐκάστους, τὸ μὲν
 πολὺ πρὸς φιλοσοφίᾳ διατρίβοντας, ὅταν δὲ τὸ μέρος ἦκη, πρὸς
 πολιτικοῖς ἐπιταλαιπωροῦντας καὶ ἄρχοντας ἐκάστους τῆς πό-
 λεως ἕνεκα, οὐχ ὥς καλόν τι ἀλλ' ὥς ἀναγκαῖον πράττοντας,
 καὶ οὕτως ἄλλους ἀεὶ παιδεύσαντας τοιούτους, ἀντικαταλιπόντας
 τῆς πόλεως φύλακας, εἰς μακάρων νήσους ἀπιόντας οἰκεῖν·
Γ μνημεῖα δ' αὐτοῖς καὶ θυσίας τὴν πόλιν δημοσίᾳ ποιεῖν, ἐὰν
 καὶ ἡ Πυθία ξυναναιρῇ, ὥς δαίμοσιν, εἰ δὲ μὴ, ὥς εὐδαίμοσί
 τε καὶ θείοις. Παγκάλους, ἔφη, τοὺς ἄρχοντας, ὧ Σώκρατες,
 ὥσπερ ἀνδριαντοποιὸς ἀπείργασαι. Καὶ τὰς ἀρχούσας γε, ἣν
 δ' ἐγώ, ὧ Γλαύκων. μηδὲν γάρ τι οἴου με περὶ ἀνδρῶν εἰρη-
 κέναι μᾶλλον ἢ εἶρηκα ἢ περὶ γυναικῶν, ὅσαι ἂν αὐτῶν ἱκαναὶ
 τὰς φύσεις ἐγγίγνωνται. Ὅρθῳς, ἔφη, εἴπερ ἴσα γε πάντα τοῖς
 ἀνδράσι κοινωνήσουσιν, ὥς διήλθομεν. Τί οὖν; ἔφην· ξυγχο-
Δ ρεῖτε περὶ τῆς πόλεως τε καὶ πολιτείας μὴ παντάπασιν ἡμᾶς
 εὐχὰς εἰρηκέναι, ἀλλὰ χαλεπὰ μὲν, δυνατὰ δέ πη, καὶ οὐκ
 ἄλλη ἢ εἴρηται, ὅταν οἱ ὥς ἀληθῶς φιλόσοφοι δυνάσται, ἢ
 πλείους ἢ εἷς, ἐν πόλει γενόμενοι τῶν μὲν νῦν τιμῶν καταφρο-
 νήσωσιν, ἡγησάμενοι ἀνελευθέρους εἶναι καὶ οὐδενὸς ἀξίας, τὸ
Ε δὲ ὀρθὸν περὶ πλείστου ποιησάμενοι καὶ τὰς ἀπὸ τούτου τιμᾶς,

segíteni s rákényszeríteni, hogy lelkök szemét felfelé irányítva a mindeneket fénynyel elárasztóra pillantsanak s ha a jót magát megnézték, őt követendő például használva az államot is, egyes polgártársaikat is, meg önmagukat is a B még hátralevő életükön keresztül sorban mindnyájan megfelelően elrendezzék s idejük legnagyobb részét a bölcseségszeretetnek áldozva mikor a sor rájuk kerül, fejüket mindnyájan az államügyekkel való foglalkozásra adják, az állam érdekében hivatalt vállaljanak, nem azért, mintha valami szép dolgot, hanem csak mert szükségeset tesznek vele és a mikor így másokat is mindig olyanokká neveltek s maguk helyett az állam öreiül hagytak, akkor aztán elmehetnek a boldogok szigetére s ott lakhatnak; az állam pedig, ha a C Pythia is így határozza, nyilvánosan emlékoszlopokat állít és áldozatokat mutat be nekik, mint isteni lényeknek, vagy ha nem, hát mint boldogoknak és szenteknek. Akárcsak egy szobrász, jegyzé meg ő erre, oly remekül kialakítottad, édes Sokrates, az uralkodókat. Sőt még az uralkodó asszonyokat is, édes Glaukon, tettem én hozzá. Mert ne gondold, hogy csak valamieskével is inkább mondtam a férfiakról, a mit mondtam, mint a nőkről, már t. i. a kik természetükre nézve rátermetteknek születnek közülük. Helyes, jegyezte meg ő erre, ha már máskülönben is mindenből egyformán kell a férfiakkal a részöket kivenniök, a mint kifejtettük. Hát aztán, kérdeztem tovább, megengeditek-e azt is, D hogy egyáltalán nem csak jámbor óhajítás az, a mit az államról és az alkotmányról mondtunk, hanem ha nagynehezen is, de valahogy mégis csak megvalósítható dolog, még pedig csakis úgy, a hogy mondtuk, ha ugyanis valósággal bölcseségszerető uralkodók, már akár többen, akár csak egy, születnek az államban és megvetik ezeket a mai méltóságokat, mert szolgalelkűeknek és értékteleneknek tartják, a jogos dolgot azonban és a belőle eredő méltósá-E

μέγιστον δὲ καὶ ἀναγκαιότατον τὸ δίκαιον, καὶ τούτῳ δὴ ὑπηρε-
 τοῦντές τε καὶ αὖξοντες αὐτὸ διασκευωρήσονται τὴν ἑαυτῶν
 πόλιν; Πῶς; ἔφη. Ὅσοι μὲν ἄν, ἣν δ' ἐγώ, πρεσβύτεροι τυγ-
 541 χάνωσι δεκετῶν ἐν τῇ πόλει, πάντας ἐκπέμφωσιν εἰς τοὺς ἀγροὺς,
 τοὺς δὲ παῖδας αὐτῶν παραλαβόντες ἐκτὸς τῶν νῦν ἡθῶν, ἀ
 καὶ οἱ γονῆς ἔχουσι, θρέφονται ἐν τοῖς σφετέροις τρόποις καὶ
 νόμοις, οἷσιν οἷοις διεληλύθαμεν τότε· καὶ οὕτω τάχιστα τε
 καὶ ῥᾶστα πόλιν τε καὶ πολιτείαν, ἣν ἐλέγομεν, καταστάσαν
 αὐτὴν τε εὐδαιμονήσειν καὶ τὸ ἔθνος, ἐν ᾧ ἂν ἐγγένηται, πλεῖστα
 B ὀνήσειν; Πολύ γ', ἔφη· καὶ ὥς ἂν γένοιτο, εἴπερ ποτὲ γίγνοιτο,
 δοκεῖς μοι, ὦ Σώκρατες, εὖ εἰρηκέναι. Οὐκοῦν ἄδην ἤδη, εἶπον
 ἐγώ, ἔχουσιν ἡμῖν οἱ λόγοι περὶ τε τῆς πόλεως ταύτης καὶ τοῦ
 ὁμοίου ταύτῃ ἀνδρός; δῆλος γάρ που καὶ οὗτος, οἷον φήσομεν
 δεῖν αὐτὸν εἶναι. Δῆλος, ἔφη· καὶ ὅπερ ἐρωτᾷς, δοκεῖ μοι
 τέλος ἔχειν.

H.

543 I. Εἶεν· ταῦτα μὲν δὴ ὡμολόγηται, ὦ Γλαῦκων, τῇ μελλούσῃ
 ἄκρως οἰκεῖν πόλει κοινὰς μὲν γυναῖκας, κοινούς δὲ παῖδας
 εἶναι καὶ πᾶσαν παιδείαν, ὡσαύτως δὲ τὰ ἐπιτηδεύματα κοινὰ
 ἐν πολέμῳ τε καὶ εἰρήνῃ, βασιλέας δὲ αὐτῶν εἶναι τοὺς ἐν
 φιλοσοφίᾳ τε καὶ πρὸς τὸν πόλεμον γεγονότας ἀρίστους. Ὁμο-
 B λόγηται, ἔφη. Καὶ μὴν καὶ τάδε ξυνεχωρήσαμεν, ὥς, ὅταν δὴ
 καταστῶσιν οἱ ἄρχοντες, ἄγοντες τοὺς στρατιώτας κατοικιοῦσιν

gokat igen sokra becsülik, de legfontosabbnak és legszükségesebbnek az igazságot tartják s ennek szolgálva és ezt növelve rendezik be a saját államukat. Hogyan? kérdezte ő. Ha azokat, mondtam, a kik tizesztendőseknél öregebbek⁵⁴¹ az államban, mind a vidékre küldik ki, gyermekeiket pedig magukhoz veszik s eltérően a mostani erkölcsöktől, a melyekkel szüleik is bírnak, a saját szokásaik és törvényeik szerint nevelik. Ezek pedig olyanok, a milyeneknek akkor fejtegettük. És így lesz a leggyorsabban és a legkönnyebben az állam is, meg az alkotmány is, a melyről szóltunk, berendezve mind maga boldoggá, mind pedig azt a népet is, a melynél megvalósul, szerencséssé teszi a legnagyobb mértékben. A legislegnagyobb mértékben, tette ő hozzá. És hogy B miként valósul meg, ha ugyan megvalósul valaha, azt, úgy látszik, találóan kifejtetted, édes Sokrates. Így tehát már, szóltam én, eléggé kimerítő a beszédünk erről az államról és a hozzá hasonló férfiúról? Mert világos talán ime már ez is, milyennek mondjuk majd, hogy lennie kell neki. Világos, felelte ő rá; s ezzel, úgy látszik, vége is van annak, a mit kérdezhetsz.

NYOLCADIK KÖNYV.

I. Helyes; abban tehát már megegyeztünk, édes Glaukon,⁵⁴³ hogy az olyan államban, a mely tökéletesen akarja magát berendezni, közöseknek kell a nőknek lenniök, közöseknek a gyermekeknek és az egész nevelésnek s épp így közöseknek a háborúban és a békében való foglalkozásoknak is, királyaiknak pedig azoknak kell lenniök, a kik bölcseségszeretetben, a háború dolgát tekintve pedig a legderekből nevelésben nőttek fel. Megegyeztünk, felelte ő rá. Meg azután bizonyára egyetértünk abban is, hogy mihelyt elfog-B lalják hivatalukat az uralkodók, viszik a harcosokat s

εἰς οἰκήσεις οἷας προείπομεν, ἴδιον μὲν οὐδὲν οὐδενὶ ἐχούσας, κοινὰς δὲ πᾶσι· πρὸς δὲ ταῖς τοιαύταις οἰκήσεσι καὶ τὰς κτήσεις, εἰ μνημονεύεις, διωμολογησάμενά που οἶαι ἔσονται αὐτοῖς. Ἀλλὰ μνημονεύω, ἔφη, ὅτι γε οὐδὲν οὐδένα ὥρμεθα δεῖν κεκτῆσθαι ὧν νῦν οἱ ἄλλοι, ὥσπερ δὲ ἀθλητὰς τε πολέμου καὶ φύ-
Κλακας, μισθὸν τῆς φυλακῆς δεχομένους εἰς ἐνιαυτὸν τὴν εἰς ταῦτα τροφήν παρὰ τῶν ἄλλων, αὐτῶν τε δεῖν καὶ τῆς ἄλλης πόλεως ἐπιμελεῖσθαι. Ὅρθως, ἔφην, λέγεις. ἀλλ' ἄγε, ἐπειδὴ τοῦτ' ἀπετελέσαμεν, ἀναμνησθῶμεν, πόθεν δεῦρο ἐξετραπόμεθα, ἵνα πάλιν τὴν αὐτὴν ἴωμεν. Οὐ χαλεπὸν, ἔφη. σχεδὸν γάρ,
Δκαθάπερ νῦν, ὡς διεληλυθὼς περὶ τῆς πόλεως τοὺς λόγους ἐποιοῦ λέγων, ὡς ἀγαθὴν μὲν τὴν τοιαύτην, οἷαν τότε διήλθες, τιθείης πόλιν, καὶ ἄνδρα τὸν ἐκείνῃ ὅμοιον, καὶ ταῦτα, ὡς ἔοικας, καλλίῳ ἔτι ἔχων εἰπεῖν πόλιν τε καὶ ἄνδρα· ἀλλ' οὖν
544 δὴ τὰς ἄλλας ἡμαρτημένας ἔλεγες, εἰ αὕτη ὀρθή. τῶν δὲ λοιπῶν πολιτειῶν ἔφησθα, ὡς μνημονεύω, τέτταρα εἶδη εἶναι, ὧν καὶ πέρι λόγον ἄξιον εἶη ἔχειν καὶ ἰδεῖν αὐτῶν τὰ ἁμαρτήματα καὶ τοὺς ἐκείναις αὐτῶν ὁμοίους, ἵνα πάντας αὐτοὺς ἰδόντες καὶ ὁμολογησάμενοι τὸν ἄριστον καὶ τὸν κάκιστον ἄνδρα ἐπισκεψάμεθα, εἰ ὁ ἄριστος εὐδαιμονέστατος καὶ ὁ κάκιστος ἀθλιώτατος ἢ ἄλλως ἔχοι· καὶ ἐμοῦ ἐρομένου, τίνας λέγοις τὰς τέ-
Βταρας πολιτείας, ἐν τούτῳ ὑπέλαβε Πολέμαρχος τε καὶ Ἀδείμαντος, καὶ οὕτω δὴ σὺ ἀνπλαβὼν τὸν λόγον δεῦρ' ἀφίξει.

elszállásolják a lakásokba, a melyekben, a mint előbb leirtuk, senkinek semmiféle magántulajdona nincsen, hanem közösek valamennyiökkel; s ezeken a lakásokon kívül, ha emlékszel reá, még a birtokokat is megbeszéltük, hogy milyenek is legyenek hát náluk. Persze, hogy emlékszem, szólt ő, hogy senkinek sem szabad semmi olyas vagonnal bírnia, a milyennel most a többiek, ez volt a véleményünk, C hanem mint bajvívóknak a háborúban és öröknek örökösök jutalmául évenként kell az erre a célra szükséges táplálékot a többiektől elfogadniok s így kell önmagukról és az állam többi részéről gondoskodniok. Helyesen mondd, feleltem én rá. De rajta, miután már ezzel készen vagyunk, idézzük fel emlékezetünkben, hogy honnan is tévedtünk ide, hogy újra az eredeti útra térjünk. Ez nem nehéz, mondotta ő rá. Mert körülbelül így beszéltél akkor is, mint most, t. i. oly nagyon meghányva-vetve adtad a szót az államról s azt D mondottad, hogy az olyan államot, a minőnek akkor leirtad, jónak állítod oda és jónak a hozzá hasonló férfiút is, holott pedig, úgy látszott, hogy egy még szebb államot és férfiút is tudtál volna említeni; de hát mégis a többieket, ha ez ⁵⁴⁴ maga az igazi, elhibázottaknak állítottad. A többi államokról nevezetesen, a mennyire emlékezem, azt mondottad, hogy négy fajtájuk van s érdemes volna bírnunk a fogalmukkal s látnunk a hibáikat, meg viszont a hozzájuk hasonló férfiakat, hogy, ha valamennyiöket megvizsgáltuk s a legjobb meg a legrosszabb férfiút is egyetértően megállapítottuk, megvizsgálhassuk, hogy vajjon a legjobb a legboldogabb, a legrosszabb pedig a legszerencsétlenebb-e, vagy más egyébként áll a dolog. S a mikor én azt kérdeztem, hogy melyiket is mondd hát ennek a négy államnak, épp akkor vágott bele Polemarchos meg Adeimantos, s így B vetted aztán te fel a szót és jutottál ide. Pontról pontra jól emlékszel rá, mondottam én. Mutasd meg hát, akár csak

Ὁρθότατα, εἶπον, ἐμνημόνευσας. Πάλιν τοίνυν, ὥσπερ παλαι-
 στής, τὴν αὐτὴν λαβὴν παρέχε, καὶ τὸ αὐτὸ ἐμοῦ ἐρομένου
 πειρῶ εἰπεῖν, ἅπερ τότε ἐμελλες λέγειν. Ἐάνπερ, ἣν δ' ἐγώ,
 δύνωμαι. Καὶ μὴν, ἣ δ' ὅς, ἐπιθυμῶ καὶ αὐτὸς ἀκοῦσαι, τί-
 Cνας ἔλεγες τὰς τέτταρας πολιτείας. Οὐ χαλεπῶς, ἣν δ' ἐγώ,
 ἀκούσει. εἰσὶ γὰρ ἃς λέγω, αἵτις καὶ ὀνόματα ἔχουσιν, ἣ τε
 ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπαινουμένη, ἣ Κρητικὴ τε καὶ Λακωνικὴ
 αὕτη· καὶ δευτέρα ἢ δευτέρως ἐπαινουμένη, καλουμένη δ' ὀλι-
 γαρχία, συχῶν γένουσα κακῶν πολιτεία· ἣ τε ταύτη διάφορος
 καὶ ἐφεξῆς γιγνομένη δημοκρατία, καὶ ἡ γενναία δὴ τυραννὶς
 καὶ [ἡ] πασῶν τούτων διαφέρουσα, τέταρτόν τε καὶ ἔσχατον
 D πόλεως νόσημα, ἣ τιχὰ ἄλλην ἔχεις ἰδέαν πολιτείας, ἥτις
 καὶ ἐν εἶδει διαφανεῖ τινὶ κεῖται; δυναστεία γὰρ καὶ ὠνηταὶ
 βασιλεῖαι καὶ τοιαῦταί τινες πολιτεῖαι μεταξύ τι τούτων πού
 εἰσιν, εὖροι δ' ἂν τις αὐτάς οὐκ ἐλάττους περὶ τοὺς βαρβάρους
 ἢ τοὺς Ἑλλήνας. Πολλαὶ γοῦν καὶ ἄτοποι, ἔφη, λέγονται.

II. Οἶσθ' οὖν, ἣν δ' ἐγώ, ὅτι καὶ ἀνθρώπων εἶδη τοσαῦτα
 ἀνάγκη τρόπων εἶναι, ὅσαπερ καὶ πολιτειῶν; ἢ οἶσι ἐκ δρυὸς
 E ποθεν ἢ ἐκ πέτρας τὰς πολιτείας γίνεσθαι, ἀλλ' οὐχὶ ἐκ τῶν
 ἡθῶν τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἃ ἂν ὥσπερ ῥέψαντα τάλλα ἐφελκύ-
 σῃται; Οὐδαμῶς ἔγωγ', ἔφη, ἄλλοθεν ἢ ἐντεῦθεν. Οὐκοῦν εἰ
 τὰ τῶν πόλεων πέντε, καὶ αἱ τῶν ἰδιωτῶν κατασκευαὶ τῆς ψυ-
 χῆς πέντε ἂν εἶεν. Τί μὴν; Τὸν μὲν δὴ τῇ ἀριστοκρατίᾳ
 545 ὅμοιον διεληλύθαμεν ἤδη, ὃν ἀγαθόν τε καὶ δίκαιον ὀρθῶς
 φαρμέν εἶναι. Διεληλύθαμεν. Ἄρ' οὖν τὸ μετὰ τοῦτο διιτέον

egy birkózó,¹ még egyszer ugyanazt a fogást és próbáld meg s mondd el ugyanarra a kérdésemre, a mit akkor akartál elmondani. Ha ugyan el tudom, feleltem én neki. És igazán égek a vágytól, szólt ő, hogy magam is halljam, hogy melyiket gondolod ennek a négy államnak. Minden nehézség nélkül hallhatod, mondtam én rá; mert a melyekre gondolok, azok, a melyeknek megvan már a nevök is, t. i. az a sokaktól magasztalt krétai, meg lakoniai maga és mint második és második helyen is dicsőített, az az úgynevezett oligarchia, az a megszámlálhatatlan sok bajjal telt állam, azután az az ő ellenlábasa és sorbeli tőszomszédja, a demokracia s utána az az előkelő s közölük mindnyájok közül kiemelkedő tyrannis, a negyedik és legvégső nyavalyája az államnak. Vagy tudsz még valami más fogalmát is az államnak, a mely valamilyen világos formában van meg? Mert rendi uralmak, adott és vett királyságok és másefféle alkotmányok vannak még közöttük s az idegenek közt épp úgy meglelheti őket az ember, mint a görögök közt. Már legalább sok és csudálatos efféléről esik említés, mondtotta ő rá.

II. S azt tudod-e most már, folytattam, hogy az emberek jellemeinek is szükségképpen ugyanannyi fajtájuk van, mint a mennyi az államoknak? Vagy azt hiszed, hogy az államok valahonnan a tölgyfából és a sziklából nőnek,² E nem pedig az államban élők erkölceiből, a melyek a többi dolgot, mint a mérlegben lebillenő súlyok, magukkal huzák. Soha se máshonnan biz' azok, felelte ő rá, mint csakis onnan. Ha tehát ötféle az állam, akkor az egyes emberek lelki alakulata is ötféle lesz. Már hogyne? Az aristokraciának a mását már ismertettük; joggal mondjuk őt jónak is,⁵⁴⁵ meg igazságosnak is. Ismertettük. Vajjon utána a rosszabbakat ismertessük-e most már, a becsület- és dicsőiségvágyó embert, azt a lakoniai államnak megfelelőt, aztán meg az

τοὺς χεῖρους, τὸν φιλόνεικόν τε καὶ φιλότιμον, κατὰ τὴν Λακωνικὴν ἐστῶτα πολιτείαν, καὶ ὀλιγαρχικὸν αὖ καὶ δημοκρατικὸν καὶ τὸν τυραννικόν, ἵνα τὸν ἀδικώτατον ἰδόντες ἀντιθῶμεν τῷ

Β δικαιοτάτῳ καὶ ἡμῖν τελέα ἢ σκέψις ἥ, πῶς ποτὲ ἢ ἄκρατος δικαιοσύνη πρὸς ἀδικίαν τὴν ἄκρατον ἔχει εὐδαιμονίας τε πέρι τοῦ ἔχοντος καὶ ἀθλιότητος, ἵνα ἡ Θρασυμάχῳ πειθόμενοι διώκωμεν ἀδικίαν ἢ τῷ νῦν προφαινομένῳ λόγῳ δικαιοσύνην; Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη, οὕτω ποιητέον. Ἄρ' οὖν, ὥσπερ ἡρξάμεθα ἐν ταῖς πολιτείαις πρότερον σκοπεῖν τὰ ἡθῆ ἢ ἐν τοῖς ἰδιώταις, ὥς ἐναργέστερον ὄν, καὶ νῦν οὕτω πρῶτον μὲν τὴν φιλότιμον σκεπτέον πολιτείαν· ὄνομα γὰρ οὐκ ἔχω λεγόμενον ἄλλο· ἢ τιμοκρατίαν ἢ τιμαρχίαν αὐτὴν κλητέον· πρὸς δὲ ταύτην τὸν **Γ** τοιοῦτον ἄνδρα σκεψόμεθα, ἔπειτα ὀλιγαρχίαν καὶ ἄνδρα ὀλιγαρχικόν, αὐθις δὲ εἰς δημοκρατίαν ἀποβλέψαντες θεασόμεθα ἄνδρα δημοκρατικόν, τὸ δὲ τέταρτον εἰς τυραννουμένην πόλιν ἐλθόντες καὶ ἰδόντες, πάλιν εἰς τυραννικὴν φυγὴν βλέποντες, πειρασόμεθα περὶ ὧν προῦθέμεθα ἱκανοὶ κριταὶ γενέσθαι; Κατὰ λόγον γέ τοι ἄν. ἔφη, οὕτω γίγνοιτο ἢ τε θέα καὶ ἡ κρίσις.

ΙΙΙ. Φέρε τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, πειρώμεθα λέγειν, τίνα τρόπον **Δ** τιμοκρατία γένοιτ' ἂν ἐξ ἀριστοκρατίας. ἢ τόδε μὲν ἀπλοῦν, ὅτι πᾶσα πολιτεία μεταβάλλει ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔχοντος τὰς ἀρχάς, ὅταν ἐν αὐτῷ τούτῳ στάσις ἐγγένηται· ὁμονοοῦντος δέ, καὶ πάνυ ὀλίγον ἦ, ἀδύνατον κινηθῆναι; Ἔστι γὰρ οὕτως. Πῶς οὖν δῆ, εἶπον, ὦ Γλαύκων, ἡ πόλις ἡμῖν κινηθήσεται, καὶ πῇ

oligarchikust, demokratikust és tirannikust, hogy így a legigazságtalanabbat látva, szembe állítsuk a legigazságosabbal s az legyen vizsgálódásunknak a végeredménye, hogy ugyan miképpen viszonylik hát a tiszta igazságosság a tiszta igazságtalansághoz birtokosának boldogsága és nyomorúsága tekintetében, hogy vagy Thrasymachosra hallgatva az igazságtalanságot nyomozzuk, vagy e most felmerülő okoskodásra az igazságosságot? Már mindenesetre hogy így kell cselekednünk, felelte ő erre. Vajjon tehát, miként eddig is, mert így világosabb volt, előbb az államokban kezdtük vizsgálgatni az erkölcsöket s nem az egyes emberekben, így most is először a dicsőségvágyó államot kellene talán megvizsgáljunk — s mert más egyéb divatos nevét nem tudok neki, tehát vagy timokraciának, vagy timarchiának kellene őt elneveznünk — vele szemben azután a hozzá hasonló férfit veszszük majd szemügyre, utána az oligarchiát s az oligarchikus férfit, aztán még a demokraciára vetvén pillantást, a demokratikus férfit nézzük meg majd, negyediknek pedig, a mikor a tirannikus államhoz jutottunk és őt is megvizsgáltuk, viszont a tirannikus lélekre vetünk úgy-e majd egy pillantást s megpróbáljuk, hogy méltó magyarázói legyünk mindannak, a mit magunk elé tűztünk? S bizony így, mondotta ő, igazán a maga rendje és módja szerint haladhat a szemlélődésünk és magyarázatunk.

III. Most hát rajta, folytattam, próbáljuk meg és döntsük el, mi módon lesz timokracia az aristokraciából. Vagy ez már egészen természetes, hogy minden állam magából az uralkodó rendből kiindulva változik meg, még pedig mikor viszálykodás támad ő benne magában; de ha egyetért, még ha oly igen kicsike is, lehetetlen, hogy meginogjon? Persze, hogy így van. Hát hogyan fog most már, édes Glaukon, kérdeztem, ez a mi államunk meginogni s milyen úton-módon lázadnak fel majd egymás ellen és maguk közt a

στασιάσουσιν οἱ ἐπίκουροι καὶ οἱ ἄρχοντες πρὸς ἀλλήλους τε καὶ πρὸς ἑαυτούς; ἢ βούλει, ὥσπερ Ὅμηρος, εὐχόμεθα ταῖς **Ε** Μούσαις εἰπεῖν ἡμῖν, ὅπως δὴ πρῶτον στάσις ἔμπεσε, καὶ φώμεν αὐτάς τραγικῶς ὡς πρὸς παιῖδας ἡμᾶς παιζούσας καὶ ἐρσχηλούσας, ὡς δὴ σπουδῇ λεγούσας, ὑψηλολογουμένας λέγειν;

546 Πῶς; Ὡδέ πως· χαλεπὸν μὲν κινήθῃναι πόλιν οὕτω ξυστᾶσαν· ἀλλ' ἐπεὶ γενομένῳ παντὶ φθορά ἐστίν, οὐδ' ἡ τοιαύτη ξύστασις τὸν ἅπαντα μενεῖ χρόνον, ἀλλὰ λυθήσεται· λύσις δὲ ἤδε. οὐ μόνον φυτοῖς ἐγγείοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐπιγείοις ζώοις φορὰ καὶ ἀφορία ψυχῆς τε καὶ σωμάτων γίνονται, ὅταν περιτροπαὶ ἐκάστοις κύκλων περιφορὰς ξυνάπτωσι, βραχυβίοις μὲν βραχυπόρους, ἐναντίοις δὲ ἐναντίας· γένους δὲ ὑμετέρου εὐγονίας τε καὶ ἀφο-

Βρίας καίπερ ὄντες σοφοί, οὐδ' ἡγεμόνας κόλως ἐπαιδεύσασθε, οὐδὲν μᾶλλον λεγισμῷ μετ' αἰσθήσεως τεύξονται, ἀλλὰ πάρεισιν αὐτοὺς καὶ γεννήσουσι παιδᾶς ποτε οὐ δέον. ἔστι δὲ θείῳ μὲν γεννητῷ περίοδος, ἣν ἀριθμὸς περιλαμβάνει τέλειος, ἀνθρωπεύῳ δὲ ἐν ᾧ πρῶτῳ ἀξήσεις δυνάμεναί τε καὶ δυναστεύμεναι, τρεῖς ἀποστάσεις, τέτταρας δὲ ὅρους λαβοῦσαι ὁμοιούντων τε

Γ καὶ ἀνομοιούντων καὶ ἀξόντων καὶ φθινόντων, πάντα προσήγορα καὶ ῥητὰ πρὸς ἄλληλα ἀπέφηναν· ὧν ἐπίτριτος πυθμὴν πεμπάδι συζυγεῖς δύο ἁρμονίας παρέχεται τρεῖς ἀξήθηθεις, τὴν μὲν ἴσην ἰσάκις, ἑκατὸν τοσαυτάκις, τὴν δὲ ἰσομήκη μὲν τῇ,

védők, meg az uralkodók? Vagy azt akarod, hogy Homeros módjára a mûzsákhoz könyörögjünk, mondják el nekünk, mint ütött be az első vizsály, és azt mondjuk, hogy ők E aztán hol mint gyermekekkel játszadozva és enyelegve velünk, hol meg komoly méltósággal szólva a tragédia nyelvén ünnepies pathosszal beszélnek? És ugyan mit? Talán 546 ezt: «Nehéz dolog ugyan, hogy egy ilyképp berendezett állam meginogjon, de mert mindenre, a mi keletkezik, enyészet is vár, az efféle államalakulás se marad fenn örök ideig, hanem feloszlik. A feloszlása pedig íme ez: nemcsak a földben tenyésző növényeknek, hanem a földön élő állatoknak a számára is beáll egyszer a termékenység és terméketlensége mind a léleknek, mind a testnek, már a mikor a körforgások a körfolyamatoknak minden egyes tagját bevonják a körfolyamokba, a rövid éltűeket a rövid életűekbe, az ellenkezőket pedig az ellenkezőkbe. A ti nemzetségeknek a termékenységet és terméketlenségét pedig, bárha B bölcsek is ők, a kiket államotok vezetőinek neveltetek, nem tudásukra támaszkodva megfontolással fogják előidézni, hanem inkább úgy, hogy ez elhagyja őket s akkor nemzenek majd valamikor gyermekeket, a mikor éppen nem kellene. Már pedig van az isteni sarjadéknak is körfolyama s ezt véges szám viszony fejezi ki; az emberiét pedig olyan, a melyben, mint alaparányban, a tetterős és uralkodó sarjszaporodások, ha három elágazást és négy véghatárt értek, miközben hol hasonlítottak egymáshoz, hol elütöttek egy-C mástól, hol megszaporodtak és kivesztek, minden meg-egyező és meghatározott viszonyt feltüntettek egymással szemben, a melynek negyedik harmada,³ mint kezdő alapszám, az öttel viszonyba állítva, két arányt alkot, ha háromszor egymásután megszorozzuk; ezután pedig meg a változatlanul maradó (egység)-vonalat is önmagával és még százszor annyival, utána meg a középarányost ezzel, meg

προμήκη δέ, ἑκατὸν μὲν ἀριθμῶν ἀπὸ διαμέτρων ῥητῶν πεμπά-
δος, δεομένων ἑνὸς ἑκάστων, ἀρρήτων δὲ δυεῖν, ἑκατὸν δὲ κύ-
βων τριάδος. ἑξήκας δὲ οὗτος ἀριθμὸς γεωμετρικὸς τοιούτου
κύριος, ἀμεινόνων τε καὶ χειρόνων γενέσεων, ὥς ὅταν ἀγνοή-

D σαντες ὑμῖν οἱ φύλακες συνοικίῃσι νύμφας νυμφίοις παρὰ και-
ρόν, οὐκ εὐφρεῖς οὐδ' εὐτυχεῖς παῖδες ἔσονται· ὧν καταστήσουσι
μὲν τοὺς ἀρίστους οἱ πρότεροι, ὅμως δὲ ὄντες ἀνάξιοι, εἰς τὰς
τῶν πατέρων αὐθιγὰς ἐλθόντες, ἡμῶν πρῶτον ἄρξονται ἀμε-
λεῖν φύλακες ὄντες, παρ' ἑλάττον τοῦ δέοντος ἡγησάμενοι τὰ
μουσικῆς, [δεύτερον δὲ τὰ γυμναστικῆς]· ὅθεν ἀμουσότεροι γενή-

E σονται ὑμῖν οἱ νέοι. ἐκ δὲ τούτων ἄρχοντες οὐ πάνυ φυλακικοὶ
καταστήσονται πρὸς τὸ δοκιμάζειν τὰ Ἡσιόδου τε καὶ τὰ παρ'

547 ὑμῖν γένη, χρυσοῦν τε καὶ ἀργυροῦν καὶ χαλκοῦν καὶ σιδηροῦν·
ὁμοῦ δὲ μιγέντος σιδηροῦ ἀργυρῷ καὶ χαλκοῦ χρυσῷ ἀνομοιό-
της ἐγγενήσεται καὶ ἀνωμαλία ἀνάρμοστος, ἃ γενόμενα, οὗ ἂν
ἐγγένηται, αἰεὶ τίττει πόλεμον καὶ ἔχθραν. ταύτης τοι γενεᾶς
χρὴ φάναι εἶναι στάσιν, ὅπου ἂν γίγνηται αἰεὶ. Καὶ ὀρθῶς
γ', ἔφη, αὐτὰς ἀποκρίνεσθαι φήσομεν. Καὶ γάρ, ἣν δ' ἐγώ,
ἀνάγκη Μούσας γε οὔσας. Τί οὖν, ἣ δ' ὅς, τὸ μετὰ τοῦτο

B λέγουσιν αἱ Μοῦσαι; Στάσεως, ἣν δ' ἐγώ, γενομένης εἰλκέτην
ἄρα ἑκατέρω τῷ γένει, τὸ μὲν σιδηροῦν καὶ χαλκοῦν ἐπὶ χρη-
ματισμὸν καὶ γῆς κτήσιν καὶ οἰκίας χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου,
τῷ δ' αὖ, τὸ χρυσοῦν τε καὶ ἀργυροῦν, ἅτε οὐ πενομένῳ, ἀλλὰ

viszont az átfogót is; ekkor aztán a százas szorzót leszámítjuk az ötnek négyzetes átfogóiból és a mikor már mindegyikőjükből hiányzik egy (száz), a gyökmennyiségekből pedig kettő, akkor le még a százat a háromszorosnak a köéből is. Ez az egész geometriai számítás dönt az efféle dolog, t. i. a nemesebb és silányabb sarjadékok felett s ha D ezeket nem ismerve, mint menyasszonyok és vőlegények nem a kellő időben házasodnak össze az örök, akkor nem szép tehetségű és szerencséthozó magzatok származnak. Ezek közül fogják aztán az elődök a legjelesebbeket a maguk helyére állítani; de mert ők méltatlanok erre, ezért, mihelyt atyáik hatalmának örökségébe jutottak, először is minket (múzsákat) kezdenek majd, mint örök, elhanyagolni, a mennyiben a zenét kelleténél kevesebbre a testgyakorlás után álló mesterségnek becsülik. Ezért aztán nagyon is érzéketlenné lesz a szép iránt tinálatok a fiatalság. Az ő kö-E zölük való uralkodók nem igen válnak majd be mint örök, mikor arról lesz szó, hogy a Hesiodosnál is,⁴ meg tinálatok is előforduló nemzetségeket, ú. m. az arany, ezüst, érc és 547 vas nemzetséget megvizsgálják. Mihelyt összekeveredik pedig a vas az ezüsttel és az érc az arannyal, nem-hasonlóság áll be, meg össze nem illő különmeműség, s az ő beállásuk, a hol csak bekövetkezik, mindég háborút meg ellenségeskedést támaszt. Az ilyen sarjadéknál⁵ kell tehát, akárhol keletkezzék is mindég, a viszálykodás eredetét keresnünk.» És bizony, felelte ő erre, csakugyan helyesen adják meg ők a választ, mondjuk mi majd rá. Hát persze, mondtam én, kell is nekik, azért múzsák. Hát azután, folytatta ő, még mit mondanak a múzsák? S ha kiütött a B viszálykodás, folytattam én, akkor aztán mind a két nemzetség, a vas is, meg az érc is a pénzkeresetre, a föld- és vagyonszerzésre, meg az arany- és ezüst-gyűjtésre adja a fejét, a másik kettő pedig, az arany és ezüst, már a meny-

φύσει ὄντε πλουσίῳ, τὰς ψυχὰς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀρχαίαν
κατάστασιν ἡγέτην· βιαζομένων θὲ καὶ ἀντιτείνοντων ἀλλήλοις,
εἰς μέσον ὡμολόγησαν γῆν μὲν καὶ οἰκίας κατανειμαμένους
C ἰδιώσασθαι, τοὺς δὲ πρὶν φυλαττομένους ὑπ' αὐτῶν ὥς ἐλευθέ-
ρους φίλους τε καὶ τροφέας δουλωσάμενοι τότε περιοίκους τε
καὶ οἰκέτας ἔχοντες αὐτοὶ πολέμου τε καὶ φυλακῆς αὐτῶν ἐπι-
μελεῖσθαι. Δοκεῖ μοι, ἔφη, αὕτη ἡ μετάβασις ἐντεῦθεν γίγνε-
σθαι. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἐν μέσῳ τις ἂν εἴη ἀριστοκρατίας
τε καὶ ὀλιγαρχίας αὕτη ἡ πολιτεία; Πάνυ μὲν οὖν.

IV. Μεταβήσεται μὲν δὴ οὕτω· μεταβᾶσα δὲ πῶς οἰκήσει;
D ἢ φανερόν ὅτι τὰ μὲν μιμήσεται τὴν προτέραν πολιτείαν, τὰ δὲ
τὴν ὀλιγαρχίαν, ἅτ' ἐν μέσῳ οὖσα, τὸ δέ τι καὶ αὐτῆς ἔξει
ἴδιον; Οὕτως, ἔφη. Οὐκοῦν τῷ μὲν τιμᾶν τοὺς ἄρχοντας καὶ
γεωργιῶν ἀπέχεσθαι τὸ προπολεμοῦν αὐτῆς καὶ χειροτεχνιῶν
καὶ τοῦ ἄλλου χρηματισμοῦ, ξυσσίτια δὲ κατεσκευάσθαι καὶ
γυμναστικῆς τε καὶ τῆς τοῦ μολέμου ἀγωνίας ἐπιμελεῖσθαι,
E πᾶσι τοῖς τοιούτοις τὴν προτέραν μιμήσεται; Ναί. Τῷ δέ γε
φοβεῖσθαι τοὺς σοφοὺς ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἄγειν, ἅτε οὐκέτι κεκτη-
μένην ἀπλοῦς τε καὶ ἀτενεῖς τοὺς τοιούτους ἄνδρας ἀλλὰ μι-
κτούς, ἐπὶ δὲ θυμοειδεῖς τε καὶ ἀπλουστέρους ἀποκλίνειν, τοὺς
548 πρὸς πόλεμον μᾶλλον πεφυκότας ἢ πρὸς εἰρήνην, καὶ τοὺς περὶ
ταῦτα δόλους τε καὶ μηχανὰς ἐντίμως ἔχειν, καὶ πολεμοῦσα
τὸν αἰεὶ χρόνον διάγειν, αὕτη ἑαυτῆς αἰὶν τὰ πολλὰ τῶν τοιούτων

nyiben nem lát szükségét, hanem természettől fogva gazdag, lelkét az erényre és a régi állapotra irányítja. Mivel azonban erőszakoskodik s ellenszegülést tanúsít egymással szemben, közösen abban egyezik meg egymással, hogy a földet és házakat megosztván egymással a sajátjába hurcolkodik s mindazokat, a kik előbb, mint szabad emberek, megbarátai és táplálói, örökösége tárgyai voltak, mostantól fogva leigazza s mint köröskörül lakó szolganépét tartja s a háborújokról, meg az őrizetökről önmaga gondoskodik. Úgy tetszik nekem, jegyezte meg ő rá, mintha ez az átalakulás csakugyan innen eredne. Mintha tehát, mondtam én, ez az állam az arisztokracia meg az oligarchia között volna? Mindenesetre, hogy ott.

IV. Átalakulni tehát ilyenénképpen fog; de ha átalakult, miképpen fog berendezkedni? Vagy világos dolog, hogy részint az előbbi államot, részint pedig az oligarchiát utánozza majd, a mennyiben épp közöttük van, másrésről viszont meglesz a maga egyedi sajátsága is? Úgy van, mondtotta ő. S nemde abban, hogy tiszteli uralkodóit, harcosainak rendje pedig tartózkodik a földműveléstől, kézművességtől s más egyéb iparos foglalkozástól, hogy közös ebédeket rendeznek s a testgyakorlásra s a harcias versenyekre nagy gondot fordítanak, — mondom, minden ilyesféle dologban az előbbi államot fogja úgy-e utánozni? Persze. Abban pedig, hogy borzadozni fog attól, hogy az állam élére a bölceket állítsa, a mennyiben ilyesféle igénytelen természetű és szilárd lelkű férfiai nincsenek is már többé, hanem csakis vegyes természetű emberei, s hogy szívesebben hajlik a tüzes természetű, de együgyűbb lelkekhez, a kik inkább termettek a háborúra, mint a békére, meg hogy az ehhez tartozó cselfogásokat és mesterkedéseket tartja nagy becsületben s idejét örökké csak háborúskodásban tölti, ebben és sok más effélében már a maga egyedi saját-

ἴδια ἔξει; Ναί. Ἐπιθυμηταὶ δέ γε, ἣν δ' ἐγώ, χρημάτων οἱ τοιοῦτοι ἔσονται, ὥσπερ οἱ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις, καὶ τιμῶντες ἀγρίως ὑπὸ σκότου χρυσὸν τε καὶ ἄργυρον, ἅτε κεκτημένοι ταμιεῖα καὶ οἰκείους θησαυρούς, οἱ θέμενοι ἂν αὐτὰ κρύψειαν, **Β** καὶ αὖ περιβόλους οἰκήσεων, ἀτεχνῶς νεοττιᾶς ἰδίας, ἐν αἷς ἀναλίσκοντες γυναιξί τε καὶ οἷς ἐθέλοιεν ἄλλοις πολλὰ ἂν δαπανῶντο. Ἀληθέστατα, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ φειδωλοὶ χρημάτων, ἅτε τιμῶντες καὶ οὐ φανερώς κτώμενοι, φιλαναλωταὶ δὲ ἄλλοτρίων δι' ἐπιθυμίαν, καὶ λάθρα τὰς ἡδονὰς καρπούμενοι, ὥσπερ παῖδες πατέρα τὸν νόμον ἀποδιδράσκοντες, οὐχ ὑπὸ πειθοῦς ἀλλ' ὑπὸ βίας πεπαιδευμένοι διὰ τὸ τῆς ἀληθινῆς Μούσης τῆς **Γ** μετὰ λόγων τε καὶ φιλοσοφίας ἡμεληκέναι καὶ πρεσβυτέρως γυμναστικὴν μουσικῆς τετιμηκέναι. Παντάπασιν, ἔφη, λέγεις μεμιγμένην πολιτείαν ἐκ κακοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ. Μέμικται γάρ, ἣν δ' ἐγώ· διαφανέστατον δ' ἐν αὐτῇ ἐστὶν ἓν τι μόνον ὑπὸ τοῦ θυμοειδοῦς κρατοῦντος, φιλονεικίαι καὶ φιλοτιμίαι. Σφόδρα γε, ἦ δ' ὅς. Οὐκοῦν, ἣν δ' ἐγώ, αὕτη μὲν ἡ πολιτεία οὕτω **Δ** γεγονυῖα καὶ τοιαύτη ἂν τις εἴη, ὥς λόγῳ σχῆμα πολιτείας ὑπογράψαντα μὴ ἀκριβῶς ἀπεργάσασθαι διὰ τὸ ἐξαρκεῖν μὲν ἰδεῖν καὶ ἐκ τῆς ὑπογραφῆς τὸν τε δικαιοτάτον καὶ τὸν ἀδικώτατον, ἀμήχανον δὲ μήκει ἔργον εἶναι πάσας μὲν πολιτείας, πάντα δὲ ἥθη μηδὲν παραλιπόντα διελθεῖν. Καὶ ὁρθῶς, ἔφη.

V. Τίς οὖν ὁ κατὰ ταύτην τὴν πολιτείαν ἀνὴρ; πῶς τε γενόμενος ποῖός τέ τις ὢν; Οἶμαι μὲν, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος,

ságát fogja elárulni? Azt. De persze, folytattam én, bizonyára kincsre vágyók lesznek ezek is, akárcsak az oligarchiában élők s úgy titokban ugyancsak megimádják az aranyat, meg az ezüstöt; lesz pénzes kamrájuk és kincses házuk, a hova majd berakják, hogy elrejtsek mindezt; szép kökerítéses házuk, egészen külön portájuk, a hol asszo-**B**nyaikra, meg másokra, a kikre kedvök tartja, pazarul költekezhetnek. Betűről betűre igaz, jegyzé meg ő rá. Így azután zsugoriak is lesznek a pénz dolgában, mert bárha olyannyira tisztelik is, nyilvánosan még se kereshetik; de a más emberfiáét csupa kedvtelésből szíves örömmel elposcékolják, nagy titokban szűresölik a gyönyöröket s mint a gyermekek az apjuktól, meg-megugranak a törvények elől, mert nem az ész szavának, hanem az erőszaknak a ne-**C**veltjei s az igazi múzsát, az okos beszédnek és a bölcseségszeretetnek a múzsáját elhanyagolták s a testgyakorlást a zenénél nagyobb tiszteletben részesítették. Kétségtelen, mondja ő erre, hogy egy jóból és rosszból összegyurt államról beszélsz. Persze hogy össze van gyurva, feleltem én rá. Egy nagyon is szembeszökő dolog azonban épp tüzes természetű uralkodójánál fogva megvan benne: a nagyravágyó vételkedés. De még nagyon is, szólt ő. Ime tehát, folytattam tovább, ez az állam ilyenformán keletkezett és ilyesfajta természetű, hogy csak vázlatát, ne pedig a pontos rajzát adjam államunknak fejtegetésemben, mert hát ele-**D**gendő már csak a vázlatából is látnunk a legigazságosabbat és legigazságtalanabbat; meg különben se vége, se hossza nem lenne a munkámnak, ha minden államot és erkölcsöt kihagyás nélkül töviről-hegyire fejtegetnék. Igazad van, jegyzé meg ő rá.

V. Kicsoda most már ennek az államalkotmányynak megfelelő ember? Hogy lett azzá és milyen a maga valójában? Én azt hiszem, vágott közbe Adeimantos, hogy körülbelül

ἐγγύς ει αὐτὸν Γλαύκωνος τουτουῖ τείνειν ἕνεκά γε φιλονεικίας.

Εἴσως, ἦν δ' ἐγώ, τοῦτό γε· ἀλλὰ μοι δοκεῖ τάδε οὐ κατὰ τοῦτον πεφυκέναι. Τὰ ποῖα; Αὐθαδέστερόν τε δεῖ αὐτόν, ἦν δ' ἐγώ, εἶναι καὶ ὑποαμυσότερον, φιλόμουσον δὲ καὶ φιλήκοον
 549 μὲν, ῥητορικὸν δ' οὐδαμῶς. καὶ δούλοις μὲν τις ἂν ἄγριος εἴη ὁ τοιοῦτος, οὐ καταφρονῶν δούλων, ὥσπερ ὁ ἱκανῶς πεπαιδευμένος, ἐλευθέροις δὲ ἡμερος, ἀρχόντων δὲ σφόδρα ὑπήκοος, φίλαρχος δὲ καὶ φιλότιμος, οὐκ ἀπὸ τοῦ λέγειν ἀξιῶν ἀρχεῖν οὐδ' ἀπὸ τοιούτου οὐδενός, ἀλλ' ἀπὸ ἔργων τῶν τε πολεμικῶν καὶ τῶν περὶ τὰ πολεμικά, φιλογυμναστής τέ τις ὢν καὶ φιλόθηρος. Ἔστι γάρ, ἔφη, τοῦτο τὸ ἦθος ἐκείνης τῆς πολιτείας. Οὐκοῦν καὶ χρημάτων, ἦν δ' ἐγώ, ὁ τοιοῦτος νέος μὲν ὢν
Β καταφρονοῖ ἄν, ὅσῳ δὲ πρεσβύτερος γίγνοιτο, μᾶλλον αἰεὶ ἀσπάζεταιτο ἂν τῷ τε μετέχειν τῆς τοῦ φιλοχρημάτου φύσεως καὶ μὴ εἶναι εἰλικρινῆς πρὸς ἀρετὴν διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος; Τίνος; ἦ δ' ὅς ὁ Ἀδείμαντος. Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου· ὅς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι. Καλῶς, ἔφη, λέγεις. Καὶ ἔστι μὲν γ' ἦν δ' ἐγώ, τοιοῦτος ὁ τιμοκρατικὸς νεανίας, τῇ τοιαύτῃ πόλει
Γ ἐοικώς. Πάνυ μὲν οὖν. Γίγνεται δέ γ', εἶπον, οὗτος ὧδέ πως, ἐνίστε πατρὸς ἀγαθοῦ ὢν νέος υἱὸς ἐν πόλει οἰκοῦντος οὐκ εὖ πολιτευομένη, φεύγοντος τάς τε τιμὰς καὶ ἀρχὰς καὶ δίκας καὶ τὴν τοιαύτην πᾶσαν φιλοπραγμοσύνην καὶ ἐθέλοντος ἐλαττοῦσθαι, ὥστε πράγματα μὴ ἔχειν. Πῇ δὴ, ἔφη, γίγνεται; Ὅταν, ἦν

a szakasztott mása lesz ennek a mi Glaukonunknak vetelkedés dolgában. Már ebben bizony aligha nem, tettem én E hozzá. De már a következőben, úgy hiszem, nem ő hozzá teremtték. Ugyan melyikben? Abban, folytattam, hogy amannak önhittebbnek kell lennie s a műzsáktól idegenkedőbbnek; műzsabarátnak és műzsahallgatónak ugyan, de szónoknak semmi esetre sem. Meg azután a szolgálival ⁵⁴⁹ szemben durva is lehet az ilyen ember, a nélkül, hogy megvetné a rabszolgaságot, mint az igazán jól nevelt férfiú, a szabad emberekkel szemben pedig szelid, az uralkodókkal azonban túlonta túl alázatos, uralomra és dicsőségre vágyó, de korántsem a szónoklásnak, vagy más effélének a kedvéért törekszik az uralkodásra, hanem a hadi tettek és a háború dolgai miatt, mert kedvelője a testgyakorlásnak, meg a vadászatnak is egyszersmind. Persze, mondja ő rá, hogy ez a jellemvonása annak az államalkotmánynak. Így B tehát, mondtam, fiatal korában megveti ugyan az ilyen a vagyont, de mennél jobban öregszik, annál jobban és jobban megszereti, mert természetébe van oltva a pénzvágy s mert nem tisztán csak az erényen jár az esze, mivel legjobb őrért elvesztette. Melyiket, kérdezte most Adeimantos. A műzsák tudományával párosult gondolkodást, feleltem én, a mely egyetlen védője az erénynek az életen át, ha megfészkei magát valakiben. Gyönyörűen beszélsz, szólt ő. Ime ilyen hát, mondom tovább, a timokrata fiatalember, annak az államformának a mása. Szakasztott ilyen. Ilyenné lesz C pedig, folytatam tovább, körülbelül ezenképpen: néhanapján éppen olyan derék apának talál a serdülő fia lenni, a ki, mivel egy nem jól igazgatott államban lakik, fut a megtiszteltetések és hivatalok elől, kerüli a pörösködést s a mindenféle ilyen ügyes-bajos dolgokkal való foglalkozást s inkább félrevonul, csak meglegyen a nyugalma. Nos, kérde ő, miképpen lesz hát ilyenné? Hát a mikor, feleltem én

Δ δ' ἐγώ, πρῶτον μὲν τῆς μητρὸς ἀκούη ἀχθομένης, ὅτι οὐ τῶν ὀρχόντων αὐτῇ ὁ ἀνὴρ ἐστι, καὶ ἐλαττουμένης διὰ ταῦτα ἐν ταῖς ἄλλαις γυναῖξιν, ἔπειτα ὀρώσης μὴ σφόδρα περὶ χρήματα σπουδάζοντα μηδὲ μαχόμενον καὶ λοιδορούμενον ἰδίᾳ τε ἐν δικαστηρίοις καὶ δημοσίᾳ, ἀλλὰ ῥαθύμως πάντα τὰ τοιαῦτα φέροντα, καὶ ἑαυτῷ μὲν τὸν νοῦν προσέχοντα ἀεὶ αἰσθάνηται, ἑαυτὴν δὲ μήτε πάνυ τιμῶντα μήτε ἀτιμάζοντα· ἐξ ἀπάντων τούτων ἀχθομένης τε καὶ λεγούσης, ὥς ἄνανδρός τε αὐτῷ ὁ πατήρ καὶ λίαν ἀνειμένος, καὶ ἄλλα δὴ ὅσα καὶ οἷα φιλοῦσιν αἱ

Ε γυναῖκες περὶ τῶν τοιούτων ὕμνεῖν. Καὶ μάλ', ἔφη ὁ Ἀδείμαντος, πολλά τε καὶ ὅμοια ἑαυταῖς. Οἶσθα οὖν, ἣν δ' ἐγώ, ὅτι καὶ οἱ οἰχέται τῶν τοιούτων ἐνίοτε λάθρα πρὸς τοὺς υἱεῖς τοιαῦτα λέγουσιν, οἱ δοκοῦντες εὖνοι εἶναι, καὶ ἐάν τινα ἴδωσιν ἢ ὀφείλοντα χρήματα, ᾧ μὴ ἐπεξέρχεται ὁ πατήρ, ἢ τι ἄλλο ἀδικοῦντα, διακελεύονται ὅπως, ἐπειδὴν ἀνὴρ γένηται, τιμωρή-

550 **σ**εταί πάντας τοὺς τοιούτους καὶ ἀνὴρ μᾶλλον ἔσται τοῦ πατρὸς καὶ ἐξιώων ἕτερα τοιαῦτα ἀκούει καὶ ὁρᾷ τοὺς μὲν τὰ αὐτῶν πράττοντας ἐν τῇ πόλει ἡλιθίους τε καλουμένους καὶ ἐν σμικρῇ λόγῳ ὄντας, τοὺς δὲ μὴ τὰ αὐτῶν τιμωμένους τε καὶ ἐπαινούμενους. τότε δὲ ὁ νέος πάντα τὰ τοιαῦτα ἀκούων τε καὶ ὁρῶν, καὶ αὖ τοὺς τοῦ πατρὸς λόγους ἀκούων τε καὶ ὁρῶν τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ ἐγγύθεν παρὰ τὰ τῶν ἄλλων, ἐλκόμενος ὅπ'

Β ἀμφοτέρων τούτων, τοῦ μὲν πατρὸς αὐτοῦ τὸ λογιστικὸν ἐν τῇ ψυχῇ ἄρδοντός τε καὶ αὔξοντος, τῶν δὲ ἄλλων τό τε ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμοειδές, διὰ τὸ μὴ κακοῦ ἀνδρὸς εἶναι τὴν

neki, először is az anyjának zsörtölődéseit hallja, hogy D
nincs az ura ott a kormányzók sorában és e miatt milyen
kevés most már az ő becsülete a többi asszonyok között,
meg azután hogy látja, mennyire nem igen tőri magát a
vagyoná után és se mint magán ember nem küzd és pörös-
ködik a törvényszék előtt, se nyilvánosan nem szerepel,
hanem egykedvűen tűri minden ilyes dologban a sorsát, és
hogy azt is észreveszi, hogy örökkön-örökké csak maga-
magán jár az esze, ő rá meg épp alig hogy hederít s valami
kis számba veszi, — szóval (mikor hallja) hogy mindezért
mennyire zsörtölődik és mondogatja, milyen anyámasz-
szony, meg tedd ide, tedd oda ember az ő ura-atyja s más
efféle, már a mit mindent az asszonyok az ilyenekről össze- E
visszalamentálgatnak. De még mennyit, tette hozzá Adei-
mantos, a vérükben van ez már nekik. S azt tudod-e, kér-
deztem tőle, hogy hébe-hóba nagy titokban az ilyeneknek
még a szolgálái is, már a kik színre jóakaratuak, el-elejtenek
a fiú előtt ilyesfélét, ha vagy olyan valakit látnak, a ki
adósa az atyjának, de az apa nem megy neki, vagy olyat,
a ki más egyébként megsértette, s tele beszélnek a fejét,
hogyha majd férfiúvá nő, egytől-egyig álljon bosszut az
ilyeneken s legyen különb ember az apjánál. A mint meg 550
kilép a házból, még más egyéb dolgokat is hallhat és lát-
hat, pl. hogy a kik csak a maguk dolga után látnak, azokat
mily együgyűeknek hijják a városban s mily kevés a be-
csületök, míg azok, a kik nem a maguk ügyeivel törődnek,
tisztelőben és dicséretben részesülnek. Mikor aztán az ifjú
ember mindezt hallja és látja s hallja az apja beszédeit is
s látja szemtől-szembe a többiekével az ő foglalkozásait is,
akkor aztán hol erre, hol arra hajlik ezen ellenkező csábí-B
tásoktól; az édes atya az okosabb részt éleszti és növeli a
lelkében, a többiek meg a kíváncsi és bátorító részt s
mert természeténél fogva nem rossz ember, csak a többiek-

φύσιν, ὁμιλίαις δὲ ταῖς τῶν ἄλλων κεκαῖς κεχρησθαι, εἰς τὸ μέσον ἐλκόμενος ὑπ' ἀμφοτέρων τούτων ἦλθε, καὶ τὴν ἐν ἑαυτῷ ἀρχὴν παρέδωκε τῷ μέσῳ τε καὶ φιλονείκῳ καὶ θυμοειδεῖ, καὶ ἐγένετο ὑψηλόφρων τε καὶ φιλότιμος ἀνὴρ. Κομιδῇ μοι, ἔφη, δοκεῖς τὴν τούτου γένεσιν διεληλυθέναι. Ἐχομεν ἄρα, C ἦν δ' ἐγώ, τὴν τε δευτέραν πολιτείαν καὶ τὸν δεύτερον ἄνδρα. Ἐχομεν, ἔφη

VI. Οὐκοῦν μετὰ τοῦτο, τὸ τοῦ Αἰσχύλου. λέγωμεν ἄλλον ἄλλη πρὸς πόλει τεταγμένον, μᾶλλον δὲ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν προτέραν τὴν πόλιν; Πάνυ μὲν οὖν. ἔφη. Εἴη δέ γ' ἂν, ὡς ἐγῶμαι, ὀλιγαρχία ἢ μετὰ τὴν τοιαύτην πολιτείαν. Λέγεις δέ, ἢ δ' ὅς, τὴν ποίαν κατάστασιν ὀλιγαρχίαν; Τὴν ἀπὸ τιμημά- D των, ἦν δ' ἐγώ, πολιτείαν, ἐν ἣ οἱ μὲν πλούσιοι ἄρχουσι, πένητι δὲ οὐ μέτεστιν ἀρχῆς. Μανθάνω, ἢ δ' ὅς. Οὐκοῦν ὡς μεταβαίνει πρῶτον ἐκ τῆς τιμαρχίας εἰς τὴν ὀλιγαρχίαν, ῥητέον; Naί. Καὶ μὴν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τυφλῷ γε δῆλον, ὡς μεταβαίνει. Πῶς; Τὸ ταμιεῖον, ἦν δ' ἐγώ, ἐκεῖνο ἐκάστῳ χρυσίου πληρούμενον ἀπόλλυσι τὴν τοιαύτην πολιτείαν. πρῶτον μὲν γὰρ δαπάνας αὐτοῖς ἐξευρίσκουσι, καὶ τοὺς νόμους ἐπὶ τοῦτο παράγουσιν, E ἀπειθοῦντες αὐτοὶ τε καὶ γυναῖκες αὐτῶν. Εἰκός, ἔφη. Ἐπειτά γε, οἶμαι, ἄλλος ἄλλον ὁρῶν καὶ εἰς ζῆλον ἰὼν τὸ πλῆθος τοιοῦτον αὐτῶν ἀπειργάσαντο. Εἰκός. Τοῦντεῦθεν τοίνυν, εἶπον, προϊόντες εἰς τὸ πρόσθεν τοῦ χρηματίζεσθαι, ὅσῳ ἂν τοῦτο τιμιώτερον ἡγῶνται, τοσοῦτῳ ἀρετὴν ἀτιμότεραν. ἢ οὐχ οὕτω πλούτου ἀρετὴ διέστηκεν, ὥσπερ ἐν πλάστιγγι ζυγοῦ κειμένου ἑκατέρου ἀεὶ τοῦναντίον ῥέποντε; Καὶ μάλ', ἔφη. Τιμωμένου

nek rossz társaságába keveredett, ennél fogva ennek a kétféle csábításnak a hatása alatt épp a középre kerül s belsejében az uralmat a középsőnek, a vetélkedőnek és szenvedélyes természetűnek engedi át s így azután fennhéjázó és nagyralátó emberré válik. Találóan festetted le, úgy látom, jegyezte meg ő erre, ennek az embernek a kialakulását. Megvan hát most már, szoltam én rá, a második állam is, C meg a második ember is. Meg, hagyta ő helyben.

VI. S beszéljünk most már egy másról, mint Aischylos mondja,⁶ «ki máshol él, más honnak gyermeke», vagy előbbi tervünk szerint talán inkább az államról. Mindenesetre, hogy erről. Következik pedig, már a hogy én hiszem, az ilyen államforma után az oligarchia. És milyen alkotmányt nevez oligarchiának, kérdezte ő erre. A vagyonbecslésen alapuló államot, mondom én neki, a melyben a gazdagoké az uralom, a szegényeknek nincs részök a hatalomban. Értem, D felelte ő rá. Először is azt kell tehát úgy-e elmondanom, mint esik meg az átalakulás a timarchiából az oligarchiába? Persze. Nos hát, mondom én, még a vak is láthatja, hogy mint alakul át. Hogy-hogy? Az a kincsház, folytattam, melyet kiki arannyal tölt tele magának, az a megölője az ilyen államnak. Mert először is költséges kiadásokat eszelnek ki az emberek önmaguknak, s elesürik és csavargatják erre a célra a törvényt s megtagadják neki az engedelmes- E séget ők is, meg asszonyaik is. Természetesen, jegyezte meg ő rá. Azután pedig, gondolom, egyik a másikat látva s egy a mással vetélkedésre buzdulva, ilyenné teszik az ő nagy részöket is. Természetesen. Erre aztán, mondtam én, egyre erősebben belehabarodnak az említettem pénzszerzésbe s mennél nagyobb becsület tulajdonítanak neki, annál kevessebbre becsülik az erényt; vagy nem úgy áll-e a vagyon az erénnyel szemben, mintha mind a kettő valamely mérlegnek a serpenyőjében feküdne s mindig az ellenkező irányba

551 δὴ πλούτου ἐν πόλει καὶ τῶν πλουσίων ἀτιμωτέρα ἀρετὴ τε καὶ οἱ ἀγαθοί. Δῆλον. Ἀσκεῖται δὴ τὸ ἀεὶ τιμώμενον, ἀμελεῖται δὲ τὸ ἀτιμαζόμενον. Οὕτως. Ἀντὶ δὴ φιλονείκων καὶ φιλοτίμων ἀνδρῶν φιλοχρηματισταὶ καὶ φιλοχρήματοι τελευτῶντες ἐγένοντο, καὶ τὸν μὲν πλούσιον ἐπαινοῦσί τε καὶ θαυμάζουσι καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς ἄγουσι, τὸν δὲ πένητα ἀτιμάζουσιν. Πάνο

B γε. Οὐκοῦν τότε δὴ νόμον τίθενται ὅρον πολιτείας ὀλιγαρχικῆς ταξάμενοι πλῆθος χρημάτων, οὗ μὲν μᾶλλον ὀλιγαρχία, πλέον, οὗ δ' ἥττον, ἔλαττον, προσιπόντες ἀρχῶν, μὴ μετέχειν, ᾧ ἂν μὴ ἡ οὐσία εἰς τὸ ταχθὲν τίμημα, ταῦτα δὲ ἢ βία μεθ' ὅπλων διαπράττονται, ἢ καὶ πρὸ τούτου φοβήσαντες κατεστήσαντο τὴν τοιαύτην πολιτείαν. ἢ οὐχ οὕτως; Οὕτω μὲν οὖν. Ἡ μὲν δὴ κατάστασις ὡς ἔπος εἰπεῖν αὕτη. Ναί, ἔφη· ἀλλὰ τίς δὴ ὁ τρόπος τῆς πολιτείας, καὶ ποῖά ἐστιν ἃ ἔφαμεν αὐτὴν ἀμαρ-
C τήματα ἔχειν;

VII. Πρῶτον μὲν, ἔφην, τοῦτο αὐτό, ὅρος αὐτῆς οἷός ἐστιν. ἄθρει γάρ, εἰ νεῶν οὕτω τις ποιοῖτο κυβερνήτας ἀπὸ τιμημάτων, τῷ δὲ πένητι, εἰ καὶ κυβερνητικώτερος εἴη, μὴ ἐπιτρέποι. Πονηράν, ἢ δ' ὅς, τὴν ναυτιλίαν αὐτοῦς ναυτῖλλεσθαι. Οὐκοῦν καὶ περὶ ἄλλου οὕτως ὁτουοῦν [ἢ τινος] ἀρχῆς; Οἶμαι ἔγωγε. Πλὴν πόλεως, ἦν δ' ἐγώ, ἢ καὶ πόλεως πέρι; Πολύ γ', ἔφη.
D μάλιστα, ὅσῳ χαλεπωτάτῃ καὶ μεγίστῃ ἡ ἀρχή. Ἐν μὲν δὴ

billenne? Sőt nagyon is, mondotta ő. Ha tehát nagyra 551
becsülik valamely államban a vagyont, meg a gazdagokat,
annál kevesebbre becsülik akkor az erényt és a derék embe-
reket. Világos. Gyakorolni pedig mindig a becsben állót gya-
korolják, s a minnek becse nincs, azt elhanyagolják. Úgy
van. Becsület- és dicsőségvágyó férfiak helyett tehát végre
aztán csak kapzsiakká és pénzsóvárokká lesznek s a vagyonos
embert dicsérgetik, megsudálgatják, hivatalokba ültetik, a
szegény embert meg lenézik. Bizony, hogy le. Erre aztán **B**
törvényt alkotnak és határt szabnak az oligarchikus alkot-
mánynak, megállapítják a vagyon mennyiségét, még pedig
nagyobbak ott, a hol az oligarchia erősebb, és kisebbnek,
a hol gyöngébb és kimondják, hogy senkifia részt nem
vehet a kormányban, ha vagyona nem üti meg a megsza-
bott becsértéket. Mindezt pedig vagy fegyveres erővel hajt-
ják végre, vagy már előbb megfélemlítésekkel teremtik meg
az ilyesféle alkotmányt. Vagy nem így van? Persze, hogy
így. Ilyen tehát most már, hogy nagy féneket ne kerítsek a
dolognak, ez az államalkotmány. Valóban, mondta ő erre.
De milyen az államnak a jellemvonása? És milyenek, a
melyekről azt mondtuk, hogy megvannak benne, a hibái? **C**

VII. Hát először is, mondom én erre, éppen az, hogy
milyen az az ő vagyoni mértéke. Mert nézd csak, ha pl.
így a vagyoni becsérték szerint választanak a hajók kormá-
nyosait, de a szegény emberre, még ha jobban értene is a
kormányrúd forgatásához, nem bíznák rá. Rossz is volna
akkor, mondja ő rá, az a hajózás, a melyet ők végeznének.
S nemde így van a dolog más akármiféle (vagy valamelyik)
kormány dolgában? Már én legalább azt hiszem. Kivéven
persze az államot, tréfáltam én vele; vagy áll ez az államról
is? Bizony hogy áll, mondja ő rá, még pedig a legjobban;
hiszen az ő kormányzása a legnehezebb és a legfőbb. Így
tehát már ez az oly igen nagy hibája megvolna az oli- **D**

τοῦτο τοσοῦτον ὀλιγαρχία ἂν ἔχοι ἀμάρτημα. Φαίνεται. Τί
 δαί; τόδε ἄρά τι τούτου ἔλαττον; Τὸ ποῖον; Τὸ μὴ μίαν ἀλλὰ
 δύο ἀνάγκη εἶναι τὴν τοιαύτην πόλιν, τὴν μὲν πενήτων, τὴν δὲ
 πλουσίων, οἰκοῦντας ἐν τῷ αὐτῷ, ἀεὶ ἐπιβουλευόντας ἀλλήλοις.
 Οὐδὲν μὰ Δί', ἔφη, ἔλαττον. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τόδε καλόν, τὸ
 ἀδυνάτους εἶναι ἴσως πόλεμόν τινα πολεμεῖν διὰ τὸ ἀναγκάζε-
 E σθαι ἢ χρωμένους τῷ πλήθει ὠπλισμένῳ δεδιέναι μᾶλλον ἢ τοὺς
 πολεμίους ἢ μὴ χρωμένους ὡς ἀληθῶς ὀλιγαρχικοὺς φανῆναι ἐν
 αὐτῷ τῷ μάχεσθαι, καὶ ἅμα χρήματα μὴ ἐθέλειν εἰσφέρειν, ἅτε
 φιλοχρημάτους. Οὐ καλόν. Τί δέ; ὃ πάλαι ἐλοιδοροῦμεν, τὸ
 552 πολυπραγμονεῖν γεωργοῦντας καὶ χρηματιζομένους καὶ πολεμοῦντας
 ἅμα τοὺς αὐτοὺς ἐν τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ, ἣ δοκεῖ ὀρθῶς ἔχειν;
 Οὐδ' ὅπωςτιοῦν. Ὅρα δὴ, τούτων πάντων τῶν κακῶν εἰ τόδε μέ-
 γιστον αὕτη πρώτη παραδέχεται. Τὸ ποῖον; Τὸ ἐξεῖναι πάντα τὰ
 αὐτοῦ ἀποδόσθαι καὶ ἄλλῃ κτήσασθαι τὰ τούτου, καὶ ἀποδόμενον
 οἰκεῖν ἐν τῇ πόλει μηδὲν ὄντα τῶν τῆς πόλεως μερῶν, μήτε χρη-
 ματιστὴν μήτε δημιουργὸν μήτε ἵππεά μήτε ὀπλίτην, ἀλλὰ πένητα
 B καὶ ἄπορον κεκλημένον. Πρώτη, ἔφη. Οὐκ οὖν διακωλύεται γε
 ἐν ταῖς ὀλιγαρχουμέναις τὸ τοιοῦτον· οὐ γὰρ ἂν οἱ μὲν ὑπέρπλου-
 τοι ἦσαν, οἱ δὲ παντάπασι πένητες. Ὅρθῶς. Τόδε δὲ ἄθρει·
 ἄρα ὅτε πλούσιος ὢν ἀνῆλθισκεν ὁ τοιοῦτος, μᾶλλον τι τότε ἦν
 ὄφελος τῇ πόλει εἰς ἃ νῦν δὴ ἐλέγομεν; ἢ ἐδόκει μὲν τῶν
 ἀρχόντων εἶναι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ οὔτε ἀρχῶν οὔτε ὑπηρέτης ἦν

garchiának. Úgy látszik, meg. És most ez a következő vajjon kisebb-e ennél? Már melyik? Hogy nem egy, hanem szükségképpen kettő az ilyen állam: a szegényeké és a gazdagoké, a kik egy és ugyanazon helyen laknak és egymásra örökön örökké agyarkodnak. Zeus uccse, hogy nem kisebb, felelte ő rá. De meg aztán az se valami szép dolog, hogy körülbelül háborút se igen lehet viselniök, mert kénytelenek volnának vagy a felfegyverzett tömegnek a segítségére szorulni, a mitől pedig jobban félnek, mint az ellenségtől, vagy, ha erre nem szorulnának, mint valóban oligarcháknak nekik néhányuknak kellene magában a harcban megjeleniök, pedig hát ugyanekkor pénzzel is adózni nem igen van az inyökre, a mennyiben pénzsóvárok. Persze, hogy nem szép. Hát az, a mit már rég ócsároltunk, hogy ugyanazok egyszerre olyan sok mindenfélebe kapnak az ilyen 552 államban, földet művelnek, kereskedést üznek, háborút viselnek, ez helyén való dolognak látszik-e neked? A legkevésbé sem. S most nézd, hogy mindezen bajok közül ennek a legnagyobbnak épp ez az állam nyit először tárt kaput. Ugyan melyiknek? Annak, hogy bárkifia szabadon eladhatja minden vagyonát, egy más valaki meg megveheti és az, a ki eladta, benn lakhatik az államban, a nélkül, hogy ennek valamelyik rendjébe tartozna, se nem kereskedő, se nem kézműves, sem lovas, sem nehéz fegyverzetű gyalogos, hanem szegény és vagyontalan ember a neve. B Most hallom először, mondja ő rá. Az oligarchikus államokban bizony az ilyes dolgot senkifia nem akadályozza, mert különben nem volnának egyesek oly dúsgazdagok, mások meg oly földhöz tapadt szegények. Igaz. S most vizsgálj meg csak ezt: vajjon mikor egy ilyen gazdag ember úgy pazarolt, volt-e akkor valami nagy hasznára az államnak mindabban, a miről épp most szoltunk? Vagy, bárha az uralkodók közé tartozónak látszott, valósággal se ura, se

αὐτῆς, ἀλλὰ τῶν ἐτοιμῶν ἀναλωτῆς; Οὕτως, ἔφη· ἐδόκει, ἦν
C δὲ οὐδὲν ἄλλο ἢ ἀναλωτῆς. Βούλει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, φῶμεν
αὐτόν, ὥς ἐν κηρίῳ κηφὴν ἐγγίγνεται, σμήνους νόσημα, οὕτω
καὶ τὸν τοιοῦτον ἐν οἰκίᾳ κηφῆνα ἐγγίγνεσθαι, νόσημα πόλεως;
Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες. Οὐκοῦν, ὦ Ἀδείμαντε, τοὺς
μὲν πτηνοὺς κηφῆνας πάντας ἀκέντρους ὁ θεὸς πεποίηκε, τοὺς
δὲ πεζοὺς τούτους ἐνίοις μὲν αὐτῶν ἀκέντρους, ἐνίοις δὲ δεινὰ
κέντρα ἔχοντας; καὶ ἐκ μὲν τῶν ἀκέντρων πτωχοὶ πρὸς τὸ γῆ-
D ρας τελευτῶσιν, ἐκ δὲ τῶν κεκεντρωμένων πάντες ὅσοι κέκλην-
ται κακοῦργοι; Ἀληθέστατα, ἔφη. Δῆλον ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἐν
πόλει, οὗ ἂν ἴδῃς πτωχοὺς, ὅτι εἰσὶ που ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ
ἀποκεκρυμμένοι κλέπται τε καὶ βαλαντιατόμοι καὶ ἱερόσυλοι
καὶ πάντων τῶν τοιούτων κακῶν δημιουργοί. Δῆλον, ἔφη. Τί
οὖν; ἐν ταῖς ὀλιγαρχουμέναις πόλεσι πτωχοὺς οὐχ ὄρας ἐνόντας;
E Ὀλίγου γ', ἔφη, πάντας τοὺς ἐκτὸς τῶν ἀρχόντων. Μὴ οὖν οἶ-
μεθα, ἔφην ἐγώ, καὶ κακοῦρους πολλοὺς ἐν αὐταῖς εἶναι κέντρα
ἔχοντας, οὓς ἐπιμελείᾳ βίᾳ κατέχουσιν αἱ ἀρχαί; Οἰόμεθα μὲν
οὖν, ἔφη. Ἄρ' οὖν οὐ δι' ἀπειδευσίαν καὶ κακὴν τροφὴν καὶ
κατάστασιν τῆς πολιτείας φήσομεν τοὺς τοιοῦτους αὐτόθι ἐγγί-
γνεσθαι; Φήσομεν. Ἄλλ' οὖν δὴ τοιαύτη γέ τις ἂν εἴη ἡ ὀλι-
γαρχουμένη πόλις καὶ τοσαῦτα κακὰ ἔχουσα, ἴσως δὲ καὶ πλείω.
553 Σχεδόν τι ἔφη. Ἀπειργάσθω δὴ ἡμῖν καὶ αὕτη, ἦν δ' ἐγώ, ἡ
πολιτεία, ἣν ὀλιγαρχίαν καλοῦσιν, ἐκ τιμημάτων ἔχεουσα τοὺς
ἀρχοντας. τὸν δὲ ταύτη ὅμοιον μετὰ ταῦτα σκοπῶμεν, ὥς τε
γίγνεται οἷός τε γενόμενος ἔστιν. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

szolgája nem volt az államnak, csakis meglévő vagyonának elpocsékolója? Úgy van, felelte ő, annak látszott, de csakis C vagyonpocsékoló volt. Inyedre van-e hát, kérdém tőle, ha azt mondjuk róla, hogy valamint a méhkasban here támad, nyavalyája a rajnak, éppen így herének születik az ilyen ember is a házban, az állam nyavalyájának? De még nagyon is, édes Sokrates, felelte ő erre. S nemde, édes Adeimantos, a szárnyas herét egytől-egyig fulánk nélkül teremtetted az úristen, de ezeket a két lábon járó heréket csak fele részben fulánk nélkül, a felét meg hatalmas fulánkkal? A fulánknélküliekből koldusok lesznek öreg napjaikra, a D fulánkosokból pedig olyan mindenfélék, a kiket gonosztevőknek mondanak? Betüröl-betüre igaz, szólt ő. Világos dolog most már, folytattam, hogy a mely államban koldusokat látsz, ott tolvajok, zsebmetszők, templomrablók is bujkálnak a szomszédságban s minden ilyesféle elveteműtségnek a mesterei. Világos, hagyta ő helyben. És vajjon az oligarchikus államokban látod-e, hogy koldusok vannak? Kicsi híjján az az mind, felelte ő rá, a ki nem tartozik az uralkodókhoz. Ne higyük-e hát, kérdém, hogy sok fulánkos E gonosztévő is van ő bennök, a kiket csak éber erőhatalommal tarthat féken a felsőbbtség? De bizony higyük, mondotta ő. S vajjon nem állíthatjuk-e, hogy az ilyenek itt csakis műveletlenség, rossz nevelés s hibás államszerkezet következtében támadhatnak? De állíthatjuk. Hát bizony ilyenféle lehet most már, mondom én, az oligarchikus állam és ennyiféle arossza-baja, ha ugyan még nem több. Körülbelül, válaszolta ő erre. Végeztünk hát, mondom én, ezzel az 553 államformával is, a melynek neve oligarchia s a melyben a vagyoni érték határozza meg az uralkodókat. Utána most már nézzük meg a hozzá hasonlót, hogy és miképpen áll elő s milyen természetű, ha már megvan. Okvetetlenül, volt rá az ő felelete.

VIII. Ἄρ οὖν ὥδε μάλιστα εἰς ὀλιγαρχικὸν ἐκ τοῦ τιμοκρατικοῦ ἐκεῖνου μεταβάλλει; Πῶς; Ὅταν αὐτοῦ παῖς γενόμενος τὸ μὲν πρῶτον ζηλοῖ τε τὸν πατέρα καὶ τὰ ἐκεῖνου ἔχνη διώκη, ἔπειτα αὐτὸν ἴδῃ ἐξαίφνης πταίσαντα ὥσπερ πρὸς ἔρματι.

B πρὸς τῇ πόλει, καὶ ἐκχέαντα τὰ τε αὐτοῦ καὶ ἑαυτόν, ἢ στρατηγήσαντα ἢ τιν' ἄλλην μεγάλην ἀρχὴν ἄρξαντα, εἴτα εἰς δικαστήριον ἐμπεσόντα, βλαπτόμενον ὑπὸ συκοφαντῶν, ἢ ἀποθανόντα ἢ ἐκπεσόντα ἢ ἀτιμωθέντα καὶ τὴν οὐσίαν ἅπασαν ἀποβαλόντα.

Εἰκός γ', ἔφη. Ἰδὼν δέ γε, ὦ φίλε, ταῦτα καὶ παθὼν καὶ ἀπολέσας τὰ ὄντα δείσας, οἶμαι, εὐθύς ἐπὶ κεφαλὴν ὠθεῖ ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ φιλοτιμίαν τε καὶ τὸ θυμοειδὲς ἐκεῖνο, καὶ ^{μεγάλην} ταπεινωθεὶς ὑπὸ πενίας πρὸς χρηματισμὸν τραπόμενος γλίσχρως καὶ κατὰ μικρὸν φειδόμενος καὶ ἐργαζόμενος χρήματα ξυλλέγεται. ἄρ' οὐκ οἶσι τὸν τοιοῦτον τότε εἰς μὲν τὸν θρόνον ἐκείνον τὸ ἐπιθυμητικόν τε καὶ φιλοχρήματον ἐγκαθίζειν καὶ μέγαν βασιλέα ποιεῖν ἐν ἑαυτῷ, τιάρας τε καὶ ^{στεφανὸν} στρεπτοὺς καὶ ἀκινάκας παραζωννύοντα; Ἐγὼ γ', ἔφη. Τὸ δέ

D γε, οἶμαι, λογιστικόν τε καὶ θυμοειδὲς χαμαὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν παρακαθίσας ὑπ' ἐκείνῳ καὶ καταδουλωσάμενος, τὸ μὲν οὐδὲν ἄλλο εἰς λογίζεσθαι οὐδὲ σκοπεῖν ἄλλ' ἢ ὁπόθεν ἐξ ἐλαττόνων χρημάτων πλείω ἔσται, τὸ δὲ αὖ θαυμάζειν καὶ τιμᾶν μηδὲν ἄλλο ἢ πλοῦτόν τε καὶ πλουσίους, καὶ φιλοτιμεῖσθαι μηδ' ἐφ' ἐνὶ ἄλλῳ ἢ ἐπὶ χρημάτων κτήσει καὶ ἐάν τι ἄλλο εἰς τοῦτο φέρῃ. Οὐκ ἔστ' ἄλλη, ἔφη, μεταβολὴ οὕτω ταχεῖά τε καὶ

E ἰσχυρά ἐκ φιλοτίμου νέου εἰς φιλοχρήματον. Ἄρ' οὖν οὗτος, ἦν δ' ἐγώ, ὀλιγαρχικός ἐστίν; Ἡ γοῦν μεταβολὴ αὐτοῦ ἐξ ὁμοίου

VIII. Vajjon tehát nem így alakul-e át a legkönnyebben az oligarchia abból a timokratából? Hogyan? Mikor neki fia születik s eleinte hévvel követi az atyját, nyomdokaiban jár, azután meg észreveszi, hogy egyszerre csak, mint valami zátonyon, megfeneklik ő is az államon s tönkreteszi B egész vagyonát, sőt önmagát is, ha vagy hadvezér volt, vagy másvalami magas hivatalt viselt, aztán a törvényszék elé hurcolják s befeketitik a hamis vádlói, úgy, hogy vagy halállal lakol, vagy száműzetésbe kerül, vagy polgári becsületét és minden vagyonát is elveszti. Biz' ez könnyen megy, felelte ő rá. Mikor tehát, édesem, a fiú ezt látja, átérzi s vagyonát elvesztve megrémül, akkor, azt hiszem, rögtön hanyatt-homlok ledobálja lelkének a trónusáról a becsvágyat, meg azt a tüzes-hevességet s szegénységében C megjuhászkodva a vagyonszerzésre adja magát és zsugor-
gatva-kuporgatva és minden fillért a fogához verve fárad-
ságosan vagyont gyűjt össze magának. Vajjon nem gondo-
lod-e, hogy az ilyen ekkor a kapzsiságot és a pénzszomjat ülteti arra a trónusra, ezt teszi belsejében felséges császár-
jává-királyává⁷ koronával, nyakláncsal, pallossal övezve? Gondolom bizony, mondá ő rá, a megfontolást és a tüzes vállalkozást pedig, azt hiszem, inenn is onnan is lerakja D az alá a földre, rabszolgájává teszi s nem engedi, hogy amaz más egyebet fontolgasson és vizsgálgasson, mint csakis azt, miképpen lesz a kicsikéből nagy vagyon, emez pedig mást csudálgasson és tiszteljen, mint csakis a gazdag-
ságot és a gazdagokat s tisztelettel-becsülettel más egyebet övezzen a vagyonnak a bírhatásán kívül, vagy azon, a mi erre viszi az embert. Nem létezik, mondotta ő, nagyratörő fiatalembernek vagyonimádóvá való gyorsabb és erősebb átalakulása. S vajjon nem oligarchikus érzelmű-e az ilyen? E kérdeztem én. Mert már az ő átváltozása legalább egy olyan államformához hasonló férfiúból történt, a melyből

ἀνδρός ἐστι τῇ πολιτείᾳ, ἐξ ἧς ἡ ὀλιγαρχία ρετέστη. Σκοπῶμεν δὴ εἰ ὅμοιος ἂν εἴη. Σκοπῶμεν.

IX. Οὐκοῦν πρῶτον μὲν τῷ χρήματα περὶ πλείστου ποιεῖ-
 554 σθαι ὅμοιος ἂν εἴη; Πῶς δ' οὐ; Καὶ μὴν τῷ γε φειδωλὸς
 εἶναι καὶ ἐργάτης, τὰς ἀναγκαίους ἐπιθυμίας μόνον τῶν παρ'
 αὐτῷ ἀποπιμπλάς, τὰ δὲ ἄλλα ἀναλώματα μὴ παρεχόμενος,
 ἀλλὰ δουλούμενος τὰς ἄλλας ἐπιθυμίας ὡς ματαίους. Πάνυ
 μὲν οὖν. Αὐχμηρὸς γέ τις, ἣν δ' ἐγώ, ὣν καὶ ἀπὸ παντὸς
 Β περιουσίαν ποιούμενος, θησαυροποιὸς ἀνὴρ· οὐδὲ δὴ καὶ ἐπαινεῖ
 τὸ πλῆθος· ἢ οὐχ οὗτος ἂν εἴη ὁ τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ ὅμοιος;
 Ἐμοὶ γοῦν, ἔφη, δοκεῖ· χρήματα γοῦν μάλιστα ἔντιμα τῇ τε
 πόλει καὶ παρὰ τῷ τοιούτῳ. Οὐ γάρ, οἶμαι, ἣν δ' ἐγώ, παιδείᾳ
 ὁ τοιοῦτος προσέσχηκεν. Οὐ δοκῶ, ἔφη· οὐ γάρ ἂν τυφλὸν
 ἡγεμόνα τοῦ χοροῦ ἐστήσατο καὶ ἐτίμα μάλιστα. Εὖ, ἣν δ'
 ἐγώ. τόδε δὲ σκόπει. κηφηνώδεις ἐπιθυμίας ἐν αὐτῷ διὰ τὴν
 ἀπαιδευσίαν μὴ φῶμεν ἐγγίγνεσθαι, τὰς μὲν πτωχικὰς, τὰς δὲ
 C κακούργους, κατεχομένας βίᾳ ὑπὸ τῆς ἄλλης ἐπιμελείας; Καὶ
 μάλ', ἔφη. Οἷσθ' οὖν, εἶπον, οἱ ἀποβλέψας κατόφει αὐτῶν τὰς
 κακουργίας; Ποῖ; ἔφη. Εἰς τὰς τῶν ὀρφανῶν ἐπιτροπεύσεις
 καὶ εἴ ποῦ τι αὐτοῖς τοιοῦτον ξυμβαίνει, ὥστε πολλῆς ἐξουσίας
 λαβέσθαι τοῦ ἀδικεῖν. Ἀληθῆ. Ἄρ' οὖν οὐ τούτῳ δῆλον, ὅτι
 ἐν τοῖς ἄλλοις ξυμβολαίοις ὁ τοιοῦτος, ἐν οἷς εὐδοκιμεῖ δοκῶν
 D δίκαιος εἶναι, ἐπιεικεῖ τινὶ ἑαυτοῦ βίᾳ κατέχει ἄλλας κακὰς
 ἐπιθυμίας ἐνούσας, οὐ πείθων, ὅτι οὐκ ἄμεινον, οὐδ' ἡμερῶν

az oligarchia keletkezett. Vizsgáljuk meg hát, hogy vajjon hasonló-e hozzá? Hát vizsgáljuk meg.

IX. Legelőször is nem abban volna-e tehát hasonló hozzá, hogy a vagyont becsüli a legislegtöbbre? Már hogyne? Meg azután bizony abban, hogy takarékos és ⁵⁵⁴ munkás. Vágyaiból csakis a legszükségesebbeket elégíti ki, más egyéb kiadásokra nem áldoz, hanem a többi vágyait, mint céltalanokat, féken tartja. Mindenesetre. Meg egy kicsikét bizony piszkos is, mindenfelé szívesen szedi le a tejfelt, nagy pénzkovács, már a hogy a sokaság is magasztalja. **B** Vagy nem ő volna tán az efféle államformának a mása? Már énnekem legalább úgy tetszik, válaszolta ő rá; a vagyon áll legalább az ilyen állam és az ilyen férfiú előtt a legnagyobb tiszteletben. Mert hiszen, úgy gondolom, folytattam én, hogy nem a műveltségen csügg az ilyen. Azt hiszem, hogy nem, felelé, mert akkor csak nem tett volna egy vakot^s a karvezetőjévé s nem becsülné a legjobban. Helyes, mondom én neki. De vizsgálj meg csak a következő dolgot: ne mondjuk-e, hogy műveletlensége miatt hereszerű vágyak is felébrednek benne, részint koldusokhoz illők, részint gonosztevőkhöz, a melyeket a többi éber **C** gondoskodás csak erőszakkal tarthat féken? De igenis, mondja ő rá. S tudod-e most már, kérdém tőle, hogy hová kell tekintened, hogy gonoszságait megpillanthasd? Hová? kérdezte ő. Az árvák feletti gyámkodásaikra, meg ha valahol valami ilyesféle szerepkör jut a hatalmukba, a hol aztán kényők-kedvők szerint lehet jogtalankodniok. Igaz. Vajjon nem világlik-e ki most már ebből, hogy az ilyen ember másnemű foglalkozásai közben is, a melyekben jó hírnévnek örvend, mert igazságosnak látszik, csak bizonyos megfelelő önuralommal tartja féken meglevő rossz **D** vágyait, nem meggyőződésből, hogy az talán rossz dolog, sem valamely igaz oknak engedve, hanem csakis kénysze-

λόγῳ, ἀλλ' ἀνάγκη καὶ φόβῳ, περὶ τῆς, ἄλλης οὐσίας τρέμων;
 Καὶ πάνυ γ', ἔφη. Καὶ νῆ Δία, ἣν δ' ἐγώ, ὦ φίλε, τοῖς πολ-
 λοῖς γε αὐτῶν εὐρήσεις, ὅταν δέῃ τάλλότρια ἀναλίσκειν, τὰς
 τοῦ κηφῆνος ξυγγενεῖς ἐνούσας ἐπιθυμίας. Καὶ μάλα, ἣ δ'
 ὅς, σφόδρα. Οὐκ ἄρ' ἂν εἴη ἀστασίαστος ὁ τοιοῦτος ἐν ἑαυτῷ,
Ε οὐδὲ εἰς ἀλλὰ διπλοῦς τις, ἐπιθυμίας δὲ ἐπιθυμιῶν ὥς τὸ πολὺ
 κρατούσας ἂν ἔχοι βελτίους χειρόνων. Ἔστιν οὕτως. Διὰ
 ταῦτα δῆ, οἶμαι, εὐσχημονέστερος ἂν πολλῶν ὁ τοιοῦτος εἴη·
 ὁμονοητικῆς δὲ καὶ ἡρμოსμένης τῆς ψυχῆς ἀληθῆς ἀρετῇ πόρρω
 ποι ἐκφεύγοι ἂν αὐτόν. Δοκεῖ μοι. Καὶ μὴν ἀνταγωνιστῆς
 555 γε ἰδίᾳ ἐν πόλει ὁ φειδωλὸς φαῦλος ἢ τινος νίκης ἢ ἄλλης
 φιλοτιμίας τῶν καλῶν, χρήματά τε οὐκ ἐθέλων εὐδοξίας ἕνεκα
 καὶ τῶν τοιούτων ἀγώνων ἀναλίσκειν, δεδιὼς τὰς ἐπιθυμίας τὰς
 ἀναλωτικὰς ἐγείρειν καὶ ξυμπαρκαλεῖν ἐπὶ ξυμμαχίαν τε καὶ
 φιλονεικίαν, ὀλίγοις τισὶν ἑαυτοῦ πολεμῶν ὀλιγαρχικῶς τὰ πολλὰ
 ἡττᾶται καὶ πλουτεῖ. Καὶ μάλα, ἔφη. Ἐπὶ οὖν, ἣν δ' ἐγώ,
 ἀπιστοῦμεν, μὴ κατὰ τὴν ὀλιγαρχουμένην πόλιν ὁμοιότητι τὸν
 φειδωλὸν τε καὶ χρηματιστὴν τετάχθαι; Οὐδαμῶς, ἔφη.

Β Χ. Δημοκρατίαν δῆ, ὥς ἔοικε, μετὰ τοῦτο σκεπτέον, τίνα
 τε γίγνεται τρόπον γενομένη τε ποῖόν τινα ἔχει, ἵν' αὖ τὸν τοῦ
 τοιούτου ἀνδρὸς τρόπον γνόντες παραστησώμεθ' αὐτόν εἰς κρί-
 σιν. Ὅμοίως γοῦν ἂν, ἔφη, ἡμῖν αὐτοῖς πορευοίμεθα. Οὐκοῦν,
 ἣν δ' ἐγώ, μεταβάλλει μὲν τρόπον τινὰ τοιόνδε ἐξ ὀλιγαρχίας
 εἰς δημοκρατίαν, δι' ἀπληστίαν τοῦ προκειμένου ἀγαθοῦ, τοῦ
Σ ὥς πλουσιώτατον δεῖν γίνεσθαι; Πῶς δῆ; Ἄτε, οἶμαι, ἄρχον-

rűségből és félelemből, mert remeg a vagyonáért. Még pedig nagyon is ám, jegyezte meg ő rá. És Zeusra mondom, édes barátom, okoskodtam tovább, hogy mikor a mások vagyonát kell elpocsékolniok, akkor bizony a legtöbbjükben megtalálod a herével született vágyakat. De még mennyire meg, mondotta ő erre. Nincs is hát az ilyen ember belső forrongás nélkül; nem is egy ember ő, hanem kettő, csak- **E** hogy legtöbbnyire a jobb vágyak győzedelmeskednek benne a rosszabbakon. Úgy van. Éppen ezért tisztességesebb is lehet az ilyen, azt hiszem, mint a nagy tömeg; de a következő és összhangzatos léleknek igazi erénye, már messze jár ő tőle. Úgy gondolom. S a mi a saját személyét illeti ⁵⁵⁵ még versenyzőnek is rossz az államban a fukar ember, legyen bár szó akár győzelmi díjról, akár valami szépségversenyről. A hírnévnek s ilyesféle versenyeknek a kedvéért nem szívesen áldoz, attól tart, hogy fel találja pazar vágyait kelteni s őket is szövetségre és vetélkedésre serkenti. Igazi oligarcha módjára vagyonának csak kicsike részével megy tehát a küzdelembe s a leggyakrabban el is bukik, de gazdag, marad. Bizony gazdag mondá. Tamáskodunk-e hát még benne, kérdeztem tőle, hogy a fukar és pénzsóvár ember nem az oligarchikus állammal való hasonlóságra van teremtve? Egy cseppet sem, válaszolta ő erre.

X. Ezután most már, úgy látszik, a demokraciát kell **B** megvizsgálunk, mi módon keletkezik s ha már megvan, milyen a természete, hogy azután ismét az effajta embernek a jellemét is megismerhessük s vele összehasonlítás kedvéért párhuzamba állithassuk. S így legalább, mondá ő rá, a már megkezdettük úton is haladhatunk. Nem a következő úton-módon történik-e hát az átalakulás, kérdem aztán, az oligarchiából a demokraciába, csupa telhetetlenségből az előttük fekvő javakban, azaz hogy mert minden áron csak a **C**

τες ἐν αὐτῇ οἱ ἄρχοντες διὰ τὸ πολλὰ κεκτησθαι οὐκ ἐθέλου-
 σιν εἶργειν νόμῳ τῶν νέων ὅσοι ἂν ἀκόλαστοι γίνωνται, μὴ
 ἐξεῖναι αὐτοῖς ἀναλίσκειν τε καὶ ἀπολλύναι τὰ αὐτῶν, ἵνα ὠνού-
 μενοι τὰ τῶν τοιούτων καὶ εἰσδανείζοντες ἔτι πλουσιώτερι καὶ
 ἐντιμότεροι γίνωνται. Παντός γε μᾶλλον. Οὐκοῦν δῆλον ἤδη
 τοῦτο ἐν πόλει, ὅτι πλοῦτον τιμᾶν καὶ σωφροσύνην ἅμα ἱκανῶς
 D κτᾶσθαι ἐν τοῖς πολίταις ἀδύνατον, ἀλλ' ἀνάγκη ἢ τοῦ ἐτέρου
 ἀμελεῖν ἢ τοῦ ἐτέρου; Ἐπεικῶς, ἔφη, δῆλον. Παραμελοῦντες
 δὴ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις καὶ ἐφιέντες ἀκολασταίνειν οὐκ ἀγεννεῖς
 ἐνίστε ἀνθρώπους πένητας ἠνάγκασαν γενέσθαι. Μάλα γε.
 Κάθηνται δὴ, οἶμαι, οὗτοι ἐν τῇ πόλει κεκεντρωμένοι τε καὶ
 ἐξωπλισμένοι, οἱ μὲν ὀφείλοντες χρέα, οἱ δὲ ἄτιμοι γεγονότες,
 οἱ δὲ ἀμφοτέρω, μισοῦντές τε καὶ ἐπιβουλεύοντες τοῖς κησα-
 μένοις τὰ αὐτῶν καὶ τοῖς ἄλλοις, νεωτερισμοῦ ἐρῶντες. Ἔστι
 E ταῦτα. Οἱ δὲ δὴ χρηματισταὶ ἐγκύψαντες, οὐδὲ δοκοῦντες τού-
 τους ὁρᾶν, τῶν λοιπῶν τὸν ἀεὶ ὑπεύκοντα ἐνιέντες ἀργύριον τι-
 τρώσκοντες, καὶ τοῦ πατρὸς ἐκγόνας τόκους πολλαπλασίου κο-
 556 μίζόμενοι, πολὺν τὸν κηφῆνα καὶ πτωχὸν ἐμποιοῦσι τῇ πόλει.
 Πῶς γάρ, ἔφη, οὐ πολὺν; Οὔτε γ' ἐκείνη, ἣν δ' ἐγώ, τὸ τοι-
 οῦτον κακὸν ἐκκαόμενον ἐθέλουσιν ἀποσβεννύναι, εἵργοντες τὰ
 αὐτοῦ ὅποι τις βούλεται τρέπειν, οὔτε τῇδε, ἣ αὖ κατὰ ἕτερον
 νόμον τὰ τοιαῦτα λύεται. Κατὰ δὴ τίνα; Ὅς μετ' ἐκείνόν ἐστι
 δεύτερος καὶ ἀναγκάζων ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι τοὺς πολίτας. ἐὰν

leggazdagabbak akarnak lenni? Hogy-hogy? A mennyiben, gondolom, a kormányzók, a kik különben is nagy gazdagságuk miatt uralkodnak benne, nem szíves-örömet korlátozzák törvénnyel a kicsapongóvá lett fiatalságot abban, hogy szabadon költekezhessenek s pocsékolhassák a vagyonukat, mert ők vásárolgatják össze az ilyeneknek jószágait, hogy kezökbe kaparítva még gazdagabbakká és tekintélyesebbekké legyenek. Legfőképpen bizony, hogy ezt akarják. Az tehát már világos az államban, hogy a vagyont is tiszteletben tartani, meg ezzel együtt józan mérsekletre is elegendőképpen szert tenni a polgárok között lehetetlenség, hanem hogy vagy az egyiket, vagy a másikat szükségképpen el kell hanyagolniok. Egészen világos, szolt ő. S a mennyiben most már ezt az oligarchiákban elhanyagolják és szabadon féktelenkednek, néha bizony nem éppen alacsony származásu embereket is kénytelen-kelletlen szegénységbe döntenek. Nagyon is. Ott ülnek most már ezek, gondolom, az állam nyakán fulánkosan és felfegyverkezve, némelyek uszva az adósságban, mások pedig teljesen becsületök-vesztetten, sőt egyesek mind a két nyavalyával, s agyarkodank és leselkednek azokra, a kik elharácsolták a vagyonukat, meg a többiekre is, és várva-várják a forradalmat. Ez úgy van. A vagyon-elharácsolók pedig meglapulnak s úgy tetetik, mintha nem is látnák őket s pénzöknek latba-vetésével a többiek közül mindég csak a meghunyászkodót sértegetik s be-behajtvá tőkéjüknek sokszorosan megszorodott kamatait, szaporítják az államban a sok herét és sok koldust. Hogy ne volna hát sok, jegyezte meg ő rá. S ha ez a baj már lobbott vetett, folytattam, nem akarják biz' ők sem azzal oltani, hogy bárkifinának a maga vagyonával való szabad rendelkezését korlátoznák, sem azzal, hogy egy más törvénnyel az efféléket ismét érvénytelenítenék. És mifélelvel? Azzal, a mely az után a

γάρ ἐπὶ τῷ αὐτοῦ κινδύνῳ τὰ πολλά τις τῶν ἐκουσίῳν ξυμβο-
B λαίων προστάτῃ ξυμβάλλειν, χρηματίζονται μὲν ἂν ἦττον ἀνα-
 δῶς ἐν τῇ πόλει, ἐλάττω δ' ἐν αὐτῇ φύοιτο τῶν τοιούτων κακῶν,
 οἷων νῦν δὴ εἵπομεν. Καὶ πολὺ γε, ἢ δ' ὅς. Νῦν δέ γ', ἔφην
 ἐγώ, διὰ πάντα τὰ τοιαῦτα τοὺς μὲν δὴ ἀρχομένους οὕτω δια-
 τιθέασιν ἐν τῇ πόλει οἱ ἄρχοντες· σφᾶς δὲ αὐτοὺς καὶ τοὺς
 αὐτῶν ἄρ' οὐ τρυφῶντας μὲν τοὺς νέους καὶ ἀπόνους καὶ πρὸς
 τὰ τοῦ σώματος καὶ πρὸς τὰ τῆς ψυχῆς, μαλακοὺς δὲ καρτε-
C ρεῖν πρὸς ἡδονάς τε καὶ λύπας καὶ ἀργούς; Τί μὴν; Αὐτοὺς
 δὲ πλὴν χρηματισμοῦ τῶν ἄλλων ἡμεληκότας, καὶ οὐδὲν πλείω
 ἐπιμέλειαν πεποιημένους ἀρετῆς ἢ τοὺς πένητας; Οὐ γὰρ οὖν.
 Οὕτω δὴ παρεσκευασμένοι ὅταν παραβάλλωσιν ἀλλήλοις οἳ τε
 ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι ἢ ἐν ὁδῶν πορείαις ἢ ἐν ἄλλαις
 τισὶ κοινωνίαις, ἢ κατὰ θεωρίας ἢ κατὰ στρατείας, ἢ ξύμπλοι
D γιγνόμενοι ἢ συστρατιῶται, ἢ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς κινδύνοις ἀλλή-
 λους θεώμενοι, μηδαμῇ ταύτῃ καταφρονῶνται οἱ πένητες ὑπὸ
 τῶν πλουσίων, ἀλλὰ πολλάκις ἰσχνὺς ἀνὴρ πένης, ἡλιωμένος,
 παραταχθεὶς ἐν μάχῃ πλουσίῳ σκιατροφηκότι, πολλὰς ἔχοντι
 σάρκας ἀλλοτριὰς, ἴδῃ ἁσθματός τε καὶ ἀπορίας μεστόν, ἄρ'
 οἶει αὐτὸν οὐχ ἡγεῖσθαι κακίᾳ τῇ σφετέρᾳ πλουτεῖν τοὺς τοιού-
E τους, καὶ ἄλλον ἄλλῳ παραγγέλλειν, ὅταν ἰδίᾳ συγγίγνωνται, ὅτι
 ἄνδρες ἡμέτεροι εἰσὶ παρ' οὐδέν; Εὐ οἶδα μὲν οὖν, ἔφη, ἔγωγε,

második s az erényről való gondoskodásra kényszerítené a polgárokat. Mert ha törvény volna rá, hogy magán szerződéseinek legnagyobb részét kiki csakis a saját kárával járó **B** felelősségére⁹ kötheti, akkor nem üznék az államban oly arcátlansággal a vagyonszerzést s kevésbbé tenyészne benne az efféle nyavalya, a minőről épp most beszélünk. Bizony sokkal kevésbbé, tette ő hozzá. Most azonban, okoskodtam tovább, minden olyas említettük dologgal sodorják ily helyzetbe az uralkodók az államban alattvalóikat. A mi pedig őket magukat, meg az övéiket illeti, vajjon nem teszik-e az ifjakat kéjleggökké s úgy a testi, mint a lelki munkára alkalmatlanokká, elpuhultakká, mikor meg kell birkóznio az élvezetekkel is, meg a fájdalmakkal is, s végre tunyákká? **C** Már hogyné? Sajátmagukat pedig olyanokká, a kik a pénzszerzésen kívül más egyébbel semmit se törődnek, s az erényre épp oly keveset gondolnak, mint a szegények. Csakis annyit. Mikor aztán ilyen állapotban az uralkodók is, meg az alattvalók is összekerülnek egymással, akár utazások alkalmával, akár más egyéb társas összejöveteleken, ünnepi menetekén, táborozáskor, mint tengeri vagy szárazföldi bajtársak, vagy magában a veszély pillanatában mint egymás- **D** nak kölcsönös megfigyelői, akkor bizony nem igen lehet okuk a szegényeknek a gazdagok előtt pironkodniok, sőt igen gyakran, mikor egy szikár, napbarnította szegény egy árnyékban nevedett és háj-pocakot viselő gazdag mellé kerül a csatában, akkor látja csak, mint liheg ő kelme és mily gyámoltalanul tehetetlen önmagával; ugyan mit gondolsz, nem jut-e ilyenkor arra a meggyőződésre, hogy ezek az emberek csakis az ő gyávaságuknak köszönhetik a gazdagságukat, s nem mondja-e majd el a másikának, ha úgy négy szemközt összejön vele, hogy «ezek a mi uraink nem érnek ám egy fabatkát sem.» Már én bizony szentül tudom, **E** mondá, hogy így tesznek. Valamint tehát a beteges testnek

ὅτι οὕτω ποιοῦσιν. Οὐκοῦν ὥσπερ σῶμα νοσῶδες μικρᾶς ῥοπῆς
 ἔξωθεν δεῖται προσλαβέσθαι πρὸς τὸ κάμνειν, ἐνίοτε δὲ καὶ
 ἄνευ τῶν ἔξω στασιάζει αὐτὸ αὐτῷ, οὕτω δὴ καὶ ἡ κατὰ ταῦτά
 ἐκείνῳ διακειμένη πόλις ἀπὸ μικρᾶς προφάσεως, ἔξωθεν ἐπα-
 γομένων ἢ τῶν ἐτέρων ἐξ ὀλιγαρχουμένης πόλεως ξυμμαχίαν ἢ
 τῶν ἐτέρων ἐκ δημοκρατουμένης, νοσεῖ τε καὶ αὐτὴ αὐτῇ μά-
 557 χεται, ἐνίοτε δὲ καὶ ἄνευ τῶν ἔξω στασιάζει; Καὶ σφόδρα γε·
 Δημοκρατία δὴ, οἶμαι, γίγνεται, ὅταν οἱ πένητες νικήσαντες
 τοὺς μὲν ἀποκτείνωσι τῶν ἐτέρων, τοὺς δὲ ἐκβάλωσι, τοῖς δὲ
 λοιποῖς ἐξ ἴσου μεταδῶσι πολιτείας τε καὶ ἀρχῶν [καὶ ὡς τὸ
 πολὺ ἀπὸ κλήρων αἱ ἀρχαὶ ἐν αὐτῇ γίνονται]. Ἔστι γάρ,
 ἔφη, αὕτη ἡ κατάστασις δημοκρατίας, ἐάν τε καὶ δι' ὅπλων
 γένηται ἐάν τε καὶ διὰ φόβον ὑπεξελθόντων τῶν ἐτέρων.

XI. Τίνα δὴ οὖν, ἦν δ' ἐγώ, οὗτοι τρόπον οἰκοῦσι; καὶ
 B ποία τις ἡ τοιαύτη αὐτοῦ πολιτεία; δῆλον γὰρ ὅτι ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ
 δημοκρατικός τις ἀναφανήσεται. Δῆλον, ἔφη. Οὐκοῦν πρῶτον
 μὲν δὴ ἐλεύθεροι, καὶ ἐλευθερίας ἡ πόλις μεστή καὶ παρρησίας
 γίγνεται, καὶ ἐξουσία ἐν αὐτῇ ποιεῖν ὃ τί τις βούλεται; Λέγε-
 C ταί γε δὴ, ἔφη. Ὅπου δέ γε ἐξουσία, δῆλον ὅτι ἰδίαν ἕκαστος
 ἂν κατασκευὴν τοῦ αὐτοῦ βίου κατασκευάζοιτο ἐν αὐτῇ, ἥτις
 ἕκαστον ἀρέσκοι. Δῆλον. Παντοδαποὶ δὴ ἂν, οἶμαι, ἐν ταύτῃ
 τῇ πολιτείᾳ μάλιστα ἐγγίγνοντο ἄνθρωποι. Πῶς γὰρ οὐ; Κιν-
 δυνεύει, ἦν δ' ἐγώ, καλλίστη αὕτη τῶν πολιτειῶν εἶναι, ὥσπερ
 ἱμάτιον ποικίλον πᾶσιν ἄνθεσι πεποικιλμένον, οὕτω καὶ αὕτη
 πᾶσιν ἡθεσι πεποικιλμένη καλλίστη ἂν φαίνοιτο· καὶ ἴσως μὲν,

csak egy kis lökésre van kívülről szüksége, hogy súlyos betegségbe essen, sőt nem egyszer minden külső ok nélkül is forrongó meghasonlásba jut önnönmagával: éppen így a vele egyenlő állapotban sinylődő állam is a legkisebb okból, ha kívülről az egyik párt pl. oligarchikus államból, a másik meg demokratikusból hoz be segítséget, nemde mindjárt megbetegszik s harcba keveredik önnönmagával, sőt néha minden külső ok nélkül is fellázad? Még pedig 557 erősen ám. E szerint a demokracia úgy keletkezik, azt gondolom, hogy a szegények diadalt aratnak s az ellenpártból némelyeket megölnek, másokat száműznek, a többiekkel pedig egyformán megosztják a államot is és az uralkodást is [és mint igen gyakran sors útján töltik be benne a tisztségeket]. Hát persze hogy ez a demokracia alakulása, válaszolta ő rá, ha akár fegyveres erő hozza létre, akár hogy az ellenpárt félelemből hátat fordít.

XI. S ugyan miképpen élnek ezek most már? kérdém **B** tőle. S viszont milyen természetű az ilyen államforma? Mert az világos, hogy az ilyen ember demokratikusnak fog mutatkozni. Világos, hagyta ő helyben. Először is hát szabadok, úgy-e, s az állam is csupa szabadság és nyíltszavúság s kinek-kinek szabad benne cselekednie, a mit csak akar? Már legalább azt mondják, felelte ő rá. A hol pedig akkora a szabadság, világos, hogy ott minden emberfia a maga szája íze szerint rendezheti be élete pályáját. Világos. Mindenféle emberek tehát, azt gondolom, épp ebben **C** az államban fognak legkivált találkozni. Már hogyné? Úgy látszik, mondom én azután, hogy ez a legisleggyönyörűbb állam; mint egy mindenféle virággal kicifrázott tarka ruha, úgy ez is mindenféle erkölccsel kitarkázva már ugyancsak a leggyönyörűbbnek mutatkozik; s könnyen lehet, folytattam, hogy, mint a gyermekek, meg az asszonyok csak a tarka-barka dolgokat nézegetik, sokan épp ezt

ἥν δ' ἐγώ, καὶ ταύτην, ὥσπερ οἱ παῖδές τε καὶ αἱ γυναῖκες τὰ ποικίλα θεώμενοι, καλλίστην ἂν πολλοὶ κρίνειαν. Καὶ μάλ',

Δῆφη. Καὶ ἔστι γε, ὦ μακάριε, ἥν δ' ἐγώ, ἐπιτήδειον ζητεῖν ἐν αὐτῇ πολιτείαν. Τί δὴ; Ὅτι πάντα γένη πολιτειῶν ἔχει διὰ τὴν ἐξουσίαν, καὶ κινδυνεύει τῷ βουλομένῳ πόλιν κατασκευάζειν, ὃ νῦν δὴ ἡμεῖς ἐποιοῦμεν, ἀναγκαῖον εἶναι εἰς δημοκρατουμένην ἐλθόντι πόλιν, ὃς ἂν αὐτὸν ἀρέσκη τρόπος, τοῦτον ἐκλέξασθαι, ὥσπερ εἰς παντοπώλιον ἀφικομένῳ πολιτειῶν, καὶ ἐκλεξαμένῳ οὕτω κατοικίζειν. Ἵσως γοῦν, ἔφη, οὐκ ἂν

Εἄποροί παραδειγμάτων. Τὸ δὲ μηδεμίαν ἀνάγκην, εἶπον, εἶναι ἄρχειν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει, μηδ' ἂν ἥς ἱκανὸς ἄρχειν, μηδὲ αὐτὸν ἄρχεσθαι, ἐὰν μὴ βούλῃ, μηδὲ πολεμεῖν πολεμούντων, μηδὲ εἰρήνην ἄγειν τῶν ἄλλων ἀγόντων, ἐὰν μὴ ἐπιθυμῇς εἰρήνης, μηδ' αὖ, ἐὰν τις ἄρχειν νόμος σε διακωλύῃ ἢ δικάζειν, μηδὲν
 558 ἦττον καὶ ἄρχειν καὶ δικάζειν, ἐὰν αὐτῷ σοι ἐπὶ, ἄρ' οὐ θεσπεσία ὥς ἡδεῖα ἢ τοιαύτη διαγωγὴ ἐν τῷ παραυτίκα; Ἵσως, ἔφη, ἐν γε τούτῳ. Τί δαί; ἡ πραότης ἐνίων τῶν δικασθέντων οὐ κομψή; ἢ οὕπω εἶδες ἐν τοιαύτῃ πολιτείᾳ, ἀνθρώπων καταψηφισθέντων θανάτου ἢ φυγῆς, οὐδὲν ἦττον αὐτῶν μενόντων τε καὶ ἀναστρεφόμενων ἐν μέσῳ, καὶ ὥς οὔτε φροντίζοντος οὔτε ὀρώντος οὐδενὸς περινοστεῖ ὥσπερ ἥρως; Καὶ πολλοὺς γ', ἔφη.

Β Ἡ δὲ συγγνώμη καὶ οὐδ' ὅπωςτιοῦν σμικρολογία αὐτῆς, ἀλλὰ καταφρόνησις ὧν ἡμεῖς ἐλέγομεν σεμνύνοντες, ὅτε τὴν πόλιν φκίζομεν, ὥς εἰ μὴ τις ὑπερβεβλημένην φύσιν ἔχοι, οὔ ποτ' ἂν

ítélik majd a legszebbnek. De még nagyon is. Meg azután, drágám, okoskodtam én tovább, milyen kényelmes dolog államformákat keresni benne. Már miért? Mert szabadsága miatt mindenféle államformafajta megvan benne s annak, a ki államot akar alapítani, a mibe épp most mi is fogtunk, szükségesnek látszik, hogy demokratikus államba menjen s mintha csak az államformáknak valami zsibvásárára ment volna, ott válaszsza ki magának a neki megtetsző fajtát, s ha kiválasztotta, akkor alapítsa meg államát. Már legalább minták nélkül, felelte ő erre, itt nem igen szü- kölködni. És hogy semmiféle kényszere sincs annak, mon- E dottam tovább, hogy uralkodjál ebben az államban, még ha van is elég lehetséged hozzá, se hogy alattvaló légy, ha nem akarsz, vagy háborúba menj, ha harcolnak, s békében élj, mikor a többiek ezt teszik, ha te nem kívánod a békét, meg azután, ha valamelyik törvény eltilt a hivataloskodás- tól meg a biráskodástól, te ennek dacára is ne hivatalos- kodjál és biráskodjál, ha éppen az eszedbe jut — vajjon 558 nem isteniesen édes-e ez az életmód már az első szempil- lantásra? Bizony erre talán igen, jegyezte meg ő rá. Hát aztán az a szelid bánásmód egynémely elitéttel szemben nem finom egy dolog-e? Vagy soha se láttad még az ilyen államban, hogy olyanok, a kiket már halálra vagy szám- üzetésre ítéltek, azért szépen helyt maradtak s ide-oda jártak-keltek közöttük, sőt mintha senki ügyet se vetne, senkifia rájuk se nézne, akárcsak valami hős sétálgat egyik- másik. Még pedig nagyon is sokan, tette ő hozzá. Hát még B az ő elnézése és nem minden apró-cseprő dologgal való törődömsége, sőt a megvetése mindannak, a miről mi, mi- kor az államot alapítottuk, olyan szent áhitattal beszélget- tünk, hogy pl. az olyanból, a kinek nincs valami ritka ter- mészeti adománya, soha se válik kitünő férfiú, ha csak már nem gyermekkorában és játszva foglalkozik a széppel

γένοιτο ἀνὴρ ἀγαθός, εἰ μὴ παῖς ὢν εὐθὺς παῖζοι ἐν καλοῖς καὶ ἐπιτηδεύοι τὰ τοιαῦτα πάντα, ὡς μεγαλοπρεπῶς κἀταπατήσας ἅπαντα ταῦτα οὐδὲν φροντίζει, ἐξ ὁποίων ἂν τις ἐπιτηδεύσμάτων ἐπὶ τὰ πολιτικά ἰὼν πράττῃ, ἀλλὰ τιμᾷ, ἐὰν φῇ μόνον εὖνους εἶναι τῷ πλήθει. Πάνυ γ', ἔφη, γενναία. Ταῦτά τε δὴ, ἔφην, ἔχοι ἂν καὶ τούτων ἄλλα ἀδελφὰ δημοκρατία, καὶ εἴη, ὡς ἔοικεν, ἡδεῖα πολιτεία καὶ ἀναρχος καὶ ποικίλη, ἰσότητά τινα ὁμοίως ἴσοις τε καὶ ἀνίσοις διανέμουσα. Καὶ μάλ', ἔφη, γνώριμα λέγεις.

XII. Ἄθρει δὴ, ἦν δ' ἐγώ, τίς ὁ τοιοῦτος ἰδία. ἢ πρῶτον σκεπτέον, ὥσπερ τὴν πολιτείαν ἐσκεψάμεθα, τίνα τρόπον γίνεται; Ναί, ἔφη. Ἄρ' οὖν οὐχ ὧδε; τοῦ φειδωλοῦ ἐκείνου καὶ **D** ὀλιγαρχικοῦ γένοιτ' ἂν, οἶμαι, υἱὸς ὑπὸ τῷ πατρὶ τεθραμμένος ἐν τοῖς ἐκείνου ἡθεσιν; Τί γάρ οὔ; Βία δὴ καὶ οὗτος ἄρχων τῶν ἐν αὐτῷ ἡδονῶν, ὅσαι ἀναλωτικαὶ μὲν, χρηματιστικαὶ δὲ μή· αἱ δὴ οὐκ ἀναγκαῖαι κέκληνται. Δῆλον, ἔφη. Βούλει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἵνα μὴ σκοτεινῶς διαλεγώμεθα, πρῶτον ὀρισώμεθα τὰς τε ἀναγκαίους ἐπιθυμίας καὶ τὰς μή; Βούλομαι, ἦ δ' ὅς. Οὐκοῦν ἅς τε οὐκ ἂν οἴοι τ' εἶμεν ἀποτρέψαι, δικαίως ἂν ἀναγ- **E** καῖαι καλοῖντο, καὶ ὅσαι ἀποτελούμεναι ὠφελούσιν ἡμᾶς; τούτων γὰρ ἀμφοτέρων ἐφίεσθαι ἡμῶν τῇ φύσει ἀνάγκη· ἢ οὔ; **559** Καὶ μάλα. Δικαίως δὴ τοῦτο ἐπ' αὐταῖς ἐροῦμεν, τὸ ἀναγκαῖον. Δικαίως. Τί δαί; ἅς γέ τις ἀπαλλάξειεν ἂν, εἰ μελειῶν ἐκ νέου, καὶ πρὸς οὐδὲν ἀγαθὸν ἐνοῦσαι δρῶσιν, αἱ δὲ καὶ τοῦναντίον, πάσας ταύτας εἰ μὴ ἀναγκαίους φαῖμεν εἶναι,

és szokik minden ilyesfélehez, — milyen nagyszerűen tapodja lábbal mindezt s nincs gondja rá, hogy ugyan mi esoda foglalkozástól fordul valaki az állam ügyeivel való C foglalkozáshoz, hanem tisztelettel veszi körül, már ha csak jó akaratot mutat a tömeg iránt. Bizony ez nagyon nemes államforma, jegyezte meg ő rá. Ime tehát, mondom én, ez és más ehhez hasonló volna a demokracia jellemvonása; s úgy látszik, hogy édes egy államforma, uralkodó nélküli, tarka-barka s bizonyos egyenlőségben részesíti az egyenlőket meg a nem-egyenlőket. Nagyon is ismeretes dolog, mondja ő erre, a mit mondasz.

XII. S vizsgálj meg most már, folytattam, milyen ez a jellem az egyes emberben. Vagy talán, mint magánál az államnál tettük, először is azt kellene megnéznünk, hogy miképpen alakul? Persze, mondotta. Hát vajjon nem ilyenképpen-e: annak a fukar és oligarchikus férfiúnak fia szü- D letik, a ki, gondolom, az apja felügyelete alatt s az ő erkölceiben nevedik? Miért ne? Akaraterejével ő is uralkodik most már a benne rejlő azon élvezetvágyak felett, a melyek pazarlásra és nem pénzszerzésre vezetnek, s a melyeket haszontalan vágyaknak hinak. Világos, feleli ő. S akarod-e most, kérdem tőle, mert hátha a sötétben talál a fejtegetésünk botorkálni, hogy először is a szükséges és haszontalan élvezetvágyakat határozzuk meg? Persze hogy akarom, felelte. Nem azokat nevezzük-e tehát joggal szükségese- E seknek, a melyeket egyáltalán meg nem gátolhatunk s a melyeknek kielégítése javunkra válik? Mert ezzel mind a kettővel törődnünk természetünkben rejlő kényszerűség, 559 vagy nem? De nagyon is. Joggal beszélünk tehát erről a kényszerűségről e vágyaknál is. Joggal. Hát azokat, a melyektől akárkifia is könnyen megszabadulhat, ha megszokja gyermekkorától, s a melyek, ha megvannak bennünk, javunkra nem, hanem épp a kárunkra szolgálnak, mindezeket

ἄρ' οὐ καλῶς ἂν λέγοιμεν; Καλῶς μὲν οὖν. Προελώμεθα δὴ τι παράδειγμα ἐκατέρων, αἷ εἰσιν, ἵνα τύπῳ λάβωμεν αὐτάς; Οὐκοῦν χρή. Ἄρ' οὖν οὐχ ἡ τοῦ φαγεῖν μέχρι ὑγείας τε καὶ εὐεξίας καὶ αὐτοῦ σίτου τε καὶ ὄφου ἀναγκαῖος ἂν εἴη; Οἶμαι.

B Ἡ μὲν γέ που τοῦ σίτου κατ' ἀμφοτέρα ἀναγκαῖα, ἥ τε ὠφέλιμος ἥ τε παῦσαι ζῶντα *οὐ* δυνατή. Naί. Ἡ δὲ ὄφου, εἴ πῃ τινα ὠφέλειαν πρὸς εὐεξίαν παρέχεται. Πάνυ μὲν οὖν. Τί δέ; ἡ πέρα τούτων καὶ ἀλλοίων ἐδεσμάτων ἢ τοιούτων ἐπιθυμία, δυνατή δὲ κολαζομένη ἐκ νέων καὶ παιδευομένη ἐκ τῶν **C** πολλῶν ἀπαλλάττεσθαι, καὶ βλαβερὰ μὲν σώματι, βλαβερὰ δὲ ψυχῇ πρὸς τε φρόνησιν καὶ τὸ σωφρονεῖν, ἄρά γε ὀρθῶς οὐκ ἀναγκαῖα ἂν καλοῖτο; Ὅρθότατα μὲν οὖν. Οὐκοῦν καὶ ἀναλωτικὰς φῶμεν εἶναι ταύτας, ἐκείνας δὲ χρηματιστικὰς διὰ τὸ χρησίμους πρὸς τὰ ἔργα εἶναι; Τί μήν; Οὕτω δὴ καὶ περὶ ἀφροδισίων καὶ τῶν ἄλλων φήσομεν; Οὕτως. Ἄρ' οὖν καὶ ὧν νῦν δὴ κηφῆνα ὠνομάζομεν, τοῦτον ἐλέγομεν τὸν τῶν τοιούτων ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν γέμοντα καὶ ἀρχόμενον ὑπὸ τῶν μὴ **D** ἀναγκαίων, τὸν δὲ ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων φειδωλόν τε καὶ ὀλιγαρχικόν; Ἀλλὰ τί μήν;

XIII. Πάλιν τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, λέγωμεν, ὡς ἐξ ὀλιγαρχικοῦ δημοκρατικὸς γίγνεται. φαίνεται δέ μοι τά γε πολλὰ ὧδε γίνεσθαι. Πῶς; Ὅταν νέος τεθραμμένος ὡς νῦν δὴ ἐλέγομεν, ἀπαιδεύτως τε καὶ φειδωλῶς, γεύσῃται κηφῆνων μέλιτος καὶ ξυγγένῃται αἵθῳσι θηρσὶ καὶ δεινοῖς, παντοδαπὰς ἡδονὰς καὶ

ha haszontalanoknak nevezzük, vajjon nem helyesen beszélünk-e? Persze hogy helyesen. S hozzunk-e fel most már mind a kettejökre példát, hogy milyenek, hadd legyen meg a körrajzuk? Már csak hozzunk. Vajjon tehát egészségünk és jóllétünk fentartására nem szükséges-e az evés után való vágyunk, maga az étel meg aztán a csemege után való vágyakozásunk? Azt hiszem. Már legalább az étel után B való mind a két szempontból szükséges, egyrésről mert hasznos, másrésről mert meg is akaszthatja az élet folyását. Bizony. Míg viszont a csemege után való, ha egyáltalán hasznos valamire, akkor csakis a jólétre. Mindenesetre. Hát az ezeken túl menő s a tőlük elütő más egyéb eledelekre irányuló vágy, a melyet a gyermekkortól való megfékezés és szoktatás a legtöbb emberből ki is irthat, a mely káros úgy a testre, mint különösen káros a lélekre a be- C látás és a józan mérséklet szempontjából, vajjon joggal nevezhető-e haszontalannak? A legnagyobb joggal. S nemde költségeseknek is nevezhetjük most már őket, míg amazokat pénzszerzésre valóknak, mivel hasznosak a munkálkodásra? Már hogyne? S így beszélhetünk most már a szerelmi és más egyéb vágyakról is? Igy. S vajjon, a kit az imént herének neveztünk, ennek azt az ilyenféle gyönyörélvezetekbe merült s a haszontalan vágyaktól vezetett embert mondtuk D úgy-e, a szükségesektől vezetettet pedig fukarnak és oligarchikusnak? Hát kit is mást?

XIII. Tehát szóljunk ismét arról, mondtam, hogy miképp lesz az oligarchából demokrata. Nekem, úgy tetszik, hogy legtöbbsnyire a következőképpen. Hogyan? Mikor egy fiatalember, a mint épp most mondtuk, lelki műveltség nélkül, de fukarságban nevekedve megizleli egyszer a herék mézét s tüzes lelkű és erős teremtményeknek a társaságába keveredik, a kik mindenféle tarka-barka s ezerképpen változatos gyönyörélvezeteket tudnak teremteni, akkor már

ποικίλας καὶ παντοίως ἐχούσας δυναμένοις σκευάζειν, ἐνταυθα
Επου οἷου εἶναι ἀρχὴν αὐτῷ μεταβολῆς ὀλιγαρχικῆς τῆς ἐν αὐτῷ
εἰς δημοκρατικὴν. Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη. Ἄρ' οὖν, ὥσπερ ἡ
πόλις μετέβαλλε βοηθησάσης τῷ ἑτέρῳ μέρει ξυμμαχίας ἔξωθεν
ὁμοίας ὁμοίῳ, οὕτω καὶ ὁ νεανίας μεταβάλλει βοηθοῦντος αὐ
εἰδούς ἐπιθυμιῶν ἔξωθεν τῷ ἑτέρῳ τῶν παρ' ἐκείνῳ ξυγγενοῦς
τε καὶ ὁμοίου; Παντάπασι μὲν οὖν. Καὶ ἐὰν μὲν, οἶμαι, ἀντι-
βοηθήσῃ τις τῷ ἐν αὐτῷ ὀλιγαρχικῷ ξυμμαχία, ἢ ποθεν παρὰ
560 τοῦ πατρὸς ἢ καὶ τῶν ἄλλων οἰκείων νοουθετούντων τε καὶ κα-
κιζόντων, στάσις δὴ καὶ ἀντίστασις καὶ μάχη ἐν αὐτῷ πρὸς
αὐτὸν τότε γίνεται. Τί μὲν; Καὶ ποτὲ μὲν, οἶμαι, τὸ δημο-
κρατικὸν ὑπεχώρησε τῷ ὀλιγαρχικῷ, καὶ τινες τῶν ἐπιθυμιῶν
αἱ μὲν διεφθάρησαν, αἱ δὲ καὶ ἐξέπεσον' αἰδοῦς τινὸς ἐγγενο-
μένης ἐν τῇ τοῦ νέου ψυχῇ, καὶ κατεκοσμήθη πάλιν. Γίνεται
γὰρ ἐνίοτε, ἔφη. Αὐθις δέ, οἶμαι, τῶν ἐκπεσουσῶν ἐπιθυμιῶν
Βἄλλαι ὑποτρεφόμεναι ξυγγενεῖς δι' ἀνεπιστημοσύνην τροφῆς πα-
τρὸς πολλάι τε καὶ ἰσχυραὶ ἐγένοντο. Φιλεῖ γοῦν, ἔφη, οὕτω
γίγνεσθαι. Οὐκοῦν εἴλκυσάν τε πρὸς τὰς αὐτὰς ὁμιλίας, καὶ
λάθρα ξυγγιγνόμεναι πλῆθος ἐνέτεκον. Τί μὲν; Τελευτῶσαι
δὴ, οἶμαι, κατέλαβον τὴν τοῦ νέου τῆς ψυχῆς ἀκρόπολιν, αἰσθό-
μεναι κενὴν μαθημάτων τε καὶ ἐπιτηδευμάτων καλῶν καὶ λόγων
Γἄληθων, οἱ δὲ ἄριστοι φρουροὶ τε καὶ φύλακες ἐν ἀνδρῶν θεο-
φιλῶν εἰσὶ διανοαίαις. Καὶ πολὺ γ', ἔφη. Ψευδεῖς δὲ καὶ
ἀλαζόνες, οἶμαι, λόγοι τε καὶ δόξαι ἀντ' ἐκείνων ἀναδραμόντες
κατέσχον τὸν αὐτὸν τόπον τοῦ τοιοῦτου. Σφόδρα γ', ἔφη. Ἄρ'

légy meggyőződve róla, hogy kezdetét veszi nála a benne levő oligarchikusnak demokratikussá való átalakulása. Ok-E vetetlenül, jegyzé meg ő erre, vajjon tehát, valamint az állam átváltozott, mikor az egyik pártnak kívülről segítségére jöttek, még pedig a hasonlónak a hasonlók, épp így átváltozik úgy-e a fiatal ember is, ha viszont egy bizonyos fajta vágy kívülről a benne rejlő többiek közül egy másiknak a segítségére jön, t. i. a rokon és hasonló? Minden-esetre. Ha pedig, a hogy gondolom, a benne levő oligarchikusnak is segítségére siet valami szövetségese, már akár valahonnan az atyja, akár a többi rokonai részéről, a kik 560 intik is, meg korholják is, akkor aztán lázadás, meg ellen-lázadás és harc támad ő benne magában is önnönmaga ellen. Már hogyne? S ilyenkor azután, azt hiszem, nem egyszer meghátrál a demokratikus az oligarchikus előtt, egynémelyik élvezetvágy elpusztul, a másik meg számüze-tésbe kerül, a fiatal ember lelkében pedig valami szégyen-érzet támad s a régi rend helyre áll újra. Ez persze hogy megeshik néha-néha, felelte ő rá. Azután pedig, gondolom, a régi vágyak számüzetésére titokban ismét más, velök rokon vágyak növekednek s az apai nevelésnek esztelen-B ségénél fogva megszaporodnak és megerősödnek. A hajlan-dóság legalább megvan arra, jegyzi meg ő, hogy így tör-ténjen. S nemde ezek aztán ismét a régi társaihoz huzzák a fiatal embert s a titkos társulás következtében egyre tö-megesebben megszaporodnak? Már hogyne? Végre aztán, azt gondolom, beveszik a fiatal ember lelkének a fellegvárát, mert észreveszik, hogy üres, se tudása, se szép foglalkozása, se igaz gondolkodása nincsen, mikor ők a legjobb védők és C örök az istenkedvelő embereknek lelkületében. Tökéletesen igaz, mondotta ő rá. Hazug és kérkedő gondolatok és né-zetek nyomulnak tehát fel, gondolom, s elfoglalják az ilyen embernek említettük fellegvárát. Bizony el, felelé. S vajjon

οὖν οὐ πάλιν τε εἰς ἐκείνους τοὺς λωτοφάγους ἐλθὼν φανερώς κατοικεῖ, καὶ ἐὰν παρ' οἰκείων τις βοήθεια τῷ φειδωλῷ αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἀφικνῆται, κλήσαντες οἱ ἀλαζόνες λόγοι ἐκείνοι τὰς τοῦ βασιλικοῦ τείχους ἐν αὐτῷ πύλας οὔτε αὐτὴν τὴν ξυμμαχίαν

Δ παριᾶσιν οὔτε πρέσβεις πρεσβυτέρων λόγους ἰδιωτῶν εἰσδέχονται, αὐτοὶ τε κρατοῦσι μαχόμενοι, καὶ τὴν μὲν αἰδῶ ἡλιθιότητα ὀνομάζοντες ὠθοῦσιν ἔξω ἀτίμως φυγάδα, σωφροσύνην δὲ ἀνανδρίαν καλοῦντές τε καὶ προπηλακίζοντες ἐκβάλλουσι, μετριότητα δὲ καὶ κοσμίαν δαπάνην ὡς ἀγροικίαν καὶ ἀνελευθερίαν οὔσαν πείθοντες ὑπερορίζουσι μετὰ πολλῶν καὶ ἀνωφελῶν ἐπιθυμιῶν. Σφόδρα γε. Τούτων δὲ γέ που κενώσαντες καὶ καθήραντες

Ε τὴν τοῦ κατεχομένου τε ὑπ' αὐτῶν καὶ τελουμένου ψυχὴν μεγάλουσι τέλεσι, τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη ὕβριν καὶ ἀναρχίαν καὶ ἀσωτίαν καὶ ἀναίδειαν λαμπρὰς μετὰ πολλοῦ χοροῦ κατάρχουσιν ἐστεφανωμένας, ἐγκωμιάζοντες καὶ ὑποκοριζόμενοι, ὕβρι νμὲν εὐπαιδευσίαν καλοῦντες, ἀναρχίαν δὲ ἐλευθερίαν, ἀσωτίαν δὲ μεγα-
 561 λοπρέπειαν, ἀναίδειαν δὲ ἀνδρείαν. ἄρ' οὐχ οὕτω πως, ἦν δ' ἐγώ, νέως ὦν μεταβάλλει ἐκ τοῦ ἐν ἀναγκαίοις ἐπιθυμίαις τρεφομένου τὴν τῶν μὴ ἀναγκαίων καὶ ἀνωφελῶν ἡδονῶν ἐλευθέρωσιν τε καὶ ἄνεσιν; Καὶ μάλα γ', ἦ δ' ὅς, ἐναργῶς. Ζῆ δ' ἡ οἶμαι, μετὰ ταῦτα ὁ τοιοῦτος οὐδὲν μᾶλλον εἰς ἀναγκαίους ἢ μὴ ἀναγκαίους ἡδονὰς ἀναλίσκων καὶ χρήματα καὶ πόρους καὶ διατριβάς· ἀλλ' ἐὰν εὐτυχῆς ἦ καὶ μὴ πέρα ἐκβακχευθῇ, ἀλλὰ
Β τι καὶ πρεσβύτερος γενόμενος, τοῦ πολλοῦ θορύβου παρελθόντος, μέρη τε καταδέξεται τῶν ἐκπεσόντων καὶ τοῖς ἐπεισελθοῦσι μὴ

nem kerül-e hát újra azok közé a lotos-evők közé⁴⁰⁾ s velök él az egész világ szemeláttára s ha azután rokonai részéről segítség érkezik lelkének takarékoskodó érzülete számára, nem zárják-e el azok a kérkedő gondolatok benne a fejedelmi vár kapuit és sem a segítséget magát be nem engedik, sem a kezéseket, az öregebb magánemberek intő szavait meg nem hallgatják, hanem ők maguk viszik a harcban a döntő szerepet s a szégyenérzetet, melyet együgyűségnek neveznek, kikergetik becsstelenül a száműzetésbe s az önmérsékletet, a melyet gyávaságnak csúfolnak, szidalmakkal illetve kiverdesik s a mértékletességet és rendszerető költekezést, mint parasztos és szolgalelkű teremtetést, a sok haszontalan vágynak a segítségével ravaszul túl hajtják a határon. Teljesen igaz. Mikor aztán tőlük az ő általuk megszállt és az ő nagy rejtelveikbe beavatott fiatal embernek a lelket kiűritették és megtisztították, akkor aztán már viszik is vissza a hetykeséget, fejetlenséget, fajtalanságot és szemtelenséget felcicomázva és nagy karral koszorúzva persze valamennyit, magasztalगतják és hizelegve dicsőítgetik őket, a hetykeséget úri nevelésnek, a fejetlenséget szabadságnak, a fajtalanságot fényes életmódnak, a szemtelenséget pedig férfias bátorságnak mondogatják. Vajjon nem így valahogyan történik-e hát, kérdém tőle, egy fiatal embernek, a ki a szükséges vágyak között nőtt fel, a szükségtelen és haszontalan vágyak felszabadításának és féken-eresztésének állapotába való átmenetele? De nagyon is kézzelfoghatóan így, felelte ő erre. Úgy él tehát, azt hiszem, ezek után az ilyen ifjú, hogy épp annyi pénzt, fáradságot és időt fordít a szükségtelen, mint a szükséges élvezetekre. Ha azonban van egy kis szerencséje s kicsapongásaiban túl nem lépi a határt, hanem, a mint jobban benő a fejelágya, viharos szenvedélye lecsillapul és száműzött dolgainak egy részét visszakapja s ezután betolakodó érzelmeknek nem adja át magát

ὅλον ἑαυτὸν ἐνδῶ, εἰς ἴσον δὴ τι καταστήσας τὰς ἡδονὰς διά-
 γει, τῇ παραπιπτούσῃ ἀεὶ ὥσπερ λαχούσῃ τὴν ἑαυτοῦ ἀρχὴν
 παραδιδούς, ἕως ἂν πληρωθῇ, καὶ αὖθις ἄλλῃ, οὐδεμίαν ἀτιμά-
 ζων, ἀλλ' ἐξ ἴσου τρέφον. Πάνυ μὲν οὖν. Καὶ λόγον γ', ἣν
 δ' ἐγώ, ἀληθῆ οὐ προσδεχόμενος οὐδὲ παριείς εἰς τὸ φρούριον,
 C ἐάν τις λέγῃ, ὡς αἱ μὲν εἰσι τῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἐπι-
 θυμιῶν ἡδοναί, αἱ δὲ τῶν πονηρῶν, καὶ τὰς μὲν χρή ἐπιτη-
 δεύειν καὶ τιμᾶν τὰς δὲ κολάζειν τε καὶ δουλοῦσθαι· ἀλλ' ἐν
 πᾶσι τούτοις ἀνανεύει τε καὶ ὁμοίας φησὶν ἀπάσας εἶναι καὶ
 τιμητέας ἐξ ἴσου. Σφόδρα γάρ, ἔφη, οὕτω διακείμενος τοῦτο
 δρᾷ. Οὐκοῦν, ἣν δ' ἐγώ, καὶ διαζῇ τὸ καθ' ἡμέραν οὕτω χα-
 ριζόμενος τῇ προσπιπτούσῃ ἐπιθυμίᾳ, τότε μὲν μεθύων καὶ κα-
 D ταυλούμενος, αὖθις δὲ ὑδροποτῶν καὶ κατίσχναινόμενος, τότε δ'
 αὖ γυμναζόμενος, ἔστι δ' ὅτε ἀργῶν καὶ πάντων ἀμελῶν, τότε
 δ' ὡς ἐν φιλοσοφίᾳ διατρίβων· πολλάκις δὲ πολιτεύεται, καὶ
 ἀναπηδῶν ὅ τι ἂν τύχῃ λέγει τε καὶ πράττει· κἄν ποτέ τινας
 πολεμικοὺς ζηλώσῃ, ταύτῃ φέρεται, ἢ χρηματιστικούς, ἐπὶ τοῦτ'
 αὖ, καὶ οὔτε τις τάξις οὔτε ἀνάγκη ἔπεστιν αὐτοῦ τῷ βίῳ, ἀλλ'
 ἡδύν τε δὴ καὶ ἐλευθέριον καὶ μακάριον καλῶν τὸν βίον τοῦτον
 E χρῆται αὐτῷ διὰ παντός. Παντάπασιν, ἣ δ' ὅς, διελέλυθας
 βίον ἰσονομικοῦ τινὸς ἀνδρός. Οἶμαι δέ γε, ἣν δ' ἐγώ, καὶ
 παντοδαπὸν τε καὶ πλείστων ἡθῶν μεστόν, καὶ τὸν καλόν τε
 καὶ ποικίλον, ὥσπερ ἐκείνην τὴν πόλιν, τοῦτον τὸν ἄνδρα εἶναι·
 ὃν πολλοὶ ἂν καὶ πολλὰι ζηλώσειαν τοῦ βίου, παραδείγματα πο-
 λιτειῶν τε καὶ τρόπων πλείστα ἐν αὐτῷ ἔχοντα. Οὕτω γάρ,

egészen, akkor némi egyensúly áll helyre élvezeteiben s úgy él tovább, hogy az éppen kínálkozó élvezetnek, mintha csak az isteni végzettől kapta volna, adja mindég át az önmaga feletti uralmat és a mikor ez már bételt, akkor újra egy másiknak, nem veti meg egyiket sem, hanem egyformán dédelgeti. Nagyon igaz. S az igaz szót, mondom én tovább, a világért se fogadja el és ereszti be a várába, pl. ha azt C mondja neki valaki, hogy némely élvezet a szép és jó vágyaknak a szülöttje, egynémelyik meg a gonoszoké és hogy amazokat ápolni és tisztelni kell, emezeket pedig megfékezni és elnyomni, hanem mindezekre csak a fejét rázza s azt mondja, hogy mind egyformák s egyformán is kell tisztelni őket. S ezt ő nagyon is ezzel a szent meggyőződéssel teszi, mondja ő rá. Tehát így is él azután tovább napról-napra, folytattam, csak az éppen kínálkozó D vágnak kedveskedik, hol leiszsza s muzsikáltatja magát, azután pedig vizet iszik és soványítja a testét, hol meg ismét testgyakorlatokat végez, néha viszont lustálkodik és nem hederit semmire se, hol meg mintha a bölcseségszeretetet ápolná-művelné; nem egyszer az állam ügyeire adja magát, felugrik és szónokol a véletlen percnak sugallata szerint és cselekszik. Ha pedig a harcosokkal jön kedve versenyre kelni, akkor perre adja a fejét, ha meg a pénzemberekkel, akkor erre. Életének nincsen rendje, se törvénye; hanem folytonosan így éli a világát s édesnek, szabadnak és boldognak mondja ezt az életet. Pontosan lefestetted, mondotta ő rá, E ennek a mindent egyforma színben látó embernek az életét. Pedig bizony én azt hiszem, felelém neki, hogy nagyon is különböző színű s tele van a legkülönfélébb erkölcsökkel és a milyen az az állam, épp olyan szép és tarka-barka ez a férfiú is; sok férfiú és sok asszony irigyelheti az életefolyását, a mely a legtöbb államformának és erkölcsnek önmagában egyesíti a példányképét. Igazán úgy van, jegyzé meg ő rá.

ἔφη, ἔστιν. Τί οὖν; τετάχθω ἡμῖν κατὰ δημοκρατίαν ὁ τοιοῦ-
 562 τος ἀνὴρ, ὡς δημοκρατικὸς ὀρθῶς ἂν προσαγορευόμενος; Τε-
 τάχθω, ἔφη.

XIV. Ἡ καλλίστη δὴ, ἣν δ' ἐγώ, πολιτεία τε καὶ ὁ κάλλι-
 στος ἀνὴρ λοιπὰ ἂν ἡμῖν εἴη διελθεῖν, τυραννίς τε καὶ τύραν-
 νος. Κομιδῇ γ', ἔφη. Φέρε δὴ, τίς τρόπος τυραννίδος, ᾧ φίλε
 ἑταῖρε, γίνεται; ὅτι μὲν γάρ ἐκ δημοκρατίας μεταβάλλει, σχε-
 δὸν δὴλον. Δῆλον. Ἄρ' οὖν τρόπον τινὰ τὸν αὐτὸν ἔκ τε ὀλι-
 Β γαρχίας δημοκρατία γίνεται καὶ ἐκ δημοκρατίας τυραννίς;
 Πῶς; Ὁ προὔθεντο, ἣ δ' ἐγώ, ἀγαθόν, καὶ δι' οὗ ἡ ὀλιγαρχία
 καθίστατο — τοῦτο δ' ἦν [ὑπέρ] πλοῦτος· ἣ γάρ; Ναί. Ἡ
 πλούτου τοίνυν ἀπληστία καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἀμέλεια διὰ χρη-
 ματισμὸν αὐτὴν ἀπώλλυ. Ἀληθῆ. ἔφη. Ἄρ' οὖν καὶ ὁ δημο-
 κρατία ὀρίζεται ἀγαθόν, ἣ τούτου ἀπληστία καὶ ταύτην κατα-
 λύει; Λέγεις δ' αὐτὴν τί ὀρίζεσθαι; Τὴν ἐλευθερίαν, εἶπον.
 C τοῦτο γάρ που ἐν δημοκρατουμένῃ πόλει ἀκούσαις ἂν ὡς ἔχει
 τε κάλλιστον καὶ διὰ ταῦτα ἐν μόνῃ ταύτῃ ἄξιον οἰκεῖν ὅστις
 φύσει ἐλεύθερος. Λέγεται γὰρ δὴ, ἔφη, καὶ πολὺ τοῦτο τὸ
 ῥῆμα. Ἄρ' οὖν, ἣν δ' ἐγώ, ὅπερ ἦα νῦν δὴ ἐρῶν, ἣ τοῦ τοιοῦ-
 του ἀπληστία καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἀμέλεια καὶ ταύτην τὴν πολι-
 τείαν μηθίστησί τε καὶ παρασκευάζει τυραννίδος δεηθῆναι;
 Πῶς; ἔφη. Ὅταν, οἶμαι, δημοκρατουμένη πόλις ἐλευθερίας
 D διψήσασα κακῶν οἰνοχόων πρостаτούντων τύχῃ, καὶ ποῖρωτέρῳ
 τοῦ δέοντος ἀκράτου αὐτῆς μεθύσθῃ, τοὺς ἄρχοντας δὴ, ἂν μὴ
 πάνυ πρᾶοι ὧσι καὶ πολλὴν παρέχωσι τὴν ἐλευθερίαν, κολάζει

Ezt a férfiút állítsuk-e hát szembe a demokraciával, mint olyat, a kit joggal nevezhetünk el demokratikusnak? Persze hogy őt, volt rá az ő felelete.

XIV. Most hát már csak a legszebb állam és a legszebb férfiú volna még fejtegetésünkben hátra, folytattam én tovább, t. i. a tyrannis és tyrannus. Úgy van, mondotta ő erre. Hát rajta, drága barátom, miféle útja-módja van most már a tyrannis keletkezésének? Mert hogy a demokraciából alakul át, az körülbelül világos. Világos. Vajjon tehát, a hogy az oligarchiából a demokracia, nem épp ugyanazon a módon lesz-e a demokraciából a tyrannis. Hogyan? A mit célul tűztek ki maguknak, okoskodtam tovább, a jó, s a minek alapján az oligarchia alakult, ez a gazdagság volt, úgy-e? Persze. S a vele való telhetetlenség és a többinek a vagyonszerzés miatt való elhanyagolása tette őt most már tönkre. Úgy van, felelte ő rá. Vajjon tehát a mit a demokracia határoz meg jónak, az ezzel való telhetetlenség teszi-e őt is tönkre? S miről mondod azt, hogy ennek határozza meg? A szabadságról, válaszoltam reá. Mert erről hallhatod azt a demokratikus államban, hogy az ő legislegszebbje és miatta csakis őbenne érdemes élnie a természettől szabad embernek. Emlegetni, mondja ő rá, mindenesetre ezt a szót emlegetik a leggyakrabban. Vajjon tehát, a mit épp az imént akartam mondani, a vele való telhetetlenség és a többi dolognak elhanyagolása alakítja-e ezt az államot is át és készíti elő azt, hogy tyrannisra szoruljanak? Hogy-hogy? kérdezte. Mikor, gondolom, a szabadságért szomjazó demokratikus állam rossz pohárnokokra talál s aztán a tiszta szin-szabadságtól mértéken túl lerészegszik, kormányzói pedig nem igen engedékenyek s nem telisedele osztogatják a szabadságot, akkor vád alá helyezi mint elvetemült oligarchákat és megbünteti őket. Persze hogy ezt teszi, tette ő hozzá. Azokkal pedig, folytattam, a kik engedelmeskednek a

αἰτιωμένη ὡς μιαρούς τε καὶ ὀλιγαρχικούς. Δρῶσι γάρ, ἔφη, τοῦτο. Τοὺς δέ γε, εἶπον, τῶν ἀρχόντων κατηκόους προπηλακίζει ὡς ἐθελοδοούλους τε καὶ οὐδὲν ὄντας, τοὺς δὲ ἄρχοντας μὲν ἀρχομένοις, ἀρχομένους δὲ ἄρχουσιν ὁμοίους ἰδίᾳ τε καὶ **Ε** δημοσίᾳ ἐπαινεῖ τε καὶ τιμᾷ. ἄρ' οὐκ ἀνάγκη ἐν τοιαύτῃ πόλει ἐπὶ πᾶν τὸ τῆς ἐλευθερίας ἰέναι; Πῶς γάρ οὐ; Καὶ καταδύεσθαι γε, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε, εἷς τε τὰς ἰδίας οἰκίας καὶ τελευτᾶν μέχρι τῶν θηρίων τὴν ἀναρχίαν ἐμφυομένην. Πῶς, ἦ δ' ὅς, τὸ τοιοῦτον λέγομεν; Οἶον, ἔφην, πατέρα μὲν ἐθίζεσθαι παιδί ὅμοιον γίνεσθαι καὶ φοβεῖσθαι τοὺς υἱεῖς υἱὸν δὲ πατρί, καὶ μήτε αἰσχύνεσθαι μήτε δεδιέναι τοὺς γονέας, ἵνα δὴ ἐλεύθερος **563** ἦ· μέτοικον δὲ ἀστῶ καὶ ἀστὸν μετοίκῳ ἐξισοῦσθαι, καὶ ξένον ὡσαύτως. Γίνεται γάρ οὕτως, ἔφη. Ταῦτά τε, ἦν δ' ἐγώ, καὶ σμικρὰ τοιάδε ἄλλα γίνεται· διδάσκαλός τε ἐν τῷ τοιούτῳ φοιτητὰς φοβεῖται καὶ θωπεύει, φοιτηταί τε διδασκάλων ὀλιγοροῦσιν, οὕτω δὲ καὶ παιδαγωγῶν· καὶ ὅλως οἱ μὲν νέοι πρεσβυτέροις ἀπεικάζονται καὶ διαμιλλῶνται καὶ ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις, οἱ δὲ γέροντες ξυγκαθιέντες τοῖς νέοις εὐτραπείας τε καὶ χαριεντισμοῦ ἐμπίπλυνται, μιμούμενοι τοὺς νέους, ἵνα δὴ μὴ **Β** δοκῶσιν ἀηδεῖς εἶναι μηδὲ δεσποτικοί. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Τὸ δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, ἔσχατον, ὦ φίλε, τῆς ἐλευθερίας τοῦ πλήθους, ὅσον γίνεται ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει, ὅταν δὴ οἱ ἐωνημένοι καὶ αἱ ἐωνημέναι μηδὲν ἦττον ἐλεύθεροι ᾧσι τῶν πριαμένων. ἐν γυναιξὶ δὲ πρὸς ἄνδρας καὶ ἀνδράσι πρὸς γυναῖκας ὅση ἡ ἰσονομία καὶ ἐλευθερία γίνεται, ὀλίγου ἐπελαθόμεθ' εἰπεῖν. Οὐκοῦν κατ' Αἰσχύλον, ἔφη, ἐροῦμεν ὅ τι νῦν ἔλθ' ἐπὶ **Γ** στόμα; Πάνυ γε, εἶπον. καὶ ἔγωγε οὕτω λέγω· τὸ μὲν γάρ

kormányzóknak, mint szolgálalelkű, semmirekellő teremtésekkel, megvetően bánik; azokat a kormányzókat azonban, a kik az alattvalókkal s azokat az alattvalókat, a kik ezekkel a kormányzókkal teljesen együtt éreznek, mind a magán, mind a nyilvános életben magasztatja s tiszteletben részesíti **E**

Nem fog-e az ilyen államban a szabadságdüh minden egyes dolgot szükségképpen megszállani? Már hogyné? S az a velők született anarchia, kérde tovább, nem veszi-e bele magát, édes barátom, a magánosok házaiba, sőt végre még az állatokba is, egyszersmind? Hogy érted ezt? kérde ő ekkor. Hát úgy, feleltem én, hogy pl. az apa megszokja azt, hogy egyenlővé lesz a fiával s tart a fiaitól, a fiu meg az apjával és se tiszteletet, se félelmet nem érez a szüleivel szemben, mert hátha csorba esik a szabadságán; épp így a zsellér is egyenlőnek nézi magát a polgárral, a polgár ⁵⁶³ pedig a zsellérrel, sőt így tesz az idegen is. Ez persze hogy így történik, mondotta ő rá. Ez is, mondom én neki, meg más ilyen apró-cseprő dolog is megesik: pl. a tanító fél az ilyen államban a tanítványaitól s hizeleg nekik, a tanítványok pedig számba se veszik a tanítót, meg a nevelőt. S egyáltalán a fiatalok egy rangba helyezik magukat az öregekkel s versenyre kelnek velők szóban is, tettben is; az öregek pedig összeülnek a fiatalokkal s eltelnek ked- **B** veskedéssel, utánozgatják tréfaikban az ifjakat, mert hátha zsémbeseknek és nagy urat játszó embereknek találják őket nézni. Nagyon igaz, szólt ő. De a legnagyobb foka a néptömeg szabadságának, drágám, mondtam én tovább, akkor áll be ebben az államban, mikor a vásárolt rabszolgák és rabszolganők ép oly szabadok, mint a vásárlóik; s hogy mily nagy a nőknek a férfiakkal szemben, a férfiaknak pedig a nőkkel szemben az egyenlőségük és szabadságuk, azt majd nem hogy elfelejtettük mondani. Ne mondjuk-e ki tehát **C** Aischylosszal «a szót, mely ajkainkra szállt»? mondotta ő.

τῶν θηρίων τῶν ὑπὸ τοῖς ἀνθρώποις ὅσῳ ἐλευθερώτερά ἐστιν ἐνταῦθα ἢ ἐν ἄλλῃ, οὐκ ἂν τις πείθοιτο ἄπειρος. ἀτεχνῶς γὰρ αἱ τε κύνες κατὰ τὴν παροιμίαν οἶαίπερ αἱ δέσποναι γίνονται τε δὴ καὶ ἵπποι καὶ ὄνοι, πάνυ ἐλευθέρως καὶ σεμνῶς εἰθισμένοι πορεύεσθαι, κατὰ τὰς ὁδοὺς ἐμβάλλοντες τῷ ἀεὶ

D ἀπαντῶντι, εἰ μὴ ἐξίστηται· καὶ τᾶλλα πάντα οὕτω μεστὰ ἐλευθερίας γίνεται. Τὸ ἐμὸν γ', ἔφη, ἐμοὶ λέγεις ὄναρ· αὐτὸς γὰρ εἰς ἀγρὸν πορευόμενος θαμὰ αὐτὸ πάσχω. Τὸ δὲ δὴ κεφάλαιον, ἦν δ' ἐγώ, πάντων τούτων ξυνηθροισμένων ἐννοεῖς, ὡς ἀπαλὴν τὴν ψυχὴν τῶν πολιτῶν ποιεῖ, ὥστε καὶ ὅτιοῦν δουλείας τις προσφέρηται, ἀγανακτεῖν καὶ μὴ ἀνέχεσθαι; τελευτῶντες γὰρ που οἶσθ' ὅτι οὐδὲ τῶν νόμων φροντίζουσι γεγραμμένων ἢ ἀγράφων, ἵνα δὴ μηδαμῇ μηδεὶς αὐτοῖς ἢ δεσπότης. Καὶ μάλ', ἔφη, οἶδα.

E XV. Αὕτη μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε, ἡ ἀρχὴ οὕτως· καλὴ καὶ νεανικὴ, ὅθεν τυραννὶς φύεται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. Νεανικὴ δὴτα, ἔφη· ἀλλὰ τί τὸ μετὰ τοῦτο; Ταῦτόν, ἦν δ' ἐγώ, ὅπερ ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ νόσημα ἐγγενόμενον ἀπώλεσεν αὐτήν, τοῦτο καὶ ἐν αὐτῇ πλέον τε καὶ ἰσχυρότερον ἐκ τῆς ἐξουσίας ἐγγενόμενον καταδουλοῦται δημοκρατίαν· καὶ τῷ ὄντι τὸ ἄγαν τι ποιεῖν μεγάλην φιλεῖ εἰς τοῦναντίον μεταβολὴν ἀνταποδιδόναι,

564 ἐν ὥραις τε καὶ ἐν φυτοῖς καὶ ἐν σώμασι, καὶ δὲ καὶ ἐν πολιτείαις οὐχ ἥμισυ. Εἰκός, ἔφη. Ἡ γὰρ ἄγαν ἐλευθερία ἔοικεν οὐκ εἰς ἄλλο τι ἢ εἰς ἄγαν δουλείαν μεταβάλλειν καὶ ἰδιώτῃ

De bizony ki, felelem én reá, s én már mondom is. És hogy az emberek szolgálatában levő állatok is mennyivel szabadabbak itt, mint másutt, azt senki se hinné, a ki nem látta. Egyáltalában pl. az ölebeknek¹¹ közmondásszerűen épp olyan jól megy a dolguk, mint az asszonyaiknak, a lovak és szamarak pedig oly szabadon és büszkén lépegetnek az utcán, hogy okvetetlenül neki mennek a szemközt jövőnek, D ha ki nem tér előlük és minden más egyéb dolog is épp így duskál a szabadságban. Bizony épp az álmomat beszéled most, szólt ő erre; mert a hányszor csak falura megyek, mindannyiszor tapasztalom ezt. De ha mindezt összefoglaljuk, mondom, megérted-e csattanóját, hogy milyen elpuhulttá teszi ez a polgárok lelkét, úgy, hogy, ha csak egy mákszemnyit is említi valaki a szolgaságot, van harag és türelmetlenség. Végtére pedig, a mint tudod, fittyet hánynak a törvényre, akár irott, akár nem irott, hogy csak sehol semmiféle urat ne lássanak maguk fölött. Ezt már nagyon is jól tudom, válaszolta ő rá.

XV. Ez tehát az a szép és fiatalos uralom, édes barátom, E folytattam, a melyből véleményem szerint a tyrannis alakul. Valóban fiatalos, mondta ő erre; de hát mi következik ezután? Ugyanaz a betegség, mondom én, a mely mihelyt az oligarchiában kiütött, tönkre tette őt, üt ki ebben is még pedig a nagy szabadságnál fogva erősebben és hevesebben és leigázza a demokraciát. És valóban minden tulság kiváló szeretettel csap át épp az ellenkező oldalú változásba, az évszakokban éppen úgy, mint a növényvilágban és az élő testeknél, leg-564 különösebben pedig épp az államformáknál. Természetesen, jegyzé meg ő rá. A tulságos szabadság is pl. nem másba, mint tulságos szolgaságba szokott átesapni mind a magán, mind az állami életben. Ez természetes. Így tehát természetesen tyrannis se más államformából áll elő, mondtam én, mint csakis demokraciából, t. i. a legtulságosabb szabadság-

καὶ πόλει. Εἰκὸς γάρ. Εἰκότως τοίνυν, εἶπον, οὐκ ἐξ ἄλλης πολιτείας τυραννὶς καθίσταται ἢ ἐκ δημοκρατίας, ἐξ οἷμαι τῆς ἀκροτάτης ἐλευθερίας δουλείᾳ πλείστη τε καὶ ἀγριωτάτη. Ἐχει

B γάρ, ἔφη, λόγον. Ἀλλ' οὐ τοῦτ', οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, ἡρώτας, ἀλλὰ ποῖον νόσημα ἐν ὀλιγαρχίᾳ τε φυόμενον ταῦτόν καὶ ἐν δημοκρατίᾳ δουλοῦται αὐτήν. Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις. Ἐκεῖνο τοίνυν, ἔφην, ἔλεγον, τὸ τῶν ἀργῶν τε καὶ δαπανηρῶν ἀνδρῶν γένος, τὸ μὲν ἀνδρειότατον ἡγούμενον αὐτῶν, τὸ δ' ἀνανδρότερον ἐπόμενον· οὓς δὴ ἀφωμοιοῦμεν κηφῆσι, τοὺς μὲν κέντρα ἔχουσι, τοὺς δὲ ἀκέντροις. Καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη. Τούτῳ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ταραττετον ἐν πάσῃ πολιτείᾳ ἐγγιγνομένῳ, οἷον περὶ

C σῶμα φλέγμα τε καὶ χολή· ὦ δὲ καὶ δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἱατρὸν τε καὶ νομοθέτην πόλεως μὴ ἦττον ἢ σοφὸν μελιττουργὸν πόρρωθεν εὐλαβεῖσθαι, μάλιστα μὲν ὅπως μὴ ἐγγενήσεσθον, ἂν δὲ ἐγγενήσθον, ὅπως ὅ τι τάχιστα ξὺν αὐτοῖσι τοῖς κηρίοις ἐκτετμήσεσθον. Ναὶ μὰ Δία, ἦ δ' ὅς, παντάπασί γε. Ὡς τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, λάβωμεν, ἵν' εὐκρινέστερον ἴδωμεν ὃ βουλόμεθα. Πῶς; Τριχῇ διαστησώμεθα τῷ λόγῳ δημοκρατουμένην πόλιν,

D ὥσπερ οὖν καὶ ἔχει. ἐν μὲν γάρ που τὸ τοιοῦτον γένος ἐν αὐτῇ ἐμφύεται δι' ἐξουσίαν οὐκ ἔλαττον ἢ ἐν τῇ ὀλιγαρχουμένῃ. Ἔστιν οὕτως. Πολὺ δέ γε δριμύτερον ἐν ταύτῃ ἢ ἐν ἐκείνῃ. Πῶς; Ἐκεῖ μὲν διὰ τὸ μὴ ἔντιμον εἶναι, ἀπελαύνεσθαι τῶν ἀρχῶν, ἀγύμναστον καὶ οὐκ ἐρρώμενον γίγνεται· ἐν δημοκρατίᾳ δὲ τοῦτό που τὸ προσεσθὲς αὐτῆς, ἐκτὸς ὀλίγων, καὶ τὸ μὲν δριμύτατον αὐτοῦ λέγει τε καὶ πράττει, τὸ δ' ἄλλο περὶ τὰ

E βήματα προσίζον βομβεῖ τε καὶ οὐκ ἀνέχεται τοῦ ἄλλα λέγοντος, ὥστε πάντα ὑπὸ τοῦ τοιούτου διοικεῖται ἐν τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ χωρὶς τινῶν ὀλίγων. Μάλα γε, ἦ δ' ὅς. Ἄλλο τοίνυν

ból a legkeményebb és legdühösebb rabszolgaság. S ennek meg is van, mondá, a maga értelme. De azt hiszem, te nem ezt kérdezted, mondom én rá, hanem hogy melyik az a B betegség, a mely, ha kiüt az oligarchiában meg a demokraciában is, ezt rabszolgaságba dönti. Igazad van, felelte ő rá. Tehát ezen, mondom én erre, a naplopóknak és a pazarlók-nak a fajtáját értettem, a kik közül a legbátrabb a vezető, a gyávább meg a követője; herékhez hasonlítottuk őket, amazokat a fulánkosokhoz, emezeket pedig a fulántalanokhoz. És pedig helyesen, jegyezte meg ő rá. Ez a két faj az most már, folytattam, a mely ha elhatalmasodik az egész államban, épp oly zavart okoz, mint a nyálka és az epe a testben. C Ettől a kettőtől a jó orvosnak, az állam törvényhozójának, akárcsak az előrelátó méhésznek, már tisztességes távolból óvakodnia kell; legkivált, hogy valamiképp rajba ne tömörüljenek, de ha mégis összetömörültek, akkor aztán csak pusztítsa ki mentől hamarabb magukkal a sejtjeikkel együtt őket. Ki bizony Zeus uccse, tette ő hozzá, okvetetlenül ki. Így fogjuk meg hát a dolgot, folytattam, hogy annál világosabban szemügyre vehessük, a mit akarunk. Hogyan? osszszuk fel a demokraciát fejtegetésünkben három részre, a mint hogy tényleg van is a dolog. Egyikőjük ugyanis, ez az amo-D lyan faj, a nagy szabadságnál fogva épp úgy elszaporodik benne mint az oligarchiában. Úgy van. Csakhogy bizony szúrósabb amabban, mint ebben. Hogy-hogy? Itt, mivel nincs nagy becsületök s a tisztségekből is ki-kiszorúlnak, gyakorlatlanok s nem tudnak erőre kapni. A demokraciában azonban, egy pár embert kivéve, ez a faj viszi a vezérszeretpet s a szúrósabbja szónokolgat és cselekszik, a többi meg körülüli a szószéket, zúg s nem tűri, ha mást beszélnek, úgy, hogy alig egy pár dolgot kivéve, mindenben ez a nép-E ség adja a hangot ebben az államban. Bizony hogy ez, mondotta ő rá. Egy másik ilyenfajta továbbá mindég kiválik

τοιόνδε ἀεὶ ἀποκρίνεται ἐκ τοῦ πλήθους. Τὸ ποῖον; Χρηματιζομένων που πάντων οἱ κοσμιώτατοι φύσει ὡς τὸ πολὺ πλουσιώτατοι γίνονται. Εἰκός. Πλείστον δὴ, οἶμαι, τοῖς κηφήσι μέλι καὶ εὐπορώτατον ἐντεῦθεν βλέπεται. Πῶς γὰρ ἄν, ἔφη, παρὰ γε τῶν σμικρὰ ἐχόντων τις βλίσσειεν; Πλούσιοι δὴ, οἶμαι, οἱ τοιοῦτοι καλοῦνται κηφήνων βοτάνη. Σχεδόν τι, ἔφη.

565 XVI. Δῆμος δ' ἄν εἴη τρίτον γένος, ὅσοι αὐτουργοὶ τε καὶ ἀπράγμονες, οὐδὲ πάνυ πολλὰ κεκτημένοι· ὁ δὲ πλείστον τε καὶ κυριώτατον ἐν δημοκρατίᾳ, ὅταν περ ἀθροισθῇ. Ἔστι γάρ, ἔφη· ἀλλ' οὐ θαμὰ ἐθέλει ποιεῖν τοῦτο, ἐὰν μὴ μέλιτός τι μεταλαμβάνῃ. Οὐκοῦν μεταλαμβάνει, ἦν δ' ἐγώ, ἀεὶ, καθ' ὅσον δύνανται οἱ προεστώτες, τοὺς ἔχοντας τὴν οὐσίαν ἀφαιρούμενοι.

B διανέμοντες τῷ δήμῳ τὸ πλείστον αὐτοὶ ἔχειν. Μεταλαμβάνει γὰρ οὖν, ἡ δ' ὅς, οὕτως. Ἀναγκάζονται δὴ, οἶμαι, ἀμύνεσθαι, λέγοντές τε ἐν τῷ δήμῳ καὶ πράττοντες ὅπῃ δύνανται, οὗτοι ὦν ἀφαιροῦνται. Πῶς γὰρ οὗ; Αἰτίαν δὲ ἔσχον ὑπὸ τῶν ἐτέρων, καὶ μὴ ἐπιθυμῶσι νεωτερίζειν, ὡς ἐπιβουλεύουσι τῷ δήμῳ καὶ εἰσιν ὀλιγαρχικοί. Τί μὴν; Οὐκοῦν καὶ τελευτῶντες, ἐπειδὴν ὁρῶσι τὸν δῆμον οὐχ ἔκοντα, ἀλλ' ἀγνοήσαντά τε καὶ

C ἐξαπατηθέντα ὑπὸ τῶν διαβαλλόντων ἐπιχειροῦντα σφᾶς ἀδικεῖν, τότε ἤδη, εἴτε βούλονται εἴτε μὴ, ὡς ἀληθῶς ὀλιγαρχικοὶ γίνονται, οὐχ ἔκοντες· ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ κακὸν ἐκεῖνος ὁ κηφήν ἐντίκτει κεντῶν αὐτούς. Κομιδῇ μὲν οὖν. Εἰσαγγελίαι δὲ καὶ κρίσεις καὶ ἀγῶνες περὶ ἀλλήλων γίνονται. Καὶ μάλα. Οὐκοῦν ἕνα

a tömegből. Melyik? Mert mindnyájan pénzszerzéssel foglalkoznak, a természettől legderékabbak a legjobban meg is gazdagszanak. Természetesen. A legtöbb mézet most már, gondolom, és a legkönnyebben innen szedik ki a herék. Már hogyan is szedhetne valaki onnan, a hol éppen kevés van. Az ilyen gazdagokat tehát, azt hiszem, herék takarmányának híjják. Körülbelül, válaszolta ő rá.

XVI. A harmadik faj pedig a nép volna, mindazok, a 565 kik a saját kezök keresményéből a közügyektől elvonulva úgyszólván vagyontalanul élnek. S ez a legnépesebb és a leghatalmasabb a demokraciában, ha összegyülekezik. Persze hogy ez, mondotta ő; csak hogy nem szíves-örömet gyűl ám ez össze, ha csak nem csurog-csöppen ő neki is valami a mézből. Hát nem mindég csurog-csöppen, mondom én neki, a hányszor csak alkalmuk van a vezetőknek, mikor a gazdagokat megfosztják a vagyonuktól, a nép között való kiosztásnál az oroszlánrészt önnönmaguknak megtartani? Hát így persze hogy csurog-csöppen, jegyezte meg ő rá. **B** Szükségképpen védekezniök kell most már, azt gondolom, szóval is meg tettel is tőlük kitelhetőleg védve magukat a nép előtt, mindazoknak, a kiket ki-kifosztanak? Már hogyan? Azzal vádolgatják tehát a többiek őket, még ha eszük ágában se volt a fellázadás, hogy a nép ellen szöveteznek s oligarchikus érzelműek. Természetesen. Végtére tehát, mikor látják, hogy a nép nem a maga jószántából, hanem tudatlanságból rágalmozóitól elcsábítva csakugyan a vesztőkre **C** tör, ekkor már akarva-nemakarva valóban oligarchikus érzelműekké lesznek; akarni persze nem igen akarják, hanem hát persze ezt a bajt is az a here okozza, a mennyiben meg-megszúrja őket. Valóban így van. Erre aztán vádaskodások, pörlekedések s egymással való háborúskodások keletkeznek. Bizony ezek. S ilyenkor aztán bizonyos kiváltságokkal mindég maga fölé szokott a nép helyezni egy-egy

τινὰ αἰεὶ δῆμος εἴωθε διαφερόντως προϊστασθαι ἑαυτοῦ, καὶ
D τοῦτον τρέφειν τε καὶ αὔξειν μέγαν; Εἴωθε γάρ. Τοῦτο μὲν
 ἄρα, ἣν δ' ἐγώ, δῆλον, ὅτι, ὅταν περ φύηται τύραννος, ἐκ προ-
 στατικῆς ρίξης καὶ οὐκ ἄλλοθεν ἐκβλαστάνει. Καὶ μάλα δῆλον.
 Τίς ἀρχὴ οὖν μεταβολῆς ἐκ προστάτου ἐπὶ τύραννον; ἢ δῆλον
 ὅτι ἐπειδὴν ταῦτον ἄρξῃται δρᾶν ὁ προστάτης τῷ ἐν τῷ μύθῳ,
 ὃς περὶ τὸ ἐν Ἀρκαδίᾳ τὸ τοῦ Διὸς τοῦ Λυκαίου ἱερὸν λέγεται;
 Τίς, ἔφη. Ὡς ἄρα ὁ γευσάμενος τοῦ ἀνθρωπίνου σπλάγγχνου,
 ἐν ἄλλοις ἄλλων ἱερείων ἑνὸς ἐγκατατετμημένου, ἀνάγκη δὴ
E τοῦτῳ λύκῳ γενέσθαι, ἢ οὐκ ἀκήκοας τὸν λόγον; Ἐγώ γε.
 Ἄρ' οὖν οὕτω καὶ ὃς ἂν δῆμου προεστώς, λαβὼν σφόδρα πει-
 θόμενον ὄχλον, μὴ ἀπόσχηται ἐμφυλίου αἵματος, ἀλλ' ἀδίκως
 ἐπαιτιώμενος, οἷα δὴ φιλοῦσιν, εἰς δικαστήρια ἄγων μισοφονῇ,
 βίον ἀνδρὸς ἀφανίζων, γλώττῃ τε καὶ στόματι ἀνοσίῳ γευόμενος
 566 φόνου ξυγγενοῦς, καὶ ἀνδρηλατῇ καὶ ἀποκτιννύῃ καὶ ὑποσημαίνῃ
 χρεῶν τε ἀποκοπὰς καὶ γῆς ἀναδασμόν, ἄρα τῷ τοιούτῳ ἀνάγκη
 δὴ τὸ μετὰ τοῦτο καὶ εἵμαρται ἢ ἀπολωλέναι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν
 ἢ τυραννεῖν καὶ λύκῳ ἐξ ἀνθρώπου γενέσθαι; Πολλὴ ἀνάγκη,
 ἔφη. Οὗτος δὴ, ἔφηγν, ὁ στασιάζων γίγνεται πρὸς τοὺς ἔχοντας
 τὰς οὐσίας. Οὗτος. Ἄρ' οὖν ἐκπεσὼν μὲν καὶ πατελθὼν βίᾳ
 τῶν ἐχθρῶν τύραννος ἀπειργασμένος κατέρχεται; Δῆλον. Ἐὰν
B δὲ ἀδύνατοι ἐκβάλλειν αὐτὸν ὥσιν ἢ ἀποκτεῖναι διαβάλλοντες
 τῇ πόλει, βιαίῳ δὴ θανάτῳ ἐπιβουλεύουσιν ἀποκτιννύναι λάθρα.
 Φιλεῖ γοῦν, ἣ δ' ὅς, οὕτω γίγνεσθαι. Τὸ δὲ τυραννικὸν αἷτημα
 τὸ πολυθρόλῃτον ἐπὶ τούτῳ πάντες οἱ εἰς τοῦτο προβεβηκότες

valakit s őt nagygyá és hatalmassá neveli. Persze hogy szokott. Annyi tehát már világos, mondtam, hogy a mikor **D** tyrannus áll elő, mindég ilyen népvédő gyökérből fakad s nem máshonnan. Nagyon is világos. S mi a kezdete most már az ilyen népvédő tyrannussá való átalakulásának? Vagy világosan az, mikor ugyanazt kezdi tenni a népvédő, a mit annak a mondának az embere, a melyet a lykaiosi Zeus ¹² templomáról beszélnek Arkadiában? Melyiké? kérdezte ő. Hogy t. i. az, a ki egyszer megkóstolja az emberi belet, bárha csak az az egy volt is a többi áldozati állatok többi **E** részei között szétdarabolva, szükségképpen farkassá válik. Vagy nem hallottad ezt a történetet? De hallottam. Vajjon nem ilyen-e tehát a népnek ez a védő elüljárója is? Ha egyszer egy mindenben készséggel engedelmes tömegre tett szert, nem irtózik törzsrokonainak véréből, hanem igazságtalanul vádolgatva, — ezt nagyon is szeretik — törvényszék elé hurcoltatja és halállal büntetteti őket. S mikor egy életet megsemmisített és szentségtelen nyelvével és ajkaival a rokon vért megízlelte, számkivet, öldös, adósság-eltörlést, ⁵⁶⁶ föld-felosztást irogat alá. Vajjon az ilyen emberről is nem az van-e a végzet könyvében szükségképpen megírva, hogy vagy elvész az ellenség kezétől, vagy tyrannussá, emberből farkassá válik. Szükségképpen csak ez, jegyezte meg ő rá. Az ilyen szít most már lázadást — mondom én — a gazdag birtokosok ellen. Az ilyen. S vajjon ha száműzetésbe kerül s ellenségeinek dacára visszajön, nem úgy tér-e vissza, mint kész zsarnok? Világos, hogy úgy. Ha pedig ők nem bírják kikergetni őt, se rágalmazgatva megöletni az állam-**B** ban, akkor csak azt főzögetik, hogy erőszakos halállal titkon tegyék el láb alól. Már legalább nagyon gyakran így szokott történni, mondotta ő rá. Erre aztán, a kik már ennyire jutottak, valamennyien a tyrannusoknak azzal a híres követelésével állnak elő, hogy öröket kérnek testök

ἐξευρίσκουσιν, αἰτεῖν τὸν δῆμον φύλακὰς τινὰς τοῦ σώματος, **C** ἵνα σῶς αὐτοῖς ᾗ ὁ τοῦ δήμου βοηθός. Καὶ μάλ', ἔφη. Διδόασι δῆ, οἶμαι, δείσαντες μὲν ὑπὲρ ἐκείνου, θαρρῆσαντες δὲ ὑπὲρ ἑαυτῶν. Καὶ μάλα. Οὐκοῦν τοῦτο ὅταν ἴδῃ ἀνὴρ χρήματα ἔχων καὶ μετὰ τῶν χρημάτων αἰτίαν μισόδημος εἶναι, τότε δὴ οὗτος, ὧ ἐταῖρε, κατὰ τὸν Κροίσῳ γενόμενον χρησμὸν

πολυψήριδα παρ' Ἑρμον

φεύγει, οὐδὲ μένει, οὐδ' αἰδεῖται κακὸς εἶναι.

Οὐ γὰρ ἄν, ἔφη, δεύτερον αὐθις αἰδεσθεῖη. Ὁ δέ γε, οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, καταληφθεὶς θανάτῳ δίδοται. Ἀνάγκη. Ὁ δὲ δὴ προστάτης ἐκείνος αὐτὸς δῆλον δὴ ὅτι μέγας μεγαλωστί, οὐ **D** κεῖται, ἀλλὰ καταβαλὼν ἄλλους πολλοὺς ἔστηκεν ἐν τῷ δίφρῳ τῆς πόλεως, τύραννος ἀντὶ προστάτου ἀποτετελεσμένος. Τί δ' οὐ μέλλει; ἔφη.

XVII. Διέλθωμεν δὴ τὴν εὐδαιμονίαν, ἣν δ' ἐγώ, τοῦ τε ἀνδρὸς καὶ τῆς πόλεως, ἐν ἣ ἂν ὁ τοιοῦτος βροτὸς ἐγγένηται; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, διέλθωμεν. Ἄρ' οὖν, εἶπον, οὐ ταῖς μὲν πρώταις ἡμέραις τε καὶ χρόνῳ προσγελῶ τε καὶ ἀσπάζεται πάν- **E** τας, ᾧ ἂν περιτυχάνῃ, καὶ οὔτε τύραννός φησιν εἶναι, ὑπισ- χνεῖται τε πολλὰ καὶ ἰδία καὶ δημοσία, χρεῶν τε ἡλευθέρωσε, καὶ γῆν διένειμε δῆμῳ τε καὶ τοῖς περὶ ἑαυτόν, καὶ πᾶσιν ἱλεώς τε καὶ πρᾶος εἶναι προσποιεῖται; Ἀνάγκη, ἔφη. Ὅταν δέ γε, οἶμαι, πρὸς τοὺς ἔξω ἐχθροὺς τοῖς μὲν καταλλαγῇ, τοὺς δὲ καὶ διαφθείρῃ, καὶ ἡσυχία ἐκείνων γένηται, πρῶτον μὲν πολέμους τινὰς ἀεὶ κινεῖ, ἔν' ἐν χρεῖᾳ ἡγεμόνος ὁ δῆμος ᾗ. **567** Εἰκὸς γε. Οὐκοῦν καὶ ἵνα χρήματα εἰσφέροντες πένητες γιγνό- μενοι πρὸς τῷ καθ' ἡμέραν ἀναγκάζονται εἶναι καὶ ἥττον αὐτῷ

megvédésére, hogy csak épségben maradjon meg nekik a népnek az a védelmezője. Nagyon igaz mondotta ő rá. S ezt C meg is adják, azt gondolom, neki, mert féltik őt, önmagukat pedig biztonságban érzik. Még pedig nagyon is. A mikor aztán ezt a vagyonos embert, a ki épp a vagyona miatt népgyűlölő hírében is áll, látja, akkor, édes barátom, a Kroisosnak jutott jóslat szerint ¹³ ő is

a kövecses Hermosnak ered, fut,

Veszteg helyt se marad, gyávának lenni se szégyell.

Bizony hogy nem, mondotta ő, mert másodszor már nem igen volna ideje szégyenkezni. De a kit megcsipnek, mondom én, az, azt hiszem, a halál fia. Okvetetlenül. Az a védő maga pedig, világos, hogy nem fekszik nagy-egész hosszában, ¹⁴ hanem sok más emberfiát leterítve áll fenn az D állam szekerén védő helyett mint tetőtől-talpig zsarnok. S miért ne tenné? jegyezte meg ő rá.

XVII. Vizsgáljuk meg most már, folytattam, a boldogságát ennek a férfiúnak, meg ennek az államnak, a melyben ilyen halandó született. Mindenesetre, hogy vizsgáljuk meg, mondotta ő erre. Vajjon tehát, kérdem, az első napokban és időben nem mosolyogva köszönget-e ő majd fünek-fának, a kivel csak találkozik, s nem mutatja-e, hogy nem E tyrannus, négy szemközt is, nyilvánosan is derűre-borúra megigér mindent, az adósságokat eltörli, a földet meg felosztja a nép között és hívei között, csupa jóakaratot és nyájasságot mutat az egész világ iránt? Okvetetlenül, mondotta ő rá. De bezzeg mikor a külső ellenségnek az egyik részét kibékítette, a másikat pedig leverte, s így részükről békés nyugalom áll be, akkor egyre-másra csak háborúskodást szítogat, hogy vezérre legyen a népnek szüksége. ⁵⁶ Természetesen. Meg azután hogy vagyonukat adókba el-fizetvén szegényekké legyenek s csak napi szükségleteikre gondoljanak s ő ellene gonosz terveket ne főzőgessenek?

ἐπιβουλεύωσιν; Δῆλον. Καὶ ἂν γέ τινας, οἶμαι, ὑποπτεύῃ ἐλευθερα φρονήματα ἔχοντας μὴ ἐπιτρέφειν αὐτῷ ἄρχειν, ὅπως ἂν τούτους μετὰ προφάσεως ἀπολλύῃ, ἐνδοὺς τοῖς πολεμίοις; τούτων πάντων ἕνεκα τυράννῳ αἰεὶ ἀνάγκη πόλεμον ταράττειν;

B Ἀνάγκη. Ταῦτα δὴ ποιῶντα ἕτοιμον μᾶλλον ἀπεχθάνεσθαι τοῖς πολίταις; Πῶς ῥὰρ οὐ; Οὐκοῦν καὶ τινας τῶν ξυγκαταστησάντων καὶ ἐν δυνάμει ὄντων παρῤῥησιάζεσθαι καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς ἀλλήλους, ἐπιπλήττοντας τοῖς γιγνομένοις, οἳ ἂν τυγχάνωσιν ἀνδρικότατοι ὄντες; Εἰκὸς γε. Ὑπεξαίρειν δὴ τούτους πάντας δεῖ τὸν τύραννον, εἰ μέλλει ἄρξειν, ἕως ἂν μήτε φίλων μήτ' ἐχθρῶν λίπη μηδένα, ὅτου τι ὄφελος. Δῆλον. Ὅξέως

C Ἄρα δεῖ ὁρᾶν αὐτόν, τίς ἀνδρεῖος, τίς μεγαλόφρων, τίς φρόνιμος, τίς πλούσιος· καὶ οὕτως εὐδαίμων ἐστίν, ὥστε τοῦτοις ἅπασιν ἀνάγκη αὐτῷ, εἴτε βούλεται εἴτε μὴ, πολεμῖν εἶναι καὶ ἐπιβουλεύειν, ἕως ἂν καθήρῃ τὴν πόλιν. Καλὸν γε, ἔφη, καθαρμόν. Ναί, ἦν δ' ἐγώ, τὸν ἐναντίον ἢ οἱ ἱατροὶ τὰ σώματα· οἳ μὲν γὰρ τὸ χεῖριστον ἀφαιροῦντες λείπουν τὸ βέλτιστον, ὁ δὲ τοῦναντίον. Ὡς ἔοικε γάρ, αὐτῷ, ἔφη, ἀνάγκη, εἴπερ ἄρξει.

D XVIII. Ἐν μακαρίᾳ ἄρα, εἶπον, ἐγώ, ἀνάγκη δέδεται, ἥ προστάττει αὐτῷ ἢ μετὰ φαύλων τῶν πολλῶν οἰκεῖν καὶ ὑπὸ τούτων μισούμενον ἢ μὴ ζῆν. Ἐν τοιαύτῃ, ἦ δ' ὅς. Ἀρ' οὖν οὐχί, ὅσῳ ἂν μᾶλλον τοῖς πολίταις ἀπεχθάνηται ταῦτα δρῶν, τοσοῦτ' πλειόνων καὶ πιστοτέρων δορυφόρων δεήσεται; Πῶς γὰρ οὐ; Τίνες οὖν οἱ πιστοί, καὶ πόθεν αὐτοὺς μεταπέμψεται;

Világos. Ha pedig, azt hiszem, az egyikről vagy a másikról azt gyanítja, hogy szabad gondolkozásánál fogva nem igen tűri el az ő uralkodását, hogy az illet ekkor valami ürügy alatt eltehesse lába alól s kijátszhassa az ellenségnek? Mindezek okáért nem kell-e hát a tyrannusnak örökkön-örökké háborúskodást szítania? Szükségképpen. Ha pedig **B** ilyeneket tesz, akkor egyre gyűlöltebbé lesz a polgárok előtt? Már hogyné? S ekkor aztán egynéhányan azok közül, a kik őt ide felsegítették és tekintélyben állanak vele szemben is, meg egymás közt is, kimondják nyíltan a gondolataikat s rosszalgatják a dolgok folyását, már persze azok, a kik éppen a legbátrabbak? Természetesen. Őket most már valamennyiöket el kell tennie láb alól a tyrannusnak, ha még uralkodni akar és se barátját, se ellenségét egyetlenegy olyat sem szabad meghagynia, a kinek van valami szava. Világos. Sas-szemmel kell tehát meglátnia, ki a bátor, ki a büszke, ki a bölcös és ki a gazdag. S milyen boldog őkegyelme! **C** Ő velök, akár akarja, akár nem, valamennyiökkel hadi lábon kell állania s utánok leskelődni, a míg csak meg nem tisztította az államot tőlük. Gyönyörűséges egy megtisztítás, mondotta ő rá. Szakasztott az ellenkezője annak, mondom én tovább, a melyet az orvosok használnak a testenél. Ők ugyanis a rosszat távolítják el, a legjavát meg benne hagyják. Ő pedig épp az ellenkezőjét. Kénytelen ugyanis vele, jegyezte meg ő erre, ha uralkodni akar.

XVIII. Boldog kénytelenség köti tehát őt, mondom én tovább, ha az ő parancsából vagy gonosz emberek között, **D** a kik csak gyűlölik őt, kénytelen élni, vagy éppenséggel nem élhet. Bizony ilyen! — tette ő hozzá. S vajjon mentől gyűlöletesebbé lesz e tetteivel a polgárok előtt, nem annál több és megbízhatóbb testőrökre lesz-e szüksége? Már hogyné? De vajjon kicsodák a megbízhatók? S honnan hozatja majd őket? A saját jószántukból, felelte ő rá, sokan

Αὐτόματοι, ἔφη, πολλοὶ ἤξουσιν πετόμενοι, ἐὰν τὸν μισθὸν διδῶ.
 Κηφήνας, ἦν δ' ἐγώ, νῆ τὸν κύνα, δοκεῖς αὐτὸν τινὰς μοι λέγειν
 Εξενικούς τε καὶ παντοδαπούς. Ἀληθῆ γάρ, ἔφη, δοκῶ σοι.
 Τί δέ; αὐτόθεν ἄρ' οὐκ ἂν ἐθελήσειεν; Πῶς; Τοὺς δούλους
 ἀφελόμενος τοὺς πολίτας, ἐλευθερώσας, τῶν περὶ ἑαυτὸν δορυ-
 φόρων ποιήσασθαι. Σφόδρα γ', ἔφη, ἐπεὶ τοι καὶ πιστότατοι
 αὐτῷ οὗτοί εἰσιν. Ἡ μακάριον, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις τυράννου
 568 χρῆμα, εἰ τοιούτοις φίλοις τε καὶ πιστοῖς ἀνδράσι χρῆται, τοὺς
 προτέρους ἐκείνους ἀπολέσας. Ἀλλὰ μὴν, ἔφη, τοιούτοις γε
 χρῆται. Καὶ θαυμάζουσι δῆ, εἶπον, οὗτοι οἱ ἐταῖροι αὐτὸν καὶ
 ξύνεισιν οἱ νέοι πολῖται, οἱ δ' ἐπιεικεῖς μισοῦσί τε καὶ φεύγου-
 σιν; Τί δ' οὐ μέλλουσιν; Οὐκ ἐτός, ἦν δ' ἐγώ, ἥ τε τραγῳδία
 ὅλως σοφὸν δοκεῖ εἶναι καὶ ὁ Εὐριπίδης διαφέρων ἐν αὐτῇ.
 Τί δῆ; Ὅτι καὶ τοῦτο πυκνῆς διανοίας ἐχόμενον ἐφθέγγετο,
 Βὼς ἄρα σοφοὶ τύραννοί εἰσι τῶν σοφῶν συνουσίᾳ. καὶ ἔλεγε
 δῆλον ὅτι τούτους εἶναι τοὺς σοφοὺς οἷς ξύνεστιν. Καί ὥς
 ἰσόθεόν γ', ἔφη, τὴν τυραννίδα ἐγκωμιάζει, καὶ ἕτερα πολλά,
 καὶ οὗτος καὶ οἱ ἄλλοι ποιηταί. Τοιγάρτοι, ἔφην, ἅτε σοφοὶ
 ὄντες οἱ τῆς τραγῳδίας ποιηταὶ ξυγγιγνώσκουσιν ἡμῖν τε καὶ
 ἐκείνοις, ὅσοι ἡμῶν ἐγγὺς πολιτεύονται, ὅτι αὐτοὺς εἰς τὴν
 πολιτείαν οὐ παραδεξόμεθα ἅτε τυραννίδος ὕμνητάς. Οἶμαι
 ἔγωγ' ἔφη, ξυγγιγνώσκουσιν ὅσοι πέρ γε αὐτῶν κομποί. Εἰς δέ
 C γε, οἶμαι, τὰς ἄλλας περιμόντες πόλεις, ἐυλλέγοντες τοὺς ὄχλους,
 καλὰς φωνὰς καὶ μεγάλας καὶ πιθανὰς μισθωσάμενοι εἰς
 τυραννίδας τε καὶ δημοκρατίας ἔλκουσι τὰς πολιτείας. Μάλα
 γε. Οὐκοῦν καὶ προσέτι τούτων μισθοὺς λαμβάνουσι καὶ τιμῶν-

répülve jönnek majd hozzá, csak megfelelő zsoldot adjon nekik. Holmi herékről beszélsz itt újra nekem, a kutya áldóját, úgy látom, mondom én neki, holmi idegenből, innen-**E** onnan jöttekről. Hát bizony jól látod, felelte ő rá. De hát miért ne venné őket innen a belföldről? Hogy-hogy? El-venné a polgároktól rabszolgáikat s azután felszabadítaná és testőreivé tenné őket. Bizony igen, jegyzi meg ő rá, mert hiszen ők volnának az ő legmegbízhatóbb emberei. Valóban boldog egy birtokát említesz a tyrannusnak, felelém én neki, ha csak ilyen barátai és megbízható emberei vannak, ⁵⁶⁸miután azokat az előbbieket elpusztította. Pedig bizony, válaszolta ő rá, csakis ilyenjei vannak. Bámulva-csodálva sereglik tehát körül őt, mondom én tovább, ezek a jó barátok és új polgárok; a derék emberek azonban gyűlölve kerülük. Már hogyan kerülnek. Nem hiába látszik tehát, folytattam, a tragédia oly egészen bölcs dolognak s tűnik ki benne Euripides. Hogy-hogy? Mert ezt a mély értelemmel **B** bíró mondatot hirdette,¹⁵ hogy *bölcs a tyrannus, él is a bölcssek között* s ezzel világosan azt mondotta, hogy ők azok a bölcssek, a kikkel együtt él. S mily igazán isteni valaminek magasztalja, jegyezte meg ő erre, a tyrannist, meg sok más egyébnek, ő is, meg a többi költők is. Éppen ezért, folytattam, meg is bocsájtják, mint bölcs férfiak, a tragédia-költők minekünk is, meg mindazoknak is, a kik velünk rokon fajta államot alapítanak, hogyha őket, mint a tyrannisnak magasztalóit, államunkba be nem fogadjuk. Én legalább azt gondolom, mondotta ő erre, hogy a kik finomabbak közöttük, azok bizony megbocsájtják. Hiszen a többi államokba, **C** azt hiszem, úgy is szétoszolhatnak, összezsúfolhatják a tömeget, szép, erőteljes és meggyőző színészhangot bérelhetnek s a tyrannisba, vagy a demokraciába csálhatják át az államokat. Nagyon is. S aztán meg ráadásul ezért még fizetésben és tiszteletben is részesülnek legfőképpen — a mi ter-

ται, μάλιστα μὲν, ὥσπερ τὸ εἶκός, ὑπὸ τυράννων, δεύτερον δὲ ὑπὸ δημοκρατίας· ὅσῳ δ' ἂν ἀνωτέρω ἴωσι πρὸς τὸ ἄναντες
Δτῶν πολιτειῶν, μᾶλλον ἀπαγορεύει αὐτῶν ἡ τιμή, [ἡ] ὥσπερ ὑπὸ ἁσθματος ἀδυνατοῦσα πορεύεσθαι. Πάνυ μὲν οὖν.

XIX. Ἀλλὰ δὴ, εἶπον, ἐνταῦθα μὲν ἐξέβημεν· λέγωμεν δὲ πάλιν ἐκεῖνο τὸ τοῦ τυράννου στρατόπεδον τὸ καλόν τε καὶ πολὺ καὶ ποικίλον καὶ οὐδέποτε ταῦτόν, πόθεν θρέφεται. Δῆλον, ἔφη, ὅτι, ἐάν τε ἱερὰ χρήματα ἢ ἐν τῇ πόλει, ταῦτα ἀναλώσει ὅποι ποτὲ ἂν αἰεὶ ἐξαρκῇ, τὸ τῶν ἀποδομένων, ἐλάττους εἰσφοράς
Ε ἀναγκάζων τὸν δῆμον εἰσφέρειν. Τί δ' ὅταν δὴ ταῦτα ἐπιλείπη; Δῆλον, ἔφη, ὅτι ἐκ τῶν πατρῶων θρέφεται αὐτός τε καὶ οἱ συμπόται τε καὶ ἑταῖροι καὶ ἑταῖραι. Μανθάνω, ἦν δ' ἐγώ· ὅτι ὁ δῆμος ὁ γεννήσας τὸν τύραννον θρέψει αὐτόν τε καὶ ἑταίρους. Πολλὴ αὐτῷ, ἔφη, ἀνάγκη. Πῶς δὲ λέγεις; εἶπον· ἐάν δὲ ἀγανακτῇ τε καὶ λέγῃ ὁ δῆμος, ὅτι οὔτε δίκαιον τρέφεσθαι ὑπὸ πατρὸς υἱὸν ἡβῶντα, ἀλλὰ τοῦναντίον ὑπὸ υἱέος
 569 πατέρα, οὔτε τούτου αὐτὸν ἔνεκα ἐγέννησέ τε καὶ κατέστησεν, ἵνα, ἐπειδὴ μέγας γένοιτο, τότε αὐτὸς δουλεύων τοῖς αὐτοῦ δούλοις τρέφοι ἐκεῖνόν τε καὶ τοὺς δούλους μετὰ ξυγκλύδων ἄλλων, ἀλλ' ἵνα ἀπὸ τῶν πλουσίων τε καὶ καλῶν κἀγαθῶν λεγομένων ἐν τῇ πόλει ἐλευθερωθεῖ ἐκείνου προστάντος, καὶ νῦν κελεύει ἀπιέναι ἐκ τῆς πόλεως αὐτόν τε καὶ τοὺς ἑταίρους, ὥσπερ πατὴρ υἱὸν ἐξ οἰκίας μετὰ ὀχληρῶν ξυμποτῶν ἐξελαύ-
Βνων; Γινώσεταιί γε, νῆ Δία, ἡ δ' ὅς, τότ' ἤδη ὁ δῆμος, οἷος οἷον θρέμμα γεννῶν ἡσπάζετό τε καὶ ηὔξε, καὶ ὅτι ἀσθενέστε-

mészetes is — a tyrannusok részéről, utánuk pedig a demokraciától. De mentől magasabbra kuszna fel az államformák meredek csucsára, tiszteletök annál inkább megtagadja a szolgálatot s nem bír tovább előre haladni, mintha csak elfuladna a lélekezése. Tökéletesen igaz.

XIX. Hanem hát, mondom én ekkor, ide már csak úgy elcsapongtunk. Beszéljünk hát újra a tyrannusnak arról a szép, nagy számú, tarka-barka s örökké más táboráról, honnan is tartja majd el őket. Annyi tény, felelte ő rá, hogy, ha van elég templomi kincs az államban, ezt használja majd fel, már a mennyire csak mindég kifutja, meg a láb alól eltett embereknek a pénzét és a népet csak csekélyebb adófizetésre kényszeríti. De mit akkor, ha már ez elfogyott? Világos, felelte ő, hogy akkor az apai jussából él majd ő is, ivópajtásai is, meg a társai és szeretői is. Értem, jegyeztem én meg erre; t. i. a nép, a mely nemzette a tyrannust, tartja is majd el őt is, meg a társait is. Okvetetlenül kötelessége is neki, tette ő hozzá. De hogy gondold akkor, kérdém, ha meg talál haragudni a nép és azt mondja, hogy már csak ez még sem járja, hogy felnőtt fiát az apa táplálja, hanem ellenkezőleg a fiúnak kell az apját; 569 meg azután nem azért nemzette és emelte magas polcra, hogy, a mikor már emberré lett, akkor ő maga még a szolgáinak is szolgája legyen, kitartsa őt is, a szolgáit is összes pereputtyaikkal együtt, hanem hogy az ő vezetése mellett felszabaduljon a gazdagoknak és az úgynevezett előkelőknek igája alól az államban; és ha most azt parancsolná, hogy hagyják el államot, mind ő maga, mind az ő társai, mint a hogy az apa kikergeti házából a fiát dorbézoló pajtásaival egyetemben? Zeus uccse, bizony csakis akkor ébred majd tudatára a nép, felelte ő rá, hogy milyen létere milyen fajzatot szült, ápolt és nevelt és hogy mint gyöngébb akarja elűzni az erősebbet. Hogy mondd? kérdeztem tőle. Talán

ρος ὧν ἰσχυροτέρους ἐξελαύνει. Πῶς, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις; τολμήσει τὸν πατέρα βιάζεσθαι, καὶ μὴ πείθηται, τύπτειν ὁ τυραννος; Ναί, ἔφη, ἀφελόμενός γε τὰ ὄπλα. Πατραλοίαν, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις τύραννον καὶ χαλεπὸν γηροτρόφον, καὶ ὡς ἔοικε τοῦτο δὴ ὁμολογουμένη ἂν ἤδη τυραννὶς εἴη, καὶ τὸ λεγόμενον ὁ δῆμος φεύγων ἂν καπνὸν δουλείας ἐλευθέρων εἰς πῦρ δούλων δεσποτείας ἂν ἐμπεπτωκώς εἴη, ἀντὶ τῆς πολλῆς ἐκείνης καὶ ἀκαίρου ἐλευθερίας τὴν χαλεπωτάτην τε καὶ πικροτάτην δούλων δουλείαν μεταμπισχόμενος. Καὶ μάλα, ἔφη, ταῦτα οὕτω γίνεται. Τί οὖν; εἶπον· οὐκ ἐμμελῶς ἡμῖν εἰρήσεται, ἐὰν φῶμεν ἱκανῶς διεληλυθέναι, ὥς μεταβαίνει τυραννὶς ἐκ δημοκρατίας, γενομένη τε οἷα ἐστίν; Πάνυ μὲν οὖν ἱκανῶς, ἔφη.

Θ.

571 I. Αὐτὸς δὴ λοιπὸς, ἦν δ' ἐγώ, ὁ τυραννικὸς ἀνὴρ σκέψασθαι, πῶς τε μεθίσταται ἐκ δημοκρατικοῦ, γενόμενός τε ποῖός τις ἐστὶ καὶ τίνα τρόπον ζῆ, ἄθλιον ἢ μακάριον. Λοιπὸς γὰρ οὖν ἔτι οὗτος, ἔφη. Οἶσθ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὃ ποθῶ ἔτι; Τὸ ποῖον; Τὸ τῶν ἐπιθυμιῶν, οἷαί τε καὶ ὅσαι εἰσὶν, οὗ μοι δοκοῦμεν ἱκανῶς διηρῆσθαι. τούτου δὴ ἐνδεῶς ἔχοντος, ἀσαφέστερα ἔσται ἢ ζήτησις οὗ ζητοῦμεν. Οὐκοῦν, ἦ δ' ὅς, ἔτ' ἐν καλῷ; Πάνυ μὲν οὖν· καὶ σκόπει γ' ὃν ἐν αὐταῖς βούλομαι ἰδεῖν. ἔστι δὲ τόδε. τῶν μὴ ἀναγκαίων ἡδονῶν τε καὶ ἐπι-

vakmerően erőszakot használ atyjával szemben s ha nem engedelmeskedik, még meg is veri őt a tyrannus? Bizony hogy meg, felelé, ha már elszedte tőle a fegyvereit is. Akkor hát apagyilkosnak s az öreg szülék rossz gondviselőjének mondod a tyrannust, mondom én neki, s úgy látszik, hogy ez volna hát már az az egész világ előtt ismert tyrannis és a nép, a hogy mondani szokták, mikor ki akarta kerülni C a füstöt, a szabad emberek szolgaságát, beleesett a tűzbe,¹⁶ a rabszolgáknak tyrannisába. A helyett a bőséges és haszontalan szabadság helyett így kapja cserébe a szolgák közötti legnyomasztóbb és legkeserűbb szabadságot. Bizony, mondotta ő rá, ez rendesen így történik. Nos, kérdem én ekkor, nem beszélünk-e a dolognak megfelelően, ha azt mondjuk, hogy ime eléggé kifejtettük, mint származik a tyrannis a demokraciából, s ha már megvan, milyen természetű? Mindenesetre megfelelően, volt rá az ő felelete.

KILENCEDIK KÖNYV.

I. Csakis ő, a tyrannus férfiú volna tehát még, hogy meg- 571 vizsgáljuk, hátra, mondom én azután, hogy ugyan miképpen alakul át a demokratából s ha átalakult, milyen természetű, miképpen él s nyomorúságos-e, avagy boldog. Ez valóban hátra van még, mondotta ő rá. Hát azt tudod-e, kérdem tőle, hogy mi nyomja még a szívemet? Ugyan mi? Az, hogy a vágyakat, se hogy milyenek, se hogy mekkorák, még nem vizsgáltuk meg, úgy látszik, eléggé. Már pedig ha ez hiányos, akkor bizonytalan a vizsgálódásunk is, a melyet nyomozunk. Hát nincs még rá elég időnk? kérdi ő ekkor. B De nagyon is van. S most figyeld meg csak, hogy a mit szemügyre akarok venni bennök, az ez: a nem szükséges gyönyörélvezetek és vágyak közül egynémelyik én szerin-

θυμιῶν δοκοῦσί τινές μοι εἶναι παράνομοι, αἱ κινδυνεύουσι μὲν ἐγγίγνεσθαι παντί, κολαζόμεναι δὲ ὑπὸ τε τῶν νόμων καὶ τῶν βελτιόνων ἐπιθυμιῶν μετὰ λόγου ἐνίων μὲν ἀνθρώπων ἢ παντά-
 πασιν ἀπαλλάττεσθαι ἢ ὀλίγαι λείπεσθαι καὶ ἀσθενεῖς, τῶν δὲ

Κ ἰσχυρότεραι καὶ πλείους. Λέγεις δὲ καὶ τίνας, ἔφη, ταύτας;
 Τὰς περὶ τὸν ὕπνον, ἣν δ' ἐγώ, ἐγειρομένης, ὅταν τὸ μὲν ἄλλο
 τῆς ψυχῆς εὖδῃ, ὅσον λογιστικὸν καὶ ἡμερον καὶ ἄρχον ἐκείνου,
 τὸ δὲ θηριῶδες τε καὶ ἄγριον, ἢ σίτων ἢ μέθης πλησθέν,
 σκιρτᾷ τε καὶ ἀπωσάμενον τὸν ὕπνον ζητῇ ἵεναι καὶ ἀποπιμ-
 πλάναι τὰ αὐτοῦ ἥθη· οἷσθ' ὅτι πάντα ἐν τῷ τοιούτῳ τολμᾷ
 ποιεῖν, ὥς ἀπὸ πάσης λελυμένον τε καὶ ἀπηλλαγμένον αἰσχύνης

Δ καὶ φρονήσεως. μητρί τε γὰρ ἐπιχειρεῖν μίγνυσθαι, ὥς οἴεται,
 οὐδὲν ὀκνεῖ, ἄλλῃ τε ὁτποῦν ἀνθρώπων καὶ θεῶν καὶ θηρίων,
 μαιφονεῖν τε ὁτιοῦν, βρώματός τε ἀπέχεσθαι μηδεσός· καὶ ἐνὶ
 λόγῳ οὔτε ἀνοίας οὐδὲν ἐλλείπει οὔτ' ἀναισχυντίας. Ἀληθέ-
 στατα, ἔφη, λέγεις. Ὅταν δέ γε, οἶμαι, ὕγιεινῶς τις ἔχῃ
 αὐτὸς αὐτοῦ καὶ σωφρόνως, καὶ εἰς τὸν ὕπνον ἔῃ τὸ λογιστικὸν
 μὲν ἐγείρας ἑαυτοῦ καὶ ἐστιάσας λόγων καλῶν καὶ σκέψεων,

Ε εἰς σύννοιαν αὐτὸς αὐτῷ ἀφικόμενος, τὸ ἐπιθυμητικὸν δὲ μήτε
 ἐνδεία δοῦς μήτε πλησμονῇ, ὅπως ἂν κοιμηθῇ καὶ μὴ παρέχῃ
 572 θόρυβον τῷ βελτίστῳ χαῖρον ἢ λυπούμενον, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ καθ'
 αὐτὸ μόνον καθαρὸν σκοπεῖν καὶ ὁρέγεσθαι τοῦ καὶ αἰσθάνε-
 σθαι ὃ μὴ οἶδεν, ἢ τι τῶν γεγονότων ἢ ὄντων ἢ καὶ μελλόν-
 των, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ θυμοειδὲς πραῦνας καὶ μὴ τισιν εἰς
 ὀργὰς ἐλθὼν κεκινημένῳ τῷ θυμῷ καθεύδῃ, ἀλλ' ἡσυχάσας

tem tilalmas. Sőt úgy látszik, hogy ezek mindenkivel vele születnek, csakhogy a törvények, meg a jobb vágyak által az ész segítségével egyik-másik embernél féken tartatva vagy teljesen eltűnedeznek, vagy csak egy pár és elcsenevészedve marad meg belőlük, míg másoknál meg a legtöbbje és pedig még erősebben. S melyek azok, kérdezte ő, C a melyeket itt mondasz? Azok, a melyek alvás közben támadnak, akkor, a mikor a léleknek a másik része, az okos, a mérséklő, az ő vezetője alszik, az állati, a vad rész pedig vagy étellel, vagy itallal eltelve rakoncátlanokodik s lerázva az álmod magáról, szabadulni törekszik, hogy természeti hajlamait kielégítse. Tudod, hogy az ilyen állapotban minden szeméremérzetnek és okosságnak kötelékeiből teljesen kiszabadulva mindenféle cselekedetre képes. Mert hogy akár D az édes anyjával is¹ fajtalanokodni kezdjen, a mikor eszébe jut, egy cseppet se riad tőle vissza, se más bármilyen emberfiával, se istennel, se állattal, meg hogy akárkit is meggyilkoljon, és eledeltől se tartózkodik semmifélettől; egy szóval fenékgig kimeríti az esztelenséget is, meg a szemtelenséget is egyszersmind. Betűről-betűre igazat mondasz, felelte ő rá. Ha azonban, azt gondolom, egészségesen és mértéktelenesen tartja magát valaki s az okos részt felébresztve s jól laktatva szép gondolatokkal és vizsgálódásokkal hajtja álomra E a fejét s eljutva így az önmaga megvizsgálásához, az élvezni vágyó részt se koplalni nem engedi, se torkig jól nem laktatja, hogy csendesen viselkedjék s meg ne zavarja örömeivel, vagy bánatával a legjobb részt, hanem hagyja, hogy 572 önmaga a saját maga tisztaságában fürkészhesse, kívánhassa és érezhesse meg, a mit nem tud, akár a múltból, akár a jelenből, akár a jövőből, és éppen így az indulatos részt is megzabolázza, hogy haragra ne lobbanjon valakifia ellen s úgy aludjon el háborgó lélekkel, hanem azt a két részt lecsendesítve, a harmadikat pedig, már t. i. a melyik-

μὲν τῷ δύο εἶδη, τὸ τρίτον δὲ κινήσας, ἐν ᾧ τὸ φρονεῖν ἐγγίγνεται, οὕτως ἀναπαύηται, οἷσθ' ὅτι τῆς τ' ἀληθείας ἐν τῷ
Β τοιούτῳ μάλιστα ἄπτεται καὶ ἥμιστα παράνομοι τότε αἱ ὄψεις φαντάζονται τῶν ἐνυπνίων. Παντελῶς μὲν οὖν, ἔφη, οἶμαι οὕτως. Ταῦτα μὲν τοίνυν ἐπὶ πλεον ἐξήχθημεν εἰπεῖν· ὁ δὲ βουλόμεθα γινῶναι, τόδ' ἐστίν, ὡς ἄρα δεινόν τι καὶ ἄγριον καὶ ἄνομον ἐπιθυμιῶν εἶδος ἐκάστω ἔνεστι, καὶ πάνυ δοκοῦσιν ἡμῶν ἐνίοις μετρίοις εἶναι· τοῦτο δὲ ἄρα ἐν τοῖς ὕπνοις γίγνεται ἐνδηλον. εἰ οὖν τί δοκῶ λέγειν καὶ συγχωρεῖς, ἄθρει. Ἀλλὰ συγχωρῶ.

С II. Τὸν τοίνυν δημοτικὸν ἀναμνήσθητι οἷον ἔφαμεν εἶναι. ἣν δὲ που γεγονῶς ἐκ νέου ὑπὸ φειδωλῷ πατρὶ τεθραμμένος, τὰς χρηματιστικὰς ἐπιθυμίας τιμῶντι μόνας, τὰς δὲ μὴ ἀναγκαίους, ἀλλὰ παιδιᾶς τε καὶ καλλωπισμοῦ ἕνεκα γιγνομένας, ἀτιμάζοντι. ἦ γάρ; Ναί. Συγγενόμενος δὲ κομφοτέροις ἀνδράσι καὶ μεστοῖς ὧν ἄρτι διήλθομεν ἐπιθυμιῶν, ὀρμήσας εἰς ὕβριν τε πᾶσαν καὶ τὸ ἐκείνων εἶδος μίσει τῆς τοῦ πατρὸς φειδωλίας.
D φύσιν δὲ τῶν διαφθειρόντων βελτίῳ ἔχων, ἀγόμενος ἀμφοτέρωσε κατέστη εἰς μέσον ἀμφοῖν τοῖν τρόποιν, καὶ μετρίως δῆ, ὡς ᾤετο, ἐκάστων ἀπολαύων οὔτε ἀνελεύθερον οὔτε παράνομον βίον ζῇ, δημοτικὸς ἐξ ἀλιγαρχικοῦ γεγονῶς. Ἦν γάρ, ἔφη, καὶ ἔστιν αὕτη ἡ δόξα περὶ τὸν τοιοῦτον. Θές τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ, πάλιν τοῦ τοιούτου ἤδη πρεσβυτέρου γεγονότος νέον υἱὸν
E ἐν τοῖς τούτου αὐτῷ ἡθροισι τεθραμμένον. Τίθημι. Τίθει τοίνυν καὶ τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα περὶ αὐτὸν γιγνόμενα, ἅπερ καὶ περὶ τὸν

ben az okosság székel, felingerelve, így hajtsa fejét álmra, akkor tudod, hogy az ilyen állapotban ragadja meg legjobban az igazságot és ilyenkor tűnnek fel előtte legkevesbbé tilalmas álomképek. Tökéletesen így vélekedem én is, felelte ő rá. De ennek az elmondásában talán messzebbre is ragadtattuk magunkat; a mit azonban tisztába akarunk hozni, csak az, hogy hát minden emberben valami félelmetes, vad és törvényt nem ismerő fajtája lakozik a vágyaknak, bárha még oly mérsékeltnek tűnik is fel egynémelyikünk. És ez épp az álomban lesz nyilvánvalóvá. Vizsgáld meg hát, úgy tűnik-e fel neked is, hogy mondok valamit s egyetértesz-e velem ebben. Persze hogy egyetértetek.

II. Jusson csak az eszedbe most már, hogy milyennek írtuk le a nép barátját. Körülbelül úgy lett azzá, hogy C gyermekségétől kezdve zsugori apánál növekedett, a ki előtt csakis a vagyonszerzésre irányuló vágyaknak volt becsületök, de a nem-szükségesek, hanem csakis a játék és pipere kedvéért valók, nem állottak semmi becsben, ügyebár? Persze. Mikor aztán magánál divatosabb nevelésű s az épp imént említettük vágyakkal telt férfiak társaságába került s az apja zsugorisága elleni gyűlöletből az ő mindenféle féktelen viselkedésökre adta magát, akkor, mivel természettől mégis jobb volt a megrontóinál, ide is, meg oda is húzó-D dozva a kétfajta életmód között megállt ott a középen s most már mindent mértékletesen élvezve, már a hogy ő hitte, se zsugori, se tilalmas életet nem élt. Így vedlett át demokratává az olygarchából. Valóban ez volt, mondotta ő rá, és ez ma is az ilyenről a véleményem. Vedd most már, folytattam, hogy, a mikor majd ő is megöregedett, neki újra van egy felserdült fia, a ki viszont az ő szokásaiban növekedett. Megteszem. Vedd továbbá, hogy vele is megtörténik az, a mi az apjával. Bele viszik őt is mindenféle E törvényellenességbe, a mit persze azok az ő csábítói csupa

πατέρα αὐτοῦ, ἀγόμενόν τε εἰς πᾶσαν παρανομίαν, ὀνομαζομένην δ' ὑπὸ τῶν ἀγόντων ἐλευθερίαν ἄπασαν, βοηθοῦντά τε ταῖς ἐν μέσῳ ταύταις ἐπιθυμίαις πατέρα τε καὶ τοὺς ἄλλους οἰκείους, τοὺς δ' αὖ παραβοηθοῦντας· ὅταν δ' ἐλπίσωσιν οἱ δεινοὶ μάχοι τε καὶ τυραννοποιοὶ οὗτοι μὴ ἄλλως τὸν νέον καθέξειν, ἔρωτά τινα αὐτῷ μηχανωμένους ἐμποιῆσαι προστάτην τῶν ἀργῶν καὶ
573 τὰ ἔτοιμα διανεμομένων ἐπιθυμιῶν, ὑπόπτερον καὶ μέγαν κηφῆνά τινα· ἢ τί ἄλλο οἶει εἶναι τὸν τῶν τοιούτων ἔρωτα; Οὐδὲν ἔγωγε, ἢ δ' ὅς, ἄλλ' ἢ τοῦτο. Οὐκοῦν ὅταν περὶ αὐτὸν βομβοῦσαι αἱ ἄλλαι ἐπιθυμίαι, θυμιαμάτων τε γέμουςαι καὶ μύρων καὶ στεφάνων καὶ οἴνων καὶ τῶν ἐν ταῖς τοιαύταις συνουσίαις ἡθονῶν ἀνειμένων, ἐπὶ τὸ ἔσχατον αὔξουσάι τε καὶ τρέφουσαι πόθου κέντρον ἐμποιήσωσι τῷ κηφῆνι, τότε δὴ δορυφορεῖται τε
Β ὑπὸ μανίας καὶ οἰστρά· οὗτος ὁ προστάτης τῆς ψυχῆς, καὶ ἂν τινὰς ἐν αὐτῷ δόξας ἢ ἐπιθυμίας λάβῃ ποιουμένας χρηστὰς καὶ ἔτι ἔπαισχυνομένας, ἀποκτείνει τε καὶ ἔξω ὠθεῖ παρ' αὐτοῦ, ἕως ἂν καθήρῃ σωφροσύνης, [καὶ] μανίας δὲ πληρώσῃ ἐπακτοῦ. Παντελῶς, ἔφη, τυραννικοῦ ἀνδρὸς λέγεις γένεσιν. Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τὸ πάλαι διὰ τὸ τοιοῦτον τύραννος ὁ Ἑρῶς λέγεται; Κινδυνεύει, ἔφη. Οὐκοῦν, ὦ φίλε, εἶπον, καὶ μεθυ-
C σθεῖς ἀνὴρ τυραννικόν τι φρόνημα ἴσχει; Ἴσχει γάρ. Καὶ μὴν ὃ γε μαινόμενος καὶ ὑποκεκνηκῶς οὐ μόνον ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ θεῶν ἐπιχειρεῖ τε καὶ ἐλπίζει δυνατὸς εἶναι ἄρχειν. Καὶ μάλ', ἔφη. Τυραννικὸς δέ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ δαιμόνιε, ἀνὴρ ἀκριβῶς γίγνεται, ὅταν ἢ φύσει ἢ ἐπιτηδεύμασιν ἢ ἀμφοτέροις μεθυστικός τε καὶ ἐρωτικός καὶ μελαγχολικός γένηται. Παντελῶς μὲν οὖν.

szabadságnak mondogatnak, s az apja, meg a többi hozzá-
tartozói segítenek azoknak a középen levő vágyaknak, a jó
pajtások viszont a többieknek. S mikor aztán már azt
hiszik ezek a szörnyű varázslók és tyrannus-csinálók, hogy
másképpen nem tarthatják hatalmukban az ifjút, akkor
furfangos mesterkedéssel valami szerelemvágyfélét oltanak
beléje vezéréül a semmittevő és csak a kész dolgokat oszt-
togató vágyaknak, valami szárnyas és nagy herefélét; vagy 573
más egyébnek gondolod ezeknek azt a szerelemvágyát?
Nem gondolom biz' én másnak, válaszolta ő rá, csakis
ennek. Mikor aztán ott zümmögnek körülötte a többi vá-
gyak tele rakva illatszerekkel, kenőcsökkel, koszorúkkal,
borral s az efféle társaságokban szabad gyönyörélvezetekkel
s a legvégsőig megnövesztve és megkeményítve a vágy
fulánkját bele eresztik a herébe, akkor már az őrzöngés B
szegődik testőréül hozzá s tombolni kezd a léleknek ez a
vezére s ha foghat magában néhány oly gondolatot vagy
vágyat, a mely hasznos is, meg szeméremérzőnek is lát-
szik, előli és kiveti magából, a míg csak meg nem tisztítja
magát a józan önmérséklettől s tele nem tölti önként szer-
zett őrzöngéssel. Találó hűséggel fested, mondja ő rá, a
tyrannus férfiúnak kialakulását. Vajjon tehát, kérdém tőle,
nem valami ilyesmiért nevezik már ősidők óta tyrannusnak
istenét a szerelemnek? Körülbelül, mondotta ő rá. Így tehát,
kedvesem, folytattam, az ittas embernek is tyrannus-haj- C
lamai vannak? Persze hogy azok. Meg azután az őrzöngő
és a megháborodott is próbálgatja és szeretné, ha nemcsak
az embereken, hanem az isteneken is uralkodni tudna.
Bizony szeretné, jegyezte meg ő rá. Tyrannussá tehát, drá-
galátos barátom, mondtam tovább, pontról-pontra csak
akkor lesz az ember, ha akár természeténél, akár foglalko-
zásánál, vagy mindkettőnél fogva iszákossá, kéjelgővé és
búkórságossá válik. Betűről-betűre igaz.

D ΙΙΙ. Γίγνεται μὲν, ὡς ἔοικεν, οὕτω καὶ τοιοῦτος ἀνὴρ· ζῇ δὲ δὴ πῶς; Τὸ τῶν παιζόντων, ἔφη, τοῦτο σὺ καὶ ἐμοὶ ἐρεῖς. Λέγω δὴ, ἔφην. οἶμαι γάρ, τὸ μετὰ τοῦτο ἑορταὶ γίνονται παρ' αὐτοῖς καὶ κῶμοι καὶ θάλειαι καὶ ἐταῖραι καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, ὧν ἂν Ἔρωσ τυράννος ἔνδον οἰκῶν διακυβερνᾷ τὰ τῆς ψυχῆς ἅπαντα. Ἀνάγκη, ἔφη. Ἄρ' οὖν οὐ πολλαὶ καὶ δειναὶ παραβλαστάνουσιν ἐπιθυμίαι ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἐκάστης, πολλῶν δεόμεναι; Πολλαὶ μέντοι. Ταχὺ ἄρα ἀναλίσκονται, ἐάν

E τινες ὦσι πρόσοδοι. Πῶς δ' οὐ; Καὶ μετὰ τοῦτο δὴ δανεισμοὶ καὶ τῆς οὐσίας παραιρέσεις. Τί μὴν; Ὅταν δὲ δὴ πάντ' ἐπιλείπη, ἄρα οὐκ ἀνάγκη μὲν τὰς ἐπιθυμίας βοᾶν πυκνάς τε καὶ σφοδράς ἐννενεοττευμένας, τοὺς δ' ὥσπερ ὑπὸ κέντρων ἐλαυνομένους τῶν τε ἄλλων ἐπιθυμιῶν καὶ διαφερόντως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἔρωτος, πάσαις ταῖς ἄλλαις ὥσπερ δορυφόροις ἡγουμένου, οἰστρᾶν καὶ σκοπεῖν, τίς τι ἔχει, ὃν δυνατόν ἀφελέσθαι ἀπατήσαντα ἢ βιασάμενον; Σφόδρα γ' ἔφη. Ἀναγκαῖον δὴ πανταχόθεν φέρειν, ἢ μεγάλαις ὠδισί τε καὶ ὀδύναις ξυνέχεσθαι.

574 Ἀναγκαῖον. Ἄρ' οὖν, ὥσπερ αἱ ἐν αὐτῷ ἡδοναὶ ἐπιγιγνόμεναι τῶν ἀρχαίων πλεον εἶχον καὶ τὰ ἐκείνων ἀφηροῦντο, οὕτω καὶ αὐτὸς ἀξιῶσει νεώτερος ὧν πατρός τε καὶ μητρὸς πλεον ἔχειν καὶ ἀφαιρεῖσθαι, ἐάν τὸ αὐτοῦ μέρος ἀναλώσῃ, ἀπονειμᾶμενος τῶν πατρώων; Ἀλλὰ τί μὴν; ἔφη. Ἄν δὲ δὴ αὐτῷ μὴ ἐπιτρέ-

B πωσιν, ἄρ' οὐ τὸ μὲν πρῶτον ἐπιχειροῖ ἂν κλέπτειν καὶ ἀπατᾶν τοὺς γονέας; Πάντως. Ὅποτε δὲ μὴ δύναίτο, ἀρπάξοι ἂν καὶ βιάζοιτο μετὰ τοῦτο; Οἶμαι, ἔφη. Ἀντεχομένων δὴ καὶ μαχο-

III. Alakulni tehát, úgy látszik, így alakul és ilyen az **D** emberünk; de hát hogyan él most már? A hogy tréfásan mondják, felelte ő rá, majd elmondod te még ezt is.² Persze hogy el, szoltam én neki. Azt gondolom hát, hogy ezután beáll náluk a heje-huja élet lakomákkal, táncvigalmakkal, szép leányokkal s minden ilyesfélével, mert most már a szerelem istene az úr a házuknál s ő kormányozza lelküknek minden dolgát. Kétségtelenül, jegyezte meg ő rá. S vajjon nem fejlesztő melegágya-e ez most már minden nap és minden éjjel annak a sokat megkövetelő rettenetes és sok vágynak? De bizony soknak. Csakhamar elpárolog hát, ha ugyan **E** volt, az a csekélyke jövedelmök. Már hogyan? S ezután jönnek az uzsora-kölcsönök s a vagyonnak eluszása. Persze. Mikor aztán már mindenükből kicseppentek, vajjon nem természetes dolog-e, hogy azok a gomba-módra s rettenetesen beléjük fészkelődött vágyak lármát ütnek, ők maguk meg érezve a többi vágyaknak, de különösen magának a szerelem istenének a fulánkját, a ki a többieket, mint testőrcsapatát, vezeti, neki vadulnak és kémlelgetik, hogy kinek van még valamije, a mit vagy csalással, vagy erőszakkal magukhoz kaparíthatnának. Nagyon igaz, szolt ő. Szükségképpen vagy mindenfelől harácsolniok kell tehát, vagy gyötrő kinokat és fájdalmakat kiállaniok. Szükségképpen. Vajjon ⁵⁷⁴ tehát, mint az ő benne később támadt gyönyörélvezetek urrá lettek a régieken s kifosztották őket az övéikből, épp így ő is, bárha ifjabb, nem akar-e urrá lenni az apja és anyja fölött s ha elverte a maga jussát, a szüleiét darabolva szét harácsolni el magának? Hogy is lehetne másképp? tette ő hozzá. Ha pedig ők ezt nem engedik neki, vajjon nem azt próbálja-e meg először, hogy meglopja **B** vagy megcsalja a szüleit? Mindenesetre. Hogyha pedig ezt nem tudná, akkor már rabolna és erőszakhoz nyulna? Azt hiszem, jegyezte meg ő rá. Es ha az öreg, meg a vén asszony

μένων, ὦ θαυμάσιε, γέροντός τε καὶ γραός, ἄρ' εὐλαβηθεῖη
 ἂν καὶ φείσαιο μή τι ὁρᾶσαι τῶν τυραννικῶ; Οὐ πάνυ, ἦ δ'
 ὅς, ἔγωγε θαρρῶ περὶ τῶν γονέων τοῦ τοιούτου. Ἄλλ', ὦ Ἀδεί-
 μαντε, πρὸς Διός, ἔνεκα νεωστὶ φίλης καὶ οὐκ ἀναγκαίας ἐταί-
Κρας γεγονούας τὴν πάλαι φίλην καὶ ἀναγκαίαν μητέρα, ἢ ἔνεκα
 ὠραίου νεωστὶ φίλου γεγονότος οὐκ ἀναγκαίου τὸν ἄωρόν τε
 καὶ ἀναγκαῖον πρεσβύτην πατέρα καὶ τῶν φίλων ἀρχαιότατον
 δοκεῖ ἂν σοι ὁ τοιοῦτος πληγαῖς τε δοῦναι καὶ καταδουλώσα-
 σθαι ἂν αὐτοὺς ὑπ' ἐκείνοις, εἰ εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν ἀγάγοιτο;
 Ναὶ μὰ Δί', ἦ δ' ὅς. Σφόδρα γε μακάριον, ἦν δ' ἐγώ, ἔοικεν
Δεῖναι τὸ τυραννικὸν υἱὸν τεκεῖν. Πάνυ γ', ἔφη. Τί δ', ὅταν
 δῇ τὰ πατρὸς καὶ μητρὸς ἐπιλείπη τὸν τοιοῦτον, πολὺ δὲ ἤδη
 ξυνειλεγμένον ἐν αὐτῷ ἢ τὸ τῶν ἡδονῶν σμῆνος, οὐ πρῶτον
 μὲν οἰκίας τινὸς ἐφάψεται τοίχου ἢ τινος ὁψὲ νύκτωρ ἰόντος
 τοῦ ἱματίου, μετὰ δὲ ταῦτα ἱερὸν τι νεωκορήσει; καὶ ἐν τού-
 τοις δὴ πᾶσιν, ἃς πάλαι εἶχε δόξας ἐκ παιδὸς περὶ καλῶν τε
 καὶ αἰσχυρῶν, τὰς δικαίας ποιουμένας, αἱ νεωστὶ ἐκ δουλείας
 λελυμένα, δορυφοροῦσαι τὸν ἔρωτα, κρατήσουσι μετ' ἐκείνου,
Εὰν πρότερον μὲν ὄναρ ἐλύοντο ἐν ὕπνῳ, ὅτε ἦν αὐτὸς ἔτι ὑπὸ
 νόμοις τε καὶ πατρὶ δημοκρατούμενος ἐν ἑαυτῷ· τυραννευθεὶς
 δὲ ὑπὸ ἔρωτος, οἷος ὀλιγάκις ἐγίγνετο ὄναρ, ὕπαρ τοιοῦτος ἀεί-
 575 γνόμενος, οὔτε τινὸς φόνου δεινοῦ ἀφέξεται οὔτε βρώματος
 οὔτ' ἔργου, ἀλλὰ τυραννικῶς ἐν αὐτῷ ὁ ἔρως ἐν πάσῃ ἀναρχίᾳ
 καὶ ἀνομίᾳ ζῶν, ἅτε αὐτὸς ὢν μόναρχος, τὸν ἔχοντά τε αὐτὸν

ellenáll s kilép a sikra, drága gyöngyöm, vajjon eléggé óvatos és kiméletes lesz-e, hogy valami zsarnok-tettet el ne kövessen? Bizony, szólt ő, már én nem igen lennék az ilyen fiú szüleinek a bőrében. De az ég szerelmére, csak nem gondolod, édes Adeimantos, hogy az ő ujdonsült leánybarátja és nem is oly nélkülözhetetlen kedvese miatt az ő régi és nélkülözhetetlen asszonybarátját, az édes anyját, C vagy az ő virágjában levő, ujdonsült és nélkülözhető barátja kedvéért az ő élemedett és nélkülözhetetlen öregét, az apját, az ő legrégibb barátját, megütlegelje az ilyen, vagy, ha egy fedél alá hozná velök őket, az ő rabszolgáikká tehesse? De biz' isten, válaszolta ő erre. Valami felséges egy dolog tehát, mondom én, ha tyrannus-gyermekek hoz a világra az ember. Bizony nagyon, tette ő hozzá. Hát azután, mikor már az apai, meg az anyai részből is kicseppent ez az ember, a D gyönyörélvezeteknek a raja pedig tulontúl elszaporodott nála, nem az lesz-e az első dolga, hogy valamelyik magán ház falának esik, vagy valamelyik késő éjjel járó atyafi ruházatának, azután meg valami szent épületet fosztogat ki? És mindezen cselekedetei közben az ő régi nézeteit, a melyeket gyermekora óta, mint igazságosakat táplált a szépről is, meg a rútról is, azok a rabszolgaságból csak az imént kiszabadultak, a szerelem istenének a testőrei, tartják majd a hatalmukban az ő segítségével, azok, a melyek előbb csak álmában alvása közben szabadultak fel, a mikor E ő még a törvények hatalma és apja vezetése alatt demokrata-érzést táplált magában. A mióta azonban a szerelem istenének zsarnoksága alatt áll, azóta ébren lett örökösen olyanná, a minő volt hébe-hóba az álmában; se valami rémes gyilkosságtól vissza nem riad, se élettől, se cselekedettől, hanem a szerelem istene zsarnokilag s teljes zabo-575 látlansággal és törvényteleniséggel él benne, a mennyiben valódi egyeduralkodó ő, a kit egyszer a hatalmába kaparít,

ὥσπερ πόλιν ἄξει ἐπὶ πᾶσαν τόλμαν, ὅθεν αὐτόν τε καὶ τὸν περὶ αὐτὸν θόρυβον θρέψει, τὸν μὲν ἔξωθεν εἰσεληλυθότα ἀπὸ κακῆς ὁμιλίας, τὸν δ' ἔνδοθεν ὑπὸ τῶν αὐτῶν τρόπων καὶ ἑαυτοῦ ἀνεθέντα καὶ ἐλευθερωθέντα. ἢ οὐχ οὗτος ὁ βίος τοῦ τοιούτου; Οὗτος μὲν οὖν, ἔφη. Καὶ ἂν μὲν γε, ἣν δ' ἐγώ,

Β ὀλίγοι οἱ τοιοῦτοι ἐν πόλει ὧσι καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος σωφρονῇ, ἐξελθόντες ἄλλον τινὰ δορυφοροῦσι τύραννον ἢ μισθοῦ ἐπικουροῦσιν, ἐὰν ποὺ πόλεμος ᾗ· ἐὰν δ' ἐν εἰρήνῃ τε καὶ ἡσυχίᾳ γένωνται, αὐτοῦ δὴ ἐν τῇ πόλει κακὰ ὀρώσι σμικρὰ πολλά. Τὰ ποῖα δὴ λέγεις; Οἷα κλέπτουσι, τοιχωρυχοῦσι, βαλαντιοτομοῦσι, λωποδυτοῦσιν, ἱεροσυλοῦσιν, ἀνδραποδίζονται· ἔστι δ' ὅτε συκοφαντοῦσιν, ἐὰν δυνατοὶ ὧσι λέγειν, καὶ ψευδομαρτυροῦσι καὶ

Γ δωροδοκοῦσιν. Σμικρὰ γ', ἔφη, κακὰ λέγεις, ἐὰν ὀλίγοι ὧσιν οἱ τοιοῦτοι. Τὰ γὰρ σμικρὰ, ἣν δ' ἐγώ, πρὸς τὰ μεγάλα σμικρὰ, ἔστι, καὶ ταῦτα δὴ πάντα πρὸς τύραννον πόνηρίᾳ τε καὶ ἀθλιότητι πόλεως, τὸ λεγόμενον, οὐδ' ἔκταρ βάλλει. ὅταν γὰρ δὴ πολλοὶ ἐν πόλει γένωνται οἱ τοιοῦτοι καὶ ἄλλοι οἱ ξυνεπόμενοι αὐτοῖς, καὶ αἰσθωνται ἑαυτῶν τὸ πλῆθος, τότε οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν τύραννον γεννῶντες μετὰ δῆμου ἀνοίας ἐκείνου, ὃς ἂν αὐτῶν

Δ μάλιστα αὐτὸς ἐν αὐτῷ μέγιστον καὶ πλειστον ἐν τῇ ψυχῇ τύραννον ἔχῃ. Εἰκότως γ', ἔφη· τυραννικώτατος γὰρ ἂν εἴη. Οὐκοῦν ἐὰν μὲν ἐκόντες ὑπέικωσιν· ἐὰν δὲ μὴ ἐπιτρέπη ἡ πόλις, ὥσπερ τότε μητέρα καὶ πατέρα ἐκόλαζεν, οὕτω πάλιν τὴν πατρίδα,

azt, mint a zsarnok uralkodó az államot, reá veszi minden vakmerőségre, a mivel önmagát is, meg a körülötte lebzselő zavaros tömeget is táplálhatja, már akár kívülről, a rossz társaságból verődött is ez össze, akár belülről az ugyanazon erkölcsök révén és saját magától menekült is ki és szabadult fel. Vagy nem ilyen az élete ennek az embernek? Persze hogy ilyen, felelte ő rá. És ha most már, folytattam, csak kevés ilyen van az államban, a többi nagy tömeg pedig B józan és mértékletes, akkor eltávoznak és egy más tyrannusnál testőrösködnek, vagy bérért mint zsoldosok szolgálnak, ha háború üt ki valahol. De ha békében és nyugalomban kell élniök, ott aztán sok apró-cseprő gonoszságot elkövetnek az államban. S melyek azok, a mikre gondolsz? Hát pl. lopnak és betörnek, zsebmetszést, ruhalopást, templom- és ember-rablást űznek. Néhanapján, kivált ha jól tudnak hazudozni, hamis vádlóként lépnek fel, vagy hamis-tanúskodnak s megvesztegettetik magukat. Apró-cseprő gonoszságoknak bizonyára akkor mondd, mondotta ő erre, ha kevesen vannak az ilyen emberek. De hiszen a kicsiny, C feleltem én rá, csak a nagy dolgokhoz mérve kicsiny és ez is mind csakis a zsarnokkal szemben az államnak a gonoszságához és nyomorához képest kismiska, a hogy mondani szokták. A mikor ugyanis ilyen ember már nagyon sok lesz az államban s még mások is csatlakoznak hozzájuk s észreveszik, hogy már nagy a számuk, akkor ők azok, a kik a tyrannust a köznép butaságának felhasználásával megteremtik, már t. i. azt, a kinek valamennyiök közül leginkább van önmagának is a lelkében a legnagyobb és leg-erősebb tyrannusa. Természetesen, mondotta ő rá; mert D már csak ő lehet a legnagyobb tyrannus. Az ám, kivált ha önként engedelmeskednek neki. De ha az állam nem tűri, akkor aztán, mint a hogy ott az anyjával és az apjával elbánt, úgy bánik el, ha ugyan van ereje hozzá, itt viszont a

ἐὰν οἷός τ' ᾦ, κολάσεται ἐπεισαγόμενος νέους ἐταίρους, καὶ ὑπὸ τούτοις δὴ δουλεύουσιν τὴν πάλαι φίλην μητρίδα τε, Κρη-
 τές φασι, καὶ πατρίδα ἔξει τε καὶ θρέψει· καὶ τοῦτο δὴ τὸ
 Ε τέλος ἂν εἴη τῆς ἐπιθυμίας τοῦ τοιοῦτου ἀνδρός. Τοῦτο, ἡ δ'
 ὅς, παντάπασί γε. Οὐκοῦν, ἣν δ' ἐγώ, οὗτοί γε τοιοῖδε γίνον-
 ται ἰδίᾳ καὶ πρὶν ἄρχειν· πρῶτον μὲν οἷς ἂν ξυνῶσιν, ἢ κόλα-
 ξιν ἑαυτῶν ξυνόντες καὶ πᾶν ἐτοίμοις ὑπηρετεῖν, ἢ ἐὰν τοῦ τι
 576 δέωνται, αὐτοὶ ὑποπεσόντες, πάντα σχήματα τολμῶντες ποιεῖν
 ὡς οἰκεῖοι, διαπραξάμενοι δὲ ἀλλότριοι; Καὶ σφόδρα γε. Ἐν
 παντὶ ἄρα τῷ βίῳ ζῶσι φίλοι μὲν οὐδέποτε οὐδενί, ἀεὶ δὲ του
 δεσπόζοντες ἢ δουλεύοντες ἄλλῳ, ἐλευθερίας δὲ καὶ φιλίας
 ἀληθοῦς τυραννικῇ φύσει ἀεὶ ἄγευστος. Πάνυ μὲν οὖν. Ἄρ'
 οὖν οὐκ ὀρθῶς ἂν τοὺς τοιοῦτος ἀπίστους καλοῖμεν; Πῶς δ'
 οὐ; Καὶ μὴν ἀδίκους γε ὡς οἷόν τε μάλιστα, εἴπερ ὀρθῶς ἐν
 Β τοῖς πρόσθεν ὡμολογήσαμεν περὶ δικαιοσύνης, οἷόν ἐστιν. Ἀλλὰ
 μήν, ἡ δ' ὅς, ὀρθῶς γε. Κεφαλαιωσώμεθα τοίνυν, ἣν δ' ἐγώ,
 τὸν κάκιστον. ἔστι δὲ που, οἷον ὅναρ διήλθομεν, ὃς ἂν ὕπαρ
 τοιοῦτος ᾗ. Πάνυ μὲν οὖν. Οὐκοῦν οὗτος γίγνεται, ὃς ἂν
 τυραννικώτατος φύσει ὢν μοναρχήσῃ, καὶ ὅσῳ ἂν πλείω χρόνον
 ἐν τυραννίδι βίῃ, τοσοῦτῳ μᾶλλον τοιοῦτος. Ἀνάγκη, ἔφη δια-
 δεξάμενος τὸν λόγον ὁ Γλαύκων.

Γ IV. Ἄρ' οὖν, ἣν δ' ἐγώ, ὃς ἂν φαίνεται πονηρότατος, καὶ
 ἀθλιώτατος φανήσεται; καὶ ὃς ἂν πλείστον χρόνον καὶ μάλιστα
 τυραννεύσῃ· μάλιστα τε καὶ πλείστον χρόνον τοιοῦτος γεγονώς
 τῇ ἀληθείᾳ; τοῖς δὲ πολλοῖς πολλὰ καὶ δοκεῖ. Ἀνάγκη, ἔφη,

hazájával, összetoborozza új pajtásait s velök egyetemben az egykor drága anyaföldet, a hogy a krétaiak mondják, meg az apai földet is hatalmába keríti s gondjai alá veszi. S körülbelül ez is a végcélja az ilyen ember vágyainak. **E** Mindenesetre hogy ez, tette ő hozzá. S vajjon, kérdém ekkor tőle, nem ilyenek lesznek-e ők a magán életben is mielőtt uralomra jutnának? Először is, a mi a környezetöket illeti, vagy olyanokkal társalognak, a kik hízelegnek nekik s minden szolgálatra készek, vagy ha valamilyen célból rászorulnak valakire, ők maguk csúsznak-másznak előtt- 576 tük. Mindenféleképpen alakoskodva készek ilyenkor, mint jó barátaink, minden cselekedetre; de mennyire idegenek, ha céljukat érték! De még mennyire! Így hát teljes világéletökben soha senkinek se barátai, hanem mindég vagy magukat szolgáltatják, vagy más embernek a szolgálói. A szabadságba és az igaz barátságba a zsarnok természet soha se igen kóstolt bele. Nagyon igaz. Vajjon tehát nem jogosan nevezhetnők-e őket megbízhatatlanoknak? Már hogyne? Sőt igazságtalanoknak is, még pedig a legnagyobb mértékben, ha ugyan helyesen állapítottuk meg az előbbieken az **B** igazságosság mivoltját. No már bizony csak helyesen, adta ő rá feleletül. Most pedig már foglaljuk röviden össze, mondom én, ezt a leghitványabb embert. Hát bizony olyan ökelme éber állapotában is, a milyennek álmában meghatároztuk. Szakasztott olyan. Ilyenné lesz tehát az, a ki a legtyrannikusabb természettel kerül az állam élére, sőt mentől tovább éli a maga zsarnok-uralmát, annál inkább ilyenén. Szükségképpen, jegyezte meg rá átvéve a szót Glaukon.

IV. Vajjon tehát, kérdeztem én, a ki a leggonoszabbnak látszik, nem az látszik-e majd a legnyomorúságosabbnak **C** is? És a ki a legtovább és a legjobban zsarnokoskodott, a legjobban és a legtovább ilyen is volt valósággal? A tömegnek persze tömegesen más a véleménye. Szükségképpen,

ταῦτα γοῦν οὕτως ἔχειν. Ἄλλο τι οὖν, ἣν δ' ἐγώ, ὃ γε τυραν-
 νικὸς κατὰ τὴν τυραννουμένην πόλιν ἂν εἴη ὁμοιότητι, δημοτι-
 κὸς δὲ κατὰ δημοκρατουμένην, καὶ οἱ ἄλλοι οὕτως; Τί μὴν;
 Οὐκοῦν, ὃ τι πόλις πρὸς πόλιν ἀρετῇ καὶ εὐδαιμονίᾳ, τοῦτο καὶ
 D ἄνθρωπος πρὸς ἄνδρα; Πῶς γὰρ οὐ; Τί οὖν ἀρετῇ τυραννουμένη
 πόλις πρὸς βασιλευσμένην, οἷαν τὸ πρῶτον διήλθομεν; Πᾶν
 τοῦναντίον, ἔφη· ἡ μὲν γὰρ ἀρίστη, ἡ δὲ κακίστη. Οὐκ ἐρή-
 σονται, εἶπον, ὅποτέραν λέγεις· δῆλον γάρ· ἄλλ' εὐδαιμονίας
 τε αὖ καὶ ἀθλιότητος ὡσαύτως ἢ ἄλλως κρίνεις; καὶ μὴ ἐκ-
 πληττώμεθα πρὸς τὸν τύραννον ἕνα ὄντα βλέποντες, μηδ' εἴ-
 τινες ὀλίγοι περὶ ἐκείνον, ἄλλ' ὥς χρὴ ὅλην τὴν πόλιν εἰσελ-
 E θόντας θεάσασθαι, καταδύντες εἰς ἅπασαν καὶ ἰδόντες οὕτω
 δόξαν ἀποφαινόμεθα. Ἄλλ' ὀρθῶς, ἔφη, προκαλεῖ· καὶ δῆλον
 παντί, ὅτι τυραννουμένης μὲν οὐκ ἔστιν ἀθλιωτέρα, βασιλευ-
 μένης δὲ οὐκ εὐδαιμονεστέρα. Ἀρ' οὖν, ἣν δ' ἐγώ, καὶ περὶ
 577 τῶν ἀνδρῶν τὰ αὐτὰ ταῦτα προκαλούμενος ὀρθῶς ἂν προκαλοί-
 μην, ἀξίων κρίνειν περὶ αὐτῶν ἐκείνον, ὃς δύναται τῇ διανοίᾳ
 εἰς ἄνδρὸς ἡθὸς ἐνδὺς διδεῖν, καὶ μὴ καθάπερ παῖς ἐξωθεν
 ὁρῶν ἐκπλήττεται ὑπὸ τῆς τῶν τυραννικῶν προστάσεως, ἣν πρὸς
 τοὺς ἔξω σχηματίζονται, ἄλλ' ἱκανῶς διορᾷ; εἰ οὖν οἰοίμην
 δεῖν ἐκείνου πάντας ἡμᾶς ἀκούειν, τοῦ δυνατοῦ μὲν κρίναι,
 ξυνφικηκότος δὲ ἐν τῷ αὐτῷ καὶ παραγεγονότος ἐν τε ταῖς κατ'
 B οἰκίαν πράξεσιν, ὥς πρὸς ἐκάστους τοὺς οἰκείους ἔχει, ἐν οἷς

felelte ő rá, már ebben legalább nem lehet véleménykülönbség. Hát máskülönben, folytattam, nem állhat-e a tyrannus férfiú hasonlóság dolgában szemben a zsarnokilag kormányzott állammal, a demokrata pedig a népuralom alatt állóval s így a többi is valamennyi? Már hogyné? Tehát a hogy az állam viszonylik az államhoz erény és boldogság dolgában, úgy viszonylik az egyik férfiú is a másikához? Ugyan hogy is máskülönben? Hát a zsarnokilag kormányzott állam hogy **D** viszonylik erény dolgában a király kormányozta államhoz, már a milyennek először fejtegettük? Úgy, hogy homlok-egyenest az ellenkezője, mondotta ő rá; az egyik ugyanis a legjobb, a másik meg a legrosszabb. Azt már nem is kértem, szóltam én, hogy melyikőjüket érted, mert hiszen ez világos; hanem hát boldogság és nyomorúság dolgában is így ítélsz-e, avagy másképp? S az ne hozzon zavarba bennünket, hogy a tyrannust, mint egymagában levőt látjuk, se az az egy pár ember ott körülötte, hanem, valamint az egész államnak a megsejmlélésére beléje kell hatolnunk, **E** így merülünk bele valamennyibe s megvizsgálván úgy mondjuk ki a véleményünket. Hát bizony helyes az ajánlatod, mondotta ő erre; különben mindenki előtt világos, hogy a zsarnokilag kormányzottnál nincs nyomorúságosabb, a királyi uralom alatt levőnél pedig boldogabb. S vajjon helyesen járnék-e el, kértem ekkor tőle, ha az egyes emberekre nézve is ugyanazt az eljárást ajánlanám s 577 csak azt tartanám méltónak, hogy fölöttük ítéljen, a ki be tud hatolni eszével az ember belső életvilágába, hogy kifürkészse s nem mint a gyerek, csak a külsőt nézi s elbáméjszkodik a tyrannusok csillogó pompáján, melyet ők csak kápráztató külsőségből fejtenek ki, hanem keresztül lát emberül a dolgon? Hogyha tehát azt gondolnám, hogy valamennyien arra hallgassunk, a ki meg tudja őt ítélni, egy fedél alatt lakott vele és jelen volt a családi dolgainál is, a **B**

μάλιστα γυμνὸς ἂν ὁφθείη τῆς τραγικῆς σκευῆς, καὶ ἐν αὐτοῖς δημοσίοις κινδύνοις, καὶ ταῦτα πάντα ἰδόντα κελεύοιμεν ἐξαγγέλλειν, πῶς ἔχει εὐδαιμονίας καὶ ἀθλιότητος ὁ τύραννος πρὸς τοὺς ἄλλους; Ὁρθότατ' ἂν, ἔφη, καὶ ταῦτα προκαλοῖτο. Βούλει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, προσποιησώμεθα ἡμεῖς εἶναι τῶν δυνατῶν ἂν κρίναι καὶ ἤδη ἐντυχόντων τοιούτοις, ἵνα ἔχωμεν ὅστις ἀποκρινεῖται ἃ ἐρωτῶμεν; Πάνυ γε.

C V. Ἴθι δὴ μοι, ἔφην, ὥδε σκόπει. τὴν ὁμοιότητα ἀναμνησκόμενος τῆς τε πόλεως καὶ τοῦ ἀνδρός, οὕτω καθ' ἕκαστον ἐν μέρει ἀνθρώπων, τὰ παθήματα ἑκατέρου λέγε. Τὰ ποῖα; ἔφη. Πρῶτον μὲν, ἦν δ' ἐγώ, ὡς πόλιν εἰπεῖν, ἐλευθέραν ἢ δούλην τὴν τυραννουμένην ἐρεῖς; Ὡς οἶόν τ', ἔφη, μάλιστα δούλην. Καὶ μὴν ὁρᾷς γε ἐν αὐτῇ δεσπότης καὶ ἐλευθέρους. Ὅρῳ, ἔφη, σμικρὸν γέ τι τοῦτο· τὸ δὲ ὅλον, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐν αὐτῇ καὶ τὸ ἐπικεικέντατον ἀτίμως τε καὶ ἀθλίως δοῦλον.

D Εἰ οὖν, εἶπον, ὅμοιος ἀνὴρ τῇ πόλει, οὐ καὶ ἐν ἐκείνῳ ἀνάγκη τὴν αὐτὴν τάξιν ἐνεῖναι, καὶ πολλῆς μὲν δουλείας τε καὶ ἀνελευθερίας γέμειν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ταῦτα αὐτῆς τὰ μέρη δουλεύειν, ἅπερ ἦν ἐπικεικέντατα, σμικρὸν δὲ καὶ τὸ μοχθηρότατον καὶ μανικώτατον δεσπόμεν; Ἀνάγκη, ἔφη. Τί οὖν; δούλην ἢ ἐλευθέραν τὴν τοιαύτην φήσεις εἶναι ψυχὴν; Δούλην δὴ πού ἔγωγε. Οὐκοῦν ἦ γε αὖ δούλη καὶ τυραννουμένη πόλις ἥκιστα

mint az ő összes hozzá tartozóival szemben viseli magát, a mikor is az ő tragedia-hősi pózolásából legjobban kivetközve lehet őt látni, de viszont jelen a nyilvános veszedelmekben is s ha felkérnök őt, a ki mindent látott, hogy mondja el tehát, hogy és miként áll boldogság és nyomorúság dolgában a tyrannus a többiekkel szemben? Hát bizony ezt is igen helyesen ajánlanád, válaszolta ő erre. Akarod-e hát, kérdeztem tőle, hogy úgy tegyük magunkat, mintha mi is azok közé tartoznánk, a kik értenek az ítéletmondáshoz és társalogtak már ilyenekkel, hogy már csak mégis legyen valakink, a ki felelgessen a kérdéseinkre? Bizony hogy akarom.

V. Rajta tehát, mondtam, így vizsgálód most a dolgot: C Gondolj vissza az állam és az illető férfiú közötti hasonlóságra s így az egyiket a másik után vizsgálgatva mondd el mind a kettejüknek állapotát. Már melyiket? kérdezte ő. Hát először is, tudakoltam én, hogy az állammal kezdjük, szabadnak, vagy szolgainak mondod-e a zsarnok uralom alatt állót? A lehető legnagyobb mértékben szolgainak, volt rá az ő felelete. S csak látsz benne bizonyosan urakat és szabad embereket is? Látok bizony, válaszolta ő, ilyet is magnak-valóul egy keveset; de a zöme s hogy úgy mondjam, éppen a derekabb része maga becstelenül és nyomorú- D ságosan rabszolgai benne. Ha tehát, mondom én ekkor, hasonlít az illető férfiú az államhoz, nem kell-e akkor ő benne is szükségképpen ugyanazon viszonynak lennie? Nem kell-e az ő lelkének a jó sok rabszolgaságtól és nemtelen gondolkodásmódtól duzzadoznia s éppen ama részeinek rabszolgáskodniok, a melyek a legderekabbak voltak s csak egy kicsike és pedig a leghitványabb és legörjögőbb részének uralkodnia? Okvetetlenül, volt rá az ő válasza. Hát aztán, szolgainak, vagy szabadnak fogod-e te mondani az ilyen lelket? Már én bizony szolgainak. S nemde másrésről meg

ποιεῖ ἂ βούλεται; Πολύ γε. Καὶ ἡ τυραννουμένη ἄρα φυγὴ
Ε ἤκιστα ποιήσει· ἂ ἂν βουλευθῇ, ὥς περὶ ὅλης εἰπεῖν φυγῆς·
 ὑπὸ δὲ οὔστρου ἀεὶ ἐλκομένη βίᾳ ταραχῆς καὶ μεταμελείας
 μεστὴ ἔσται. Πῶς γὰρ οὐ; Πλουσίαν δὲ ἢ πενομένην ἀνάγκη
 578 τὴν τυραννουμένην πόλιν εἶναι; Πενομένην. Καὶ φυγὴν ἄρα
 τυραννικὴν πενιχρὰν καὶ ἄπληστον ἀνάγκη ἀεὶ εἶναι. Οὕτως,
 ἡ δ' ὅς. Τί δέ; φόβου γέμειν ἄρ' οὐκ ἀνάγκη τὴν γε τοιαύ-
 την πόλιν τόν τε τοιοῦτον ἄνδρα; Πολλή γε. Ὀδυρμούς δὲ
 καὶ στεναγμούς καὶ θρήνους καὶ ἀλγηδόνας οἶε· ἔν τινι ἄλλῃ
 πλείους εὐρήσειν; Οὐδαμῶς. Ἐν ἀνδρὶ δὲ ἡγεῖ τὰ τοιαῦτα
 ἐν ἄλλῳ τινὶ πλείω εἶναι ἢ ἐν τῷ μαινομένῳ ὑπὸ ἐπιθυμιῶν
 τε καὶ ἐρώτων τούτῳ τῷ τυραννικῷ; Πῶς γὰρ ἄν; ἔφη. Εἰς
Β πάντα δὴ, οἶμαι, ταῦτά τε καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀποβλέψας τὴν
 γε πόλιν τῶν πόλεων ἀθλιωτάτην ἔκρινας. Οὐκοῦν ὀρθῶς;
 ἔφη. Καὶ μάλα, ἦν δ' ἐγώ. ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀνδρός αὐτοῦ
 τυραννικοῦ τί λέγεις εἰς ταῦτά ταῦτα ἀποβλέπων; Μακρῷ, ἔφη,
 ἀθλιωτάτον εἶναι τῶν ἄλλων ἀπάντων. Τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, οὐκέτ'
 ὀρθῶς λέγεις. Πῶς; ἦν δ' ὅς. Οὐπω, ἔφη, οἶμαι, οὗτός
 ἐστὶν ὁ τοιοῦτος μάλιστα. Ἀλλὰ τίς μήν; Ὅδε ἴσως σοι ἔτι
 δόξει εἶναι τούτου ἀθλιώτερος. Ποῖος; Ὅς ἄν, ἦν δ' ἐγώ,
Γ τυραννικὸς ὢν μὴ ἰδιώτην βίον καταβίῳ, ἀλλὰ δυστυχῆς ἢ καὶ
 αὐτῷ ὑπὸ τινος συμφορᾶς ἐκπορισθῇ ὥστε τυράννῳ γενέσθαι.
 Τεκμαίρομαί σε, ἔφη, ἐκ τῶν προειρημένων ἀληθῆ λέγειν.
 Ναί, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλ' οὐκ οἶσθαι χρὴ τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' εἰ

épp a szolgálai és zsarnokilag igazgatott állam teszi legkevésebbé azt, a mit akar? Bizony hogy az. Így hát a zsarnokilag igazgatott lélek is legkevésebbé teszi azt, a mit akar, a mikor t. i. az egész lélekről van szó, hanem a vad szenvedélytől örökké erőszakkal tova ragadtatva tele lesz nyugtalansággal és megbánással. Már hogyné? S gazdag-e, vagy szegény-e szükségképpen a zsarnokilag kormányzott állam? Szegény. S így hát a zsarnokilag igazgatott léleknek is szükségképpen szegénynek és éhezőnek kell lennie. Úgy 578 van, felelte ő rá. Hát vajjon félelemmel nem kell-e szükségképpen eltelve lennie az ilyen államnak és ilyen férfinak? De még nagyon is. És panaszhangot, sóhajtozást, jajgatást és fájdalmat, mit gondolsz, melyik más államban találhatsz többet? Egyikben sem. Hát férfúban, azt hiszed, hogy mindez egy más valamelyikben van meg nagyobb mértékben, mint épp ebben a vágyaktól és szerelmi szenvedélyektől őrjöngő zsarnokiban? Már hogy lenne? felelte ő rá. Mindezekre és más effélékre való tekintettel ítélte B tehát, azt hiszem, ezt az államot a legnyomorúságosabb államnak. S talán nem helyesen? kérdezte ő erre. Sőt nagyon is, válaszoltam én rá. De hát mit szólna viszont a zsarnok férfúról ugyanezeket a dolgokat véve tekintetbe? Hogy jócskán a legnyomorúságosabb, mondotta, a többi összes férfiak között. Ezt már, jegyeztem meg én rá, nem helyesen mondod. Hogy-hogy? tudakolta ő. Mert ez még, folytattam, nem érte el nyomorúságának tetőpontját. Hát ugyan melyik? Ez itt talán még nyomorúságosabbnak látszik majd neked nálánál. Melyik? Az, fejtegettem tovább, a ki zsarnok lelkűnek született s nem élheti le mint magán C ember az életét, hanem elég szerencsétlen, hogy valami balvégzet őt tyrannusnak szemelte ki. Sejttem, viszonzta ő, hogy az előbb elmondottaknál fogva igazad van. Helyes, jegyeztem én meg rá, de nem csak úgy sejteni kell ám az

μάλα τῷ τοιοῦτῳ λόγῳ σκοπεῖν. περὶ γάρ τοι τοῦ μεγίστου ἡ σκέψις, ἀγαθοῦ τε βίου καὶ κακοῦ. Ὅρθότατα, ἡ δ' ὅς.

Δ Σκόπει δὴ, εἰ ἄρα τί λέγω. δοκεῖ γάρ μοι δεῖν ἐννοῆσαι ἐκ τῶνδε περὶ αὐτοῦ σκοποῦντας. Ἐκ τίνων; Ἐξ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ιδιωτῶν, ὅσοι πλούσιοι ἐν πόλεσιν ἀνδράποδα πολλὰ κέκτηνται. οὗτοι γὰρ τοῦτό γε προσόμοιον ἔχουσι τοῖς τυράννοις, τὸ πολλῶν ἄρχειν· διαφέρει δὲ τὸ ἐκείνου πλῆθος. Διαφέρει γάρ. Οἶσθ' οὖν ὅτι οὗτοι ἀδεῶς ἔχουσι καὶ οὐ φοβοῦνται τοὺς οἰκέτας; Τί γὰρ ἂν φοβοῖντο; Οὐδέν, εἶπον· ἀλλὰ τὸ αἷτιον ἐννοεῖς; Ναί, ὅτι γε πᾶσα ἡ πόλις ἐνὶ ἐκάστῳ βοηθεῖ τῶν ιδιωτῶν.

Ε Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις. τί δέ; εἴ τις θεῶν ἄνδρα ἕνα, ὅτῳ ἔστιν ἀνδράποδα πεντήκοντα ἢ πλείω, ἄρας ἐκ τῆς πόλεως αὐτόν τε καὶ γυναῖκα καὶ παῖδας θείῃ εἰς ἐρημίαν μετὰ τῆς ἄλλης οὐσίας τε καὶ τῶν οἰκετῶν, ὅπου αὐτῷ μηδεὶς τῶν ἐλευθέρων μέλλοι βοηθήσειν, ἐν ποίῳ ἂν τινι καὶ πόσῳ φόβῳ οἷε γενέσθαι αὐτόν περὶ τε αὐτοῦ καὶ παίδων καὶ γυναικός, μὴ
579 ἀπόλουντο ὑπὸ τῶν οἰκετῶν; Ἐν παντί, ἡ δ' ὅς, ἔγωγε. Οὐκοῦν ἀναγκάζοιτο ἂν τινας ἤδη θωπεύειν αὐτῶν τῶν δούλων, καὶ ὑπισχνεῖσθαι πολλὰ καὶ ἐλευθεροῦν οὐδέν δεόμενος, καὶ κόλαξ αὐτὸς ἂν θεραπόντων ἀναφανείῃ; Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη, αὐτῷ, ἢ ἀπολωλέναι. Τί δ', εἰ καὶ ἄλλους, ἦν δ' ἐγώ, ὁ θεὸς λύκῳ κατοικίσεις γείτονας πολλοὺς αὐτῷ, οἳ μὴ ἀνέχονται, εἴ τις ἄλλος ἄλλου δεσπόξειν ἀξιοῖ, ἀλλ' εἴ πού τινα τοιοῦτον λαμ-

ilyeneket, hanem a következő vizsgálatnál nagyon is jól meghányi-vetni. Mert hiszen épp a legfontosabbra irányul a vizsgálódás, u. m. a jó és a rossz életre. Való igaz, jegyezte meg ő rá. Vizsgáld meg csak hát, hogy van-e alapja **D** annak, a mit mondok. Én ugyanis azt hiszem, hogy meg kell a dolgot fontolnunk, ha ezekből a szempontokból vizsgáljuk. Melyekből? Minden egyes olyan magán embernek a szempontjából, a ki gazdag és sok rabszolgát tart az államban. Mert ezeknek legalább annyiban megvan a ty-rannusokkal a hasonlatosságuk, hogy sokak felett uralkodnak; csak persze amannak egészen más a sokasága. Persze hogy egészen más. És tudod-e azt, hogy ezek gondtalanul élnek és nem félnek a szolgáltaiktól? Hát mit is félnének? Semmit, szóltam én. De az okát csak belátod? Persze hogy be, mert minden egyes magán embernek az egész állam nyújt segítséget. Szépen beszélsz, feleltem én rá. Hát ha **E** valamelyik isten egy olyan férfiút, a kinek ötven, vagy még több rabszolgája van, kiragadna az államból s őt feleségével s gyermekeivel együtt úgy minden vagyonostul és rabszolgástul valamilyen sivatagba helyezné, a hol semmiféle szabad ember se jöhetne segítségére, mit gondolsz, miféle és mily nagy félelembe esne magáért is, meg a gyermekeiért és a feleségeért is, hogy hátha meg találják ölni a szolgálai? Azt hiszem, hogy a legnagyobbba, adta ő rá feleletül. 579 S nem lenne-e kénytelen most már egyiknek-másiknak hízlelgni a szolgálai közül, nekik fűt-fát ígérgetni, őket kénytelen-kelletlen fel-felszabadítgatni és így nem tűnne-e fel olyannak, mint a ki saját maga a szolgainak tányérnyalója? Ez kikerülhetetlen kényszerűség volna reá nézve, felelte ő rá, vagy elpusztulna. És mi volna akkor, kérdém tovább, ha az isten szomszédoknak még másokat is tömegesen köréje telepítene? S ők azután nem engednék, ha valamelyikök a másika fölött uralkodni akarna, hanem ha egy ilyes-

βάνοιεν, ταῖς ἐσχάταις τιμωροῖντο τιμωρίαις; Ἔτι ἂν, ἔφη, Βοῖμαι, μᾶλλον ἐν παντί κακοῦ εἶη, κύκλω φρουρούμενος ὑπὸ πάντων πολεμίων. Ἄρ' οὖν οὐκ ἐν τοιούτῳ μὲν δεσποτηρίῳ δέδεται ὁ τύραννος, φύσει ὦν οἷον διελγλύθαμεν, πολλῶν καὶ παντοδαπῶν φόβων καὶ ἐρώτων μεστός· λίγνῳ δὲ ὄντι αὐτῷ τὴν ψυχὴν μόνῳ τῶν ἐν τῇ πόλει οὔτε ἀποδημῆσαι ἔξεστιν οὐδαμῶς οὔτε θεωρῆσαι ὅσων δὴ καὶ οἱ ἄλλοι ἐλευθεροὶ ἐπι- C θυμῆταί· εἰσι, παταδεδουκῶς δὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ τὰ πολλὰ ὡς γυνὴ ζῇ, φθονῶν καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις, ἐάν τις ἔξω ἀποδημῇ καὶ τι ἀγαθὸν ὁρᾷ; Παντάπασιν μὲν οὖν, ἔφη.

VI. Οὐκοῦν τοῖς τοιούτοις κακοῖς πλείω καρποῦται ἀνὴρ, ὅς ἂν κακῶς ἐν ἑαυτῷ πολιτευόμενος, ὃν νῦν δὴ σὺ ἀθλιώτατον ἔκρινας, τὸν τυραννικόν, μὴ ὡς ἰδιώτης καταβίῃ, ἀλλ' ἀναγκασθῇ ὑπὸ τινος τύχης τυραννεῦσαι, καὶ ἑαυτοῦ ὦν ἀκράτωρ ἄλλων ἐπιχειρήσῃ ἄρχειν, ὥσπερ εἴ τις κάμνοντι σώματι καὶ ἀκράτορι ἑαυτοῦ μὴ ἰδιωτεύων ἀλλ' ἀγωνιζόμενος πρὸς D ἄλλα σώματα καὶ μαχόμενος ἀναγκάζεται διάγειν τὸν βίον. Παντάπασιν, ἔφη, ὁμοιότατά τε καὶ ἀληθέστατα λέγεις, ὦ Σώκρατες. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε Γλαύκων, παντελῶς τὸ πάθος ἄθλιον, καὶ τοῦ ὑπὸ σοῦ κριθέντος χαλεπώτατα ζῆν χαλεπώτερον ἔτι ζῆν ὁ τυραννῶν; Κομιδῇ γ', ἔφη. Ἔστιν ἄρα τῇ ἀληθείᾳ, κἂν εἰ μὴ τῷ δοκεῖ, ὁ τῷ ὄντι τύραννος τῷ ὄντι E δοῦλος τὰς μεγίστας θωπείας καὶ δουλείας καὶ κόλαξ τῶν πονηροτάτων· καὶ τὰς ἐπιθυμίας οὐδ' ὀπωστιοῦν ἀποπιμπλᾷ, ἀλλὰ

valakit megfognának, őt a legszörnyűségesebb büntetéssel büntetnék? Már ekkor, azt hiszem, mondotta ő, még inkább **B** volna a legnagyobb életveszedelemben, mert köröskörül csupa ellenség lesné. Hát vajjon nem ily börtönben synylódik-e a tyrannus, mikor olyan természetű, a milyennek lerajzoltuk, telisded-tele van sok mindenféle aggodalommal és szerelemvágygyal? Mialatt azonban oly sóvár lelkű, egyes-egyedül ő neki nem lehet az ugyanazon állambeliek közül sem elutaznia valahova, sem megnéznie mindazt, a mi után a többi szabad emberek olyannyira vágyakoznak, hanem élte java részét, mint egy asszony, eldugva éli le **C** a házában, irigykedve polgártársaira is, ha valamelyikök külföldre utazik és valami szépet lát? Mindenesetre, felelé ő rá.

VI. Nincs-e tehát az efféle bajokból gazdagabb aratása annak a férfiúnak, a ki már magában olyan, mint egy rosszul kormányzott állam, annak, a kit épp most a legnyomoruságosabbnak ítéltél, a tyrannus természetűnek, a ki nem élhet mint magán ember, hanem kénytelen valami balvégzetnél fogva a tyrannus-hatalom polcán ülni s mikor maga felett sem úr, másokon próbál uralkodni, mintha valaki beteges és önmagában tehetetlen testtel alig-alig hogy élve nem vonulhatna el a világtól, hanem kénytelen volna **D** versenyre kelni más emberekkel és küzdelemben élni le az életét. Mindenesetre meglepően hasonló és való igaz, a mit mondasz, édes Sokrates, volt az ő válasza erre. Nem teljesen nyomorult egy állapot-e hát ez, Glaukon barátom, kérдем tőle, s nem él-e még annál is, a kit té a legkínosabb életűnek ítéltél, kínosabb életet a tyrannus-uralkodó? Minden bizonynyal, felelte ő erre. Így tehát, még ha tamáskodik is valaki benne, valósággal igazi rabszolga az igazi ty- **E** rannus a legnagyobb csúszások-mászások és szolgálatok tekintetében, és hizelgő a leggonoszabbjából s olyan, a ki

πλείστων ἐπιδεέστατος καὶ πένης τῇ ἀληθείᾳ φαίνεται, ἐάν τις ὅλην ψυχὴν ἐπίστηται θεάσασθαι, καὶ φόβου γέμων διὰ παντὸς τοῦ βίου, σφαδασμῶν τε καὶ ὀδυνῶν πλήρης, εἴπερ τῇ τῆς πό-
 580 λεως διαθέσει ἥς ἄρχει ἔοικεν. ἔοικε δέ· ἦ γάρ; Καὶ μάλα, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ πρὸς τούτοις ἔτι ἀποδώσομεν τῷ ἀνδρὶ καὶ ἃ τὸ πρότερον εἴπομεν, ὅτι ἀνάγκη καὶ εἶναι καὶ ἔτι μᾶλλον γίγνεσθαι αὐτῷ ἢ πρότερον διὰ τὴν ἀρχὴν φθονερῷ, ἀπίστῳ, ἀδίκῳ, ἀφίλῳ, ἀνοσίῳ, καὶ πάσης κακίας πανδοκεῖ τε καὶ τρο-
 φεῖ, καὶ ἐξ ἀπάντων τούτων μάλιστα μὲν αὐτῷ δυστοχεῖ εἶναι, ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς πλησίον αὐτῷ τοιούτους ἀπεργάζεσθαι.

Β Οὐδεὶς σοι, ἔφη, τῶν νοῦν ἐχόντων ἀντερεῖ. Ἴθι δὴ μοι, ἔφην ἐγώ, νῦν ἤδη, ὥσπερ ὁ διὰ πάντων κριτῆς ἀποφαίνεται, καὶ σὺ οὕτω, τίς πρῶτος κατὰ τὴν σὴν δόξαν εὐδαιμονία καὶ τίς δεύ-
 терος, καὶ τοὺς ἄλλους ἐξῆς πέντε ὄντας κρίνε, βασιλικόν, τι-
 μοκρατικόν, ὀλιγαρχικόν, δημοκρατικόν, τυραννικόν. Ἀλλὰ ῥα-
 δία, ἔφη, ἡ κρίσις. καθάπερ γὰρ εἰσῆλθον, ἔγωγε ὥσπερ χο-
 ροὺς κρίνω ἀρετῇ καὶ κακίᾳ καὶ εὐδαιμονίᾳ καὶ τῷ ἐναντίῳ.

Μισθωσώμεθα οὖν κήρυκα, ἣν δ' ἐγώ, ἢ αὐτὸς ἀνείπω, ὅτι ὁ
Γ Ἀρίστωνος υἱὸς τὸν ἄριστόν τε καὶ δικαιοτάτον εὐδαιμονέστατον ἔκρινε, τοῦτον δ' εἶναι τὸν βασιλικώτατον καὶ βασιλεύοντα αὐτοῦ, τὸν δὲ κάκιστόν τε καὶ ἀδικώτατον ἀθλιώτατον, τοῦτον δὲ αὐ-
 τυγχάνειν ὄντα, ὅς ἂν τυραννικώτατος ὢν ἑαυτοῦ τε ὅ τι μά-

vágyait egy körömfeketényire se tudja kielégíteni, hanem
szükséget lát a legtöbb dologban s valósággal koldus-sze-
génynek látszik az előtt, a ki ért az egész lélek megvizsgá-
lásához, s egész világleletében tele van félelemmel, csupa
ijedezés és aggodalom, persze csak ha hasonlít annak az
államnak az állapotához, a melyen uralkodik. Ehhez pedig
csak hasonlít, úgy-e bár? De még nagyon is, volt az ő fe- 580
lelete. S ne ruházzuk-e még rá emberünkre ezeken kívül
azt is, a mit előbb említettünk, hogy benne, mint már
előbb is irigy, megbízhatatlan, igazságtalan, barátságtalan
és istentelen emberben, a ki minden gonoszságot befogad
és táplál, e bűnök a hatalom birtokában szükségképpen
még jobban elhatalmasodnak és hogy mindezeknél fogva
különösen szerencsétlen ugyan már önmagában is, de épp
ilyenekké teszi azután a környezetében levőket is egyszers-
mind. A kinek csak van esze, mondotta ő rá, az nem mond
neked ellent ebben. Rajta most már, szoltam én, mint a **B**
mindenben ítélő bíró,³ mondd ki hát ítéletedet te is, me-
lyik a te véleményed szerint az első a boldogság dolgában
s melyik a második és így sorban a többiek is mind az
ötten: a király, a timokrata, az oligarcha, a demokrata és a
tyrannus férfiú. Nos hát az ítélet könnyű, válaszolta ő rá;
mert a hogy most vonultak fel, mint a karénekeseket, úgy
osztályozom őket az erénynek és a gonoszságnak, a boldog-
ságnak és az ellenkezőjének tekintetében. Kihirdetőt fo-
gadjunk-e hát, kérdeztem tőle, vagy enmagam adjam tudtul,
hogy Aristonnak a fia a legjobbat és a legigazságosabbat **C**
legboldogabbnak ítélte? S ez nem más, mint épp maga a ki-
rály, a ki önnönmagának is a királya. A leggonoszabbat és
legigazságtalanabbat pedig legnyomoruságosabbnak mondta,
a ki viszont maga a tiszta zsarnokság, mert önmagának is,
meg az államnak is a legnagyobb tyrannusa. Csak hirdesd
ki te magad, mondotta ő erre. S vajjon hozzá hirdessem-e

λιστα τυραννῇ καὶ τῆς πόλεως; Ἀνειρήσθῃ σοι, ἔφη. Ἡ οὖν προσαναγορεύω, εἶπον, ἐάν τε λανθάνωσι τοιοῦτοι ὄντες ἐάν τε μὴ πάντας ἀνθρώπους τε καὶ θεούς; Προσαναγόρευε, ἔφη.

D VII. Εἶεν δὴ, εἶπον· αὕτη μὲν ἡμῖν ἡ ἀπόδειξις μία ἂν εἴη· δευτέραν δὲ δεῖ τήνδε, ἐάν τι δόξῃ, εἶναι. Τίς αὕτη; Ἐπειδὴ, ὥσπερ πόλις, ἣν ὁ ἐγώ, διήρηται κατὰ τρία εἶδη, οὕτω καὶ ψυχὴ ἐνὸς ἐκάστου τριχῇ, [τὸ λογιστικὸν] δέξεται, ὡς ἔμοι δοκεῖ, καὶ ἑτέραν ἀπόδειξιν. Τίνα ταύτην; Τήνδε. τριῶν ὄντων τριτταὶ καὶ ἡδοναὶ μοι φαίνονται, ἐνὸς ἐκάστου μία ἰδίᾳ· ἐπιθυμίαι τε ὡσαύτως καὶ ἀρχαί. Πῶς λέγεις; ἔφη. Τὸ μὲν, φαμέν, ἣν ᾧ μανθάνει ἄνθρωπος, τὸ δὲ ᾧ θυμοῦται, τὸ δὲ

E τρίτον διὰ πολυειδίαν ἐνὶ οὐκ ἔσχουμεν ὀνόματι προσεῖπεν ἰδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ ὁ μέγιστον καὶ ἰσχυρότατον εἶχεν ἐν αὐτῷ, τοῦτο ἐπωνομάσαμεν. ἐπιθυμητικὸν γάρ αὐτὸ κεκλήκαμεν διὰ σφοδρότητα τῶν περὶ τὴν ἐδωλὴν ἐπιθυμιῶν καὶ πόσιν καὶ ἀφροδίσια καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἀκόλουθα, καὶ φιλοχρήματον δὴ, 581 ὅτι διὰ χρημάτων μάλιστα ἀποτελοῦνται αἱ τοιαῦται ἐπιθυμίαι.

Καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη. Ἀρ' οὖν καὶ τὴν ἡδονὴν αὐτοῦ καὶ φιλίαν εἰ φαῖμεν εἶναι τοῦ κέρδους, μάλιστα' ἂν εἰς ἓν κεφάλαιον ἀπεραιοίμεθα τῷ λόγῳ, ὥστε τι ἡμῖν αὐτοῖς δηλοῦν, ὅποτε τοῦτο τῆς ψυχῆς τὸ μέρος λέγοιμεν, καὶ καλοῦντες αὐτὸ φιλοχρήματον καὶ φιλοκερδὲς ὀρθῶς ἂν καλοῖμεν; Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, ἔφη.

Τί δέ; τὸ θυμοειδὲς οὐ πρὸς τὸ κρατεῖν μέντοι φαμέν καὶ νικᾶν καὶ εὐδοκίμεῖν ἀεὶ ὅλον ὠρμηθῆναι; Καὶ μάλα. Εἰ οὖν φιλόνομον αὐτὸ καὶ φιλότιμον προσαναγορεύοιμεν, ἢ ἐμμελῶς ἂν

még azt is, tudakoltam tőle, hogy ez igaz, akár nem tudnak róluk, mint ilyenekről, az összes emberek és istenek, akár tudnak? Hirdesd ki mellette még ezt is, volt rá az ő felelete.

VII. Legyen tehát, szoltam én neki. S ez volna az első **D** bizonyítékunk. A másodiknak pedig, ha nincs ellene kifogásod, ennek kell lennie. Melyik az? Mivel, folytattam, mint az államot három fajtára osztottuk, így minden egyesnek a lelkét is háromfelé oszthatjuk, ezért, a hogy én hiszem, ez még egy másik bizonyítékot is megenged. S melyik az? A következő: mivel három a számuk, ezért gyönyörélményeket is háromfelét látok, minden egyesnek külön-külön egyet. S ugyanannyi a vágy is, meg az uralkodás módja is. Hogy érted ezt? kérdezte ő. Az egyik, mondjuk, az volt, a melylyel tanul az ember, a másik, a melylyel haragszik, a harmadikat azonban sokfélesége miatt nem tudtuk a maga **E** igazi nevén megnevezni, hanem a mi a legnagyobb és a legerősebb volt benne, a szerint neveztük el; vágyó résznek neveztük el ugyanis az ételek, italok, szerelmi élvezetek s más egyéb velök összefüggő dolgok utáni vágyaknak a hevessége miatt, sőt pénzvágyónak is, mivel az efféle vá- 581 gyakat pénzzel a legkönnyebben ki lehet elégíteni. S bizony helyesen, jegyezte meg ő rá. Ha tehát az ő gyönyörélményéről és barátságáról is azt mondanók, hogy csak a nyereségre irányulnak, akkor legfőképpen egy alapvonásra támaszkodnánk tárgyalásunkban, úgy hogy bizonyos tekintetben minmagunk előtt is világossá tennők, valahányszor csak erről a részéről beszélnénk a léleknek, és ha kincs-vágyónak és nyereségvágyónak neveznők, helyesen is neveznők. Én legalább azt hiszem, válaszolta ő rá. Hát azután nem azt mondjuk-e a hevesvérűről is, hogy testtel-lélekkel csak a hatalom, győzelem és hírnév után törekszik? Bizony **B** hogy ezt. Ha tehát győzelemvágyónak és becsvágyónak ne-

ἔχοι; Ἑμμελέστατα μὲν οὖν. Ἀλλὰ μὴν ᾧ γε μανθάνομεν, παντὶ δῆλον ὅτι πρὸς τὸ εἰδέναι τὴν ἀλήθειαν ὅπη ἔχει πᾶν ἀεὶ τέταται, καὶ χρημάτων τε καὶ δόξης ἥκιστα τούτων τούτῳ μέλει. Πολύ γε. Φιλομαθὲς δὴ καὶ φιλόσοφον καλοῦντες αὐτὸ

Κατὰ τρόπον ἂν καλοῖμεν; Πῶς γὰρ οὐ; Οὐκοῦν, ἣν δ' ἐγώ, καὶ ἄρχει ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν μὲν τοῦτο, τῶν δὲ τὸ ἕτερον ἐκείνων, ὁπότερον ἂν τύχῃ; Οὕτως, ἔφη. Διὰ ταῦτα δὴ καὶ ἀνθρώπων λέγωμεν τὰ πρῶτα τριττὰ γένη εἶναι, φιλόσοφον, φιλόνικον, φιλοκερδές; Κομιδῇ γε. Καὶ ἡδονῶν δὴ τρία εἶδη, ὑποκείμενον ἐν ἐκάστῳ τούτων; Πάνυ γε. Οἶσθ' οὖν, ἣν δ' ἐγώ, ὅτι εἰ θέλοις τρεῖς τοιούτους ἀνθρώπους ἐν μέρει ἕκαστον ἀνερωτᾶν, τίς τούτων τῶν βίων ἡδιστος, τὸν ἑαυτοῦ ἕκα-

Δστος μάλιστα ἐγκωμιάσεται; ὃ γε χρηματιστικὸς πρὸς τὸ κερδαίνειν τὴν τοῦ τιμᾶσθαι ἡδονὴν ἢ τὴν τοῦ μανθάνειν οὐδενὸς ἀξίαν φήσει εἶναι, εἰ μὴ εἴ τι αὐτῶν ἀργύριον ποιεῖ; Ἀληθῆ, ἔφη. Τί δὲ ὁ φιλότιμος; ἣν δ' ἐγώ· οὐ τὴν μὲν ἀπὸ τῶν χρημάτων ἡδονὴν φορτικὴν τινα ἡγεῖται, καὶ αὖ τὴν ἀπὸ τοῦ μανθάνειν, ὃ τι μὴ μάθημα τιμὴν φέρει, καπνὸν καὶ φλυαρίαν;

Ε Οὕτως, ἔφη, ἔχει. Τὸν δὲ φιλόσοφον, ἣν δ' ἐγώ, τί οἶώμεθα τὰς ἄλλας ἡδονὰς νομίζειν πρὸς τὴν τοῦ εἰδέναι τὰληθὲς ὅπη ἔχει καὶ ἐν τῷ τοιούτῳ τινὶ ἀεὶ εἶναι μανθάνοντα; τῆς ἡδονῆς

veznök, nem volna-e ez találó? A legtökéletesebben. A mi pedig a tanulásra való részét illeti, mindenki előtt világos, hogy ha törik, ha szakad, mindég csak az igazság mibenlétének megismerésére törekszik, a kincscsel, meg a hírnévvel pedig ő törődik közülük a legkevesebbet. Még nagyon is. Ha tanulmánygónak és bölcseségkedvelőnek neveznök, akkor hát annak rendje és módja szerint is neveznök? Már hogyné? Így tehát, kérdém tőle, egyeseknek a lelkében ez, C másoknak meg amaz a rész uralkodik közülük, már a mint a véletlen hozza magával? Úgy van, mondotta ő rá. Éppen ezért mondjuk-e hát most már, hogy az embereknek is három fajuk van, mint legkiválóbb: a bölcseségkedvelő, a győzelemvágyó és a nyereségvágyó? Minden bizonynyal. S így három fajtájuk van a gyönyörélvezeteknek is most már, alapul mindenkőknek egy-egy. Mindenesetre. S tudod-e azt, kérdeztem tovább, hogy ha te három ilyen embert egymásután külön-külön megkérdenél, hogy melyik életmód a legkellemesebb közöttük, mindegyikőjük a magamagáét dicsőítené legjobban? S pl. a kincsvágyó a köztisz- D teletből és a tanulásból fakadó gyönyörélvezetet még szóra se fogja érdemesnek tartani a nyereséggel járó élvezettel szemben, hacsak pénzt nem hoz a konyhára valamelyikök. Igaz, jegyezte meg ő rá. Hát a becsvágyó? kérdeztem újra. Nem tartja-e ez a kincsekből eredő gyönyörélvezetet valami köznapias dolognak, s viszont a tanulásból eredőt is, ha a tanulással nem jár köztisztelet, csak füstnek és párának? Úgy van, volt az ő felelete. Hát a bölcseségkedvelő? kérdém tovább. Minő véleménye van ő neki a többi gyönyörélvezetekről az igazság teljes megismerésével járó élvezettel szemben, meg hogy tanulgatva szüntelen ilyesvalamivel E foglalkozhatik? Nem különíti-e el ég és föld távolságra ettől az élvezettől s nem nevezi-e csakis az életszükségletre szolgáló élvezeteknek a többieket, mikor rájok éppenséggel

οὐ πάνυ πόρρω, καὶ καλεῖν τῷ ὄντι ἀναγκαίως, ὥς οὐδὲν τῶν ἄλλων δεόμενον, εἰ μὴ ἀνάγκη ἦν; Εὐ, ἔφη, δεῖ εἰδέναι.

VIII. Ὅτε δὴ οὖν, εἶπον, ἀμφισβητοῦνται ἐκάστου τοῦ εἵδους αἱ ἡδοναὶ καὶ αὐτὸς ὁ βίος, μὴ ὅτι πρὸς τὸ κάλλιον καὶ αἴσχιον ἔῃν μηδὲ τὸ χεῖρον καὶ ἄμεινον, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ τὸ ἡδιον καὶ 582 ἁλυπότερον, πῶς ἂν εἰδεῖμεν, τίς αὐτῶν ἀληθέστατα λέγει; Οὐ πάνυ, ἔφη, ἔγωγε ἔχω εἰπεῖν. Ἄλλ' ὧδε σκόπει. τίني χρὴ κρίνεσθαι τὰ μέλλοντα καλῶς κριθήσεσθαι; ἄρ' οὐκ ἐμπειρία τε καὶ φρονήσῃ καὶ λόγῳ; ἢ τούτων ἔχοι ἂν τις βέλτιον κριτήριον; Καὶ πῶς ἂν; ἔφη. Σκόπει δὴ τριῶν ὄντων τῶν ἀνδρῶν τίς ἐμπειρότατος πασῶν ὧν εἵπομεν ἡδονῶν; πότερον ὁ φιλοκερδής, μανθάνων αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν οἷόν ἐστιν, ἐμπει-
Bρότερος δοκεῖ σοι εἶναι τῆς ἀπὸ τοῦ εἰδέναι ἡδονῆς, ἢ ὁ φιλόσοφος τῆς ἀπὸ τοῦ κερδαίνειν; Πολύ, ἔφη, διαφέρει. τῷ μὲν γὰρ ἀνάγκη γεύεσθαι τῶν ἐτέρων ἐκ παιδὸς ἀρξάμενῳ· τῷ δὲ φιλοκερδεῖ, ὅπῃ πέφυκε τὰ ὄντα μανθάνοντι, τῆς ἡδονῆς ταύτης, ὥς γλυκεῖά ἐστιν, οὐκ ἀνάγκη γεύεσθαι οὐδ' ἐμπείρῳ γίνεσθαι, μᾶλλον δὲ καὶ προθυμουμένῳ οὐ ράδιον. Πολὺ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, διαφέρει τοῦ γε φιλοκερδοῦς ὁ φιλόσοφος ἐμπειρία ἐμφο-
Cτέρων τῶν ἡδονῶν. Πολὺ μέντοι. Τί δὲ τοῦ φιλοτίμου; ἄρα μᾶλλον ἄπειρός ἐστι τῆς ἀπὸ τοῦ τιμᾶσθαι ἡδονῆς ἢ ἐκεῖνος τῆς ἀπὸ τοῦ φρονεῖν; Ἀλλὰ τιμὴ μὲν, ἔφη, ἐάνπερ ἐξεργάζωνται ἐπὶ ὃ ἕκαστος ὥρμηκε, πᾶσιν αὐτοῖς ἔπεται· καὶ γὰρ ὁ πλούσιος ὑπὸ πολλῶν τιμᾶται καὶ ὁ ἀνδρεῖος καὶ ὁ σοφός,

nem szorul, csakis természeti kényszerből? Ezzel jól tisztába kell jönnünk, volt az ő válasza erre.

VIII. Mivel pedig hát, folytattam, minden egyes fajnak a gyönyöreiről és az életmódjáról magáról is vita folyik, még pedig nem csak a szebb és gyalázatosabb, vagy a rosszabb és jobb, hanem a kellemesebb és gondtalanabb életnek magának a szempontjából, ezért hogyan tudhatjuk meg, melyikőjüknek van tökéletesen igaza? Én bizony, felelte ő erre, nem igen tudom megmondani. Akkor hát a következőképp vizsgálj a dolgot: mivel kell azt megítélnünk, a mi fölött helyesen akarunk itélni? Vajjon nem tapasztalattal, belátással és okoskodással? Vagy lehet-e valakinek ezeknél jobb ítélő eszköze? Már hogy lehetne? mondotta ő rá. Most hát vigyázz csak: Kicsoda a közöl a három ember közül minden említettük gyönyörélvezet dolgában a legtapasztaltabb? Vajjon a nyereségvágyó, mikor magának az igazságnak a mibenlétét tanulgatja, tapasztaltabbnak látszik-e neked a tudásból fakadó élvezet tekintetében, mint a bölcseségkedvelő a nyereséggel járó élvezet dolgában? Óriási a különbség köztük, mondotta ő rá. Ennek ugyanis szükségképpen már gyermekkorától bele kellett a többiekbe kóstolnia, de a nyereségvágyónak, mikor a valólet mivoltát tanulgatja, nem szükséges ezt a gyönyörélvezetet, hogy édes-e, megízlelnie, vagy tapasztalttá lennie benne, sőt inkább, még ha kedve jönne is hozzá, ez rá nézve nem gyerekjáték. Óriásilag különbözik tehát, folytattam, a bölcseségkedvelő a nyereségvágyótól mind a két élvezetre vonatkozó tapasztalat dolgában. Bizony óriásilag. Hát a becsvágyótól? Vajjon járatlanabb-e a köztiszteltetből eredő gyönyörélvezetben, mint ez a belátásból eredőben? Hiszen hát a köztiszteltet kijár valamennyiöknek, szólt ő ekkor, csak tegye meg kiki azt, a mire vállalkozott; sokan tisztelik-becsülik ugyanis a gazdagot is, a vitézt is, a

ὥστε ἀπὸ γε τοῦ τιμᾶσθαι, οἷόν ἐστι, πάντες τῆς ἡδονῆς ἔμ-
 πειροί· τῆς δὲ τοῦ ὄντος θέας, οἷαν ἡδονὴν ἔχει, ἀδύνατον
 ἄλλω γεγεῦσθαι πλὴν τῷ φιλοσόφῳ. Ἐμπειρίας μὲν ἄρα, εἶπον,
Δ ἔνεκα κάλλιστα τῶν ἀνδρῶν κρίνει οὗτος. Πολύ γε. Καὶ μὴν
 μετὰ γε φρονήσεως μόνος ἔμπειρος γεγονώς ἔσται. Τί μὴν;
 Ἀλλὰ μὴν καὶ δι' οὗ γε δεῖ ὄργανον κρίνεσθαι, οὐ τοῦ φιλο-
 κερδοῦς τοῦτο ὄργανον οὐδὲ τοῦ φιλοτίμου, ἀλλὰ τοῦ φιλοσόφου.
 Τὸ ποῖον; Διὰ λόγων που ἔφαμεν δεῖν κρίνεσθαι. ἢ γάρ;
 Ναί. Λόγοι δὲ τούτου μάλιστα ὄργανον. Πῶς δ' οὗ; Οὐκοῦν
 εἰ μὲν πλούτῳ καὶ κέρδει ἄριστα ἐκρίνετο τὰ κρινόμενα ἃ ἐπῆ-
Ε νει ὁ φιλοκερδῆς καὶ ἔψεγεν, ἀνάγκη ἂν ἦν ταῦτα ἀληθέστατα
 εἶναι. Πολλή γε. Εἰ δὲ τιμῇ τε καὶ νίκῃ καὶ ἀνδρείᾳ ἄρ'
 οὐχ ἃ ὁ φιλότιμός τε καὶ ὁ φιλόνικος; Δῆλον. Ἐπειδὴ δ'
 ἐμπειρία καὶ φρονήσῃ καὶ λόγῳ; Ἀνάγκη, ἔφη, ἃ ὁ φιλόσοφος
 τε καὶ ὁ φιλόλογος ἐπαινεῖ, ἀληθέστατα εἶναι. Τριῶν ἄρ' οὐ-
 583 σῶν τῶν ἡδονῶν ἢ τούτου τοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, ᾧ μανθάνο-
 μεν, ἡδίστη ἂν εἴη, καὶ ἐν ᾧ ἡμῶν τοῦτο ἄρχει, ὁ τούτου βίος
 ἡδιστος; Πῶς δ' οὐ μέλλει; ἔφη· κύριος γοῦν ἐπαινέτης ὢν
 ἐπαινεῖ τὸν ἑαυτοῦ βίον ὁ φρόνιμος. Τίνα δὲ δεύτερον, εἶπον,
 βίον καὶ τίνα δευτέραν ἡδονὴν φησιν ὁ κριτὴς εἶναι; Δῆλον
 ὅτι τὴν τοῦ πολεμικοῦ τε καὶ φιλοτίμου· ἐγγυτέρω γὰρ αὐτοῦ
 ἐστὶν ἢ ἡ τοῦ χρηματιστοῦ. Ὑστάτην δὲ τὴν τοῦ φιλοκερδοῦς,
 ὡς ἔοικεν. Τί μὴν; ἢ δ' ὅς.

Β ΙΧ. Ταῦτα μὲν τοίνυν οὕτω δὴ ἐφεξῆς ἂν εἴη καὶ δις γε-

bölcszet is, úgy hogy a köztiszteletből fakadó gyönyörélvezet dolgában, hogy milyen, mindannyian tapasztaltak. De már a lét szemléletét, hogy minő gyönyörélvezettel jár, senkifia se izlelheti meg más, mint csakis a bölcseségkedvelő. A tapasztalat dolgában tehát, jegyeztem én meg erre, ő itél a férfiak között a leghelyesebben. Nagyon is. És belátás segítségével bizonyára egyes-egyedül csak ő szerezte tapasztalatát? Már hogyné? De meg aztán az a műszer is, a melylyel itélnünk kell, nem a nyereségvágyónak, se nem a becsvágyónak, hanem a bölcseségkedvelőnek a műszere. Melyik? Azt mondtuk, hogy okoskodással kell itélni, vagy nem? Ezzel. Az okoskodás pedig kiváltképpen az ő műszere. Már hogyné? Így tehát ha gazdagság és nyereség alapján lehetne a megítélendő dolgot a leghelyesebben megítélni, akkor, a mit a nyereségvágyó dicsért, vagy ócsárolt, az szükségképpen való igaz volna. Okvetetlenül. Ha pedig a köztisztelet, győzelem és vitézség segítségével, vajjon nem az-e, a mit a becsvágyó és a győzelemre vágyódó? Világos. Miután azonban tapasztalattal, belátással és okoskodással? Így hát, felelte ő, szükségképpen, a mit a bölcseségkedvelő és okoskodáskedvelő dicsér, annak kell való igaznak lennie. A szám szerint háromféle gyönyörélvezet közül tehát a lélek azon részének élvezete lehet a legédeesebb, a melylyel tanulunk, s a melyikünkben ez uralkodik, annak az élete a legkellemesebb? Már hogyné lenne az? tette ő hozzá. Már legalább mint nyomós ítéletű ember dicséri a saját maga életét a belátó. S második helyre melyik életet és melyik gyönyörélvezetet teszi ez az ítélőbíró? Világos, hogy a harciasét és a becsvágyóét; mert közelebb áll hozzá, mint a kincsvágyóé. Legutolsóra pedig, úgy látszik, a nyereségvágyóét? Mit is mást? jegyezte meg ő erre.

IX. Ez a kettő hát így most már csak rendben volna s B

νικηκῶς ὁ δίκαιος τὸν ἄδικον· τὸ δὲ τρίτον Ὀλυμπικῶς τῷ σω-
 τῆρί τε καὶ τῷ Ὀλυμπίῳ Διί, ἄθρει ὅτι οὐδὲ παναληθῆς ἐστὶν
 ἢ τῶν ἄλλων ἡδονὴ πλὴν τῆς τοῦ φρονίμου οὐδὲ καθαρά, ἀλλ'
 ἐσκιαγραφημένη τις, ὡς ἐγὼ δοκῶ μοι τῶν σοφῶν τινὸς ἀκη-
 κοέναι. καίτοι τοῦτ' ἂν εἴη μέγιστόν τε καὶ κυριώτατον τῶν
 πτωμάτων. Πολύ γε· ἀλλὰ πῶς λέγεις; Ὡδ', εἶπον, ἐξευρήσω,
 C σοῦ ἀποκρινομένου ζητῶν ἅμα. Ἐρώτα δὴ, ἔφη. Λέγε δὴ,
 ἦν δ' ἐγώ· οὐκ ἐναντίον φαμέν λύπην ἡδονῇ; Καὶ μάλα. Οὐκ-
 οῦν καὶ τὸ μῆτε χαίρειν μῆτε λυπεῖσθαι εἶναί τι; Εἶναι μέντοι.
 Μεταξὺ τούτοις ἀμφοῖν ἐν μέσῳ ὃν ἡσυχίαν τινὰ περὶ ταῦτα
 τῆς ψυχῆς; ἢ οὐχ οὕτως αὐτὸ λέγεις; Οὕτως, ἢ δ' ὅς. Ἀρ'
 οὐ μνημονεύεις, ἦν δ' ἐγώ, τοὺς τῶν καμνόντων λόγους, οὓς
 λέγουσιν ὅταν κάμνωσιν· Ποίους; Ὡς οὐδὲν ἄρα ἐστὶν ἥδιον
 D τοῦ ὕγιαίνειν, ἀλλὰ σφᾶς ἐλελήθει, πρὶν κάμνειν, ἥδιον ὃν.
 Μέμνημαι, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ τῶν περιωδυνία τινὶ ἐχομένων
 ἀκούεις λεγόντων, ὡς οὐδὲν ἥδιον τοῦ παύσασθαι ὀδυνώμενον;
 Ἀκούω. Καὶ ἐν ἄλλοις γε, οἶμαι, πολλοῖς τοιοῦτοις αἰσθάνει
 γιγνομένους τοὺς ἀνθρώπους, ἐν οἷς, ὅταν λυπῶνται, τὸ μὴ λυ-
 πεῖσθαι καὶ τὴν ἡσυχίαν τοῦ τοιοῦτου ἐγκωμιάζουσιν ὡς ἥδι-
 στον, οὐ τὸ χαίρειν. Τοῦτο γάρ, ἔφη, τότε ἡδὺ ἴσως καὶ ἀγα-
 E πητὸν γίνεται, ἡσυχία. Καὶ ὅταν παύσῃται ἄρα, εἶπον, χαίρων
 τις, ἢ τῆς ἡδονῆς ἡσυχία λυπηρὸν ἔσται. Ἴσως, ἔφη. Ὁ με-

ime kétszer aratott diadalt az igazságos az igazságtalanon ; de harmadszorra már áldozz⁴ olympiai szokás szerint az olympiai védelmezőnek, olympiai Zeusnak ; s vedd fontolóra, hogy a többieknek a gyönyörélvezete, kivéven persze a belátóét, se nem egészen igaz, se nem tiszta, hanem olyan ködös-árnyas valami, mint a hogy ezt, ha nem csalódom, valamelyik bölcstől⁵ hallottam. S bizonyára ez volna most már az ő legnagyobb és legdöntőbb vereségök. Sőt a legislegdöntőbb. De hogy érted ezt? Úgy majd csak rábukka-**C** nok, feleltem én, ha felelgetsz, mialatt keresem. Kérdezz tehát, mondotta ő. Hát mondd csak, folytattam, nem ellenkezőnek mondtuk-e a fájdalmat a gyönyörélvezettel? De még nagyon is. S nemde azt is, hogy se örülni, se fájdalmat nem érezni szintén valami? Bizonyára valami. Olyasvalami, a mely mindkettejük között a középen van, a léleknek bizonyos nyugalmassága ezekkel szemben. Vagy nem így gondolod? De így, felelte ő rá. S nem emlékszel-e, kérdeztem, a betegek beszédeire, miket beszélnek, mikor betegek? Miket? Hogy hát nincs édesebb dolog a világon, mint egészségesnek lenni, hanem hát ők, mielőtt megbetegedtek, még csak nem is sejtették, hogy ez a legédesebb **D** boldogság. Emlékezem, mondotta ő erre. S nem hallod-e, hogy a kiknek valami heves fájdalmuk van, mennyire mondogatják, hogy nincs édesebb valami a fájdalom lecsillapulásánál? De hallom. És sok más ilyesféle bajban is észreveheted, azt hiszem, hogy lesznek olyan emberek, a kik, mikor fájdalmat szenvednek, a fájdalom eltűnését és az effélettől való nyugalmat magasztalják a legédesebb boldogságnak, nem pedig az örömet. Mert talán ilyenkor, mondotta ő, ez lesz oly édes és várva-várt dologgá, a nyugalom. S a mikor pedig, folytattam, megszűnik örülni valaki, akkor **E** az örömmel a nyugalma lesz fájdalmassá. Valószínű, jegyezte meg ő rá. A miről tehát csak épp az imént azt

ταξὺ ἄρα νῦν δὴ ἀμφοτέρων ἔφαμεν εἶναι, τὴν ἡσυχίαν, τοῦτό ποτε ἀμφότερα ἔσται, λύπη τε καὶ ἡδονή. Ὑποκρινεῖται. Ἡ καὶ δυνατὸν τὸ μηδέτερα ὃν ἀμφότερα γίνεσθαι; Οὐ μοι δοκεῖ.

Καὶ μὴν τό γε ἡδὺ ἐν ψυχῇ γιγνόμενον καὶ τὸ λυπηρὸν κίνη-
 584 σίς τις ἀμφοτέρω ἐστὸν ἢ οὐ; Ναί. Τὸ δὲ μήτε λυπηρὸν
 μήτε ἡδὺ οὐχὶ ἡσυχία μέντοι καὶ ἐν μέσῳ τούτοις ἐφάνη ἄρτι;
 Ἐφάνη γάρ. Πῶς οὖν ὀρθῶς ἔστι τὸ μὴ ἀλγεῖν ἡδὺ ἡγεῖσθαι
 ἢ τὸ μὴ χαίρειν ἀνιαρόν; Οὐδαμῶς. Οὐκ ἔστιν ἄρα τοῦτο,
 ἀλλὰ φαίνεται, ἣν δ' ἐγώ, παρὰ τὸ ἀλγεῖν ἡδὺ καὶ παρὰ τὸ
 ἡδὺ ἀλγεῖν τότε ἢ ἡσυχία, καὶ οὐδὲν ὅτις τούτων τῶν φαν-
 τασμάτων πρὸς ἡδονῆς ἀλήθειαν, ἀλλὰ γοητεία τις. Ὡς γοῦν
 Β ὁ λόγος, ἔφη, σημαίνει. Ἴδὲ τοίνυν, ἔφην ἐγώ, ἡδονάς, αἱ οὐκ
 ἐκ λυπῶν εἰσίν, ἵνα μὴ πολλάκις οἰηθῆς ἐν τῷ παρόντι οὕτω
 τοῦτο πεφυκέναι, ἡδονὴν μὲν παῦλαν λύπης εἶναι, λύπην δὲ
 ἡδονῆς. Ποῦ δὴ, ἔφη, καὶ ποίας λέγεις; Πολλὰ μὲν, εἶπον,
 καὶ ἄλλαι, μάλιστα δ' εἰ θέλεις ἐννοῆσαι τὰς περὶ τὰς ὁσμάς
 ἡδονάς. αὗται γὰρ οὐ προλυπηθέντι ἐξαίφνης ἀμήχανοι τὸ μέ-
 γεθος γίνονται, παυσάμεναί τε λύπην οὐδεμίαν καταλείπουσιν.
 Γ Ἀληθέστατα, ἔφη. Μὴ ἄρα πειθώμεθα καταρὰν ἡδονὴν εἶναι
 τὴν λύπης ἀπαλλαγὴν, μηδὲ λύπην τὴν ἡδονῆς. Μὴ γάρ. Ἀλλὰ
 μέντοι, εἶπον, αἱ γε διὰ τοῦ σώματος ἐπὶ τὴν ψυχὴν τείνουσαι
 καὶ λεγόμεναι ἡδοναὶ σχεδὸν αἱ πλείσταί τε καὶ μέγιστα τού-

mondottuk, hogy kettejük közt a középen van, már t. i. a nyugalom, az néha-néha mindkettővé lesz, fájdalommá is, meg örömmé is. Úgy látszik. Vajjon az is lehetséges hát, hogy, a mi egyik sem a kettő közül, az mind a kettővé lehessen? Én nem hiszem. És mégis a lélekben keletkező kellemes és fájdalmas állapot is, mind a kettő csak bizo- 584 nyos mozgás; vagy nem? De az. A nem fájdalmas és nem kellemes pedig nem nyugalomnak s a kettejük között levő állapotnak tűnt fel épp az imént? Persze hogy annak tűnt fel. Miként van az tehát igazán, hogy a fájdalom hiányát édesnek vagy az öröm hiányát bosszantónak gondoljuk? Ez sehogysé lehet. Nincs is tehát akkor ez valósággal, mondtam én, hanem csak úgy látszik a fájdalommal szemben édesnek s az édessel szemben fájdalmasnak, már t. i. a nyugalom, és semminemű valódiság sincs a jelenségekben az élvezetnek való mibenlétével összehasonlítva, hanem csakis valami szemfényvesztés az egész. Már legalább a hogy az okoskodásunk mutatja, jegyezte meg ő rá. Nézd **B** meg most már azokat a gyönyörélményeket, mondtam neki, a melyek nem fájdalmakból erednek, hogy azt ne gondold talán a jelen pillanatban, mintha a természettől alakult volna az úgy, hogy a fájdalomnak a megszűnése gyönyörélmény, a gyönyörélmény pedig fájdalom. Hát hol vannak, szólt ő, és milyenek azok, a miket gondolsz. Sok más is van ugyan, feleltem én erre, de első sorban, ha úgy akarod, gondold csak a szaglással járó élvezetekre. Ezek ugyanis minden előzetes fájdalom nélkül egy szempillantás alatt leirhatatlan nagyságukban tűnnek fel s mikor elmúlnak, semmi fájdalom-érzetet nem hagynak hátra. Tökéle- **C** tesen igaz, hagyta ő helyben. Ne higyük hát azt, hogy a tiszta gyönyörélmény csakis a fájdalom megszűnése, az élvezete meg a fájdalom. De ne ám. Hanem hát mégis, folytattam én, azok a lélekbe a testen keresztül jutó és úgy-

του τοῦ εἵδους εἰσί, λυπῶν τινὲς ἀπαλλαγαί. Εἰσὶ γάρ. Οὐκ-
οὖν καὶ αἱ πρὸ μελλόντων ταύτων ἐκ προσδοκίας γιγνόμεναι
προησθήσεις τε καὶ προλυπήσεις κατὰ ταῦτά ἔχουσιν; Κατὰ
ταῦτά.

Δ Χ. Οἶσθ' οὖν, ἣν δ' ἐγώ, οἶαί εἰσι καὶ ᾧ μάλιστα εἰκόνα-
σιν; Τῷ; ἔφη. Νομίζεις τι, εἶπον, ἐν τῇ φύσει εἶναι τὸ μὲν
ἄνω, τὸ δὲ κάτω, τὸ δὲ μέσον; Ἔγωγε. Οἶαι οὖν ἄν τινα ἐκ
τοῦ κάτω φερόμενον πρὸς μέσον ἄλλο τι οἶεσθαι ἢ ἄνω φέρε-
σθαι; καὶ ἐν μέσῳ στάντα, ἀφορῶντα ὅθεν ἐνήνεκται, ἄλλοθι
που ἂν ἡγεῖσθαι εἶναι ἢ ἐν τῷ ἄνω, μὴ ἐωρακότα τὸ ἀληθῶς
ἄνω; Μὰ Δί', οὐκ ἔγωγε, ἔφη, ἄλλως οἶμαι οἰηθῆναι. ἂν τὸν
Ετοιούτον. Ἀλλ' εἰ πάλιν γ', ἔφην, φέροιτο, κάτω τ' ἂν οἶοιτο
φέρεσθαι καὶ ἀληθῇ οἶοιτο; Πῶς γὰρ οὔ; Οὐκοῦν ταῦτα πά-
σχοι ἂν πάντα διὰ τὸ μὴ ἔμπειρος εἶναι τοῦ ἀληθινῶς ἄνω τε
ὄντος καὶ ἐν μέσῳ καὶ κάτω; Δῆλον δῆ. Θαυμάζεις ἂν οὖν,
εἰ οἱ ἄπειροι ἀληθείας περὶ πολλῶν τε ἄλλων μὴ ὑγιεῖς δόξας
ἔχουσι, πρὸς τε ἡδονὴν καὶ λύπην καὶ τὸ μεταξὺ τούτων οὕτω
585 διακρίνεται, ὥστε, ὅταν μὲν ἐπὶ τὸ λυπηρὸν φέρωνται, ἀληθῇ τε
οἶονται καὶ τῷ ὄντι λυποῦνται, ὅταν δὲ ἀπὸ λύπης ἐπὶ τὸ με-
ταξὺ, σφόδρα μὲν οἶονται πρὸς πληρώσει τε καὶ ἡδονῇ γίγνε-
σθαι, ὥσπερ πρὸς μέλαν φαῖδον ἀποσκοποῦντες ἀπειρίᾳ λευκοῦ,
καὶ πρὸς τὸ ἄλυπον οὕτω λύπην ἀφορῶντες ἀπειρίᾳ ἡδονῆς ἀπα-

nevezett gyönyörélvezetek, a melyek csaknem a legnagyobb számmal vannak és a legnagyobbak, éppen ebből a fajtából valók, vagyis a fájdalomtól való bizonyos megszabadulások. Persze hogy azok. Hát azok a sejtelmek és előzetes fájdalomérzetek, a melyek az ezeknek bekövetkezését megelőző várakozásból fakadnak, nem szakasztott ilyen természetűek-e? De szakasztott ilyenek.

X. Hát azt tudod-e, kérdeztem tőle, hogy milyenfélék s D
mihez hasonlítanak a legjobban? Mihez? kérde ő viszont. Elismered-e azt, folytattam, hogy a természetben van fenn is, lenn is, meg középen is? Persze hogy el. S mit gondolsz most már, ha valakit alulról a közepe felé vinnének, másvalamit gondolna-e, mint hogy felfelé viszik? S ha megállna a középen s lenézne oda, a honnan felhozták, jöhetne-e arra a gondolatra, hogy másutt áll és nem fenn, mikor az igazi «fenn»-t még nem látta? Én Zeus uccse nem hiszem, felelte ő erre, hogy mást gondolna, mint ezt. Ha pedig, mondom én, visszafelé vinnék, azt gondolná és igazán is gondolná, hogy lefelé viszik? Már hogyan? Mindezt tehát azért érezné így, mert még nincs tapasztalata arról, mi van igazán fenn, a középen és lenn? Világos. Csudálhatod-e hát most már, ha az igazság dolgában tapasztalatlanok is sok más egyéb dologban szintűgy hamis véleményeket táplálnak, mint a hogy a gyönyörélvezettel, a fájdalom-érzettel és a közöttük levő állapottal is úgy vannak, hogy a mikor a fájdalomhoz vezet az útjuk, helyesen gondolkoznak és valóban szenvednek is, mikor azonban a fájdalomból a közepes 585 állapothoz, akkor szentül azt hiszik, hogy a kielégítettséghez és a gyönyörélvezethez jutottak, akárcsak azok, a kik a fekete szín mellett fehérnek nézik a szürkét a fehér színben való járatlanságból, épp így csalódnak a gyönyörélvezetben való járatlanságukban azok is, a kik a fájdalom nélküli állapot mellett a fájdalom érzetet nézik. Zeus uccse, kapta

τῶνται; Μὰ Δία, ἣ δ' ὅς, οὐκ ἂν θαυμάσαιμι, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον, εἰ μὴ οὕτως ἔχει. Ὡδὲ γ' οὖν, εἶπον, ἐννόει· οὐχὶ **Β** πείνα καὶ δίψα καὶ τὰ τοιαῦτα κενώσεις τινές εἰσι τῆς περὶ τὸ σῶμα ἕξεως; Τί μήν; Ἀγνοία δὲ καὶ ἀφροσύνη ἄρ' οὐ κενότης ἐστὶ τῆς περὶ ψυχὴν αὐτῆς ἕξεως; Μάλα γε. Οὐκοῦν πληροῖτ' ἂν ὅ τε τροφῆς μεταλαμβάνων καὶ ὁ νοῦν ἔτχων; Πῶς δ' οὐ; Πλήρωσις δὲ ἀληθεστέρα τοῦ ἥττον ἢ τοῦ μᾶλλον ὄντος; Δῆλον, ὅτι τοῦ μᾶλλον. Πότερα οὖν ἡγεῖ τὰ γένη μᾶλλον καθαρᾶς οὐσίας μετέχειν, τὰ οἷον σίτου τε καὶ ποτοῦ καὶ ὄψου **Γ** καὶ ξυμπάσης τροφῆς, ἢ τὸ δόξης τε ἀληθοῦς εἶδος καὶ ἐπιστήμης καὶ νοῦ καὶ ξυλλήβδην αὐτῆς πάσης ἀρετῆς; Ὡς δὲ κρίνει· τὸ τοῦ ἀεὶ ὁμοίου ἐχόμενον καὶ ἀθανάτου καὶ ἀληθείας, καὶ αὐτὸ τοιοῦτον ὃν καὶ ἐν τοιούτῳ γιγνόμενον, μᾶλλον εἶναί σοι δοκεῖ, ἢ τὸ μηδέποτε ὁμοίου καὶ θνητοῦ, καὶ αὐτὸ τοιοῦτο καὶ ἐν τοιούτῳ γιγνόμενον; Πολύ, ἔφη, διαφέρει τὸ τοῦ ἀεὶ ὁμοίου. Ἡ οὖν ἀνομοίου οὐσία οὐσίας τι μᾶλλον ἢ ἐπιστήμης μετέχει; Οὐδαμῶς. Τί δ', ἀληθείας; Οὐδὲ τοῦτο. Εἰ δὲ ἀληθείας **Δ** ἥττον, οὐ καὶ οὐσίας; Ἀνάγκη. Οὐκοῦν ὅλως τὰ περὶ τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν γένη τῶν γενῶν αὐτῶν περὶ τὴν τῆς ψυχῆς θεραπείαν ἥττον ἀληθείας τε καὶ οὐσίας μετέχει; Πολύ γε. Σῶμα δὲ αὐτὸ ψυχῆς οὐκ οἶει οὕτως; Ἐγωγε. Οὐκοῦν τὸ τῶν μᾶλλον ὄντων πληρούμενον καὶ αὐτὸ μᾶλλον ὃν ὄντως μᾶλλον πληροῦται ἢ τὸ τῶν ἥττον ὄντων καὶ αὐτὸ ἥττον ὄν; Πῶς γὰρ οὐ; Εἰ ἄρα τὸ πληροῦσθαι τῶν φύσει προσηκόντων ἡδὺ ἐστὶ, **Ε** τὸ τῶν ὄντων καὶ τῶν ὄντων πληρούμενον μᾶλλον μᾶλλον ὄντως

fel a szót ő, most már nem csudálkozom rajta, sőt hamarabb csudálnám azt, ha nem így volna. Akkor hát, biztattam tovább, így vizsgálj meg a dolgot: az éhség, szomjúság s B más efféle nem bizonyos üressége-e a test állapotának? Mi lehetne más? A tudatlanság és esztelenség pedig vajjon nem a lélek állapotának üressége-e? De bizony. S nem telik-e az meg, a ki táplálékot vesz magához és a ki belátásra tesz szert? Már hogyné? S melyik az igazabb meg-
telés, a melyben kevesebb a való lét, vagy a melyben több? Világos, hogy a melyben több. S melyik fajtáról gondold most már, hogy több része van a tiszta létből, az olyannak-e, mint pl. a kenyér, a víz, a hús s a többi élelmiszerek, vagy az igaz vélemény, a tudomány, az értelem s viszont minden C erény fajtájának? Így íteld meg a dolgot: a minek mindig az egyformában, halhatatlanban és igazban van része s önmaga is ugyanilyen és ugyanilyenben áll elő, inkább látszik-e az neked létezőnek, mint a minek csak a nem-hasonlóban és mulandóban van része s önmaga is ilyen és ilyenben is jön létre? Már bizony nagyon elűt ettől, felelte ő rá, a minek a mindig egyformában van része. Hát a mindig egyforma létének több része van-e a létben, mint a tudományban? Soha sincs. Hát az igazságban? Ebben sincs. S ha az igazságban kevesebb, nem kevesebb-e a létben D is? Szükségképpen. Így tehát a test táplálására vonatkozó fajoknak egészben véve nem kevesebb részők van-e az igazságban és a létben, mint viszont a lélek táplálására vonatkozóknak? Nagyon is sokkal. S nem így gondolkodol-e magáról a testről is szemben a lélekkel? De bizony. Így tehát, a mi inkább létezőkkel telik meg s önmaga is inkább lét, nem telik-e az meg valósággal jobban, mint a mi kevésbé létezőkkel és maga is kevésbé lét? Már hogyné telne? Ha tehát már édes dolog természetöknél fogva megfelelőkkel telni meg, akkor a valósággal és való dolgokkal jobban E

τε καὶ ἀληθεστέρως χαίρειν ἂν ποιοῖ ἡδονῇ ἀληθεῖ, τὸ δὲ τῶν ἥττον ὄντων μεταλαμβάνον ἥττόν τε ἂν ἀληθῶς καὶ βεβαίως πληροῖτο καὶ ἀπιστοτέρας ἂν ἡδονῆς καὶ ἥττον ἀληθοῦς μετα-
 586 λαμβάνοι. Ἀναγκαιότατα, ἔφη. Οἱ ἄρα φρονήσεως καὶ ἀρε-
 τῆς ἄπειροι, εὐωχίαις δὲ καὶ τοῖς τοιοῦτοις ἀεὶ ξυνόντες, κάτω,
 ὥς ἔοικε, καὶ μέχρι πάλιν πρὸς τὸ μεταξὺ φέρονται τε καὶ
 ταύτῃ πλανῶνται διὰ βίου, ὑπερβάντες δὲ τοῦτο πρὸς τὸ ἀλη-
 θῶς ἄνω οὔτε ἀνέβλεψαν πώποτε οὔτε ἡνέχθησαν, οὐδὲ τοῦ
 ὄντος τῷ ὄντι ἐπληρώθησαν, οὐδὲ βεβαίου τε καὶ καθαρᾶς ἡδο-
 νῆς ἐγεύσαντο, ἀλλὰ βοσκημάτων δίκην κάτω ἀεὶ βλέποντες
 καὶ κεκυφότες εἰς γῆν καὶ εἰς τραπέζας βόσκονται χορταζόμε-
Β νοι καὶ ὀχεύοντες, καὶ ἔνεκα τῆς τούτων πλεονεξίας λακτίζον-
 τες καὶ κυρίττοντες ἀλλήλους σιδηροῖς κέρασί τε καὶ ὀπλαῖς
 ἀποκτινύουσι δι' ἀπληστίαν, ἅτε οὐχὶ τοῖς οὖσιν οὐδὲ τὸ ὄν
 οὐδὲ τὸ στέγον ἑαυτῶν πιμπλάντες. Παντελῶς, ἔφη ὁ Γλαῦκων,
 τὸν τῶν πολλῶν, ὦ Σώκρατες, χρησμφδεῖς βίον. Ἄρ' οὖν οὐκ
 ἀνάγκη καὶ ἡδοναῖς ξυνεῖναι μεμιγμέναις λύπαις, εἰδῶλοις τῆς
 ἀληθοῦς ἡδονῆς καὶ ἐσκιαγραφημέναις, ὑπὸ τῆς παρ' ἀλλήλας
Ο θέσεως ἀποχραιομέναις, ὥστε σφοδροὺς ἑκατέρας φαίνεσθαι
 καὶ ἔρωτας ἑαυτῶν λυττῶντας τοῖς ἄφροσιν ἐντίκτειν καὶ περι-
 μαχήτους εἶναι, ὥσπερ τὸ τῆς Ἑλένης εἰδῶλον ὑπὸ τῶν ἐν
 Τροίᾳ Σησίχορος φησι γενέσθαι περιμάχητον ἀγνοίᾳ τοῦ ἀλη-
 θοῦς; Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη, τοιοῦτόν τι αὐτὸ εἶναι.

XI. Τί δέ; περὶ τὸ θυμοειδὲς οὐχ ἕτερα τοιαῦτα ἀνάγκη
 γίνεσθαι, ὅς ἂν αὐτὸ τοῦτο διαπράττηται ἢ φθόνῳ διὰ φιλο-

megteltnék valósággal is nagyobb és igazibb örömet okozhat az igazi gyönyörélvezet, míg ellenben az, a mi kevesebb valóságban részesül, kevésbbé is telhetik meg igazi és állandó módon s megbízhatatlanabb és kevésbbé igazi gyönyörélvezetben is részesülhet. Ez feltétlen szükségesség, jegyezte meg ő erre. A kik tehát a belátásban is és az erényben is tapasztalatlanok s egyre csak lakomákon s egyéb ilyesféléken jár-tatván eszöket, a mint látszik, lefelé s aztán ismét közép-pontig haladnak s ezen a helyen bolyongnak egész életökön keresztül, rajta soha túl nem lépnek, azok a valósággal fenn levőt se meg nem pillantják, se meg nem közelítik, a léttel magukat valósággal soha meg nem töltik, se állandó és tiszta gyönyörélvezetet meg nem izlelnék, hanem állatok módjára szüntelen csak lefelé nézegetnek s a földre és asztalokra görnyedezve csak esznek-isznak és párzanak s az e dolgok utáni kapkodástól tombolva s egymást vas-**B** szarvaikkal öklelgetve s patáikkal rugdosva csupa telhetet-lenségből öldösik, mivel a létezővel se az ő létüket, se az ő védő s fentartó lényegöket meg nem töltötték. Akárcsak valami jóslat, pontról-pontra úgy rajzoló le a tömeg életét, édes Sokrates, jegyezte meg erre Glaukon. Vajjon tehát nem fájdalom érzettel vegyült gyönyörélvezetek közt kell-e nekik így szükségképpen együtt élniök, ködképei és árny-alakjai közt az igazi gyönyörélvezetnek, a melyeket csakis az egymással való szembeállítás ruházott fel elevenebb **C** színnel? Így tűnik fel mind a kettő oly hevesnek s örült szenvedélyt ébreszt az esztelenekben s ezért viaskodnak ök aztán, mint a hogy Stesichoros szerint ⁶ a Trója alatt har-colóok küzdöttek a Helena képeért, mert az igazi Helenát nem ismerték? Nagyon is szükségképpen valami ilyennek kell biz' annak lennie, adta ő erre válaszul.

XI. Hát azután nem így jár-e szükségképpen a heves-vérű is, már a melyik ugyanezt az utat követi, hogy vagy

τιμίαν ἢ βίαν διὰ φιλονικίαν ἢ θυμῷ διὰ δυσκολίαν, πλησμονὴν
Δ τιμῆς τε καὶ νίκης καὶ θυμοῦ διώκων ἄνευ λογισμοῦ τε καὶ
νοῦ; Τοιαῦτα, ἣ δ' ὅς, ἀνάγκη καὶ περὶ τοῦτο εἶναι. Τί οὖν;
ἦν δ' ἐγὼ θαρρόοντες λέγωμεν, ὅτι καὶ περὶ τὸ φιλοκερδὲς
καὶ τὸ φιλόνικον ὅσαι ἐπιθυμίαι εἰσὶν, αἱ μὲν ἂν τῇ ἐπιστήμῃ
καὶ λόγῳ ἐπόμεναι καὶ μετὰ τούτων τὰς ἡδονὰς διώκουσαι, ἅς
ἂν τὸ φρόνιμον ἐξηγῇται, λαμβάνωσι, τὰς ἀληθεστάτας τε λή-
φονται, ὡς οἷόν τε αὐταῖς ἀληθεῖς λαβεῖν, ἅτε ἀληθεῖς ἐπο-
Ε μένων, καὶ τὰς ἑαυτῶν οἰκείας, εἴπερ τὸ βέλτιστον ἐκάστω
τοῦτο καὶ οἰκειότατον; Ἀλλὰ μήν, ἔφη, οἰκειότατόν γε. Τῷ
φιλοσόφῳ ἄρα ἐπομένης ἀπάσης τῆς ψυχῆς καὶ μὴ στασιαζούσης
ἐκάστω τῷ μέρει ὑπάρχει εἷς τε τὰλλα τὰ ἑαυτοῦ πράττειν καὶ
δικαίῳ εἶναι, καὶ δὴ καὶ τὰς ἡδονὰς τὰς ἑαυτοῦ ἕκαστον καὶ τὰς
587 βελτίστας καὶ εἰς τὸ δυνατόν τὰς ἀληθεστάτας καρποῦσθαι. Κο-
μιδῇ μὲν οὖν. Ὅταν δὲ ἄρα τῶν ἐτέρων τι κρατήσῃ, ὑπάρχει
αὐτῷ μήτε τὴν ἑαυτοῦ ἡδονὴν ἐξευρίσκειν, τὰ τε ἄλλ' ἀναγκά-
ζειν ἀλλοτρίαν καὶ μὴ ἀληθῆ ἡδονὴν διώκειν. Οὕτως ἔφη.
Οὐκοῦν ἂ πλεῖστον φιλοσοφίας τε καὶ λόγου ἀφέστηκε, μάλιστα
ἂν τοιαῦτα ἐξεργάζοιτο; Πολύ γε. Πλεῖστον δὲ λόγου ἀφίστα-
ται οὐχ ὅπερ νόμου τε καὶ τάξεως; Δῆλον δὴ. Ἐφάνησαν δὲ
πλεῖστον ἀφεστῶσαι οὐχ αἱ ἐρωτικαὶ τε καὶ τυραννικαὶ ἐπιθυ-
Β μίαι; Πολύ γε. Ἐλάχιστον δὲ αἱ βασιλικαὶ τε καὶ κόσμιοι;
Ναί. Πλεῖστον δὴ, οἶμαι, ἀληθοῦς ἡδονῆς καὶ οἰκείας ὁ τύ-

becsvágyból irigységgel, vagy győzelemvágyból erőszakkal, vagy rossz kedvből haraggal megfontolás és ész nélkül **D** törekszik elérni a köztiszteletnek, győzelemnek és bátorságnak a bőségét? Ilyesmi lesz bizony, felelte ő rá, szükségképpen ő vele is. És most, folytattam, ne mondjuk-e egész bátran a nyereséghajhászóról és a győzelemvágyóról is, hogy mindazon vágyaik, a melyek a tudományt és az okosságot követik és az ő segítségével hajszolva a gyönyör-élvezeteket csakis azokat ragadják meg, a melyeket az eszes rész mutat nekik, elérik majd a legigazabbakat is, már a mennyire lehetséges nekik igazakat elérniök, a mennyiben **E** az igazságot követik, meg el a hozzájuk tartozókat is, ha ugyan a legjobb mindegyikőjükhöz a legjobban is hozzá tartozik. Már bizonyára hogy a legjobban hozzá tartozik, jegyezte meg ő rá. Ha tehát az egész lélek minden lázadás nélkül követi a bölcseségkedvelő részt, akkor minden egyes része szabadon végezheti a maga dolgát s jogában nem szenved csorbát s ennek következtében élvezi is mindenikök a maga saját gyönyöreit, mind a legjobbakat, mind a lehető legigazabbakat. Már mindenesetre. Ha azonban a 587 többiek közül uralkodik valamelyik, akkor nem csak hogy ő maga nem tudja megtalálni a saját gyönyörélvezetét, hanem még a többieket is arra kényszeríti, hogy rájuk nézve idegen s nem igazi gyönyörélvezet után fussanak. Úgy van, felelte ő reá. S vajjon nem azok érik-e el ebben a legnagyobb eredményt, a melyek a legmesszebbre állnak a bölcseségszeretettől és az okosságtól? De bizony. Legmesszebbre pedig nem az áll-e az okosságtól, a mi a törvényes rendtől? Világos, hogy az. Legmesszebbre állóknak pedig nem a szerelmi és zsarnoki vágyak mutatkoztak-e? De nagyon is ezek. Legkevesbbé távol állóknak pedig a ki-**B** rályiak és az erkölcsösek? Persze. Ennélfogva az igazi és önmagához tartozó gyönyörélvezettől, azt hiszem, a

ραννος ἀφεστήξει, ὁ δὲ ὀλίγιστον. Ἀνάγκη. Καὶ ἀηδέστατα ἄρα, εἶπον, ὁ τύραννος βιώσεται, ὁ δὲ βασιλεὺς ἥδιστα. Πολλὴ ἀνάγκη. Οἷσθ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅσῳ ἀηδέστερον ζῇ τύραννος βασιλέως; Ἄν εἴπῃς, ἔφη. Τριῶν ἡδονῶν, ὡς ἔοικεν, οὐσῶν, μιᾶς μὲν γνησίας, δυοῖν δὲ νόθαιν, τῶν νόθον εἰς τὸ ἐπέκεινα

C ὑπερβάς ὁ τύραννος, φυχῶν νόμον τε καὶ λόγων, δούλαις τισὶ δορυφόροις ἡδοναῖς ξυνοικεῖ, καὶ ὁπόσῳ ἐλαττοῦται οὐδὲ πάνυ ῥάδιον εἰπεῖν, πλὴν ἴσως ὧδε. Πῶς; ἔφη. Ἀπὸ τοῦ ὀλιγαρχικοῦ τρίτος πού ὁ τύραννος ἀφειστήκει· ἐν μέσῳ γὰρ αὐτῶν ὁ δημοτικὸς ἦν. Ναί. Οὐκοῦν καὶ ἡδονῆς τρίτῃ εἰδῶλῳ πρὸς ἀλήθειαν ἀπ' ἐκείνου ξυνοικοῖ ἂν, εἰ τὰ πρόσθεν ἀληθῆ; Οὕτως.

D Ὁ δέ γε ὀλιγαρχικὸς ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ αὖ τρίτος, ἐὰν εἰς ταῦτόν ἀριστοκρατικὸν καὶ βασιλικὸν τιθῶμεν. Τρίτος γάρ. Τριπλασίου ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, τριπλάσιον ἀριθμῷ ἀληθοῦς ἡδονῆς ἀφέστηκε τύραννος. Φαίνεται. Ἐπίπεδον ἄρ', ἔφην, ὡς ἔοικε, τὸ εἶδωλον κατὰ τὸν τοῦ μήκους ἀριθμὸν ἡδονῆς τυραννικῆς ἂν εἴη. Κομιδῇ γε. Κατὰ δὲ δύναμιν καὶ τρίτην αὔξην δῆλον δὴ ἀπόστασιν ὅσην ἀφεστηκῶς γίνεται. Δῆλον, ἔφη, τῷ γε

E λογιστικῷ. Οὐκοῦν ἐὰν τις μεταστρέψας ἀληθεία, ἡδονῆς τὸν βασιλέα τοῦ τυράννου ἀφεστηκότα λέγῃ, ὅσον ἀφέστηκεν, ἐννεακαίκοσι καὶ πεπτακοσιοπλασιάκις ἥδιον αὐτὸν ζῶντα εὕρήσει τε-
λειωθείσῃ τῇ πολλαπλασιώσει, τὸν δὲ τύραννον ἀνιαιρότερον τῇ

tyrannus áll majd a legmesszebbre, legközelebbre pedig a király. Szükségképpen. S így a legkellemetlenebben is a tyrannus él majd, mondtam, a király pedig a legkellemesebben. Feltétlenül így kell lennie. Hát tudod-e, kértem tőle, mennyivel él kellemetlenebben a tyrannus a királynál? Ha megmondod, szolt ő erre. Mivel, a mint láttuk, három fajtájú gyönyörévezet van, egy valódi közölük, kettő pedig nem valódi, így hát a tyrannus kerülve mind a törvényt, mind az okosságot, még a nem valódinak is átlépi a határait C s mint valami testőrséggel, rabszolgai gyönyörévezetekkel veszi magát körül. S hogy mennyivel húzza a rövidebbet, azt nem igen gyerekjáték meghatározni, ha csak talán ekképpen nem. Hogyan? kérdezte ő. Az olygarchától a tyrannus harmadiknak állt a sorban; mert a középben volt közöttük a demokrata. Igaz. Így tehát, ha igaz az előbbi fejtegetésünk, ő a gyönyörévezetnek árnyképével, a mely az igazságra vonatkoztatva harmadik ő tőle, élne egy fedél alatt? Úgy van. Az olygarcha pedig ismét a királytól a harmadik, ha az aristokratikust és a királyit azonegynek D veszszük. Persze, hogy harmadik. A háromszorosnak, okoskodtam én tovább, a háromszorosa távolságában ⁷ áll tehát számra nézve a tyrannus az igazi gyönyörévezettől. Úgy látszik. Így tehát egy síklap volna, úgy tetszik, mondtam én, a tyrannus gyönyörévezetének az árnyképe, persze a hosszúság száma szerint mérve. Tökéletesen. A hatványozás és a háromszoros szorzás után pedig már világos, hogy mekkora távolságban lesz. Világos, felelte ő rá, már legalább annak, a ki ért a számítás mesterségehez. S ha most már megfordítaná valaki a dolgot és a királynak a tyrannus E nustól való távolságát a gyönyörévezet igazi volta szempontjából mondaná meg, hogy mennyit mutat, akkor a sokszorozást teljesen végrehajtva azt találja, hogy hétszázhuszonkilencszeresen él ő kellemesebben, a zsarnok pedig

αὐτῇ ταύτῃ ἀποστάσει. Ἀμύχανον, ἔφη, λογισμὸν καταπεφόρη-
 κας τῆς διαφορότητος τοῖν ἀνδροῖν, τοῦ τε δικαίου καὶ τοῦ
 588 ἀδίκου, πρὸς ἡδονὴν τε καὶ λύπην. Καὶ μέντοι καὶ ἀληθῆ καὶ
 προσήκοντά γε, ἣν δ' ἐγώ, βίοις ἀριθμὸν, εἵπερ αὐτοῖς προσή-
 κουσιν ἡμέραι καὶ νύκτες καὶ μῆνες καὶ ἐνιαυτοί. Ἀλλὰ μὴν,
 ἔφη, προσήκουσιν. Οὐκοῦν εἰ τοσοῦτον ἡδονῇ νικᾷ ὁ ἀγαθός
 τε καὶ δίκαιος τὸν κακὸν τε καὶ ἄδικον, ἀμυχάνῳ δὴ ὅσῳ πλείον
 νικήσει εὐσχημοσύνη τε βίου καὶ κάλλει καὶ ἀρετῇ; Ἀμυχάνῳ
 μέντοι νῆ Δία, ἔφη.

B XII. Εἶεν δὴ, εἶπον· ἐπειδὴ ἐνταῦθα λόγου γεγονάμεν, ἀνα-
 λάβωμεν τὰ πρῶτα λεχθέντα, δι' ἃ δευρ' ἤκομεν· ἣν δέ που
 λεγόμενον, λυσιτελεῖν ἀδικεῖν τῷ τελέως μὲν ἀδίκῳ, δοξαζομένῳ
 δὲ δικαίῳ. ἢ οὐχ οὕτως ἐλέχθη; Οὕτω μὲν οὖν. Νῦν δὴ,
 ἔφην, αὐτῷ διαλεγόμεθα, ἐπειδὴ διωμολογησάμεθα τό τε ἀδι-
 κεῖν καὶ τὸ δίκαια πράττειν ἣν ἐκάτερον ἔχει δύναμιν. Πῶς;
 ἔφη. Εἰκόνα πλάσαντες τῆς ψυχῆς λόγῳ, ἵνα εἰδῇ ὁ ἐκείνα

C λέγων οἷα ἔλεγεν. Ποίαν τινά; ἢ δ' ὅς. Τῶν τοιούτων τινά,
 ἣν δ' ἐγώ, οἷαι μυθολογοῦνται παλαιαὶ γενέσθαι φύσεις, ἣ τε
 Χιμαίρας καὶ ἡ Σκύλλης καὶ Κερβέρου, καὶ ἄλλαι τινὲς συχναὶ
 λέγονται ξυμπεφυκυῖαι ἰδέαι πολλαὶ εἰς ἓν γενέσθαι. Λέγον-
 ται γάρ ἔφη. Πλάττε τοίνυν μίαν μὲν ἰδέαν θηρίου ποικίλου
 καὶ πολυκεφάλου, ἡμέρων δὲ θηρίων ἔχοντος κεφαλὰς κύκλῳ
 καὶ ἀγρίων, καὶ δυνατοῦ μεταβάλλειν καὶ φύειν ἐξ αὐτοῦ πάντα

épp ezen távolsággal nyomorúságosabban. Valami különös egy számítás találtál fel, válaszolta ő erre, ennek a két embernek, az igazságosnak és az igazságtalannak a különb- 588 ségére a gyönyörölvézetnek és a fájdalomérzetnek szempontjából. És bizonyára igazi s az ő életöknek megfelelő számítás is, szoltam én erre, ha ugyan már a nappalok és éjtszakák, a hónapok és évek is megfelelőek nekik. Már bizony hogy megfelelőek, jegyezte meg ő rá. Ha tehát már ennyivel mulja felül gyönyörölvézet dolgában a jó és igazságos a rosszat és igazságtalant, akkor mindenesetre mérhetetlen magasságban áll majd fölötté az életnek illő be rendezése, szépsége és deréksége tekintetében. Zeus ucsese, bizony mérhetetlen magasságban, volt az ő válasza erre.

XII. Legyen hát így, mondtam én rá. De ha már **B** idáig jutottunk okoskodásunkban, vegyük fel újra az előbbi beszédünknek a fonalát, a mely után ide jutottunk. Hangzott pedig ez a beszédünk^s körülbelül ilyenénképpen: a tétől talpig igazságtalan embernek, ha különben megőrzi az igazságnak látszatát, hasznára van a jogtalan cselekedet. Vagy nem így hangzott? Persze hogy így. Most tehát már ő vele beszélgezzünk, szoltam én, miután mi úgy is egyetértünk abban, hogy milyen mindkettőnek a hatása, már mint az igazságtalan és igazságos cselekedetnek. És hogyan? kérdezte ő. Úgy hogy képet alkotunk okoskodásunkban a lélekről, hogy hadd lássa, a ki beszédében azt az állítást tette. S vajjon minő képet? tudakolta ő erre. Valami olyan- **C** félét, válaszoltam én, a minő alakok ősidők előtt a mesékben voltak, pl. a Chimairáé, a Skylláé és a Kerberosé⁹ s más effélék igen nagy számmal, a melyekről azt beszélik, hogy sok alak volt bennök egygyé összenöve. Persze hogy ezt beszélik, jegyezte meg ő erre. Képzeld hát egy tarkabarka és sokfejű állatalakot, köröskörül szelid, meg vad állatfejekkel s azzal a tehetséggel felruházva, hogy vala-

ταῦτα. Δεινοῦ πλάστου, ἔφη, τὸ ἔργον· ὅμως δέ, ἐπειδὴ εὐπλα-
D στότερον κηροῦ καὶ τῶν τοιούτων λόγος, πεπλάσθω. Μίαν δὴ
τοίνυν ἄλλην ἰδέαν λέοντος, μίαν δὲ ἀνθρώπου· πολὺ δὲ μέ-
γιστον ἔστω τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον τὸ δεύτερον. Ταῦτα, ἔφη,
ῥάω· καὶ πέπλασται. Σύναπτε τοίνυν αὐτὰ εἰς ἓν τρία ὄντα,
ὥστε πη ξυμπεφυκέναι ἀλλήλοις. Συνῆπται, ἔφη. Περίπλασον
E δὴ αὐτοῖς ἐξώθεν ἑνὸς εἰκόνα, τὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε τῷ μὴ
δυναμένῳ τὰ ἐντὸς ὁρᾶν, ἀλλὰ τὸ ἐξω μόνον ἔλυτρον ὁρῶντι,
ἐν ζῶον φαίνεσθαι, ἄνθρωπον. Περιπέπλασται, ἔφη. Λέγωμεν
δὴ τῷ λέγοντι, ὡς λυσιτελεῖ τούτῳ ἀδικεῖν τῷ ἀνθρώπῳ, δίκαια
δὲ πράττειν οὐ ξυμφέρει, ὅτι οὐδὲν ἄλλο φησὶν ἢ λυσιτελεῖν
αὐτῷ τὸ παντοδαπὸν θηρίον εὐωχοῦντι ποιεῖν ἰσχυρὸν καὶ τὸν
λέοντα καὶ τὰ περὶ τὸνλέοντα, τὸν δὲ ἄνθρωπον λιμοκτονεῖν
589 καὶ ποιεῖν ἀσθενῆ, ὥστε ἔλκεσθαι ὅπῃ ἂν ἐκείνων ὁπότερον
ἄγῃ, καὶ μηδὲν ἕτερον ἐτέρῳ ξυνεθίζειν μηδὲ φίλον ποιεῖν, ἀλλ'
ἐὰν αὐτὰ ἐν αὐτοῖς δάκνεσθαί τε καὶ μαχόμενα ἐσθίειν ἀλλήλα.
Παντάπασι γάρ, ἔφη, ταῦτ' ἂν λέγοι ὁ τὸ ἀδικεῖν ἐπαινῶν.
Οὐκοῦν αὖ ὁ τὰ δίκαια λέγων λυσιτελεῖν φαίη ἂν δεῖν ταῦτα
πράττειν καὶ ταῦτα λέγειν, ὅθεν τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἐντὸς ἄνθρω-
B πος ἔσται ἐγκρατέστατος, καὶ τοῦ πολυκεφάλου θρέμματος ἐπι-
μελήσεται ὥσπερ γεωργός, τὰ μὲν ἡμερα τρέφων καὶ τιθασεύων,
τὰ δὲ ἄγρια ἀποκωλύων φύεσθαι, ξύμμαχον ποιησάμενος τὴν
τοῦ λέοντος φύσιν, καὶ κοινῇ πάντων κηδόμενος, φίλα ποιησά-

mennyiöket elhányja s önmagából újra megnöveszsze. Egy hatalmas szobrászhoz illő feladat, felelte ő rá; de hát mégis **D** képzeljük el, mivel képzékenyebb a beszéd a viasznál meg efféléknél. S most még egy más, oroszán-, meg egy emberalakot is; de az az első hasonlíthatatlanul a legnagyobb legyen, a második pedig a második. Ez már könnyebb, szólt ő, s elképzeltem. Foglald most már ezt a hármat egybe össze, úgy hogy valamiképpen egygyé legyenek növe. Összefoglaltam, volt az ő felelete. S most képzeld köréjük formálva kívülről egyetlenegynek, az embernek, a képét, **E** úgy, hogy annak, a ki nem bír a belsejébe látni, hanem csakis a külső burkolatot látja, egy élő lénynek lássék, embernek. Köréjük képzeltem, mondotta ő rá. És most mondjuk meg annak, a ki azt állítja, hogy az igazságtalankodás hasznára van ennek az embernek, az igazságos cselekedet pedig nincs hasznára, hogy ezzel ő nem állít mást, mint hogy hasznára van neki, ha ezt a sokféle állatot, az oroszánt is, meg az oroszán körül levőket is, jól tartva erőre segíti, az embert pedig agyon éheztetni s erőtlenné teszi, ⁵⁸⁹ ugyannyira, hogy bármelyikőjük is oda vonszolja, a hova akarja, és ha egyiket se szoktatja kettejük közül a másikához, se össze nem barátkoztatja, hanem engedi, hogy marakodjanak egymás közt s marakodás közben kölcsönösen faldossák egymást. Kétségtelenül ezt állítaná, mondotta ő, a ki az igazságtalankodást dicsérné. Míg viszont, a ki azt állítaná, hogy az igazságos cselekedet hasznára válik, az nem azt mondaná-e, hogy azt kell cselekednie és azt beszélnie, a mi által az emberben levő belső ember lesz a legerősebbé, arról a sokfejű állatról pedig úgy gondoskodik, **B** mint a jó gazdaember, a szelidet ápolgatja és tenyésztgeti, a vadat pedig, szövetséges társul vévén maga mellé az oroszán természetét, meggátolja fejlődésében s valamennyiökről egyformán gondoskodva, őket egymás közt is,

μενος ἀλλήλοις τε καὶ αὐτῷ, οὕτω θρέφει! Κομιδῇ γὰρ
 αὖ λέγει ταῦτα ὁ τὸ δίκαιον ἐπαινῶν. Κατὰ πάντα τρόπον δὴ
 C ὁ μὲν τὰ δίκαια ἐγκωμιάζων ἀληθῆ ἂν λέγοι, ὁ δὲ τὰ ἄδικα
 ψεύδοιτο. πρὸς τε γὰρ ἡδονὴν καὶ πρὸς εὐδοξίαν καὶ ὠφέλειαν
 σκοπούμεν ὁ μὲν ἐπαινέτης τοῦ δικαίου ἀληθεύει, ὁ δὲ ψέκτης
 οὐδὲν ὑγιὲς οὐδ' εἰδῶς φέγει ὅ τι φέγει. Οὐ μοι δοκεῖ, ἦ δ'
 ὅς, οὐδαμῇ γε. Πείθωμεν τοίνυν αὐτὸν πράως, οὐ γὰρ ἐκὼν
 ἁμαρτάνει, ἐρωτῶντες· ὦ μακάριε, οὐ καὶ τὰ καλὰ καὶ αἰσχρὰ
 νόμιμα διὰ τὰ τοιαῦτ' ἂν φαῖμεν γεγονέναι· τὰ μὲν καλὰ τὰ
 D ὑπὸ τῷ ἀνθρώπῳ, μᾶλλον δὲ ἴσως τὰ ὑπὸ τῷ θεῷ τὰ θηριώδη
 ποιοῦντα τῆς φύσεως, αἰσχρὰ δὲ τὰ ὑπὸ τῷ ἀγρίῳ τὸ ἡμερο
 δουλούμενα; ξυμφήσει ἢ πῶς; Ἐάν μοι, ἔφη, πείθεται. Ἔστιν
 οὖν, εἶπον, ὅτῳ λυσιτελεῖ ἐκ τούτου τοῦ λόγου χρυσίον λαμβά-
 νειν ἁδίκως, εἴπερ τοιόνδε τι γίγνεται, λαμβάνων τὸ χρυσίον
 ἅμα καταδουλοῦται τὸ βέλτιστον ἑαυτοῦ τῷ μοχθηροτάτῳ; ἢ
 E εἰ μὲν λαβὼν χρυσίον υἱὸν ἢ θυγατέρα ἐδουλοῦτο, καὶ ταῦτ'
 εἰς ἀγρίων τε καὶ κακῶν ἀνδρῶν, οὐκ ἂν αὐτῷ ἐλυσιτέλει οὐδ'
 ἂν πάμπολυ ἐπὶ τούτῳ λαμβάνειν, εἰ δὲ τὸ ἑαυτοῦ θεϊότατον
 590 ὑπὸ τῷ ἀθεωτάτῳ τε καὶ μιαιωτάτῳ δουλοῦται καὶ μηδὲν ἐλεεῖ,
 οὐκ ἄρα ἄθλιός ἐστι καὶ πολὺ ἐπὶ δεινότηρῳ ὀλέθρῳ χρυσὸν
 δωροδοκεῖ ἢ Ἐριφύλῃ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς ψυχῇ τὸν ὄρμον δε-
 ξαμένη; Πολὺ μέντοι, ἦ δ' ὅς ὁ Γλαύκων· ἐγὼ γάρ σοι ὑπὲρ
 ἐκείνου ἀποκρινοῦμαι.

XIII. Οὐκοῦν καὶ τὸ ἀκολασταίνειν οἷσι διὰ τοιαῦτα πάλαι
 φέγεσθαι, ὅτι ἀνίσταται ἐν τῷ ταιούτῳ τὸ δεινὸν τὸ μέγα ἐκείνου

meg önmagával is megbarátkoztatja, így neveli? Mindenesetre hogy ezt mondja, a ki viszont az igazságos cselekedetet dicséri. S így azután mindenesetre igazat is mondana, a ki az igazságos cselekedetet dicsérné s a ki az igazságtalant, az hazudna. Mert akár a gyönyörélezetet, akár C a jóhírnevet, vagy a hasznót nézzük, annak van igaza, a ki az igazságos cselekedetet dicséri; míg a ki gyalázza, az bolondot beszél s nem tudva gyalázza azt, a mit gyaláz. De nem ám, azt hiszem, mondotta ő, éppenséggel nem. Térítsük meg hát őt úgy szörmentén, mert hiszen nem szándékosan hibázik, s kérdezzük meg: oh jó ember, vajjon nem mondhatjuk-e, hogy a szép és rút elnevezés is valami ilyen úton-módon származott: a szép onnét, mert az em-D bernek, vagyis inkább tán az isteninek alája rendeli természetünknek állati részét, a rút pedig, mert a szelídet a vadnak teszi rabszolgájává? Igazat ad-e? Avagy nem? Ha rám hallgat, jegyezte meg ő rá. Lehet-e hát, kérdém, e beszédünk értelmében hasznára valakifjának, még ha aranyat szerez is igazságtalan úton, ha ugyanekkor olyasvalami történik vele, hogy, a mint az aranyat megfogja, a maga legjobb részét nyomban a legrosszabbnak teszi rabszolgájává? Vagy ha, csak aranyat kaphasson, a fiát vagy a lányát adná E rabszolgaságba, még pedig vad és rossz emberek körmei közé, ez ugyan nem használna neki, bármily sokat kapna is értük. Ha pedig az ő legistenibb részét a legistentednebbnek és legaljasabbnak teszi minden irgalom nélkül rab- 590 szolgájává, vajjon nem nyomorult-e s nem jóval borzasztóbb önromlására vesztegetteti-e meg magát arannyal, mint Euriphyle,¹⁰ a ki elfogadta cserébe a férje életéért a nyaklánczot? Bizony jóval borzasztóbbra, válaszolta rá Glaukon; mert én felelek most neked ő helyette.

XIII. Hát azt nem gondolod-e, hogy a féktelenséget is csak azért ócsárolták a régiek, mert az ilyen emberben az

καὶ πολυειδὲς θρέμμα πέρα τοῦ δέοντος; Ἀήλον, ἔφη. Ἡ δ' αὐθάδεια καὶ δυσκολία φέγεται οὐχ ὅταν τὸ λεοντῶδές τε καὶ Β ὀφεῶδες αὔξηται καὶ συντείνηται ἀναρμόστως; Πάνυ μὲν οὖν. Τρυφή δὲ καὶ μαλθακαία οὐκ ἐπὶ τῇ αὐτοῦ τούτου χαλάσει τε καὶ ἀνέσει φέγεται, ὅταν ἐν αὐτῷ δειλίαν ἐμποιῇ; Τί μὴν; Κολακεία δὲ καὶ ἀνελευθερία οὐχ ὅταν τις τὸ αὐτὸ τούτο, τὸ θυμοειδές, ὑπὸ τῷ ὀχλώδει θηρίῳ ποιῇ, καὶ ἔνεκα χρημάτων καὶ τῆς ἐκείνου ἀπληστίας προπηλακιζόμενον ἐθίζῃ ἐκ νέου C ἀντὶ λέοντος πίθηκον γίνεσθαι; Καὶ μάλα, ἔφη. Βαναυσία δὲ καὶ χειροτεχνία διὰ τί, οἶει, ὄνειδος φέρει; Ἥ δι' ἄλλο τι φήσομεν ἢ ὅταν τις ἀσθενὲς φύσει ἔχῃ τὸ τοῦ βελτίστου εἶδος, ὥστε μὴ ἂν δύνασθαι ἄρχειν τῶν ἐν αὐτῷ θρεμμάτων, ἀλλὰ θεραπεύειν ἐκεῖνα, καὶ τὰ θεωπεύματα αὐτῶν μόνον δύνηται μανθάνειν; Ὅμοιον, ἔφη. Οὐκοῦν ἵνα καὶ ὁ τοιοῦτος ὑπὸ D ὁμοίου ἄρχηται οἷονπερ ὁ βέλτιστος, δοῦλον αὐτόν φαμεν δεῖν εἶναι ἐκείνου τοῦ βελτίστου, ἔχοντος ἐν αὐτῷ τὸ θεῖον ἄρχον, οὐκ ἐπὶ βλάβῃ τῇ τοῦ δούλου οἰόμενοι δεῖν ἄρχεσθαι αὐτόν, ὥσπερ Θρασύμαχος ᾤετο τοὺς ἀρχομένους, ἀλλ' ὡς ἄμεινον ὄν παντὶ ὑπὸ θεοῦ καὶ φρονίμου ἄρχεσθαι, μάλιστα μὲν οἰκεῖον ἔχοντος ἐν αὐτῷ, εἰ δὲ μὴ, ἔξωθεν ἐφεστῶτος, ἵνα εἰς δύναμιν πάντες ὅμοιοι ὦμεν καὶ φίλοι τῷ αὐτῷ κυβερνώμενοι; Καὶ ὁρ- E θῶς γ', ἔφη. Ἀηλοῖ δέ γε, ἣν δ' ἐγώ, καὶ ὁ νόμος, ὅτι τοιοῦτον βουλευέται, πᾶσι τοῖς ἐν τῇ πόλει ξύμμαχος ὢν· καὶ ἡ

a rettenetes, nagy testű és sokalakú állat kelleténél jobban garázdálkodik? Világos, szolt ő erre. Hát a dölyfösség és elégedetlenség nem azért tárgya-e a gyaláztatásnak, mert **B** az az oroszlan és kigyótermészet aránytalanul megnő és felduzzad? Mindenesetre. A bujaságot és az elpuhultságot pedig nem épp ennek a résznek az elernyedtsége és petyhüdsége miatt ócsárolják-e, mikor gyávaságot szül az ilyen emberben? Már hogyné? A hizelgést és a szolgálalkúséget pedig nem akkor-e, mikor valaki épp ezt a részt, a bátrat, teszi annak a néptömegszerű állatnak a szolgájává s vele akár a pénz kedvéért, akár annak az állatnak telhetetlensége miatt gyalázatosan bánik s kora ifjúságától úgy nevelé, hogy oroszlan helyett majommá válik? De nagyon **C** is, mondotta ő rá. És a kézművesség, meg a mesterember-ség, mit gondolsz, mért jár gyalázattal? Vagy nem azt mondjuk-e, hogy csak azért, mert valakiben a legjobb fajta rész természettől oly csenevész, hogy nem bir uralkodni a benne levő vadállatokon, hanem szolgájuknak szegődik s csak a csúszást-mászást tudja megtanulni velök szemben? Úgy látszik, jegyezte meg ő erre. Nem azt állítjuk-e tehát, hogy, ha az ilyen ugyanazon uralom alatt akar állani, mint a legjobb ember, akkor ő neki is annak s legjobbnak kell **D** a szolgájává lennie, a kiben az isteni rész mint uralkodó van benne; ezzel persze nem azt mondjuk, hogy a szolga kárára kell ő neki uralkodnia, mint Thrasy-machos gondolta az alattvalókról, hanem csak azt, hogy minden emberfiára nézve jobb, ha az isteninek és a bölcsnek áll az uralma alatt, legkivált akkor, ha ez, mint az ő sajátja van meg benne, de ha nincs meg, akkor kívülről való felügyelő alatt, hogy lehetőleg mindnyájan hasonlók legyünk egymáshoz s ugyanannak az egynek kormánya alatt állva egymásnak a jó barátai? S egészen helyesen, jegyezte meg ő rá. De vilá- **E** gosan mutatja a törvény maga is, folytattam, hogy ilyes-

τῶν παίδων ἀρχή, τὸ μὴ ἔσθ' ἐλευθέρους εἶναι, ἕως ἂν ἐν αὐ-
 τοῖς ὥσπερ ἐν πόλει πολιτείαν καταστήσωμεν, καὶ τὸ βέλτιστον
 591 θεραπεύσαντες τῷ παρ' ἡμῖν τοιοῦτῳ ἀντικαταστήσωμεν φύλακα
 ὅμοιον καὶ ἄρχοντα ἐν αὐτῷ, καὶ τότε δὴ ἐλεύθερον ἀφίεμεν.
 Δηλοῖ γάρ, ἡ δ' ὅς. Πῇ δὴ οὖν φήσομεν, ὦ Γλαύκων,, καὶ
 κατὰ τίνα λόγον λυσιτελεῖν ἀδικεῖν ἢ ἀκολασταίνειν ἢ τι αἰ-
 σχροὺν ποιεῖν, ἐξ ὧν πονηρότερος μὲν ἔσται, πλείω δὲ χρήματα
 ἢ ἄλλην τινὰ δύναμιν κεκτήσεται; Οὐδαμῇ, ἡ δ' ὅς. Πῇ δ'
 ἀδικοῦντα λανθάνειν καὶ μὴ διδόναι δίκην λυσιτελεῖν; ἢ οὐχί
 Β ὁ μὲν λανθάνων ἔτι πονηρότερος γίνεται, τοῦ δὲ μὴ λανθάνον-
 τος καὶ κολαζομένου τὸ μὲν θηριῶδες κοιμίζεται καὶ ἡμεροῦ-
 ται, τὸ δὲ ἡμερον ἐλευθεροῦται, καὶ ὅλη ἡ ψυχὴ εἰς τὴν βελ-
 τίστην φύσιν καθισταμένη τιμιωτέραν ἕξιν λαμβάνει, σωφροσύ-
 νην τε καὶ δικαιοσύνην μετὰ φρονήσεως κτωμένη, ἢ σῶμα ἰσχύ-
 ν τε καὶ κάλλος μετὰ ὑγείας λαμβάνον, τοσοῦτῳ ὅσῳ περ ψυχὴ
 σώματος τιμιωτέρα; Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν ὁ γε
 C νοῦν ἔχων πάντα τὰ αὐτοῦ εἰς τοῦτο ξυντείνας βιώσεται, πρῶ-
 τον μὲν τὰ μαθήματα τιμῶν, ἃ τοιαύτην αὐτοῦ τὴν ψυχὴν
 ἀπεργάσεται, τὰ δὲ ἄλλ' ἀτιμάζων; Δῆλον, ἔφη. Ἐπειτά γ',
 εἶπον, τὴν τοῦ σώματος ἕξιν καὶ τροφήν οὐχ ὅπως τῇ θηριώδει
 καὶ ἀλόγῳ ἡδονῇ ἐπιτρέψας ἐνταῦθα τετραμμένος ζήσει, ἀλλ'
 οὐδὲ πρὸς ὑγίειαν βλέπων, οὐδὲ τοῦτο πρεσβεύων. ὅπως ἰσχυ-
 ρὸς ἢ ὑγιής ἢ καλὸς ἔσται, ἐὰν μὴ καὶ σωφρονήσῃν μέλλῃ
 D ἀπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἀεὶ τὴν ἐν τῷ σώματι ἁρμονίαν τῆς ἐν τῇ

valamire céloz, a mennyiben szövetségese az összes állam-
 belieknek, s a gyermekek fölötti fegyelem, hogy nem ereszt-
 jük szabadjára őket, a míg csak bennök, mint akárcsak az
 államban, bizonyos alkotmányt meg nem állapítottunk s a 591
 legjobbat kiművelvén, annak a helyébe, a mi nálunk is a
 legjobb, hasonló örül és uralkodóul oda nem állítottuk ben-
 nök; csakis ekkor engedjük szabadjára őket. Persze, hogy
 világosan mutatja, tette ő hozzá. Hogyan és minő okosko-
 dás alapján mondjuk tehát azt, édes Glaukon, hogy igazságta-
 lankodni, kicsapongóan élni, vagy más egyéb ocsmányságot
 tenni hasznos dolog, ha miattok gonoszabbá válik ugyan
 az ember, de több kincset, vagy más egyéb hatalmat is
 szerez magának? Semmiféleképpen, válaszolta ő rá. Hát
 azt hogyan, hogy igazságtalankodva titokban maradni s **B**
 nem venni el miatta a büntetését hasznos dolog? Vagy
 nem lesz-e a titokban maradó még gonoszabbá, míg a kinek
 napvilágra jut a bűne s kijár érte a büntetése, abban az
 állati rész lecsillapul és megszelidül, a szelid pedig felsza-
 badul s az egész lélek a legjobb természetbe zökkentve még
 becsesebb állapotra tesz szert, mikor józan önmérsékletet s
 belátása segítségével igazságosságot szerez, mint a test, mi-
 kor erőhöz és szépséghez jut az egészség útján, még pedig
 annyival, a mennyivel becsesebb a lélek a testnél? Tökéle-
 tesen így van, válaszolta ő erre. Így hát a kinek esze van, **C**
 nem úgy rendezi-e be életét, hogy minden erejét erre for-
 dítsa, s ezért is először azokat az ismereteket tartja tiszte-
 letben, a melyek ilyenné teszik a lelkét, a többieket pedig
 megveti? Világos, mondotta ő rá. Azután pedig, folytattam,
 testének az állapotát és táplálékát nem áldozza fel az álla-
 tias és esztelen gyönyörölgézetnek, se életét ennek nem
 szenteli, hanem még egészségét se tekinti, se azt nem be-
 csüli sokra, hogy erős, egészséges vagy szép legyen, ha ez-
 által józan önmérséklethez nem juthat, hanem a testében **D**

φυγῇ ἕνεκα ξυμφωνίας ἀρμοστούμενος. Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη, ἑάνπερ μέλλῃ τῇ ἀληθείᾳ μουσικὸς εἶναι. Οὐκοῦν, εἶπον, καὶ τὴν ἐν τῇ τῶν χρημάτων κτήσει ξύνταξιν τε καὶ ξυμφωνίαν; καὶ τὸν ὄγκον τοῦ πλήθους οὐκ ἐκπληττόμενος ὑπὸ τοῦ τῶν πολλῶν μακαρισμοῦ ἄπειρον αὐξήσει, ἀπέραντα κακὰ ἔχων;

Ε Οὐκ οἶμαι, ἔφη. Ἄλλ' ἀποβλέπων γε, εἶπον, πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ πολιτείαν καὶ φυλάττων, μὴ τι παρακινήσῃ αὐτοῦ τῶν ἐκεῖ διὰ πλῆθος οὐσίας ἢ δι' ὀλιγότητα, οὕτως κυβερνῶν προσθήσει καὶ ἀναλώσει τῆς οὐσίας καθ' ὅσον ἂν οἴός τ' ᾖ. Κομιδῇ μὲν οὖν, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν καὶ τιμάς γε, εἰς ταῦτόν ἀποβλέπων, τῶν

592 μὲν μεθέξει καὶ γεύσεται ἐκὼν, ἃς ἂν ἡγῆται ἀμείνω αὐτόν ποιήσιν, ἃς δ' ἂν λύσειν τὴν ὑπάρχουσαν ἔξιν, φεύξεται ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. Οὐκ ἄρα, ἔφη, τὰ γε πολιτικὰ ἐθελήσει πράττειν, ἑάνπερ τούτου κήδηται. Νῆ τὸν κύνα, ἣν δ' ἐγώ, ἐν γε τῇ ἑαυτοῦ πόλει καὶ μάλα, οὐ μέντοι ἴσως ἐν γε τῇ πατρίδι, ἑὰν μὴ θείᾳ τις ξυμβῇ τύχη. Μανθάνω, ἔφη· ἐν ἣ νῦν διήλθομεν οἰκίζοντες πόλει λέγεις, τῇ ἐν λόγοις κειμένη, ἐπεὶ γῆς γε οὐ-

Β δαμοῦ οἶμαι αὐτὴν εἶναι. Ἄλλ', ἣν δ' ἐγώ, ἐν οὐρανῷ ἴσως παράδειγμα ἀνάκειται τῷ βουλομένῳ ὁρᾶν καὶ ὁρῶντι ἑαυτὸν κατοικίζειν· διαφέρει δὲ οὐδέν, εἴτε που ἔστιν εἴτε ἔσται· τὰ γὰρ ταύτης μόνῃς ἂν πράξειεν, ἄλλης δὲ οὐδεμίας. Εἰκός γ', ἔφη.

levő összhangot mindég csak a lelkében levő egybehangzás kedvéért rendezgeti. Mindenesetre, mondotta ő, ha valósággal művésziiesen képzett akar lenni. Hát a kincsek szerzésében levő rendet és egybehangzást? kérdeztem. Hiszen csak nem fogja elkápráztatva a tömegnek magasztalásától bőségének növekvő terjedelmét a végtelenig szaporítani, mikor mérhetetlen bajokat szerez vele? Nem hiszem, adta ő rá feleletül. Hanem, mondtam tovább, tekintettel a E benne levő alkotmányra s attól való félelmében, hogy hátha megzavar valamit a saját ottani dolgaiból vagyonának bősége vagy hiányos volta miatt, ily vezérelvek szerint gyarapítja és költi majd a vagyonát, már a mennyire hatalmában van. Minden bizonnyal, válaszolta ő erre. De bizonyára a kitüntetések dolgában is ugyanerre való tekintettel kész- 592 ségesen elfogadja és élvezi azokat, a melyekről azt hiszi, hogy jobb emberré tehetik, de a melyek csak a meglévő állapotát zavarhatják, azok elől menekül majd mind a magán, mind a nyilvános életben. Nem is igen lesz hát kedve, jegyezte meg ő erre, az állam ügyeivel foglalkozni, bármennyire szíven viselné is. De kutyateremtette, mondom én, még nagyon is lesz a saját maga államában, míg talán csakugyan nem a hazájában, ha csak közbe nem lép valamilyen isteni végzet. Értem, mondotta ő rá; abban az államban mondd, a melynek alapításával épp most foglalkoztunk s a mely ime itt van készen a fejtegetésünkben. Mert a földön legalább, azt hiszem, hogy sehol sincsen. De B az égben, feleltem én erre, talán megvan mintaképpen annak a számára, a ki meg akarja nézni, s ha megnézte, önönmagát ő utána berendezni. Dönteni azonban semmit sem dönt, akár megvan valahol, akár sincsen, mert az ő működése tisztán csak a saját dolgaira szorítkoznék, a máséra senkiére sem. Természetesen, volt az ő válasza erre.

I.

595 I. Καὶ μὲν, ἦν δ' ἐγώ, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα περὶ αὐτῆς ἐννοῶ, ὥς παντὸς ἄρα μᾶλλον ὀρθῶς φηκίζομεν τὴν πόλιν, οὐχ ἥκιστα δὲ ἐνθυμηθεὶς περὶ ποιήσεως λέγω. Τὸ ποῖον; ἔφη. Τὸ μηδαμῇ παραδέχεσθαι αὐτῆς ὅση μιμητική· παντὸς γὰρ μᾶλλον οὐ παραδεκτέα νῦν καὶ ἐναργέστερον, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, B φαίνεται, ἐπειδὴ χωρὶς ἕκαστα διήρηται τὰ τῆς ψυχῆς εἶδη. Πῶς λέγεις; Ὡς μὲν πρὸς ὑμᾶς εἰρησθαι — οὐ γάρ μου κατερεῖτε πρὸς τοὺς τῆς τραγωδίας ποιητὰς καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς μιμητικούς — λῶβη ἔοικεν εἶναι πάντα τὰ τοιαῦτα τῆς τῶν ἀκουόντων διανοίας, ὅσοι μὴ ἔχουσι φάρμακον τὸ εἰδέναι αὐτὰ οἷα τυγχάνει ὄντα. Πῇ δὴ, ἔφη, διανοούμενος λέγεις; Ῥητέον, ἦν δ' ἐγώ, καίτοι φιλία γέ τις με καὶ αἰδῶς ἐκ παιδὸς ἔχουσα περὶ Ὀμήρου ἀποκωλύει λέγειν. ἔοικε μὲν C γὰρ τῶν καλῶν ἀπάντων τούτων τῶν τραγικῶν πρῶτος διδάσκαλος τε καὶ ἡγεμὼν γενέσθαι. ἀλλ' οὐ γὰρ πρὸ γε τῆς ἀληθείας τιμητέος ἀνὴρ, ἀλλ', ὃ λέγω, ῥητέον. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Ἄκουε δὴ, μᾶλλον δὲ ἀποκρίνου. Ἐρώτα. Μίμησιν ὅλως ἔχοις ἂν μοι εἰπεῖν ὃ τί ποτ' ἐστίν; οὐδὲ γάρ τοι αὐτὸς πάνυ τι ἐννοῶ, τί βούλεται εἶναι. Ἡ που ἄρ' ἔφη, ἐγὼ συν- 596 νοήσω. Οὐδέν γε, ἦν δ' ἐγώ, ἄτοπον, ἐπεὶ πολλὰ τοι ὀξύτερον βλεπόντων ἀμβλύτερον ὀρώντες πρότεροι εἶδον. Ἔστιν, ἔφη,

TIZEDIK KÖNYV.

I. És valóban, folytattam, még sok más egyéb tekintet- 595
ben is észreveszem róla (államunkról), hogy hát a legisleg-
helyesebben alapítottuk meg, de legkivált akkor mondom
ezt, ha a költészetre gondolok. S milyen tekintetben? kér-
dezte ő. Hogy semmiképp se szabad azt belőle befogadnunk,
a mi utánzó. Mert hogy ezt semmi áron se lehet befogad-
nunk, az nézetem szerint most, miután a léleknek minden B
egyed faját külön-külön meghatároztuk, még világosabbnak
látszik. Hogy érted ezt? Hát hogy csak tinektek mond-
jam, — mert csak nem fogtok tán elárulni a tragédia-köl-
tőknél, meg a többi összes utánzó művészeknél, — én-
nekem minden ilyesféle kész veszedelemnek látszik mind-
azon hallgatók szellemére nézve, a kiknek nincs meg az az
ellenszerők, hogy tudnák, milyenek is hát történetesen ezek
a dolgok. S ugyan mi tekintetben hangoztatod ezt a véle-
ményedet? kérde ő tőlem. Már csak ki kell rukkolnom vele,
feleltem én, pedig bizonyos szeretet és tisztelet, melyet már
gyermekkoromtól érzek Homeros iránt, gátol abban, hogy
kimondjam. Mert úgy látszik, hogy eme tiszteletreméltó C
tragédia-íróknak, valamennyiöknek, ő volt a legelső tanító-
jok és vezetőjük. Ámde egyetlen emberfiát se szabad ám az
igazságnál többre becsülnünk, hanem, a mint mondom, ki
kell a dologgal rukkolnunk. Mindenesetre, jegyezte meg ő
rá. Halld hát, vagyis inkább felelj. Csak kérdezz. Az után-
zást, általában véve, meg tudnád-e nekem mondani, hogy
micsoda? Mert én magam bizony nem igen látom át, hogy
mi is akar hát lenni. Vajjon akkor talán bizony én fogom
átlátni, válaszolta ő erre. Biz' az nem volna valami csoda,
mondom én neki; hiszen sok dolgot láttak már meg előbb 596
a gyöngébb látásuak az élesebb tekintetüeknél. Ez igaz,

οὕτως· ἀλλὰ σοῦ παρόντος οὐδ' ἂν προθυμηθῆναι οἷός τε εἶην εἰπεῖν, εἴ τί μοι καταφαίνεται· ἀλλ' αὐτὸς ὅρα. Βούλει οὖν ἐνθένδε ἀρξώμεθα ἐπισκοποῦντες, ἐκ τῆς εἰωθυίας μεθόδου; εἶδος γάρ που τι ἐν ἑκάστον εἰώθαμεν τίθεσθαι περὶ ἕκαστα τὰ πολλά, οἷς ταῦτόν ὄνομα ἐπιφέρομεν. ἢ οὐ μανθάνεις; Μανθάνω. Θῶμεν δὴ καὶ νῦν ὃ τι βούλει τῶν πολλῶν. οἶον, **Β**εῖ θέλεις, πολλάί ποῦ εἰσι κλίνειν καὶ τραπέζαι. Πῶς δ' οὔ; Ἀλλὰ ιδέαι γέ που περὶ ταῦτα τὰ σκεύη δύο, μία μὲν κλίνης, μία δὲ τραπέζης. Ναί. Οὐκοῦν καὶ εἰώθαμεν λέγειν, ὅτι ὁ δημιουργὸς ἑκατέρου τοῦ σκεύους πρὸς τὴν ιδέαν βλέπων οὕτω ποιεῖ ὁ μὲν τὰς κλίνας, ὁ δὲ τὰς τραπέζας, αἷς ἡμεῖς χρώμεθα, καὶ τᾶλλα κατὰ ταῦτά; οὐ γάρ που τὴν γε ιδέαν αὐτὴν δημιουργεῖ οὐδεὶς τῶν δημιουργῶν· πῶς γάρ; Οὐδαμῶς. Ἄλλ' **Ο** ὅρα δὴ καὶ τόνδε τίνα καλεῖς τὸν δημιουργόν. Τὸν ποῖον; Ὃς πάντα ποιεῖ, ὅσαπερ εἰς ἕκαστος τῶν χειροτεχνῶν. Δεινόν τινα λέγεις καὶ θαυμαστὸν ἄνδρα. Οὔπω γε, ἀλλὰ τάχα μᾶλλον φήσεις. ὁ αὐτὸς γάρ οὗτος χειροτέχνης οὐ μόνον πάντα οἷός τε σκεύη ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τῆς γῆς φυόμενα ἅπαντα ποιεῖ καὶ ζῶα πάντα ἐργάζεται, τὰ τε ἄλλα καὶ ἑαυτόν, καὶ πρὸς τούτοις γῆν καὶ οὐρανὸν καὶ θεοὺς καὶ πάντα τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν Ἄιδου ὑπὸ γῆς ἅπαντα ἐργάζεται. Πάνυ θαυ-
Δμαστόν, ἔφη, λέγεις σοφιστήν. Ἀπιστεῖς; ἦν δ' ἐγώ· καὶ μοι εἰπέ· τὸ παράπαν οὐκ ἂν σοι δοκεῖ εἶναι τοιοῦτος δημιουργός, ἢ τινὶ μὲν τρόπῳ γενέσθαι ἂν τούτων ἀπάντων ποιητής, τινὶ δὲ

mondotta ő rá, de már a te jelenlétedben még csak neki se tudnék bátorodni, hogy kimondjam, ha valami gondolatom támadna róla; hát csak nézz utána magad. Akarod-e hát, hogy onnan kezdjük vizsgálódásunkat, attól a mi szokott eljárásunktól? Egyetlenegy valamilyen fogalmat szoktunk ugyanis mindég felvenni valamennyi sok számára, a miket csak ugyanazon névvel ruháztatunk fel. Vagy nem érted? De értem. Vegyük hát akkor fel most is, a mit a sok **B** közül akarsz; pl. ha akarod, ágy meg asztal már csak van bőven. Már hogyan? Fogalom azonban ezekre a bútordarabokra már csak kettő, az egyik az ágyé, a másik az asztalé. Igenis. S nem szoktuk-e azt is mondani, hogy mind a két bútordarabnak a mesterembere csak a fogalmat nézi s úgy készíti az egyik az ágyakat, a másik az asztalokat, a melyeket használunk, s így a többi dolgokat is? Mert csak nem a fogalmat magát készíti egyetlenegy mesterember se? Már hogy is készítené? Semmiesetre se azt. Hát nézd csak most már: azt is valamilyen mesterembernek hívod-e? Már kit? A ki mindent megcsinál, a mit külön-külön vala- **C** mennyi kézműves. Valami csudálatosan ügyes ember lehet, a kit mondasz. Még bizony nem, hanem inkább te mondd majd mindjárt. Mert ez a bizonyos kézműves nem csak minden bútordarabot tud ám megcsinálni, hanem megcsinálja még azt is mind, a mi a földben terem, meg az összes élő állatokat s a többi dolgokat, még önmagát is, sőt ezeken kívül a földet, eget, isteneket, az égben és az alvilágban a föld alatt levő összes dolgokat is megcsinálja. Nagyon, de nagyon csudálatos egy ezermester, a kit mondasz, jegyezte meg ő erre. Tán nem hiszed? kérdém tőle. **D** De mondd csak, egyáltalán gondolod-e, hogy van ilyen mesterember, vagy csak egy bizonyos tekintetben készítője ő ezeknek a dolgoknak, más tekintetben meg nem? Vagy nem veszed észre, hogy tenmagad is képes volnál megcsinálni

οὐκ ἂν; ἢ οὐκ αἰσθάνει, ὅτι καὶ αὐτὸς οἶός τ' εἶης πάντα ταῦτα ποιῆσαι τρόπῳ γέ τινι; Καὶ τίς, ἔφη, ὁ τρόπος οὗτος; Οὐ χαλεπός, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλὰ πολλακῇ καὶ ταχὺ δημιουργούμενος· τάχιστα δέ που, εἰ θέλεις λαβὼν κάτοπτρον περιφέρειν

Επανταχῇ· ταχὺ μὲν ἥλιον ποιήσεις καὶ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, ταχὺ δὲ γῆν, ταχὺ δὲ σαυτὸν τε καὶ τὰλλα ζῶα καὶ σκεύη καὶ φυτὰ καὶ πάντα ὅσα νῦν δὴ ἐλέγετο. Ναί, ἔφη, φαινόμενα, οὐ μέντοι ὄντα γέ που τῇ ἀληθείᾳ. Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ, καὶ εἰς δέον ἔρχει τῷ λόγῳ. τῶν τοιούτων γάρ, οἶμαι, δημιουργῶν καὶ ὁ ζωγράφος ἐστίν. ἢ γάρ; Πῶς γάρ οὔ; Ἀλλὰ φήσεις οὐκ ἀληθῆ, οἶμαι, αὐτὸν ποιεῖν ἃ ποιεῖ. καίτοι τρόπῳ γέ τινι καὶ ὁ ζωγράφος κλίνην ποιεῖ. ἢ οὔ; Ναί, ἔφη, φαινομένην γε καὶ οὗτος.

597 II. Τί δὲ ὁ κλινοποιός; οὐκ ἄρτι μέντοι ἔλεγες, ὅτι οὐ τὸ εἶδος ποιεῖ, ὃ δὴ φαμεν εἶναι ὃ ἔστι κλίνη, ἀλλὰ κλίνην τινά; Ὑπελεγον γάρ. Οὐκοῦν εἰ μὴ ὃ ἔστι ποιεῖ, οὐκ ἂν τὸ ὄν ποιεῖ ἀλλὰ τι τοιοῦτον οἷον τὸ ὄν, ὃν δὲ οὔ· τελέως δὲ εἶναι ὄν τὸ τοῦ κλινουργοῦ ἔργον ἢ ἄλλου τινὸς χειροτέχνου εἴ τις φαίη, κινδυνεύει οὐκ ἂν ἀληθῆ λέγειν; Οὐκουν, ἔφη, ὥς γ' ἂν δόξειε τοῖς περὶ τοὺς τοιούτους λόγους διατρίβουσιν. Μηδὲν ἄρα θαυ-
B μάζωμεν, εἰ καὶ τοῦτο ἀμυδρόν τι τυγχάνει ὄν πρὸς ἀλήθειαν. Μὴ γάρ. Βούλει οὖν, ἔφην, ἐπ' αὐτῶν τούτων ζητήσωμεν τὸν μιμητήν τοῦτον, τίς ποτ' ἐστίν; Εἰ βούλει, ἔφη. Οὐκοῦν τριτταί τινες κλίνει αὗται γίνονται· μία μὲν ἢ ἐν τῇ φύσει οὖσα, ἦν

mindezeket egy bizonyos módon? És melyik ez a bizonyos mód? kérdezte ő. Nem valami nehéz, mondtam én neki, sőt sokfelé és nagy könnyűséggel alkalmazzák, de mégis a legnagyobb könnyűséggel akkor, ha kedved jön és fogsz egy tükröt s mindenfelé körülhordod. Bezzeg könnyen megcsinálod akkor a napot s az égen levő dolgokat, játszai könnyűséggel a földet, meg tenmagadat és a többi élőlényeket s a butorokat, növényeket, szóval mindent, a miről az imént szoltunk. Persze, mint látszatos dolgokat, viszonoztatta ő rá, de bizony nem mint valósággal létezőket. Szép, jegyeztem én meg erre, és épp kapóra jössz elő vele az okoskodásunk számára. Mert az ilyenféle mesteremberek közé tartozik, gondolom, a festő is. Vagy nem? Már hogynem? Te persze majd azt mondod erre, azt hiszem, hogy nem valóságos dolgoknak csinálja, a miket csinál. És mégis egy bizonyos tekintetben a festő is csinál ágyat, vagy nem? Persze, szolt ő akkor, de ő is csak látszatosat.

II. Hát az ágykészítő? Nem épp az imént mondtad-e, ⁵⁹⁷ hogy nem a fogalmat készíti, a melyről most állítjuk, hogy lényegileg maga az ágy, hanem egy bizonyos ágyat? Persze, hogy ezt mondtam. Így tehát, ha nem azt készíti, a mi a dolog lényegileg, akkor lehet, hogy nem is a létezőt készíti, hanem csak valami olyasfélét, mint a létező, de különben nem létező; s ha valaki azt állítaná, hogy az ágykészítőnek, vagy más valamelyik kézművesnek a munkája teljességgel létező, akkor, úgy tetszik, hogy nem mondana igazat. De nem ám, mondtatta ő erre, már legalább a hogy azok gondolhatnák, a kik ilyesféle vizsgálódásokkal foglalkoznak. Egy cseppet se csudálkozzunk hát rajta, ha az igaz- ^B sággal szemben véletlenül ez is homályos egy kissé. Ne bizony. Akarod-e hát, kérdeztem tőle, hogy épp ezeken a példákön keressük meg ezt az utánzót, hogy kicsoda is hát? Ha kívánod, mondtatta ő rá. Tehát ezek a bizonyos ágyak

φαῖμεν ἄν, ὥς ἐγῶμαι, θεὸν ἐργάσασθαι. ἦν τίν' ἄλλον; Οὐ-
 δένα, οἶμαι. Μία δέ γε ἦν ὁ τέκτων. Ναί, ἔφη. Μία δὲ
 ἦν ὁ ζωγράφος. ἦ γάρ; *Εστω. Ζωγράφος δὴ, κλινοποιός,
 θεός, τρεῖς οὗτοι ἐπιστάται τρισὶν εἵδεσι κλινῶν. Ναί τρεῖς.
C Ὁ μὲν δὴ θεός, εἴτε οὐκ ἐβούλετο, εἴτε τις ἀνάγκη ἐπὴν μὴ
 πλέον ἢ μίαν ἐν τῇ φύσει ἀπεργάσασθαι αὐτὸν κλίνην, οὕτως
 ἐποίησε μίαν μόνον αὐτὴν ἐκείνην ὃ ἔστι κλίνη· δύο δὲ τοιαῦται
 ἢ πλείους οὔτε ἐφυτεύθησαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ οὔτε μὴ φυῶσιν.
 Πῶς δὴ; ἔφη. Ὅτι, ἦν δ' ἐγώ, εἰ δύο μόνας ποιήσεις, πάλιν
 ἂν μία ἀναφανείη, ἥς ἐκεῖναι ἂν αὐτὰ ἀμφοτέραι τὸ εἶδος ἔχοιεν,
 καὶ εἴη ἂν ὃ ἔστι κλίνη ἐκείνη, ἀλλ' οὐχ αἱ δύο. Ὅρθως,
D ἔφη. Ταῦτα δὴ, οἶμαι, εἰδὼς ὁ θεός, βουλόμενος εἶναι ὄντως
 κλίνης ποιητὴς ὄντως οὔσης, ἀλλὰ μὴ κλίνης τινός μηδὲ κλινο-
 ποιός τις, μίαν φύσει αὐτὴν ἔφυσεν. *Εοικεν. Βούλει οὖν
 τοῦτον μὲν φυτουργὸν τούτου προσαγορεύωμεν ἢ τι τοιοῦτον;
 Δίκαιον γοῦν, ἔφη, ἐπειδὴ περ φύσει γε καὶ τοῦτο καὶ τᾶλλα
 πάντα πεποίηκεν. Τί δὲ τὸν τέκτονα; ἄρ' οὐ δημιουργὸν κλί-
 νης; Ναί. Ἡ καὶ τὸν ζωγράφον δημιουργὸν καὶ ποιητὴν τοῦ
 τοιούτου; Οὐδαμῶς. Ἀλλὰ τί αὐτὸν κλίνης φήσεις εἶναι;
E Τοῦτο, ἦ δ' ὅς, ἔμοιγε δοκεῖ μετριώτατ' ἂν προσαγορεύεσθαι,
 μιμητὴς οὐδ' ἐκείνοι δημιουργοί. Εἰεν, ἦν δ' ἐγώ, τὸν τοῦ τρίτου
 ἄρα γεννήματος ἀπὸ τῆς φύσεως μιμητὴν καλεῖς; Πάνυ μὲν
 οὖν, ἔφη. Τοῦτ' ἄρα ἔσται καὶ ὁ τραγωδιοποιός, εἴπερ μιμη-
 τὴς ἐστι, τρίτος τις ἀπὸ βασιλέως καὶ τῆς ἀληθείας πεφυκώς,
 καὶ πάντες οἱ ἄλλοι μιμηταί. Κινδυνεύει. Τὸν μὲν δὴ μιμη-

háromfélék: az egyik a természetben létező; erről állítanók azt, gondolom, hogy az isten alkotja. Vagy más valaki? Senki, azt hiszem. A másik pedig, a melyet az asztalos. Az, hagyta ő helyben. S a harmadik, a melyet a festő; ügyebár? Legyen. Tehát a festő, az asztalos és az isten, ezek hárman a háromfajta ágynak a felügyelői. Igenis, hárman. **C** Az isten már most, akár mert csak így akarta, akár mert valami kényszerítő szükség vitte reá, hogy többet ne, csakis egy ágyat alkosson a természetben, ilyképp csupán csak azt az egy ágyat alkotta. Ez a lényegében való ágy. Kettőt illet, avagy többet azonban se nem teremtett, se nem fog teremteni az isten. Hogy-hogy? kérdezte ő. Mert ha csak kettőt alkotott volna, mondtam, ismét csak egy mutatkozott volna, a melytől újra annak a kettőnek volna az alakja s amaz volna a lényegében való ágy, nem pedig ez a kettő. Helyes, jegyezte meg ő erre. Ezt most már, azt hiszem, tudta az isten s mert egy valóban létező ágynak valóban **D** megalkotója akart lenni, de nem egy bizonyos ágynak s nem valamilyen ágy csinálója, hát megteremtette a lényegből azt az egyet. Úgy látszik. Akarod-e hát, hogy ezt az ő lényegteremtőjének nevezzük, vagy ilyesvalamifélének? Ez legalább is igazságos, viszonzá ő, minekutána épp a lényegből alkotta ezt is, meg a többi valamennyit is. S minek az asztalost? Vajjon nem az ágy mesteremberének-e? De bizony. S vajjon a festőt is az efféle mesteremberének és készítőjének? Semmiképp se. Hanem az ágy micsodájának **E** fogod hát őt mondani? Ez látszik nekem a legáltalóbb elnevezésnek, felelte ő, hogy utánzója annak, a minek azok a mesterei. Helyes, szoltam én neki, a lényegből való harmadik terméknek a mesterét tehát utánzónak nevezed? Mindenesetre, mondá ő. Ez lesz tehát a tragédia-költő is, a mennyiben utánzó, harmadik természeténél fogva a királytól és az igazságtól s a többi utánzók is valamennyien. Úgy

598 τὴν ὁμολογήκαμεν· εἰπέ δέ μοι περὶ τοῦ ζωγράφου τόδε· πότερὰ
ἐκεῖνο αὐτὸ τὸ ἐν τῇ φύσει ἕκαστον δοκεῖ σοι ἐπιχειρεῖν μιμεῖ-
σθαι ἢ τὰ τῶν δημιουργῶν ἔργα; Τὰ τῶν δημιουργῶν, ἔφη.
Ἄρα οἷα ἔστιν ἢ οἷα φαίνεται; τοῦτο γὰρ ἔτι διόρισον. Πῶς
λέγεις; ἔφη. Ὡδὲ κλίνη, ἐάν τε ἐκ πλαγίου αὐτὴν θεᾷ ἐάν
τε καταντικρὺ ἢ ὀπηοῦν, μὴ τι διαφέρει αὐτὴ ἑαυτῆς, ἢ δια-
φέρει μὲν οὐδέν, φαίνεται δὲ ἄλλοια; καὶ τᾶλλα ὡσαύτως;

B Οὕτως, ἔφη· φαίνεται, διαφέρει δ' οὐδέν. Τοῦτο δὲ αὐτὸ σκό-
πει· πρὸς πότερον ἢ γραφικὴ πεποιήται περὶ ἕκαστον; πότερα
πρὸς τὸ ὄν, ὡς ἔχει, μιμήσασθαι, ἢ πρὸς τὸ φαινόμενον, ὡς
φαίνεται, φαντάσματος ἢ ἀληθείας οὔσα μίμησις; Φαντάσμα-
τος, ἔφη. Πόρρω ἄρα ποῦ τοῦ ἀληθοῦς ἢ μιμητικὴ ἐστὶ καί,
ὡς ἔοικε, διὰ τοῦτο πάντα ἀπεργάζεται, ὅτι σμικρόν τι ἐκάστου
ἐφάπτεται, καὶ τοῦτο εἶδωλον. οἷον ὁ ζωγράφος, φαμέν, ζωγρα-
φήσει ἡμῖν σκυτοτόμον, τέκτονα, τοὺς ἄλλους δημιουργοὺς, περὶ

C οὐδενὸς τούτων ἐπαίων τῶν τεχνῶν· ἀλλ' ὅμως παῖδάς τε καὶ
ἄφρονας ἀνθρώπους, εἰ ἀγαθὸς εἴη ζωγράφος, γράψας ἂν τέ-
κτονα καὶ πόρρωθεν ἐπιδεικνὺς ἐξαπατῶ ἂν τῷ δοκεῖν ὡς ἀλη-
θῶς τέκτονα εἶναι. Τί δ' οὐ; Ἀλλὰ γάρ, οἶμαι, ὦ φίλε, τόδε
δεῖ περὶ πάντων τῶν τοιούτων διανοεῖσθαι· ἐπειδὴν τις ἡμῖν
ἀπαγγέλλῃ περὶ τοῦ, ὡς ἐνέτυχεν ἀνθρώπῳ πάσας ἐπισταμένῳ
τάς δημιουργίας καὶ τᾶλλα πάντα, ὅσα εἰς ἕκαστος οἶδεν, οὐδέν

D ὅ τι οὐχὶ ἀκριβέστερον ὅτουοῦν ἐπισταμένῳ, ὑπολαμβάνειν δεῖ
τῷ τοιούτῳ, ὅτι εὐήθης τις ἄνθρωπος, καί, ὡς ἔοικεν, ἐντυχῶν

látszik. Az utánzóra nézve tehát már megegyeztünk; de most a festőről mondd csak: mit gondolsz, vajjon azt magát, a mi minden egyes dolog lényegében, törekszik-e ő utánozni, vagy a mesteremberek munkáit? A mesteremberekéit, válaszolta ő rá. S vajjon úgy-e, a milyenek, vagy csak a milyeneknek látszanak? Mert még ezt is határozd meg. Hogy érted ezt? kérdezte ő, Így: az ágy, ha oldalról nézed, vagy hosszában elülről, vagy akármiképpen, nem üt-e el önnönmagától, vagy elütni nem üt el semmit, elütőnek csakis látszik? S szakasztott így a többi más is? Így van, volt az ő felelete, csakis látszik, de elütni semmit sem üt el. Hát éppen ezt vizsgáld meg most már: melyikőjükre irányul minden egyes dolognál a festészet? Vajjon a létezőre-e, hogy, a mint van, utánozza, vagy a jelenségre-e, a mint látszik, vagyis a látszatnak, vagy a valóságnak utánzata-e? A látszatnak, felelte ő rá. Messze jár tehát az utánzó művészet a valóságtól és, a mint látszik, azért csinál ő meg mindent, mert csakis egy picikét ragad meg mindenből s ezt is csak mint árnyképet. Pl. a festő, mondjuk, fest ez majd nekünk cipészt, ácsot és másféle mesterembert a nélkül, hogy csak valamit is konyítana a mesterségökhöz. És mégis, ha jó festő s festett pl. egy ácsot s megmutatja jó messziről, könnyen megcsalja ám a gyerekeket s az együgyű embereket, hogy azt hiszik, ez a valóságban is ács. Miért ne? De hát, kedves barátom, én azt gondolom, hogy minden ilyesféléről mégis csak így kell gondolkoznunk: ha valaki azt mondja nekünk egy más emberfiáról, hogy talált egy olyan embert, a ki ért minden mesterséghez s minden más egyébhez, a mit kiki külön-külön tud, még pedig minden tekintetben tökéletesebben, mint bármelyikőjük tudja, akkor az ilyenről azt kell feltennünk, hogy ökelme csak amolyan félkegyelmű ember s a mint látszik, valami világcsaló utánzóra bukkant, a ki jól be-

γότητι τινι καὶ μιμητῇ ἐξηπατήθῃ, ὥστε ἔδοξεν αὐτῷ πάσσοφος εἶναι, διὰ τὸ αὐτὸς μὴ οἶός τ' εἶναι ἐπιστήμην καὶ ἀνεπιστημοσύνην καὶ μίμησιν ἐξετάσαι. Ἀληθέστατα, ἔφη.

III. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, μετὰ τοῦτο ἐπισκεπτέον τήν τε τραγωδίαν καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς Ὅμηρον, ἐπειδὴ τινων ἀκούομεν, ὅτι οὗτοι πάσας μὲν τέχνας ἐπίστανται, πάντα δὲ τὰ ἀνθρώπεια τὰ πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν, καὶ τὰ γε θεῖα· ἀνάγκη γὰρ τὸν ἀγαθὸν ποιητὴν, εἰ μέλλει περὶ ὧν ἂν ποιῇ καλῶς ποιήσῃ, εἰδότα ἄρα ποιεῖν, ἢ μὴ οἶόν τε εἶναι ποιεῖν. δεῖ δὲ ἐπισκέψασθαι, πότερον μιμηταῖς τούτοις οὗτοι ἐντυχόντες ἐξηπάτηνται καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν ὁρῶντες οὐκ αἰσθάνονται τριττὰ ἀπέχοντα τοῦ ὄντος καὶ ῥάδια ποιεῖν μὴ εἰδότε τὴν ἀλήθειαν· φαντάσματα γάρ, ἀλλ' οὐκ ὄντα ποιοῦσιν· ἢ τί καὶ λέγουσι καὶ τῷ ὄντι οἱ ἀγαθοὶ ποιηταὶ ἴσασι περὶ ὧν δοκοῦσι τοῖς πολλοῖς εὖ λέγειν. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ἐξεταστέον. Οἷε οὖν, εἴ τις ἀμφοτέρωθεν δύναίτο ποιεῖν, τό τε μιμηθῆσόμενον καὶ τὸ εἰδῶλον, ἐπὶ τῇ τῶν εἰδώλων δημιουργίᾳ ἑαυτὸν ἄφειναι ἂν σπουδάζειν καὶ τοῦτο προστήσασθαι τοῦ ἑαυτοῦ βίου ὡς βέλτιστον ἔχοντα; Οὐκ ἔγωγε. Ἀλλ' εἴπερ γε, οἶμαι, ἐπιστήμων εἴη τῇ ἀληθείᾳ τούτων πέρι, ἅπερ καὶ μιμεῖται, πολὺ πρότερον ἐν τοῖς ἔργοις ἂν σκουδάσειεν ἢ ἐπὶ τοῖς μιμήμασι, καὶ πειρῶτο ἂν πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα ἑαυτοῦ καταλιπεῖν μνημεῖα, καὶ εἶναι προθυμοῖτ' ἂν μᾶλλον ὁ ἐγκωμιαζόμενος ἢ ὁ ἐγκωμιάζων. Οἶμαι, ἔφη· οὐ γὰρ ἐξ ἴσου ἢ τε τιμὴ καὶ ἡ ὠφέλεια. Τῶν μὲν τοίνυν ἄλλων πέρι μὴ ἀπαιτῶμεν λόγον Ὅμηρον ἢ ἄλλον ὄντι-

csapta, úgy, hogy mindentudó bölcsnek nézte, mert ökelme maga bizony nem igen értett a tudásnak, tudatlanságnak s az utánzásnak megvizsgálásához. Való igaz, volt az ő válasza erre.

III. Ezután hát most már, folytattam tovább, a tragédiát, meg az ő vezető mesterét, Homerost, kell megvizsgálunk, mert azt halljuk egyiktől is, másiktól is, hogy ők értenek minden művészethez, minden emberi dologhoz, a mi az erényt meg a gonosztságot illeti, s minden istenihez is egy-**E** szersmind. Mert a jó költőnek, ha mindazt, a miről ír, szépen is akarja megteremteni, szükségképpen tudatosan is kell költenie, vagy különben nem is költhet. Meg kell tehát vizsgálnunk, vajjon utánzók-e ezek, a kikre ők bukkantak **599** s a kikkel szemben úgy megcsalódtak s mikor az ő műveiket nézik, észre se veszik, hogy három foknyira vannak a létezőtől s könnyű szerrel megcsinálhatja őket, a ki nem ismeri a valóságot, — mert hiszen csak a látszatot és nem a létezőt csinálja, — vagy csakugyan mondanak is valamit s a jó költők valósággal is tudják, a miről a tömegnek látszólag oly jól beszélnek. Mindenesetre meg kell vizsgálnunk, mondotta ő erre. Hiszed-e hát, hogy, ha valaki mind a kettőt meg tudná csinálni, az utánzandót is, meg az árnyképet is, akkor az árnyképnek a kidolgozására adná komolyan a fejét s ezt tenné élte főfeladatává, mint tőle **B** kitelhető legjobbat? Ezt nem hiszem. Hanem, gondolom, ha valósággal is értene mindahhoz, a mit utánoz, akkor sokkal előbb látna azokhoz a művekhez, mint az utánzatokhoz s azon volna, hogy sok szép művet hagyjon emlékül magamagáról hátra és szívesebben lenne ő a magasztalt inkább, mint a magasztaló. Meghiszem azt, jegyezte meg ő erre, mert már csak nem áll egy fokon a köztisztelet, meg a haszon. Ne vonjuk-e hát kérdőre most már a többire **C** nézve Homerost, vagy más valamelyik költőt azt kérdezve

ναοῦν τῶν ποιητῶν ἐρωτῶντες, εἰ ἱατρικὸς ἦν τις αὐτῶν ἀλλὰ μὴ μιμητὴς μόνον ἱατρικῶν λόγων, τίνας ὕγεις ποιητὴς τις τῶν παλαιῶν ἢ τῶν νέων λέγεται πεποιημέναι, ὥσπερ Ἀσκληπιός, ἢ τίνας μαθητὰς ἱατρικῆς κατελίπετο, ὥσπερ ἐκεῖνος τοὺς ἐκγόνους, μὴδ' αὖ περὶ τὰς ἄλλας τέχνας αὐτοὺς ἐρωτῶμεν, ἀλλ' ἐῷμεν· περὶ δὲ ὧν μεγίστων τε καὶ καλλίστων ἐπιχειρεῖ

Δλέγειν Ὅμηρος, πολέμων τε πέρι καὶ στρατηγιῶν καὶ διοικήσεων πόλεων καὶ παιδείας πέρι ἀνθρώπου, δίκαιόν που ἐρωτᾶν αὐτὸν πυνθανομένους· ὦ φίλε Ὅμηρε, εἴπερ μὴ τρίτος ἀπὸ τῆς ἀληθείας εἰ ἀρετῆς πέρι, εἰδώλου δημιουργός, ὃν δὴ μιμητὴν ὠρίσαμεθα, ἀλλὰ καὶ δεύτερος, καὶ οἷός τε ἦσθα γινώσκειν, ποῖα ἐπιτηδεύματα βελτίους ἢ χεῖρους ἀνθρώπους ποιεῖ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, λέγε ἡμῖν, τίς τῶν πόλεων διὰ σὲ βέλτιον ἔκκησεν, ὥσπερ διὰ Λυκοῦργον Λακεδαιμόνων καὶ δι' ἄλλους πολλοὺς πολλὰι

Εμεγάλαι τε καὶ σμικραί· σὲ δὲ τίς αἰτιᾶται πόλιν νομοθέτην ἀγαθὸν γεγονέναι καὶ σφᾶς ὠφεληκέναι; Χαρώνδαν μὲν γάρ Ἰταλία καὶ Σικελία, καὶ ἡμεῖς Σόλων· σὲ δὲ τίς; ἔξει τινὰ εἰπεῖν; Οὐκ οἶμαι, ἔφη ὁ Γλαῦκων· οὐκ οὐν λέγεται γε οὐδ' ὑπ' αὐτῶν Ὀμηριδῶν. Ἀλλὰ δὴ τις πόλεμος ἐπὶ Ὀμήρου ὑπ'

600 ἐκεῖνου ἄρχοντος ἢ συμβουλευόντος εὖ πολεμηθεὶς μνημονεύεται; Οὐδεὶς. Ἀλλ' οἶα δὴ εἰς τὰ ἔργα σοφοῦ ἀνδρὸς πολλὰ ἐπίνοιαι καὶ εὐμήχανοι εἰς τέχνας ἢ τινας ἄλλας πράξεις λέγονται, ὥσπερ αὖ Θάλεώ τε πέρι τοῦ Μιλησίου καὶ Ἀναχάρσιος τοῦ Σκύθου; Οὐδαμῶς τοιοῦτον οὐδέν. Ἀλλὰ δὴ εἰ μὴ δημοσίᾳ,

tőlük, hogy, ha valamelyikőjük csakugyan orvos és nem csupán csak utánzója volt az orvosi tudománynak, akkor kiknek adta vissza az egészségét hír szerint valamelyik öregebb vagy fiatalabb költő, mint pl. Asklepios, vagy kiket hagyott hátra tanítványaiképpen az orvoslásban, miként emez az ő követőit s viszont a többi művészetekre nézve is ne kérdezzük-e meg őket, hanem hagyjuk? De a legfontosabb és a legszebb dolgok ügyében, a melyekről szót mer ejteni Homeros, a háborúnak, a hadseregek vezetésének, az államok kormányzásának s az ember nevelésének ügyében **D** már csak jogos és méltányos, hogy őt ily kérdésekkel faggassuk: Ugyan drága Homeros, ha nem állsz három foknyira az erény dolgában a valóságtól, mint árnyképnek a készítője, a kit ugyan mi utánzónak határoztunk meg, hanem csak a második fokon s volt is erőd, hogy megismerd, minő törekvések teszik az embert jobbbá vagy rosszabbá mind a magán, mind a nyilvános életben, akkor hát mondd meg nekünk, melyik az az állam, a mely jobb berendezést kapott tőled, mint Lakedaimon Lykurgostól, vagy sok más nagy **E** és apró állam sok másoktól? Hát teneked melyik állam írja fel azt, hogy jó törvényhozója voltál s nekik nagy hasznót hajtottál? Mert pl. Charondasnak¹ Italia és Sicilia, mi pediglen Solonnak; s neked melyik? Tud-e majd csak egyet is említeni? Nem igen hiszem, felelte rá Glaukon. Sőt nem említenek ilyet Homerosnak egyetlenegy követőjéről² sem. De megemlékeznek talán valami Homeros kora-600-beli háborúról, a melyet ő vezetett s tanácsadásával győzelemre segített? Semmiféléről. Hát akkor tán mint alkotásokban ügyes férfinak, a művészetek s más egyéb foglalkozások terén forog közszájon sok találékony ötlete, mint ismét a miletosi Thalesnek,³ meg a skytha Anacharsisnak? Szó sincs sehol valami ilyesféléről. Hát ha nem a nyilvános, akkor a magánéletben emlegetik róla, hogy egyesek-

ἰδίᾳ τισὶν ἡγεμῶν παιδείας αὐτὸς ζῶν λέγεται Ὅμηρος γενέ-
Bσθαι, οἳ ἐκεῖνον ἡγάπων ἐπὶ συνουσίᾳ καὶ τοῖς ὑστέροις ὁδόν
 τινα παρέδωσαν βίου Ὀμηρικῆν, ὥσπερ Πυθαγόρας αὐτὸς τε
 διαφερόντως ἐπὶ τούτῳ ἡγαπήθη, καὶ οἳ ὕστεροι ἔτι καὶ νῦν
 Πυθαγόρειον τρόπον ἐπονομάζοντες τοῦ βίου διαφανεῖς πη δο-
 κοῦσιν εἶναι ἐν τοῖς ἄλλοις; Οὐδ' αὖ, ἔφη, τοιοῦτον οὐδὲν
 λέγεται. ὁ γὰρ Κρεώφυλος, ὃ Σώκρατες, ἴσως, ὁ τοῦ Ὀμήρου
 ἑταῖρος, τοῦ ὀνόματος ἂν γελοιότερος ἔτι πρὸς παιδείαν φανείη,
 εἰ τὰ λεγόμενα περὶ Ὀμήρου ἀληθῆ· λέγεται γάρ, ὡς πολλή
 τις ἀμέλεια περὶ αὐτὸν ἦν ἐπ' αὐτοῦ ἐκείνου, ὅτε ἔζη.

C IV. Λέγεται γὰρ οὖν, ἣν δ' ἐγώ. ἀλλ' οἶσι, ὃ Γλαύκων,
 εἰ τῷ ὄντι οἷός τ' ἦν παιδεύειν ἀνθρώπους καὶ βελτίους ἀπερ-
 γάζεσθαι Ὅμηρος, ἅτε περὶ τούτων οὐ μιμεῖσθαι ἀλλὰ γινώ-
 σκειν δυνάμενος, οὐκ ἄρ' ἂν πολλοὺς ἑταίρους ἐποίησατο
 καὶ ἐτιμᾶτο καὶ ἡγαπᾶτο ὑπ' αὐτῶν; ἀλλὰ Πρωταγόρας μὲν
 ἄρα ὁ Ἀβδηρίτης καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος καὶ ἄλλοι πάμ-

D πολλοὶ δύνανται τοῖς ἐφ' ἑαυτῶν παριστάναι ἰδίᾳ συγγιγνόμενοι,
 ὥς οὔτε οἰκίαν οὔτε πόλιν τὴν αὐτῶν διοικεῖν οἰοί τ' ἔσονται,
 εἰ μὴ σφεῖς αὐτῶν ἐπιστατήσωσι τῆς παιδείας, καὶ ἐπὶ ταύτῃ
 τῇ σοφίᾳ οὕτω σφόδρα φιλοῦνται, ὥστε μόνον οὐκ ἐπὶ ταῖς
 κεφαλαῖς περιφέρουσιν αὐτοὺς οἳ ἑταῖροι· Ὅμηρον δ' ἄρα οἳ
 ἐπ' ἐκείνου, εἴπερ οἷός τ' ἦν πρὸς ἀρετὴν ὀνινᾶναι ἀνθρώπους,
 ἢ Ἡσίοδον ῥαψωδεῖν ἂν περιμόντας εἶων, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἂν
E αὐτῶν ἀντεΐχοντο ἢ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἡνάγκαζον παρὰ σφίσιν
 οἴκοι εἶναι, ἢ εἰ μὴ ἔπειθον, αὐτοὶ ἂν ἐπαιδαγώγουν ὅπῃ ἤεσαν,

nek ő maga volt, a mikor élt, nevelésükben a vezetője, a kik aztán szerették őt oktató társalgása miatt s az utókort bizonyos homerosi életmóddal ajándékozták meg, mint pl. B. Pythagoras maga is különös tiszteletben részesült e miatt, meg a követői, a kik a Pythagoras életmódja nevet használják, még most is mintha kitünnének valamiképpen a többiek közül? Viszont ilyesfélét se emlegetnek semmit, volt az ő válasza erre. Mert Kreophylos,⁴ Homerosnak a társa, valószínűleg még nevetségesebbnek látszana műveltség dolgában a nevénel, édes Sokrates, ha igaz volna, a mit Homerosról mondtunk. Azt mondják ugyanis, hogy valami rettenetesen elhanyagolta őt épp ő maga, a mikor vele élt.

IV. Persze, hogy ezt mondják, feleltem én neki. De hi- C szed-e, édes Glaukon, hogy, ha valósággal tudott volna embert nevelni és jobbá tenni Homeros, a mennyiben nemcsak az utánzáshoz, hanem a belátás-szerzéshez is értett ebben a dologban, nem szerzett volna-e akkor sok jó barátot s nem részesült volna-e tiszteletben és szeretetben részükről? Hanem hát egy abderai Protagoras s egy keiosi Herodikos, meg mások számosan meg tudják győzni az ő magántársalgásuk közben kortársaikat arról, hogy se a há- D zukat, se az államukat nem lesznek képesek igazgatni, ha csak nem ők vezetik az ő nevelésöket, s ezért a bölcseségökért aztán oly rettenetesen megszeretik, hogy csaknem a tenyerökön hordozgatják őket azok a jó barátaik: de már Homerost, ha csakugyan képes volt volna erényre segíteni embertársait, vagy Hesiodost, mint költemény-szavalókat hagyták volna ide-oda kóborolni a kortársaik s nem tartották volna-e épp olyan erősen, mint az aranyat, kényszerítve, hogy ő náluk otthon maradjanak, vagy ha erre rá E nem vehették, a merre csak mentek, ők maguk kísérték volna el őket, a míg csak elegendő műveltséget el nem sa-

ἕως ἱκανῶς παιδείας μεταλάβοιεν; Παντάπασιν, ἔφη, δοκεῖς μοι, ὦ Σώκρατες, ἀληθῆ λέγειν. Οὐκοῦν τιθώμεν ἀπὸ Ὅμηρου ἀρξάμενους πάντας τοὺς ποιητικoὺς μιμητὰς εἰδῶλων ἀρετῆς εἶναι καὶ τῶν ἄλλων, περὶ ὧν ποιοῦσι, τῆς δὲ ἀληθείας οὐχ ἄπτεσθαι; ἀλλ' ὥσπερ νῦν δὴ ἐλέγομεν, ὁ ζωγράφος σκυτο-
 601 τόμον ποιήσει δοκοῦντα εἶναι, αὐτός τε οὐκ ἐπαΐων περὶ σκυτοτομίας καὶ τοῖς μὴ ἐπαΐουσιν, ἐκ τῶν χρωμάτων δὲ καὶ σχημάτων θεωροῦσιν; Πάνυ μὲν οὖν. Οὕτω δὴ, οἶμαι, καὶ τὸν ποιητικὸν φήσομεν χρώματ' ἅττα ἐκάστων τῶν τεχνῶν τοῖς ὀνόμασι καὶ ῥήμασιν ἐπιχρωματίζειν αὐτὸν οὐκ ἐπαΐοντα ἀλλ' ἢ μιμεῖσθαι, ὥστε ἐτέροις τοιοῦτοις ἐκ τῶν λόγων θεωροῦσι
 B δοκεῖν, ἐάν τε περὶ σκυτοτομίας τις λέγῃ ἐν μέτρῳ καὶ ῥυθμῷ καὶ ἁρμονίᾳ, πάνυ εὖ δοκεῖν λέγεσθαι, ἐάν τε περὶ στρατηγίας ἐάν τε περὶ ἄλλου ὁποιοῦν οὕτω φύσει αὐτὰ ταῦτα μεγάλην τινα κήλησιν ἔχειν. ἐπεὶ γυμνωθέντα γε τῶν τῆς μουσικῆς χρωμάτων τὰ τῶν ποιητῶν, αὐτὰ ἐφ' αὐτῶν λεγόμενα, οἶμασε εἰδέναι οἷα φαίνεται. τεθέασαι γάρ που. Ἐγὼ γ' ἔφη. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἔοικε τοῖς τῶν ὡραίων πρῶσώποις, καλῶν δὲ μὴ, οἷα γίγνεται ἰδεῖν, ὅταν αὐτὰ τὸ ἄνθος προλίπη; Παντάπασιν, ἦ δ' ὅς. Ἴθι δὴ, τόδε ἄθρει· ὁ τοῦ εἰδῶλου ποιητής, ὁ μιμητής, φαμέν, τοῦ μὲν ὄντος οὐδὲν ἐπαΐει, τοῦ δὲ φαινο-
 C μένου· οὐχ οὕτως; Ναί, Μὴ τοίνυν ἡμίσεως αὐτὸ καταλίπωμεν ῥηθέν, ἀλλ' ἱκανῶς ἴδωμεν. Λέγε, ἔφη. Ζωγράφος, φαμέν, ἡνίας τε γράφει καὶ χαλινόν; Ναί. Ποιήσει δὲ γε σκυτοτόμος καὶ χαλκεύς; Πάνυ γε. Ἄρ' οὖν ἐπαΐει, οἷας δεῖ τὰς ἡνίας

játítottak? Kétségkívül igazat beszélsz, édes Sokrates, úgy látom. Tegyük-e fel tehát, hogy a költészettel foglalkozók Homerostól kezdve valamennyien csakis az erény, meg a többi költött dolgok árnyképeinek utánzói, de az igazságot nem érintik, hanem, a mint épp most mondtuk, a festő pl. csak látszatos cipészt fog festeni, mert ő maga sem ért a cipőkészítéshez, meg azután olyanoknak is festi, a kik szintén nem értenek, hanem csakis a színek és körvonalak után szemlélődnek? Mindenesetre. S így mondjuk majd, azt hiszem, hogy a költő is csak az egyes művészeteknek bizonyos színeit alkalmazza a nevek és szók útján és ő maga nem ért máshoz, mint csakis az utánzáshoz, úgy, hogy a többi ilyen emberek, a kik a dolgokat csak az ő előadásuk szerint nézik, már akár a cipőkészítésről beszél is **B** versben, rhythmussal és összhangzattal valaki, akár a hadviselésről s más egyébről, valami nagyon kitünőnek tartják az ő beszédét; olyan nagy ennek a dolognak már természetétől a varázsa. Mert foszszuk meg csak a költők műveit a zeneművészetnek színeitől, akkor az önnönmagukban elmondott dolgok, azt hiszem, te már tudod, hogy néznek ki; mert ezt láttad is talán már. Bizony, mondotta ő rá. Nem hasonlítanak-e, kérdeztem tőle, azoknak a virágjukban levő fiataloknak az arcához, a kik nem szépek, a milyennek ez akkor látszik, mikor a rózsáit már elvesztette? Kétségtelenül, adta ő rá válaszul. Jöjj hát és most ezt vizsgálj meg: az árnyképnek készítője, az utánzó, így mondjuk úgy-e, semmit sem ért a létezőhöz, csakis a látszathoz; vagy nem így? De igen. Ne hagyjuk most már csak úgy félig **C** megmondva a dolgot, hanem nézzük meg töviről-hegyire. Hát beszélj, biztatott ő. A festő, mondjuk, gyeplőt is fest, meg kantárszárat is? Persze. Csinálni pedig ezt a szíjjártó meg a kovács csinálja? Bizony az. Vajjon tehát érti-e a festő, hogy milyennek kell lenni a gyeplőnek meg a kantár-

εἶναι καὶ τὸν χαλινόν, ὁ γραφεύς; ἢ οὐδ' ὁ ποιήσας, ὅτε χαλ-
κεὺς καὶ ὁ σκυτεὺς, ἀλλ' ἐκεῖνος, ὅσπερ τούτοις ἐπίσταται χρη-
σθαι, μόνος, ὁ ἵππικός; Ἀληθέστατα. Ἄρ' οὖν οὐ περὶ πάντα
Δ οὕτω φήσομεν ἔχειν; Πῶς; Περὶ ἕκαστον ταύτας τινὰς τρεῖς
τέχνας εἶναι, χρησομένην, ποιήσουσαν, μιμησομένην; Ναί.
Οὐκοῦν ἀρετὴ καὶ κάλλος καὶ ὀρθότης ἐκάστου σκεύους καὶ
ζώου καὶ κράξεως οὐ πρὸς ἄλλο τι ἢ τὴν χρεῖαν ἐστί, πρὸς
τὴν ἂν ἕκαστον ἢ πεποιημένον ἢ πεφυκός; Οὕτως. Πολλὴ ἄρα
ἀνάγκη τὸν χρώμενον ἐκάστῳ ἐμπειρότατόν τε εἶναι, καὶ ἄγγε-
λον γίνεσθαι τῷ ποιητῇ, οἷα ἀγαθὰ ἢ κακὰ ποιεῖ ἐν τῇ χρεῖα
Ε φ' χρηται, οἷον ἀβλητής που ἀβλοποιῶ ἐξαγγέλλει περὶ τῶν
αὐλῶν, οἳ ἂν ὑπηρετῶσιν ἐν τῷ ἀβλεῖν, καὶ ἐπιτάξει οἷους δεῖ
ποιεῖν, ὁ δ' ὑπηρετήσῃ. Πῶς δ' οὐ; Οὐκοῦν ὁ μὲν εἰδὼς
ἐξαγγέλλει περὶ χρηστῶν καὶ πονηρῶν αὐλῶν, ὁ δὲ πιστεύων
ποιήσει; Ναί. Τοῦ αὐτοῦ ἄρα σκεύους ὁ μὲν ποιητὴς πίστιν
ὀρθὴν ἔξει περὶ κάλλους τε καὶ πονηρίας, ξυνὼν τῷ εἰδότι καὶ
602 ἀναγκαζόμενος ἀκούειν παρὰ τοῦ εἰδότος· ὁ δὲ χρώμενος ἐπι-
στήμην. Πάνυ γε. Ὁ δὲ μιμητὴς πότερον ἐκ τοῦ χρησθαι
ἐπιστήμην ἔξει ὢν ἂν γράφῃ, εἴτε καλὰ καὶ ὀρθὰ εἴτε μή, ἢ
δοξάν ὀρθὴν διὰ τὸ ἐξ ἀνάγκης συνεῖναι τῷ εἰδότι καὶ ἐπιτάτ-
τεσθαι οἷα χρὴ γράφειν; Οὐδέτερα. Οὔτε ἄρα εἴσεται οὔτε
ὀρθὰ δοξάσει ὁ μιμητὴς περὶ ὢν ἂν μιμῇται πρὸς κάλλος ἢ
πονηρίαν. Οὐκ ἔοικεν. Χαρίεις ἂν εἴῃ ὁ ἐν τῇ ποιήσει μιμη-
Β τικός πρὸς σοφίαν περὶ ὢν ἂν ποιῇ. Οὐ πάνυ. Ἀλλ' οὖν δὴ
ὅμως γε μιμήσεται, οὐκ εἰδὼς περὶ ἐκάστου, ὅπῃ πονηρὸν ἢ

szárnak? Vagy talán még a ki csinálta, a kovács és a szíj-jártó sem, hanem csak az, a ki használni tudja őket, a lovasz? Való igaz. S vajjon nem azt mondjuk-e most már, hogy mindennel így áll a dolog? Mi? Hogy minden dolog- **D** nál ez a bizonyos három mesterség van: a használó, a készítő és az utánzó? Igaz. Így hát minden bútordarabnak, élőállatnak és cselekedetnek a jelessége, szépsége és helyessége nem vonatkozik egyébre, mint arra a használatra, a melyre vagy készült, vagy termett? Úgy van. Annak tehát, a ki valamennyiöket használja, kétségtelenül és szükségképpen a legtapasztaltabbnak kell lennie s tájékoztatnia a készítőjét arról, hogy melyiket csinálja jól, vagy rosszul a használatban azok közül, a melyeket ő használ. Így pl. a **E** fuvalás tájékoztatja a fuvalakészítőt arról, hogy mely fuvalák válnak be a fuvalázás alkalmával s utasítja őt, hogy minőket készítsen, ő meg engedelmeskedik neki. Már hogyan? Így tehát azt mint szakértő tájékoztatja a jó és rossz fuvalák felől, ez pedig benne bízva készíti el? Persze. Magának az eszköznek a készítője tehát helyes bizalommal fog birni a szépség és a rosszság tekintetében, mert a szakértővel társalog és kénytelen meghallgatni a szakértőt, de **602** tudása csak annak lesz, a ki használja. Nagyon igaz. Hát az utánzónak lesz-e vajjon a használatnál fogva tudása arról, a mit fest, hogy szép-e és helyes-e, vagy nem, avagy helyes-e véleménye azért, mert kénytelenségből a szakértővel társalog s utasításokat kap tőle, hogy milyeneket fessen? Egyik se. Tehát se szakértelemmel, se helyes véleménynyel nem rendelkezik az utánzó azokban a dolgokban, melyeket utánoz, a szépséget, vagy a rosszszágot illetőleg. Úgy látszik. Jeles egy férfiú lehet tehát a költészetben az utánzó a költeménye tárgyára vonatkozó bölcsesség dolgában. No nem valami nagyon. De azért mégis csak nem úgy **B** hübelebalázs utánoz, a nélkül hogy tudná, mennyiben rossz

χρηστόν· ἀλλ', ὥς ἔοικεν, οἷον φαίνεται καλὸν εἶναι τοῖς πολλοῖς τε καὶ μηδὲν εἰδῶσι, τοῦτο μιμήσεται. Τί γάρ ἄλλο; Ταῦτα μὲν δὴ, ὥς γε φαίνεται, ἐπιεικῶς ἡμῖν διωμολόγηται, τὸν τε μιμητικὸν μηδὲν εἰδέναι ἄξιον λόγου περὶ ὧν μιμεῖται, ἀλλ' εἶναι παιδιάν τινα καὶ οὐ σπουδὴν τὴν μίμησιν, τοὺς τε τῆς τραγικῆς ποιήσεως ἀπτομένους ἐν ἱαμβείοις καὶ ἐν ἑπαι πάντας εἶναι μιμητικοὺς ὥς οἷόν τε μάλιστα. Πάνυ μὲν οὖν.

C V. Πρὸς Διός, ἦν δ' ἐγώ, τὸ δὲ δὴ μιμεῖσθαι τοῦτο οὐ περὶ τρίτον μὲν τί ἐστὶν ἀπὸ τῆς ἀληθείας; ἢ γάρ; Ναί. Πρὸς δὲ δὴ ποῖόν τί ἐστι τῶν τοῦ ἀνθρώπου ἔχον τὴν δύναμιν, ἦν ἔχει; Τοῦ ποῖου τινὸς πέρι λέγεις; Τοῦ τοιοῦδε. ταῦτόν που ἡμῖν μέγεθος ἐγγύθεν τε καὶ πόρρωθεν διὰ τῆς ὀψεως οὐκ ἴσον φαίνεται. Οὐ γάρ. Καὶ ταῦτά καμπύλα τε καὶ εὐθέα ἐν ὕδατι τε θεωμένοις καὶ ἔξω, καὶ κοιλὰ τε δὴ καὶ ἐξέχοντα

D διὰ τὴν περὶ τὰ χρώματα αὐτὴν πλάνην τῆς ὀψεως, καὶ πᾶσά τις ταραχὴ δῆλη ἡμῖν ἐνοῦσα αὕτη ἐν τῇ ψυχῇ· ὥ δὲ ἡμῶν τῷ παθήματι τῆς φύσεως ἢ σκιαγραφία ἐπιθεμένη γοητείας οὐδὲν ἀπολείπει καὶ ἡ θαυματοποιία καὶ αἱ ἄλλαι πολλαὶ τοιαῦται μηχαναί. Ἀληθῆ. Ἀρ' οὖν οὐ τὸ μετρεῖν καὶ ἀριθμεῖν καὶ ἰστάναι βοήθειαι χαριέσταται πρὸς αὐτὰ ἐφάνησαν, ὥστε μὴ ἄρχειν ἐν ἡμῖν τὸ φαινόμενον μείζον ἢ ἑλάττω ἢ πλεόν ἢ βαρύτερον, ἀλλὰ τὸ λογισάμενον καὶ μετρήσαν ἢ καὶ στήσαν;

E Πῶς γὰρ οὐ; Ἀλλὰ μὴν τοῦτό γε τοῦ λογιστικοῦ ἂν εἴη τοῦ ἐν ψυχῇ ἔργον. Τούτου γὰρ οὖν. Τούτῳ δὲ πολλάκις, μετρήσαντι καὶ σημαίνοντι μείζω ἅττα εἶναι ἢ ἐλάττω ἕτερα ἐτέρων

és használható minden egyes dolog, hanem, a mint látszik, csak azt utánozza, a mi a tömegnek s a hozzá nem értőknek szépnek tetszik. Hát mit is mást? Abban a dologban tehát már, a hogy kitetszik, meglehetősen egyetértünk, hogy az utánzó semmi olyan szóra érdemes dolgot nem tud abból, a mit utánoz, hanem hogy az utánzás csak üres időtöltés s nem komoly dolog s azok, a kik a tragédia-költészettel jambusokban és hősi versekben foglalkoznak, valamennyien a legnagyobb mértékben utánzók. Mindenesetre.

V. De Zeusra, mondtam én ekkor, hát ez az utánzás C nem az igazságtól harmadik foknyira eső valamicsoda? Nem igaz? De. S az emberben melyik bizonyos részre nézve bír azzal a varázserővel, a melylyel bír? Melyik bizonyosról beszélsz? Hát erről. Ugyanaz a nagyság látásunk útján közletről is, meg messziről is nem látszik egyenlőnek. Persze hogy nem. S ugyanaz a dolog hol görbének, hol egyenesnek ha vízben nézzük és vizen kívül, sőt üregesnek és kiállónak amaz érzékesalódásnál fogva, melyet látásunkban a színek okoznak. S ez egészben véve nyilván egy bizonyos D zavar, mely benne rejlik a lelkünkben. Természetünknek eme gyöngeségére céloz az árnyékolás művészete, mikor csaknem megközelíti a szemfényvesztést, továbbá a bűvészet és sok más efféle ördögös mesterség. Igaz. Vajjon tehát a felmérés, megszámlálás és megmérés nem a leg-
hasznosabb segédeszköznek bizonyult-e mindezzel szemben, úgy, hogy ne a látszólag nagyobb, vagy kisebb, vagy több, vagy nehezebb érvényesüljön bennünk, hanem a megszámláló, felmérő, vagy a megmérés? Már hogyne? De ez bizo- E nyára csak a számítótehetségnek a munkája lelkünkben. Persze hogy ezé. Ez azonban, a mikor felmér valamit s meghatározza, hogy egyik-másik dolog nagyobb, vagy kisebb a másikánál, vagy egyenlő vele, ugyanabban a dologban gyakran egyszersmind az ellenkezőjét veszi észre. Igenis.

ἢ ἴσα, τάναντία φαίνεται ἅμα περὶ ταῦτά. Ναί. Οὐκοῦν ἔφα-
 μεν τῷ αὐτῷ ἅμα περὶ ταῦτά ἐναντία δοξάζειν ἀδύνατον εἶναι ;
 603 Καὶ ὀρθῶς γ' ἔφαμεν. Τὸ παρὰ τὰ μέτρα ἄρα δοξάζον τῆς
 ψυχῆς τῷ κατὰ τὰ μέτρα οὐκ ἂν εἴη ταῦτόν. Οὐ γάρ οὖν.
 Ἀλλὰ μὴν τὸ μέτρῳ γε καὶ λογισμῷ πιστεῦον βέλτιστον ἂν εἴη
 τῆς ψυχῆς. Τί μὴν ; Τὸ ἄρα τούτῳ ἐναντιούμενον τῶν φαύλων
 ἂν τι εἴη ἐν ἡμῖν. Ἀνάγκη. Τοῦτο τοίνυν διομολογήσασθαι
 βουλούμενος ἔλεγον, ὅτι ἡ γραφικὴ καὶ ὅλως ἡ μιμητικὴ πόρρω
 B μὲν τῆς ἀληθείας ὅν τὸ αὐτῆς ἔργον ἀπεργάζεται, πόρρω δ'
 αὖ φρονήσεως ὄντι τῷ ἐν ἡμῖν προσομιλεῖ τε καὶ ἐταίρα καὶ
 φίλη ἐστὶν ἐπ' οὐδενὶ ὀγιεῖ οὐδ' ἀληθεῖ. Παντάπασι, ἡ δ' ὅς.
 Φαῦλη ἄρα φαύλῳ ξυγγιγνομένη φαῦλα γεννᾷ ἡ μιμητικὴ.
 *Εοικεν. Πότερον, ἦν δ' ἐγώ, ἡ κατὰ τὴν ὄψιν μόνον, ἢ καὶ
 κατὰ τὴν ἀκοήν, ἣν δὴ ποίησιν ὀνομάζομεν ; Εἰκός γ' ἔφη, καὶ
 ταύτην. Μὴ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τῷ εἰκότι μόνον πιστεύσωμεν
 C ἐκ τῆς γραφικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτὸ αὖ ἔλθωμεν τῆς διανοίας
 τοῦτο, ᾧ προσομιλεῖ ἡ τῆς ποιήσεως μιμητικὴ, καὶ ἴδωμεν,
 φαῦλον ἢ σπουδαῖόν ἐστιν. Ἀλλὰ χρή. Ὡς δὲ δὴ προθώμεθα
 πράττοντας, φαμέν, ἀνθρώπους μιμεῖται ἡ μιμητικὴ βιαίους ἢ
 ἐκουσίας πράξεις, καὶ ἐκ τοῦ πράττειν ἢ εὖ οἰομένους ἢ κακῶς
 πέπραγέναι, καὶ ἐν τούτοις δὴ πᾶσιν ἢ λυπουμένους ἢ χαίρον-
 τας. μή τι ἄλλο ἢ παρὰ ταῦτα ; Οὐδέν. Ἄρ' οὖν ἐν ᾗ πασι
 D τούτοις ὁμονοητικῶς ἄνθρωπος διάκειται ; ἢ ὥσπερ κατὰ τὴν
 ὄψιν ἐστασίαζε καὶ ἐναντίας εἶχεν ἐν ἑαυτῷ δόξας ἅμα περὶ
 τῶν αὐτῶν, οὕτω καὶ ἐν ταῖς πράξεσι στασιάζει τε καὶ μάχεται

De nem állítottuk-e lehetetlenségnek, hogy ugyanannak ugyanabban a dologban egyszersmind az ellenkezője lássék. S bizony joggal állítottuk. Lelkünknek a mértékkel ellen- 603
kezően vélekedő része tehát nem lehet egy és ugyanaz a mértékek szerint vélekedővel? De nem ám. Az azonban, a mely a mértéknek és a számításnak ad igazat, bizonyára a legjobb része lehet a léleknek. Mi máskülönben? A melyik meg ellenmondásban áll vele, az már csak a rosszak közül való. Szükségképpen. Nos tehát, mivel ebben akartam meg-
egyezésre jutni veled, azért mondtam azt, hogy a festészet s egyáltalán az utánzó művészet a maga munkáját, mint a valóságtól messze állót, alkotja meg s viszont a B
belátástól távol eső részszel társalog bennünk s mint az ő társa és jó barátja, semmiféle egészséges és igaz dologra nem való. Kétségtelenül, tette ő hozzá. Mint rossz és rossz-
szal érintkező rosszat is teremt tehát az utánzó mesterség. Úgy látszik. S vajjon, kérdeztem tőle, csak a látásra vonatkozó-e, vagy az is, a mely a hallásra vonatkozik s a melyet költészetnek mondunk? Természetes, hogy ez is, adta ő
feleletül. Ne adjunk hát most már, folytattam, csupáncsak a festészetből eredő valószínűségnek igazat, hanem lépünk C
hozzá viszont magához a léleknek ama részéhez is, a melylyel az utánzó költészet társalog, s lássuk, hogy rossz-e, avagy becsületes. Hát lépünk. S így vegyük elő már most: cselekvésök közben utánozza, mondjuk, az utánzó mester-
ség az embereket, kényszerűségből, vagy szabad akaratból folyó cselekedeteik közben s a mikor már azt hiszik, hogy tettökkel vagy jól, vagy rosszul intézték el a dolgaikat s ekközben aztán vagy szomorkodnak vagy örülnek. Vagy még
más egyébként is ezeken kívül? Semmiféleképpen. S vajjon mindezekben a helyzetekben egyetértésben van-e az ember D
önmagával? Avagy, miként a látása tekintetében is meg-meghasonlott s ellenkező véleményeket alkotott egyszerre

αὐτὸς αὐτῷ; ἀναμιμνήσκομαι δέ, ὅτι τοῦτό γε νῦν οὐδὲν δεῖ
 ἡμᾶς διομολογεῖσθαι· ἐν γὰρ τοῖς ἄνω λόγοις ἱκανῶς πάντα
 ταῦτα διομολογησάμεθα, ὅτι μυρίων τοιούτων ἐναντιωμάτων
 ἅμα γιγνομένων ἡ φυγὴ γέμει ἡμῶν. Ὅρθῳς, ἔφη. Ὅρθῳς
 γάρ, ἣν δ' ἐγώ· ἀλλ' ὃ τότε ἀπελίπομεν, νῦν μοι δοκεῖ ἀναγ-
 Ε καῖον εἶναι διεξελθεῖν. Τὸ ποῖον; ἔφη. Ἀνὴρ, ἣν δ' ἐγώ,
 ἐπιεικὴς τοιαύτῃ τύχῃ μετασχών, υἱὸν ἀπολέσας ἢ τι ἄλλο
 ὦν περὶ πλείστου ποιεῖται, ἐλέγομέν που καὶ τότε ὅτι ῥᾶστα
 οὔσαι τῶν ἄλλων. Πάνυ γε. Νῦν δέ γε τόδε ἐπισκεφώμεθα·
 604 πότερον οὐδὲν ἀχθέσεται, ἢ τοῦτο μὲν ἀδύνατον, μετριάσει δέ
 πῶς πρὸς λύπην; Οὕτω μᾶλλον, ἔφη, τό γε ἀληθές. Τὸ δέ
 νῦν μοι περὶ αὐτοῦ εἶπέ· πότερον μᾶλλον αὐτὸν οἶει τῇ λύπῃ
 μαχεῖσθαι τε καὶ ἀντιτείνειν, ὅταν ὁράται ὑπὸ τῶν ὁμοίων, ἢ
 ὅταν ἐν ἐρημίᾳ μόνος αὐτὸς καθ' αὐτὸν γίγνηται; Πολύ που,
 ἔφη, διοίσει, ὅταν ὁράται. Μονωθεὶς δέ γε, οἶμαι, πολλὰ μὲν
 τολμήσει φθέγγεσθαι, ἃ εἴ τις αὐτοῦ ἀκούοι αἰσχύνοιτ' ἄν,
 πολλὰ δὲ ποιήσει, ἃ οὐκ ἄν δέξαιτό τινα ἰδεῖν δρῶντα. Οὕτως
 ἔχει, ἔφη.

VI. Οὐκοῦν τὸ μὲν ἀντιτείνειν διακελευόμενον λόγος καὶ
 Β νόμος ἐστί, τὸ δὲ ἔλκον ἐπὶ τὰς λύπας αὐτὸ τὸ πάθος; Ἀληθῆ.
 Ἐναντίας δὲ ἀγωγῆς γιγνομένης ἐν τῷ ἀνθρώπῳ περὶ τὸ αὐτὸ
 ἅμα δύο φαμέν αὐτῷ ἀναγκαῖον εἶναι. Πῶς δ' οὐ; Οὐκοῦν
 τὸ μὲν ἕτερον τῷ νόμῳ ἔτοιμον πεῖθεσθαι, ἢ ὁ νόμος ἐξηγεῖται;

ugyanazon dolgokban, így meg-meghasonlik cselekvései alkalmával is és küzködik önnönmagával? Emlékszem azonban reá, hogy ebben bizony most éppenséggel nem is kell megegyeznünk; mert hát a fentebbi fejtegetéseinkben⁵ mindezekre nézve már eléggé megegyeztünk, hogy ezer meg ezer ilyen egyszerre keletkező ellenmondással van tele a lelkünk. Helyes, mondotta ő erre. Persze, hogy helyes, szoltam én rá; de a mit akkor figyelmünkön kívül hagyunk, azt most szükségesnek látszik nekem, hogy megvizsgáljuk. Már micsodát? kérdezte ő. Azt, mondom én, hogy **E**gy önmagán uralkodó férfiú, a kit az a sors ért, hogy elvesztette vagy a fiát, vagy más egyebét, a mi neki a legdrágábbja, ezt már akkor is⁶ említettük, a legkönnyebben viseli el ezt a többiek közül. Mindenesetre. Most pedig len vizsgáljuk meg, vajjon nem érez-e semmiféle fájdalmat, vagy ez ugyan lehetetlenség, ő mégis mérsékli valamiképpen a fájdalmát. Így áll inkább az igazság, jegyezte meg ő rá. 604 Most pedig ezt mondd meg róla: vajjon akkor küzd-e jobban a fájdalommal és áll neki inkább ellent, azt gondolod, mikor őt a vele egyérzésűek látják, vagy a mikor a magánosságban egyesegyedül önmagára marad? Már bizony az nagy különbség lesz, felelte ő rá, mikor látják. Egyesegyedül bezzeg, úgy gondolom, egész bátran sok mindent összekiabál, a miket szégyellene, ha meghallaná valaki tőle, és sok mindent tesz össze-vissza, a miket aligha engedne meg magának, ha valaki látná, mikor cselekszi. Úgy van, válaszolta ő erre.

VI. És így, a mi ellenállásra ösztönöz, az nem a józan ész és a törvény-e, a mi pedig bánatba húz, nem maga a **B** szenvedély-e? Igaz. Ha ellentétes húzás támad tehát az emberben ugyanarra az egy dologra nézve, akkor ő benne, azt mondjuk, szükségképpen kettő is van egyszerre. Már hogyné? S nem kész-e az egyik engedelmeskedni a törvény-

Πῶς; Λέγει που ὁ νόμος, ὅτι κάλλιστον ὃ τι μάλιστα ἡσυχίαν
 ἄγειν ἐν ταῖς ξυμφοραῖς καὶ μὴ ἀγανακτεῖν, ὥς οὔτε δήλου
 ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ τῶν τοιούτων, οὔτε εἰς τὸ πρό-
 C σθεν οὐδὲν προβαῖνον τῷ χαλεπῶς φέροντι, οὔτε τι τῶν ἀνθρω-
 πίνων ἄξιον ὃν μεγάλης σπουδῆς, ὃ τε δεῖ ἐν αὐτοῖς ὃ τι τά-
 χιστα παραγίγνεσθαι ἡμῖν, τούτῳ ἐμποδὼν γιγνόμενον τὸ λυπεῖ-
 σθαι. Τίνι, ἧ δ' ὅς, λέγεις; Τῷ βουλευέσθαι, ἧν δ' ἐγώ, περὶ
 τὸ γεγονὸς καὶ ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων πρὸς τὰ πεπτωκότα
 τίθεσθαι τὰ αὐτοῦ πράγματα, ὅπῃ ὁ λόγος αἰρεῖ βέλτιστ' ἂν
 ἔχειν, ἀλλὰ μὴ προσπιαίσαντας καθάπερ παιῶδας ἐχομένους τοῦ
 πληγέντος ἐν τῷ βοᾷ διατρίβειν, ἀλλ' αἰεὶ ἐθίζειν τὴν ψυχὴν
 D ὃ τι τάχιστα γίγνεσθαι πρὸς τὸ ἰᾶσθαι τε καὶ ἐπανορθοῦν τὸ
 πεσόν τε καὶ νοσήσαν, ἱατρικῇ θρηνηδίᾳ ἀφανίζοντα. Ὅρθό-
 τατα γοῦν ἂν τις, ἔφη, πρὸς τὰς τύχας οὕτω προσφέροιτο.
 Οὐκοῦν, φάμεν, τὸ μὲν βέλτιστον τούτῳ τῷ λογισμῷ ἐθέλει
 ἔπεσθαι. Δῆλον δῆ. Τὸ δὲ πρὸς τὰς ἀναμνήσεις τε τοῦ πά-
 θους καὶ πρὸς τοὺς ὀδυρμούς ἄγον καὶ ἀπλήστως ἔχον αὐτῶν
 ἄρ' οὐκ ἀλόγιστόν τε φήσομεν εἶναι καὶ ἀργὸν καὶ δειλίας
 φίλον; Φήσομεν μὲν οὖν. Οὐκοῦν τὸ μὲν πολλὴν μίμησιν καὶ
 E ποικίλῃν ἔχει, τὸ ἀγανακτητικόν· τὸ δὲ φρόνιμόν τε καὶ ἡσύχιον
 ἦθος, παραπλήσιον ὃν αἰεὶ αὐτὸ αὐτῷ, οὔτε ῥάδιον μιμήσασθαι
 οὔτε μιμούμενον εὐπετές καταμαθεῖν, ἄλλως τε καὶ πανηγύρει
 καὶ παντοδαποῖς ἀνθρώποις εἰς θεάτρα ξυλληγομένοις. ἄλλο-
 τρίου γάρ που πάθους ἢ μίμησις αὐτοῖς γίγνεται. Παντάπασι

nek, a mint ezt a törvény parancsolja? Hogy-hogy? Mert hát a törvény azt mondja, hogy a legszebb dolog a szerencsétlenségben a lehető legnyugodtabban maradni és nem szenvedélyeskedni, mert az efféléknek se a jó, se a rossz oldalát át nem látja előre az ember, úgyszintén annak se származik belőle a jövőre nézve semmi haszna, a ki nehezen viseli, de meg aztán az emberi dolgok közül se érdemes egyik sem ily nagy becsülésre és a minek a leghamarabb kell beállania bennünk, annak meg épp csak akadályja lesz a bánat. Minek gondolod? kérdezte ő. A tanácsadásnak a megtörtént dologra nézve, feleltem én neki, és hogy mint a kockavetésnél a dobásnak megfelelően úgy rendezzük el a cselekedeteinket, a hogy ezt a józan ész a legjobbnak találja, de ne tegyünk úgy, ha szerencsétlenségbe jutottunk, mint a gyerekek, a kik csak a szenvedő testrészükön csüggenek s örökös jajveszékeléssel töltik az időt, hanem szüntelen csak arra szoktassuk a lelkünket, hogy a lehető leghamarabb a gyógyítására és talpraállítására siessen az elesett és beteg résznek s a panaszos jajveszékelést a gyógyítás mesterségével hallgatásra bírja. Már legalább így száll a leghelyesebben szembe az ember a szerencsétlenséggel, adta ő rá megjegyzésül. A legjobb rész tehát, azt mondjuk, ezt a józan meggondolást akarja követni. Világos. A mi pedig a fájdalomra való visszaemlékezésekhez és a kesergésekhez vezet és ezekben telhetetlen, vajjon nem mondjuk-e azt esztelennek, míveletlennek s a gyávaság dédelgetőjének? De bizony mondjuk. Így tehát a szenvedélyeskedésre hajló rész sok és gazdag anyagot nyújt az utánzásra; ellenben a fontolgató és nyugodt jellem, mivel mindég hasonló önnönmagához, se egykönnyen nem utánozható, se utánzat útján egyhamar meg nem érthető, különösen nagy népgyülekezet és mindenféle emberek számára, a milyenek a színházakba sereglenek össze. Mert hiszen ez rájuk nézve idegenszerű

605 μὲν οὖν. Ὁ δὲ μιμητικὸς ποιητὴς δῆλον ὅτι οὐ πρὸς τὸ τοιοῦτον τῆς ψυχῆς πέφυκέ γε καὶ ἡ σοφία αὐτοῦ τούτῳ ἀρέσκειν πέπηγεν, εἰ μέλλει εὐδοκιμήσειν ἐν τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀγανακτητικόν τε καὶ ποικίλον ἦθος διὰ τὸ εὐμήμητον εἶναι. Δῆλον. Οὐκοῦν δικαίως ἂν αὐτοῦ ἤδη ἐπιλαμβανοίμεθα, καὶ τιθεῖμεν ἀντίστροφον αὐτὸν τῷ ζωγράφῳ; καὶ γὰρ τῷ φαῦλα ποιεῖν πρὸς ἀλήθειαν ἔοικεν αὐτῷ, καὶ τῷ πρὸς ἕτερον **B** τοιοῦτον ὁμιλεῖν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ βέλτιστον, καὶ ταύτῃ ὁμοίωται· καὶ οὕτως ἤδη ἂν ἐν δίκῃ οὐ παραθεχοίμεθα εἰς μέλλουσαν εὐνομεῖσθαι πόλιν, ὅτι τοῦτο ἐγείρει τῆς ψυχῆς καὶ τρέφει καὶ ἰσχυρὸν ποιῶν ἀπόλλυσι τὸ λογιστικόν, ὥσπερ ἐν πόλει ὅταν τις μοχθηροὺς ἐγκρατεῖς ποιῶν παραδιδῷ τὴν πόλιν, τοὺς δὲ χαριεστέρους φθείρῃ, ταῦτόν τε καὶ τὸν μιμητικὸν ποιητὴν φήσομεν κακὴν πολιτείαν ἰδίᾳ ἐκάστου τῇ ψυχῇ ἐμ- **C** ποιεῖν, τῷ ἀνοήτῳ αὐτῆς χαριζόμενον καὶ οὔτε τὰ μείζω οὔτε τὰ ἐλάττω διαγιγνώσκοντι, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ τοτὲ μὲν μεγάλα ἡγουμένῳ, τοτὲ δὲ σμικρά, εἰδῶλα εἰδωλοποιούντα, τοῦ δὲ ἀληθοῦς πόρρω πάνυ ἀφεστῶτα, Πάνυ μὲν οὖν.

VII. Οὐ μέντοι πῶ τό γε μέγιστον κατηγορήκαμεν αὐτῆς. τὸ γὰρ καὶ τοὺς ἐπιεικεῖς ἱκανὴν εἶναι ^{ἀρετήν} λωβάσθαι, ἐκτὸς πάντων ὀλίγων, πάδεινόν που. Τί δ' οὐ μέλλει, εἴπερ γε δρᾷ αὐτό; Ἀκούων ἀκόπει. νοί πάρ που βέλτιστοι ἡμῶν ἀχρωόμενοι **D** Ὀμήρου ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τραγῳδιοποιῶν μιμουμένου τινὰ τῶν ἡρώων ἐν πένθει ὄντα καὶ μακρὰν ῥῆσιν ἀποτείνοντα ἐν τοῖς ὀδυρμοῖς, ἢ καὶ ἄδοντάς τε καὶ κοπτομένους, οἷσθ' ὅτι χαίρο-

állapotnak az utánzása. Mindenesetre. Világos tehát, hogy 605 az utánzásban ügyes költő a léleknek nem erre az állapotára született s az ő bölcsesége nem arra irányul, hogy ennek tessenek, ha dicséretet a tömeg előtt akar aratni, hanem a szenvedélyeskedő és sokszínű jellemre, mivel ezt nagyon jól lehet utánozni. Világos. Így tehát már joggal támadhatjuk meg őt s a festő ellen-párjának vehetjük; mert abban, hogy hitványat alkot a valósággal szemben, szakasztott a mása neki, meg abban is, hogy a léleknek egy más, B éppen ilyen, de nem a legjobb részével társalog, tökéletesen rá ütött. És így már jogosan nem is fogadhatjuk be oly államba, a mely jó alkotmányra tart igényt, mert épp ezt a részét ébreszti fel és táplálja a léleknek s erőt öntvén beléje tönkre teszi a megfontolót, éppen úgy, mint mikor a gonoszokat teszi az államban hatalmasakká valaki s kezökre játssza az államot, a nemesebbeket pedig tönkre juttatja. Szakasztott ezt mondjuk hát az utánzó költőről is, hogy külön-külön minden egyesnek rossz alkotmányt plántál bele a lelkébe, a mennyiben kedvében jár az ő esztelen részének, C a mely se a nagyobbat, se a kisebbet meg nem különbözteti, hanem ugyanazokat a dolgokat hol nagyoknak, hol kicsinyeknek gondolja s a mennyiben árnyképeket árnyképez s a valóságtól nagyon is messze tévedt. Mindenesetre.

VII. Ámde a legnagyobb vádat ellene még idáig nem is említettük. Mert, hogy alig egy pár embernek a kivételével még a derék embereket is el bírja rontani; ez is csak eléggé súlyos bizonyíték. Már hogyne rontaná, ha valóban ezt cselekszi? De halld csak és fontold meg ezt. Ha ugyanis a legjobbak közülünk hallják, mikor Homeros, vagy más valamelyik tragédia-költő egy olyan hőst utánoz, a ki gyá- D szában megereszt nagy siránkozva egy hosszú beszédet, vagy olyanokat, a kik énekelnek s verdesik a mellöket, akkor tudod, hogy mennyire jól esik ez nekünk, teljesen

μέν τε καὶ ἐνδόντες ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπόμεθα ξυμπάσχοντες, καὶ
 σπουδάζοντες ἐπαινοῦμεν ὡς ἀγαθὸν ποιητὴν, ὅς ἂν ἡμᾶς ὁ τι
 μάλιστα οὕτω διαθῇ. Οἶδα· πῶς δ' οὐ; Ὅταν δὲ οἰκείον τι
 ἡμῶν κηδὸς γένηται, ἐννοεῖς αὐτὸ ὅτι ἐπὶ τῷ ἐναντίῳ καλλωπιζό-
 Εμεθα, ἂν δυνώμεθα ἡσυχίαν ἄγειν καὶ καρτερεῖν, ὡς τοῦτο μὲν
 ἀνδρὸς ὄν, ἐκεῖνο δὲ γυναικὸς, ὃ τότε ἐπηνοῦμεν. Ἐννοῶ, ἔφη.
 Ἡ καλῶς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, οὗτος ὁ ἔπαινος ἔχει, τὸ ὀρῶντα
 τοιοῦτον ἄνδρα, οἷον ἑαυτὸν τις μὴ ἀξιοῖ εἶναι ἀλλ' αἰσχύνοιτο
 ἂν, μὴ βδελύττεσθαι ἀλλὰ χαίρειν τε καὶ ἐπαινεῖν; Οὐ μὰ τὸν
 606 Δί', ἔφη, οὐκ εὐλόγῳ ἔοικεν. Ναί, ἦν δ' ἐγώ, εἰ ἐκείνη γ'
 αὐτὸ σκοποῖης. Πῇ; Εἰ ἐνθυμοῖτο, ὅτι τὸ βίᾳ κατεχόμενον
 τότε ἐν ταῖς οἰκείαις ξυμφοραῖς καὶ πεπεινηκὸς τοῦ θακρῦσαι
 τε καὶ ἀποδύρασθαι ἱκανῶς καὶ ἀποπλησθῆναι, φύσει ὃν τοιοῦ-
 τον οἷον τούτων ἐπιθυμεῖν, τότε ἔστι τοῦτο τὸ ὑπὸ τῶν ποιητῶν
 πιμπλάμενον καὶ χαῖρον· τὸ δὲ φύσει βέλτιστον ἡμῶν, ἅτε οὐχ
 ἱκανῶς πεπαιδευμένον λόγῳ οὐδὲ ἔθει, ἀνίστησι τὴν φυλακὴν τοῦ
 Β θρηγνῶδους τούτου, ἅτε ἀλλότρια πάθη θεωροῦν καὶ ἑαυτῷ οὐδὲν
 αἰσχρὸν ὄν, εἰ ἄλλος ἀνὴρ ἀγαθὸς φάσκων εἶναι ἀκαίρως
 πενθεῖ, τοῦτον ἐπαινεῖν καὶ ἐλεεῖν· ἀλλ' ἐκεῖνο κερδαίνειν ἡγείται,
 τὴν ἡδονήν, καὶ οὐκ ἂν δέξαιτο αὐτῆς στερηθῆναι καταφρονή-
 σας ὅλου τοῦ ποιήματος. λογίζεσθαι γάρ, οἶμαι, ὀλίγοις τισὶ
 μέτεσιν, ὅτι ἀπολαύειν ἀνάγκη ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων εἰς τὰ οἰκεία·
 θρέψαντα γὰρ ἐν ἐκείνοις ἰσχυρὸν τὸ ἐλεεινὸν οὐ ῥάδιον ἐν τοῖς

átadva magunkat rokonszenvvvel kísérjük s nagy komolysággal dicsérjük őt, hogy mennyire jó költő, hogy bennünket a legjobban így tudott hangolni. Tudom; s már hogyne dicsérnök? Mikor azonban valamelyikünket a saját maga búbánata bántja, akkor meg tudod, hogy épp az ellenkezővel kérkedünk, ha csak nyugodtan viselkedhetnénk s erős lélekkel kitarthatnánk, mert ez a férfiúhoz illő, amaz pedig, **E** a mit akkor dicsértünk, asszonyok tulajdonsága. Ezt is tudom, mondotta ő rá. Vajjon rendjén van-e hát, kérdeztem, ez a dicséret, hogy mikor egy oly férfiút látunk, a milyen bizony nem szíves-örömet, sőt szégyenkezve lenne az ember, akkor nem hogy elundorodnánk, hanem még jól érezzük magunkat és dicsérgetjük őt? Zeus uccse, mondotta ő 606 erre, ez nem látszik észszerű dolognak. Bizony hogy nem, szóltam én rá, ha ekképpen vizsgálnád meg. Hogyan? Ha meggondolnád, hogy az a saját szerencsétlenségeinkben akkor csak erőszakkal visszatartatott s arra, hogy magát a teljes jóllakással kisírhassa és kijajveszékelhesse, mivel természeténél fogva olyan, hogy ilyesvalamit óhajtson, — mondom, — erre ráéhezett rész éppen az a költők által jóllaktatott és élvező rész. Az a természeténél fogva legjobb pedig bennünk, a mennyiben őt még sem a józan ész, sem a szoktatás kellően ki nem nevelte, alább hagy a siránkozó feletti felügyelettel, mivel idegen fájdalmakat szemlél s ön- **B** magára nézve nem tartja szégyennek, hogy, ha egy más emberfia, a ki derék embernek adja ki magát, önmagához nem illően gyászol, őt dicséri és sajnálja, hanem azt, már mint az élvezetet, nyereségnek gondolja s nem szívesen venné, ha megfosztanák őt tőle, hogy az egész költeményt legyalázza. Mert csak kevés emberben van az meg, gondolom, hogy megfontolja, hogy az idegen érzelmek szükségképpen befolyással vannak a saját érzéseinkre; s ha valaki azokban a szánakozó érzést növelte erőssé, akkor nem egy-

Καὐτοῦ πάθει κατέχειν. Ἀληθέστατα, ἔφη. Ἄρ' οὐχ ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τοῦ γελοίου, ὅτι, ἂν αὐτὸς αἰσχύνοιο γελωτοποιῶν, ἐν μιμῆσει δὴ κωμωδικῇ ἢ καὶ ἰδίᾳ ἀκούων *ἐὰν* σφόδρα χαρῆς καὶ μὴ μισῆς ὡς πονηρά, ταῦτόν ποιεῖς ὅπερ ἐν τοῖς ἐλέοις; ὁ γὰρ τῷ λόγῳ αὐτὸ κατεῖχες ἐν σαυτῷ βουλόμενον γελωτοποιεῖν, φοβούμενος δόξαν βωμολοχίας, τότε αὐτὸς ἀνίης καὶ ἐκεῖ νεανικὸν ποιήσας ἔλαθες πολλάκις ἐν τοῖς οἰκείοις

Δέξενεχθεῖς ὥστε κωμωδιοποιὸς γενέσθαι. Καὶ μάλα, ἔφη. Καὶ περὶ ἀφροδισίων δὴ καὶ θυμοῦ καὶ περὶ πάντων τῶν ἐπιθυμητικῶν τε καὶ λυπηρῶν καὶ ἡδέων ἐν τῇ ψυχῇ, ἃ δὴ φάμεν πάσῃ πράξει ἡμῖν ἔπεσθαι, ὅτι τοιαῦτα ἡμᾶς ἡ ποιητικὴ μίμησις ἐργάζεται; τρέφει γὰρ ταῦτα ἄρδουσα, δέον αὐχμεῖν, καὶ ἄρχοντα ἡμῖν καθίστησι, δέον ἄρχεσθαι αὐτά, ἵνα βελτίους τε καὶ εὐδαιμονέστεροι ἀντὶ χειρόνων καὶ ἀθλιωτέρων γινώμεθα.

Οὐκ ἔχω ἄλλως φάναι, ἢ δ' ὅς. Οὐκοῦν, εἶπον, ὦ Γλαῦκων,

Εἴταν Ὅμηρου ἐπαινέταις ἐντύχῃς λέγουσιν, ὡς τὴν Ἑλλάδα πεπαίδευκεν οὗτος ὁ ποιητής, καὶ πρὸς διοίκησίν τε καὶ παιδείαν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἄξιον ἀναλαβόντι μανθάνειν τε καὶ κατὰ τοῦτον τὸν ποιητὴν πάντα τὸν αὐτοῦ βίον κατασκευασά-
 607 μενον ζῆν, φιλεῖν μὲν χρὴ καὶ ἀσπάζεσθαι ὡς ὄντας βελτίστους εἰς ὅσον δύνανται, καὶ συγχωρεῖν Ὅμηρον ποιητικώτατον εἶναι καὶ πρῶτον τῶν τραγωδιοποιῶν, εἰδέναι δέ, ὅτι ὅσον μόνον ὕμνους θεοῖς καὶ ἐγκώμια τοῖς ἀγαθοῖς ποιήσεως παραδεκτέον εἰς πόλιν· εἰ δὲ τὴν ἡδυσμένην Μοῦσαν παραδέξει ἐν μέλεσιν

könnyen tarthatja ezt a saját érzései között is vissza. Szent C igaz, jegyezte meg ő rá. S vajjon nem áll-e ez az okoskodás a nevetségesről is, hogy t. i. ha azt, a mivel mást megnevetetni tenmagad szégyellenél, a vígjátékirók utánzásában, vagy magán körben hallanád s jót nevetnél rajta s nem vetnéd meg, mint gonosz dolgot, akkor ugyanazt cselekszed, a mit a szájalmat keltő érzéseknél? Mert a mit belátásoddal, mikor éppen közderültséget akart kelteni, tenmagadban visszatartottál, mivel féltél a bohócos magaviselet hírétől, akkor ismét szabadon eresztenéd s ha őt ott fiatalos erőre segítetted, akkor észrevétlenül nem egyszer úgy elragadtatnád magadat, hogy valóságos komédia-költővé lennél. Biz' igen, válaszolta ő rá. S éppen így a szerelmi élvezetekről, D a haragról s a lélekben levő összes vágyó, fájdalmas és kellemes érzésekről is, a melyek, azt mondjuk, minden cselekedetünket kísérik, szintén áll az, hogy ugyanazt a hatást teszi reánk az utánzó művészet? Eteti és itatja ugyanis őket, mikor agyon kellene őket szomjajztatnia, uralmat ad nekik felettünk, mikor ő felettök kellene uralkodnunk, hogy jobbak és holdogabbak lehessünk, a helyett hogy rosszabbak és nyomorúságosabbak. Semmit se hozhatok fel ellene, mondotta ő rá. Ha tehát, mondtam, dicsőítőire találsz Homerosnak, édes Glaukon, olyanokra, E a kik azt mondják, hogy ez a költő nevelte Hellast s az emberi dolgok elrendezésére és nemesbitésére érdemes őt elővenni és tanulni tőle és e költő szerint rendezvén be életünket élni, akkor ugyan barátságos szeretettel kell irán- 607 tuk lenned, mint tőlük telhetőleg legjobb emberek iránt s megadnod nekik, hogy Homeros a legigazibb költő s a legelső tragédia-alkotó, de egyúttal tudnod kell azt is, hogy a költészetből az államba csakis az isteneknek szóló himnuszokat és a jókra alkotott dicsőítő énekeket szabad felvenned. Mert ha a gyönyörködtető műzsát is befogadod a lyrikus

ἢ ἔπαινον, ἡδονή σοι καὶ λύπη ἐν τῇ πόλει βασιλεύσεται ἀντὶ νόμου τε καὶ τοῦ κοινῆ ἀεὶ δόξαντος εἶναι βελτίστου λόγου.
Ἀληθέστατα, ἔφη.

B VIII. Ταῦτα δὲ, ἔφην, ἀπολελογίσθω ἡμῖν ἀναμνησθεῖσι περὶ ποιήσεως, ὅτι εἰκότως ἄρα τότε αὐτὴν ἐκ τῆς πόλεως ἀπεστέλλομεν τοιαύτην οὖσαν· ὁ γὰρ λόγος ἡμᾶς ἤρει. προσείπωμεν δὲ αὐτῇ, μὴ καὶ ^{διυνασθῆναι} τινα σκληρότητα ἡμῶν καὶ ἀγροικίαν καταγνῶ, ὅτι παλαιὰ μὲν τις διαφορὰ φιλοσοφία τε καὶ ποιητικῇ· καὶ γὰρ ἡ λακέρυζα πρὸς δεσπόταν κύων ἐκείνη κραυγά-

C ζουσα, καὶ μέγας ἐν ἀφρόνων κενεαγορίαισι, καὶ ὁ τῶν διασόφων ὄχλος κρατῶν, καὶ οἱ λεπτῶς μεριμνῶντες ὅτι ἄρα πένονται, καὶ ἄλλα μυρία σημεῖα παλαιᾶς ἐναντιώσεως τούτων. ὅμως δὲ εἰρήσθω, ὅτι ἡμεῖς γε· εἴ τινα ἔχοι λόγον εἰπεῖν ἢ πρὸς ἡδονὴν ποιητικὴ καὶ ἡ μίμησις. ὥς χρή αὐτὴν εἶναι ἐν πόλει εὐνομουμένῃ, ἄσμενοι ἂν καταδεχοίμεθα· ὥς ξύνισμέν γε ἡμῖν αὐτοῖς κηλουμένοις ὑπ' αὐτῆς· ἀλλὰ γὰρ τὸ δοκοῦν ἀληθές οὐχ ὅσιον προδιδόναι. ἡ γάρ, ὦ φίλε, οὐ κηλεῖ ὑπ' αὐτῆς καὶ

D σό, καὶ μάλιστα ὅταν δι' Ὀμήρου θεωρῆς αὐτήν; Πολύ γε. Οὐκοῦν δικαία ἐστὶν οὕτω κατιέναι, ἀπολογησομένη ἐν μέλει ἢ τινι ἄλλῳ μέτρῳ; Πάνυ μὲν οὖν. Δοῖμεν δέ γε πού ἂν καὶ τοῖς προστάταις αὐτῆς, ὅσοι μὴ ποιητικοί, φιλοποιηταὶ δέ, ἄνευ μέτρου λόγον ὑπὲρ αὐτῆς εἰπεῖν, ὥς οὐ μόνον ἡδεῖα ἀλλὰ καὶ ὠφελίμη πρὸς τὰς πολιτείας καὶ τὸν βίον τὸν ἀνθρώπινόν ἐστι·

és epikus költeményekbe, akkor majd a gyönyörélvezet és a fájdalom uralkodik az államodban a törvény és az általában mindég legjobbnak látszó belátás helyett. Való igaz, mondotta ő erre.

VIII. Ez legyen tehát az, mondtam én neki, a mit a **B** költészetről, ha már újra megemlékeztünk róla, elmondtunk, hogy hát teljes joggal küszöböltük ki, mint olyant, akkoriban az államunkból. A józan belátás vitt ugyanis rá bennünket. De tegyük még hozzá neki, hogy holmi parasztos durvasággal ne vádoljon azután bennünket, hogy a filozófia és a költészet közt valamilyen régi viszálykodás áll fenn. Mert «az a gazdájára csaholható, ugató kutya» ⁷ és «nagy a bolondok össze-vissza való üres fecsegéseiben» s «a Zeus-bölcséknek uralkodó népsége» s «azok a mély ér- **C** zéssel gondolkodók, mivel éppen éhenkórászok» s ezer meg ezer más efféle mind jele az ő régi ellenségeskedésöknek. Annyit azonban mégis mondjunk meg neki, hogy, ha a gyönyörélvezetre vonatkozó költészet és utáncat fel tudna valami alapos okot hozni arra, hogy egy jól berendezett államban ő-neki is szerepelnie kell, mi a magunk részéről szíves-örömet befogadnók; mert hát bizony mi is tisztában vagyunk azzal, hogy minket is el-elbájol. De hát mégis csak szentségtelenség, a mi igaznak látszik, azt feláldoznunk. Mert nemde, kedves barátom, még téged is el-elbájol, kiváltképpen ha Homeroson keresztül nézed? De még nagyon is. **D** Nem méltányos dolog-e így hát, hogy visszajöjjön, ha magát a dalformában, vagy más egyéb versmértékben védelmezni akarja? Mindenesetre. Sőt megadnók bizony még a védőinek is, már a mennyiben nem költők, hanem csak költőbarátok, az engedélyt rá, hogy kötetlen beszédben mondják el fölötte a védelmüket, hogy ő nem csak gyönyörködtető, hanem még hasznos is az államalkotmányra és az emberi életre; s élvezettel hallgathatjuk meg. Hiszen csakis nye-

καὶ εὐμενῶς ἀκουσόμεθα. κερδανούμεν γάρ που, ἐὰν μὴ μόνον
Ε ἡδεῖα φανῇ ἀλλὰ καὶ ὠφελίμη. Πῶς δ' οὐ μέλλομεν, ἔφη,
 κερδαίνειν; Εἰ δέ γε μή, ὦ φίλε ἐταῖρε, ὥσπερ οἱ ποτέ του
 ἔρασθέντες, ἐὰν ἡγήσωνται μὴ ὠφέλιμον εἶναι τὸν ἔρωτα, βία
 μὲν, ὅμως δὲ ἀπέχονται, καὶ ἡμεῖς οὕτως, διὰ τὸν ἐγγεγονότα
 608 μὲν ἔρωτα τῆς τοιαύτης ποιήσεως ὑπὸ τῆς τῶν καλῶν πολιτειῶν
 τροφῆς, εὖνοι μὲν ἐσόμεθα φανῆναι αὐτὴν ὡς βελτίστην καὶ
 ἀληθεστάτην, ἔως δ' ἂν μὴ οἷα τ' ἦ ἀπολογήσασθαι, ἀκροα-
 σόμεθ' αὐτῆς ἐπάδοντες ἡμῖν αὐτοῖς τοῦτον τὸν λόγον, ὃν λέγο-
 μεν, καὶ ταύτην τὴν ἐπιδόην, εὐλαβούμενοι πάλιν ἐμπεσεῖν εἰς
 τὸν παιδικόν τε καὶ τὸν τῶν πολλῶν ἔρωτα. αἰσθόμεθα δ' οὖν,
 ὡς οὐ σπουδαστέον ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ποιήσει ὡς ἀληθείας τε
 ἀπτομένη καὶ σπουδαία, ἀλλ' εὐλαβητέον αὐτὴν ὃν τῷ ἀκρω-
Β μένφ, περὶ τῆς ἐν αὐτῷ πολιτείας δεδιότι, καὶ νομιστέα ἅπερ
 εἰρήκαμεν περὶ ποιήσεως. Παντάπασιν, ἦ δ' ὅς, εὐμφημι.
 Μέγας γάρ, ἔφην, ὁ ἀγών, ὦ φίλε Γλαύκων, μέγας, οὐχ ὅσος
 δοκεῖ, τὸ χρηστὸν ἢ κακὸν γενέσθαι, ὥστε οὔτε τιμῇ ἐπαρθέντα
 οὔτε χρήμασιν οὔτε ἀρχῇ οὐδεμιᾷ οὐδέ γε ποιητικῇ ἄξιον ἀμε-
 λῆσαι δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς. Εὐμφημί σοι,
 ἔφη, ἐξ ὧν διεληλύθαμεν· οἶμαι δὲ καὶ ἄλλον ὄντινον.
С IX. Καὶ μὴν, ἦν δ' ἐγώ, τά γε μέγιστα ἐπίχειρα ἀρετῆς
 καὶ προκείμενα ἅθλα οὐ διεληλύθαμεν. Ἀμήχανόν τι, ἔφη,
 λέγεις μέγεθος, εἰ τῶν εἰρημένων μεῖζω ἐστὶν ἄλλα. Τί δ' ἂν,

rünk vele, ha kisé, hogy nem csak gyönyörködtető, hanem még hasznos is. Már hogy is ne nyernénk? mondotta ő erre. E De ha mégis nem így volna, drága barátom, akkor, mint a kik egyszer valakibe beleszerettek, ha azt gondolják, hogy a szerelmök nem igen jár valami haszonnal, küzdelemmel ugyan, de mégis csak szakítanak vele, így majd mi is a mi pompás államszervezetünk nevelésével belénk oltott szere- 608 tetünknel fogva az ilyféle költészet iránt teljes jóakarattal valljuk ugyan meg, hogy ő a legjobbnak és a legigazabbnak látszik, de, míg meg nem bírja önmagát védelmezni, addig csakis ezt a most elmondottuk mondókánkat s ezt a varázsenekünket énekelgetve magunknak hallgatjuk meg őt s óvakodunk attól, hogy abba a gyerekes és csak a nagy tömegnél szokásos szerelembe még egyszer visszaessünk. Azt pedig jól megjegyezzük, hogy az efféle költészet után, mintha csak az igazsággal foglalkozó és komoly valami volna, nem igen kell ám magunkat törnünk, sőt hogy annak a hallgatónak, a ki félti a saját bensejében levő államalkot-B mányt, óvakodnia kell tőle s azt fogadnia el elvül, a mit mi mondtunk a költészetről. Kétségkívül egy nézetten vagyok veled, volt az ő válasza erre. Mert nagy ám ez a küzdelem, Glaukon barátom, mondtam én tovább, nagyobb, mint a minőnek látszik. Az a kérdés, hogy derék emberre, vagy gonoszszá legyen-e az ember, úgyannyira, hogy se a köztisztelettől, se a kincsektől, se valamilyen tisztségtől, se a költészettől ösztönöztetve nem érdemes az igazságosságot és a többi erényt elhanyagolnunk. Egyetérték veled, szőlt ő ekkor, a megbeszéltek dolgoknál fogva; s hiszem, hogy más akárfia is.

IX. És az erénynek legnagyobb díjait és készen álló C jutalmait, folytattam, még se fejtegettük. Valami elérhetetlen nagyságot mondasz most, felelte ő rá, ha még nagyobbak is vannak az említetteknel. De ugyan mi lehetne, mon-

ἦν δ' ἐγώ, ἔν γε ὀλίγῳ χρόνῳ μέγα γένοιτο; πᾶς γὰρ οὗτός
 γε ὁ ἐκ παιδὸς μέχρι πρεσβύτου χρόνος πρὸς πάντα ὀλίγος ποῦ
 τις ἂν εἴη. Οὐδὲν μὲν οὖν, ἔφη. Τί οὖν; οἷε ἀθανάτῳ πράγ-
 D ματι ὑπὲρ τοσούτου δεῖν χρόνου ἐσπουδακέναι, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ
 τοῦ παντός; Οἶμαι ἔγωγ', ἔφη· ἀλλὰ τί τοῦτο λέγεις; Οὐκ
 ἤσθησαι, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἀθάνατος ἡμῶν ἡ ψυχὴ καὶ οὐδέποτε
 ἀπόλλυται; καὶ ὅς ἐμβλέψας μοι καὶ θαυμάσας εἶπε Μὰ Δί',
 οὐκ ἔγωγε· σὺ δὲ τοῦτ' ἔχεις λέγειν; Εἰ μὴ ἀδικῶ γ', ἔφην·
 οἶμαι δὲ καὶ σὺ οὐδὲν γὰρ χαλεπόν. Ἔμοιγ', ἔφη· σοῦ δ'
 ἂν ἡδέως ἀκούσαιμι τὸ σὺ χαλεπόν τοῦτο. Ἀκούοις ἂν, ἦν
 δ' ἐγώ. Λέγε μόνον, ἔφη. Ἀγαθόν τι, εἶπον, καὶ κακὸν κα-
 E λείς; Ἔγωγε. Ἄρ' οὖν ὥσπερ ἐγὼ περὶ αὐτῶν διανοεῖ; Τὸ
 ποῖον; Τὸ μὲν ἀπολλύον καὶ διαφθεῖρον πᾶν τὸ κακὸν εἶναι,
 τὸ δὲ σῶζον καὶ ὠφελοῦν τὸ ἀγαθόν. Ἔγωγ', ἔφη. Τί δὲ;
 κακὸν ἐκάστῳ τι καὶ ἀγαθὸν λέγεις; οἷον ὀφθαλμοῖς ὀφθαλ-
 609 μίαν καὶ ξύμπαντι τῷ σώματι νόσον, σίτῳ τε ἐρυσίβην, σηπε-
 δόνα τε ξύλοις, χαλκῷ δὲ καὶ σιδήρῳ ἰόν, καί, ὅπερ λέγω,
 σχεδὸν πᾶσι ξύμφυτον ἐκάστῳ κακὸν τε καὶ νόσημα; Ἔγωγ',
 ἔφη. Οὐκοῦν ὅταν τῷ τι τούτων προσγένηται, πονηρὸν τε ποιεῖ
 ᾧ προσεγένετο, καὶ τελευτῶν ὅλον διέλυσε καὶ ἀπώλεσεν; Πῶς
 γὰρ οὔ; Τὸ ξύμφυτον ἄρα κακὸν ἐκάστου καὶ ἡ πονηρία ἔκα-
 B στον ἀπόλλυσιν, ἢ εἰ μὴ τοῦτο ἀπολεῖ, οὐκ ἂν ἄλλο γε αὐτὸ
 ἔτι διαφθεῖρειεν. σὺ γὰρ τό γε ἀγαθὸν μὴ ποτέ τι ἀπολέσῃ,

dom én, oly rövid idő alatt valami nagy? Mert hiszen ez az egész élet a gyermekségtől a késő vénségig ugyancsak rövid ám az összessel szemben. Hát bizony semmi, válaszolta ő rá. Micsoda? Hát azt hiszed, hogy egy halhatatlan lény csakis ily rövid időért fáradt és küzdött és nem az **D** összes egészért? Én legalább azt hiszem, felelte ő; de mit akarsz ezzel mondani? Hát nem ébredtél még tudatára, hogy a lelkünk halhatatlan és soha el nem enyészik? Ő meg erre nagy szemeket meresztett rám és elcsudálkozva így szólt: Zeus uccse, biz' én még nem. Ste mered ezt állítani? Merem, ha meg nem sértlek, mondom én; sőt azt hiszem, hogy még te is. Hiszen a dolog nem nehéz. Nekem igen, feleli ő; de azért szíves-örömet hallgatom tőled ezt a nem nehéz dolgot. Hallgathatod, szoltam én neki. Hát csak beszélj, biztatott ő. Jónak és rossznak csak mondasz valamit? kérdeztem ekkor. Már én igen. S vajjon, mint én, úgy **E** gondolkozol-e hát róluk? Már hogyan? Hogy a megsemmisülő és elpusztuló, az mind a rossz, a megmaradó és használó pedig a jó. Én is így, válaszolta ő rá. Hát azután gondolsz-e minden dolog számára valami rosszat és valami jót? Mint pl. a szemünk számára a csepegő-szemüséget, az egész testünk számára a betegséget, a gabonának a ragyát, a fá- 609 nak a korhadást, az ércnek és vasnak a rozsdát és a mint mondom, csaknem minden dolognak a számára a természettől mindegyikőjükkel összekötött bajt és betegséget? Persze, hogy gondolok, felelte ő rá. Így tehát, mikor valamelyikőjükön előáll ilyesvalami, akkor megrontja azt, a min előállt s végtére az egészet felbontja és megsemmisíti? Már hogyne? A természettől valamennyiökkel összekötött baj és a rosszság pusztítja tehát el valamennyiöket, vagy ha ez el nem pusztítja, akkor ugyan más valami azt többé **B** meg nem semmisítheti. Mert a jó bizony soha semmit el nem pusztít, viszont az sem, a mi se nem rossz, se nem jó.

οὐδὲ αὖ τὸ μήτε κακὸν μήτε ἀγαθόν. Πῶς γὰρ ἂν; ἔφη. Ἐὰν ἄρα τι εὐρίσκωμεν τῶν ὄντων, ᾧ ἔστι μὲν κακόν, ὃ ποιεῖ αὐτὸ μοχθηρόν, τοῦτο μέντοι οὐχ οἷόν τε αὐτὸ λύειν ἀπολλύον, οὐκ ἤδη εἰσόμεθα, ὅτι τοῦ πεφυκότος οὕτως ὀλεθρος οὐκ ἦν; Οὕτως, ἔφη, εἰκός. Τί οὖν; ἦν δ' ἐγώ· ψυχῇ ἄρ' οὐκ ἔστιν ὃ ποιεῖ αὐτὴν κακὴν; Καὶ μάλ', ἔφη, ἃ νῦν δὴ διηγμεν πάντα, **C** ἀδικία τε καὶ ἀκολασία καὶ δειλία καὶ ἀμαθία. Ἡ οὖν τι τούτων αὐτὴν διαλύει τε καὶ ἀπόλλυσι; καὶ ἐννόει, μὴ ἐξαπατηθῶμεν οἰηθέντες τὸν ἄδικον ἄνθρωπον καὶ ἀνόητον, ὅταν ληφθῇ ἀδικῶν, τότε ἄπολωλέναι ὑπὸ τῆς ἀδικίας, πονηρίας οὔσης ψυχῆς· ἀλλ' ὥδε ποιεῖ· ὥσπερ σῶμα ἢ σώματος πονηρία νόσος οὔσα τήκει καὶ διόλλυσι καὶ ἄγει εἰς τὸ μηδὲ σῶμα εἶναι, καὶ ἃ νῦν δὴ ἐλέγομεν ἅπαντα ὑπὸ τῆς οἰκείας κακίας, **D** τῷ προσκαθῆσθαι καὶ ἐνεῖναι διαφθειρούσης, εἰς τὸ μὴ εἶναι ἀφικνεῖται — οὐχ οὕτως; Ναί. Ἴθι δὴ, καὶ ψυχὴν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον σκόπει, ἄρα ἐνοῦσα ἐν αὐτῇ ἀδικία καὶ ἡ ἄλλη κακία τῷ ἐνεῖναι καὶ προσκαθῆσθαι φθείρει αὐτὴν καὶ μαραίνει, ἕως ἂν εἰς θάνατον ἀγαθοῦσα τοῦ σώματος χωρίσῃ. Οὐδαμῶς, ἔφη, τοῦτό γε. Ἀλλὰ μέντοι ἐκεῖνό γε ἄλογον, ἦν δ' ἐγώ, τὴν μὲν ἄλλου πονηρίαν ἀπολλύναι τι, τὴν δὲ αὐτοῦ μή. Ἄλογον. **E** Ἐννόει γάρ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαῦκων, ὅτι οὐδ' ὑπὸ τῆς τῶν σιτίων πονηρίας, ἢ ἂν ἡ αὐτῶν ἐκείνων, εἴτε παλαιότης εἴτε σαπρότης εἴτε ἥτισον οὔσα, οὐκ οἴομεθα δεῖν σῶμα ἀπόλλυ-

Már hogy pusztítana? jegyezte meg ő erre. Ha tehát talá-
 lunk valami olyan létezőt, a melynek megvan ugyan a maga
 rossza, a mely őt megrontja, de még sem bírja megsemmisí-
 tően felbontani, nem tudjuk-e már akkor, hogy a természettől
 ilyképp megalkotottnak a számára nem létezik megsemmi-
 sülés? Így természetesen, viszonzá ő. Hát azután? kérdez-
 tem én tovább, vajjon a léleknek nincsen-e meg, a mi őt meg-
 rontja? Sőt nagyon is, felelte ő rá, mindaz, a mit épp most
 tárgyaltunk: az igazságtalanság, féktelenség, gyávaság és C
 tudatlanság. S vajjon tehát felbontja-e és elpusztítja-e őt
 valamelyikőjük? S csak nézd meg, hogy valahogy ne csalód-
 junk, mikor azt hiszszük, hogy az igazságtalan és esztelen
 ember, ha rajta csípi az igazságtalanságon, akkor aztán el
 is pusztul az igazságtalanság miatt, lévén ez a léleknek a
 gonoszsága; hanem így vedd a dolgot: valamint a testet a
 testnek rosszasága, a mely a betegség, elsorvasztja és tönkre
 teszi s oda juttatja, hogy nem is test már többé s valamint
 minden épp most említettük dolog a maga saját rosszasá-
 gától, a mely rajtuk megtapadva és bennük megfészkelődve D
 semmisíti meg őket, a nemlétbe jut — talán nem így? De
 így. Rajta tehát, ugyanezen az úton-módon vizsgálj meg
 most a lelket is, vajjon a benne levő igazságtalanság és a
 többi rosszaság az ő benne való megfészkelődésével és rajta
 való megtapadásával addig rontja és sorvasztja-e őt, a míg
 csak a halálba nem viszi és a testtől el nem szakítja?
 Sehogy se teszi biz' ezt, válaszolta ő erre. De az már csak
 mégis esztelenség, mondtam én, hogy a más rosszasága
 elpusztítson valamit, a saját magáé pedig nem. Esztelenség. E
 Mert nézd csak, édes Glaukon, folytattam én, lám még az
 élelmi szereknek a rosszasága miatt sem gondoljuk ám azt,
 a mely pedig, legyen bár régiség, megpenészesedés, vagy más
 akármicsoda, mégis csak az ő saját tulajdonságuk, hogy a
 testnek el kell pusztulnia, hanem csakis, ha az élelmi sze-

σθαι· ἀλλ' ἐὰν μὲν ἐμποιῇ ἡ αὐτῶν πονηρία τῶν σιτίων τῷ σώματι σώματος μοχθηρίαν, φήσομεν αὐτὸ δι' ἐκεῖνα ὑπὸ τῆς αὐτοῦ κακίας νόσου οὔσης ἀπολωλέναι· ὑπὸ δὲ σιτίων πονηρίας
 610 ἄλλων ὄντων ἄλλο ὃν τὸ σῶμα, ὑπ' ἀλλοτρίου κακοῦ μὴ ἐμποιήσαντος τὸ ἔμφυτον κακόν, οὐδέποτε ἀξιῶμεν διαφθεῖρεσθαι. Ὅρθότατ' ἄν, ἔφη, λέγοις.

X. Κατὰ τὸν αὐτὸν τοίνυν λόγον, ἣν δ' ἐγώ, ἐὰν μὴ σώματος πονηρία ψυχῇ ψυχῆς πονηρίαν ἐμποιῇ, μὴ ποτε ἀξιῶμεν ὑπ' ἀλλοτρίου κακοῦ ἄνευ τῆς ἰδίας πονηρίας ψυχὴν ἀπόλλυσθαι, τῷ ἐτέρου κακῷ ἕτερον. Ἐχει γάρ, ἔφη, λόγον. Ἡ τοίνυν ταῦτα ἐξελέγξωμεν ὅτι οὐ καλῶς λέγομεν, ἢ ἕως ἂν ἡ ἀνέ-
 B λεγῆται, μὴ ποτε φῶμεν ὑπὸ πυρετοῦ μηδ' αὐτὸ ὑπ' ἄλλης νόσου μηδ' αὐτὸ ὑπὸ σφαγῆς, μηδ' εἴ τις ὅ τι σμικρότατα ὅλον τὸ σῶμα κατὰτέμωι, ἕνεκα τούτων μηδὲν μᾶλλον ποτε ψυχὴν ἀπόλλυσθαι, πρὶν ἂν τις ἀποδείξῃ, ὥς διὰ ταῦτα τὰ παθήματα τοῦ σώματος αὐτῇ ἐκείνη ἀδικωτέρα καὶ ἀνοσιωτέρα γίνεται· ἀλλοτρίου δὲ κακοῦ ἐν ἄλλῳ γιγνομένου, τοῦ δὲ ἰδίου ἐκάστῳ μὴ ἐγγιγνομένου,
 C νου, μήτε ψυχὴν μήτε ἄλλο μηδὲν εἶναι φάναι τινὰ ἀπόλλυσθαι. Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη, τοῦτό γε οὐδεὶς ποτε δείξει, ὥς τῶν ἀποθνήσκοντων ἀδικοῦτεραι αἱ ψυχαὶ διὰ τὸν θάνατον γίνονται. Ἐὰν δὲ γέ τις, ἔφη ν' ἐγώ, ὁμόσε τῷ λόγῳ τολμᾷ ἵεναι καὶ λέγειν, ὥς πονηρότερος καὶ ἀδικώτερος γίνεται ὁ ἀποθνήσκων, ἵνα δὴ μὴ ἀναγκάζεται ἀθανάτους τὰς ψυχὰς ὁμολογεῖν, ἀξιῶ-

reknek maguknak a rosszasága a testben a testnek a rosszaságát idézi elő, akkor mondjuk, hogy ő azoknak a révén a saját bajánál fogva, a mely a betegség, megy tönkre; azt azonban, hogy az élelmi szereknek a rosszasága miatt, a 610 melyek mások, a test, a mely szintén más, tehát idegen baj miatt, a mely a természettől vele összekötött bajt benne elő nem idézte, valaha elromolhatna, nem fogjuk állítani. Való igazat beszélsz, adta ő rá feleletül.

X. Ugyanezen okból tehát, folytattam, ha már a testnek a rosszasága nem idézi a lélekben a léleknek a rosszaságát elő, soha se fogjuk azt állítani, hogy idegen baj miatt a saját maga rosszasága nélkül elpusztul a lélek, tehát egy más egy másnak a baja miatt. Mert ennek meg is van az alapja, jegyezte meg ő erre. Vagy azt kell tehát megcáfelnunk most már, hogy ezt nem helyesen mondjuk, vagy a meddig ez még megcáfolatlan, addig soha se állítsuk, hogy B láz, vagy más egyéb betegség miatt, vagy hogy gyilkosság következtében, még ha valaki a legmákszemnyibb darabokra szabdálná is az egész testet, tehát hogy ezeknél fogva valaha hamarabb elpusztul a lélek, a míg csak be nem bizonyította valaki, hogy a testnek emez állapotainál fogva az maga igazságtalanabbá és istentelenebbé nem lesz. Ha azonban idegen baj keletkezik egy más idegenben, de a valamennyiökkel sajátos baj be nem következik, akkor se azt, hogy a lélek, se hogy más valami egyéb is elpusztul, C senkifjának ne engedjük állítani. Már pedig ezt, jegyzi meg ő rá, bizony soha senki sem fogja bebizonyítani, hogy a meghalálóznak a lelke a halál miatt igazságtalanabbá válik. De ha mégis, mondom én, neki merne jönni bizony valaki az okoskodásunknak s azt mondaná, hogy igenis gonoszabbá és igazságtalanabbá lesz a meghaláló, hogy kénytelen ne legyen megengedni azt, hogy a lélek halhatatlan, akkor mi majd azt állítjuk, hogy, ha igaz az, a mit

σομέν που, εἰ ἀληθῆ λέγει ὁ ταῦτα λέγων, τὴν ἀδικίαν εἶναι
 D θανάσιμον τῷ ἔχοντι ὥσπερ νόσον, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τούτου ἀπο-
 κτινύντος τῇ ἑαυτοῦ φύσει ἀποθνήσκειν τοὺς λαμβάνοντας αὐτό,
 τοὺς μὲν μάλιστα θάττον, τοὺς δ' ἥττον σχολαίτερον, ἀλλὰ μὴ
 ὥσπερ νῦν διὰ τοῦτο ὑπ' ἄλλων δίκην ἐπιτιθέντων ἀποθνήσκου-
 σιν οἱ ἄδικοι. Μὰ Δί', ἡ δ' ὅς, οὐκ ἄρα πάνδεινον φανεῖται
 ἡ ἀδικία, εἰ θανάσιμον ἔσται τῷ λαμβάνοντι· ἀπαλλαγὴ γὰρ
 ἂν εἴη κακῶν· ἀλλὰ μᾶλλον οἶμαι αὐτὴν φανήσεσθαι πᾶν τοῦ-
 Εναντίον τοὺς ἄλλους ἀποκτινῦσαν, εἴπερ οἷόν τε, τὸν δ' ἔχοντα
 καὶ μάλα ζωτικὸν παρέχουσαν, καὶ πρὸς γ' ἔτι τῷ ζωτικῷ
 ἄγρυπνον· οὕτω πόρρω που, ὥς ἔοικεν, ἐσκήνηται τοῦ θανάσιμος
 εἶναι. Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις. ὁπότε γὰρ δὴ μὴ ἱκανὴ ἦ
 γε οἰκεία πονηρία καὶ τὸ οἰκεῖον κακὸν ἀποκτεῖναι καὶ ἀπολέ-
 σαι ψυχὴν σχολῇ τό γε ἐπ' ἄλλου ὀλέθρῳ τεταγμένον κακὸν
 ἢ τι ἄλλο ἀπολεῖ, πλὴν ἐφ' ᾧ τέτακται. Σχολῇ γ', ἔφη, ὥς
 611 γε τὸ εἶκός. Οὐκοῦν ὁπότε μὴδ' ὑφ' ἐνὸς ἀπόλλυται κακοῦ,
 μήτε οἰκείου μήτε ἀλλοτρίου, δῆλον ὅτι ἀνάγκη αὐτὸ ἀεὶ ὄν
 εἶναι, εἰ δ' ἀεὶ ὄν, ἀθάνατον. Ἀνάγκη, ἔφη.

XI. Τοῦτο μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, οὕτως ἐχέτω· εἰ δ' ἔχει,
 ἐννοεῖς, ὅτι ἀεὶ ἂν εἶεν αἱ αὐταί. οὔτε γὰρ ἂν που ἐλάττους
 γένοιντο μηδεμιᾶς ἀπολλυμένης, οὔτε αὖ πλείους· εἰ γὰρ ὅτιοῦν
 τῶν ἀθανάτων πλεον γίγνοιτο, οἶσθ' ὅτι ἐκ τοῦ θνητοῦ ἂν γί-
 γνοιτο καὶ πάντα ἂν εἴη τελευτῶντα ἀθάνατα. Ἀληθῆ λέγεις.

ő mond, akkor halálos is az igazságtalanság a birtokosára nézve, mint valami betegség, és azok, a kik megkapják, épp ő miatta, mint a saját természeténél fogva gyilkos **D** dolog miatt halnak meg, még pedig, a kik a legnagyobb mértékben (kapják meg), azok hamarabb, s a kik kevésbé, azok lassabban, de nem úgy, mint most, hogy a miatt, a mit mások büntetésül szabnak rájuk, halnak meg az igazságtalankodók. Zeus uccse, jegyezte meg ő rá, nem is látszik hát majd oly rettenetesnek az igazságtalanság, ha halálos lesz arra, a ki megkapja. Megszabadulás lenne ugyanis ez akkor a gonoszaktól. De én inkább hiszem, hogy egészen az ellenkezőnek sül ki majd, a mennyiben a többieket öli meg, ha lehetséges, azt azonban, a kiben meg- **E** van, nagyon is erőssé teszi s az életerősség mellett még éberre is. Ilyen messzire ütötte fel ő hát, úgy látszik, a sátorát attól, hogy halálos legyen. Pompásan beszélsz, szóltam én erre; mert a mikor már a saját gonoszsága és a saját baja nem elegendő arra, hogy megölje és megsemmisítse a lelket, akkor ugyancsak bajosan fog egy másnak a megrontására rendelt baj lelket, vagy más egyebet megsemmisíteni, kivéven azt, a mire rendeltetett. Bizony bajosan, szólt ő ekkor, már legalább, a mint látszik. Ha tehát se saját, se idegen bajtól egyetlenegtől se semmisül meg, akkor világos, hogy szükségképpen örökké létezőnek kell **611** lennie; de ha örökké létező, akkor halhatatlan. Szükségképpen, volt az ő válasza rá.

XI. Ez hát most már maradjon így, mondtam én neki. De ha így marad, akkor megérted, hogy mindég ugyanazok is lehetnek, mert se meg nem kevesbedhetnek, mivel nem pusztul el belőlük semmi, s viszont se meg nem szaporodhatnak. Hiszen ha a halhatatlanok közül akármicsoda több dologgá lehetne, akkor tudod, hogy ez csak a halandóból lehetne s így aztán végtére minden halhatatlan lenne. Iga-

Ἄλλ', ἣν δ' ἐγώ, μήτε τοῦτο οἰώμεθα, ὁ γὰρ λόγος οὐκ ἐάσει,
B μήτε γε αὖ τῇ ἀληθεστάτῃ φύσει τοιοῦτον εἶναι ψυχὴν, ὥστε
 πολλῆς ποικιλίας καὶ ἀνομοιότητός τε καὶ διαφορᾶς γέμειν αὐτὸ
 πρὸς αὐτό. Πῶς λέγεις; ἔφη. Οὐ ῥάδιον, ἣν δ' ἐγώ, ἀτίδιον
 εἶναι σύνθετόν τε ἐκ πολλῶν καὶ μὴ τῇ καλλίστῃ κεχρημένον
 συνθέσει, ὥς νῦν ἡμῖν ἐφάνη ἡ ψυχὴ. Οὐκ οὖν εἰκός γε. Ὅτι
 μὲν τοίνυν ἀθάνατον ψυχὴ, καὶ ὁ ἄρτι λόγος καὶ οἱ ἄλλοι
 ἀναγκάσειαν ἄν' οἷον δ' ἐστὶ τῇ ἀληθείᾳ, οὐ λελωβημένον δεῖ
 αὐτὸ θεάσασθαι ὑπὸ τε τῆς τοῦ σώματος κοινωνίας καὶ ἄλλων
 κακῶν, ὥσπερ νῦν ἡμεῖς θεώμεθα, ἀλλ' οἷον ἐστὶ καθαρὸν γι-
 γνόμενον, τοιοῦτον ἱκανῶς λογισμῷ διαθεατέον, καὶ πολὺ κάλλιον
 αὐτὸ εὐρήσει καὶ ἐναργέστερον δικαιοσύνας τε καὶ ἀδικίας διό-
 ψεται καὶ πάντα ἃ νῦν διήλθομεν. νῦν δὲ εἵπομεν μὲν ἀληθῆ
 περὶ αὐτοῦ, οἷον ἐν τῷ παρόντι φαίνεται· τεθεάμεθα μέντοι
 διακείμενον αὐτό, ὥσπερ οἱ τὸν θαλάττιον Γλαῦκον ὁρῶντες οὐκ
D ἂν ἔτι ῥαδίως αὐτοῦ ἴδοιεν τὴν ἀρχαίαν φύσιν, ὑπὸ τοῦ τὰ τε
 παλαιὰ τοῦ σώματος μέρη τὰ μὲν ἐκκεκλάσθαι, τὰ δὲ συντε-
 τρίφθαι καὶ πάντως λελωβῆσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἄλλα δὲ
 προσπεφυκέναι, ὅσπερ τε καὶ φυκία καὶ πέτρας, ὥστε παντὶ
 μᾶλλον θηρίῳ εἰοικέναι ἢ οἷος ἦν φύσει, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν
 ἡμεῖς θεώμεθα διακειμένην ὑπὸ μυρίων κακῶν· ἀλλὰ δεῖ, ὡ
 Γλαύκων, ἐκείσε βλέπειν. Ποῖ; ἣ δ' ὅς. Εἰς τὴν φιλοσοφίαν
E αὐτῆς, καὶ ἐννοεῖν ὧν ἄπτεται καὶ οἷων ἐφίεται ὁμιλιῶν, ὥς
 ἐυγενῆς οὕσα τῷ τε θείῳ καὶ ἀθανάτῳ καὶ τῷ ἀεὶ ὄντι, καὶ

zat mondasz. Csakhogy, okoskodtam én tovább, se azt ne higyük ám, mert nem engedi meg az eszünk, viszont meg B azt se, hogy a lélek az ő legigazibb természeténél fogva olyasvalami, a minek igazi valósága tele van sokféle tarkabarkasággal, nem-hasonlósággal és különbözőséggel. Hogy érted ezt? kérdezte ő ekkor. Az nem egykönnyen lehetséges, folytattam én, hogy örökkévaló legyen az, a mi sokból van összetéve s nem a legszebb összerakódottságnak örvend, mint a minőnek épp most mutatkozott előttünk a lélek. Természetesen hogy nem. Hogy tehát halhatatlan a lélek, arról az iménti okoskodásunk is, meg a többiek is meggyőzhettek; hogy azonban a valóságban milyen, ezt magát nem szabad úgy lealacsonyítva a testtel való közösségben C s más egyéb bajokban vizsgálnunk, mint a hogy mi most nézzük, hanem hogy minő, mikor megtisztult, ilyen állapotában kell értelmünkkel megvizsgálnunk. S ekkor aztán sokkal szebbnek is találod majd s ő is világosabban ismeri meg az igazságosságot és igazságtalanságot és mindent, a mit épp most kifejtettünk. Most azonban helyesen beszélünk ugyan róla, már a milyennek épp e pillanatban látszik, de mégis oly állapotban szemléltük őt, mint a kik a D tengeri istent, Glaukost,^s látják, az ő egykori alakját azonban nem egykönnyen vehetik többé szemügyre, mivel az ő egykori testrészei részint összetörve, részint szétzúzva a hullámoktól, teljesen megcsonkultak, meg azután másokat is növesztett hozzájuk, kagylókat, tengeri hinárt, kődarabokat, úgy hogy egy igazi szörnyeteghez hasonlít inkább, mintsem az, a mi a természettől volt. Szakasztott ilyen állapotban látjuk a lelket mi is az ezer- meg ezerféle bajtól. Csakhogy amoda kell ám pillantanunk, édes Glaukon. Hová? kérdezte ő. Az ő bölcseségszeretetére s megfigyel- E nünk, hogy mik után töri magát s minő társaságok után vágyakozik, mivel az istenivel, halhatatlannal és az örökké

οἷα ἂν γένοιτο τῷ τοιούτῳ πᾶσα ἐπισπομένη καὶ ὑπὸ ταύτης
 τῆς ὁρμῆς ἐκκομισθεῖσα ἐκ τοῦ πόντου, ἐν ᾧ νῦν ἐστί, καὶ
 περικρουσθεῖσα πέτρας τε καὶ ὄστρεα, ἃ νῦν αὐτῇ ἄτε γῆν
 612 ἐστιωμένη γηγρὰ καὶ πετρώδη πολλὰ καὶ ἄγρια περιπέφυκεν
 ὑπὸ τῶν εὐδαιμόνων λεγομένων ἐστιάσεων. καὶ τότε ἂν τις ἴδοι
 αὐτῆς τὴν ἀληθῆ φύσιν, εἴτε πολυειδῆς εἴτε μονοειδῆς εἴτε ὅπη
 ἔχει καὶ ὅπως· νῦν δὲ τὰ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ πάθη τε καὶ
 εἶδη, ὡς ἐγῶμαι, ἐπικεικῶς αὐτῆς διεληλύθαμεν. Παντάπασι
 μὲν οὖν, ἔφη.

XII. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, τά τε ἄλλα ἀπελυσάμεθα ἐν τῷ
 Β λόγῳ, καὶ οὐ τοὺς μισθοὺς οὐδὲ τὰς δόξας δικαιοσύνης ἐπηνέγ-
 καμεν, ὥσπερ Ἡσίοδόν τε καὶ Ὅμηρον ὑμεῖς ἔφατε, ἀλλ' αὐτὸ
 δικαιοσύνην αὐτῇ ψυχῇ ἄριστον εὗρομεν, καὶ ποιητέον εἶναι
 αὐτῇ τὰ δίκαια, ἐάν τ' ἔχῃ τὸν Γύγου δακτύλιον, ἐάν τε μή,
 καὶ πρὸς τοιούτῳ δακτυλίῳ τὴν Ἀἴδος κυνὴν; Ἀληθέστατα, ἔφη,
 λέγεις. Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, νῦν ἤδη ἀνεπίφθονόν
 ἐστι πρὸς ἐκείνοις καὶ τοὺς μισθοὺς τῇ δικαιοσύνῃ καὶ τῇ ἄλλῃ
 C ἀρετῇ ἀποδοῦναι, ὅσους τε καὶ οἷους τῇ ψυχῇ παρέχει παρ'
 ἀνθρώπων τε καὶ θεῶν, ζώντός τε ἔτι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπει-
 δὴν τελευτήσῃ; Παντάπασι μὲν οὖν, ἦ δ' ὅς. Ἄρ' οὖν ἀποδώ-
 σετέ μοι ἃ ἐδανείσασθε ἐν τῷ λόγῳ; Τί μάλιστα; Ἐδωκα ὑμῖν
 τὸν δίκαιον δοκεῖν ἄδικον εἶναι καὶ τὸν ἄδικον δίκαιον. ὑμεῖς

létezővel rokon, s hogy ugyan milyenné lenne, ha teljességgel ezt az ilyent követné s ennél az ösztönénél fogva abból a tengerből, a melyben most van, kimenekülne s lehányná köröskörül önmagáról a kődarabokat és a kagylókat, a melyek most rajta, mivel földet lakomázgat, mint földes⁶¹² és köves dolgok, nagy mennyiségben és rettenetesen köröskörül vannak növe ama boldognak magasztalt lakomázgatások következtében. S csakis ekkor látná az ember az ő igazi alakját, hogy vajjon sokalakú, vagy egyalakú-e és miképpen és minő állapotban van. Mostanra azonban, a mint hiszem, már eléggé megbeszéltük neki az emberi életben levő állapotait és alakjait. Kétségtelenül meg, adta ő rá feleletül.

XII. S így most már, folytattam, nemde hogy végeztünk a többi dologgal is fejtegetésünkben s nemcsak hogy **B** a jutalmait és hírenevét is felhoztuk az igazságosságnak, úgy a mint azt ti Hesiodosról meg Homerosról mondtátok,⁹ hanem, hogy az igazságosság a maga valóságában a legjobb dolog magára a lélekre nézve, még azt is megtaláltuk, valamint hogy gyakorolnia kell tehát az igazságos dolgokat, legyen bár az övé a Gyges gyűrűje, vagy nem s e mellett a gyűrű mellett még akár a Hades sipkája¹⁰ is. Szent igazat beszélsz, jegyezte meg ő erre. Vajjon tehát, kérdeztem én ekkor, csak nem ócsárolható dolog most már, édes Glaukon, hogy ha ezekhez még a jutalmakat is hozzá tesszük az igazságosság és a többi erény számára, hogy **C** ugyan mennyit és milyeneket is nyujtanak hát a léleknek mind az emberek, mind az istenek részéről, még a míg él az ember és a mikor már meghalt? Kétségkívül, hogy nem, viszonzá ő erre. Így hát visszaadjátok nekem úgy-e, a mit fejtegetésünk folyamán vettetek kölcsön tőlem? S különösen mit? Helyben hagytam nektek azt, hogy az igazságos igazságtalannak látszik s az igazságtalan igazságosnak. **T**

γὰρ ἡγεῖσθε, καὶ εἰ μὴ δυνατόν εἴη ταῦτα λανθάνειν καὶ θεοὺς
καὶ ἀνθρώπους, ὅμως δοτέον εἶναι τοῦ λόγου ἕνεκα, ἵνα αὐτὴ

Δ δικαιοσύνη πρὸς ἀδικίαν αὐτὴν κριθεῖη. ἢ οὐ μνημονεύεις;
Ἀδικοίην μὲντ' ἂν, ἔφη, εἰ μὴ. Ἐπειδὴ τοίνυν κεκριμένοι εἰσίν,
τὴν δ' ἐγώ, πάλιν ἀπαιτῶ ὑπὲρ δικαιοσύνης, ὥσπερ ἔχει δόξης
καὶ παρὰ θεῶν καὶ παρ' ἀνθρώπων, καὶ ἡμᾶς ὁμολογεῖν περὶ
αὐτῆς δοκεῖσθαι οὕτως, ἵνα καὶ τὰ νικητήρια κομίσηται, ἃ ἀπὸ
τοῦ δοκεῖν κτωμένη δίδωσι τοῖς ἔχουσιν αὐτήν, ἐπειδὴ καὶ τὰ
ἀπὸ τοῦ εἶναι ἀγαθὰ διδοῦσα ἐφάνη καὶ οὐκ ἐξαπατῶσα τοὺς

Ε τῷ ὄντι λαμβάνοντας αὐτήν. Δίκαια, ἔφη, αἰτεῖ, Οὐκοῦν, τὴν
δ' ἐγώ, πρῶτον μὲν τοῦτο ἀποδώσετε, ὅτι θεοὺς γε οὐ λανθάνει
ἐκάτερος αὐτῶν οἶός ἐστιν; Ἀποδώσομεν, ἔφη. Εἰ δὴ μὴ λαν-
θάνετον, ὁ μὲν θεοφιλὴς ἂν εἴη, ὁ δὲ θεομισῆς, ὥσπερ καὶ
κατ' ἀρχὰς ὠμολογοῦμεν. Ἔστι ταῦτα. Τῷ δὲ θεοφιλεῖ οὐχ

613 ὁμολογήσομεν, ὅσα γε ἀπὸ θεῶν γίγνεται, πάντα γίνεσθαι ὡς
οἶόν τε ἄριστα, εἰ μὴ τι ἀναγκαῖον αὐτῷ κακὸν ἐκ προτέρας
ἀμαρτίας ὑπῆρχεν; Πάνυ μὲν οὖν. Οὕτως ἄρα ὑποληπτέον περὶ
τοῦ δικαίου ἀνδρός, ἐάν τ' ἐν πενίᾳ γίγνηται ἐάν τ' ἐν νόσοις
ἢ τινι ἄλλῃ τῶν δοκούντων κακῶν, ὡς τούτῳ ταῦτα εἰς ἀγαθόν
τι τελευτήσῃ ζῶντι ἢ καὶ ἀποθανόντι. οὐ γὰρ δὴ ὑπὸ γε θεῶν
ποτὲ ἀμελεῖται, ὅς ἂν προθυμεῖσθαι ἐθέλῃ δίκαιος γίνεσθαι

Β καὶ ἐπιτηδεύων ἀρετὴν εἰς ὅσον δυνατόν ἀνθρώπῳ ὁμοιοῦσθαι

ugyanis abban a nézetben voltatok, hogy, még ha nem is volna lehetséges ezt titokban tartani az istenek és emberek előtt, mégis a vizsgálódásnak a kedvéért meg kell engednünk, hogy az igazságosság maga magával az igazságtalansággal szemben lehessen tárgya a megvilágításnak. Vagy már nem emlékszel rá? Hiba volna részemről, úgymond, ha nem. Miután tehát már, szoltam én, megvilágítottuk őket, ime újra visszakövetelem, az igazságosság nevében, hogy arról a véleményről, a mely mind az istenek, mind az emberek előtt uralkodik róla, mi is megvalljuk, hogy csakugyan így vélekednek róla, hogy elvihesse azt a győzelemdíjat is, a melyet a vélekedés útján szerezvén nyújt a birtokosainak, miután bebizonyult, hogy még a létből eredő javakat is juttatja nekik s nem csalja meg azokat, a kik őt **E** valósággal magukba fogadják. Joggal követeled vissza, felelte ő erre. Akkor hát, mondtam én, először is azt fogjátok visszaadni nekem, hogy az istenek előtt bizony egyik se maradhat kettejük közül arra nézve titokban, hogy hát milyen természetű. Visszaadjuk, viszonzá ő. Ha pedig már nem maradnak titokban, akkor az egyik kedves az isteneknek, a másik meg gyűlöletes, a mint ezt már kezdetben is bevallottuk. Úgy van. S arról, a mely kedves az isteneknek, nem valljuk-e be, hogy reá nézve minden, a mi az istenek részéről csak történik, a lehető legjobban is törté- 613
nik, ha csak valami szükséges baj már az előbbi bűne miatt nem jutott neki osztályrészül? Mindenesetre be. Így tehát az igazságos férfiúnál fel kell tennünk, hogy akár szegénységben van, akár betegségben, vagy más egyéb ilyen képzelte bajban, ez neki valamiképpen a javára fog kiütni életében vagy halála után. Mert hiszen az istenek soha se hanyagolják el azt, a kinek erős szándéka van arra, hogy igazságos legyen s csakis erényre törekszik, már a mennyire istenhez hasonlítani embernek lehetséges. Természetes do- **B**

θεῶ. Εἰκός γ', ἔφη, τὸν τοιοῦτον μὴ ἀμελεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ὁμοίου.
 Οὐκοῦν περὶ τοῦ ἀδίκου τάναντία τούτων δεῖ διανοεῖσθαι; Σφό-
 δρα γε. Τὰ μὲν δὴ παρὰ θεῶν τοιαῦτ' ἂν εἴη νικητήρια τῷ
 δικαίῳ. Κατὰ γοῦν ἐμὴν δόξαν, ἔφη. Τί δέ, ἦν δ' ἐγώ, παρ'
 ἀνθρώπων; ἄρ' οὐχ ὥδε ἔχει, εἰ δεῖ τὸ ὄν τιθῆναι; οὐχ οἱ
 μὲν δεινοί τε καὶ ἄδικοι δρῶσιν ὅπερ οἱ δρομῆς, ὅσι ἂν θέωσιν
 C εὖ ἀπὸ τῶν κάτω, ἀπὸ δὲ τῶν ἄνω μή; τὸ μὲν πρῶτον ὀξέως
 ἀποπηδῶσι, τελευτώντες δὲ καταγέλαστοι γίνονται, τὰ ὦτα ἐπὶ
 τῶν ὤμων ἔχοντες καὶ ἀστεφάνωτοι ἀποτρέχοντες· οἱ δὲ τῇ
 ἀληθείᾳ δρομικοὶ εἰς τέλος ἐλθόντες τὰ τε ἄθλα λαμβάνουσι
 καὶ στεφανοῦνται. οὐχ οὕτω καὶ περὶ τῶν δικαίων τὸ πολὺ
 ξυμβαίνει· πρὸς τέλος ἐκάστης πράξεως καὶ ὁμιλίας καὶ τοῦ
 βίου εὐδοκιμοῦσί τε καὶ τὰ ἄθλα παρὰ τῶν ἀνθρώπων φέρονται;
 Καὶ μάλα. Ἀνέξει ἄρα λέγοντος ἐμοῦ περὶ τούτων, ἅπερ αὐτὸς
 D ἔλεγες περὶ τῶν ἀδίκων; ἐρῶ γάρ δὴ, ὅτι οἱ μὲν δίκαιοι, ἐπει-
 δὴν πρεσβύτεροι γένωνται, ἐν τῇ αὐτῶν πόλει ἄρχουσί τε ἂν
 βούλωνται τὰς ἀρχάς, γαμοῦσί τε ὁπόθεν ἂν βούλωνται, ἐκδι-
 δόασί τε εἰς οὐς ἂν ἐθέλωσι, καὶ πάντα, ἃ σὺ περὶ ἐκείνων,
 ἐγὼ νῦν λέγω περὶ τῶνδε· καὶ αὖ καὶ περὶ τῶν ἀδίκων, ὅτι οἱ
 πολλοὶ αὐτῶν, καὶ ἐὰν νέοι ὄντες λάθωσιν, ἐπὶ τέλους τοῦ δρόμου
 E αἰρεθέντες καταγέλαστοί εἰσι καὶ γέροντες γιγνόμενοι ἄθλιοι
 προπηλακίζονται ὑπὸ ξένων τε καὶ ἀστῶν, μαστιγούμενοι καὶ ἅ
 ἄγροικα ἔφησθα σὺ εἶναι, ἀληθῆ λέγων, [εἷτα στρεβλώσονται
 καὶ ἐκκαυθήσονται.] πάντα ἐκεῖνα οἷου καὶ ἐμοῦ ἀκηκοέναι ὥς

log, jegyezte meg ő erre, hogy az ilyet nem hanyagolja el a hozzá hasonló. Ennélfogva az igazságtalanságról ennek épp az ellenkezőjét kell gondolnunk. Még nagyon is. Ilyesfélék volnának tehát a győzelemdíjak az igazságos ember számára az istenek részéről. Már legalább az én véleményem szerint, jegyezte meg ő erre. Hát az emberek részéről? kérdeztem tőle. Vajjon nem így áll-e a dolog, ha a valóságot kell mondanunk? Nem úgy cselekszenek-e ezek a hatalmas és igazságtalan emberek, mint azok a futók,⁴¹ a kik felfelé jól futnak ugyan, de lefelé már nem? Először ugyancsak tüzesen indulnak neki, végtére azután gúny- C kacaj tárgyaivá lesznek, mikor fülüket a vállukig lekonyítva koszorú nélkül megugranak. A valósággal jó futók pedig eljutnak a célponthoz, jutalmakat nyernek s megkoszorúzza távoznak. Nem így történik-e a legtöbbször az igazságosokkal is? Minden cselekedetöknek s társadalmi szereplésöknek, meg életöknek a végén is tiszteltben részesülnek s jutalmakat kapnak az emberektől? Nagyon igaz. Eltűröd-e hát, ha azt mondom róluk, a mit te magad az igazságtalanok- D nokról mondottál? Azt fogom ugyanis mondani, hogy az igazságosak a maguk államában hivatalokra is vállalkozhatnak, ha akarják, házasodhatnak is, a honnan akarnak, s adhatják a lányaikat, a kiknek akarják. S így, a mit te akkor azokról, mindazt mondom én most ezekről. S az igazságtalanokról viszont azt, hogy közülük a legtöbben, még ha rajta nem csípték is őket ifjúkorukban, pályafutásuk végén mégis rajtavesztve, gúny tárgyává lesznek s öreg- E korukban nyomorult állapotba jutván, az idegeneknek, meg honfitársaiknak a részéről is megvetésben részesülnek, sőt megostoroztatásban és más egyében is, a mit te jogosan durva kínzásnak mondottál (tehát még kínpadra is feszítik s meg is égetik őket). Vedd hát úgy, hogy azt mind én tőlem is hallottad, hogy kijut nekik szenvedésül. De, a

πάσχουσιν. ἀλλ' ὃ λέγω, ὅρα εἰ ἀνέξει. Καὶ πάνυ, ἔφη· δίκαια γὰρ λέγεις.

XIII. Ἄ μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ζῶντι τῷ δικαίῳ παρὰ θεῶν
 614 τε καὶ ἀνθρώπων ἀθλά τε καὶ μισθοὶ καὶ δῶρα γίγνεται πρὸς
 ἐκείνοις τοῖς ἀγαθοῖς οἷς αὐτῇ παρείχετο ἡ δικαιοσύνη, τοιαῦτ'
 ἂν εἴη. Καὶ μάλ', ἔφη, καλὰ τε καὶ βέβαια. Ταῦτα τοίνυν,
 ἦν δ' ἐγώ, οὐδέν ἐστι πλήθει οὐδὲ μεγέθει πρὸς ἐκεῖνα, ἃ τε-
 λευτήσαντα ἑκάτερον περιμένει. χρὴ δ' αὐτὰ ἀκοῦσαι, ἵνα τε-
 λέως ἑκάτερος αὐτῶν ἀπειλήφῃ τὰ ὑπὸ τοῦ λόγου ὀφειλόμενα
 B ἀκοῦσαι. Λέγοις ἄν, ἔφη, ὥς οὐ πολλὰ ἄλλ' ἥδιον ἀκούοντι.
 Ἄλλ' οὐ μέντοι σοι, ἦν δ' ἐγώ, Ἀλκίνοῦ γε ἀπόλογον ἔρω, ἄλλ'
 ἀλκίμου μὲν ἀνδρός, Ἡρὸς τοῦ Ἀρμενίου, τὸ γένος Παμφύλου·
 ὅς ποτε ἐν πολέμῳ τελευτήσας, ἀναιρεθέντων δεκαταίων τῶν
 νεκρῶν ἤδη διεφθαρμένων, ὕγιής μὲν ἀνηρέθῃ, κομισθεὶς δ'
 οἴκαδε μέλλων θάπτεσθαι δωδεκαταῖος ἐπὶ τῇ πυρᾷ κείμενος
 ἀνεβίω, ἀναβιούς δ' ἔλεγεν ἃ ἐκεῖ ἴδοι. ἔφη δέ, ἐπειδὴ οὐ
 C ἐκβῆναι τὴν ψυχὴν, πορεύεσθαι μετὰ πολλῶν, καὶ ἀφικνεῖσθαι
 σφᾶς εἰς τόπον τινὰ δαιμόνιον, ἐν ᾧ τῆς τε γῆς δύο εἶναι χά-
 σματα ἔχομένῳ ἀλλήλοιν καὶ τοῦ οὐρανοῦ αὖ ἐν τῷ ἄνω ἄλλα
 καταντικρύ· δικαστὰς δὲ μεταξὺ τούτων καθῆσθαι, οὗς ἐπειδὴ
 διαδικάσειαν, τοὺς μὲν δικαίους κελεύειν πορεύεσθαι τὴν εἰς
 δεξιάν τε καὶ ἄνω διὰ τοῦ οὐρανοῦ, σημεῖα περιάψαντας τῶν
 δεδικασμένων ἐν τῷ πρόσθεν, τοὺς δὲ ἀδίκους τὴν εἰς ἀριστε-
 D ράν τε καὶ κάτω, ἔχοντας καὶ τούτους ἐν τῷ ὀπίσθεν σημεῖα
 πάντων ὧν ἔπαξαν. ἑαυτοῦ δὲ προσελθόντος εἰπεῖν, ὅτι δέοι

mint mondom, nézd csak meg, hogy eltűröd-e? De még nagyon is, adta ő feleletül, hiszen igazat mondasz.

XIII. Azok a díjak, jutalmak és ajándékok tehát, folytattam, a melyek még életében kijárnak az igazságosnak ⁶¹⁴ az istenek és emberek részéről, azokon a javakon kívül, a melyeket már maga az igazságosság nyújtott, ilyesfélék volnának. S nagyon is szép és állandó dolgok, jegyezte meg ő rá. S ezek most már, mondtam tovább, számra is, meg nagyságra is semmiségek azokhoz képest, a melyek mindkettejökre a haláluk után váraкоznak. De hallani kell ezeket, hogy mind a kettejök tökéletesen megkapja azt, a mit hallani a fejtegetésünkből kötelessége. Csak mondd, biztatott ő, mert alig van más olyasvalami, a mit ily szíves- **B** örömet hallanék. De hát mégsem az Alkinoos ¹² meséjét mondom el neked, hanem egy más derék férfiút, Armenios fiának, a pamphyliai származású Ernek a történetét. Ő ugyanis valamikor elesett a csatatéren. Mikor aztán tizednapra a már rothadásnak indult holttesteket összeszedték, felvették őt is teljesen ép állapotban s haza vitték, hogy eltemessék. Ő azonban a tizenkettedik napon, mikor ott feküdt a máglyán, újra megelevenedett s feléledvén, elmondotta, a mit látott. Elbeszélte, hogy a mikor elhagyta őt a lelke, többekkel együtt ott kóborolgatott s egyszerre csak **C** valami csodás helyre érkeztek, a hol a földben két egymással határos hasadék volt s viszont más kettő az égen is fent velök átellenben; ezek közt meg bírák ültek, a kik, mikor ki-kimondották ítéletöket, az igazságosoknak azt parancsolták, hogy jobbra s az égen keresztül felfelé menjenek, miközben megítélt tetteikről eléjük egy-egy jegyzéktáblát akasztottak, az igazságtalanoknak pedig hogy balra és lefelé egy-egy jegyzéktáblával hátul ők is mindarról, a mit elkövettek. Mikor aztán ő lépett oda, azt mondták, **D** hogy neki hírt kell hoznia az embereknek az ottani dol-

αὐτὸν ἄγγελον ἀνθρώποις γενέσθαι τῶν ἐκεῖ καὶ διακελεύουσιν· οἱ ἀκούειν τε καὶ θεᾶσθαι πάντα τὰ ἐν τῷ τόπῳ. ὁρᾶν δὴ ταύτη μὲν καθ' ἑκάτερον τὸ χάσμα τοῦ οὐρανοῦ τε καὶ τῆς γῆς ἀπιούσας τὰς ψυχάς, ἐπειδὴ αὐταῖς δικασθεῖν, κατὰ δὲ τῷ ἐτέρῳ ἐκ μὲν τοῦ ἀνιέναι ἐκ τῆς γῆς μεστὰς αὐχμοῦ τε καὶ κόνεως, ἐκ δὲ τοῦ ἐτέρου καταβαίνειν ἐτέρας ἐκ τοῦ

Ε οὐρανοῦ καθαρὰς· καὶ τὰς αἰεὶ ἀφικνουμένας ὥσπερ ἐκ πολλῆς πορείας φαίνεσθαι ἥκειν, καὶ ἀσμένας εἰς τὸν λειμῶνα ἀπιούσας οἷον ἐν πανηγύρει κατασκηναῖσθαι, καὶ ἀσπάζεσθαι τε ἀλλήλας ὅσαι γινώριμαι, καὶ πυθάνεσθαι τὰς τε ἐκ τῆς γῆς ἠκούσας παρὰ τῶν ἐτέρων τὰ ἐκεῖ καὶ τὰς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὰ παρ' ἐκείναις, διηγείσθαι δὲ ἀλλήλαις τὰς μὲν ὀδυ-

615 ρομένας τε καὶ κλαιούσας ἀναμιμνησκομένας ὅσα τε καὶ οἷα πάθοιεν καὶ ἴδοιεν ἐν τῇ ὑπὸ γῆς πορείᾳ — εἶναι δὲ τὴν πορείαν χιλιέτη — τὰς δ' αὖ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εὐπαθείας διηγείσθαι καὶ θέας ἀμηχάνους τὸ κάλλος. τὰ μὲν οὖν πολλά, ὦ Γλαύκων, πολλοῦ χρόνου διηγῆσασθαι· τὸ δ' οὖν κεφάλαιον ἔφη τόδε εἶναι, ὅσα πώποτε τινα ἠδίκησαν καὶ ὅσους ἔκαστοι ὑπὲρ ἀπάντων δίκην δεδωκέναι ἐν μέρει, ὑπὲρ ἐκάστου δεκάκις.

Β τοῦτο δ' εἶναι κατὰ ἑκατονταετηρίδα ἐκάστην, ὥς βίου ὄντος τοσούτου τοῦ ἀνθρωπίνου, ἵνα δεκαπλάσιον τὸ ἔκτισμα τοῦ ἀδικήματος ἐκτίνοιεν· καὶ οἷον εἴ τινες πολλῶν θανάτων ἦσαν αἵτιοι, ἢ πόλεις προδόντες ἢ στρατόπεδα καὶ εἰς δουλείας ἐμβεβληκότες, ἢ τινος ἄλλης κακουχίας μεταίτιοι, πάντων τούτων δεκαπλάσιος ἀλγηδὸνας ὑπὲρ ἐκάστου κομίσαιντο, καὶ αὖ εἴ τινες

Γ εὐεργεσίας εὐεργετηκότες καὶ δίκαιοι καὶ ὅσοι γεγονότες εἶεν, κατὰ ταῦτά τὴν ἀξίαν κομίζονται. τῶν δὲ εὐθύς γενομένων καὶ ὀλίγον χρόνον βιούντων περὶ ἄλλα ἔλεγεν οὐκ ἄξια μνήμης· εἰς

gokról s ráparancsoltak, hogy hallgasson meg és nézzen meg mindent azon a helyen. Ő hát látta ott, hogy az égnek is, meg a földnek is mind a két nyílásán keresztül mint mentek tovább a lelkek, mikor kimondották az ítélet felettök; a másik kettőn keresztül azonban az egyikből csupa piszkos és poros alakok jöttek elő a földből, a más-
sikból pedig mások tisztán szálltak alá az égből. S a folyton- **E**
folyvást érkezők mintha valami hosszú útról jöttek volna, úgy néztek ki, boldog meglelégedéssel mentek a mezőségre ¹³
s mintha csak ünnepre gyülekeznének, le-letelepedtek, az ismerősök köszöntötték egymást, a földből jövők tudakol-
gatták az ottani dolgokat a többiektől, az égből jövők pedig az ottaniakat azoktól. Némelyek aztán jajgatva és sirán-
kozva mondogatták el egymásnak visszaemlékezéseiket, hogy ⁶¹⁵
mennyi mindenfélét szenvedtek és láttak az ő földalatti vándorlásuk közben, — ez a vándorlásuk pedig ezer esztendeig tartó — az égből jöttek viszont élvezeteiket s ki-
mondhatatlan szépségű látványaikat beszélték el. Csakhogy az ő javarészőket, édes Glaukon, sok ideig tartana ám el-
mondani. A földolog azonban az, mondotta, hogy kiki minden egyes bűneért, melyet valaha valaki ellen elkövetett, meg-megkapta sorban a maga büntetését, mindegyikért tíz- **B**
szeresen, — ez pedig száz-száz esztendeig tart mindegyikő-
jüknél, mert ennyi az emberi életnek a tartama, — hogy így tízszeres büntetést szenvedjenek igazságtalankodásukért; s ha például némelyek sokak halálának voltak az okai, mert vagy városukat, vagy hadseregöket elárulták, vagy más egyéb nyomorúságnak voltak okozói, mindezekért külön-külön tíz-
szeres fájdalomban részesültek, míg viszont ha egyesek jó-
cselekedeteket gyakoroltak s igazságosak és isteniesek voltak, **C**
ugyanezen mérték szerint kapták meg érte a jutalmukat. Azokról pedig, a kik mindjárt születésök után haltak meg s így csak rövid ideig élhettek, más egyebet beszélt el, em-

δὲ θεοὺς ἀσεβείας τε καὶ εὐσεβείας καὶ γονέας καὶ αὐτόχειρος
φόνου μείζους ἔτι τοὺς μισθοὺς διηγείτο. ἔφη γὰρ ὁ ἡ παρα-
γενέσθαι ἐρωτώμενῳ ἑτέρῳ ὑπὸ ἑτέρου, ὅπου εἴη Ἀρδιαῖος ὁ
μέγας. ὁ δὲ Ἀρδιαῖος οὗτος τῆς Παμφυλίας ἐν τινὶ πόλει τυ-
ράννος ἐγεγόνει, ἥδη χίλιοστών ἔτος εἰς ἐκείνον τὸν χρόνον,
D γέροντά τε πατέρα ἀποκτείνας καὶ πρεσβύτερον ἀδελφόν, καὶ
ἄλλα δὴ πολλά τε καὶ ἀνόσια εἰργασμένος, ὥς ἐλέγετο. ἔφη
οὖν τὸν ἐρωτώμενον εἰπεῖν, οὐχ ἦκει, φάναι, οὐδ' ἂν ἦξει
δεῦρο.

XIV. Ἐθεασάμεθα γὰρ οὖν δὴ καὶ τοῦτο τῶν δεινῶν θεα-
μάτων. ἐπειδὴ ἐγγὺς τοῦ στομίου ἦμεν μέλλοντες ἀνιέναι καὶ
τᾶλλα πάντα πεπονθότες, ἐκείνόν τε κατείδομεν ἐξαίφνης καὶ
ἄλλους σχεδόν τι αὐτῶν τοὺς πλείστους τυράννους· ἦσαν δὲ καὶ
E ἰδιώται τινες τῶν μεγάλα ἡμαρτηκότων· οὓς οἰομένους ἥδη ἀνα-
βήσεσθαι οὐκ ἐδέχετο τὸ στόμιον, ἀλλ' ἐμυκάτο, ὁπότε τις τῶν
οὕτως ἀνιάτως ἐχόντων εἰς πονηρίαν ἢ μὴ ἱκανῶς δεδωκώς
δίκην ἐπιχειροῖ ἀνιέναι. ἐνταῦθα δὴ ἄνδρες, ἔφη, ἄγριοι, διά-
πυροι ἰδεῖν, παρεστῶτες καὶ καταμανθάνοντες τὸ φθέγμα τοὺς
μὲν διαλαβόντες ἦγον, τὸν δὲ Ἀρδιαῖον καὶ ἄλλους συμποδίσαν-
616 τες χεῖράς τε καὶ πόδας καὶ κεφαλὴν, καταβαλόντες καὶ ἐκδεί-
ραντες, εἵλκον παρὰ τὴν ὁδὸν ἐκτὸς ἐπ' ἀσπαλάθων κνάπτοντες
καὶ τοῖς ἀεὶ παριοῦσι σημαίνοντες, ὧν ἕνεκά τε καὶ εἰς ὃ τι
[τὸν τάρταρον] ἐμπεσούμενοι ἄγοιντο, ἔνθα δὴ φόβων, ἔφη, πολ-
λῶν καὶ παντοδαπῶν σφίσι γεγονότων τοῦτον ὑπερβάλλειν, μὴ
γένοιτο ἐκάστῳ τὸ φθέγμα, ὅτε ἀναβαίνοι, καὶ ἀσμενέστατα
ἕκαστον σιγήσαντος ἀναβῆναι. καὶ τὰς μὲν δὴ δίκας τε καὶ

lítésre nem érdemes dolgot. Az istenekkel és a szülőkkel szemben tanusított gonosz és jámbor viseletre és az önkézével okozott gyilkos halálra még nagyobb megtorlásokat említett. Azt beszélte ugyanis, hogy jelen volt, a mikor az egyik azt kérdezte a másikatól, hogy hol van az a nagy Ardaios. Ez az Ardaios pedig tyrannus volt Pamphyliának egyik városában, már ezer esztendővel előbb annál az idő- D
nél, s gyilkosa az öreg apjának meg az édes bátyjának s ezenkívül még sok más egyéb istentelen tettnek az elkövetője, a hogy mondták. A megkérdezett tehát, monda, ekképpen felelt: Ő nem jött még el, úgymond, s nem is fog ide jönni.

XIV. Mert hát a borzasztó látnivalók között megnéztük bizony mi ezt is. Mikor már közel voltunk a nyíláshoz s épp felszállani készültünk és a többi dolgot már mind átértük, egyszerre csak megpillantottuk őt is, meg a többieket is, a kik csaknem mindannyian tyrannusok voltak. Azonban volt egynéhány magánember is közöttük, persze a kik iszonyú vétkeket követtek el. Őket, mikor azt gondolták, hogy már E
felszállhatnak, nem fogadta be a nyílás, hanem fel-felzúgott, valahányszor egy-egy ilyen javíthatatlan gonosz, vagy a ki még nem eléggé bűnhődött, készült felszállani. Vad és szilaj kinézésű férfiak álltak már ott készen, mondotta, a kik, mikor a zúgást meghallották, egyiket-másikat megragadták és elhurcolták; Ardaiosnak és a többieknek pedig összekötözték a kezét, lábát és a fejét, a földhöz vagdosták s vé- 616
gig korbácsolták őket, azután pedig messze ellökdösték az utak mellől s tövisbokrokra marcangelták s a mellettök folyton-folyvást elhaladóknak megmutogatták, hogy miért hurcolták őket ide és hogy hová (a tartarosba) fogják őket dobni. Itt, mondotta, azt a sok és mindenféle rettegést, a melybe csak jutottak, felülmulta az, hogy hátha mindegyik meghallja, a mikor felszáll, azt a zúgást s mindegyik

Β τιμωρίας τοιαύτας τινὰς εἶναι, καὶ αὐτὰς εὐεργεσίας ταύταις ἀντιστρόφους· ἐπειδὴ δὲ τοῖς ἐν τῷ λειμῶνι ἐκάστοις ἑπτὰ ἡμέραι γένοιντο, ἀναστάντας ἐντεῦθεν δεῖν τῇ ὁγδόῃ πορεύεσθαι, καὶ ἀφικνεῖσθαι τεταρταίους ὅθεν καθορᾶν ἄνωθεν διὰ παντὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς τεταμένον φῶς εὐθύ, οἷον κίονα, μάλιστα τῇ Ἱριδι προσφερῇ, λαμπρότερον δὲ καὶ καθαρώτερον. εἰς ὃ

Γ ἀφικέσθαι προσελθόντας ἡμερησίαν ὁδόν, καὶ ἰδεῖν αὐτόθι κατὰ μέσον τὸ φῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὰ ἄκρα αὐτοῦ τῶν δεσμῶν τεταμένα· εἶναι γὰρ τοῦτο τὸ φῶς ξύνδεσμον τοῦ οὐρανοῦ, οἷον τὰ ὑποζώματα τῶν τριήρων, οὕτω πᾶσαν ξυνέχον τὴν περιφορὰν· ἐκ δὲ τῶν ἁκρῶν τεταμένον Ἀνάγκης ἄτρακτον, δι' οὗ πάσας ἐπιστρέφεσθαι τὰς περιφοράς· οὗ τὴν μὲν ἡλακάτην τε καὶ τὸ ἄγκιστρον εἶναι ἐξ ἀδάμαντος, τὸν δὲ σφόνδουλον μικτὸν ἔκ τε τούτου καὶ ἄλλων γενῶν. τὴν δὲ τοῦ σφονδύλου φύσιν εἶναι

Δ τοιάνδε· τὸ μὲν σχῆμα οἷα περ ἢ τοῦ ἐνθάδε· νοῆσαι δὲ δεῖ ἐξ ὧν ἔλεγε τοιόνδε αὐτὸν εἶναι, ὥσπερ ἂν εἰ ἐν ἐνὶ μεγάλῳ σφονδύλῳ κοίλῳ καὶ ἐξεγλυμμένῳ διαμπερὲς ἄλλος τοιοῦτος ἐλάττων ἐγκέοιτο ἀρμόττων, καθάπερ οἱ κάδοι οἱ εἰς ἀλλήλους ἀρμότοντες· καὶ οὕτω δὴ τρίτον ἄλλον καὶ τέταρτον καὶ ἄλλους τέταρτας. ὁκτῶ γὰρ εἶναι τοὺς ξύμπαντας σφονδύλους, ἐν ἀλλή-

Ε λοις ἐγκειμένους, κύκλους ἄνωθεν τὰ χεῖλη φαίνοντας, νῶτον συνεχὲς ἐνὸς σφονδύλου ἀπεργαζομένους περὶ τὴν ἡλακάτην· ἐκείνην δὲ διὰ μέσου τοῦ ὁγδοῦ διαμπερὲς ἐληλάσθαι. τὸν μὲν οὖν πρῶτόν τε καὶ ἐξωτάτῳ σφόνδουλον πλατύτατον τὸν τοῦ χείλους κύκλον ἔχειν, τὸν δὲ τοῦ ἑκτοῦ δεύτερον, τρίτον δὲ τὸν τοῦ τετάρτου, τέταρτον δὲ τὸν τοῦ ὁγδοῦ, πέμπτον δὲ τὸν τοῦ ἐβδόμου, ἕκτον δὲ τὸν τοῦ πέμπτου, ἑβδομον δὲ τὸν τοῦ τρίτου, ὀγδοὸν δὲ τὸν τοῦ δευτέρου. καὶ τὸν μὲν τοῦ μεγίστου ποικίλον, τὸν δὲ τοῦ ἐβδόμου λαμπρότατον, τὸν δὲ τοῦ ὁγδοῦ τὸ

a legboldogabb érzéssel szállt, ha nem hallotta. S ilyesvalami- **B**
félék a büntetések és megtorlások most már, de másrésről
a jutalmazások is megfelelők. Mikor pedig valamennyiök-
nek letelt ott a mezőségen a hét napjok, akkor a nyolca-
dikon fel kellett onnan kerekedniök s eltávozván negyed-
napra megérkezniök oda, a honnan felülről az egész égbol-
ton és földön végig nyúló egyenes fényt láttak, a mely olyan
volt, mint valami oszlop s leginkább a szivárványhoz ha-
sonló, de fényesebb és tisztább. Ehhez egy napi járásra **C**
még közelebb jöttek s látták ott a fény közepén át az égből
le az ő kötelékeinek kifeszített végeit. Mert ez a fény az
égnek köteléke, a mely, mint a háromevezős hajóknak az
öve,¹⁴ az ő egész körét összetartja. A két végén pedig a
Szükségnek orsója van kifeszítve, a melynek segítségével
minden körforgás megismétlődik. Ennek a szára meg a
kampója acélból van, a pörgettyűje pedig vegyesen ebből
is és más egyéb fajtából. A pörgettyűnek pedig íme ez a **D**
szerkezete:¹⁵ az alakja olyan, mint a mienké itt; az után
azonban, a mit róla mondott, ilyennek kell elképzelnünk:
mintha egy nagy, öblös és végesvéig kivájt pörgettyűben
egy másik ilyen, de kisebb volna beleillesztve, mint a hogy
a hordók, a melyek egymásba illenek, s így azután egy más
harmadik, negyedik és még négy más. Mert hát nyolc pör-
gettyű van összesen, a melyek így egymásban vannak; s a
széleik felülről köröknek látszanak, de hátrészt csak egyet- **E**
lenegy pörgettyűnek összefüggő hátát alkotják a szára körül;
ez azonban mind a nyolcnak a közepén van keresztülhúzva.
Az első és legkülsőbb pörgettyűnek van most már a leg-
szélesebb oldalszél-köre, a hatodiknak a második, a har-
madik a negyediknek, a negyedik a nyolcadiknak, az ötö-
dik a hetediknek, a hatodik az ötödiknek, a hetedik a har-
madiknak s a nyolcadik a másodiknak; s a legnagyobbé
tarka, a hetediké a legragyogóbb, a nyolcadiké a színét a

617 χρῶμα ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ἔχειν προσλάμποντος, τὸν δὲ τοῦ δευτέρου καὶ πέμπτου παραπλήσια ἀλλήλοις, ξανθότερα ἐκείνων, τρίτον δὲ λευκότετον χρῶμα ἔχειν, τέταρτον δὲ ὑπέρυθρον, δεύτερον δὲ λευκότητι τὸν ἕκτον. κυκλεῖσθαι δὲ δὴ στρεφόμενον τὸν ἄτρακτον ὅλον μὲν τὴν αὐτὴν φορὰν, ἐν δὲ τῷ ὅλῳ περιφερομένῳ τοὺς μὲν ἐντὸς ἑπτὰ κύκλους τὴν ἐναντίαν τῷ ὅλῳ

B ἡρέμα περιφέρεισθαι, αὐτῶν δὲ τούτων τάχιστα μὲν ἰέναι τὸν ὀγδοον, δευτέρους δὲ καὶ ἅμα ἀλλήλοις τὸν τε ἑβδομον καὶ ἕκτον καὶ πέμπτον· τὸν τρίτον δὲ φορὰ ἰέναι, ὡς σφίσι φαίνεται, ἐπανακυκλούμενον τὸν τέταρτον· τέταρτον δὲ τὸν τρίτον καὶ πέμπτον τὸν δεύτερον. στρέφεσθαι δὲ αὐτὸν ἐν τοῖς τῆς Ἀνάγκης γόνασιν. ἐπὶ δὲ τῶν κύκλων αὐτοῦ ἄνωθεν ἐφ' ἐκάστου βεβηκέναι Σειρήνα συμπεριφερομένην, φωνὴν μίαν ἰεῖσαν ἀνὰ τόνον· ἐκ πασῶν δὲ ὀκτὼ οὖσων μίαν ἁρμονίαν ἐμφωνεῖν. ἄλλας δὲ καθημένας περίξ δι' Ἰσου τρεῖς, ἐν θρόνῳ ἐκάστην,

C θυγατέρας τῆς Ἀνάγκης Μοίρας λευχειμονούσας, στέμματα ἐπὶ τῶν κεφαλῶν ἐχούσας, Λάχεσιν τε καὶ Κλωθῶ καὶ Ἄτροπον, ὕμνεῖν πρὸς τὴν τῶν Σειρήνων ἁρμονίαν, Λάχεσιν μὲν τὰ γεγονότα, Κλωθῶ δὲ τὰ ὄντα, Ἄτροπον δὲ τὰ μέλλοντα. καὶ τὴν μὲν Κλωθῶ τῇ δεξιᾷ χειρὶ ἐφαπτομένην συνεπιστρέφειν τοῦ ἀτράκτου τὴν ἔξω περιφορὰν, διαλείπουσαν χρόνον. τὴν δὲ Ἄτροπον τῇ ἀριστερᾷ τὰς ἐντὸς αὐτῶν ὡσαύτως· τὴν δὲ Λάχεσιν ἐν μέρει ἐκατέρας ἐκατέρᾳ τῇ χειρὶ ἐφάπτεσθαι.

D XV. Σφᾶς οὖν, ἐπειδὴ ἀφικέσθαι, εὐθὺς δεῖν ἰέναι πρὸς τὴν Λάχεσιν. προφήτην οὖν τινὰ σφᾶς πρῶτον μὲν ἐν τάξει διαστήσαι, ἔπειτα λαβόντα ἐκ τῶν τῆς Λαχέσεως γονάτων κλήρους τε καὶ βίων παραδείγματα, ἀναβάντα ἐπὶ τι βῆμα ὑψηλὸν εἰπεῖν· Ἀνάγκης θυγατρὸς κόρης Λαχέσεως λόγος. ψυχαὶ ἐφήμεροι, ἀρχὴ ἄλλης περιόδου θνητοῦ γένους θανατηφόρου. οὐχ ὑμᾶς δαίμων λήξεται, ἀλλ' ὑμεῖς δαίμονα αἰρήσεσθε. πρῶτος

hetediknek a ragyogásától kapta, a másodiké és ötödiké⁶¹⁷ hasonlít egymáshoz, de sárgább amazoknál, a harmadiknak a legfehérebb a színe, a negyedik pirosas, a második fehérségre a hatodik. Forgása közben most már az egész orsó ugyanazon irányban kört ír le, az egésznek eme körforgásában azonban a belső hét kör az egészszel ellenkezőleg végez lassú körforgást; s ő közöttük maguk között a **B** leggyorsabban mozog a nyolcadik, utána következnek aztán egymással egyszerre a hetedik, a hatodik és ötödik; harmadiknak a mozgás sebességére nézve, a hogy nekik látszott, a negyedik végzi körfutását, negyediknek a harmadik és ötödiknek a második. Maga az orsó a Szükség tenyerén forog. Az ő körein pedig felülről lefelé mindegyiken egy-egy szirén állt s együtt forgott velök, mindegyikök csak egy-egy hangot énekelt, mindég ugyanazt a magasságot. Valamennyiökből, mivel nyolcan vannak, dallamos összhangzat alakul. Más három pedig ott ült köröskörül egyenlő távolságra egymástól, mindegyikök egy-egy trónon, a Szükségnek leányai, a Moirák, fehérbe öltözve, a fejökön koszorúval, Lachesis, Klotho és Atropos s énekelték a szirének összhangzatához, Lachesis a multról, Klotho a jelenről és Atropos a jövőről. S Klotho jobb kezével meg-megfogja s időről-időre megforgatja az orsónak külső kerületét, Atropos meg a baljával éppen így a belsőket, Lachesis pedig mind a kettőt mind a két kezével irányítja.

XV. Ő nekik tehát, a mikor megérkeztek, egyenesen **L**Lachesishez kellett menniök. Ekkor aztán egy jószőrű is rendben szétállította őket, azután pedig sorsokat és életmintákat vett a Lachesis öléből s egy magas szószékre menvén fel, így szólt: A Szükség leányának, Lachesisnek, íme ez a beszéde: Ti egy napig élő lelkek! Most veszi kezdetét **E**egy más, halálthozó körforgása a halandó fajnak. Nem titeket jelöl ki az istenség, hanem majd ti választjátok az is-

δ' ὁ λαχὼν πρῶτος αἰρείσθω βίον, ᾧ συνέσται ἐξ ἀνάγκης. ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον, ἣν τιμῶν καὶ ἀτιμάζων πλέον καὶ ἔλαττον αὐτῆς ἕκαστος ἔξει. αἰτία ἐλομένου· θεὸς ἀναίτιος· ταῦτα εἰπόντα ῥῖψαι ἐπὶ πάντας τοὺς κλήρους, τὸν δὲ παρ' αὐτὸν πε-
 618 σόντα ἕκαστον ἀναιρεῖσθαι, πλήν οὗ· εἰ δὲ οὐκ ἔσῃ· τῷ δὲ ἀνε-
 λομένῳ δῆλον εἶναι, ὁπόστος εἰλήχειν. μετὰ δὲ τοῦτο αὐθις τὰ τῶν βίων παραδείγματα εἰς τὸ πρόσθεν σφῶν θεῖναι ἐπὶ τὴν γῆν, πολὺ πλείω τῶν παρόντων, εἶναι δὲ παντοδαπά· ζῶων τε γὰρ πάντων βίους καὶ δὴ καὶ τοὺς ἀνθρωπίνους ἅπαντας· τυραννίδας τε γὰρ ἐν αὐτοῖς εἶναι, τὰς μὲν διατελεῖς, τὰς δὲ καὶ μεταξὺ διαφθειρομένας καὶ εἰς πενίαν τε καὶ φυγὰς καὶ εἰς πτωχείας τελευτώσας· εἶναι δὲ καὶ δοκίμων ἀνδρῶν βίους, τοὺς

Β μὲν ἐπὶ εἵδεσι καὶ κατὰ κάλλη καὶ τὴν ἄλλην ἰσχύν τε καὶ ἀγωνίαν, τοὺς δ' ἐπὶ γένεσι καὶ προγόνων ἀρεταῖς, καὶ ἀδοκίμων κατὰ ταῦτά, ὡσαύτως δὲ καὶ γυναικῶν· ψυχῆς δὲ τάξιν οὐκ ἐνεῖναι διὰ τὸ ἀναγκαίως ἔχειν ἄλλον ἐλομένην βίον ἀλλοίαν γίγνεσθαι· τὰ δ' ἄλλα ἀλλήλοις τε καὶ πλούτοις καὶ πενίαις, τὰ δὲ νόσοις, τὰ δὲ ὑγίαιαις μεμῖχθαι, τὰ δὲ καὶ μεσοῦν τούτων. ἔνθα δὴ, ὡς ἔοικεν, ὦ φίλε Γλαύκων, ὁ πᾶς κίνδυνος
Γ ἀνθρώπῳ, καὶ διὰ ταῦτα μάλιστα ἐπιμελητέον, ὅπως ἕκαστος ἡμῶν τῶν ἄλλων μαθημάτων ἀμελήσας τούτου τοῦ μαθήματος καὶ ζητητῆς καὶ μαθητῆς ἔσται, ἐάν ποθεν οἷός τ' ἦ μαθεῖν καὶ ἐξευρεῖν, τίς αὐτὸν ποιήσει δυνατόν καὶ ἐπιστήμονα, βίον καὶ χρηστὸν καὶ πονηρὸν διαγιγνώσκοντα, τὸν βελτίω ἐκ τῶν δυνατῶν ἀεὶ πανταχοῦ αἰρεῖσθαι, καὶ ἀναλογιζόμενον πάντα τὰ

tenséget. A kit a sors először talál, az válaszszon először életmódot, a melylyel szükségből össze lesz kötve. Az erénynek azonban nincsen ura s a mennyire őt valaki becsüli, vagy nem becsüli, a szerint több vagy kevesebb része is lesz benne. A ki választ, az az oka majd; az isten, az ártatlan. Mikor ezt elmondta, mindnyájok közé dobta a sorsokat s mindegyikök felvette, a melyik melléje esett, kivéven őt. Őt nem engedte. A ki aztán felvette, az előtt világos volt, hogy hányadik helyet kapta. Ekkor ismét az életmin- 618-
tákat rakta ki eléjük a földre, sokkal többet a jelenlevők-
nél. Voltak köztük mindenfélék, még pedig mindenféle állatoknak életmódjai, sőt még az összes emberi életmódok is. Mert zsarnokuralmak is voltak köztük, részint élethosszig tartók, részint a melyek közben megsemmisültek és szegénységben, száműzetésben és koldulásban értek véget. Voltak tekintélyes embereknek életmódjai is, részint egyéniségök miatt, szépségökre, más egyéb testi erejökre, vagy ver- B
senybirásukra való tekintetből, részint származásuknál és elődeik erényeinél fogva s éppen így voltak névtelen embereknek is, nemkülönben asszonyoknak is. A lelkeknek azonban nem volt köztük sorrendjük, mivel a melyik más életmódot választ, az szükségképpen más tulajdonságúvá is lesz. De a többi egyéb részint gazdagsággal, részint szegénységgel, részint meg betegséggel és egészséggel volt egymás közt összekeverve, egynémelyik közepén is volt közöttük. Itt van most már, édes Glaukon, az összes veszedelem az emberre nézve. S éppen ezért különösen arra kell vigyázni, hogy félre téve minden más egyéb ismeretet, mindegyikünk csak ezt az ismeretet keresse és sajátítsa el, ha vajjon meg tudja-e valahonnan tanulni vagy kieszelni, hogy ugyan ki képesíti vagy tanítja meg őt arra, hogy a jó és a rossz életmódot megkülönböztesse és mindig és mindenütt tőle kitelhetőleg csak a jobbat válaszsza, persze jól meghányva-

νῦν δὴ ῥηθέντα, ξυντιθέμενα ἀλλήλοις καὶ διαιρούμενα πρὸς
D ἀρετὴν βίου πῶς ἔχει, εἰδέναι τί κάλλος πενία ἢ πλοῦτος κρα-
 θέν καὶ μετὰ ποίας τινὸς ψυχῆς ἕξεως κακὸν ἢ ἀγαθὸν ἐργά-
 ζεται, καὶ τί εὐγένειαι καὶ δυσγένειαι καὶ ἰδιωτεῖαι καὶ ἀρχαὶ
 καὶ ἰσχύες καὶ ἀσθένειαι καὶ εὐμάθειαι καὶ δυσμάθειαι καὶ
 πάντα τὰ τοιαῦτα τῶν φύσει περὶ ψυχὴν ὄντων καὶ τῶν ἐπι-
 κτήτων τί ξυγκεραννύμενα πρὸς ἄλληλα ἐργάζεται, ὥστε ἐξ ἀπάν-
 των αὐτῶν δυνατόν εἶναι συλλογισάμενον αἰρεῖσθαι, πρὸς τὴν
 τῆς ψυχῆς φύσιν ἀποβλέποντα, τὸν τε χεῖρω καὶ τὸν ἀμείνω
E βίον, χεῖρω μὲν καλοῦντα ὃς αὐτὴν ἐκείσε ἄξει, εἰς τὸ ἀδικω-
 τέραν γίγνεσθαι, ἀμείνω δὲ ὅστις εἰς τὸ δικαιότεραν, τὰ δὲ ἄλλα
 πάντα χαίρειν ἑάσει· ἐωράκαμεν γάρ, ὅτι ζῶντί τε καὶ τελευ-
 τήσαντι αὕτη κρατίστη αἴρεσις. ἀδαμαντίνως δὴ δεῖ ταύτην
 619 τὴν δόξαν ἔχοντα εἰς Αἰδοῦ ἰέναι, ὅπως ἂν ἡ καὶ ἐκεῖ ἀνέκ-
 πληκτος ὑπὸ πλοῦτων τε καὶ τῶν τοιούτων κακῶν, καὶ μὴ ἐμ-
 πεσὼν εἰς τυραννίδας καὶ ἄλλας τοιαύτας πράξεις πολλὰ μὲν
 ἐργάσῃται καὶ ἀνήκεστα κακά, ἔτι δὲ αὐτὸς μείζω πάθῃ, ἀλλὰ
 γινῶ τὸν μέσον ἀεὶ τῶν τοιούτων βίον αἰρεῖσθαι καὶ φεύγειν τὰ
 ὑπερβάλλοντα ἐκατέρωσε καὶ ἐν τῷδε τῷ βίῳ κατὰ τὸ δυνατόν
 καὶ ἐν παντί τῷ ἔπειτα· οὕτω γὰρ εὐδαιμονέστατος γίγνεται ἄν-
 θρωπος.

B XVI. Καὶ δὴ οὖν καὶ τότε ὁ ἐκείθεν ἄγγελος ἡγγελλε τὸν
 μὲν προφήτην οὕτως εἰπεῖν· καὶ τελευταίῳ ἐπιόντι, ξὺν νῷ ἐλο-
 μένῳ, συντόνως ζῶντι κεῖται βίος ἀγαπητός, οὐ κακός, μήτε ὁ
 ἄρχων αἰρέσεως ἀμελείτω μήτε ὁ τελευτῶν ἀθυμείτω· εἰπόντος

vetve, hogy az itt épp most elmondtuk összes dolgok egymással egybe is vetve, meg egymástól szét is választva minő viszonyban állanak az életmódnak erényes voltával, hát arra, **D** hogy megtudja, mit a szépség szegénységgel vagy gazdagsággal párosulva s a léleknek melyik tulajdonságával hoz létre rosszat, vagy jót és mit az előkelő, vagy alacsony származás, a visszavonultság, a társadalmi szereplések, a testi erő és gyöngeség, a tanultság vagy tudatlanság, szóval mit eredményez minden olyasvalami, a mi vagy természet-től ragad reá a lélekre, vagy úgy kellett megszereznie, ha egymással összevegyül, úgy, hogy mindezekből következtést vonva tekintettel a léleknek a természetére képes legyen a rosszabb vagy a jobb életmódot választani ki magá- **E** nak, rosszabbnak nevezvén persze azt, a mely őt oda juttatja, hogy igazságtalanabbá lesz, jobbnak pedig, a melyik oda, hogy igazságosabbá; minden más egyebet pedig még egy pillantására se méltat. Mert láttuk, hogy ez a legjobb választás az életre is, meg a halál után is. Ennél a gondo- 619 latnál rendületlenül megmaradva kell most már a Hadesbe leszállania, hogy megingathatatlan legyen ott is a gazdagsággal s más efféle rosszal szemben s a zsarnokságnak és más ilyesfajta foglalkozásoknak hatalmába jutva sok orvosolhatatlan bajt ne okozzon, önmaga meg még nagyobbat szenvedjen, hanem értse a titkát, mint kell az efféle életmódok közt mindég a középest választania s a szerfölköt, a mennyire csak teheti mind ebben az életben, mind a rákövetkező egész jövőben, mindkét részről elkerülnie. Így lesz ugyanis a legboldogabbá az ember.

XVI. És ezt jelentette most már akkor is az ottani hir- **B** hozó, hogy így beszélt az a jós: Még a ki legutoljára jött, na észszel választott s önmagát szigorúan tartva él, arra is kellemes életmód vár s nem rossz. Se a választásban az első el ne bizza magát, se az utolsó el ne veszítse a bátorságát.

δὲ ταῦτα τὸν πρῶτον λαχόντα ἔφη εὐθὺς ἐπιόντα τὴν μεγίστην
 τυραννίδα ἐλέσθαι, καὶ ὑπὸ ἀφροσύνης τε καὶ λαιμαργίας οὐ
 C πάντα ἱκανῶς ἀνασκεψάμενον ἐλέσθαι, ἀλλ' αὐτὸν λαθεῖν ἐνοῦ-
 σαν εἰμαρμένην, παίδων αὐτοῦ βρώσεις καὶ ἄλλα κακὰ· ἐπειδὴ
 δὲ κατὰ σχολὴν σκέψασθαι, κόπτεσθαι τε καὶ ἐδύρεσθαι τὴν
 αἵρεσιν, οὐκ ἐμμένοντα τοῖς προῤῥηθεῖσιν ὑπὸ τοῦ προφήτου·
 οὐ γὰρ ἑαυτὸν αἰτιᾶσθαι τῶν κακῶν, ἀλλὰ τύχην τε καὶ δαι-
 μονας καὶ πάντα μᾶλλον ἀνθ' ἑαυτοῦ. εἶναι δὲ αὐτὸν τῶν ἐκ
 τοῦ οὐρανοῦ ἡκόντων, ἐν τεταγμένη πολιτείᾳ ἐν τῷ προτέρῳ βίῳ
 D βεβιωκότα, ἔθει ἄνευ φιλοσοφίας ἀρετῆς μετεिल्φότα. ὥς δὲ
 καὶ εἰπεῖν οὐκ ἐλάττους εἶναι ἐν τοῖς τοιούτοις ἀλίσκομένους
 τοὺς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦκοντας, ἅτε πόνων ἀγυμνάστους· τῶν δ'
 ἐκ τῆς γῆς τοὺς πολλούς, ἅτε αὐτοὺς τε πεποννηκότας ἄλλους
 τε ἑωρακότας, οὐκ ἐξ ἐπιδρομῆς τὰς αἱρέσεις ποιεῖσθαι. διὸ
 δὴ καὶ μεταβολὴν τῶν κακῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν ταῖς πολλαῖς
 τῶν ψυχῶν γίνεσθαι, καὶ διὰ τὴν τοῦ κλήρου τύχην. ἐπεὶ εἴ-
 τις ἀεὶ, ὁπότε εἰς τὸν ἐνθάδε βίον ἀφικνοῖτο, ὕγιως φιλοσοφοῖ
 E καὶ ὁ κληρὸς αὐτῷ τῆς αἱρέσεως μὴ ἐν τελευταίοις πίπτει κιν-
 δυνεύει ἐκ τῶν ἐκεῖθεν ἀπαγγελλομένων οὐ μόνον ἐνθάδε εὐδαι-
 μονεῖν ἄν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνθένδε ἐκεῖσε καὶ δεῦρο πάλιν πο-
 ρεῖαν οὐκ ἂν χθονίαν καὶ τραχεῖαν πορεύεσθαι, ἀλλὰ λείαν τε
 καὶ οὐρανίαν. ταύτην γὰρ δὴ ἔφη τὴν θέαν ἀξίαν εἶναι ἰδεῖν,
 620 ὥς ἕκασται αἱ ψυχαὶ ἡροῦντο τοὺς βίους· ἐλεεινὴν τε γὰρ ἰδεῖν
 εἶναι καὶ γελοίαν καὶ θαυμασίαν· κατὰ συνήθειαν γὰρ τοῦ πρό-
 τέρου βίου τὰ πολλὰ αἰρεῖσθαι. ἰδεῖν μὲν γὰρ ψυχὴν ἔφη τὴν

S a mikor ezt elmondotta, az elsőnek kisorsolt, beszélt ő tovább, oda lépett s egyenesen a legnagyobb zsarnokságot választotta, tette pedig esztelenségből és kapzsiságból s mindent kellőképpen meg nem fontolva ezt a választást, hanem kikerülte a figyelmét, hogy gyermekeinek a felfalása C és más egyéb bajok is össze vannak vele a sors rendeléséből kötve. Mikor aztán teljes nyugalommal megvizsgálta, verdeste magát és sirva-siratta a választását, hogy nem maradt meg a mellett, a mit a jós előbb mondott. Mert hiszen nem önmagát okozta a baj miatt, hanem a sorsot, az istenségeket s mindent inkább, mint önmagát. Pedig egyike volt azoknak, a kik az égből jöttek, előbbi életében jól rendezett államszervezetben élt s csak megszokásból bölcseség-D szeretet nélkül részesült az erényben. S a hogy valaki mondhatná, nem kevés ilyen égből jött habarodik bele az ilyesfélékbe, mert hiszen szenvedések nem taníthatták meg őket. Mig viszont sokan a földből jöttek közül, mivel vagy maguk szenvedtek, vagy ezt másoknál látták, nem ilyen hübelebalázs teszik meg a választásukat. Ezért aztán sok léleknél változás áll be a rossz és a jó dolgában, de meg aztán a sors véletlen játéka következtében is. Mert ha valaki, mikor az itteni életbe jön, mindég okosan csak a bölcsesség-E szeretetnek élne, meg azután a választás sorsa nem az utolsók közt esne rá, akkor az onnan elbeszélt dolgokból úgy látszik, hogy nem csak itt lehetne boldog, hanem az innen oda és újra vissza való vándorlását is nem földalatti és göröngyös, hanem sima és égi úton tehetné meg. Ez a látvány ugyanis, mondotta tovább, már érdemes a megtekintésre, hogy miképpen választotta minden egyes lélek magának az életmódot. Igazán szánalmas dolog ezt látni, meg 620 nevetséges és megcsudálni való. Mert a legtöbb az ő előbbi életének megszokottsága után választott. Így látott egy lelket, mondja, a mely valamikor az Orpheusé volt s most egy

ποτε Ὀρφέως γενομένην κύκνου βίον αἴρουμένην, μίσει τοῦ γυναικείου γένους διὰ τὸν ὕπ' ἐκείνων θάνατον οὐκ ἐθέλουσαν ἐν γυναικί γεννηθεῖσαν γενέσθαι· ἰδεῖν δὲ τὴν Θαμύρου ἀηδόνας ἐλομένην· ἰδεῖν δὲ καὶ κύκνον μεταβάλλοντα εἰς ἀνθρωπίνου
B βίου αἴρεσιν, καὶ ἄλλα ζῶα μουσικὰ ὡσαύτως, εἰκοστὴν δὲ λαχοῦσαν ψυχὴν ἐλέσθαι λέοντος βίον· εἶναι δὲ τὴν Αἴαντος τοῦ Τελαμωνίου, φεύγουσαν ἄνθρωπον γενέσθαι, μεμνημένην τῆς τῶν ὅπλων κρίσεως· τὴν δ' ἐπὶ τούτῳ Ἀγαμέμνωνος· ἔχθρα δὲ καὶ ταύτην τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διὰ τὰ πάθη αἵτου διαλλάξαι βίον. ἐν μέσοις δὲ λαχοῦσαν τὴν Ἀταλάντης ψυχὴν, κατιδοῦσαν μεγάλας τιμὰς ἀθλητοῦ ἀνδρός, οὐ δύνασθαι παρελ-
C θεῖν, ἀλλὰ λαβεῖν. μετὰ δὲ ταύτην ἰδεῖν τὴν Ἐπειοῦ τοῦ Πανοπέως εἰς τεχνικῆς γυναικὸς ἰοῦσαν φύσιν· πόρρω δ' ἐν ὑστάτοις ἰδεῖν τὴν τοῦ γελωτοποιοῦ Θερασίτου πίθηκον ἐνδυομένην· κατὰ τύχην δὲ τὴν Ὀδυσσεως, λαχοῦσαν πασῶν ὑστάτην, αἰρησομένην ἰέναι. μνήμη δὲ τῶν προτέρων πόνων φιλοτιμίας λεωφηκυῖαν ζητεῖν περιουῶσαν χρόνον πολὺν βίον ἀνδρός ἰδιώτου ἀπράγμονος, καὶ μόγις εὑρεῖν καίμενόν που καὶ παρημελημένον
D ὑπὸ τῶν ἄλλων, καὶ εἰπεῖν ἰδοῦσαν, ὅτι τὰ αὐτὰ ἂν ἔπραξε καὶ πρώτη λαχοῦσα, καὶ ἀσμένην ἐλέσθαι. καὶ ἐκ τῶν ἄλλων δὴ θηρίων ὡσαύτως εἰς ἀνθρώπους ἰέναι καὶ εἰς ἄλληλα, τὰ μὲν ἄδικα εἰς τὰ ἄγρια, τὰ δὲ δίκαια εἰς τὰ ἥμερα μεταβάλλοντα, καὶ πάσας μίξεις μίγνυσθαι. ἐπειδὴ δ' οὖν πάσας τὰς ψυχὰς τοὺς βίους ἡρῆσθαι, ὥσπερ ἔλαχον, ἐν τάξει προσιέναι πρὸς
E τὴν Λάχαισιν. ἐκείνην δ' ἐκάστω, ὃν εἴλετο δαίμονα, τοῦτον φύ-

hattyúnak az életét választotta, a mennyiben a női nem elleni gyűlöletből a tőlük szenvedett halál miatt nem akarta, hogy egy nőben való megfogamzás után jőjjön a világra. Láttá, hogy a Thamyrasé a fülemüléét választotta. De látta azt is, mikor egy hattyú emberi életmód választására fordult s éppen így több zenekedvelő állat is. A huszadik **B** helyre kisorsolt lélek pedig egy oroszlánnak az életét választotta. Ez pedig Aiasnak, a Telamon fiának volt a lelke, a mely visszaemlékezve a fegyverekről mondott ítéletre,¹⁷ elkerülte azt, hogy emberré legyen. Utána jött az Agamemnoné.¹⁸ Az emberi nem elleni gyűlöletből szenvedései miatt ő is egy sasnak az életét vette cserébe. Ezenközben Atalante lelkére¹⁹ esett a sors s mert ő szemtanúja volt egy bajvivó nagy kitüntetéseinek, nem bírt elmenni mellette, ehhez nyúlt. Ő utána Epeiosnak,²⁰ Panopeus fiának, a lelkét látta, **C** a hogy egy művész-asszonynak a természetébe vándorolt. Messze, ott az utolsók között pedig a gúnykacaj-keltő Thersitesnek látta a lelkét belebujni egy majomba. Véletlenségből valamennyiök között épp utolsónak esván reá a sors, az Odysseus lelke ment választani s előbbi fáradalmainak emlékével becsvágyától megszabadulva sokáig járt ide-oda, egy magános, minden nyilvános szerepléstől ment embernek életét keresett s nagynehezen talált is egyet, ott heverészett valahol, a többiek rá se hederítettek, mikor ezt meglátta, azt mondotta, hogy így tett volna még akkor is, ha **D** az első helyre sorsolták volna s meglegegedetten őt választotta. S a többiekből, az állatokból, is éppen így mentek át emberekbe, meg más állatokba, az igazságtalanok vadakba, az igazságosak pedig szelidekbe költöztek s így mindenféle keveredések vegyültek össze. Mikor aztán minden lélek megválasztotta a maga életmódját, ugyanazon rendben, a mint kisorsolták őket, Lachesis elé álltak. Ő azután mindegyikük mellé életének öréül s választott dolgainak teljesítőjeül **E**

λακα ξυμπέμπειν τοῦ βίου καὶ ἀποπληρωτὴν τῶν αἵρεθέντων.
 ὃν πρῶτον μὲν ἄγειν αὐτὴν πρὸς τὴν Κλωθῶ ὑπὸ τὴν ἐκείνης
 χεῖρά τε καὶ ἐπιστροφὴν τῆς τοῦ ἀτράκτου δίνης, κυροῦντα ἦν
 λαχὼν εἴλετο μοῖραν· ταύτης δ' ἐφαφάμενον αὖθις ἐπὶ τὴν τῆς
 Ἀτρόπου ἄγειν νῆσιν, ἀμετάστροφα τὰ ἐπικλωσθέντα ποιῶντα·
 621 ἐντεῦθεν δὲ δὴ ἀμεταστρεπτὶ ὑπὸ τὸν τῆς Ἀνάγκης ἰέναι θρόνον,
 καὶ δι' ἐκείνου διεξελθόντα, ἐπειδὴ καὶ οἱ ἄλλοι διηλθον, πο-
 ρεύεσθαι ἅπαντας εἰς τὸ τῆς Λήθης πεδίον διὰ καύματός τε
 καὶ πνίγους δεινοῦ· καὶ γὰρ εἶναι αὐτὸ κενὸν δένδρων τε καὶ
 ὅσα γῇ φύει· σκηνᾶσθαι οὖν σφᾶς ἤδη ἐσπέρας γιγνομένης παρὰ
 τὸν Ἀμέλητα ποταμόν, οὗ τὸ ὕδωρ ἀγγεῖον οὐδὲν στέγειν. μέ-
 τρον μὲν οὖν τι τοῦ ὕδατος πᾶσιν ἀναγκαῖον εἶναι πιεῖν, τοὺς
 δὲ φρονήσει μὴ σωζομένους πλέον πίνειν τοῦ μέτρου· τὸν δὲ
 Β αἰεὶ πίνοντα πάντων ἐπιλανθάνεσθαι. ἐπειδὴ δὲ κοιμηθῆναι καὶ
 μέσας νύκτας γενέσθαι, βροντὴν τε καὶ σεισμὸν γενέσθαι, κα
 ἐντεῦθεν ἐξαπίνης ἄλλον ἄλλῃ φέρεσθαι ἄνω εἰς τὴν γένεσιν,
 ἄττοντας ὥσπερ ἀστέρας. αὐτὸς δὲ τοῦ μὲν ὕδατος κωλυθῆναι
 πιεῖν ὅπῃ μέντοι καὶ ὅπως εἰς τὸ σῶμα ἀφίκοιτο, οὐκ εἰδέναι, ἀλλ'
 ἐξαίφνης ἀναβλέψας ἰδεῖν ἔωθεν αὐτὸν κείμενον ἐπὶ τῇ πυρᾷ. καὶ
 C οὕτως, ὦ Γλαύκων, μῦθος ἐσώθη καὶ οὐκ ἀπώλετο, καὶ ἡμᾶς
 ἂν σώσειεν ἂν πειθώμεθα αὐτῷ, καὶ τὸν τῆς Λήθης ποταμόν
 εὖ διαβησόμεθα καὶ τὴν ψυχὴν οὐ μιανθησόμεθα· ἀλλ' ἂν ἐμοὶ
 πειθώμεθα, νομίζοντες ἀθάνατον ψυχὴν καὶ δυνατὴν πάντα μὲν
 κακὰ ἀνέχεσθαι, πάντα δὲ ἀγαθὰ, τῆς ἄνω ὁδοῦ αἰεὶ ἐξόμεθα
 καὶ δικαιοσύνην μετὰ φρονήσεως παντὶ τρόπῳ ἐπιτηδεύσομεν, ἵνα

oda küldte az ő maga választotta istenséget. Ez azután legelőször is Klothoz, a keze és az orsó körének körforgása alá vezette, hogy megerősítse a kisorsolás után választott sorsát. S miután megérintette őt, Atroposnak a fonalához vezette, hogy a megfontat megváltoztathatatlaná tegye. Innen aztán minden megfordulás nélkül a Szükség trónja 621 alá ment s mikor keresztül haladt alatta s a többiek is átjöttek, akkor iszonyatosan fojtó hőségen keresztül mindnyájan a Feledés mezejére vonultak. Mert ez teljesen pusztá a fáktól s mindentől, a mit a föld terem. S mivel már beesteledett, hát letelepedtek a Gondtalan folyónál, a melynek a vizét semmiféle edény se fogadja magába. Ebből aztán mindenki köteles inni egy bizonyos mennyiséget. A kiket a belátásuk vissza nem tart, azok többet is isznak a rendes mértéknél. De a hányszor csak iszik belőle valaki, mind- **B** annyiszor mindent elfelejt. S mikor aztán lenyugodtak s eljött az éjfél, egyszerre csak mennydörgés és földrengés támadt s ők onnan hirtelen, mint a gyorsan szálló csillagok, ki ide, ki oda az ő megszületésükre felröppentek. Ő maga azonban, bárha a víz ivásában megakadályozták, azt, hogy miképp jutott bele a testébe, már nem tudja, hanem, mikor hirtelenében feltekintett, hát ott látta magát feküdni kora reggel a máglyán. S így maradt fenn ez a mese, édes Glaukon, s nem ment veszendőbe és megmarasz- **C** hat még bennünket is, ha hitelt adunk neki, s szerencsésen átlábolunk majd a Feledés folyóján s nem szennyezzük be lelkünket, hanem ha reám hallgattok, azzal a szent hittel, hogy a lélek halhatatlan s el tud viselni minden rosszat és minden jót, akkor mindég csak a felfelé vezető úthoz fogjuk magunkat tartani s belátásunk segítségével mindenképpen csak az igazságosságra fogunk törekedni, hogy minmagunknak is, meg az isteneknek is jó barátai legyünk, már akár itt helyt maradunk, akár, miután az ő (az igazságos-

Δ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς φίλοι ὦμεν καὶ τοῖς θεοῖς, αὐτοῦ τε μένοντες
ἐνθάδε, καὶ ἐπειδὴν τὰ ἄθλα αὐτῆς κομιζώμεθα, ὥσπερ οἱ
νικηφόροι περιαιγιρόμενοι καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν τῇ χιλιέτει πορεία,
ἦν διεληλύθαμεν, εὖ πράττωμεν.

---

ság) versenydíját elvittük, mint a győzők, magunknak mindenfelől gyűjtögetni megyünk,²¹ és hogy itt is, meg ezeresztendős vándorlásunk alatt is, a melyről beszéltünk, jó dolgunk lehessen.

Jegyzetek az első könyvhöz.

¹ *Kikötővárosba*, a *Πειραιεύς* (ó) Athennek legjelentékenyebb kikötőhelye a Kephissos torkolatánál, nyolcadfél kilométernyire a várostól; mai neve Porto Leone, vagy Drakone. Három részre volt osztva, ú. m. 1) a nagy kereskedelmi kikötőre (*ἐμπόριον*), 2) a kisebb hadi kikötőre (*Κάνθαρος*) s 3) Aphrodision várára. Az egészet Themistokles látta el erődítményekkel.

² *az ünnepséget*; ez a *ἑορτή* itt a *Βενδιδεία*, vagyis *Βενδῆς* thrák holdistenasszony tiszteletére rendezett ünnepség volt. *Βενδῆς* a görög Artemis-Hekateval rokon istenség (Preller, Mythol. I. 249. 1.). Tiszteletét a thrákoktól vették át az atheniek s épp most tartották először. Vannak olyan magyarázók is, a kik itt Athene istenasszonyra gondolnak s az ünnepséget a kis panathenæák ünnepének mondják. Arra azonban, hogy Athenéhez imádkozzon, nem kellett volna Sokratesnek a kikötővárosba mennie s mért tartották volna az ünnepséget akkor a *Πειραιεύς*-ban csakis most először?

³ *lovas fáklya-verseny*; erről a versenyről, a mely a *Βενδῆς*-ünnepséggel honosodott meg Görögországban, édes-keveset tudunk. Valószínűen csakis ezen ünnepség alkalmával volt divatban. A gyalog fáklya-versenyt azonban Athenæben is, másutt is jól ismerték. S Athenæben különösen a világosság és tűz isteneinek tisztelete alkalmával, tehát Apollonnak, Prometheusnak, Hephaistosnak, Demeternek, Dionysosnak, Athenenek és Pannak tiszteletére tartották. A versenyt különféleképpen rendezték. A legegyszerűbb formája az volt, mikor a fáklyával versenyt futottak s a ki legelőször ért a célhoz, lett a győztes. Volt olyan formája is, mikor a versenyfutók az égő fáklyát egymással ki-kicserelelték.

S valószínűen ilyen fajtájú lovas fáklya-versenyt említ itt most Platon. Hogy azonban ez a fáklya-csere hogy és mint esett meg, arról nem igen nyujtanak kellő felvilágosítást a fenmaradt emlékek. Annyi bizonyos, hogy az ilyféle versenyekben győztes nagy tiszteletben részesült.

⁴ *éjjeli istentiszteletet*, pervigilia, a minőket pl. Demeter, Persephone és Dionysos tiszteletére, vagy Rómában (de csakis a férjes asszonyok és pedig a férfiak kizárásával) a Bona Dea ünnepén tartottak. Később, a császárok korában férfiak is, nők is közösen Venus Noctiluca, vagy Noctivigila tiszteletét ünnepelték ilyféleképpen. Elszavalták a Pervigilium Veneris költeményt (93 troch. katalekt. tetrametert, a melynek ez volt a refrainje: cras amet, qui nunquam amavit, quique amavit, cras amet.) s végezetül féktelen jókedvvel csapongó mulatozásba kaptak.

⁵ *udvaron*; *αὐλή* vagy περιστύλιον négyszögletes, oszlopsorral körülvett, felül nyitott térség volt. Közepén állt a (Ζεὺς ἑρχειος) házvédő Zeus oltára. Ezen az oltáron áldozott Kephalos rendes szokás szerint megkoszorúzott fejjel. Az *αὐλή* körül voltak a termek a férfiak lakomájára; egy férfi látogatószoza ülésekkel s más apróbb szobák, sőt esetleg még éléskamra is. Az elegánsabb és úriasabb görög háznak két ilyen περιστύλιον-ja volt, az egyik a ház elő részében (ἀνδρωνίτις), az úgynevezett férfi-lakosztályban, a másik pedig a ház hátsó részében eső női lakosztályban (γυναικωνίτις).

⁶ *régi közmondást*, . . . ez az ismeretes közmondás ἡλὶξ ἡλικα τέρπει, (húz az öreg az öreghez; vagy: egyik holló nem vájja ki a másik szemét = a hasonló a hasonlónak örül. stb.)

⁷ *seriphosbeli ember*; Σέριφος, most Serpho (Tac. Ann. 4. 21. saxo Seripho) egy terméketlen sziklás sziget a Kykladok közt. Ember alig élt rajta; ezért a rómaiak a császárok korában száműzetésre használták. Hogy egy ilyen társadalmi élet nélkül szűkölködő szigeten Themistokles sem játszhatott volna (olyan nagy) politikai szerepet, egészen természetes dolog. Az anekdotát Plutarchos is említi, csak hogy ő belbinai embert említ. Belbina a saroni öböl torkolatánál fekszik, még kisebb sziget Seriphosnál, politikai tekintetben épp oly jelentéktelen.

⁸ *Pindaros is mondja.* Pár sorral lentebb idéztük ezen szavai. *Fragm.* 233. Böckh 198. Bergk 2. kiad. találhatók.

⁹ *Simonidesnek*; t. i. keosi Simonidesnek, a ki mint elegia-, epigramma- és karének-költő volt híres. Különféle töredékek maradtak fenn tőle bordalokból, hymnusból, pæanokból, győzelmi, dicsőítő és gyászénekekből és dithyrambusokból. E helyen idézett szavai szó szerint maradtak ránk.

¹⁰ *Autolykost* . . . *Odyss.* XIX, 394 s köv. v. *Ἀυτόλυκον*

*ὁς ἀνδράπους ἐκέχαστο
χλεπτοσύνη ὄρωχω τε. θεὸς δέ οἱ αὐτὸς ἔδωκεν*

Ἑρμείας. — E versek szerint tehát mindenkit lefőzött az elesésben és az elesküldözésben s ezt a tehetségét Hermostól kapta. Ő volt ugyanis Autolykosnak az atyja. Autolykos pedig Antikleianak volt atyja s Odysseusnak nagyatyja. Ő tanította birkózni Heraklest. A Parnassuson tartózkodott. Itt meglátogatta egyszer Odysseus s itt egy vadászaton meg is sebesült.

¹¹ *Bias, Pittakos*, mind a ketten görög bölcsek voltak. Solon, Kleobulos, Periandros, Cheilon és Thales mellett őket is mint a «οἱ ἐπὶ σοφοί» (a hét bölcs) férfiót emlegették. Mindnyájukat kiváló erkölcsi erejük, mély élettapasztalatuk, éles ítélő tehetségek és nyílt, józan eszök tette, mint államférfiakat, nevezetessékké. Életelvöket rövid és velős mondatokba foglalták. Állítólagos jelmondataik — nevöknek fentebbi sorrendje szerint — a következők: «A gonoszok legnagyobb számmal vannak.» — «Ismerd fel a kellő időt.» — «Ismerd tenmagadat.» — «Legjobb a mérséklet.» — «Az ügyességnek minden lehetséges.» — «Inkább a törvényekre figyelj, mint a fecsegőkre.» — «Légy hű ígéretedhez.»

¹² *Perdikkasé*; több makedoniai király uralkodott ezen a néven. Ez az itt gondolt II. Perdikkas, a görögök nagy barátjának, I. Alexandrosnak a fia, Archelaosnak az atyja, atyja halála után (454) uralkodott. Trónját csak nagy furfanggal s a különböző politikai pártokkal szemben tanúsított engedékeny és hizelgő magatartásával tudta a többi trónkövetelők ellen megtartani.

¹³ *Ismeniasé*; a thebæi Ismenias mint rendkívül gazdag és mély politikai belátással és nagy energiával bíró férfiú volt ismeretes. Feje volt szülővárosában az akkori demokratikus pártnak.

¹⁴ *még a hangomat is elvesztettem volna*; arra az ókorban uralkodó néphitre vonatkozik, a mely szerint az, a kit a farkas előbb pillant meg, mint ő a farkast, elveszti a hangját. Verg. Bukolika. IX, 53. Vox quoque Moerim Jam fugit ipsa: lupi Moerim videre priores.

¹⁵ *Pulydamas* a thessaliai Skotussa városból való s Pausanias szerint (6, 5, 1) rendkívüli termetű ökölvívó volt. A 93. olymp. 1. évében (408-ban Kr. e.) győzött a «pankration»-on (az úgynevezett ököl- és birokversenyen). S e győzelméért szobrot is emeltek neki.

¹⁶ *bizonyos jövedelmi adókat*, más szóval vagyon-adókat. Ezek nem tartoztak az athenæi államnak rendes jövedelmei közé. Csak a mikor a rendes jövedelmek már nem fedezték az állami kiadásokat, akkor váltak kötelezőkké. Kezdetben nagyon ritkán, de a peloponnesosi háború után már gyakrabban szorultak rá ezekre a jövedelmi adókra is.

Jegyzetek a második könyvhöz.

¹ *mint akár a kígyót . . . megbűvölted*; már a régiek is azt tartották, hogy énekléssel annyira el lehet bűvölni a kígyót, hogy a mérgét kibocsátja. Ezért mondja Vergilius ecl. 8, 71: Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis; és Ovid. Am. II, 1. 25: Carmine desiliunt abruptis faucibus angues.

² [*Gyges,*] *a Lydiainak az őse*. Gygesnek ezt a varázsgyűrűjét még a X. k. 12. f. 612 B helyén is megemlíti Platon. Gygesnek a lydiai trónra jutását egészen másképpen mondja el Herodotos I. 8 sk. f. Kandaules lydiai király, ugyanis, mivel nejét a világ legszebb asszonyának képzelte, így szólt egyszer bizalmas testőréhez, Gygeshez, a Daskylos fiához: Úgy látszik, hogy te nem hiszed, a mit én neked a feleségem szépségéről beszélek; mert hiába, az embernek már nem oly hiszékeny a füle, mint a szeme. «Meztelenül kell tehát őt látnod.» S hiába szabadkozott és húzódozott Gyges, Kandaules mégis rávette őt, hogy a hálószoba nyitott ajtaja mögé állván, meglesse a feküdni térő asszonyt. Ámde a nő észrevette őt s tudván, hogy ez Kandaules tudtával történt,

bosszút forralt ellene. Mihelyt felvirradt, magához hivatta Gygest s így szólt hozzá: «Két út között engeded neked választást, Gyges, lépj arra, a melyik tetszik: vagy megölöd Kandaulest, az én uramat és a lydiaiak királyát, vagy magadnak kell rögtön meghalnod.» Gyges engedelmeskedett s a királynéval megbeszélvén a tervet, Kandaulest megölte s ezzel az asszonynak is, a királyságnak is birtokába jutott.

³ Aischylos mondja, t. i. a Ἐπὶ ἐπὶ Θήβαις 573 sk. verseiben. Különben két verssort idéz is belőle Platon a következő fejezet 362. pontjában. Hangzik pedig ez a kérdéses hely ilyképp:

οὐ γὰρ δοξεῖν ὄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει
βαθεῖαν ἄλοχα διὰ φρενὸς καρπούμενος
ἐξ ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα.

⁴ megmosod; a görög eredeti inkább megsikállok (ἐξαθαίρεις) volna. A régiek ugyanis a már bemoeskolódott márvány szobrokat tajtékkővel sikálották tisztára.

⁵ megostorozzák stb., az igazságos embernek efféle kínzása a szabad görög államokban vagy éppen nem, vagy a legislegritkább esetben ha előfordult. Platon ezt az egész büntetést, úgy látszik, a szomszédos külföldnek zsarnok és erőszakos uralma alatti szokásaiból idézi. Athenæben és Spartában ugyanis e kínzásokat csakis a fiatalabb rabszolgákkal szemben alkalmazták és pedig fegyelmi büntetésképpen.

⁶ ide testvér a testvéred mellé; valószínűen valamelyik költőből idézett hely, a mely később s talán már a Sokrates és Platon idejében is szálló igévé lett. A scholiasta szerint az Odyss. XVI, 97, Muret szerint pedig az Ilias XXI. 308 versére céloz itt Platon.

⁷ Hesiodos, az Ἔργα καὶ Ἡμέραι 230 stb.

⁸ Homeros Odyss. XIX 109 stb.

⁹ Musaios, meg a fia; Musaios mythikus dallos (ἐποποιός), jó és pap. A vallásos költészetet művelte és terjesztette Homeros kora előtt Attikában. Állítólag Orpheusnak tanítványa, vagy éppen a fia volt; mások szerint meg Linosnak, vagy Eumolposnak és Selenének. Fiául vagy unokájául ugyancsak egy Eumolpos nevű költőt említenek, a kinek a számára ő egy «intelmek» (ὀποδῆχαι)

ezímű s 4000 versből álló költeményt írt volna. Suidas szerint: «ἔγραψεν Ὑποθήκας Εὐμόλπω τῷ υἱῷ, ὃ καὶ ἄλλα πλεῖστα.» Különben bővebben olvashatni róluk Preller, görög mythol. II. 494 s köv. I. Pauly, encykl. V, 269 I. s köv. Bernhardt, irod. tört. I, 203. I. II, 208. I. az 1. kiad. Duncker, ókori tört. IV, 327 I. Prantl mint mythikus személyekről, így ír róluk: «Musaios s vele együtt Orpheus is egy bizonyos kulturállapotnak s a legrégebb görög költészet egy bizonyos műveltségtörténetileg nagy hatással bíró formájának mythikus megszemélyesítése. Ez a költészet, a mely természetesen jóval előbbre teendő Homeros koránál, papi és vallásos volt s tartalma felszentelő és kiengesztelő ima-mondatokból állott. Később t. i. a Peisistratos korában, e költeményeket összegyűjtötték s akár szándékos, akár ártatlan meghamisítással amaz állítólagos legrégebb énekesek munkáinul adták ki.»

¹⁰ gyermekeik és messze utódaik maradnak hátra. Hesiodos az *Ἔργ. x. Ἡμέραι* 280 s köv. verseiben elmondja, hogy a ki szántszándékkal hamisan esküszik s meggyalázza az igazságot, az lemoshatatlanul átkozott lesz s elpusztulnak utódai; míg annak, a ki igazat esküszik, felvirázkik a nemzedéke. Erre hivatkozik itt Platon. Az eredeti szöveg így szól:

ὅς δέ κε μαρτυρήσιν ἐκὼν ἐπίορκον ὁμύσας
 ψεύσεται, ἐν δὲ δίκην βλάβας νήκεστον ἀασθῇ,
 τοῦ δέ τ' ἀμαυροτέρῃ γενεῇ μετόπισθε λέλειπται·
 ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεῇ μετόπισθεν ἀμείνων.

¹¹ valamiféle mocsárba ássák be ott a Hadesben. Platon a Phaidon XIII. f. C pontjában is szól erről: «Látszik, hogy éppen nem voltak mihaszna emberek, a kik a mi tisztító áldozatainkat megalapították. Igazi értelemben ezzel ők már régen jelezték azt, hogy a melyikünk megszenetetlenül és meg nem tisztulva jut az alvilágba, az sárban fog henteregni; míg a ki megtisztulva és megszentelve jut oda, az az istenekkel fog lakni.»

¹² költőket idéznek; ez az idézett költő itt Hesiodos *Ἔργ. x. Ἡμέραι* 285 s köv. v.

¹³ Az Ilias IX. 497 s köv. verseiben.

¹⁴ *Pindarosnak*; Pindarosnak ez a kérdése a Pind. Fragm. 232 Böckh, 197 Bergk kiad. így hangzik:

πότερον δίχα τεῖχος ὕψιον
ἢ σχολιαῖς ἀπάταις ἀναβαίνει
ἐπιχθόνιον γένος ἀνδρῶν,
δίχα μοι νόος ἀτρέχειαν εἰπεῖν.

Ellenben Hartung Pind. IV, 254 l. így javítja e helyet:

πότερον δίχας τεῖχος ὕψιον
ἢ σχολιαῖς ἀπάτας ἀναβαίνειν
ἐπ' ἐπιχθόνιον γένος ἀνδρῶν,
δίχα μοι νόος ἀτρέχειαν εἰπεῖν.

¹⁵ *a böles Archilochosnak ravasz és kétszínű rókáját kell a hátam mögé húznom.* A hivatkozás eredetije kétséges és kérdéses. Archilochos gyakran szerepeltette ugyan Lykambest és leányát mint állatokat, az ő gúnykölteményeiben s a rókának mint a Lykambes ravaszságát ábrázoló kétszínű állatnak nagy szerepet juttat állatmeséiben, e most idéztük helynek a vonatkozása mégis homályos. Sem a fenmaradt «a róka és sas» (Fragm. 69. dal. 86. a Bergk), sem «a róka és a majom» (fragm. 60. dal. 88. a Bergk) egyenes vonatkozást nem foglal e helyre magában. Lehetséges, hogy valamelyik elveszett dal magyarázná meg a ἐλκτέον ἐξόπισθεν (kell a hátam mögé húznom) kifejezést. Vannak, a kik az «αλώπεχα» kifejezést *rókabőr*-nek fordítják és magyarázzák (Ruhnken, Ast, Stallbaum), az egész gondolatot tehát «rókabőrbe kell bújnom» kifejezéssel akarnák visszaadni. Csakhogy mit akar akkor a *rókabőr* mellett jelenteni az a két jelző?! A fordító szerint az egész hely egyszerűen csak azt akarja kifejezni, hogy «ravaszsággal kell magamat védelmeznem, mint akár csak az Archilochos ravasz-és kétszínű rókája.»

¹⁶ *a leghatalmasabb államok, t. i. azok, a melyek az elkövetett bűnöktől és a büntetésektől megszabadító isteneknek engesztelő áldozatokat rendeltek el.* Így pl. a föld és az alvilág istenségeinek, meg azután Apollonnak.

¹⁷ *Glaukonnak a nagy tisztelője.* Schleiermacher aligha nem

jól sejti, hogy Glaukonnak ez a nagy tisztelője Kritias, az elegiai költő s a harminc zsarnok közül az egyik volt. Az említett megarai csata azonban már kétséges. Némelyek azt tartják, hogy ez a 80. olymp. 4. évében, azaz Kr. e. 457-ben az athenæiek részéről a korinthisiak ellen vívott s a Thukydides megemlíttette (I, 105) ütközet. Csakhogy ez nem esik össze a Glaukon és Adeimantos korával. Mert Platon maga is 429-ben született s így öccsei nem vehettek részt ebben az ütközetben. Ezért mások (pl. Zeller) azt állítják, hogy ez a csata Diodoros XIII, 65 említtette Kr. e. 409-ben, vagyis a 92. olymp. 4. évében történt.

¹⁸ *a zenével*; μουσική itt tágabb jelentésben veendő, mint a mi mai s a költészetből teljesen külön álló zene-művészetünk. Platonnál még a zene a költészetnek s a tiszta zenének egyesült kifejezése. Sőt még olyannyira kiterjeszti és kibővíti a zene fogalmát Platon, hogy a görög nevelést, γράμματα, t. i. az olvasást és írást is, mivel ezt rendszerint a költők gyakorolták, alája foglalta. Más szóval a Platon zene-művészete nem csak a hangoknak, hanem a szavaknak a művészete is, a szóbeli előadásmódé, a meny nyiben szerinte még a prózai előadásmód is követi bizonyos mértékben a költészetnek törvényeit.

¹⁹ *minden dologban a kezdet a legfőbb*; ez hihetőleg annak az ókorban ismeretes ἀρχὴ ἡμῶν παντός közmondásnak egy más változata. E közmondást hol Hesiodosnak, hol Pythagorasnak tulajdonítják; de aligha helyesen.

²⁰ *a mit Hesiodos fog rá*; Theogoniája 154, 178 v. Szól róla Platon az Euthypr. 5. f. E. pontjában: «Zeust ugyanis épp maguk az emberek a legjobb és legigazságosabb istennek gondolják és mégis bevallják róla, hogy megkötözte a tulajdon apját, mert feltalta minden igaz ok nélkül a fiait és hogy viszont ez meg a maga apját csonkította meg más efféle okokból.»

²¹ *a miket Kronos tett*; Hesiodos Theogon. 459 s köv. v.

²² Aristophanes Béke 374 s köv. és Acharnabeliek 747, 764 v. a scholiasta ezt jegyzi meg: ὅτι ἐν τοῖς μυστηρίοις τῆς Δήμητρος χοῖρος θύεται ἕκαστος δὲ τῶν μνουμένων ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἔθυσεν. t. i. szokásban volt az eleusisi mysteriumokba való beavatás alkalmával tisztító áldozatul egy disznót vagy malacot áldozni fel.

²³ *Herát megkötözte a fia*; e hely aligha az Il. XV. 18. versben említett mondára céloz, a hol Hephaistos csak tehetetlen, vak eszköze volt zsarnok atyjának, hanem inkább egy más alkalomra, mikor t. i. bosszuálló fia dühében magamagától kötözte meg az anyját. Pausanias 1, 20, 3. mondja el ezt: λέγεται δὲ καὶ τάδε ὑπὸ Ἑλλήνων, ὡς Ἥρα ρίψαι γενόμενον Ἥφαιστον, ὁ δὲ οἱ μνησιχαῶν πέμψαι δῶρον χρυσοῦν θρόνον ἀφανεῖς δεσμοὺς ἔχοντα· καὶ τὴν μὲν ἐπεὶ τ' ἐκαδέξετο δεδέσθαι, θεῶν δὲ τῶν μὲν ἄλλων οὐδενὶ τὸν Ἥφαιστον ἐθέλειν πείθεσθαι, Διόνυσος δὲ (μάλιστα γὰρ ἐς τοῦτον πιστὰ ἦν Ἥφαιστον) μεθύσας αὐτὸν ἐς οὐρανὸν ἔγαγε. E mesét már Pindaros és Epicharmos is megemlítette, a hogy Suidas Ἥρας δεσμός alatt elmondja.

²⁴ *Hephaistost meg lehajította az apja*; az Il. I, 588 s köv. versei mondják el ezt a különben ismeretes mesét.

²⁵ *Homeros... azt mondja az Il. XXIV. 527 s köv. v. más-képp szólanak*:

δοιοὶ γὰρ τε πίδαοι καταλείπεται ἐν Διὸς οὐδὲι
δῶρων οἷα δίδωσι, κακῶν, ἔτερος δὲ ἑών.

A Platon olvasása valószínűen későbbi interpolatio.

²⁶ *a melyet pl. Pandaros követett el*. Ilias IV, 1 s köv. v. szerint Pandaros megsebesítette Menelaost.

²⁷ *az istenek civakodását és a Themis és Zeus hozta ítéletet sem*. Ezt a helyet rendesen az Il. XX, 1—30. versben jelzett istenharcra vonatkoztatják. De már Schleiermacher megjegyzi, hogy «a következő, az istenek viszálykodásáról és ítéletéről szóló részt aligha vonatkoztatnám az Il. XX, 1—30. verseire,» mert az itt elmondott dolog nem egyezik meg a Platon helyével. Hihetőleg valami más mythosra és költőre gondolhatott tehát itt Platon.

²⁸ *a mit Aischylos mond, a Niobe töredékében*. Hermann 163. sz. Nauck 151. sz. Hartung 122. old.

²⁹ *Egy költő se merje... azt állítani*; Odyss. XVII, 485 s k. versei.

³⁰ *se Proteusról és Thetisről ne hazudozzon senkifia*. Odyss. IV, 364 s köv. versei és Ovid. Metam. VIII, 730 s köv. vers. változik el Proteus oly ismeretesképpen. Sőt Thetis is meg-megtudja

változtatni az alakját, hogy megszökhessen Peleussal való s az istenektől rákényszerített házassága elől. De ez végre nagynehezen mégis legyőzi őt s neijévé teszi a vonakodót.

³¹ A hellén *Inachos* folyam áldott lányai végett. Aischylos *Ξάντριοι* című darabjának a töredékéből vett idézet. Teljesen a schol. tartotta fenn számunkra Aristoph. Békák 1385 v. írt jegyzetében. Hermann, *Fragm.* 180 a 356. l. Nauck, *Fragm.* 162, 42. l.

³² *Csaló alkotó*; a *ποιητής* szónak «alkotó, teremtő és költő» jelentéseiből a legelső látszott itt a fordítónak legalkalmasabbnak.

³³ *álombeli jelenést adott Zeus Agamemnonnak.* *Ilias* II, 1 s köv. versei.

³⁴ *de még Aischylosnál sem*; a Nauck *fragm.* 340. és Hermann szerint *fragm.* 184. Hartungnál 103. l. az egész idézet a *Nereidák* töredékéből van.

Jegyzetek a harmadik könyvhöz.

¹ *Mintsem uralkodnám a kimultak lelkein ott lenn.* *Odyss.* XI, 480 s köv. v.

² *mint borzad tőle az isten*; II. XX, 64 s köv. v.

³ *egészen üres mind*; II. XXIII, 103.

⁴ *s mint árny fut a többi*; *Odyss.* X, 495. Cicero fordítása szerint: *solum sapere, ceteros umbrarum vagari modo.*

⁵ *Gyász sorsán keseregve szakadt el a férfi erőtől.* II. XVI, 856. v.

⁶ *S kelt suhogás a nyomán.* II. XXIII, 100. v.

⁷ *Igy hessentek odább azok is mind.* *Odyss.* XXIV, 6 s köv. v.

⁸ *Kokytos és Styx*; *Κόκυτος* ugyanis annyit jelent, mint zokogásnak, ordításnak a folyója; *Στύξ* pedig a borzalom, az utálat folyója.

⁹ *Majd ismét arcára borúl*; II. XXIV, 9.

¹⁰ *a sivár tengernek a partján*; a megelőző prózai sorral együtt az előbbi versnek a folytatása.

¹¹ *és fejére szórja*; II. XVIII, 23 s köv. v.

¹² *valamennyi vitézét*; II. XXII, 414 s köv.

¹³ *boldogtalan istenanyának*; II. XVIII, 54 v.

- ¹⁴ úgy kesereg-zokog érte szívem most ; II. XXII, 168 s köv. v.
¹⁵ Menoitios íjja, kezétől. II. XVI, 433. v.
¹⁶ végig szuszogott a teremben. II. I, 599. v.
¹⁷ mondtuk az imént, t. i. az előbbi könyv utolsó fejezetében.
¹⁸ vagy pedig ácsot ; Odyss. XVII, 383. v.
¹⁹ s hallgass csak az én szavaimra ; II. IV, 412 v.
²⁰ Csendben, félve követve vezéret ; II. III, 8.
²¹ nyűlszívű népség ; II. I, 225.
²² s önt a pohárba ; Odyss. IV, 8. v. Odysseus szavai Alkinooszhoz, a phaiakok királyához.
²³ undorító sors ; Odyss. XII, 342. v.
²⁴ elbujván édes szüleiktől ; II. XIV, 294. s köv. versei, v. ö. II. II, 1. s köv. v.
²⁵ Aresnek és Aphroditének Hephaistostól való megkötöztetése ; Odyss. VIII, 266 s köv. v.
²⁶ türtél te kinosbat is ennél ; Odyss. XX, 17. s köv. v.
²⁷ szende királyt is ; e verset Hesiodosznak tulajdonítják. *Δῶρα καὶ θεοὺς πείθει: Ἡσιόδου εἶναι φασιν.* Macar. 3, 43.
²⁸ Achilleus nevelőjét, Phoinixet, se szabad ám dicsérget, nünk ; II. IX, 515. s köv. v.
²⁹ Agamemnontól ajándékokat kapjon ; II. XIX. 244. s köv. 178. s köv. v.
³⁰ adja ki a holttestet ; t. i. a Hektor holttestét. II. XXIV, 228. s köv. 555 561. 593. 599. v.
³¹ csak lenne erőm rá ; II. XXII. 15, 20. v.
³² a folyónak . . . megtagadta az engedelmességet ; t. i. a Skamandrosznak és a Xanthosnak II. XXI, 136. s köv. v.
³³ Patroklos hősi fejére ; II. XXIII, 151. v.
³⁴ Hektornak meghurcolását ; II. XXII, 395. s köv. v.
³⁵ s a foglyoknak lemészárlását a máglyán ; II. XXIII, 175. v.
³⁶ annak a szűztiszta férfinak a fia ; t. i. Peleusnak (II. XXIV, 61) az istenek kedveltjének, a kit azért neveztek el szűztisztának, mert visszautasította az Akastos feleségének Astydameiának (vagy Hyppolitének) iránta támadt bűnös szerelmét. Ezért aztán Astydemeia bosszút forralt s bevádolta őt férjénél, mintha el akarta volna őt csábítani. Akastos ezért bosszúra gyuladt s őt egy vadá-

szaton, mikor Peleus a fáradságtól a Pelion hegyén elaludt, kardjától megfosztotta s ott hagyta a kentaurok között abban a reményben, hogy ezek őt majd megölik. De az istenek segítettek rajta. Hephaistost segítségére küldték s más kardot adott neki, a melylyel sikerült a Kentaurokat legyőznie. Mások szerint Cheiron kentaur mentette meg őt. Az ő segítségével sikerült neki Akastost Astydameiaval együtt megölnie. Eljárásáért jutalmul kapta azután Thetist feleségül. Zeus unokájának azért mondja őt Platon, mert Aiakos, Zeusnak a fia, volt Peleusnak az atyja.

³⁷ *Cheironnak a növendéke*; a mint tudjuk, Achilleust a monda szerint a bölcs kentaur, Cheiron, Peleusnak a barátja nevelte s a vadászatra és orvoslásra tanította. Erre céloz Homeros II. XI, 830 s köv. v. a hol a megsebesült Eurypylos arra kéri Patroklost:

νῆς' (t. i. sebeit) ἔδαι' λαορῶ, ἐπὶ δ' ἤπια φάρμακα πᾶσσε,
ἐσθλά, τὰ σε προτὶ φασιν Ἀχιλλῆος δεδιδαχθαι,
ὄν Χείρων ἐδίδαξε, δικαιοτάτος Κενταύρων.

³⁸ *Theseus Poseidonnak és Peirithoos Zeusnak a fia.* Theseusról különben azt tudjuk, hogy atyja Aegeus athenæi király volt. Ámde Αἰγέως (Preller, Gör. mythol. II, 287. l.) Poseidont, vagy legalább valamiféle elnevezését mutatja, mert αἰγες a tengeri vihart s így Αἰγέως a tenger felkorbácsolóját jelenti. Különben nemcsak Platonnál, hanem még Isokratesnél is (Ἑλένης ἐγχ. 18) megtalálhatjuk ezt az elnevezést. Ő ugyanis ezt írja: Θησεύς, ὁ λεγόμενος μὲν Αἰγέως, γενόμενος δ' ἐκ Ποσειδῶνος — Peirithoos pedig már Homerusnál is (II. II, 741. v.) Zeusnak és Diának, később Ixion feleségének a fiaként ismeretes.

³⁹ *oly rettenetes rablőkalandra vállalkozott*, t. i. hogy elrabolta Helenát. A mint ugyanis Isokrates Ἑλένης ἐγχ. 18. s köv. elbeszéli, Theseus oly heves szerelemre gyuladt a még nem egészen férjhez menő korban levő (οὐπω ἀνμύζουσα) Helena iránt, hogy nélküle nem tudott tovább élni. Mivel pedig törvényes úton magáévá nem tehetette, Peirithoos segélyével elrabolta s Aphidnaba, Attikába hozta. Hálából aztán ő is segített Peirithoosnak s lekísérte az alvilágba, mert ő meg Kore (Περσεφόνη) Zeus és Demeter leánya iránt gyuladt ily olthatatlan szerelemre. Kore pedig

már Homeros szerint is Hadesnek volt a tiszteletreméltó felesége. A mint azonban fenmaradt, Theseusnak és Peirithoosnak ez az alvilági útja nem sikerült. Mert mikor elfáradva egy kőre leültek, oda nőttek a kőhöz, némelyek szerint oda láncoltattak. E helyzetükből aztán Herakles szabadította meg őket, mikor az alvilágban járt.

⁴⁰ *Zeusnak a közeli atyafiai is*; a rá következő verssel együtt Aischylos Niobe fragm. van idézve; Hermann 169.; Nauck 157. és Hartung 121. l.

⁴¹ *a hadak vezetőit*, t. i. Apollonnak a papja Chryses Mene-laost és Agamemnont, hogy bocsássák szabadon a leányát. (II. I, 15. s köv. v.)

⁴² *leöntöttük a fejét illatos olajjal és gyapjával megkoszorúztuk*; a scholiasta ezt jegyzi meg e helyen: *μόρον καταχέειν τῶν ἐν τοῖς ἀγιωτάτοις ἱεροῖς ἀγαλμάτων θέμις ἦν, ἐρίῳ τε στέφειν αὐτά, καὶ τοῦτο κατὰ τινὰ ἱερατικὸν νόμον, ὥς ὁ μέγας Πρόχλος φησὶν*. Így mondja Cicero in Verr. II. or. 4, 35, 77; Quid hoc tota Sicilia est clarius, quam omnes Segestanas matronas convenisse, quum Diana exportaretur ex oppido? unxisse unguentis? compllesse coronis et floribus? ture odoribusque incensis usque ad agri fines prosecutas esse? De nemcsak az istenek szobrait, hanem az isteneknek szentelt tárgyakat is, különösen a szent köveket gyapjuszalagokkal kötötték be s megkenték olajjal és illatos kenőccsel.

⁴³ *mi már kezdetben*; t. i. a második könyv 18. s köv. fejeze-teiben.

⁴⁴ *mondottuk*; t. i. a második fejezet 387. II. pontjában.

⁴⁵ *Marsyasnál*; Marsyas ugyanis a mese szerint megtalálta azt a fuvolát, a melyet Apollon talált fel és dobott el magától. Ezen aztán annyira gyakorolta és tökéletesítette magát, hogy később versenyre kelt magával Apollonnal. A versenyben természetesen ő lett a legyőzött.

⁴⁶ *a kutyám*; több helyen előforduló, Sokratesnél szokásos esküforma.

⁴⁷ *az imént elpuhultnak mondottunk*; t. i. a második könyv 13. fejezetében.

⁴⁸ *háromféle fajuk van*, vagyis a trochaikus, daktylikus és a paioni időmértékű, a melyek az egyenlőnek, a kettősnek és a másfelesnek viszonyain alapulnak; egyesülésökből és egybefűződésükből keletkeznek a többi összes lehetséges rhythmikus sorok.

⁴⁹ *mint a hangoknál négy, a melyekből viszont az összes hangzatok t. i. keletkeznek*; ez a négy faj pedig, úgy látszik, a négy egybehangzó hangzat, u. m. a nagy hármás, a négyes, a nagy és kis ötös hangzat.

⁵⁰ *Damonnal is meg kell majd beszélnünk*; Damon e kornak egyik legkitünőbb zenésze. Plutarchos szerint Periklesnek, Laertei Diogenes szerint pedig Sokratesnek is tanítója volt.

⁵¹ *egy összetett fajtát*; e rhythmus faj manap teljesen ismeretlen. A scholiasta azt jegyzi meg e helyen: *ὁ ἐνόπιος* (t. i. az összetett) *σύνθετος ἐστὶν ἐξ ἰάμβου καὶ δακτύλου καὶ τῆς παριαμβίδος, ἀνδρικός πρὸς πράξεις ἀναγκαίως καὶ ἀκουσίους, ἐξορμητικός εἰς πόλεμον.*

⁵² *már mondtuk*; a 10. fej. 398. E. pont.

⁵³ *ezeknek a mostani hivatásos bajvívóknak*; a görög *τῶνδε τῶν ἀσκητῶν* kifejezést azért kellett így fordítani magyarra, mert Platon *ἀσκηταί*-nak itt is és más egyebütt is, épp a hivatásos athlétákat, vagy gymnasztákat nevezi, azokat, a kik nyilvános játékok alkalmával díjért küzdöttek. Így mondja Suidas az *ἀσκησιν* alatt: *οἱ παλαιοὶ καὶ Πλάτων ἀσκητὰς καὶ (τοὺς) ἀθλητὰς λέγουσιν.*

⁵⁴ *a syrakusai asztalt, meg a siciliai étel-bőséget*; mert Sicilia, de legkivált Syrakusa ingyenkedő és dobzódó lakmározásairól volt híres. Innen eredt a *Συρακουσία τράπεζα* és *Σικελική τράπεζα*. Épp így volt híres Korinthos kéjhölgyeiről. Ezért mondja nyomban utána Platon a korinthosi leánykedvest is. Attika pedig csemegéiről volt nevezetes. Különösen a mézét magasztalták.

⁵⁵ *azzal a dalköltéssel s mindenféle hangzatban és minden rhythmusban készült énekkel*; már t. i. a X. fej. 399. C., D. pontjában elmondott hangzatokban és rhythmusokban készülttel.

⁵⁶ *orvosi épületek*; ezeken az orvosi épületeken (*ιατρεῖα*) nem a mai korbeli értelemben vett betegházakat, hanem az orvosoknak a házait, helyesebben talán műhelyeit kell értenünk. Mertzu

efféle *ιατρεῖον* egyszersmind fürdőház, orvosszertár, sebészeti műhely is volt egyszersmind, a melyben az orvos segédeivel együtt (*ὀπηρεῖται*) a betegeket, t. i. a könnyebbeket, gyógyította.

⁵⁷ *bóbiskoló bíróra*; a Perikles korabeli bíróságnál, a melyben nagyon is sokan csak azért a csekély bírói díjért voltak tagjai az esküdtszéknek (*ῥηλαιά*), könnyen megesett, hogy el-elaludt tárgyalás alatt valamelyik esküdt s persze felébredve, csak a pillanat hangulata szerint szavazott. Így volt ez a Sokrates eliteltetése alkalmával is.

⁵⁸ *elmés Asklepiadeseket*; t. i. az orvosokat. Asklepios, mythiskus orvos után, a kit igen nagy tiszteletben tartottak, az ókornak még a leghíresebb orvosait is, pl. Hippokratest, Asklepios unokáinak, Asklepiadeseknek nevezték.

⁵⁹ *az ő fiai*, t. i. Podaleirios és Machaon. Különben ezt az italt Homeros szerint (Il. XI, 624) nem Eurypylosnak nyújtotta Hekamede, hanem Machaonnak; a mit Platon maga is helyesen említ Ion 538. C. pontjában. S ez az italkeverék nem is orvossággul szolgált inkább, hanem csakis felfrissítőül és erősítőül, a melylyel pl. Nestor is (Il. XI, 642) és Machaon is csak szomjúságukat csillapították.

⁶⁰ *nem hallod Phokylidestől*; Miletosi Phokylides Theognisnek a kortársa erkölcsi mondatokat és életszabályokat írt hexameterben és elegikus (distichon) versmértékben, *κεφάλαια* név alatt. Alig maradt fenn belőlük valami. Az a vers, a melyre itt Platon céloz, így hangzik: *Δίξῃσθαι βιοτήν, ἀρετήν δ' ὅταν ᾗ βίος, ἀσχεῖν*. Magyarul: Pénzt, legelőször pénzt! S így kell az erényt gyakorolni!

⁶¹ *a ki nem bír a természet megszabta életviszonyok közt megélni*; ez a hely meglehetősen homályos az eredetiben s az *ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ περιόδῳ* sokféle magyarázatra nyújtott alkalmat. Stallbaum: *constitutum a natura vitæ cursum perficere* jelentéssel magyarázza. Schneider: «a ki a meghatározott időben nem tud élni»; Müller: «a közönséges életkornak betöltésére nem képes embert»; Prantl: «a ki az időnként fennálló korban nem bír megélni»; Schleiermacher: «a ki a megszabott körben nem tud élni»; Teuffel: «az olyat, a ki nem bír a világban, úgy a hogy ez van,

megélni. » A fordító ezekkel szemben azt hiszi, hogy az eredeti szöveg a már teljes pusztulásnak indult organizmusra vonatkozik s azt akarja kifejezni, hogy a kit úgy kell valahogy ápolgatni, hogy teljesen szakítani kell miatta a természet megszabta életviszonyokkal, az nem gyógyítható már többé s belőle senkinek sincs többé semmi haszna;

⁶² *meg Pindaros is . . . Hartuug kiad. szerint Pindaros Pyth. 3, 55. ezt mondja Asklepiosról:*

ἔτραπεν καὶ κεῖνον ἀγάνορι μισθῷ χρυσὸς ἐν χερσὶν φανείσ
ἄνδρ' ἐχθανάτου χομίσαι

ἤδη ἀλωχότα· χερσὶ δ' ἄρα Κρονίων ῥίψαις δι' ἀμφοῖν
ἀμπνοὰν στέρωνων καθέλεν

ὥκέως, αἶθρων δὲ. κεραυνὸς ἐνέσχιμψεν μόρον.

Ehhez a helyhez Böckh Explic. p. 260. ezt írja: [De Aesculapio mortuum in vitam reducente v. Schol. h. l. et similia habentem Schol. Eur. Alcest. 1. Apollod. 3. 10. 3. ibique Heyn. Creuzer Symb. t. II. p. 357.] Mercede id captum Aesculapium fecisse recent'or est fictio, Pindari fortasse ipsius, quem tragici secuti sunt, haud dubie a medicorum avaris moribus profecta, qui Græcorum medicis nostrisque communes sunt. Eos in Græcia magno pretio conductos esse in Oecon. civ. Ath. t. I. p. 132. . . . A tragikusok közül Aischilos és Euripides említik ezt a dolgot. Aischylos Agam. 993. v.

Ζεὺς δὲ τὸν ὀρθοδαῖ

τῶν φθιμένων ἀνάγειν ἐπαυσε . . .

Eurip. Alkest. 3.

Ζεὺς γάρ, κατακτὰς παῖδα τὸν ἔμδον, αἴτιος

'Ασκληπιόν, στέρνοισιν ἐμβαλὼν φλόγα·

οὗ δὲ γολωθεὶς τέκτονας δίου πυρὸς

κτείνω Κύκλωπας· καί με θητεύειν πατὴρ

θηγτῷ παρ' ἀνδρὶ τῶνδ' ἀποιν' ἰνάρχασεν.

⁶³ a fentebb mondottaknál fogva . . . v. ö. a II. k. 17. f. 377.

⁶⁴ a mint mondottuk . . . v. ö. ugyanezen könyv 13. f. 401.

⁶⁵ *a hogy mondtuk . . . v. ö. II. k. 15. f.*

⁶⁶ *fejedelmi hazugsággal . . . a görög γενναῖόν τι (ψεῦδος)* kétértelmű kifejezés, ugyanis nemcsak az előkelő, nemes, fényes származású, hanem egyúttal az erős, hatalmas jelentésével is bír. S így ez a *γενναῖόν τι*, előkelő és hatalmas hazugságot is kifejez, tehát *fejedelmi . . .*

⁶⁷ *épp most szóltunk . . . v. ö. II. k. 21. f. és III. k. 3. f.*

Jegyzetek a negyedik könyvhöz.

¹ *úgy gondolkodtunk . . . v. ö. a II. k. 10. f.*

² *játékból . . .* A scholiasta ezt jegyzi meg ehhez a helyhez: *πόλεις παίζειν εἰδός ἐστι πεπτευτικῆς παιδιᾶς μετῆχται δὲ καὶ εἰς παροιμίαν.* Lehetséges tehát, hogy a kockajátéknál használt kifejezést akar e hely képesen kifejezni. Ficinus így fordítja e helyet: *ut more loquar iocantium.* A jelentése e helynek mindenestre homályos.

³ *épp az imént . . . v. ö. III. k. 21. f. 415.*

⁴ *arra az énekre . . . v. ö. Odyss. I, 351. s köv. v.*

*τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι,
ἥ τις ἀκούοντεςσι νεωτάτη ἀμφιπέληται.*

⁵ *Damon . . . v. ö. a III. k. 50. jegyzetével.*

⁶ *ilyen alkotmány mellett . . .* Platon kétségtelenül polgártársaira céloz e szavaival, a mint ezt csaknem egykorú íróknak számos megjegyzése igazolja.

⁷ *a hydra fejét . . .* a mint ismeretes, a lernæi hydrának, mikor levágott egy fejét Herakles, rögtön kettő nőtt helyette.

⁸ *delphoibeli Apollon számára . . .* Mert a törvények 759. C. szerint [*ἐκ Δελφῶν δὲ χρὴ νόμους περὶ τὰ θεῖα πάντα κομισμένους καὶ καταστήσαντας ἐπ' αὐτοῖς ἐξηγητὰς τούτοις χρήσασθαι*], Delphoiból kellett hozni minden isteni dologra törvényt s csak miután megvizsgáltatták, azután volt szabad használniok.

⁹ *ez az isten . . .* már t. i. Apollon. A régi görögök szerint Delphoi volt a föld kerekiségének kellő közepe s az ottani szenthelyen

levő félgömbalaku fehér márványkő szolgált a jelzésére s a neve volt *ὀμφαλός*, köldök.

¹⁰ *megigérted* . . . v. ö. a II. k. 10. f.

¹¹ *épp most* . . . v. ö. a III. k. 20. f.

¹² *már kezdetben* . . . v. ö. a II. k. 11. f.

¹³ *a hozzá vezető út* . . . t. i. a szigorúan filozofiai, vagy a mint ezt Platon nevezi, dialektikai.

¹⁴ *a fenti vidékeken* . . . t. i. az éjszaki országokban.

¹⁵ *azt állítjuk* . . . v. ö. ugyanezen könyv 12. f. 436. B.

¹⁶ *Leontios* . . . Másutt sehol sem említi őt Platon.

¹⁷ *verse is* . . . t. i. az Odyss. XX, 17. v. . . v. ö. 3. f. 390. D.

¹⁸ *a mint mondtuk* . . . v. ö. II. k. 10. f. 369.

Jegyzetek az ötödik könyvhöz.

¹ *könnyelműen azt mondottad* . . . v. ö. a IV. k. 3. f. 424.

² *aranyat olvasztani* . . . Schleiermacher «aranyat találni» kifejezéssel fordítja s megjegyzésül ezt teszi hozzá: «közmondás-szerű szólásmód, tulajdonképpen «aranyat olvasztani», csakhogy ez az értelmét csak elleplezte volna, a melyhez a mi, bár mint modern s így elvetni való «aranyat csinálni» kifejezésünk közelebb lett volna, a mely azonban ismét az eredetet rejtette volna el. Onnan eredt ez a mondás, hogy többen hitelt adva egy álhírnék, a Hymettosra vonultak abban a szent hitben, hogy ott könnyű szerrel sok aranyhoz jutnak. Később nagyon kinevezték őket.» Ennek a szélteben használt gúnyos mondásnak tehát itt azt a jelentést tulajdonítja Schleiermacher, hogy «azt hiszed, hogy ezek itt most azért jöttek, hogy csalódjanak várakozásaikban s újra eltávozzanak.» A fordító azonban azt hiszi, hogy minden utógondolat nélkül csak annyit akar itt mondani Thrasymachos: nem aranyat olvasztani (azaz valami mást csinálni, magyarosan pl. tótágast állani) hanem beszélgetést meghallgatni jöttek ezek ide . . .

³ *könyörgők Adrasteiához* . . . Adresteia még a nem szándékos emberölésnek is kikerülhetetlen megboszulója. Ezért akar könyörögni hozzá Sokrates, ha véletlenül, nemszándékosan nagyon ártani találna barátainak.

⁴ *a férfiak drámáját . . . az öröknek fentebbi leírására vonatkozik.*

⁵ *a viccelgetők gúnyolódásaitól . . . viccelgetőknek valószínűen a komikusokat nevezi itt Platon. Hogy éppen Aristophanesre kell-e gondolnunk, az semmivel sincs igazolva.*

⁶ *a legtöbb idegen nép előtt . . . v. ö. Herodotos I, 10. παρὰ γὰρ τοῖσι Λυδοῖσι σχεδὸν δὲ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖσι ἄλλοισι βαρβάροισι, καὶ ἄνδρα ὀφθῆναι γυμνὸν ἐς αἰσχύνην μεγάλην φέρει.*

⁷ *a lakedaimonok . . . máskülönben a lakedaimonokról mondják, hogy ők honosították meg legelőször gymnasiumaikban a meztelen testgyakorlatokat. Thukyd. I, 6. ἐγυμνώθησαν πρῶτοι καὶ ἐς τὸ φανερὸν ἀποδύντες λίπα μετὰ τοῦ γυμνάζεσθαι ἡλείφαντο. v. ö. Plat. Theait. 162. B.*

⁸ *delfin . . . Az Arionról szóló mondára céloz, a mely szerint (Herod. 1, 24.) Ariont egy delfin vette a hátára és mentette meg a megfulástól.*

⁹ *nevetséges bölcseségének gyümölcsét . . . Stobaios floril. LXXX 4 szerint a Pindaros [fragm. 193. Bergk. 2. kiad.] kifejezése, a ki ezt a physiologusokról mondja.*

¹⁰ *már pedig mondtuk . . . v. ö. a II. k. 21. f. 382. C. és III k. 3. f. 389.*

¹¹ *életpályájának legkritikusabb fordulópontján . . . Úgy látszik, hogy a férfiakra nézve a 25—30. életévet tartotta a legkritikusabbnak Platon, vagyis azt a kort, a mely a fiatalember korból a férfikorba való átmenetet alkotta.*

¹² *azt mondtuk . . . v. ö. III. k. 22. f. 416. C.*

¹³ *fentebb . . . v. ö. IV. k. 1. f.*

¹⁴ *több a fél az egésznél . . . Hesiod. Ἔργα καὶ Ἡμέραι 40. νήπιοι, οὐδὲ ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἡμῖσι παντός, t. i. a biztos fél, a bizonytalan egésznél.*

¹⁵ *ezt már említettük . . . v. ö. a 9. f.*

¹⁶ *Homeros is említette . . . II. VII, 321.*

νότοισιν δ' Αἴαντα διηνεκέεσσι γέρας
ἕρως Ἀτρεΐδης, εὐρὸν χρείων Ἀγαμέμνων.

¹⁷ *az arany fajbeliekhez tartozónak . . . v. ö. III. k. 21. f. 415.*

¹⁸ Hesiodosnak . . . Ugyancsak az *Ἔργ. ζ. ἡμ.* 121, a hol azonban ez áll:

τοὶ μὲν δαίμονες εἰσι Διὸς μεγάλου διὰ βουλὰς
ἐσθλοί, ἐπιχθόνιοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

¹⁹ istentől . . . t. i. Apollontól.

²⁰ két hullámot . . . v. ö. a IV. k. 16. f. 441. C. és V. k. 4. f. 453. D. s 7. f. 457. D.

²¹ a Dionysos ünnepén . . . a Dionysosnak (Bacchusnak), a boristenének tiszteletére tartott ünnepek neve *dionysziák* volt. Négyféle ilyen dionysziák voltak: 1) a vidéki, községi dionysziák szüret és borsajtolás után Poseidon havában (december-január). Ez ünnepet különféle versenykarénekek és rögtönzések közben pajkos vidámsággal ünnepelték; 2) a Lenæa (borsajtolás) ünnepe Gamelion (január-február) havában színi előadásokkal; 3) az Anthestériák Anthesterion (február-márczius) havában. Rendezte az *ἄρχων βασιλεύς*; s az ő három ünnepnapját hívták *Πιθογία* (hordónyítás), *Χύες* (a kupaünnep) és *Χίτροι* (gyümölcstálak ünnepe) napjának; 4) a nagy, vagyis városi dionysziák Elaphebolion (márczius-április) havában díszes körmenettel, a melyben a Lenaionból (Dionysos szenthelyéről) Dionysos képét a színházba vitték s ott felállították. Ez az ünnep szintén három napig tartott, a melyeken tragédiákat, komédiákat és satyrdrámákat adtak elő a versenyző költők.

²² a gyerekeknek az a találós meséje . . . Ez a többször megemlített találós mese abban az ő itt gondolt formájában így hangzott:

Αἰνὸς τίς ἐστὶν ὡς ἀνὴρ τε κοῦκ ἀνὴρ
ὄρνιθα κοῦκ ὄρνιθ' ἰδὼν τε κοῦκ ἰδὼν
ἐπὶ ξύλου τε κοῦ ξύλου καθήμενῃ
λίθῳ τε κοῦ λίθῳ βάλοι τε κοῦ βάλοι

(van egy találós mese: egy férfi meg nem egy férfi egy madarat meg nem egy madarat meglátott és meg nem látott egy fán meg nem egy fán s megdobta és meg nem dobta őt egy kővel meg nem egy kővel . . . Mi az? Hát ez: egy kiherélt ember meglátott egy-

szer egy szárnyas egeret egy nádszálon ülve s megdobta őt egy tajtékkövel.

²³ *azt mondtuk . . .* a 20. f. 476. B.

Jegyzetek a hatodik könyvhöz.

¹ *fejtegetésünknek a bevezetésében . . .* I. V. k. 19. f. 475. C.

² *Momos, az éjnek a fia, az a minden dolgot befeketítő, ócsárló isten.*

³ *az ostáblajátékosok közt . . .* Az ostáblajáték hasonlított a mi dáma- vagy sakkjátékunkhoz s a játékkövecskéknek fokról-fokra és lépésről-lépésre haladó olyasféle ügyes elrendezéséből állott, hogy a kérdéses legfőbb helyet a játékosok közül melyiknek sikerül legelőször elfoglalnia. Kérdéses helyünk ép azt jelenti, hogy mint a sakkjátékunknál, úgy az ostáblajátéknál is a megelőző kövecsbelerakásnak a hibás volta csakis a későbbi lerakások után, esetleg a játék végén a vesztes alkalmával tűnik ki.

⁴ *bakszarvasokat . . .* ennek az állatnak a formáját, t. i. a bundás szőrű és szakállas szarvast a mész és perzsa szőnyegekben igen gyakran láthatták.

⁵ *hajósnépségnek . . .* hajósnépségen itt a népet, hajóskapitányon pedig a tisztviselőket kell érteni.

⁶ *oly furfangosan kieszelte . . .* itt valószínűen keosi Simonidest, az elegiaköltőt kell gondolnunk. Aristoteles ugyanis (Rhetor 2, 16) azt mondja róla, hogy Hieron nevének arra a kérdésére, vajjon a gazdagság vagy a bölcsesség érdemli-e az elsőséget, azt válaszolta, hogy a gazdagság. Mert a bölcséket igen gyakran lehet a gazdagoknál kilincselve látni. Laërtei Diogenes (2, 69) ellenben úgy mondja el a dolgot, hogy Dionysos tyrannus kérdezte Aristippostól, miért kilincselnek a filozofusok a gazdagoknál s erre azt a választ kapta, hogy azért, mert az egyikőjük tudja, hogy miye nincsen, de a másika nem.

⁷ *a sziklák is, meg . . . az a hely is . . .* itt hihetőleg az athenaibeli helyekre kell gondolnunk. A *sziklák* a pnyxet, a népnek a vár közelében levő gyülesező helyét, a *hely* pedig különösen a színházat akarja jelenteni.

⁸ *diomedesi kényszerűség* . . . ennek a szállóigeszerű mondanak mind a származása, mind a jelentése meglehetősen kétséges. A scholiasta elbeszél egy történetet Diomedesről, a Tydeus fiáról, és Odysseusról, hogy a Palladiumot, egy későbbi monda szerint elrabolták Trójából. S mikor aztán épp visszatérőben voltak a táborba, Odysseus Diomedest hátulról le akarta szúrni, hogy a rablás dicsőségét kizárólag a magáévá tegye. Ámde Diomedes észrevevén Odysseus szándékát kardjának az árnyékáról, Odysseus háta mögé állt s kényszerítette őt, hogy előtte haladjon s így az ő további magaviseletét mindég figyelemmel kísérhesse. Ez az elbeszélés azonban nem igen illik ide. Sokkal hihetőbb az a másik elbeszélés, a melyet a scholiasta Aristoph. A Nőuralom című vígjáték 1028. verséhez írt. Ez a kérdéses vers pedig Arany János fordításában így hangzik: (Ifju:) «Hisz' ez erőszak! (2-ik vénasszony:) Diomédesi» . . . A scholiasta szerint ugyanis Diomedes, a bistonok királya, Thrakiában, buja leányaihoz erőltette a férfiakat, az elhálás után pedig kérlelhetetlenül megölette őket. Találóan jegyzi tehát meg Wiegand: «Valamint ennél a Diomedesnél a rövid élvezetet az elháríthatatlan halál kényszerűsége követte, éppen így vár a tetszésnek rövid öröme után morális, sőt néha fizikai halál is azokra, a kik az akár vászonba, akár selyembe öltözött népséggel érintkezésbe bocsájtkoznak.»

⁹ *Vajjon az ilyen az ilyen emberek közt* . . . Néhány magyarázó szerint e kifejezés Alkibiadesre értendő. S ez valószínűnek is látszik.

¹⁰ *nem ok nélkül állítottuk* . . . V. ö. a 491 B. alatt mondottakkal.

¹¹ *a mi Theagesünknek* . . . Demodokos fia, Paralos fitestvére, Sokratesnek egyik hű követője. Nevéről kapta Platonnak egyik beszélgetése a nevét.

¹² *arról az isteni jelről* . . . Sokratesnek az az általában ismeretes *δαίμων*-ja, az az isteni és benső hang, a gyermek-kora óta megszokta intőjel, mely néha jósolt neki, néha óva intette őt oly tettektől és beszédektől, a melyekbe már-már belekezdett. S ezt az isteni és benső hangot Sokratesnél csak-

nem a szónak betűszerinti értelmében kell vennünk. Ez ugyanis nem a lelkiismeretnek elítélő vagy felmentő szava, vagy az erősen kifejtett igazságérzetnek eredménynyel, vagy eredménytelenséggel kecsegtető benső hangja, hanem valami *nemtudatos* buzdító szózat, valami *babonás* benső intelem, a mely az erkölcsi tekintetben helyes, tapintatos, jogos, tehát *tudatos* elhatározást megmásíthatatlan tette fokozza, erősíti. S mint ilyen éppen ezért távol áll a vallásos képzelődésnek valamiféle istent ábrázoló personificatiójától.

¹³ *a melyet, mikor az államot alapítottuk, fejtegettünk . . .* V. ö. a III. k. 19. fejezetével.

¹⁴ *a többi dolgot megoldani . . .* Sokrates az V. k. 17. fejezetében feladatúl kapta, hogy megmutassa, 1) hogy az éppen eléadott állam lehetséges, 2) miképpen lehetséges. Hogy lehetséges, azt néhány ellenvetésnek mellőzése után már bebizonyította. Lehetséges, ha a bölcselkedők uralkodnak benne. Most a második kérdésnek az igazolására tér tehát haladéktalanul át, a többi dolgot siet megoldani.

¹⁵ *a Herakleitos napjánál is jobban kialszanak . . .* Herakleitos ugyanis azt tanította, hogy a nap minden este lenyugvaskor kialszik és csak másnap reggel, felkeléskor gyulad meg újra.

¹⁶ *fiatalokhoz illő neveléssel és bölcselkedéssel . . .* A scholiasták megjegyzése szerint itt a matematika értendő. Schleiermacher azonban azt hiszi, hogy inkább a zenei nevelésre kell itt gondolnunk, mivel mellette a testgyakorlás is, a zenének hellén értelemben a kiegészítő része, hangsúlyozva van. Ez a kettő együttesen segíti elő a bölcselkedésre való előkészületet.

¹⁷ *ez a műza . . .* t. i. a bölcseségszeretet.

¹⁸ *a kákról azt állítottad . . .* V. ö. V. k. 474.

¹⁹ *a tömeg előtt . . .* ezen a tömegben különösen Aristipposzt és a kyreneieket kell értenünk; a finomabbak (*χομψότεροι*) pedig Antisthenes és talán Eukleides.

²⁰ *és azt mondom: látható-ég . . .* A görög eredetiben a szójáték az *οὐρανὸν* (ég) és *ὄρατον* hasonló hangzásán fordul meg. A fordító a *ὄρατον* (látható) kedvéért az *οὐρανὸν*-t lát-

ható-ég szóval azért adta vissza, mert a megelőző mondatban «*a láthatóé felett*» kifejezésnek «*láthatóé*» hangzású szava a rá következő *látható-ég* szóval csaknem teljesen azonos hangzású s így a görög szójátékot elég találóan adja vissza.

Jegyzetek a hetedik könyvhöz.

¹ *előrefelé láthatnak* . . . A mint Schleiermacher helyesen mondja, ebből a leírásból úgy kell érteni a dolgot, hogy a foglyok háttal vannak a világosságnak, velök szemközt pedig a barlangnak fala van.

² *Homerosnak a mondása* . . . Az Odyss. XI. 489. v. «Mint nyomorult koldus napszámosa dolgozom inkább Napszámért a mezőn — — Mintsem uralkodnám a kimultak lelkein ott lenn.»

³ *mind a két dologban* . . . t. i. a bölcseségszeretetben és az állam vezetésében.

⁴ *nem valami cserépnek a megfordítása volna* . . . azaz nem valami egyszerű kézügyesség. Ez a szállóigeszzerű kifejezés a fiuknak úgynevezett *δοσπραξίνδα* játékáról jöhetett forgalomba. Játszották pedig ezt ekképp: a játzó fiuk két csoportra oszlottak. Az egyik keletnek, a másik pedig nyugatnak indult. Ekkor aztán a középen egy fiú nagy gyorsan megforgatott egy egyik oldalán fehérre, a másikon pedig feketére mázolt cserepet s ha a fehér oldala esett felfelé akkor pl. a keletnek indult csapat, ha pedig a fekete oldala, akkor a nyugatnak indult kezdte kergetni és elfogni a másik futó csapatot.

⁵ *Palamedes* . . . Arról volt híres, hogy mindenféle találmányt tulajdonítottak neki, így a többek közt: a számítást, a betűket, a csillagászatot, a kockajátékot stb. Hogy Aischylos, Sophokles és Euripides az ő neve alatt írtak tragédiákat, az eléggé ismeretes. Ez a kérdéses hely különben Aischylosnál Fragm. 176. Nauck (192. l. 88.) így szól:

*καὶ ταξιάρχας καὶ στρατάρχας καὶ ἑκατοντάρχας
ἔταξα, σῆτον δ' εἰδέναι διώρισα,
ἀριστα, δεῖπνα δόρπα δ' αἰρεῖσθαι τρίτα.*

V. ö. még az Eurip. Fragm. 582. és a Sophokl. Fragm. 396. Nauck. 55. l. Hartung kiad.

⁶ az összhangzatos mozgás számára . . . a zenei hangok mozgása számára, a szférák zenéjének megértésére és felfogására.

⁷ a hallott hangzatokat és hangokat méregetik egymással össze . . . Hangzatoknak a szó legtágabb értelmében a régieknél a hangoknak minden összhangzását tartották. Tudománya az összhangzattan vagy hangzattan. Az ilyen hangzatnak a meghatározása most már kétféleképpen történhetett, nem-érzéki, gondolati úton, a nem-érzéki dolgokban (*νοητοῖς*) és érzéki észrevevéssel az érzéki dolgokban (*αἰσθητοῖς*). A nem-érzéki dolgok hangzata a számokban rejlik. Itélő szerve az ész, a belső érzék. Az érzéki dolgok összhangzatát a hangszereken kell keresni, szervök a fül és a jóhalláson alapuló tekintély. Itt tehát már nincs biztos tudat és meggyőződés, csak tapogatódzás és pusztá vélemény, vagyis Platonnal szólva, csak észnélküli gyakorlottság, észrevétel és vélekedés értelem és belátás nélkül.

⁸ hangsűrűsödésekről beszélnek . . . itt hihetőleg vagy a zenei mellékhangokra kell gondolnunk, vagy a két szomszédos hang között pl. az *a* és *g* között még hallható hangokra. Pl. a fordító maga is látott és hallott már egy oly hangsípot, a melyen az *a* és a *g* között még hat határozottan megkülönböztető hang volt fokozatos sorban egymás után megrögzítve.

⁹ valahol ott előbb . . . t. i. a VI. k. 21. f. 511 C D pontjában.

¹⁰ mondotta ő rá . . . Itt egy kis toldalékot, a mely a teubneri kiadásban megvan ugyan, de hiányzik Stephanus kiadásában s Glaukonnak Sokrateshez intézett pusztá felszólítása, hogy csak mondja el mégis, a mit gondol, hogy annál érthetőbb legyen a dolog, egyszerűen elhagytunk. Erre okul még az is szolgált, hogy különféleképp variálják olvasását az egyes kiadások maguk is. A teubneri (Hermann-féle) kiadás pl. ezt írja: ἀλλ' ὁ ἄν μόνον δηλοῖ πρὸς τὴν ἔξω σαφηνειαν *ᾧ* λέγει ἐν ψυχῇ *ἀρχέσει.* A Becker-féle és Stallbaum-féle szöveg pedig már ezt: ἀλλ' ὁ ἄν μόνον δηλοῖ πρὸς τὴν ἔξω σαφηνεία λέγει ἐν ψυχῇ. A Bayer-féle kiadás Madvig szerint: ἀλλ' ὁ ἄν μόνον

δηλοῖ πρὸς τὴν ἔξιν σαφηνεία, λέγ', εἰ ἐν ψυχῇ (sed quod modo declaret ad rem tenendam perspicuitate, dic, si intra animum tibi versatur). A Schneider-féle kiadásban pedig így áll: ἀλλ' ὁ ἂν μόνον δηλοῖ πρὸς τὴν ἔξιν σαφηνεία ἃ λέγεις ἐν ψυχῇ. A Badham-félében ez: ἀλλ' ὁ ἂν μόνον δηλοῖ πρὸς τὴν ἔξω σαφηνείαν, ἃ ἔχει ἐν ψυχῇ, ἀρκέσει. S végre a Bywater-félében: ἀλλ' ὁ ἂν μόνον δηλοῖ τὴν ἔξιν, πῶς ἔχει σαφηνείας ἃ λέγεις ἐν ψυχῇ.

¹¹ előbbi kiválasztására . . . V. ö. a III. 19. f.

¹² előbb is említettem . . . VI. k. 9.

¹³ nem kell ám Solonnak hinnünk . . . Solonnak ez az ismeretes mondása így hangzik: γηράσκειο δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος, öregszem ugyan, de mégis egyre sokat tanulok. Hartung Eleg. 1. k. 95.

¹⁴ azt mondtuk . . . V. k. 14. f. 467.

Jegyzetek a nyolcadik könyvhöz.

¹ akárcsak egy birkózó . . . A scholiasta szerint ugyanis ezeknek a birkózóknak az volt a szokásuk, hogy, ha birkózás közben egyszerre estek el, fölkelvén, újra végig mutatták azt a hibás fogást, hogy jövőre senki se essen el miatta. Ezt írja ugyanis róluk: ἔθος γὰρ τούτοις (τοῖς παλαισταῖς), ὅταν πέσωσιν ὁμοῦ, ὥς μηδένα ἐπιπεσεῖν τοῦ λοιποῦ, πάλιν ἐγερθέντας ἐφ' ὁμοίῳ συμπλεκῆναι σχήματι, ὅπερ τὴν αὐτὴν εἶπε λαβὴν.

² a tölgyfából és a szikladarabból nőnek . . . magyarul mondva: az égből pottyannak le. Ez a kifejezés különben Hom. Odys. XIX. 163. verséből van idézve. Mikor ugyanis Penelope felszólítja Odysseust, a kit különben felismert, hogy adja elő a származását, hozzá teszi, οὐ γὰρ ἀπὸ δρυὸς ἔσσι παλαιφάτου, οὐδ' ἀπὸ πέτρης.

³ a melynek negyedik harmada, mint kezdő alapszám, . . . A Platon Államának ez a legkritikusabb pontja, ez a mindedig még meg nem oldott, titokzatos, — s tegyük hozzá, hogy máskülönben igen szellemes és egyszerű geometriai rejtvény. Mennyi ide-oda magyarázgatásnak, értekezésnek s hiábavaló

vitatkozásnak volt már szülőoka a geometriai középarányos szabályának ez a találós meseképpen elmondott kifejezése! Már Cicero is elég kemény diónak nézhette, mikor ezt írta Atticusnak róla: *ænigma Oppiorum ex Velia plane non intellexi; est enim numero Platonis obscurius* (Epist. ad Att. 7, 13, 5.). A lipcsei, Engelmann-féle kétnyelvű kiadás jegyzete pedig ezt írja róla: «Ez a homályos és csaknem rejtvénytyszerű hely, a melyen különböző tudósok különböző korokban több vagy kevesebb sikerrel próbálták meg erejüket, itt a Susemihl fordítása után (Aristoteles Politika II. r. 371 s. köv.) van közölve. Csakis ez a tudós adott, a mint látszik, a Platon szavainak minden tekintetben megfelelő és kimerítő magyarázatot.»

Azonban fájdalom, ez a Susemihl-féle «minden tekintetben megfelelő és kimerítő magyarázat» egyetlenegy tekintetben se felel meg a Platon rejtett szójátékainak s éppenséggel nem meríti ki az ő ötletes geometriai rejtvényének máskülönben oly egyszerű és világos tartalmát. Mert ugyan miféle számviszony lehet a világon az, a melyről ez a Susemihl-féle magyarázat azt állítja, hogy «ihr kleinstes Grundverhältniss in ganzen Zahlen drei zu vier ist, welches denn durch Zusammenjochung mit der Fünf, so bald es nämlich eine dreifache Vermehrung erfahren hat, zwei Proportionalzahlen erzeugt, die eine gleichmal gleich, hundert eben so oftmal, die andere zwar von gleicher Länge mit ihr, aber oblong, bestehend aus hundert rationalen Quadraten der Fünf, wenn man von einem jeden Eins, irrationalen, wenn man Zwei abzieht, und aus hundert Kuben der Drei.»

Hát vajjon miféle matematikai kifejezések ezek most már? Milyen viszonzyszám lehet a maga igazi valóságában az, a mely a másikkal «zwar von gleicher Länge, aber oblong»? melyik lehet az az arányszám, a mely az ötnek száz racionális négyzetéből áll, ha mindegyikből levonunk egyet-egyet?!

De még ennél is különösebb e matematikai rejtvénynek Schleiermacher-féle értelmezése (Platons Werke III. Th. I. B. 408. l.). Ő nála olyan az alap-számarány, a melyből «die vierdrittige Wurzel mit der Fünf zusammengespant dreimal ver-

mehrt zwei Harmonieen darstellt, die eine gleichvielmal gleiche hundert eben so vielmal, die andere gleichlängig zwar der länglichten aber von hundert Zahlen von den aussprechbaren Durchmessern der Würfeln der Drei.»

Ime tehát a Susemihl-féle «egész számokban való legkisebb 3 : 4 alapviszony» helyett itt már «négyharmad gyök»-öt találunk az *ἐπίτριτος πυθμῆν* szótári magyarázatául! Pedig épp ezen a két kifejezésen fordul meg Platonnak e geometriai aránya (*ἀριθμὸς γεωμετρικός*). Az *ἐπίτριτος*-nak eredeti etymologikus jelentése adja meg e geometriai rejtvénynek teljes értelmét. Mert mint minden találós mesében és rejtvényben a világon, a Platon ezen rejtvényében is valami szellemes furfang lappang. A fordító legalább az első pillantásra észrevette, hogy itt legkevésbé sem értelem nélküli matematikai kifejezések halmozáról (a minek e fordítások az egész problémát mutatják), hanem valami máskülönben igen egyszerű, de körmönfont és fufangos geometriai tételről lehet szó. Furfanggal próbálta meg tehát a megoldását ő is. Úgy vette az *ἐπίτριτος*-t, a hogy eredetileg veendő, t. i. *ἐπὶ τρίτος*, a rajta felül, az utána levő harmad(ik), más szóval, a *három* harmadon felül levő, az egész után következő, tehát *negyedik harmad*; *πυθμῆν* pedig a *kezdő alapszám*, vagyis az *egység* maga; *πεμπάδι συζυγείς* az *ötten viszonyba állítva*. Így azután a probléma első mondata az, hogy «az első», vagyis «alaparányban» (*ἐν ᾧ πρώτῳ*) «a negyedik harmad, mint kezdő alapszám, az ötten viszonyba állítva (1 : 5) két arányt alkot (*δύο ἀρμονίας παρέχεται*), ha háromszor egymásután megszorozzuk» (*τρὶς αὐξηθεὶς*). Más szóval, hogy az *egységet*, a mely az ötten van viszonyban, háromszor kell egymásután megszoroznunk az ötten (mert hiszen az 1 : 5 viszony nem egyéb, mint 1 : (1 × 5) kifejezése), hogy két arányt kapjunk. A követelményt teljesítvén, lesz

$$1 : 5 = 5 : 25 \text{ és } 5 : 25 = 25 : 125.$$

Ime tehát előttünk áll a geometriai közeparányosnak oly ismeretes és egyszerű tétele, mint az uralkodók szaporodásának világos törvénye. Mert ismeretes, hogy ha a derékszögű három-

szögnek a csúcspontjából az átfogóra merőlegest bocsájtunk, akkor a következő három arányt kapjuk: 1) az átfogó kisebb metszete úgy viszonylik a merőlegeshez, mint a merőleges az átfogónak nagyobb metszetéhez; 2) az átfogó kisebb metszete úgy viszonylik a vele szomszédos befogóhoz, mint ez a befogó az átfogóhoz; 3) az átfogó nagyobb metszete úgy viszonylik a nagyobb befogóhoz, mint ez a befogó az átfogóhoz. Más szóval, legyen

$$a = 1, c = 5, b = 25$$

akkor

$$a : c = c : b; \quad 1)$$

vagy ha

$$a = 1, d = 5, a + b = 25$$

akkor

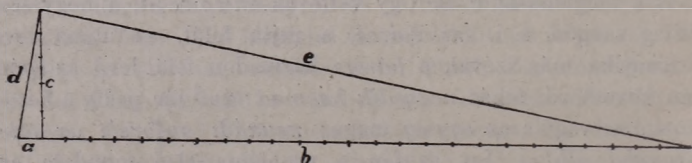
$$a : d = d : (a + b); \quad 2)$$

és végre ha

$$b = 1, e = 5 \text{ s } a + b = 25,$$

akkor

$$b : e = e : (a + b). \quad 3)$$

A második ($5 : 25 = 25 : 125$) arány most már az első arányban szereplő vonalak meghosszabbításával s belőlük új háromszög alakításával igen könnyen ábrázolható. Ime mily nagy szaporodást tüntet fel az uralkodók sarjadéka most már. A kiindulásnál a $\pi\upsilon\theta\mu\acute{\nu}\nu$ ($\epsilon\pi\iota\tau\rho\iota\tau\omicron\varsigma$) = 1 = a ; s az arány végén már = 25 = b ! Sőt világos az $\epsilon\pi\iota\tau\rho\iota\tau\omicron\varsigma$ etymologikus szójátékos jelentése is most már. Az alapegység ugyanis az $1 : 5 = 5 : 25$ aránynak csakugyan a *negyedik harmad*(ik)a visszafelülről, mert a két ötös egy és ugyanaz lévén csak *egynek* számítandó értékben s csak *helyzetre* nézve veendő *kettőnek*.

De mit mond a továbbiakban most már Platon?

«A változatlanul megmaradó, tehát mindig ugyanazon vo-

nalat (τὴν μὲν ἰσὴν, t. i. γραμμὴν), vagyis az *egység-vonalat* is meg kell most már önmagával (ἰσάχης) és még százszor annyi-val (ἑκατὸν τοσαυτάχης), utána meg a középarányost ezzel (τὴν δὲ ἰσομήχην μὲν τῇ), meg viszont az átfogót is (προμήχην δὲ) szoroznunk.» Más szóval az előbbi két arányt ezen két aránynya átváltoztatnunk

$$100 : 500 = 500 : 2500 \quad \text{és} \quad 500 : 2500 = 2500 : 12500$$

s ezzel persze az uralkodó sarjadékok szaporodásának még nagyobb elágazását adhatjuk; sőt eljutottunk az arányos megszorodásnak egészen a véghatárához. Ettől kezdve megindul a pusztulásuk s ezt fejezi ki Platon a következőkben: *ekkor aztán a százast* (t. i. mint szorzót) *leszámítjuk az ötnek* (rationalis) *négyzetes átfogóiból* (ἑκατὸν μὲν ἀριθμῶν ἀπὸ διαμέτρων ῥητῶν πεμπάδος) — más szóval a három 2500-as tagot leapasztjuk újra 25-re — és *a mikor már mindegyikükből hiányzik egy* (százaz) (θεομένων ἐνὸς ἑκάστων) — más szóval találós meseszerűen kifejezve csakis ezt mondja: s mikor mind a háromjukból elesik a százaz szorzó *egyetlenegyszer*, mert mind a három 2500 *egy és ugyanaz a szám*, — (az irrationalis számokból *a gyökmennyiségekből* (1 és 5) *pedig kettő* (ἀρρητῶν δὲ δύο) — más szóval, mikor a 100-as és 500-as tagokat is, a melyekhez csakugyan külön-külön, tehát két százaz szorzó kellett, szintén leapasztottuk 1-re és 5-re — *akkor le még a százat a háromszorosnak a köbéből is* (ἑκατὸν δὲ κύβων τριάδος), vagyis akkor aztán leapasztjuk a háromszoros szorzatot, az ötnek a köbét is, az 12500-as tagot 125-re. S ezzel íme, ismét az alaparányokhoz jutottunk. Az uralkodó sarjadékok leapadtak, sőt ha a leapadásukat arányosan még tovább folytatva akarjuk szemlélni, akkor szaporodásuknak alaparányait csak fogyólag rendezve képzeljük:

$$125 : 25 = 25 : 5 \quad \text{és} \quad 25 : 5 = 5 : 1.$$

S ezzel eljutottunk az ő végpusztulásuknak az arányához. «A körforgások valóban a körfolyamatoknak minden egyes tagját bevonták a körfolyamokba», — a hogy ezt a mûzsák mon-

dották. — «A tetterős és uralkodó sarjszaporodások» csakugyan «három elágazást» (t. i. a két alaparányban, a százaz szorzóval megnagyobbított arányokban és a százaz szorzótól újra megfosztott arányokban kifejezett elágazást) «és négy véghatárt értek» (t. i. a két alaparánynak 125-ös végtagját, a százaz szorzóval megnövesztett arányok 12500-as végtagját, az újra leapasztott arányoknak ismét a 125-ös végtagját s végre a fogyólag rendezett arányoknak teljesen lepadt 1-es végtagját), «miközben hol hasonlítottak egymáshoz,» (mint a kezdő két alaparányban és a százaz szorzótól újra megfosztott arányokban) «hol elütöttek egymástól, hol megszaporodtak és kivesztek», tehát «minden megegyező és meghatározott viszonyt feltüntettek egymással szemben». A múzsák szava íme beteljesedett: «ez az egész geometriai számítás dönt az efféle dolog, t. i. a nemesebb és silányabb sarjadékok felett.» A Platon geometriai rejtvénye tehát verőfényes világításban áll előttünk; látjuk tisztán szó-játékos kifejezéseit, értjük szellemes vonatkozásait, mert teljesen megismertük a különben oly egyszerű és könnyen megérthető tartalom meztelenségének elleplezésére irányuló s az egész feladatot találós mesévé átalakító leleményességét. Valóban csakis most lehet igazán csudálnunk ez olyannyira furfangos leleményességnek igazi mélységét, mikor ama «különböző tudósok»-ra gondolunk, a kik «különböző korokban több, vagy kevesebb sikerrel próbálták meg e homályos és csaknem rejtvéneyszerű helynek felderítésén az erejüket.» Most tudjuk csak igazán csudálni, mily ügyesen fogalmazta meg Platon a múzsák ajkairól elhangzott eme geometriai rejtvényét, hogy minden korok tudósai a rejtvénynek egyes kifejezéseit a maguk eredeti szótáriás jelentésében vehették s a bennök rejlő képes és rejtvényes használatot még megsejteni se tudták.

⁴ a Hesiodosnál is, meg tinálatok is előforduló nemzetségeket... V. ö. Hesiodos *Ἔργα καὶ ἡμέραι* 109. stb. és fentebb a III. k. 21, 415.

⁵ Az ilyen sarjadéknál... Hom. II. XX, 241.

ταύτης τοι γενεῆς τε καὶ αἵματος εὖχουμαι εἶναι.

⁶ *mint Aischylos mondja . . . V. ö. Heten Thebai ellen 433. vers.*

λέγ' ἄλλον ἄλλαις ἐν πόλαις εἰληχότα . . .

és az 552. v.

Ὅμολωίσιν δὲ πρὸς πόλαις τεταγμένος.

⁷ *császárjává-királyává . . . a hasonlatot teljesen magyarosan adta vissza a fordító, jelezve vele a képzelhető legnagyobb urat és parancsolót.*

⁸ *egy vakot . . . ezen a vakon a gazdagság istenét, Plutót, kell értenünk, a kit vaknak ábrázoltak.*

⁹ *a saját kárával járó felelősségére . . . t. i. úgy, hogy szerződéseit se zálogokkal, se más egyéb ilyesfélékkel ne biztosíthassa. Pl. ha büntetést kapna valaki a zálogokért is, a kamatok, sőt még a tőke kölcsönzésért, szóval a tőkésítésért is.*

¹⁰ *azok közé a lotos-evők közé . . . t. i. megizleli egyszer a herék mézét, — a hogy 559. D pont alatt mondtuk, — mint Hom. Od. IX, 84. stb. v. Odysseus társai a lotos-fa édes gyümölcsét.*

¹¹ *az ölebeknek közmondásszerűen épp olyan jól megy a dolguk, mint az asszonyaiknak . . . A scholiasta ehhez azt írja: σημειῶσαι τὴν παροιμίαν λεγομένην ἐπὶ τῶν ὁμοιουμένων πάντως ἀρχομένων τοῖς αὐτῶν ἀρχουσιν ἔστι δὲ ἡ ὁλῆ οἷαπερ ἡ δέσποινα, τοῖα χ' ἂν κύων.*

¹² *a lykaiosi Zeus templomáról beszélnek Arkadiában . . . Pausanias 8, 2, 1 így mondja ezt el: Λυκάων δὲ ἐπὶ τὸν βωμὸν τοῦ Λυκοῦ Διὸς βρέφος ἤνεγκεν ἀνθρώπου καὶ ἔδυσε τὸ βρέφος, καὶ ἔσπεισεν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τὸ αἷμα· καὶ αὐτὸν αὐτίκα ἐπὶ τῇ θυσίᾳ γενέσθαι λύκον φασὶν ἀντὶ ἀνθρώπου.*

¹³ *a Kroisosnak jutott jóslat szerint . . . adta pedig e jóslatot Kroisosnak a Dephoibeli jóshely Herod. I. 55. A Hermos-folyó a sardesi síkságon folyik keresztül, ma Sarabad.*

¹⁴ *nem fekszik nagy egész hosszában . . . Ez a kép az Ilias XVI. 776. verséből van véve, a hol a Patroklos elejtette Kebrionesről, Hektornak a kocsisáról ez áll:*

ὁ δ' ἐν στροφάλλῃ κονίῃς
κεῖτο μέγας μεγαλωστί, λελασμένος ἵπποσυνάων.

¹⁵ ezt a mély értelemmel bíró mondatot hirdette, hogy bölcs a tyrannus, él is a bölcsök között . . . Ez a különben a Theagesben is (p. 125. B) Euripidesnek tulajdonított vers Euripidesnek fenmaradt tragédiáiban nem található. Némelyek Sophoklesnek tulajdonítják. L. Trag. Græc. Fragmenta rec. A. Nauck 105, 13, a melyhez a scholiasta ezt jegyzi meg: τοῦτο Σοφοκλέους ἐστὶν ἐξ Ἀλκάντος τοῦ Λοκροῦ. ἐνταῦθα δὲ Εὐριπίδου λέγεται εἶναι. καὶ θαυμαστὸν οὐδέν, εἰ συμπέτοιεν ἀλλήλοις οἱ ποιηταί.

¹⁶ ki akarta kerülni a füstöt . . . s bele esett a tűzbe . . . azaz magyarul: cseberből vederbe . . . Diogenian. 8, 45: τὸν χαπνὸν φεύγων εἰς τὸ πῦρ ἐνέπεσον· ἐπὶ τῶν τὰ μικρὰ τῶν δεινῶν φευγόντων καὶ εἰς μείζονα δεινὰ ἐμπίπτοντων.

Jegyzetek a kilencedik könyvhöz.

¹ akár az édes anyjával is . . . Ez a hely célzás Sophokl. Oidip. Király 981. versére:

πολλοὶ γὰρ ἤδη καὶ ὀνείρασι βροτῶν
μητρὶ ξυνευνάσθησαν.

² majd elmondod te még ezt is . . . A scholiasta ezt a megjegyzést fűzi ehhez a helyhez: παροιμία ἥνίκα τις ἐρωτηθεῖς τι ὑπὸ γινώσκοντος τὸ ἐρωτηθέν, αὐτὸς ἀγνοῶν, αὐτῶς ἀποκρίνεται: «σὺ καὶ εμοὶ ἐρεῖς.» Az egész szólásmód valami társas játéktól vehette eredetét, a melyben a kérdező rejtvényeket adhatott fel játszótársainak. S mikor a játékos nem tudta kitalálni, akkor rendesen azt felelhetette reá, hogy mégis mondjon valamit: majd elmondod te még ezt is. Prantl így is fordítja ezt az egész helyet: «Úgy állunk itt a dologgal, mint a beszédjátékoknál, te majd elmondod még nekem ezt.» S megjegyzi hozzá, hogy az efféle társas játékoknál csakis a kérdező tudta a kérdést, a melyet társainak feladott. S így a játéknak az volt rendesen a vége, hogy neki meg kellett a feleletet is mondania.

³ mint a mindenben ítélő bíró . . . Schneider e helyhez ezt a megjegyzést teszi: Verisimile est τὸν διὰ πάντων χρητὴν eum

appellatum fuisse, qui finitis certaminibus musicis (horum enim proprie dicebatur *χορὴς* cf. Leg. 1, XII. p. 949) quum omnes chori saltassent et cecinissent, præmium assignaret.

⁴ *harmadszorra már áldozz . . .* Az utána következő rész «olympiai szokás szerint az olympiai védelmezőnek, olympiai Zeusnak», világosan mutatja, hogy az olympiai versenyjátékok győzteseinek ama szokásáról van itt szó, a melynek értelmében a harmadszor is győztes versenyzőnek áldozatot kellett Zeusnak bemutatnia. Itt Platon az igazságos férfiút az olympiai versenyek győztesével hasonlítja össze s ezért mondja róla, hogy a harmadik győzelme után áldoznia kell. Igen érdekes különben a dolog illetén hármas megismétlődésénél előforduló áldozatra az az ismeretes magyar szólásmód, melyet az egymással rövid idő alatt már kétszer találkozóknak szoktak mondani egymásnak, hogy «a harmadik találkozásnál már áldomást iszunk.»

⁵ *valamelyik bölcstől hallottam . . .* Ez a bölcs még ma is kérdéses. A legtöbb magyarázó ezt a Philebosban tárgyalt dologra vonatkoztatja. Prantl szerint azonban nem egy bizonyos bölcsnek kell itt gondolnunk, hanem egy egész irányt, mint a pythagoreismushoz s a mint ezt az úgynevezett hét bölcs is, meg a lyrikusok is többszörösen kifejezték.

⁶ *Stesichoros szerint . . .* Helenának különben sem volt valami nagy tisztelője. A régiek elbeszélése szerint költeményt írt Helenára, a melyben őt erősen ócsárolta és szidalmazta. Ezért aztán elvesztette a szemérvágát. Tettét megbánva azonban egy másik költeményében előbbi ócsárlásait és szidalmait mind visszaszította. S erre újra visszakapta szeme világát. Különben híres lyrikusa volt ő a görögöknek. Születését a 37. ol. 1. évére (632 Kr. e.) teszik, a halálát pedig az 56. ol. 4. évére (553 Kr. e.). S így életének nyolczvanadik évében halt volna meg. Tulajdonképpen Tisias volt a neve, a Stesichoros nevét pedig onnan kapta volna, mert a kart találta ki (*ἔσθησε χορὸς*). Élete tele van mythosokkal. Őt illeti meg a strophe, antistrophe és epodok feltalálása is. Huszonhat könyvet írt, a mint mondják, lyrikus formában de epikus tartalommal. Tárgyát legtöbbnyire Herakles életéből és a trójai háborúból vett jele-

netek alkotják. Legismertebbek a Helenáról írott költeményei. Nyelve a doriai, persze aëol formákkal és siciliai provincialismusokkal vegyítve. Az itteni hivatkozásban Helenáról írott egyik költeményéről van szó.

⁷ *A háromszorosnak . . . a háromszorosa távolságában áll . . .* Ez az egész számtani okoskodás a következő: A zsarnokuralkodó a harmadik a távolságvonalon az oligarchikus érzelmű férfitól, ez pedig szintén harmadik az ideális uralkodótól. Így tehát a két végletnek egymástól való távolsága $= 3 \times 3 = 9$ -szeres. Az ő boldogságuknak matematikai kifejezése azonban már a terület-számítás szerint adható meg. S így a $9 \times 9 = 81$ -szeres. Mivel azonban itt az ő egész életöknek tartalmáról, tehát az ő egész létöknek mintegy a belső ürtartalmáról, azaz köbtartalmáról van szó, azért boldogságuk a kocka köbtartalmának a fentebbi számok szerinti kifejezése lesz, vagyis $9 \times 9 \times 9 = 729$.

⁸ *Hangzott pedig ez a beszédünk . . .* V. ö. az I. kötet, 16. fejezetével.

⁹ *a Chimairáé, a Skylláé és a Kerberosé . . .* A Chimaira eleje oroszlán, hátulja sárkány s a közepe kecske, a mint ezt az II. VI. 181. vers leírja. — A Skylla az Odyss. XII. 89 stb. versei szerint tizenkét lábú szörnyeteg, a melynek hat nyaka s ugyanennyi borzalmas feje van, három-három soros fogazattal. — A Kerberost ezen a néven Homeros még nem ismeri. A Hades kutyája II. VIII. 368. és Odyss. XI. 623. vers még tulajdonnév nélkül fordul elő. Hesiodos említi Theogon. 311. őt először s Echidna és Typhaon fiának mondja. A közönséges képzelet három kutyafejjel, sárkányfarkkal s a hátán sok kígyó-
tejjel gondolja.

¹⁰ *mint Euriphyle . . .* Euriphyle felesége volt Amphiaraiosnak, a ki Thebai ellen indított harc alól mindenképpen ki akarta magát vonni, mert mint a jövőbe látó előre tudta, hogy ott leli halálát. Csakhogy Euriphyle egy nyakéért elárulta Polyeikesnek a rejtekhelyét s így ez őt kényszerítette a részvételeire. A harcban lovastól és szekerstől együtt elnyelte őt a föld, a melyet Zeus a villámával széthasított, hogy kedvelt emberét a közönséges haláltól megmentse.

Jegyzetek a tizedik könyvhöz.

¹ *Charondasnak* . . . Charondas Katanából való, Sicilia szigetéről. Szülővárosának és még több siciliai városnak törvényhozója volt. Körülbelül a hetedik században élt Kr. e.

² *Homerosnak egyetlenegy követőjéről sem* . . . Itt sem Homeros állítólagos utódainak a Chios szigetén fennálló szövetkezetére, sem a rhapsodosokra nem szabad gondolnunk, hanem csak azokra a költőkre, a kik a Homeros modorában és nyelven költöttek.

³ *miletosi Thalesnek* . . . mint filozofus ősatyja a filozofiai gondolkodásnak. Nagy természettudós és matematikus volt a maga korában. Anacharsis, fejedelmi családból származó skytha ismeretes volt nagy tudományszeretetéről. Hogy tapasztalatokat gyűjtsön, több idegen tartományt beutazott. Bejárta Görögországot is s itt Athenában különösen Solonnal sokat érintkezett s így hazája erkölceinek finomításában nem csekély része volt.

⁴ *Kreophylos* . . . Kreophylosnak Homeroshoz való viszonyáról maradtak ugyan fenn a régibb korból adataink, de ezek oly ellenmondók s oly kevésbé világítják meg ezt a helyet, hogy sehogy sem lehet érteni, miben állt a Homeros részéről ez az ő elhanyagoltatása. A nevével alkotott szójáték különben, hogy t. i. még nevetségesebbnek látszana műveltség dolgában a nevénel, csakis annyit mond, hogy Kreophylos = *Κρέας* (hus) és *φῶλον* (törzs, nem) = Húsfé = Husosfé.

⁵ *a fentebbi fejtegetéseinkben* . . . V. ö. IV. köt. 14. fejezetével.

⁶ *már akkor is* . . . t. i. a III. köt. 1—2. fejezeteiben.

⁷ *az a gazdájára csaholható ugató kutya* . . . Hogy ez a kifejezés, valamint a többi is utána, a melyekkel úgy látszik a költők közül egyik-másik támadta meg a filozófusokat, honnan van véve, határozottan nem tudjuk. Bizonyosnak látszik, hogy valamelyik vígjáték író. Csak az Aristophanes *Felhők* című darabjára gondoljunk. Mily nevetséges színben tünteti itt fel Sokratessal együtt a filozófusokat a költő fantáziája.

⁸ *a tengeri istent Glaukost* . . . Erről a mythikus lényről a scholiasta és Athenaios tudósításából tudunk valamit. Fontosabb a scholiasta tudósítása. Mind a kettőjük szerint úgy lett tengeri istenné, hogy ő is ivott a halhatatlanság forrásából, de, mert a többieknek nem tudta a forrást megmutatni, üldözni kezdték s ő féltében a tengerbe ugrott. Származásáról Athenaios tudósít, de a legkülönbözőbb forrásokból s a legkülönbözőbb formában. A scholiasta szerint, mint tengeri isten évenként egyszer, cethalaktól vontatva, beutazza az összes szigeteket és partokat. A tengerjárók nagy kíváncsisággal lesnek reá, mert megjósolja nekik a fenyegető rosszat, hogy azután ők áldozatokkal elhárítsák. Ők szemlélgetik tehát őt, de csakis onnan a magasból lenn a tenger mélyeiben nézhetik. Az ő alakjára, a milyennek Platon mutatja be, adataink nincsenek. Lehet, hogy ez csak a Platon képzeletének alkotása.

⁹ *mondottátok* . . . V. ö. II. köt. 6—7. fejezeteivel.

¹⁰ *Hades sipkája* . . . a mely éppen úgy, mint a Gyges gyűrűje, láthatatlanná tette az embert. Hom. II. V. 845. vers említi először. Athenæ használja, hogy Ares előtt láthatatlanná tegye magát. S míg a Gyges gyűrűje az emberek előtt, addig a Hades sipkája az istenek előtt tüntette el az embert.

¹¹ *azok a futók* . . . Hihetőleg az úgynevezett *δίαυλος*-ra (a kettős futópályára) kell itt gondolnunk, a melyen a futó a stadion oszlopáig és onnan visszafutott. K. Fr. Hermann (Gottesdienstl. Alterth. §. 30) szerint ez a pálya a célpontig meredekes volt, hogy a futók még nagyobb erő kifejtést tanúsítsanak. Madvig ezt az egész helyet másképpen értelmezi: E helyett «mint azok a futók, a kik felfelé jól futnak ugyan, de lefelé már nem» ezt mondja: «qui inferiore corporis parte (cruribus) valent ad currendum, superiore (pulmonibus) non valent.» Meglehetősen erőszakolt magyarázat. Hiszen ez az egész hely csakis a rossz futókat akarja mondan, azokat, a kik félig, felfelé még csak bírják, mert viszi őket a lelkesedésök, de visszafelé, lefelé már nem, mert gyöngék és kimerültek.

¹² *Alkinoos meséjét* . . . Azt az elbeszélést kell itt értenünk, a melyet Odysseus mondott el Alkinoosnak, a phaiakok kirá-

lyának. Ἀλκίνοῦ ἀπόλογος vagy ἀπόλογοι néven az Odysseia azon négy könyvét (IX—XII) nevezték, a melyekben Odysseus kalandjait a phaiakok királyának elbeszéli, különösen, hogy miket látott az alvilágban. Ez ismeretlen előttünk. Csakis az ismeretes róla, a mit itt Platon elbeszél. S a későbbi magyarázók is csak Platonra támaszkodnak erre a helyre vonatkozó magyarázataikban.

¹³ a mezőségre . . . az akkor mythosból teljesen ismert mezőség ez, a melyen Gorg. 524. A pontjában (οὗτοι — Μίνως, Ῥαδάμανθους, Αἰαχὸς — οὖν ἐπειδὴν τελευτήσωσι, δικάσουσιν ἐν τῷ λειμῶνι) említett mezőség, vagy rétség, a melyen a megholtak lelkei fölött ítéltek.

¹⁴ a háromvezős hajóknak az öve . . . ὑποζώματα (tormenta) tulajdonképen erős hajókötelek voltak, a melyek a hajó orrától a faráig mint valami öv futottak körül.

¹⁵ A pörgettyűnek pedig ime ez a szerkezete . . . A pörgettyűnek nyolcszoros összetétele azt a nyolc sphairát jelenti, a melyek a világmindenség közepén gondolt földet övezik. A sphairák tulajdonságát a pörgettyűnek szélessége, színe és gyorsasága jelzi. Az első és legkülső pörgettyű az állócsillag-sphairának a pörgettyűje. A továbbiak aztán a Saturnusnak, a Jupiternek, Marsnak, Merkuriusnak, Venusnak és a Napnak s végül a Holdnak a pörgettyűje. A szín és a gyorsaság pedig, a mint Platon elmondja, még közelebb hozza a pörgettyűk és a sphairák gondolatát egymáshoz.

¹⁶ az Orpheusé volt . . . öreg thrák énekes volt, a kit a mythos szerint őrjöngő thrák asszonyok téptek szét. Thamyras vagy Thamyris szintén thrák énekes volt. Egyszer versenyre kelt a múzsákkal az éneklésben. Ezért aztán a múzsák őt, mint vesztes félt, szemevilágától is, meg az éneklés művészetétől is megfosztották.

¹⁷ a fegyverekről mondott ítéletre . . . t. i. az Achilleus fegyvereiről mondottra. Mikor ugyanis Achilleus a legvitézebb görög hős is elesett, Aias, Salamis királyának, Telamonnak a fia, a legvitézebb görög hősöknek egyike, magának követelte Achilleus fegyvereit. Agamemnon azonban Odysseusnak ítélte oda.

Ez az ítélet oly haragra lobbantotta Aiast, hogy belehalt. Mások szerint beleőrült és kardjába dőlt.

¹⁸ *Agamemnoné* . . . Agamemnonnak, Argos uralkodójának s a trójai háborúban a görögök fővezérének története általában ismeretes. Hogy felesége Klytaimnéstra Aigisthosnak segítségével megölte s fia Orestes ezért mind a kettőjükön bosszút állott, már Aischylos tragédiáiból is ismert dolog.

¹⁹ *Atalante lelkére esett a sors* . . . Schoineus leánya, híres volt a szépségéről és gyorsaságáról. Kérőinek mindegyikét versenyfutásra szólította fel, a melynél valamennyiöket előre bocsátotta s ő maga lándsával követte. S mikor aztán utólérte, leszúrta őket. Csak Milanion játszotta ki őt. Aphroditétől arany almákat kapott s ezeket futása közben el-elhajította. Míg Atalante fel-felszedte őket, addig ő szerencsésen a célponthoz érkezett.

²⁰ *Epeiosnak* . . . a trójai fa-ló építőjének a lelke. V. ö. Odyss. VIII. 493. vers. — Thersitesről az II. II. 212—271. v. olvasható.

²¹ *magunknak mindenfelől gyűjtögetni megyünk* . . . Egy régi tudósítás szerint (Apostol. cent. 14, 18) *περιαχειρόμενος φύλλοις βάλλεται καὶ ἄνθρσιν ἐπὶ τῶν νικῶντων ἐν ἀγῶσι περιαχειρομένους δὲ ἔλεγον τοὺς ἀθλητάς, οἱ μετὰ τὴν νίκην περιαχόμενοι καὶ περιπορευόμενοι ἐλάμβανον οἱ μὲν ζῶνας, οἱ δὲ χιτῶνας, οἱ δὲ πετάσους, οἱ δὲ ἄλλα γε ἅττα*. V. ö. Suidasnál a *περιαχειρόμενοι* alatt. Az Államnak e befejező mondata egyúttal szellemes célzatul is szolgálhat arra, hogy, miután az Államról való fejtegetéseket, vagyis az igazságosság megállapítását íme befejezték s okoskodásaikkal a versenydíjat is megnyerték, most már ezennel a városba, haza is mehetnek, s maguknak, fáradságukért, mint a küzdőversenyek győztesei szokták, innen is, onnan is valami jutalmat kérhetnek.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
Előszó	I—VIII
Bevezetés	IX—XXXI
Első könyv	1—86
Második könyv	86—161
Harmadik könyv	162—248
Negyedik könyv	248—322
Ötödik könyv	322—412
Hatodik könyv	412—490
Hetedik könyv	490—566
Nyolcadik könyv	566—638
Kilencedik könyv	638—699
Tizedik könyv	700—775
Jegyzetek	776—814

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

GÖRÖG ÉS LATÍN REMEKÍRÓK.

Kiadja a M. Tud. Akadémiának classica-philológiai bizottsága.

ANAKREON.

Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Ponori Thewrewk Emil.**

Ára füzve 3 K 20 f. — Görögül és magyarul 4 K.

CATULLUS VERSEI.

Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Csengeri János.**

Ára füzve 2 K 60 f. — Latinul és magyarul 4 K.

CICERO A KÖTELESSÉGEKRŐL.

Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Csengeri János.**

Ára füzve 2 K. — Latinul és magyarul 3 K 20 f.

CICERO A LEGFŐBB JÓRÓL ÉS ROSZRÓL.

Szövegét megállapította, ford., bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Csengeri J.**

Ára füzve 3 K. — Latinul és magyarul 5 K.

GAIUS RÓMAI JOGI INSTITUTIÓI

Magyarra fordította s jegyzetekkel kísérte **Dr. Bozóky Alajos.**

Ára füzve 4 K. — Latinul és magyarul 6 K.

THUKYDIDES.

Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Zsoldos Benő.**

I. kötet. I., II. és III. könyv --- 2 K 80 f. Görögül és magyarul 4 K 80 f.

II. kötet. IV. és V. könyv --- 1 K 60 f. Görögül és magyarul 2 K 80 f.

III. kötet. VI., VII. és VIII. könyv 2 K — f. Görögül és magyarul 4 K — f.

Mind a három kötet egy kötetbe füzve magyarul, iskolai kiadás 4 K 80 f.

PUBLIUS VERGILIUS MARO AENEISE.

Fordította és jegyzetekkel kísérte

Dr. Barna Ignác.

Bevezetéssel ellátta

Dr. Némethy Géza.

Ára füzve 4 K. — Latinul és magyarul 6 K.

PLATON THEAITETOSA.

Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Simon József Sándor.**

Ára füzve 1 K 20 f. — Görögül és magyarul 2 K 40 f.

GÖRÖG ANTHOLOGIABELI EPIGRAMMÁK.

Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Ponori Thewrewk Emil.**

Ára füzve 2 K. — Görögül és magyarul 4 K.

Folytatás a tuloldalon.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapestén megjelent:

CATO BÖLCΣ MONDÁSAI.

Szövegét megállapította, fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta

Dr. Némethy Géza.

Ára füzve 80 f. — Latinul és magyarul 1 K 20 f.

HERODOTOS TÖRTÉNETI KÖNYVEI.

Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Geréb József.**

- I. kötet. I—III. könyv. 2 K 80 f. — Görögül és magyarul 5 K 60 f.
II. kötet. IV—VI. könyv. 2 K 40 f. — Görögül és magyarul 4 K 80 f.
III. kötet. VII—IX. könyv. 2 K 80 f. — Görögül és magyarul 5 K 60 f.

LYKURGOS BESZÉDE LEOKRATES ELLEN.

Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Fináczy Ernő.**

Ára füzve 1 K — Görögül és magyarul 1 K 40 f.

C.Velleius PATERCULUS. Róma történetéről irt két könyve.

Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Szölgyény Ferencz.**

Ára füzve 1 K 60 f. — Latinul és magyarul 3 K.

DEMOSTHENES BESZÉDEI.

Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Dr. Gyomlay Gyula.**

Második rész. Második kötet.

Ára füzve 4 K. — Görögül és magyarul 6 K.

SUETONIUS CSÁSZÁROK ÉLETRAJZAI.

Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Dr. Székely István.**

Ára füzve 4 K 80 f. — Latinul és magyarul 8 K.

PROPERTIUS ELÉGIAI.

Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Csengeri János.**

Ára füzve 4 K. — Latinul és magyarul 6 K.

PLATON EUTHYPHRONJA,

SOKRATES VÉDŐBESZÉDE, KRITONJA ÉS PHAIDONJA.

Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Simon József Sándor.**

Ára füzve 2 K 40 f. — Görögül és magyarul 4 K.

CICERO BRUTUSA.

Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Posch Árpád.**

Ára füzve 4 K. — Latinul és magyarul 6 K.

BACCHYLIDES KÖLTEMÉNYEI.

Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Hegedüs István.**

Ára füzve 1 K 80 f. — Görögül és magyarul 2 K 60 f.